Hɨm Yaaim Me God

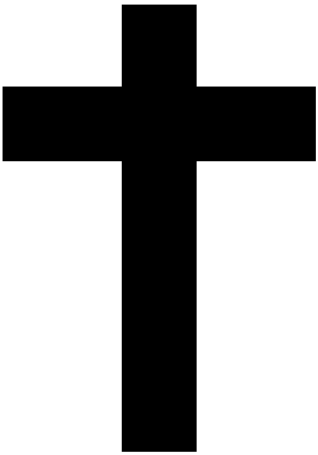

The New Testament in the Au language of Papua New Guinea

Hɨm Yaaim Me God
The New Testament in the Au language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Au long Niugini

copyright © 1992 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Au

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-03

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 13 Jun 2025 from source files dated 31 Aug 2023
4e85f348-3df4-5add-b32a-49bcafe3752a

Contents

MATYU 1
MAK 51
LUK 79
JON 128
APOSEL 162
ROM 207
1 KORIN 231
2 KORIN 256
GALASIA 272
EFESAS 281
FILIPAI 289
KOLOSI 294
1 TESALONAIKA 300
2 TESALONAIKA 304
1 TIMOTI 307
2 TIMOTI 314
TAITAS 318
FAILIMON 321
HIBRU 323
JEMS 343
1 PITA 349
2 PITA 355
1 JON 359
2 JON 364
3 JON 365
JUT 366
REVELESEN 368
XXA 394
Read the New Testament . . 396
List 402

Hɨm Yaaim Me Krais Matyu Kewisɨm Mau Tɨwei

Menmen mekre tɨwei ik

Hɨr mɨt ne weiwɨk miutɨp ne Jisas *1:1-17*
Hɨm me Maria wine Jisas *1:18–2:23*
Hɨm me Jon Baptais *3:1-12*
Jon Baptais kɨkɨr Jisas *3:13-17*
Seten kakri han ke Jisas *4:1-11*
Jisas katɨp hɨm yaaim keit Galili *4:12–18:35*
Jisas ken Jerusalem katɨp hɨm yaaim *19:1–25:46*
Mɨt nenep Jisas kaa *26:1–27:66*
Jisas pɨke kekrit maain mɨt nɨrek *28:1-20*

Niuk me maamrer ne weiwɨk me Jisas
(Lu 3:23-38)

1 *Menmen im hi hewisɨm hɨram niuk me maamrer yapɨrwe ne weiwɨk miutɨp me Jisas Krais, kerek hɨrak nepenyek ke mɨtɨk iuwe Devit, hɨrak nepenyek hak ke maam nɨpu kaiu Ebraham.
2 Ebraham kine Aisak.
Aisak kine Jekop.
Jekop kine Juda ketike heiyiuwerer nɨrak, kikrek tɨrak.
3 *Juda kɨwaai ketike Tema hɨre wine Peres ketike Sara.
Peres kine Hesron.
Hesron kine Ram.
4 Ram kine Aminadap.
Aminadap kine Nason.
Nason kine Salmon.
5 *Salmon keit Rehap hɨre wine nɨkan kɨre Boas.
Boas hɨrak keit Rut hɨre wine nɨkan kɨre Obet.
Obet kine Jesi.
6 *Jesi kine Devit hɨrak mɨtɨk iuwe king.
Devit kine Solomon. Nɨpaa Solomon miye pɨrak hɨre mɨte pe mɨtɨk Yuraia. Yuraia epei kaa, Devit ketɨwe hɨre mɨte pɨrak.
7 *Solomon kine Riaboam.
Riaboam kine Abaisa.
Abaisa kine Esa.
8 Esa kine Jihosafat.
Jihosafat kine Joram.
Joram kine Usaia.
9 Usaia kine Jotam.
Jotam kine Ehas.
Ehas kine Hesekaia.
10 Hesekaia kine Manasa.
Manasa kine Emos.
Emos kine Josaia.
11 *Josaia kine Jekonaia ketike kikrek nɨrak. Me wɨ im, mɨt ne Bebilon netike mɨt ne Isrel nenepan, hɨr neriyei mɨt ne Isrel neri nen wit kɨr.
12 *Hɨr nari mɨt ne Isrel nen wit kɨr eik, Jekonaia kine Sialtiel.
Siatiel kine Serababel.
13 Serababel kine Abaiat.
Abaiat kine Elaiakim.
Elaiakim kine Eso.
14 Eso kine Sedok.
Sedok kine Ekim.
Ekim kine Elaiat.
15 Elaiat kine Eliesa.
Eliesa kine Matan.
Matan kine Jekop.
16 Jekop kine Josep, mɨtɨk kerek keit mɨte Maria kerek wine mɨtɨk Jisas, kerek mɨt nenewek Mɨtɨk Iuwe ek Krais.
17 Nɨpaa wɨ Ebraham kepu ere mɨte wine Devit, haiu mewenhis maamrer hɨr nar hiswiyen tekyaait (14). Me wɨ Devit kepu ere mɨte wine Jekonaia, wɨ kerek mɨt ne Bebilon neriyei mɨt ne Isrel neri nen wit kɨr, haiu mewenhis maamrer hɨr nar hiswiyen tekyaait (14). Me wɨ im ere Maria wine Jisas kerek God kehimɨtanek hɨrak kɨkaap haiu mɨt kaktaihis, haiu mewenhis maamrer hɨr nar hiswiyen tekyaait (14).

Hɨm me Maria hɨre wine Jisas
(Lu 2:1-7)

18 *Menmen im hɨram hɨm me Jisas Krais miye pɨrak winaak ek. Jisas miye pɨrak Maria ap wetike Josep neitan wen au. Hɨr nehimɨteni weinɨm te hɨre wertei hɨre nepei wepɨtu wentar God Hɨmɨn Yaaik kau kekrerep kewis nɨkan kekre tu kɨre te hɨre wawinaak.
19 Hɨre wawine nɨkan te mɨtɨk kɨre Josep han kitet hɨrak ap kɨwaai ketikerep te hɨre wepɨtu. Hɨrak mɨtɨk yaaik ap hanhan kakwepyapɨr hɨrak han kitet hɨre wɨrɨak enum kaknipiye yɨnk enuk te hɨrak kare kakɨpakɨnep kaksiuwerep wauno.
20 Josep han kitet mɨte pɨrak Maria kerek epei wetu, te hɨrak kɨwaai kɨtyak te mɨtɨk ensel ke Mɨtɨk Iuwe God kan ketpɨwek, “Ti nepenyek hak ke maam nɨpu kit Devit ti ap enaain ti etikerep eiyɨtan eiyɨntar nɨkan kekre tu ke mɨte pit God Hɨmɨn Yaaik kewisɨk kekrerep hɨre wepɨtu.
21 *Hɨre sip newenep wawine nɨkan te ti ewis niuk mɨrak Jisas entar hɨrak kakɨkaap mɨt nɨrak ne Isrel, hɨrak kakɨsak menmen mɨr enum.”

---

* **1:1** Jen 22:18; 1Kro 17:11 * **1:3** Jen 38:29-30; Rut 4:18-22 * **1:5** Rut 4:13-17 * **1:6** 2Sml 12:24 * **1:7** 1Kro 3:10-16 * **1:11** 2Kin 24:12-16; 2Kro 36:10; Jer 27:20 * **1:12** Esr 3:2 * **1:18** Lu 1:27, 35 * **1:21** Lu 1:31, 2:21; Ap 4:12 * **1:23** Ais 7:14

22 Menmen im mamnen mamises hɨm
kerek nɨpaa Mɨtɨk Iuwe God katɨp mɨt
profet em. Hɨram matɨp mar im:
23 *“Yi mɨt miyapɨr eiyɨmtau im em.
Maain mɨte nɨhan wawɨtu wawine nɨkan
te mɨt nanɨnewek niuk mɨrak Emanyuel.”
Haiu meweikɨn niuk mɨrak men hɨm maiu
haiu matɨp, ‘God kau ketikewai.’
24 Wanewik epei au, Josep kekrit hɨrak
kises menmen kerek mɨtɨk ensel nepei
ketpɨwek hɨrak kɨwaai kɨtyak kɨrem, te
hɨrak keit Maria hɨr neitan.
25 *Hɨr neitan te hɨrak ketikerep nɨran
au ere hɨre sip newenep hɨre wine nɨkan.
Hɨre winaak epei au, Josep hɨrak kewis
niuk mɨrak Jisas.

2

Mɨtɨkɨt wikak te wit hak tertei iuwe hɨrakɨt tan tatɨr Jisas

1 Jisas miye pɨrak winaak keit wit Betle-
hem keit provins Judia. Maain kike
mɨtɨkɨt hakɨt tɨr saur metike hɨr, wit
kɨrakɨt keit yanɨmɨn kerek wepni kokai
kan, hɨrakɨt tɨnaaiwɨr wit kɨrakɨt ten tiun
wit Jerusalem, hɨrakɨt titehi mɨt tar ik:
2 *“Nɨkan kike kerek miye winaak maain
hɨrak kakre Mɨtɨk Iuwe King kakinɨn naan-
mampre mɨt ne Isrel, hɨrak keik? Haiu mɨr
saur kɨrak kerek keteiknai miye wine mɨtɨk
maain hɨrak kakre Iuwe. Hɨram mɨr meke
wepni kokai kan, te haiu man mamwenɨpi
niuk mɨrak.”
3 Mɨtɨk iuwe King Herot hɨrak kemtau
hɨm kerek mɨte wine nɨkan, hɨrak han
enuk kentar hɨrak han kitet maain hɨrak
kakɨkrehɨr kɨrak. Mɨt yapɨrwe ne wit
Jerusalem hɨr nepɨrpɨr nɨnapen nentar
Herot hɨrak han enuk.
4 Mɨtɨk Herot kenɨne mɨt iuwe ne pris
netike mɨt ne Skraip kerek nertei hɨm
me Moses natɨp mɨt em, hɨrak kitorhi,
“Mɨt profet natɨp mɨte wawine Mɨtɨk Krais
kerek God kehimɨtanek kaknen hɨre waw-
inaak wawɨt nein?”
5 Hɨr mɨt newenhi netpɨwek, “Hɨre waw-
inaak kakɨt wit Betlehem ke provins Judia
kentar im em nɨpaa mɨtɨk profet Maika
kewis hɨm me God mau tɨwei mar im:
6 *‘Yi mɨt ne wit Betlehem yeit provins
Judia. Yi iuwe yar ke mɨt ninɨn
naanmɨpre mɨt ne Isrel. Yi yɨre
iuwe yentar maain mɨtɨk hak kekre
nɨmɨn ke yi mɨt, hɨrak kakre mɨtɨk
iuwe kakinɨn naanmampre mɨt nai
ne Isrel.’ ”
7 Hɨr netpɨwek epei au, te mɨtɨk Herot
kenɨne mɨtɨkɨt kerek tɨr saur hɨrak kɨsawɨn
kitɨwekɨthi me wɨ marmenum te hɨrakɨt tɨr
saur kerekek kɨr keteikɨn mɨte wine nɨkan
kerek maain hɨrak mɨtɨk iuwe.
8 Epei au, hɨrak keriuwetet ten Betle-
hem hɨrak ketpɨwekɨt kar ik, “Yi eino
eiyɨn eiyɨneitnɨwek ere yi einapɨnek, te yi
pɨke einen eiyɨtpo te hi anen awen ninɨp
ewenɨpi niuk mɨrak.”
9 Hɨrakɨt temtau hɨm me Herot epei
werek, te hɨrakɨt ten. Te saur kerek nɨpaa
hɨrakɨt tɨrek hɨrak kɨr kepu kentar wit
kerek Jisas miye winaak kɨwaairi en.
10 Hɨrakɨt tɨr saur (o hɨr) kau kentar wit
te hɨrakɨt han yaaik iuwe.
11 *Hɨrakɨt tɨnɨk ten wɨnak nɨmɨn ein
tɨr nɨkan Jisas ketike miye pɨrak Maria.
Epei au, hɨrakɨt tewen ninɨp tine han
kɨrakɨt yaaik teriuwerek tatɨp hɨrak nɨkan
yaaik. Epei au, hɨrakɨt tewep tanɨk mɨrakɨt
tewetɨwek menmen weinɨm. Hɨrakɨt
tewetɨwek menmen yaaim gol, metike
frankinsens (hɨram menmen mɨre smok
smel), hɨram metike mir (hɨram menmen
mɨnɨn yaaim mɨre yeirep, semi o kɨpna).
12 Maain hɨrakɨt tɨtyak tɨr God Haai hɨrak
ketpɨwekɨt, “Yi ap pɨke eino eitɨp Herot
menmen yi epei yɨrem.” Te maain hɨrakɨt
tɨnaaiwɨr wit Betlehem hɨrakɨt pɨke titet
yayiwe hak hɨrakɨt pɨke ten wit kɨrakɨt eik.

Josep ketike mɨte nɨkan nɨrɨr nen Isip

13 Mɨtɨkɨt wikak epei ten, Josep kɨtyak kɨr
ensel hak ke God ke wɨtaan kan ketpɨwek,
“Ti ekrit ehɨt nɨkan ketike miye pɨrak eri
erɨr enaaiwɨr in ek ti eno Isip. Yi eiyu en
ek ere hi etpi te yi einaaiwɨr wit ik e. Herot
kɨnkatɨn nɨkan kakɨkɨp kaki.”
14 Josep kɨwaai kɨr ensel epei au, hɨrak
kekrit ke wɨtaan ketike miye nɨkan hɨr
nɨnaaiwɨr wit ik nen Isip.
15 *Hɨr nepu Isip ere maain Herot kaa.
Menmen im epei man mar ke Mɨtɨk Iuwe
God ketpim te mɨtɨk profet Hosia kewisɨm
mau tɨwei. Hɨram matɨp, “Hi epei enɨne
Nɨkan kai kan kɨnaaiwɨr Isip.”

Herot katɨp mɨt nɨrak hɨr nanɨnep nɨkerek hɨrakɨt teit wit Betlehem

16 Maain Herot kertei mɨtɨkɨt wikak
te wit wepni kokai kan en hɨrakɨt epei
temitɨwekpɨn, hɨrakɨt ap pɨke tan au,
hɨrak han enuk wɨsenuk. Hɨrak nɨpaa
ketpɨwekɨt te hɨrakɨt pɨke tatnen tatpɨwek,
te hɨrakɨt ap pɨke tan au. Te hɨrak kesiuwe
mɨt nanɨno wit Betlehem nanɨnep nɨkerek
hɨrakɨt wen kike tar tito mar wiketerem
mar ke nɨpaa mɨtɨkɨt kerek tises saur tan
tetpɨwekem me wɨ saur hɨrak kinɨn kɨr
keteiknor mɨte wine nɨkan ik.

* **1:25** Lu 2:21 * **2:2** Nam 24:17 * **2:6** Mai 5:2; Jo 7:42 * **2:11** Sam 72:10-15; Ais 60:6 * **2:15** Hos 11:1

17 Mar im hɨm nɨpaa profet Jeremaia
kewisɨm mau tɨwei hɨram epei man.
Hɨram matɨp mar im:
18 *"Hɨr mɨt nemtau hɨm me miyapɨr nɨkɨt
neit wit Rama. Hɨr nemtau hɨr nɨkɨt
hɨm iuwe hɨm iuwe. Nepenyerer
ne Resel nɨkɨt nɨkerek nɨr. Hɨr
mɨt miyapɨr nanrekyi nanweni han
yaaik taau nentar nɨkerek nɨr ap nau
en au. Hɨr naa."

Josep ketike mɨte nɨkan nɨnaaiwɨr Isip nan Isrel

19 Herot epei kaa, Josep keit Isip. Wɨtaan
ham Josep kɨwaai kɨtyak kɨr mɨtɨk ensel
hak kiutɨp ke God kan kɨrek kewepyapɨr
hɨrekes.
20 *Hɨrak kewepyapɨr hɨrekes ketpɨwek
kar ik: "Ti ekrit pɨke ehɨt nɨkan ketike miye
pɨke eri eno wit ke Isrel. Mɨtɨk Herot nepei
kaa te mɨt nɨrak ap te nanɨnep nɨkan ik au."
21 Ensel ketpɨwek epei au, hɨrak kekrit
keit nɨkan ketike miye pɨrak keri ken Isrel.
22 Hɨrak keri ken Isrel, hɨrak kemtau
Herot nɨkan kɨrak Akeleas kekrehɨr ke haai
kɨrak kɨrɨak menmen mɨrak naanmɨpre
mɨt ne Judia, te hɨrak kɨnapen pɨke kaknen
kaku wit Betlehem. Hɨrak kɨwaai kɨtyak
ke wɨtaan kɨr ensel ke God ketpɨwek hɨrak
kakno wit hak kaku en. Te Josep kɨnaaiwɨr
Judia ken provins Galili.
23 *Hɨrak ken provins Galili ken kau wit
hak kike mɨt nenewek Nasaret. Mar im
hɨm nɨpaa mɨt profet newisɨm mau tɨwei
me Mɨtɨk Krais hɨram epei man. Hɨm
matɨp, "Hɨr mɨt nanɨnewek mɨtɨk ke wit
Nasaret."

3

Jon Baptais kerek kɨkɨr mɨt nekre tɨpar hɨrak katɨp mɨt hɨm me God
(Mk 1:2-8; Lu 3:1-18; Jo 1:19-28)

1-4 ***Tito yapɨrwe epei men, hɨr wen
nepu wit Nasaret. Me wɨ im mɨtɨk John
kerek kɨkɨr mɨt nekre tɨpar hɨrak kan kau
wit weinɨk ke Isrel kerek mɨt ap newi en.
Hɨrak keriuwet kamel tepnek mɨrak mau
yɨnk kɨrak, hɨrak keit yɨnk mɨram kamɨr
mɨre waai keiyɨm ketepenem mau mamɨn
kɨrak. Hɨrak kaam weise metike manu
nɨkim mɨram me yaank weinɨm. Men-
men meiyam au. Hɨrak kɨre mɨtɨk enuk
kerp weinɨm. Hɨrak katɨp mɨt hɨm me
God. Hɨrak ketpor kar ik: "Yi eiweikɨn
sip eiwet menmen enum, hi akɨri eikre
tɨpar yi eiyises hɨm yaaim me God eiyɨntar
menep te haiu mamɨr God kakɨrkeik hɨrak
kakinɨnai naanmamrai." John hɨrak mɨtɨk
ik kerek nɨpaa profet Aisaia katɨp maain
hɨrak kaknen. Hɨrak katɨp kar ik:
"Tɨ ik ek ap mɨt nei newik, mɨtɨk hak kɨnap
katɨp kar ik: 'Yi einetɨt yayiwe me
Mɨtɨk Iuwe, yi eirɨakek yaaik akɨrek
te hɨrak kakisesim werek.' "
5 Me wɨ im hɨr mɨt ne Jerusalem netike
mɨt han nau nerer wit wit me provins Judia
netike mɨt wit kɨr menep mani Jodan, hɨr
nan nanɨr Jon.
6 Hɨr newepyapɨr menmen enum nɨpaa
hɨr nɨrɨakem epei au, te Jon ken kɨkɨri
nekre mani Jodan.
7 *John kɨr mɨt iuwe yapɨrwe nises hɨm
me Farisi netike hɨm me Sadyusi. Mɨt
in hɨr mɨt iuwe natɨp mɨt han hɨr enises
hɨm me Moses markeik. Hɨr nan te John
kakɨkɨri te hɨrak kinɨn ketpor, "Yi enun
yɨre nɨkerek ne manpen o yenmik. Yen-
mak te yi han kitet yi yaain hi akɨri te yi
yairɨr yainopɨn yaikeipɨn menmen enum
God maain kakrɨakem skelim mɨt enun
kakɨwaanki kakriuwerem a?
8 Yi eiyinɨn eiweikɨn sip eiwet men-
men enum yi eirɨak menmen yaaim eiteik-
naiyem, haiu mamɨrtei yi yaain te maain hi
akɨri eiyɨriuwe tɨpar.
9 *Yi ap han ekitet yi ap eiweikɨn sip ei-
wet menmen enum eiyɨntar yi nepenyerer
ne Ebraham, te God kaktɨp yi nɨkerek nɨrak
au! Hi hetpi God yaaik te kakweikɨnhis
nan im mamre mɨt hɨram mamɨkrehɨr ke
yi nepenyerer ne Ebraham.
10 *In ek God kewis hɨne me yerepɨ
mɨwaai nu nun mɨram, te nu ap mamine
nɨkim yaaim hɨrak kakman kakwɨrem
mamɨkre si.
11 *Hi hɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar hentar hɨr
neweikɨn sip newet menmen enum. Mɨtɨk
hak kiutɨp kakɨkaru kaknen hɨrak kɨre
Mɨtɨk Iuwe kinɨna hi au weinɨk. Maain
hɨrak kaknen hɨrak kakweti yi mɨt men-
men wik. Hɨrak kakweti God Hɨmɨn Yaaik
kaktike si. Hɨrak kewet mɨt menmen im
hɨram mar ke
12 *hɨrak keses rais mekre sar. Hɨrak
kesesim epei au, hɨrak kaktenwewim
hɨram haas mɨram mamno pɨn, hɨrak
kakɨt rais kakwisɨm mamɨkre wɨnak. Te
hɨrak kakripep haas weinɨm kakwɨrem
kakɨsiyem."

Jon kɨkɨr Jisas kekre mani
(Mk 1:9-11; Lu 3:21-22)

* **2:18** Jen 35:19; Jer 31:15 * **2:20** Eks 4:19 * **2:23** Ais 11:1, 53:2; Lu 2:39; Jo 1:45-46 * **3:1-4** Mt 4:17; Mk 1:15
* **3:1-4** Ais 40:3 * **3:1-4** 2Kin 1:8 * **3:7** Mt 12:34, 23:33; Ro 2:5; Rev 6:16-17 * **3:9** Jo 8:33, 39; Ro 2:28-29, 4:12
* **3:10** Mt 7:19; Lu 13:6-9; Jo 15:6 * **3:11** Jo 1:26-27, 33; Ap 1:5, 13:24-25 * **3:12** Mt 13:30

13 Maain wɨ ham, Jisas kɨnaaiwɨr provins
Galili ken mani Jodan kewepyapɨr hɨrekes
kitehi Jon te hɨrak kakɨkɨrek.
14 Te Jon hanhan kewenek hɨrak
ketpɨwek kar ik: “Ti henmak te ti han
hitauhi te hi akɨrit? Ti iuwe hi au weinɨk.
Hɨram yaaim te ti ekɨra.”
15 Jisas keremirɨwekem ketpɨwek, “Me
in ek ti hɨrɨakem emɨr ke hi hituthiyem
hentar hawɨr ewises menmen hɨm me God
mau tɨwei hɨram matɨp menmen.” Hɨrak
katɨp epei au, Jon kewenhi kɨkɨrek.
16 *Hɨrak kɨkɨrek epei au, Jisas
kɨnaairwɨr tɨpar kehɨn kɨniu ken pɨn eik, te
nepni hɨremes mewep mɨre weipɨr hɨrak
kɨr God Hɨmɨn Yaaik kekiuwe kan main
main kɨre hore tapɨ hɨrak kenterik.
17 *Epei au, God katɨp hɨm hɨram meke
nepni man matɨp mar im: “Ik ek hɨrak
Nɨkan kai hi hanhan heriuwerek. Hɨrak
kenipa hi han yaaik.”

4

Seten kari han ke Jisas te hɨrak kises hɨm mɨrak au
(Mk 1:12-13; Lu 4:1-13)

1 *Jon kɨkɨr Jisas epei au, God Hɨmɨn
Yaaik keriyaak ken yaank weinɨk mɨt ap
newi, te Seten kari han kɨrak.
2 *Hɨrak kau en 40 wɨtaan ere 40
wanewik, hɨrak ap kaam menmen au.
Hɨrak ap kaam menmen au, te nɨnpɨ maak.
3 *Hɨrak nɨnpɨ maak te Seten enuk ke-
wisesik kan kakri han kɨrak. Hɨrak kan
ketpɨwek kar ik: “Ti Nɨkan ke God ti etɨp
nan im emweikɨn emre bret te ti ehɨm.”
4 *Jisas ap kises hɨm mɨrak au, hɨrak
ketpɨwek kar ik: “Hi ap arɨakem antar
hɨm me God mau tɨwei hɨram matɨp, ‘Mɨt
miyapɨr ap te nankaap hɨras nanu nanri-
uwe menmen weinɨm hɨr nanɨm au. Hɨr
enises hɨm me God te hɨr nanu werek.’ ”
5 Hɨrak katɨp epei au, Seten keriyaak
keiyɨk ken wit Jerusalem kerek mɨt ne-
himɨtanek wit ke God. Hɨrak keiyɨk ken
kewisɨk kerp kentɨr wɨnak siup ke wɨnak
ke God.
6 *Hɨrak kerp kentɨr wɨnak siup ke wɨnak
ke God, Seten ketpɨwek kar ik: “Ti Nɨkan
ke God ti ehɨtɨkɨr ehiun tɨ. Ti ap te hahi
au ehɨntar hɨm me God nɨpaa mɨt newisɨm
mau tɨwei matɨp, ‘God kaktɨp mɨt nɨrak
ensel me ti. Hɨr hismamrut te ti ap enamu
hɨt mit ewenem mamniu nan taau.’ ”
7 *Jisas ketpɨwek, “Hi ap arɨakem antar
hɨm me God mau tɨwei matɨp mar im: ‘Yi
mɨt miyapɨr ap eiri han ke Mɨtɨk Iuwe God
ki te hɨrak kakɨkepi au emɨt!’ ”
8 Hɨrak katɨp epei au, Seten keriyaak
keiyɨk ken mɨniu (o neiyɨp) kau niu
keteiknɨwek wit yapɨrwe me mɨt newi
metike menmen mɨram yaaim.
9 Hɨrak keteiknɨwekem, hɨrak ketpɨwek,
“Ti ewen ninɨp ewenɨpi niuk mai hi iuwe te
hi ewetit menmen yapɨrwe im te ti ehinɨn
naanmamprewem.”
10 *Jisas pɨke ketpɨwek, “Ti enopɨn
ekeipno. Hi ap arɨakem au antar hɨm
me God au tɨwei matɨp mar im: ‘Yi mɨt
miyapɨr eiwenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe
ki God kerekek, eirɨak menmen mɨrak.
Menmen ham em au emɨt.’ ”
11 *Jisas katɨp epei au, Seten kɨrɨr
kɨnaiwɨrek. Te Ensel hɨr nan nekepik.

Jisas kinɨn kɨrɨak menmen keit provins Galili
(Mk 1:14-15; Lu 4:14-15)

12 *Maain Jisas kemtau mɨt natɨp mɨt han
nari Jon neiyɨk nen newisɨk kekre wɨnak
enuk kentar hɨrak kene mɨtɨk iuwe King
Herot. Hɨrak kemtewek nepei au, hɨrak
kɨnaaiwɨr wit ik pɨke ken provins Galili.
13 *Hɨrak ap kau wit Nasaret au. Hɨrak
kɨnaiwɨrek ken kau wit Kapaneam kerek
kɨrapɨt menep wan ke Galili, nɨpaa mɨt
ne weiwɨk me Sebyulan ketike Naftalai hɨr
newi.
14 Hɨrak kau in te hɨm me God nɨpaa
profet Aisaia kewisɨm mau tɨwei hɨram
mamnen. Nɨpaa hɨrak kewis hɨm im:
15 *“Wit ke Sebyulan ketike wit ke Naftalai
menep wan iuwe keit pɨnak ke mani
Jodan, tɨ mau provins Galili mɨt ap
ne weiwɨk me Isrel newi.
16 Mɨt miyapɨr kerek newi en hɨr nɨre mɨt
kerek nau ne wɨtaan toto, te in ek
hɨr nɨr si iuwe merhɨhe. Mɨt kerek
nau enum nɨnaain hɨr nani hɨr nar
ke mɨt kerek nau wit toto enum im.
Te in ek wanewik epei kan.”
17 *Me wɨ im Jisas katɨp mɨt hɨm mɨrak,
hɨrak katɨp, “Yi mɨt miyapɨr eiweikɨn sip
eiwet menmen enum eiyɨntar menep haiu
mamɨr mamɨrkeik te God kakinɨn naan-
mamprai haiu mɨt.”

Jisas kenɨne mɨtɨkɨt tekyaait (4) tatisesik
(Mk 1:16-20; Lu 5:1-11)

18 Jisas kitet tenhaan menep wan eik
ke Galili, hɨrak kɨr mɨtɨkɨt wik tariyakɨt
ten tewɨr hepin iuwe tekin saauk. Niuk
mɨrakɨt Saimon (niuk ham Pita) ketike
nɨkik kɨrak Endru.

---

* **3:16** Jo 1:32 * **3:17** Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 12:18, 17:5; Lu 9:35 * **4:1** Hi 2:18, 4:15 * **4:2** Eks 34:28 * **4:3** Jen 3:1-7 * **4:4** Diu 8:3 * **4:6** Sam 91:11-12 * **4:7** Diu 6:16 * **4:10** Diu 6:13 * **4:11** Hi 1:6, 14 * **4:12** Mt 14:3; Mk 6:17; Lu 3:19-20 * **4:13** Jo 2:12 * **4:15** Ais 9:1-2 * **4:17** Mt 3:2 * **4:19** Mt 13:47

19 *Jisas kɨret te hɨrak ketpɨwekɨt, “Yi
wiketeret yi eiyisɨsa. Nɨpaa yi yari saauk.
Te in ek hi ateikni yi yarkeik te yi eiri han
ke mɨt hɨr nanises God.”
20 *Hɨrak ketpɨwekɨt epei au, in ek
hɨrakɨt tɨnaaiwɨr menmen mɨrakɨt te
hɨrakɨt tisesik.
21 Hɨrak kepno kike kɨr mɨtɨkɨt wiketeret
hakɨt Jems ketike nɨkik kɨrak Jon, hɨrakɨt
nɨkerek hɨrakɨt te mɨtɨk niuk mɨrak Sebedi.
Hɨrakɨt tetike haai tau bot kɨrakɨt tekerwo
hepin. Jisas kenɨnewekɨt,
22 te hɨrakɨt wasenum tɨnaaiwɨr haai
kɨrakɨt ketike menmen mɨrakɨt hɨrakɨt tis-
esik.

*Jisas kepno kewepyapɨr hɨm mɨrak
kɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe nɨnap te hɨr
nɨre yaain*
(Lu 6:17-19)

23 *Hɨrak kenɨnewekɨt epei au, hɨrak ken
kerer wit wit me provins Galili kewepyapɨr
hɨm mɨrak kekre wɨnak mɨt nererik nekine
hɨm me Moses hɨrak katɨp hɨm yaaim me
God kinɨn naanmɨpre mɨt, hɨrak kɨkaap
mɨt miyapɨr kerek nɨnap o yɨnk kɨr enuk,
hɨr nɨre yaain.
24 *Hɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr hɨr nɨre
yaain te hɨm me menmen Jisas kɨrɨakem
men merer wit wit me provins Siria. Te
hɨr yapɨrwe newi nari mɨt miyapɨr nɨnap
o yɨnk kɨr enuk hɨr neriyei neri nen Jisas.
Mɨt miyapɨr han hɨr nɨnap his hɨt enum,
han en hɨr neperper nani, han en herwe
mersɨsi te Jisas kekepi hɨr nɨre yaain.
25 *Hɨr mɨt yapɨrwe nisesik. Mɨt in hɨr
ne wit Jerusalem provins Judia, Galili, wit
Dikapolis ketike tɨ me mani Jodan pɨnak
ein.

5

*Jisas kerp mɨniu (o neiyɨp) katɨp mɨt
miyapɨr hɨm mɨrak*
1 Jisas kɨr mɨt miyapɨr nisesik, hɨrak
kɨniu mɨniu (o neiyɨp) ken kau ke nɨmɨn.
Mɨt nɨrak disaipel hɨr nan nau netikerek.
2 Hɨr nau netikerek, hɨrak kewep hɨm
ketpor hɨm im:

*Jisas katɨp nenmak te mɨt hɨr han yaaik
nanu*
(Lu 6:20-23)

3 *“Eiyɨmtau. Mɨt miyapɨr kerek hɨr
nertei hɨr ap nises God werek werek hɨr
han yaaik nanu nanɨntar God kaknen
kakinɨni naanmampror.
4 *God kenip mɨt miyapɨr kerek in ek hɨr
nɨkɨt hɨr nanu werek nentar God kakɨkepi.
5 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr newenɨn han
kɨr ke menmen, hɨr han yaaik nanu
nanɨntar hɨr nanɨt menmen God nɨpaa
ketpor hɨrak kakwetɨrem.
6 *“Mɨt miyapɨr kerek hɨr hanhan iuwe
nises menmen God han yaaik hɨr nanis-
esim, hɨr han yaaik nanu. God kakɨkepi hɨr
nanu werek nanisesik.
7 *“Mɨt miyapɨr kerek hɨr hanhan ner-
iuwe mɨt nekepi hɨr han yaaik nanu
nanɨntar maain God hanhan kakriuweri
kakɨkepi.
8 *“Mɨt miyapɨr kerek hɨr han kɨr yaaik
ap nɨrɨak menmen enum, hɨr han yaaik
nanu nanɨntar maain hɨr nantike God
nanu nanɨt.
9 *“Mɨt miyapɨr kerek hɨr newen mɨt
han kɨr te hɨr nankiyan nanu nanɨt hɨr
han yaaik nanu nanɨntar God kaktɨp hɨr
nɨkerek nɨrak.
10 *“Mɨt miyapɨr kerek mɨt han nanɨp
nentar hɨr nises menmen God ketpor hɨr
enisesim, hɨr han yaaik nanu. Maain
hɨr nantike God naanmampre menmen
yapɨrwe.
11 *“Mɨt hɨr netpi enum nerekyi enum
naniwep newenɨni hɨm menmen nanɨntar
yi yises hɨm mai, yi han yaaik yayu.
12 *Yi han yaaik yayu yayɨntar maain
God kakweti menmen yaaim iuwe kakɨt
wit kɨrak. Yi yayɨt menmen im yayɨntar
nɨpaa mɨt nɨrɨak enum nenep mɨt profet
nɨpaa newepyapɨr hɨm me God, te hɨrak
kakwetɨr menmen yaaim iuwe mamɨt wit
kɨrak.

Mɨt nises God hɨr nɨre sol metike si
(Mk 9:50; Lu 14:34-35)

13 “Yi mɨt yi yɨkaap mɨt ne tɨ ap
nises menmen enum mɨre sol mɨkaap
sak naan hɨrak ap mamnɨn waswas. Te
sol meweikɨn mɨre tɨpar ap mamtɨn hɨm
yi eirɨak mekam te hɨram pɨke tokim?
Taauye! Yi eiwɨrem mamno witeik te mɨt
miyapɨr nanɨntɨram, hɨram enum.
14 *“Yi yɨkaap mɨt ne tɨ nises God yɨre
si mekepi me wɨtaan yitet yayiwe. Yi
yɨre wit kerek mɨt nau niu. Hɨrak ap te
kɨsawɨn taau, kau yaain mɨt miyapɨr nɨrek
yanɨmɨn.
15 *Mɨt miyapɨr ap neksiu si nɨsawɨnek
kɨnɨk tɨkenup o newisɨk kɨnɨk yeno au.
Hɨr newisɨk kentar yeno te hɨrak kɨriyor

* **4:20** Mt 19:27 * **4:23** Mt 9:35; Mk 1:39; Ap 10:38 * **4:24** Mk 6:55 * **4:25** Mk 3:7-8 * **5:3** Ais 57:15 * **5:4** Ais 61:2-3; Rev 7:17 * **5:5** Sam 37:11 * **5:6** Ais 55:1-2 * **5:7** Je 2:13 * **5:8** Sam 24:3-4, 51:10, 73:1; Jo 3:2-3 * **5:9** Hi 12:14; Je 3:18 * **5:10** 1Pi 3:14 * **5:11** 1Pi 4:14; Je 1:2 * **5:12** 2Kro 36:16; Ap 7:52; Hi 11:32-38; Je 5:10 * **5:14** Jo 8:12, 9:5; Fl 2:15 * **5:15** Mk 4:21; Lu 8:16, 11:33 * **5:16** Ef 5:8-9; 1Pi 2:12

kekre wɨnak te hɨr kerek nau nekrerek nɨr menmen.
16 *Mar im menmen yi yɨrɨakem hɨram mɨre si. Mɨt nɨrem hɨram yaaim te hɨr nanwenɨpi niuk me Haai kaiu God kerek kau keit wit kɨrak.

Jisas katɨp me hɨm lo me God

17 *"Yi ap han ekitet hi han ehɨwaank hɨm me God Moses ketike mɨt profet nɨpaa newisɨm mau tɨwei. Hi ap han ehɨwaankem au. Hi han arɨak menmen nɨpaa hɨr netpim hɨram mamnen.
18 *Hi etpi werek. Hɨm mei kike me Moses o me mɨt profet hɨram ap te mamɨwaank mamɨt ere tɨ mamtike nepni hɨram mamwep mamɨwaank mamɨt. Me wɨ im menmen yapɨrwe hɨram epei au mamɨsi mamɨt.
19 *Mɨt kerek neweikɨn sip newet hɨm mei kike me hɨm me Moses metike hɨm me mɨt profet, hɨr nanri han ke mɨt te hɨr nanisesi, mɨt in niuk mɨr meit wit ke God hɨram weinɨm. Te mɨt kerek hɨr nises hɨm me God werek werek neteikɨn mɨt han hɨr enisesim, maain niuk mɨr meit wit ke God hɨram iuwe.
20 Hi hetpi werek. God katɨp menmen yaaim yi yisesim yɨrɨakem ap te maminɨn menmen mɨt ne Farisi netike mɨt iuwe ne Skraip kerek ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt em hɨr nɨrɨakem, yi ap eitike God eiyu hɨrak naanmamri. Hi hetpi menmen im hentar mɨt ne Farisi netike mɨt ne Skraip hɨr ap te nanu nantike God taau!

Jisas katɨp menmen me mɨt hɨr han enuk (Lu 12:57-59)

21 *"Nɨpaa ere in yi yemtau hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram matɨp, 'Yi mɨt ap einep mɨt han te hɨr nani au emɨt! Mɨtɨk kerek kenep mɨtɨk hak kaki, mɨt neiyɨk nanɨno mɨtɨk iuwe gavman.'
22 *Te hi hetpi. Mɨtɨk kerek han enuk keriuwe kɨrak yinak, mɨt neiyɨk nanɨno nanɨr mɨt iuwe. Mɨtɨk kerek katɨp kɨrak yinak enum ketawɨnek, hɨr neiyɨk nanɨno nanɨr mɨtɨk iuwe gavman. Keimɨn katɨp kɨrak yinak enum katɨp hɨrak mɨtɨk enuk keweikɨn sip kewet God, te hɨrak naanempre hɨrekes te God ap kakwɨrek kakno si.
23-24 *"Wɨ ham ti eno wɨnak iuwe ke God ewenɨpi niuk mɨrak ewetɨwek menmen mɨt enwisɨm emɨntar kɨnaan me nan (alta), te ti eket han menmen enum ti hɨrɨak kit yinak em, ti ewis menmen mit emwaai en, ti ehinɨn eno etike kit yinak yi yewepnak yatɨp ere yi yekiyakɨt yau. Epei au, ti pɨke enen ehɨt menmen mit ewepwarem ewet God em ewenɨpi niuk mɨrak heriuwerem.
25 *"Mɨtɨk hak han enuk keriuwit hanhan keryit kakno mɨtɨk iuwe gavman kakɨtpɨwek kakɨswut hɨm, ti etikerek eitɨpakɨt menmen ere yi han yaaik eiyu, o au en, yi yɨnapɨn mɨtɨk iuwe, hɨrak kakɨswut hɨm te mɨtɨk iuwe gavman kakriuwetit ti eno his me mɨt hɨr naanmɨpre wɨnak enuk, te hɨr nanwisit ekɨkrerek.
26 Ti ehu en ere ti pɨke ewetɨwek pewek emrer mɨrak ere werek, o au en, ti ehu ehɨt.

Jisas katɨp menmen me mɨt miyapɨr nariyan his newenɨnem

27 *"Nɨpaa ere in yi yemtau hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram matɨp, 'Yi ap eiriyan his eiwenɨnem au emɨt!'
28 *Te hi hetpi. Mɨtɨk kerek kɨr mɨte naanmɨrewe hɨrak hemkre menepam hanhanep, hɨrak epei kɨwaai ketikerep kekre han kɨrak.
29 *Menmen ti hɨrem heriuwe nanamɨr kit ke his yaaim mari han kit ti hɨrɨak menmen enum, ti eketim ewɨrem. Ti eket nanamɨr kit te ti ehu werek eno wit ke God hɨram yaaim. Hɨram enum te ti nanamɨr kit hɨrak kepu werek te kakri han kit te God kakwɨrit ti eno si.
30 His mit yaaim em hɨram mises han kit mɨrɨak menmen enum, ti ehɨt hɨne eremir ewɨrem. Ti eremir his ewɨrem te ti ehu werek eno wit ke God hɨram yaaim. His mit yaaim mepu werek te ti hɨrɨak menmen enum ti eno si hɨram enum.

Jisas katɨp menmen me mɨtɨk kesiuwe mɨte piutɨp wauno hɨrak kakɨt peiyap (Mt 19:9; Mk 10:11-12; Lu 16:18)

31 *"Nɨpaa ere in yi nepei yemtau hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei matɨp, 'Mɨtɨk kerek kesiuwe mɨte pɨrak wauno waunaiwɨrek, hɨrak kakwetɨwe tɨwei hɨram matɨp nɨpaa hɨre mɨte pɨrak te in ek au hɨrak kepɨrep wen.'
32 *Te in ek hi etpi. Mɨtɨk kerek kepɨr mɨte pɨrak wɨnaiwɨrek, te hɨre ap wɨrɨak menmen enum wetike mɨtɨk hak au, hɨrak kenipep weweikɨn sip wewet hɨm me God, me wɨ hɨre pɨke wawɨt mɨtɨk keiyak. Mɨtɨk kerek ketikerep hɨr nanɨtan, hɨrak keweikɨn sip kewet hɨm me God ketikerep.

Jisas katɨp menmen me mɨt hɨr natɨp God hɨr nanises menmen

---

* **5:17** Mt 3:15; Ro 3:31, 10:4 * **5:18** Lu 16:17, 21:33 * **5:19** Je 2:10 * **5:21** Eks 20:13, 21:12; Lev 24:17; Diu 5:17 * **5:22** 1Jo 3:15 * **5:23-24** Mk 11:25 * **5:25** Mt 6:14-15, 18:34-35 * **5:27** Eks 20:14; Diu 5:18 * **5:28** 2Pi 2:14 * **5:29** Mt 18:8-9; Mk 9:43-47; Kl 3:5 * **5:31** Diu 24:1-4; Mt 19:7; Mk 10:4 * **5:32** 1Ko 7:10-11 * **5:33** Eks 20:7; Lev 19:12; Nam 30:2; Diu 23:21

33 *“Nɨpaa ere in yi yemtau hɨm me God
Moses kewisɨm mau tɨwei matɨp, ‘Yi ap
eiweikɨn sip eiwet hɨm nɨpaa yi yatɨp God.
Au, yi eiyisesim.’
34-35 **Te hi hetpi. Yi ap eitɨp hɨm ham me
menmen me God mamkaap hɨm mi yi yatɨp
mɨt em te yi eiyisesim au emɨt! Yi ap eitɨp
‘Tru antap’ au emɨt eiyɨntar hɨrak wit ke
God. Yi ap eitɨp menmen me tɨ mamkaap
hɨm mi yi yatɨp mɨt em au emɨt eiyɨntar
tɨ hɨram mɨre yeno me God hɨrak kewis
hɨt mentɨram. Yi ap eitɨp menmen me wit
Jerusalem mamkaap hɨm mi yi yatɨp mɨt
em au emɨt eiyɨntar hɨrak wit kerek Mɨtɨk
Iuwe God kau ketike mɨt. Yi yatɨp mar im
yi yatɨp niuk me God. Hɨram enum emɨt!
36 Yi ap eitɨp menmen me paan ki
mamkaap hɨm yi yatɨp mɨt em au emɨt
eiyɨntar yi ap te eirɨak paan kei kiutɨp
o yapɨrwe mau hesnu ki mamre hike o
nɨpɨak taau. God kerekek kakrɨakem te
hɨram mɨre ti atɨp niuk me God.
37 *Yi yatɨp mɨt yi eirɨak menmen yi eitɨp,
‘O, hi arɨakem,’ o ‘Au, hi hɨnapen.’ Yi
eitɨp hɨm meiyam mamkaap hɨm mi te hɨr
nertei yi eiyisesim, hɨram menmen enum
meke Seten man. Menmen im enum emɨt!

Jisas katɨp menmen me mɨt hɨr nanɨp nerer mɨr
(Lu 6:29-30)

38 *“Nɨpaa ere in yi yemtau hɨm me God
Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram matɨp,
‘Mɨtɨk keketut nanamɨr kit ti eketɨwek
kɨrak. Mɨtɨk kenektɨnut yehes kit, ti
enektɨnɨwek kɨrak.’
39 *Te in ek hi hetpi yi ap te einep mɨt
mamrer me menmen mi enum nɨpaa hɨr
nerekyiyem au emɨt! Mɨtɨk kitep ken tekep
pɨnam, ti eteiknɨwek pɨnam hɨrak ekitep
ekwim.
40 *Mɨtɨk kerek keryit kakno mɨtɨk iuwe
gavman kakmitetpɨn kakɨtpɨwek enum me
menmen yaaim ti hɨrɨakem, te hɨrak kakɨt
pewek mei mit ti ewetɨwekem emriuwe
tanɨk.
41 Mɨt iuwe ne gavman nan nanitihi yi
einenor menmen mɨr eiyɨm eino menep in,
yi ap han enuk eikepi eiyɨm eino menep in
au emɨt. Yi eiyɨm eino yanɨmɨn.
42 Mɨtɨk kerek kituthi me menmen mit,
ti ewetɨwekem. Mɨtɨk kerek hanhan kakri
menmen mit me wɨ im te maain hɨrak
pɨke kakwetut mei mɨrak mamrerim, ti
ewenɨwekhi ewetɨwekem.

Jisas katɨp me mɨt hɨr hanhan neriuwe mɨt enun nepan nɨr
(Lu 6:27-28, 32-36)

43 *“Nɨpaa ere in yi yemtau hɨm me God
Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram matɨp, ‘Yi
hanhan yeriuwe ni yinan, te yi han enuk
yeriuwe mɨt enun nepan ni.’
44 *Te hi hetpi yi hanhan yeriuwe mɨt
enun nepan ni, yi eiyitehi God hɨrak ap
skelim mɨt kerek nerekyi enum, hɨrak
ekrekyor menmen yaaim.
45 *Yi yɨrɨak menmen mar im te yi eirɨak
menmen eiyɨr ke haai ki God keit wit kɨrak
hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kenip wepni kɨr
kɨkaap mɨt yaain netike mɨt enun nɨrɨak
enum. Hɨrak kɨrɨak hawɨ kan kɨkaap mɨt
yaain, mɨt au enun.
46 Yi mɨt hanhan yeriuwe mɨt kerek han-
han neriuwi te mɨt han au, yi han kitet
God kakweti menmen yaaim a? Taauye!
Mɨt enun nari pewek me takis hɨr nɨrɨak
menmen mar im. Hɨram menmen weinɨm.
47 Yi mɨt yenɨne mɨt han ni yinan hɨr
yaain te mɨt han au yi han kitet God kak-
weti menmen yaaim a? Taauye! Mɨt ap
ne weiwɨk me Isrel ap nises God hɨr nɨrɨak
menmen im. Hɨram menmen weinɨm.
48 *Yi yɨrɨak mɨt ni enun nepan yaain, te
yi yaain eiyɨr ke Haai ki God keit wit kɨrak
hɨrak yaaik.

6

Jisas katɨp menmen me mɨt nɨkaap mɨt han ap netenen menmen au

1 *“Yi naanempre hɨras te yi ap eirɨak
menmen yaaim te mɨt nanri nanwenɨpi
niuk mi nantɨp yi yaain au emɨt. Yi yɨrɨak
menmen mar im te Haai ki God keit wit
kɨrak kau niu hɨrak ap kakweti menmen
yaaim menterim taau.
2 Wɨ yi eiwet mɨt kerek hɨr netenen
menmen auri eiwetɨr menmen, yi ap ei-
wepyapɨr menmen yi yɨrɨakem au emɨt!
Mɨt enun newisesik hɨr newet mɨt men-
men, hɨr newepyapɨrem neit yayiwe o
nekre wɨnak kerek mɨt nekine hɨm me
Moses nekrerek, te mɨt nanɨr menmen hɨr
nɨrɨakem nanwenɨpi niuk mɨr nanriuw-
erem. Hi hetpi werek, maain God ap kak-
wetɨr menmen mamrerim kakɨt wit kɨrak
kakɨntar mɨt nepei netpɨwek hɨm yaaim
me menmen hɨrak kɨrɨakem.
3 *Yi eiyises menmen mɨr au emɨt! Yi
eirɨak menmen eikaap mɨt, te yi eirɨakem
eisawɨnem te mɨt ni yinan o mɨt han ap te
nanɨrem taau.

* **5:34-35** Ais 66:1; Mt 23:22; Ap 7:49; Je 5:12 * **5:34-35** Sam 48:2 * **5:37** Je 5:12 * **5:38** Eks 21:24; Lev 24:20; Diu 19:21 * **5:39** Lev 19:18; Jo 18:22-23 * **5:40** 1Ko 6:7 * **5:43** Lev 19:18 * **5:44** Eks 23:4-5; Lu 23:34; Ap 7:60; Ro 12:14, 20; 1Ko 4:12 * **5:45** Ef 5:1 * **5:48** Lev 19:2; Diu 18:13 * **6:1** Mt 23:5 * **6:3** Mt 25:37-40

4 Yi eirɨakem eisawɨnem te Haai ki God
kerek kɨr menmen yi yɨsawɨn yɨrɨakem,
hɨrak kakweti menmen yaaim mamrerim.

Jisas katɨp menmen me mɨt nitehi God
(Lu 11:2-4)

5 *"Wɨ kerek yi yitehi God menmen yi ap
eirɨakem eiyɨr ke mɨt enun newisesik hɨr
nɨrɨakem. Hɨr hanhan nerp nekre wɨnak
kerek mɨt nekine hɨm me Moses nekrerek,
o hɨr nerp yayiwe nitehi God menmen te
mɨt nanɨri han kitet hɨr yaain nanwenɨpi
niuk mɨr. Hi hetpi werek, maain God kak-
wetɨr menmen mamrerim kakɨt wit kɨrak
taau.
6 *Wɨ kerek yi yitehi God menmen, yi
eino haau ke wɨnak iyepet weipɨr eiyitehi
God kerek mɨt ap nɨrek, yi eitɨwekhi men-
men. Te maain Haai ki God kerek kɨr men-
men yi yɨsawɨn yɨrɨakem hɨrak kakweti
menmen yaaim mamrerim.
7 *"Yi yitehi God menmen, yi ap eitɨp hɨm
weinɨm yapɨrwe eiyɨr ke mɨt ap nertei God
nerer wit wit ap ne Isrel hɨr nɨrɨakem au
emɨt. Hɨr han kitet God kakɨmtau menmen
mɨr kakɨntar hɨr netpɨwek neriuwe hɨm
yapɨrwe nokim nokim.
8 *Yi ap eiyises menmen hɨr nɨrɨakem
eiyɨntar Haai ki God nepei kertei menmen
yi yaitɨwem te maain yi yayu werek.
9 *"Yi eitɨwekhi menmen yi eitɨp yayɨr ik:
'Haai kaiu God, ti kerek heit wit kit heven, ti niuk mit
iuwe te ti enip mɨt hɨr nanwenɨpi niuk mit.
10 *Haiu mituthi te ti enen ehinɨn naan-
mamprai haiu mɨt, te haiu mɨt
yapɨrwe emises han kit mamɨr ke
mɨt ensel neit wit kit heven hɨr nises
han kit.
11 Petepin ti ewetai menmen mei te haiu
mamɨm.
12 *Ti esak menmen enum haiu mɨrɨakem
mamɨr ke haiu mesak menmen
enum me mɨt nerekyeiyem haiu
matɨp, Hɨram menmen weinɨm.
13 *Ti ap ewis menmen enum mamri han
kaiu haiu mamrɨak enum au emɨt!
Ti naanemprai me menmen enum.'
14 *"Eiyɨmtau. Yi eiyɨsak menmen enum
mɨt nerekyiyem yi ap han ekitetim, yi eitɨp
hɨram menmen weinɨm, te Haai ki God
hɨrak kakɨsak menmen enum mi.
15 Yi ap eisak menmen enum me mɨt
nerekyiyem au, te Haai ki God ap kakɨsak
menmen enum mi.

Jisas katɨp menmen me mɨt hɨr nɨnpɨ
maan nanu

16 *"Wɨ kerek yi yɨnaain menmen nɨnpɨ
mamiwei te yi eiyitehi God menmen, yi
ap eiwen toni emu ninaan mi eiyɨr ke mɨt
enun newisesik nɨrɨakem au emɨt! Hɨr
newen toni mau ninaan mɨr te mɨt yapɨrwe
nanɨri hɨr han kitet hɨr yaain hɨr newenɨpi
niuk mɨr menterim. Hi hetpi werek, maain
God ap te kakwenɨpi niuk mɨr taau.
17-18 Wɨ kerek yi yɨnaain menmen yi
nɨnpɨ miwei te yi eiyitehi God menmen, yi
ap eiwen toni waniu (o wein) au emɨt! Yi
eikɨr eiwepep paan te mɨt han ap nertei
yi nɨnpɨ miwei yitehi God. Te God Haai
ki kerek mɨt ap nɨrek au, hɨrak kertei
menmen yi yɨsawɨn yɨrɨakem, te maain
hɨrak kakweti menmen yaaim menterim.

Jisas katɨp menmen me mɨt nanɨt pewek
yapɨrwe
(Lu 12:33-34)

19 *"Yi ap eiri menmen mei yapɨrwe me
tɨ im naanemprewem meit wɨnak ki au
emɨt! Mesik, metike wesiun merermirɨr
laplap, nɨ o heiniut mamwim te menmen
mamwepep, o mɨt enun nanɨnen nanwep
wɨnak nankintɨp menmen im.
20 *Au, yi yɨrɨak menmen yaaim te
God kakweti menmen mɨrak yaaim meit
wit kɨrak. Menmen hɨrak kakwetaiyem,
mesik, wesiun o heiniut mamɨnterim ap te
mamɨwaank menmen im au, mɨt enun ap
te nanɨnen nantɨwem taau.
21 Menmen mɨt han kitet hɨram mamkepi
nanu werek, han kɨr kakisesim. Te yi han
ekitet menmen me tɨ au emɨt! Menmen me
God keremem.

Jisas katɨp menmen me nanamɨr hɨrak
kɨre si
(Lu 11:34-36)

22 "Nanamɨr ki hɨrak kɨre si kakɨkaap
yɨnk ki. Nanamɨr ki yaaik te yi yayɨr
menmen werek werek. Han ki hɨrak kɨre
nanamɨr. Yi han kitet menmen yaaim, yi
eiyises God werek werek.
23 Te nanamɨr ki hɨrak enuk toto te yi
ap eiyɨr menmen werek werek au. Han ki
kekre yɨnk ki hɨrak kises menmen enum,
hɨram mɨre toto, te menmen im mekrerek
hɨram mamriwaank.

Jisas katɨp menmen me mɨt han ekitet
God-menmen me tɨ au emɨt
(Lu 16:13)

24 "Mɨtɨk ap kakises menmen wik werek
werek au. Hɨrak hanhan mɨtɨk kiutɨp,
hɨrak kaknapen keiyak. Hɨrak kakɨkaap

* **6:5** Mt 23:5; Lu 18:10-14 * **6:6** 2Kin 4:33 * **6:7** 1Kin 18:26-29; Ais 1:15 * **6:8** Mt 6:32 * **6:9** Jo 17:6 * **6:10** Mt 7:21; 26:39; Lu 22:42 * **6:12** Mt 18:21-35 * **6:13** 1Kro 29:11-13; Mt 26:41; Lu 22:40; Jo 17:15; 2Te 3:3; 2Ti 4:18; Je 1:13 * **6:14** Mk 11:25-26 * **6:16** Ais 58:5-9 * **6:19** Je 5:1-3 * **6:20** Mt 19:21; Lu 18:22; Kl 3:1-2

mɨtɨk kiutɨp, hɨrak kakweikɨn sip kakwet keiyak. Yi han ki kakɨnke kakɨntar pewek ap te yi eiyises God werek werek au.

Jisas katɨp menmen me mɨt han kitet menmen mamkepi nanu werek
(Lu 12:22-31)

25 *"Te hi hetpi. Yi ap han kakitet yapɨrwe me menmen yi yayɨm te yi yayu werek, o menmen yi eimɨr emu yɨnk ki au emɨt! Han ki kinɨn menmen yi yayɨm, yɨnk ki kinɨn klos yi yaimɨr. God keweti yɨnk ki ketike han ki kekrerek te yi eiyisesik. Hɨrak naanmampri me menmen te yi eiyu werek werek.
26 *Yi eiyɨr hore hɨram meniuwe men in men ein. Hɨram ap mamɨr ni mei o meket teket mei men mewisɨm mekre weisaak au. Te Haai ki God hɨrak naanmɨprewem. Yi yinɨn hore yapɨrwe te God naanmampri.
27 Mɨtɨk kei kiutɨp kekre nɨmɨn ke yi mɨt han kitet yapɨrwe te kakrɨak menmen mamkepik hɨrak kaku wɨ meiyam o tito yapɨrwe a? Taauye!
28 "Yi ap hanhan yeriuwe menmen yi eimɨr au emɨt. Yi yayɨr timen hɨram mewo meit yayiwe. Hɨram ap mekerwo laplap o mesikek yɨwaap au.
29 *Te hi hetpi. Nɨpaa mɨtɨk iuwe King Solomon hɨrak kamɨr klos mɨrak yaaim, te klos mɨrak ap yaaim mar ke timen im au.
30 God kerekek hɨrak kenip yenkis timen weinɨm hɨram mɨre yaaim. Te hɨram mepu petepin, teipmen hɨram mami te mɨt nanɨsiyem. Yi yinɨn timen te God naanmɨprewem werek werek hɨrak naanmampri. Yi ap yises hɨm me God werek werek au.
31 Te yi ap han ekitet emɨr im: 'Maain hi ehɨt menmen mamtike tɨpar mamɨt nein te hi hahɨm o hi ehɨt klos mamɨt nein te hi emɨr? Menmen mar im au emɨt.'
32 *Yi ap han kitet menmen im au eiyɨntar mɨt ap ne weiwɨk mi Isrel kerek ap nises God hɨr hanhan neriuwe menmen im wɨsenum. Yi ap han ekitet menmen eiyɨr ke hɨr han kitetim eiyɨntar God hɨrak Haai ki nepei kertei menmen yapɨrwe yi eitɨwem te yi eiyu werek werek.
33 *Te yi mɨt miyapɨr yinɨn hanhan eiyises God hɨrak kinɨn naanmampri te hɨrak kakrekyi yi yaain. Yi yɨrɨak menmen im te God naanmampri me menmen meiyam te yi eiyu werek.
34 *God naanmampri me menmen meiyam yi eiyu werek, te yi ap hanhan eiriuwe menmen teip hekrit hɨram mamnen. Menmen teiyɨp hekrit hɨram mamnen, yi ap yaiwenem taau. Hɨram mamnen. Te yi han ekitet me menmen enum petepin epei man naanempre hɨras me menmen im.

7

Jisas katɨp menmen me mɨt skelim mɨt han
(Lu 6:37-38, 41-42)

1 *"Yi ap skelim mɨt me menmen hɨr nɨrɨakem te God ap skelim yi mɨt me menmen me yi yɨrɨakem taau.
2 *Yi ap skelim mɨt eiyɨntar God skelim yi mɨt kakriuwe menmen yi yɨrɨak mɨt han em. Menmen yi yɨrɨak mɨt han em, God kakrekyiyem kakɨnterim.
3 Ti henmak te ti hɨr kit yinak menmen kike mɨre yenkis yehes mekre nanamɨr kɨrak te ti hanhan ekinɨwekem mamnopɨn mamkeipnɨwek nanamɨr kɨrak, te ti ap hanhan ekin menmen wɨsenum mɨre nu heneik mekre nanamɨr kit a?
4 Hɨram enum te ti atɨp kit yinak, 'Ti ewisa hi ekinut menmen mekre nanamɨr kit emnopɨn emkeipɨn nanamɨr kit,' te ti menmen wɨsenum mamsonut nanamɨr kit te ti ap ehɨr ein ein werek werek taau.
5 Ti mɨtɨk enuk ewenɨn hɨm. Ti ehinɨn naanempre nanamɨr kit te maain ti ekaap kit yinak eriuwe nanamɨr kɨrak. Hɨram mar im: Ti ehinɨn eweikɨn sip ewet menmen enum mekre han kit te ti ehu werek. Maain ti ehu werek te ti ekaap kit yinak ekweikɨn sip ekwet menmen enum mɨrak kike.
6 *"Yi ap eitɨp mɨt enun han kɨr enuk kɨre samiyak hɨm yaaim me God au emɨt! Yi eirɨakem hɨram mamɨr ke mɨtɨk kewɨr hore haam metike pitau (o yɨnɨ) o menmen yaaim mɨwaai tɨ, sak mamnen mamɨntɨrerim mamɨwaankem. Hɨram mamɨntɨrerim mamɨwaankem nepei au, hɨram mamweikɨn mamwɨr nɨkɨn mamiwep.

Jisas katɨp menmen me mɨt hɨr nanitehi God menmen werek werek
(Lu 11:9-13)

7 *"Yi eiyitehi God menmen te hɨrak kakwetiyem. Yi eiyɨneitɨn menmen me God te yi eiyɨrem. Yi eiyɨrp weipɨr eiket teruk te God kakɨkeiswiyek.
8 *Hi hetpi werek. Mɨt kerek nitehi God menmen hɨrak kakwetɨrem. Mɨt kerek nanɨnantɨn menmen me God hɨr nanɨrem.

* **6:25** Fl 4:6; 1Ti 6:6-8; Hi 13:5; 1Pi 5:7 * **6:26** Mt 10:29-31; Lu 12:6-7 * **6:29** 1Kin 10:4-7; 2Kro 9:3-6 * **6:32** Mt 6:8 * **6:33** 1Kin 3:10-14; Sam 37:4, 25; Ro 14:17 * **6:34** Eks 16:4, 19; Mt 6:11 * **7:1** Ro 2:1; 1Ko 4:5; Je 4:11-12 * **7:2** Mk 4:24 * **7:6** Mt 10:11 * **7:7** Jer 29:13-14; Mk 11:24; Jo 14:13-14, 15:7, 16:23-24 * **7:8** Je 1:5; 1Jo 3:22, 5:14-15

Mɨt kerek nerp weipɨr neket teruk, te God
kakɨkeisworek.
9 “Mɨtɨk hak kekre nɨmɨn ke yi mɨt, nɨkan
kɨrak kakitɨwekhi me niu o bret, hɨrak ap
kakwetɨwek nan te hɨrak kakɨm au.
10 O nɨkan kɨrak kakitehi haai me saauk,
hɨrak ap kakwetɨwek mɨniu han enuk (o
neiyɨp han) o manpen siurp (o yenmik
siurp) enuk te kakɨm taau.
11 *Yi mɨt kerek yi enun yi yertei yewet
nɨkerek ni menmen yaaim. Te Haai ki
God kerek keit wit kɨrak Heven hɨrak yaaik
wɨsenuk kakɨkaap mɨt kerek nanitɨwekhi
me menmen yaaim hɨrak kakwetɨrem
hɨram mamkepi.
12 *“Te hi hetpi. Yi eiyinɨn eirɨak mɨt
miyapɨr menmen yaaim yi hanhan te hɨr
pɨke nanrekyiyem. Menmen im hi hetpi
yi eirɨakem hɨram mises menmen yapɨrwe
mɨtɨk Moses ketike mɨt profet hɨr newisɨm
mau tɨwei hɨram matɨp yi eiyisesim.

Jisas katɨp hɨm me weipɨr kike mɨt nanitetik te hɨr nanu werek werek
(Lu 13:24)

13 “Yi eiyitet weipɨr kike eiyɨntar ya
weipɨr ke wit si enum hɨrak kɨhi iuwe,
yayiwe kɨpɨrak, mɨt miyapɨr yapɨrwe
nitetik.
14 *Te weipɨr kerek mɨt miyapɨr nanitetik
te hɨr hɨmɨn kɨr kaku werek, hɨrak au
kɨhi kike, ya enuk kike, mɨt miyapɨr niutɨp
niutɨp keriyen nanitetik.

Jisas katɨp hɨm me mɨt profet enun nemipɨn
(Lu 6:43-44, 13:25-27)

15 *“Yi mɨt miyapɨr yi naanempre hɨras
me mɨt profet enun nemipɨn. Hɨr nanɨnen
nanmitipɨn nanriuwe hɨm mɨr te yi han
kitet hɨr mɨt yaain God keriuweti nan netpi
menmen. Te han kɨr enuk hɨr nemipɨn
nanriwaank me menmen me God yi yisesim.
16 *Yi eiyɨrtei hɨr yaain o enun nanriuwe
menmen hɨr nanrɨakem. Nu teketuk ap te
mamri mamɨr ke hɨnaan nɨkim au. Waai
wakɨn ap te mamri mamɨr ke tuwaan au.
17 Nu yaaim hɨram mamri nɨkim yaaim.
Nu enum ap mɨre yaaim te mamri nɨkim
yaaim au. Enum keremem.
18 Nu yaaim ap te mamri nɨkim enum au.
Nu enum ap te mamri nɨkim yaaim taau.
19 *Nu mei enum ap mine nɨkim yaaim,
mɨt nanman nanwɨrem mamno si.
20 *Te hi hetpi werek. Yi eiyɨrtei mɨt
kerek profet enun nemipɨn neriuwe men-
men hɨr nɨrɨakem.
21 *“Yi ap han kitet mɨt yapɨrwe kerek
nenewa hi Mɨtɨk Iuwe yaaik, hɨr nanre
nɨkerek ne God. Au, hɨr mɨt miyapɨr kerek
nises menmen Haai kai God hɨrak han-
han hɨr nanisesim, hɨr keriyen hɨr nɨkerek
nɨrak.
22 *Wɨ maain God kakɨnke mɨt, hɨr
yapɨrwe nanɨnen nanɨtpo, ‘Mɨtɨk Iuwe
Yaaik. Haiu epei mekrehɨr kit haiu matɨp
mɨt hɨm me God, haiu mepɨr herwe enum
men mekeipɨn mɨt, haiu mɨrɨak menmen
yaaim yapɨrwe nɨpaa mɨt ap nɨrem, haiu
mɨkaap mɨt nɨnap o his hɨt enum ere hɨr
nɨre yaain.’
23 *Hɨr nanɨtpo menmen im te hi tewen
ehɨtpor, ‘Hi hepɨtari yi neimɨn. Yi ap
ne God au. Yi mɨt enun yɨrɨak enum yi
einopɨn eikeipno!’

Jisas katɨp hɨm me mɨtɨkɨt wik time wɨnak wik.
(Lu 6:47-49)

24 *“Mɨt miyapɨr kerek nemtau hɨm mai
hɨr nanisesim hɨr nanɨr ke mɨtɨk yaaik
kime wɨnak kɨrak kau kentɨr nan.
25 Maain hawɨ kan mani kɨniu nɨme yuw-
erep mɨniu wɨsenum te wɨnak kewen au.
Hɨrak mɨtɨk kimaak kentɨr nan.
26 Mɨt kerek nemtau hɨm hi hetpim hɨr ap
nanisesim hɨr nanɨr ke mɨtɨk kime wɨnak
kɨwaai tɨ kɨre tenhaan.
27 Maain hawɨ kaknen, mani kɨniu, nɨme
yuwerep mɨniu, te wɨnak kewen. Wɨnak
kewen mani kakɨp keiyɨk ken.”

Mɨt han kɨr kekrit keriuwe menmen Jisas ketporem

28 *Jisas katɨp hɨm mɨrak epei au, mɨt
miyapɨr yapɨrwe kerek nemtau menmen
hɨrak ketpim, hɨr han kekrit neriuwerem.
29 Hɨr han kekrit neriuwerem nentar
hɨrak ap ketpor kar ke mɨt iuwe ne skraip
kerek ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt
em. Au, hɨr nises hɨm me mɨt iuwe ne
nɨpaa ein netporem. Te Jisas ketpor kar ik
au. Hɨrak ketpor kar ke Mɨtɨk Iuwe God
keriuwetek kan ketpor hɨm mɨrak.

8

Jisas kɨkaap mɨtɨk enuk lepro mau yɨnk kɨrak hɨrak kɨre yaaik
(Mk 1:40-44; Lu 5:12-14)

1 Jisas kɨnaaiwɨr mɨniu (o neiyɨp) keki-
uwe kan kesiyen, te mɨt yapɨrwe nisesik.
2 Hɨrak kekiuwe ken kesiyen, mɨtɨk kerek
enuk lepro mau yɨnk kɨrak ek kan kɨrek
kewen ninɨp kau menep hɨt mɨrak, hɨrak

* **7:11** Je 1:17 * **7:12** Mt 22:39-40; Lu 6:31; Ro 13:8-10 * **7:14** Jo 10:7, 9; Ap 14:22 * **7:15** Mt 24:4, 24; Ap 20:29; 2Pi 2:1 * **7:16** Ga 5:19-22; Je 3:12 * **7:19** Mt 3:10; Lu 3:9; Jo 15:6 * **7:20** Mt 12:33 * **7:21** Mt 21:31; Lu 6:46; Ro 2:13; Je 1:22, 25 * **7:22** Jer 14:14 * **7:23** Sam 6:8; Mt 10:33, 13:41-42; 2Ti 2:19 * **7:24** Je 1:22 * **7:28** Mk 1:22; Lu 4:32; Jo 7:46

han kitet hɨrak iuwe, hɨrak ketpɨwek kar ik: “Kai Iuwe, ti han kit ti ekepa hi are yaaik.”

3 Hɨrak katɨp epei au, Jisas kesiuwe his metenenik hɨrak katɨp, “Hi han kai ekepit ti ere yaaik.” Hɨrak katɨp epei au, wasenum mɨtɨk enuk lepro mewik hɨrak kɨre yaaik.

4 *Hɨrak kɨre yaaik, Jisas ketpɨwek, “Ti ap eno etɨp mɨt han menmen hi herekyutem au emɨt! Ti eno wɨnak ke God eteikɨn mɨt pris yɨnk kit ewepwar menmen mar ke hɨm me Moses mau tɨwei metput ti hɨrakem. Ti hɨrɨak menmen im te hɨr nanɨrtei God kekepit ti hɨre yaaik.”

Jisas kɨkaap wok mɨtɨk ke mɨtɨk iuwe ke ami
(Lu 7:1-10)

5 *Maain Jisas ken kiun wit Kapaneam, mɨtɨk iuwe ke ami ke wit Rom kewenyipɨrek kitɨwekhi hɨm iuwe kar ik:

6 “Kai Iuwe, mɨtɨk kɨrɨak menmen mai hɨrak kɨnap kɨwaai wɨnak eik. His hɨt mɨrak epei au maa meit, yɨnk kɨrak kekek wɨsenum.”

7 Jisas kewenhi ketpɨwek, “Hi tewen anen akepik te hɨrak kakre yaaik.”

8 Te mɨtɨk iuwe ke ami ketpɨwek, “Mɨtɨk Iuwe, hi ap yaaik te ti enen enɨk wɨnak kai. Ti atɨp hɨm weinɨk kerekek te menmen enum mamnopɨn mamkeipɨn mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen mai hɨrak ekre yaaik.

9 Hi hises hɨm me mɨtɨk hak hɨrak kinɨna hɨrak iuwe naanmɨprau. Te hi hɨrekes naanmɨpre mɨt nai hi hinɨni. Te hi hatɨp mɨtɨk keiyak kiutɨp: ‘Ti eno,’ hɨrak kakno. Hi hatɨp keiyak: ‘Ti enen,’ hɨrak kaknen. Te hi atɨp mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen mai em: ‘Ti erɨak menmen eim,’ te hɨrak kɨrɨakem. Hi hertei ti atɨp hɨm mit ehɨrp in, hɨrak kakre yaaik.”

10 *Jisas kemtau hɨm kerek mɨtɨk ik ek ketpim, hɨrak han kekrit kekrit keriuwerem. Te hɨrak katɨp mɨt miyapɨr kerek nisesik, “Hi ap nɨpaa hɨr mɨtɨk kei ke Isrel katɨp hɨm mar im kises God werek werek kar hɨrak kisesik au. Hɨrak kiutɨp kerekek.”

11 *Jisas wen katɨp: “Hi hetpi werek. Mɨt miyapɨr yapɨrwe nanɨnen nanrer wit wit nanises hɨm mai werek te hɨr nanu yeno nanɨm menmen nantike Ebraham, Aisak, tetike Jekop nanu nanɨt wit kerek God kewiyen.

12 *Te mɨt miyapɨr kerek nɨpaa miyerer nɨr ninen hɨr ne Isrel hɨr ap nanisɨsa au, te maain God kakɨpɨri nanɨno wit enuk toto te hɨr nankɨt nanine han enuk nanɨneknen yehes mɨr nanu en.”

13 Jisas ketpor epei au, hɨrak katɨp mɨtɨk iuwe ke ami ke Rom kerek kinɨn naanmɨpre mɨt han en, “Ti eno. Menmen mamnen mamɨr ke ti han kitet hɨram mamnen.” Hɨrak katɨp epei au, waswas wok mɨtɨk kɨrak hɨrak kɨre yaaik.

Jisas kɨkaap Pita mɨte pɨrak miye pɨre
(Mk 1:29-31; Lu 4:38-39)

14 *Maain Jisas kan wɨnak ke Pita eik, hɨrak kɨr Pita maam pɨrak kerek wine mɨte pɨrak hɨre wɨwaai yeno wɨnap yɨnk sisi.

15 Jisas ken ketenen his mɨre, te hɨre wɨnap yɨnk sisi epei au, hɨre wɨre yaaip. Te hɨre wekrit wɨrɨak menmen me Jisas kakɨm.

Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe
(Mk 1:32-34; Lu 4:40-41)

16 Maain hɨnkewɨ, hɨr mɨt han neithis mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek herwe enum mau mekre han kɨr, hɨr neriyei nan nɨr Jisas. Hɨrak kepɨr herwe enum im kriuwe hɨm hɨrak ketpim, hɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr kerek nɨnap te hɨr nɨre yaain hɨr nanu werek.

17 *Hɨrak kɨrɨak menmen im te hɨm nɨpaa God katɨp Aisaia kewisɨm mau tɨwei hɨram nepei man. Hɨm im matɨp mar im: “Hɨrak kepɨr menmen enum merekyei haiu mɨnap en te haiu mɨre yaain.”

Hɨm me mɨtɨk hanhan kakises Jisas
(Lu 9:57-60)

18 In ek Jisas kɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe nisesik neweiknɨwek te hɨrak katɨp mɨt nɨrak, “Haiu mɨt han emno wan pɨnak ein emnaaiwɨr mɨt in.”

19 Hɨrak ketpor epei au, mɨtɨk hak ke skraip kerek ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt em, hɨrak katɨp Jisas, “Hi apɨno wit kerek ti epnoriyen.”

20 *Jisas ketpɨwek, “Miyak ke niu hɨram mɨwaai mekre nu herkip. Hore hɨram mime yaank mau niu. Te hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe ap wɨnak kei kepu te hi eno ewaai ekrerek. Hi ap ewetut menmen au. Ti henmak te ti hanhan ehisɨsa?”

21 *Mɨtɨk disaipel hak katɨp Jisas, “Mɨtɨk Iuwe, ti ewisa hi ehinɨn ano ewis haai kai kerek kaki kakɨkre hei, te hi pɨke anen eisesit.”

22 *Te Jisas ketpɨwek, “Au ti ehisɨsa. Mɨt kerek ap nises hɨm mai hɨr enwisɨk kakɨkre hei.”

* **8:4** Lev 14:1-32; Mt 9:30; Mk 7:36; Lu 17:14 * **8:5** Jo 4:46-47 * **8:10** Mt 15:28 * **8:11** Sam 107:3; Lu 13:28-29 * **8:12** Mt 22:13, 25:30; Lu 13:28 * **8:14** 1Ko 9:5 * **8:17** Ais 53:4 * **8:20** 2Ko 8:9 * **8:21** 1Kin 19:20 * **8:22** Jo 5:25

Jisas katɨp te nɨme iuwe kerek mɨniu hɨram maa (o matɨn) meit
(Mk 4:36-41; Lu 8:22-25)

23 Hɨrak katɨp epei au, Jisas kehɨn kɨniu
ken kekre bot. Mɨt disaipel nɨrak hɨr
nisesik.
24 *Hɨr nau nekre bot epei au, hɨr nerekir
wan. Te yuwerep mɨniu mɨrɨak wan sɨr
mɨniu mɨsawɨn bot, te Jisas hɨrak kɨwaai.
25 Hɨrak kɨwaai hɨr nan nekotɨtek
netpɨwek, "Mɨtɨk Iuwe ekepei! Bot epei
kaknatɨn kakɨkre tɨpar kakno tɨ eik te haiu
mami."
26 *Jisas ketpor, "Yenmak te yi yɨnapen?
Yi mɨt ap han kitet menmen yaaim mai
iuwe au a?" Hɨrak ketpor epei au te hɨrak
kekrit katɨp kewen yuwerep te wasenum
nɨme metike wan tɨpar mehɨhe mɨwaai
meit.
27 Te mɨt neperper natɨpan, "Hɨrak mɨtɨk
ik ek hɨrak kɨre keimɨn te nɨme metike
wan memtau hɨm mɨrak te hɨrak katɨp
yuwerep metike nɨme te hɨram mewɨre
mɨwaai meit?"

Jisas kɨkaap mɨtɨkɨt wik kepɨr herwe enum mekre han kɨrakɨt
(Mk 5:1-17; Lu 8:26-37)

28 Jisas ken kiun wan pɨnak ein, hɨrak
tɨ ke mɨt ne wit Gadara. Hɨrak kiun
ein, mɨtɨkɨt wik herwe enum mau mekr-
eret kenipet hɨrakɨt tau tekre herwe hei
te hɨrakɨt tan tewenyɨpɨr Jisas. Hɨrakɨt
enukɨt tetaritari han ken sip tɨrɨak enum
te mɨt miyapɨr nɨnaain hɨrakɨt tatnɨp te
hɨr ap nanitet yayiwe kerek hɨrakɨt tewi en
taau. Hɨrakɨt tewenyipɨrek hɨrakɨt
29 *tɨnap tenɨne tar ik: "Nɨkan ke God,
kenmak te ti han heraiwaank. Wɨ ap epei
man wen au te ti han arekyei menmen
enum hepɨrei mamno wit enuk kerek men-
men mamwep!"
30 Sak ham yapɨrwe maam menmen meit
yanɨmɨn kike eik,
31 te herwe enum mitehi Jisas, "Ti
ehɨpɨrei, te eriuwetei emno emɨkre sak
yapɨrwe eim e."
32 Jisas ketpor, "Yi eino." Te hɨram menke
mɨrɨr men mekre sak, te sak yapɨrwe kere-
mem metaritari mɨrɨr men menke matɨn
mɨniu (o neiyɨp) kerekek ere men mekre
wan iuwe eik, tɨpar mekiuwe hɨm yipɨr
mɨram hɨram maam tɨpar maa meit.
33 Epei au, mɨt kerek naanmɨpre sak em
nɨrɨr nen wit iuwe nen natɨp mɨt han net-
por menmen epei man metike menmen me
mɨtɨkɨt wiketeret nɨpaa herwe mersɨset.
34 Hɨr netpor epei au, mɨt miyapɨr ne wit
iuwe nan nanwen yipɨr Jisas. Hɨr nɨrek
hɨr nɨneinɨk te hɨr nitɨwekhi hɨm iuwe
eknaaiwɨr wit kɨr, te hɨrak ekno wit hak.

9

Jisas kɨkaap mɨtɨk hak his hɨt enum
(Mk 2:1-12; Lu 5:17-26)

1 *Mɨt natɨp epei au, Jisas kehɨn kɨniu ken
kekre bot kerekir wan ken wit kɨrak eik.
2 Hɨr mɨt han neit mɨtɨk hak his hɨt mɨrak
epei maa meit, hɨr neiyɨk nan hɨrak kɨwaai
yeno. Jisas kɨri hɨr han kitet hɨrak iuwe
kakɨkaap mɨtɨk ik kakre yaaik, te hɨrak
katɨp mɨtɨk kerek his hɨt maa meit em,
"Kai yinak, ti enakɨn tokim. In ek hi esak
menmen enum mit ti hɨrɨakem."
3 Jisas katɨp menmen im epei au, mɨt
han ne Skraip, kerek ninɨn nertei hɨm me
Moses natɨp mɨt em, hɨr natɨpan nar ik:
"Mɨtɨk ik e hɨrak katɨp enum kekrehɨr ke
God katɨp hi esak menmen mit enum."
4 *Jisas kertei menmen hɨr han kitetim
netpim te hɨrak ketpor, "Kenmak te yi han
kitet yekre han ki hi nepei hatɨp enum a?
5 Hi hatɨp mɨtɨk kɨwaai kentar kɨnaan,
'Hi esak menmen enum nɨpaa ti hɨrɨakem,
hɨram mamno,' yi yepɨtari hi hatɨp werek
auye. Te hi hatɨp mɨtɨk, 'Ti hekrit etenen
yeno eiyɨm eno,' hɨrak kakɨkrit yeno, yi
eiyɨrtei hi hatɨp werek te hi esak menmen
enum me yi mɨt. Hi hetpi mekam te yi han
ekiteta?
6 *Hi atɨp mɨtɨk ik har ik, 'Ti ekrit eno,'
te yi eiyɨrtei hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
han tɨ ik e God kewisa hi ahɨsak menmen
enum mɨt nɨrɨakem?" Hɨrak ketpor epei
au, hɨrak katɨp mɨtɨk kerek his hɨt mɨrak
maa meit em, "Ti ekrit ekin yeno mit eiyɨm
eno wɨnak kit eik."
7 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk ik hɨrak
kekrit ken wɨnak kɨrak eik.
8 Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nɨr menmen
im hɨr neperper han kekrit neriuwerem.
Hɨr nertei God kewis Jisas kɨkaap mɨt neri-
uwe menmen mɨrak iuwe, te hɨr newenɨpi
niuk me God.

Jisas kenɨne Matyu
(Mk 2:13-17; Lu 5:27-32)

9 Jisas kɨnaaiwɨr wit ik kerekek, hɨrak
kakno, hɨrak kɨr mɨtɨk hak niuk mɨrak
Matyu kau wɨnak kerek mɨt nari pewek
me takis neitai en. Te Jisas ketpɨwek, "Ti
ehisɨsa erɨak menmen mai." Hɨrak katɨp
epei au, Matyu kekrit kɨnaaiwɨr menmen
mɨrak kisesik.
10 Maain Jisas kau yeno me wɨnak kɨrak
eik ek kakɨm menmen, te mɨt enun kerek
nari pewek me takis em hɨr netike mɨt
han enun nises menmen enum nau wɨnak

* **8:24** Sam 4:8 * **8:26** Sam 89:9; Mt 14:31, 16:8 * **8:29** Mk 1:24; Lu 4:34, 41 * **9:1** Mt 4:13 * **9:4** Mt 12:25; Lu 9:47; Jo 2:25 * **9:6** Jo 17:2, 5:8

nanɨm menmen netike Jisas ketike mɨt
nɨrak disaipel.
11 *Hɨr mɨt han ne Farisi, kerek han kitet
hɨr ninɨn mɨt han nises hɨm me Moses, hɨr
nɨr menmen im hɨr nitehi disaipel nar ik:
"Kenmak te Mɨtɨk Iuwe ki kaam menmen
ketike mɨt enun kerek nari pewek me takis
netike mɨt enun nises menmen enum em?"
12 Jisas kemtau hɨm im te hɨrak katɨp hɨm
tok piksa mar im: "Mɨtɨk kɨnap hɨrak dokta
kaku kaktikerek. Mɨtɨk hak han kitet hɨrak
yaaik auye!
13 *Yi eino han ekitet hɨm hi ehɨtpiyem
hɨram mau tɨwei me God. Hɨram matɨp,
'Hi ap hanhan yi yaiwepwar samiyak men-
men yaiwetewem au. Hi hanhan yi eirɨak
mɨt miyapɨr yaaim.' Hi ap han henɨne
mɨt kerek han kitet hɨr mɨt yaain te hɨr
enweikɨn sip enwet menmen enum enisɨsa
au. Hi han hari han ke mɨt kerek hɨr nertei
hɨr enun. Te hɨr enisɨsa."

Jisas katɨp hɨm ham yaaim mamɨkrehɨr ke hɨm me nɨpaa ein
(Mk 2:18-22; Lu 5:33-39)

14 *Maain mɨtɨk Jon disaipel nɨrak nan
nɨrek nitɨwekhi, "Haiu metike mɨt ne Farisi
me wɨ ham haiu mɨnaain menmen te haiu
nɨnpɨ mewei haiu mitehi God. Te mɨt
disaipel nit au. Hɨr nenmak?"
15 *Jisas ketpor hɨm tok piksa mar im:
"Mɨtɨk hak kerek kakɨt mɨte ep hɨrak eku
ektike nɨrak yinan te hɨr han yaaik. Maain
wɨ mamnen te mɨtɨk kerek keit mɨte ep
hɨrak kaknaaiwɨr mɨt nɨrak, te hɨr han
enuk nɨnpɨ mamɨn nanɨt.
16 "Ap mɨtɨk keiyak keremir laplap kerek
yaaim nɨmnam em kekerwewim mamu
enum tokim kerek mewep em. Hɨrak
kakrɨakem mamɨr em te maain hɨrak
kakɨkemyetɨt, yaaim nɨmnam em ma-
muwep enum tokim em te mamuwep
wɨsenum.
17 Ap mɨtɨk keiyak keit tɨpar wain yaaim
mɨrɨram keiyɨm kewenem mekre meme
yɨnk mɨram kerek epei enum tokim em au.
Hɨrak kakrɨakem mamɨr keremem te nap
mamniu mamnan yɨnk mɨram te meme
yɨnk mamwep mamriuwe nap mɨrak o
tɨwerpek mɨrak te tɨpar mamno tɨ. Au,
mɨt nanwenem mamɨkre yaaim wen petep
hɨram mamu werek werek."

Jisas kɨkaap nɨki pe mɨtɨk iuwe; hɨrak kɨkaap mɨte wetenen laplap mɨrak
(Mk 5:22-43; Lu 8:41-56)

18 Jisas wen ketpor hɨm im keremem,
mɨtɨk hak iuwe kerek kinɨn naanmɨpre mɨt
han ne Isrel, hɨrak kan kewen ninɨp menep
hɨt me Jisas kitɨwekhi kar ik: "Hi nɨki pai in
ek epei waa wɨwaai weit, te ti enen ewis his
mit emu yɨnk kɨre te hɨre wawɨkrit wawu."
19 Hɨrak katɨp epei au, Jisas ketike mɨt
disaipel nɨrak nekrit nisesik nen.

20-21 *Mɨte hap piutɨp winen hemkre
hekrit hekrit ere tito hiswiyen wik (12) hɨre
wisesik. Mekre han kɨre hɨre watɨp, "Hi
hewis his emɨntar laplap mɨrak, te hi are
yaaip." Mɨte kerepep weke sip ke Jisas wan
wewis his wetenen laplap hɨr mɨram kerek
Jisas kamɨr em.
22 *Jisas keweikɨn kɨwaai nan kɨrep. Te
hɨrak ketpɨwe, "Pai yina yaaip ti enakɨn
tokim. Ti han kitet hi iuwe te hi akepit ti
hɨre yaaip." Jisas katɨp epei au, waswas
hɨre wɨre yaaip.
23 Jisas kan ere kiun wɨnak ke mɨtɨk
iuwe kerek kinɨn naanmɨpre mɨt. Hɨrak
kɨpiun ein, hɨrak kɨr mɨt neremɨm heurek
em netike hɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe ne-
sikeyaanmi nɨkɨt nɨki pɨrak nepei waa.
24 *Jisas kɨri hɨrak ketpor kar ik: "Yi
einepɨn eikeipnɨwe ap eikɨtep au emɨt!
Hɨre ap waa au. Hɨre wɨwaai kerepep."
Hɨrak ketpor kar ek, te hɨr yapɨrwe nen-
wesɨsek enum wɨsenum.
25 Hɨr nan nepɨr mɨt miyapɨr netpaan
nen epei au, te Jisas kɨnɨk ken haau
nɨki wɨwaairiyen ketenen his mɨre te hɨre
wekrit.
26 Hɨm me menmen im em kerek Jisas
kɨkaap nɨki ip e men merer wit wit.

Jisas kɨkaap mɨtɨkɨt wiketeret nanamɨr toto tetike mɨtɨk han aurek katɨp hɨm werek werek au

27 *Jisas kɨnaaiwɨr wit kerek ek ken.
Hɨrak kitet yayiwe te mɨtɨkɨt wiketeret
kerek nanamɨr toto tisesik tenɨnewek tatɨp,
"Ti nepenyek ke Devit, ti hanhan heri-
uwawɨr."
28 Jisas ken kɨnɨk ken wɨnak, te mɨtɨkɨt
wiketeret nanamɨr toto ten tɨrek. Jisas
ketpɨwekɨt, "Yi wiketeret yekre han ki
yatɨp hi te werek arekyi yi eire yaaikɨt?"
Hɨrakɨt tatɨp, "Ti Mɨtɨk Iuwe te ti werek."
29 *Te Jisas kewis his menterwekɨt
nanamɨr kɨrakɨt hɨrak katɨp: "Hi erekyi
yi yaaikɨt hentar yi han kiteta."
30 *Te nanamɨr kɨrakɨt kɨr. Jisas
ketpɨwekɨt hɨm manp kar ik: "Yi wiketeret
naanmɨpre hɨrekses te mɨtɨk keiyak
kakɨrtei menmen im em au."
31 Hɨrakɨt ten wit eik tises menmen hɨrak
ketpɨwekɨtem au. Hɨrakɨt ten terer wit wit
tatɨp mɨt menmen Jisas kerekyɨwekɨtem.

* **9:11** Lu 15:2, 19:7 * **9:13** Hos 6:6; Mt 12:7 * **9:14** Lu 18:12 * **9:15** Jo 3:29 * **9:20-21** Mt 14:36 * **9:22** Mk 10:52; Lu 17:19 * **9:24** Jo 11:11 * **9:27** Mt 20:29-34 * **9:29** Mt 8:13 * **9:30** Mt 8:4 * **9:32** Mt 12:22

32 *Hɨrakɨt tepno te mɨt han neit mɨtɨk
enuk han aurek, herwe kau kekrerek
neiyɨk nan Jisas.
33 *Kewaai meruri Jisas kepɨr herwe
enum, mɨtɨk enuk han aurek kewepnak
katɨp, te mɨt nerp en hɨr han kekrit neriuw-
erek, hɨr natɨp, “Ap nɨpaa mɨtɨk ap kɨrɨak
menmen kar ik keit wit kaiu Isrel.”
34 *Te mɨt han ne Farisi natɨp, “Mɨtɨk
iuwe Seten kerek kinɨn naanmɨpre herwe
yapɨrwe, hɨrak kɨkaap Jisas kepɨr herwe im
e.”

*Jisas hanhan keriuwe mɨt miyapɨr
yapɨrwe ne Isrel*

35 *Epei au, Jisas ken kerer wit iuwe wit
kike ken kekre wɨnak kerek mɨt hɨr nererik
nekine hɨm me Moses mau tɨwei. Hɨrak
ken en katɨp hɨm yaaim me God kaknen
naanmɨpre mɨt. Hɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr
yapɨrwe hɨr nɨnap his hɨt enum, nanamɨr
toto, menmen ham te hɨr nɨre yaain.
36 *Hɨrak kɨr mɨt miyapɨr nererik nau
en, te hɨrak han tewenɨni kentar hɨr nepu
enum han kekrit nɨnapen menmen ham
nɨre sipsip mɨtɨk ap naanmɨprewem.
37 *Hɨrak kɨri epei au, hɨrak katɨp mɨt
disaipel nɨrak kar ik: “Mɨt in hɨr nɨre
menmen mau ni epei yaaim te ap mɨt nei
nepu te hɨr nanɨno nantɨwem.
38 Yi eiyitehi haai ke ni im te hɨrak kakri-
uwet mɨt nanɨkrerem te hɨr nanɨthis mɨt
miyapɨr nanri han kɨr te hɨr enisesik.”

10

*Niuk me mɨt aposel nar hiswiyen wik
(12)*

(Mk 3:13-19; Lu 6:12-16)

1 *Jisas kenɨne mɨt nɨrak disaipel nar
hiswiyen wik (12), hɨr nan nererik. Hɨr
nan nererik, hɨrak kewetɨr menmen mɨrak
iuwe hɨr nekrehɨr kɨrak nanɨno nanɨpɨr
herwe enum nankaap mɨt miyapɨr hɨr
nɨnap his hɨt enum nanamɨr toto, menmen
ham te hɨr nanɨre yaain.
2-4 Im em hɨram niuk me aposel nar
hiswiyen wik (12) nɨrak. Saimon kerek
niuk mɨrak ham Pita, hɨrak kinɨn ketike
nɨkik kɨrak Endru. Hɨrakɨt tetike Jems
ketike nɨkik kɨrak Jon hɨrakɨt nɨkerek
hɨrakɨt te Sebedi. Hɨrakɨt tetike Filip, Ba-
tolomyu, Tomas, Matyu kerek keitɨt pewek
me takis. Hɨr netike Jems itai kɨrak, hɨrak
nɨkan ke Alfias, Tadias, Saimon kerek kises
hɨm me mɨt Selot. Hɨr netike Judas ke wit
Keriot, mɨtɨk kerek kewepyapɨr Jisas te hɨr
mɨt enun neiyɨk nen nakɨp. Mɨt in keriyen
hɨr mɨt nɨrak aposel.

*Jisas keriuwet mɨt nɨrak aposel nar
hiswiyen wik (12), hɨr nɨrɨak menmen*

(Mk 6:7-13; Lu 9:1-6)

5 *Jisas keriuwet mɨt in nar hiswiyen wik
(12) nen, hɨrak kinɨn ketpor hɨm im: “Yi ap
eino eiyu eitike mɨt ap ne weiwɨk me Isrel
o mɨt nau nerer wit wit ke Sameria.
6 *Au, yi eino mɨt ne Isrel keriyen. Hɨr
mɨt miyapɨr han hɨr nɨre sipsip mɨtɨk ap
naanmɨpror te hɨram mɨrɨr mɨsawɨn meit
yaank.
7 *Yi wen eino ein yi eiwepyapɨr hɨm im:
‘God menep hɨrak kakteiknai kakɨrkeik te
hɨrak kakinɨn naanmamrai haiu mɨt.’
8 *Yi eikaap mɨt miyapɨr nɨnap hɨr enɨre
yaain, yi eikɨan mɨt miyapɨr naa te hɨr pɨke
nanɨkrit. Yi eikaap mɨt miyapɨr lepro mewi
hɨr enɨre yaain. Hi eweti menmen mai
iuwe im hɨram weinɨm te yi eiyɨm eikaap
mɨt han eiriuwerem, yi ap te eiyɨt pewek
mamrerim au emɨt.
9-10 **Yi ap eitenen pewek mei mamɨkre
tanɨk mi au emɨt! Yi ap eitenen tanɨk
iuwe yi eiwis menmen mekrerem au. Yi ap
eiyɨt teipe o samiyak o hɨne yipo henmik
au. Yi eiyɨhis eino eiyɨntar yi mɨt kerek
yɨrɨak menmen me mɨt han, hɨr enkepi
naanempri me menmen.
11 “Ewaai meruri yi eino wit iuwe o kike,
yi eino eiyɨneitɨn mɨtɨk hak yaaik hanhan
naanempri me menmen. Yi eiyu eitikerek
ere yi pɨke einaaiwɨr wit.
12 *Ewaai meruri yi eino wɨnak ke mɨtɨk
hak, yi eitɨp mɨt en eiyɨr ik: ‘God kaku
kaktikewi naanmampri.’
13 Mɨt miyapɨr in hɨr yaain te hɨm mi
mamu mamtikeri God kakɨkepi, o au en,
hɨm nɨpaa yi yetporem hɨram pɨke mamu
mamtikewi te God ap kakɨkepi.
14 *Yi eino te mɨt han ap naanmampri
me menmen o nɨnapen nanɨmtau hɨm mi
yaaim yi yetpim, te yi einopɨn eikeipɨn
wɨnak o wit kɨr, yi einepep toni waniu (o
win) mau hɨt mi eiteiknor God han enuk
keriuweri.
15 *Hi hetpi werek. Maain wɨ God ske-
lim mɨt, hɨrak God kaknep mɨt miyapɨr
enun nɨpaa nau Sodom ketike wit Gomora
kaknɨp kike. Te mɨt miyapɨr kerek nan-
weikɨn sip nanwet hɨm mi, maain God
kaknɨp iuwe kaknepi.

* **9:33** Mk 2:12 * **9:34** Mt 12:24; Mk 3:22; Lu 11:15 * **9:35** Mt 4:23; Mk 1:39 * **9:36** Nam 27:17; 1Kin 22:17; Esi 34:5; Sek 10:2; Mt 14:14; Mk 6:34 * **9:37** Lu 10:2 * **10:1** Mk 6:7; Lu 9:1 * **10:5** Ap 13:46 * **10:6** Jer 50:6; Mt 15:24 * **10:7** Mt 3:2, 4:17; Lu 10:9, 11 * **10:8** Ap 20:33 * **10:9-10** Lu 10:4 * **10:9-10** Nam 18:31; Lu 10:7; 1Ko 9:14; 1Ti 5:18 * **10:12** Lu 10:5-6 * **10:14** Lu 10:10-12; Ap 13:51, 18:6 * **10:15** Jen 18:20–19:28; Mt 11:24; 2Pi 2:6; Ju 7 * **10:16** Lu 10:3; Jo 10:12; Ap 20:29; Ro 16:19

Menmen enum yapɨrwe maain mamnen

16 *“Yi eiyɨmtau. Hi ariuweti yi eino
eiyɨkre nɨmɨn ke mɨt enun eiyɨr ke mɨtɨk
hak kaksiuwe sipsip hak kakno kakɨrp
nɨmɨn ke nepere enum me yaank. Hɨram
hanhan mamkɨp mamɨk. Yi naanem-
pre hɨras me menmen yi eirɨakem eiyɨr
wɨnɨni naanmɨpre hɨremes me wɨ mɨt
nanmɨp hɨram mɨrɨr. Yi eirɨak menmen
yaaim eikaap mɨt eiyɨr ke tɨpar nemnok
mamkaap mɨt.
17 *Te yi naanempre hɨras me mɨt enun.
Hɨr nantihis nanɨswi yi eino eiyɨr kaunsil
kɨr, te hɨr nanɨt nɨpɨn neiyɨk naniwep nanɨt
wɨnak kerek mɨt nekine hɨm me Moses
nekrerek.
18 *Hɨr nantihis nanri nanɨno ninaan me
mɨt iuwe o mɨt ne gavman nanɨntar yi
yisɨsa. Te yi eiwepyapɨr hɨm mai yaaim
eitɨp mɨt iuwe nantike mɨt ap ne weiwɨk
me Isrel eitpor hɨm mai.
19 *Maain hɨr nantihis nanri yi eino
eiyɨrp ninaan me mɨt, yi p einapen han
ekitet menmen yi eiyɨtpim maamkaap yɨnk
ki au emɨt! Wɨ im mamnen God kakweti
hɨm mɨrak yaaim.
20 *Te God Hɨmɨn Yaaik kakweti hɨm
mɨrak yaaim te hɨrak kakɨkepi yi eitɨp hɨm
mɨrak. Hɨm mi au.
21 *“Heiyiuwerer nanwepyapɨr kikrek
hɨr nansiuweri te mɨt nanɨnɨp nani. Haai
kakwepyapɨr nɨkan kɨrak kaksiuwerek te
mɨt nankɨp kaki. Nɨkerek nanwepyapɨr
miye haai nɨr, te mɨt nanɨnɨp nani.
22 *Mɨt yapɨrwe hɨr nanɨneini nanɨntar
yi yisɨsa, te neimɨn hɨr nanisɨsa ere hɨr
mɨt nanɨnɨp hɨr nani, maain hi etorhis hɨr
nanu nantikewa.
23 *Maain hɨr mɨt nerekyi enum neit wit
hak, yi eirɨr eino wit hak yaaik eiwi. Hɨr
mɨt en nanrekyi enum neit wit hak yaaik yi
yewi, te yi pɨke eirɨr eino wit hak. Hi hetpi
werek yi ap eino eirer wit wit mɨt ne Isrel
newi en ere hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
hi pɨke enen.
24 *“Sumatin hak ap te kakɨrtei men-
men kakinɨn tisa kɨrak au. Wok mɨtɨk ap
te kakinɨn mɨtɨk kerek hɨrak kerekyɨwek
menmen mɨrak.
25 *Au, mɨt sumatin o wok mɨtɨk hɨr han
yaaik menmen enum nanɨwaanki nanɨr ke
menmen enum nanɨwaank tisa kɨr o mɨtɨk
iuwe kɨr. Mɨt epei nenewa hi Bielsebul
hɨram niuk mei enum me Seten, te hi hɨre
Haai. Maain yi mɨt kerek yisɨsa yi yɨre
nɨkerek nai, hɨr nanewi hɨm enum enum.

*Mɨt hɨr ap nɨnapen mɨt han au- hɨr
nanɨnapen God*
(Lu 12:2-7)

26-27 *“Te yi ap einapen mɨt au. Menmen
yapɨrwe in ek hɨram mɨsawɨn meit, maain
mɨt nanɨrteiyem hɨram mamnen mamu
yaain. Menmen hi hɨsawɨn hetpiyem yi
maain eiyɨrp wit iuwe eiwepyapɨrem eitɨp
mɨt em.
28 *Yi ap einapen mɨt kerek naniwep yi
yayi eiyɨntar hɨr ap te nanɨnepi hɨmɨn ki
au. Yi einapen hɨrak God kerek kakiwep
epei au, hɨrak kakwɨr hɨmɨn ki kakno si
tatɨkneni.
29 “Yi mɨt han ki yi eiwɨr pewek kiutɨp yi
eiyɨt hore wiketeri. Hɨre hore peiyap ap te
wawi waunatɨn wawaai tɨ, te Haai kaiu ap
kerteiyek au. Hɨrak kertei ye!
30 God epei kertei paan marmenum
mɨwapɨn paan hesnu ki.
31 *Te yi ap einapen menmen au. Yi
yinɨn hore yapɨrwe, te God Haai kaiu hɨrak
naanempri werek werek.

*Hɨm me mɨt newepyapɨr hɨr nises hɨm
me Jisas*
(Lu 12:8-9)

32 *“Mɨt miyapɨr kerek nerp ninaan me
mɨt han nanwepyapɨr hɨr nises hɨm mai, te
maain hɨr nanɨrp ninaan me Haai kaiu, hi
etpor hɨr yaain nises hɨm mai, hɨr mɨt nai.
33 *Neimɨn au, te hi au.

Jisas kan kakɨnke mɨt
(Lu 12:51-53, 14:26-27)

34 “Yi ap han kitet hi han enip mɨt te hɨr
enkiyan enu enɨt. Au, hi han ehɨnkeri.
35 *Hi han enip nɨkan ketike haai hɨrakɨt
enukɨt tepan, o nɨki wetike miye pɨre, o
yani wetike miye pɨre hɨr enun nepan.
36 Mɨt miyapɨr ne weiwɨk me mɨtɨk hak
hɨr netikerek nanɨr ke mɨt enun nepan.
37 *“Mɨt miyapɨr kerek hɨr ninɨn hanhan
miye haai o nɨkerek nɨr te hɨr ap hanhan
werek neriuwa au, hɨr ap yaain te nanisɨsa
nanɨmtau hɨm mai au.
38 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr nɨnapen men-
men enum mamnen mamnɨp nanɨntar hɨr
nises hɨm mai, hɨr ap yaain te hɨr nanisɨsa
au.
39 Mɨt miyapɨr kerek neweikɨn sip newet
hɨm mai nanɨntar mɨt nanɨnɨp, maain hɨr
ap te nanu nantike God au. Neimɨn mɨt

* **10:17** Mt 24:9 * **10:18** Ap 25:23, 27:24 * **10:19** Lu 12:11-12 * **10:20** Jo 14:26; 1Ko 2:4 * **10:21** Mai 7:6; Mt 10:35 * **10:22** Mt 24:9, 13; Jo 15:18-21 * **10:23** Mt 16:28 * **10:24** Lu 6:40; Jo 13:16, 15:20 * **10:25** Mt 9:34, 12:24; Mk 3:22; Lu 11:15 * **10:26-27** Mk 4:22; Lu 8:17 * **10:28** Je 4:12 * **10:31** Mt 6:26, 12:12 * **10:32** Rev 3:5 * **10:33** Mk 8:38; Lu 9:26; 2Ti 2:12 * **10:35** Mai 7:6 * **10:37** Diu 33:9 * **10:38** Mt 16:24-25; Mk 8:34-35; Lu 9:23-24, 17:33; Jo 12:25

hɨr nanɨnɨp nanɨntar hɨr nisɨsa, maain hɨr nantike God nanu nanɨt.

Mɨtɨk kakrɨak menmen yaaim, maain God kakwetɨwek menmen yaaim
(Mk 9:41)

40 *"Mɨt miyapɨr kerek hɨr nantihis naanmampri hɨram mamɨr ke hɨr nantauhis naanmamprau. Hɨr kerek nantauhis naanmamprau, hɨram mamɨr ke hɨr naanmampre hɨrak God kerek keriuweta hi han in.
41 Mɨt miyapɨr kerek naanmɨpre mɨtɨk profet nanɨntar hɨrak profet kerekek, maain God kakwetɨr menmen yaaim miutɨp nantike mɨtɨk profet. Neimɨn naanmampre mɨtɨk yaaik kises hɨm me God nanɨntar hɨrak mɨtɨk yaaik kerekek, maain God kakwetɨr menmen yaaim miutɨp nantike mɨtɨk yaaik.
42 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr nankaap mɨt miyapɨr weinɨn kerek nisɨsa nanrekyor menmen kike yaaim miutɨp, maain God kakwetɨr menmen yaaim."

11

Jon Baptais keriuwet mɨt disaipel han nen nɨr Jisas
(Lu 7:18-35)

1 Jisas katɨp mɨt nɨrak disaipel nar hiswiyen wik (12) epei au, hɨr nɨnaiwɨrek nen nerer wit wit. Hɨr nɨnaiwɨrek te Jisas kɨnaaiwɨr wit kerek hɨrak kewi, hɨrak ken katɨp mɨt kerek nau nɨrapɨt wit kɨrak ik hɨrak ketpor hɨm mɨrak.
2 *Me wɨ im Jon Baptais kepu kekre wɨnak enuk. Hɨrak kau kekrerek, hɨrak kemtau menmen Jisas kɨrɨakem, te hɨrak keriuwet mɨt disaipel nɨrak nen nɨr Jisas.
3 *Hɨr nen nepɨtɨr niun Jisas hɨr nitɨwekhi nar ik: "Ti hɨrekes mɨtɨk kerek Jon katɨp ti enen o haiu mamɨmerɨr mɨtɨk keiyak?"
4 Jisas kewenhi ketpor, "Menmen yi epei yan yɨrem, o yi yemtewem, yi eino eitɨp Jon em.
5 *Mɨt miyapɨr nanamɨr enum toto, hi enipi hɨr pɨke nɨr ein ein. Mɨt miyapɨr his hɨt enum, hɨr nɨre yaain nen ein nen ein. Mɨt miyapɨr hɨr lepro mewi, hɨr yɨnk kɨr yaaik. Mɨt miyapɨr hɨr nɨkɨp toto, hɨr nɨre yaain nemtau menmen werek werek. Mɨt miyapɨr epei naa, hi hɨkɨan hɨr pɨke nekrit nau. Hi atɨp mɨt miyapɨr kerek netenen menmen au, hi hetpor menmen im hɨram menmen God katɨp mɨtɨk hɨrak kaknen kakrɨakem.
6 *Mɨt han kerek hɨr han kiteta hi mɨtɨk kerek God keriuweta hi han, maain hɨr han yaaik nanu."
7 *Hɨrak ketpor epei au, mɨt ne Jon pɨke nen. Hɨr epei nanɨno, Jisas katɨp mɨt menmen me Jon. Hɨrak ketpor, "Nɨpaa yi yen yɨr Jon yi han kitet yi yayɨr mɨtɨk kɨre mekak? Hɨrak mɨtɨk keweikɨn han yapɨrwe kɨre niyen (o tupne) nɨme metɨtɨwem hɨram mɨrirɨr a? Taauye!
8 Te yi yen yayɨr mekam? Yi yɨr mɨtɨk keriuwet klos yaaim a? Au, mɨt kerek neriuwet klos yaaim hɨr nau wɨnak ke mɨt iuwe gavman.
9 Im em au, te yi yen yayɨr mekam? Yi yen yɨr mɨtɨk profet a! Hɨram werek, te hi hetpi, yi yɨr mɨtɨk hɨrak kinɨn profet.
10 *Hɨrak mɨtɨk kerek nɨpaa tɨwei me God mɨtɨk kewisɨm matɨp hɨrak kaknen. Hɨm matɨp mar im:
'Hi ariuwet mɨtɨk kai kakinɨn kaknen
kaktɨp hɨm mai. Hɨrak kakɨmani
han ke mɨt yapɨrwe te hɨr nanɨmtau
hɨm mit.'
11 Hi hetpi werek. Jon Baptais hɨrak kinɨn mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek nɨpaa ere in miyerer nɨr ninen. Te neimɨn hɨr mɨt weinɨn hɨr nanises hɨm me God maain hɨr nanu nantike God nanɨt en te hɨr naninɨn Jon kerek wɨ hɨrak kau tɨ ik e.
12 *Nɨpaa wɨ Jon kinɨn kewepyapɨr hɨrekes katɨp mɨt menmen, nɨpaa ein ere in God kewepyapɨr hɨrak kakinɨn naanmampre mɨt miyapɨr. Te mɨt kerek nenehan nenepan nɨrɨakan enum hɨr neweikɨn sip newet menmen enum hɨr nises hɨm im.
13 Menmen im epei man mentar hɨm nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei metike hɨm mɨt profet newisɨm mau tɨwei hɨram matɨp me Jon kaknen kaktɨp mɨt hɨm im.
14 *Te yi han kitet hi hatɨp werek, hi etpi Jon hɨrak mɨtɨk ik Ilaija nɨpaa yi yekinaak kau tɨwei hɨrak epei kaknen.
15 Neimɨn hɨr nemtau hɨm mai hɨr han ekitetim werek werek.
16 Hi ewis mɨt miyapɨr nau tɨ in ek hɨr nɨre mekam? Hɨr nɨre nɨkerek nenɨnehan neit maket nemitetpɨn hɨr natɨp,
17 'Haiu mɨrɨak tukɨn menep wekɨnp, te yi
ap yɨrɨre au.
Haiu menep tukɨn mɨtɨk hɨrak kaa te yi ap
yan yɨkɨtek au.'
18 *Hi hatɨp menmen im hentar Jon kewepyapɨr hɨrekes wɨ ham hɨrak nɨnpɨ maak, hɨrak ap kaam tɨpar si enum au. Mɨt iuwe nɨrek te hɨr natɨp, 'Herwe

* **10:40** Mk 9:37; Lu 10:16; Jo 13:20; Ga 4:14 * **10:42** Mt 25:40 * **11:2** Mt 14:3 * **11:3** Mal 3:1; Mt 3:11; Jo 1:15 * **11:5** Ais 35:5-6, 61:1 * **11:6** Mt 13:57, 26:31 * **11:7** Mt 3:5 * **11:10** Mal 3:1; Mk 1:2; Jo 3:28 * **11:12** Lu 16:16 * **11:14** Mal 4:5; Mt 17:10-13; Mk 9:11-13 * **11:18** Mt 3:4 * **11:19** Mt 9:14; Lu 15:1-2

kersɨsek hɨrak han enuk.’ Hɨr ap han yaaik
neriuwerek nisesik au.
19 *Hi Mɨtɨk ke wit ke God hi han
hewepyapɨr hɨrekes hi etike mɨt haiu
maam menmen maam tɨpar. Mɨt iuwe nɨra
hɨr natɨp, ‘Eiyɨrek! Hɨrak kaam menmen
iuwe yeunɨm, hɨrak kaam tɨpar si enum
ere ketaritari. Hɨrak ketike mɨt enun nari
pewek me takis netike mɨt han enun hɨr
neryeiyan nen.’ Menmen God ketpawɨr hi
etike Jon hawɨr wisesim te yi ap han yaaik
yeriuwawɨr yisesawɨr au. Menmen hawɨr
wɨrɨakem hɨram meteikɨn mɨt God kertei
menmen werek werek.”

Jisas han tewenɨn mɨt ne wit ham hɨr ap nises hɨm mɨrak
(Lu 10:13-15)

20 Hɨrak ketpor epei au, te Jisas kene mɨt
nau nerer wit wit kerek hɨrak nɨpaa kɨrɨak
menmen yapɨrwe kɨkaap mɨt keriuwerem.
Hɨrak keneri kentar hɨr ap neweikɨn sip
newet menmen enum hɨr nises hɨm mɨrak
au.
21 *Hɨrak katɨp kar ik: “Yi mɨt miyapɨr
yau wit Korasin yetike mɨt miyapɨr ne wit
Betsaida! Maain God kakriwaank! Men-
men yi yɨra hi hɨrɨakem heit wit ki, nɨpaa
mɨt profet nɨrɨakem neit wit Taia ketike wit
Saidon, te hɨr waswas nanweikɨn sip nan-
wet menmen enum nanwen toni mamɨntar
yɨnk kɨr nanteikɨn God hɨr yɨnk enuk. Te yi
mɨt yi ap yɨrɨakem au.
22 *Hi hetpi werek. Maain wɨ kerek God
skelim mɨt, hɨrak kaknep mɨt ne Taia netike
mɨt ne Saidon kaknɨp kike, te yi mɨt au
hɨrak kakiwep iuwe.
23 *Yi mɨt ne wit Kapaneam. Yi han kitet
God kaktɨp yi yaain a? Au, God kaktɨp yi
mɨt enun kakwɨri yi eino si. Hi hɨrɨak men-
men yaaim heit wit Sodom kerek nɨpaa
hɨrak kepu kar ke hi epei hɨrɨakem heit
wit ki, te hɨr neweikɨn sip newet menmen
enum te God ap kanɨp kaknepi wit weinɨk
au. Hɨr wen nepu.
24 *Hi hetpi werek. Maain wɨ kerek God
skelim mɨt, hɨrak kaknep mɨt ne Sodom
kaknɨp kike, te yi mɨt miyapɨr au, hɨrak
kakiwep iuwe.”

Mɨt kerek nises hɨm me Jisas hɨr nanu werek
(Lu 10:21-22)

25 *Me wɨ im Jisas katɨp kar ik: “Haai ti
kerek Mɨtɨk Iuwe ke nepni metike tɨ, hi han
yaaik heriuwit hentar ti hɨsawɨn menmen
mit yaaim te mɨt iuwe nepɨtariyem. Ti epei
ewepyapɨrem heteikɨn mɨt weinɨn em.
26 Hi han yaaik heriuwit hentar ti hanhan
hises han kit te ti hɨrɨakem mar im.
27 *Haai kai ti epei eweto menmen mit
yapɨrwe te hi naanmɨprewem. Mɨt ap
nertei han ke hi Nɨkan kit. Ti Haai kai
kerekek. Mɨt ap nertei han kit au. Hi Nɨkan
kit hetike mɨt kerek hi ewepyapɨr han kit
eteiknorek.
28 *“Yi mɨt miyapɨr kerek yi yɨrɨak men-
men iuwe yises God, te yi han ki enuk
yentar yi yisesik werek werek au. Yi einen
eiyises hɨm mai te hi akepi yi eiyisesik
werek werek.
29 *Yi einen eiyises hɨm mai te hi eteikni
menmen. Yi eiyisɨsa eiyɨntar hi ap hɨre
mɨtɨk atɨp hɨm tokik au. Hi ewenɨn han kai
atɨp mɨt hɨm yaaim. Yi eiyisɨsa te yi han
yaaik, yi yayu werek werek.
30 *Menmen hi ahitihi yi eiyisesim
eirɨakem, hɨram yaaim. Te yi ap han enuk
yayisesim au. Yi han yaaik eiyu.”

12

Mɨt ne Farisi nitehi Jisas me menmen mɨt nɨrak nɨrɨakem me wɨ Sabat
(Mk 2:23-28; Lu 6:1-5)

1 *Maain wɨ ham Sabat Jisas ketike mɨt
nɨrak disaipel neremir (o nitet nɨmɨn ke)
ni kerek wit yehes mɨram mewim. Mɨt
nɨrak hɨr nɨnpɨ maan te hɨr nerpesɨs yehes
mɨram newenwohisem naam.
2 *Mɨt han ne Farisi nɨri nɨrɨak menmen
im te hɨr natɨp Jisas, “Ei ti emtewem!
Mɨt nit disaipel hɨr nɨrɨak menmen me
wɨ Sabat kerek hɨm me Moses meri-
uwesɨsem.”
3 *Jisas ketpor kar ik: “Yenmak te yi ap
yertei menmen werek werek nɨpaa Devit
kɨrɨakem me wɨ hɨrak ketike mɨt nɨrak hɨr
nɨnpɨ maan.
4 *Hɨrak ken kekre wɨnak kerek mɨt
newepwar God menmen, hɨrak keit bret
mɨtɨk hetpris kewetɨwekem. Mɨt epei
newet God em te hɨrak ketike mɨt nɨrak hɨr
naam. Hɨm me God Moses kewisɨm mau
tɨwei matɨp mɨt pris keriyen hɨr nanɨm.
Mɨt han au.
5 *Te yi yenmak te yi ap yertei menmen
werek werek mekre hɨm me Moses yi yek-
inaam a? Wɨ Sabat yapɨrwe miutɨp miutɨp
mɨt pris hɨr nɨrɨak wok nenep samiyak ne-
siyem newet God em. Hɨr ap nau yain yain
nar ke hɨm me Moses matɨp mɨt enisesim te

* **11:21** Jna 3:6 * **11:22** Ais 23; Esi 26:1–28:26; Joe 3:4-8; Emo 1:9-10; Sek 9:2-4 * **11:23** Jen 19:24-28; Ais 14:13-15; Ju 7 * **11:24** Mt 10:15; Lu 10:12 * **11:25** 1Ko 1:26-29 * **11:27** Mt 28:18; Jo 1:18, 3:35, 10:15, 17:2; Fl 2:9 * **11:28** Jer 31:25 * **11:29** Jer 6:16 * **11:30** 1Jo 5:3 * **12:1** Diu 23:25 * **12:2** Eks 20:10 * **12:3** 1Sml 21:1-6 * **12:4** Lev 24:5-9 * **12:5** Nam 28:9-10 * **12:6** Mt 12:41-42; Lu 11:31-32

God katɨp mɨt pris hɨr yaain. Menmen im
me God minɨn hɨm me Moses me wɨ Sabat.
6 *Hi hetpi werek. Menmen kau in hɨrak
kinɨn wɨnak iuwe ke God.
7 *Yi yertei hɨm werek werek God
kewisɨm mau tɨwei, te yi ap yatɨp enum
yene mɨt kerek nɨrɨak menmen enum au.
Hɨm me God matɨp mar im: 'Hi hanhan te
yi hanhan yeriuwe mɨt. Menmen im minɨn
samiyak yi yamɨp yesiyem yewetewem.'
8 Hi hetpi hi Mɨtɨk ke wit ke God hi Iuwe
naanmɨpre menmen mɨt ne wɨ Sabat hɨr
nɨrɨakem."

Me wɨ Sabat Jisas kɨkaap mɨtɨk his enum hɨrak kɨre yaaik
(Mk 3:1-6; Lu 6:6-11)

9 Jisas ketpor epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr
wit ik, hɨrak ken wɨnak hak kɨr kerek hɨr
nererik nekine hɨm me Moses metike hɨm
me mɨt profet newiyen. Hɨrak ken en,
10 *mɨtɨk kiutɨp kau wɨnak ek hɨrak his
mɨrak miutɨp enum maa. Mɨt han en hɨr
hanhan nesiuwe Jisas me menmen hɨm
me Moses metpim, te hɨr nitɨwekhi nar ik:
"Hɨm me Moses haiu misesim me wɨ Sabat
meriuwesɨs mɨtɨk kakɨkaap mɨtɨk kɨnap o
au?"
11 *Te Jisas ketpor, "Me wɨ Sabat mɨtɨk
keiyak ke yi mɨt hɨrak sipsip kɨrak kiutɨpen
kerekek kakɨnke kakɨkre hei, hɨrak kakno
kakɨkinɨk kakwisɨk kakɨt wit eik a?
12 *Haiu mɨt minɨn sipsip hɨram au
menmen weinɨm. Te haiu me wɨ Sabat
mamkaap mɨt te hɨr nanɨre yaain."
13 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak katɨp mɨtɨk
his enum, "Ti esiuwe his mit." Hɨrak ke-
siuwe his miutɨp mɨrak te his mɨre yaaim
mar ke his mɨrak pɨnam.
14 *Hɨrak kɨrɨakem, te mɨt en ne Farisi
hɨr nen witeik hɨr nɨsawɨn natɨpan ni-
menɨpɨnek narkeik te hɨr nanɨnep Jisas
kaki.

Jisas kɨrɨak menmen me God kises menmen mau tɨwei kerek nɨpaa mɨt profet netpim

15 *Jisas kertei menmen hɨr hanhan nan-
rekyɨwekem te hɨrak kɨnaaiwɨr wit eik e.
Mɨt yapɨrwe hɨr nɨnap hɨr nisesik te hɨrak
kekepi hɨr nɨre yaain.
16 *Te hɨrak ketpor hɨm iuwe hɨr ap entɨp
mɨt han menmen hɨrak kerekyorem au
emɨt.
17 Hɨrak ketporem te menmen nɨpaa
mɨtɨk profet Aisaia ketpim kewisɨm mau
tɨwei mamnen. Hɨm im hɨram matɨp,
18 **"Mɨtɨk ik hi hehimɨtanek hɨrak kɨrɨak
menmen mai. Hi hanhan heriuw-
erek, hɨrak kenipa hi han yaaik. Hi
tewen ariuwet Hɨmɨn kai Yaaik kaku
kakɨkre han kɨrak te hɨrak kakɨkepik
kakno kaktɨp mɨt nerer wit wit men-
men yaaim hi arekyorem ahɨsak
menmen enum mɨr.
19 Hɨrak kaktike mɨt han ap nanɨtpepan,
hɨrak ap te kaknip hɨm iuwe o
kakɨrp yayiwe kaktɨp mɨt hɨm mɨrak
au.
20 Hɨrak ap kakɨwaank mɨt miyapɨr hɨr
nises God yaaik kike nɨre niyen
me mani hɨram maa nɨme mɨniu
mamwenɨnem. Mɨt miyapɨr hɨr nɨre
si metnen kike maain hɨram mami,
hɨrak kakɨkepi hɨr nanu werek.
Hɨrak kakɨkepi ere wɨ hɨrak kakinɨn
menmen enum te hɨm hɨrak kaktɨp
mɨt em, hɨram mamnen.
21 Te mɨt miyapɨr nerer wit wit ap ne
weiwɨk me Isrel, hɨr enises hɨm
mɨrak nanu nanɨnkɨkwek ere maain
hɨrak kakne kaktorhis."

Mɨt natɨp Bielsebul kɨkaap Jisas kepɨr herwe enum
(Mk 3:20-30; Lu 11:14-23; 12:10)

22 *Maain hɨr mɨt han neit mɨtɨk
enuk herwe kenipek nanamɨr toto, hɨrak
kemesɨsɨwek hɨm ap katɨp au. Hɨr neiyɨk
nan Jisas te hɨrak kepɨr herwe enuk ken,
hɨrak kɨre yaaik kɨr ein ein, katɨp werek
werek.
23 Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nɨrek, hɨr
han kekrit natɨp nar ik: "Yi han kitet
mɨtɨk ik hɨrak Krais ik Nepenyek ke Devit
kerek nɨpaa God katɨp hɨrak kakriuwetek
kaknen?"
24 *Te mɨt han ne Farisi hɨr nemtau
mɨt natɨp menmen mar im hɨr nemnorem
natɨp nar ik: "Hɨrak ap Nepenyek ke De-
vit au. Hɨrak kepɨr herwe enum kentar
mɨtɨk iuwe ke herwe hɨrak Bielsebul hɨrak
kekepik kepɨrem."
25 Jisas kertei menmen hɨr han kitetim te
hɨrak ketpor kar ik: "Mɨt nau wit iuwe hɨr
newep nau ke nɨmɨn nentar menmen, te
mɨt in ap nepu werek werek au. Mɨt ne
weiwɨk miutɨp o nɨkerek ne mɨtɨk kiutɨp
hɨr newep nau ke nɨmɨn nentar menmen
te hɨr ap nepu werek werek naanmɨpre
wit kɨr au. Hɨr nanɨnke hasini nanɨwaank
hɨras.
26 Seten hɨrak kekepa hi epɨr herwe
mɨrak te hɨrak kewep kau nɨmɨn. Karkeik
te hɨrak kaku werek werek a? Taau!

* **12:7** Hos 6:6; Mt 9:13 * **12:10** Lu 14:3 * **12:11** Lu 14:5 * **12:12** Mt 10:31 * **12:14** Jo 5:16 * **12:15** Mk 3:7-10 * **12:16** Mt 8:4; Mk 3:12 * **12:18** Mt 3:17 * **12:18** Ais 42:1-4 * **12:22** Mt 9:32-33 * **12:24** Mt 9:34, 10:25

27 Yi yatɨp hi hepɨr herwe hentar Bielsebul kekepa. Hɨrak kekepa hi hepɨr herwe te mɨt han ne yi mɨt, neimɨn nekepi te hɨr nepɨr herwe mekre han ke mɨt? Seten a? Au! Hɨr ap nepɨr herwe nentar Seten kekepi au. God kerekek. Te menmen hɨr nɨrɨakem meteikɨn yi yetpo enum me Seten kekepa. Au, God kerekek kekepa.
28 *God Hɨmɨn Yaaik kerekek kekepa hi hepɨr herwe mamnopɨn mamkeipɨn. Menmen im meteikni God epei kan kau menep kakinɨni naanmampri.
29 *"Hi wen etpi hɨm ham. Mɨtɨk hak kakno kakɨkintɨp menmen me mɨtɨk iuwe hɨrak kakinɨn kakrɨak mekam? Hɨrak kakinɨn kaksenkek his hɨt me mɨtɨk iuwe. Hɨrak kaksenkɨkwek his hɨt mɨrak, hɨrak kakɨkintɨp menmen mɨrak keiyɨm kakno.
30 *Neimɨn hɨr ap nisɨsa hɨr nar ke mɨt enun nepan nai. Neimɨn hɨr ap nekepa haiu mamri han ke mɨt nanises God hɨr nar ke mɨt enun nepɨr mɨt nanises menmen enum heriyai heriyai.
31 *"Te hi hetpi, menmen yapɨrwe mɨt nɨrɨakem o menmen enum hɨr netpim hɨr newepyapɨrem neweikɨn sip newetɨwem maain God kakɨsakem. Te mɨt miyapɨr kerek hɨr natɨp enum me God Hɨmɨn Yaaik, God ap te kakɨsak menmen im au.
32 Mɨt miyapɨr kerek hɨr natɨp enum me hi kerek Mɨtɨk Iuwe keriuweta hi han, maain God kakɨsak menmen enum hɨr netpim. Te neimɨn hɨr natɨp enum me God Hɨmɨn Yaaik, God ap kakɨsak menmen enum hɨr natɨp in o maain. Hɨr nanɨt wit kɨrak yaaik au.

Hɨm me nu enum mari mine nɨkim mɨram enum
(Lu 6:43-45)

33 *"Nu mei hɨram yaaim te hɨram mamri mamine nɨkim mɨram yaaim. Nu mei enum te hɨram mamri mamine nɨkim mɨram enum. Mɨt nɨr nu nɨkim mɨram hɨr natɨp, 'Nu im hɨram yaaim', o au en, hɨr natɨp, 'Nu im hɨram enum mesine'.
34 *Yi mɨt enun nɨkerek ne manpen Seten. Yi ap eitɨp hɨm ham yaaim eiyɨntar yi mɨt enun. Mɨt natɨp hɨm nises menmen mekre han kɨr.
35 Mɨtɨk yaaik katɨp menmen yaaim kentar han kɨrak yaaik. Mɨtɨk enuk katɨp menmen enum kentar han kɨrak enuk.
36 Hi hetpi menmen im hentar maain wɨ kerek God skelim yi mɨt, hɨrak kakitihi me menmen enum miutɨp miutɨp nɨpaa yi yetpim.
37 Maain God kakitihi me menmen miutɨp miutɨp yi nɨpaa yetpim. Te hɨm mi hɨremes maain mamteikɨn God yi yɨre mɨt yaain o au enun."

Mɨt han nitɨwekhi hɨrak kɨrɨak menmen kakteiknor God keriuwetek kan kekepik kɨrɨak menmen yaaim nɨpaa mɨt nɨrem au
(Mk 8:11-12; Lu 11:29-32)

38 *Hɨrak katɨp epei au, mɨt han ne Skraip, kerek ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt em, hɨr netike mɨt ne Farisi, kerek han kitet hɨr ninɨn mɨt han nises hɨm me Moses, hɨr natɨp nar ik: "Mɨtɨk Iuwe, haiu hanhan ti hɨrekes erɨak menmen yaaim nɨpaa mɨt ap nɨrɨakem au."
39 *Te Jisas ketpor kar ik: "Yi mɨt miyapɨr kerek yitauhi hi arɨak menmen yaaim nɨpaa mɨt ap nɨrɨakem, yi mɨt miyapɨr enun ap yises God au. Hi ap ateikni menmen yi yitauhiyem au. Hi ateikni menmen hɨram mei me mɨtɨk profet Jona nɨpaa kau tɨ keremem.
40 *Nɨpaa saauk wɨsenuk ke wan eik kekes Jona hɨrak kekre tu kɨrak ere wɨ wikak. Te hi Mɨtɨk kerek Mɨtɨk Iuwe keriuweta hi han in, hi hahu akre hei ehɨt nɨmɨn ere wɨ wikak.
41 *Maain wɨ God skelim yi mɨt, mɨt nɨpaa nau neit Nineva nanɨrp nantike mɨt nau tɨ in. Hɨr nanɨrp nantike mɨt in hɨr nantɨp, 'Yi mɨt enun.' Hɨr nantɨp nanɨr ik nanɨntar nɨpaa Jona katɨp mɨt en hɨm me God te hɨr neweikɨn sip newet menmen enum nises hɨm me God. Mɨtɨk Iuwe kinɨn Jona hɨrak kau in te yi ap yeweikɨn sip yewet menmen enum au.
42 *Maain wɨ God skelim yi mɨt, mɨte iuwe kwin hɨre nɨpaa naanmɨpre mɨt nau wit Siba, hɨre wawɨrp wautike mɨt miyapɨr nau tɨ in. Hɨre wawɨrp wautike mɨt miyapɨr nau tɨ in ek hɨre wautɨp, 'Yi mɨt miyapɨr enun.' Hɨre wautɨp menmen im wawɨntar nɨpaa hɨre wɨnaaiwɨr wit kɨre wen hɨt nokim (o yanɨmɨn) te wemtau hɨm yaaim mɨtɨk iuwe King Solomon ketpim. Mɨtɨk Iuwe kinɨn King Solomon hɨrak kau in te yi ap yeweikɨn sip yewet menmen enum yemtau hɨm mɨrak au.

Hɨm me herwe enuk nɨpaa kɨnaaiwɨr mɨtɨk hɨrak pɨke kan
(Lu 11:24-26)

43 "Wɨ kerek herwe enuk kenke kɨnaaiwɨr mɨtɨk, hɨrak kepno ein ein kerekir wit tɨpar aurek, hɨrak kɨnkatɨn wit hak te hɨrak kakwi. Hɨrak kɨnketnɨwek kɨnketnɨwek hɨrak ap kɨnapɨnek au.

---

* **12:28** Ap 10:38; 1Jo 3:8 * **12:29** Ais 49:24; 1Jo 4:4 * **12:30** Mk 9:40; Lu 9:50 * **12:31** 1Ti 1:13; Hi 6:4-6, 10:26 * **12:33** Mt 7:16-20 * **12:34** Mt 3:7, 15:18, 23:33; Lu 3:7 * **12:38** Mt 16:1; Lu 11:16; Jo 6:30; 1Ko 1:22 * **12:39** Mt 16:4 * **12:40** Jna 1:17 * **12:41** Jna 3:5 * **12:42** 1Kin 10:1-10; Mt 12:6

44 Te hɨrak han kitet kar ik: ‘Hi ap
hɨnapɨn wit yaaik au, te hi pɨke eno wit kai
kerek nɨpaa hi hewik.’ Hɨrak pɨke kepno
wit kɨrak, hɨrak kɨr wɨnak herwe keiyak
kewik au. Hɨrak yaaik kɨre mɨtɨk keripep
waniu yaaim.
45 *Hɨrak kɨrek epei au, hɨrak ken
kɨnkatɨn herwe enum mar hispɨnak wik (7)
minɨnek. Epei au, hɨrak ketikeri nanɨno
wɨnak eik e nanu nanɨt. Nɨpaa mɨtɨk
hɨrak herwe kewik han enuk kike, te in ek
hɨram herwe mamɨwaank han kɨrak enuk.
Menmen mamɨr im mamnen mamnep mɨt
nau tɨ im.”

*Jisas miye pɨrak wetike kikrek nɨrak
nanɨno nanɨrek*
(Mk 3:31-35; Lu 2:19-21)

46 *Jisas wen katɨp mɨt menmen mɨrak,
te miye pɨrak wetike kikrek nɨrak nan
nanɨrek. Hɨr nerp witeik hanhan netpɨwek
menmen.
47 Hɨr nerp en, mɨt han nerp en netpɨwek
nar ik: “Emtewek. Miye wetike kikrek nit
nan nanrit nanɨtput menmen.”
48 Jisas kewenɨwekhi katɨp, “Peimɨn hɨre
miye pai. Neimɨn hɨr nɨre kikrek nai?”
49 Hɨrak kesiuwe mɨt nɨrak disaipel his
hɨrak katɨp, “Eiyɨri. Mɨt miyapɨr in hɨr nɨre
miyerer nai netike kikrek nai.
50 *Neimɨn hɨr nises menmen Haai kai
keit wit kɨrak hɨrak hanhan hɨr nanisesim,
hɨr nɨre kikrek nai, yenterer nai o miye
pai.”

13

Hɨm me mɨtɨk kamɨr nɨkim mekre ni
(Mk 4:1-9; Lu 8:4-8)

1 Me wɨ im keremem, Jisas kɨnaaiwɨr
wɨnak ketpaan ken wit eik ken kau menep
wan eik.
2 *Hɨrak kau en, mɨt miyapɨr yapɨrwe
nererik menep menep nersɨs Jisas. Te
hɨrak kɨniu ken kekre bot kau en, hɨr mɨt
miyapɨr nerp tenhaan nau pɨn eik.
3 Jisas ketpor menmen yapɨrwe me tok
piksa mar im. Hɨrak katɨp: “Mɨtɨk hak ken
kamɨr nu nɨkim mekre ni mɨrak.
4 Te mɨtɨk kewɨrem mau ni, nɨkim ham
menke mɨwaai yayiwe kerek wit yaain te
hore man maam.
5 Yehes ham menke mentar nan kerek ap
tɨ mei iuwe menterim em, te hɨram mewo
wasenum mentar tɨ kike kentar nan.
6 Wepni kan kɨr kenterim te hɨram ap
mewɨr nekenik men tɨ eik au. Hɨram me
weiwei te maa meit.
7 Nɨkim ham menke mɨwaai waai kerek
tɨktɨk mewim em, te waai keremem tɨktɨk
mewim em mɨniu mɨwapɨn em. Te hɨram
mewo werek werek ap mari au.
8 Nɨkim ham menke mɨwaai tɨ yaaik
nɨpaa mɨtɨk kewenek te hɨram mewo mari
yaaim. Ham mari 100, ham mari 60, ham
mari 30.
9 Mɨt miyapɨr kerek nemtau hɨm mai hɨr
han ekitetim werek werek!”

*Jisas kewepyapɨr kenmak te hɨrak katɨp
mɨt miyapɨr menmen keriuwe tok piksa*
(Mk 4:10-12; Lu 8:9-10)

10 Hɨrak ketpor epei au, mɨt disaipel nan
nitehi Jisas, “Ti henmak ti hetpor hɨm tok
piksa?”
11 *Jisas ketpor, “God epei keteikni
menmen hɨrak kakrɨakem te kakinɨn
naanmɨpre yi mɨt. Hɨrak keteikni yarkeik
te yi eire nɨkerek nɨrak yi eiyisesik. Te mɨt
in en au.
12 *Mɨt han kerek netenen menmen ham
me God, hɨrak kakwetɨr meiyam yapɨrwe
te hɨr nantɨwem yapɨrwe. Te mɨt han kerek
ap netenen menmen iuwe nɨnapen hɨm
mɨrak, menmen kike hɨr epei netenenim
mamɨwaank mamɨt.
13 *Hi hetpor menmen meriuwe tok piksa
hentar hɨr nɨr menmen te hɨr ap nertei
menmen. Hɨr nɨkɨp memtau, te hɨr ap
nertei menmen hi hetpim werek werek au.
14 *Hɨm ham nɨpaa mɨtɨk profet Aisaia
ketpim hɨrak kewisɨm mau tɨwei hɨram
epei man mentar menmen mɨt miyapɨr in
hɨr nɨrɨakem. Hɨram matɨp:
‘Yi yayɨmtau hɨm yeteipim yeteipim te
yi yayɨrtei menmen werek werek
au. Yi yayɨr menmen yaiteipim
yaiteipim te yi yayɨr menmen werek
werek au.
15 Hɨr nanɨrem werek werek au nentar han
ke mɨt miyapɨr in en epei au ke-
taritari, hɨr nemesɨs nɨkɨp mɨr epei
au nɨnapen nanɨmtau hɨm. Te hɨr
nɨnapɨpɨ nanamɨr kɨr ap nɨr men-
men hi hɨrɨakem. Hɨr ap nɨrɨak
menmen im te hɨr nanɨr menmen
hi hɨrɨakem nemtau menmen mai
werek werek, han kɨr enisɨsa te hi
akepi hɨr enɨre yaain.’
16 *“Te yi han yaaik eiyu. Nanamɨr ki
epei kɨr menmen werek werek. Nɨkɨp mi
epei memtau menmen werek werek.
17 Hi hetpi menmen werek werek. Mɨt
profet yapɨrwe netike mɨt yaain nɨpaa
hanhan nanɨr menmen yi epei yɨra hi
hɨrɨakem, te hɨr ap nɨrem au. Hɨr hanhan

* **12:45** 2Pi 2:20 * **12:46** Mt 13:55 * **12:50** Jo 15:14; Ro 8:29 * **13:2** Lu 5:1-3 * **13:11** 1Ko 4:1 * **13:12** Mt 25:29; Mk 4:25; Lu 8:18, 19:29 * **13:13** Diu 29:4 * **13:14** Ais 6:9-10; Jo 12:40; Ap 28:26-27 * **13:16** Lu 10:23-24

nanɨmtau menmen yi epei yemtau hi hetpim te hɨr ap nemtewem. Au, hɨr epei naa.

Jisas kewepyapɨr hɨm mɨrak me mɨtɨk kamɨr rais nɨkim
(Mk 4:13-20; Lu 8:11-15)

18 "Yi eiyɨmtau hɨr o as me tok piksa me mɨtɨk kewɨr rais nɨkim mɨram mau ni.
19 Mɨt yapɨrwe nemtau hɨm me God kakinɨn naanmɨpre mɨt te hɨr ap nerteiyem werek werek au, hɨr nɨre nɨkim mɨwaai yayiwe. Maain Seten kaknen kakɨkre han kɨr kakpɨr hɨm kerek epei God kewisɨm mekrerek.
20 Nɨkim ham mɨnatɨn mɨwaai tɨ kike mentar nan, im em hɨram mɨre mɨt han wasenum nemtewem han yaaik neriuwerem.
21 Te hɨr nɨre nɨkim keremem ap mine nekenik men tɨ eik au te mamu kike. Maain hɨram pɨke mami. Mar im em te mɨt neiyan nemtau hɨm me God nisesim. Maain kike mɨt han neneri nerekyor enum nentar hɨr nisesim, te hɨr wasenum neweikɨn sip newetɨwem.
22 *Nɨkim ham menke mekre waai kerek enum tɨktɨk mewim em, hɨram mɨre mɨt nemtau hɨm im te menmen enum me tɨ ik ek metike pewek hɨr hanhanem hɨram minɨn hɨm me God. Mɨt nar ik ek ap te nanrɨak menmen yaaim nanises God werek werek au.
23 Nɨkim menke mekre tɨ yaaik hɨram mar ke mɨt nertei hɨm me God nemi mekre han kɨr. Te hɨram mine wit mari yehes yapɨrwe, ham mar 100, ham mar 60, ham mar 30, te hɨr nɨrɨak menmen yaaim yapɨrwe."

Jisas katɨp hɨm tok piksa me yenkis enum mente mau ni

24 Jisas ketpor hɨm tok piksa ham. Hɨrak katɨp: "Menmen God kɨrɨakem hɨram mɨre mɨtɨk hak kewɨr wit nɨkim mitet ni mɨrak.
25 Maain wɨtaan mɨt miyapɨr nɨwaai, mɨtɨk enuk kɨrak kepan kan kewɨr yenkis yehes mɨram enum mitet ni kerek hɨrak epei kewɨr wit nɨkim mewi en, te hɨrak ken.
26 Maain wit kerek hɨr epei newɨrem em mau ni eim mɨre iuwe mamine nɨkim, te hɨr nɨr yenkis enum keremem metikerem.
27 Mɨt nɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe hɨr nen netpɨwek nar ik: 'Mɨtɨk iuwe ti nepei hamɨr wit yehes mekre ni mit im e. Ti hamɨr menmen yaaim te menmen im enum meke nein man te hɨram mewo in?'
28 Hɨrak kewenhi ketpor, 'Mɨtɨk hak enuk kepan kan kamɨr menmen enum mekre nɨmɨn me menmen yaaim.' Hɨr nitɨwekhi, 'Ti hanhan haiu emno emketetim?'
29 Te hɨrak keweni ketpor, 'Hi hɨnaain yi eiketetim emnopɨn. Yi yaiket menmen yaaim mamtikerem. Au emɨt!
30 *Yi eiwisɨm emu ere maain hɨram emi. Te hi etɨp mɨt kerek nanremir nanɨr ik: 'Yi eiyinɨn eiremir menmen enum eisenkekim emriuwe waai. Maain haiu mamɨsiyem. Yi eiremir menmen enum epei au, te yi eino eiremir nɨkim yaaim eiwisɨm emɨkre wɨnak kai.' "

Jisas katɨp hɨm me nu mastet nɨkim mɨram metike yis
(Mk 4:30-32; Lu 13:18-21)

31 Jisas ketpor hɨm tok piksa hɨrak katɨp, "Menmen God kɨrɨakem hɨram mɨre nu mastet nɨkim mɨram. Mɨtɨk hak ketɨwem kamɨr mau ni mɨrak.
32 Nu mastet nɨkim hɨram ap iuwe mar ke nɨkim me menmen ham em. Au, hɨram kike enum. Te maain hɨram mau ni mamniu mamre iuwe maminɨn menmen kerek mau ni em, hɨram mamre nu te hore mamnen mamwis yaank mamu heneik mɨram. Mar im mɨt in kerek nises hɨm mai hɨr nɨre niutɨp niutɨp. Te maain hɨr nanɨre yapɨrwe."
33 Jisas pɨke ketpor hɨm ham. Hɨrak katɨp, "Menmen God kɨrɨakem hɨram mɨre yis mɨte weiyɨm wen wenipem metike flaua weweiknenim mekre sar mau hɨm ere hɨram nap mɨnanem mɨniu wɨsenum."

Jisas katɨp mɨt keriuwe hɨm tok piksa keremem
(Mk 4:33-34)

34 Jisas katɨp mɨt miyapɨr menmen yapɨrwe keriuwe hɨm mɨre tok piksa. Hɨrak ap ketpor hɨm meiyam au. Hɨrak ketpor tok piksa keremem.
35 *Hɨrak katɨp kar ik te menmen nɨpaa mɨtɨk profet ketpim kewisɨm mau tɨwei, hɨram mamnen mamɨr ke nɨpaa hɨrak ketpim. Hɨm im hɨram matɨp,
"Hi awep hɨm atɨp mɨt tok piksa. Hi atɨp menmen nɨpaa hi God hɨrɨak tɨ ere in mɨt ap nerteiyem au."

Jisas kewepyapɨr tok piksa me yenkis enum katɨp mɨt disaipel nɨrak em

36 Jisas katɨp mɨt miyapɨr menmen epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr mɨt miyapɨr hɨrak kɨnɨk ken wɨnak. Hɨrak kɨnɨk ken wɨnak, mɨt nɨrak disaipel nan nitɨwekhi, "Ti etpei werek menmen me yehes enum mekre ni."
37 Jisas kewenhi ketpor, "Mɨtɨk kerek kamɨr yehes yaaim mekre ni hɨrak hi kerekek. Mɨtɨk Iuwe God keriuweta hi han tɨ ik.
38 *Ni eim hɨram tɨ ik ek. Yehes yaaim hɨram mɨre mɨt miyapɨr nises hɨm me God.

* **13:22** Mt 6:19-34; Lu 12:16-21; 1Ti 6:9-10, 17 * **13:30** Mt 3:12 * **13:35** Sam 78:2 * **13:38** 1Ko 3:9; 1Jo 3:10

Yehes enum hɨram mɨre mɨt miyapɨr nises
hɨm me Seten.
39 Mɨtɨk enuk kepan kerek kamɨr yehes
enum hɨrak Seten. Wɨ mɨt hɨr nan newen
yehes hɨram mɨre wɨ God skelim mɨt. Mɨt
kerek nen newen yehes hɨr ensel.
40 *Mamɨr ke mɨt neit yehes enum ne-
senkekim neiyɨm nan newɨrem mekre si,
te maain wɨ menmen mamnen mamɨr im
God skelim yi mɨt.
41 *Te hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi
asiuwe mɨt ensel nai nanɨno nanrer wit wit
me tɨ kerek hi naanmampre mɨt miyapɨr
hɨr nanɨnke menmen enum mari han ke
mɨt en. Hɨr nanɨnke menmen enum metike
mɨt han kerek nɨrɨak menmen enum. Te
hi enkerem emnopɨn emkeipɨn wit kerek
Mɨtɨk Iuwe naanmɨprewem.
42 *Te hɨr nanwɨr mɨt miyapɨr enun
nanɨno nanɨkre si kerek hɨr nanɨnepɨp
nanɨneknen yehes mɨr.
43 *Me wɨ im mɨt miyapɨr kerek yaain
en nanu wit yaaik God kakwetɨr menmen
mɨrak iuwe kakɨkepi te hɨr nanɨr nanre
wepni nanɨt wit kɨrak. Mɨt neimɨn nemtau
hɨm mai hɨr han ekitetim!

Hɨm tok piksa me mɨtɨk kɨnkatɨn bokis pewek mekrerem mɨsawɨn mekre tɨ

44 *"Menmen me God hɨram yaaim
mɨre okis pewek mekrerem mɨt nɨpaa
hɨr mɨt nɨsawɨnem mekre ni ham. Maain
mɨtɨk hak kiutɨp kɨnapɨnem, hɨrak pɨke
kɨsawɨnem mekre hei, hɨrak han yaaik,
te hɨrak ken keit menmen mɨrak yapɨrwe
keiyɨm ken kesiuwerem men mɨt, hɨrak
keit nan mererim, hɨrak keiyɨm ken
kewɨrem keiyɨm katɨn ni keremem.

Hɨm tok piksa me mɨtɨk kɨr pewek wɨnak yaaik

45 "Menmen me God hɨram yaaim mɨre
mɨtɨk hak kerek kɨnkatɨn pewek wɨnak
hɨrak kɨnkatɨn kerek yaaim yaaim em,
keiyɨm ken kesiuwerem men mɨt te kakɨt
moni mamrerim.
46 Hɨrak kɨr pewek wɨnak kerek yaaik
ek, te hɨrak ken kesiuwe menmen mɨrak
keiyɨm ken kesiuwerem men mɨt, hɨrak
keit moni mererim, hɨrak keiyɨm ken
kewɨrem keit wɨnak yaaik kerekek.

Hɨm tok piksa me hepin

47 *"Menmen God kɨrɨakem hɨram mɨre
hepin mɨt hɨr newɨrem mekre wan neiyɨm
nanri saauk metike menmen ham yapɨrwe.
48 Hepin kenempet keriuwerem, te hɨr
neriyaam man mɨwaai pɨn eik. Te hɨr nau
nekorɨrem newis saauk yaaim em mekre
tɨkenup ham, enum em hɨr newɨrem men.
49 Me wɨ kerek maain God skelim mɨt ne
tɨ ik ek, hɨram mampar ik. Mɨt ensel ne
God nanɨnen nanɨnke mɨt enun kerek nises
menmen enum me nɨmɨn me mɨt yaain
nises menmen yaaim.
50 *Te hɨr nanwɨri nanɨno nanɨkre si
iuwe. Me si im em hɨr nanɨnepɨp nankɨt
nanɨneknen yehes mɨr naneitaiyen."

Hɨm me mɨtɨk keit menmen yaaim wen petep, metike menmen enum tokim.

51 Te Jisas kitorhi, "Yi yertei hɨm yapɨrwe
hi epei hetpiyem?" Hɨr newenhi natɨp
Jisas, "Kai Iuwe, haiu merteiyem."
52 Te Jisas ketpor, "Mar keremem te
mɨt skraip kerek nertei hɨm me Moses
natɨp mɨt em, hɨr epei nertei hɨm hi
hewepyapɨrem, hɨr nɨre mɨtɨk haai ke
wɨnak iuwe. Hɨrak ken kɨnɨk wɨnak kɨrak
kekin menmen yaaim petep metike men-
men enum tokim keiyɨm kan kɨkaap mɨt
kewetɨrem. Hɨr newepyapɨr hɨm me God
nɨpaa hɨrak katɨp mɨt profet em metike
hɨm mai yaaim."

Hɨr mɨt ne Nasaret neweikɨn sip newet Jisas
(Mk 6:1-6; Lu 4:16-30)

53 *Jisas katɨp hɨm tok piksa im epei au,
hɨrak kɨnaaiwɨr wit ik ken.
54 *Hɨrak pɨke ken wit kɨrak eik ken katɨp
mɨt hɨm me God kekre wɨnak kerek hɨr
nererik nekine hɨm me Moses neitai en.
Hɨrak ketpor werek te hɨr nekrit nehɨnhɨn
natɨp, "Keimɨn ketpɨwek hɨm yaaim hɨrak
ketpeiyem? Keimɨn kekepik te hɨrak kɨrɨak
menmen yaaim kɨkaap mɨt keriuwerem
kepɨr herwe kɨrɨak mɨt kerek nɨnap hɨr
nɨre yaain? Hɨrak mɨtɨk weinɨk kar ke haiu
mɨt in.
55 *Mɨtɨk ik ek nɨkan ke mɨtɨk kerek kime
wɨnak kerekek. Maria hɨre miye pɨrak
kerepep. Jems ketike Josep, Saimon Judas
hɨr kikrek nɨrak keriyen.
56 Yenterer nɨrak hɨr nau netikewai.
Menmen yapɨrwe im em hɨrak ketɨwem
meke nein man?"
57 *Hɨr natɨp narik te han kɨr enuk neri-
uwerek hɨr neweikɨn sip newetɨwek nen-
tar hɨr ap nertei karkeik te hɨrak kɨrɨak
menmen im yaaim. (Hɨr han kitet hɨrak
mɨtɨk kerekek. Mɨtɨk Iuwe au.) Te Jisas
ketpor, "Mɨt profet niuk mɨr iuwe mau
merer wit wit, te mɨt neit wit kɨrak netike
mɨt ne weiwɨk mɨrak, hɨr ap han kitet hɨrak
iuwe au."

* **13:40** Mt 7:19; Jo 15:6 * **13:41** Mt 24:31, 25:31-46; Mk 13:27 * **13:42** Mt 8:12 * **13:43** Dan 12:3 * **13:44** Mt 19:29; Lu 14:33; Fl 3:7 * **13:47** Mt 22:9-10 * **13:50** Mt 13:42; Lu 13:28 * **13:53** Mt 7:28 * **13:54** Jo 7:15 * **13:55** Lu 3:23; Jo 6:42 * **13:57** Jo 4:44

58 Hɨrak ap kɨrɨak menmen yapɨrwe
kɨkaap mɨt his hɨt enum metike menmen
ham keit wit eik ek kentar hɨr ap han kitet
hɨrak mɨtɨk kerek God keriuwetek kan au.

14

Jon kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar epei kaa
(Mk 6:14-29; Lu 3:19-20, 9:7-9)

1 Me wɨ im, mɨtɨk iuwe gavman Herot
ke provins Galili kemtau menmen Jisas
kɨrɨakem.
2 Te mɨtɨk Herot katɨp mɨt kerek nɨrɨak
menmen mɨrak, "Hi han kitet ik hɨrak
mɨtɨk Jon kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar
em. Hɨrak kaa te in ek hɨrak pɨke kekrit
te menmen wɨsenum manpenum mau his
mɨrak, te hɨrak kɨrɨak menmen yaaim im.
3-4 **Nɨpaa Jon katɨp Herot, "Ti heit mɨte
ip ep. Menmen im e hɨram ap yaaim au."
Te Herot han enuk ketenen Jon kesenkekik
keriuwe sen ain kewisɨk kekre wɨnak enuk
kentar Herot epei keit Herodias, mɨte pe
Filip, Herot nɨkik kɨrak.
5 *Herot hanhan kaknep Jon kaki, te
hɨrak kɨnaain mɨt miyapɨr. Hɨr han kitet
Jon hɨrak mɨtɨk profet ke God.
6 Maain wɨ ham miutɨp, mɨt han nen nau
netike Herot han kitet wɨ kerek nɨpaa miye
winaak ek. Me wɨ im nɨki pe Herodias
wɨrɨre wen werp nɨmɨn ke hɨr mɨt. Te
herot hanhanep wɨsenum.
7 Hɨrak hanhanep wɨsenum te hɨrak
katɨp mɨte kerepep kar ik: "Hi hetput
werek. Menmen ti hanhan ehitauhiyem, hi
ewetitem."
8 Miye pe nɨki ip ep watɨp nɨki pɨre weri-
uwe hɨm, te hɨre watɨp, "Ti erekir teruk
ke Jon kerek kɨkɨr mɨt en ewisɨk ekɨkre
tɨkenup eiyɨk enen ewetewek in ek, te hi
hertei hɨrak kaa."
9 Hɨre watɨp war ik, te mɨtɨk iuwe
eik ek hɨrak han enuk. Hɨrak kɨnapen
kakrekyɨwekem te hɨrak yɨnk enuk kentar
mɨt nau naam menmen netikerek nemtau
menmen hɨrak ketpɨwerem. Te hɨrak katɨp
mɨt nɨrak enwetɨwe menmen im emnen.
10 *Herot keriuwet mɨtɨk ken wɨnak enuk
te hɨr mɨt en nerekir teruk ke Jon neit ein
te tɨmɨr kewen keket.
11 Epei au, hɨr neit paan kɨrak kekre
tɨkenup neiyɨk nan newet nɨki ep ek. Hɨre
wetɨwek epei au, hɨre weiyɨk wen wewet
miye pɨre rek.
12 Mɨt disaipel ne Jon nerteiyek, hɨr nan
neit herwe yɨnk kɨrak neiyɨk nen newisɨk
kekre hei. Hɨr newisɨk epei au, hɨr nen
natɨp Jisas menmen enum mɨt nɨrɨak Jon
em.

Jisas kewet mɨt nar 5,000 menmen hɨr naam
(Mk 6:30-44; Lu 9:10-17; Jo 6:1-13)

13 Jisas kemtau hɨm me mɨr hɨr nenep Jon
keremem, hɨrak kehɨn kɨniu ken kekre bot
kerekir wan ken wit weinɨk kerek mɨt ap
newi au. Te mɨt yapɨrwe nemtau Jisas ken,
hɨr neke tɨ nɨnaaiwɨr wit kɨr nisesik nen.
14 *Jisas epei kau bot keiyɨk ken ere epei
kiun wit kerek hɨrak hanhan kakno. Hɨrak
kɨnaaiwɨr bot kenke ken tɨ, hɨrak kɨr mɨt
miyapɨr yapɨrwe nisesik nan. Te hɨrak han
tewenɨni kɨkaap mɨt han kerek nɨnap, his
hɨt enum em.
15 Hɨnkewɨ epei man, te mɨt disaipel
nɨrak nan natɨp Jisas, "Wit ik ek enuk
weinɨk ap mɨt newik. Te wɨ epei men
wɨtaan kaknen. Ti eriuwet mɨt miyapɨr
yapɨrwe nanɨno enrer wit wit kerek menep
ek te hɨr hɨras enwɨr pewek enɨt menmen
mɨr nanɨm."
16 Jisas ketpor, "Haiu ap te mamriuweti
enɨno au emɨt. Yi eiwetɨr menmen enɨm
me yi hɨras."
17 Hɨr newenɨwekhi netpɨwek, "Haiu ap
metenen menmen mei yapɨrwe au. Haiu
meit bret hispɨnak (5), saauk wiketerem im
em keremem."
18 Jisas katɨp, "Eikinɨm eiyɨm einen in."
19 *Hɨrak katɨp mɨt miyapɨr yapɨrwe
nau yenkis nau tɨ. Epei au, hɨrak kekin
bret hispɨnak (5) keremem metike saauk
wiketerem hɨrak kɨkɨam naan men niu
nepni eim, hɨrak kitehi God katɨp hɨrak
han yaaik keriuwe menmen im. Epei au,
hɨrak kewep bret keremem hɨrak kewet
mɨt disaipel nɨrak em, te hɨr neweiknɨm
newet mɨt miyapɨr yapɨrwe rem.
20 *Hɨr naam nen nen ere tu iuwe. Te
hɨr disaipel neit yinam kerek epei naam
em nemi mekre wapnake ere wapnake
hiswiyen wik (12) menempetɨt meriuw-
erem.
21 Hɨr mɨt kerek naam menmen hɨr
yapɨrwe nar 5,000 mɨt. Hɨr ap newenhis
mɨyapɨr netike nɨkerek nau netikeri au.

Jisas kitet wan keke niu ken
(Mk 6:45-52; Jo 6:15-21)

22 Jisas kewtɨr menmen epei au, hɨrak
katɨp mɨt nɨrak disaipel nehɨn nɨniu nen
nekre bot naninɨn nanɨno wan pɨnak
ein te hɨrak kaku kakriuwet mɨt miyapɨr
yapɨrwe nanɨno. Epei au, hɨrak kakisesi.
23 *Jisas keriuweti nen te hɨrak hɨrekes
kɨniu mɨniu (o neiyɨp) ken kakitehi God

* **14:3-4** Mt 11:2 * **14:3-4** Lev 18:16, 20:21 * **14:5** Mt 21:26 * **14:10** Mt 17:12 * **14:14** Mt 9:36 * **14:19** Mt 15:35-39; Mk 8:6-10 * **14:20** 2Kin 4:44 * **14:23** Lu 6:12, 9:28

menmen. Nepei hɨnkewɨ kakre wɨtaan
hɨrak kiutɨp kerekek kepu.
24 Bot hɨrak epei ken wan nɨmɨniuwe eik,
te nɨme mɨniu meke bot paan kɨrak te wan
sɨr mɨniu mamuwer bot.
25 Epei menep wanewik hɨram wen toto,
Jisas keriuwe hɨt mɨrak keke niu kitet wan
ken kakɨr mɨt nɨrak disaipel.
26 *Hɨr nɨrek keriuwe hɨt mɨrak keke niu
kitet wan te hɨr neperper, hɨr natɨp, "Hɨrak
herwe." Te hɨr nenepɨp nenɨne hɨm iuwe.
27 Wasenum Jisas kenɨne ketpor, "Yi ap
einapen. Yi einakɨn tokim. Hi kerekek han.
Hi ap herwe auye!"
28 Pita kewenhi ketpɨwek kar ik: "Kaiu
Iuwe, ti hɨrekes te ti etpo hi eriuwe hɨt mai
eitet wan anen arit."
29 *Jisas katɨp, "Ti enen." Te Pita
kɨnaaiwɨr bot keriuwe hɨt mɨrak kitet wan
ken kakɨr Jisas.
30 Pita kɨr nɨme mɨniu te hɨrak kɨnapen,
hɨrak kaknatɨn kakno kakɨm tɨpar kakɨkre
wan. Te hɨrak kenɨne, "Kaiu Iuwe ekepa!"
31 *Wasenum Jisas kewis his ketenen Pita,
hɨrak ketpɨwek, "Ti ap han kiteta hi Iuwe
au? Ti henmak te ti heit han wik wik?"
32 *Nepei au, hɨrakɨt wiketeret tɨniu tau
bot te nɨme maa meit.
33 *Hɨr mɨt kerek nau bot en nɨr menmen
im, hɨr newenɨpi Jisas natɨp, "Haiu mertei
werek ti Nɨkan ke God."

Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr nɨnap neit Genesaret
(Mk 6:53-56)

34 Hɨr epei nerekir wan nen pɨnak ein
niun tɨ ke Genesaret.
35 Hɨr mɨt ne wit ik ek hɨr nertei hɨrak
Jisas te hɨr nesiuwe hɨm men merer wit
wit kerek menep menep ek, hɨr neithis mɨt
kerek nɨnap ek neri nan.
36 *Hɨr neri nen epei au, hɨr nɨnap natɨp
hɨm iuwe nitɨwekhi hɨrak ekwisi hɨr hɨras
enwis his entenen yɨnk kɨrak o laplap hɨr
mɨrak. Hɨr mɨt miyapɨr kerek newis his
netenen laplap hɨr mɨram netike mɨt nete-
nen yɨnk kɨrak, hɨr yapɨrwe nɨre yaain.

15

Hɨm lo me God hɨram minɨn hɨm me maamrer
(Mk 7:1-13)

1 Hɨrak Jisas wen kepu wit Genesaret,
mɨt han ne farisi netike mɨt skraip kerek
ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt
em, hɨr nɨnaaiwɨr Jerusalem nan nɨr Jisas
nitɨwekhi menmen.
2 *Hɨr natɨp, "Nenmak te hɨr mɨt disaipel
nit nɨrɨak menmen ap nises menmen kerek
nɨpaa maamrer naiu nɨrɨakem? Hɨr nanɨm
menmen hɨr ninɨn nekemyet his. Te mɨt
disaipel nit au."
3 Jisas kewenhi ketpor, "Yenmak te yi ap
yises menmen me God te yi yises hɨm nɨpaa
mɨt kerek yi yisesi hɨr newetiyem netpiyem
a?
4 *Nɨpaa God katɨp, 'Yi eiyɨmtau hɨm
me miye haai ni te maain yi naanmampri.
Mɨtɨk kerek katɨp enum ke menmen miye
haai nɨrak, yi mɨt eikɨp kaki.'
5 Te yi yises hɨm im au. Yi yatɨp, 'Mɨtɨk
keiyak ketenen pewek o menmen kakɨkaap
miye haai nɨrak, te hɨrak katɨp miye haai,
"Hi epei hehimɨtan im em te hi ewet God
em. Hi ap naanempri eriuwerem au."
6 Yi yatɨp hɨram werek hɨrak ap ekɨkaap
miye haai nɨrak neriuwerem au.' Me men-
men mar im yi yerekir hɨm me God yeri-
uwe hɨm ham me maamrer ni yi yisesim.
7 Yi mɨt enun yemipɨn. Mɨtɨk profet Ai-
saia nɨpaa kehimɨteni werek me wɨ hɨrak
katɨp hɨm me God kar ik. Hɨrak katɨp,
8 *'Mɨt in en hɨr hanhan newenɨpi niuk
mai neriuwe hɨm mɨr, te han kɨr au
nisɨsa werek werek au.
9 Menmen hɨr netpim newenɨpi niuk mai
neriuwerem hɨram au enum men-
men weinɨm. Menmen hɨr natɨp mɨt
hɨr enisesim hɨram ap hɨm mai au.
Hɨm mɨr weinɨm.' "

Menmen enum mɨrɨak han ke mɨtɨk enuk
(Mk 7:14-23)

10 Jisas ketpor epei au, hɨrak kenɨne
mɨt miyapɨr nan nɨrek, hɨrak ketpor, "Yi
eiyɨrteiyem han ekitetim werek werek!
11 *Menmen kerek mɨt hɨr nanɨm menip
God katɨp hɨr mɨt enun au. Menmen mɨt
netpim hɨram menip God katɨp hɨr mɨt
enun."
12 Hɨrak ketpor nepei au, mɨt nɨrak di-
saipel nan natɨp Jisas, "Ti hertei mɨt ne
Farisi nemtau hɨm ti hetpim em te hɨr han
enuk neperper?"
13 *Jisas kewenhi katɨp, "Haai kai kau wit
kɨrak Heven hɨrak menmen mɨrak mau ni.
Menmen kerek hɨrak ap kamɨr au, hɨram
mewo weinɨm, maain hɨrak kakɨketim
mamriuwe nekenik mɨram mamno.
14 *Yi eiwisi enu en. Hɨr nɨre mɨt
nanamɨr enuk toto, te hɨr nanteikɨn mɨt
han kerek nanamɨr toto en yayiwe hɨr
enisesim te hɨr nanɨr God. Te nanamɨr toto

* **14:26** Lu 24:37 * **14:29** Jo 21:7 * **14:31** Mt 8:26 * **14:32** Mk 4:39 * **14:33** Mt 27:54; Jo 1:49 * **14:36** Mt 9:20-21; Mk 5:27-28; Lu 8:44 * **15:2** Lu 11:38 * **15:4** Eks 20:12, 21:17; Diu 5:16 * **15:8** Ais 29:13 * **15:11** Mt 12:34 * **15:13** Jo 15:2 * **15:14** Mt 23:16, 24; Lu 6:39; Ro 2:19

kakteikɨn mɨtɨk hak nanamɨr toto yayiwe,
hɨrakɨt wiketeret tatɨnkewɨn tatɨkre wi.”
15 Pita kewenhi katɨp Jisas, “Ti ewepyapɨr
hɨm me tok piksa, te haiu emɨmtewem.”
16-17 Jisas katɨp, “Yi ap han kewi au a?
Yi yɨre mɨt han en a? Yi ap yertei men-
men kerek mɨtɨk hɨrak kewisim mekre hɨm
hɨram men mekre nɨnpɨ tɨwaak te maain
hɨrak kakno kaknerem mamɨkre hei?
18 *Te menmen mekre han ke mɨt, maain
hɨr netpim, im hɨram menip God katɨp mɨt
hɨr enun.
19 *Menmen kerek metpaan meke han
ke mɨtɨk hɨram mar im: han kitet men-
men enum, kenep mɨt naa, kari miyapɨr
his kewenem, kekintɨp menmen, kewenɨn
hɨm, katɨp kenip mɨtɨk hak yɨnk enuk.
20 Menmen im em hɨram menip God
katɨp mɨtɨk ik hɨrak enuk. Mɨtɨk ap keke-
myet his wen au, te hɨrak kakɨm menmen,
hɨram ap te mamnip God kaktɨp mɨtɨk kar
ik hɨrak enuk au.”

Mɨte pe Kenan hɨre wises hɨm me Jisas werek werek
(Mk 7:24-30)

21 Jisas kɨnaaiwɨr wit Genesaret te hɨrak
ken tɨ ke wit Taia ketike Saidon.
22 Mɨte hap pe Kenan kerek wau wit
eik kerekek, hɨre wan wenɨnɨwek hɨm
iuwe wetpɨwek, “Mɨtɨk Iuwe ti Nepenyek
ke Devit, ti han etwenɨna. Herwe enum
mewaank nɨki pai.”
23 Te Jisas ap kewenhi ketpɨwe menmei
au. Hɨr mɨt disaipel nan nɨrek netpɨwek,
“Mɨte ip ep hɨre wenɨne wenɨne wisesai
wan. Ti ekepiye te hɨre wauno.”
24 *Jisas ketpor, “Au, God keriuweta te hi
han hɨkaap mɨt kerek ne weiwɨk miutɨp me
Isrel, hɨr nɨre sipsip nɨsawɨn neit yaank.
Mɨt han au.”
25 Hɨrak katɨp epei au, mɨte kerepep wan
wewen ninɨp werp hɨt me Jisas watɨp, “Kai
Iuwe, ti ekepa.”
26 Jisas ketpɨwe tok piksa kar ik: “Hɨram
enum te haiu mamkin menmen me
nɨkerek mamwɨrem mamno mamwet
nepere rem, hɨram mamɨm.”
27 Mɨte watɨp, “Kai Iuwe, ti hatɨp werek.
Haiu enun mɨre nepere. Te nepere hɨram
mekorɨr menmen kerek miye haai nɨr
naam hɨram mɨnatɨn mɨwaai yeno kerek
hɨr naam menmen menterim.”
28 *Hɨre watɨp war ik te Jisas ketpɨwe,
“Mɨte ti eises hɨm me God werek werek.
Menmen ti hanhan em hɨram mamnen.”
Hɨrak katɨp epei au, waswas mɨte nɨki pɨre
hɨre wɨre yaaip.

Jisas kɨkaap mɨt yapɨrwe nɨre yaain

29 *In ek Jisas kɨnaaiwɨr Taia ketike
Saidon te hɨrak ken kitet menep wan ke
Galili. Hɨrak ken kɨniu mɨniu (o neiyɨp) ken
kau nu ein.
30 Mɨt miyapɨr yapɨrwe nan nererik
nɨrek, hɨr neithis mɨt kerek hɨt enum o han
kɨr enuk, hemik meweikɨn, han auri netike
menmen ham yapɨrwe hɨr neri nan nɨrek.
Hɨr newisi nɨwaai menep hɨt me Jisas te
hɨrak kerekyorem hɨr nɨre yaain.
31 *Hɨr mɨt miyapɨr nɨr menmen im te hɨr
han kekrit hɨr han kitetim nentar hɨr nɨr
mɨt kerek han auri en natɨp, hemik mɨn em
mɨre yaaim. Mɨt nanamɨr toto en hɨr nɨr
ein ein werek werek. Mɨt kerek hɨt enum
hɨr nitet ein ein. Hɨr nɨr menmen im te hɨr
newenɨpi God ke mɨt ne Isrel neriuwerem.

Jisas kewet mɨt 4,000 menmen hɨr naam
(Mk 8:1-10)

32 *Jisas kekepi epei au, hɨrak kenɨne mɨt
disaipel nɨrak nan, hɨrak katɨp, “Hi hanhan
heriuwe hɨr mɨt miyapɨr ein en. Wɨ wikak
epei men hɨr nau netikewa te hɨr menmen
me nanɨm em au. Hi hɨnapen esiuweri
nɨnpɨ mamɨn nanɨno te hɨr nani nanɨtɨn
yayiwe.”
33 Te hɨr mɨt disaipel natɨp Jisas, “In en
ap mɨt nei newi. Te haiu mamɨt menmen
mamoke nein te mamwet mɨt yapɨrwe rem
te hɨr nanɨm?”
34 Jisas kitorhi, “Yi yetenen bret mar-
menum?” Hɨr natɨp, “Haiu metenen bret
hispɨnak wik (7), saauk kike kiutɨp kiutɨp.”
35 Hɨr netpɨwek epei au, Jisas katɨp mɨt
miyapɨr hɨr nanu tɨ.
36 Jisas kekin saauk metike bret hispɨnak
wik (7), hɨrak kitehi God em kewepim
kewet mɨt nɨrak disaipel em, hɨr newet mɨt
yapɨrwe rem.
37 Hɨr yapɨrwe naam ere tu iuwe, te hɨr
neit yinam kerek mɨt ap naam te hɨr nemi
mekre wapnake mar hispɨnak wik (7).
38 Hɨr mɨt naam menmen hɨr nar 4,000,
te hɨr ap newenhis nɨkerek miyapɨr nau
netikeri au.
39 Jisas keriuwet mɨt miyapɨr nen. Hɨrak
keriuweti nen, hɨrak kehɨn kɨniu kekre bot
ketike mɨt nɨrak disaipel, hɨr nerekir wan
nen tɨ ke mɨt nau neit Magadan.

16

Mɨt nitehi Jisas kɨrɨak menmen keteiknor God keriuwetek kan
(Mk 8:11-13; Lu 12:54-56)

1 *Hɨr mɨt ne Farisi netike mɨt ne Sadyusi
kerek han kitet mɨt epei naa ap pɨke
nanɨkrit nanu au, hɨr nan nɨr Jisas. Hɨr
nanmitɨwekpɨn nanri han kɨrak me ekrɨak

* **15:18** Mt 12:34 * **15:19** Jen 8:21; Ga 5:19-21 * **15:24** Mt 10:6 * **15:28** Mt 8:10, 13 * **15:29** Mk 7:31
* **15:31** Mk 7:37 * **15:32** Mt 14:14-15 * **16:1** Mt 12:38; Lu 11:16; Jo 6:30

menmen yaaim ekɨkaap mɨt ekriuwerem
te hɨr nertei God keriuwetek kan.
2 Te Jisas ketpor, “Hɨnkewɨ epei man yi
yatɨp nepni mɨre ninɨm te teipmen hɨram
wepni yaaik.
3 Yi yekrit yatɨp, ‘Napɨ mɨre nɨpɨak wepni
kɨre ninɨk, hauwɨ kaknen.’ Yi yɨr menmen
mau nepni te yi yertei werek werek mekam
mamnen. Te yi ap yertei werek werek han
kitet menmen God kɨrɨakem me wɨ im a?
4 *Yi mɨt miyapɨr yapɨrwe enun, yi ap
yises God werek werek au! Yi yitauhi hi
hɨrɨak menmen yaaim te yi eiyɨrtei God
keriuweta hi han te hi ap arɨak menmen
te yi yayɨrem au. Hi eteikni menmen me
Jona kerek nɨpaa kaa kekre saauk tu mɨrak.
Wɨ wikak epei au, hɨrak pɨke kekrit kau.”
Hɨrak keptor epei au, hɨrak kɨnaiwɨri ken.

Hɨm tok piksa me yis me Farisi netike Sadyusi
(Mk 8:14-21)

5 Hɨr mɨt disaipel nau bot nerekir wan
nanɨno, te hɨr han kaa ap neit niu metikeri
neiyɨm nen.
6 *Jisas ketpor tok piksa kar ik: “Yi
naanempre hɨras yi einopɨn yis me Sadyusi
netike mɨt ne Farisi.”
7 Te hɨr hɨras han kitet natɨpan nar ik:
“Hɨrak ketpim kentar haiu ap meit bret mei
meiyɨm man metikewai.”
8 Jisas kertei menmen hɨr netpim te hɨrak
katɨp, “Yi mɨt in en ap han kiteta hi Iuwe
naanempri au. Yenmak te yi yatɨp haiu ap
meit bret mei au?
9 *Yi ap yertei menmen werek wen au a?
Te yi ap han ekitet bret mar hispɨnak (5)
mɨt nar 5,000 hɨr naam, te wapnake mar
hiswiyen wik (12) yi yemi mekrerem?
10 *Te yi ap han ekitet bret hispɨnak
wik (7) kerek mɨt nar 4,000 hɨr naam, te
wapnake mar hispɨnak wik (7) yi yemi
mekrerem a?
11 Yenmak te yi ap yertei hi ap hetpi
menmen me bret. Yi naanmamre hɨras
me hɨm me mɨt ne Farisi netike mɨt ne
Sadyusi.”
12 Hɨrak ketpor epei au, hɨr nertei hɨrak
ap ketpor naanmɨpre hɨras me yis me bret
au. Hɨrak ketpor hɨr naanmɨpre hɨras hɨr
ap nises hɨm me Farisi netike hɨm me mɨt
ne Sadyusi, kerek hɨr natɨp mɨt enisesim.

Pita kewepyapɨr Jisas hɨrak Mɨtɨk God keriuwetek hɨrak Krais
(Mk 8:27-30; Lu 9:18-21)

13 Maain me wɨ Jisas ken tɨ menep wit Sis-
aria Filipai hɨrak kitehi mɨt disaipel nɨrak,
“Hɨr mɨt miyapɨr hɨr natɨp hi Mɨtɨk ke wit
ke Mɨtɨk Iuwe, hi keimɨn?”
14 *Hɨr natɨp, “Mɨt han natɨp ti Jon kerek
kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar. Mɨt han natɨp ti
profet Ilaija kerek nɨpaa kau tɨ. Mɨt han
natɨp ti Jeremaia o mɨtɨk profet hak nɨpaa
nepu tɨ.”
15 Te Jisas ketpor, “Yi han kitet hi
keimɨn?”
16 *Saimon niuk mɨrak ham Pita hɨrak
kewenhi ketpɨwek, “Ti Nɨkan ke God kerek
kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik. Ti
Mɨtɨk Krais kerek hɨrak keriuwetit ti anen
tɨ ekaap haiu mɨt etaihis.”
17 *Jisas ketpɨwek, “Saimon nɨkan ke
Jona, God han yaaik keriuwit. Ap mɨtɨk kei
ke tɨ ik ek keteiknut hɨm im em au. Haai kai
God kau wit kɨrak hɨrak keteiknut menmen
im.
18 *Hi hetput, ti Pita ti hɨre teinɨk. Ti
ekaap mɨt miyapɨr yapɨrwe nanises hɨm
mai. Te menmen ham meke Seten mamnen
hɨram ap te maminɨni au.
19 *Te maain hi ewisit ti ekrehɨr kai. Ti
atɨp menmen mɨt miyapɨr kerek nanises
hɨm mai hɨr nanrɨakem. Menmen ti hetpor
hɨram werek hɨr nisesim. God keit wit
kɨrak kaktɨp hɨram yaaim. Menmen ti
hetpor hɨram enum hɨr ap te nanisesim
nanu tɨ im, God kakɨt wit kɨrak kaktɨp, ti
hetpor werek werek.”
20 *Jisas katɨp mɨt disaipel kewɨrnak kek-
teni ap te enwepyapɨrek entɨp mɨt han
hɨrak Krais, Mɨtɨk kerek God keriuwetek
kan kɨkaap mɨt ne tɨ.

Jisas katɨp hɨrekes kaki te pɨke kakɨkrit
(Mk 8:31–9:1; Lu 9:22-27)

21 Me wɨ im ere maain Jisas katɨp mɨt
disaipel nɨrak hɨrak kakno wit Jerusalem,
te mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt netike
mɨt iuwe ne pris, mɨt nertei hɨm me Moses
nanrekyɨwek enum yɨnk kɨrak kakɨkek hɨr
nankɨp kaki. Hɨrak kaki kakwaai ere wɨ
wikak, te hɨrak pɨke kakɨkrit.
22 Hɨrak ketpor epei au, Pita keithis Jisas
keiyɨk ken pɨn eik te hɨrak kenerek kentar
hɨrak katɨp hɨrak kaki. Hɨrak ketpɨwek, “Ti
kaiu Iuwe kerekek taau. Menmen ti hetpim
hi hanhan God ap te kakwisɨm mamnen
taau.”
23 Jisas keweikɨn katɨp Pita, “Seten ti eno
sip kai enopɨn. Ti hanhan hari han kai
enuk. Ti ap han kitet menmen mar ke God
han kitetim au. Ti han kitet menmen mar
kerek mɨt keriyen han kitetim.”

* **16:4** Mt 12:39; Lu 11:29 * **16:6** Lu 12:1 * **16:9** Mt 14:17-21 * **16:10** Mt 15:34-38 * **16:14** Mt 14:1-2; Mk 6:14-15; Lu 9:7-8 * **16:16** Jo 6:69 * **16:17** Mt 17:5; Ga 1:15-16 * **16:18** Jo 1:42; Ef 2:20 * **16:19** Mt 18:18; Jo 20:23 * **16:20** Mt 17:9; Mk 9:9 * **16:24** Mt 10:38; Lu 14:27

24 *Hɨrak ketpɨwek epei au, Jisas katɨp
mɨt disaipel nɨrak, “Mɨt kerek hanhan
nisɨsa, hɨr enwenɨn han kɨr me menmen
hɨr hanhanem, te hɨr ap nɨnapen te nani
nanɨr maain hi hahi entar nu tentarakɨt.
25 *Mɨt kerek hanhan nani au, nanu
werek, maain mɨt in hɨmɨn kɨr kakɨwaank.
Te mɨt kerek nisɨsa ap nɨnaain mɨt nanɨnɨp
nani nanɨnterik, te maain hɨmɨn kɨr kaku
werek.
26 *Mɨtɨk hak ketenen menmen yapɨrwe
kerek aku tɨ ik ek te hɨrak ap kises
God au, maain hɨrak kaki te hɨmɨn
kɨrak kakɨwaank. Te menmen yapɨrwe
kerek nɨpaa hɨrak ketenenim mau tɨ ik
mamkepik te God kaktɨp hɨrak yaaik
mamɨrkeik a? Taau! Te hɨrak kakɨt mekam
keiyɨm kakɨkaap hɨmɨn kɨrak kaku werek
kakɨt wit ke God a? Taauye!
27 *Maain hi Mɨtɨk Iuwe ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe, hi pɨke anen ariuwe menmen iuwe
me Haai kai merhɨhe mɨre si. Te mɨt ensel
nɨrak nanɨnen nantikewa me wɨ hi pɨke
anen. Me wɨ im hi arɨak mɨt miyapɨr
ne tɨ ik ek menmen yaaim o menmen
enum mampar kerek nɨpaa nau tɨ ik ek hɨr
nɨrɨakem.
28 Hi hetpi werek. Mɨt han kerek neperp
in en ap epei naa te hɨr ninɨn nanɨr hi Mɨtɨk
ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, hi anen ariuwe men-
men mai Iuwe te hi ehinɨn naanmamre
mɨt.”

17

Yɨnk ke Jisas keweikɨnhis kɨre menmen keit wit ke God

(Mk 9:2-13; Lu 9:28-36)

1 Wɨ hispɨnak kiutɨp (6) epei men, Jisas
keithis Pita ketike mɨtɨkɨt wik Jems ketike
nɨkik kɨrak Jon. Hɨrak keryei keri ken
mɨniu (o neiyɨp) hak enuk kau niu ein.
Hɨrakɨt keriyen tepu.
2 *Hɨrakɨt tepu en, yɨnk ke Jisas
keweikɨnhis kɨre hak, hɨrakɨt tɨrek teriuwe
nanamɨr. Te ninaan mɨrak mɨr mɨre wepni
kɨr, laplap mɨrak mir mɨre si merhɨhe.
3 Moses ketike Ilaija wiketeret tɨnaaiwɨr
wit ke God tan te hɨrakɨt disaipel wikak tɨr
mɨtɨkɨt wiketeret tatɨp tetike Jisas.
4 Pita kɨr menmen im te hɨrak katɨp Jisas,
“Haiu mau in hɨram yaaim. Te ti hanhana,
hi aime weisaak mei mamrɨri mamwaai in.
Ham hɨram mit, ham me Moses, ham me
Ilaija.”
5 *Hɨrak wen ketpim, napɨ kɨre hike
kewen kan kɨwapɨni. Te mɨtɨk hak katɨp
kekre napɨ kewen kan katɨp kar ik: “Mɨtɨk
ik hɨrak Nɨkan kai yaaik. Hi hanhan
heriuwerek. Yi eiyɨmtau hɨm mɨrak eiyis-
esim!”
6 Te hɨrakɨt mɨtɨkɨt disaipel temtau hɨm
im keremem, hɨrakɨt tewen ninɨp tewis
ninaan mɨwaai tɨ, te hɨrakɨt tepɨrpɨr
wɨsenum.
7 Jisas kan menep kɨret ketenenikɨt
ketpɨwekɨt, “Yi eiyɨkrit. Yi ap einapen!”
8 Te hɨrakɨt tekrit terenaan ap tɨr mɨtɨk
keiyak. Au, hɨrakɨt tɨr Jisas kerekek.
9 *Hɨr nɨnaaiwɨr mɨniu (o neiyɨp) te hɨr
wen nekiuwe nepno, Jisas ketpɨwekɨt hɨm
manp, “Menmen im yi epei yɨrem ap te yi
pɨke eitɨp mɨt han em. Hɨram mamɨkre (o
mamrɨau) han ki ere maain hi Mɨtɨk ke wit
ke Mɨtɨk Iuwe hi hahi, hi pɨke ekrit ahu.”
10 *Hɨrak ketpɨwekɨt epei au, hɨrakɨt
mɨtɨkɨt disaipel tɨrak titɨwekhi, “Nenmak
te mɨt nertei hɨm me Moses natɨp Ilaija
kakinɨn kaknen, te maain mɨtɨk kerek God
keriuwetek kakɨkaap haiu mɨt kaktaihis
hɨrak kakisesik?”
11 Jisas ketpɨwekɨt, “O, hɨram werek.
Ilaija hɨrak kakinɨn kaknen kakrɨak men-
men yapɨrwe mamre yaaim.
12 *Te hi hetpi, Ilaija epei kan, te hɨr
mɨt ap nerteiyek au. Hɨr nises han kɨr
te hɨr nerekyɨwek enum. Mar im te hɨr
nanrekya hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, hɨr
nanrekyau menmen enum nanrewaank.”
13 *Jisas katɨp kar ik, te hɨrakɨt mɨtɨkɨt
disaipel tertei hɨrak katɨp ke Jon kerek
kɨkɨr mɨt nekre tɨpar keremem.

Jisas kɨkaap nɨkan hak herwe enum mekrerek hɨrak kɨre yaaik

(Mk 9:14-29; Lu 9:37-42)

14 Hɨr nen ere niun mɨt miyapɨr yapɨrwe
en, mɨtɨk hak ken kɨr Jisas kewen ninɨp
kerp hɨt mɨrak.
15 Hɨrak katɨp, “Mɨtɨk Iuwe, ti hanhan
heriuwe nɨkan kai. Hɨrak enuk ketaritari
te yɨnk kɨrak au enuk. Wɨ yapɨrwe hɨrak
kaa kenke kekre si, kekre tɨpar.
16 Hi epei etɨwekhis heiyɨk han mɨt dis-
aipel nit, te hɨr ap nɨrɨakek kɨre yaaik.”
17 *Jisas katpor, “Yi mɨt miyapɨr yau tɨ in
en ap yises hɨm me God werek werek au.
Te han ki ap yaaik. Wɨ marmenum te hi
ehu ektikewi te yi yises God werek werek?
Yi eitɨwek his eiyɨk einen in.” Hɨr neiyɨk
nan newisɨk keit Jisas.
18 Epei au, Jisas kene herwe enum kere-
mem, te hɨram mɨnaaiwɨr nɨkan kerekek
men, te wasenum hɨrak kɨre yaaik.

* **16:25** Mt 10:39; Lu 17:33; Jo 12:25 * **16:26** Mt 4:8-9 * **16:27** Sam 62:12; Pro 24:12; Mt 25:31; Ro 2:6; Rev 22:12
* **17:2** 2Pi 1:16-18 * **17:5** Diu 18:15; Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 3:17; Mk 1:11; Lu 3:22 * **17:9** Mt 16:20 * **17:10** Mal 4:5 * **17:12** Mt 11:14, 14:10 * **17:13** Lu 1:17 * **17:17** Diu 32:5, 20; Jo 14:9 * **17:19** Mt 10:1

19 *Maain mɨt disaipel nɨrak neit wɨnak
hɨr nitehi Jisas netpɨwek, “Haiu menmak
te haiu ap mamkaap nɨkan kike kerekek
mamɨpɨr herwe enum mamno?”

20 *Jisas ketpor, “Yi ap yises God werek
werek au, te yi ap yepɨr herwe ik au. Hi
hetpi werek, yi yises hɨm me God werek im
e mɨre nu mastet nɨkim mɨrak, te yi eitɨp
mɨniu (o neiyɨp) ik ek, ‘Ekrit eno pɨnak
ein en,’ te hɨrak kakɨkrit kakno. Yi yises
God werek te menmen yi yɨrɨakem hɨram
mampar keremem mamnen.”
21 [Te ap menmeiyam me yeiyɨm yaiyɨpɨr
herwe im em taau. Yi nɨnpɨ miwei eiyu
eiyɨt me yi eiyitehi God menmen, te yi
eiyɨpɨr herwe im keremem.”]

Jisas pɨke katɨp keteipim me hɨrak kaki te maain kakɨkrit
(Mk 9:30-32; Lu 9:43-45)

22 Maain Hɨr nariyan nitet Galili te Jisas
katɨp mɨt disaipel nɨrak: “Maain hɨr mɨt
nanriuweta hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
hi ano his me mɨt enun.
23 *Te hɨr naniyep hahi. Me wɨ wikak
hɨrak God pɨke kakɨkoya hi pɨke ahɨkrit
ahu are mɨtɨk.” Hɨr nemtau menmen hɨrak
kepɨwekɨtem, te hɨr han enuk.

Mɨt nitehi Pita pewek me takis

24 *Jisas ketike mɨt nɨrak disaipel epei
nen niun wit Kapaneam. Mɨt kerek neit
pewek me takis me wɨnak ke God hɨr nan
nitehi Pita, “Mɨtɨk Iuwe kit hɨrak kewɨr
pewek me takis me wɨnak ke God a?”
25 Pita hɨrak ketpor, “O hɨrak Mɨtɨk Iuwe
kaiu kepwɨrem.” Hɨrak katɨp epei au,
hɨr nen nɨnɨk wɨnak eik ek te Jisas kitehi
Pita, “Pita ti han kitet mekam? Mɨt iuwe
naanmɨpre mɨt ne tɨ hɨr nari pewek me
takis me nɨkerek nɨr o me mɨt han?
26 Pita ketpɨwek, “Mɨt nɨrak au. Mɨt han
keriyen.” Jisas ketpɨwek, “Te mɨt ne mɨtɨk
Iuwe ap nanwɨr pewek a? Te hi ap te hewɨr
pewek a! Haiu nɨkerek ne God te haiu ap
mamwɨr pewek naanmampre wɨnak kɨrak
au.
27 Hɨram yaaim te hi ap hewɨr pewek
hɨrɨak mɨt han enuk neriuwerem. Te ti eno
wan ewɨr strin huk mewik ere ti eri saauk
eknen tenhaan ik. Te saauk hak kerek epei
ti heriyaak kinɨn kan tenhaan ik ek, te ti
etenenik ewep hɨm kɨrak te ti ehɨr pewek
mau mekrerek. Ti eiyɨm eno ewɨrem ewet
mɨt pewek me takis mawɨr.”

18

Mɨt miyapɨr kerek God katɨp hɨr iuwe nɨmɨn ke mɨt miyapɨr han kerek hɨr nisesik
(Mk 9:33-37; Lu 9:46-48)

1 *Me wɨ im mɨt disaipel nan nɨr Jisas
netpɨwek, “Keimɨn hɨrak kinɨn mɨt han te
hɨrak kɨre iuwe ke mɨt miyapɨr kerek nises
hɨm me God?”
2 Hɨr netpɨwek, te Jisas kenɨne nɨkan hak
kan te hɨrak kewisɨk kerp nɨmɨn ke mɨt
yapɨrwe.
3 *Epei au, hɨrak katɨp, “Hi hetpi hɨm
werek. Yi ap eiweikɨn sip eiwet menmen
yi yisesim yi eiyises God eiyɨr ke nɨkerek
kike hanhan nises hɨm me miye haai nɨr, te
yi ap eiyu eiyɨr ke mɨt ne weiwɨk me God.
Taau!
4 *Mɨtɨk kerek kewenɨn han kɨrak ke
menmen yapɨrwe hɨrak hanhanem, te
hɨrak kises menmen miutɨp kar nɨkan ik
ek kisesim, hɨrak kinɨn mɨt han ne weiwɨk
miutɨp me God, hɨrak kakises God werek
werek.
5 *Te mɨt kerek naanempre mɨtɨk kiutɨp
kɨre nɨkan ik nentar hɨr nises hɨm mai,
hɨram mar ke hɨr nekepa.

Menmen enum mɨt nɨrɨakem nari han ke mɨt neriuwerem
(Mk 9:42-48; Lu 17:1-2)

6 “Te mɨtɨk hak kiutɨp kakri han ke mɨt
weinɨn hɨr nɨre nɨkerek kike in te hɨr nises
menmen enum ap nises hɨm mai au, hɨram
yaaim te hɨr mɨt han enwenkek nan iuwe
kiutɨp eku tɨmɨr kɨrak te hɨr enwɨrek ekno
ekɨkre wan nɨmɨn iuwe ein kaki te maain
God ap kakɨkɨp kakɨwaankek wɨsenuk ke
menmen im.
7 Menmen enum mamwɨwaank mɨt
miyapɨr nau tɨ nanri han kɨr te hɨr nanises
menmen enum. Hekrit hekrit menmen
enum mari han ke mɨt miyapɨr yapɨrwe,
te maain God kakɨwaank mɨt o miyapɨr
kerek nɨrɨakem nari han ke mɨt miyapɨr
han neriuwerem.
8 *“Yi yɨrɨak menmen enum eiriuwe his
o hɨt mi, yi eiremir eiwɨrem emno. Hɨram
yaaim yi his hɨt miutɨp te yi eitike God eiyu
werek. Hɨram enum te his hɨt wik mamu
te hɨr nanri yi eino eikre si enum kerek
mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik ap
te mami au.
9 Nanamɨr ki kɨr menmen kakri han ki
me menmen enum, te yi eiketik eiwɨrek
ekno. Hɨram yaaim yi nanamɨr kiutɨp kaku
te yi eiyu werek eitike God. Hɨram enum yi
nanamɨr wik te hɨr nanwɨri yi eino eikre

* **17:20** Mt 21:21; Mk 11:23; Lu 17:6; 1Ko 13:2 * **17:23** Mt 16:21 * **17:24** Eks 30:13, 38:26 * **18:1** Lu 22:24
* **18:3** Mt 19:14; Mk 10:15; Lu 18:17 * **18:4** Mk 10:43-44 * **18:5** Mt 10:40; Lu 10:16; Jo 13:20 * **18:8** Mt 5:29-30

si enum me hel, wit kerek God kakɨwaank
mɨt keriuwerem.

Hɨm tok piksa me sipsip kɨrɨr kɨsawɨn keit yaank
(Lu 15:3-7)

10 *"Yi naanempre hɨras werek werek te
yi ap han ekitet mɨtɨk kei weinɨk kerek
kises hɨm mai. Hi hetpi werek. Mɨt ensel
kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr nisɨsa hɨr
nanɨno nanɨr Haai kai God kakɨt wit kɨrak,
hɨr nanɨswi hɨm me menmen enum yi
yɨrɨakem.
11 *[Yi ap yerekyor enum yentar hi Mɨtɨk
ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi han hɨnhatɨn akepi
ahɨthis mɨt miyapɨr nises menmen enum te
hɨr nanises hɨm mai.]
12 "Yi han kitet mekam? Mɨtɨk hak kewis
100 sipsip te sipsip hak kiutɨp kɨrɨr kɨsawɨn
keit yaank, te hɨrak ap te kakɨnkakɨtnɨwek
pɨke kaknanek o au? Hɨrak kakwis 99
sipsip mamɨrp mɨniu eik hɨrak kakno
kakɨnkaktɨn hak kiutɨp epei keit nein eik.
13 Hi hetpi werek. Maain hɨrak
kɨnapɨnek epei au, hɨrak han yaaik
wɨsenuk kenterik, te hɨrak han yaaik kike
keriuwe 99 sipsip ap meit nein ek kentar
hɨram mepu werek.
14 Mar im Haai ki God kau wit kɨrak
Heven kɨnapen mɨtɨk keiyak kiutɨp ke yi
nɨkerek kike nɨrak kakweikɨn sip kak-
wetɨwek kakɨwaank hɨrekes.

Yi mɨt eikaap mɨtɨk hak kerek keweikɨn sip kewet hɨm yaaim kises menmen enum.

15 *"Te mɨtɨk kit hɨrekes kerekyut men-
men enum ti eno ehɨrek te ti eteiknɨwek
menmen enum hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak
kemtau hɨm mit kisesim keweikɨn sip
kewetɨwem, te ti epei hetɨwek his kɨnaaipɨs
menmen enum.
16 *Te hɨrak ap kemtau hɨm mit, ti ehɨt
his mɨtɨk keiyak kiutɨp o wiketeret, te
yi eiriyakɨt eino. Mar im te yi wikak
eiwepyapɨr menmen hɨrak kɨrɨakem ke-
siuwek hɨm.
17 *Te hɨrak ap kemtau hɨm mi, te yi eitɨp
mɨt han ne weiwɨk me God. Te hɨrak ap
kemtau hɨm mɨr te yi einerek mɨtɨk enuk
hanhan kises menmen enum. Yi eiyɨpɨrek
ap eitikerek yɨrɨak menmen ham au."
18 *Jisas katɨp, "Hi hetpi werek menmen
yapɨrwe enum yi ap yesakem meit tɨ ik ek,
keremem te God ap kakɨsakem kakɨt wit
kɨrak. Menmen yi yesakem yayɨt tɨ ik ek,
te God kakɨsakem kakɨt wit kɨrak.
19 *"Te hi hetpi werek. Mɨtɨkɨt wiketeret
te tɨ ik yi han kɨpɨrakɨt me menmen miutɨp
te yi yitehi God em, Haai kai God kau wit
kɨrak kakrekyiyem.
20 *Hɨrak kakrekyiyem yi eitɨwem
eiyɨntar yi mɨtɨkɨt wik o wikak yi yererik
yentar yi yisɨsa yi eiyɨrtei God te hi ahu
atikewi ekre nɨmɨn hi akepi."

Hɨm tok piksa me mɨtɨk hɨrak ap hanhan keriuwe mɨtɨk hak nɨpaa kari menmen mɨrak

21 Jisas katɨp epei au, Pita kan kɨr Jisas
ketpɨwek, "Mɨtɨk Iuwe, kai yinak hɨrak
kakrekyo menmen enum te hi akepik anke
menmen enum mɨrak emno emkeipnɨwek
mamɨrmenum? Ti arekyewem mar ke
hispɨnak wik (7) hɨram werek?"
22 *Jisas ketpɨwek, "Hi ap hetput are
mamɨr hispɨnak wik (7) au. Hi hatɨp ti
ekepik enke menmen enum kerek hɨrak
kɨrɨakemem ere yapɨrwe mar ke 490.
23 Menmen haiu mɨt kerek mises God
haiu mɨrɨakem hɨram mɨre menmen mɨtɨk
iuwe ke gavman hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak
katɨp hɨrak kakɨt pewek yapɨrwe nɨpaa mɨt
kerek nɨrɨak menmen mɨrak hɨr netɨwem
weinɨm te hɨr ap pɨke newetɨwekem
mererim wen au.
24 Hɨrak kɨrɨak menmen me mɨt
netɨwem weinɨm ap epei newetɨwek
pewek mererim wen au, hɨr neithis mɨtɨk
hak neiyɨk nan. Nɨpaa hɨrak ketenen
pewek me mɨtɨk ik mar 10 milion kina te
hɨrak ap kewetɨwekem mererim wen au.
25 Te hɨrak ap ketenen pewek iuwe mar
im te kakwetɨwekem mererim au. Te mɨtɨk
iuwe katɨp hɨr anɨthis mɨtɨk ketike mɨt
nɨkerek netike menmen mɨr ham yapɨrwe
hɨr nesiuwerem nanɨt nan mamrerim me
menmen nɨpaa hɨrak ketɨwem weinɨm me
mɨtɨk iuwe ik.
26 Hɨrak katɨp epei au, te mɨtɨk kerek
kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe kewen
ninɨp kitehi katɨp mɨtɨk iuwe kar ik: "Ti
hanhan heriuwa, wen ewisa pewek hi
hewetut menmen yapɨrwe mit nɨpaa hi
heriyaam."
27 Te mɨtɨk iuwe hanhan keriuwerek
kerek nɨpaa hɨrak ketɨwem weinɨm em
meit, hɨrak ketpɨwek hɨram menmen
weinɨm te hɨrak kɨnaiwɨrek ken.
28 "Maain mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen
me mɨtɨk iuwe ketpaan ken wit eik, te
hɨrak kɨr mɨtɨk wariyakɨt kɨrak kerek
nɨpaa hɨrak kewetɨwek pewek mar 100
kina, te hɨrak kewetɨwekem mererim au.
Te hɨrak ketenenik kɨr enum kau teruk
kɨrak ketpɨwek, 'Ti eweto pewek emrer mai
kerek nɨpaa ti hetɨwem.'

* **18:10** Hi 1:14 * **18:11** Lu 19:10 * **18:15** Lev 19:17; Lu 17:3; Ga 6:1 * **18:16** Diu 19:15; Jo 8:17 * **18:17** 1Ko 5:13 * **18:18** Mt 16:19; Jo 20:23 * **18:19** Mk 11:24; Jo 15:7; Je 1:5 * **18:20** Mt 28:20; Jo 14:23 * **18:22** Lu 17:4

29 Hɨrak ketpim nepei au, te wariyakɨt
kɨrak kewen ninɨp kau kitɨwekhi ketpɨwek
hɨm iuwe kar ik: ‘Ti hanhan heriuwa te ti
hewisa ere maain te hi pɨke ewetitem.’
30 Te hɨrak kɨnapen. Hɨrak ken kewɨrek
kekre wɨnak enuk kaku kakɨt ere maain
hɨrak kakrer pewek nɨpaa hɨrak ketɨwem.
31 “Te hɨr mɨt wariyan nɨrak nɨr menmen
hɨrak kerekyɨwekem hɨr han enuk neri-
uwerek. Te hɨr nen newepyapɨr menmen
enum hɨrak kɨrɨakem natɨp mɨtɨk iuwe kɨr
em.
32 Hɨr netpɨwek epei au, te mɨtɨk iuwe
kenɨne mɨtɨk kerek nɨpaa kɨrɨak menmen
en ketpɨwek kar ik: ‘Ti mɨtɨk hɨrɨak men-
men mai, ti enuk! Nɨpaa ti hɨkɨt hetpo
te hi han tewenɨnit me menmen nɨpaa ti
hetɨwem em.
33 Hi nɨpaa han tewenɨnit. Henmak te ti
ap han tewenɨn wariyakɨt kit a?’
34 *Te mɨtɨk iuwe kɨrak han enuk keri-
uwerek te hɨrak kesiuwerek ken mɨt kerek
nɨrɨakek menmen enum nanɨwaankek te
hɨrak kaku kakɨt ere mamrer menmen
kerek nɨpaa hɨrak ketɨwem.
35 *Te han ki, yi eikaap ni yinan me
menmen enum hɨr nepei nɨrɨakem. Te
Haai kai kau wit kɨrak Heven kakrɨakem
mampar keremem me yi. Haai kai kau
wit kɨrak Heven kakrekyi menmen mamɨr
im. Te yi eikaap ni yinan me menmen
enum hɨr nerekyiyem yi eiyɨtpor hɨram
menmen weinɨm. Yi han kitet menmen
werek werek!”

19

*Jisas katɨp hɨm me mɨtɨk mɨte epei nei-
tan hɨr nɨnaaiwɨran*
(Mk 10:1-12; Lu 16:18)

1 Jisas katɨp hɨm me menmen epei au,
hɨrak kɨnaaiwɨr Galili ken tɨ ke provins
Judia keit pɨnak ke mani Jodan ein.
2 Hɨrak ken en, mɨt miyapɨr yapɨrwe
nisesik. Te hɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr kerek
nɨnap hɨr nɨre yaain.
3 *Hɨrak keit ein, hɨr mɨt ne Farisi
nan nanmitɨwekpɨn nanri han kɨrak natɨp,
“Hɨm me Moses haiu misesim matɨp hɨram
yaaim te mɨtɨk akɨpɨr mɨte pɨrak hɨre
wauno waunaiwɨrek me menmen miutɨp
o yapɨrwe hɨre wɨrɨakem hɨrak kɨneinɨm
o au?”
4 *Te hɨrak kewenhi ketpor, “Yi yenmak
te nɨpaa yi ap yertei werek hɨm im em mau
tɨwei yi yɨrem a? Hɨram matɨp God nɨpaa
kɨrɨak menmen yapɨrwe, nɨpaa enum eik
hɨrak kime mɨtɨk ketike mɨte.
5 *God kɨrɨak mɨte keriuwe hɨrepit ke
mɨtɨk te hɨrak katɨp, ‘Mɨtɨk kaknaaiwɨr
miye hai nɨrak hɨrak kaku kaktike mɨte
pɨrak, te hɨr wik nankiyan nanu nanɨt.’
6 Te hɨr ap pɨke nɨre hɨre o hɨrak wik wik
au. Hɨr nɨre yɨnk kiutɨp kerekek. Menmen
kerek God epei kehimɨtanem miutɨp, yi mɨt
ap te yayɨnkerem.”
7 *Te hɨr mɨt ne Farisi netpɨwek, “Te
kenmak Moses kewis hɨm hɨram matɨp,
“Mɨtɨk kakwis tɨwei kaktɨp kakɨnmak te
hɨrak kakɨnke mɨte hɨrak kakwetɨwerek te
kakɨnkerep wauno?”
8 Jisas ketpor, “Moses kewisi yi yayɨpɨr
miyapɨr ni kentar yi han ki enuk ap yises
hɨm me God werek werek au. Nɨpaa enum
eik God ap hanhan keriuwe mɨt hɨr nises
miyapɨr nɨr nɨnaaiwɨri nanɨno au.
9 *Hi hetpi hɨm mar im em. Mɨte pe
mɨtɨk hak ap nɨpaa wɨrɨak menmen enum
wɨwaai wetike mɨt han, te hɨrak kakɨpɨrep
wauno kakɨt mɨte hap, mɨtɨk kar ik hɨrak
kewaank hɨrekes kɨre mɨtɨk enuk kari
miyapɨr his kewenem.”
10 *Te hɨr mɨt disaipel nɨrak hɨr
netpɨwek, “Menmen nɨmɨn ke mɨtɨk ketike
mɨte pɨrak hɨram mar im, te mɨtɨk kakɨt
mɨte au emɨt. Hɨrak eku weinɨk kerekek.”
11 Te Jisas ketpor kar ik: “Ap te mɨt
miyapɨr yapɨrwe nantenen hɨm im em
taau. Hɨr keriyen kerek God kakɨkepi hɨr
nantenenim hanhan nanisesim.
12 Mɨt han ap te nanɨt miyapɨr nentar
miyerer nɨr nɨpaa ninen te hɨr ap yaain
te hɨr nanwaai nantike miyapɨr. Nepɨr
kerekek mɨt han nɨpaa nekin menmen me
mɨt han te hɨr ap te nanɨt miyapɨr nanwaai
nantikeri au. Te han en han kitet nanises
menmen me hɨm me God nanrɨak men-
men mɨrak keremem te hɨr nɨnapen nanɨt
miyapɨr. Mɨt kerek hɨr han kitet hɨm im
hɨram yaaim hɨr nanisesim.”

*Jisas han yaaik kewis his mentar
nɨkerek kike*
(Mk 10:13-16; Lu 18:15-17)

13 Hɨrak katɨp epei au, hɨr mɨt han neit
his nɨkerek han kike neri nan, hɨr hanhan
natɨp Jisas te hɨrak ekwis his emɨnteri te
ekitehi God kakrekyor menmen yaaim. Te
hɨr mɨt disaipel neneri.
14 *Hɨr neneri, Jisas katɨp, “Yi eiwis
nɨkerek kike en hɨr nanɨnan in. Yi ap
eiweni au emɨt! Mɨt miyapɨr kerek nises
God hɨr han yaaik nanu nanɨr nɨkerek in
e.”

* **18:34** Mt 5:25-26 * **18:35** Mt 6:15; Mk 11:25; Ef 4:32; Kl 3:13 * **19:3** Mt 16:1 * **19:4** Jen 1:27, 5:2 * **19:5** Jen 2:24; Ef 5:31 * **19:7** Diu 24:1-4; Mt 5:31 * **19:9** Mt 5:32; 1Ko 7:10-11 * **19:10** 1Ko 7:1-2, 7-9 * **19:14** Mt 18:2-3

15 Hɨrak kewis his menteri. Hɨrak kɨrɨak
menmen im epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wit ik
ken wit hak.

Hɨm me mɨtɨk pipɨak ketenen menmen yapɨrwe
(Mk 10:17-31; Lu 18:18-30)

16 Wɨ ham mɨtɨk hak yaaik kan kɨr Jisas
ketpɨwek kar ik: "Mɨtɨk Iuwe Yaaik hi arɨak
mekam yaaim eiyisesim te hi hahɨt hɨmɨn
yaaik te hi hahu hahɨt tipmain tipmain
enum eik?"
17 *Jisas ketpɨwek, "Kenmak te ti hitauhi
me menmen mekam yaaim? God kiutɨp
kerekek hɨrak Yaaik. Te ti hanhan hahɨt
hɨmɨn yaaik ehu etike God, te ti ehises hɨm
kerek God kewet Moses em mɨt enisesim."
18 *Te mɨtɨk kitɨwekhi, "Hi ehises hɨm lo
me Moses mekam?"
Jisas ketpɨwek, "Ti ehises hɨm mar im: 'Ti
ap enep mɨt hɨr nani. Ti ap hetike mɨte pe
mɨtɨk hak yi eirɨran au emɨt! Ti ap ekintɨp
menmen me mɨt han. Ti ap ewen hɨm etɨp
mɨt han.
19 Ti emtau hɨm me miye haai nit eis-
esim naanmamror me menmen, ti hanhan
eriuwe mɨt miyapɨr han ehɨr ke ti hanhan
hɨrekes.' "
20 Te mɨtɨk pipɨak ketpɨwek, "Hɨm im em
hi epei hisesim. Te hi ehises mekam ham?"
21 *Jisas ketpɨwek, "Ti hanhan are yaaik
te ti eno esiuwe menmen mit yapɨrwe ehɨt
pewek emrerim te ti ewet mɨt enun ap
netenen menmen mei em. Ti erɨak men-
men im, ti hetenen menmen yapɨrwe hahu
wit ke God. Ti hɨrɨak menmen im epei au,
ti enen ehisɨsa."
22 Mɨtɨk pipɨak kemtau hɨm im, hɨrak
kɨnaaiwɨr Jisas han enuk ken kentar Jisas
ketpɨwek hɨrak kesiuwe menmen mɨrak
mamno. Hɨrak ketenen menmen yapɨrwe.
23 Hɨrak epei ken, Jisas katɨp mɨt disaipel
nɨrak, "Hi hetpi werek. Menmen yapɨrwe
mɨt netenenim hɨram mewen (o mesenkek)
han kɨr te hɨr ap nises hɨm me God waswas
au.
24 Hi pɨke hetpi heteipim. Kamel hɨram
ap te mamnɨk hei ke nil ke nekerwo laplap
neriuwerek ek taau. Hɨram hei kike. Mɨtɨk
ketenen pewek yapɨrwe hɨrak ap te kakises
God taau kɨre kamel ap te kakises hei.
Hɨrak kɨrɨak menmen au kentar pewek
hɨrak ketenenim hɨrak han kɨrak kenke
kenterim te kakisesik werek werek taau."
25 Mɨt disaipel nɨrak nemtau hɨm im em
hɨr nehɨnhɨn te hɨr han kekrit nitɨwekhi,
"God ap kakɨthis mɨtɨk kar ik au, te neimɨn
ne haiu mɨt mamu mamtikerek? Taauye!"
26 *Hɨr natɨp epei au, Jisas kɨrapror ket-
por, "Mɨt ap nankaap hɨras nanu nantike
God au. Menmen mɨt netenenim mamkepi
au. God kerekek kakɨkepi."
27 Hɨrak katɨp epei au, Pita ketpɨwek,
"Haiu epei mɨnaaiwɨr menmen mai
yapɨrwe te haiu misesit. Maain haiu mamɨt
mekam?"
28 *Jisas kewenhi ketpor, "Hi hetpi men-
men im! Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
maain hi hahu yeno mai iuwe naanmam-
pre mɨt me wɨ yaaim maain mamnen, te yi
mɨt kerek yisɨsa yi yayu yeno yaipar ke hi
ik ek. Yi skelim mɨt ne weiwɨk yapɨrwe me
Isrel.
29 *Hɨr mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp kerek
nɨnaaiwɨr wɨnak o menmen mɨr, kikrek
nɨr, yenterer, miye haai o nɨkerek nɨr o tɨ
kɨr, hɨr nɨnaaiwɨrem nentar hɨr nises men-
men nɨpaa hɨr netenenim, maain hɨr nanɨt
yapɨrwe mamɨr ke 100. Te hɨr nantike God
nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik.
30 *Mɨt miyapɨr kerek in ek hɨr niuk mɨr
iuwe, hɨr maain nanɨre mɨt weinɨn. Mɨt
miyapɨr yapɨrwe in ek hɨr nɨre mɨt weinɨn,
maain hɨr nanɨre mɨt iuwe.

20

Hɨm me mɨt nɨrɨak menmen naanmɨpre ni me tɨpar wain.

1 *"Menmen God kɨrɨakem me haiu mɨt
hɨram mar ke mɨtɨk ketenen tɨ iuwe. Hekrit
enum eik hɨrak ken kakɨthis mɨt nanrɨak
menmen naanmɨpre ni me waai wain
mɨrak.
2 Hɨrak katɨp ketike mɨt han nanrɨak
menmen naanmɨpre ni me tɨpar wain
mɨrak. Te hɨrak han yaaik keriuweri te hɨr
nanɨt pewek iuwe miutɨp me wɨ im em.
Epei au, hɨrak keriuweti nen ni me waai
wain mɨrak eim.
3 Maain wepni epei kehɨn kɨniu kan,
hɨrak ken kɨr mɨt han nerp weinɨn neit wit
maket.
4 Hɨrak katɨp mɨt han in en, 'Yi eino
eirɨak menmen eipeit ni wain eim, te
hi eweti pewek iuwe miutɨp mampɨreri
keriyen.'
5 Te hɨr nen. Wepni kau nɨmɨn iuwe
kewen ken, hɨrak ken kari mɨt han keprer
kerekek nɨpaa hɨrak kɨrɨakem.
6 "Hɨnkewɨ hɨrak ken kɨr mɨt han au nerp
neit ap nɨrɨak menmen. Te hɨrak ketpor,
'Yenmak te yi yerp weinɨm petepin in ere
hɨnkewɨ ik ek?'
7 Hɨr netpɨwek, 'Ap mɨtɨk kei kewetei
menmen haiu mamrɨakem.' Hɨrak ketpor,

* **19:17** Lev 18:5; Lu 10:28 * **19:18** Eks 20:12-16; Lev 19:18; Diu 5:16-20; Ro 13:9 * **19:21** Mt 6:20; Lu 12:33; Ap 2:45, 4:34-37 * **19:26** Jen 18:14; Jop 42:2 * **19:28** Dan 7:9-10; Mt 25:31; Lu 22:30; Rev 3:21 * **19:29** Hi 10:34 * **19:30** Mt 20:16; Lu 13:30 * **20:1** Mt 21:33

'Yi eino ni me tɨpar wain mai em eirɨak
menmen.'
8 *"Epei hɨnkewɨ, te haai ke ni wain katɨp
mɨtɨk iuwe naanmɨrpe mɨt nɨrɨak men-
men hɨrak ketpɨwek, 'Ti enɨne mɨt nɨrɨak
menmen nanɨnen te ti ewetɨr pewek. Ti
ewet mɨt kerek nan ne hɨnkewɨ pewek
eninɨn. Maain ti ewet mɨt kerek nepei
ninɨn nekriteik nan ek nɨkaru. Te ti ewetɨr
pewek mɨpɨram.'
9 "Hɨr mɨt kerek nan nɨrɨak menmen neit
ni wain em ne hɨnkewɨ hɨr neit pewek
kiutɨp.
10 Epei au, mɨt kerek ninɨn nɨrɨak men-
men meit ni wain em, hɨr nan te hɨr han
kitet hɨr nanɨt pewek yapɨrwe maminɨni,
te au, hɨr netɨwem mɨpɨram keremem.
Pewek kiutɨp.
11 Hɨr netɨwem, te hɨr nene mɨtɨk kerek
ke ni keremem.
12 Hɨr natɨp nar ik: 'Mɨt in en hɨr nan
nɨkaru. Hɨr nɨrɨak menmen kike keremem,
te ti ewetɨr pewek mɨpɨram mepɨr ke haiu
metɨwem. Haiu epei mɨrɨak menmen iuwe
me hekrit eik ere wepni kɨman si kewai
meriuwerem.'
13 "Hɨr natɨp nar ik te hɨrak katɨp mɨtɨk
hak kiutɨp ke hɨr mɨt en. Hɨrak katɨp,
'Kai yinak hi ap herekyut enum. Nɨpaa ti
ewenhi hɨram werek te ti hɨrɨak menmen
ehɨt pewek kiutɨp a?
14 Ti ehɨt pewek kit kiutɨp te ti eno.
Pewek kiutɨp hi epei ewetitem, mar kere-
mem te hi hanhan ewet mɨt pewek kerek
nɨkaru en em.
15 Mekam! Yi han kitet hi hɨrɨak menmen
hises han kai mamriuwe pewek mai im em
o au a? Hi ehisesim ye! Hi hɨrɨak menmen
yaaim me menmen im em yi au han enuk
yeriuwa a?' Haai ke ni ik hɨrak katɨp kar
ik.
16 *Te hi Jisas hetpi. Hɨr mɨt kerek in
ek hɨr mɨt weinɨn, maain hɨr iuwe. Mɨt
kerek in ek hɨr iuwe, maain hɨr nanɨre mɨt
weinɨn."

Jisas katɨp keteipim ere wikak me hɨrak kaki te pɨke kakɨkrit
(Mk 10:32-34; Lu 18:31-33)

17 Jisas kakniu kakno Jerusalem, te hɨrak
keit his mɨt disaipel nar hiswiyen wik (12)
hɨr netikerek nen. Hɨr nitet yayiwe nen, te
Jisas ketpor kar ik:
18 *"Eiyɨmtau. In ek haiu mamno
Jerusalem. Te hɨrak mɨtɨk kerek kakri-
uweta hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi
eno his me mɨt iuwe pris netike mɨt ninɨn
nertei hɨm me Moses. Te hɨr nanmitetpɨn
nantɨp hi enuk te hi ahi.
19 *Te hɨr nansiuwa hi ano his me mɨt ap
ne weiwɨk me Isrel, hɨr nanɨtpo enum me
nanrekyau yɨnk enuk, hɨr nanwaai nɨpɨn
menmen naniyep te nanwenkeka ehu nu
tentarakɨt. Me wɨ wikak, hi pɨke ekrit
hahu."

Jems ketike Jon miye pɨrakɨt witehi Jisas te hɨrakɨt tatre iuwe
(Mk 10:35-45)

20 Me wɨ im Sebedi mɨte pɨrak weithis
nɨkerek tɨre Jems ketike Jon hɨre weri wan
Jisas. Hɨre wewen ninɨp witɨwekhi hɨrak
kakrekyɨwe menmen yaaim.
21 *Jisas ketpɨwe, "Ti hanhan mekam?"
Hɨre watɨp, "Maain ti are Mɨtɨk Iuwe King
naanmamprai haiu mɨt. Me wɨ im hi
hanhan ti atɨp nɨkerek tawɨr wiketeret it
tatu menep tatɨtikewit naanmampre mɨt
tatkitewit. Hak kakno his henkik, hak
kakno his yaaim tatɨt wit kerek mɨt iuwe
newi. Hɨram werek o au?"
22 *Hɨre watɨp warik, te Jisas ketpɨwe,
"Auye! Yi ap yertei menmen werek werek
yi yitauhiyem. Hɨram werek te yi yayises
menmen enum yayɨr ke hi ehisesim ei-
wis menmen enum mamnen mamiwep a?"
Hɨrakɨt tatɨp, "Hawɨr te wawisesim."
23 Te Jisas ketpɨwekɨt, "Hɨram werek te
yi wiketeret yayises menmen hi ehisesim
te mamrewaank. Te keimɨn hɨrak kaku
kakɨnke kakno his henkik mai, keimɨn ka-
kno his yaaim mai, hɨm im em hɨrak ap
hɨm mai te hi etpiyem au. Yeno keremem
hɨram me mɨt han kerek Haai kai God
kɨrɨakem te mɨt han nanwim."
24 Hɨr mɨt disaipel han nar hiswiyen (10)
nemtau menmen hɨrakɨt titehi Jisas em
keremem, hɨr han enuk neneret.
25 *Te Jisas kenɨnor hɨr nan nanɨrek, te
hɨrak katɨp, "Yi yertei hɨr mɨt iuwe ne
weiwɨk ham hɨr natɨp mɨt hɨr weinɨn te hɨr
iuwe ninɨni. Te hɨr mɨt iuwe keriyen natɨp
hɨm manp enuk te hɨr mɨt miyapɨr nises
hɨm kɨr me menmen hɨr netpim.
26 *Te menmen enum mar im ap emɨrp
nɨmɨn me yi mɨt au. Mɨtɨk keimɨn kakre
iuwe nɨmɨn ke yi mɨt, te hɨrak ekpar mɨtɨk
kɨrɨak menmen yaaim me kakɨkepi.
27 Mɨtɨk kerek hanhan kakre iuwe ke yi
mɨt, te hɨrak ekpar mɨtɨk weinɨk kɨrɨak
menmen mi.
28 *Hɨrak kɨrɨak menmen ekpar hi Mɨtɨk
ke wit ke Mɨtɨk Iuwe kerekek hi arɨakem.
Hi ap han te mɨt nanrekyo menmen mai
nankepa au. Hi han arɨak menmen me

* **20:8** Lev 19:13; Diu 24:15 * **20:16** Mt 19:30; Mk 10:31; Lu 13:30 * **20:18** Mt 16:21, 17:22-23 * **20:19** 1Ko 15:4
* **20:21** Mt 19:28; Lu 22:30 * **20:22** Mt 26:39; Jo 18:11 * **20:25** Lu 22:25-26 * **20:26** Mt 23:11; Mk 9:35; Lu 9:48
* **20:28** Lu 22:27; Fl 2:7; 1Ti 2:6

mamkaap mɨt, te hi enaaiwɨr yɨnk kai
hahi akaap mɨt miyapɨr yapɨrwe ahɨsak
menmen enum hɨr nɨrɨakem.”

Jisas kɨkaap mɨtɨkɨt wiketeret kerek nanamɨr toto
(Mk 10:46-52; Lu 18:35-43)

29 Hɨr natɨp epei au, hɨr nɨnaaiwɨr wit
Jeriko nen, te mɨt miyapɨr yapɨrwe nises
Jisas.
30 *Hɨr nepno te mɨtɨkɨt wiketeret kerek
nanamɨr toto tau yayiwe. Hɨrakɨt temtau
hɨm mɨt natɨp me Jisas kitet yayiwe kakno,
te hɨrakɨt tɨnap tatɨp tenɨne hɨm iuwe,
“Mɨtɨk Iuwe ti Nepenyek ke Devit kerek
God kewetit menmen mɨrak iuwe. Ti han
etwenɨnawɨr.”
31 Mɨt miyapɨr hɨr natɨp hɨm iuwe te
hɨrakɨt tekintɨp wɨre wɨre. Au, hɨrakɨt
tɨnap tatɨp iuwe tar ik: “Mɨtɨk Iuwe ti
Nepenyek ke Devit, ti han etwenɨnawɨr.”
32 Jisas kerp kenɨnewekɨt katɨp, “Yi
wiketeret yi hanhan hi arekyi mekam?”
33 Te hɨrakɨt tatɨp Jisas, “Mɨtɨk kai
Iuwe hawɨr hanhan ti erekyawɨr nanamɨr
mawɨr mamre yaaim te hawɨr wawɨr ein
ein.”
34 Te Jisas han tewenɨnet kewis his mau
nanamɨr mɨrakɨt, te wasenum hɨrakɨt tɨr
ein ein werek werek. Te hɨrakɨt tisesik ten.

21

Jisas ken Jerusalem kɨre mɨtɨk iuwe king
kinɨn naanmɨpre mɨt
(Mk 11:1-11; Lu 19:28-40; Jo 12:12-19)

1 Hɨr epei nen menep wit Jerusalem, hɨr
niun wit Betfasi kerek menep mɨniu (o
neiyɨp) niuk mɨrak wit Oliv. Hɨr neit ein te
Jisas kakriuwet mɨtɨkɨt disaipel wiketeret.
2 Te hɨrak ketpɨwekɨt kinɨn: “Yi eino wit
kike eik ek te yi yayɨr menep in en. Te
wasenum yi yayɨr donki (hɨre wɨre hos) hɨr
mɨt nesenkekiye weriuwe waai werp nu,
nɨkan kɨre ketikerep. Yi eisiupani eiyɨriyei
eiyɨn einen eiwetori.
3 *Te mɨtɨk hak kakɨtpi menmen me yi
wiketeret, te yi eitɨp eiyɨr ik: ‘Mɨtɨk kawɨr
iuwe kakrɨak menmen ham kakriuwerem.’
Maain hɨrak kakrɨak menmen kakriuwerem epei au, hɨrak kaksiuwerem pɨke
mamnen.”
4 Menmen im man te hɨram mises men-
men kerek nɨpaa profet netpim em. Hɨram
matɨp mar im:
5 *“Yi eitɨp mɨt miyapɨr nau wit Saion emɨr
ik:
‘Eiyɨr mɨtɨk Iuwe ki kaknen kakri. Hɨrak
ap mɨtɨk katɨp hɨm tokim au.
Hɨrak kau donki keteikɨn mɨt hɨrak
naanmɨpri werek werek. Hɨrak
keiyɨk kan.
Hɨrak kau donki kike, nɨkan kerek miye
pɨrak hɨre winaak.’ ”
6 Te mɨtɨkɨt disaipel wiketeret ten tises
menmen kerek Jisas epei ketpɨwekɨt em.
7 Hɨrakɨt teithis donki miye wetike nɨkan
kɨre, te hɨrakɨt tewis laplap saket mɨrakɨt
menterik, te Jisas kau sip kɨrak.
8 *Te hɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe newis
laplap saket menmen mɨwaai yayiwe. Mɨt
han neremir nu heneik newisɨm mɨwaai
yayiwe nesɨsɨwek neriuwerem.
9 *Te hɨr mɨt miyapɨr ninɨnek, hɨrak
ketike han nisesik hɨr nɨkaru nan nɨnap
nenɨne,
“Kai yaaik ik hɨrak Nepenyek ke Devit.
Haiu hanhan God kakrɨak menmen
yaaim ke mɨtɨk ik kan kakɨkrehɨr
kɨrak. Hɨrak yaaik te haiu emwenɨpi
niuk me God.”
10 Jisas ken Jerusalem, te mɨt miyapɨr neit
wit iuwe eik, hɨr nehɨnhɨn neriuwerek te
hɨr natɨp, “Mɨtɨk ik ek hɨrak keimɨn?”
11 *Te mɨt miyapɨr kerek nen ek natɨp,
“Hɨrak profet Jisas, mɨtɨk ke Nasaret keit
provins Galili.”

Jisas kepɨr mɨt kerek nesiuwe menmen
neiyɨm nanɨt pewek neit wɨnak iuwe ke God
natɨp hɨm mɨrak newiyen
(Mk 11:15-19; Lu 19:45-48; Jo 2:13-22)

12 Te Jisas kɨnɨk ken wɨnak iuwe ke God
tempel kerek mɨt natɨp mɨt han hɨm me
God nekrerek ek. Te hɨrak kepɨr mɨt kerek
nesiuwe menmen nanɨt pewek mamriuwerem em. Hɨrak kewɨr yeno mɨr kerek hɨr
newis pewek menterim metike yeno me
mɨt kerek hɨr nesiuwe hore newet mɨt em
hɨr newi.
13 *Hɨrak kɨrɨakem epei au, hɨrak katɨp,
“Tɨwei me God matɨp mar ik: ‘Mɨt nan-
rer wit wit nankine wɨnak kai nenewek
wɨnak kerek mɨt nanitehi God menmen
nanɨkrerek.’ Te yi yɨrɨakek kɨre wɨnak ke
mɨt enun nekintɨp menmen newik.”
14 Jisas kepeit wɨnak tempel kerek mɨt
natɨp mɨt han hɨm me God nekrerek, te mɨt
han nanamɨr toto netike mɨt nɨnap enum
nan nɨrek, te hɨrak kerekyi yɨre yaain.
15 Te hɨr mɨt iuwe ne pris netike mɨt iuwe
nertei hɨm me Moses natɨp mɨt em, hɨr
nɨr menmen yaaim Jisas kɨrɨakem kɨkaap
mɨt, te hɨr nemtau nɨkerek nenɨne neit ein
natɨp nar ik: “Haiu emwenɨpi niuk me
nepenyek ke Devit,” te hɨr han enuk.
16 *Hɨr han enuknetpɨwek, “Ti hemtau
hɨm kerek hɨr netpim em a?”

* **20:30** Mt 9:27, 15:22 * **21:3** Mt 26:18 * **21:5** Ais 62:11; Sek 9:9 * **21:8** 2Kin 9:13 * **21:9** Sam 118:25-26
* **21:11** Mt 21:46 * **21:13** Ais 56:7; Jer 7:11 * **21:16** Sam 8:2

Te Jisas ketpor, “O, hi hemtewem. Yenmak te yi ap han kitet menmen yi epei yekinaam me menmen im a? Hɨrak katɨp, ‘Ti God hewep han ke nɨkerek kike netike han kerek nau sɨnipau naam nɨm te hɨr natɨp newenɨpi niuk mit hɨram iuwe.’ ”
17 Hɨrak katɨp nepei au, hɨrak kɨnaiwɨri keit wit iuwe ik, hɨrak ken kau Betani me wɨtaan ik ek.

Jisas katɨp nu fik keweiwei kaki
(Mk 11:12-14, 20-24)

18 Hekrit enum eik, Jisas pɨke ken wit iuwe eik te hɨrak nɨnpɨ maak.
19 *Te hɨrak kɨr nu fik hak kiutɨp keit yayiwe, te hɨrak ken kɨrek. Te hɨrak ap kɨr nɨkim mei mewik au. Hɨrak keperp weinɨm. Te hɨrak katɨp nu fik, “Ti ap hari eine nɨkim meiyam au.” Te wasenum nu fik keweiwei kaa.
20 Hɨr disaipel nɨrek te hɨr nehɨnhɨn. Hɨr natɨp, “Kenmak te nu fik keweiwei kaa waswas?”
21 *Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Yi yises hɨm me God werek werek, yi ap han kitet God kakɨkepi o au, te maain yi yairɨak menmen mamɨr ke epei yi yɨra hi hɨrɨakem me nu fik ik ek. Te menmen im keremem au. Yi yaitɨp mɨniu (o neiyɨp) ik, ‘Ti eket eno ekre wan’, te hɨrak kakises hɨm kerek yi epei yetpɨwek ek hɨrak kakno kakɨkre wan.
22 *Yi yises God werek werek yi eiyitɨwekhi me menmen, maain hɨrak kakrekyiyem.”

Mɨt iuwe nitehi Jisas keimɨn ketpɨwek hɨrak katɨp mɨt hɨm me God
(Mk 11:27-33; Lu 20:1-8)

23 *Jisas pɨke kan wɨnak iuwe ke God katɨp mɨt hɨm mɨrak. Hɨrak wen ketpim, mɨt iuwe pris netike mɨt iuwe kerek ninɨn naanmɨpre mɨt ne Isrel nan nitɨwekhi narik: “Keimɨn kehimɨtanut te ti hatɨp mɨt hɨm im?”
24 Jisas ketpor, “Hi hitihi menmen miutɨp. Yi eiyɨtpewem werek, te hi hetpi keimɨn kehimɨtena hi hatɨp mɨt hɨm im.
25 Keimɨn kehimɨtan Jon hɨrak kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar? God kehimɨtanek o hɨrak kises han kɨrak?”
Hɨr hɨras natɨpan nar ik: “Haiu emɨtpɨwek mekam werek? Haiu mamɨtpɨwek God kehimɨtanek hɨrak kɨrɨakem, te hɨrak kakɨtpei, ‘Yenmak te yi ap yises hɨm me Jon a?’
26 *Haiu matɨp Jon kises han kɨrak kɨrɨakem, haiu mɨnapen mɨt nanrekyei enum nanɨntar hɨr han kitet John hɨrak mɨtɨk iuwe profet.
27 Hɨr nɨnaain mɨt te hɨr ap natɨp Jon hɨrak mɨtɨk weinɨk. Te hɨr natɨp Jisas, “Haiu au mepɨtari keimɨn kehimɨtenek kɨrɨakem.”
Hɨr natɨp epei au, Jisas ketpor, “Yi ap yetpo werek menmen me Jon, te hi ap etpi keimɨn kehimɨtena hi hɨrɨak menmen im.”

Hɨm tok piksa me nɨkerek wiketeret te mɨtɨk hak

28 *Jisas katɨp, “Yi han kitet mekam? Nɨpaa mɨtɨk hak kine nɨkerek hɨrakɨt wik. Hɨrakɨt epei tɨre iuwe, wɨ ham haai ken nɨkan iuwe mɨtɨk ketpɨwek kar ik, ‘Petepin hi hanhan ti eno erɨak menmen naanmɨpre ni me waai wain mai.’
29 Hɨrak katɨp haai kɨrak kar ik: ‘Hi au hɨnapen.’ Maain hɨrak keweikɨn han kɨrak ken ni me haai kɨrak kɨrɨak menmen.
30 Haai ken kitehi nɨkan kike ek, ‘Ti tewen eno ni mai erɨak menmen naanemprewem.’ Nɨkan nɨkik ek kewenhi katɨp, ‘Hi eno’, te hɨrak ap ken ni eim au.
31 Yi han kitet keimɨn ke nɨkerek wiketeret kises hɨm me haai?”
Hɨr netpɨwek, “Nɨkan iuwe mɨtɨk kerekek.”
Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Mɨt enun newenɨn his mɨt hɨr ninɨn neweikɨn sip newet menmen enum nises hɨm me God. Te yi mɨt iuwe au!
32 *Hɨr nenmak? Yi yises hɨm me God werek werek au yentar Jon kan keteikni menmen yi yayisesim te yi ap yises hɨm mɨrak au. Te mɨt enun neitɨt pewek me takis netike miyapɨr kewenek nari mɨt his newenem, hɨr keriyen nises hɨm mɨrak. Yi epei yɨri hɨr nises hɨm mɨrak te yi ap yeweikɨn han yisesik. Au, yi yeweikɨn sip yewetɨwek yau weinɨn.”

Hɨm tok piksa me mɨt kerek naanmɨre ni me waai wain me mɨtɨk hak
(Mk 12:1-12; Lu 20:9-19)

33 *Jisas wen ketpor kar ik: “Yi eiyɨmtau hɨm tok piksa ham im. Mɨtɨk iuwe ketenen tɨ mei kamɨr waai wain nɨkim mɨrak epei au. Hɨrak kime nɨwa keweiknɨwem kekin hei kewis yemtɨ wɨsenuk kekrerem te ketepen waai wain nɨkim tɨpar mɨram mekrerek. Epei au, hɨrak kime kɨnaan kau niu naanmɨpre ni mɨrak. Epei au, hɨrak kehimɨtan mɨt hɨr naanmɨrewem. Te hɨrak kɨnaaiwɨr wit ik ken wit hak keit yanɨmɨn.
34 Maain waai wain nɨkim epei maa, hɨrak keriuwet mɨt nɨrak kerek nɨrɨak

* **21:19** Lu 13:6 * **21:21** Mt 17:20; Lu 17:6; 1Ko 13:2; Jo 14:12 * **21:22** Mt 7:7-11; 18:19; Jo 14:13-14 * **21:23** Jo 2:18 * **21:26** Mt 14:5, 21:46 * **21:28** Lu 15:11 * **21:32** Lu 3:12, 7:29-30 * **21:33** Ais 5:1-2; Mt 25:14 * **21:35** Mt 22:6

menmen mɨrak em hɨr nen neit nɨkim pɨnam mɨrak neiyɨm nanɨnen.

35 *Mɨt naanmɨpre ni em nerekyor enum.
Hak ek hɨr nakɨp, hak ek hɨr nakɨp kaa,
hak ek hɨr newɨr nan nakɨp hemkre maain
mekiuwe yɨnk kɨrak.
36 Maain kike, mɨtɨk iuwe kesiuwe mɨt
han nɨrak yapɨrwe nan ninɨn kerek nɨpaa
hɨrak keriuweti nan. Hɨrak keriuweti nan
te mɨt kerek naanmɨpre ni nerekyor enum
mar ke nɨpaa hɨr nɨrɨak mɨt han em.
37 Epei au, mɨtɨk iuwe kesiuwe nɨkan
kɨrak kɨkaru kan hɨrak han kitet kar ik:
'Hɨr nanɨmtau hɨm me nɨkan kai.'
38 *Mɨt kerek naanmɨpre ni me mɨtɨk
iuwe, hɨr nɨr nɨkan kɨrak kan hɨr hɨras
netpepan natɨp nar ik: 'Ik ek hɨrak nɨkan
ke mɨtɨk iuwe. Haiu emkɨp te haiu emɨt tɨ
kɨrak ik ek.'
39 *Te hɨr natɨp epei werek, hɨr
netɨwekhis neiyɨk nen nɨnaaiwɨr ni nakɨp
kaa.
40 Maain mɨtɨk iuwe ke ni im hɨrak kak-
nen kakrekyor mekam?"
41 Hɨr newenhi netpɨwek, "Hɨrak kaknen
kaknep mɨt enun en epei au, hɨrak kakwis
mɨt han nanɨnen naanmamre ni mɨrak mɨt
in hɨr yaain nanwetɨwek menmen yinam
mɨrak kerek hɨram epei mekiute."
42 *Jisas ketpor, "Yi yenmak te yi ap yertei
werek werek hɨm me God mau tɨwei nɨpaa
profet newisɨm? Hɨram matɨp,
'Teinɨk yaaik kerek mɨt nime wɨnak hɨr
nɨnapen newisɨm mɨwaai, God ke-
himɨtanek hɨrak kinɨn teinɨk ham
mɨt epei namɨr.
Mɨtɨk Iuwe God kerekek kɨrɨak menmen im
haiu han kitet hɨram yaaim.'
43 Te hi hetpi menmen yaaim me God
nɨpaa hɨrak kewetiyem yi ap yisesim werek
werek, te hɨrak keriyaam mamnopɨn hɨrak
kakwet mɨt han em hɨr yaain nanises men-
men God hanhan hɨr nɨrɨakem neriuw-
erem.
44 *Neimɨn hɨr neweikɨn sip neweto
hɨr nanɨwaank nanɨr ke mɨn kaknatɨn
kakɨntar teinɨk hɨram mereprɨr. Maain hi
arekyor enum hɨr nanɨwaank nanɨt nanɨr
ke teinɨk kaknatɨn kakɨntar menmen hɨrak
kaksesi tɨkip tɨkip mamre niutɨp."
45 Hɨrak katɨp epei au, mɨt iuwe ne pris
netike mɨt han ne Farisi nemtau hɨm me
Jisas hɨr nertei hɨrak katɨp hɨm tok piksa
im keneri keriuwerem.
46 *Hɨr nerteiyem epei au, hɨr hanhan
netɨwek his nanɨriyaak neiyɨk nanɨno nan-
wisɨk kakɨkre wɨnak enuk, te hɨr nɨrɨakem
au. Hɨr nɨnaain mɨt yapɨrwe kerek nererik
nemtau hɨm me Jisas hɨr nanɨnɨp nanɨntar
hɨr han kitet Jisas hɨrak mɨtɨk iuwe profet.

22

Jisas katɨp mɨt tok piksa me mɨtɨk ketike mɨte nanɨtan haai kemani menmen kakwet mɨt nanrerik em
(Lu 14:16-24)

1 Jisas pɨke katɨp mɨt miyapɨr hɨm keri-
uwe tok piksa.
2 Hɨrak ketpor, "Menmen God kɨrɨakem
kenɨne mɨt ne tɨ hɨr nanises hɨm mɨrak
hɨram mar ke mɨtɨk iuwe kinɨn naanmɨpre
mɨt hɨrak kemani menmen keiyɨm kɨnkɨk
mɨt kakɨntar nɨkan kɨrak ketike mɨte
nanɨtan.
3 Nɨpaa hɨrak kehimɨtan mɨt han
nanɨnen nanɨm menmen nantikerek. In ek
hɨrak keriuwet mɨt nɨrak han hɨr nanɨno
nanɨnɨnor nantɨp mɨt hɨr nanɨnen nanɨm
menmen nantikeri. Te hɨr ap nɨnapen.
4 *Hɨr au nɨnapen, te hɨrak kenɨne mɨt
nɨrak han ketpor, 'Yi eitɨp mɨt kerek nɨpaa
hi etpor nanɨnen nanɨm menmen eiyɨtpor
hi epei hemani menmen nepei au, te hɨr
enɨnen enɨm. Hi epei enep bulmakau ne-
nium yapɨrwe metike samiyak ham yaaim.'
5 Mɨt en nen netpor menmen epei au, te
hɨr neweikɨn sip newetɨrem nises menmen
mɨr. Mɨtɨk hak ken ni mɨrak, mɨtɨk hak ken
stua kɨrak.
6 *Mɨt han en nepu hɨr netenen mɨt kerek
mɨtɨk keriuweti nan, hɨr nerekyor enum
nanɨp naa.
7 Hɨr nerekyor enum nanɨp naa, mɨtɨk
iuwe han enuk wɨsenuk keriuweti te hɨrak
keriuwet mɨt nɨrak ne ami hɨr nen nenep
mɨt in enun kerek nenep mɨt nɨrak, hɨr
nanɨp nenepi nesi wit kɨr.
8 Hɨr nanɨp nenepi epei au, mɨtɨk iuwe
kenɨne mɨt nɨrɨak menmen mɨrak, hɨrak
ketpor, 'Hi epei hemani menmen epei au,
te mɨt kerek hi nɨpaa hehimɨtenor hɨr
nanɨnen hɨr au enun.
9 Te yi eino eirer yayiwe yi eiyɨr mɨt
yapɨrwe nan nitet yayiwe yi eiyɨtpor hɨr
enɨnen enɨm menmen hi emaniyem.'
10 Hɨrak ketpor epei au, mɨt nɨrak hɨr
nen nerer yayiwe nari mɨt kerek hɨr nɨri
nitet yayiwe en. Mɨt han yaain, mɨt han
au enun, te hɨr neri nen wɨnak kerek mɨtɨk
ketike mɨte hɨr nanɨtan neitai en, ere hɨr
nau neneises wɨnak nenepik.
11 "Hɨr nau neneises wɨnak nenepik,
mɨtɨk iuwe kan kakɨr mɨt kerek nau
nererik nɨpaam menmen mɨrak. Hɨrak
kan kɨri, hɨrak kɨr mɨtɨk kiutɨp ap hanhan
keriuwe mɨtɨk iuwe hɨrak keriuwet klos

* **21:38** Mt 27:18 * **21:39** Hi 13:12 * **21:42** Sam 118:22-23; Ap 4:11; Ro 9:33; 1Pi 2:6-8 * **21:44** Dan 2:44-45
* **21:46** Mt 21:26 * **22:4** Mt 21:36 * **22:6** Mt 21:35

yaaim me mɨt hɨr nanɨtan au. Hɨrak kan
ketpɨwek,
12 ‘Kai yinak. Harkeik te ti hɨtɨt naan
mɨt nai naanmɨrau weipɨr te ti hɨnɨk han
nɨmɨn in a?’ Mɨtɨk hɨrak ap ketpɨwek
menmen au. Hɨrak yɨnk enuk kau en
kenesnɨn paan.
13 *Te mɨtɨk iuwe naanmɨpre mɨt hɨrak
kenɨne mɨt nɨrɨak menmen mɨrak ket-
por: ‘Yi eiyɨt mɨtɨk ik eisenkɨkɨwek his
hɨt eiwɨrek ekno wit eik toto enuk. Hɨrak
kakɨkɨt kaknakɨn yehes mɨrak kakine han
enuk kaku kakɨt.’ ”
14 Jisas ketpor hɨm im epei au, hɨrak
ketpor: “Hɨrak kɨkɨt kɨnakɨn yehes kentar
God kenɨne mɨt yapɨrwe nanisesik, te hɨrak
kehimɨtan mɨt niutɨp niutɨp keriyen hɨr
nanɨnen nanu nantikerek.”

*Mɨt hanhan nari han ke Jisas newisɨsik
nitɨwekhi me pewek me takis*
(Mk 12:13-17; Lu 20:20-26)

15 *Jisas ketpor hɨm epei au, wɨ im
mɨt ne Farisi nɨnaiwɨrek hɨr nimenɨpɨnek
newisɨwekek neriuwe hɨm ham.
16 Hɨr nimenɨpɨnek newisɨwekek epei au,
hɨr neriuwet mɨt hɨr han nises hɨm mɨr,
hɨr netike mɨt kerek nises hɨm me Herot
hɨr nan nanri han kɨrak nitɨwekhi, “Mɨtɨk
Iuwe tisa, haiu mertei ti mɨtɨk yaaik hatɨp
menmen yaaim me God werek werek. Ti
han kitet mɨt yapɨrwe hɨr nɨpɨran te ti ap
ewis kiutɨp kakri han kit me menmen.
17 Te haiu hanhan ti etpai han kit. Hɨram
yaaim te haiu mamwɨr pewek me takis
mamwet mɨtɨk iuwe ke Rom naanmɨprai
mamwetɨwekem o au?”
18 Te Jisas kertei han kɨr enuk te hɨrak
ketpor, “Yi mɨt enun yewisɨsik. Yi yenmak
te yi hanhan yewisɨsewek a?
19 Yi eiyɨt pewek yi yewɨrem yewet mɨt
ne gavman em me takis eiyɨm einen.”
Hɨrak ketpor, te hɨr nen neit pewek miutɨp
neiyɨm nan neteiknɨwekem.
20 Hɨr neiyɨm nan neteiknɨwekem, te
hɨrak kitorhi ketpor, “Ninaan me keimɨn
metike niuk mɨrak mewik?”
21 *Hɨr natɨp, “Me mɨtɨk iuwe Sisa kere-
mem.”
Te hɨrak ketpor, “Te yi eiwet mɨtɨk iuwe
Sisa menmen mɨrak, yi eiwet God menmen
mɨrak.”
22 Hɨrak ketpor epei au, hɨr han kekrit
neriuwe menmen hɨrak epei ketpor nentar
hɨr ap te nanwisesik au. Te hɨr nɨnaiwɨrek
hɨr nen.

*Mɨt nitehi Jisas me mɨt hɨr naa hɨr pɨke
nanɨkrit*
(Mk 12:18-27; Lu 20:27-40)

23 *Me wɨ im keremem, mɨt han ne
Sadyusi hɨr nan nɨr Jisas. Mɨt in hɨr ap han
kitet mɨt epei naa hɨr pɨke nanɨkrit taau.
24 *Hɨr nan nitɨwekhi nar ik: “Mɨtɨk Iuwe
Tisa, hɨm nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei
matɨp, ‘Mɨtɨk kaki kaknaaipɨs mɨte pɨrak,
te hɨre ap wine nɨkerek nei au, maain nɨkik
kɨrak kaktɨwe te hɨre wawine nɨkerek nei
nanɨkrehɨr ke haai kɨr.’
25 Nɨpaa mɨt ne haai kiutɨp hɨr nar
hispɨnak wik (7), hɨr nepu in. Nɨkan iuwe
mɨtɨk keit mɨte te hɨrak kaa ap kine nɨkerek
wen au. Hɨrak nɨkik kɨrak nɨmɨnek hɨrak
ketɨwe.
26 Hɨrak ketɨwe hɨrak kaa, te hɨrak ap
kine nɨkerek au. Hɨr nepɨr kerekek ere
hɨrakɨt tɨpaa ap tine nɨkerek nei au.
27 Hɨrakɨt tɨpaa ere tepnepik, mɨte
pɨrakɨt wɨpaa wɨpkaru.
28 Maain wɨ kerek mɨt pɨke nanɨkrit
nanu, hɨre waure mɨte pe keimɨn? Hɨre
nɨpaa wau wetike mɨkan tɨre tar hispɨnak
wik (7).”
29 Hɨr natɨp epei au, Jisas ketpor kar ik:
“Yi mɨt yatɨp enum yentar yi yepɨtari hɨm
me God, yi ap yertei God hɨrak manp enuk
wɨsenuk te hɨrak kakises han kɨrak kɨrɨak
menmen yapɨrwe.
30 Me wɨ God kakɨkɨan mɨt hɨr nanu, hɨr
ap nanɨt miyapɨr au. Hɨr nanu weinɨn
nanɨr ke mɨt ensel neit wit ke God.
31 “Te menmen yi nepei yetpim me mɨt
pɨke nanɨkrit yentar yi ap han kitet hɨr pɨke
nanɨkrit. Hi hetpi menmen im. Yi yenmak
te yi ap yertei menmen yi yekinaam mau
tɨwei me Moses God ketpiyem a?
32 *Hɨrak katɨp, ‘Hi God ke Ebraham,
Aisak ketike Jekop.’ Hɨrak God ke mɨt hɨr
hɨmɨn kɨr kepu keriyen.”
33 Mɨt yapɨrwe nerp menep nemtau men-
men hɨrak ketporem, hɨr han kekrit hɨr
han yaaik neriuwe hɨm mɨrak.

*Jisas katɨp mɨt ne Farisi hɨm lo me God
hɨram iuwe minɨn*
(Mk 12:28-31; Lu 10:25-28)

34 Maain kike, mɨt ne Farisi nemtau
Jisas katɨp werek kinɨn hɨm kerek mɨt ne
Sadyusi nitɨwekhiyem, teɨr yɨnk enuk, hɨr
nekintɨp nɨnaiwɨrek. Te hɨr nan nekiyan
nau niutɨp nimenɨpɨnan natɨp.
35 Epei au, mɨtɨk kiutɨp kekre nɨmɨn ke
hɨr mɨt, hɨrak ke mɨt ne Skraip, hɨrak kan
katɨp Jisas kɨnɨnek ketpɨwek,
36 “Mɨtɨk Iuwe Tisa, hɨm mekam hɨram
minɨn hɨm ham nɨpaa Moses ketike profet
newisaiyem mau tɨwei matɨp?”

* **22:13** Mt 8:12, 25:30; Lu 13:28 * **22:15** Mk 3:6 * **22:21** Ro 13:7 * **22:23** Ap 23:8 * **22:24** Diu 25:5 * **22:32** Eks 3:6; Mt 8:11 * **22:37** Diu 6:5

37 *Jisas kewen+wekhi ketp+wek, “Yi han-
han M+t+k Iuwe ki God yeriuwe han ki
ketike me menmen yap+rwe mekre y+nk ki.
38 H+m im h+ram iuwe min+n h+m ham
mau t+wei n+paa Moses ketike Profet newi-
saiyem.
39 *H+m ham iuwe misesim h+ram mep+r
ke h+m min+n em, h+ram m+p+ram. H+ram
mat+p, ‘Yi hanhan m+t han o ni yinan yar
ke yi hanhan yeriuwe h+ras.’
40 M+t nanises menmen wik im te h+ram
mamkepi h+r nanises h+m yap+rwe werek
werek n+paa Moses ketike m+t profet h+r
newis+m mau t+wei.”

*Jisas kitehi m+t ne Farisi h+m me M+t+k
Krais kerek God kakriuwetek kaknen*
(Mk 12:35-37; Lu 20:41-44)

41 M+t ne Farisi wen nekiyan nau niut+p,
Jisas kitorhi kar ik.
42 *H+rak kat+p, “Yi han kitet mekam me
M+t+k Krais kerek God kakriuwetek kaknen
kak+kaap m+t ne t+? H+rak Nepenyek ke
keim+n?”
H+r netp+wek, “H+rak kakre Nepenyek ke
Devit.”
43 Jisas kitorhi keteipim, “H+rak kakre
nepenyek ke Devit kerekek, kenmak te God
H+m+n Yaaik k+k+ak han ke Devit kene Krais
h+rak M+t+k Iuwe k+rak? Devit ketpim
kewis+m mau t+wei mar im:
44 *‘M+t+k Iuwe God kat+p M+t+k Iuwe kai
Krais kar ik: “Ti ehu yeno im menep
his yaaim kerek m+t iuwe newi. Ti
ehu in ere hi anep m+t enun nepan
ni an+p anepi.’ ”
45 Devit kene Krais h+rak M+t+k Iuwe k+rak,
karkeik te h+rak kenewek nepenyek k+rak
kerekek? Taau. H+rak Nepenyek ke Devit
te h+rak kenewek h+rak N+kan ke God!”
46 H+rak kat+p epei au, m+t+k hak kekre
n+m+n ke h+r m+t yap+rwe ap te newenhi
au. Me w+ im ere maain h+rak m+t+k
hak kekre n+m+n ke h+r m+t h+rak kaknen
kakit+wekhi h+m meiyam kike au. H+r y+nk
enuk n+napen.

23

*Jisas kat+p m+t h+r ap enises menmen
m+t ne Skraip netike m+t ne Farisi h+r
n+r+akem*
(Mk 12:38-39; Lu 11:43, 46, 20:45-46)

1 Maain Jisas kat+p m+t miyap+r kerek
nererik nau netike m+t n+rak disaipel h+rak
ketpor kar ik:
2 M+t ne Skraip kerek nin+n nertei h+m
me Moses nat+p m+t em, h+r netike m+t ne
Farisi, m+t iuwe h+r nehim+teni h+r nat+p
m+t h+m me Moses +r enisesim.
3 *Te yi eimtau menmen h+r netpiyem
yi eiyisesim. Te yi ap eiyises menmen h+r
n+r+akem au em+t! H+r nat+p h+m ham te
h+r ap nisesim au. H+r nises h+m ham.
4 H+r neriuwe h+m m+r kerek h+r net-
piyem yi eiyisesim h+ram mar ke h+r neit
menmen n+menum neneipet+tem newis+m
mau yap+r ki yi yerem+me. Te h+r ap
nankepi nan+t menmen n+menum yi yer-
erm+me au. H+r ap te nanises h+m enum
n+paa h+r netpiyem yi eisesim taau.
5 *H+r n+r+ak menmen yap+rwe te m+t
kerek n+rem h+r nant+p h+r m+t yaain.
H+r nime ni newis h+m me prea mekre
tan+k m+ram mau maat metike his m+r, te
m+t n+rem h+r nat+p h+r yaain. H+r nime
ni nokim newis+m neses laplap kerek h+r
newis+m mau y+nk m+r me w+ h+r nitehi
God menmen, te m+t n+rem h+r nat+p h+r
yaain.
6 *H+r hanhan nanu yeno m+t ne-
him+tanem me m+t iuwe nanwim neit
w+nak kerek m+t nererik nekine h+m me
Moses neitai en nekre w+nak ke m+t me w+
h+r nererik naam menmen.
7 H+r hanhan m+t miyap+r h+r n+ri neit
maket, h+r nanwen+pi niuk m+r nat+p h+r
m+t iuwe, h+r nenewor, ‘M+t naiu iuwe tisa.’
8 Yi ap eiwis m+t h+r nenewi yi m+t iuwe
Tisa au em+t! Yi yap+rwe y+re ni yinan
keriyen, m+t+k kiut+p h+rak M+t+k Iuwe God
h+rak Tisa ki.
9 Yi ap eine m+t+k hak kiut+p kau t+ ik
enewek ‘M+t+k Haai Iuwe’ au ek+t! Yi ap
enewek M+t+k Haai Iuwe ki eiy+ntar M+t+k
Haai Iuwe kiut+p kerekek kepu. H+rak God
kekrekek kerek kepu wit k+rak Heven.
10 Yi ap eiwis m+t h+r nenewi yi M+t Iuwe
au em+t eiy+ntar M+t+k Iuwe kiut+p ki hi
M+t+k kerek God kehim+tena hi han akepi
yi m+t atihis.
11 *Keim+n hanhan niuk m+rak iuwe
kekre n+m+n ke yi m+t h+rak kakwen+n han
k+rak kakisesi kak+kepi kakr+ak menmen.
12 *M+t kerek han kitet h+r yaain nin+n
m+t han, maain God kak+waank niuk m+r
h+ram menmen wein+m. M+t kerek h+r
newen+n han k+r han kitet h+r wein+n,
maain God kaknip niuk m+r h+ram iuwe.

*Jisas kene m+t Farisi netike m+t ne Skraip
h+r newisesik*
(Mk 12:40; Lu 11:39-42, 44, 52, 20:47)

13 “Yi m+t ne Farisi yetike yi m+t kerek
yin+n yertei h+m lo me Moses yat+p m+t em.
Maain God kakiwep kakriwaank kak+ntar

* **22:39** Lev 19:18; Mt 7:12; Ro 13:9-10; Ga 5:14 * **22:42** Jo 7:42 * **22:44** Sam 110:1; Mt 26:64; Ap 2:34-35 * **23:3** Mal 2:7-8 * **23:5** Eks 13:9; Nam 15:38-39; Diu 6:8; Mt 6:1 * **23:6** Mt 6:5; Lu 14:7 * **23:11** Mt 20:26; Mk 9:35; Lu 22:26 * **23:12** Jop 22:29; Pro 29:23; Esi 21:26; Lu 14:11, 18:14

yi enun yewisesik. Yi yar ke mɨt enun neiyepet weipɨr ke mɨt hɨr nanɨno nɨmɨn. Yi ap hanhan yises hɨm me God werek werek au, te yi yewen mɨt miyapɨr kerek hanhan nanises God werek werek.

14 [Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt kerek yatɨp mɨt hɨm me Moses. Maain God kakiwep kakriwaank kakɨntar yi enun yewisesik. Yi yemitetpɨn miyapɨr kerek mɨt epei naa, yi yemitorpɨn yeit menmen mɨr mekre wɨnak kɨr te maain yi yitehi God yerp ninaan me mɨt, yi yɨsawɨn menmen enum yi yɨrɨakem yeriuwe prea im te yi yenip mɨt hɨr han kitet yi yaain.]

15 "Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt kerek yi yinɨn yertei hɨm lo me Moses yatɨp mɨt em. Maain God kakiwep kakriwaank kakɨntar yi mɨt enun yewisesik. Yi yɨrɨak menmen ham yapɨrwe te yi yari han ke mɨtɨk kiutɨp kakises hɨm mi. Maain hɨrak kises hɨm mi, yi yenipek hɨrak kakre nɨkan ke Seten kakno si tatɨknenik, kinɨn yi mɨt enun hɨrak ap kises God kakɨr ke yi mɨt.

16 *"Maain God kakiwep kakriwaank yi mɨt enun yar ke mɨt nanamɨr toto eiyɨntar yi ap yeteikɨn mɨt han yayiwe kɨrak werek werek au. Yi yemitorpɨn. Yi yatɨp, 'Mɨtɨk hak kerek katɨp, "Hi tewen arɨak menmen. Hi ap te ewisiyek au hi atɨp werek. Hi ekine wɨnak iuwe ke God kakɨhimɨtenau hɨm mai.' " Yi yatɨp, 'Hɨrak kaktɨp kakɨr ik, hɨrak ap te kakises hɨm mɨrak au menmen weinɨm.' Yi yatɨp, 'Mɨtɨk hak katɨp, "Hi tewen arɨak menmen. Hi ap te ewisesik au. Hi atɨp werek. Hi ekine gol mekre wɨnak iuwe ke God te hi hatɨp werek.' " Yi yatɨp, 'Hɨrak katɨp hɨm im, hɨrak ekises menmen hɨrak ketpim em.'

17 Yi mɨt enun han auri. Mekam hɨram iuwe minɨn? Mekam au hɨram kike mɨkaru? Gol mɨwaai mekre wɨnak ke God o wɨnak ke God kerek kɨrɨak gol hɨram yaaim me God. Wɨnak ke God kerekek kinɨn!

18 Yi wen yatɨp, 'Mɨtɨk kerek kekine kɨnaan keit wɨnak ke God hɨram mehimɨtan hɨm mɨrak hɨrak katɨp hɨrak kakisesim. Maain hɨrak ap kakisesim te hɨram menmen weinɨm. Te mɨtɨk kerek kekine menmen mɨt hɨr newisɨm mentar kɨnaan, hɨr natɨp 'Tru antap', hɨram mamɨhimɨtan menmen hɨrak ketpim hɨrak kakisesim, te hɨrak kakisesim, o au en, hɨrak mɨtɨk enuk.'

19 Yi mɨt nanamɨr toto! Mekam hɨram iuwe minɨn a? Menmen mɨt newisɨm mɨwaai mentar kɨnaan newepwarem newet God, o kɨnaan hɨrekes kerek kɨrɨak menmen im mɨt newet God em hɨram yaaim? Kɨnaan keremem hɨram minɨn.

20 Mɨtɨk kerek kekine kɨnaan hɨram mehimɨtan menmen hɨrak ketpim, hɨrak kekine kɨnaan metike menmen mewim hɨram mehimɨtan hɨm mɨrak.

21 Mɨtɨk kerek kekine wɨnak iuwe ke God kakɨhimɨtan menmen hɨrak ketpim hɨrak kakisesim, hɨrak kekine wɨnak ketike God kerek Hɨmɨn kɨrak kewik hɨrakɨt tehimɨtan hɨm hɨrak ketpim.

22 *Mɨtɨk kerek kekine wit ke God kakɨhimɨtan menmen hɨrak ketpim, hɨrak kekine wit ke God kerekek au. Hɨrak kekine God kerek kau wit kɨrak hɨrak kakɨhimɨtan menmen hɨrak katɨp hɨrak kakisesim.

23 *"Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt kerek yinɨn yertei hɨm lo me Moses yatɨp mɨt em. Maain God kakriwaank kakɨntar yi mɨt enun yewisɨk. Yi yewep menmen mi yapɨrwe mar hiswiyen (10) te maain yi yewet God menmen mi miutɨp me menmen hiswiyen (10). Yi yises menmen kike im te yi yeweikɨn sip yewet hɨm iuwe me God ham im. Yi ap yises menmen yaaim, yi ap hanhan mɨt miyapɨr han au, yi ap yises menmen yi yetpim au. Yi yɨrɨak menmen iuwe im metike menmen kike me yewet God menmen te yi yaain. Te au, yi yɨnapen!

24 Yi mɨt enun yɨre mɨt nanamɨr toto yeteikɨn mɨt han yayiwe ke God. Yi hanhan yayises menmen kike me hɨm me God te yi han kaa yayises menmen mɨrak iuwe.

25 *"Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt kerek yinɨn yertei hɨm lo me Moses yatɨp mɨt em. Maain God kakriwaank kakɨntar yi mɨt enun yewisesik. Han ki hɨrak kɨre wenkepye metike kap kerek mɨt nekemyetɨt neke wit te hɨram menmen enum mewim meke nɨmɨn hɨr ap nekemyetɨt au. Han ki enuk keit nɨmɨn kentar menmen yi yisesim yi yetɨwem yeriuwe menmen enum yi yɨrɨakem yeriyaam yises han ki.

26 Yi mɨt ne Farisi yi han auri. Yi yar ke mɨt enun nanamɨr toto. Yi eiyinɨn eiyises menmen yaaim mekre han ki te maain menmen yi yairɨakem hɨram mamre yaaim. Menmen im hɨram mamre mɨt nekemyet wenkepye metike kap neke nɨmɨn, neke wit.

27 *"Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt yatɨp mɨt han hɨm me Moses. Maain God kakriwaank kakɨntar yi mɨt enun yewisesik. Yi han ki yar ke hei herwe maa mɨt newisɨm mekrerek. Hɨr namɨr timen meweiknɨwek te mɨt nanɨnen nanɨrem hɨr han kitet hei hɨrak yaaik. Te menmen enum mɨre herwe hemik paan mɨnɨn mekrerek.

* **23:16** Mt 15:14 * **23:22** Ais 66:1; Mt 5:34; Ap 7:49 * **23:23** Lev 27:30; Mai 6:8 * **23:25** Mk 7:4 * **23:27** Ap 23:3 * **23:28** Lu 16:15

28 *Mar im mɨt miyapɨr nɨri hɨr han kitet
yi mɨt yaain yises hɨm yaaim. Te yi mɨt
enun. Menmen enum mɨsawɨn mekre han
ki. Menmen me yi yewisesik ek, metike
menmen ham enum enum.

Jisas katɨp God kakɨwaank mɨt ne Farisi netike mɨt natɨp mɨt han hɨm me Moses
(Lu 11:47-51)

29 "Yi mɨt ne Farisi yetike yi mɨt kerek
yi yinɨn yertei hɨm lo me Moses yatɨp mɨt
em. Maain God kakriwaank kakɨntar yi
mɨt enun yewisesik. Yi yeses hei kerek
mɨt profet nɨpaa nau tɨ hɨr naa hemik mɨr
mɨwaai mekrerem. Hɨram metike hei mei
me mɨt yaain nɨpaa naa hemik mɨr mɨwaai
mekrerem.
30 Yi yatɨp yar ik: 'Nɨpaa haiu mepu tɨ wɨ
mɨt profet hɨr nepu netike maamrer naiu,
haiu ap te manɨp mar ke maamrer naiu
nɨrɨakem taau.'
31 *Te yi yeriuwe hɨm im yi yetpim
yewepyapɨr yi nepenyerer ne mɨt kerek
nɨpaa nenep mɨt profet hɨr naa.
32 Hi hetpi. Yi yayises menmen enum
nɨpaa maamrer ni hɨr nɨrɨakem ere yi
enun yayɨr ke hɨr enun.
33 *Yi mɨt enun yar ke manpen (o yen-
mik). Yi mɨt enun nepenyerer ne mɨt enun
nɨre manpen. Yi yarkeik yi han kitet yi ap
eino si tatɨkneni a? Taauye!
34 *"Te hi hetpi. Maain hi ariuwet mɨt
profet nantike mɨt nertei hɨm me God
werek werek netike mɨt nanwepyapɨr hɨm
mai yaaim. Mɨt han ne mɨt in yi yainɨp
yeiwenkeki nanu nu tentarakɨt. Mɨt han yi
yainɨp yairiuwe nɨpɨn yayɨt wɨnak kerek yi
yekine hɨm me Moses yekrerem. Yi yaipɨri
nanɨnaaiwɨr wit ik yi yayɨnyei hɨr nanrɨr
nanɨno nanrer wit wit.
35 *Yi eirɨak menmen im te God kakrekyi
enum kakiwep kakrer paan ki. Hɨrak
kakiwep kakɨntar kakrer paan ki me mɨt
yapɨrwe yaain naa, me wɨ hemkre me
mɨtɨk yaaik Ebel mewen ere me mɨtɨk
profet Sekaraia, nɨkan ke Berekaia, kerek
maamrer ni hɨr nakɨp kaa kekre nɨmɨn ke
kɨnaan metike wɨnak iuwe ke God.
36 Hi hetpi werek. Menmen im enum
yapɨrwe mamnen yi mɨt miyapɨr kerek yi
en ek yau tɨ yaiyɨntar menmen hi nepei
hetpiyem yi yairɨakem.

Jisas kɨkɨt mɨt miyapɨr ne wit Jerusalem
(Lu 13:34-35)

37 *"Yi mɨt miyapɨr ne Jerusalem, wit
kerek mɨt newi hɨr nenep mɨt profet.
Hɨr nenep mɨt kerek God keriuweti nan
nɨri. Wɨ yapɨrwe hi hanhan naanmɨpri me
menmen enum har ke suware naanmɨpre
nɨkim mɨre mɨnɨk yapɨr mɨre. Te yi au
yɨnapen.
38 *Yi eiyɨmtewem. Maain wit ki hɨrak
kaku weinɨk mɨt miyapɨr ap nanwi au.
39 *In ere maain yi mɨt miyapɨr ne
Jerusalem ap pɨke nanɨra meiyam au ere
yi eitɨp,
'God naanmamre kakɨkaap Mɨtɨk ik Krais
kerek kekrehɨr kɨrak hɨrak keri-
uwetek kan in.' "

24

Jisas katɨp mɨt nanwep wɨnak iuwe ke God nanwɨrek
(Mk 13:1-2; Lu 21:5-6)

1 Jisas kɨnaaiwɨr wɨnak iuwe ke God ken
witeik, mɨt nɨrak disaipel newenyɨpɨrek te
hɨr nanteiknɨwek wɨnak yaaim yapɨrwe
me wɨnak iuwe ke God.
2 *Hɨr neteiknɨwekem, te hɨrak ketpor,
"Hi hetpi werek. Yi yɨr menmen yapɨrwe
im a? Maain wɨ mamnen te nan kerek
mɨt nime wɨnak meriuwerem, hɨrak ap te
mamwaai mamɨntereram au. Mɨt nanɨnen
nanwepim te hɨram yapɨrwe mamɨnke
mamwaai tɨ."

Jisas katɨp menmen enum mamnen
(Mk 13:3-13; Lu 21:7-19)

3 Jisas wen kau mɨniu (o neiyɨp) mɨt
nenewek wit Oliv, mɨt nɨrak disaipel
keriyen nan nitɨwekhi natɨp, "Ti etpai wɨ
kerek menmen im enum mamnen, metike
mekam mamnen mamteiknei wɨ im epei
man te ti enen ewepyapɨr hɨrekes te men-
men God kakrɨakem hɨram epei au."
4 Jisas kewenhi ketpor, "Yi naanmamre
hɨras ap eiwis mɨt han hɨr nanwisesiyek.
5 *Ap eiwis mɨt han hɨr nanwisesiyek
nanɨntar hɨr yapɨrwe nanɨnen nanmitipɨn
nanɨkrehɨr kai nantɨp, 'Hi kerekek hi Krais
kerek God kehimɨtena hi anen akaap mɨt.'
Hɨr nanwis mɨt miyapɨr yapɨrwe nanriuwe
hɨm mɨr.
6 Maain yi eiyɨmtau mɨt neit menep hɨr
nenepan, yi eiyɨmtau hɨm me mɨt hɨr neit
yanɨmɨn hɨr nenepan, te yi ap einapen au
emɨt! Menmen im hɨram emnen te wɨ hi
anen awepyapɨr hɨrekes nepei man wen
au.
7 *Mɨt ne weiwɨk miutɨp hɨr netike mɨt
ne weiwɨk ham hɨr nanɨnepan. Mɨt kerek
nau tɨ menep in nantike mɨt neit yanɨmɨn
hɨr nanɨnepan. Mɨt nerer wit wit nɨnpɨ

* **23:31** Ap 7:52 * **23:33** Mt 3:7, 12:34; Lu 3:7 * **23:34** Ap 7:52; 1Te 2:15; Mt 10:23 * **23:35** Jen 4:8; 2Kro 24:20-21; Hi 11:4 * **23:37** Ap 7:59; 1Te 2:15 * **23:38** 1Kin 9:7-8; Jer 12:7, 22:5 * **23:39** Sam 118:26; Mt 21:9 * **24:2** Lu 19:44 * **24:5** Mt 24:23-24; Jo 5:43; Ap 5:36-37; 1Jo 2:18 * **24:7** 2Kro 15:6; Ais 19:2

mamɨn nanɨntar hɨr menmen mau ni au.
Tɨ mamrer wit wit mamtanɨk.
8 Menmen im kerek mamnen hɨram
mamre mɨte hɨre tu hɨmɨr ketnɨnɨwe iuwe
te hɨre wawine nɨkan. Mɨt miyapɨr nau
tɨ menmen im mamnen mamɨkrit mamri-
waank.
9 *“Me wɨ im mɨt nantihis yi yaino wɨnak
enuk te mɨt naniwep yayi o yɨnk ki hɨr
nanɨwaankem. Mɨt nanrer wit wit han
enuk nanriuwi nanɨneini nanɨntar yi yises
hɨm mai.
10 Wɨ im mamnen, mɨt yapɨrwe nan-
weikɨn sip nanwet hɨm mai. Hɨr nan-
wepyapɨran, han enuk nanɨriuwehan.
11 *Me wɨ im, mɨt profet enun newisesik
hɨr yapɨrwe nanɨnen nanri han ke mɨt
miyapɨr yapɨrwe nanwisɨsorek nanriuwe
hɨm mai.
12 Me wɨ im mɨt miyapɨr nanises han
kɨr nanrɨak menmen enum yapɨrwe te mɨt
miyapɨr yapɨrwe hɨr ap hanhan nanriuwe-
han wɨsenum au, kike keremem.
13 *Te mɨt miyapɨr kerek nanisɨsa werek
werek ere hɨr nani, maain hi atorhis hɨr
nanu nantikewa.
14 *Mɨt miyapɨr hɨr nanwepyapɨr hɨm
yaaim me God kakinɨn naanmamre mɨt,
hɨr nanɨtpim nanrer wit wit te mɨt nanɨrtei
menmen yaaim God kɨrɨakem. Hɨr nan-
wepyapɨrem epei au, maain wɨ mamnen te
hi anen awepyapɨr hɨrekes te menmen God
kakrɨakem hɨram epei au.

Maain menmen enum mamnen tɨ ik
(Mk 13:14-23; Lu 21:20-24)

15 *“Maain yi yayɨr menmen enum
mamɨwaank wɨnak iuwe ke God mamɨrp
mamɨkre nɨmɨn kerek hɨram ap te mamno
nɨmɨn au kerek nɨpaa profet Daniel katɨp
hɨram mamnen (yi mɨt kerek yekine men-
men im, yi han kitetim werek werek).
16 Te yi mɨt yapɨrwe kerek yi yepu
provins Judia, yi yairɨr yaino mɨniu o
neiyɨp eisawɨn eiyɨt ein.
17 *Mɨt miyapɨr kerek nau wepni neit
witeik, hɨr ap pɨke nanɨno nɨmɨn wɨnak
nanɨt menmen mɨr mekrerek au emɨt! Hɨr
nanrɨr waswas nanɨno.
18 Mɨt miyapɨr kerek neit ni mɨr, hɨr ap
pɨke nanɨno witeik nanɨt menmen klos au
emɨt! Hɨr nanrɨr waswas nanɨno.
19 Maain wɨ menmen im mamnen,
miyapɨr nanɨnan nɨkerek kike wen nau
sɨnipau hɨr nanɨwaank nanɨntar hɨr ap te
nanrɨr waswas au.
20 Yi eiyitehi God te yi ap eirɨr me hawɨ
hɨtan o wɨ Sabat au emɨt eiyɨntar yi ap te
eirɨr waswas au.
21 *Me wɨ im menmen enum mamnen
mamɨwaank mɨt miyapɨr nau tɨ. Menmen
mar im ap man nɨpaa God kinɨn kewis tɨ
ere in. Maain menmen enum mar im ap
pɨke mamnen taau.
22 God ap te kakremir wɨ menmen enum
im mamu tɨ te mɨt miyapɨr yapɨrwe nani.
Au, God han kitet mɨt miyapɨr kerek hɨrak
kehimɨteni hɨr nises hɨm mɨrak te hɨrak
kakremir wɨ menmen im mamu tɨ.
23 *“Maain me wɨ im mɨtɨk hak kakɨtpi,
‘Yi eiyɨrek. Mɨtɨk Iuwe Krais hɨrak kepu in!’
O ‘Hɨrak kau keit pɨnak ein!’ Hɨrak kakɨtpi
hɨm mamɨr im yi ap yayisesim au emɨt!
24 *Hi hetpi. Maain mɨt enun newisesik
nanɨno nantɨp hɨr Krais o hɨr mɨt profet hɨr
nanwepyapɨr hɨras. Hɨr nanrɨak menmen
iuwe nɨpaa mɨt nɨrɨakem au, te hɨr nanri
han ke mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me
God. Te hɨr ap nanisesim taau.
25 Yi eiyɨmtau. Hi hinɨn etpi men-
men im. Maain menmen im mamnen yi
eiyɨrteiyem.
26 *“Maain mɨt hɨr nanɨtpi nanɨr ik: ‘Yi
einen eiyɨrek! Hɨrak kau wit weinɨk mɨt ap
newi au!’ Te yi ap eino au emɨt!
27 *Yi yɨr nepni mewenɨn meke wepni
kokai kan ere kewen ken. Kakɨr eik te
maain yi eiyɨr hi mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
hi pɨke anen. Mɨt miyapɨr yapɨrwe nanra.
28 *“Wit kerek mɨtɨk herwe kɨwaairi,
hore tepre mamnen mamkɨp mamkinenik
mamɨk. [Marim im maain mɨt yapɨrwe nau
tɨ hɨr enun enun, hi pɨke anen etike mɨt
ensel hi skelim hɨr mɨt hi ahɨwaanki.]

Maain Mɨtɨk Iuwe Krais kaknen
(Mk 13:24-27; Lu 21:25-28)

29 *“Maain wɨ menmen enum epei man
mau tɨ, wepni kakweikɨn kakre wɨtaan,
wenke ap te kakɨr au, hɨr mau nepni
mamɨnkɨke, menmen iuwe mau nepni
hɨram mamtanɨk.
30 *Menmen im epei au, te menmen
mamu nepni mamteikɨn mɨt hi mɨtɨk ke wit
ke Mɨtɨk Iuwe hi awepyapɨr hɨrekes, te mɨt
miyapɨr ne weiwɨk yapɨrwe nerer wit wit
nankɨt nanra hi hau hentɨr napɨ heriuwe
menmen mai iuwe metike menmen mai
yaaim merhɨhe hi anen.
31 *Hi anen, te God kaktenwo taur. Kak-
tenwo taur, hi heriuwet mɨt ensel nai

* **24:9** Mt 10:22; Jo 15:18, 16:2 * **24:11** Mt 24:5, 24; 1Jo 4:1 * **24:13** Mt 10:22 * **24:14** Mt 10:18, 28:19 * **24:15** Dan 9:27, 11:31, 12:11 * **24:17** Lu 17:31 * **24:21** Dan 12:1; Joe 2:2; Rev 7:14 * **24:23** Mt 24:5, 11 * **24:24** Diu 13:1-3; 2Te 2:9; Rev 13:13-14 * **24:26** Lu 17:23-24 * **24:27** Mt 24:37-39 * **24:28** Lu 17:37 * **24:29** Ais 13:10, 34:4; Esi 32:7; Joe 2:10, 31; 2Pi 3:10; Rev 6:12-13 * **24:30** Dan 7:13; Sek 12:10; Mt 26:64; Rev 1:7 * **24:31** Ais 27:13; 1Ko 15:52; 1Te 4:16

hɨr nanɨno nanrer wit wit kerek mɨt miyapɨr hi hehimɨteni hɨr nises hɨm mai hɨr nanwiyen, hɨr nanri nanɨnen nantikewa mamu niutɨp.

Nu hɨnaan kɨkaap mɨt nanhimɨtan wɨ Krais pɨke kaknen
(Mk 13:28-31; Lu 21:29-33)

32 “Hi eteikni menmen heriuwe nu fik. Maain wɨ kerek heneik mɨrak hɨram mamɨnsiunen, te yi eiyɨrtei menep te wepni yaaik.
33 Mar im, maain yi eiyɨr menmen hi etpiyem hɨram epei man, te yi eiyɨrtei hi menep te hi pɨke anen.
34 *Hi hetpi werek. Mɨt miyapɨr kerek nepu tɨ in ek, hɨr ap te nani ere menmen yapɨrwe im mamnen.
35 *Nepni mamtike tɨ mamɨwaank mamɨt te hɨm mai ap te mamɨwaank au emɨt! Hɨram mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik, te menmen hi nepei hetpim hɨram mamnen.

Mɨt ap nertei wɨ kerek Krais pɨke kaknen tɨ ik au
(Mk 13:32-37; Lu 17:26-30, 34-36)

36 *“Mɨt miyapɨr nau tɨ o ensel neit wit ke God o hi mɨtɨk iuwe ke wit ke mɨtɨk iuwe, haiu yapɨrwe ap mertei wɨ kerek God kakriuweta hi pɨke anen tɨ. God kiutɨp kerek kertei.
37 *Wɨ kerek hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen tɨ, hɨram menmen mamnen mamɨr ke nɨpaa wɨ mɨtɨk Noa kau tɨ ik.
38 Me wɨ hawɨ ap epei man mɨwapɨn tɨ wen au, mɨt miyapɨr nises menmen mar ke nɨpaa hɨr nɨrɨakem. Hɨr naam menmen, neitan, nesiuwe yenterer nantike mɨt han hɨr nanɨtan ere wɨ Noa ken kau kekre sip.
39 *Hɨr mɨt miyapɨr hɨr ap nertei menmen enum mamnen ere tɨpar mɨniu manɨp meri men hɨr naa. Mar im maain hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen, te mɨt miyapɨr ap nanmeriyau hi anen au.
40 Maain wɨ hi pɨke enen, mɨtɨkɨt wiketeret tatu ni mɨrakɨt. Hi ehɨt his mɨtɨk kiutɨp kaknen, kiutɨp au hi ewisɨk kaku kakɨt ni eim.
41 Maain miyapɨr wik hɨr nenepɨp tiu, hi ehɨt his piutɨp, peiyap hi au ewisiye wawu wawɨt yaank eik.
42 *Yi naanmɨpre hɨras te yi yises God werek werek yayɨntar yi yepɨtari wɨ kerek hi Mɨtɨk Iuwe ki hi pɨke anen.
43 *Yi han kitet menmen im. Mɨtɨk kerek kau wɨnak kertei wɨtaan kerek mɨtɨk enuk kekintɨp menmen kaknen, te hɨrak naanmamre wɨnak kɨrak ap kakwis mɨtɨk enuk kaknen kekintɨp menmen mɨrak. Te hɨrak au kepɨtari. Mar im wɨ kerek mɨt nepɨtariyem, hi pɨke anen tɨ ik.
44 Te yi mɨt eiyises God werek werek eiyɨntar hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen me wɨ yi ap yerteiyem.

Jisas katɨp hɨm tok piksa ke mɨtɨk yaaik ketike mɨtɨk enuk
(Lu 12:42-46)

45 “Yi mɨt keriyen yi yɨre mɨtɨk yaaik kertei menmen werek werek te mɨtɨk iuwe kɨrak kewisɨk hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe naanmamre mɨt miyapɨr kerek nɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe, hɨrak kakwetɨr menmen me wɨ hɨrak kehimɨtanem hɨr nantɨwem.
46 Maain mɨtɨk iuwe kɨrak nɨpaa kɨnaaiwɨr wit, hɨrak pɨke kaknen kakɨr ke mɨtɨk kɨrɨak menmen nɨpaa hɨrak kehimɨtenɨwekem, hɨrak han yaaik kakriuwerek te hɨrak wok mɨtɨk kɨrak kaku werek werek.
47 *Hi hetpi werek werek. Maain hɨrak kaknen kakɨrek kises menmen yaaim, hɨrak kakɨhimɨtanek hɨrak naanmamre menmen mɨrak yapɨrwe.
48 Mɨtɨk ik au, hɨrak enuk kɨnapen kises menmen me mɨtɨk iuwe, hɨrak kaktɨp hɨrekes, ‘Mɨtɨk iuwe kai ken yanɨmɨn ap pɨke kaknen waswas au.’
49 Hɨrak kaktɨp kakɨr ik, te hɨrak kaknenp mɨt miyapɨr kerek nɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe kɨrak, hɨrak kakno kaktike mɨt enun netaritari naam tɨpar si enum, hɨrak kaktikeri nanɨm.
50 Maain mɨtɨk iuwe kɨrak kaknen me wɨ hɨrak ap han kitet hɨrak kaknen, te hɨrak kemeriyɨwek au.
51 *Mɨtɨk iuwe kaknen hɨrak kaknep mɨtɨk ik wɨsenuk kakɨwaankek kaksiuwerek kakno wit kerek mɨt enun newisesik newi en. Mɨt neit in hɨr nine han enuk nɨkɨt nɨnakɨn yehes.

25

Jisas katɨp hɨm tok piksa me miyapar nɨhan nar hiswiyen

1 *“Maain wɨ kerek hi mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe pɨke anen, God kakwis mɨt miyapɨr nanɨno wit kɨrak kakɨr ke miyapɨr nɨhan nar hiswiyen (10) kerek neit lam mɨr nen nemerɨr mɨtɨk pɨpɨak kaknen kakɨt his mɨte pɨrak.
2 Miyapɨr hispɨnak (5) hɨr nertei menmen werek werek miyapɨr hispɨnak (5) au hɨr netari netari menmen.

* **24:34** Mt 16:28 * **24:35** Mt 5:18 * **24:36** Ap 1:7; 1Te 5:1-2 * **24:37** Jen 6:5-8 * **24:39** Jen 6:13–7:24; 2Pi 3:6 * **24:42** Mt 25:13 * **24:43** Lu 12:39-40; Rev 3:3, 16:15 * **24:47** Mt 25:21, 23 * **24:51** Mt 8:12 * **25:1** Lu 12:35; Rev 19:7

3 Miyapɨr netaritari hɨr neit lam neiyɨm
nan te hɨr ap neit tɨpar mei te nanwenem
mamɨkre lam au.
4 Miyapɨr hɨr nertei menmen werek
werek te hɨr neit lam metike tɨpar mei te
nanwenem mamɨkre lam mɨr.
5 Hɨr epei nan nemerɨr mɨtɨk ik kaknen
te hɨrak ap kan waswas au. Hɨrak ap
kan waswas au te hɨr nanamɨr menen hɨr
nɨwaai.
6 “Hɨr nɨwaai nɨnatɨn, wɨ nɨmɨn hɨr
nemtau mɨtɨk hak kenɨne katɨp, ‘Mɨtɨk
pipɨak kaknen kakɨthis mɨte pɨrak, yi eino
eiwenyipɨrek eiwisɨk yayiwe yi eitɨwekhis
eiyɨk einen.’
7 Miyapɨr nemtau menmen im, te
hɨr nekrit newen tɨpar mekre lam hɨr
neweiknɨm merhɨhe mɨr te hɨr neiyɨm nen.
8 Te miyapɨr enun netaritari natɨp
miyapɨr han yaain en nar ik: ‘Yi eiwetei
tɨpar mei mi te haiu emwenem emɨkre lam
maiu, te haiu emtikewi emno. Lam maiu
tɨpar epei au mesi te hɨram mami.’
9 Te miyapɨr han en netpor, ‘Haiu ap
metenen tɨpar yapɨrwe te haiu mamweti
mei au emɨt! Au kike. Haiu mamweti
tɨpar mei kike, te maain haiu lam maiu
yapɨrwe mami. Yi eino eiyɨt mei eiyɨt
wɨnak kerek mɨt nansiuwerem nanwet mɨt
em hɨr enweti mei.’
10 Hɨr netpor epei au, miyapɨr netari-
tari nen nanɨt tɨpar mei. Hɨr neit ein,
mɨtɨk pipɨak kan kiun wɨnak eik kan kiun
wɨnak eik, hɨr miyapɨr kerek nemeriyɨwek
hɨr netikerek nen nɨmɨn en, hɨr neiyepet
weipɨr.
11 *“Maain miyapɨr han en pɨke nan
nenɨne natɨp, ‘Mɨtɨk iuwe, mɨtɨk iuwe, ti
ekeisiuwai weipɨr.’
12 *Hɨr nenɨnewek te hɨrak ketpor, ‘Hi
hetpi werek. Hi ap hertei yi neimɨn. Yi ap
nai yinan au.’
13 *Te Jisas ketpor kar ik: “Yi naanem-
pre hɨras te yi eiyises God werek werek
eiyɨntar yi yepɨtari wɨ hi Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk Iuwe hi anen.

Hɨm tok piksa me mɨtɨkɨt wikak teit pewek me mɨtɨk iuwe kɨrakɨt
(Lu 19:11-27)

14 *“Maain menmen God kakrɨak mɨt
miyapɨr em te hɨr nantikerek nanu nanɨt
wit kɨrak hɨram mamɨr ke mɨtɨk iuwe
kakno yanɨmɨn. Hɨrak kakno yanɨmɨn
te hɨrak kenɨne mɨtɨkɨt tɨrak wikak hɨrak
kehimɨtanet hɨrakɨt naanmamre menmen
mɨrak.
15 *Hɨrak han kitet tarkeik te hɨrakɨt
tɨrɨak menmen te hɨrak kewetɨwekɨt men-
men mar im. Mɨtɨk kiutɨp kertei werek,
hɨrak kewetɨwek 5,000 pewek. Mɨtɨk hak
hɨrak kewetɨwek 2,000 pewek. Mɨtɨk hak
au kertei kike, hɨrak kewetɨwek 1.000
pewek. Hɨrak kɨrɨak menmen mar im epei
au, hɨrak ken.
16 Hɨrak ken yanɨmɨn, mɨtɨk kerek kete-
nen 5,000 pewek ken waswas kewɨr pewek
mɨrak te hɨrak keiyɨm kari pewek 5,000
meiyam man metikerem (mɨre kas mani).
17 Hɨrak mɨtɨk hak kerek ketenen 2,000
pewek, hɨrak ken kewɨrem keiyɨm kari
pewek 2,000 ham man metikerem kar ke
mɨtɨk hak epei kɨrɨakem.
18 Mɨtɨk hak au. Hɨrak ken witeik kekin
hei keit 1,000 pewek nɨpaa mɨtɨk iuwe
kewetɨwekem, hɨrak kɨsawɨnem mekrerek
kɨwapɨnem mɨwaai meit.
19 “Maain wenke yapɨrwe epei men,
mɨtɨk iuwe pɨke kan kitɨwekɨthi me pewek
kerek hɨrak nɨpaa kewetɨwekɨtem.
20 Mɨtɨk kerek nɨpaa keit 5,000 pewek,
hɨrak kan kewetɨwek pewek ham metik-
erem ketpɨwek kar ik: ‘Mɨtɨk iuwe, ti nɨpaa
eweto 5,000 pewek im, te hi hɨrɨak men-
men heriuwerem hi hari 5,000 pewek ham
man metikerem.’
21 *Mɨtɨk iuwe kewenhi ketpɨwek, ‘Ti
hɨrɨak menmen yaaim, ti kai yaaik. Ti
naanempre werek werek menmen kike im
te hi ewetit menmen yapɨrwe te ti naan-
mamprewem. Ti enen ehu etikewa han
yaaik.’
22 Hɨrak ketpɨwek epei au, mɨtɨk hak
kerek ketenen 2,000 pewek hɨrak kises
mɨtɨk kerek ketenen 5,000 pewek kinɨn kan
kɨr mɨtɨk iuwe, hɨrak kisesik kan katɨp,
‘Mɨtɨk iuwe, nɨpaa ti eweto 2,000 pewek,
te hi hɨrɨak menmen heriuwerem, hi hari
2,000 pewek ham man metikerem.’
23 Mɨtɨk iuwe kewenhi katɨp, ‘Ti hɨrɨak
menmen yaaim ti kai yaaik. Ti naanmɨpre
werek werek menmen kike im te hi ewetit
menmen yapɨrwe te ti naanmamprewem.
Ti enen ehu etikewa han yaaik.’
24 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk kerek kete-
nen 1,000 pewek hɨrak kɨkaru kan katɨp
kar ik: ‘Mɨtɨk iuwe, hi hertei ti mɨtɨk enuk
hatɨp hɨm tokim tokim. Ti atɨp mɨt hɨr
namɨr ni mit, te maain ti ehɨt menmen
yeunɨm. Ti atɨp mɨt hɨr newen rais hɨr
newis haas mɨram mɨwaai han, hɨr newis
nɨkim mɨwaai han. Ti au hetɨwem yeunɨm
ewisɨm meit wɨnak kit. Hɨr au.
25 Hi hertei ti mɨtɨk enuk har ke hi hetpim
te hi hɨnapen hewɨr pewek mit ewaankem.
Hi hetɨwem heiyɨm hen hewisɨm mekre

* **25:11** Lu 13:25, 27 * **25:12** Mt 7:23 * **25:13** Mt 24:42; Lu 12:40 * **25:14** Mk 13:34 * **25:15** Ro 12:6
* **25:21** Mt 24:45-47; Lu 16:10

hei. Eh+rem. Hi epei heit menmen mit
ewetitem im em.'
26 M+t+k iuwe ketp+wek kar ik: 'Ti m+t+k
enuk hau yain yain. Ti epei hertei hi hat+p
m+t h+r nam+r ni mai te hi ah+t menmen
yeun+m. Ti hertei hi hat+p m+t nanwen
rais h+r nan+t n+kim m+ram mamwaai, te hi
at+wem yeun+m ewis+m em+kre w+nak kai
a?
27 Te henmak te ti ap hewis pewek
mai mekre his me m+t h+r naanm+pre
benk te maain hi han hi p+ke ah+t pewek
mai mamtike pewek meiyam kike mamtik-
erem?
28 Yi m+t nai yerp menep, yi eiy+t pewek
me m+t+k ik, yi eiwet m+t+k kerek ketenen
5,000 pewek em.
29 *Yi eiwet+wek pewek eiy+ntar m+t+k
kerek k+r+ak menmen keriuwe menmen
h+rak ketenenim h+rak kak+t meiyam
mamtikerem. Te h+rak ketenen menmen
yap+rwe. M+t+k kerek ap k+r+ak menmen
keriuwe menmen kike h+rak ketenenim,
maain hi ariyaam et+wem h+rak kaku
wein+m.
30 *Yi eiy+this m+t+k enuk ik eiy+k eiw+rek
ekno wit enuk toto kerek m+t nau en h+r
han enuk n+k+t n+nak+n yehes.'

*Maain hi M+t+k ke wit ke M+t+k Iuwe
skelim m+t miyap+r ne t+*

31 *"Maain w+ hi M+t+k ke wit ke M+t+k
Iuwe hi p+ke anen ariuwe menmen mai
iuwe merh+he mamtike m+t ensel, hi ehu
yeno mai yaaim me M+t+k Iuwe.
32 *M+t ensel ne God h+r nan+this m+t
miyap+r nanrer wit wit ne t+ h+r nanrerik
nanu nantikewa menep ninaan mai. H+r
nanu, te hi ah+nkeri han nan+no in, han
nan+no ein nan+re m+t h+r nenke sipsip
metike meme.
33 *Hi awis m+t miyap+r yaain n+re sipsip
h+r nan+no his yaaim mai, hi awis m+t
miyap+r enun n+re meme h+r nan+no his
henkik mai.
34 Epei au, hi M+t+k Iuwe at+p m+t miyap+r
kerek nerp his yaaim mai etpor har ik:
'Yi m+t miyap+r kerek Haai kai God h+rak
kerekyi yaaim, yi einen eiy+t menmen
yaaim mi kerek God n+paa kime t+ metike
nepni wen au, h+rak kehim+teni yi eit+wem.
35 *Hi n+np+ meiyo te yi yeweto menmen
mi hi haam. Hi h+m niu enuk (o mar kewen
k+kau h+m) te yi yeweto t+par hi haam. Hi
h+re m+t+k ke wit hak yi yeratayi yi epei
yetauhis yerya yen w+nak ki.
36 Hi klos au te yi epei yewetewem. Hi
h+nap te yi naanm+rau ere hi h+re yaaik.
Hi hen hekre w+nak enuk te yi yan y+ra
yekepa yeriuwe menmen.'
37 "Hi at+p menmen im epei au, h+r m+t
miyap+r yaain h+r nanitauhi, 'M+t+k Iuwe,
n+paa haiu ap m+rit ti n+np+ mito, te haiu
mewetiti menmen mei au. N+paa haiu ap
m+rit ti h+m niu enuk (o mar kewen k+kut
h+m) te haiu mewetit t+par mei au.
38 N+paa haiu ap m+rit ti h+re m+t+k ke wit
hak au te haiu metuthis merit men n+m+n
w+nak kaiu au, o haiu ap mewetit klos mei
au.
39 N+paa haiu ap m+rit ti h+nap te haiu ap
mekepit ere ti yaaik au, o ti hekre w+nak
enuk haiu men m+rit au.'
40 *"Te hi M+t+k Iuwe ewenhi etpor, 'Hi
hetpi werek. W+ kerek yi epei y+kaap m+t
nai yinan in kerek nises h+m mai, h+ram
mar ke yi yerekyewem.'
41 *"Hi etpor epei au, hi eweik+n at+p m+t
miyap+r nau his henkik mai etpor, 'Yi m+t
miyap+r enun kerek God kerekyi enum yi
einop+n eikeipno, yi eino si kerek ap te
mami au. H+ram mamu mam+t tipmain
tipmain enum eik. God epei kemani si im
me Seten ketike m+t ensel n+rak.
42 Yi eino si enum eiy+ntar n+paa hi n+np+
meiyo yi ap yeweto menmen mei au. Hi
h+m niu enuk (o mar kewen k+kau h+m) te
yi ap yeweto t+par mei hi hah+m au.
43 N+paa hi h+re m+t+k ke wit hak te yi
ap yekepa yerya yan w+nak ki au, o hi
klos au te yi ap yeweto mei au. Hi h+nap
te yi ap yekepa hi h+re yaaik au. Hi hen
hekre w+nak enuk te yi ap yan y+ra yekepa
yeriuwe menmen mi au.'
44 "Hi etpor epei au, te h+r nanitauhi
nan+tpo, 'N+paa haiu ap m+rit ti n+np+ mito
o ti h+m niu enuk (o mar kewen k+kut h+m),
o ti h+re m+t+k ke wit hak, o ti klos au, o ti
h+nap, o ti hen hekre w+nak enuk te haiu
ap mekepit au.'
45 "Te hi M+t+k Iuwe etpor, 'Hi hetpi
werek. N+paa yi ap y+kaap m+t nai yinan
wein+n kerek nises h+m mai, yi yar ke yi ap
yekepa au.'
46 *Hi etpor epei au, m+t miyap+r enun
hi ariuweti h+r nan+no wit enuk kerek h+r
nan+waank nan+t tipmain tipmain enum
eik."

26

*M+t iuwe nin+n naanm+pre m+t ni-
men+p+nan nan+nep Jisas kaki*
(Mk 14:1-2; Lu 22:1-2; Jo 11:45-53)

* **25:29** Mt 13:12; Mk 4:25; Lu 8:18 * **25:30** Mt 8:12 * **25:31** Mt 16:27, 19:28; Rev 20:11-13 * **25:32** Esi 34:17; Ro 14:10 * **25:33** Lu 12:32 * **25:35** Ais 58:7 * **25:40** Pro 19:17; Mt 10:42, 18:5; Mk 9:41 * **25:41** Mt 7:23; Ju 7; Rev 20:10 * **25:46** Dan 12:2; Jo 5:29 * **26:2** Eks 12:1-27; Mt 20:18; Lu 24:7

1 Jisas katɨp ketike mɨt keriyen epei au,
hɨrak katɨp mɨt disaipel nɨrak.
2 *Hɨrak katɨp, “Yi yertei wɨ wiketerem mepeit te wɨ me haiu mamɨm menmen
me Pasova hɨram mamnen. Te mɨtɨk hak kakwepayapɨr te mɨt enun nantauhis hi
Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe nanwenkɨke ehu nu tentarakɨt.”
3 Me wɨ im hɨr mɨt iuwe ne pris netike
mɨt iuwe ne kausil nen nererik nau wɨnak ke mɨtɨk iuwe Pris niuk mɨrak Kaiafas.
4 Te hɨr nimenɨpɨnan menmen newen
hɨm Jisas te hɨr nɨsawɨn nantenenik nanrɨak (nanɨriyaak neiyɨk) nanɨno
nansiuwe hɨm enum te hɨr nankɨp kaki.
5 Te hɨr natɨp, “Haiu ap emrɨak im
em wɨ kerek mɨt miyapɨr nererik naam menmen em, te hɨr han kekrit nanɨnepɨp
nansikeyaanmi nanɨntar hɨr han kitet Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe profet, hɨr nɨnapen hɨrak
kaki.”

Mɨte niuk mɨre Maria wewen tɨpar sanda mɨnɨn yaaim mɨre semi yeirep mentar paan ke Jisas
(Mk 14:3-9; Jo 12:1-8)

6 Jisas kau keit wit Betani keit wɨnak
ke mɨtɨk kerek nɨpaa his hɨt mɨnwo niuk mɨrak Saimon.
7 *Hɨrak kau wɨnak ek, mɨte hap piutɨp
wan wɨrek. Hɨre wetenen mɨn tɨpar me nu nad nekenpɨ mɨrak mɨnɨn yaaaim mekr-
erek. Hɨre wewɨr pewek iuwe mererim. Te hɨre wan wewen tɨpar im mɨnɨn yaaim
mentar paan ke Jisas kerek hɨrak wen kaam menmen kau yeno kerek mɨt naam
menmen menterim.
8 Hɨr mɨt disaipel nɨr menmen im, te hɨr
han enuk. Hɨr natɨpan, “Wenmak te mɨte ip wewen tɨpar mɨnɨn yaaim em mentar
Jisas men weinɨm?
9 Te haiu emsiuwe tɨpar mɨnɨn yaaim
im emno mɨt han enwɨr pewek emrim emtɨwem te haiu emɨt pewek yapɨrwe
emwet mɨt enun ap netenen menmen em.”
10 Jisas kertei hɨm hɨr netpim, te hɨrak
ketpor, “Yi yenmak te yi yene mɨte ip einipɨye yɨnk enuk. Hɨre epei werekyo
menmen yaaim.
11 *Wɨ yapɨrwe mɨt enun netenen men-
men au hɨr nanu nantikewi te yi eikepi. Te hi au, hi ap ehu atikewi wɨ yapɨrwe.
12 Mɨte ip hɨre wewen tɨpar mɨnɨn yaaim
em mentar yɨnk kai, hɨre wɨrɨak menmen im weses yɨnk mai me hi eno ekre herwe
hei.
13 Hi hetpi hɨm werek. Nerer wit
wit kerek mɨt nanwepyapɨr hɨm mai nantɨp mɨtem, hɨr nantɨp menmen mɨte
ip werekyewem te hɨr han kitetim han tewenɨnep.”

Judas kewenhi katɨp kaksiuwe Jisas kakno his me mɨt iuwe ne pris
(Mk 14:10-11; Lu 22:3-6)

14 *Me wɨ im keremem, mɨtɨk hak ke hɨr
mɨt 12 disaipel niuk mɨrak Judas ke wit Iskeriot, hɨrak ken kɨr mɨt iuwe ne pris.
15 *Te hɨrak katɨp, “Yi eiweto mekam te hi
awepyapɨr Jisas asiuwerek aknen his mi?” Hɨrak ketpor epei au, hɨr newetɨwek 30
kina.
16 Me wɨ im, hɨrak han kitet wɨ meiyam
te hɨrak kakwepyapɨr Jisas kakno his mɨr.

Jisas kaam menmen me wɨ Pasova ketike mɨt disaipel nɨrak
(Mk 14:12-21; Lu 22:7-14, 21-23; Jo 13:21-30)

17 *Me wɨ im mekrit minɨn te mɨt nererik
nanɨm bret me wɨ Pasova me yis ap mekr-
erem au (mentar hɨr han tewenɨn nɨpaa God kenep mɨt ne Isip), hɨr mɨt disaipel nan
nɨr Jisas netpɨwek, “Ti hanhan neinan te haiu mamɨmani menmen te haiu mamɨm
me Pasova?”
18 *Jisas katɨp, “Yi eino wit iuwe
Jerusalem te yi eino mɨtɨk hak kiutɨp te yi eiyɨtpɨwek, ‘Mɨtɨk Iuwe kaiu katɨp: Wɨ
mai hi hahi epei man menep. Hi hahɨm menmen me pasova atike mɨt disaipel nai
mamu wɨnak kit.’ ”
19 Hɨrak katɨp epei au, mɨt disaipel
nɨrɨakem nar ke Jisas epei ketpɨwekɨtem, te hɨrakɨt temani menmen me Pasova.
20 Hɨnkewɨ Jisas kan kau yeno ketike mɨt
disaipel nɨrak nar hiswiyen wik (12).
21 Hɨr naam menmen nau, hɨrak katɨp,
“Hi hetpi hɨm werek, mɨtɨk hak kiutɨp ke yi mɨt in en, hɨrak kakwepayapɨr kakriuweta
hi ano his me mɨt enun.”
22 Hɨrak katɨp epei au, hɨr han enuk te
mɨtɨk kiutɨp mɨtɨk kiutɨp hɨr nitɨwekhi, “Kai Iuwe hi a?”
23 *Jisas katɨp, “Mɨtɨk ik ek kerek
ketikewa waam menmen mekre tɨkenup im hɨrak kakwepayapɨr.
24 Hi mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, hi
ano hahi apar ke nɨpaa tɨwei me God epei matɨp ek. Te mɨtɨk ik kerek kakwe-
payapɨr hi mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hɨrak kakine han enuk kakɨwaank. Te miye
pɨrak ap winaak au, hɨrak yaaik. Te hɨrak ap kakɨwaank hɨrekes kakriuwe menmen
im.”
25 Hɨrak katɨp epei au, Judas mɨtɨk kerek
kakwepyapɨrek, hɨrak kitehi Jisas, “Mɨtɨk Iuwe kai, hi a?” Jisas ketpɨwek, “Ti hɨrekes
kerek ek.”

* **26:7** Lu 7:37-38 * **26:11** Diu 15:11 * **26:14** Jo 11:57 * **26:15** Sek 11:12 * **26:17** Eks 12:14-20 * **26:18** Mt 21:3 * **26:23** Sam 41:9

Jisas kewet mɨt disaipel nɨrak niu bret metike wain hɨr naam me han etwenɨnek
(Mk 14:22-26; Lu 22:15-20; 1Ko 11:23-25)

26 *Hɨr wen naam menmen nanu en, Jisas kekin bret kitehi God katɨp hɨrak yaaik. Epei au, hɨrak kewepik kewet mɨt disaipel nɨrak em hɨr nanɨm, te hɨrak katɨp, “Yi yetɨwem yayɨm hɨram mamɨr ke yɨnk kai.”
27 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kekin tɨpar wain mekre hesnu hak, te hɨrak kitehi God keriuwerem, te hɨrak kewetɨrem katɨp, “Yi yapɨrwe eiyɨm im em.
28 *Im em hɨram hemkre mai mamwen te God kakises hɨm mɨrak te kakɨsak menmen enum me mɨt miyapɨr yapɨrwe.
29 Hi hetpi werek. In ek ere maain hi ap te hahɨm tɨpar wain taau ere maain hi ektikewi mamɨm wain petep mamɨt wit ke Haai kai God.”
30 *Hɨr naam menmen epei au, hɨr nine henye ham. Epei au, hɨr nen witeik nen ere niu niun mɨniu (o neiyɨp) niuk mɨrak wit Oliv.

Jisas katɨp Pita hɨrak kakweikɨn sip kakwetɨwek
(Mk 14:27-31; Lu 22:31-34, Jo 13:36-38)

31 *Hɨr nɨpiun mɨniu (o neiyɨp niuk mɨrak) wit Oliv, Jisas ketpor, “Yi kerek yises hɨm mai yi yainaiwɨra me wɨtaan im em. Tɨwei me God matɨp, ‘Hi anep mɨtɨk kerek naanmɨpre sipsip em te hɨram emrɨr emɨnke asin asin o heriyai heriyai.
32 *Hi hahi, te maain hi pɨke akrit hi ahinɨni ano provins Galili.”
33 Pita ketpɨwek, “Hɨr yapɨrwe nanɨnaiwɨrit nanrɨr nanɨntar mɨt han nantuthis nanitep, te hi taauye! Hi ahu atikewit!”
34 *Jisas ketpɨwek, “Hi hetput hɨm im werek. Me wɨtaan im em Suware ap matɨp wen au, ti eraupakɨn wikak etɨp mɨt ti epratari hises hɨm mai au.”
35 *Pita ketpɨwek, “Hi hahi atikewit, te hi ap aritpakɨn taau!” Hɨrak katɨp te mɨt disaipel yapɨrwe natɨp nepɨr kerekek.

Jisas kitehi God menmen keit Getsemani
(Mk 14:32-42; Lu 22:39-46)

36 *Hɨr natɨp epei au, Jisas ken ketikeri nen tɨ hak mɨt nenewek wit Getsemani. Hɨr niun en, hɨrak ketpor, “Yi eiyu in en, hi ano pɨnak ein ehitehi God menmen.”
37 Hɨrak keithis Pita ketike nɨkerek wiketeret te Sebedi, Jems ketike Jon tariyakɨt ten. In ek, hɨrak han kɨrak enuk kekrit kekrit.
38 *Jisas ketpor, “Han kai enuk ere hi hahi. Yi eitikewa eiyu in han tewenɨna.”
39 *Te hɨrak ken kike kenke kɨwaai tɨ kitehi God, “Haai kai, hɨram werek ti ehɨt menmen enum mamnen hɨram emnopɨn emkeipno. Hi ap ehises han kai au, emɨt! Hi ehises han kit.”
40 Hɨrak kitehi God epei au, Jisas kan kɨr mɨtɨkɨt disaipel. Hɨrak kɨret tɨwaai. Hɨrak kekotɨtit katɨp Pita, “Yenmak te yi ap yayu yeitikewa mei kike han tewenɨna a?
41 *Yi naanmamre hɨras eiyitehi God kakɨkepi te menmen enum me mamri han ki mamnen mamriwaank. Yi han ki hanhan kises menmen me God te yɨnk ki au kɨnapen menmen enum.”
42 Hɨrak ketpɨwekɨt epei au, Jisas pɨke ken keteipim kitehi God menmen katɨp, “Haai kai, te menmen enum im ap te mamnopɨn mamkeipno te hi ehises menmen im. Te ti ehises han kit kerekek.”
43 Jisas pɨke kan kɨret tɨwaai teit. Hɨrakɨt nanamɨr mekses te hɨrakɨt tɨwaai.
44 *Jisas pɨke kɨnaiwɨret, hɨrak ken kitehi God wikak. Hɨrak kitehi God me menmen hɨrak epei kitɨwekhiyem.
45 Maain hɨrak pɨke kan kɨr mɨtɨkɨt disaipel tɨrak hɨrak kekotɨtet kitɨwekɨthi, “Yi wen yɨwaai a? Eiyɨmtau! Wɨ epei man te mɨtɨk kakwepyapɨr hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi ano his me mɨt enun nises menmen enum.
46 *Yi eiyɨkrit. Haiu emno. Yi eiyɨr mɨtɨk kerek kewepyayapɨr epei kan.”

Judas kewis Jisas ken his me mɨt enun nepan nɨrak
(Mk 14:43-50; Lu 22:47-53; Jo 18:3-12)

47 Jisas wen katɨp kerp, Judas mɨtɨk hak ke mɨt 12 disaipel nɨrak, hɨrak kan. Mɨt yapɨrwe netikerek nan netenen nu mɨr paap yoki metike hɨne me his. Hɨr mɨt iuwe ne pris netike mɨt iuwe ne kaunsil ne Isrel hɨr neriuweti nan.
48 Mɨtɨk Judas kerek kakwepyapɨr ek nepei katɨp mɨt enun hɨm im: “Yi yaira hi heiyewewik emɨwek tekep mɨrak em, hɨrak kerekek mɨtɨk yi hanhan eitenenik. Yi eitɨwekhis.”
49 Hɨrak kiun en, hɨrak kan Jisas wasenum katɨp, “Hi epei han Mɨtɨk Iuwe.” Te hɨrak kemɨwek tekep.
50 Jisas ketpɨwek, “Kai yinak, menmen ti erekyewem em, ti erekyewem wasenum.” Te hɨr nan menep hɨr newis his netenenik.

* **26:26** Mt 14:19 * **26:28** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1Ko 10:16; Hi 9:20 * **26:30** Lu 22:39; Jo 18:1 * **26:31** Sek 13:7; Jo 16:32 * **26:32** Mt 28:7, 16 * **26:34** Mt 26:69-75 * **26:35** Mt 26:56; Jo 11:16 * **26:36** Jo 18:1 * **26:38** Jo 12:27 * **26:39** Mt 6:10; Hi 5:7-8 * **26:41** Mt 6:13; Hi 2:14, 4:15 * **26:44** 2Ko 12:8 * **26:46** Jo 14:31 * **26:51** Jo 18:26

51 *Hɨr netenɨnek, te mɨtɨk hak kiutɨp
kerp ketike Jisas hɨrak keiyɨm kari hɨne ke
his kɨrak, keiyɨk kenep mɨtɨk kɨrɨak men-
men me mɨtɨk iuwe ke pris kerem ɨrɨwek
nɨkɨp mɨrak mɨnatɨn.
52 *Te Jisas ketpɨwek, “Ti pɨke ewis hɨne
ke his ekɨkre nɨrak keriyen ekɨt! Mɨt
yapɨrwe nenepan neriuwe hɨne me his te
mɨt han nanɨnɨp nanriuwe hɨne me his mɨr
hɨr nani.
53 Ti ap hertei hi te enɨne haai kai
God, Te wasenum hɨrak kakweto mɨt ensel
yapɨrwe naninɨn 70,000 mɨt ne ami a?
54 Te hi erɨakem mamɨr im keremem,
te hɨm me God mamnen mamɨrkeim a?
Taauye! Tɨwei ke God katɨp menmen mam-
nen te hɨram mamnen mampar keremem.”
55 *Hɨrak katɨp Pita epei au, Jisas katɨp
mɨt yapɨrwe keriyen, “Yi yan yaitauhis, yi
yetenen hɨne metike nu mar ke yi yaite-
nen mɨtɨk enuk kekintɨp menmen enum
yaisenkekik a? Wɨ yapɨrwe hi hau hekre
wɨnak iuwe ke God hi hatɨp mɨt miyapɨr
hɨm me God te yi ap yetenɨna au.
56 *Menmen im epei man te hɨm me
nɨpaa mɨt profet newisɨm mau tɨwei,
hɨram mamnen.” Hɨrak katɨp epei au,
te mɨt disaipel nɨrak nɨnaaiwɨr Jisas nɨrɨr
nen.

Hɨr nenke Jisas kerp ninaan me mɨt ne kaunsil
(Mk 14:53-65; Lu 22:54-55, 63-71; Jo 18:13-14, 19-24)

57 Hɨr mɨt netenen Jisas, te hɨr netɨwek
his neiyɨk nen wɨnak ke mɨtɨk hak hetpris
Kaiafas. Mɨt han ninɨn nertei hɨm lo me
Moses hɨr netike mɨt iuwe ne kausil hɨr
nererik nau neit en.
58 Pita kisesik ken, te hɨrak au keit
yanɨmɨn. Hɨrak epei ken kekre nɨwa
keweikɨn tɨ ke mɨtɨk hetpris wɨnak kɨrak
kɨwaairiyen. Hɨrak kɨnɨk ken kau ketike
mɨt naanmɨpre wit. Hɨrak hanhan kakɨr
menmen mei mamnen.
59 Hɨr mɨt iuwe ne pris netike mɨt iuwe ne
kaunsil nɨnatɨn mɨtɨk keiyak te kakmitepɨn
Jisas me menmen enum hɨrak kɨrɨakem te
hɨr nankɨp kaki.
60 Mɨt yapɨrwe nan newenɨwek hɨm
netpɨwek enum. Te hɨr ap epei nɨnapɨn
mekam enum hɨrak kɨrɨakem te hɨr nankɨp
kaki. Maain mɨtɨkɨt wiketeret tan,
61 *te hɨrakɨt tatɨp, “Mɨtɨk ik nɨpaa katɨp
hɨrak kakwep wɨnak iuwe ke God te pɨke
kakimaak me wɨ wikak keremem.”
62 Mɨtɨk iuwe ke pris kerp katɨp Jisas, “Ti
ap ewenhi hatɨp hɨm mei au a? Tenmak
te hɨrakɨt tewenut hɨm me menmen enum
a?”
63 *Te Jisas ap katɨp hɨm mei au. Te
mɨtɨk iuwe hetpris ketpɨwek, “Hi hituthi
hekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe God kerek kaku
kakɨt tipmain tipmain enum eik, ti et-
peiyem. Ti Mɨtɨk Iuwe Krais Nɨkan ke God
o au?”
64 *Jisas ketpɨwek, “Ti hɨrekes kerekek
epei hetpim. Te hi hetpi. In ek ere maain
yi eiyɨr hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi
ahu his yaaim me God Iuwe kerek mɨt iuwe
newiyen. Maain hi ahu nepni pɨke anen
in.”
65 *Jisas katɨp kar ik te mɨtɨk iuwe hetpris
kewep laplap mɨrak keteikɨn mɨt God han
enuk te hɨrak katɨp, “Hɨrak katɨp enum
ketawɨn God kerekyɨwek yɨnk enuk. Haiu
ap te emnɨne mɨt neiyan nanɨnen nan-
wepyapɨr hɨm ham nɨpaa hɨrak ketpim au
emɨt! Hɨrak epei katɨp enum ketawɨn God.
Yi epei yemtewem.
66 *Te yi han kitet mekam?” Hɨr newenhi
netpɨwek, “Hɨrak kɨrɨak menmen enum te
hɨrak eki.”
67 *Hɨr natɨp epei au hɨr nenikɨn tɨmank
men ninaan me Jisas hɨr nakɨp. Mɨt han
newis laplap nɨsawɨn nanamɨr kɨrak nakɨp
nesiuwek tekep,
68 hɨr nitɨwekhi natɨp, “Ti Mɨtɨk Iuwe, ti
atɨp hɨm me profet in ek. Ti ewepyapɨr
keimɨn kitep.”

Pita kepakɨn Jisas kiune katɨp hi au hepɨtariyek
(Mk 14:66-72; Lu 22:56-62; Jo 18:15-18, 25-27)

69 Pita kau wit eik kekre nɨwa ke wɨnak.
Te mɨte hap kerek wɨrɨak menmen em wan
wɨrek watɨp, “Ti ik ek nɨpaa hau hetike
Jisas ke provins Galili.”
70 Te Pita kiune katɨp kerp menep ninaan
me mɨt yapɨrwe en, “Ti henmak te ti etpo
menmen im? Hi hepɨtariyek.”
71 Hɨrak ketpaan ken witeik kau wɨnak
hɨnp ek. Te mɨte hap wɨrek hɨre watɨp mɨt
miyapɨr yapɨrwe en kerek nerp menep en
war ik: “Mɨtɨk ik ek nɨpaa kau ketike Jisas
ke Nasaret.”
72 Te Pita kiune katɨp hɨm manp, “Hi
hetpi hitehi God kehimɨtan hɨm mai mɨtɨk
ik ek hi au hepɨtariyek.”
73 Maain kike, mɨt han nerp en nan
natɨp Pita, “Hɨre watɨp werek. Ti mɨtɨk
kiutɨp ke mɨt kerek nises Jisas. Teruk
kit keweputyapɨr merp yaain ti mɨtɨk ke
Galili.”
74 Te in ek Pita katɨp hɨm iuwe, “God kak-
nen kakiyep te hi ap hetpi werek. Hɨram

* **26:52** Jen 9:6; Rev 13:10 * **26:55** Lu 19:47, 21:37 * **26:56** Mt 26:31; Jo 16:32 * **26:61** Jo 2:19-21 * **26:63** Ais 53:7; Mt 27:12 * **26:64** Sam 110:1; Dan 7:13; Mt 24:30 * **26:65** Mt 9:3; Jo 10:33; Ap 14:14 * **26:66** Lev 24:16; Jo 19:7 * **26:67** Ais 50:6, 53:5

werek te hi ap hertei mɨtɨk ek ek au.” Hɨrak
katɨp epei au, suware katɨp.
75 *Suware katɨp epei au, Pita han kitet
hɨm kerek nɨpaa Jisas ketpim em kar ik:
“Suware ap katɨp wen au, te ti hatɨp wikak
ti ap herteiya.” Te Pita ken witeik hɨrak
kɨkɨt wɨsenum kentar hɨrak yɨnk enuk
hɨrak katɨp hɨrak kepɨtari Jisas.

27

Hɨr neithis Jisas neiyɨk nen mɨtɨk iuwe ke gavman Pailat
(Mk 15:1; Lu 23:1-2; Jo 18:28-32)

1 Epei wanewik, mɨt iuwe ne pris netike
mɨt iuwe ne kaunsil ne mɨt miyapɨr ne Isrel
hɨr nimenɨpɨn natɨp te nanɨnep Jisas kaki.
2 Te hɨr nesenkekik keriuwe waai neiyɨk
nan nanwet mɨtɨk iuwe gavman ke Rom
Pailat ek.

Mɨtɨk Judas kɨkɨap hɨrekes kaa
(Ap 1:18-19)

3 *Maain Judas kerek kewepyapɨrek,
hɨrak kertei mɨt iuwe neiyɨk nen newet
Gavman ek, hɨrak yɨnk enuk keriuwe men-
men hɨrak kɨrɨakem te hɨrak pɨke ken
kewet mɨt iuwe pris netike mɨt iuwe ne
kaunsil 30 pewek me silva im.
4 Hɨrak kewetɨrem, hɨrak katɨp, “Hi epei
hises menmen enum hi hewepyapɨr mɨtɨk
ap kɨrɨak enum au yaaik, te hɨrak kaki.”
Te hɨr natɨp, “Hɨram ap menmen maiu au.
Hɨram menmen mit ti hɨrɨakem.”
5 Te mɨtɨk Judas kewɨr 30 pewek silva
im men mɨwaai wɨnak iuwe ke God eik,
te hɨrak kɨnaiwɨri ken keit waai keiyɨk
kɨkɨaip hɨrekes kau teruk hɨrak kaa.
6 Hɨr mɨt iuwe ne pris nekin pewek im
keremem, hɨr natɨp, “Im em hɨram pewek
me mamnep mɨtɨk kaki. Haiu ap emwisɨm
emtike pewek me wɨnak iuwe ke God au
emɨt!”
7 Te hɨr natɨp nitet han kiutɨp me pewek
keremem. Hɨr neiyɨm natɨn tɨ ke mɨtɨk
kerek kime mɨn kewiyen. Hɨr neit tɨ kere-
mem nehimɨtanek me hɨr nanwis herwe
mɨwaairi en me mɨt ne yanɨmɨn kerek nan
nanɨr Jerusalem.
8 Mar keremem te in hɨr newep niuk me
tɨ kerek nenewek ‘Tɨ hemkre kerekek.’
9 *Mar im hɨm ham nɨpaa God ket-
pim mɨtɨk profet Jeremaia kewisɨm mau
tɨwei epei man. Hɨram matɨp, “Hɨr neit
30 pewek me silva, hɨr Isrel nɨpaa ne-
himɨtanem natɨp pewek me nanɨthis mɨtɨk
ik ek.
10 Mɨt pris nesiuwe pewek me silva im
hɨr neiyɨm natɨn tɨ ke mɨt newi nime mɨn
mar ke nɨpaa kai iuwe God ketpowem.”

Hɨr newis Jisas kerp ninaan me mɨtɨk iuwe gavman ke Rom niuk mɨrak Pailat
(Mk 15:2-5; Lu 23:3-5; Jo 18:33-38)

11 Hɨr newis Jisas kerp ninaan me mɨtɨk
iuwe gavman ke Rom. Te mɨtɨk iuwe
gavman kitɨwekhi, “Ti Mɨtɨk Iuwe King kɨr
ke Isrel?” Te Jisas katɨp, “Ti hɨrekes hatɨp
har kerekek.”
12 *Hɨr mɨt iuwe ne pris netike mɨt iuwe
ne kaunsil ne Isrel newenɨwek hɨm natɨp
hɨrak kɨrɨak menmen enum. Hɨrak ap
kɨrɨak menmen im enum au te hɨrak ap
pɨke katɨp hɨm mei kike au. Hɨrak kekintɨp
wɨre wɨre kau keit.
13 Mar keremem te Pailat ketpɨwek, “Ti
ap hertei hɨm yapɨrwe kerek hɨr netputem
em a?”
14 *Te Jisas ap kewenhi katɨp hɨm mei
miutɨp men pailat au. Mar keremem te
mɨtɨk iuwe gavman ke Rom han kitetim.

Pailat kewenhi katɨp mɨt nɨrak enwenkek Jisas eku nu tentarakɨt
(Mk 15:6-15; Lu 23:13-25; Jo 18:39–19:16)

15 Wɨ yapɨrwe me tito miutɨp miutɨp
mɨtɨk iuwe gavman kesiupan mɨtɨk kekre
wɨnak enuk ken. Mɨtɨk kerekek kaksiuw-
erek kakno witeik.
16 Me wɨ im mɨtɨk hak enuk kau en keit
wɨnak enuk niuk mɨrak Barabas.
17 Hɨr mɨt miyapɨr nererik nau in ek, te
Pailat kitorhi ketpor, “Yi hanhan hi asiu-
pan keimɨn ekno his mi? Hi esɨwi Barabas
o Jisas hɨr nenewek Krais a?”
18 *Hɨrak Pailat kertei hɨr mɨt iuwe
ne pris netike mɨt iuwe ne kaunsil hɨr
hemkre menepam han enuk neriuwe Jisas
nentar mɨt miyapɨr hanhanek, te hɨr
newepyapɨrek nar kerekek kerp ninaan
mɨrak kakɨkɨp kaki.
19 Pailat kau yeno me mɨtɨk masistret
kerek hɨrak skelim mɨt nerp ninaan mɨrak
em, te mɨte pɨrak wesiuwek hɨm mau tɨwei
watɨp, “Ti ap erɨak menmeiyam me mɨtɨk
eik kerekek. Hɨrak ap kɨrɨak menmei enum
au. Wɨtaan hi hɨtyak hɨrek te hi hɨwaai
enum henterik.”
20 Hɨr mɨt iuwe ne pris netike mɨt iuwe
ne Isrel nari han ke mɨt miyapɨr te hɨr
enɨnap entɨp Pailat kaksiupan Barabas, te
hɨr enɨnep Jisas kaki.
21 *Te mɨtɨk iuwe gavman pɨke kitorhi
ketpor keteipim, “Mɨtɨkɨt it et yi hanhan hi
enaairwɨr keimɨn ekno yi mɨt?” Hɨr natɨp,
“Barabas.”
22 Pailat kitorhi kar ik: “Te hi hɨrɨak Jisas
mekam, kerek mɨt nenewek Krais?” Te

* **26:75** Mt 26:34 * **27:3** Mt 26:14-15 * **27:9** Sek 11:12-13; Jer 32:6-9 * **27:12** Ais 53:7; Mt 26:63 * **27:14** Jo 19:9 * **27:18** Jo 11:47-48, 12:19 * **27:21** Ap 3:14

hɨr yapɨrwe natɨp, “Yi eiwenkekik eku nu tentarakɨt.”
23 Pailat kitorhi katɨp, “Hɨrak kenmak? Hɨrak kɨrɨak mekam enum a?” Te hɨr au nɨnap nenɨne hɨm iuwe, “Eiwenkekik eku nu tentarakɨt.”
24 *Mɨtɨk Pailat kertei in ek hɨrak kakɨtpim au, te mɨt en nesikeyaanmi nanɨnepan nanɨriuwerek. Te hɨrak kekin tɨpar keiyɨm kekemeyet his mɨrak keit ninaan me mɨt miyapɨr yapɨrwe keteiknor hɨrak kɨnapen kakɨkɨp. Te hɨrak katɨp, “Hi ap hertei mekam enum hɨrak kɨrɨakem, te hi anep mɨtɨk ik kaki. Hɨram menmen mi keremem.”
25 *Te mɨt miyapɨr newenhi netpɨwek, “Ti akɨp kaki. Hɨram ap menmen mit te God han enuk kakriuwit. Maain hɨrak han enuk kakriuwai haiu mɨte metike nɨkerek naiu.”
26 Hɨr natɨp menmen im nepei au, te Pailat kesiupan Barabas ken his mɨr. Te hɨrak katɨp mɨt nɨrak nɨwaai nɨpɨn nenep Jisas te hɨrak kesiuwerek ken his me mɨt ne ami te hɨr enwenkekik eku nu tentarakɨt.

Mɨt ne ami hɨr natɨp enum nitetnaan Jisas
(Mk 15:16-20; Jo 19:2-3)

27 Pailat kesiuwe Jisas ken his me mɨt ne ami ne gavman, hɨr neithis Jisas neiyɨk nen wɨnak ke gavman, te hɨr mɨt soldia keriyen nan nererik hɨr yapɨrwe neweiknɨwek en.
28 *Te hɨr nenemtɨn laplap mɨrak, te hɨr nemrɨwek laplap ham mɨre ninɨm.
29 Hɨr nime waai wiwɨr tɨktɨk mewik ek kɨre teperiye, te hɨr nankiunɨwek kaku paan. Te hɨr newetɨwek niyen nun kɨrak ketenenik ken his yaaim mɨrak nemitetpɨn natɨp hɨrak mɨtɨk iuwe. Te hɨr newen ninɨp menep hɨt mɨrak netpɨwek enum nitɨtɨweknaan natɨp, “Ti yaaik Mɨtɨk Iuwe King ke mɨt ne Isrel.”
30 *Te hɨr nenikɨn tɨmank menterik, hɨr nekin niyɨn kerekek neiyɨk nenep paan kɨrak yapɨrwe.
31 Hɨr netpɨwek nitetɨweknaan enum epei werek, te hɨr nenke laplap mekeipnɨwek. Te hɨr pɨke nemirɨwek laplap mɨrak hɨrekes, te hɨr netɨwek his neiyɨk nen nanwenkekik kaku nu tentarakɨt.

Hɨr newenkek Jisas kau nu tentarakɨt
(Mk 15:21-32; Lu 23:26-43; Jo 19:17-27)

32 Hɨr nitet yayiwe nen, te hɨr nɨr mɨtɨk ke Sairini niuk mɨrak Saimon. Te hɨr natɨp hɨm iuwe hɨrak nenipek kaknan nu tentarakɨt ke Jisas kakɨkepik.
33 Hɨr nan niun wit hak niuk mɨrak Golgota kerek haiu meweikɨn hɨm haiu menewek ‘Wit Paan Hesnu.’
34 *Hɨr nɨpiun ein hɨr newet Jisas tɨpar wain epei neweiknɨm metike marasin enum me wekwai te hɨrak kakɨm. Hɨrak kɨnɨnem, te ap kaam au kɨnapen.
35 *Hɨr epei newenkekik kau nu tentarakɨt, hɨr neretɨt satu me nein nanɨt saket mɨrak me hɨr hɨras.
36 Hɨr neretɨt satu epei au, hɨr nau tɨ naanmɨprewek.
37 Mau niu merp paan kɨrak hɨr newis hɨm im em kerek nɨpaa hɨr nenkerek kerp ninaan me mɨtɨk iuwe em. Hɨr newisɨm mar im: IK EK HɨRAK JISAS MɨTɨK IUWE KING KE MɨT MIYAPɨR NE ISREL.
38 *Menep Jisas hɨr newenkek mɨtɨkɨt wiketeret enukɨt raskel tekintɨp menmen. Hɨr newenkek hak kau his yaaim, hak kau ken his henkik.
39 *Hɨr nepu en, hɨr mɨt miyapɨr nan nen hɨr netpɨwek enum neweiknɨwek nenwesɨsek, hɨr netpɨwek nar ik:
40 *“Ti mɨtɨk kerek ewep wɨnak tempel iuwe ke God ek te ti pɨke eimaak me wɨ wikak keremem, ti ekaap hɨrekes! Ti atɨp ti Nɨkan ke God te ti enaaiwɨr nu tentarakɨt te ti enatɨn enen tɨ.”
41 Mar im hɨr mɨt iuwe ne pris netike mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses netike mɨt iuwe ne Isrel hɨr netpɨwek enum nitetɨweknaan. Hɨr natɨp,
42 *“Hɨrak nɨpaa kɨkaap mɨt han, te hɨrak ap kɨkaap hɨrekes. Hɨrak mɨtɨk iuwe ke Isrel a? Hɨrak eknaaiwɨr nu tentarakɨt te haiu emises hɨm mɨrak.
43 *Hɨrak katɨp, ‘Hi hises hɨm me God hi Nɨkan ke God.’ Te God hanhan keriuwerek te ekɨkepik in ek.”
44 Mar im mɨtɨkɨt wiketeret kerek enukɨt raskel kerek tekintɨp menmen em newenkekikɨt tau nu tentarakɨt tetike Jisas tau menep hɨrakɨt tatɨp Jisas enum.

Jisas epei kaa keit
(Mk 15:33-41; Lu 23:44-49; Jo 19:28-30)

45 *Wepni kau nɨmɨn, wɨtaan toto man mɨwapɨn tɨ eik ek ere hɨnkewɨ.
46 *Menep hɨnkewɨ, Jisas kɨnap kenɨne hɨm iuwe kar ik: “Eli, Eli, lema Sabaktani?” Hɨram hɨm Hibru mar im em: “Haai kai, Haai kai God, henmak te ti nepei heweikɨn sip eweto hɨnairwɨra?”

* **27:24** Diu 21:6-9; Mt 27:4 * **27:25** Mt 23:35; Ap 5:28 * **27:28** Lu 23:11 * **27:30** Ais 50:6 * **27:34** Sam 69:21
* **27:35** Sam 22:18 * **27:38** Ais 53:12 * **27:39** Sam 22:7, 109:25 * **27:40** Mt 26:61; Jo 2:19 * **27:42** Jo 11:50
* **27:43** Sam 22:8; Jo 5:18 * **27:45** Emo 8:9 * **27:46** Sam 22:1 * **27:48** Sam 69:21

47 Te mɨt han nerp menep hɨr nemtewek
te hɨr ap nerteiyek werek au, te hɨr natɨp,
“Mɨtɨk ik ek hɨrak kenɨne Ilaija.”
48 *Wasenum mɨtɨk hak kesiukɨn ken keit
mosong o nɨk me wan eik, te hɨrak kewisɨm
mekre wain epei mesine, hɨrak kewisɨm
mau niyen nun kesiuwe Jisas em ekɨm.
49 Te mɨt han natɨp, “Ti ewetɨwekem wen
au emɨt! Haiu mamɨr te hɨrak Ilaija kaknen
kakɨkepik o au!”
50 Jisas pɨke kɨnap kenɨne hisiuwe
te hɨrak keriuwet hɨmɨn kɨrak ken
kekeipnɨwek, hɨrak kaa.
51 *Hɨrak kaa, te laplap iuwe mau wɨnak
iuwe ke God (tempel) ek mewep pɨnam
pɨnam mau niu ein en ere miun tɨ eik,
mɨre wiketerem. Te God keteikɨn mɨt Jisas
kewep yayiwe keriuwe yɨnk kɨrak te mɨt
nanitɨwekhi menmen. Tɨ kɨtanɨk nan iuwe
mewep,
52 te herwe hei mɨkaisiu te mɨt miyapɨr
yapɨrwe kerek nises God nɨpaa epei naa, in
ek hɨr pɨke nekrit.
53 Hɨr nɨnaaiwɨr herwe hei maain, Jisas
pɨke kekrit epei au, te hɨr nen wit yaaik
iuwe Jerusalem. Te mɨt yapɨrwe hɨr nɨri.
54 Mɨtɨk iuwe ke ami ketike mɨt nɨrak nau
netikerek nau naanmɨpre Jisas hɨr nɨr tɨ
kɨtanɨk, te hɨr nɨr menmen yapɨrwe man,
hɨr nɨnapen wɨsenum hɨr natɨp, “Hɨram
werek. Mɨtɨk ik ek hɨrak Nɨkan ke God.”
55 *Miyapɨr yapɨrwe nepu, hɨr nɨpaa
nises Jisas nɨnaaiwɨr provins Galili nan
nankepik neriuwe menmen. Hɨr miyapɨr
keriyen nerp yanɨmɨn kike hɨr nɨrek.
56 *Mɨte hap pe hɨr miyapɨr en hɨre Maria
pe Magdala. Hap ep hɨre Maria, miye pe
Jems wetike Josep. Hɨre wetike Miye pe
nɨkerek wiketeret te Sebedi, Jems ketike
Jon.

Mɨt newis Jisas herwe yɨnk kɨrak kekre hei ke nan
(Mk 15:42-47; Lu 23:50-55; Jo 19:38-42)

57 Maain hɨnkewɨ, mɨtɨk hak kiutɨp ketenen nan yapɨrwe ke wit Arimatia, kerek niuk mɨrak Josep, hɨrak kan wit kerek Jisas kaa. Hɨrak nɨpaa kɨre mɨtɨk disaipel ke Jisas kises hɨm mɨrak.
58 *Hɨrak ken kɨr pailat te hɨrak kitɨwekhi hɨrak kakɨt herwe yɨnk ke Jisas. Te Pailat katɨp mɨt nɨrak hɨr newetɨwek Jisas yɨnk kɨrak.
59 Josep hɨrak keit Jisas yɨnk kɨrak kesenkekik keriuwe laplap yaaim me hike.
60 *Hɨrak kesenkekik keriuwe laplap me hike, hɨrak kewisɨk kekre han kerek mɨt epei nekupɨn hei mɨnɨk nan me Josep. Hɨrak kewisɨk kekre han nepei au, hɨrak katɨp mɨt hɨr neweiknen nan wɨsenuk kɨwapɨn hɨm kɨrak. Hɨr newisɨk kɨwapɨn hɨm ke hei epei au, hɨr nen.
61 Mɨt nɨrɨak menmen im, Maria pe Magdala wetike Maria hap, hɨr nau tɨ neit en menep hei.

Mɨt ne ami nan naanmɨpre hei kerek Jisas yɨnk kɨrak kɨwaai kekrerek.

62 Teipmen, wɨ kerek mises wɨ mɨt nemani menmen me Pasova, mɨt iuwe ne pris netike mɨt ne Farisi hɨr nen nanɨr Pailat.
63 *Hɨr nen nanɨr Pailat hɨr nitɨwekhi netpɨwek nar ik: “Mɨtɨk iuwe, haiu mɨt han kitet hɨm ham im nɨpaa mɨtɨk enuk kewenɨn hɨm hɨrak ketpim. Hɨrak katɨp, ‘Wɨ wikak epei au, hi pɨke ekrit ehu.’
64 Te haiu hanhan ti atɨp mɨt han nit hɨr naanmamre hɨm ke hei kerek Jisas yɨnk mɨrak mɨwaai mekrerek, me wɨ wikak. Te mɨt nɨrak disaipel hɨr ap nanɨnen nanri yɨnk kɨrak nantɨp mɨt hɨrak epei kekrit. Hɨr nanrɨak menmen im, te hɨram minɨn hɨm enum nɨpaa hɨrak ketpim me hɨrak Mɨtɨk kerek God kehimɨtanek kaknen kakɨkaap mɨt.”
65 Pailat kewenhi ketpor kar ik, “Yi eiyɨt his mɨt han ne ami eino naanmamre hei ik werek werek kerek yi yerteiyem.”
66 *Hɨrak katɨp epei au, hɨr nen newis waai neriuwesɨs hei. Nepei au, hɨr newis mɨt han ne ami hɨr nerp en naanmɨre herwe hei im.

28

Jisas kekrit kɨnaaiwɨr herwe hei
(Mk 16:1-10; Lu 24:1-10; Jo 20:1-18)

1 Maain wɨ Sabat epei au, menep kakre wanewik me wɨ Sande, Maria pe wit Magdala wetike Maria hap hɨr nen nanɨr hei kerek mɨt newis Jisas kekrerek.
2 Hɨr nen nanɨr hei waswas tɨ kɨtanɨk kentar ensel ke Mɨtɨk Iuwe God kɨnaaiwɨr wit kɨrak kekiuwe kan tɨ keweikɨn nan kenkerek kerek kɨwapɨn hɨm ke hei. Hɨrak keweikɨn nan kenkerek epei au, hɨrak kau kenterik.
3 *Ninaan mɨrak merhɨhe mɨre nepni mewenɨn, klos mɨrak hɨram mɨre hike mar ke surp wepni yaaik hɨrak kewep.
4 Ensel hɨrak kau kenterik, mɨt han ne ami kerek naanmɨpre hei ke herwe kekrerek, hɨr nɨrek hɨr nepɨrpɨr wɨsenum nenkewɨn nɨwaai tɨ nar ke herwe epei maa.
5 Te ensel katɨp miyapɨr wik kar ik: “Yi ap einapen au emɨt! Hi hertei yi yɨnyatɨn Jisas kerek mɨt newenkekik kau nu tentarakɨt hɨrak kaa.

---

* **27:51** Eks 26:31-33; Hi 10:19-20 * **27:55** Lu 8:2-3 * **27:56** Mt 20:20 * **27:58** Diu 21:22-23 * **27:60** Ais 53:9
* **27:63** Mt 12:40, 16:21; Jo 2:19-20 * **27:66** Dan 6:17 * **28:3** Mt 17:2; Ap 1:10 * **28:6** Mt 12:40, 16:21

6 *Hɨrak ap kaa kɨwaai in au. Hɨrak epei
kekrit kar ke nɨpaa hɨrak ketpim. Yi einen
in eiyɨr wit kerek nɨpaa hɨr newisɨk hɨrak
kɨwaairi.
7 *In ek yi eino waswas eitɨp mɨt nɨrak
disaipel hɨrak nepei kekrit kinɨni kakno
provins Galili. Yi eino en te yi eiyɨrek ekɨt
en. In ek hi nepei hetpi hɨm mai,”
8 Hɨrak ketpor epei au, miyapɨr in
nɨnaaiwɨr hei ik nepɨrpɨr hɨr han yaaik
nesiuknen nen nantɨp mɨt nɨrak disaipel.
9 Hɨr wen nesiuknen nitet yayiwe, Jisas
kewenyipɨri kewisɨk yayiwe hɨrak ketpor,
“Yi nepei yan?” Hɨrak ketpor nepei
au, hɨr nan menep neiyewo hɨt mɨrak
newenɨpiyek.
10 *Hɨr neiyewewik epei au, hɨrak ketpor
kar ik: “Yi ap einapen au emɨt! Yi eino eitɨp
nai yinan hɨr enɨno provins Galili, te hɨr
nanɨra nanɨt en.”

Mɨt ne ami nen natɨp menmen hɨr nɨrem

11 Miyapɨr wen nitet yayiwe nepno, mɨt
han ne ami kerek naanmɨpre herwe hei,
hɨr nen wit Jerusalem natɨp mɨt iuwe ne
pris menmen epei man.
12-13 *Hɨr netpor epei au, mɨt iuwe ne pris
netike mɨt iuwe ne kaunsil hɨr nimenɨpɨn
natɨp. Epei au, hɨr newet mɨt ne ami
pewek nari han kɨr neriuwerem netpor nar
ik: “Mɨt han nanɨnen nanitihi me Jisas
herwe yɨnk kɨrak yi eimitorpɨn eiyɨtpor wɨ
nɨmɨn yi yɨwaai, mɨt disaipel nan nekin
yɨnk kɨrak neiyɨk nen.
14 Maain hɨm im mamno mɨtɨk iuwe
gavman te hɨrak kerteiyem, haiu mamno
mamɨtpɨwek te hɨrak ap han enuk au, te
hɨrak ap kakrekyi enum kakɨnterim.”
15 Hɨr netpor epei au, mɨt ne ami nen
nises hɨm mɨr natɨp mɨt yapɨrwe hɨm im.
Te nɨpaa ein ere in mɨt yapɨrwe ne Isrel hɨr
han kitet hɨm im.

Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak menmen hɨrak hanhan hɨr enisesim
(Mk 16:14-18; Lu 24:36-49; Jo 20:19-23)

16 *Miyapɨr wik nen natɨp disaipel nar
hiswiyen kiutɨp (11) menmen Jisas ketpor
epei au, hɨr nitet yayiwe ke Galili kerek
Jisas ketpor hɨr enɨno enɨrek.
17 Hɨr nen ein nɨr Jisas, hɨr newenɨpiyek.
Te mɨt han ap han kitet hɨrak Jisas hɨrekes
au. Hɨr han kitet hɨrak herwe kerekek.
18 *Hɨr newenɨpiyek, hɨrak kan menep
ketpor menmen. Hɨrak katɨp kar ik: “God
epei keweto menmen mɨrak iuwe te hi
hinɨn naanmamre menmen yapɨrwe meit
wit kɨrak ketike menmen yapɨrwe me tɨ
metike nepni.
19 *Te yi eino eirer wit wit eiri han ke mɨt
miyapɨr yapɨrwe hɨr enises hɨm mai. Yi
eikɨri enriuwe tɨpar me niuk me God Haai,
hi God Nɨkan wetike God Hɨmɨn Yaaik.
20 *Yi eiteiknor hɨr enises hɨm yapɨrwe hi
nepei hetpiyem. Yi eiyɨmtau. Wɨ im ere wɨ
maain God kakɨwaank tɨ im mamɨt, hekrit
hekrit hi ahu atikewi.”

Mepɨr keremem

* **28:7** Mt 26:32 * **28:10** Hi 2:11 * **28:12-13** Mt 27:64 * **28:16** Mt 26:32, 28:7, 10 * **28:18** Dan 7:14; Mt 11:27; Jo 13:3; Ef 1:20-22 * **28:19** Ap 1:8 * **28:20** Jo 14:23; Ap 18:10

Hɨm Yaaim Me Jisas Krais Mak Kewisɨm Mau Tɨwei Menmen mekre tɨwei ik

Hɨm me Jon Baptais *1:1-8*
Jon kɨkɨr Jisas keriuwe tɨpar *1:9-11*
Seten kakri han ke Jisas *1:12-13*
Jisas katɨp hɨm yaaim keit Galili *1:14–9:50*
Jisas ken Jerusalem katɨp hɨm yaaim *10:1–13:37*
Mɨt newenkek Jisas kaa *14:1–15:47*
Jisas pɨke kekrit mɨt nɨrek *16:1-18*
Jisas pɨke ken wit Heven *16:19-20*

Jon kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar hɨrak katɨp mɨt hɨm me God
(Mt 3:1-12; Lu 3:1-18; Jo 1:19-28)

1 Hɨm im hɨram hɨm yaaim me Jisas Krais
God Nɨkan kɨrak.
2 *Nɨpaa Aisaia kewepyapɨr hɨm me God
hɨrak kewisɨm mau tɨwei hɨram matɨp mar
im:
"God katɨp mɨtɨk hɨrak kehimɨtanek kar ik:
'Hi ariuwet mɨtɨk kai kaktɨp hɨm mai
kakinɨnit kakno kaknetɨt yayiwe.'
3 *Mɨtɨk hak keit wit weinɨk mɨt ap newik
hɨrak kɨnap katɨp hisiuwe kar ik: 'Yi
eirɨak yayiwe yaaim me Mɨtɨk Iuwe
te hɨrak kakisesim werek." '
4 *Hɨrak mɨtɨk niuk mɨrak Jon. Hɨrak
kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar. Hɨrak kan kepu
yaank weinɨk kewepyapɨr hɨm me God
katɨp kar ik: "Yi kerek yi eiweikɨn sip eiwet
menmen enum, yi einen in hi akɨri te God
kakɨsak menmen enum yi yɨrɨakem."
5 Hɨr mɨt nerer wit wit ne provins Judia,
hɨr netike mɨt yapɨrwe ne wit Jerusalem
hɨr nan nɨrek. Hɨr newepyapɨr menmen
enum hɨr nɨrɨakem, te Jon kɨkɨri nekre
mani Jodan.
6 *Jon kamɨr tepnek me kamel mɨt
nɨrɨakem mar ke laplap, hɨrak kamɨr yɨnk
ke kamel kɨre henpen kau tu. Hɨrak kaam
weise metike manu nɨkim meit yaank.
7 *Hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm kar ik:
"Maain mɨtɨk hak kakɨkrehɨr kai. Hɨrak
Mɨtɨk Iuwe kinɨna. Hi ap Mɨtɨk Iuwe har
ke hɨrak au.
8 Hi epei hɨkɨri yekre tɨpar, te maain
hɨrak kakwis God Hɨmɨn Yaaik kakɨkre han
ki."

Jon kɨkɨr Jisas
(Mt 3:13-17; Lu 3:21-22)

9 Me wɨ im Jisas kɨnaaiwɨr wit Nasaret
keit provins Galili hɨrak kan kiun mani
Jodan. Hɨrak kan kiun mani Jodan, Jon
kɨkɨrek keriuwe tɨpar.
10 Hɨrak kɨnaaiwɨr tɨpar kehɨn kɨniu ken
tenhaan eik, Jon kɨr nepni hɨremes mewep
mɨre weipɨr, God Hɨmɨn Yaaik kɨre hore
tapɨ kekiuwe kan kewik.
11 *Te Mɨtɨk Iuwe keit God katɨp hɨm
hɨram meke nepni man matɨp mar im:
"Ti Nɨkan kai hi hanhanit. Hi han yaaik
heriuwit."

Seten kari han ke Jisas
(Mt 4:1-11; Lu 4:1-13)

12 *Wasenum, God Hɨmɨn Yaaik keriuwet
Jisas hɨrak ken yaank weinɨk.
13 *Hɨrak kepu ein me wɨ 40, te Seten kari
han kɨrak. Jisas ketike miyak me yaank
nepu ein. Mɨt ensel ne wit ke God hɨr nan
nekepik.

Jisas katɨp mɨt miyapɨr hɨm me God keit Galili
(Mt 4:12-17; Lu 4:14-15)

14 **Maain mɨt han newis Jon kekre
wɨnak enuk ke gavman. Me wɨ im Jisas
kan provins Galili katɨp mɨt miyapɨr hɨm
me God.
15 *Hɨrak katɨp kar ik: "Wɨ epei man
menep te God kakinɨn naanmampri yi
mɨt miyapɨr ne tɨ. Yi eiweikɨn sip eiwet
menmen enum yi eiyɨmtau hɨm me God
eiyisesim."

Jisas kenɨne mɨtɨkɨt tekyaait (4) hɨrakɨt tatisesik
(Mt 4:18-22)

16 Jisas keke tɨ kesiurɨr wan ken pɨn,
hɨrak kɨr Saimon ketike nɨkik kɨrak Andru.
Hɨrakɨt tewɨr hepin iuwe men mekre wan.
Hekrit hekrit hɨrakɨt tari saauk.
17 *Jisas ketpɨwekɨt kar ik: "Yi eitikewa
haiu mamno, hi eteikni menmen te yi eiri
han ke mɨt hɨr nanises hɨm mai."
18 Wasenum hɨrakɨt tɨnaaiwɨr hepin
mɨrakɨt, hɨrakɨt tisesik.
19 Jisas ken kike, hɨrak kɨr Jems ketike
nɨkik kɨrak Jon, hɨrakɨt nɨkerek hɨrakɨt wik
te mɨtɨk niuk mɨrak Sebedi. Hɨrakɨt tau bot
kɨrakit tekerwo hepin mɨrakɨt.
20 Hɨrak kenɨnewekɨt, te hɨrakɨt
tɨnaaiwɨr haai kɨrakɨt hɨrak kau kekre bot
ketike mɨt han kerek hɨr nekepik nekerwo
hepin, hɨrakɨt ten tises Jisas.

Jisas kepɨr herwe enuk kenepɨn kekeipɨn mɨtɨk hak
(Lu 4:31-37)

---

* **1:2** Mal 3:1; Mt 11:10 * **1:3** Ais 40:3 * **1:4** Ap 13:24, 19:4 * **1:6** 2Kin 1:8; Mt 11:8 * **1:7** Ap 13:25 * **1:11** Sam 2:7; Ais 42:1; Mt 12:18; Mk 9:7 * **1:12** Mt 9:13 * **1:13** Sam 91:11-13 * **1:14** Mk 6:17 * **1:14** Jo 1:43 * **1:15** Mt 3:2; Ga 4:4 * **1:17** Mt 13:47 * **1:21** Mt 4:13

21 *Hɨrakɨt tisesik, te hɨr nen niun wit Ka-
paneam. Hɨr nepu wit Kapaneam, maain
wɨ Sabat epei man, hɨrak Jisas ken wɨnak
kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses
neitai, hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak.
22 *Hɨr nemtau hɨm mɨrak, te hɨr han
kekrit neriuwe menmen hɨrak ketpim.
Hɨrak ap ketpor kar ke mɨt kerek ninɨn
nertei hɨm me Moses netpim. Au, hɨrak
katɨp kar ke Mɨtɨk Iuwe Krais kerek God
keriuwetek kan kekepi kerekek.
23 Me wɨ im, mɨtɨk enuk herwe kau kekr-
erek hɨrak kepu wɨnak ik.
24 *Hɨrak kɨnap katɨp kar ik: "Jisas ke wit
Nasaret, ti han herekyei mekam a? Ti han
te hewep a? Hi herteiyit. Ti Mɨtɨk Yaaik
Iuwe ke God."
25 Te Jisas kenerek ketpɨwek kar ik:
"Herwe enuk ti ekintɨp wɨre wɨre ti enepɨn
ekeipɨn mɨtɨk ik etpaan eno."
26 *Jisas katɨp kar ik, herwe enuk kete-
nenik te hɨrak keperper kenepɨp him iuwe,
herwe ketpaan kenpɨn kekeipnɨwek.
27 Mɨt miyapɨr nɨr menmen im hɨr
nepɨrpɨr nitehiyan nar ik: "Mekak ik.
Hɨrak ketpai hɨm ham yaaim. Hɨrak kɨre
Mɨtɨk Iuwe hɨrak katɨp herwe enun hɨr
nemtau hɨm mɨrak hɨr nisesim."
28 *Te waswas hɨr mɨt miyapɨr natɨpan
menmen Jisas kɨrɨakem te mɨt nerer wit
wit neit provins Galili hɨr nertei Jisas.

Jisas kɨkaap pita maam pɨrak hɨre yaaip
(Mt 8:14-15; Lu 4:38-39)

29 Jisas kɨnaaiwɨr wɨnak eik e, hɨrak
ketike mɨt nɨrak nen wɨnak ke Saimon
ketike Andru. Jems ketike Jon hɨrakɨt ten
tetikeri.
30 Saimon maam pɨrak (miye pe mɨte
pɨrak) hɨre wɨnap wɨwaai yeno hɨre yɨnk
sisi. Hɨr natɨp Jisas hɨre wɨnap.
31 Te Jisas ken kɨrep ketenen his mɨre
kɨka hɨre wekrit werp, hɨrak ketpɨwe kar
ik: "Ti hɨnap epei au." Te yɨnk sisi epei
au, hɨre yaaip. Hɨre yaaip te hɨre wemani
menmen hɨr nanɨm.

Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr
nɨre yaain
(Mt 8:16-17; Lu 4:40-41)

32 *Maain wepni kewen ken, hɨr mɨt
nerer wit wit neriyei mɨt miyapɨr hɨr
nɨnap, hɨr netike mɨt miyapɨr han kerek
herwe mekreri, hɨr neriyei nen nɨr Jisas.
33 Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne wit iuwe ik
nen nererik nau menep weipɨr ke wɨnak.
34 *Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr kerek hɨr
nɨnap te hɨr pɨke yaain. Mɨt han hɨrak
kepɨr herwe enum menpɨn mekeipnor.
Hɨrak katɨp herwe hɨr ap enwepyapɨrek
hɨrak keimɨn au emɨt! Hɨr nerteiyek hɨrak
Nɨkan ke God.

Jisas kɨrɨak menmen kerer wit wit ke
provins Galili
(Lu 4:42-44)

35 *Hekrit enum eik hɨrak kekrit ketpaan
ken yaank weinɨk kitehi God, te hɨrak
ketikerek tewepnak.
36 Maain, Saimon ketike mɨt han nepu
netikerek, hɨr nen nisesik.
37 Hɨr nen nɨnapɨnek hɨr netpɨwek
nar ik: "Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nan
nɨnetnut."
38 Hɨrak ketpor kar ik: "Emɨt! Haiu
wen emno wit ham menep te hi hatɨp mɨt
miyapɨr hɨm mai heitai en."
39 *Te hɨrak ken heriyai heriyai me
provins Galili, hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm
mɨrak keit wɨnak kerek mɨt nererik nekine
hɨm me Moses neitei. Hɨrak kepɨr herwe
enum mau mekre mɨt miyapɨr hɨram
menpɨn mekeipnor.

Jisas kɨkaap mɨtɨk enuk lepro mewik
hɨrak kɨre yaaik
(Mt 8:1-4; Lu 5:12-16)

40 Mɨtɨk enuk lepro mewik hɨrak kan
kewen ninɨp kitehi Jisas kar ik: "Mɨtɨk
Iuwe, ti hanhan eriuwa te ti ekepa hi are
yaaik."
41 Jisas hɨrak hanhanek te hɨrak kewis his
menterik ketpɨwek kar ik: "Hi hanhan ti
are yaaik."
42 Hɨrak katɨp epei au, in ek lepro menke
menpɨn mekeipnɨwek hɨrak kɨre yaaik.
43 Jisas ketpɨwek hɨm manp te hɨrak keri-
uwetek ken wasenum.
44 *Jisas ketpɨwek kar ik: "Ti emtewem.
Ti ap etɨp mɨtɨk hak menmen im. Au, ti eno
eteikɨn mɨtɨk pris yɨnk kit. Te ti ewetɨwek
menmen nɨpaa Moses ketpai haiu mamwet
God em, te mɨt hɨr nanɨrtei ti pɨke ere
yaaik."
45 Te mɨtɨk ik kemtau hɨm me Jisas au.
Hɨrak kewepyapɨrem heriyai heriyai, te
maain Jisas ap kakno kakitet witeik au.
Hɨrak kɨrɨakem te mɨt nanɨrek hɨr han
yaaik nanɨrp nanweiknɨwek. Te hɨrak kerp
pɨn eik, mɨt nerer wit wit hɨr nan nanɨrek.

2

Jisas kɨkaap mɨtɨk his hɨt enum hɨrak
kɨre yaaik
(Mt 9:1-8; Lu 5:17-26)

1 Maain wɨ ham, hɨrak pɨke kan wit
Kapaneam. Mɨt en nertei hɨrak pɨke kan
kepu wɨnak kɨrak.

* **1:22** Mt 7:28-29 * **1:24** Mk 5:7 * **1:26** Mk 9:26 * **1:28** Mt 4:24 * **1:32** Mt 4:24 * **1:34** Mk 3:11-12
* **1:35** Mt 14:23; Mk 6:46 * **1:39** Mt 4:23, 9:35 * **1:44** Mk 3:12, 7:36; Lev 14:1-32

2 Hɨr nertei hɨrak kepu, te hɨr yapɨrwe
nen nererik ere wɨnak kenempet keriuw-
eri. Mɨt han nerp ya weipɨr menep hɨr
nemtau Jisas ketpor hɨm me God.
3 Hɨrak wen ketpor hɨm, mɨtɨkɨt tekyaait
ten tekerɨr mɨtɨk kɨwaai kentar kɨnaan.
Hɨrak his hɨt maa tupe tupe meit. Hɨrakɨt
tan tatɨr Jisas tewep mɨt yapɨrwe nerp
neiyepet weipɨr, te hɨrakɨt ap tatno nɨmɨn
taau. Te hɨrakɨt tehɨn tɨniu leta me wɨnak
pɨnak ein.
4 Hɨrakɨt tehɨn tɨniu wɨnak ten niu ein,
hɨrakɨt tenke toni kɨwapɨn wɨnak siup
kerek Jisas hɨrak kerp ketɨn ni en. (Mɨt
ne Juda hɨr newis toni kɨwapɨn wɨnak
siup. Nɨpɨn au. Wit hɨrak tenhaan weinɨk,
hɨr niu auri.) Hɨrakɨt tenke toni ere kɨhi
wɨsenuk kepeit, hɨrakɨt tɨnaaiwɨr kɨnaan
kerek mɨtɨk kɨwaai kekrerem men tɨ.
5 *Jisas kertei hɨrakɨt tetike mɨtɨk kɨwaai
kɨnaan han kitet hɨrak kakɨkepik, hɨrak
ketpɨwek kar ik: "Mɨtɨk, hi esak menmen
enum mit hɨram mamno."
6 Hɨrak katɨp kar ik, te mɨt han kerek
ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt
miyapɨr em, hɨr nau neit en hɨr han kitet
nar ik:
7 *"Ko! Kenmak hɨrak katɨp kar ik?
Hɨrak katɨp enum kekrehɨr ke God. Hɨrak
kɨre God te hɨrak ketpim a? God kerekek
kakɨsak menmen enum mamno. Mɨt
taauye!"
8 Jisas kertei kekre han kɨrak hɨr han kitet
nar ik, te hɨrak ketpor kar ik: "Yi ap han
ekitet menmen mekre han ki mar im au
emɨt!
9 Hi atɨp mɨtɨk kɨwaai kentar kɨnaan,
'Hi esak menmen enum nɨpaa ti hɨrɨakem
hɨram mamno,' yi yepɨtari hi atɨp werek
auye. Te hi atɨp mɨtɨk, 'Ti ekrit etenen yeno
eiyɨm eno, hɨrak kakɨkrit kakno, yi eiyɨrtei
hi atɨp werek te hi esak menmen enum me
yi mɨt. Hi etpi mekam te yi han ekiteta?'
10 Hi tewen etpɨwek har ik: 'Ekrit eno,'
te yi eiyɨrtei hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
hi esak menmen enum yi mɨt ne tɨ yi
yɨrɨakem."
11 Hɨrak ketpor epei au, hɨrak katɨp mɨtɨk
kɨwaai kekre kɨnaan kar ik: "Ti ekrit ete-
nen kɨnaan mit eiyɨm eno witeik."
12 Hɨrak katɨp epei au, te mɨtɨk kehɨn
kekrit ketenen kɨnaan mɨrak kewepi ken
witeik. Mɨt nɨrek, te hɨr nepɨrpɨr newenɨpi
God Hɨrak Iuwe, hɨr natɨp nar ik: "Haiu
mɨr menmen yaaim mar im nɨpaa ein
auye."

Jisas kenɨne Livai hɨrak kisesik
(Mt 9:9-13; Lu 5:27-32)

13 Maain Jisas pɨke kitet tenhaan ken wan
ke Galili, mɨt nen nererik te hɨrak ketpor
hɨm me God.
14 *Hɨrak wen kitet tenhaan hɨrak kɨr
Livai, hɨrak nɨkan ke mɨtɨk Alfias, hɨrak
naanmɨpre wɨnak ke mɨt hɨr newɨr pewek
me takis. Jisas kɨrek ketpɨwek kar ik: "Ti
etikewa hawɨr wariyakɨt wauno te ti ehises
hɨm mai." Livai kekrit kisesik ketikerek
ten.
15 Maain Jisas kau wɨnak ke Livai. Mɨt
yapɨrwe enun kerek hɨr neit takis nekintɨp
pewek ham nɨsawɨnem, hɨr nen netike
mɨt kerek nɨrɨak menmen enum hɨr naam
menmen netike Jisas ketike mɨt nɨrak dis-
aipel kerek nises hɨm mɨrak.
16 *In ek mɨt han nepu, niuk mɨr Farisi,
hɨr ninɨn nises hɨm me Moses. Mɨt han
nepu niuk mɨr Skraip. Hɨr ninɨn nertei hɨm
me Moses natɨp mɨt em. Hɨr nɨr Jisas ketike
mɨt naanmɨpre pewek me takis netike
mɨt kerek hɨr nɨrɨak enum, hɨr yapɨrwe
newepnak nekiyan naam menmen. Hɨr
mɨt Skraip natɨp Jisas disaipel nɨrak nar
ik: "Kenmak hɨrak kɨpaam menmen ketike
mɨt nari pewek me takis netike mɨt nɨrɨak
menmen enum a?"
17 Jisas kemtau hɨm mɨr, te hɨrak ketpor
kar ik: "Mɨt nɨnap nanɨno nanɨr mɨtɨk
dokta. Mɨt hɨr manpenun neit taau. Hi epei
han tɨ hari han ke mɨt hɨr nɨrɨak enum. Mɨt
kerek hɨr han kitet hɨr yaain au."

Jisas katɨp me hɨm ham yaaim
(Mt 9:14-17; Lu 5:33-39)

18 Maain wɨ ham mɨt nises hɨm me Jon
netike mɨt ne Farisi hɨr han tewenɨn men-
men me God yaaim, te hɨr nanɨt nɨnpɨ
nanu. Mɨt han nɨri te hɨr nan nɨr Jisas
nitɨwekhi nar ik: "Mɨt ne Jon netike mɨt ne
Farisi hɨr nanɨt nɨnpɨ nanu. Nenmak te mɨt
nises hɨm mit nɨrɨakem au?"
19 Jisas ketpor tok piksa kar ik: "Mɨt nanɨt
nɨnpɨ nanu nantike mɨtɨk epei keit mɨte
a? Taauye! Hɨr han yaaik nanɨm menmen
nantikerek.
20 Maain wɨ ham hɨr mɨt han hɨr
nantɨwekhis neiyɨk nanɨno, te hɨr mɨt
nɨrak nanɨt ninpɨ rek nanu."
21 Hɨrak wen ketpor tok piksa kar ik:
"Mɨt hɨr ap nekerwo laplap ham kike
yaaim mentɨr ham enum tokim au. Hɨr
nekerwewim, maain hɨr nankemyet laplap
hɨram mamno mamre kike mamri laplap
tokik mamwepim.
22 Mɨt hɨr ap newen tɨpar wain wen petep
mekre meme hiyei tokim auye! Hɨr nan-
wenem te wain tɨwerpek mamniu, hiyei
tokim mamwep te wain mamwen mamno
tɨ, hiyei enum mamwep mamɨt. Au, mɨt

* **2:5** Lu 7:48 * **2:7** Ais 43:25; 1Jo 1:9 * **2:14** Jo 1:43 * **2:16** Mt 11:19; Lu 15:1-2

newen wain wen petep mekre meme hiyei wen yaaim nɨmnam.”

Hɨm me wɨ Sabat
(Mt 12:1-8; Lu 6:1-5)

23 *Maain wɨ sabat ham, Jisas hɨrak ketike mɨt disaipel nɨrak hɨr nen nitet ni ham. Mɨt nɨrak newen wit yehes mɨram nehis newenem hɨr naam.
24 Mɨt ne Farisi kerek ninɨn nises hɨm me Moses hɨr natɨp Jisas nar ik: “Ko! Nenmak te mɨt nit nɨrɨak menmen im enum a? Nɨpaa God kewet Moses hɨm lo me wɨ Sabat, te haiu metput me mɨt nit hɨr newen wit yehes au emɨt.”
25 *Jisas hɨrak ketpor kar ik: “Yi ap han kitet werek menmen yi yekinaam me hɨm me maam kaiu Devit a? Nɨpaa hɨrak ketike mɨt nɨrak nɨnpɨ maan te hɨr naam menmen nar ke haiu mɨt in ek epei maam. Te yi wen yepɨtari hɨr nɨrɨak enum au, yaaim ye!
26 *Abaiata hɨrak wen mɨtɨk hetpris naanmɨpre wɨnak ke God, hɨrak Devit ketike mɨt nɨrak nen wɨnak eik nɨmɨn ein naam bret tokim mɨt newisɨm me God mɨwaai mensiu kɨnaan menep. Mɨt naanmɨpre menmen me God, hɨr keriyen naam bret tokim mɨrak. Mɨt han au. Hɨm me Moses matɨp emɨt, te hɨrak Abaiata kewet Devit ketike mɨt nɨrak em hɨr naam.
27 *God kinɨn kɨrɨak mɨt. Hɨrak hanhani, hɨrak kehimɨtan wɨ sabat hɨram mamkaap mɨt keriyen.
28 Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi Mɨtɨk Iuwe, hi hinɨn menmen me wɨ sabat.”

3

Me wɨ Sabat Jisas kɨkaap mɨt his enum
(Mt 12:9-14; Lu 6:6-11)

1 Maain Jisas pɨke ken wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses neitai en. Mɨtɨk enuk his miutɨp meweikɨn hɨrak kau ein.
2 *Mɨt han hɨr nɨpɨrek hɨrak kakɨkepik me wɨ Sabat te hɨr nenerek nansiuwek hɨm nanriyaak kakno wɨnak enuk.
3 Jisas katɨp mɨtɨk his enuk kar ik: “Ti enen in.”
4 *Hɨrak epei kan, Jisas katɨp mɨt kar ik: “Me wɨ Sabat hɨm me God kerek Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram mewisai haiu mɨrɨak menmen yaaim o enum? Haiu emkaap mɨt o haiu emnɨp?” Hɨr au nekintɨp neit.
5 *Hɨrak kɨwaainaan kɨri kemtaantɨwo han enuk kentar hɨr mɨt han toenuk. Hɨrak katɨp mɨtɨk his enum kar ik: “Ti esiuwe his emnen.” Hɨrak kesiuwehis mɨrak te his pɨke mɨre yaaim.
6 *His mɨre yaaim te mɨt ne Farisi hɨr nen witeik nen nererik netike mɨt kerek nises hɨm me mɨtɨk iuwe King Herot, hɨr nimenɨpɨn Jisas nankɨp.

Mɨt yapɨrwe nises Jisas

7 Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak hɨr nen wan eik. Mɨt yapɨrwe ne provins Galili hɨr nisesik nen nererik netike mɨt ne Provins Judia,
8 *Idumia, wit yapɨrwe ke mani Jodan pɨnak ein, wit Taia, wit Jerusalem ketike wit Saidon. Hɨr yapɨrwe nemtau menmen Jisas epei kɨrɨakem, te hɨr nan nanɨrek.
9 *Hɨr epei nan, Jisas katɨp mɨt nɨrak kar ik: “Yi yayit bot eiyɨk einen eitenɨnek te mɨt ap nanɨpɨra hi ankewɨn hɨr nanɨntɨrɨra.”
10 *Nɨpaa Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe nɨnap hɨr nɨre yaain, te in ek mɨt yapɨrwe nɨnap newep mɨt hɨr nan nerp menep newis his mentar Jisas, te hɨr nɨre yaain.
11 *Hɨrak ken kitet ein ein, herwe enun nɨrek nitehɨr nau tɨ nenepɨp nar ik: “Ti Nɨkan ke God.”
12 *Te Jisas ketpor hɨm manp hɨr ap nanwepyapɨrek au emɨt!

Jisas hɨrak kehis mɨt disaipel nar hiswiyen wik
(Mt 10:1-4; Lu 6:12-16)

13 Maain Jisas kehis mɨt kerek hɨrak hanhani kenɨnor hɨr nan nisesik netikerek nen nau mɨniu (o neiyɨp) kentɨr ein.
14 Hɨr nau ein, hɨrak kehis mɨt hiswiyen wik (12) hɨrak kewep niuk kenewor niuk mɨr “Aposel.” Hekrit hekrit hɨr netikerek nanriyan nanisesik nanɨmtau hɨm mɨrak. Maain hɨrak kakriuweti nanɨno nantɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak.
15 Maain hɨrak kakriuweti kakwisi hɨr nepɨr herwe enun nanɨno nankeipɨn mɨt.
16 *Im em hɨram niuk me mɨt hɨrak ketorhis keriyei netikerek: Saimon (hɨrak kewis niuk mɨrak ham Pita),
17 *Jems, ketike nɨkik kɨrak Jon, hɨrakɨt nɨkerek te Sebedi (Hɨrak kewis niuk mɨrakɨt wik Boanesis kentar hɨrakɨt tatɨp hɨm iuwe mɨre nepni mewenɨn).
18 Hɨrak wen kehimɨtan Andru, Filip, Batolomyu, Matyu, Tomas, Jems hɨrak nɨkan ke mɨtɨk Alfias, Tadias, Saimon Selot,
19 hɨr netike Judas ke wit Iskeriot kerek kewepyapɨr Jisas te mɨt enun nepan nɨrak neiyɨk nen nakɨp.

* **2:23** Diu 23:25 * **2:25** 1Sml 21:1-6 * **2:26** Lev 24:5-9 * **2:27** Diu 5:14 * **3:2** Lu 13:14 * **3:4** Lu 14:3 * **3:5** Jo 11:33, 12:40 * **3:6** Mt 22:15-16 * **3:8** Mt 4:25 * **3:9** Mk 4:1; Lu 5:1-3 * **3:10** Mt 14:36 * **3:11** Lu 4:41 * **3:12** Mk 1:34 * **3:16** Jo 1:42 * **3:17** Lu 9:54

Mɨt natɨp Bielsebul kɨkaap Jisas kepɨr herwe enun nekeipɨn mɨt
(Mt 12:24-32; Lu 11:14-23, 12:10)

20 *Jisas kehis mɨt hiswiyen wik (12) epei au, hɨrak ken wɨnak kɨrak eik. Hɨrak ken wɨnak, mɨt yapɨrwe nererik wɨnak kɨrak te hɨrak ketike mɨt disaipel nɨrak ap te nanɨm menmen taau.
21 *Maain miye pɨrak wetike kikrek tɨrak hɨr nerteiyek, hɨr nen nare nantɨwekhis nanriyaak neiyɨk nanɨno nɨr ein nentar hɨr han kitet hɨrak han ken sip hɨrak ketaritari.
22 *Mɨt kerek ninɨn nertei hɨm lo me Moses natɨp mɨt miyapɨr em, hɨr nɨnaaiwɨr wit Jerusalem nekiuwe nan natɨp nar ik: "Herwe enuk niuk mɨrak Bielsebul hɨrak kersɨs Jisas te hɨrak Seten kewis Jisas hɨrak kinɨn herwe enun kepɨri nanɨno nankeipɨn mɨt."
23 Jisas kertei menmen hɨr netpim te hɨrak kenɨne mɨt ein hɨr nan nerp menep in, hɨrak ketpor tok piksa kar ik: "Seten kenmak te hɨrak kepɨr herwe nɨrak nekeipɨn mɨt a? Taauye!
24 Mɨt ne wit hak hɨras nanɨnepan, te hɨr nankiyan nantike mɨt han ne wit hak nanɨnepan taauye!
25 Mɨt ne weiwɨk miutɨp hɨras nanɨnepan te hɨr nanɨrkeik te hɨr nankiyan nanu nanɨt? Au, hɨr nanɨwaank hɨras.
26 Seten hɨrekes kepɨr herwe nɨrak nankeipɨn mɨt, hɨr nanɨnke hasini nanɨwaank hɨras.
27 Hi hinɨn Seten hi epɨr herwe nɨrak nekeipɨn mɨt, hɨram mar ke mɨtɨk hak kinɨn kakno kakwep weipɨr kaksenkek mɨtɨk enuk yehes enum o mɨtɨk iuwe, te hɨrak kakɨt menmen mɨrak meit wɨnak eik keiyɨm kakno.
28 "Hi etpi werek. Menmen enum mɨt nɨrɨakem metike hɨm enum hɨr netpim hɨrak God kakɨsakem han ekitetim au.
29 Te mɨt natɨp enum me menmen God Hɨmɨn Yaaik kɨrɨakem, hɨrak ap te kakɨsakem taau! Hɨram mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik."
30 *(Jisas katɨp hɨm im kentar mɨt han ne Jerusalem hɨr natɨp nar ik: "Herwe enuk kersɨsek kekepik te hɨrak kepɨr herwe enun nekeipɨn mɨt.")

Neimɨn hɨr ne weiwɨk me Jisas
(Mt 12:46-50; Lu 8:19-21)

31 *Hɨrak katɨp epei au, Jisas miye pɨrak wetike kikrek tɨrak nan nerp witeik nenɨnewek.
32 Mɨt nau neit nɨmɨn nemtau hɨr nenɨnewek, hɨr netpɨwek nar ik: "Miye pit wetike kikrek nit hɨr nerp witeik nenɨnut."
33 Jisas ketpor kar ik: "Neiyɨn hɨr nɨre miye wetike kikrek nai?"
34 Hɨrak kɨwaainaan kɨr mɨt nau menep te hɨrak katɨp: "Mɨt in hɨr nɨre miye wetike kikrek nai.
35 Mɨt kerek nemtau hɨm me God nisesim, hɨr keriyen nɨre miye wetike kikrek o yenterer nai."

4

Jisas katɨp tok piksa me mɨtɨk kamɨr wit yehes mau ni
(Mt 13:1-9; Lu 8:4-8)

1 *Jisas pɨke ken wan ke Galili kerp tenhaan eik katɨp mɨt hɨm me God. Hɨrak kepu ein, mɨt yapɨrwe nan nererik nanɨmtau hɨm mɨrak. Hɨr nerp menep menep nersɨs Jisas, te hɨrak ken kau bot kɨwaai kentar wan menep tenhaan. Mɨt yapɨrwe nau tenhaan nemtau hɨm mɨrak.
2 *Hɨrak ketpor tok piksa kar ik:
3 "Yi eiyɨmtewem! Hɨrak mɨtɨk hak ken kewɨr yehes meit ni mɨrak.
4 Hɨrak wen kewɨrem, ham menke mɨwaai yayiwe, hore meniuwe man maam.
5 Yehes ham hɨram menke mɨwaai tɨ kentar nan mewo waswas mekre tɨ kike.
6 Maain, wepni iuwe kan kamɨp, hɨram meweiwei maa keremem.
7 Yehes ham menke mɨwaai tɨ kerek nɨpaa waai enum tɨk tɨk mewiyen. Maain, waai enum tɨk tɨk pɨke mewo mɨwapɨnem, te hɨram ap mari au.
8 Yehes ham menke mɨwaai tɨ yaaik nɨpaa mɨtɨk kewenek. Hɨram mewo iuwe mari yapɨrwe. Ham mari 30, ham mari 60, ham mari 100."
9 Jisas katɨp hɨm mɨrak mɨkaru mar ik: "Neimɨn yi yertei hɨm mai werek werek yi han ekitetim werek werek."

Kenmak Jisas katɨp tok piksa
(Mt 13:10-17; Lu 8:9-10)

10 Maain, mɨt yapɨrwe epei nen, Jisas hɨrak kepu weinɨm ketike mɨt hiswiyen wik nɨrak (12) netike mɨt han disaipel kerek nemtau hɨm mɨrak keriyen. Hɨr nepu nitɨwekhi hɨm me nɨpaa hɨrak ketpim.
11 Te hɨrak ketpor kar ik: "God kewisi yi yertei menmen me hɨrak kinɨn naanmɨpre menmen karkeik. Nɨpaa God ap kewepyapɨrem, te mɨt hɨr nerteiyem au. Hi etpim hɨsawɨnem te yi mɨt keriyen yertei menmen me God.
12 *Mɨt han toenuk au. Hi etpim hɨsawɨnem hetpor te

* **3:20** Mk 6:31 * **3:21** Jo 10:20 * **3:22** Mt 9:34, 10:25 * **3:30** Jo 10:20 * **3:31** Mk 6:3; Jo 2:12; Ap 1:14 * **4:1** Mk 3:7-9; Lu 5:1-3 * **4:2** Mt 13:34; Mk 4:33-34 * **4:12** Ais 6:9-10; Jo 12:40; Ap 2:26-27

'hɨr enɨr menmen te hɨr ap nerteiyem, hɨr nemtewem te hɨr nerteiyem au. Hɨr nertei te hɨr neweikɨn han newet God em, God kakɨsak menmen enum hɨr nɨrɨakem. Hɨr nepɨtari menmen te hɨrak kakɨsak menmen enum mɨr au.'

Jisas kewepyapɨr hɨm me tok piksa
(Mt 13:18-23; Lu 8:11-15)

13 "In ek yi yepɨtari menmen im hi etpiyem hɨsawɨnem, te maain yi eiyɨrtei menmen ham hi etpiyem hɨsawɨnem mamɨrkeik? Taauye! Hi are ewepyapɨr im em, te maain yi eiyɨrtei hɨm me God werek werek.

14-15 Yehes mɨwaai yayiwe hɨram mar ke mɨt hɨr nemtau hɨm me God, te Seten kan keweiknor han kɨr hɨr han kaa hɨm mɨrak.

16 Yehes menke mɨwaai tɨ kike kentar nan hɨram mar ke mɨt nemtau hɨm me God hɨr han yaaik.

17 *Yehes nekenik kike mewo mepu, maain wepni kamɨp hɨram meweiwei maa hɨram mɨre mɨt. Mar im hɨr nepu han yaaik, te maain mɨt hɨr han neneri newepnaki, hɨr han enuk nanɨnaaiwɨr hɨm me God mamɨt.

18 Yehes mɨwaai tɨ nɨpaa waai tɨktɨk mewi mɨwapɨn yehes hɨram mar ke mɨt hɨr nemtau hɨm me God.

19 *Te hɨr han kitet menmen yapɨrwe. Hɨr han yaaik nanɨt pewek yapɨrwe, hɨr hemkre menepam neriuwe menmen heriyai heriyai ere han kɨr kenke kenterim. Hɨm me God mepu mekre han kɨr au, hɨr han kaa rem meit.

20 Yehes mɨwaai tɨ yaaim mari yapɨrwe, hɨram mar ke mɨt nemtau hɨm me God hɨr nisesim nɨrɨak menmen yaaim. Mɨt han kike, mɨt han iuwe, mɨt han wɨsenum."

Hɨm me si mɨt nɨsawɨnek kekre sar
(Lu 8:16-18)

21 *Jisas hɨrak pɨke ketpor kar ik: "Yi yayɨt si te yi eisawɨnek ekɨkre sar o eknɨk yeno a? Taauye! Yi eiwisɨk ekɨntar yeno eku niu ekɨr.

22 *Menmen yapɨrwe mɨsawɨn meit, maain hɨram pɨke mamu yaain mɨt nanɨrteiyem. Menmen ham yapɨrwe mɨt hɨr nehanem, maain hɨram mamu yaain mɨt nanɨrteiyem.

23 Keiyɨn kakɨrtei, hɨrak kakɨmtewem."

24 *Hɨrak wen ketpor kar ik: "Menmen yi eiyɨmtewem yi han ekitetim werek werek. Mar ke yi han kitet mɨt netike menmen hɨr nɨrɨakem, maain mar im God han kakiteti yi mɨt kakrekyiyem, te hɨrak kakriyaam wɨsenum.

25 *Mɨtɨk hak ketenen menmen, te God kakwetɨwek menmen ham mamtikerem hɨram yapɨrwe. Mɨtɨk hak au ketenen menmen kike, menmen mɨrak kike God kakriyaam mamno mamkeipnɨwek mamɨwaank mamɨt."

Tok piksa me yehes mewo

26 Jisas wen katɨp: "Menmen God kɨrɨakem kakri han ke mɨt te hɨr nanisesik, hɨram mar ke mɨtɨk kamɨr yehes mau ni.

27 *Wɨtaan o wanewik hɨrak kɨwaai o kɨrɨak menmen, yehes mewo. Hɨrak kɨrem mewo, te hɨrak kepɨtari karkeik te hɨram mewo.

28 Tɨ hɨrekes kenip yehes mewo men mine tɨwei, maain heneik mewim hɨram mamri mamine nɨkim mɨram. Mɨtɨk au, tɨ erekek kenip menmen mewo.

29 *Maain yehes me nenhep maa, mɨtɨk kaknen kakwenem."

Tok piksa me nu mastet
(Mt 13:31-32; Lu 13:18-19)

30 Jisas wen ketpor kar ik: "Hi etpi menmen God kɨrɨakem kakri han ke mɨt kakriuwerem hɨram mɨre mekam? Hi etpi hɨm im.

31 Yehes me nu mastet men tɨ mewo hɨram kike kike. (Hɨram mar ke God kinɨn naanmɨpre mɨt, te maain hɨr yapɨrwe nanɨrtei menmen mɨrak.)

32 Maain, hɨrak mastet nɨkik kakwo kakre iuwe, hɨrak kinɨn menmen mɨt namɨr mau ni eim, hɨrak ken niu kakwɨrɨr heneik mewik, te hore mamnen mamwik mamwis yaank mentar heneik mɨrak."

Jisas katɨp mɨt hɨm tok piksa keremem
(Mt 13:34-35)

33 Jisas katɨp mɨt yapɨrwe tok piksa mar im ere hɨrak keremir yinam au meit mentar hɨr ap nerteiyem wen au.

34 Hɨrak katɨp tok piksa mar im katɨp mɨt yapɨrwe rem keriyen. Te hɨrak ketike mɨt nɨrak nepu weinɨm, hɨrak kewepyapɨr menmen nɨpaa hɨrak ketpim kɨsawɨnem.

Jisas katɨp te yuwerep katɨn kike kike keit
(Mt 8:23-27; Lu 8:22-25)

35 Maain hɨnkewɨ menep kakre wɨtaan, Jisas katɨp mɨt nɨrak kar ik: "Haiu emno emrekir wan emno pɨnak ein."

36 Hɨrak ketpor, te hɨr netikerek wen nau bot nɨnaaiwɨr mɨt yapɨrwe nerp tenhaan. Mɨt nau bot ham netikeri nen.

37 Hɨr wen nepno ein, yuwerep kɨniu kan keriuwet wan te tɨpar kehɨnhɨn kekre bot.

38 Jisas kɨwaai kɨnatɨn kekre bot sip kɨrak kewis paan kentar yeno tap mɨrak.

* **4:17** Mt 26:31 * **4:19** Mt 19:23-24 * **4:21** Mt 5:15 * **4:22** Mt 10:26; Lu 12:2 * **4:24** Mt 7:2 * **4:25** Mt 13:12 * **4:27** Je 5:7 * **4:29** Joe 3:13; Rev 14:15

Mɨt nɨrak nan nekotɨtek netpɨwek nar ik: “Haai, ti ap han kitetai au a? Haiu wan kɨniu kakwep te haiu mami.”

39 Te Jisas kekrit katɨp wan yuwerep kewenek kar ik: “Hɨhe enuk ewaai ehɨt!” Hɨrak katɨp epei au, yuwerep katɨn kike kike, wan hɨhe enuk kɨwaai keit.

40 Te Jisas katɨp mɨt nɨrak kar ik: “Yi yenmak te yi yɨnaain a? Yi ap han kiteta wen au a?”

41 Hɨr nemtau hɨm mɨrak, hɨr nɨnaain natɨpan main main nar ik: “Mɨtɨk ik hɨrak keimɨn? Hɨrak mɨtɨk kerekek? Hɨrak kertei kewen yuwerep wan hɨhe enuk kɨwaai keit.”

5

Jisas kepɨr herwe enuk kenpɨn kekeipɨn mɨtɨk

(Mt 8:28-34; Lu 8:26-29)

1 Hɨr nau bot nerekir wan nen pɨnak ein, hɨr niun tɨ ke wit ke mɨt ne Gerasa.

2 *Jisas hɨrak kenke kɨnaaiwɨr bot kiun tenhaan ken pɨn eik, mɨtɨk hak kerek herwe enuk kersɨsek hɨrak kɨnaaiwɨr herwe hei kɨnɨk mɨniu (o neiyɨp), hɨrak kan Jisas.

3 Mɨtɨk ik hekrit hekrit kepu kekre herwe hei kɨnɨk mɨniu (o neiyɨp). Mɨt han hɨr ap nenke sen nesenkekik neriuwerem in ek au.

4 Hɨr nɨpaa nesenkekik neriuwe sen mau his hɨt mɨrak, te hɨrak au kari me his ketnim, hɨrak kewɨr nan kenemtɨn me hɨt. Mɨt han hɨr nepɨtari nɨrɨak menmen te hɨrak kɨre yaaik kau keit, taau.

5 Hekrit hekrit wɨtaan wepni, hɨrak kepu kepeit kepɨkre herwe hei kɨnɨk mɨniu (o neiyɨp), hɨrak kenepɨp kenep hɨrekes keriuwe nan kerekir yɨnk kɨrak.

6 Hɨrak kɨr Jisas keperp ein, hɨrak kesiukɨn ken kewen ninɨp kitehɨr kewenɨpiyek kerp menep,

7 *hɨrak kenepɨp katɨp kar ik: “Ti Nɨkan ke Mɨtɨk Iuwe ti henmak te t!”

8 Herwe kɨnapen kentar Jisas nɨpaa ketpɨwek kar ik: “Ti herwe enuk enke enepɨn ekeipnɨwek.”

9 Jisas kitɨwekhi kar ik: “Ti ekine hɨrekes.” Herwe katɨp, “Hi niuk mai mɨt yapɨrwe hentar haiu herwe yapɨrwe mersɨsek.”

10 Hɨrak kitehi Jisas hɨm iuwe te hɨrak ap kakriuweti nanɨnaaiwɨr wit ik au ekɨt!

11 Sak yapɨrwe meit mɨniu (o neiyɨp) eik maam menmen.

12 Herwe nitɨwekhi nar ik: “Ti eriuwetai haiu mamno mamɨkre sak.”

13 Jisas hɨrak kewenhi te hɨr netpaan nɨrɨr nekeipɨn mɨtɨk ik, hɨr nen nekre sak. Sak yapɨrwe mar 2,000 hɨram mɨrɨr mekiuwe mɨniu (o neiyɨp) men mamɨn wan tɨpar mekiuwe hɨm yipɨr hɨram maa meit.

14 Mɨt kerek naanmɨpre sak hɨr nɨrɨr nen natɨp mɨt ne wit iuwe, mɨt ne wit kike me menmen im epei man. Hɨr nemtau menmen im, hɨr nan nanɨr menmen mɨt hɨr epei netporem.

15 Hɨr nan nɨr Jisas ketike mɨtɨk nɨpaa herwe nersɨsek. Mɨtɨk ik hɨrak kau tɨ han yaaik, hɨrak epei keriuwet klos, te hɨr mɨt nɨnapen.

16 Mɨt naanmɨpre sak wen netpor menmen hɨr epei nɨrem me mɨtɨk enuk ketaritari ketike sak.

17 Hɨr nemtau menmen im, hɨr nitehi Jisas hɨm iuwe hɨrak kaknaaiwɨr wit kɨr.

18 Hɨr nitɨwekhi nar ek, te hɨrak ken kau bot. Hɨrak mɨtɨk nɨpaa herwe nersɨsek kitehi Jisas, te hɨrak ketikerek tatno.

19 Te Jisas ketpɨwek kar ik: “Au, ti ehu in eno wit me mɨt nit eteiknor etpor menmen Mɨtɨk Iuwe hɨrak kerekyutem han tewenɨnit kekepit.”

20 *Te hɨrak ken wit mar hiswiyen (10) niuk mɨram Dikapolis, hɨrak katɨp kewepyapɨr menmen Jisas kerekyɨwekem. Mɨt en nemtewem hɨr nepɨrpɨr han yaaik han kitetim.

Jisas kɨkaap mɨtɨk iuwe nɨki pɨrak wetike mɨte hɨre winen hemkre

(Mt 9:18-26; Lu 8:40-56)

21 Jisas pɨke ken kau bot ketike mɨt nɨrak, hɨr nerekir wan nen pɨnak ein. Jisas kenke kɨnaaiwɨr bot pɨke ken kiun tenhaan eik, mɨt yapɨrwe nerp nererik neweiknɨwek kerp en.

22 Hɨr nerp nererik neweiknɨwek kerp en, mɨtɨk hak kerek naanmɨpre wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses neitai, niuk mɨrak Jairas, hɨrak kan kenke kitehɨr kɨwaai hɨt me Jisas,

23 *hɨrak katɨp hɨm iuwe kar ik: “Nɨki pai nepei menep wawi waunatɨn wauno. Ti enen etikewa euno ti ewis his menteriye te hɨre aure yaaip hɨre pɨke wawɨkrit wawu.”

24 Hɨrak ketpɨwek, te Jisas ketikerek ten ein.

Hɨrak tetike mɨt disaipel nɨrak nen en, mɨt yapɨrwe nisesi nen nerp neweikɨn Jisas.

25 Mɨte piutɨp wises Jisas wetikeri, hɨre wɨnap hekrit hekrit winen hemkre me tito mar hiswiyen wik (12).

26 Hɨre nɨpaa wen wɨr mɨt dokta yapɨrwe, hɨre wewɨr pewek wewetorem weiyɨm watɨn hɨrehes ere hɨram epei au

* **5:2** Mk 1:23 * **5:7** Mk 1:24 * **5:20** Mt 4:25; Mk 7:31 * **5:23** Mt 8:3; Mk 7:32

mesi. Te hɨr nertei nekepye au. Hɨre wen
wɨnap winen hemkre.
27 *Hɨre wemtau mɨt natɨp menmen Jisas
hɨrak kɨrɨakem, te hɨre wisesik.
28 Hɨre han kitet war ik: “Hi awis his
mentar laplap mɨrak kerekek, te hi pɨke are
yaaip.”
29 Hɨre wesiuwe his wewisɨm mentar
laplap mɨrak, hemkre kɨre katɨn keit, hɨre
wɨre yaaip. Te hɨre wertei hɨre winen
hemkre epei au keit.
30 *Jisas hɨrak kertei menmen mɨrak
yaaim iuwe mɨnaiwɨrek men mɨkaap
neimɨn, te hɨrak keweikɨn kɨwaainaan
kitehi mɨt kar ik: “Keimɨn ketenɨno laplap
mai?”
31 Mɨt nɨrak disaipel netpɨwek: “Ko! Mɨt
yapɨrwe neweiknɨnit. Kenmak te ti hitorhi
me laplap mit a?”
32 Au, Jisas wen kɨwaainaan kakɨr keimɨn
ketenɨnɨwek laplap.
33 Mɨte ip wertei hɨre epei wɨre yaaip, te
hɨre wepɨrpɨr wan wenke witehɨr wɨwaai
hɨt me Jisas wewepyapɨr menmen hɨre
wɨrɨakem.
34 *Te Jisas ketpɨwe kar ik, “Mɨte, ti han
kiteta hi ekepit, te ti ere yaaip. Nɨpaa ti
hɨnap te in ek ti epei ere yaaip.”
35 Hɨrak wen ketpɨwe, mɨtɨk Jairas mɨt
nɨrak nan netpɨwek nar ik: “Nɨki pit epei
waa, henmak te ti eriyaam ektan Jisas? Ti
ewisɨk kakno?”
36 Te Jisas kemtewem hɨrak katɨp mɨtɨk
Jairas kar ik: “Ti ap enaain au. Ti han
ekiteta kerekek.”
37 Hɨrak kewis Pita, Jems ketike nɨkik
kɨrak Jon tetike mɨtɨk ik keretet, hɨrakɨt ten
ein. Hɨrak kewen mɨt han au, hɨr nerp in.
38 Hɨrakɨt ten tɨpiun wɨnak ke mɨtɨk
ek, hɨrak Jisas kɨr mɨt hɨr nɨkɨtep ne-
sikeyaanmi.
39 *Hɨrak ken wɨnak ke nɨmɨn ein, hɨrak
ketpor kar ik: “Yenmak te yi yɨkɨtep? Hɨre
ap waa au, hɨre wɨwaai kerepep.”
40 Hɨr nemtewek katɨp kar ik te hɨr
nenwesɨsek enum enum nen. Te hɨrak
keriuweti nen wit eik. Hɨrak ketike miye
haai nɨre nen netike Pita, Jems, Jon neit
haau me nɨki wɨwaai weitai en.
41 *Hɨrak ketenenɨwe his kiutɨp ketpɨwe
hɨm me mɨt ne Isrel kar ik: “Talita kumi.”
Haiu meweikɨn hɨm haiu matɨp mar ik:
“Nɨki kike hi hetput ti ekrit.”
42 Hɨre wekrit wasenum witet ein ein.
(Nɨpaa ein hɨre wepu tito mar hiswiyen
wik (12).) Hɨr mɨt nɨrep hɨre witet ein ein
hɨr nenemyɨwe naan natɨp: “Ko!”
43 *Jisas ketpor hɨm iuwe te hɨr ap nan-
wepyapɨrek au emɨt. Epei au, hɨrak ketpor
hɨr nanwetɨwe menmen te hɨre wawɨm.

6

Mɨt ne wit Nasaret neweikɨn sip newet Jisas
(Mt 13:53-58; Lu 4:16-30)

1 Jisas kɨnaaiwɨr wit ik ek ken kiun wit
kɨrak eik. Mɨt nɨrak hɨr nisesik.
2 *Hɨrak ken kiun witeik, maain wɨ sabat
ham, hɨrak ken kekre wɨnak kerek mɨt
nekine hɨm me Moses neitai en, hɨrak
katɨp mɨt miyapɨr hɨm me God. Hɨr
nemtewek, hɨr nehɨnhɨn natɨp nar ik:
“Keimɨn ketpɨwek hɨm im te hɨrak ket-
paiyem? Karkeik te hɨrak kertei menmen
im? Hɨrak kɨrɨak menmen yaaim nɨpaa
haiu ap mɨrem au.
3 *Mɨtɨk ik ek hɨrak kime wɨnak kerekek.
Hɨrak nɨkan ke Maria. Hɨrak heiyiuwe ke
Jems, Josep, Judas tetike Saimon. Yenterer
nɨrak nau in netikewai. Hɨrak Mɨtɨk Iuwe
au. Hɨrak mɨtɨk weinɨk kepɨr ke haiu mɨt
keriyen.” Te hɨr han toenuk neriuwerek
nɨneinɨk.
4 *Jisas ketpor kar ik: “Mɨtɨk hak katɨp
mɨt menmen God keteiknɨwekem, niuk
mɨrak iuwe men heriyai heriyai merer wit
wit. Te niuk mɨrak ap iuwe keit wit kɨrak,
o weiwɨk miutɨp mɨrak o miye haai kikrek
o yenterer nɨrak au.”
5 *Hɨrak ap kɨrɨak menmen yaaim
yapɨrwe nɨpaa mɨt ap nɨrem au, te hɨrak
kewis his mentar mɨt nɨnap kekekpi hɨr
nɨre yaain manpenuk neit.
6 Hɨrak kenke kekreri kentar mɨt in ap
han kitetik.

Jisas keriuwet mɨt aposel nɨrak nar hiswiyen wik (12)
(Mt 10:5-15; Lu 9:1-6)

7 *Hɨrak kari mɨt hiswiyen wik nɨrak (12)
nau hɨrak ketpor menmen. Hɨrak ketpor
menmen, hɨrak kenkeri keriuweti nɨre wik
wik nen nerer wit wit. Hɨrak kewisi hɨr
nekrehɨr kɨrak nepɨr herwe enun nanɨno
nankeipɨn mɨt.
8 *Hɨrak ketpor hɨm iuwe te hɨr ap nanɨt
menmen yapɨrwe neiyɨm nanɨno au emɨt!
Pewek o wapnake o menmen au. Paap
kerekek te hɨr neke tɨ neriuwerek.
9 Hɨr neriuwet su, te saket wik au emɨt,
miutɨp keremem. Hɨrak ketpor kar ik:
10 “Me wɨ yi yaino yayu yayɨkre wɨnak
hak, yi ap yayɨm menmen eirer wɨnak
ham au emɨt. Wɨnak kiutɨp kerekek ere yi
yainaaiwɨr wit yaino wit hak.

* **5:27** Mk 6:56; Mt 14:36 * **5:30** Lu 6:19 * **5:34** Mk 10:52; Lu 7:50, 17:19 * **5:39** Jo 11:11 * **5:41** Lu 7:14
* **5:43** Mk 1:44, 7:36 * **6:2** Jo 7:15 * **6:3** Jo 6:42 * **6:4** Jo 4:44 * **6:5** Lu 4:40 * **6:7** Lu 10:1 * **6:8** Lu 10:4-11 * **6:11** Ap 13:51

11 *Mɨt ne wit hak ap neriyi mɨt naan-
mampri yayɨt wɨnak kɨr nanɨmtau hɨm mi
au, yi einaaiwɨr mɨt in einepep toni waniu
(o win) mau hɨt mit, te yi yeteiknor hɨr
nɨrɨak enum.”
12 Hɨrak ketpor epei au, hɨr mɨt nɨrak
nen natɨp mɨt miyapɨr han hɨm me God me
hɨrak katɨp mɨt hɨr nanweikɨn sip nanwet
menmen enum.
13 *Hɨr nepɨr herwe enun yapɨrwe
nekeipɨn mɨt, hɨr newen wel mentar mɨt
nɨnap, te hɨr nɨre yaain.

Mɨt nenep Jon kerek kɨrkɨr mɨt, hɨrak kaa
(Mt 14:1-12; Lu 3:19-20, 9:7-9)

14 *Mɨtɨk iuwe King Herot kinɨn
naanmɨpre mɨt ne Isrel, hɨrak kertei
menmen Jisas kɨrɨakem kentar Jisas niuk
mɨrak iuwe te mɨt hɨr nertei menmen hɨrak
kɨrɨakem hɨr netpim nerer wit wit. Te
Herot kemtewek. Mɨt han natɨp nar ik:
“Jon kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar hɨrak
nepei kaa, te hɨrak pɨke kekrit kepu. Mar
im te hɨrak kɨrɨak menmen yaaim nɨpaa
haiu mɨt ap mɨrem au.”
15 Te mɨt han natɨp nar ik: “Hɨrak Jisas ik
hɨrak Ilaisa kerekek.” Mɨt han natɨp: “Au,
hɨrak kɨre mɨt profet nɨpaa natɨp hɨm me
God newepyapɨrem natɨp mɨt em.”
16 Herot kemtewem, hɨrak han kitet kar
ik: “Hɨrak Jon nɨpaa hi eriuwet mɨtɨk hak
ken kerekir teruk kɨrak paan kewen keket,
hɨrak pɨke kekrit kau keit.”
17-18 **Nɨpaa Jon hɨrak epei katɨp Herot
kar ik: “Ti hewaank Herodias mɨte pe nɨkik
kit ti hetɨwe. Menmen im hɨram ap yaaim
au, hɨram enum!” Herot han enuk keri-
uwet mɨt nɨrak hɨr netenen Jon nesenkekik
newisɨk kekre wɨnak enuk kentar mɨte pe
Herot nɨkik kɨrak niuk mɨrak Filip, hɨrak
herot ketɨwe.
19 Herodias hɨre han enuk ware waunep
Jon, te hɨre taau.
20 Herot kɨnaain Jon. Hɨrak kertei Jon
mɨtɨk yaaik kises hɨm me God. Te Herot
naanmɨprewek. Wɨ kerek herot kemtau
hɨm mɨrak hɨrak kɨnaain. Te hɨrak wen
pɨke hanhan kakɨmtau hɨm mɨrak kak-
teipim kerekek.
21 Maain wɨ ham Herodias hanhan
wemirɨr Herot mɨtɨk kɨre hɨrak kaknep
Jon. Wɨ im Herot han kitet wɨ nɨpaa miye
pɨrak winaak, te hɨrak kemani menmen
kakwet mɨt nɨrak ne gavman netike mɨt
kerek naanmɨpre mɨt ne ami netike mɨt
niuk mɨr iuwe neit provins Galili hɨrak
kakwetɨr menmen hɨr nanɨm.
22 Hɨr naam epei au, Herodias nɨki pɨre
wan wɨrɨre winor henye. Hɨr mɨt han
yaaik iuwe neriuwerep, te Herot ketpɨwe
kar ik: “Ti itauhi me menmen ti hanhanem,
te hi tewen ewetitem.
23 *Menmen mekam ti itauhiyem hi
ewetitem. Ti itauhi me menmen hi
naanmɨprewem te hi enke pɨnam ewetitem
hi wen hetenen pɨnam.”
24 Hɨrak katɨp epei au, hɨre wen witeik
witehi miye pɨre war ik: “Hi ehitɨwekhi
mekam?” Hɨre miye wetpɨwe war ik: “Ti
ehitɨwekhi me mɨtɨk kakno kaknep mɨtɨk
Jon Baptais kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar
hɨrak kakweto paan kɨrak.”
25 Hɨre pɨke wan waswas wetpɨwek hɨm
iuwe war ik: “In ek ti eweto paan ke Jon
ekɨkre tɨkenup.”
26 Herot kemtau hɨm im, hɨrak han enuk.
Te nɨpaa hɨrak ketpɨwe hɨm iuwe, mɨt
yapɨrwe nemtewek. Te hɨrak kɨnapen
kaknep Jon, te hɨrak yɨnk enuk katɨp mɨte
auye.
27 Te hɨrak kesiuwe mɨtɨk ken kerekir Jon
teruk kɨrak kekre wɨnak enuk.
28 Hɨrak kewis paan kɨrak kekre tɨkenup
hɨrak pɨke keiyɨk kan kewet mɨte rek. Hɨre
wen witeik wewet miye pɨre paan ke Jon.
29 Maain mɨt ne Jon nertei hɨrak epei kaa,
hɨr nen wɨnak enuk neit yɨnk kɨrak neiyɨk
nan newisɨk kekre hei.

Jisas kewet mɨt nar 5,000 menmen hɨr naam
(Mt 14:13-21; Lu 9:10-17; Jo 6:1-13)

30 *Mɨt aposel ne Jisas pɨke nan netpɨwek
menmen hɨr nɨrɨakem natɨp mɨt miyapɨr
em.
31 *Hɨrak ketpor kar ik: “Yi eitikewa
haiu mamno wit weinɨk mamu mamɨt ein.”
Hɨrak katɨp kar ik kentar mɨt yapɨrwe nan
netpor wanewik ere wɨtaan, te hɨr ap nau
naam menmen taau.
32 Hɨr hɨras nau bot nepno wit weinɨk.
33 Te mɨt yapɨrwe ne wit yapɨrwe nɨri
hɨr nen, hɨr nerteiri hɨr neimɨn, te hɨr mɨt
miyapɨr nesiuknen ninɨn nen wit weinɨk
eik ek nemeriyor hɨr nanɨnen.
34 *Jisas kenke kɨnaaiwɨr bot ken kiun
tenhaan kerp tɨ eik, hɨrak kɨr mɨt yapɨrwe
nererik in, hɨrak hanhani kentar hɨr
nɨre sipsip mɨt naanmɨprewem au, hɨram
mamno heriyai heriyai menmen mamɨmɨp
mamɨwaankem. Hɨrak katɨp keteiknor
menmen me God yapɨrwe.
35 *Maain menep kakre wɨtaan hɨrak
wen ketpor hɨm, mɨt disaipel nɨrak nan
netpɨwek nar ik: “Wit weinɨk ik ek, nepei
au kakre wɨtaan.

* **6:13** Je 5:14 * **6:14** Mt 16:14; Mk 8:28 * **6:17-18** Lev 18:16 * **6:17-18** Lev 18:16 * **6:23** Est 5:3, 6, 7:2
* **6:30** Lu 10:17 * **6:31** Mk 3:20 * **6:34** Mt 9:36 * **6:35** Mk 8:1-9

36 Ti eriuweti enɨno enrer wit wit enɨt menmen enɨm.”
37 Hɨrak Jisas ketpor, “Yi hɨras eiwetɨr menmen hɨr nanɨm.” Te hɨr pɨke netpɨwek, “Haiu emno emwɨr pewek mar 200 kina mamɨt menmen a? Taauye! Haiu ap meit pewek mei yapɨrwe au!”
38 Jisas kitorhi kar ik: “Menmen marmenum mepeit in? Yi eino eiwenhisem.” Hɨr epei nen newenhisem, hɨr pɨke nan netpɨwek nar ik: “Bret hispɨnak (5) metike saauk wik me wan mepeit in keremem.”
39 Hɨrak epei kertei, hɨrak katɨp mɨt disaipel nɨrak: “Yi eitɨp mɨt hɨr enɨnke hasini enu yenkis eim.”
40 Hɨrak ketpor kar ek, te hɨr nenkeri hasini hasini nau nitet yenkis, mɨt han nar 100, mɨt han nar 50.
41 Te hɨrak ketenen bret metike saauk mau his mɨrak, hɨrak kɨkɨamnaan men nepni eim kitehi God katɨp hɨrak yaaik. Epei au, hɨrak kewep bret kewet mɨt disaipel nɨrak em. Te hɨr netɨwem neiyɨm nen newet mɨt miyapɨr em. Epei au, hɨrak pɨke keit saauk kewetɨrem hɨr neiyɨm nen newet mɨt miyapɨr em hɨr naam.
42-43 Mɨt miyapɨr yapɨrw naam ere tu iuwe, ham au mepeit. Te mɨt disaipel neit menmen yinam mɨwaai em kerek mɨt hɨr naam au, hɨr nemi mekre wapnake mar hiswiyen wik (12) ere mau hɨm.
44 Hɨr mɨt yapɨrwe nar 5,000 mɨt keriyen hɨr nererik naam menmen.

Jisas ken kitet tɨpar keke niu
(Mt 14:22-23; Jo 6:15-21)

45 In ek Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak hɨm manp te hɨr eninɨn enu bot enɨno enrekir wan eniun pɨnak ein enmeriyɨwek enɨt wit Betsaida. Hɨrak kakriuwet mɨt hɨr nanɨno heriyai heriyai nanrer wit mɨr eim.
46 *Hɨrak Jisas keriuweti hɨr nen, te hɨrak ken mɨniu (o neiyɨp) kitehi God, hɨrakɨt tewepnak.
47 Maain wɨtaan man, bot ke mɨt wen kerekir wan ke nɨmɨn, hɨrak Jisas kerp tɨ kepu weinɨk. Hɨrak kɨr mɨt nɨrak hɨr neiyɨk newen tɨpar iuwe neriuwet bot ken, te nɨme mɨniu meriuwet bot ap ken kiun pɨnak ein au.
48 Menep wanewik, Jisas hɨrak kitet wan keke niu ken. Hɨrak kakno kaksipaat mɨt nau bot,
49 *te hɨr nɨrek kitet wan keke niu ken, hɨr han kitet hɨrak herwe.
50 Te hɨr nɨnaain nenepɨp. Hɨr nenepɨp te hɨrak ketpor kar ik: “Yi han tokik eiyu. Hi Jisas kerekek hi han. Te yi ap eineina au.”
51 *Hɨrak ketpor epei au, hɨrak kehɨn kɨniu ketikeri nau bot. Te nɨme matɨn meit. Hɨr nɨrek, te hɨr nepɨrpɨr iuwe.
52 *Hɨr ap han kitet menmen me bret kerek hɨrak kɨrɨakem kewet mɨt em hɨram meteiknor hɨrak Mɨtɨk Iuwe. Au, han kɨr wen toenuk. Mar im te hɨr nepɨrpɨr.

Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr hɨr nɨnap neit Genesaret
(Mt 14:34-36)

53-54 Hɨr nerekir wan ere hɨr niun tenhaan ken pɨn eik. Hɨr nɨnaaiwɨr bot nerp tenhaan mɨt yapɨrwe hɨr nɨr ninaan me Jisas hɨr nerteiyek hɨrak keimɨn. Te hɨr nen heriyai heriyai
55 nerer wit wit hɨr nenerɨr mɨt nɨnap neri nen newisi nɨwaai nentar yeno, hɨr nɨnani neri nen wit kerek hɨr nemtau Jisas kewiyen.
56 Jisas ken kerer wit kike o wit iuwe, hɨr mɨt newis mɨt nɨnap hɨr nau yaain menep yayiwe, hɨr nitɨwekhi te hɨr newɨr his netenen klos mɨrak. Mɨt kerek newɨr his netenen klos mɨrak, hɨr pɨke nɨre yaaik.

7

Jisas kene mɨt kerek hɨr nises hɨm me maamrer, ap nises hɨm me God au
(Mt 15:1-9)

1 Mɨt han ne Farisi kerek ninɨn nises hɨm me Moses, hɨr netike mɨt han kerek ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt miyapɨr em, hɨr nɨnaaiwɨr wit Jerusalem nen nererik neit wit eik nanɨr Jisas.
2 *Hɨr nɨr mɨt disaipel han kerek nises hɨm me Jisas hɨr nɨpaam menmen te hɨr ninɨn nekemyet his mɨr au.
3 (Mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr niutɨp niutɨp nises hɨm me maamrer te mɨt ne Farisi hɨr nisesim iuwe. Hɨr nekemyet his au, te hɨr nanɨm menmen au.
4 *Hɨr nanɨno wit nanɨt menmen mɨt nesiuwerem meit maket, hɨr nantɨwem pɨke nanɨnen wit eik hɨr ninɨn nanmɨr au, te hɨr nanɨm menmen au. Hɨr nises hɨm meiyam me maamrer mar im. Hɨr nekemyet wa hesnu, mɨn me toni, wenkepye, sar metike mɨn me ain. Au, hɨr ap te nanɨm menmen taau!)
5 Hɨr mɨt ne Farisi netike mɨt kerek ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt miyapɨr em, hɨr nitehi Jisas nar ik: “Nenmak mɨt hɨr nises hɨm mit, te hɨr ap nises hɨm me maamrer? Hɨr naam menmen neriuwe his enum hapɨk mewim.”
6 *Jisas ketpor kar ik: “Nɨpaa Aisaia hɨrak katɨp hɨm me yi mɨt kerek yewenɨn hɨm. Hɨrak kewis hɨm mau tɨwei mar im:

* **6:46** Mk 1:35; Lu 5:16, 6:12, 9:28 * **6:49** Lu 24:37 * **6:51** Mk 4:39 * **6:52** Mk 8:17 * **7:2** Lu 11:38 * **7:4** Mt 23:25 * **7:6** Ais 29:13

‘Mɨt in newenanɨpi neriuwe hɨm mɨr, te
han kɨr kisɨsa au.
7 Hɨr nitehɨr newen ninɨp nine henye
newenɨpi niuk mai weinɨm. Hɨr
natɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨr hɨram
mar ke hɨm me God.’
8 “Yi yeweikɨn sip yewet hɨm me God,
te yi yises hɨm weinɨm mɨt keriyen hɨr
netpiyem.”
9 Hɨrak wen ketpor, “Yi yertei werek
werek eiweikɨn sip eiwet hɨm me God te yi
eiyises hɨm mi.
10 *Nɨpaa Moses kewis hɨm mau tɨwei
katɨp kar ik: ‘Yi naanmampre miye haai ni
eiwenɨpi niuk mɨr eikepi, maain yi naan-
mampri. Neimɨn hɨr nene miye haai nɨr
nanre newɨrpaan newepik, hɨr mɨt han
nanɨnɨp nani nanɨt.’
11 Te yi mɨt yatɨp mɨtɨk hak kaktɨp
miye haai nɨrak menmen hɨrak maain kak-
wetɨrem kakɨkepi, te hɨrak kehimɨtanem
kakwet God em,
12 te maain yi yeriuwesɨsek hɨrak ap kak-
wet miye haai em kakɨkepi kakriuwerem
au.
13 Mar im yi yewenɨn hɨm me God yeri-
uwe menmen maamrer netpiyem yi yis-
esim yatɨp mɨt em. Yi mɨt yɨrɨak menmen
yapɨrwe enum mar im.”

*Menmen mɨt nɨrɨakem menip God hɨrak
katɨp hɨr enun*
(Mt 15:10-20)

14 Jisas pɨke kenɨne mɨt miyapɨr yapɨrwe
hɨrak ketpor kar ik: “Yi mɨt miyapɨr
yapɨrwe, yi nɨkɨp emnep eiyɨmtau hɨm
mai, yi han ekitetim!
15 *Menmen mɨt nanɨm mamno tu kɨr
hɨram ap menip God kaktɨp mɨt hɨr enun
au. Menmen mekre han ke mɨt hɨram
meweikɨn han kɨr hɨram menip God hɨrak
kaktɨp mɨt hɨr enun.
16 Neimɨn hɨr enɨrtei hɨr nanɨmtewem.”
17 Maain hɨrak epei kɨnaaiwɨr mɨt hɨrak
ken wɨnak ken nɨmɨn ein, mɨt nɨrak nises
hɨm mɨrak hɨr nitɨwekhi me hɨm nɨpaa
hɨrak ketpim.
18 Hɨrak kenemyor naan ketpor kar ik:
“Yi wen yepɨtariyem yar ke mɨt ein a? Yi
yepɨtari menmen hɨram mamno hɨm ke
mɨt hɨram menip God hɨrak kaktɨp mɨt hɨr
enun taauye!
19 Menmen hɨram mamno mamɨke tu
kerekek maain mɨt hɨr nanɨno nanɨnerem
mamno mune ne heim.” (Me hɨm im Jisas
katɨp hɨrak keteiknai menmen yapɨrwe me
tɨ hɨram yaaim te haiu mamɨm.)
20 Hɨrak wen katɨp, “Menmen enum
mekre han ke mɨt hɨram menip God kaktɨp
hɨr enun.
21 *Menmen mekre han ke mɨt meit
nɨmɨn hɨram menipi hɨr han kitet enum,
hɨr nisesan nɨrɨran, hɨr nekintɨp menmen
o hɨr nenep mɨt nani.
22 Hɨr nari miyapɨr ne mɨt han his
newenem nɨwaai netikeri, hɨr hemkre
menepam enum nanɨt menmen, hɨr
nɨrɨak menmen enum meit wit wit heriyai
heriyai, hɨr newenɨn hɨm, hɨr nenke perke
enum o paan tokik nekitet naan, hɨr han
enuk neriuwe mɨt hɨr ninɨni neit menmen
yapɨrwe, hɨr netpi nisesi, hɨr han kitet hɨr
iuwe ninɨn mɨt han. Menmen im metike
menmen ham enum.
23 Menmen im yapɨrwe meit nɨmɨn
mekre han man hɨram menip God hɨrak
kaktɨp mɨt hɨr enun.”

*Mɨte pe Finisia witehi Jisas hɨrak
kakepiye*
(Mt 15:21-28)

24 Maain Jisas hɨrak kekrit kɨnaaiwɨr
wit ik, hɨrak kepno ken hɨn me wit Taia.
Hɨrak ken kiun ein, hɨrak ken kepu wɨnak
hak kɨnapen hɨr mɨt en nertei hɨrak kepu
wɨnak eik, te hɨr nemtewek.
25 In ek, mɨte hap nɨki pɨre herwe enuk
kersɨsep, hɨre wemtau mɨt natɨpan me
Jisas. Te hɨre wen wenke wɨwaai tɨ menep
hɨt me Jisas.
26 Mɨte ip hɨre pe Isrel au. Hɨre miye
pɨre wina (o winiye) weit provins Sairo
Finisia. Hɨre witehi Jisas hɨrak kakɨpɨr
herwe kaknopɨn kakɨkeipɨn nɨki pɨre.
27 Te Jisas katɨp hɨrak kakinɨn kakɨkaap
mɨt ne Isrel, te hɨrak ketpɨwe tok piksa
kar ik: “Nɨkerek hɨr eninɨn enɨm menmen.
Hɨram enum te haiu mɨt mamkin menmen
me nɨkerek mamwɨrem mamno mamwet
nepere rem.”
28 Te hɨre wetpɨwek, “Ti atɨp werek
Mɨtɨk Iuwe, te nepere mekorɨr menmen me
nɨkerek mɨnatɨn mɨwaai tɨ.”
29 Hɨrak ketpɨwe, “Ti atɨp werek ik, te ti
pɨke eno witeik. Hɨrak herwe epei kenke
kenpɨn kɨnaaiwɨr nɨki pit.”
30 Hɨre pɨke wen witeik, hɨre wɨr nɨki
pɨre wɨwaai yeno, hɨre wertei herwe epei
kenke kenpɨn kekeipnɨwe.

*Jisas kɨkaap mɨtɨk enuk ap katɨp au,
nɨkɨp toto*

31 *Maain Jisas kɨnaaiwɨr wit ke Taia keit
ein, hɨrak ken kewep nɨmɨn ke wit Saidon
hɨrak ken menep hɨn me wit hiswiyen (10)
hɨrak ken ere kiun wan ke provins Galili.
32 *Mɨt han neit mɨtɨk hak neiyɨk nen
neteikɨn Jisas ek. Mɨtɨk ik hɨrak nɨkɨp
toenum katɨp werek au. Teruk enuk ke-
merhin (o kemarkɨk). Hɨr natɨp Jisas

* **7:10** Eks 20:12, 21:17; Diu 5:16 * **7:15** Ap 10:14-15 * **7:21** Ga 5:19-21 * **7:31** Mt 15:29-31 * **7:32** Mk 5:23; Lu 4:40, 13:13

hɨm iuwe, te hɨrak kakwis his mamɨnterik
kakɨkepik.
33 *Hɨrak Jisas ketɨwekhis keriyaak
keiyɨk ken ketikerek tekiyakɨt tɨnaaiwɨr
mɨt yapɨrwe nererik neit ein. Te hɨrak
kewis histuwak mɨrak mekre nɨkɨp mɨrak,
hɨrak kenikɨn tɨmank men nin kɨrak.
34 *Te hɨrak kɨkɨam naan men niu kekin
han ketpɨwek kar ik: "Efata." Haiu
meweikɨn hɨm haiu matɨp, "Ti nɨkɨp mit
emnep emtau menmen."
35 Hɨrak nɨkɨp mɨrak menep, teruk kerek
kemerhin (o kemarkɨk) epei au, hɨrak katɨp
werek werek.
36 *Hɨrak Jisas ketpor hɨm iuwe te hɨr
enwepyapɨr menmen im emɨt! Hɨrak ke-
himɨtenorem katɨp hɨr ap enɨtpim au emɨt!
Te hɨr newepyapɨrem iuwe nerer wit wit
heriyai heryiyai.
37 *Mɨt in han kekrit wɨsenum hɨr
natɨp nar ik: "Hɨrak epei kɨrɨak menmen
yapɨrwe yaaim. Hɨrak wen kɨrɨak mɨtɨk ik
nɨpaa nɨkɨp to enum, hɨrak nɨkɨp menep
kemtau hɨm."

8

Jisas kewet mɨt nar 4,000 menmen hɨr naam
(Mt 15:32-39)

1 In ek mɨt yapɨrwe nererik nan, hɨr ap
neit menmen mei te nanɨm au. Te Jisas
hɨrak kenɨne mɨt disaipel nɨrak ketpor kar
ik:
2 *"Hi hanhan heriuwe mɨt in. Hɨr nau
netikewa me wɨ wikak, te in ek menmen
hɨram epei au mesi hɨr nɨnpɨ maan.
3 Hi eriuweti nanɨt nɨnpɨ nanɨno nɨr ein
te hɨr nɨnpɨ mamɨn nanɨnkewɨn nanwaai
yayiwe. Mɨt han hɨr neke yanɨmɨn nan."
4 Mɨt nɨrak netpɨwek nar ik:
"Haiu mamwetɨr menmen hɨr nanɨm
mamɨrkeik? Wit ik ek hɨrak weinɨk."
5 Jisas hɨrak kitorhi kar ik: "Menmen
marmenum mepeit?" Hɨr natɨp, "Menmen
hispɨnak wik(7)."
6 Hɨrak katɨp hɨm iuwe te mɨt miyapɨr
yapɨrwe hɨr nanu tɨ. Te hɨrak ketenen bret
hispɨnak wik (7), hɨrak kitehi God em katɨp
hɨrak yaaik. Te hɨrak kewenɨn bret kewet
mɨt disaipel nɨrak em hɨr nenkerem newet
mɨt yapɨrwe rem.
7 Hɨr mɨt disaipel nɨrak wen netenen
saauk ham kike. Te Jisas kitehi God em,
hɨrak kewet mɨt nɨrak em ketpor hɨr enwet
mɨt han em. Hɨr newetɨrem.
8 Hɨr mɨt yapɨrwe naam menmen ere tu
iuwe. Mɨt disaipel nɨrak nen neit menmen
yinam wen mepeit, hɨr neiyɨm nen nemi
mekre wapnake hispɨnak wik (7) mau hɨm.
9 Mɨt miyapɨr nar 4,000 hɨr epei naam
menmen im. Hɨr epei naam, hɨrak keri-
uweti nen.
10 Hɨrak keriuweti nen, hɨrak ketike mɨt
disaipel nɨrak hɨr nehɨn nɨniu nau bot,
hɨrak kerekir wan ken kiun hɨn me distrik
Dalmanuta.

Mɨt Farisi nitehi Jisas hɨrak kakrɨak menmen hɨr nanɨrem
(Mt 16:1-4; Lu 12:54-56)

11 *In ek mɨt han ne Farisi kerek hɨr
ninɨn nises hɨm me Moses hɨr nan netike
Jisas newepnak. Hɨr nenerek nitɨwekhi
hɨrak kakrɨak menmen kakteiknor hɨrak
God keriuwetek kan tɨ ik. Hɨr hanhan
nanri han kɨrak.
12 *Jisas kekin han ketpor kar ik: "Yen-
mak yi mɨt yitauhi te hi arɨak menmen hi
eteikni God keriuweta hi han a? Hi hetpi
werek. Hi ap te eteikni yi mɨt ne tɨ menmen
mar im taau."
13 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kɨnaiwɨri
kehɨn kɨniu kau bot ketike mɨt nɨrak, hɨrak
kerekir wan kakno pɨnak ein.

Tok piksa me hɨm me mɨt ne Farisi netike hɨm me mɨtɨk iuwe King Herot
(Mt 16:5-12)

14 Hɨr mɨt disaipel nɨrak neit bret au,
hɨr han kaa rem. Kiutɨp kɨwaai kekre bot
kepeit kerekek.
15 *Bot hɨrak wen kerekir wan, hɨrak
Jisas katɨp hɨm iuwe ke hɨm enum mɨt
newepyapɨrem natɨp hɨram yaaim metike
menmen mɨt ne mɨtɨk iuwe King Herot
nɨrɨakem. Hɨrak ketpor, "Naanempre
hɨras. Yi einopɨn eikeipɨn yis me mɨt ne
Farisi metike yis me mɨt ne Herot."
16 Te hɨr natɨpan nar ik: "Haiu han kaa
bret te hɨrak kenai ketpaiyem."
17 *Jisas kemtau hɨr natɨpan, te hɨrak
ketpor kar ik: "Yenmak te yi yatɨp yi han
kaa bret a? Yi ap han kitet menmen werek
werek wen au a? Han ki au to enuk a?
18 *"Yi nanamɨr kewi te yi yɨr menmen
au. Yi nɨkɨp mewi, te yi yemtau menmen
au. Yi han kaa menmen im a?
19 *Nɨpaa ein hi ewepep bret mar
hispɨnak (5) me mɨt nar 5,000, yi yeit yinam
mekre wapnake mau hɨm marmenum a?"
Hɨr netpɨwek, "Haiu memi mar hiswiyen
wik (12)."
20 *Hɨrak ketpor kar ik: "Me bret
hispɨnak wik (7) me mɨt nar 4,000 yi yeit

* **7:33** Mk 8:33 * **7:34** Mk 6:41; Jo 11:41 * **7:36** Mk 1:43-45 * **7:37** Ais 35:5 * **8:2** Mk 6:34-44 * **8:11** Mt 12:38 * **8:12** Lu 11:29 * **8:15** Lu 12:1 * **8:17** Mk 6:52 * **8:18** Jer 5:21; Esi 12:2; Mk 4:12; Ap 28:26 * **8:19** Mk 6:41-44 * **8:20** Mk 8:6-9

yinam yemi mekre wapnake mau hɨm mar-
menum a?” Hɨr netpɨwek, “Haiu meit
hispɨnak wik (7).”
21 Hɨrak ketpor, “Yi wen yepɨtari a? Hi
ap heni me bret au. Hi hetpi yi einopɨn ap
eiyises hɨm enum mɨt ne Farisi natɨp mɨt
hɨr enisesim.”

Jisas kɨkaap mɨtɨk ke Betsaida hɨrak nanamɨr toto

22 Maain hɨr nen niun wit Betsaida. Hɨr
mɨt han nari mɨtɨk nanamɨr toto hɨr neiyɨk
nan nɨr Jisas, hɨr nitɨwekhi hɨm iuwe te
hɨrak kakwis his mamɨnterik.
23 *Jisas ketenɨnwek his kariyaak ken
kɨnaaiwɨr wit ken kerp pɨn eik. Hɨrak
kenikɨn tɨmank men nanamɨr kɨrak, hɨrak
kewis his menterik. Te hɨrak kitɨwekhi kar
ik: “Ti hɨr menmen o au?”
24 Hɨrak mɨtɨk kɨwaainaan kɨr ein ein
katɨp, “Hi hɨr mɨt neke tɨ o hi hɨr nu waai?”
25 Hɨrak Jisas pɨke kewis his mentar
nanamɨr kɨrak. In ek hɨrak mɨtɨk kɨr hɨmɨn
naan menmen hɨrak kɨrem werek werek
yaaim.
26 *Hɨrak nanamɨr yaaik te Jisas kare
kaksiuwerek kakno, hɨrak ketpɨwek kar ik:
“Ti ap eno wit Betsaida eik, au emɨt! Ti eno
nit en kerekek.”

Pita kewepyapɨr Jisas hɨrak mɨtɨk Krais God kesiuwerek kan tɨ
(Mt 16:13-20; Lu 9:18-21)

27 Maain Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak
nen nerer wit wit me Sisaria Filipai. Hɨr
wen nepno hɨrak kitehi mɨt nɨrak kar ik:
“Mɨt hɨr nenewa hi keimɨn?”
28 *Mɨt nɨrak hɨr netpɨwek nar ik: “Mɨt
han natɨp ti Jon kerek kɨkɨr mɨt nekre tɨpar
ti pɨke hekrit heke herwe hei han. Mɨt
han natɨp ti profet Ilaija ti hɨnaaiwɨr wit ke
God hekiuwe han tɨ ik e. Mɨt han natɨp ti
mɨtɨk profet hak nɨpaa natɨp hɨm me God
newepyapɨrem natɨp mɨt em, ti pɨke hekrit
heke herwe hei han.”
29 *Hɨrak Jisas kitorhi, “Te yi han kitet hi
keimɨn?” Hɨrak Pita ketpɨwek, “Ti Mɨtɨk
Krais kerek God kehimɨtanit kerek ti ekepai
haiu mɨt keriyen.”
30 *Jisas ketpor hɨm iuwe, “Yi ap ei-
wepyapɨr hi keimɨn au emɨt!”

Jisas katɨp maain hɨrak kaki hɨrak pɨke kakɨkrit
(Mt 16:21-28; Lu 9:22-27)

31 In ek, hɨrak kinɨn ketpor kar ik:
“Maain hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi
yɨnk kai kakiyewo iuwe. Haairer netike
mɨt iuwe pris kerek newet God menmen
me mɨt, hɨr netike mɨt ninɨn nertei hɨm
lo me Moses, hɨr nanɨneina te hɨr naniyep
hi hahi. Te maain wɨ wikak, hi pɨke ekrit
ehu.”
32 Jisas katɨp hɨm kepakɨn menmen au,
hɨrak kewepyapɨrem. Te Pita ketpɨwek
keriyaak keiyɨnk ken pɨn eik hɨrak kenerek
ketpɨwek kar ik: “Ti han kitet menmen mar
im au emɨt.”
33 Jisas keweikɨn kɨr mɨt disaipel nɨrak
han te hɨrak kene Pita ketpɨwek kar ik:
“Seten ti enopɨn ekeipno. Ti ap han kitet
menmen har ke God han kitetim au. Ti han
kitet menmen har ke mɨt keriyen.”
34 *Maain Jisas kenɨne mɨt yapɨrwe
netike mɨt disaipel nɨrak. Hɨr nan nererik
nau, te hɨrak ketpor kar ik: “Neimɨn
hɨr hanhan nanisɨsa nanɨmtau hɨm mai,
hɨr hanhan hɨras au. Hɨr ap nehɨnhɨn
enɨnaain menmen enum mamnen mamri-
waank nentar hɨr nises hɨm mai.
35 *Neimɨn nɨrɨak ek au, te hɨr nare nanu
nanɨt menmen yapɨrwe, maain hɨr maain
nani. Te neimɨn nani nanɨntar hɨm mai hɨr
nisesim, hɨr nantikewa nanu nanɨt.
36 Mɨtɨk hak keit menmen yapɨrwe
me tɨ te hɨmɨn kɨrak hɨrak kakɨwaank,
mamɨrkeik te hɨram mamkepik hɨrak kak-
tike God tatu werek a? Taauye!
37 Mɨtɨk kakwet God mekam te hɨrak kak-
wetɨwek hɨmɨn hak yaaik kɨrak a? Taauye!
38 *Neimɨn ne yi mɨt yi yɨnk enuk ap eitɨp
mɨt enun ne tɨ ik yi yises hɨm mai, maain
me wɨ hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi
heit menmen me Haai merhihe mewepna,
hi anen ehɨrp tɨ hetike mɨt ensel nai, hi
eweikɨn sip ewet yi mɨt.”

9

1 *Jisas ketpor kar ik: “Hi etpi werek.
Mɨt han nepu nepeit in hɨr nani wen au,
te hɨr nanɨr menmen iuwe God kɨrɨakem
mamnen hɨrak keiyɨm naanmampre mɨt
kakriuwerem.”

Mɨt disaipel nɨr yɨnk ke Jisas hɨrak keweikɨn kɨre menmen ham
(Mt 17:1-13; Lu 9:28-36)

2 Maain wi hispɨnak kiutɨp (6) epei men,
hɨrak Jisas keithis Pita, Jems, Jon tetikerek
ten mɨniu (o neiyɨp) kau niu ein. Hɨrakɨt
tepu weinɨm. Mɨt han au. Hɨrakɨt tɨrek
keweikɨn his keit in.
3 Laplap mɨrak merhɨhe mɨre hike, te hɨr
mɨt ne tɨ hɨr ap te nɨrɨakem mar im taauye.
4 Hɨrakɨt tɨr Ilaija ketike Moses, hɨrakɨt
maam nɨpu te nɨpaa ein, hɨrakɨt wik tetike
Jisas tewepnak.
5 Hɨrak Pita kɨr menmen im te hɨrak
katɨp Jisas kar ik: “Haai, haiu mau in hɨram

* **8:23** Jo 9:6 * **8:26** Mk 7:36 * **8:28** Mk 6:15 * **8:29** Jo 6:68-69 * **8:30** Mk 9:9 * **8:34** Mt 10:38-39 * **8:35** Lu 17:33; Jo 12:25 * **8:38** Mt 10:33 * **9:1** Mk 13:30

yaaim. Haiu mamwep weisak wikak.
Kiutɨp kit, kiutɨp ke Moses, kiutɨp ke Ilaija.”
6 Hɨrak Pita katɨp hɨm im kentar hɨrakɨt
tɨnaain te Pita kepɨtari hɨm mekak hɨrak
ketpiyem, te hɨrak ketpi hɨm im o hɨm eim.
7 *Hɨrak katɨp epei au, napɨ kɨwapɨni,
hɨrakɨt temtau hɨm me God meke napɨ man
matɨp mar im: “Hɨrak Nɨkan kai ik hi
hanhanek. Nɨkɨp emnep yi eiyɨmtau hɨm
mɨrak.”
8 Hɨram matɨp epei au, napɨ kewep ken
hɨrakɨt terenaan waswas tɨr mɨtɨkɨt wik au.
Hɨrakɨt tenep teit pɨke ten wit ke God. Jisas
kerekek hɨrak kepu.
9 *Hɨrakɨt tekiuwe mɨniu (o neiyɨp) Jisas
kewenet ketpɨwekɨt hɨrakɨt ap tewepyapɨr
menmen hɨrakɨt epei tɨrem au emɨt ere
maain hɨrak Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
hɨrak kaki pɨke kakɨkrit kaku.
10 Hɨrakɨt temtau hɨm mɨrak hɨrakɨt
tepakɨnek. Te hɨrakɨt titehiyakɨt menmen
Jisas ketpɨwekɨtem me maain hɨrak kaki
pɨke kakɨkrit kaku.
11 Te hɨrakɨt titɨwekhi tatɨp tar ik: “Nen-
mak mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses hɨr
natɨp Ilaija kakinɨn kaknen, te maain Mɨtɨk
Krais kɨkaru kaknen?”
12 *Jisas ketpɨwekɨt, “Hɨrak Ilaija kakinɨn
kaknen pɨke kakrɨak menmen ere werek.
Te nenmak hɨr mɨt ne nɨpaa ein newis hɨm
mau tɨwei me hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
hi yɨnk kakiyewo iuwe, mɨt hɨr nanitetau-
naan a?
13 *Te hi hetpi werek. Hɨrak Ilaija epei
kan, te mɨt hɨr nerekyɨwek nises han kɨr
mar ke nɨpaa mɨt newisɨm mau tɨwei.
Hɨrak Jon kerekek.”

Jisas kɨkaap nɨkan hɨrak kepɨr herwe enuk kenpɨn kekeipnɨwek
(Mt 17:14-21; Lu 9:37-43)

14 Hɨrak ketpɨwekɨt epei au, hɨrakɨt tan
tɨr mɨt disaipel nɨrak han. Hɨrakɨt tɨr
mɨt yapɨrwe nan nererik neweiknor. Mɨt
disaipel hɨr netike mɨt hɨr ninɨn nertei hɨm
lo me Moses hɨr nenehan me menmen.
15 In ek hɨr mɨt nɨr Jisas kan te hɨr han
kekrit han yaaik nen natɨp nar ik: “Ti epei
han.”
16 Hɨrak ketpor, “O hi epei han.” Te hɨrak
kitorhi, “Yi yenehan yektaan mekam?”
17 Mɨtɨk kiutɨp ke hɨr yapɨrwe hɨrak
ketpɨwek kar ik: “Haai, hi epei hari nɨkan
kai heiyɨk han. Hɨrak herwe enuk kersɨsek
kewek teruk.
18 Me wɨ hɨrak kersɨsek, hɨrak kewɨrek
kɨwaai tɨ, hɨrak nɨkan kenikɨn mar
tɨwerpek, hɨrak kenip yehes mɨrak kɨkir
kɨkir, yɨnk kererwo. Hi hitehi mɨt disaipel
nit hɨr nanɨpɨr herwe kakno, te hɨr
taauye!”
19 Jisas hɨrak kemtau hɨm im te hɨrak
keneri kar ik: “Yi mɨt miyapɨr kerek yi ap
han ekitɨta? Wɨ marmenum hi ehu emeryi
te yi han ekitɨta? Ehɨt nɨkan eiyɨk enen.”
20 Hɨr neiyɨk nan hɨrak herwe enuk kɨr
Jisas. Herwe enuk kɨr Jisas, hɨrak han
enuk kersɨs nɨkan kenipek kenke kɨwaai
tɨ. Nɨkan keweikɨn heriyai heriyai, hɨrak
kenikɨn mar tɨwerpek.
21 Jisas kitehi haai kɨrak kar ik: “Wɨ
marmenum hɨrak kɨrɨak kar ik e?” Haai
kɨrak ketpɨwek, “Nɨpaa hɨrak nɨkan kike
ere in.
22 Hekrit hekrit hɨrak herwe kersɨsek te
hɨrak kewɨrek kekre si o kekre wan tɨpar te
hɨrak kaknep hɨrekes kaki. Ti iuwe ti hertei
epɨr herwe eik, te ti hanhanai ekepik.”
23 *Jisas hɨrak kenerek kar ik: “Ti hen-
mak ti atɨp te hi hertei a? Keiyɨn han kitɨta
hɨrak kakrɨak menmen yapɨrwe.”
24 *Waswas haai kitehi Jisas hɨm iuwe,
“Hi han kitetit iuwe au, kike keremem. Ti
ekepa te hi han ekitetit iuwe.”
25 Jisas kɨr mɨt yapɨrwe nesiuknen nan
nererik neweiknɨwek nanɨrek, hɨrak kene
herwe enuk ketpɨwek kar ik: “Ti herwe
enuk hersɨsek hewek teruk hemesɨsɨwek
nɨkɨp paan toto, hi hetput hɨm iuwe ti et-
paan eno ekeipnɨwek ap pɨke eno ekrerek
au ekɨt. Ti enopɨn.”
26 *Hɨrak herwe kekre nɨkan hɨrak
kenepɨp pɨke kenep nɨkan, hɨrak
kaa keperper, hɨrak herwe kenpɨn
kekeipnɨwek ken. Hɨrak nɨkan kɨwaai
kɨre mɨtɨk epei kaa, te mɨt yapɨrwe natɨp,
“Hɨrak epei au kaa.”
27 Te Jisas keriyɨwek his men niu kari
nɨkan hɨrak kekrit.
28 Maain hɨrak ken wɨnak nɨmɨn ein,
hɨr mɨt disaipel nɨrak nitɨwekhi nar ik:
“Menmak te haiu ap mepɨrek ken au a?”
29 Jisas hɨrak ketpor, “Yi yepɨr herwe
enuk kar ik yeriuwe menmen ham au. Prea
keremem.”

Jisas katɨp keteipim hɨrak kaki, maain hɨrak pɨke kakɨkrit
(Mt 17:22-23; Lu 9:43-45)

30 *Maain hɨr nɨnaaiwɨr wit ik, hɨr
nen nitet yayiwe neke nɨmɨn ke provins
Galili, te hɨrak kɨnapen mɨt yapɨrwe hɨr
nanɨrteiyek.
31 *Hɨrak kɨnapen kentar hɨrak hanhan
katɨp mɨt disaipel nɨrak hɨm mɨrak. Hɨrak
ketpor kar ik: “Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe mɨt han hɨr nanriuweta hi eno his me

* **9:7** Mt 3:17; 2Pi 1:17-18; Diu 18:15; Ap 3:22 * **9:9** Mt 12:16; Mk 8:30 * **9:12** Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3 * **9:13** Mt 11:14 * **9:23** Mt 21:21; Mk 11:23 * **9:24** Lu 17:5 * **9:26** Mk 1:26 * **9:30** Jo 7:1 * **9:31** Mk 8:31, 10:32-34

mɨt enun hɨr naniyep hi hahi. Maain, wɨ wikak, hi pɨke ahɨkrit hahu.”

32 *Hɨr han kitet hɨm mɨrak hɨr nepɨtariyem. Te hɨr nɨnaain nanitɨwekhi me menmen hɨrak ketporem.

Keimɨn hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe
(Mt 18:1-5; Lu 9:46-48)

33 Hɨr newepnak epei au, hɨr nen niun wit Kapaneam. Hɨr epei nen wɨnak nɨmɨn ein, hɨrak kitorhi kar ik: “Nɨpaa haiu wen mɨpitet yayiwe, yi yatɨpan mekam?”

34 *Hɨr au nekintɨp nentar nɨpaa hɨr natɨpan me hɨr hɨras keimɨn ke hɨr hɨrak kinɨni iuwe.

35 *Jisas kau yeno kari mɨt hiswiyen wik nɨrak (12), hɨrak ketpor kar ik: “Mɨtɨk hak kakinɨn mɨt han, hɨrak ekɨkaru ekɨkrɨak menmen mɨr weinɨm.”

36 Hɨrak kari nɨkan kewisɨk kerp keit nɨmɨn. Hɨrak keiyewewik ketpor,

37 *“Mɨt neimɨn kerek hɨr nɨkaap mɨtɨk kiutɨp kar ke nɨkan ik nentar hɨr nises hɨm mai, hɨrak kar ke hɨr nɨkaap mɨtɨk kerekek au. Hɨr nekepik ketikewa. Mɨt kerek nekepa, hɨr nekepa kerekek au. Hɨrak kar ke hɨr nekepa hetike Mɨtɨk Iuwe kerek keriuweta hi han tɨ ik.”

Neimɨn hɨr nɨrɨak menmen mar ke haiu mɨrɨakem, hɨr naiu yinan
(Lu 9:49-50)

38 *Hɨrak Jon ketpɨwek kar ik: “Mɨtɨk Iuwe, haiu mɨr mɨtɨk hak kepɨr herwe enum kekine niuk mit, te haiu meriuwesɨsek kentar hɨrak kises hɨm mit ketikewai au. Haiu mɨt keriyen.”

39 *Jisas ketpor kar ik: “Yi yeriuwesɨsek au ekɨt! Mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen yaaim iuwe kekine niuk mai, hɨrak ap te kaktɨp enum me hi waswas taau.

40 *Neimɨn hɨr nɨrɨak menmen mar ke haiu mɨrɨakem, hɨr naiu yinan.

41 *Hi hetpi werek. Mɨt han nekepi, hɨr neweti tɨpar mei yi yayɨm yentar yi yises hɨm me hi Krais, God hɨrak ap han kaa menmen im au. Maain hɨrak kakwetɨr menmen yaaim.

Menmen enum mɨtɨk hak kɨrɨakem mamɨwaank hɨm mɨtɨk hak kisesim
(Mt 18:6-9; Lu 17:1-2)

42 “Mɨtɨk hak kakrɨak nɨkan hak ke nɨkerek yapɨrwe in hɨr han kitɨta kar ik, te hɨrak keweikɨn han kɨrak te hɨrak kakrɨak enum, hɨrak yaaik te mɨt han hɨr nankaaip nan kariyɨwek teruk hɨr nanwɨrek kakno kakɨkre wan kaki te maain hɨrak ap kakrɨak menmen ham enum te God han enuk wɨsenuk kakɨwaankek kakɨkre si.

43 *Ti hɨrɨak menmen enum heriuwe his mit te ti eremir meiyam pɨnam ewɨrem. Ti eremir meiyam pɨnam ewɨrem hɨram enum kike mentar ti ap erɨak menmen enum ti etike God yi eiyu eiyɨt tipmain tipmain enum eik. Te ti his mit wik mepwit ti erɨak menmen enum ere ti eno si tatɨknenit te ti ehu en tipmain tipmain enum eik, hɨram menmen enum iuwe.

44 [Ti eno wit enuk ik, henek hɨram mamɨk yɨnk ki hɨrak kaki au, si mami au mamu tipmain tipmain enum eik.]

45 Ti hɨrɨak menmen enum heriuwe hɨt mit, te ti eremir meiyam pɨnam ewɨrem. Ti hɨt miutɨp keremem mepwit hɨrak enum kike. Ti etike God yi eiyu eiyɨt tipmain tipmain enum eik. Te ti hɨt mit wik mepwit ti erɨak menmen enum ere ti eno si tatɨknenit ti ehu tipmain tipmain enum eik, hɨram enum wɨsenum.

46 [Ti eno wit enuk ik, henek hɨram mamɨk yɨnk ki hɨrak kaki au, si mami au mamu tipmain tipmain enum eik.]

47 *Ti hɨrɨak menmen enum heriuwe nanamɨr kit, te ti eket keiyak ewɨrek. Ti nanamɨr keiyak kiutɨp kepwit hɨrak enuk kike. Ti hetike God yi eiyu eiyɨt tipmain tipmain enum eik. Te ti nanamɨr wik kepwit te ti hɨrɨak menmen enum ere ti eno si tatɨknenit ti ehu tipmain tipmain enum eik, hɨram enum iuwe.

48 *Ti eno wit enuk ik, ‘henek hɨram mamɨk yɨnk ki hɨrak kaki au kaku, si mami au mamu tipmain tipmain enum eik.’

49 Sol (o siyak) mamno mamɨkre menmen mamnipem hɨram yaaim mamtɨn hɨm. Mar im menmen enum kerek mewaank mɨt, hɨram mamkepi yi yayɨr ke mɨt yaain.

50 *Sol hɨram menmen yaaim. Hɨram merekir nin au, hɨram enum mɨre tɨpar harɨk, te yi yarkeik eirɨakem te hɨram pɨke mamrekir nin a? Taauye! Yi yɨre sol (o siyak) yi han kitet menmen yaaim te yi eitike mɨt han yi eikiyan eiyu eiyɨt.”

10

Jisas katɨp hɨm me mɨt hɨr nepɨr miyapɨr nɨr
(Mt 19:1-12; Lu 16:18)

1 Maain Jisas kɨnaaiwɨr wit Kapaneam hɨrak ken kiun hɨn me provins Judia. Te hɨrak ken kerekir mani Jodan ken pɨnak kerek wepni kekai kan. Hɨr mɨt yapɨrwe ne wit yapɨrwe pɨke nan nererik nanɨrek.

* **9:32** Lu 18:34 * **9:34** Lu 22:24 * **9:35** Mt 20:25-27; Mk 10:43-44 * **9:37** Mt 10:40 * **9:38** Nam 11:27-29 * **9:39** 1Ko 12:3 * **9:40** Mt 12:30; Lu 11:23 * **9:41** Mt 10:42 * **9:43** Mt 5:30 * **9:47** Mt 5:29 * **9:48** Ais 66:24 * **9:50** Mt 5:13; Lu 14:34; Kl 4:6; Ro 12:18; 1Te 5:13

Hɨrak pɨke ketpor kar kerek nɨpaa ein
hɨrak kɨrɨakem.
2 Hɨr mɨt han ne Farisi kerek ninɨn nises
hɨm me Moses, hɨr nan niun Jisas newis-
esik, hɨr nitɨwekhi nar ik: “Hɨm lo me
maamrer hɨram mewis mɨtɨk hak kepɨr
mɨte pɨrak hɨre wauno waunaiwɨrek o
au?”
3 Jisas hɨrak kinɨn kitorhi hɨm ham kar
ik: “Hɨm me Moses hɨram matɨp mekam?”
4 *Hɨr natɨp, “Hɨm me Moses mewis
mɨtɨk hɨrak kewis tɨwei kakwet mɨte pɨrak
ek, te hɨrak kakpɨrep wauno.”
5 *Jisas ketpor kar ik: “Hɨrak Moses kewis
hɨm im mentar yi mɨt enun han to enuk.
6 Nɨpaa enum eik God kɨrɨak tɨ ketike
menmen yapɨrwe, hɨrak kewis mɨtɨk ketike
mɨte pɨrak.
7 *Mar ik te mɨtɨk hak kaknaiwɨr miye
haai nɨrak, hɨrak kaktike mɨte nanu nanɨt,
8 hɨr nankiyan nanu nanɨr ke yɨnk kiutɨp.
Hɨr wik au, hɨr nɨre niutɨp.
9 Te mɨtɨk mɨte God kerekyor hɨr neitan,
hɨr mɨt han ap te nanriuwetep wauno
waunaiwɨrek taau.”
10 Maain hɨr mɨt nɨrak netikerek nau
wɨnak neit nɨmɨn ein, hɨr nitɨwekhi me
menmen im.
11 *Te Jisas ketpor kar ik: “Mɨtɨk hak
kepɨr mɨte pɨrak kakɨt mɨte hap, hɨrak
kɨrɨak enum me mɨte winɨn nɨpaa hɨrak
ketɨwe.
12 Mar keremem, mɨte piutɨp wau-
naaiwɨr mɨtɨk kɨre wawɨt mɨtɨk hak, hɨre
wɨrɨak enum me mɨtɨk kinɨn nɨpaa hɨre
wetɨwek.”

Mɨt neit nɨkerek kike neri nan nɨr Jisas
(Mt 19:13-15; Lu 18:15-17)

13 Mɨt han neriuwet nɨkerek nɨr nanɨr
Jisas te hɨrak kakwis his mamɨnteri
kakɨtpor hɨm yaim. Te mɨt disaipel nɨrak
hɨr neneri.
14 Jisas kɨr menmen im, hɨrak han enuk
katɨp mɨt disaipel nɨrak kar ik: “Yi eiwis
nɨkerek hɨr nanɨnen in. Yi ap eiweni au
emɨt! Hɨr mɨt kerek God hɨrak naanmɨpror
hɨr nar ke nɨkerek in. Hɨr hanhana.
15 *Hi hetpi werek. Mɨt kerek hɨr hanhan
God hɨrak naanmampri, hɨr nanises hɨm
mɨrak nanɨr ke nɨkerek in hɨr nises hɨm
me miye haai nɨr, o au en, hɨr ap te nanu
nantike God taau!”
16 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kewis his
mɨrak menteri hɨrak ketpor hɨm mɨrak
yaaim.

Hɨm me mɨtɨk kerek keit menmen
yapɨrwe
(Mt 19:16-30; Lu 18:18-30)

17 Menep te Jisas kaknaaiwɨr wit ik ka-
kno, mɨtɨk hak kesiuknen kan kɨr Jisas
kewen ninɨp kitɨwekhi kar ik: “Mɨtɨk Iuwe
Yaaik. Hi arɨak mekam te hi ehɨt hɨmɨn
yaaik hi etike God hawɨr ewu tipmain tip-
main enum eik?”
18 Jisas ketɨwekhi kar ik: “Ti henmak te
ti atɨp hi Mɨtɨk Iuwe yaaik a? Hɨrak God
kiutɨp kerekek hɨrak Mɨtɨk Iuwe Yaaik.
19 *Ti hertei hɨm God ketpaiyem. ‘Ti ap
enep mɨt nani au, ti ewaai etike miyapɨr
ne mɨt han au. Ti ap ekintɨp menmen me
mɨtɨk hak au. Ti ap ewises mɨt han ek au.
Ti naanempre miye haai nit ekepi.’ ”
20 Hɨrak katɨp Jisas kar ik: “Mɨtɨk Iuwe,
hi hisesim, hi kike ere in.”
21 *Jisas kɨpɨrek hɨrak hanhanek
ketpɨwek kar ik: “Menmen miutɨp wen
mewenɨnit ti hises hɨm me God werek
werek. Ti eno esiuwe menmen yapɨrwe
mit ti ewet mɨt em weinɨm, te maain
menmen mit yaaim mamu wit ke God. Ti
esiuwerem epei au, ti enen ehisɨsa.”
22 Mɨtɨk hɨrak kemtau hɨm im, hɨrak han
kekrit pɨke ken hɨrak kine han enuk kentar
hɨrak ketenen menmen yapɨrwe kɨnapen
kakwet mɨt em weinɨm.
23 *Jisas kɨwaainaan katɨp mɨt disaipel
nɨrak kar ik: “Hɨram hat tru te mɨt kerek
netenen menmen yapɨrwe te hɨr nanwis
God naanmɨpri.”
24 Hɨr mɨt disaipel nɨrak nemtau hɨm
mɨrak, hɨr nehɨnhɨn neriuwerem, te hɨrak
wen ketpor, “Pipep nai, hi hetpi. Hɨram
hat tru te mɨt hɨr nanɨno wit ke God nanu
nantikerek.
25 Hɨrak miyak kamel (hɨrak iuwe kɨre
hos) kakno kakitet hei me tɨk mɨt nek-
erwo menmen neriuwerem hɨrak ap hat
wok iuwe mar ke mɨt netenen menmen
yapɨrwe hɨr hanhan nanises hɨm me God
te hɨrak naanmampri.”
26 Mɨt disaipel nɨrak nemtau hɨm im, te
hɨr han kekrit nitehiyan nar ik: “Hɨram
hɨm mar im, te neimɨn hɨr nantike
God nanu nanɨt hɨrak naanmampri a?
Taauye!”
27 *Jisas kɨpɨri ketpor, “Hɨr mɨt ne tɨ ap
te nanrɨak menmen miutɨp hɨr nankaap
hɨras, te hɨr nanɨt hɨmɨn yaaik hɨr nan-
tike God nanu. God kerekek. Hɨrak God
kertei menmen yapɨrwe hɨrak kakrɨakem
kakɨkaap mɨt kakriuwerem.”
28 Pita hɨrak ketpɨwek kar ik: “Haiu
mɨnaaiwɨr menmen yapɨrwe misesit.”

* **10:4** Diu 24:1-4; Mt 5:31 * **10:5** Jen 1:27, 5:2 * **10:7** Jen 2:24; Ef 5:31 * **10:11** Mt 5:32; 1Ko 7:10-11 * **10:15** Mt 18:3 * **10:19** Eks 20:12-17; Diu 5:16-20, 24:14; Je 5:4 * **10:21** Mt 10:38, 6:20; Mk 8:34 * **10:23** Mk 4:19; 1Ti 6:17 * **10:27** Jop 42:2; Mk 14:36

29 Jisas hɨrak katɨp, “Hi hetpi werek. Mɨt
miyapɨr kerek nɨnaaiwɨr witeik, o heiy-
iuwe o kikrek o yenten o miye haai o
nɨkerek nɨr nentar hɨr nisɨsa hetike hɨm
mai yaaim, hɨr nanu tɨ nanɨt 100 witeik,
30 heiyiuwerer, kikrek, yenterer miyerer
haairer, nɨkerek nɨr netike tɨ meiyam. Te
hɨr mɨt nanrekyor enum enum nanɨntar
hɨr nises hɨm mai. Maain, hɨr nanɨt hɨmɨn
yaaik hɨr nantike God nanu nanɨt tipmain
tipmain enum eik.
31 *In ek mɨt kerek hɨr ninɨn, maain hɨr
nankaru. In ek hɨr mɨt kerek hɨr nɨkaru
o hɨr mɨt weinɨn, maain hɨr iuwe naninɨn
mɨt han.”

Jisas katɨp wikak hɨrak kaki, te maain hɨrak pɨke kakɨkrit
(Mt 20:17-19; Lu 18:31-34)

32 Hɨr wen nitet yayiwe nepno wit
Jerusalem, Jisas kinɨni ken. Mɨt disaipel
nɨrak hɨr nertei mɨt iuwe neit Jerusalem
hɨr hanhan nankɨp kaki, te hɨr han kekrit.
Mɨt miyapɨr han kerek nisesik, hɨr nɨnaain.
Jisas hɨrak pɨke kerp kemerɨr mɨt disaipel
nɨrak nar hiswiyen wik (12), hɨrak ketpor
menmen maain mɨt neit Jerusalem hɨr
nanrekyɨwekem.
33 *Hɨrak ketpor kar ik: “Nɨkɨp emnep
yi eiyɨmtau! Haiu mamno Jerusalem. Hi
Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, mɨt iuwe pris
kerek newet God menmen me mɨt, hɨr
nantike mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses,
hɨr nantauhis hɨr nehimɨtena hi hahi, hɨr
nanriuweta hi eno his me mɨt han hɨr ap
ne Isrel, te hɨr naniyep hi hahi.
34 Hɨr nanitɨtaunaan hɨr nanɨnikɨn
tɨmank mamɨntera, hɨr nanwaai nɨpɨn
naniyep. Hɨr naniyep hi hahi, te maain wɨ
wikak epei men, hi pɨke hahɨkrit hahu.”

Jems ketike Jon hɨrakɨt hanhan tatre mɨtɨkɨt iuwe
(Mt 20:20-28)

35 Jems ketike Jon hɨrakɨt nɨkerek hɨrakɨt
te mɨtɨk niuk mɨrak Sebedi hɨrakɨt ten
tɨrapɨt Jisas tetpɨwek tar ik: “Mɨtɨk Iuwe,
hawɨr hanhan (o weikɨkit) menmen hawɨr
wituthiyem.”
36 Hɨrak ketpɨwekɨt, “Hi herekyi
mekam?”
37 Hɨrakɨt tetpɨwek tar ik: “Ti ewisawɨr
maain ti naanmampre mɨt, hawɨr wau-
tikewit hawɨr waukepit naanmampre mɨt
hawɨr wawu menep his yaaim metike his
henkik mit.”
38 *Hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: “Yi yepɨtari
yi yitauhi menmen wɨsenum. Yi te ei-
wis menmen enum mamnen mamiwep
mamɨr ke menmen enum hɨram mamnen
mamiyep o au?”
39 *Hɨrakɨt tewenhi tar ik: “O, hawɨr
werteiyem.” Jisas ketpɨwekɨt, “Maain men-
men enum mamiwep mamɨr ke hɨram
mamiyep.
40 Te hi ewisi yi eitikewa naanmampre
mɨt te yi yau menep his yaaim o his henkik
mai au. Hi taau. Mɨt han kerek God Haai
kehimɨteni, maain hɨr keriyen nanu ein
nantikewa naanmampre mɨt.”
41 Hɨr mɨt disaipel han nar hiswiyen (10)
nemtewem, hɨr han enuk neriuwe Jems
ketike Jon.
42 *Te Jisas hɨrak kari mɨt disaipel nɨrak
ketpor kar ik: “Yi yertei mɨt kerek ninɨn
mɨt naanmɨpror hɨr nenipi hɨr enises han
kɨr.
43 *Te yi ap eirɨak menmen emɨr im
au emɨt. Keimɨn ke yi hɨras kakre iuwe
kakinɨni, te hɨrak kakrɨak menmen mi.
44 Keimɨn ke yi hɨras hanhan kakinɨni
kakre mɨtɨk iuwe, te hɨrak ekrɨak menmen
mi weinɨm.
45 *Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi ap
han te hɨr mɨt nanrɨak menmen mai au,
taauye! Hi han te hi arɨak menmen me mɨt
hi akepi. Hi hahi te hi akepi yi mɨt ne tɨ
yapɨrwe. Hi akepi atihis te God kakiwep au.
Hɨrak kaktɨp yi yaain.”

Jisas kɨkaap mɨtɨk hak nanamɨr toto
(Mt 20:29-34; Lu 18:35-43)

46 Hɨr nen niun wit Jeriko. Maain Jisas
epei kaknaaiwɨr wit ik kaktike mɨt nɨrak,
hɨr nitet yayiwe netike mɨt yapɨrwe. Hɨrak
mɨtɨk Batimias nanamɨr toto hɨrak nɨkan
ke Timias, hɨrak kau yayiwe kitehi mɨt nan-
wetɨwek pewek me menmen hɨrak kakɨm.
47 *Hɨr mɨt netpɨwek Jisas ke wit Nasaret
epei kan, te hɨrak kɨnap kenɨnewek kar
ik: “Jisas ti Nepenyek ke maam nɨpu iuwe
Devit, ti han etwenɨna ekepa.”
48 Hɨr mɨt yapɨrwe nenerek netpɨwek
hɨrak kekintɨp, te hɨrak au. Hɨrak
kɨnap kenɨnewek hɨm iuwe ham kar ik:
“Nepenyek ke Devit, ti han etwenɨna
ekepa.”
49 Jisas hɨrak kerp ketpor kar ik:
“Enɨnewek eiyɨk einen.” Te hɨr nenɨne
mɨtɨk ik nanamɨr toto hɨr netpɨwek nar
ik: “Ti han yaaik ehu. Ekrit. Hɨrak epei
kenɨnut.”
50 Hɨr netpɨwek te hɨrak kenke saket
kewɨrem mɨwaai tɨ, hɨrak kɨn kekrit kerp
ken kiun Jisas.
51 Jisas kitɨwekhi kar ik: “Ti hanhan hi
erekyut mekam?” Mɨtɨk enuk nanamɨr

* **10:31** Mt 20:16; Lu 13:30 * **10:33** Mk 8:31, 9:31 * **10:38** Mk 14:6; Lu 12:50 * **10:39** Ap 12:2; Rev 1:9 * **10:42** Lu 22:25-26 * **10:43** Mt 23:11; Mk 9:35 * **10:45** 1Ti 2:5-6 * **10:47** Mt 9:27, 15:22

toto ketpɨwek kar ik: “Mɨtɨk Iuwe, ti ekepa
hi ahɨr ein ein.”
52 *Jisas ketpɨwek, “Ti eno we. Ti epei
han kiteta hi ekepit, te ti ehu werek.” In
ek kerekek hɨrak kɨr ein ein kisesik ken
yayiwe eik.

11

Jisas ken wit Jerusalem kɨre mɨtɨk iuwe king
(Mt 21:1-11; Lu 19:28-40; Jo 12:12-19)

1 Maain hɨr epei nen menep wit
Jerusalem, hɨr nerp wit Betfasi menep
mɨniu (o neiyɨp) mɨt nenewek neiyɨp ke
nu Oliv. Te Jisas hɨrak keriuwet mɨtɨkɨt
disaipel tɨrak wik,
2 hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: “Yi eino wit
kike pɨnak eik e. Yi eirekir wit kau nɨmɨn
kike, te yi eiyɨr donki nɨkik (hɨrak kɨre hos)
mɨt hɨr nekaaip waai kau teruk kɨrak kiyau
nu. Mɨt hɨr nau sip kɨrak wen au. Yi
eisiupanek eiyɨk einen.
3 Mɨt han hɨr nanitihi, ‘Yi yɨrɨak menmen
im yenmak?’ te yi eiyɨtpor eiyɨr ik: ‘Hɨrak
Mɨtɨk Iuwe kaiu kare hanhanek kaktɨwek.’
Yi eiyɨtpor eiyɨr ek, te hɨr nanɨsiuwerek
kaknen waswas.”
4 Te hɨrakɨt ten tɨr hos nɨkik keit weipɨr
ke wɨnak, te hɨrakɨt tesiupanek.
5 Mɨt han nerp menep nitɨwekɨthi nar ik:
“Yi yenmak te yi yesiupan donki ik ek?”
6 Hɨrakɨt tetpor menmen nɨpaa Jisas
ketpɨwekɨt, te hɨr newisɨkɨt hɨrakɨt teiyɨk
ten.
7 Hɨrakɨt teit donki teriyaak teiyɨk ten
Jisas. Hɨr mɨt disaipel nɨrak newis saket
mɨr (hɨram mɨre laplap) mɨwaai menterik.
Te Jisas kewik.
8 Hɨr mɨt yapɨrwe newis saket mɨwaai
tɨ neses yayiwe neriuwerem. Mɨt han hɨr
neremir nu heneik neiyɨm nen newisɨm
mɨwaai yayiwe kerek hɨr netɨwem me ni
me yayiwe pɨnak pɨnak.
9 *Hɨr mɨt han ninɨn nen netike mɨt han
nisesik hɨr nɨnap natɨp nar ik:
“Haiu emwenɨpi God. Mɨtɨk ik hɨrak
kekrehɨr ke God te haiu hanhan
God hɨrak kakrekyɨwek yaaim naan-
mamprewek.
10 God kakɨkaap mɨtɨk ik hɨrak menep
kakinɨn naanmamprai haiu mɨt kar
ke nɨpaa maam nɨpu kaiu Devit
kinɨn naanmɨre maamrer naiu. God
hɨrak yaaik iuwe!”
11 Jisas hɨrak ken kiun wit Jerusalem
hɨrak ken kɨnɨk wɨnak iuwe ke God ein.
Epei hɨnkewɨ, te Jisas kerenaan kɨr men-
men, hɨrak pɨke ken wit eik, hɨrak ketike
mɨt disaipel nɨrak nar hiswiyen wik (12)
hɨr pɨke nen wit Betani.

Jisas katɨp nu fik hɨrak ap kakine nu nɨkim meiyam au
(Mt 21:18-19)

12 Teip hekrit, hɨrak kɨnaaiwɨr wit Betani,
Jisas nɨnpɨ maak kepno.
13 *Hɨrak kɨr nu fik kerp yanɨmɨn ein, te
hɨrak ken kakɨr nu nɨkim mari mewik o au.
Tɨwei weinɨm keremem. Hɨrak ap wepni
yaaik wen au.
14 *Te hɨrak ketpɨwek kar ik: “Maain ti ap
ari eine nu nɨkim meiyam au.” Mɨt disaipel
nɨrak nemtewek hɨrak katɨp.

Jisas ken wɨnak iuwe ke God kepɨr mɨt kerek nesiuwe menmen
(Mt 21:12-17; Lu 19:45-48; Jo 2:13-22)

15 Hɨr nen niun wit Jerusalem, Jisas
hɨrak ken kekre wɨnak iuwe ke God. Te
hɨrak kepɨr mɨt kerek nesiuwe menmen
neit pewek mererim. Epei au, hɨrak kepɨr
mɨt kerek neit menmen newet God em
nekre wɨnak iuwe ke God. Hɨrak keweikɨn
kɨnaan me mɨt enun hɨr nekrehɨr pewek
me mɨt ne wit ham. Hɨrak keweikɨn yeno
me mɨt enun hɨr nesiuwe hore tapɨ men
mɨt pris kerek newet God em.
16 Hɨrak ap kewis mɨt hɨr nɨnan menmen
meit wɨnak iuwe ke God nɨmɨn ein, au!
17 *Epei au, hɨrak ketpor hɨm kar ik: “Yi
ap yertei hɨm mau tɨwei me God matɨp mar
ik: ‘Yi yertei wɨnak kai hɨrak kɨre wɨnak
ke mɨt ne wit yapɨrwe hɨr nanɨnen nan-
wenanɨpi nanitauhi menmen nanɨt nɨmɨn
a?’ Te yi mɨt yɨrɨakek kar ke wɨnak ke mɨt
enun nekintɨp menmen.”
18 *Hɨr mɨt iuwe Pris kerek ninɨn
naanmɨpre pris han, hɨr netike mɨt hɨr
ninɨn nertei hɨm me Moses, hɨr nemtewek
te hɨr nimenɨpɨn Jisas nankɨp nanɨrkeik.
Hɨr nɨneinɨk nentar mɨt yapɨrwe hɨr han
yaaik nanɨmtau hɨm me Jisas.
19 Maain menep wɨtaan, Jisas hɨrak
ketike mɨt disaipel nɨrak hɨr nɨnaaiwɨr wit
nen.

Mɨt kerek hɨr han kitet God nitɨwekhi menmen, hɨr nantɨwem
(Mt 21:20-22)

20 *Wanewik hɨr pɨke nanɨno wit
Jerusalem, hɨr nesipaat nu Fik. Hɨrak
keweiwei kaa.
21 Hɨrak kɨrek te Pita han kitet menmen
Jisas nepɨp ketpim. Te hɨrak ketpɨwek kar
ik: “Mɨtɨk Iuwe, nepɨp ti hatɨp nu fik ik
enum, te hɨrak epei kaa.”
22 Hɨrak Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak kar
ik: “Yi han kitet God.

* **10:52** Mk 5:34 * **11:9** Sam 118:25-26 * **11:13** Lu 13:6 * **11:14** Mk 11:20 * **11:17** Ais 56:7; Jer 7:11
* **11:18** Mk 14:1; Lu 22:2 * **11:20** Mk 11:14 * **11:23** Mt 17:20; Lu 17:6

23 *Hi etpi werek. Mɨt han nantɨp mɨniu
(o neiyɨp) ik, 'Ekrit eno emɨn wan eik,' hɨr
ap han kitet wik au, hɨr han kitet menmen
hɨram mamnen mamɨr ke nɨpaa hɨr natɨp,
menmen mamnen mamɨr im e.
24 *Te hi hetpi werek. Menmen yi yitehi
God em, yi han kitet yi eitɨwem, maain yi
eiyɨt menmen mamɨr im.
25 *Me wɨ yi eiyɨrp wɨnak ke God, yi
eiyitehi God me menmen, yi eiyɨrtei mɨtɨk
hak yi han enuk eiriuwerek, yi ap han
ekitetim emɨt, te Haai kit God keit wit kɨrak
hɨrak kakɨsak menmen enum yi yɨrɨakem
hɨrak ap han ekitetim au.
26 Yi wen han ekitetim, te God ap kakɨsak
menmen enum yi yɨrɨakem, au emɨt!"

*Mɨt iuwe nitehi Jisas keimɨn keriuwetek
hɨrak kɨrɨak menmen im*
(Mt 21:23-27; Lu 20:1-8)

27 Hɨrak katɨp epei au, hɨr pɨke nan
Jerusalem. Hɨrak keke tɨ kitet wɨnak ke
God keit nɨmɨn ein, mɨt iuwe kerek ninɨn
mɨt pris kerek newet God menmen, hɨr
netike mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses,
hɨr netike mɨt kerek hɨr niuk mɨr iuwe, hɨr
nen nɨr Jisas.
28 Hɨr nitɨwekhi nar ik: "Keimɨn keri-
uwetit ti hɨrɨak menmen heit in?"
29 Jisas hɨrak ketpor kar ik: "Hi itihi
menmen ham. Yi yayɨtpo te hi etpi keimɨn
keriuweta hi han hɨrɨak menmen im.
30 Hɨrak keimɨn keriuwet Jon hɨrak kɨkɨr
mɨt neriuwe tɨpar? Hɨrak God o Jon
hɨrekes han kitetim?"
31 Hɨr natɨpan nar ik: "Haiu mamtɨp God
hɨrak keriuwetek kan in, te hɨrak kakɨtpai,
'Yenmak te yi yemtau hɨm mɨrak au?'
32 Haiu mamtɨp hɨrekes han kitetim kere-
mem, te hɨr mɨt in nanweikɨn sip nanwe-
tai." (Hɨr mɨt iuwe nɨnaain mɨt nererik
nan nentar hɨr mɨt yapɨrwe han kitet God
keriuwet Jon te hɨrak katɨp mɨt hɨm mɨrak.)
33 Hɨr natɨpan epei au, hɨr natɨp Jisas
nar ik: "Haiu ap merteiyek au." Te Jisas
hɨrak ketpor, "Yi eiyɨtpo keimɨnek au, te hi
ap te etpi keimɨn keriuweta hi han hɨrɨak
menmen im. Taauye!"

12

*Hɨm me mɨt enun naanmɨpre ni me waai
wain nɨkim*
(Mt 21:33-46; Lu 20:9-19)

1 *Jisas wen kepu wɨnak iuwe ke God,
hɨrak katɨp mɨt miyapɨr en hɨm mɨre tok
piksa kar ik: "Nɨpaa mɨtɨk hak kamɨr
ni me waai wain nɨkim. Hɨrak kime
nɨwa me nan keseniuwem, hɨrak kekin
hei kewis yemtɨ iuwe, te hɨrak kakɨntɨrer
wain tɨpar, hɨram mamɨkiuwe hei mɨram.
Epei au, hɨrak kime kɨnaan iuwe nokim, te
mɨt hɨr nanwim nanɨr mɨt enun nanɨnen
nankintɨp menmen. Hɨrak kewis mɨt han
hɨr naanmɨprewem. Hɨr naanmɨprewem,
hɨrak ken wit hak yanɨmɨn.
2 Maain wain nɨkim mɨram mewɨnki,
hɨrak haai ke ni im e hɨrak keriuwet mɨtɨk
kɨrak ken kakɨr mɨt nɨpaa naanmɨpre ni
mɨrak, hɨrak kakɨt nɨkim me waai im.
3 Te hɨr mɨt netenenik nakɨp pɨke ne-
siuwerek kehis ken.
4 Maain haai ke ni im hɨrak pɨke keri-
uwet mɨtɨk hak, te hɨr nenep paan kɨrak
nerekyɨwek enum.
5 Maain hɨrak keriuwet mɨtɨk hak, te hɨr
nakɨp kaa. Te hɨrak keriuwet han, hɨr
nɨrɨakem narek narek. Mɨt han hɨr naa,
mɨt han au.
6 *Hɨrak wen ketenen kiutɨp, hɨrak nɨkan
kɨrak. Maain hɨrak kesiuwerek kɨkaru ken.
Hɨrak han kitet kar ik: "Hɨr nanɨmtau hɨm
mɨrak."
7 Hɨr mɨt nɨrek te hɨr natɨpan nar ik:
"Ik ek kakɨt menmen me haai kɨrak. Haiu
emkɨp kaki te haiu mamɨt menmen me
haai kɨrak.
8 *Hɨr natɨp nar ek, hɨr netenenik nakɨp
kaa, hɨr newɨr yɨnk kɨrak keit witeik.
9 "Hɨrak mɨtɨk kerek kamɨr ni hɨrak
kakrɨak mekam? Hɨrak kaknen kaknep
mɨt enun in nani, hɨrak kakwis mɨt han
naanmampre ni mɨrak.
10 *Yi ap yertei werek werek hɨm me God
mɨt nisesɨm mau tɨwei hɨram matɨp mar
im:
'Nu teinɨk kerek mɨt nime wɨnak hɨr
nɨneinɨk, hɨrak kerekek kaku kakre
teinɨk mɨtɨk.
11 God hɨrekes kɨrɨakem, te haiu mɨt han
kitet hɨram yaaim.' "
12 Hɨr mɨt iuwe ne Isrel neit wɨnak iuwe
ke God nansiuwe mɨt nantenen Jisas te hɨr
nɨnaain mɨt yapɨrwe nererik neit ein. Hɨr
nertei hɨrak kesiuwor hɨm keriuwe hɨm
tok piksa im em. Te hɨr nɨnaiwɨrek nen.

*Mɨt nitehi Jisas me mɨt hɨr nanwɨr
pewek me takis*
(Mt 22:15-22; Lu 20:20-26)

13 *Maain mɨt iuwe neriuwet mɨt han
ne Farisi kekek ninɨn nises hɨm me Moses
netike mɨt kerek nises hɨm me Herot te hɨr
nan nanri han ke Jisas.
14 Hɨr nan niun Jisas hɨr nitɨwekhi nar ik:
"Mɨtɨk iuwe, haiu mertei ti mɨtɨk yaaik. Ti
atɨp werek, ti han kitet haiu mɨt yapɨrwe
mɨpɨran. Ti ewepyapɨr hɨm me God hatɨp

* **11:24** Mt 7:7 * **11:25** Mt 5:23, 6:14-15 * **12:1** Ais 5:1-2 * **12:6** Mt 3:17 * **12:8** Hi 13:12 * **12:10** Sam 118:22-23; Ap 4:11 * **12:13** Mk 3:6

haiu mɨt miyapɨr em keremem. Te ti etpai. Hɨm me Moses kewisai haiu mamwɨr pewek me takis mamno mɨtɨk iuwe ke Rom niuk mɨrak Sisa o au? Haiu emwɨrem o au?”

15 Jisas hɨrak kertei hɨr newenɨn hɨm nanri han kɨrak neriuwerem, te hɨrak ketpor kar ik: “Yi yenmak te yi yaiwisɨsewek yairi han kai a? Yi yayɨt pewek kei kiutɨp eiyɨk einen hi ehɨrek.”

16 Hɨr newetɨwek neiyɨk nan newetɨwekem, hɨrak kɨrem. Te hɨrak ketpor kar ik: “Ninaan me keimɨn im e? Keimɨn niuk mɨrak mewik?” Hɨr natɨp nar ik: “Mɨtɨk Iuwe Sisa kerekek.”

17 *Te Jisas hɨrak ketpor, “Yi eiwet Sisa pewek me takis mɨrak, te eiwet God menmen mɨrak.” Hɨr nemtewek, hɨr han kekrit neriuwerek.

Mɨt nitehi Jisas me mɨtɨk kaa maain kakɨkrit
(Mt 22:23-33; Lu 20:27-40)

18 *Maain kike mɨt han nises hɨm me Sadyusi hɨr nan. Hɨr han kitet mɨt hɨr naa maain hɨr pɨke nanɨkrit au. Hɨr nen niun Jisas nitɨwekhi nar ik:

19 *“Mɨtɨk Iuwe, Moses hɨrak kewis hɨm mar im: ‘Mɨtɨk hak kaki, te mɨte pɨrak wepu, hɨre wine nɨkerek wen au, mɨtɨk heiyiuwe o nɨkik kaktɨwe, hɨr naniyewan hɨre wawine nɨkerek ne mɨtɨk epei kaa.’

20 Nɨpaa mɨt hispɨnak wik (7) ne haai kiutɨp hɨr nepu. Hɨrak iuwe mɨtɨk keit mɨte, te hɨrak kaa ap kine nɨkerek nei au.

21 Maain nɨmɨnek ketɨwe hɨrak kaa ap kine nɨkerek nei au.

22 Hɨr narek narek kike yiu ketɨwe kaa. Maain mɨte ip hɨre waa.

23 Maain hɨr mɨt yapɨrwe pɨke nanɨkrit nanu, hɨre waure mɨte pe keimɨn? Hɨr mɨt hispɨnak wik (7) nɨpaa epei netɨwe ye!”

24 Jisas ketpor kar ik: “Yi yetari menmen yentar yi yepɨtari hɨm me God metike menmen mɨrak iuwe.

25 Maain, hɨr mɨt pɨke nanɨkrit, hɨr nanɨt miyapɨr au. Miyapɨr nanɨt mɨt au. Hɨr nanu nanre mɨt ensel ne wit ke God.

26 *“Ne mɨt hɨr pɨke nanɨkrit, yi ap yekine hɨm Moses kewisɨm me nu tɨwei hɨrak si taak ap kaa a? Hɨrak God katɨp Moses kar ik: ‘Hi God ke Ebraham, Aisak tetike Jekop.’

27 Hɨrak God ke mɨt epei naa neit au. Hɨrak God ke mɨt hɨr nepu. Hɨr naa neit au, hɨr nepu. Yi yepɨtari a?”

Hɨm me God mɨt naninɨn nanisesim
(Mt 22:34-40; Lu 10:25-28)

28 Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt kerek hɨr ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt em, hɨrak kan kemtau mɨt hɨr natɨpan nenehan, hɨrak kertei Jisas ketpor werek werek. Te hɨrak kitɨwekhi kar ik: “Hɨm mekam hɨram iuwe mɨnin hɨm yapɨrwe nɨpaa God kewet Moses em hɨrak kewisɨm te haiu emisesim?”

29 *Jisas ketpɨwek kar ik: “Hɨm hɨram iuwe minɨn hɨm ham hɨram im: ‘Yi mɨt ne Isrel nɨkɨp emnep eiyɨmtau! Mɨtɨk Iuwe God hɨrak kiutɨp kerekek.

30 Yi hanhan Mɨtɨk Iuwe God eiriuwe han ki ketike hɨmɨn ki.’

31 *Hɨm mises hɨm ham minɨn hɨram im: ‘Yi hanhan eiriuwe mɨt han nar ke yi hanhan hɨras.’ Hɨm wik im minɨn, hɨm ham yapɨrwe hɨram mɨkaru.”

32 *Mɨtɨk ik kerek kertei hɨm lo me Moses, hɨrak katɨp kar ik: “Mɨtɨk Iuwe ti atɨp werek. Ti atɨp hɨrak God hɨrak kiutɨp. Hɨrak kerekek kepu. Han au.

33 *Haiu hanhan Mɨtɨk Iuwe God keriuwe han kai mamɨr ke haiu hanhan hɨras, te im minɨn menmen haiu si tatɨm mamwet God em o menmen haiu mewepwarem mewet God em.”

34 Hɨrak katɨp epei au, Jisas hɨrak kertei hɨrak mɨtɨk katɨp werek, te hɨrak ketpɨwek kar ik: “Ti han kit yaaik te ti hises hɨm me God werek werek.”

Hɨrak katɨp epei au, mɨt han hɨr nɨnaain nanitɨwekhi menmen ham.

Jisas kitehi mɨt hɨr han kitet Krais hɨrak keimɨn
(Mt 22:41-46; Lu 20:41-44)

35 Jisas wen katɨp keit wɨnak iuwe ke God, hɨrak kitehi mɨt kar ik: “Nenmak mɨt kerek hɨr ninɨn nertei hɨm lo me Moses hɨr natɨp Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek hɨrak Nepenyek ke Devit kerekek?

36 *Nɨpaa God Hɨmɨn Yaaik kɨkɨak han ke Devit te hɨrak kewis hɨm mau tɨwei kar ik: ‘Mɨtɨk Iuwe God katɨp Mɨtɨk Iuwe kai Krais kar ik: “Ti hau menep his yaaim mai ere hi enep mɨt enun nepan nit hi ehinɨni.” ’

37 *Devit hɨrak hɨrekes kenewek Mɨtɨk Iuwe kɨrak. Te hɨrak karkeik hɨrak kɨre Nepenyek ke maam nɨpu kɨrak Devit kerekek a?” Te mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr han yaaik nemtau hɨm mɨrak.

Jisas kene mɨt kerek ninɨn nertei hɨm lo me Moses
(Mt 23:1-36; Lu 11:37-54, 20:45-47)

---

* **12:17** Ro 13:7 * **12:18** Ap 23:8 * **12:19** Diu 25:5 * **12:26** Eks 3:2, 6 * **12:29** Diu 6:4-5 * **12:31** Lev 19:18; Ga 5:14; Ro 13:9; Je 2:8 * **12:32** Diu 4:35; Ais 45:21 * **12:33** Diu 6:5; 1Sml 15:22; Hos 6:6 * **12:36** Sam 110:1 * **12:37** Lu 19:48

38 Jisas hɨrak wen katɨp mɨt miyapɨr hɨm
mɨrak hɨrak ketpor kar ik: “Yi naanmam-
pre hɨras me mɨt kerek hɨr nɨnɨn nertei
hɨm me God. Hɨr nare nanɨno ein ein, hɨr
neriuwet saket yaaim nokim me mɨt kerek
hɨr netenen pewek yapɨrwe netike mɨt hɨr
nertei menmen iuwe. Hɨr han yaaik te mɨt
miyapɨr nanɨtpor, ‘Haai, ti epei han?’ neit
wit maket kerek mɨt nesiuwe menmen.
39 Hɨr nanu yeno ne mɨt niuk mɨr iuwe
neit wɨnak ke God, hɨr nanu yeno ne mɨt
niuk mɨr iuwe neit wɨnak ke mɨt hɨr nanɨm
menmen.
40 Hɨr newises miyapɨr kerek mɨt nɨr
epei naa. Hɨr nari wɨnak mɨr metike
menmen mɨr yapɨrwe. Hɨr prea yapɨrwe
hɨr newises mɨt ek te mɨt yapɨrwe natɨp hɨr
yaain. Maain God hɨrak kakɨnɨp wɨsenum!”

Mɨte enu menmen aurep hɨre wewet God menmen
(Lu 21:1-4)

41 *Jisas katɨp epei au, hɨrak ken kɨr
tɨkenup mɨre bokis me mɨt hɨr newɨr
pewek mekrerem newet God em. Tɨkenup
mɨre bokis mɨwaai ein, hɨrak Jisas kau
kereptim keit in. Hɨrak kɨr mɨt yapɨrwe
newɨr pewek mekrerem. Mɨt han netenen
pewek yapɨrwe newɨr pewek yapɨrwe.
42 Mɨte piutɨp menmen aurep hɨre wete-
nen pewek kike, te hɨre wewɨr pewek wik
mɨre toea miutɨp.
43 *Jisas hɨrak kenɨne mɨt disaipel nɨrak
hɨrak ketpor kar ik: “Hi etpi werek. Mɨte
ip hɨre wewɨr pewek hɨram minɨn pewek
me mɨt kerek hɨr newɨr pewek yapɨrwe
mekrerem.
44 Hɨr newɨr pewek ham mekre tɨkenup
mɨre bokis, te meiyam wen mepeit wɨnak
mɨr. Hɨr newɨrem nanɨt menmen. Te hɨre
au. Hɨre wetenen pewek wik wewɨrem
epei au, hɨre wawu weinɨm. Hɨre wawɨt
menmen wawɨm taauye! Meiyam meit
wɨnak kɨre au.”

13

Jisas katɨp mɨt nanɨwaank wɨnak iuwe ke God
(Mt 24:1-2; Lu 21:5-6)

1 Jisas hɨrak kɨnaaiwɨr wɨnak iuwe ke
God kakno witeik, hɨrak mɨtɨk hak dis-
aipel kɨrak ketpɨwek kar ik: “Mɨtɨk Iuwe
ehɨrem. Nan im yaaim. Wɨnak im yaaim.”
2 *Jisas ketpɨwek kar ik: “Ti ehɨr wɨnak
yapɨrwe im e? Maain nan im mɨt
han nanɨnen hɨr nanwenem mamwaai tɨ
weinɨm.”

Jisas katɨp maain menmen enum mamnen
(Mt 24:3-14; Lu 21:7-19)

3 Hɨr nen nau mɨniu (o neiyɨp) mɨt ne-
newem neiyɨp me nu Oliv hɨram menep
wɨnak iuwe ke God pɨnak ein. Te Pita,
Jems, Jon, tetike Andru hɨrakɨt tan menep
titɨwekhi hɨm tar ik:
4 “Ti etpai me wɨ God kehimɨtan
menmen im hɨram mamnen. Mekam
maminɨn mamnen te haiu mamɨrtei God
kakrɨakem?”
5 Jisas ketpor hɨm mɨrak mar im: “Yi
naanmampre hɨras te hɨr mɨt nanwisiyek
au.
6 *Mɨt yapɨrwe hɨr nanɨnen nanɨkrehɨr
kai nantɨp mɨt miyapɨr ne tɨ nanɨr ik: ‘Hi
Mɨtɨk Iuwe Krais kerek God kehimɨtena hi
han kerekek.’ Hɨr nanwisorek hɨr nanisesi.
7 Maain yi eiyɨmtau hɨm me mɨt hɨr
nantɨp mɨt hɨr nanɨnepan menep o mɨt
nanɨnepan yanɨmɨn, yi ap han ekɨkrit ein
ein au emɨt. Menmen im maminɨn mam-
nen te wɨ epei mamnen wen au.
8 *Mɨt ne weiwɨk ham hɨr netike mɨt ne
weiwɨk ham hɨr nanɨnepan. Mɨt ne wit
hak nantike mɨt ne wit hak hɨr nanɨnepan.
Tɨ kaktanɨk heriyai heryiyai. Hawɨ au
te ni meiyam mami mamɨt menmen au.
Menmen enum im maminɨn mamnen te
maain God skelim mɨt me menmen enum
hɨr nɨrɨakem. Hɨram mar ke mɨte weteik-
nen. Maain hɨre wawine nɨkan.
9 *“Yi naanmampre hɨras me menmen
im e. Maain hɨr mɨt nantihis nanɨryi yi
yaino wɨnak ke kaunsil. Hɨr nanɨt nɨpɨn
naniwep yayɨt wɨnak ke God. Yi yayɨrp
yayɨt wɨnak ke kaunsil me gavman nan-
tike mɨt han ninɨn naanmɨpre wit heriyai
heriyai yayɨntar yi yises hɨm mai. Te yi
eiyɨtpor menmen mai.
10 Yi eiyɨtpor hɨm mai maminɨn, te mɨt
nerer wit wit hɨr nanɨmtewem. Te maain
wɨ enum mamnen.
11 **Maain yi eiyɨrp wɨnak ke kaun-
sil yi han ekitet yapɨrwe hɨm mekam yi
eiyɨtpor au emɨt! Menmen God Hɨmɨn
Yaaik kakɨtpiyem kakwetiyem, yi eiyɨtpim.
Menmen me han ki au. Taauye!
12 Heiyiuwerer nanwet mɨt enun kikrek
nɨr hɨr nanɨnɨp nani. Haairer nanwet mɨt
enun nɨkerek nɨr, nɨkerek han nanwet mɨt
enun haairer o miyerer hɨr mɨt nanɨnɨp
nani.
13 *Maain mɨt yapɨrwe hɨr han enuk
nɨneini nanɨntar yi yises hɨm mai. Te
neimɨn nanu nanɨt nanisɨsa ere hɨr nani,

* **12:41** 1Kin 12:9 * **12:43** 2Ko 8:12 * **13:2** Lu 19:44 * **13:6** Jo 5:43 * **13:8** Ais 19:2; 2Kro 15:6 * **13:9** Mt 10:17-20 * **13:11** Lu 12:11-12 * **13:11** Mt 10:19-22 * **13:13** Jo 15:18-21 * **13:14** Dan 9:27, 11:31, 12:11

maain hi etorhis hɨr nanu nantikewa haiu mamu mamɨt wit ke God.

Maain menmen enum enum mamnen
(Mt 24:15-28; Lu 21:20-24)

14 *“Maain yi yayɨr menmen enum mamɨwaank wit mamtike mɨtɨk hɨrak kakɨrp wit kerek God keriuwesɨsek. (Mɨt kerek nekine tɨwei ik nɨkɨp emnep yi han ekitet menmen im werek werek.) Yi mɨt miyapɨr yayu provins Judia me wɨ im yi eirɨr eino einiu mɨniu o neiyɨp.

15 *Mɨtɨk kerek kau kentar wɨnak siup, hɨrak ekɨkɨuwe eknen ekɨrp tɨ, hɨrak ap kakno wɨnak nɨmɨn ein kakɨt menmen au emɨt! Hɨrak ekrɨr ekno waswas kerekek.

16 Mɨtɨk hak keit ni hɨrak pɨke kakweikɨn kakɨt saket mɨrak au, emɨt! Hɨrak kakrɨr waswas kerekek.

17 *Miyapɨr kerek hɨr nepɨtu o miyapɨr hɨr newet nɨkerek nɨm hɨr naam, menmen im enum mamnen mamɨwaanki.

18 Yi eiyitehi God te menmen im mamnen wɨ me hawɨ hɨtan au emɨt!

19 *Maain me wɨ eim, hɨr mɨt menmen mamɨwaanki iuwe. Nɨpaa wɨ God kewis tɨ ketike nepni ere in, menmen ap mewaank mɨt nanɨr ke menmen im mamɨwaanki au. Wɨ eim epei man, maain menmen mamɨwaank mɨt nanɨr im taauye!

20 God hɨrak keremir wɨ im au, te mɨt yapɨrwe hɨr nani nanɨnektɨn te wit weinɨk. Te hɨrak keremir wɨ yinam me mɨt nɨpaa hɨrak kehimɨteni hɨr nɨrak, hɨr nises hɨm mɨrak hɨrak kakɨkepi.

21 “Maain wɨ eim e, te mɨtɨk hak kakɨtpi kakɨr ik: ‘Eiyɨrek, hɨrak Mɨtɨk Krais hɨrak keit in.’ O mɨtɨk hak kakɨtpi, ‘Hɨrak kerp ein.’ Yi ap eiyɨmtau hɨm im au emɨt!

22 *Mɨt enun tawewai (o newenɨn hɨm) nanɨnen nanɨtpi, ‘Hi Mɨtɨk Krais’ o hɨr nantɨp, ‘Hi mɨtɨk profet hi ewepyapɨr menmen me God.’ Hɨr nanrɨak mɨt menmen yaaim nɨpaa hɨr nɨrem au mamɨt nepni o nanɨt tɨ. Hɨr nanrɨakem te hɨr nare nanri han ke mɨt God kehimɨteni hɨr nɨrak, hɨr nanwisorek nanises hɨm mɨr, te hɨr au taau.

23 Yi naanmamre hɨras. Maain menmen mamnen mamɨr ke hi epei etpiyem.

Maain hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen
(Mt 24:29-31; Lu 21:25-28)

24 *“Maain wɨ im, menmen enum mamɨwaank mɨt epei au, wepni kakɨr iuwe au, hɨrak kakweikɨn kakre wɨtaan, wenke ap te kakɨr taau.

25 Hɨr hɨram mau nepni hɨram mamɨnke, menmen eim meit nepni hɨram mamtanɨk.

26 *Menmen im epei man, te hɨr mɨt nanɨra hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi anen ewepyapɨr hɨrekes akre napɨ ke nepni. Menmen me haai merhɨhe mewepna, hi anen ehinɨn naanmampre mɨt.

27 *Hi esiuwe mɨt ensel ne wit ke God hɨr nanɨno nanrer wit wit nanɨthis mɨt miyapɨr hi ehimɨteni hɨr nises hɨm mai.

Nu fik meteiknai menmen me wɨ maain menmen mamnen
(Mt 24:32-35; Lu 21:29-33)

28 “Nu fik hɨram meteikni menmen me wɨ maain menmen mamnen. Maain wɨ kerek heneik mɨram hɨram mamsiunen, yi eiyɨrtei menep te wepni yaaik.

29 Mar nu im, maain yi yayɨr menmen im hi hetpiyem hɨram mamnen, yi eiyɨrtei hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe menep te hi pɨke anen.

30 Hi hatɨp werek. Mɨt miyapɨr in ek nepu nepeit, hɨr ap te nani ere menmen im hi hetpiyem hɨram mamnen.

31 Nepni metike tɨ mamwep mamweikɨn mamre nɨme mamɨwaank mamɨt te hɨm mai au mamu mamnen mamɨr ke hi hetpim.

Mɨt hɨr ap nertei me wɨ menmen im mamnen au
(Mt 24:36-44; Lu 17:26-30, 34-36)

32 *“Me wɨ menmen im mamnen, mɨt hɨr nepɨtariyem, mɨt ensel ne wit ke God hɨr nepɨtariyem, hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi epɨtariyem. God Haai kerekek hɨrak kerteiyem.

33 *Yi naanmampre hɨras. Yi yepɨtari wɨ menmen im mamnen.

34 Menmen mamnen mamɨr ke mɨtɨk iuwe hak kakno yanɨmɨn. Te mɨt nɨrak nepɨtari wɨ mekam hɨrak pɨke kaknen. Hɨrak kehimɨtan mɨt hɨr naanmɨpre wɨnak kɨrak, hɨrak katɨp mɨtɨk hɨrak naanmɨpre weipɨr ke nɨwa ke wit kɨrak. Hɨrak ketpɨwek hɨm iuwe hɨrak naanmɨprewek werek werek.

35 *Te yi mɨt naanmamre hɨras werek werek. Yi yepɨtari wɨ me Haai ke wɨnak hɨrak pɨke kaknen. Hɨrak kaknen wɨtaan o wɨ nɨmɨn o wanewik toto o wepni o hɨnkewɨ, yi yepɨtariyek.

36 Yi naanmɨpre hɨras te hɨrak kaknen wasenum kakri yi yaiwaai yi ap yayises hɨm mɨrak au.

37 Menmen hi hetpiyem, hi hetpiyem mamno mɨt miyapɨr yapɨrwe. Yi yapɨrwe

* **13:15** Lu 17:31 * **13:17** Lu 23:29 * **13:19** Dan 12:1; Joe 2:2; Rev 7:14 * **13:22** Diu 13:1-3; Rev 13:13 * **13:24** Ais 13:10; Rev 6:12-14, 8:12 * **13:26** Rev 1:7 * **13:27** Mt 13:41 * **13:32** Ap 1:7 * **13:33** Mt 25:13-14 * **13:35** Lu 12:36-38

naanempre hɨras! Yi yepɨtari wɨ mekam hi
Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen.”

14

Mɨt nime nɨpɨn natɨp hɨr nanɨnep Jisas
(Mt 26:1-5; Lu 22:1-2; Jo 11:45-53)

1 *Wɨ wik mepeit ere wɨ mɨt hɨr han
tewenɨn wɨ Pasova kerek nɨpaa God kenep
mɨt ne Isip hɨr naa te mɨt ne Isrel au. Mɨt
hɨr newis yis mekre bret mɨr me wɨ im au.
In ek hɨr mɨt pris iuwe kerek ninɨn mɨt
pris han kerek newet God menmen me mɨt,
hɨr netike mɨt hɨr ninɨn nertei hɨm lo me
Moses hɨr nererik nime nɨpɨn Jisas nɨsawɨn
nemitɨwekpɨn nantɨwekhis nankɨp kaki.
2 Hɨr natɨp nar ik: “Wɨ haiu wen han
tewenɨn menmen me wɨ Pasova, haiu
ap te mamtɨwekhis mamkɨp au. Haiu
mamrɨakem te mɨt yapɨrwe hɨr nantikewai
haiu mamnepan.”

Maria wewen sanda mekiuwe paan ke Jisas
(Mt 26:6-13; Jo 12:1-8)

3 *Me wɨ im Jisas hɨrak keit wit Betani
hɨrak kepu wɨnak ke Saimon nɨpaa lepro
mewik. Hɨrak wen kepu yeno kaam men-
men, mɨte piutɨp hɨre wan wetenen mɨn
tɨpar me nu nad nekenpɨ mɨrak mɨnɨn
yaaim mekrerek. Mɨt hɨr newɨr pewek
yapɨrwe me menmen im. Hɨre weket hɨm
mɨrak wewen tɨpar mentar paan kɨrak.
4 Hɨr mɨt han nepu en hɨr natɨpan main
main han enuk nar ik: “Wenmak te hɨre
wewen tɨpar im wewenem weinɨm?
5 Hɨre wewen tɨpar im au, te mɨtɨk hak
kaksiuwerem kakɨt 300 kina kakwet mɨt
enum menmen auri, hɨr nantɨwem.” Hɨr
han enuk te hɨr nenerep.
6 Te Jisas keneri katɨp kar ik: “Yi eiwisiye
ewɨt! Yi yenmak te yi yerekyɨwe enum.
Hɨre werekyo menmen yaaim.
7 *Hɨr mɨt enun netenen menmen auri,
hekrit hekrit hɨr nau netikewi. Wɨ ham yi
han ki yi eikepi. Te hi ap ehu etikewi me wɨ
yapɨrwe, te yi yairekyo menmen yaaim au.
8 *Mɨte ip hɨre hanhan wɨrɨakem hɨre
epei werekyewem. Hɨre weremani maain
mɨt hɨr nanwisa hi awaai ehɨkre hei.
9 Hi hetpi werek. Wit heriyai heriyai
kerek mɨt hɨr nanɨmtau hɨm yaaim mai,
mɨt hɨr nanɨrtei menmen mɨte ip hɨre
werekyewem, hɨr han kitetim hɨr han
tewenɨnep.”

Judas katɨp mɨt iuwe ne Isrel hɨrak kakɨkepi hɨr nanɨthis Jisas
(Mt 26:14-16; Lu 22:3-6)

10 Jisas katɨp epei au, Judas ke wit Iskeriot
hɨrak mɨtɨk kiutɨp ke mɨt disaipel hiswiyen
wik (12) kerek nises hɨm me Jisas, hɨrak
ken witeik. Hɨrak ken kiun mɨt iuwe ne
pris kerek newet God menmen me mɨt,
hɨrak kewepyapɨr Jisas kakwetɨrek.
11 Hɨr mɨt en nerteiyek, hɨr han yaaik,
hɨr natɨp Judas hɨr nanwetɨwek pewek
mamrerim. Hɨrak kɨnaiwɨri ken han kitet
hɨrak kakwetɨrek kakɨrkeik.

Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak naam menmen me Pasova
(Mt 26:17-25; Lu 22:7-14, 21-23; Jo 13:21-30)

12 *Maain wɨ miutɨp me wɨ mɨt hɨr ap
newis yis mekre bret au, wɨ me Pasova
kerek hɨr nenep sipsip mar ke nɨpaa mɨt
hɨr nenep sipsip te God kenep maamrer
au, Jisas mɨt nɨrak nitɨwekhi nar ik: “Ti
are eriuwetai haiu mamno nein te haiu
emrutmani menmen me wɨ Pasova?” (Wɨ
Pasova hɨram wɨ mɨt hɨr han tewenɨn God
hɨrak kenep mɨt ne Isip te maamrer ne Isrel
au.)
13 Te Jisas hɨrak keriuwet mɨtɨkɨt wik
te mɨt disaipel nɨrak hɨrak ketpɨwekɨt kar
ik: “Yi yaino wit Jerusalem yi eiyɨr mɨtɨk
hak keremɨme mɨn tɨpar mekrerem, hɨrak
kaksipeti. Te yi eiyisesik.
14 Yi eiyisesik eino wɨnak kerek hɨrak ka-
kno kakɨkrerek, yi eiyitehi mɨtɨk ke wɨnak
ik eiyɨr ik: ‘Mɨtɨk Iuwe kawɨr hɨrak kituthi
haau meiyam miutɨp meit nɨmɨn weinɨm
te haiu mɨt disaipel nɨrak mamtikerek emu
mamɨm menmen kerekek me wɨ Pasova
mamwi?’
15 Te hɨrak kakteikni haau miutɨp
weinɨm kau niu kerek yeno metike kɨnaan
mekrerek. Ein e yi eiraimani menmen te
haiu mamɨm.”
16 Hɨrak ketpɨwekɨt menmen te hɨrakɨt
ten wit Jerusalem, hɨrakɨt tɨr menmen mar
ke nɨpaa Jisas ketpɨwekɨtem. Te hɨrakɨt
temani menmen me Pasova wɨ hɨr han
tewenɨn nɨpaa God kenep maamrer nɨr au.
17 Maain hɨnkewɨ, hɨrak Jisas ketike mɨt
disaipel nar hiswiyen wik (12) hɨr nen
wɨnak.
18 *Hɨr wen naam menmen nau yeno
em, Jisas hɨrak ketpor kar ik: “Hi hetpi
werek. Mɨtɨk hak kiutɨp (o mɨtɨk keiyak)
ke yi mɨt yi yaam menmen yetikewa hɨrak
kakwepayapɨr hi eno his me mɨt enun.”
19 Hɨr nemtewek, hɨr han kekrit nine
han enuk, hɨr niutɨp niutɨp nenepepan
nitɨwekhi ere hɨr nepnepik hɨr nitɨwekhi
nar ik: “Hi ewepityapɨr o au?”

* **14:1** Mk 11:18; Hi 11:28 * **14:3** Lu 7:37-38 * **14:7** Diu 15:11 * **14:8** Jo 19:40 * **14:12** Eks 12:6, 14-20
* **14:18** Sam 41:9

20 Hɨrak ketpor kar ik: “Hɨrak mɨtɨk
kiutɨp ke yi mɨt hiswiyen wik (12), hɨrak
kiutɨp kaam menmen mekre sak kerepta.
21 Hi Mɨtɨk ke wit ke God hi ano hahi ahɨr
ke hɨm me God mau tɨwei hɨram metpim.
Te hɨrak mɨtɨk kerek kakwepayapɨr hɨrak
kakɨwaank hɨrekes. Nɨpaa miye pɨrak
ap winaak te hɨram yaaim. Te hɨre epei
winaak te in ek hɨrak kakɨwaank hɨrekes.”

Jisas kewet mɨt disaipel nɨrak komunion hɨr naam
(Mt 26:26-30; Lu 22:15-20; 1Ko 11:23-25)

22 Hɨr wen naam menmen, Jisas keit bret
kitehi God katɨp hɨrak yaaik. Te hɨrak
kewepik kewet mɨt ek ketpor kar ik: “Yi
eitɨwek eiyɨk. Ik hɨrak yɨnk kai.”
23 Hɨr naak, mar keremem te hɨrak
keit wa hesnu tɨpar wain mekrerek, hɨrak
kitehi God katɨp hɨrak yaaik. Te hɨrak
kewetɨrek hɨr naam tɨpar wain mekre wa
hesnu.
24 *Te hɨrak ketpor kar ik: “Im em hɨram
hemkre mai. Hi enip hɨm ham yaaim kon-
trak mamɨke wit ke God mamnen. Hemkre
mai mamwen te hi akaap mɨt miyapɨr
ariuwerem.
25 Hi hetpi werek. Hi ap pɨke ehɨm tɨpar
wain ere wɨ maain hi ehɨm tɨpar wain
yaaim nɨmnam mamɨt wit ke God.”
26 Hɨrak katɨp epei au, hɨr nine henye.
Hɨr nine henye, te hɨr nen witeik nɨnaaiwɨr
wit Jerusalem, hɨr nɨniu nen mɨniu (o
neiyɨp) ke nu Oliv.

Jisas katɨp Pita maain hɨrak kakweikɨn sip kakwetɨwek
(Mt 26:31-35; Lu 22:31-34; Jo 13:36-38)

27 *In ek Jisas ketpor kar ik: “Maain
kike yi yainaipɨsa. Hɨm me God hɨram
matɨp mar im: ‘Hi God hi enep mɨtɨk
naanmɨpre sipsip, hɨram mamrɨr mamno
heriyai heriyai.’
28 *Maain, God hɨrak kakɨkoya hi pɨke
ekrit, hi ehinɨni hi ano provins Galili.”
29 Pita ketpɨwek hɨm iuwe kar ik:
“Hɨr mɨt in nanɨnapɨsit nanrɨr te hi au.
Taauye!”
30 Jisas ketpɨwek kar ik: “Hi hetput
werek. Wɨtaan ik ek, suware kaktɨp wik
wen au, ti eraupakɨn wikak atɨp mɨt hi
epɨtari hɨrak keimɨn.”
31 *Te Pita katɨp hɨm iuwe, “Hi hahi etike-
wit hi hahi, te hi aritpakɨn au. Taauye!”
Hɨr mɨt nɨrak yapɨrwe natɨp narek.

Jisas kitehi God menmen keit ni Getsemani
(Mt 26:36-46; Lu 22:39-46)

32 *Hɨr natɨp epei au, hɨr nen wit ni
meitai niuk mɨrak Getsemani. Jisas hɨrak
katɨp mɨt nɨrak kar ik: “Yi eiyu in hi eno
ehitehi God.”
33 Hɨrak keit Pita, Jems tetike Jon, hɨrakɨt
tetikerek ten wit hak. In ek Jisas hɨrak
menmen menepɨwek hemkre, hɨrak kine
han enuk.
34 *Te hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: “Hi hine
han enuk ere hi hahi. Hi hanhan hɨrekes
wɨsenum.”
35 Hɨrak ken kike kɨwaai tɨ kitehi God te
menmen enum im mamsiurɨrek mamno.
36 *Hɨrak kitehi God kar ik: “Haai kai
ti hertei hɨrɨak menmen yapɨrwe. Ti es-
iuwe menmen enum im mamno emnopɨn
emkeipo. Te hi hises han kai au, han kit.”
37 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak ken kɨr
mɨtɨkɨt tɨrak tɨpwaai. Te hɨrak kene Pita
kar ik: “Saimon ti hɨwaai a? Ti ap epu
naanmɨpre mɨt nanɨnen me wɨ kike au a?
38 *Yi naanmɨpre mɨt nanɨnen. Yi
eiyitehi God te hɨrak Seten ap te kakinɨni
yi eiweikɨn sip eiweto. Yi han ki yaaik, te
yɨnk ki au kɨnapen kaki kaktikewa.”
39 Hɨrak katɨp epei au, Jisas pɨke ken
ein kitehi God menmen kerek nɨpaa hɨrak
kitɨwekhiyem.
40 Hɨrak pɨke ken kiun mɨtɨkɨt tɨrak,
te hɨrakɨt au pɨke tɨwaai nanamɨr mek-
ses. Hɨrakɨt tekrit tepɨtari tetpɨwek mekam
taauye.
41 Hɨrakɨt yɨnk enuk hɨrak pɨke ken kan
hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: “Yi wen yɨwaai
yɨnatɨn a? Epei werek emɨt! Eiyɨrek! Wɨ
epei man te hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
hɨrak mɨtɨk hak kakwepayapɨr hi eno his
me mɨt han nanrekyo enum hɨr nantenɨna.
42 Eiyɨkrit haiu emno. Yi eiyɨrek! Mɨtɨk
kewepayapɨr epei kan keit in.”

Mɨt enun nan neithis Jisas
(Mt 26:47-56; Lu 22:47-53; Jo 18:3-12)

43 In ek hɨrak wen katɨp, Judas hɨrak
kan. Hɨrak mɨtɨk kiutɨp ke mɨt disaipel
nar hiswiyen wik (12). Hɨrak ketike mɨt
yapɨrwe hɨr netenen hɨne metike paap
yoki. Hɨr mɨt iuwe ne Pris kerek newet
God menmen me mɨt, hɨr netike mɨt ninɨn
nertei hɨm lo me Moses, hɨr netike mɨt iuwe
ne Isrel, hɨr nesiuwe mɨt in nan.
44 Nɨpaa hɨrak mɨtɨk Judas kerek
kewepyapɨrek hɨrak ketpor kar ik: “Hɨrak
mɨtɨk kerek hi eiyewewik emɨwek tekep
mɨrak, yi eitɨwekhis eitenenik eiriyaak
eiyɨk eino.”
45 Judas kan kiun Jisas hɨrak katɨp kar ik:
“Mɨtɨk Iuwe.” Te hɨrak keiyewewik.

---

* **14:24** Eks 24:8; Sek 9:11; Jer 31:31-34; 1Ko 10:16; Hi 9:20 * **14:27** Mk 14:50; Sek 13:7 * **14:28** Mt 28:16; Mk 16:7
* **14:31** Jo 11:16 * **14:32** Jo 18:1 * **14:34** Jo 12:27 * **14:36** Ro 8:15; Ga 4:6; Mk 10:38; Jo 6:38 * **14:38** Lu 11:4; Mt 6:13

46 Te hɨr mɨt han nan neithis Jisas nete-
nenik.
47 Te mɨtɨk kiutɨp kɨrak kerek kerp
menep hɨrak ketenen hɨne ke his nokik, te
hɨrak kɨwaai hɨne kesipe nɨkɨp me mɨtɨk
hak enuk eik. Mɨtɨk iuwe ke mɨt pris kerek
newet God menmen me mɨt, mɨtɨk kɨrak
kɨrɨak wok mɨrak weinɨm, hɨrak mɨtɨk ik
ke Jisas hɨrak kesipe nɨkɨp mɨrak.
48 Hɨrak Jisas kene mɨt han enun ein
ketpor kar ik: “Yi epei yan yetauhis eiriuwe
hɨne metike paap yoki yar ke yi yeithis
mɨtɨk enuk kekintɨp menmen a?
49 *Hekrit hekrit hi etikewi haiu mepu
wɨnak iuwe ke God hi ewepyapɨr hɨm mai.
Te yi yetauhis auye! Yi yɨrɨak menmen
im te hɨm me God mɨt newisɨm mau tɨwei
hɨram mamnen mamir em.”
50 *Hɨrak katɨp epei au, hɨr mɨt disaipel
nɨrak hɨr nɨnaiwɨrek nɨrɨr nen.

Mɨtɨk pipɨak hak kiutɨp hɨrak kɨrɨr ken

51 Mɨtɨk pipɨak hak kiutɨp kerek kises
Jisas, hɨrak kamɨr laplap mɨre hike mɨsanu
traup mɨrak. Hɨr mɨt han nantɨwekhis,
52 te hɨrak kehɨresiuri kenemtɨn laplap
mɨrak hɨrak ke puk weinɨk kɨrɨr ken.

Jisas kewepyapɨr hɨrekes keit kaunsil
(Mt 26:57-68; Lu 22:54-55, 63-71; Jo 18:13-14, 19-24)

53 Hɨr mɨt nari Jisas nen niun mɨtɨk iuwe
hetpris kinɨn naanmɨpre mɨt pris kerek
newet God menmen me mɨt. Mɨt iuwe pris
yapɨrwe newet God menmen me mɨt, hɨr
netike mɨt niuk mɨr iuwe, hɨr netike mɨt hɨr
ninɨn nertei hɨm lo me Moses, hɨr nererik
nau ein nemeriyɨwek.
54 Hɨrak Pita ketepik yanɨmɨn, hɨrak ken
kekre nɨwa ke wɨnak ke mɨtɨk iuwe kinɨn
mɨt pris han. Hɨrak ketike mɨt kerek
naanmɨpre wɨnak enuk hɨr nau si neminɨn
his hɨt men si.
55 Hɨr mɨt pris iuwe kerek newet God
menmen me mɨt, hɨr netike mɨt han ne
kaunsil hɨr nɨnatɨn mɨt nesiuwe hɨm Jisas,
te hɨr nankɨp kaki, te hɨr nɨnapɨn menmen
enum hɨrak ketpim au.
56 Mɨt yapɨrwe nesiuwe hɨm Jisas
newenɨwek hɨm te hɨm mɨr ap mɨpɨram
au.
57 Mɨt han nerp newenɨn hɨm natɨp nar
ik:
58 *“Haiu memtewek hɨrak katɨp, ‘Hi
ewep wɨnak iuwe ke God mɨt nimaak, te
maain wɨ wikak hi pɨke eimaak mɨt ap te
nanimaak taau.’ ”
59 Hɨm me mɨt in hɨram ap mɨpɨram au.
60 Hɨrak mɨtɨk iuwe hetpris kerek kinɨn
naanmɨpre mɨt kerek newet God menmen
me mɨt, hɨrak kerp kekreri kitehi Jisas kar
ik: “Ti pɨke etpai au a? Nenmak te hɨr mɨt
in neswut hɨm a?”
61 *Jisas hɨrak kekintɨp ketpor au. Mɨtɨk
iuwe hetpris hɨrak pɨke kitɨwekhi kar ik:
“Ti mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtenit,
ti Nɨkan ke Mɨtɨk Iuwe kerek haiu
mewenɨpiyek o au a? Ti etpai!”
62 *Jisas hɨrak ketpɨwek kar ik: “Hi
hɨrekes kerekek. Maain yi eiyɨr hi Mɨtɨk ke
wit ke Mɨtɨk Iuwe hahu menep his yaaim
me God kerek hɨrak Iuwe tokik keit, hi
anen ekre napɨ me nepni.”
63 Mɨtɨk iuwe hetpris hɨrak kepɨrpɨr kari
saket mɨrak kewepim katɨp hisiuwe kar ik:
“Menmak te haiu mamri mɨt han nansi-
uwek hɨm a?
64 *yi epei yemtau hɨrak katɨp enum
kekrehɨr ke God. Yi han kitet mekam a?”
Hɨr yapɨrwe natɨpan nar ik: “Hɨrak kɨrɨak
enum hɨrak eki.”
65 In ek mɨt han nenikɨn tɨmank
menterik, hɨr newepnɨwek ninaan
meriuwe laplap, te hɨr nakɨp neriuwe his
mɨr nitɨtɨweknaan natɨp nar ik: “Keimɨn
kitep a? Ti profet te ti etpai.” Mɨt han
hɨr naanmɨpre weipɨr nen nɨwaaihis
nenepɨwek tekep.

Pita kepakɨn Jisas katɨp hi hepɨtariyek
(Mt 26:69-75; Lu 22:56-62; Jo 18:15-18, 25-27)

66 Hɨrak Pita wen kepu witeik keit nɨwa
ke wɨnak, mɨte piutɨp wɨrɨak menmen me
mɨtɨk iuwe hetpris,
67 hɨre wan wɨr pita kau si keminɨn his
hɨt men si. Hɨre werp menep wetpɨwek
war ik: “Ti hɨrekes hetike Jisas ke wit
Nasaret yi epei yariyakɨt.”
68 Te Pita kiune hɨm katɨp, “Henmak te
ti hitauhi menmen im? Hi hepɨtariyek.”
Hɨrak katɨp epei au, hɨrak ken kerp ya
weipɨr. Te suware katɨp.
69 Mɨte wen wɨpɨrek pɨke watɨp mɨt han
nerp menep war ik: “Hɨrak mɨtɨk kises hɨm
me Jisas kerekek.”
70 Pita pɨke kiune hɨm katɨp, “Hi
hepɨtariyek.” Maain kike, mɨt hɨr nerp
menep natɨp nar ik: “Ti hises hɨm mɨrak
kerekek. Ti hɨrekes mɨtɨk ke provins
Galili.”
71 Pita katɨp hɨm iuwe ketpor kar ik: “Hi
epɨtari mɨtɨk hak yi yitauhiyek au. Hi atɨp
werek au, te God hɨrak kaknen kakiyep.”
72 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrak suware
pɨke katɨp. Te Pita hɨrak han kitet men-
men Jisas nɨpaa ketpɨwek kar ik: “Maain

* **14:49** Lu 19:47, 21:37; Jo 18:20 * **14:50** Mt 26:31 * **14:58** Jo 2:19-21 * **14:61** Mk 15:5; Lu 23:9 * **14:62** Sam 110:1; Rev 1:7 * **14:64** Jo 19:7 * **14:72** Mk 14:30

suware katɨp wik wen au, ti tewen eraupakɨn wikak.” Hɨrak han kitetim te hɨrak kine han enuk kɨkɨt.

15

Hɨr nesiuwe hɨm Jisas kerp ninaan me mɨtɨk iuwe gavman Pailat
(Mt 27:1-2, 11-14; Lu 23:1-5; Jo 18:28-38)

1 *Wanewik toto, mɨt iuwe pris kerek newet God menmen me mɨt, hɨr netike mɨt iuwe hɨr netike mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses, hɨr netike mɨt han yapɨrwe ne kaunsil hɨr han kitetim natɨpan. Epei au, hɨr nesenkek Jisas his mɨrak neriyaak neiyɨk nen newet mɨtɨk iuwe gavman Pailat ek.
2 Pailat hɨrak kitɨwekhi kar ik: “Ti Mɨtɨk Iuwe King ke mɨt ne Isrel o au?” Jisas ketpɨwek kar ik: “Hɨrak hɨm mit.”
3 Mɨt iuwe pris kerek newet God menmen me mɨt, hɨr nesiuwe hɨm Jisas yapɨrwe.
4 Te Pailat kitehi Jisas kar ik: “Ti pɨke etpor au a? Hɨr neswut hɨm yapɨrwe.”
5 *Jisas kekintɨp, te Pailat han kekrit keriuwerek.

Mɨtɨk Pailat katɨp mɨt hɨr nanwis nil emu his me Jisas
(Mt 27:15-26; Lu 23:13-25; Jo 18:39–19:16)

6 Tito yapɨrwe nɨpaa ein me wɨ im mɨt hɨr nehis nempep menmen me Pasova hɨr nitehi Pailat hɨrak kakɨkaisiu weipɨr ke mɨtɨk hak nɨpaa hɨrak ken kekre wɨnak enuk.
7 Mɨtɨk hak niuk mɨrak Barabas hɨrak kepu wɨnak enuk ketike mɨt enun yapɨrwe nɨpaa hɨr netike mɨt ne gavman hɨr nenepan, hɨr nenep mɨtɨk kiutɨp kaa.
8 Hɨr mɨt yapɨrwe nen niun Pailat nitɨwekhi hɨrak kakrɨak menmen nɨpaa ein hɨrak kɨprɨakem.
9 Hɨrak ketpor kar ik: “Yi han yaaik te hi eweti Jisas Mɨtɨk Iuwe ke Isrel hɨrak kaknen?”
10 Hɨrak kertei mɨt iuwe pris kerek newet God menmen me mɨt hɨr epei newetɨwek Jisas nentar hɨr hemkre menepam han enuk neriuwerek.
11 *Hɨr mɨt pris nɨkɨak han ke mɨt yapɨrwe te hɨr nitehi Pailat ke Barabas. Jisas au.
12 Pailat pɨke kitorhi kar ik: “Hi eweti Barabas, te hi arɨak mekam heriuwe mɨtɨk yi eiwis niuk mɨrak Mɨtɨk Iuwe King ke Isrel a?”
13 Hɨr pɨke natɨp nar ik: “Ti ewenkek Jisas ekɨntar nu tentarakɨt.”
14 Pailat ketpor kar ik: “Hi henmak? Hɨrak kɨrɨak mekam enum?” Te hɨr wen nɨnap nenɨne his iuwe natɨp nar ik: “Ti ewenkekik ekɨntar nu tentarakɨt.”
15 Pailat hanhan kakrɨak mɨt hɨr han yaaik. Te hɨrak kewetɨr mɨtɨk Barabas. Hɨrak katɨp mɨt nɨrak hɨr nanɨnep Jisas nanriuwe nɨpɨn. Hɨr nakɨp neriuwe nɨpɨn, Pailat hɨrak keriuwetek ken mɨt soldia nɨrak te hɨr nanɨno nanwenkek Jisas kakɨntar nu tentarakɨt.

Mɨt soldia hɨr nitetnaan Jisas
(Mt 27:27-31; Jo 19:2-3)

16 Mɨt soldia ne ami hɨr neit nɨmɨn wɨnak ke mɨtɨk iuwe, hɨr nari Jisas neiyɨk nen haau hak. Hɨr nenɨne mɨt han,
17 *te hɨr neriuwet Jisas saket mɨre yɨwir, hɨr nime wiwɨr tɨktɨk enuk newisɨk keweikɨn paan kɨrak.
18 Hɨr nerp netpɨwek nar ik: “Haai, Mɨtɨk Iuwe King ke Isrel, ti epei han.”
19 Epei au, hɨr nenep paan kɨrak neriuwe niuk, hɨr nenikɨn tɨmank menterik, nitehɨr nemipɨn newenɨpiyek.
20 Hɨr nitɨtɨweknaan nenwesɨsek ere werek, hɨr neriuwetek (o neresɨwek) saket mɨre yɨwir, hɨr pɨke newis saket mɨrak menterik, hɨr neiyɨk nanɨno nanwenkekik kakɨntar nu tentarakɨt.

Mɨt newenkek Jisas kau nu tentarakɨt
(Mt 27:32-44; Lu 23:26-43; Jo 19:17-27)

21 *Mɨtɨk hak niuk mɨrak Saimon hɨrak haai ke Rufas ketike Aleksanda, hɨrak ke wit Sairini, hɨrak kepnen ni menep. Hɨr mɨt soldia hɨr neit nu tentarakɨt neiyɨk nimaasik hɨrak ekɨkerɨr nu ik ke Jisas.
22 Hɨr nari Jisas neiyɨk nen niun wit niuk mɨrak Golgota. Haiu meweikɨn hɨm haiu matɨp “Wit Paan Hesnu”.
23 Hɨr newet Jisas tɨpar wain marasin mekrerem, te hɨrak yɨnk kɨrak kekek au. Hɨrak kɨnapen te hɨrak kaam au.
24 *Hɨr mɨt newenkekik kentar nu tentarakɨt, hɨr neit menmen mɨrak neretɨt satu neiyɨk nɨr menmen hɨr nantɨwem.
25 Wen hekrit iuwe wepni kehɨn kɨniu kan, hɨr newenkekik.
26 Hɨr newis hɨm mentar nu nenmak hɨr newenkekik nesiuwerek. Hɨr neiyɨm nen newisɨm mau men paan kɨrak. Hɨm im matɨp mar ik: “IK EK HIRAK MITIK IUWE KING KE ISREL.”
27 Hɨr newenkek mɨtɨkɨt enukɨt raskel wik tɨrɨak enum tetikerek. Hɨrak mɨtɨk kau ken ke his yaaim, mɨtɨk hak kau ken ke his henkik.
28 *(Mar im hɨm me God nɨpaa mɨt newisɨm mau tɨwei hɨram epei man.

* **15:1** Lu 22:66 * **15:5** Ais 53:7; Mk 14:61 * **15:11** Ap 3:13-14, 13:38 * **15:17** Lu 23:11 * **15:21** Ro 16:13
* **15:24** Sam 22:18 * **15:28** Ais 53:12

Hɨram matɨp mar im: “Hɨr han kitet hɨrak kɨre mɨtɨk enuk raskel kɨrɨak menmen enum.”)

29 *Mɨt kerek hɨr nan nen ein hɨr nitɨtɨweknaan netpɨwek nar ik: “Ko! Ti mɨtɨk kerek ti ewep wɨnak iuwe ke God ti pɨke eimaak me wɨ wikak?

30 Ti ekaap hɨrekes ekiuwe nu tentarakɨt ehɨrp tɨ.”

31 Mar im mɨt iuwe pris kerek newet God menmen me mɨt, hɨr netike mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses, hɨr nitɨtɨweknaan natɨpan nar ik: “Hɨrak kɨkaap mɨt han, te hɨrak kɨkaap hɨrekes taauye!

32 Ti Mɨtɨk God kehimɨtenit ti Mɨtɨk Iuwe ke Isrel, ti ekiuwe ehɨrp tɨ, te haiu mamrit han kitetit.” Mɨtɨkɨt hɨr newenkekikɨt tau niu tetikerek, hɨrakɨt tetpɨwek enuk tetikeri.

Jisas nepei kaa
(Mt 27:45-56; Lu 23:44-49; Jo 19:28-30)

33 *Wepni kan kau nɨmɨn iuwe ere hɨnkewɨ, wɨtaan toto mɨwapɨn wit yapɨrwe.

34 *Nepei hɨnkewɨ Jisas kenepɨp hɨm iuwe katɨp kar ik: “Eloi Eloi Lama Sabaktani?” Haiu meweikɨn hɨm haiu matɨp mar im: “God kai God kai. Kenmak te ti hɨnaiwɨra eweikɨn sip eweto?”

35 Mɨt han nerp menep hɨr nemtewek hɨr natɨp nar ik: “Eiyɨmtewek. Hɨrak kenɨne Ilaija.”

36 *Mɨtɨk kiutɨp kesiuknen ken ein keit mosong o nɨk me wan eik (hɨram mɨre wum nɨkik), hɨrak kewis tɨpar wain mesine mekrerek, hɨrak kewisɨk kentar niyen pɨke kan kewetɨwekek kakɨmɨsek katɨp kar ik: “Haiu mamɨr te Ilaija kaknen kaknektɨn Jisas kakwisɨk kakɨrp tɨ o au.”

37-38 *Jisas kenepɨp miutɨp hɨm iuwe, hɨrak kaa. Hɨrak kaa, laplap iuwe mɨwapɨn ya weipɨr me mɨt nehimɨtan em me God meit wɨnak iuwe ke God meit nɨmɨn ein hɨram mewep pɨnam pɨnam mau nɨmɨn mau niu ein ere men miun tɨ eim.

39 Hɨrak mɨtɨk iuwe kerek naanmɨpre mɨt soldia han, hɨrak kerp menep kɨr Jisas hɨrak kaa, hɨrak katɨp kar ik: “Mɨtɨk ik hɨrak Nɨkan ke God.”

40 *Miyapɨr han netikerek nerp ein, te hɨr nerp yanɨmɨn. Maria pe wit Magdala wetike Salomi, hɨr netike Maria miye pe Joses ketike nɨkik kɨrak Jems hɨr nerp ein.

41 Hɨr miyapɨr in nises Jisas me wɨ hɨrak kau keit provins Galili, hɨr newetɨwek menmen hɨrak kaam. Miyapɨr han yapɨrwe nɨpaa netikerek nan nen wit Jerusalem nerp ein.

Mɨt newis Jisas kekre hei iuwe kewen kinɨk keit mɨniu (o neiyɨp)
(Mt 27:57-61; Lu 23:50-55; Jo 19:38-42)

42-43 Maain petko matɨp, Josep ke wit Arimatia kan kɨr Pailat kentar hɨrak mɨtɨk iuwe hak ke kaunsil. Hɨrak kemerɨr God kaknen naanmɨpre mɨt. Hɨrak ap kɨnaain au, te hɨrak ken kɨr Pailat kitɨwekhi ke herwe yɨnk ke Jisas.

44 Pailat han kitet kar ik: “Jisas epei kaa? Ko!” Te hɨrak kenɨne mɨtɨk iuwe soldia kerek naanmɨpre mɨt soldia han, hɨrak kitɨwekhi me Jisas epei kaa o au.

45 Mɨtɨk eik ketpɨwek Jisas epei kaa, te Pailat kewis Josep kakɨthis herwe yɨnk kɨrak.

46 Josep hɨrak kewɨr pewek keit laplap yaaim mɨre hike, hɨrak kenke Jisas yɨnk kɨrak kewɨr laplap keweiknenik kewapɨnek kewisɨk kekre hei ke nan iuwe. Epei au, hɨrak keriuwet nan iuwe keiyepet hei hɨm kɨrak.

47 Maria pe wit Magdala wetike Maria miye pe Joses, hɨr nɨr wit Josep kewis Jisas kɨwaairi.

16

Jisas pɨke kekrit
(Mt 28:1-8; Lu 24:1-12; Jo 20:1-10)

1 Maain wɨ Sabat hɨram epei men, Maria pe wit Magdala wetike Salomi, hɨr netike Maria miye pe Jems, hɨr neit menmen yaaim mɨnɨn neiyɨm nen nanɨr Jisas nanwen yɨnk kɨrak.

2 Wepni kewep kan hekrit iuwe me wɨ Sande te hɨr nen hei kɨrak.

3 Hɨr nepnen hɨr natɨpan nar ik: “Keimɨn kakɨnkawɨr nan kɨwapɨn weipɨr kɨhi kentar nan hɨrak nɨmenuk?”

4 Hɨr nen menep ein hɨr nɨkaamnaan nɨr nan keit pɨnak ein. Nɨpaa mɨtɨk hak keweiknɨk keriuwetek ken pɨn ein.

5 Hɨr nen nɨpiun hei eik, hɨr nen nitetik nen nɨmɨn ein. Te hɨr nɨr mɨtɨk pipɨak kau yeno me pɨnak me his yaaim. Hɨrak kamɨr laplap nokim yaaim hɨram mɨre hike. Te hɨr nehɨnhɨn han kekrit neriuwerek.

6 Hɨrak ketpor kar ik: “Yi ap einaain au. Yi yɨnyatɨn Jisas ke wit Nasaret kerek hɨr mɨt newenekik kau nu tentarakɨt. Hɨrak epei kekrit kau. Hɨrak kepu in au. Yi eiyɨr yeno nɨpaa hɨr newisɨk kɨwaairi.

7 *In ek yi eino eitɨp Pita ketike mɨt disaipel han Jisas ketpor kar ik: ‘Hi ehinɨni ano provins Galili.’ Maain yi eiyɨrek eiyɨt ein eiyɨr ke nɨpaa hɨrak epei ketpi.”

* **15:29** Sam 22:7, 109:25; Mk 14:58; Jo 2:19 * **15:33** Emo 8:9 * **15:34** Sam 22:1 * **15:36** Sam 69:21 * **15:37-38** Hi 10:19-20 * **15:40** Lu 8:2-3 * **16:7** Mt 26:32; Mk 14:28

8 Hɨr miyapɨr nen witeik nɨrɨr nen ein,
hɨr nepɨrpɨr iuwe han kekrit neriuwerek.
Hɨr natɨp mɨt hɨm au. Hɨr nɨnaain nekintɨp
nen.

Maria pe wit Magdala hɨre wɨr Jisas
(Mt 28:9-10; Jo 20:11-18)

9 *[Me wɨ Sande hekrit enum eik, Jisas
kekrit kɨnaaiwɨr hei. Hɨrak kekrit kau
wanewik, hɨrak kinɨn kewepyapɨr hɨrekes
me ninaan me Maria pe wit Magdala.
Nɨpaa hɨrak kepɨr herwe enum mar
hispɨnak wik (7) mekrerep hɨram metpaan
men mɨnaiwɨrep.
10 Hɨre epei wɨr Jisas, te hɨre wen watɨp
mɨt nɨpaa netikerek hɨr nariyan. Hɨr wen
han tewenɨnek nɨkɨtek.
11 Hɨre wen wetpor hɨre wɨrek hɨrak
kepu, te hɨr nemtau hɨm mɨre au.

Mɨtɨkɨt disaipel wik tɨr Jisas keit yayiwe
(Lu 24:13-35)

12 Maain mɨtɨkɨt wik tɨrak ten wit hak
tɨrek, te hɨrak keweikɨnhis hɨrekes kɨre
mɨtɨk hak.
13 Hɨrakɨt nepei terteiyek, hɨrakɨt pɨke
ten tatɨp mɨt disaipel han nɨrak, te hɨr
nemtau hɨm mɨrakɨt au.

Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak menmen
hɨr enisesim
(Mt 28:16-20; Lu 24:36-49; Jo 20:19-23)

14 *Maain, hɨr mɨt disaipel nɨrak
hiswiyen kiutɨp (11) nau naam menmen,
Jisas kan keneri kentar hɨr han to enuk
nepu, hɨr ap nemtau hɨm me mɨt nɨpaa
nepei nɨr Jisas.
15 *Hɨrak ketpor kar ik: “Yi eino heriyai
heriyai eirer wit wit kerek mɨt miyapɨr
newi, yi eiwepyapɨr hɨm yaaim mai, mɨt
yapɨrwe nanɨmtewem.
16 *Neimɨn nanɨmtau hɨm mai nanis-
esim, yi eikɨri. Maain God kaktorhis,
hɨr mɨt miyapɨr nɨrak. Neimɨn nemtau
hɨm nanisesim au, God han kitet menmen
enum hɨr nɨrɨakem skelim mɨt kakɨnterim.
17 *Mɨt kerek hɨr nises hɨm mai, hɨr
nanrɨak menmen im nankinau niuk mai.
Hɨr nanpɨr herwe enum hɨram mamno, hɨr
natɨp hɨm ham nɨpaa hɨr nerteiyem au.
18 *Hɨr nantenen manpen o yenmik o hɨr
nanɨm menmen enum menep mɨt, hɨr ap
te nani au, hɨr nanu werek. Hɨr nanwis
his mamɨntar mɨt hɨr nɨnap, te maain hɨr
nanre yaain.”

God keithis Jisas ken wit kɨrak Heven
(Lu 24:50-53; Ap 1:9-11)

19 *Mɨtɨk Iuwe Jisas ketpor epei au, God
ketɨwekhis ken wit kɨrak. Hɨrak ken kau
menep his yaaim me God.
20 *Maain mɨt disaipel nɨrak hɨr nen
heriyai heriyai nerer wit wit mɨt miyapɨr
newi, hɨr newepyapɨr hɨm me Jisas. Mɨtɨk
Iuwe Jisas hɨrak kekepi hɨr nɨrɨak menmen
yaaim kerek nɨpaa kerek mɨt nɨrem au. Te
mɨt hɨr nertei hɨm im mɨt netporem hɨram
yaaim.]

Mepɨr keremem

---

* **16:9** Lu 8:2 * **16:14** 1Ko 15:5 * **16:15** Ap 1:8 * **16:16** Ap 2:38, 16:31, 33 * **16:17** Ap 2:4, 10:46, 8:7
* **16:18** Lu 10:19; Ap 28:3-6, 4:30, 5:16 * **16:19** Ap 2:33-34, 7:55-56; Ef 1:20; 1Pi 3:22 * **16:20** Ap 14:3; Hi 2:3-4

Hɨm Yaaim Me Krais Luk Kewisɨm Mau Tɨwei Menmen mekre tɨwei ik

Hɨm me nɨkerek Jon ketike Jisas *1:5–2:52*
Jon Baptais katɨp mɨt hɨm me God *3:1-20*
Jon kɨkɨr Jisas keriuwe tɨpar *3:21-38*
Seten kakri han ke Jisas *4:1-13*
Jisas katɨp hɨm yaaim keit Galili *4:14–9:50*
Jisas ken Jerusalem katɨp hɨm yaaim *9:51–21:38*
Mɨt newenkek Jisas kaa *22:1–23:56*
Jisas pɨke kekrit mɨt nɨrek *24:1-49*
Jisas pɨke ken wit Heven *24:50-53*

Luk kewis hɨm im men mɨtɨk Tiofilas

1 *Kai yinak Tiofilas. Mɨt yapɨrwe hɨr
nepei newis menmen kerek epei man
metɨn ke nɨmɨn ke haiu mɨt, kerek haiu
misesim.
2 *Hɨr newis menmen kerek mɨt nɨpaa
ninɨn epei nɨr menmen im newepyapɨrem
hɨr netpaiyem.
3 Mɨtɨk iuwe, hi Luk hi hertei werek
menmen yapɨrwe epei mekrit man ere in.
Te hi han kitet hɨram yaaim hi hewisut
tɨwei ik ek hetput menmen werek werek
epei man.
4 Hi hɨrɨakem te ti ertei menmen werek
werek kerek nɨpaa hɨr mɨt epei netpiyem.

Ensel ke God katɨp Sekaraia hɨrak kakine nɨkan niuk mɨrak Jon

5 *Nɨpaa me wɨ mɨtɨk King Herot hɨrak
kɨre mɨtɨk iuwe naanmɨpre mɨt ne provins
Judia, mɨtɨk pris niuk mɨrak Sekaraia kepu.
Hɨrak ke weiwɨk me pris niuk mɨr Abaisa.
Hɨrak mɨte pɨrak niuk mɨre Ilisabet, hɨre pe
weiwɨk ham me pris han. Hɨr nepenyerer
ne maam nɨpu kiutɨp Eron.
6 Hɨrak ketikerep nau werek werek nises
God. Hɨr nises hɨm me Mɨtɨk Iuwe God
werek werek nɨpaa hɨrak kewet Moses em.
7 Hɨr ap nine nɨkerek nei au nentar Ilisa-
bet hɨre enu tenmɨn (o rumaa). Hɨre wetike
Sekaraia epei enun ne mɨt.
8 Wɨ ham Sekaraia wen kɨrɨak menmen
kɨre mɨtɨk pris keit wɨnak ke God. Hɨrak
weiwɨk mɨrak hɨram wɨ mɨr te hɨr nan-
wensi kuri nanwet God em.
9 *Hɨrak kɨrɨakem kentar hɨr nises men-
men nɨpaa mɨt pris netpim hɨr neretɨt
satu God kehimɨtanek hɨrak kakno kakɨkre
wɨnak iuwe ke God hɨrak kaktenen si
keiyɨm kakɨsi kuri tɨwei mamɨntar kɨnaan
newenɨpi God neriuwerem. Hɨrak ken en
kesi kuri tɨwei.
10 Hɨrak kesi kuri tɨwei, mɨt yapɨrwe
ne Isrel nererik nau wit eik nitehi God
menmen.
11 Hɨrak keit nɨmɨn en, mɨtɨk ensel keke
wit ke Mɨtɨk Iuwe God kan kerp kenke ken
his yaaim me kɨnaan kerek Sekaraia kewis
menmen mɨnɨn mɨre kuri tɨwei hɨram
mɨwaai menterim. Hɨrak kewepyapɨr
hɨrekes te Sekaraia kɨrek.
12 Mɨtɨk Sekaraia kɨrek, hɨrak han
kepɨrpɨr hɨrak kɨnaain,
13 te mɨtɨk ensel ketpɨwek kar ik:
“Sekaraia, ti ap hɨnapen au emɨt! God
kemtau menmen ti epei hitɨwekhiyem, te
mɨte pit Ilisabet tewen wawine nɨkan hɨrak
kei. Yi yaiwisɨwek niuk mɨrak Jon.
14 Ti etike mɨte pit han yaaik eiyu. Mɨt
yapɨrwe nanɨrek hɨr han yaaik nanɨntar
miye hɨre winaak.
15 *Hɨrak maain God han kitet hɨrak
kakre mɨtɨk iuwe kakinɨn mɨt han nisesik.
Hɨrak ap te kakɨm tɨpar wain o tɨpar si
enum au emɨt! Me wɨ miye winaak wen au,
God Hɨmɨn Yaaik kaku kakɨkre han kɨrak
kakneisesik.
16 Hɨrak te kakɨkaap mɨt yapɨrwe ne Isrel
nanweikɨn sip nanwet menmen enum hɨr
pɨke nanises hɨm me God kɨr.
17 *Hɨrak kakinɨn mɨtɨk iuwe kakno
kakrer wit wit kaktɨp hɨm me God kakri-
uwe menmen iuwe kakri han ke mɨt kakɨr
nɨpaa mɨtɨk Ilaija ketpim. Hɨrak kakɨkaap
haairer nantike nɨkerek nɨr nanu han
kiutɨp. Hɨrak kakweikɨn mɨt enun nises
menmen enum te hɨr pɨke nanises men-
men mɨt yaain nisesim. Hɨrak kakɨkaap
mɨt nanises mɨtɨk iuwe, hɨr nanu naan-
meriyɨwek hɨrak kaknen kaktorhis.”
18 *Mɨtɨk ensel katɨp epei au, mɨtɨk
Sekaraia kitɨwekhi kar ik: “Harkeik te
hi ertei menmen im ti hetpewem hɨram
werek? Hi epei enuk he mɨtɨk te mɨte pai
hɨre epei enu we mɨte.”
19 *Hɨrak ensel kewenhi ketpɨwek, “Hi
ensel Gebriel hi herp ninaan me God hɨrɨak
menmen mɨrak. Hɨrak keriuweta hi han
hetput hɨm yaaim im e.
20 *In ek ti ap atɨp hɨm mei taau ere wɨ
menmen mamnen hi epei hetputem hentar
ti ap han kitet hɨm mai. Ti ap atɨp hɨm mei
ere wɨ me menmen im God kehimɨtanem
hɨram mamnen.”
21 Ensel ketpɨwek menmen, mɨt wen ne-
merɨr Sekaraia keit nɨmɨn en hɨr nanɨrtei
kenmak te hɨrak kepeit wɨnak iuwe ke God.

* **1:1** Ap 1:1 * **1:2** Jo 15:27 * **1:5** 1Kro 24:10 * **1:9** Eks 30:7 * **1:15** Nam 6:3 * **1:17** Mt 17:11-13; Mal 3:1, 4:5-6 * **1:18** Jen 18:11 * **1:19** Dan 8:16, 9:21; Hi 1:14 * **1:20** Lu 1:45

22 Sekaraia ketpaan kan, hɨrak ap ketpor,
te hɨr nertei hɨrak epei kepu kɨtyak kɨr
menmen keit wɨnak nɨmɨn en. Hɨrak ap
kaktɨp hɨm mei miutɨp te hɨrak kewɨr his
ketpor keriuwerem.
23 Wɨ hɨrak kɨrɨak menmen kekre wɨnak
ke God epei au, mɨtɨk Sekaraia pɨke ken
wɨnak kɨrak.
24 Maain wɨ ham mɨte pɨrak Ilisabet
wetu, te hɨre ap wɨnaaiwɨr wɨnak wenke
hispɨnak (5) ere hɨre tu iuwe miyapɨr
nertei hɨre wetu. Hɨre watɨp,
25 *"In ek Mɨtɨk Iuwe God kekepa mar
im. Hɨrak epei kepɨr menmen kenipa yɨnk
enuk me ninaan me mɨt miyapɨr hentar
nɨpaa hi hine nɨkerek au."

Ensel ke God katɨp mɨte Maria maain hɨre wawine Jisas

26 Me wenke kar hispɨnak kiutɨp (6) mɨte
Ilisabet wepɨtu, God keriuwet ensel Gebriel
ken wit niuk mɨrak Nasaret keit provins
Galili.
27 *Hɨrak kaktɨp mɨte nɨhan niuk mɨre
Maria. Haai kɨre kehimɨtenep wautike
mɨtɨk niuk mɨrak Josep, hɨrak nepenyek ke
maam nɨpu kɨr Devit.
28 Ensel ke God kan kɨrep ketpɨwe kar ik:
"Ti han yaaik ehu. Han yaaik ke God kau
ketikewit. Hɨrak God ketikewit kakrekyut
yaaim."
29 Mɨte Maria wemtau hɨm im kerek
ensel ketpim te hɨre han kekrit han kitet
war ik: "Kenmak hɨrak ketpo kar ik?"
30 Te ensel ketpɨwe, "Ti ap enapen Maria.
God han yaaik keriuwit kakrekyut yaaim
im e.
31 *Maain ti ehɨtu te ti eine nɨkan, ti ewis
niuk mɨrak Jisas.
32 *"Hɨrak kakre Mɨtɨk Iuwe mɨt
nanɨnewek Nɨkan ke God hɨrak
Mɨtɨk Iuwe. God kakrɨakek kakre
Mɨtɨk Iuwe naanmamre mɨt kakre
nɨpaa maam kɨrak Devit.
33 Hɨrak naanmamre mɨt ne Isrel kerek
hɨr nepenyerer ne mɨtɨk Jekop kerek nɨpaa
enum eik hɨrak kepu. Hɨrak naanmamre
mɨt hɨrak kaku kakɨt tipmain tipmain
enum eik. Menmen mɨrak ap te mamesi
taau."
34 Mɨte Maria watɨp ensel ke God war
ik: "Hi ap hɨwaai hetike mɨtɨk hak au.
Mamɨrkeik te hi ahɨtu?"
35 *Ensel ke God kewenep ketpɨwe,
"God Hɨmɨn Yaaik kaknen kaku kakɨnterit
kakriuwe menmen iuwe me God.
Mɨt nankinaak hɨrak Nɨkan yaaik
ke God nanɨntar God Hɨmɨn Yaaik
kewis nɨkan yaaik ik kekre tu kit
maain ti einaak.
36 "Ti han kitet menmen God kɨrɨak
wekeni pit Ilisabet em. Mɨt nɨpaa natɨp
hɨre enu tenmɨn (o rumaa) ap te waw-
ine nɨkerek au. Te hɨre hɨrehes weri-
uwet wenke hispɨnak kiutɨp (6) hɨre nɨkan
kewiye. Te hɨre epei we mɨte.
37 *Ap te menmen mei miutɨp te God ap
kakrɨakem taau."
38 Maria watɨp, "Hi hɨre mɨte hanhan
hises menmen God hanhan kakrɨakem, te
menmen mamnen mamɨr ke ti epei het-
pim." Hɨre watɨp epei au, Ensel ke God
kɨnaiwɨrep ken.

Maria wen wɨr Ilisabet wetikerep nau en

39 Ensel ke God kɨnaiwɨrep, wɨ ham kike
Maria wemani menmen wekrit waswas
wen wit menep mɨniu (o neiyɨp) yapɨrwe
me provins Judia.
40 Hɨre wen wɨnak ke mɨtɨk Sekaraia,
hɨre watɨp Ilisabet, "Ti yaaip."
41 *Ilisabet wemtau Maria watɨp hɨre
yaaip te nɨkan kekre tu kehɨn kekrerep.
God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han ke Ilisabet
keneisesye,
42 *te hɨre watɨp weriuwe hɨm iuwe,
"God kakrekyut ti han yaaik ehinɨn
miyapɨr han. God kakrɨak yaaim ke nɨkan
ti ehinaak.
43 Hi mɨte weiniye te hi han yaaik men-
men iuwe im man hi, te Mɨtɨk Iuwe God
miye pɨrak wan wɨra.
44 Hi hemtau hɨm mit epei au, te nɨkan
kekre tu kai han yaaik kehɨn.
45 *Ti han yaaik iuwe hentar ti hises hɨm
kerek God ketpim. Maain God kakrɨak
menmen hɨrak nɨpaa ketputem."

Maria wine henye wentar hɨre han yaaik weriuwe God

46 *Maria watɨp,
"Hi han kai yaaik ewenɨpi niuk me Mɨtɨk
Iuwe God.
47 Hi han yaaik hentar maain God kakɨkepa
kaktauhis. Hi mɨte hɨrɨak menmen mɨrak
hi enu weiniye,
48 *te hɨrak hanhan keriuwa. Te in ek ere
maain mɨt yapɨrwe nantɨp God kerekya hi
han yaaik iuwe,
49 hentar menmen iuwe hɨrak
kerekyewem. Niuk mɨrak yaaim iuwe.
50 *Hɨrak hanhan keriuwe mɨt kerek hɨr
nisesik newenɨpiyek, me mɨt nɨpaa ein
nepu ere in.

* **1:25** Jen 30:23 * **1:27** Mt 1:16, 18; Lu 2:5 * **1:31** Ais 7:14; Mt 1:21-23 * **1:32** Ais 9:7; 2Sml 7:12, 13, 16; Dan 7:14; Mai 4:7 * **1:35** Mt 1:20 * **1:37** Jen 18:14 * **1:41** Lu 1:15 * **1:42** Diu 28:4 * **1:45** Lu 1:20 * **1:46** 1Sml 2:1-10 * **1:48** Lu 1:25, 11:27 * **1:50** Sam 103:13, 17 * **1:51** 2Sml 22:28

51 *Hɨrak kɨrɨak menmen keriuwe men-
men mɨrak iuwe, hɨrak keiyɨm kepɨr mɨt
kerek enun hanhan hɨras nɨrɨak menmen
mɨr enum hɨr nen.
52 *Hɨrak kepɨr mɨt iuwe naanmɨpre mɨt,
hɨrak kewisi hɨr nau weinɨm, te hɨrak
kewis mɨt weinɨn hɨr nɨre iuwe.
53 *Hɨrak epei kewet mɨt enun nau weinɨm
nɨnpɨ maan kewetɨr menmen wɨsenum ere
tu iuwe, te hɨrak keriuwet mɨt netenen
menmen yapɨrwe ne his nen.
54 *Hɨrak kises hɨm kerek nɨpaa katɨp
maamrer naiu yem. Hɨrak kan kakɨkaap
mɨt nɨrak ne wit Isrel.
55 *Hɨrak han kitet keriuwe Ebraham nɨpaa
kau tɨ ketike nepenyerer in ek nepu tɨ.
Hɨrak kerekyor yaaim tipmain tipmain
enum eik, kar ke nɨpaa hɨrak ketpim.”
56 Hɨre watɨp menmen im epei au,
mɨte Maria wau wetike Ilisabet ere wenke
wikak. Maain wenke wikak epei man men,
hɨre pɨke wen wit kɨre eik.

Ilisabet wine nɨkan Jon

57 Wɨ epei man te mɨte Ilisabet weteik-
nen, hɨre wine nɨkan.
58 Mɨt nɨre nau menep netikerep
hɨr netike paaprer nɨre nemtau God
kerekyɨwe yaaim hɨre wine nɨkan te hɨr
nan nɨrep han yaaik netikerep.
59 *Maain nɨkan kɨre kepu wɨ hispɨnak
wikak (8), hɨr nerekir yɨnk kɨrak, hɨr
nanwis niuk mɨrak Sekaraia kakrerɨr haai
kɨrak.
60 *Te miye pɨrak watɨp, “Au, hi ewis niuk
mɨrak Jon.”
61 Te hɨr netpɨwe, “Ap te paap o tete o
keimɨn niuk mɨrak mar em te ti ewisɨk
kakrerim taau!”
62 Te hɨr natɨp nitehi haai kɨrak neriuwe
his main main, “Ti ewis niuk me nɨkan ik
ek kakrar keimɨn?”
63 Hɨrak Sekaraia kitorhi nanwetɨwek
tɨwei te kakwis niuk mamwik. Hɨr
newetɨwekem te hɨrak kewis menmen im
mewim: “Niuk mɨrak Jon.”
64 Hɨr wen han kekrit natɨp me menmen
im, Sekaraia han kewep katɨp kewenɨpi
niuk me God.
65 Te mɨt netikerek nau menep hɨr
nepɨrpɨr te hɨm me menmen im men merer
wit wit meit mɨniu (o neiyɨp) me Judia.
66 Te neimɨn kerek nemtewem hɨr han
kitetim nitehiyan, “Te nɨkan ik e maain
kakrɨak mekam?” Mɨt nertei God kau
ketikerek kewetɨwek menmen mɨrak iuwe.

Hɨm Sekaraia katɨp ke menmen maain mamnen

67 Jon haai kɨrak Sekaraia God kewis
Hɨmɨn kɨrak yaaik kekre han kɨrak te hɨrak
katɨp menmen maain mamnen.
68 *Hɨrak katɨp kar ik:

“Haiu emrɨak menmen emwenɨpi niuk me
Mɨtɨk Iuwe God ke Isrel. Hɨrak epei
kan kakɨkepai haiu mɨt nɨrak haiu
mamnaaiwɨr menmen enum hɨrak
kaktaihis.
69 *Hɨrak God kewetei Mɨtɨk Iuwe man-
penuk kakɨkepai te kaktaihis, hɨrak ke
weiwɨk me Devit hɨrak mɨtɨk kɨrɨak men-
men me God.
70 Hɨrak keweteiyek kar ke nɨpaa enum eik
hɨrak katɨp mɨt nɨrak profet menmen hɨr
newisɨm mau tɨwei newepyapɨr maamrer
nai yem. Hɨram matɨp menmen im.
71 *God katɨp hɨrak kakɨkepai kaktaihis
mamkeipɨn mɨt enun nepan hɨr han enuk
nɨnaain haiu mɨt.
72 *Nɨpaa hɨrak katɨp maamrer nai hɨrak
maain kakrekyei yaaim kakises hɨm nɨpaa
hɨrak ketpim.
73-74 *Nɨpaa hɨrak ketike maam kaiu
Ebraham hɨrakɨt tekiyakɨt tau teit, God
ketpɨwek hɨrak kakɨkaap nepenyerer
nɨrak. In ek hɨrak kakises menmen nɨpaa
hɨrak ketpim, hɨrak kenipai haiu mɨt in
e mamkeipɨn mɨt nepan naiu te haiu
ap mɨnaain au. Haiu emisesik mamrɨak
menmen mɨrak.
75 *Me wɨ yapɨrwe haiu mau tɨ ik, hɨrak
kehimɨtenei haiu yaain prar prar.”
76 *Sekaraia epei ketpor, hɨrak kemunaan
katɨp nɨkan kɨrak kar ik:

“Maain mɨt nantɨp ti mɨtɨk profet kerek
ewepyapɨr hɨm me God iuwe kinɨn
menmen yapɨrwe. Ti kerekek ehinɨn
eno etɨp mɨt enɨnaaiwɨr menmen
enum emɨt enmerɨr Mɨtɨk Iuwe kak-
nen.
77 *Ti tewen atɨp haiu mɨt nɨrak ne Is-
rel hɨrak kakɨsak menmen enum haiu
mɨrɨakem hɨrak kaktaihis.
78 *God kɨrɨak menmen im kentar hɨrak
yaaik hanhan keriuwai haiu mɨt.
79 *Mɨtɨk Iuwe kɨrak hɨrak kɨre wepni
kewep kan kɨr krusai haiu mɨt ne tɨ ik
te hɨrak kaknaaiwɨr wit ke God kaknen
kaktɨp haiu mɨt han kaiu enuk toto metari
hɨm me God kakɨtpai hɨm mɨrak yaaim.
Haiu mau enum mɨnaain mami te hɨrak

* **1:52** Jop 12:19, 5:11; Sam 147:6 * **1:53** 1Sml 2:5; Sam 34:10, 107:9 * **1:54** Ais 41:8; Sam 98:3 * **1:55** Mai 7:20; Jen 17:7, 18:18, 22:17 * **1:59** Jen 17:12; Lev 12:3; Lu 2:21 * **1:60** Lu 1:13 * **1:68** Sam 41:13, 72:18, 106:48; Lu 7:16 * **1:69** Sam 18:2 * **1:71** Sam 106:10 * **1:72** Jen 17:7; Lev 26:42; Sam 105:8-9, 106:45 * **1:73-74** Jen 22:16-17; Mai 7:20 * **1:75** Ta 2:12-14 * **1:76** Ais 40:3; Mal 3:1; Mt 3:3 * **1:77** Jer 31:34 * **1:78** Ais 60:1-2 * **1:79** Ais 9:2, 58:8; Mt 4:16

kaknen kakteiknai yayiwe kɨrak yaaik te haiu mamu werek werek.”

80 *Maain nɨkan Jon kɨniu kɨre iuwe, han kɨrak tokik ap te kɨnapen mɨt au. Hɨrak kepu wit weinɨk mɨt newi au ere maain wɨ hɨrak kewepyapɨr hɨrekes katɨp mɨt ne wit Isrel hɨm me God.

2

Maria wine Jisas
(Mt 1:18-25)

1 Me wɨ keremem Ilisabet wine Jon, mɨtɨk iuwe Sisa Ogastas kesiuwe hɨm men katɨp mɨt miyapɨr nerer wit wit gavman ne Rom naanmɨpror hɨr enɨnen enwis niuk mɨr emu tɨwei.

2 Me wɨ im mɨt newisor niuk mɨr mau tɨwei, mɨtɨk iuwe Sairinias hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe gavman naanmɨpre mɨt ne provins Siria.

3 Hɨr mɨt yapɨrwe niutɨp niutɨp pɨke nen wit kɨr kerek nɨpaa maamrer nɨr ninɨn newiyen te hɨr enwis niuk mɨr mau tɨwei emɨt.

4 Mɨtɨk Josep kɨnaaiwɨr wit Nasaret keit provins Galili hɨrak ken provins Judia keit wit niuk mɨrak Betlehem kerek nɨpaa mɨtɨk iuwe Devit miye pɨrak winaak keitai en. Josep ken en kentar hɨrak hɨrekes nepenyek kei ke Devit.

5 *Hɨrak ken kakwis niuk mɨrak mamtike niuk me mɨte pɨrak Maria kerek nɨpaa hɨr epei nehimɨtan te hɨr nanɨtan. Hɨre epei nɨkan kekrerep.

6-7 Hɨr neit wit Betlehem, wɨ epei man te hɨre weteiknen wawine nɨkan. Hɨre wine nɨkan kɨre iuwe mɨtɨk, hɨre weit laplap weiyɨm weweiknenik wewisɨk kekre tɨkenup iuwe kerek hɨr newet bulmakau menmen mekrerek. Hɨr newisɨk kekrerek nentar wɨnak pasenda kerek mɨt nererik nɨwaairi en nɨpaa mɨt yapɨrwe nɨpwaairi nererim te yeno meiyam ap weinɨm meit au. Mɨt nɨwaai rem nererim nenemtɨn te hɨr nen nɨwaai weisaak ke bulmakau, hɨre wine nɨkan weitai.

Ensel hɨr natɨp mɨt naanmɨpre sipsip me mɨte wine nɨkan

8 Menep wit ik kerek mɨte Maria wine nɨkan, mɨt han neit ni naanmɨpre sipsip ne wɨtaan.

9 Hɨr naanmɨpre sipsip ne wɨtaan, ensel kiutɨp ke Mɨtɨk Iuwe kewepyapɨr hɨrekes menmen iuwe me God merhɨhe mɨriusor te hɨr nɨnaain nepɨrpɨr iuwe.

10 Hɨr nepɨrpɨr iuwe, ensel ketpor kar ik: “Yi ap einaain au emɨt! Hi epei han etpi hɨm yaaim mamnip mɨt nerer wit wit han yaaik nanu.

11 Me wɨtaan ik ek mɨte wine nɨkan weit wit ke Devit niuk mɨrak Betlehem. Hɨrak mɨtɨk God kehimɨtanek hɨrak Mɨtɨk Iuwe kakɨkaap mɨt kaktorhis.

12 Menmen im hi hetpiyem mamteikni hi hemitipɨn au. Yi yayɨr nɨkan miye wenke laplap weweiknenik keriuwerem kɨwaai wewisɨk kekre tɨkenup ke bulmakau naam menmen mekrerek, hɨrak kɨwaairi.”

13 Wasenum ensel nɨre yapɨrwe ne wit ke God hɨr newepyapɨr hɨras nerp netike ensel, hɨr nine henye newenɨpi niuk me God natɨp hɨm im:

14 *“Haiu hanhan yi mɨt eiwenɨpi niuk me God. Yi mɨt miyapɨr yau tɨ yi eikiyan eiyu eiyɨt eiyɨntar God han yaaik keriuwi.”

Mɨt naanmɨpre sipsip nen nɨr Jisas

15 Ensel nine henye epei au, hɨr nen nekeipnor pɨke nen wit ke God, te mɨt kerek naanmɨpre sipsip en natɨpan, “Sɨs, haiu emno wit Betlehem emɨr menmen epei man, kerek Mɨtɨk Iuwe God ketpaiyem.”

16 Te hɨr nesiukɨn nen nɨnapɨn Maria wetike Josep, hɨr nɨr nɨkan kɨwaai kekre tɨkenup.

17 *Mɨt kerek naanmɨpre sipsip hɨr nɨrek epei au, hɨr netpor menmen ensel epei nan netporem me nɨkan ik e.

18 Mɨt yapɨrwe kerek nemtau hɨm mɨt naanmɨpre sipsip netporem, hɨr han kitet menmen im epei man.

19 *Maria han kaa menmen au. Hɨre wewisɨm mekre han kɨre, hekrit hekrit hɨre han kitetim.

20 Mɨt naanmɨpre sipsip pɨke nen nɨr ein newenɨpi God natɨp hɨrak yaaik iuwe nentar menmen ensel netporem metike menmen hɨr nɨrem hɨram mar ke ensel epei netporem.

Hɨr newis niuk me Jisas

21 *Wɨ hispɨnak wikak (8) epei man te Maria wine nɨkan, te hɨr neiyɨk nen nerekir yɨnk kɨrak. Hɨr newis niuk mɨrak Jisas. Niuk im Ensel katɨp Maria em nɨpaa hɨre ap wepɨtu wen au.

Simion ketike Ana nɨr Jisas keit wɨnak iuwe ke God

22 *Maain wɨ epei man te hɨm me Moses Mau tɨwei matɨp mɨte waukɨr te God kaktɨp hɨre yaaip. Me wɨ im Maria wetike Josep nɨnan Jisas neiyɨk nen wit Jerusalem newet God ek.

* **1:80** Lu 2:40; Mt 3:1 * **2:5** Lu 1:27 * **2:14** Lu 19:38 * **2:17** Lu 2:10-12 * **2:19** Lu 2:51 * **2:21** Lu 1:31, 59 * **2:22** Lev 12:1-8 * **2:23** Eks 13:2, 12, 15

23 *Hɨr nen Jerusalem newet God ek
nentar hɨm nɨpaa God kewet Moses
hɨrak kewisɨm mau tɨwei matɨp mar im:
“Nɨkerek hɨrakɨt iuwe mɨtɨkɨt miyapɨr
ninakɨt hɨr mɨt nehimɨtanet hɨrakɨt te
God.”
24 *Hɨr nen newet mɨtɨk pris menmen
kakwet God em nises hɨm God kewet Moses
em kewisɨm mau tɨwei matɨp mɨt enwet
God hore nɨmanp wik o tapɨ wik wen
tɨpniu.
25 *Mɨtɨk kiutɨp kau Jerusalem niuk
mɨrak Simion. Hɨrak mɨtɨk yaaik kises God
werek werek. Hɨrak kemerɨr Mɨtɨk God
kehimɨtanek kaknen kakɨkaap mɨt ne Isrel.
God Hɨmɨn Yaaik kau ketikerek.
26 Hɨrak keteiknɨwek ap te kaki ere
hɨrak kakɨr Mɨtɨk Iuwe Krais kerek God
kehimɨtanek kaknen kakɨkaap mɨt.
27 God Hɨmɨn Yaaik kɨkɨak han kɨrak te
hɨrak ken wɨnak iuwe kerek mɨt nererik
newenɨpi niuk me God. Maain miye haai
ne nɨkan Jisas neiyɨk nen wɨnak iuwe ke
God eik e nanwet God menmen hɨm me
Moses mau tɨwei metpim.
28 Simion kɨr nɨkan kɨr hɨrak kɨnanek
kewenɨpi God katɨp kar ik:
29 “In ek Mɨtɨk Iuwe God ti epei hises hɨm
nɨpaa ti epei hetpewem, te ti ewisa hi
mɨtɨk hi hɨrɨak menmen mit, hi han
yaaik hahi.
30 *Hi han yaaik hahi ehɨntar hi epei hɨr
Mɨtɨk ti hehimɨtanek hɨrak kakɨkaap haiu
mɨt ne Isrel.
31 Ti epei hɨrɨak menmen im merp nɨmɨn
me mɨt miyapɨr yapɨrwe nerer wit wit.
32 *Hɨrak kakre wepni (o yanm) kɨr kak-
teikɨn mɨt yayiwe, hɨrakkakteikɨn mɨt
miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel amɨrkeim te
hɨr enises hɨm me God. Hɨrak Mɨtɨk Iuwe
kakinɨn naanmampre haiu mɨt ne Isrel, te
mɨt miyapɨr nerer wit wit hɨr nantɨp nanɨr
ik: ‘God epei kɨrɨak menmen yaaim.’ ”
33 Josep ketike Jisas miye pɨrak hɨr nem-
tau menmen Simion katɨp me nɨkan te hɨr
nepɨrpɨr han kitetim.
34 *Hɨr nepɨrpɨr, Simion kitehi God
kakrekyor yaaim katɨp Maria miye pe Jisas
kar ik:
“God kehimɨtan Nɨkan ik e kaknip mɨt
han yapɨrwe ne Isrel nanɨwaank
nanɨt. Mɨt han yapɨrwe au, God kak-
torhis nanu werek. Hɨrak kɨre Mɨtɨk
God kakteikɨn mɨt han kɨrak keri-
uwerek te mɨt yapɨrwe hɨr nantik-
erek nanɨnehan nanweikɨn sip nan-
wetɨwek.
35 Te hɨrak kakwepyapɨr menmen mɨt han
kitetim. Maain menmen enum mamɨr
ke mɨt newɨr yipo nenep mɨtɨk, mɨt
nanrekyɨwek enum mamrekir han kit te
mamwetit han enuk.”
36 Mɨte piutɨp niuk mɨre Ana hɨre wepu
en. Hɨre mɨte profet hɨre wewepyapɨr hɨm
me God. Hɨre nɨki pe mɨtɨk Fanyuel, hɨrak
ke weiwɨk me maam nɨpu kɨrak Asa. Hɨre
we mɨte enu, hɨre wepu wetike mɨtɨk kɨre
tito mar hispɨnak wik (7).
37 *Maain tito mar hispɨnak wik (7) epei
au, hɨrak kaa te nɨpaa ere in 84 tito epei
men, hɨre wepu weiniye. Wɨtaan wanewik
hɨre wewenɨpi niuk me God, hɨre wepu
menep wɨnak iuwe ke God wɨnaiwɨrek au.
Me wɨ ham hɨre nɨnpɨ maau wepu, hɨre
watɨp God menmen.
38 *Josep ketike Jisas miye Maria hɨr wen
nepu wɨnak iuwe ke God newet God men-
men, mɨte ip e wan wewenɨpi niuk me God
wepɨr ke Simion kewenɨpiyek. Hɨre watɨp
mɨt neit Jerusalem kerek hɨr nemeriyɨwek
kaknen kakɨkaap mɨt ne Isrel hɨre wetpor
me nɨkan ik e.

Josep ketike Maria neithis Jisas pɨke nen wit Nasaret

39 *Hɨr nɨrɨak menmen hɨm me Moses
matɨp hɨr nanisesim epei au, hɨr pɨke nen
provins Galili hɨr nau wit kɨr Nasaret.
40 *Nɨkan kɨniu kɨre iuwe hɨrak man-
penuk kepu hɨrak kertei menmen werek
werek wɨsenum God kerekyɨwek yaaim.

Nɨkan Jisas kepu wɨnak iuwe ke God keit wit Jerusalem kitehi mɨt iuwe menmen.

41 *Tito miutɨp miutɨp miye haai ne Jisas
nen wit Jerusalem me wɨ Pasova kerek
mɨt ne Isrel nererik naam menmen han
tewenɨn wɨ God kenep mɨt ne Isip te hɨr au,
hɨrak keriyei nɨnaaiwɨr Isip.
42 Maain Jisas hɨrak 12 tito epei au,
hɨrak ketike miye haai nen Jerusalem nises
menmen me wɨ Pasova mar ke nɨpaa hɨr
nɨrɨakem.
43 *Wɨ me Pasova epei au, hɨr pɨke
nanɨno, te Jisas wen kepeit wit Jerusalem.
Te Josep ketike Jisas miye pɨrak au ne-
tariyek.
44 Hɨr han kitet hɨrak epei kinɨn ken
ketike mɨt nɨr han te hɨr nen ere wɨtaan.
Wɨtaan, hɨr nɨnetnɨwek nitet mɨt nɨr ne wit
eik o paaprer nɨrak te hɨr ap nɨnapɨnek au.
45 Te hɨr pɨke nen Jerusalem nen
nɨnetnɨwek neit en.
46 Jisas hɨrak kepeit wit Jerusalem ere
wɨ wikak, hɨr nɨnapɨnek keit wɨnak iuwe

* **2:24** Lev 12:8 * **2:25** Ais 40:1, 49:13 * **2:30** Ais 52:10; Lu 3:6; Ta 2:11 * **2:32** Ais 42:6, 49:6 * **2:34** Ais 8:14; Mt 21:42-44; 1Ko 1:23; 1Pi 2:8 * **2:37** 1Ti 5:5 * **2:38** Ais 52:9 * **2:39** Mt 2:23 * **2:40** Lu 1:80, 2:52 * **2:41** Eks 12:24-27, 23:14-17; Diu 16:1-8 * **2:43** Eks 12:18

ke God kau ketike mɨt iuwe nertei hɨm me Moses natɨp mɨt miyapɨr em. Hɨrak kemtau hɨm mɨr hɨrak kitorhi menmen.
47 Hɨr mɨt kerek nemtau menmen hɨrak kewenhiyem kerteiyem hɨr han kekrit natɨp hɨrak nɨkan kertei iuwe.
48 Miye haai nɨrak nɨrek, hɨr han kekrit. Te miye pɨrak witɨwekhi war ik: "Nɨkan kai, ti henmak te ti herekyawɨr menmen mar im: Haai kit ketikewa hawɨr wɨnwetnut wɨkɨt. Hawɨr wɨkɨt ere hawɨr wɨnepnit."
49 *Hɨrak kewenhi ketpor kar ik: "Yi yenmak te yi yɨnyetno? Yi yepɨtari hi ehises menmen me Haai kai heit wɨnak kɨrak au a?"
50 Hɨr ap nertei mekam hɨrak katɨp hɨram me Haai kɨrak God.
51 *Hɨrak ketpor epei au, hɨrak ketikeri nen wit Nasaret, hɨrak kises hɨm mɨr. Te miye pɨrak wemi han hɨm mɨrak mekre han kɨre.
52 *Maain Jisas kɨre iuwe hɨrak manpenuk enuk keit hɨrak kertei wɨsenum. God ketike mɨt nau tɨ hɨr han yaaik neriuwerek.

3

Mɨtɨk Jon Baptais kerek kɨkɨr mɨt hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm me God
(Mt 3:1-12; Mk 1:2-8; Jo 1:19-28)

1 Tito hiswiyen hispɨnak (15) epei men me Taibirias Sisa hɨrak kerekek naanmɨpre mɨt nau tɨ ik. Me wɨ im mɨtɨk iuwe Pontias Pailat naanmɨpre mɨt ne provins Judia, mɨtɨk iuwe King Herot naanmɨpre mɨt nau provins Galili. Nɨkik kɨrak Filip naanmɨpre mɨt nau provins wik niuk mɨrakɨt Ituria ketike Trakonaitas. Mɨtɨk iuwe Laisenias naanmɨpre Abilini.
2 *Mɨtɨk Anas ketike Kaiapas hɨrakɨt wik naanmɨpre mɨt pris han neit wɨnak iuwe ke God keit Jerusalem. Me wɨ im em Sekaraia nɨkan kɨrak Jon keit wit weinɨk mɨt ap newi. Me wɨ im God ketpɨwek kewetɨwek hɨm mɨrak.
3 *Epei au Jon ken kerer wit wit menep mani Jodan. Hɨrak kewepyapɨr hɨm katɨp mɨt enweikɨn sip enwet menmen enum te hɨrak kakɨkɨri nanriuwe tɨpar te God kakɨsak menmen enum mɨr mamno.
4 *Menmen im epei man mar nɨpaa mɨtɨk Aisaia hɨrak kewepyapɨr hɨm me God hɨrak kewisɨm mau tɨwei hɨram matɨp mɨt neweikɨn sip newet menmen enum hɨram mɨre mɨt newep yayiwe. Hɨram matɨp mar ik:
"Mɨtɨk keit wit weinɨk mɨt ap newik hɨrak kɨnap katɨp, 'Yi einetɨt yayiwe ke Mɨtɨk Iuwe yi eirɨakek yaaik akɨrak te hɨrak kakisesim werek.
5 Yi eiwep tɨ mɨtɨt eiwɨr meri emwapɨn kerek kɨnatɨn keit ek ere ekɨrak. Yayiwe kerek keweikɨn yi eirɨakem ere ekɨrak te yayiwe kerek keweikɨn o hei mekrerek, yi eirɨakem ere emɨram.
6 *Mɨt miyapɨr nerer wit wit nanɨr mɨtɨk kerek God kehimɨtanek hɨrak kakɨkaap haiu mɨt kaktaihis.' "
7 *Hɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe nan nɨr Jon te hɨrak kakɨkɨri. Hɨrak keneri ketpor, "Yi mɨt enun yɨre manpen o yenmik yi yewisesik. Keimɨn ketpi yi einen hi akɨri te yi eirɨr einopɨn eikeipɨn menmen enum God kakrɨakem maain mamnen a?
8 *Yi eiyinɨn eirɨak menmen te hɨram mamteikɨn mɨt yi epei yeweikɨn sip yewet menmen enum nɨpaa yi yɨrɨakem. Te yi ap yaitɨpan yayɨr ik: 'Haiu mɨt in hɨrak Ebraham hɨrak maam nɨpu kaiu, te haiu ap mamweikɨn sip mamwet menmen enum au. Haiu mɨre mɨt nɨrak, te maain God kaktaihis.' Menmen im taau! Hi hetpi. God hɨrak kakweikɨn nan im kakrɨakem mamɨr ke nepenyerer ne Ebraham mamɨkrehɨri yi mɨt enun.
9 *In ek hɨne ke yerepɨ epei kɨwaai menep nu nekenpɨ te God kakremir nu ham kerek ap mine nɨkim yaaim, nɨman mamwen te mɨt nɨrak hɨr nanwɨrem mamɨkre si. Yi mɨt in yi yɨre nu ap mine nɨkim au!"
10 Hɨrak ketpor kar ik, mɨt yapɨrwe nitɨwekhi, "Te haiu mamrɨak mekam te mamteikɨn haiu meweikɨn sip mewet menmen enum?"
11 Jon hɨrak ketpor, "Keimɨn kerek naanmɨpre sak wik, hɨrak ektike keimɨn kerekek au, hɨrakɨt etwepim etwetakɨt. O keimɨn hɨrak ketenen menmen yapɨrwe ekwet keimɨn hɨrak menmen au rek."
12 *Mɨt han kerek nari pewek me mɨt nanwet gavman em hɨr nan nɨr Jon te hɨrak kakɨri te hɨr nitɨwekhi, "Mɨtɨk tisa, haiu mamrɨak mekam?"
13 Hɨrak ketpor, "Yi eiyɨt pewek empar kerek mɨt ne gavman epei netpim. Yi ap eiyinɨnem eiri meiyam au emɨt!"
14 Mɨt ne Ami nitɨwekhi, "Haiu mamrɨak mekam?" Hɨrak ketpor, "Yi ap einep mɨt eiri menmen mɨr au emɨt! Yi ap eisiuwe hɨm weinɨm au emɨt! Yi han yaaik eiyu eiriuwe menmen mɨt iuwe newetiyem."

* **2:49** Jo 2:16 * **2:51** Lu 2:19 * **2:52** 1Sml 2:26; Pro 3:4; Lu 1:80 * **3:2** Lu 1:80 * **3:3** Ap 13:24; 19:4 * **3:4** Ais 40:3-5 * **3:6** Lu 2:30-31; Ta 2:11 * **3:7** Mt 12:34, 23:33 * **3:8** Jo 8:33, 39 * **3:9** Mt 7:19; Jo 15:6 * **3:12** Lu 7:29

15 Mɨt miyapɨr yapɨrwe han kekrit, te hɨr
mɨt nitehi nekre han kɨr nar ik: “Jon hɨrak
Mɨtɨk Iuwe krais kerek God kehimɨtanek
kaknen kakɨkaap mɨt o au?”
16 *Te mɨtɨk Jon ketpor yapɨrwe, “Hi hɨkri
heriuwe tɨpar kerem em. Te hɨrak mɨtɨk
kerek wɨsenuk kinɨna maain kakɨkaru kak-
nen hɨrak yaaik kɨre Mɨtɨk Iuwe, hi au hɨre
mɨtɨk weinɨk. Hi ap werek hɨrɨak menmen
mɨrak kiutɨp taau. Maain hɨrak kaknen
hɨrak kakwis God Hɨmɨn Yaaik kaku han ki
kakre si hɨrak si tatɨm menmen enum mi
ere yi yaain.
17 Hɨrak kɨre mɨtɨk keses rais mekre
sar. Hɨrak kesesim epei au, hɨrak kak-
tenwewim hɨram haas mɨram mamnopɨn
hɨrak kakɨt rais kakwisɨm mamɨkre wɨnak.
Hɨrak kakwisɨm mamɨkre wɨnak, hɨrak
kakripep haas kakwɨrem mamɨkre si
hɨram mamɨrhɨhe ap te mami au.”
18 Jon katɨp hɨm ham me kakɨkɨakyor
han kɨr me wɨ hɨrak kewepyapɨr hɨm
yaaim me God.

Mɨtɨk iuwe King Herot kewis Jon kekre wɨnak enuk

19 *Maain Jon katɨp kene mɨtɨk ke gav-
man King Herot kentar hɨrak keit Hero-
dia, mɨte pe nɨkik kɨrak. Hɨrak kenerek
kenterik ketike menmen ham enum hɨrak
kɨrɨakem.
20 Te Herot pɨke kɨrɨak menmen enum.
Hɨrak kewis Jon kekre wɨnak enuk.

Jon kɨkɨr Jisas keriuwe tɨpar
(Mt 3:13-17; Mk 1:9-11)

21 Herot kewis Jon kekre wɨnak enuk wen
au, Jon kɨkɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe. Hɨrak
kɨkɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe epei au, Jisas
kan te Jon kɨkɨrek ketikeri. Hɨrak Jisas
wen kitehi God menmen, te nepni hɨremes
mewep mɨre weipɨr.
22 *Nepni hɨremes mewep mɨre weipɨr,
God Hɨmɨn Yaaik keke nepni kan
keweikɨnhis kɨre hore tapɨ hɨrak kenterik.
God katɨp hɨm iuwe mekiuwe man matɨp
mar im: “Ti Nɨkan kai yaaik. Hi han yaaik
wɨsenuk heriuwit.”

Niuk me maamrer ne weiwɨk me Jisas
(Mt 1:1-17)

23 *Me wɨ Jisas kekrit kɨrɨak menmen
mɨrak, hɨrak kepu tito mar 30. Mɨt miyapɨr
han kitet Josep kine Jisas, te hɨrak au. God
kerekek. Im em hɨram niuk me maamrer
ne weiwɨk mɨrak:
Hilai nɨpaa kine Josep.
24 Matat kine Hilai.
Livai kine Matat.
Melkai kine Livai.
Janai kine Melkai.
Josep kine Janai.
25 Matataias kine Josep.
Emos kine Matataias.
Neam kine Emos.
Eslai kine Neam.
Nagai kine Eslai.
Meat kine Nagai.
26 Matataias kine Meat.
Semen kine Matataias.
Josek kine Semen.
Joda kine Josek.
27 *Joanan kine Joda.
Resa kine Joanan.
Serababel kine Resa.
Sialtiel kine Serababel.
Nerai kine Sialtiel.
28 Melkai kine Nerai.
Edai kine Melkai.
Kosam kine Edai.
Elmadam kine Kosam.
Ea kine Elmadam.
29 Josua kine Ea.
Jorim kine Josua.
Eliesa kine Josua.
Jorim kine Eliesa.
Matat kine Jorim.
Livai kine Matat.
30 Simion kine Livai.
Juda kine Simion.
Josep kine Juda.
Jonam kine Josep.
Elaiakim kine Jonam.
31 *Melia kine Elaiakim.
Mena kine Melia.
Matata kine Mena.
Netan kine Matata.
Devit kine Netan.
32 *Jesi kine Devit.
Obet kine Jesi.
Boas kine Obet.
Salmon kine Boas.
Nason kine Salmon.
33 *Aminadap kine Nason.
Admin kine Aminadap.
Anai kine Admin.
Hesron kine Anai.
Peres kine Hesron.
Juda kine Peres.
34 *Jekop kine Juda.
Aisak kine Jekop.
Ebraham kine Aisak.
Tera kine Ebraham.
Neho kine Tera.
35 Serak kine Neho.
Riyu kine Serak.
Pelek kine Riyu.

* **3:16** Ap 13:25 * **3:19** Mt 14:3-4; Mk 6:17-18 * **3:22** Mt 17:5; Lu 9:35; Jo 1:32; 2Pi 1:17 * **3:23** Lu 4:22; Jo 6:42
* **3:27** 1Kro 3:17, 19; Esr 3:2 * **3:31** 2Sml 5:14 * **3:32** 1Sml 16:1, 13; Rut 4:17-22 * **3:33** Jen 29:35 * **3:34** Jen 21:3, 25:26

Iba kine Pelek.
Sila kine Iba.
36 *Kenan kine Sila.
Afaksat kine Kenan.
Sem kine Afaksat.
Noa kine Sem.
Lemek kine Noa.
Metusala kine Lemek.
37 Inok kine Metusala.
Jeret kine Inok.
Mahalalil kine Jerot.
Kenan kine Mahalalil.
38 *Inos kine Kenan.
Set kine Inos.
Adam kine Set.
God kerekek kime Adam.

4

Seten kari han ke Jisas
(Mt 4:1-11; Mk 1:12-13)

1 God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kɨkɨak Jisas han kɨrak te keneisesik hɨrak kɨnaaiwɨr mani Jodan. Hɨrak keriyaak ken yaank weinɨk mɨt ap newi.

2 *Hɨrak kepu en wɨ mar 40, Seten kari han kɨrak. Hɨrak ap kaam menmen mei kises wɨ kerek hɨrak kepu wit weinɨk ek au. Me wɨ yapɨrwe em, hɨrak nɨnpɨ maak.

3 Hɨrak nɨnpɨ maak kepu en wɨ mar 40, te Seten ketpɨwek kar ik: "Ti Nɨkan ke God te ti etɨp nan ik ekweikɨn ekre bret."

4 *Jisas ketpɨwek, "Hɨm me God mau tɨwei matɨp, 'Mɨtɨk kaku werek te hɨrak ap kakɨm menmen metike tɨpar weinɨm keremem au.' "

5 Epei au Seten keriyaak keiyɨk ken mɨniu (o neiyɨp) iuwe kau niu ein, waswas hɨrak keteiknɨwek tɨ kerer wit wit mɨt newiyen.

6 *Hɨrak ketpɨwek kar ik: "Hi awetut wit im yapɨrwe metike menmen mɨr iuwe ti naanmamrewem te ti ehɨt niuk mit iuwe. Nɨpaa God kewetewem te hi han kai hi ewet mɨtɨk kerek hi hanhanek ewetɨwekem.

7 Ti ewen ninɨp hitehɨr ewenaunɨpi hi iuwe te hi ewetutem."

8 *Jisas pɨke ketpɨwek kar ik: "Hɨm me God mau tɨwei matɨp haiu mɨt emwenɨpi God kaiu, hɨrak iuwe kerek ek, haiu emises menmen mɨrak. Han en au."

9 Hɨrak ketpɨwek kar ek, Seten keriyaak keiyɨk ken wit Jerusalem kewisɨk kentɨr wɨnak siup ke wɨnak iuwe ke God ketpɨwek kar ik: "Ti Nɨkan ke God te ti ehɨtɨkɨr ehɨn eno tɨ eik.

10 *Ti ap hahi au antar hɨm me God mau tɨwei matɨp, 'God katɨp mɨt ensel nɨrak hɨr maain his mamprut.

11 Hɨr nanɨnanit nanriuwe his mɨr te ti ap enkewɨn antar nan enamu hɨt mit ewenem mamniu nan taau.' "

12 *Jisas ketpɨwek kar ik: "Hɨm me God mau tɨwei matɨp: 'Yi mɨt ap eiri han ke Mɨtɨk Iuwe ki God te kakɨkepi au ekɨt!' "

13 *Seten kari han ke Jisas keriuwe menmen ham ham epei au, hɨrak kisesim au, hɨrak kɨnaiwɨrek ere maain wɨ ham.

Jisas kinɨn kɨrɨak menmen mɨrak keit provins Galili
(Mt 4:12-17; Mk 1:14-15)

14 God Hɨmɨn Yaaik kekre han kɨrak keneisesik kekepik te hɨrak pɨke ken provins Galili. Hɨm me menmen Jisas kɨrɨakem men merer wit wit in.

15 Hɨrak katɨp mɨt miyapɨr hɨm kekre wɨnak kerek mɨt nau nererik nekine hɨm me Moses, te hɨr newenɨpi niuk mɨrak natɨp hɨrak yaaik.

Mɨt neit wit Nasaret neweikɨn sip newet Jisas
(Mt 13:53-58; Mk 6:1-6)

16 Maain Jisas kɨpiun wit Nasaret kerek nɨpaa hɨrak kewik ere iuwe. Me wɨ Sabat hɨrak ken kekre wɨnak kɨr kerek hɨr nekine hɨm me Moses en, hɨrak ken kar nɨpaa hɨrak kɨrɨakem, hɨrak kekrit kekine hɨm me God.

17 Mɨtɨk kewetɨwek tɨwei nɨpaa mɨtɨk Aisaia hɨrak profet kewisɨm, hɨrak kenke tɨwei kɨnapɨn hɨm hɨram matɨp mar im:

18 *"Hɨmɨn Yaaik ke Mɨtɨk Iuwe God kekre han kai kentar hɨrak kehimɨtena hi ewepyapɨr hɨm yaaim mamno mɨt enun nau weinɨm. Hɨrak keriuweta hi atɨp mɨt har ik: 'Menmen meteneni te hi asiupeni.' Hi akaap mɨt kerek nanamɨr toto te hɨr enɨr ein ein. Mɨt hɨr han enuk neriuwe menmen enum te hi arekyor han kɨr yaaik kakrihis me menmen im.

19 Hɨrak keriuweta te hi awepyapɨr hɨm me tito im God kakrɨak mɨt menmen yaaim kakɨkepi."

20 Hɨrak kekinaam epei au, hɨrak keiyepet tɨwei, hɨrak pɨke kewet mɨtɨk kerek naanmɨprewem hɨrak pɨke kau yeno. Epei au, mɨt yapɨrwe nekre wɨnak eik e hɨr nɨpɨrek.

21 Hɨr nɨpɨrek, hɨrak ketpor kar ik: "Petepin hɨm mau tɨwei yi yemtau hi ekinaam hɨram epei mamnen."

22 *Hɨr yapɨrwe netpɨwek nar ik: "Hɨm im yaaim?" Te hɨr han kitet hɨm yaaim

* **3:36** Jen 11:10-26 * **3:38** Jen 4:25–5:32 * **4:2** Hi 4:15 * **4:4** Diu 8:3 * **4:6** Mt 28:18 * **4:8** Diu 6:13-14 * **4:10** Sam 91:11-12 * **4:12** Diu 6:16; 1Ko 10:9 * **4:13** Hi 2:18, 4:15 * **4:18** Ais 61:1-2, 58:6 * **4:22** Lu 3:23; Jo 6:42

hɨrak ketpim hɨr natɨpan nar ik: “Hɨrak
nɨkan ke Josep kerek ek.”
23 *Hɨrak ketpor kar ik: “Hi hertei maain
yi hanhan eiyɨtpo hɨm im kerek nɨpaa
mɨt netpim nar ik: ‘Mɨtɨk ti ahɨkaap mɨt
hɨr nɨnap te ti ɨkaap hɨrekes. Menmen
haiu memtau ti epei hɨrɨakem meit wit
Kapaneam ti erɨakem in meit wit kit haiu
mamɨrem.’ ”
24 *Hɨrak wen ketpor, “Hi hetpi werek.
Mɨt ne wit ke mɨtɨk profet hɨr ap nemtau
hɨm mɨrak nanisesim au.
25 *Hi hetp werek. Nɨpaa enum eik
miyapɨr yapɨrwe neit Isrel mɨkan nɨr naa
hɨr nepu weinɨm. Me wɨ im Ilaija kitehi
God keiyepet hawɨ keit menep ere tito
wikak wenke hispɨnak kiutɨp (6) te men-
men ap mewo mau ni au.
26 *God ap keriuwet Ilaija ken kɨkaap
miyapɨr ne Isrel kerek mɨkan nɨr naa ek
au. Hɨrak keriuwetek ken kɨkaap mɨte
kerepep kerek mɨtɨk kɨre kaa ek, hɨre weit
wit Sarefat ke wit iuwe Saidon. Hɨre ap pe
weiwɨk me Isrel au.
27 *Nɨpaa enum eik me wɨ mɨtɨk profet
hak niuk mɨrak Ilaisa kau tɨ, mɨt yapɨrwe
ne Isrel lepro mewi, te hɨrak ap kekepi hɨr
nɨre yaain au. Hɨrak kɨkaap mɨtɨk Neman
ke wit Siria kerekek, ap ke weiwɨk me Isrel.
Yi yɨre mɨt nɨpaa nepu en, neweikɨn sip
newet mɨtɨk kɨr Ilaija. In ek yi yeweikɨn sip
yeweto, te hi anaiwɨri.”
28 Mɨt yapɨrwe hɨr neit wɨnak eik e
nemtau hɨm im hɨr han enuk neriuwerek
wɨsenuk nentar hɨr nertei hɨrak keneri
keriuwe hɨm im.
29 Hɨr nekrit neiyɨk nen nepɨrek kenpɨn
me wit. Hɨr neriyaak neiyɨk nen mɨniu
kerek wit kɨr kɨwaairi, te hɨr nanwɨrek
kakɨnkewɨn kaki.
30 Au, God kenipi han kɨr toenuk te hɨrak
keke tɨ kewepi nɨmɨn ken kɨnaiwɨri ken.

Jisas kepɨr herwe enuk kekre han ke mɨtɨk
(Mk 1:21-28)

31 *Jisas kɨnaaiwɨr wit Nasaret ken, hɨrak
kekiuwe ken kiun Kepeneam, wit hak ke
provins Galili. Me wɨ Sabat hɨrak katɨp mɨt
miyapɨr hɨm me God,
32 *Te hɨr han kekrit han yaaik neriuwe
hɨm hɨrak ketporem nentar hɨrak ketpor
kar ke Mɨtɨk Iuwe God keriuwetek kan
ketpor hɨm mɨrak iuwe.
33 *Mɨtɨk hak kau wɨnak kerek mɨt
nererik nemtau hɨm me Moses mɨt nek-
inaam, herwe enuk ke Seten kekrerek. Te
hɨrak kɨnap katɨp hɨm iuwe kar ik:
34 *“Ti henmak te ti han herekyei enum
Jisas ke Nasaret? Ti han awep eraiwaank
mamɨt. Haiu mertei ti keimɨn. Ti Mɨtɨk
Iuwe God kehimɨtenit enen akaap mɨt.”
35 Jisas kenerek katɨp, “Ti ekintɨp enke
enopɨn ekeipnɨwek.” Herwe enuk kewɨr
mɨtɨk kerekek kan kɨwaai tɨ kekre nɨmɨn
ne mɨt yapɨrwe. Hɨrak ketpɨwek kar ik, te
hɨrak herwe enuk kɨnaiwɨrek, te hɨrak ap
kewaankek au.
36 Mɨt yapɨrwe nɨrek hɨr han kekrit
natɨpan nar ik: “Hɨm im mekam? Hɨrak
ketpor keriuwe hɨm mɨrak hɨram iuwe
te herwe mekrerek hɨram mɨnapen mɨrɨr
mekeipnɨwek.”
37 Te hɨm me menmen Jisas kɨrɨakem
men mɨt nerer wit wit nɨrapɨt Kapaneam.

Jisas kɨkaap Pita maam pɨrak
(Mt 8:14-15; Mk 1:29-31)

38 Jisas kɨkaap mɨtɨk enuk tɨpir kekrerek,
hɨrak kekrit kɨnaaiwɨr wɨnak kerek mɨt
nau nererik nekine hɨm me Moses mekr-
erem, hɨrak kɨnɨk ken wɨnak ke Saimon.
Saimon maam pɨrak (miye pe mɨte pɨrak)
hɨre wɨnap wɨsenum yɨnk sisi te hɨr nen
netpɨwek netɨwekhis kan kakɨrep.
39 Hɨrak ken kerp menep yeno mɨre
kerek mɨte hɨre wɨnap wɨwaaiyem em,
hɨrak katɨp menmen enum, te hɨram
menke mekeipnɨwe. Wasenum hɨre wekrit
te hɨre wewetɨr menmen wekepi.

Jisas kɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nɨre yaain
(Mt 8:16-17; Mk 1:32-34)

40 In ek wepni kewen ken te mɨt pɨke
nepno ein ein nentar wɨ Sabat hɨram epei
au, te hɨr neimɨn nɨr yinan nɨnap neriuwe
menmen enum enum hɨr netorhis neri
nan, hɨrak Jisas kewis his mentar hɨr mɨt
miyapɨr yapɨrwe kekepi hɨr nɨre yaain.
41 *Herwe enum hɨram menke mekeipɨn
mɨt han menepɨp mar ik: “Ti Nɨkan ke God
kerekek.” Au, hɨrak keneri ketpor te hɨr ap
pɨke nekrit natɨp nentar hɨr nertei hɨrak
Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek kaknen
kakɨkaap mɨt.

Jisas ken kɨrɨak menmen keit wit yapɨrwe
(Mk 1:35-39)

42 Maain teip hekrit, Jisas kɨnaaiwɨr wit
ik ken wit weinɨk katɨp God menmen.
Hɨrak ken wit weinɨk kitehi God menmen,
mɨt nɨnetnɨwek ere hɨr nɨnapɨnek, hɨr
newenek natɨp te hɨrak ektikeri enu enɨt.
43 *Au, hɨrak ketpor, “Hi are ano herer
wit wit awepyapɨr hɨm mei yaaim me mɨt

* **4:23** Mt 4:13; Jo 2:12 * **4:24** Jo 4:44 * **4:25** 1Kin 17:1, 7, 18:1; Je 5:17 * **4:26** 1Kin 17:8-16 * **4:27** 2Kin 5:1-14 * **4:31** Mt 4:13; Lu 4:23 * **4:32** Mt 7:28-29; Jo 7:46 * **4:33** Mt 8:29; Mk 5:7; Lu 8:28 * **4:34** Jo 6:69 * **4:41** Mt 8:29; Mk 3:11-12 * **4:43** Lu 8:1

enwis God naanmamror. God keriuweta te
hi awepyapɨrem."
44 *Te hɨrak ken kɨnaiwɨri kewepyapɨr
hɨm me God kekre wɨnak kerek mɨt nau
nererik nekine hɨm me Moses nerer wit wit
neit provins Judia.

5

Pita kises hɨm Jisas ketpim te hɨrak keit saauk yapɨrwe
(Mt 4:18-22; Mk 1:16-20)

1 *Wɨ ham mɨt miyapɨr yapɨrwe nises
Jisas neriuwetan nerp menep nanɨmtau
hɨm me God hɨrak kakɨtporem kerp wan ke
Genesaret.
2 Hɨrak wen katɨp hɨm, hɨrak kɨr sip
wiketerem mɨwaai tenhaan. Mɨt kerek
newɨr hepin nankin saauk, hɨr nɨnaaiwɨr
sip nen nekemyet hepin mɨr.
3 Hɨrak ken kau kekre sip me Sai-
mon. Hɨrak kenɨne Saimon kitɨwekhi
hɨrak kakriuwet sip mamno tɨpar kike. Te
hɨrak kau kekre sip wen ketpor menmen
mɨrak.
4 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrak katɨp Sai-
mon kar ik: "Ti ehu sip eno wan kerek
kesikekre, ti etike mɨt nekepi yi eiwɨr hepin
emɨkiuwe wan kerekek te yi eiyɨt saauk."
5 Saimon ketpɨwek kar ik: "Mɨtɨk Iuwe,
haiu mewɨr hepin me wɨtaan ere wanewik
te haiu ap mari saauk mei au. Ti hetpo te
hi ewɨrem emno nɨmɨn ein."
6 Hɨrak ketpor, hɨr newɨrem men nɨmɨn
ein epei au, hɨr nari saauk yapɨrwe ere
hepin mamwep,
7 te hɨr nenɨne nɨr yinan neit sip ham
nanɨnen nankepi. Hɨr nan nekepi ner-
iyaam newisɨm mekre sip ere mau hɨm te
sip wik menep te mamnatɨn mamɨkre wan.
8 Saimon Pita kɨr menmen im epei au,
hɨrak kewen ninɨp kerp ninaan me Jisas
ketpɨwek kar ik: "Ti Mɨtɨk Iuwe enaiwɨra.
Hi mɨtɨk enuk ap hises hɨm me God werek
au."
9 Hɨrak ketike mɨt kerek netikerek hɨr
han kekrit nentar saauk yapɨrwe hɨr
netɨwem.
10 *Saimon Pita ketike wariyakɨt tɨrak
Jems ketike Jon nɨkerek te mɨtɨk Sebedi
hɨrakɨt tetikerek han kekrit. Jisas katɨp
Saimon, "Ti ap enaain au. In ere maain ti
eri mɨt enɨnen enisɨsa."
11 *Jisas ketpɨwekɨt epei au, hɨr mɨt han
nekepikɨt nari sip neiyɨm nen tenhaan,
hɨrakɨt tɨnaiwɨrem tisesik.

Jisas kɨkaap mɨtɨk enuk lepro mewik
(Mt 8:1-4; Mk 1:40-45)

12 Wɨ ham Jisas keit wit hak kerek mɨtɨk
enuk lepro mewik hɨrak keitai en. Hɨrak
kɨr Jisas hɨrak kan kenke kɨwaai tɨ kitehi
Jisas kar ik: "Ti han kit ti erekyo te hi
yaaik."
13 Jisas kewis his menterik katɨp kar ik:
"Hi hanhan ti are yaaik." Wasenum lepro
epei menke mekeipnɨwek hɨrak kɨre yaaik.
14 *Jisas ketpɨwek hɨm manp kar ik: "Ti
ap atɨp mɨt menmen im au emɨt. Ti eno
eteikɨn pris yɨnk kit, ti ewetɨwek menmen
hɨrak kakwet God em mamɨr ke hɨm me
Moses mekre tɨwei metpim. Menmen im
mamteikɨn mɨt ti yaaik."
15 Hɨrak katɨp mɨt hɨr ap nanwepyapɨr
menmen hɨrak kerekyorem, te menmen
hɨrak kɨrɨakem, mɨt nerer wit wit
nemtewem te hɨr yapɨrwe nan nanɨmtau
hɨm mɨrak o hɨr nan te hɨrak kakɨkepi te
hɨr yaain manpenun enu.
16 *Wɨ yapɨrwe hɨrak kɨpnaaiwɨr mɨt
hɨrak ken wit weinɨm mɨt ap newi, hɨrak
prea kitehi God menmen.

Jisas kɨkaap mɨtɨk hak his hɨt enum
(Mt 9:1-8; Mk 2:1-12)

17 Wɨ ham, hɨrak kewepyapɨr mɨt men-
men, mɨt han ne Farisi kerek ninɨn nises
hɨm me Moses, hɨr netike mɨt han ne
Skraip kerek newis menmen me hɨm me
Moses mau tɨwei natɨp mɨt em, hɨr nau
en. Hɨr nɨnaaiwɨr wit Jerusalem, han
nɨnaaiwɨr wit yapɨrwe me provins Galili
ketike provins Judia, hɨr nan nanɨmtau
hɨm mɨrak. Menmen iuwe me Mɨtɨk Iuwe
God metikerek mekepik te hɨrak kakɨkaap
mɨt nɨnap o his hɨt enum te hɨr nanre
yaain.
18 Mɨt han nan nɨnan mɨtɨk hak his
hɨt tupe mekiuwerem epei maa meit, hɨr
nɨnanek kekre kɨnaan kɨwaai yeno neiyɨk
nan. Hɨr neiyɨk nanoke nein te hɨr nanɨno
nɨmɨn nanwisɨk kɨwaai hɨt me Jisas.
19 Hɨr nɨnatɨn au nentar mɨt yapɨrwe
nerp neiyepet ya weipɨr ke wɨnak te hɨr
nɨniu wɨnak siup nen niu ein, hɨr nenke
toni kɨwapɨn wɨnak siup, hɨr nesiuwe
mɨtɨk neriuwe waai kau yeno ken kɨwaai
tɨ kekreri nɨmɨn ke mɨt netike Jisas.
20 *Jisas hɨrak kertei hɨr han kitet hɨrak
kakɨkaap mɨtɨk ik, hɨrak ketpɨwek kar ik:
"Hi esak menmen enum ti hɨrɨakem hɨram
mamno."
21 *Mɨt ne Skraip netike mɨt ne Farisi hɨr
nitehiyan natɨpan nar ik: "Mɨtɨk ik hɨrak
keimɨn te hɨrak katɨp enum, hɨrak kekrehɨr
ke God? Keimɨn kakɨsak menmen enum
haiu mɨt mɨrɨakem? Mɨt au, God kerekek."

* **4:44** Mt 4:23 * **5:1** Mt 13:1-2; Mk 3:9-10, 4:1 * **5:4** Jo 21:3-8 * **5:10** Mt 13:47 * **5:11** Mt 19:27 * **5:14** Mk 7:36; Lu 8:56; Lev 14:1-32 * **5:16** Mk 1:35 * **5:20** Lu 7:48 * **5:21** Lu 7:49; Ais 43:25

22 Jisas kertei hɨr natɨpan menmen te
hɨrak ketpor, “Yi yenmak yi han kitet men-
men mekre han ki mar em?
23 Hi atɨp mɨtɨk kɨwaai yeno kar ik: ‘Hi
esak menmen enum ti hɨrɨakem mamno,’
te yi yepɨtari hi atɨp werek o au. Te hi
etpɨwek: ‘Ti hekrit etenen yeno eiyɨm eno,’
te yi eiyɨrtei hi atɨp werek te hɨrak kakɨkrit
kakno. Au en, hɨrak wen kakwaai yeno.
24 *Hi hemipɨn ap hesak menmen enum
mɨrak au, hi ap te akaap mɨtɨk ik kakre
yaaik taau. Hi tewen atɨp mɨtɨk ik har
ik: ‘Ti ekrit eno,’ te yi yayɨrtei hi Mɨtɨk
ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi yaaik te hi herp
tɨ, hi esak menmen enum mɨt nɨrɨakem
mamno.” Hɨrak ketpor epei au, hɨrak katɨp
mɨtɨk enuk his hɨt tupe mekiuwerem epei
maa meit, hɨrak ketpɨwek kar ik: “Ti ekrit
etenen yeno mit eiyɨm eno nit ein.”
25 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk enuk kekrit
waswas te hɨr mɨt yapɨrwe nɨpɨrek hɨrak
keit yeno kerek nɨpaa kɨwaaiyem, hɨrak
keiyɨm ken nɨrak ein kewenɨpi niuk me
God.
26 Hɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe han kekrit
newenɨpi niuk me God nenterik, hɨr natɨp
nar ik: “Petepin haiu mɨr menmen nɨpaa
mɨt ap nɨrem mar im au.”

Jisas kenɨne Livai hɨrak kakisesik
(Mt 9:9-13; Mk 2:13-17)

27 Hɨrak kɨkaap mɨtɨk epei au, maain
hɨrak ketpaan ken witeik ken kɨr mɨtɨk
kerek keit pewek me takis me mɨt hɨrak
kewet gavman em. Niuk me mɨtɨk ik hɨrak
Livai. Hɨrak kau wɨnak kerek kari pewek
me mɨt keitaak. Jisas ketpɨwek, “Ti ehisɨsa
enen.”
28 Mɨtɨk Livai kerek kari pewek me mɨt
hɨrak kɨnaaiwɨr menmen mɨrak yapɨrwe
kekrit kises Jisas.
29 Maain Livai kɨam Jisas menmen iuwe
keit wɨnak kɨrak. Hɨrak kari mɨt han enun
ne mɨt kerek nari pewek me mɨt newet
gavman em, hɨr netike mɨt han hɨr nererik
nau nekre wɨnak kɨrak naam menmen
netikeret.
30 *Mɨt ne Farisi netike mɨt Skraip kerek
nertei hɨm me Moses natɨp mɨt miyapɨr
em, hɨr nises menmen me Farisi, hɨr nan
natɨp nene mɨt disaipel kerek nises Jisas.
Hɨr natɨp nar ik: “Yenmak te yi yetike
mɨt enun nari pewek me mɨt, hɨr netike
mɨt han nɨrɨak enum, yi yetikeri yaam
menmen metike tɨpar? Menmen im au
enum emɨt!”
31 Jisas kewenhi ketpor kar ik: “Neimɨn
kerek yaain hɨr ap nari mɨtɨk dokta
kakɨkepi au. Neimɨn kerek nɨnap hɨr
keriyen nari mɨtɨk dokta kakɨkepi.
32 Hi ap han enɨne mɨt kerek han kitet
hɨr nɨre yaain te hɨr enweikɨn sip enwet
menmen enum au. Hi han enɨne mɨt kerek
nertei hɨr enun nɨrɨak enum keriyen.”

Jisas katɨp mɨt hɨm yaaim mamɨkrehɨr
me hɨm nɨpaa mɨt nisesim
(Mt 9:14-17; Mk 2:18-22)

33 Hɨr wen nitɨwekhi nar ik: “Mɨt disaipel
ne mɨtɨk Jon ap naam menmen me wɨ
yapɨrwe te hɨr nitehi God menmen. Mɨt
nises hɨm me Farisi hɨr netikeri ap naam
menmen au. Te mɨt nit hekrit hekrit hɨr
naam menmen. Hɨr nenmak?”
34 *Jisas kewenhi ketpor, “Mɨt nau netike
mɨtɨk ketike mɨte epei neitan te hɨr ap
naam menmen a? Taauye! Hɨr nanɨm ye!
35 Te maain wɨ mamnen mɨt han
nantɨwek his kaknaaiwɨr mɨt nɨrak yinan.
Me wɨ im mɨt nɨrak nɨneinɨwek menmen
ap te nanɨm au. Hɨr han tewenɨnek.”
36 Jisas ketpor hɨm tok piska mar im.
Hɨrak katɨp, “Mɨtɨk hak ap kakwep laplap
mɨrak yaaim kekerwewim mamu enum
tokim au. Keimɨn kakrɨak menmen im,
hɨrak kakɨwaank mɨrak yaaim em. Te
laplap yaaim kerek epei kewepim keker-
wewim mau tokim em ap te mamɨram au
mentar ti ekemyet, hɨram mamweikɨnhis
mamre kike.
37 Mɨtɨk keiyak ap te kakwen tɨpar wain
wen petep mamɨkre yɨnk me meme epei
enum tokim au. Hɨrak kakrɨakem te maain
tɨwerpek me wain mamniu mamwep yɨnk
me meme enum tokim te hɨram mamwen,
tɨpar mamno tɨ.
38 Au, wain tɨpar wen yaaim emwenem
emɨkre yɨnk me meme wen yaaim weiwei.
Tokim au emɨt!
39 Mɨtɨk keiyak kaam wain enum tokim
hɨrak katɨp hɨram yaaim. Hɨrak kɨnapen
tɨpar wain wen petep. Hɨrak kaktɨp enum
tokim em hɨram minɨn.”

6

Mɨt ne Farisi nene Jisas nentar mɨt nɨrak
ap nises menmen me wɨ Sabat
(Mt 12:1-8; Mk 2:23-28)

1 *Me wɨ Sabat, Jisas ken keremir ni
ham wit nɨkim mewim ketike mɨt nɨrak
hiswiyen wik (12). Me wɨ Sabat, mɨt nɨrɨak
menmen au, hɨr nau weinɨm. Mɨt disaipel
nɨrak neit nɨkim me wit (hɨram mɨre rais),
hɨr nehis newenem nekinenim naam.
2 *Te mɨt han ne Farisi hɨr natɨp neneri
nar ik: “Yenmak te yi yɨrɨak menmen
kerek hɨm me Moses meriuwesɨsem te yi
ap eirɨakem me wɨ Sabat a?”
3 *Jisas keweni ketpor, “Yi epei yekine
menmen nɨpaa maam nɨpu kaiu Devit

* **5:24** Jo 5:8 * **5:30** Lu 15:1-2 * **5:34** Jo 3:29 * **6:1** Diu 23:25 * **6:2** Jo 5:10 * **6:3** 1Sml 21:1-6

ketike mɨt nɨrak hɨr nɨrɨakem me wɨ kerek
hɨr nɨnpɨ maan. Te yi ap han kitetim
yerteiyem werek werek au a?
4 *Hɨrak ken kɨnɨk wɨnak ke God kerek
mɨt newenɨpi God neit nɨmɨn en. Mɨtɨk
iuwe pris kewetɨwekem kekin bret kerek
newisɨm nehimɨtanem me God, hɨrak
kaam kewet mɨt kerek netikerek kewtɨr
meiyam hɨr naam. Hɨm me Moses matɨp
mɨt pris keriyen nanɨm bret im e. Mɨt han
au. Mɨtɨk hetpris kewis maam nɨpu kaiu
Devit kɨrɨak menmen im ap kenerek au, te
yi yenmak yena yatɨp hi hɨrɨak enum a?”
5 Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi yaaik
te hi atɨp mɨt menmen hɨr enrɨakem me wɨ
Sabat. Hi hinɨn menmen maamrer netpim
te yi eiyisesim me wɨ Sabat.

Me wɨ Sabat Jisas kɨkaap mɨtɨk his enuk hɨrak kɨre yaaik
(Mt 12:9-14; Mk 3:1-6)

6 Me wɨ Sabat ham, Jisas ken kekre wɨnak
kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses,
hɨrak kewepyapɨr hɨm me God. Mɨtɨk
hak kau en, hɨrak his yaaim mɨrak enum
meweikɨn, hemik weinɨk.
7 *Mɨt han ne Skraip newepyapɨr hɨm me
Moses netike mɨt han ne Farisi naanmɨpre
Jisas te hɨr nanɨrek kakrɨak menmen
kakɨkaap mɨtɨk ik his enum kakɨ wɨ Sabat
kerek hɨr neriuwesɨsem, te hɨr nantɨp nan-
siuwek hɨm nankɨp kaki.
8 *Hɨrak kertei han kɨr, hɨrak katɨp mɨtɨk
kerek his mɨrak meweikɨn ketpɨwek kar ik:
“Enen ehɨrp in.” Hɨrak kekrit kan kerp in.
9 Jisas ketpor kitorhi, “Hɨm me Moses
matɨp haiu mamrɨak yaaim o enum mamɨ
wɨ Sabat? Haiu mamrɨak mɨtɨk kɨnap kaku
o kaki me wɨ Sabat a?”
10 Hɨrak naanmenteri mɨt yapɨrwe.
Hɨrak naanmenteri, hɨrak katɨp mɨtɨk ik
kar ik: “Ti esiuwe his mit.” Hɨrak kɨrɨakem
te his mɨrak mɨre yaaim mɨpɨram.
11 Jisas kekepik, te mɨt hɨr neperper nine
han enuk wɨsenum natɨpan nime nɨpɨnek
menmen hɨr nanrɨak Jisas em enum.

Jisas kehimɨtan mɨt aposel nar hiswiyen wik (12)
(Mt 10:1-4; Mk 3:13-19)

12 Me wɨ im, Jisas kɨniu ken mɨniu (o
neiyɨp) kitehi God menmen. Wɨtaan ere
wanewik hɨrak kitɨwekhi menmen.
13 *Wanewik, hɨrak ken kenɨne mɨt
yapɨrwe kerek nises hɨm mɨrak, hɨrak ke-
himɨtan mɨt hiswiyen wik (12) hɨrak kewe-
por niuk mɨr kenewor kare “Aposel” nɨrak,
maain hɨr enrɨak menmen mɨrak.
14 Hɨrak kehimɨtan Saimon kerek hɨrak
kewis niuk mɨrak ham Pita. Hɨrak ketike
nɨkik kɨrak Endru. Hɨrak kehimɨtan Jems,
Jon, Filip, Batolomyu,
15 Matyu, Tomas, Jems hɨrak nɨkan ke
mɨtɨk Alfias, Saimon kerek niuk mɨrak ham
Selot, hɨr netike
16 Judas, nɨkan ke mɨtɨk hak Jems, hɨrak
ketike Judas Iskeriot kerek maain kak-
wepyapɨr Jisas te mɨt enun nepan nɨrak
neiyɨk nen nakɨp.

Jisas kewepyapɨr hɨm me God hɨrak kɨkaap mɨt nɨnap
(Mt 4:23-25)

17 Epei au, Jisas ketike mɨt nɨrak nekiuwe
mɨniu (o neiyɨp), hɨr nen wit kɨpɨrak netike
mɨt yapɨrwe nises hɨm mɨrak. Hɨr netike
mɨt yapɨrwe nerer wit wit me provins Judia
netike mɨt ne Jerusalem netike mɨt ne wan
menep wit iuwe Taia ketike Saidon,
18 hɨr nan nanɨmtau hɨm me Jisas, hɨr
nan te hɨrak kakɨkepi. Mɨt han kerek
hɨram herwe mekreri hɨr nan, te Jisas
hɨrak kekepi kepɨrem.
19 Mɨt yapɨrwe hanhan nanwis his
mamwik nanɨntar menmen mɨrak iuwe
meit nɨmɨn mamno mamkaap mɨt te hɨr
nanɨre yaain.

Jisas katɨp hɨm me mɨt hɨr han yaaik, hɨm me mɨt hɨr han enuk
(Mt 5:1-12)

20 Jisas kerenaan kɨr mɨt nɨrak nisesik
hɨrak ketpor kar ik:
“Yi mɨt enun menmen auri. Yi han yaaik
eiyu eiyɨntar God naanmamri.
21 *“Yi mɨt miyapɨr kerek hanhan eiyises
hɨm me God Iuwe, yi han yaaik eiyu
eiyɨntar maain yi eiyisesik werek eiyu
werek eiyɨr ke mɨt kerek hɨr nɨnpi maan
hɨr naam menmen ere tu iuwe.
22 *“Yi han yaaik eiyu te hɨr mɨt han
enuk neriuweri hɨr nanɨmtaantɨwo hɨr
neweikɨn sip newetiyem hɨr netpi nisesi
nentar yi yisɨsa hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe.
23 Nɨpaa enum eik maamrer nɨr nɨrɨak
mɨt profet enum te God kakwetɨr menmen
yaaim iuwe kakɨt wit kɨrak. Maain mɨt
nanrekyi enum nanɨr ke nɨpaa maamrer
nɨr nɨrɨak profet em. Maain wɨ menmen
enum im mamnen, yi einakɨn tokim han
yaaik eiyu eiyɨntar maain God kakweti
menmen yaaim mɨrak kakɨt wit kɨrak.
24 *“Yi mɨt in ek yi yetenen menmen
yapɨrwe te maain yi han enuk eiyu eiyɨntar
yi ap yayɨt menmen yaaim meit wit ke God
au.
25 “Yi mɨt in ek yi tu iuwe han enuk eiyu
eiyɨntar maain yi nɨnpɨ mamiwei. Yi mɨt

* **6:4** Lev 24:5-9 * **6:7** Lu 13:14, 14:1 * **6:8** Lu 5:22, 9:47 * **6:13** Jo 6:70 * **6:21** Rev 7:16-17; Sam 126:5-6; Ais 61:3 * **6:22** Jo 15:19, 16:2; 1Pi 4:14 * **6:24** Je 5:1

in ek yenwesɨs, maain yi han enuk eiyu
eiyɨntar maain yi yaikɨt.
26 “Newaai meruri mɨt netpi yi yaain yi
naanmamre hɨras eiyɨntar menmen im ap
meteikɨn yi yatɨp yaaim au. Nɨpaa maam-
rer ne mɨt in enun hɨr natɨp mɨt profet
enun nemipɨn hɨr yaain. Te hɨr yaain au.
Hɨr enun ye!

Yi hanhan mɨt enun nepan
(Mt 5:38-48)

27 *“Yi mɨt kerek yemtau hɨm mai hi
hetpi har ik: ‘Yi hanhan mɨt nepan, yi
yairɨak yaaim me mɨt hɨr han enuk neri-
uwi.
28 *Mɨt kerek newen henye netpi enum te
yi yetpor hɨm yaaim. Hɨr mɨt kerek nerekyi
enum, yi eiyitehi God ekrekyor yaaim.
29 Mɨtɨk kerek kakitep kaknemtɨnut
nɨkɨp, ti ewisɨk pɨke ekitep ekno nɨkɨp
pɨnam. Mɨtɨk hak kaknen kakri saket kit, ti
ap etenen siot au. Ti ewisɨk hɨrak ektɨwek
ektikerek.
30 Neimɨn nitihi menmen yi eiwetɨrem, te
yi ap pɨke yetpor hɨr enwetiyem au emɨt!
31 *Yi eiyinɨn eirɨak mɨt menmen yi han-
han maain te mɨt nanrekyiyem.
32 “Yi hanhan mɨt keriyen kerek hɨr han-
hani, yi han kitet God kaktɨp yi yaain?
Taau. Hɨram menmen weinɨm. Mɨt enun
nises God au, hɨr nɨrɨak menmen mar im.
33 Yi eirɨak yaaim mɨt keriyen kerek
nerekyi yaaim, yi han kitet menmen im
hɨram iuwe te God kaktɨp yi yaain? Taau.
Hɨram menmen weinɨm. Mɨt enun nises
God au hɨr nɨrɨak menmen mar im.
34 Yi eiwet mɨt menmen kerek yi han kitet
maain hɨr pɨke enwetiyem, yi han kitet
menmen im hɨram iuwe te God kaktɨp yi
yaain a? Taau! Hɨram menmen weinɨm.
Mɨt enun newet mɨt han menmen te hɨr
pɨke nantɨwem.
35 *Yi hanhan mɨt nepan eirekyor yaaim,
eiwetɨr menmen te ti ap han kitet pɨke eiyɨt
menmen au emɨt! Yi eirɨak menmen im te
God kakweti menmen yaaim. Yi yeteikɨn
mɨt yi yaire nɨkerek ne God yentar God
kɨrɨak yaaim kɨkaap mɨt enun nises han kɨr
hanhan hɨras, hɨr netike mɨt yaain.
36 Yi eikaap mɨt eirekyor yaaim eire Haai
ki God kɨrɨakem.

Yi ap skelim mɨt han eitɨp yi yaain te hɨr
mɨt enun au emɨt
(Mt 7:1-5)

37 *“Yi ap skelim mɨt me menmen hɨr
nɨrɨakem te God ap skelim yi mɨt me men-
men yi yɨrɨakem taau. Menmen enum
mɨt nerekyiyem, yi eitɨp hɨram menmen
weinɨm. Te God han yaaik keriuwi kakɨsak
menmen enum mi mamno.
38 *Yi eiwet mɨt menmen te God kakweti
menmen ere mau hɨm te mamɨhɨnhɨn.
Mamɨrkeim yi eiwet mɨt menmen, hɨram
mamɨr ke God maain kakwetiyem.”
39 *Jisas ketpor hɨm tok piksa im e. Hɨrak
katɨp, “Mɨtɨk nanamɨr toto ap te kakteikɨn
mɨtɨk hak kerek nanamɨr toto tatriyakɨt
tatitet yayiwe. Hɨrak kakrɨak menmen mar
im te hɨrakɨt tatɨnkewɨn tatɨkre wi.
40 *Nɨkan sumatin kau skul ap kakɨrtei
menmen kakinɨn mɨtɨk tisa kɨrak. Te
maain hɨrak kakɨrtei menmen epei werek
te hɨrak kakre tisa kɨrak kerek ek.
41-42 Ti henmak te ti hɨpɨr menmen mɨre
yenkis yehes mekre nanamɨr ke kit yinak
te ti ap hertei nu mɨre heneik mau mekre
nanamɨr kit a? Ti ehinɨn eweikɨn sip ewet
menmen enum te maain ti yaaik te ti atɨp
kit yinak menmen enum hɨrak kɨrɨakem.

Nu enum ap mine nɨkim yaaim au
(Mt 7:17-20, 12:33-35)

43 “Nu yaaim ap mine nɨkim enum au, nu
enum ap te mine nɨkim yaaim au.
44 Mɨt nɨr nɨkim me nu ham, hɨr nertei
hɨram tuwaan o hɨnaan. Mɨt ap nenep
tapɨr mau nu miyak herpe au. Hɨr ap
newen hɨnaan nɨkim mari mau sɨrpɨt au.
45 Mɨt hɨr nar nu im. Mɨtɨk yaaik kɨrɨak
menmen yaaim kentar menmen yaaim
mau han kɨrak. Hɨm me mɨt mewepyapɨr
menmen mekre han kɨr.

Hɨm me mɨt nime wɨnak
(Mt 7:24-27)

46 *“Yi yenmak yi yatɨp hi Mɨtɨk Iuwe te
yi ap yises hɨm mai au a?
47-48 Mɨtɨk kerek kaknen kakɨmtau hɨm
mai kakisesim, hɨrak kakre mɨtɨk kime
wɨnak. Mɨtɨk ik kekin hei kime wɨnak
kentar nan keit mɨniu (o neiyɨp). Maain
mani kakniu kaknep wɨnak te ap keket
wɨnak au kentar mɨtɨk kimaak yaaik kime
wɨnak kentar nan keit mɨniu (o neiyɨp).
49 Mɨtɨk kerek kaknen kakɨmtau hɨm
mai kakisesim au, hɨrak kakre mɨtɨk kime
wɨnak kekin hei kau tenhaan menep mani.
Hɨrak kimaak kau tenhaan, maain mani
kakniu kaknep wɨnak kakwenek, hɨrak
keiyɨk kakno kakɨwaankek.”

7

Jisas kɨkaap mɨtɨk hɨrak kɨrɨak menmen
me mɨtɨk iuwe ke ami
(Mt 8:5-13)

1 Jisas katɨp menmen im epei au, hɨrak
ken wit Kapaneam.

* **6:27** Pro 25:21; Ro 12:20 * **6:28** Ro 12:14 * **6:31** Mt 7:12 * **6:35** Lev 25:35-36 * **6:37** Mt 6:14 * **6:38** Mk 4:24 * **6:39** Mt 15:14 * **6:40** Mt 10:24-25 * **6:46** Mal 1:6; Mt 7:21

2 Hɨrak ken wit Kapaneam, mɨtɨk iuwe
ke ami ke wit Rom kepu Kapaneam, hɨrak
han tewenɨn mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen
mɨrak, hɨrak kɨnap menep te kaki.
3 Me wɨ im hɨrak kemtau Jisas kɨkaap
mɨt, hɨrak keriuwet mɨt iuwe ne Juda nau
wit eik te hɨr nanitɨwekhi kaknen kakɨkaap
mɨtɨk ik.
4 Hɨr nan nɨr Jisas nitɨwekhi hɨm iuwe
netpɨwek, "Mɨtɨk ik hɨrak yaaik te ti enen
ekepik.
5 Hɨrak han tewenɨn haiu mɨt ne Isrel
hɨrak kime wɨnak kaiu kerek haiu mau
mererik mekine hɨm me Moses."
6 Hɨr natɨp epei au, Jisas ketikeri nen.
Hɨr menep te hɨr nɨpɨun wɨnak kɨrak eik,
mɨtɨk iuwe ke ami keriuwet nɨrak yinan
newenyipɨri netpɨwek, "Mɨtɨk Iuwe ti ap
enen au emɨt! Hi ap yaaik te ti enen enɨk
wɨnak kai au. Ti Mɨtɨk Iuwe hi au weinɨk.
7 Hi han kitet hi ap yaaik te hi enen erit
au. Hi hertei ti atɨp hɨm keremem te mɨtɨk
kai pɨke kaku werek kentar
8 hi har ke ti. Hi ehises hɨm me mɨt naiu
ne ami ninɨna. Hi hinɨn naanmɨpre mɨt
ne ami han. Hi atɨp mɨtɨk ik, 'Ti eno,' te
hɨrak kakno. Hi atɨp mɨtɨk eik, 'Ti enen,' te
hɨrak kaknen. Hi hatɨp mɨtɨk kerek kɨrɨak
menmen mai, 'Ti erɨak menmen im,' te
hɨrak kakrɨakem. Ti atɨp enen menmen
enum mekre yɨnk ke mɨtɨk kai te hɨram
emɨnke emrɨr emkepnɨwek."
9 Jisas kemtewek katɨp karik, hɨrak han
kekrit han yaaik, hɨrak keweikɨn katɨp kar
ik: "Hi etpi hi ap hertei mɨtɨk kiutɨp ke mɨt
ne weiwɨk me Isrel hɨrak han kitet hɨm me
God kar ke mɨtɨk ik kisesim au."
10 Jisas katɨp epei au, hɨrak keriuwet mɨt
kerek mɨtɨk iuwe ke ami keriuweti nan
nɨrek, te hɨr pɨke nen wɨnak kɨrak, hɨr
nɨr mɨtɨk kɨrɨak menmen mɨrak hɨrak pɨke
kɨre yaaik.

Jisas kɨkɨak mɨtɨk pipɨak kaa keit wit Nen

11 Maain wɨ ham Jisas ken wit niuk mɨrak
Nen. Mɨt nɨrak nises hɨm mɨrak netike mɨt
han yapɨrwe nen netikerek.
12 Hɨrak ken kiun ya weipɨr ke nɨwa
ke wit eik epei au, hɨrak kɨr mɨt nɨnan
herwe kentar kɨnaan nanwisɨk kakɨkre
hei. Herwe kaa, hɨrak nɨkan ke mɨte kerek
nɨpaa mɨtɨk kɨre kaa. Mɨt yapɨrwe ne wit
nɨkɨtek nen.
13 *Mɨtɨk Iuwe Jisas kɨr miye pɨrak
wɨkɨtek, hɨrak han tewenɨnep ketpɨwe kar
ik: "Ti ap ekɨtek au emɨt! Ekintɨp!"
14 *Hɨrak kan kewis his mentar yeno te
hɨr mɨt nɨnanek neiyɨk nerp neit. Te hɨrak
katɨp mɨtɨk pipɨak kar ik: "Hi hetput ti
ekrit."
15 *Hɨrak katɨp epei au, herwe kerek kaa
hɨrak kekrit kau, hɨrak katɨp. Te Jisas
keriuwetek pɨke ketike miye pɨrak nen.
16 *Hɨr nepɨrpɨr newenɨpi niuk me God
natɨp nar ik: "Mɨtɨk profet iuwe epei kan
kau nɨmɨn ke haiu mɨt. God epei kan
kakɨkaap haiu mɨt miyapɨr nɨrak."
17 Mɨt newepyapɨr menmen Jisas
kɨrɨakem men merer wit wit me provins
Judia ketike wit menep.

Jon keriuwet mɨtɨkɨt disaipel wiketeret ten tɨr Jisas
(Mt 11:2-19)

18 Mɨt disaipel ne Jon netpɨwek menmen
yapɨrwe Jisas kɨrɨakem. Te hɨrak kari
mɨtɨkɨt wik tɨrak,
19 *keriuwetet ten Mɨtɨk Iuwe Jisas
te titɨwekhi, "Ti Mɨtɨk Iuwe kerek God
katɨp kaknen ek o haiu mamɨmerɨr mɨtɨk
keiyak?"
20 Mɨtɨkɨt te Jon epei ten tɨr Jisas hɨrakɨt
titɨwekhi tarik: "Jon kerek kɨkɨr mɨt
keriuwetawɨr te hawɨr wituthi, 'Ti Mɨtɨk
Iuwe Krais kerek God keriuwetit o haiu
mamɨmerɨr keiyak maain kaknen?' "
21 Me wɨ im Jisas kɨkaap mɨt hɨr nɨnaap
hɨr nɨre yaain. Hɨrak kɨkaap mɨt han kepɨr
herwe mekre han kɨr hɨr nɨre yaain. Hɨrak
kɨkaap mɨt nanamɨr toto te hɨr nɨr ein ein.
22 *Hɨrak kewen Jon mɨtɨkɨt tɨrak
ketpɨwekɨt, "Yi pɨke eino eitɨp Jon menmen
yi yɨrem, menmen yi yemtewem. Mɨt
nanamɨr toto hi ekepi te hɨr nɨr ein ein. Mɨt
kerek perku enum hɨr neke tɨ nen werek
werek. Mɨt lepro mewi, yɨnk kɨr kɨre yaaik.
Mɨt nɨkɨp toto enum hɨr nemtau. Mɨt epei
naa hi hɨkɨan nekrit nepu. Hi atɨp mɨt enun
menmen au, hi eweporyapɨr hɨm yaaim
me God.
23 Mɨt kerek hɨr han yaaik neriuwe men-
men hi hɨrɨakem han kiteta, hi Mɨtɨk God
keriuweta hɨkaap mɨt, hɨr han yaaik enu."
24 Hɨrak ketpɨwekɨtem, mɨtɨkɨt Jon keri-
uwetet epei ten, Jisas katɨp mɨt yapɨrwe
in me Jon. Hɨrak ketpor kar ik: "Yi yen
yayɨr mekam yayɨt wit weinɨm a? Yi yɨr
menmen weinɨm mɨre niyen (o keneiken)
nɨme metɨtɨwem,
25 o au en, yi yen yayɨr mekam a? Mɨtɨk
keriuwet klos yaaim? Au, mɨt narik hɨr nau
werek werek hɨr nepu wɨnak ke mɨt iuwe
gavman keriyen.
26 *Im au, te yi yen yayɨr mekam a? Mɨtɨk
profet? Yi epei yɨr mɨtɨk profet, te hi etpi
werek. Hɨrak Jon kinɨn mɨt profet.

* **7:13** Lu 8:52 * **7:14** Lu 8:54 * **7:15** 1Kin 17:23; 2Kin 4:36 * **7:16** Lu 1:68, 19:44 * **7:19** Sam 40:7; Mal 3:1; Rev 1:8 * **7:22** Ais 35:5-6, 61:1; Lu 4:18 * **7:26** Lu 1:76 * **7:27** Mal 3:1

27 *Jon hɨrak mɨtɨk kerek hɨm me God
mau tɨwei matɨp mar im:
‘Eiyɨmtewem! Hi ariuwet mɨtɨk kai kaktɨp
hɨm kakinɨnit kakno kaktɨp mɨt, ti
Mɨtɨk hi God hehimɨtenut ti enen,
te hɨr enweikɨn sip enwet menmen
enum nanmeriyut.’
28 Hi hetpi me wɨ Jon kɨrɨak menmen, hɨrak
mɨtɨk iuwe epei kinɨn mɨt yapɨrwe kerek
miyapɨr nɨpaa ninen. Te in ek hɨr mɨt
kerek niuk mɨr kike hɨr nises God hɨrak
naanmɨpror, maain hɨr nanu nantike God
nanɨt en hɨr naninɨn Jon kerek wɨ hɨrak
kau tɨ ik e.”
29 *Hɨr mɨt weinɨn netike mɨt kerek hɨr
nari pewek me takis newet mɨt iuwe ne
gavman em, hɨr yapɨrwe nemtau hɨm Jisas
ketpim me Jon, hɨr natɨp, “Hɨm me God
hɨram yaaim.” (Hɨr keriyen nises hɨm me
God kehimɨtanorem, hɨr newis Jon kɨkɨri
neriuwe tɨpar.
30 *Hɨr mɨt ne Farisi kerek naanmɨpre
hɨm me Moses netike mɨt ne Skraip kerek
newepyapɨr hɨm me Moses, hɨr au. Hɨr
neweikɨn sip newet menmen God hanhan
hɨr nanisesim mamkepi te hɨr ap newis Jon
kɨkɨri neriuwe tɨpar au.)
31 Jisas wen ketpor kar ik: “Hi atɨp
mekam te hi eteikni mɨt nau tɨ ik ek hɨr
neweikɨn sip newet God hɨr nɨre mekam?
Hi hetpi.
32 Hɨr nɨre nɨkerek netike miye haai nen
maket nesiuwe menmen mɨr, nɨkerek han
nenɨne nɨkerek han netpor,
‘Haiu mɨrɨam tukɨn mine henye te yi
yɨprɨre au. Haiu memipɨn menep tukɨn
han tewenɨn herwe kaa, te yi yɨkɨtek au.
(Haiu mɨrɨak menmen ham ham te yi ap
han yaaik yeriuwerem au.) Yi mɨt han yi
yɨre nɨkerek in.’
33 Hɨrak Jon kerek kɨkɨr mɨt neriuwe
tɨpar kan nɨnpɨ maak kepu, hɨrak ap kaam
wain tɨpar si enum, te yi yatɨp herwe
kekrerek.
34 *Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe epei han
haam menmen metike wain tɨpar si enum
te yi yatɨp, ‘Eiyɨrek! Hɨrak kaam menmen
yapɨrwe kaam tɨpar yapɨrwe. Hɨrak ketike
mɨt nari pewek me takis netike mɨt nɨrɨak
enum, hɨrak ketikeri nariyan nɨrɨak men-
men.’
35 Menmen God kɨrɨakem mɨt kerek nis-
esim nertei hɨram yaaim.”

Jisas keit wɨnak ke Saimon ke Farisi

36 *Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt Farisi kitehi
Jisas kaktikerek tatɨm menmen tatɨt wɨnak
kɨrak, te hɨrak ketikerek ten taam menmen
teit wɨnak kɨrak eik.
37 *Mɨte hap weit wit ik ek, hɨre enu
wɨrɨak enum. Hɨre wertei Jisas kaam men-
men keit wɨnak ke mɨtɨk ke Farisi, te hɨre
weit mɨn tɨpar mɨnɨn yaaim mekrerem
weiyɨm wan.
38 Hɨre wen werp sip ke Jisas menep hɨt
mɨrak, witehɨr wɨkɨt wan ketnen kentar hɨt
mɨrak te hɨre weit paan kɨre nokik weiyɨk
wesiunen hɨt mɨrak. Hɨre weiyewɨwek hɨt
te hɨre wewen tɨpar sanda kerek yaaim
mɨnɨn em menterim.
39 Mɨtɨk hak ke Farisi ik ek nɨpaa kenɨne
Jisas ken kaam menmen ketikerek hɨrak
kɨr menmen im, hɨrak katɨp kekre han
kɨrak, “Mɨtɨk ik hɨrak kɨre profet, te hɨrak
epei kertei mɨte ip ep hɨre peimɨn hɨre wɨre
mekap te hɨre wetenenik, hɨre wɨre mɨte
enu wɨrɨak menmen enum.”
40 Jisas kertei han kɨrak te hɨrak ketpɨwek
kar ik: “Saimon, hi amɨ hetput menmen.”
Saimon kewenhi kar ik: “Mɨtɨk Iuwe, ti
etpo.”
41 Jisas katɨp, “Nɨpaa mɨtɨkɨt wik tari
pewek me mɨtɨk hɨrak kewetɨwekɨtem, te
pɨke tatwetɨwekɨtem kiutɨp hɨrak kari 500
kina. Hak au 50 kina kerem em.
42 Maain hɨrakɨt ap tetenen pewek te
hɨrakɨt pɨke tatwetɨwekem, hɨrak katɨp
hɨram menmen weinɨm. Te ti han kitet
keimɨn ke mɨtɨkɨt wik hɨrak han tewenɨnek
wɨsenuk a?”
43 Saimon katɨp, “Mɨtɨk nɨpaa kari pewek
iuwe, hɨrak han tewenɨnek wɨsenuk.” Jisas
ketpɨwek, “Ti atɨp werek.”
44 *Jisas kɨwaai naan kɨr mɨte ip e, hɨrak
katɨp Saimon, “Ti epei hɨr mɨte ip a? Ti
henɨnau te hi han wɨnak kit. Ti ap eweto
tɨpar te hi ekemyet hɨt mai ehises menmen
me maamrer naiu au. Te hɨre wekemyet
hɨt mai weriuwe wan ke nanamɨr kɨre,
hɨre wesiunenim weriuwe paan kɨre.
45 Nɨpaa hi han wɨnak kit ti ap heiye-
wowa au, te hɨre weiyewo hɨt mai kerek
nɨpaa hi hɨwaai yeno ere in.
46 *Ti ap hewis tɨpar mɨnɨn yaaim kike
mau paan kai au. Te hɨre wewen tɨpar
mɨnɨn yaaim wɨsenum mau hɨt mai.
47 Hi hetput, hɨre han tewenɨna. Men-
men im meteikɨn mɨt hɨre han yaaik wen-
tar hi epei hesak menmen enum mɨre
yapɨrwe, hɨram epei men. Mɨtɨk kerek
ap kertei werek God kesak menmen mɨrak
hɨram iuwe, maain hɨrak han tewenɨn God
kike.”
48 *Jisas katɨp mɨte ip kar ik: “Men-
men enum mit, ti nɨpaa hɨrɨakem, hi epei
esakem.”
49 Mɨt han nau yeno eim naam menmen
netikerek hɨr han kitetim mekre han kɨr,

* **7:29** Lu 3:12 * **7:30** Mt 21:32 * **7:34** Lu 15:2 * **7:36** Lu 11:37 * **7:37** Mt 26:7; Mk 14:3; Jo 12:3 * **7:44** Jen 18:4 * **7:46** Sam 23:5 * **7:48** Lu 5:20-21

"Hɨrak han kitet hɨrak keimɨn te hɨrak kesak menmen enum mɨt nɨrɨakem a? Hɨrak God a?"
50 *Au, Jisas wen ketpɨwe kar ik: "God kekepit kentar ti han kiteta. Ti han yaaik eno."

8

Miyapɨr han nises hɨm me Jisas

1 *Maain wɨ ham Jisas ken wit iuwe, wit kike kewepyapɨr hɨm yaaim me God naamamre mɨt. Mɨt nɨrak nar hiswiyen wik (12) netikerek nen.
2 *Miyapɨr han kerek nɨpaa Jisas kekepi nɨnap o kepɨr herwe mewi menpɨn, niuk mɨr im: Maria kerek niuk ham Magdala kerek nɨpaa Jisas kepɨr herwe hispɨnak wik (7).
3 Hɨre wetike Joana kerek mɨte pe mɨtɨk Susa, mɨtɨk iuwe naanmɨpre menmen meit wɨnak ke mɨtɨk iuwe gavman King Herot. Hɨre wetike Susana, miyapɨr han yapɨrwe naanmɨpre Jisas ketike mɨt nɨrak nisesik hɨr naanmɨprewek neriuwe menmen mɨr.

Jisas katɨp hɨm tok piska ke mɨtɨk kamɨr menmen
(Mt 13:1-9; Mk 4:1-9)

4 Mɨt nerer wit wit nan nɨr Jisas. Jisas kɨr mɨt yapɨrwe nererik nerp menep, hɨrak ketpor hɨm tok piska mar im:
5 "Mɨtɨk hak ken kewɨr rais yehes meit ni mɨrak. Hɨrak wen kewɨrem, ham menke mɨwaai yayiwe, mɨt nan nentɨraam, hore meniuwe man maam.
6 Yehes ham menke mɨwaai tɨ kike kentar nan. Hɨram mewo te hɨram maa mentar tɨpar au.
7 Yehes ham menke mɨwaai tɨ waai enum tɨktɨk enum mewiyen. Yehes metike waai enum mewo mɨpɨram te waai enum mɨwapɨnem te hɨram ap mari au.
8 Yehes ham menke mekre tɨ yaaik nɨpaa mɨtɨk kewenek hɨram mewo yapɨrwe mine nɨkim mar 100." Hɨrak Jisas wen katɨp kɨnap hɨm iuwe, "Keimɨn ekɨmtau hɨm mai nɨkɨp emnep hɨrak han ekitet menmen hi epei hetpim."

Jisas kewepyapɨr kenmak te hɨrak katɨp mɨt hɨm tok piska
(Mt 13:10-17; Mk 4:10-12)

9 Hɨrak katɨp epei au, mɨt nɨrak kerek nises hɨm mɨrak nitɨwekhi nar ik: "Ti ewepyapɨr hɨm nɨpaa ti hetpim."
10 *Jisas ketpor kar ik: "God kewisi yi yertei han kɨrak te hɨrak naanmamre mɨt. Te mɨt han en hi hetpor heriuwe tok piska te hɨr nɨr menmen hɨr nepɨtariyem, hɨr nemtau hɨm te hɨr ap nisesim werek au.

Jisas kewepyapɨr menmen me tok piska
(Mt 13:18-23; Mk 4:13-20)

11 *"Hɨm me tok piksa hɨram im: Rais yehes hɨram hɨm me God keremem.
12 Yehes mɨwaai yayiwe hɨram mɨre mɨt nemtau hɨm me God te Seten kan kari hɨm yaaim mau han kɨr mamno te hɨr ap nises hɨm mɨrak, te hɨrak God ap kakɨkepi kaktorhis au.
13 Yehes mɨwaai tɨ kike kentar nan hɨram mɨre mɨt nemtau hɨm me God hɨr han yaaik hɨr nɨre nekenik kike mau pɨn. Hɨr han kitet hɨm me God kike keremem, te hɨm mamno han kɨr au mɨre yehes nekenik kike mau pɨn. Maain wepni kakmɨp hɨram mamɨweiwei. Maain Seten kaknen kakri han kɨr te hɨr nanweikɨn sip nanwet hɨm me God. Hɨm mɨrak mekre han kɨr mami.
14 Yehes menke mɨwaai tɨ enuk kerek waai tɨktɨk mewiyen, hɨram mɨre mɨt nemtau hɨm me God te hɨr hemkre menepam neriuwe pewek o menmen mɨr, hɨr hanhan nises menmen han kɨr katɨp hɨram yaaim, te hɨram meiyepet han kɨr te hɨr ap nises God werek werek au.
15 Yehes menke mɨwaai tɨ yaaim ham mɨre mɨt nemtau hɨm yaaim me God. Hɨr nemi mekre han kɨr yaaik, hɨr nisesim ere hɨr nises God werek werek nɨrɨak menmen yaaim mɨre rais mari yapɨrwe.

Mɨt hɨr ap nɨsawɨn si kɨnɨk sar au
(Mk 4:21-25)

16 *"Mɨtɨk ap keksiu si kɨsawɨnek kekre sar o kewisɨk kɨnɨk yeno au. Hɨrak kewisɨk kau yaain te mɨt nanɨnen nɨmɨn in nanɨrek.
17 *Menmen yapɨrwe mɨsawɨn meit te maain hɨram mamu yaain mɨt nanɨrem. Menmen yapɨrwe mɨsawɨn meit te maain God kakwepyapɨrem kakteikɨn mɨt em.
18 *Menmen yi yemtewem yi naanempre hɨras te yi yemtewem werek, yi han ekitetim werek werek. Keimɨn ketenen hɨm yaaim kisesim, maain God kakwetɨwek hɨm ham yaaim. Keimɨn han kitet kerekek hɨrak ketenen hɨm ham hɨrak kisesim, menmen hɨrak han kitet hɨrak kerteiyem, God kakriyaam mamno mamkeipnɨwek mamɨwaank mamɨt."

Jisas miye pɨrak wetike kikrek nɨrak nanɨnen nanɨrek
(Mt 12:46-50; Mk 3:31-35)

19 Miye pe Jisas wetike kikrek nɨrak nan nanɨrek te hɨr ap nanwep mɨt yapɨrwe nanɨrek.

* **7:50** Lu 8:48, 17:19, 18:42 * **8:1** Lu 4:43 * **8:2** Mt 27:55-56; Mk 15:40-41; Lu 23:49 * **8:10** Ais 6:9-10 * **8:11** 1Pi 1:23 * **8:16** Mt 5:15; Lu 11:33 * **8:17** Mt 10:26; Lu 12:2 * **8:18** Mt 25:29; Lu 19:26

20 Mɨt han netpɨwek, “Miye pit wetike
kikrek nit nerp wit eik nanrit.”
21 Te Jisas kewenhi ketpor, “O, hi hemtau.
Te hi hetpi, mɨt kerek nemtau hɨm me God
nisesim, hɨr nɨre miye wetike kikrek nai.”

Jisas katɨp kewen yuwerep pɨke matɨn meit
(Mt 8:23-27; Mk 4:35-41)

22 Wɨ ham Jisas ketike mɨt nises hɨm
mɨrak hɨr nen nau nekre sip. Te hɨrak ket-
por, “Haiu mamno wan pɨnak ein.” Hɨrak
ketpor, te hɨr nepno.
23 Hɨr nepno, Jisas kɨwaai kɨnatɨn keit,
yuwerep kɨniu kekiuwe mɨniu (o neiyɨp)
kan. Yuwerep kekiuwe mɨniu (o neiyɨp)
kan te wan tɨpar kehɨn kekre sip, sip
menep mamɨwer mamriuweri nanɨkre
wan te hɨr nani.
24 Mɨt nɨrak nen nekotɨtek netpɨwek nar
ek: “Mɨtɨk Iuwe, Mɨtɨk Iuwe, haiu menep te
mami.” Jisas kekrit katɨp kewen yuwerep
ketike wan, hɨram mewɨre meit.
25 Te hɨrak ketpor, “Yenmak yi yɨnaain
te yi ap han kiteta werek werek au a?” Te
hɨr han kekrit hɨr nɨnaain natɨpan nar ik:
“Mɨtɨk ik hɨrak iuwe, menmen iuwe mewik
te hɨrak katɨp yuwerep wan hɨram mewɨre
mɨwaai meit.”

Jisas kɨkaap mɨtɨk herwe enum mekrerek
(Mt 8:28-34; Mk 5:1-20)

26 Sip merekir wan ere mɨpiun tɨ ke wit
Gegesa. Gegesa kɨwaai wan keit pɨnak ein
te Galili kɨwaai keit pɨnak in.
27 Jisas kenke ken kiun tenhaan eik, mɨtɨk
ke wit iuwe kewenyipɨrek. Mɨtɨk ik herwe
mekrerek me wɨ yapɨrwe hɨrak ap kamɨr
laplap au. Hɨrak kau wɨnak au, hɨrak kepu
han kɨnɨk mɨniu (o neiyɨp) han kerek mɨt
newis herwe maa mekrerem.
28-29 Wɨ yapɨrwe herwe merekyɨwek
han ken sip, mɨt naanmɨprewek hɨr
newenkekik neriuwe sen ain mau his hɨt
mɨrak te hɨrak keremir te herwe meriyaak
meiyɨk men wit weinɨm mɨt ap newi. Jisas
katɨp herwe enum hɨm manp te hɨrak
kepɨrem mamno. Jisas wen ketpɨwek
hɨrak kenepɨp kenkewɨn kɨwaai ninaan
mɨrak hɨrak katɨp hɨm iuwe mar im: “Jisas
ti Nɨkan ke God Wɨsenuk. Ti henmak
herekyo menmen im? Hi hituthi ti ap
herekyo menmen im au emɨt!”
30 Jisas kitehi herwe kar ik: “Ti ekine
niuk mit.” Hɨram matɨp mar im: “Niuk
maiu mɨt yapɨrwe mentar haiu yapɨrwe
mekrerek.”
31 Herwe mitɨwekhi te hɨrak ap kakri-
uwetem mamno hei enuk.
32 Sak yapɨrwe merp mɨniu (o neiyɨp)
menep maam menmen te herwe nitɨwekhi
hɨrak ekwisɨm mamno mamɨkre sak im.
Jisas kewenhi herwe hɨram mamno.
33 Jisas kewenhi herwe te hɨram metpaan
mekeipɨn mɨtɨk, hɨram men mekre sak. Te
sak mesiukɨn mekiuwe tɨnpi (o neiyi) me
mɨniu (o neiyɨp) men mamɨn wan te tɨpar
mekiuwe hɨm yipɨr, hɨram maa meit.
34 Hɨr mɨt naanmɨpre sak nɨr menmen
im, hɨr nɨrɨr nen natɨp mɨt ne wit iuwe, mɨt
ne wit kike netporem.
35 Hɨr netporem, hɨr mɨt ne wit nesiukɨn
nen nanɨr menmen hɨr nepei netporem me
sak. Te hɨr nan nɨr Jisas ketike mɨtɨk kerek
Jisas kepɨr herwe mekeipnɨwek hɨrak kau
menep hɨt me Jisas. Hɨrak han yaaik epei
kamɨr laplap te hɨr nɨnaain.
36 Mɨt kerek epei nɨr Jisas kekepik hɨr
natɨp mɨt ne wit karkeik Jisas kɨkaap mɨtɨk
nɨpaa herwe mekrerek.
37 Te mɨt nerer wit wit me Gegesa hɨr
nan nitehi Jisas kaknaiwɨri kakɨntar hɨr
nɨneinɨk wɨsenum, te Jisas ken kau sip
kakno pɨnak ein.
38 Hɨrak kau sip kakno, mɨtɨk kerek Jisas
kepɨr herwe menke menpɨn mekeipnɨwek
kitehi Jisas hɨm iuwe kaktikerek tatno, te
Jisas keriuwetek ketpɨwek,
39 “Ti pɨke eno nit en ewepyapɨr atɨp mɨt
menmen yaaim iuwe God kerekyutem.”
Hɨrak ketpɨwek, te hɨrak pɨke ken nɨrak en
kewepyapɨr katɨp mɨt yapɨrwe neit nɨrak
en menmen Jisas kerekyɨwekem.

Jisas kɨkaap Jaires nɨki pɨrak wetike mɨte kerek wetenen klos mɨrak
(Mt 9:18-26; Mk 5:21-43)

40 Jisas pɨke ken kerekir wan ken pɨnak
ein, te mɨt yapɨrwe hɨr han yaaik neriuw-
erek nentar hɨr nemeriyɨwek pɨke kerekir
wan kaknen en.
41 Hɨrak kiun ein, mɨtɨk niuk mɨrak Jairas
ken menep. Hɨrak mɨtɨk iuwe ke wɨnak
kerek mɨt nau nererik nekine hɨm me
Moses ein. Hɨrak kan kenke kɨwaai hɨt me
Jisas kitɨwekhi hɨm iuwe kar ik: “Ti enen
wɨnak kai.”
42 Hɨrak kitɨwekhi kentar hɨrak kine nɨki
piutɨpen, hɨre tito hiswiyen wik (12). Hɨre
wɨnap menep te wawi. Jisas kepno ketik-
erek, mɨt yapɨrwe nisesik neweiknɨwek.
43 Mɨte hap kerek winen hemkre tito
hiswiyen wik (12) hɨre wisesik. Hɨre wewɨr
pewek mɨre epei mesi, te mɨt nekepye
werek werek au.
44 Hɨrak kepno, hɨre wisesik weke sip
kɨrak wan wetenen hɨr me saket mɨrak, te
wasenum hɨre hemkre katɨn keit.
45 Jisas kitehi katɨp, “Peimɨn wetenɨna?”
Te hɨr yapɨrwe niune natɨp nar ik: “Hi
au. Hi au.” Pita katɨp, “Haiu mɨt yapɨrwe
meweiknut merp menep menep. Ti hen-
mak te ti hatɨp hɨm mar im?”

46 Au, Jisas katɨp, “Mɨte hap hɨre wetenɨna. Hi hertei menmen mai iuwe
epei mɨnaiwɨra mɨkaap mɨte peiyap.”
47 Mɨte wertei Jisas kertei menmen
hɨre wɨrɨakem, te hɨre weperper wan
wewen ninɨp wɨwaai menep hɨt me Jisas,
hɨre wewepyapɨr hɨrehes me ninaan me
mɨt yapɨrwe markeim te wasenum hɨrak
kekepiye hɨre wepu werek werek.
48 *Hɨre wepu werek werek, te Jisas
ketpɨwe kar ik: “Mɨte ti han kiteta te God
kekepit ti hɨre yaaip. Ti han yaaik eno.”
49 Jisas wen katɨp hɨm im, mɨtɨk hak ke
wɨnak ke mɨtɨk iuwe Jaires kan ketpɨwek
kar ik: “Nɨki pit epei waa. Ti henmak ti
eriyaam ektan Jisas? Ti ewisɨk kakno.”
50 Jisas kemtewek hɨrak katɨp Jaires kar
ik: “Ti ap enaain au. Ti han ekiteta te hɨre
wawu werek.”
51 Hɨrak kɨpiun wɨnak, te hɨrak kewis
mɨt han netikerek nanɨno nɨmɨn wɨnak au.
Pita, Jems, Jon netike miye haai hɨr keriyen
nen nɨmɨn.
52 *Mɨt yapɨrwe ein nɨkɨtep hɨr han
tewenɨnep, te Jisas ketpor, “Yi ap eikɨtep
au emɨt! Hɨre ap waa, hɨre wɨwaai kerep
ep.” (Hɨrak ketpim kentar hɨrak hanhan
kakɨkɨa.)
53 Hɨr nemtewek hɨr nenwesɨsek nentar
hɨr nertei hɨre epei waa weit.
54 *Hɨr nenwesɨsek te Jisas ketenɨnɨwe
his mɨre kenɨnewe hɨm iuwe kar ik: “Nɨki
ti ekrit.”
55 Hɨmɨn kɨre pɨke kan kekrerep te
wasenum hɨre wekrit. Jisas katɨp miye
haai hɨr enwetɨwe menmen hɨre wawɨm.
56 *Miye haai nɨre, hɨr han kekrit, te
hɨrak ketpor hɨm manp te hɨr ap nantɨp
mɨt menmen hɨrak kɨrɨakem au emɨt!

9

Jisas keriuwet mɨt nɨrak hiswiyen wik (12) nɨrɨak menmen mɨrak
(Mt 10:5-15; Mk 6:7-13)

1 Jisas kenɨne mɨt nɨrak disaipel hiswiyen
wik nɨrak (12) kewisi hɨr nekrehɨr kɨrak
ninɨn herwe hɨr nankaap mɨt nɨnap te hɨr
nɨre yaain.
2 Hɨrak keriuweti hɨr nen nanwepyapɨr
God kinɨn naanmamre mɨt. Hɨrak keri-
uweti nankaap mɨt miyapɨr nɨnap.
3 Hɨrak kinɨn ketpor, “Yi ap eiyɨt men-
men kerek yi yeiyɨm yaino au. Menmen au,
pewek au, laplap meiyam au, tanɨk metike
paap au. Yi yewi yɨrɨak menmen mi,
4 *maain yi yaino wit mɨt hɨr newisi
yewi, yi yau wɨnak kiutɨp kerekek ere yi
einaaiwɨr wit.
5 *Yi eipiun wit mɨt ap nanɨmtau hɨm mi,
yi einaaiwɨr wit eik, yi einepep toni waniu
mamu hɨt mi te eiteiknor God han enuk
kakriuweri.”
6 Hɨrak ketpor epei au, mɨt nɨrak
nɨnaiwɨrek nen nerer wit wit newepyapɨr
natɨp hɨm yaaim me God, hɨr nɨkaap mɨt
ein hɨr nɨnap.

Herot kemtau hɨm mɨt hɨr netpim me Jisas
(Mt 14:1-12; Mk 6:14-29)

7 *In ek mɨtɨk iuwe gavman King Herot
hɨrak naanmɨpre mɨt ne provins Galili,
hɨrak kemtau menmen epei man, hɨrak
han kitetim kentar mɨt han natɨp Jon kerek
kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar nɨpaa kaa te in ek
hɨrak pɨke kekrit kepu.
8 Mɨt han natɨp, “Ilaija profet ke nɨpaa
hɨrak pɨke kan.” Mɨt han natɨp, “Mɨtɨk
profet hak ke profet yapɨrwe nɨpaa ein te
God kɨkɨak hɨrak epei kan.”
9 *Herot kekre han kɨrak han kitet,
“Nɨpaa hi herekir teruk ke Jon hɨrak kaa.
Hɨrak keimɨn hi hemtau hɨrak kɨrɨak men-
men im e?” Hɨrak hanhan kakɨrek.

Jisas kewet mɨt nar 5,000 menmen hɨr naam
(Mt 14:13-21; Mk 6:30-44; Jo 6:1-13)

10 Maain mɨt nɨrak aposel nɨpaa keri-
uweti nen, hɨr epei nan netpɨwek menmen
hɨr nɨrɨakem. Te hɨrak kɨnaaiwɨr mɨt
yapɨrwe hɨrak keithis mɨt nɨrak hiswiyen
wik (12) ketikeri keriyen hɨr nen wit Bet-
saida.
11 Hɨr nen en, mɨt yapɨrwe nerteiyek,
hɨr nisesik nen ein te hɨrak han yaaik
keriuweri ketpor God kakinɨn naanmamre
mɨt, hɨrak kɨkaap mɨt nɨnap te hɨr nɨre
yaain.
12 Hɨnkewɨ, mɨt nɨrak nar hiswiyen wik
(12) nan netpɨwek, “Ti esiuwe mɨt enɨno te
hɨr nanɨno wit metike ni mɨt newi hɨr enɨt
menmen hɨr enwaai en. Wit ik ek hɨrak wit
weinɨk ap menmen mewi au.”
13 Te Jisas ketpor kar ik: “Yi hɨras ei-
wetɨr menmen hɨr nanɨm.” Hɨr newenek
netpɨwek, “Haiu metenen bret hispɨnak
(5), saauk wiketeret mɨt epei nɨam kerem
em. Ti hanhan te haiu mamno mamɨt
menmen mamwet mɨt em? Taauye! Hɨr
mɨt enun yapɨrwe!”
14 Hɨr natɨp menmen im nentar mɨt
keriyen yapɨrwe hɨr 5,000 mɨt neit ein
keriyen. Hɨr ap newenhis miyapɨr nɨkerek
au.
Jisas katɨp mɨt nɨrak, “Yi eirɨak mɨt
nererik nau nɨre 50 in 50 ein nɨran ere hɨr
enu tɨ werek.”

* **8:48** Lu 7:50 * **8:52** Lu 7:13 * **8:54** Lu 7:14 * **8:56** Mk 7:36; Lu 5:14 * **9:4** Lu 10:4-11 * **9:5** Lu 10:11; Ap 13:51 * **9:7** Mt 16:14; Mk 8:28; Lu 9:19 * **9:9** Lu 23:8

15 Mɨt nɨrak nɨrɨakem nar hɨrak ketpim,
hɨr newen mɨt nau tɨ.
16 Te Jisas keit bret hispɨnak (5), saauk
wiketeret kɨkɨamnaan katɨp God hɨrak
yaaik, te hɨrak kewepim kewet mɨt nɨrak
em te hɨr nanwetɨrem.
17 Mɨt yapɨrwe naam ere tu iuwe. Mɨt
nɨrak neit menmen mɨt naam au, hɨr neit
hause (o wanpnake) mar hiswiyen wik (12)
neiyɨk nemi yinam kerek mɨwaai em.

Pita kewepyapɨr Jisas hɨrak Mɨtɨk God kehimɨtanek
(Mt 16:13-19; Mk 8:27-29)

18 Wɨ ham Jisas hɨrak kitehi God men-
men, mɨt nɨrak nau netikerek neit wit
weinɨk. Hɨr nau en, hɨrak kitorhi kar ik:
"Mɨt natɨp hi keimɨn?"
19 *Hɨr newenhi natɨp, "Mɨt han natɨp
ti Jon Baptais kerek nɨpaa kɨkɨri neriuwe
tɨpar, pɨke kekrit kepu. Mɨt han natɨp ti
profet Ilaija ke nɨpaa. Mɨt han natɨp ti
mɨtɨk profet hak ke nɨpaa ein mɨt profet
yapɨrwe nepu te God kɨkɨak katɨp hɨrak
kaknen."
20 *Te Jisas hɨrak kitorhi kar ik: "Yi han
kitet hi keimɨn?" Pita ketpɨwek, "Ti Mɨtɨk
Krais nɨpaa God kehimɨtenit ti enen ekepai
haiu mɨt."

Jisas katɨp maain hɨrak kaki te pɨke kakɨkrit
(Mt 16:20-28; Mk 8:30–9:1)

21 Jisas katɨp hɨm manp te hɨr ap
newepyapɨr hɨrak Mɨtɨk God kehimɨtanek
kerekek au emɨt!
22 *Hɨrak wen katɨp, "Hi Mɨtɨk ke wit
ke Mɨtɨk Iuwe, mɨt iuwe ne Isrel nantike
mɨt ne Skraip nantike mɨt iuwe naanmɨpre
wɨnak iuwe ke God hɨr nanweikɨn sip nan-
weto, hɨr naniyep hi hahi. Maain wɨ wikak
God kakɨkoya hi pɨke akrit hahu."
23 *Hɨrak katɨp epei au, Jisas katɨp
mɨt nɨrak yapɨrwe kar ik: "Mɨtɨk kerek
kakisɨsa hɨrak ekwenɨn han kɨrak me men-
men hɨrak hanhan kakrɨakem, hɨrak hekrit
hekrit han kitet, 'Hi hahi entar hi hisesik
hɨram menmen weinɨm te hi ehisesik.'
24 *Keimɨn ap kisɨsa kentar hɨrak wen
hanhan kises han kɨrak, maain hɨrak kaki
hɨrak ap kaku werek kaktike God au. Te
keimɨn katɨp kar ik: 'Hi ap hepu hises han
kai hɨram menmen weinɨm, te hi hises hɨm
me God,' mɨtɨk ik kaku werek kakɨt tipmain
tipmain enum eik.
25 Mɨtɨk hak kakɨt menmen yapɨrwe me
tɨ im te hɨrak kewaank menmen me kaku
werek. Menmen me tɨ ik mamkepik kaku
kaktike God mamɨrkeik a? Taauye!
26 *Keimɨn hɨrak yɨnk enuk kɨnapen
kakisɨsa hetike hɨm mai yaaim, hi anapen
hɨrak kaku kaktikewa. Maain me wɨ hi
Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen
ariuwe menmen yaaim God Haai kak-
wetewem, hi etike mɨt yaain nɨrak ensel, hi
hɨnapen mɨtɨk kar ik kaku kaktikewa au.
27 Hi hetpi werek. Mɨt han neit in hɨr
nani au ere hɨr epei nɨr menmen iuwe
God kakrɨakem naanmamre mɨt kakriuw-
erem."

Jisas keweikɨnhis kar ke Mɨtɨk ke wit ke Go
(Mt 17:1-13; Mk 9:2-8)

28 Maain wɨ hispɨnak wikak (7) epei au,
Jisas ken kɨniu mɨniu (o neiyɨp) ken kaktɨp
kaktike God. Hɨrak keithis Pita, Jems, Jon
tetikerek ten.
29 Hɨrak wen kitehi God menmen, ninaan
mɨrak meweikɨnhis merhɨhe, klos mɨrak
merhɨhe mɨre nepni mewenɨn.
30 Waswas mɨtɨkɨt wiketeret tan tetikerek
tewepnak. Hɨrakɨt Moses ketike Ilaija.
31 *Hɨrakɨt tetike menmen iuwe me God
merhɨhe yaaim man, hɨrakɨt tetike Jisas
tatɨp me menmen Jisas kakrɨakem, kises
han ke God Haai, kaki kakɨt wit Jerusalem.
32 *In ek Pita ketike mɨtɨkɨt tau tetikerek
hɨrakɨt tɨwaai tɨnatɨn te hɨrakɨt tekrit tɨr
Jisas kerhɨhe yaaim, hɨrak ketike mɨtɨkɨt
wik terp en.
33 Hɨrakɨt mɨtɨkɨt wiketeret tatnaaiwɨr
Jisas tatno, Pita katɨp Jisas, "Kaiu Iuwe,
hɨram yaaim te haiu mau in ek. Haiu
emime weisaak emɨr wikak: Hak kit, hak
ke Moses, hak ke Ilaija."
34 Hɨrak wen katɨp hɨm im e, napɨ
kɨwapɨni te hɨrakɨt wikak tɨnapen napɨ
kɨwapɨnet.
35 *Hɨrakɨt temtau God katɨp keke napɨ
kar ik: "Ik ek hɨrak nɨkan kai, nɨpaa hi
hehimɨtanek. Yi eiyɨmtau hɨm mɨrak!"
36 Hɨrakɨt temtau hɨm matɨp epei au,
hɨrakɨt tɨr Jisas kiutɨpen kerek kepu.
Hɨrakɨt tekintɨp wɨre wɨre. Hɨrakɨt ap tatɨp
mɨt neiyan me wɨ im Jisas ken ketikeri
menmen hɨrakɨt epei tɨrem au.

Jisas kepɨr herwe mekeipɨn nɨkan kike
(Mt 17:14-21; Mk 9:14-29)

37 Maain teipmen hɨr nepei nekiuwe
mɨniu (o neiyɨp) nan, hɨr mɨt yapɨrwe nan
nɨr Jisas.
38 Mɨtɨk hak kenɨne kekre mɨt yapɨrwe
hɨrak katɨp kar ik: "Mɨtɨk Iuwe, hi hituthi
iuwe te ti enen ehɨr nɨkan kai. Hɨrak nɨkan
kai kiutɨp kerek ek.

* **9:19** Lu 9:7-8 * **9:20** Jo 6:68-69 * **9:22** Lu 9:44, 18:32-33 * **9:23** Mt 10:38; Lu 14:27 * **9:24** Mt 10:39; Lu 17:33; Jo 12:25 * **9:26** Mt 10:33; Lu 12:9; 2Ti 2:12 * **9:31** Lu 9:22, 13:33 * **9:32** Jo 1:14; 2Pi 1:16-18 * **9:35** Lu 3:22

39 Herwe keweikɨn han kɨrak te waswas
hɨrak kenepɨp hɨrak keperper kaa, hɨrak
teknek mar tɨwerpek kekesɨs hɨm, herwe
merekyɨwek enum ere hemkre meneises
yɨnk kɨrak, hɨrak kɨnapen kɨnaiwɨrek au.
40 Hi hitehi mɨt nit te hɨr nepɨrek taau.”
41 Jisas kewenhi katɨp, “Yi mɨt han
ki enuk yi han kitet menmen iuwe me
God werek werek au. Hi hɨnapen hepu
hetikewi wɨ yapɨrwe.” Hɨrak katɨp mɨtɨk
eik kar ik: “Ti ehɨt nɨkan kit eiyɨk enen.”
Hɨrak katɨp, te mɨtɨk ik keiyɨk kepnen.
42 Nɨkan kepnen, herwe kewɨrek ken tɨ,
hɨrak keperper. Jisas kene herwe enuk
kepɨrek kekeipnɨwek, nɨkan kɨre yaaik, te
hɨrak keriuwet nɨkan ken haai kɨrak.
43 Mɨt yapɨrwe han kekrit nentar men-
men iuwe yaaim me God hɨr epei nɨrem.

Jisas katɨp keteipim maain hɨrak kaki
(Mt 17:22-23; Mk 9:30-32)

Hɨr wen han kekrit neriuwe menmen im,
hɨrak Jisas katɨp mɨt nɨrak kar ik:
44 *“Yi han ekitet menmen werek werek
hi in ek etpiyem. Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe God, maain mɨtɨk hak kakwisa hi eno
his me mɨt enun hɨr nantenɨna.”
45 *Te hɨr ap nertei werek menmen
hɨrak ketporem nentar hɨrak ap kekepi
werek te hɨr nerteiyem. Hɨr nɨnaain pɨke
nanitɨwekhiyem.

Mɨt ne Jisas natɨpan mɨtɨk keimɨn ke hɨr
mɨt hɨrak kinɨn mɨt han
(Mt 18:1-5; Mk 9:33-37)

46 *Jisas mɨt nɨrak hɨr natɨpan nenehan
keimɨn ke hɨr mɨt hɨrak kinɨn.
47 Jisas kertei menmen hɨr han kitetim,
te hɨrak keit nɨkan kewisɨk kerp menep
hɨrekes hɨrak ketpor kar ik:
48 *“Keimɨn kɨkaap mɨtɨk kiutɨp kar ke
nɨkan kike ik e kentar hɨrak kisɨsa, hɨrak
kekepa. Keimɨn kekepa hɨrak kar ke hɨrak
kɨkaap hɨrak Mɨtɨk Iuwe kerek keriuweta
hi han. Keimɨn hɨrak han kitet hɨrak
weinɨk ke yi mɨt, hɨrak kɨre iuwe kinɨni.”

Keimɨn hɨrak kɨre mɨtɨk kepan ke yi mɨt,
hɨrak ki yinak yaaik
(Mk 9:38-40)

49 Mɨtɨk Jon katɨp Jisas kar ik: “Mɨtɨk
Iuwe, haiu mɨr mɨtɨk hak kepɨr herwe
kekrehɨr kit te haiu metpɨwek hɨrak
kakrɨakem au kentar hɨrak ke haiu mɨt
au.”
50 *Jisas ketpɨwek, “Yi ap yeremirɨwek
menmen mɨrak hɨrak kɨrɨakem au emɨt!
Keimɨn hɨrak ap mɨtɨk kepan ke yi mɨt,
hɨrak ki yinak yaaik yɨrɨak menmen
miutɨp.”

Mɨt ne wit kike ne Sameria nɨnapen
nankaap Jisas

51 *Maain wɨ menep mamnen te Jisas
kakno wit ke God, hɨrak han ekitet hɨrak
kakno wit Jerusalem.
52 Hɨrak keriuwet mɨt han ninɨn nen
niun wit kike ke provins Sameria hɨr nen
nɨnatɨn wɨnak newis menmen neiyɨm ne-
meriyɨwek.
53 *Au, mɨt in ap nekepik nentar hɨr
nertei hɨrak kakno Jerusalem kakwenɨpi
God, te hɨr nɨneinɨk.
54 *Jems ketike Jon terteiyek, hɨrakɨt tatɨp
tar ik: “Mɨtɨk Iuwe, ti hanhan hawɨr wari si
emoke wit ke God emnen si etɨn mɨt o au?”
55 Te Jisas hɨrak keweikɨn keneret.
56 Hɨrak keneret, te hɨr epei nen wit hak.

Mɨt han nanises Jisas
(Mt 8:19-22)

57 Hɨr wen nitet yayiwe nanɨno
Jerusalem, mɨtɨk hak katɨp Jisas kar ik: “Hi
tewen aisesit epno nein kerek me ti epnori
en.”
58 Jisas ketpɨwek, “Miyak mɨwaai mekre
nu herkip, hore mɨwaai mekre yaank mɨr,
te hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi wit
aure te hi ewaairi au. Ti ehisɨsa te ti ewaai
nein?”
59 Jisas katɨp mɨtɨk hak, “Ti ehisɨsa.” Te
hɨrak ketpɨwek, “Mɨtɨk Iuwe, ti ewisa hi
ehinɨn eno ewis haai kai kerek menep kaki
kakɨkre hei, te maain hi ehisesit.”
60 Jisas ketpɨwek, “Ti ewis mɨt kerek
nisɨsa au hɨr enwis mɨt kerek naa, te ti eno
ewepyapɨr hɨm me God naanmamre mɨt.”
61 *Mɨtɨk hak katɨp, “Mɨtɨk Iuwe, hi
tewen ehisesit te hi ehinɨn eno atɨp miye
haai kikrek nai hi enaiwɨri.”
62 Jisas ketpɨwek, “Mɨtɨk kerek hɨrak
kises hɨm me God te hɨrak hanhan men-
men enum nɨpaa hɨrak kisesim, hɨrak ap
te kakises menmen me God werek werek
au. Mɨtɨk ik kɨre mɨtɨk kamɨr rais keriuwe
paap hɨhe, hɨrak kɨwaainaan mentar sip
kɨrak hɨrak kamɨr kewaankem.”

10

Jisas keriuwet 70 mɨt han nen nɨrɨak
menmen mɨrak

1 *Jisas katɨp mɨt epei au, hɨrak ke-
himɨtan 70 mɨt han, hɨrak keriuweti
ninɨnek nen hɨrak kenkeri wik wik nerer
wit wit kerek hɨrak menep te kaknen.

* **9:44** Lu 9:22 * **9:45** Lu 18:34 * **9:46** Lu 22:24 * **9:48** Mt 10:40; Lu 10:16; Jo 13:20 * **9:50** Mt 12:30; Lu 11:23 * **9:51** Mk 10:32 * **9:53** Jo 4:9 * **9:54** 2Kin 1:9-16 * **9:61** 1Kin 19:20 * **10:1** Mk 6:7 * **10:2** Mt 9:37-38; Jo 4:35

2 *Hɨrak ketpor kar ik: “Han ke mɨt
hɨrak kɨre menmen mau ni epei mewɨnki
te mɨt ap yapɨrwe nantɨwem mamɨsi. Yi
eiyitehi Haai ke ni te hɨrak kakriuwet mɨt
yapɨrwe te hɨr nanɨno nanri han ke mɨt
hɨr nanisesik. Menmen im hɨram mɨre
mɨt nanɨno ni nanɨt menmen mewɨnki ere
mamɨsi.
3 *Yi eino hi eriuweti yɨre sak nɨkim
mamno yaank nepere kimaam kakmɨp. Te
hi heriuweti yi yaino eitɨp mɨt hɨm mai te
God naanmamri.
4 *Yi ap eiyɨt tanɨk yinak o tanɨk me nemi
niu mekrerem, hɨram metike su mei au
emɨt! Yi eisipat mɨt yayɨt yayiwe eitikeri
eiwepnak au emɨt. Yi yayɨtpor hɨm kike te
yi yaino keriyen.
5 Wɨnak kerek yi yɨnɨk ek, yi eitɨp mɨt
neimɨn nau wɨnak ik ek, ‘Hawɨr hanhan
God kakrekyi yaain eiyu werek werek.’
6 Mɨtɨk yaaik kepu in te hɨm yaaim mi
mamri han ke God kakɨkepik, o au en, God
kakɨkepik kaku werek werek au.
7 *Yi eipau wɨnak kiutɨp kerekek,
eipaam menmen eipaam tɨpar kerek hɨr
newisiyem. Yi ap eiwɨr nan eiwetɨrem
eiyɨntar yi yɨrɨak menmen mamkepi te
hɨr naanmamri menmen. Yi ap eiyu eirer
wɨnak wɨnak au.
8 *“Yi eino wit hak te hɨr nantihis, yi
yayno yayɨm menmen yaitikeri yaipaam
menmen hɨr nanɨnkiyem.
9 Yi eikaap mɨt nɨnap neitai en, te yi
eiyɨtpor, ‘God kerek wɨsenuk menep naan-
mamre haiu mɨt ne tɨ.’
10 Te neimɨn yi yaino wit kɨr hɨr ap nan-
tihis au, yi yaino eiyɨrp yayiwe kɨr eiyɨtpor,
11 *‘Waniu me tɨ me wit ki ik mau hɨt
maiu te haiu pɨke mesiunenim men yi
hɨras meteikni God han enuk keriuwi. Te
hawɨr wetpi te yi yertei menmen im. Wi
epei man menep te God naanmamre haiu
mɨt.’
12 *Hi hetpi wɨ maain mamnen God ske-
lim mɨt ne menmen enum, mɨt ne Sodom
God kakɨwaanki kike, te God kakɨwaank
mɨt in au wɨsenum.

*Mɨt ne wit hɨr ap nises hɨm yaaim au, hɨr
nanɨwaank hɨras*
(Mt 11:20-24)

13 *“Yi mɨt ne Korasin God kakriwaank.
Yi mɨt ne wit Betsaida God kakriwaank
eiyɨntar menmen yaaim God kerekyiyem,
te yi ap yeweikɨn sip yewet menmen enum.
Yi epei yɨpɨrem yisɨsa au. Te nɨpaa God
kɨrɨak menmen mar im meit wit ke Taia
ketike Saidon mɨt nɨrem, te hɨr waswas
namɨr laplap enum newen toni te hɨr
neteikɨn God hɨr neweikɨn sip newet men-
men enum. Te yi au.
14 Maain God skelim mɨt, hɨrak kakrɨak
mɨt ne wit Taia ketike Saidon kakrekyor
menmen enum kike, te yi mɨt yeit Korasin
ketike Betsaida au iuwe.
15 Yi mɨt ne Kapaneam, yi han kitet God
katɨp yi yaain a? Au, maain God kaktɨp yi
enun yɨre menmen weinɨn.”
16 *Hɨrak katɨp mɨt nɨrak, “Keimɨn kem-
tau hɨm mi, kemtau hɨm mai. Keimɨn
keweikɨn sip kewetiyem, hɨrak kar ke
hɨrak keweikɨn sip kewetewem. Keimɨn
keweikɨn sip keweto, hɨrak kar ke hɨrak
keweikɨn sip kewet God kerek keriuweta hi
han tɨ ik.”

Hɨr mɨt 70 hɨr han yaaik pɨke nan

17 Maain mɨt 70 han yaaik pɨke nan natɨp
Mɨtɨk Iuwe, “Nɨpaa haiu matɨp mekrehɨr
ke ti herwe metike menmen ham yapɨrwe
hɨr nemtau hɨm maiu, haiu minɨni.”
18 *Jisas kewenhi ketpor, “Hi epei hɨr
Seten hɨrak kɨre nepni mewenɨn hɨrak
keke nepni ken tɨ kentar menmen yi
yɨrɨakem.
19 *Hi epei heweti menmen mai iuwe
te yi yinɨn Seten. Yi yayɨntɨrer manpen
siurp (o yenmik) yehes enum mamtike
mispenepnam (o nɨkɨnpɨnepnam) te hɨram
mamiwep, yi ap yayi au.
20 *Yi ap han yaaik wɨsenuk eiyɨntar
herwe nemtau hɨm mi au. Yi han
yaaik wɨsenuk eiyu eiyɨntar niuk mi God
kewisɨm mau weiwɨk miutɨp mɨrak te yi
yɨre mɨt nɨrak.”

Jisas han yaaik katɨp God hɨrak yaaik
(Mt 11:25-27, 13:16-17)

21 *Me wɨ miutɨp keremem God Hɨmɨn
Yaaik kɨrɨak Jisas han yaaik. Jisas katɨp
kar ik: “Haai kai ti Mɨtɨk Iuwe ke wit
kit ketike tɨ ik. Hi hetput ti yaaik hentar
ti epei hɨsawɨn menmen mit me hɨr mɨt
iuwe kerek han kitet hɨr nertei menmen
werek werek, ti epei heteikɨn mɨt weinɨn
em. Ti epei hɨrɨak menmen im hises han
kit kerekek.
22 *Ti Haai kai Iuwe God epei heweto
menmen mit yapɨrwe. Mɨtɨk keiyak ap
kertei hi Nɨkan kit hi han kai hɨrak kar
ke kit au. Ti God Haai kerekek herteiyek.
Mɨtɨk keiyak ap kertei ti Haai kai hɨrak kɨre
han kai han kit au. Hi Nɨkan kit kiutɨp
kerekek, hetike mɨt in en hi eweputyapɨri.”

* **10:3** Mt 10:16 * **10:4** Mt 10:7-14; Mk 6:8-11; Lu 9:3-5 * **10:7** 1Ko 9:6-14; 1Ti 5:18 * **10:8** 1Ko 10:27 * **10:11** Ap 13:51, 18:6 * **10:12** Mt 10:15, 11:24; Jen 19:24-25 * **10:13** Mt 11:21-23 * **10:16** Mt 10:40; Lu 9:48; Jo 5:23 * **10:18** Jo 12:31; Rev 12:8-9 * **10:19** Jen 3:15; Sam 91:13; Mk 16:18 * **10:20** Mt 7:22; Eks 32:32; Fl 4:3; Rev 3:5 * **10:21** 1Ko 1:26-28 * **10:22** Jo 3:35, 10:15 * **10:23** Mt 13:16-17

23 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrak keweikɨn kɨr mɨt nɨrak disaipel ketpor main main kar ik: “Yi han yaaik eiyu eiyɨntar menmen hi hɨrɨakem yi yɨrem.

24 *Hi etpi nɨpaa enum eik mɨt profet yapɨrwe kerek newepyapɨr hɨm me God, hɨr netike mɨt kerek naanmɨpre mɨt ne wit Isrel, hɨr hanhan nanɨr menmen yi epei yɨr hi hɨrɨakem, te hɨr au. Hɨr hanhan nanɨmtau menmen yi epei yemtewem hi hetpim te hɨr au. Hɨr epei naa.”

Jisas katɨp hɨm me mɨtɨk ke Sameria han tewenɨn kakɨkaap mɨtɨk kerek mɨt nepan nakɨp

25 *Wɨ ham mɨtɨk kerek kinɨn kertei hɨm me Moses kewepyapɨrem hɨrak kekrit kan katɨp kewises Jisas keriuwe hɨm me Moses. Hɨrak kan katɨp Jisas kar ik: “Mɨtɨk Iuwe. Hi erɨak mekam te hi ehu etike God tipmain tipmain enum eik?”

26 Jisas ketpɨwek, “Hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei matɨp mekam? Ti etpo mekam ti han kitetim.”

27 *Hɨrak kewenhi ketpɨwek, “Ti hanhan Mɨtɨk Iuwe God kit wɨsenuk heriuwe han kit, han ekitetik herkit hekrit. Ti hanhan mɨt han o nit yinan har ke ti hanhan hɨrekes.”

28 *Jisas ketpɨwek, “Hɨram werek. Ti erɨak menmen im te ti etike God yaikiyakɨt yayu tipmain tipmain enum eik.”

29 Mɨtɨk yɨnk enuk kentar Jisas kenerek te hɨrak kewen tapɨn te hɨrak kitehi Jisas kar ik: “Keimɨn ti hatɨp hi han kitet hɨrak kai yinak?”

30 Jisas kewenhi ketpɨwek, “Nɨpaa mɨtɨk kiutɨp kɨnaaiwɨr wit Jerusalem kekiuwe ken wit Jeriko. Mɨt enun nɨsawɨn nakɨp nari menmen mɨrak, nɨnaiwɨrek kɨwaai yayiwe maain hɨrak kaki, hɨr nɨrɨr.

31 Me wɨ im mɨtɨk pris kerek kewet God menmen me mɨt, hɨrak kekiuwe yayiwe eik, hɨrak kɨrek te kesipatek ken yayiwe pɨnak ein kepno.

32 Maain kike, mɨtɨk ke weiwɨk me Livai kerek naanmɨpre wɨnak iuwe ke God, hɨrak kan kɨr mɨtɨk kɨwaai keriyen, te hɨrak kesipatek ken yayiwe pɨnak ein kepno.

33 “Maain mɨtɨk kiutɨp ke mɨt yapɨrwe ne Sameria kerek nɨnapen mɨt ne Isrel, hɨrak kerekek kekiuwe yayiwe ken. Hɨrak kɨr mɨtɨk kɨwaai, hɨrak hanhan keriuwerek.

34 Hɨrak ken kɨrek kewen tɨpar me nu oliv metike wain hɨram mɨpre marasin menterik. Te hɨrak kemsɨwek his hɨt. Epei au, hɨrak kɨnanek ere kewisɨk kentar hos pɨrak, hɨrak keiyɨk ken wɨnak kerek mɨt nererik nɨwaai ek, hɨrak naanmɨprewek.

35 Teipmen, hɨrak keit pewek wik kewet mɨtɨk ke wɨnak em, hɨrak ketpɨwek, ‘Ti naanemprewek ere hɨrak pɨke yaaik. Maain hi pɨke enen hi ewetit nan emrer mit kerek ti ewɨrem eiyɨm ekepik heriuwerem.’

36 “Keimɨn ke mɨtɨkɨt wikak hɨrak kɨre kɨrak yinak ke mɨtɨk ik kerek mɨt enun nakɨp?”

37 Mɨtɨk Skraip kerek kewepyapɨr hɨm me Moses hɨrak katɨp, “Hɨrak mɨtɨk kerek kekepik kerekek.” Jisas ketpɨwek, “Ti eno erɨak menmen yaaim mamɨr im.”

Jisas ketike mɨt nɨrak disaipel nen nɨr Mata wetike Maria

38 Jisas ketike mɨt nɨrak disaipel nepno, hɨr nɨpiun wit hak mɨte piutɨp niuk mɨre Mata wau en, te hɨre weriyei nen wɨnak kɨre, nanɨt menmen nanɨm.

39 *Mata kikɨr pɨre Maria, hɨre wau menep hɨt me Jisas wawɨmtau menmen hɨrak ketpim. Hɨre ap wɨkaap Mata wemani menmen.

40 Mata han enuk wentar menmen yapɨrwe hɨre waurɨakem me naanmamre mɨt te hɨre wan watɨp Jisas war ik: “Mɨtɨk Iuwe ti han kitet hɨram menmen weinɨm kikɨr pai wɨnaiwɨra wemtau hɨm mit te hi hɨrehes hɨrɨak menmen iuwe im e? Ti etpɨwe hɨre eunen eukepa.”

41 Jisas ketpɨwe, “Mata, tewisiye ewɨt! Ti hanhan menmen yapɨrwe ti hɨrɨakem.

42 *Menmen miutɨp te ti ap etɨwem, Maria epei weit menmen im yaaim, te ti ap eriye te hɨre waunaiwɨrem au. Hɨre ewu ewɨmtau hɨm hi hetpim.”

11

Jisas keteikɨn mɨt nises menmen mɨrak hɨr enitehi God menmen emɨrkeik
(Mt 6:9-15, 7:7-11)

1 *Wɨ ham Jisas kitehi God menmen keit wit hak. Hɨrak kitehi God menmen epei au, mɨtɨk hak ke mɨt disaipel kerek nises hɨm mɨrak nitɨwekhi, “Mɨtɨk Iuwe, eteiknai menmen me prea te haiu mamitehi God menmen mamɨr ke Jon epei keteikɨn mɨt kerek nises hɨm mɨrak.”

2 Jisas ketpor kar ik: “Yi eiyitehi God menmen emɨr im. Yi eitɨp,
‘Haai, haiu hanhan niuk mit mɨre iuwe te ti enip mɨt hɨr nanwenɨpi nuik mit. Wɨ mamnen te ti naanmamre haiu mɨt.
3 Ti petepin ewetei menmen emɨm har ke nɨpaa ti eweteiyem hekrit hekrit.

* **10:24** 1Pi 1:10 * **10:25** Mt 22:35-40; Mk 10:17; Lu 18:18 * **10:27** Diu 6:5; Lev 19:18 * **10:28** Lev 18:5; Ro 10:5; Ga 3:12 * **10:39** Jo 11:1, 12:2-3 * **10:42** Mt 6:33 * **11:1** Lu 5:33

4 Ti esak menmen enum haiu mɨrɨakem
ap han ekitetim emɨr ke haiu hɨras
matɨp menmen mɨt nerekyeiyem
hɨram menmen weinɨm, haiu han
ekitetim au emɨt!
Ti ap ewis menmen enum mamri han
kaiu.' "
5 Jisas katɨp mɨt nɨrak, "Mɨtɨk kiutɨp ke yi
mɨt ke nɨmɨn hɨrak kakno wɨnak ke kɨrak
yinak, hɨrak kakɨtpɨwek, 'Ti eweto niu mei
wikak.
6 Kai yinak hak keke yanɨmɨn kan kɨra,
te hi ap etenen menmen mei au, te hi
ewetɨwekem.'
7 Hɨrak keit nɨmɨn kakwenuthi kakɨtput,
'Hi epei heiyepet weipɨr, nɨkerek nai
nɨwaai netikewa, hi ap te akrit awetut
menmen taau.'
8 *Hi etpi hɨrak ap kakɨkrit kakwetut
menmen kentar mɨtɨk hɨrak kit yinak au,
te hɨrak kakɨkrit kakwetit menmen kentar
ti hitɨwekhi yapɨrwe me menmen.
9 Hi hetpi, yi eiyitehi God menmen te
hɨrak kakwetiyem. Yi yɨnyatɨn menmen te
yi yainapɨnem. Yi yeretɨt weipɨr te hɨrak
kɨkeiswi weipɨr kɨrak.
10 Hi hetpi menmen im hentar keimɨn
kitehi God menmen, hɨrak kakwetɨwekem.
Keimɨn kɨnkatɨn menmen kaknapɨnem.
Keimɨn keretɨt God kekeisɨwek weipɨr.
11 "Keimɨn ke yi mɨt hɨrak kɨre haai te
nɨkan kit kitɨwekhi saauk te ti ewetɨwek
manpen siurp o mɨniuhan (neiyɨp han) te
hɨrak kakɨm a? Taau!
12 O hɨrak kituthi suware yɨnu,
te ti ewetɨwek mispenepnam (o
nɨkɨnpenepnam) a? Taau!
13 Te yi mɨt enun yi yertei yewet nɨkerek
ni menmen yaaim, te God Haai ki keit wit
kɨrak kakinɨn menmen yi yewet nɨkerek
em. Hɨrak kakwet Hɨmɨn kɨrak Yaaik ka-
kno mɨt kerek hɨr nitɨwekhi me hɨrak."

Mɨt natɨp Seten Bielsebul kɨkaap Jisas kepɨr herwe
(Mt 12:22-30; Mk 3:20-27)

14 Maain Jisas kepɨr herwe kekre mɨtɨk
kerek han enuk hɨm kɨtapu. Te hɨrak
kenip mɨtɨk hɨrak kau kekrerek hɨrak hɨm
kɨtapu. Herwe kɨnaiwɨrek, mɨtɨk enuk
hɨrak katɨp, te mɨt yapɨrwe han kekrit
neriuwe menmen im.
15 *Au, mɨt han natɨp, "Hɨrak kepɨr
herwe kentar Bielsebul hɨrak wɨsenuk
kinɨn herwe hɨrak kekepik kepɨrek."
16 *Mɨt han hanhan Jisas kakrɨak men-
men nɨpaa hɨr nɨrɨakem taau, kakteiknor
hɨrak mɨtɨk kerek God kehimɨtanek kak-
nen kakɨkaap mɨt.
17 Au, Jisas kertei menmen hɨr han kite-
tim, te hɨrak ketpor kar ik: "Wit kiutɨpen
mɨt newi hɨr hɨras nenepan te mɨt ne wit
hak nanɨnɨp nani nanɨnepi. Iuwe mɨtɨk
ketike kike tenepakɨt te hɨrakɨt tatɨwaank
weiwɨk mɨrakɨt.
18 Yi yatɨp Seten Bielsebul kekepa hi
hepɨr herwe mɨrak te yi yatɨp hɨrak ketike
herwe mɨrak nenepan. Seten kɨrɨak men-
men im, karkeik te hɨrak kaku werek
naanmɨpre menmen mɨrak werek werek
a? Taauye!
19 Hi hepɨr herwe hentar Bielsebul
kekepa, te keimɨn kɨkaap mɨt kerek nises
hɨm mi hɨr nepɨr herwe a? Mɨt nises hɨm
mi nanteikɨn yi ap yatɨp werek werek
nentar hi hepɨr herwe neriuwe niuk me
God.
20 *Te hi hepɨr herwe heriuwe menmen
iuwe me God. Menmen im hi hɨrɨakem
meteikni God epei kan menep kakinɨn
naanmamri yi mɨt.
21 Mɨtɨk iuwe keit yipo henmik
naanmɨpre wit kɨrak, menmen mɨrak
mepu werek.
22 *Te mɨtɨk hak hɨrak manpenuk kinɨn
mɨtɨk ik, hɨrak ketikerek tenepakɨt, hɨrak
kɨnaiwɨrek hɨrak kakri yipo henmik
mɨrak kerek mɨtɨk nɨpaa han kitet hɨram
mamkepik, hɨrak kakriyaam mamtike
menmen mɨrak yaaim mamno, hɨrak
kakɨnkerem kakwet nɨrak yinan em.
23 *Keimɨn hɨrak ap kekepa kari mɨt
nanisɨsa, hɨrak kar ke mɨtɨk kepan
kakɨwaank mɨt nai nisɨsa, hɨr nanwep
nanrɨr ein ein.

Herwe enuk pɨke kaknen kaku mɨtɨk han kɨrak
(Mt 12:43-45)

24 "Wɨ kerek herwe enuk kaknaaiwɨr
mɨtɨk, hɨrak kakno wit tenhaan weinɨk
kakɨnkatɨn nein te hɨrak kakwi, o au en,
hɨrak kaktɨp, 'Hi pɨke enen nai kerek nɨpaa
hi hewiyen.'
25 Hɨrak kaknen, hɨrak kakɨr han ke
mɨtɨk kɨpre wɨnak miyapɨr nɨripep men-
men nɨkɨn nakɨrke mekre wɨnak.
26 *Hɨrak kɨpɨrek, te hɨrak kakno kakɨthis
herwe ham hispɨnak wik (7) hɨram enum
minɨnek, te hɨram mamtikerek mamnen
mamu mɨtɨk kerek ek. Nɨpaa hɨrak mɨtɨk
kɨre enuk te in ek au mamɨwaankek."

Menmen mɨt enisesim te hɨr han yaaik enu

27 *Jisas katɨp menmen im epei au, mɨte
piutɨp pe mɨt yapɨrwe hɨre watɨp hɨm iuwe
war ik: "Peimɨn hɨre winit wewetut nɨm
hɨre han yaaik wepu."

* **11:8** Lu 18:5 * **11:15** Mt 9:34, 10:25 * **11:16** Mt 12:38 * **11:20** Eks 8:19 * **11:22** Kl 2:15 * **11:23** Lu 9:50 * **11:26** Jo 5:14 * **11:27** Lu 1:28, 42, 48 * **11:28** Lu 8:15, 21

28 *Te Jisas kewenhi katɨp, “O, hɨre han
yaaik. Te neimɨn nemtau hɨm me God
nisesik, hɨr han yaaik kɨr kakinɨn miye
pai.”

*Mɨt han hanhan nanɨr menmen yaaim
Jisas kakrɨakem*
(Mt 12:38-42; Mk 8:11-12)

29 *Mɨt yapɨrwe nan neweikɨn Jisas,
hɨrak wen katɨp kar ik: “Mɨt miyapɨr nau tɨ
in e, hɨr enun hɨr nitauhi hi arɨak menmen
yaaim eteiknor God han yaaik keriuwa. Te
hi eteiknor menmen yaaim yapɨrwe au.
Menmen miutɨp me mɨtɨk Jona kerek nɨpaa
God kekepik kepu kekre tu ke saauk me wɨ
wikak.
30 Nɨpaa Jona hɨrak kɨwaai kekre saauk
tu kɨrak me wɨ wikak, te God keteikɨn mɨt
ne Nineva menmen mɨrak iuwe keriuw-
erem. Mar im hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
hi eteikɨn mɨt in menmen mar im eteiknor
menmen iuwe me God.
31 *Me wɨ God skelim mɨt, mɨte iuwe
naanmɨpre mɨt ne wit Siba, hɨre wautɨp
yi enun wentar nɨpaa hɨre weke yanɨmɨn
wan wemtau hɨm yaaim mɨtɨk iuwe King
Solomon ketpim. Hi hinɨn mɨtɨk iuwe
Solomon te yi ap yemtau hɨm mai au.
32 *Maain wɨ God skelim mɨt, mɨt enun ne
Nineva nantɨp yi enun yinɨni nentar nɨpaa
hɨr nemtau Jona kewepyapɨr hɨm me God,
hɨr neweikɨn sip newet menmen enum. Hi
hinɨn profet Jona, te yi ap yeweikɨn sip
yewet menmen enum, te yi yises hɨm mai
au.

Nanamɨr hɨrak kɨre si keteikni menmen
(Mt 5:15; 6:22-23)

33 *“Mɨtɨk hak ap keksiu si te kak-
wisɨk kaksawɨnek kaknɨk wɨnak, o kaknɨk
tɨkenup. Au, hɨrak ekɨrp yaain te mɨt
neimɨn nanɨnen nɨmɨn hɨr enɨr si mamɨr.
34 Nanamɨr kit hɨrak kɨre weipɨr.
Nanamɨr kit naanmɨpre menmen yaaim
te ti han kitet menmen yaaim, o au en, ti
nanamɨr kit naanmɨpre menmen enum
ti han ekitet menmen enum hemkre
menepam heriuwerem.
35 Te yi naanempre hɨras te nanamɨr ki
hɨrak kɨre weipɨr hɨrak ap ekwis menmen
enum mamu mamɨkre han ki.
36 Mɨtɨk han kɨrak werek, hɨrak han
kitet menmen werek werek. Te hɨrak
kertei werek werek menmen God kɨrɨakem
keteiknɨwekem. Hɨrak kɨre mɨtɨk han
kɨrak kɨre si kɨr keteiknɨwek menmen.”

Jisas kene mɨt Farisi netike mɨt ne Skraip
(Mt 23:1-36; Mk 12:38-40; Lu 20:45-47)

37 *Jisas katɨp hɨm mɨrak epei au, te mɨtɨk
hak ke Farisi kitɨwekhi, “Ti enen wɨnak
etikewa ewɨm menmen.” Hɨrak ketpɨwek,
hɨrak ketikerek tariyakɨt ten.
38 *Hɨrakɨt tariyakɨt ten, mɨtɨk ke Farisi
kehɨnhɨn kentar Jisas hɨrak ap kises hɨm
me maamrer nɨr, hɨrak ap kekemyet his
mɨrak te kakɨm menmen taau.
39 Mɨtɨk Iuwe Jisas ketpɨwek, “Yi mɨt
ne Farisi yekemyet sar wenkepye mi au
werek, te yi ap yɨrɨak han ki keit nɨmɨn
yaaik au. Hɨrak enuk kises menmen enum
mɨre hemkre menepam me menmen o yi
yetike miyapɨr yɨrɨran.
40 Yi yetaritari mɨt! Hɨrak God kerek
kerekyi yɨnk ki hɨrak kɨrɨak han ki ketik-
erek.
41 Yi eiwet mɨt menmen mi yapɨrwe
mekre sar o wenkepye hɨram mamkepi te
menmen mekre han ki hɨram yaaim.
42 *Yi mɨt ne Farisi menmen enum
mamnen mamiwep mamɨntar yi yewet
God menmen meiyam kike me menmen
yapɨrwe yi yetɨwem yaaim te yi ap yɨrɨak
mɨt yapɨrwe menmen mɨpɨram au. Yi ap
han tewenɨn God werek werek au. Yi
eiyinɨn eirɨak mɨt yaaim mɨpɨram, yi han-
han God, menmen im metike menmen me
yi eiwet God menmen kike me menmen
yapɨrwe, hɨram yaaim iuwe. Te yi au
yɨnapen.
43 “Yi mɨt ne Farisi menmen enum mami-
wep mamɨntar yi hanhan yayu yeno yaaim
me mɨt iuwe yayɨt wɨnak kerek mɨt nererik
nekine hɨm me Moses. Yi hanhan mɨt
nanɨtpi nanwenɨpi niuk mi nanɨt maket,
wit kerek mɨt nererik nesiuwe menmen
mɨr.
44 “Yi mɨt ne Farisi menmen enum
mamiwep mamɨntar yi enun yɨre hei ke
herwe kekrerek mɨt ap neriuwesɨsek au.
Menmen yaaim mɨt hɨr nɨri yi yɨrɨakem,
hɨram mɨsawɨn menmen enum mekre han
ki mɨre meri mɨwapɨn hei enuk keri-
uwe herwe enuk kɨnɨn kekrerek. Maain
mɨt han nises menmen yi yetporem hɨr
enrɨakem te hɨr nepɨtari hɨr nises menmen
enum mar ke yi mɨt yɨrɨakem.”
45 Mɨtɨk ke mɨt Skraip katɨp Jisas
kitɨwekhi, “Mɨtɨk Iuwe, ti atɨp menmen
im ti enai metikeri.”
46 Jisas kewenhi ketpɨwek, “Yi mɨt
ne Skraip menmen enum mamiwep
mamɨntar yi yewis hɨm ham weinɨm
mamtike hɨm yaaim me God, te mɨt ap
nanisesim werek werek taau. Yi yenip mɨt
hɨr nanisesim te yi ap eiyisesim au.”
47 “Menmen enum mamiwep mamɨntar
yi yeses herwe hei mɨkaap mɨt han

* **11:29** Mt 16:4 * **11:31** 1Kin 10:1-10 * **11:32** Jna 3:5-10 * **11:33** Mk 4:21; Lu 8:16 * **11:37** Lu 7:36, 14:1
* **11:38** Mt 15:2 * **11:42** Lev 27:30

tewenɨn mɨt profet kerek nɨpaa maamrer
keriyen hɨr nanɨp.
48 Yi hɨras yeteikɨn yi yertei menmen
enum maamrer ni nɨpaa nɨrɨakem, yi han
yaaik yeriuwerem yentar yi naanmɨpre
herwe hei im e.
49 “God kertei menmen im te nɨpaa hɨrak
katɨp hɨm mar im: ‘Hi tewen ariuwet mɨt
profet nantike mɨt aposel nanɨno mɨt ne
Isrel. Han hɨr nanrekyor enum, mɨt han
hɨr nanɨnɨp.’
50 Te God kaknep yi mɨt ne Isrel yau tɨ
ik kar ke hɨrak kaknenp maamrer ni kerek
nɨpaa hɨr nenep profet yapɨrwe naa me
nɨpaa enum eik ere in.
51 *Nɨpaa Ebel hɨrak profet kinɨn kaa
hemkre mɨrak mewen ere mɨtɨk profet
kɨkaru Sekaraia kaa kerp nɨmɨn kɨnaan
kerek mɨt newis menmen me God mewik
metike wɨnak iuwe ke God. God kakrɨak
mɨt ne Isrel nau in enum enum kakɨnterim.
52 “Yi mɨt ne Skraip menmen enum
mamiwep. Yi yertei hɨm me God te yi
yeweikɨn hɨm mɨrak mɨre menmen ham.
Yi yɨnapen yises hɨm mɨrak werek werek
eiyɨntar yi hanhan mɨt nanɨnen nanitihi
markeik te hɨr enises God werek werek. Yi
enun yar ke mɨt yeiyepet weipɨr menmen
mau meit nɨmɨn. Maain mɨt nanɨnen
nanɨm menmen yi ap eiwisi nanɨno nɨmɨn
nanɨm menmen au. Hɨr nanu nanɨt.”
53 Maain Jisas kɨnaaiwɨr wɨnak ik
ken witeik, mɨt ne Farisi hɨr han enuk
nitɨwekhi menmen yapɨrwe
54 *nemeriyɨwek hɨrak kaktɨp menmen
enum te hɨr nansiuwek hɨm nankɨp.

12

Yi naanempre hɨras me hɨm mɨt enun nemipɨn hɨr netpim
(Mt 10:26-27)

1 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe nerp menep
menep te hɨr nentɨreran, Jisas katɨp mɨt
disaipel nɨrak kinɨn kar ik: “Yi naanempre
hɨras te yi ap eiyises hɨm me mɨt ne Farisi.
Hɨram enum mɨre sak haak. Hi atɨp hɨr mɨt
enun nemipɨn, hɨr newɨrnak nekteni te hɨr
nises han kɨr.
2 *Menmen yapɨrwe kerek mɨsawɨn,
maain God kakwepyapɨrem te mɨt
nanɨrem nanɨrteiyem.
3 Maain hɨm kerek yi epei yetpim me
wɨtaan te God ke wepni kakwepyapɨrem
mɨt nanɨmtewem. Menmen kerek yi yatɨp
mɨt han em yi yɨsawɨn yekre wɨnak, maain
God kakwepyapɨrem kakɨt wit eik te mɨt
neit wit nanɨmtewem.

Jisas katɨp keimɨn kerek mɨt nanɨneinɨk
(Mt 10:28-31)

4 “Hi hetpi nai yinan, yi ap einapen mɨt
au emɨt! Hɨr nenep mɨtɨk yɨnk kerekek, te
maain hɨr ap te nanrɨak menmen meiyam
taau.
5 Hi hetpi eteikni keimɨn kerek yi
eineinɨk. Yi einapen God. Hɨrak kakiwep
epei au, hɨrak enuk manpenuk te kakwɨri
yaino si enum. Hi hetpi, yi eineinɨk.
6 Hore kike hispɨnak (5) mɨt newɨr pewek
wik nantɨwem. Hore kike mɨt namɨp
hɨram menmen weinɨm te God epei kertei
hɨram maa.
7 *God epei kertei menmen iuwe,
hɨrak kewenhis kertei paan marmenum
mɨwapɨn paan hesnu ki. Te yi ap einaain
menmen au. God katɨp yi hɨmɨn ki hɨrak
menmen iuwe kinɨn hore. Hore hɨram
menmen weinɨm ap hɨmɨn kewim au.
God hanhan hore, te hɨrak hanhani mɨt
wɨsenum naanmamri.”

Hɨm me mɨt hɨr natɨp hɨr nises Jisas
(Mt 10:19-20, 32-33, 12:32)

8 Jisas wen katɨp, “Hi etpi nai yi-
nan, mɨt niutɨp niutɨp neimɨn newepyapɨr
hɨras nisɨsa nerp ninaan me mɨt miyapɨr
yapɨrwe, te hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
maain hi ewepyapɨr mɨt in me ninaan me
mɨt ensel ne God, hi atpor hɨr nɨkerek ne
God keriyen.
9 *Te neimɨn hɨr nepakɨn hɨr nisɨsa me
ninaan me mɨt, maain hi Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk Iuwe apakɨni hɨr ne God nerp ninaan
me mɨt ensel ne God.
10 *“Mɨt neimɨn niutɨp niutɨp natɨp
netawɨn hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, hi
asak menmen enum mɨr. Neimɨn kerek
natɨp neratawɨn God Hɨmɨn Yaaik, God
Haai ap te kakɨsak menmen mɨr taau.
Hɨram mamu mamɨt.
11 *“Mɨt maain nansiuwe hɨm nanɨntar
yi yises hɨm mai, hɨr nantorhis nanri
nanɨno wɨnak kerek mɨt nererik nekine
hɨm me Moses neitai, o yi yayɨrp ninaan me
mɨt iuwe gavman netike kaunsil, te yi ap
hanhan menmen te yi yayɨtpim te yi eikaap
hɨras au.
12 Yi hanhan em au eiyɨntar me wɨ
eim God Hɨmɨn Yaaik kakwis menmen
mamɨkre han ki te yi eiyɨtporem.”

Jisas katɨp tok piksa me mɨtɨk iuwe ap kises God au

13 Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt yapɨrwe nerp en
katɨp Jisas kar ik: “Mɨtɨk Iuwe ti atɨp
heiyiuwe kai te hɨrak ekweto menmen
mei me menmen haai kawɨr kaa kewisɨm

* **11:51** Jen 4:8; 2Kro 24:20-21 * **11:54** Lu 20:20 * **12:1** Mt 16:6 * **12:2** Mt 10:26; Lu 8:17 * **12:7** Lu 12:24, 21:8; Ap 27:34 * **12:9** Lu 9:26 * **12:10** Mk 3:28-29 * **12:11** Mk 13:11; Lu 21:12-15

mɨwaairi, maain hawɨr ewɨnkerem ewe-
takɨt.”
14 Jisas ketpɨwek, “Mɨtɨk keimɨn ke-
himɨtena te hi ehɨnke menmen mi a?”
15 *Hɨrak keweikɨn katɨp mɨt yapɨrwe,
“Naanempre hɨras te yi ap hemkre
menepepam me menmen yapɨrwe.
Menmen yapɨrwe mɨtɨk kentenenim ap
te mamkepik kaku au.”
16 Jisas ketpor hɨm tok piksa mar im:
“Mɨtɨk hak iuwe kamɨr ni hɨram matɨn
yapɨrwe.
17 Te hɨrak han kitet kar ik: ‘Hi arɨak
mekam? Hi menmen yapɨrwe te hi ewisɨm
emwaai nein? Wɨnak au.’
18 Hɨrak katɨp, ‘Hi are arɨak menmen im.
Hi ewep wɨnak ketike weisaak me teket
te hi ehime ham wɨsenum minɨn im te hi
ewis menmen mamwaai weisaak mamtike
menmen mewo meit ni eim, hɨram mamno
mamwaai mamɨkre weisaak kerem em. Hi
arɨak menmen im, te
19 hi atɨp hɨrekes, Ti epu werek werek
menmen meiyam yapɨrwe mepeit me tito
yapɨrwe. Ti ehu ehɨm menmen ehɨm tɨpar
si enum ehu han yaaik.’
20 Au, God ketpɨwek kar ik: ‘Ti etari-
tari mɨtɨk! Wɨtaan ik ek ti hahi, hɨmɨn
kit kakno, te menmen mi yapɨrwe ti epei
hetɨwem hewisɨm mɨwaai meit, maain
keimɨn kaktɨwem a? Ti au!’
21 *Keimɨn keit menmen yapɨrwe
kakɨkaap hɨrekes, te hɨrak ap kises
menmen God hanhan hɨrak kakisesim,
hɨrak enuk kar ke mɨtɨk eik e.”

Yi han kitet God kakɨkepi kerekek
(Mt 6:25-34)

22 Jisas katɨp mɨt nɨrak disaipel kar ik: “Yi
eiyises menmen God hanhan yi eiyisesim,
te hi hetpi menmen im: yi ap han ekitet
karkeik eiyɨt pewek eiwɨrem eiyɨt menmen
yi yayɨm o menmen yi eimɨr emu yɨnk ki au
emɨt!
23 Hɨmɨn ki kepu werek, hɨrak kinɨn
menmen yi eiyɨm. Yink ki kaku werek
werek kakinɨn menmen yi yamɨr.
24 *Yi yayɨr hore tepre. Hɨram ap mamɨr
ni meket teket au. Hɨram mime wɨnak
te mewis menmen mekrerem au, te God
kewetɨr menmen. God han kitet yi iuwe
yinɨn hore, hɨram au menmen weinɨm.
25 Mɨtɨk keiyak hɨrak han kitet kakrɨak
menmen te hɨrak kaku wɨ meiyam o tito
yapɨrwe au.
26 Yi ap eɨrɨak menmen kike mar im au,
te yi yenmak han kitet menmen ham te yi
yayu werek werek a? Au emɨt!
27 “Yi yayɨr timen mɨwaai yayiwe. Hɨram
mewo, hɨram ap mesikek yɨwaap mekerwo
menmen au. Te hɨram yaaim mɨr minɨn
mɨtɨk iuwe King Solomon hɨrak ketenen
menmen yapɨrwe. Hɨrak nɨpaa ap kamɨr
menmen mau yɨnk kɨrak yaaim minɨn
timen im au. Te timen hɨram menmen
weinɨm.
28 God kerekek kɨrɨak menmen im hɨram
yaaim te hɨram petepin mepu teipmen
mami, te mɨt nantɨwem neiyɨm nanwɨrem
mamɨkre si. Timen im hɨram menmen
weinɨm, te God kakweti menmen yi yaimɨr
mamu yɨnk. Yi ap han kitet God werek
werek au.
29 Yi ap han kitet yapɨrwe yi yayɨt men-
men o tɨpar te yi yayɨm ere tu iuwe au emɨt!
30 Mɨt nerer wit wit ap nises God hɨr han
kitet menmen mar im. God hɨrak Haai ki
kertei yi yayɨt menmen im te yi eiyu.
31 Te yi yinɨn eiyises menmen God han-
han yi eiyisesim, te hɨrak kakweti menmen
mamkepi yi yayu werek werek.”

Yi hanhan yaiwis menmen yaaim mamu
wit ke God
(Mt 6:19-21)

32 *“Yi mɨt nai yɨre sipsip, yi ap einaain
menmen au eiyɨntar God Haai ki kakwisi
yi eiyinɨn naanmamre mɨt me menmen
mɨrak.
33 *Yi yesiuwe menmen yapɨrwe kerek
yi yetenenim yayɨt pewek mererim eiwet
mɨt weinɨn m. Mar im yi yaiwis men-
men yaaim mamkepi mamwaai wit ke God.
Hɨram mamu mamɨt te mɨt enun nekintɨp
menmen o wesiuk mamnen mamɨwaank
menmen mi mamɨt en au emɨt!
34 Menmen ti hanhanem, han kit ekite-
tim.

Mɨt naanempre menmen me mɨtɨk iuwe
hɨr enmeriyɨwek

35 *“Yi eimɨr laplap tokim keremem, yi
eiyɨt waai eiyɨk eitepenem eiyɨksiu si, yi
eiyu eimerɨr menmen mamnen.
36 *Yi yayre mɨt nemerɨr mɨtɨk iuwe kɨr
kaknen kakɨke wit kerek mɨte wetike mɨtɨk
neitan neitai ein ek, hɨrak kaknen wit kɨrak
te hɨr nanɨnkɨwek weipɨr wasenum kerek
hɨrak kan keretɨtek.
37 *Te mɨtɨk iuwe kaknen kakri mɨt
nɨrɨak menmen mɨrak ap nɨwaai au, te
mɨt keriyen hɨr han yaaik. Hi etpi te
hɨrak kakmɨr laplap tokim mɨrak hɨrak
kakɨtpor nanu yeno kerek naam menmen
menterim, te hɨrak kaknen kakwetɨr men-
men hɨr nanɨm kakɨr ke wok mɨtɨk kɨr.

* **12:15** 1Ti 6:9-10 * **12:21** Mt 6:19-20 * **12:24** Sam 147:9; Lu 12:7 * **12:32** Lu 22:29; Rev 1:6 * **12:33** Lu 18:22 * **12:35** Eks 12:11; Mt 25:1-13; 1Pi 1:13 * **12:36** Mk 13:33-36 * **12:37** Jo 13:4

38 Te hɨrak kaknen kakɨ wɨ nɨmɨn suware
kenep enum, hɨrak kɨr mɨt nɨrɨak menmen
mɨrak hɨr nepu, hɨr han yaaik nanu.
39 *“Yi eiyɨrtei menmen im e. Mɨtɨk ke
wɨnak epei kertei wɨ kerek mɨtɨk enuk
kekintɨp menmen kaknen, te hɨrak ap kak-
wisɨk kakwep weipɨr kakno nɨmɨn kekin
menmen mɨrak au.
40 Yi yɨre mɨtɨk eik e. Yi eimeriyo hi Mɨtɨk
ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke anen me wɨ yi
yepɨtari hi anen.”

Jisas katɨp hɨm tok piska me mɨtɨk yaaik mɨtɨk enuk
(Mt 24:45-51)

41 Jisas katɨp epei au, Pita kitehi Jisas,
“Ti hetpei keriyen hɨm im o haiu mɨt
yapɨrwe?”
42 Te Jisas kewenhi katɨp, “Hi hetpi yi
yapɨrwe. Yi han kitet keimɨn kɨrɨak men-
men me mɨtɨk iuwe, hɨrak yaaik kem-
tau hɨm kisesim? Hɨrak mɨtɨk kerek
mɨtɨk iuwe kɨrak kakwisɨk kakinɨn naan-
mamre mɨt han kerek nɨrɨak menmen me
mɨtɨk kiutɨp kerek ek, hɨrak kakinɨn kak-
wetɨr menmen yaaim nanɨm me wɨ hɨrak
kewetɨrem.
43 Maain mɨtɨk iuwe kaknen kakɨr
mɨtɨk kɨrɨak menmen mɨrak hɨrak wen
kɨrɨakem, te hɨrak han yaaik keriuwerek,
te mɨtɨk kerekek han yaaik.
44 *Hi hetpi werek. Hɨrak kakwisɨk naan-
mamre menmen mɨrak yapɨrwe.
45 Mɨtɨk hak kɨrɨak menmen me mɨtɨk
iuwe kɨrak kaktɨp, ‘Mɨtɨk iuwe kai ap te
kaknen waswas,’ te hɨrak kaknep mɨt han
kerek nɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe kerek
ek, kaknep miyapɨr kerek nɨrɨak men-
men me mɨtɨk iuwe kerekek, neiyewewan,
kaam menmen metike tɨpar si enum.
46 Te mɨtɨk iuwe kerekek maain hɨrak
kaknen me wɨ hɨrak ap kermeriyɨwek
au. Hɨrak han kaa pɨke kaknen keremem.
Hɨrak au ketari, te hɨrak kakrekyɨwek
enum kakɨwaankek kaksiuwerek kakno
kaktike mɨt han kerek nɨrɨak menmen
mɨrak ap nises hɨm mɨrak werek werek au.
47 *“Mɨtɨk kerekek kemtau hɨm me mɨtɨk
iuwe kɨrak, te hɨrak ap kises hɨm mɨrak,
hɨrak mɨtɨk iuwe kɨrak kakɨkɨp wɨsenum
kakriuwe nɨpɨn.
48 Te hɨrak keimɨn ap kertei werek werek
menmen mɨtɨk iuwe kɨrak hanhan hɨrak
kakrɨakem, hɨrak kɨrɨak menmen enum, te
mɨtɨk kɨrak kakɨp kakriuwe nɨpɨn au kike.
Mɨt kerek God kewetɨr menmen yapɨrwe,
maain hɨr pɨke enwet God em. Mɨt
neimɨn kerek neit menmen yapɨrwe me
mɨt, maain hɨr pɨke enwetɨrem yapɨrwe.”

Jisas kan kakɨnke mɨt miyapɨr nanwep pɨnan nanɨno in, nanwep pɨnan nanɨno ein
(Mt 10:34-36)

49 Jisas wen katɨp, “Hi han hewɨr si meit
tɨ ik, te hi hanhan si emɨrhɨhe waswas,
50 *te hi ahinɨn ahɨwaank wɨsenum hahi.
Han kai enuk heriuwe menmen mamre-
waank ere hɨram epei au.
51 Yi han kitet hi epei han te hɨrɨak mɨt
nankiyan nanu nanɨt a? Au, hi epei han
te hi ewep mɨt miyapɨr han nanɨnepan
nanɨntar hɨm mai.
52 In ek ere maain mɨt ne wɨnak kiutɨp
nar mɨt hispɨnak (5) hɨr nanɨnke. Mɨtɨkɨt
wikak tatkite mɨtɨkɨt wiketeret nanɨnehan
nanɨnepan nanɨntar hɨm mai.
53 *Mɨt nanɨnkehan. Haai kaktike nɨkan
kɨrak tatnehakɨt tatnepakɨt. Miye wau-
tike nɨki pɨre nanɨnehan nanɨnepan. Mɨte
wautike yani pɨre nanɨnehan nanɨnepan
nanɨntar hɨm mai.”

Mɨt nertei menmen me tɨ o nepni te hɨr nepɨtari menmen me God
(Mt 6:2-3; Mk 8:11-13)

54 Hɨrak katɨp disaipel nɨrak epei au,
hɨrak katɨp mɨt miyapɨr yapɨrwe kar ik: “Yi
epei yɨr napɨ meke wit kerek wepni kewen
ken keremem, waswas yi yatɨp, ‘Hawɨ kak-
nen.’ Maain hɨrak kaknen.
55 Yi yemtau nɨme wenituk meke wepni
kokai kan te yi yatɨp, ‘Wepni sisi iuwe
kaknen.’ Maain hɨrak kaknen.
56 Yi mɨt enun yemipɨn. Yi yertei men-
men me tɨ o nepni. Yi yenmak te yi yetari
menmen God in ek kɨrɨakem a?

Yi eitike mɨt kerek nansiuwi hɨm yi eikiyan eiyu
(Mt 5:25-26)

57 “Yi yenmak te yi ap han kitet menmen
yaaim te yi yɨrɨakem a?
58 Mɨtɨk hak kesiuwe hɨm kerwit (o ker-
wetit) te ti eno ehɨr mɨtɨk iuwe ke gavman.
Ti eno kot hitet yayiwe, ti etpɨwek te yi
eikiyakɨt eiyu, o au en, hɨrak kakɨrit eno
kot, maain mɨt nanwɨrit eno wɨnak enuk.
59 Hi etput, ti ehu ere ti ewɨr pewek eiyɨm
etnik.”

13

Mɨtɨk ap keweikɨn sip kewet menmen enum hɨrak kaki

1 Me wɨ im, mɨt han nepu en hɨr natɨp
Jisas nar ik: “Mɨt han ne Galili nen wɨnak
ke God nenep samiyak mɨr newepwarem
nanwet God em, te mɨtɨk iuwe gavman
Pailat kesiuwe mɨt nɨrak ne ami nen nanɨp,
hemkre mɨr meweiknenim metike miyak
mɨwaai kɨnaan.”

* **12:39** Mt 24:43-44; 1Te 5:2 * **12:44** Mt 25:21, 23 * **12:47** Je 4:17 * **12:50** Mk 10:38-39; Mt 26:38; Jo 12:27
* **12:53** Mai 7:6 * **13:2** Jo 9:2

2 *Jisas kewenhi ketpor kar ik: “Yi han
kitet mɨt hɨr naa nar ik, menmen im
meteiknai mɨt in ne Galili hɨr nɨrɨak men-
men enum minɨn mɨt han ne provins Galili
a? Taauye!
3 *Hi etpi werek. Yi ap eiweikɨn sip eiwet
menmen enum yi yayi yayɨr ke mɨt ein ne
provins Galili epei naa.
4 Yi yertei mɨt hiswiyen hispɨnak (15)
naa neit tɨpar me wit Siloam nentar wɨnak
nokik kewen kanɨp? Yi han kitet menmen
enum hɨr nɨrɨakem hɨram minɨn menmen
enum mɨt han ne wit Jerusalem nɨrɨakem
a? Taauye!
5 Hi etpi werek. Yi ap eiweikɨn sip eiwet
menmen enum yi yayi yayɨr ke mɨt in.”

*Jisas katɨp hɨm tok piksa me nu ap kine
nɨkim au*

6 *Hɨrak wen ketpor hɨm tok piksa hɨrak
katɨp kar ik: “Nu hɨnaan kewo keit ni me
mɨtɨk hak. Hɨrak ketpaan ken kakɨr nɨkim
au, hɨrak kuwaau (o kiwaau).
7 *Hɨrak kuwaau (o kiwaau) au, hɨrak
katɨp mɨtɨk kerek naanmɨprɨwek ni mɨrak
kar ik: ‘Ahɨrem! Tito wikak hi han hen hɨr
nu hɨrak ap kine nɨkim au. Ti ekan nu eik
ek eknepɨn. Hi hɨnapen hɨrak kaku tɨ ik e
kari nan tɨ.’
8 *Te mɨtɨk naanmɨpre tɨ kerekek katɨp
mɨtɨk iuwe, ‘Ewisɨk akɨrek me tito im e, hi
awep wi aweiknɨwek awɨr waniu (o win)
mamwetɨwek.
9 Maain hɨram mamine nɨkim hɨram
yaaim, o au en, ti ekan eketik eknepɨn
ekɨkeipɨn.’ ”

*Me wɨ Sabat Jisas kɨkaap mɨte wɨnap
hɨre sip kɨre kɨn*

10 Me wɨ Sabat, Jisas keit wɨnak kerek
mɨt nererik nekine hɨm me Moses, hɨrak
kewepyapɨr hɨm me God.
11 Me wɨ im, mɨte hap wepu. Tɨpir kaaup
te hɨre wɨnap tito hiswiyen hispɨnak wikak
(18). Hɨre sip kɨre kɨn te hɨre ap wekrit wen
werek werek au.
12 Jisas kɨrep, te hɨrak kenɨnwe ketpɨwe
kar ik: “Mɨte hi hepɨr menmen enum
mewit mamno mamnopɨn mamkeipnut, te
ti ere yaaip.”
13 Hɨrak kewis his mɨrak menteriye, hɨre
wekrit wenhɨ hɨrehes wekrit werp, hɨre
wewenɨpi niuk me God.
14 *Mɨtɨk kinɨn naanmɨpre wɨnak ik e,
hɨrak han enuk kentar Jisas kɨkaap mɨte
me wɨ Sabat, te hɨrak katɨp kar ik: “Wɨ
hispɨnak kiutɨp (6) haiu mamrɨak men-
men. Yi einen in me wɨ eim te God kakɨkepi
te yi yayu werek. Me wɨ Sabat emɨt!”
15 *Jisas pɨke ketpɨwek, “Yi mɨt enun
yewisesik. Yi mɨt niutɨp niutɨp me wɨ Sabat
yaino yaisiupan bulmakau o hos yairiyaam
mamno mamɨm tɨpar.
16 *Mɨte ip e kerek hɨre nepenye pe Ebra-
ham kerek Seten kerekyɨwe enum te hɨre
wɨnap tito hiswiyen hispɨnak wikak (18).
Hɨre winɨn sak mi te hi ekepye herekyɨwe
yaaim me wɨ Sabat.”
17 Mɨt han kerek nɨpaa natɨp menmen
enum, hɨr yɨnk enuk nekintɨp nentar
hɨrak katɨp hɨm im. Te mɨt yapɨrwe han
yaaik neriuwe menmen iuwe yaim hɨrak
kɨrɨakem.

*Hɨm me nu mastet nɨkim mɨram
(Mt 13:31-33; Mk 4:30-32)*

18 Jisas pɨke katɨp, “Menmen God
kɨrɨakem hɨram mɨre mekam? Te hi
enɨnem mamtike mekam mamɨram?
19 Hɨram mɨre nu mastet nɨkim mɨrak
kike enum. Mɨtɨk hak ketɨwem kamɨr
mau ni mɨrak. Maain hɨrak ken niu kɨre
nu iuwe, hore hɨram meniuwe meke niu
mewis yaank mewik.”
20 Jisas pɨke katɨp, “Hi enɨn menmen God
kɨrɨakem mekre han kaiu hɨram mamtike
mekam mamɨram?
21 Hɨram mɨre yis mɨte hap wewisɨm
metike plaua, hɨre weweiknenim ere
werek. Maain plaua mɨniu wɨsenum.”

*Jisas katɨp ke weipɨr kike
(Mt 7:13-14, 21-23)*

22 Jisas katɨp epei au, hɨrak ken wit iuwe
wit kike kewepyapɨr hɨm me God te hɨrak
kakpɨno Jerusalem.
23 Mɨtɨk hak ketpɨwek, “Mɨtɨk Iuwe,
maain God kakɨthis mɨt niutɨp niutɨp
keriyen nanu nantikerek o au?” Jisas katɨp
mɨtɨk ik ketike mɨt yapɨrwe kar ik:
24 *“Yi naanmamre hɨras te yi eino eitet
weipɨr kike ek. Hi hɨre weipɨr. Mɨt
yapɨrwe hɨr hanhan nanɨno nantikerek
nanɨno nɨmɨn ein te hɨr au.
25 *Maain mɨtɨk ke wɨnak kerek kakɨkrit
kakiyepet weipɨr, te yi yayɨrp wit eik
yairetɨt weipɨr yaitɨp, ‘Mɨtɨk Iuwe, ekaisiu
weipɨr.’ Hɨrak kakɨtpi, ‘Hi ap ertei yi
neimɨn.’
26 Te yi yaiyɨtpɨwek, ‘Haiu nɨpaa maam
menmen maam tɨpar metikewit, te ti herp
yayiwe kaiu eik ek ewepei hɨm.’
27 *Te hɨrak kaktɨp, ‘Hi hetpi, hi ap hertei
yi neimɨn. Yi eiyɨnka eikeipno yi mɨt enun
yɨrɨak menmen enum.’
28 *Te maain yi eiyɨr Ebraham, Aisak,
Jekop netike mɨt profet nanu nantike God
te yi au eiyɨt wit eik yaykɨt yainakɨn yehes.

* **13:3** Sam 7:12 * **13:6** Mt 21:19 * **13:7** Lu 3:9 * **13:8** 2Pi 3:9, 15 * **13:14** Lu 6:7; Jo 5:16; Eks 20:9-10; Diu 5:13-14 * **13:15** Lu 14:5 * **13:16** Lu 19:9 * **13:24** Fl 3:12 * **13:25** Mt 25:10-12 * **13:27** Sam 6:8 * **13:28** Mt 8:11-12

29 *Mɨt nanɨnen nanke wepni kokai kan,
han nanɨnen nanke wepni kewen ken o
nanoke pɨnak nanoke pɨnak nanɨnen nanu
yeno nanɨt wit ke God nanɨm menmen
iuwe.
30 *Mɨt han kerek in ek hɨr mɨt weinɨn ek
maain hɨr naninɨn mɨt iuwe han. In ek hɨr
mɨt iuwe te maain hɨr nanre mɨt weinɨn.”

Jisas kɨkɨt Jerusalem kentar mɨt nises
hɨm mɨrak au
(Mt 23:37-39)

31 Hɨrak wen ketpim, mɨt han ne Farisi
hɨr nan netpɨwek, “Yi eino eikeipɨn! In ek
mɨtɨk Herot hanhan kakitep!”
32 Jisas ketpor, “Yi eino eitɨp manpen
mawenekɨn Herot petepin, teipmen, tepɨn
hi epɨr herwe enum, hɨkaap mɨt nɨnaap hɨr
pɨke nɨre yaain. Me wɨ wikak menmen mai
epei au. Menmen mai epei au, hi ehu ehɨt.
Herot kakiyep au ere hi hɨrɨak menmen
epei au.
33 Te hi wen ano ehitet yayiwe petepin,
teipmen, tepɨn. Hi profet ke God ap ahi ehɨt
wit hak au. Wit Jerusalem kerekek.
34 “O mɨt miyapɨr ne Jerusalem! Nɨpaa
God keriuwet mɨt profet hɨr newepyapɨr
hɨm mɨrak te yi yanɨp naa. Wɨ yapɨrwe hi
hanhan hari yi mɨt yererik hi naanmɨpri
har ke suware wari nɨkim mɨnɨk yapɨr
mɨre, te yi au yɨnapen.
35 In ek God keweikɨn sip kewet wit ki,
yi hɨras naanmɨprewem. Hi etpi werek,
yi eira au ere yi yaitɨp, ‘God kɨrɨak yaaim
kakɨkaap mɨtɨk hɨrak keriuwetek kaknen
kakɨkrehɨr ke God.’ ”

14

Jisas kɨkaap mɨtɨk kɨnap yɨnk kɨnwo
hɨrak kɨre yaaik

1 *Me wɨ Sabat, Jisas ken kaam menmen
keit wɨnak ke mɨtɨk iuwe ke Farisi. Hɨr
mɨt nau en naanmɨprewek te hɨrak kɨrɨak
menmen.
2 Mɨtɨk hak his hɨt mɨrak mɨnwo hɨrak
kerp menep kɨrapɨt Jisas.
3 *Jisas katɨp mɨt ninɨn nertei hɨm me
Moses natɨp mɨt em hɨr netike mɨt ne Farisi
kerek ninɨn nises hɨm me Moses, hɨrak
kitorhi kar ik: “Hɨm me Moses mamwisai
haiu mɨt mamkaap mɨt nɨnap me wɨ Sabat
o au?”
4 Hɨr ap newenhi au, wɨre wɨre neit, te
Jisas keit mɨtɨk kekepik ere werek, hɨrak
kesiuwerek ken.
5 *Hɨrak kesiuwerek ken, hɨrak keweikɨn
kitorhi kar ik: “Hos mi o bulmakau mi
mamɨnke mamɨkre hei me wɨ Sabat, yi
eiriyaak eiketik me wɨ Sabat o au?”
6 *Hɨr ap newenɨwekhi netpɨwek men-
men au. Hɨr yɨnk enuk.

Mɨtɨk ap han ekitet hɨrekes mɨtɨk iuwe
au emɨt

7 *Jisas epei kɨr mɨt yapɨrwe kerek
nanɨnen nanɨm menmen, hɨr nau yeno
yaaim me mɨt iuwe te hɨrak ketpor tok
piksa mar im.
8 *Hɨrak katɨp, “Wɨ kerek mɨtɨk hak
hɨrak kenɨni einen eiyɨm menmen me
nɨkan kɨrak kakɨt mɨte, yi ap eiyu yeno
yaaim me mɨt iuwe, te mɨtɨk iuwe akinɨnit
eknen.
9 Hɨrak eknen te mɨtɨk kerek nɨkan
kɨrak kakɨt mɨte, hɨrak kaknen kakɨtpi, ‘Yi
eiyɨnke eino ein, eiwis mɨtɨk iuwe ik hɨrak
ekwim.’ Hɨrak kɨrɨak menmen im te yi
yɨnk enuk eiyɨntar yi eiyu yeno weinɨm.
10 Im em emɨt! Mɨtɨk ketpi yi einen
eiyɨm menmen yi eiyu yeno weinɨm me
mɨt, te maain mɨtɨk nɨpaa ketput yi einen
eiyɨm, hɨrak kaktihis kakɨtpi kakɨr ik: ‘Nai
yinan, yi einen eiyu yeno me mɨt iuwe
newim,’ te mɨt en nɨpaa hɨrak netikewi
yayɨm menmen hɨr han kitet yi iuwe.
11 *Mɨtɨk kerek han kitet hɨrekes mɨtɨk
iuwe, God kakrɨakek hɨrak mɨtɨk weinɨk.”

Jisas katɨp mɨt nanɨne neimɨn nanɨnen
nanɨm menmen

12 Nepei au, Jisas katɨp mɨtɨk kerek nɨpaa
ketpɨwek kaknen kakɨm, hɨrak ketpɨwek
kar ik: “Maain ti enɨne mɨt nanɨnen
nanɨm menmen iuwe, ti ap enɨne paaprer
o haairer o nɨkerek o kikrek o nit yinan
netenen menmen iuwe au emɨt! Ti ap
erɨakem ehisesim ehɨntar maain hɨr pɨke
nanwetut menmen mit mamrerim.
13 *Maain ti hemani menmen, ti enɨne
mɨt enun menmen auri o mɨt his hɨt
nanamɨr enum.
14 *Ti erɨak menmen mar im te God
maain kakrekyut yaaim kakɨntar mɨt in
enun te hɨr ap pɨke nanwetutem mam-
rerim. Maain God kakwetutem me wɨ
kerek maain hɨrak kakɨkɨan mɨt kerek nɨre
yaain hɨr pɨke nanɨkrit nanu nantikerek.”

Jisas katɨp hɨm tok piksa me mɨt naam
menmen iuwe
(Mt 22:1-10)

15 *Mɨtɨk kiutɨp kau kɨnaan kaam men-
men kemtau menmen Jisas katɨp, hɨrak
ketpɨwek kar ik: “Mɨt nau kɨnaan neit
wit ke God nanɨm menmen hɨr han yaaik
nanu.”

* **13:29** Sam 107:3; Lu 14:15 * **13:30** Mt 19:30 * **14:1** Lu 11:37 * **14:3** Lu 6:9 * **14:5** Mt 12:11; Lu 13:15 * **14:6** Mt 22:46 * **14:7** Mt 23:6 * **14:8** Pro 25:6-7 * **14:11** Mt 23:12; Lu 18:14 * **14:13** Diu 14:29 * **14:14** Jo 5:29 * **14:15** Lu 13:29

16 Jisas ketpɨwek, “Nɨpaa ein mɨtɨk
kemani menmen kenɨne mɨt yapɨrwe
nanɨnen.
17 Wɨ epei man te hɨrak kakwet mɨt men-
men. Hɨrak keriuwet mɨtɨk kɨrak kaknɨnor
kakɨtpor kar ik: ‘Hi epei emani menmen te
yi einen eiyɨm eitikewa.’
18 Hɨrak kitorhi, te hɨr yapɨrwe natɨp,
‘Haiu ap te mamno au.’ Mɨtɨk hak katɨp, ‘Hi
epei hewɨr pewek heiyɨm hatɨn tɨ, te hi eno
ahɨrek te hi hanhan ti ap han enuk heriuwe
hi ap enen taau.’
19 Mɨtɨk hak katɨp, ‘Hi epei hewɨr pewek
etɨn bulmakau hiswiyen (10) me mamwen
tɨ te hi ano ahɨrem enɨnem te hi hanhan ti
ewisa hi ehu in ehɨm menmen mit au.’
20 *Mɨtɨk hak katɨp, ‘Hi epei heit mɨte te
hi ap anen au.’
21 “Te mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen mɨrak,
hɨrak ken ketpɨwek. Epei ketpɨwek, hɨrak
han enuk ketpɨwek kar ik: ‘Ti eno waswas
erer yayiwe me wit ehɨthis mɨt kerek his hɨt
nanamɨr mɨre enum, kerek nau yayiwe ek
e.’
22 Maain mɨtɨk hɨrak epei kan ketpɨwek,
‘Mɨtɨk Iuwe, menmen ti etpewem hi
epei hɨrɨakem, te yeno ham wen mepeit
weinɨm.’
23 Mɨtɨk iuwe katɨp mɨtɨk kerek kɨrɨak
menmen mɨrak kar ik: ‘Ti eno ehitet
yayiwe iuwe, ehitet ya ke yaank, ya meke
nɨmɨn te wɨnak kai eknempet ekriuwe mɨt
miyapɨr.
24 Hi etput werek. Ap nei kerek nɨpaa
hi henɨnor nanɨnen nanɨm menmen nan-
tikewa au.’ ”

Mɨtɨk ekinɨn han ekitet werek werek te hɨrak ekises Jisas
(Mt 10:37-38)

25 Mɨt miyapɨr yapɨrwe nen nises Jisas te
hɨrak keweikɨn ketpor kar ik:
26 *“Mɨtɨk kerek kaknen kakisɨsa hɨrak
hanhan kinɨn kemtau hɨm me miye haai
nɨrak, mɨte o nɨkerek nɨrak, hɨrak ap
kakises hɨm mai taau.
27 *Mɨtɨk kerek kisɨsa te kɨnaain men-
men enum mamnen mamkɨp, hɨrak ap te
kakises hɨm mai werek werek au.
28 “Keimɨn ke yi mɨt hanhan kakime
wɨnak iuwe nokik, hɨrak wen eku han
ekitet hɨrak ketenen teket mei o niu mei
kakwet mɨt kerek nankepik nanime wɨnak
kɨrak ere nanɨnepik.
29 Hɨrak epei kekin hei kamɨr teinɨk
kewis tapɨn, te hɨrak ap kime wɨnak ken-
terim wen au kentar hɨrak pewek kike
hɨram epei au mesi, te mɨt kerek nanɨnen
nanɨrek naniteɨweknaan nanɨniuwesɨsek.
30 Hɨr nantɨp nar ik: ‘Mɨtɨk ik kakime
wɨnak te hɨrak ap kakimaak ere werek au.’
31 “Mɨtɨk iuwe kerek naanmɨpre mɨt
yapɨrwe en kakno kaktike mɨt yapɨrwe
nɨrak 10,000 nanɨno nanɨnepan nantike
mɨtɨk iuwe hak ketike mɨt nɨrak yapɨrwe
nar 20,000. Hɨrak wen eku han ekitet hɨrak
manpenuk te kakɨrp kakinɨn mɨtɨk hak ik
kaktike mɨt nɨrak o taau.
32 Au en, mɨtɨk hak ek wen kepeit
yanɨmɨn, hɨrak kakriuwet mɨt nɨrak
nanɨno nanwenyipɨrek nanitɨwekhi me
mekam hɨr enrɨakem te hɨr enkiyan enu
enɨt.
33 Te keimɨn hɨrak ap ekinɨn han kitet
werek werek ekweikɨn sip ekwet menmen
mɨrak, hɨrak ap te kakises hɨm mai taau.

Sol tokim ap matɨn hɨm au, mɨt nanwɨrem
(Mt 5:13; Mk 9:50)

34 “Sol hɨram menmen yaaim, te hɨram
tokim ap matɨn hɨm mamɨrmeim te hɨram
pɨke emtɨn hɨm? Taauye!
35 Mɨt ap newɨrem te mamkaap tɨ au.
Hɨram mamɨwaank tɨ. Hɨr nanwɨrem
mamno mune me bulmakau mamkaap
menmen meit ni eim mamwo taau. Mɨt
nanwɨrem mamitet yayiwe weinɨk. Nɨkɨp
emnep eiyɨmtewem!”

15

Jisas katɨp hɨm tok piksa me sipsip kɨrɨr keit pɨn
(Mt 18:12-14)

1 Wɨ ham, mɨt enun kerek nari pewek
me takis, hɨr netike mɨt han enun nises
menmen enum, hɨr nan menep nanɨmtau
hɨm me Jisas.
2 *Mɨt han ne Farisi netike mɨt nertei
menmen me Moses newepyapɨr mɨt em,
natɨpan nene Jisas nar ik: “Hɨrak hanhan
kari mɨt enun kaam menmen ketikeri.”
3 Te Jisas kewenhi ketpor tok piksa im e:

4 *“Mɨtɨk kiutɨp ke yi mɨt kewis sip-
sip yapɨrwe, hak kɨnaaiwɨr mɨtɨk ik kɨrɨr
keit yaank te hɨrak kaknaiwɨrem mamu
weinɨm, hɨrak kakɨnkakɨtnɨwek ere kerek
epei kɨrɨr ek hɨrak kaknapɨnek.
5 Hɨrak kaknapɨnek, hɨrak kektɨn hɨpi
han yaaik kakriuwerek.
6 Hɨrak kektɨn hɨpi kaknan ek kakɨr ik
kakiun wit, hɨrak kaknɨne nɨrak yinan
netike mɨt ne wit kɨrak kakɨtpor, ‘Yi han
yaaik eitikewa. Hi epei hɨnapɨn sipsip
kerek nɨpaa kɨrɨr keit yaank eik.’
7 Hi hetpi mɨt ensel neit wit ke God
hɨr han yaaik kike keriyen neriuwe mɨt

* **14:20** 1Ko 7:33 * **14:26** Lu 18:29 * **14:27** Lu 9:23 * **15:2** Lu 5:30 * **15:4** Esi 34:11, 16; Lu 19:10

yaain hɨr nau werek werek. Te hɨr han yaaik wɨsenuk neriuwe mɨtɨk enuk kiutɨp keweikɨn sip kewet menmen enum. Hɨr han ehitet yayiwe iuwe, ehitet ya keyaaik iuwe nar ke mɨtɨk hɨrak han yaaik kentar sipsip kɨrak hɨrak kɨnapɨnek.”

Jisas katɨp tok piksa me pewek mɨnatɨn

8 “Mɨte peimɨn wetenen pewek hiswiyen (10), te kiutɨp kɨnatɨn keit, hɨre weksiu si wɨripep wɨnak ere hɨre wɨnapɨnek.

9 Hɨre epei wɨnapɨnek, hɨre wenɨne nɨre yinan netike miyapɨr ne wit kɨre eik, hɨre wetpor war ik: ‘Yi han yaaik eiyu eitikewa eiyɨntar hi hɨnapɨn pewek kerek nɨpaa kɨnatɨn.’

10 Hi hetpi mar im. Mɨt ensel ne God hɨr han yaaik iuwe neriuwe mɨtɨk hak kiutɨp keweikɨn sip kewet menmen enum.”

Hɨm me nɨkan pipɨak kɨnaaiwɨr haai kɨrak

11 Jisas wen ketpor kar ik: “Mɨtɨk hak kine nɨkerek hɨrakɨt wikereret.

12 Kike katɨp haai kɨrak, ‘Haai enkaau menmen mei in ek maain ti hahi ti ewetewem.’ Nepei au, haai kɨrak kenke menmen mɨrak kewet nɨkerek tɨrak em.

13 *Maain wɨ ham, kike kesiuwe tɨ keit pewek mererik keiyɨm kakno wit iuwe yanɨmɨn ein. Hɨrak kenke menmen mɨrak kewɨrem keiyɨm katɨn menmen enum.

14 Hɨrak kewɨr pewek keiyɨm katɨn menmen enum ere pewek nan epei au mesi hɨrak kau weinɨm. Hɨrak kau weinɨm, hawɨ au te ni merer wit wit mewo au, maa meit te mɨt menmen auri, hɨr nɨnpɨ maan.

15 Hɨrak nɨnpɨ maak te hɨrak ken kɨrɨak menmen me mɨtɨk ke wit ik e, hɨrak kesiuwerek kakno naanmamre sak mɨrak.

16 *Hɨrak hanhan kakɨm nu weki nɨkim mɨt newet sak em kentar hɨrak menmen au ap mei mau te hɨrak kakɨm au.

17 “Hɨrak epei kertei hɨrak kau enum enum hɨrak han kitet hɨrekes katɨp kar ik: ‘Mɨt yapɨrwe nɨrɨak menmen me haai kai, hɨr neit menmen werek te hi au nɨnpɨ meiyo, hi hau in hahi hentar hi menmen au.

18 *Hi pɨke eno ahɨr haai kai hi etpɨwek, ‘Haai, hi epei eweikɨn sip ewet God hi herekyut enum.

19 Hi ap yaaik te hi hɨre nɨkan kit au. Ti ewisa hi are mɨt nɨrɨak menmen mit.’

20 Hɨrak han kitet kar ik, te hɨrak kekrit kakno kakɨr haai.

“Hɨrak kan kitet yanɨmɨn, haai kɨrak kɨrek, hɨrak hanhanek kesiukɨn ken keiyewewik, kemwek tekep kises menmen me maamrer hɨrak keteiknɨwek hɨrak han yaaik keriuwerek.

21 Nɨkan katɨp haai kar ik: ‘Haai ye! Hi epei eweikɨn sip ewet God hi herekyut menmen enum. Hi ap yaaik te ti enewa hi nɨkan kit au.’

22 Te haai keremirɨwek hɨm katɨp mɨt nɨrɨak menmen mɨrak ketpor kar ik: ‘Yi eino waswas eiyɨt laplap yaaim emɨriyɨwekem eiyɨt pitau eiyɨnwɨkem eiriuwetɨwek su emu hɨt.

23 Eiyɨt bulmakau kerek wa kewik eikɨp eiyɨk te haiu emɨm han yaaik emu. (Haai kɨrɨak menmen im keteikɨn nɨkan kɨrak hɨrak wen hanhan hɨrak kɨre nɨkan kɨrak.)

24 *Haiu mamrɨakem mamɨntar nɨkan kai hɨrak kar ke mɨtɨk kaa. Te in ek haiu mɨnapɨnek epei kekrit kau.’ Hɨr nɨrɨak menmen han yaaik neriuwerem naam.

25 “In ek heiyiuwe kɨrak keit ni eim. Hɨrak pɨke kaknen wɨnak eik hɨrak kemtau mɨt nɨrɨre nine henye.

26 Hɨrak kenɨne mɨtɨk ke mɨt nɨrɨak menmen me haai kɨrak, hɨrak kitɨwekhi kar ik: ‘Yi mɨt ein yi yɨrɨak mekam?’

27 Hɨrak kewenhi kar ik: ‘Nɨkik kit epei kan te haai kit kenep bulmakau wa kewik nɨak naak neiyɨk nɨrɨre nenar nɨkik kit pɨke kan kepu werek, haai hɨrak han yaaik.’

28 *Hɨrak kemtewek epei au, hɨrak kine han enuk. Haai kɨrak ketpaan kan, hɨrak ketpɨwek kari han kɨrak te hɨrak kɨnapen kakno wɨnak nɨmɨn ein.

29 Hɨrak katɨp haai kɨrak, ‘Hi epei hɨrɨak menmen mit tito yapɨrwe, ap wɨ miutɨp te hi eweikɨn sip ewet hɨm mit au. Te ti ap eweto sak meme kiutɨpen te hi etike nai yinan mamkɨp mamɨk meiyɨk mamrɨre au.

30 Te nɨkan kit enuk kerek nɨpaa kewɨr pewek kerek nɨpaa ti ewetɨwekem, hɨrak ketike miyapɨr enun nari mɨt his newenɨnem neiyewewan, hɨrak epei kan in, te ti enep bulmakau yaaik wa kewik ekɨp ewetɨwekek.’

31 “Haai ketpɨwek, ‘Nɨkan kai, ti hekrit hekrit epu etikewa. Menmen yapɨrwe mai hɨram menmen mit.

32 Te haiu han yaaik emu emɨm menmen emrɨre emɨntar nɨkik kit hɨrak kar ke mɨtɨk epei kaa. Te in ek hɨrak pɨke kekrit kepu. Hɨrak kɨre sipsip kepɨr keit yaank, te in ek haiu mɨnapɨnek.’ ”

16

Mɨtɨk enuk naanmɨpre menmen me mɨtɨk hak kertei kɨrɨak menmen mamkaap hɨrekes

1 Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak kar ik: “Mɨtɨk hak ketenen pewek menmen ham yapɨrwe, hɨrak kewis mɨtɨk hak

* **15:13** Pro 29:3 * **15:16** Pro 23:21 * **15:18** Sam 51:4; Jer 3:12-13 * **15:24** Ef 2:1, 5, 5:14 * **15:28** Lu 15:2

naanmɨpre menmen mɨrak. Mɨt han nan
netpɨwek, ‘Mɨtɨk kerek naanmɨpre men-
men mit hɨrak kewɨr pewek mit menep
epei mamesi.’
2 Hɨrak kemtewek, hɨrak ketpɨwek kar ik:
‘Hi epei hemtau ti hɨrɨak enum. Ti ewiso
tɨwei eteikno menmen ti epei hɨrɨakem
entar ti ap wen naanmɨpre menmen mai
au.’
3 Te mɨtɨk kemtau menmen me mɨtɨk
iuwe kerekek hɨrak han kitet hɨrekes katɨp
kar ik: ‘Mɨtɨk iuwe kai kakɨnka kakriuweta
hi ano entar hi hɨrɨak enum heriuwe men-
men mɨrak. Hi arɨak mekam? Hi ap
manpenuk te hi ewep wi au. Hi yɨnk enuk
ehu yayiwe ehitehi mɨt nanweto pewek au.
4 Hi epei han kitet arɨak menmen ham
te mɨt hɨr anɨra entauhis ano wɨnak
kɨr hɨr naanemprau. Te maain hi epei
henke ekeipɨn menmen nɨpaa ein hi
naanmɨprewem hi ehu werek.’
5 Te hɨrak kenɨne mɨt yapɨrwe niutɨp
niutɨp nan kerek nɨpaa neit menmen
me mɨtɨk iuwe kɨrak weinɨm. Hɨr ap
newetɨwek nan mererim wen au, te hɨrak
katɨp mɨtɨk kerek kinɨn kan kar ik: ‘Ti
nɨpaa heit menmen marmenum me mɨtɨk
iuwe kai?’
6 Hɨrak ketpɨwek kar ik: ‘Hi nɨpaa heit
dram me tɨpar mar 100.’ Mɨtɨk naanmɨpre
menmen ketpɨwek, ‘Ehu in ehɨt tɨwei ik ti
ewis nɨpaa ti heit 50 dram kerem em.’
7 Mɨtɨk hak kan hɨrak kitɨwekhi kar ik:
‘Nɨpaa ti heit mekam?’ Hɨrak ketpɨwek,
‘Nɨpaa hi heit 100 bek rais kerem em.’
Hɨrak ketpɨwek, ‘Ti ehu in ehɨt tɨwei ik ewis
menmen mɨre 80 bek rais kerem em.’
8 *“Maain mɨtɨk iuwe kɨrak kan katɨp
mɨtɨk enuk kɨrak kerek naanmɨpre men-
men, hɨrak ketpɨwek hɨrak mɨtɨk enuk
weise tɨpar kertei menmen werek werek
kari han ke mɨt te maain mɨt ein naan-
mamrɨwek.” Jisas wen katɨp, “Mɨt ne tɨ ap
nises God hɨr ninɨn mɨt nises hɨm me God
me naanmɨpre menmen mɨr yapɨrwe.

9 *“Hi wen hetpi werek. Yi han kitet
yayɨt menmen mi eikaap mɨt eiriuwerem
te maain yi yayi yaino wit ke God hɨrak
kakɨtpi yi yayu yaitikerek yayɨntar yi
yɨrɨak menmen yaaim a? Taauye!

10 *“Mɨtɨk keimɨn hɨrak naanmɨpre
menmen kike werek werek, te maain hɨrak
naanmamre menmen wɨsenum werek
werek. Te hɨrak mɨtɨk kerek kemipɨn me
menmen kike, maain hɨrak kakmipɨn me
menmen iuwe.

11 Yi ap naanmɨpre pewek werek werek
me tɨ ik e, te keimɨn kakwisi yi naanmamre
hɨm yaaim me God? Taauye!
12 Te yi ap naanmɨpre menmen me mɨt
han werek werek, te God ap te kakweti
menmen kerek yi yaitenenim taau!
13 *“Mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk
hak ap te kakrɨak menmen me mɨtɨkɨt
wiketeres taau. Te hɨrak han tatwenɨn
hak, hak au kakneinɨk. O hɨrak han kekrit
keriuwe hak, han ap kekrit keriuwe hak.
Yi han ki kakɨnke kakɨntar pewek ap te yi
eiyises God werek werek taau.”

Hɨm me Moses metike menmen me God
(Mt 11:12-13)

14 *Mɨt ne Farisi hanhan pewek, hɨr nem-
tau menmen Jisas ketpim, te hɨr netpɨwek
enum nanwesɨsek.
15 *Te Jisas ketpor, “Yi keriyen yɨrɨak
menmen yari han ke mɨt yeriuwerem te hɨr
han kitet yi yɨre yaain yinɨn mɨt han. Te
God kertei han ki. Menmen mɨt han kitet
hɨram yaaim, God han kitet hɨram enum
weinɨm.
16 *“Hɨm me Moses metike hɨm me mɨt
profet, hɨram mepu naanmɨpri ere wɨ Jon
kerek kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar hɨrak kan
kewepyapɨr hɨm ham yaaim me God. Me
wɨ eim ere in haiu mewepyapɨr hɨm im
yaaim me God naanmamre mɨt.
17 *“Maain nepni mamtike tɨ ik mamno
mamɨwaank mamɨt. Te hɨm ham kike me
hɨm yaaim yapɨrwe Moses nɨpaa kewisɨm
ap te mamɨt taau! Mamɨr keremem mamu
mamɨt.

Jisas katɨp hɨm me mɨtɨk kɨnaaiwɨr mɨte
kakɨt mɨte hap
(Mt 5:31-32; 19:9; Mk 10:11-12)

18 *“Mɨtɨk kerek kepɨr mɨte pɨrak kakɨt
hap, hɨrak kɨre mɨtɨk enuk kari mɨte
his kewenem. Keimɨn keit mɨte nɨpaa
wɨnaaiwɨr mɨtɨk kɨre, hɨrak kɨre mɨtɨk
enuk kari miyapɨr his kewenem.

Hɨm me mɨtɨk ketenen pewek yapɨrwe
ketike Lasaras

19 “Nɨpaa mɨtɨk ketenen pewek yapɨrwe
kepu. Hɨrak kewɨr pewek yapɨrwe keit
klos yaaim iuwe. Hekrit hekrit hɨrak kau
werek, keriuwet klos yaaim, kaam men-
men yaaim.
20 Mɨtɨk enuk weinɨk niuk mɨrak Lasaras
kepu. Hɨrak mɨt nɨrak neriyaak neiyɨk nan
newisɨk kɨwaai ya weipɨr ke nɨwa ke wɨnak
eik.
21 *Hɨrak kemerɨr mɨt nanɨt menmen
mɨt newɨrem nɨpaa mau kɨnaan ke mɨtɨk

* **16:8** Ef 5:8; 1Te 5:5 * **16:9** Mt 6:20; Lu 14:14 * **16:10** Lu 19:17-26 * **16:13** Mt 6:24 * **16:14** Mt 23:14
* **16:15** Mt 23:28; Lu 18:9-14; Pro 21:2 * **16:16** Mt 11:12-13 * **16:17** Mt 5:18 * **16:18** Mk 10:11-12; 1Ko 7:10-11
* **16:21** Mt 15:27

iuwe hɨram menke. Hɨrak kau en nepere
mepnen meswɨwek (o mesiuwewik) wikes
meriuwe nin mɨram.
22 “Maain mɨtɨk weinɨk ek kaa, mɨt
newisɨk kekre hei te ensel ne God nɨnan
hɨmɨn kɨrak ken kau ketike mɨtɨk Ebraham
teit wit kɨrak kewik. Mɨtɨk ketenen men-
men yapɨrwe kaa, te mɨt newisɨk kekre hei.
23 Mɨtɨk ketenen menmen yapɨrwe hɨrak
kekre si enum, menmen merekyɨwek
han enuk yɨnk mɨrak mekek. Te hɨrak
kɨkɨamnaan kɨr Ebraham keit yanɨmɨn kau
niu ein ketike mɨtɨk Lasaras tekiyakɨt tau.
24 Te hɨrak kɨnap kenɨne, ‘Maam Ebra-
ham, ti han ekiteta esiuwe Lasaras ekwis
tɨpar emɨntɨrau nin kai te nɨme wenɨna. Hi
au si teknɨna heit wit enuk ik e.’
25 “Te Ebraham katɨp, ‘Nɨkan, ti han
ekitet nɨpaa ti etenen menmen yapɨrwe
kerek nɨpaa ti hau tɨ eik, Lasaras hɨrak kau
enuk te wikes makɨp, hɨrak kaam menmen
enum. In ek hɨrak kau werek werek te ti au
enuk yɨnk kitewo.
26 Hi hanhan akepit te menmen
mewenɨna. Wi iuwe kau nɨmɨn nɨpaa God
kewisɨm kerekirai. Te neimɨn in nanɨno
ein taau. Mɨt ein ap te nanrekir wi kerekek
nanɨnen nanɨrei taau.’
27 “Mɨtɨk ketenen pewek yapɨrwe katɨp,
‘Hi hituthi ti eriuwet Lasaras kakno wɨnak
kerek haai kai nɨpaa kewik.
28 Ti atɨp Lasaras hɨrak kakno kaktɨp
kikrek nai hispɨnak (5) hɨrak kakwepyapɨr
ekɨtpor hɨr enweikɨn sip enwet menmen
enum te hɨr ap anɨnen entikewa enu wit ik
kerek hi yɨnk keiyewo heitai.’
29 “Te Ebraham katɨp, ‘Hɨr netenen hɨm
me Moses mau tɨwei metike hɨm mɨt profet
newisɨm mau tɨwei. Ewisi hɨr enises hɨm
mɨr.’
30 Mɨtɨk ketenen pewek yapɨrwe katɨp,
‘Au, hɨr ap nanisesim au. Haai Ebraham
mɨtɨk hak kerek nɨpaa kaa ti eriuwetek
ekno ekɨtpor, te hɨr enweikɨn sip enwet
menmen enum.’
31 *Ebraham ketpɨwek, ‘Hɨr ap nanɨmtau
hɨm me Moses ketike profet au, te hɨr ap te
nanɨmtau hɨm me keimɨn kerek nɨpaa kaa
hɨrak pɨke kekrit kakno kakɨtpor taau.’ ”

17

Menmen enum mari han ke mɨtɨk kises hɨm me God
(Mt 18:6-7, 21-22; Mk 9:42)

1 Jisas katɨp mɨt nɨrak disaipel, “Menmen
enum me mamri han ke mɨt hɨr nisesim
mamriwaank, hɨram mamnen. Te keimɨn
kakrɨak menmen enum kakri han ke mɨt,
maain hɨrak God kakɨwaankek kakɨr ke
hɨrak kɨrɨakem.
2 Hɨram yaaim te mɨt nankaaip nan
keriyɨwek teruk, hɨr nanwɨrek hɨrak kakno
kakɨkre wan kaki kakɨt, te hɨrak kakrɨak
mɨtɨk kerek kises hɨm mai hɨrak kakweikɨn
sip kakises menmen enum. Hɨrak kaku
kakrɨak enum, maain hɨrak kaknen kakɨr
God hɨrak enuk wɨsenuk.
3 *“Yi naanempre hɨras hekrit hekrit yi
eiyises menmen yaaim keremem. Kit yinak
kerekyut enum ti enerek. Hɨrak yɨnk enuk
keriuwe menmen enum hɨrak kerekyutem,
hɨrak ketput, ‘Ti yaaik hi herekyut enum,’
te ti hetpɨwek hɨm yaaim mar im: ‘Hɨram
menmen weinɨm.’
4 Hɨrak ke wɨ miutɨp hɨrak kerekyut
enum me hispɨnak wik (7), te hɨrak
yɨnk enuk keriuwerem, hɨrak pɨke kaknen
kakɨtput, ‘Ti yaaik hi herekyut enum,’ te ti
etpɨwek, ‘Hɨram menmen weinɨm.’ Hɨrak
kɨrɨak karek karek ere hispɨnak wik (7),
ti etpɨwek, ‘Hɨram menmen weinɨm,’ ti
erɨweksak menmen enum.”

Jisas katɨp menmen me mɨt enises hɨm me God

5 *Mɨt aposel natɨp Jisas, “Ti ekepai te
haiu emisesit emɨrp han tokik.”
6 *Jisas katɨp, “Yi eiyises God werek
werek kike yi yɨre nu mastet nɨkim hɨram
kike te maain hɨram mamwo ere wɨsenum.
Yi eiyisesik eiyɨr ek te yi yaitɨp niuwaine
ik e, hɨrekes kakɨket kakriuwe puk mɨrak,
te hɨrak kakɨmtau hɨm mit kakno kakɨkɨr
hɨrekes kakɨkre wan eik kakɨrp kakɨt.

Menmen mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk hak kakisesim

7 “Te keimɨn ke yi mɨt hɨrak ketenen
mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen mɨrak kɨre
kewen tɨ me ni o naanmɨpre sipsip mɨrak.
Maain hɨrak kaknaaiwɨr ni kaknen wɨnak
ti etpɨwek, ‘Ti enen ehu yeno wasenum
ehɨm menmen?’ Hɨrak taau!
8 Au, ti etpɨwek har ik: ‘Ti emɨr laplap
tokim erekyo menmen mai mɨwaai eiyɨm
emeriyo ere hi ehɨm menmen, ehɨm tɨpar.
Te maain ti ehɨm menmen, ehɨm tɨpar mit.’
9 Hɨrak katɨp mɨtɨk kerekyɨwek menmen
mɨrak, hɨrak yaaik kentar hɨrak kemtau
hɨm mɨrak kerek hɨrak ketpɨwek em? Au,
hɨram menmen weinɨm.
10 Yi yar ke mɨtɨk eik kɨrɨak menmen
keremem. Yi epei yɨrɨak menmen God ket-
piyem yɨrɨakem, yi han ekitetim emɨr im:
‘Haiu mɨt weinɨn keriyen, haiu epei mɨrɨak
menmen keremem God ketpeiyem.’ ”

Jisas kɨkaap mɨt hiswiyen (10) kerek lepro mewi

* **16:31** Jo 11:44-48 * **17:3** Mt 18:15 * **17:5** Mk 9:24 * **17:6** Mt 17:20, 21:21 * **17:11** Lu 9:51-52, 13:22

11 *Jisas kepno Jerusalem kitet yayiwe
kewep provins Galili ketike provins Sa-
meria.
12 *Hɨrak kare kakno wit kike,
mɨt hiswiyen (10) lepro mewi hɨr
newenyipɨrek newisɨk yayiwe eik, hɨr
nepɨr nenpɨn nekeipnɨwek.
13 Hɨr nepɨr nenpɨn nekeipnɨwek, hɨr
nɨnap nenɨne Jisas netpɨwek, "Jisas Mɨtɨk
Iuwe, ti han etwenɨnei."
14 *Jisas kɨri ketpor, "Yi eino eiteikɨn
mɨtɨk pris kerek kewet God menmen keit
wɨnak kɨrak, yi eiteiknɨwek yɨnk ki." Hɨrak
ketpor, hɨr nepno, wasenum lepro epei
mekeipnor men te yɨnk kɨr kɨre yaaik.
15 Hɨr nertei hɨr nɨre yaain, mɨtɨk kiutɨp
ke mɨt en pɨke kan katɨp hɨm iuwe
kewenɨpi niuk me God.
16 Hɨrak kan kenke kɨwaai hɨt me Jisas
ketpɨwek, "Ti yaaik." Hɨrak mɨtɨk ke wit
Sameria.
17 Epei au, Jisas katɨp, "Hi epei hɨkaap
mɨt hiswiyen (10) lepro mewi. Mɨt
hispɨnak tekyaait (9) neit nein a?
18 Kenmak te mɨtɨk ik ke wit hak hɨrak
kerekek pɨke kan kewenɨpi niuk me God?
Mɨt ne Isrel au nɨnapen a?"
19 *Jisas ketpɨwek kar ik: "Ti ekrit eno. Ti
epei hɨre yaaik hentar ti han kiteta."

*Jisas katɨp ke wɨ maain hɨrak pɨke kak-
nen*
(Mt 24:23-28, 37-41)

20 *Mɨt han ne Farisi nitehi Jisas mewaai
meruri wɨ mamnen te God kakinɨn naan-
mamre mɨt. Hɨrak kewenhi ketpor kar
ik: "Mɨt ap nanɨr menmen im me God
mamnen au.
21 *Ap te mɨtɨk keiyak kaktɨp, 'Eiyɨr men-
men God kɨrɨakem keit in ek o meit ein e.'
Au, hɨram mau ke nɨmɨn ke yi mɨt, te yi
ap eiyɨrem eiyɨr ke yi eiyɨr nu o menmen
taau."
22 Hɨrak katɨp mɨt ne Farisi epei au, hɨrak
keweikɨn katɨp mɨt nɨrak disaipel keriyen
kar ik: "Wɨ mamnen te yi hanhan hi hahu
etikewi wɨ miutɨp kerekek mar ke in ek hi
Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hau hetikewi, te
maain hi ehu etikewi au.
23 *Mɨt han maain nanɨtpi nanɨr ik:
'Eiyɨrek! Krais pɨke kan.' o 'Eiyɨrek in.' Te
yi ap eiyɨtpaan eino eiyɨrek au emɨt! Hɨr
nemipɨn.
24 Mɨpre nepni mewenɨn iuwe mɨr merer
wit wit mau yaain, mamɨr im e te hi mɨtɨk
ke wit ke Mɨtɨk Iuwe me wɨ hi pɨke enen,
mɨt yapɨrwe nanɨra hi hahu yaain.
25 *Te hi ehinɨn hahi, mɨt ne tɨ in ek
enweikɨn sip enweto.
26 *"Maain wɨ hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe pɨke anen, menmen mamu mamɨr ke
wɨ nɨpaa Noa kau tɨ.
27 *Mɨt yapɨrwe nɨpaam menmen
nɨpaam tɨpar si enum, haairer nesiuwe
nɨkerek hɨram (o hɨran) nɨr te mɨt netike
miyapɨr neitan, netenenan his ere wɨ Noa
ken kekre sip mɨrak, wan tɨpar kɨniu kenep
mɨt hɨr naa ere nenepik o nesi.
28 *Wɨ hi pɨke enen hɨram mamɨr ke wɨ
nɨpaa Lot kau tɨ. Mɨt ein naam menmen
metike tɨpar si enum, hɨr newɨr pewek
neiyɨm neit menmen o nesiuwe menmen
mɨr neit nan mererim, hɨr namɨr ni me
wɨnak, hɨr nime menmen.
29 Me wɨ Lot kɨnaaiwɨr wit Sodom, God
keriuwet si metike nan sisi mɨnɨn enum
menep mɨt menepi neit ein.
30 Me wɨ hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe
maain hi pɨke enen ewepyapɨr hɨrekes, mɨt
nanrɨak menmen hi epei hetpiyem.
31 *"Me wɨ eim, keimɨn kentɨr wɨnak
siup ap te kakɨkiuwe kaknen kakinɨn kakɨt
menmen mɨrak yaaim mekre wɨnak kɨrak
au. Hɨrak kakrɨr kerek ek. Mɨtɨk kerek keit
ni mɨrak, hɨrak kɨrem, hɨrak ap te kaknen
wɨnak kakɨt menmen ekɨt. Hɨrak kakrɨr
kerek ek.
32 *Yi han ekitet Lot mɨte pɨrak. Hɨre
weweikɨn werp wɨr wit Sodom te God
kaaup keweikniye hɨre weweikɨn wɨre
nan.
33 *Mɨtɨk keimɨn hanhan naanmamre
hɨrekes, hɨrak ap kises hɨm me God, maain
hɨrak kaku kaktike God au. Keimɨn kerek
ap hanhan naanmɨpre hɨrekes te maain
hɨrak kaki kakɨntar hɨrak kises hɨm mai,
God kaktɨwekhis kaku kaktikerek.
34 "Hi hetpi. Me wɨtaan keremem hi
pɨke enen, mɨtɨkɨt wiketeret tatwaai yeno
miutɨp, kiutɨp hi etɨwekhis kaknen kak-
tikewa, au kiutɨp kakwaai yeno kakwaai
kakɨt.
35 Miyapɨr wiketeri nehis newen niu.
Hap piutɨp hi etɨwehis wawu wautikewa.
Hap ep au, wawu wawɨt en. [
36 Mɨtɨkɨt wiketeret tatɨt ni eim. Mɨtɨk
hak hi etɨwekhis heiyɨk kaknen, hak au
kaku.]"
37 *Mɨt nɨrak disaipel nemtau menmen
im hɨrak ketpor, hɨr nitɨwekhi, "Mɨtɨk
Iuwe, menmen im mamɨt nein?" Jisas
ketpor tok piksa ik: "Herwe kaa kɨwaairi te
hore tepre mamno mamwik mamkinenik
mamɨk."

* **17:12** Lev 13:45-46 * **17:14** Lev 14:2-3; Lu 5:14 * **17:19** Lu 7:50 * **17:20** Jo 3:3, 18:36 * **17:21** Mk 13:21 * **17:23** Lu 21:8 * **17:25** Lu 9:22 * **17:26** Jen 6:5-12 * **17:27** Jen 7:6-23 * **17:28** Jen 18:20, 19:25 * **17:31** Mt 24:17-18 * **17:32** Jen 19:17, 26 * **17:33** Lu 9:24 * **17:37** Jop 39:30

18

Jisas katɨp hɨm tok piksa me mɨte weiniye wetike mɨtɨk masistret

1 *Jisas katɨp mɨt nɨrak hɨm tok piksa
kakɨkepi hɨr enɨrtei te hɨr enitehi God
hekrit hekrit, hɨr ap enɨnapen.
2 Hɨrak katɨp kar ik: "Nɨpaa mɨtɨk ma-
sistret kau wit hak kiutɨp, hɨrak ap kises
God, ap hanhan mɨt au.
3 Mɨte hap weiniye nɨpaa mɨtɨk kɨre kaa
hɨre wau wit kiutɨp wetike masistret, hɨre
wen wan wɨr masistret ik wetpɨwek war
ik: 'Mɨtɨk hak enuk kan kerekyo enum. Ti
ekepa.'
4 Nɨpaa enum eik masistret ap kekepye
ere maain hɨrak han kitet menmen im
hɨrak katɨp, 'Hi ap hɨnapen God au, hi ap
hanhan mɨt.
5 *Hi akaap mɨte weiniye hentar hɨm
hɨre wetpewem te hɨre ewu werek o au en,
hɨre waunen hekrit hekrit te waurekya han
enuk eriuwerep.' "
6 Jisas wen katɨp, "Yi eiyɨmtau hɨm me
mɨtɨk masistret enuk ketpim, yi han ekite-
tim.
7 In ek yi han ekitet God kakɨkaap mɨt
nɨrak kakɨmtor hɨm mɨr kerek hɨr nɨnap
nanitɨwekhi ekɨkepi wɨtaan wanewik o au?
Te hɨrakkakɨkepi waswas o au?
8 Hi etpi, God kakɨkepi kakɨmtau hɨm
mi kakrɨakem wasenum. Te maain hi
Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi pɨke enen tɨ,
mɨt hɨr han ekiteta nanitehi God menmen
nanmeriyo o au?"

Hɨm tok piksa me mɨtɨk ke Farisi ketike mɨtɨk enuk kari pewek me mɨt ne takis

9 Jisas hɨrak wen katɨp hɨm tok piksa im
e me mɨt kerek han kitet hɨras hɨr nɨrɨak
menmen yaaim, te nɨnaain han en nɨrɨak
menmen enum.
10 Hɨrak katɨp kar ik: "Mɨtɨkɨt wiketeret
tɨniu ten wɨnak iuwe ke God hɨrakɨt titehi
God menmen. Hak ke mɨt ne Farisi, hak ke
mɨt nari pewek me takis me mɨt.
11 *Mɨtɨk ke Farisi kerp hɨrekes kitehi
God kar ik: 'God, hi han yaaik heriuwit
hentar hi ap enuk har ke mɨt han au. Hi ap
enuk o sampeine hari pewek me mɨt, hises
menmen enum o etike mɨte wɨrɨran au. Hi
ap har mɨtɨk ik enuk kerek kari pewek me
takis me mɨt au.
12 *Me wɨ wik me wik miutɨp miutɨp, hi
au hɨt nɨnpɨ hau te hi hituthi menmen. Hi
pewek mei man hi ewepim ewetut pɨnam
kike, hi ehɨt pɨnam kerek mepeit en.'
13 *Hɨrak katɨp kar ik, te mɨtɨk enuk kari
pewek me mɨt me takis, hɨrak keit wɨnak ke
God kerp yanɨmɨn, hɨrak ap kɨkɨamnaan
men niu wit ke God au. Hɨrak yɨnk enuk
kɨwaai his kewen han pank kɨrak katɨp
God, 'Ti hanhan heriuwa. Hi mɨtɨk enuk
hɨrɨak menmen enum.'
14 *Jisas katɨp, "Hi hetpi, mɨtɨk ik ek
enuk kari pewek me mɨt, hɨrak kɨnaaiwɨr
wɨnak ke God hɨrak God katɨp hɨrak yaaik.
Te mɨtɨk hak eik au. Mɨtɨk kerek han
kitet hɨrak yaaik kinɨn mɨt han, God
kaktɨp hɨrak weinɨk. Te mɨtɨk kerek hɨrak
han kitet hɨrak weinɨk, God kakrekyɨwek
kaktɨp hɨrak yaaik iuwe."

Jisas kewis his mentar nɨkerek kitehi God naanmamror

(Mt 19:13-15; Mk 10:13-16)

15 Mɨt han neit nɨkerek kike nɨr neri nan
Jisas te hɨrak ekwis his emɨnteri ekitehi
God naanmamror. Te mɨt disaipel nɨr miye
haai nɨr hɨr natɨp neneri nar ik: "Jisas epei
kɨkaap mɨt yapɨrwe hɨr nɨnap. Nɨkerek
kike hɨr weinɨn. Yi einopɨn!"
16 Te Jisas kenɨne nɨkerek kike enɨnen
enɨrek, hɨrak katɨp mɨt disaipel nɨrak, "Yi
eiwisi hɨr enɨnen. Yi ap eiweni eiyɨntar mɨt
hɨr nanises hɨm me God hɨr han ekitet God
nanɨr ke nɨkerek han kitet hɨm me miye
haai netpim.
17 *Hi hetpi werek. Neimɨn ap nises hɨm
me God nanwisɨk naanmampri nanɨr ke
nɨkerek hɨr nises hɨm me miye haai nɨr, hɨr
ap nanɨt menmen God kakwetɨrem taau."

Hɨm me mɨtɨk iuwe kinɨn mɨt ketenen menmen yapɨrwe

(Mt 19:16-30; Mk 10:17-31)

18 *Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt iuwe ne Isrel
kan kitɨwekhi kar ik: "Mɨtɨk Yaaik kerek
ti hertei menmen ewepyapɨrem, hi erɨak
mekam te hi ehɨt hɨmɨn yaaik hi ehu etike
God tipmain tipmain enum eik?"
19 Jisas ketpɨwek kar ik: "Henmak te ti
etpo hi yaaik? Ti hertei ti atɨp hi hɨre
keimɨn te ti atɨp hi yaaik a? Mɨtɨk kiutɨp
kekre nɨmɨn ne yi mɨt miyapɨr hɨrak yaaik
au. God kiutɨp kerekek.
20 *Ti hertei hɨm lo Moses nɨpaa kewisɨm.
'Yi ap eitike miyapɨr kerek epei neit mɨt yi
ap eirɨran au emɨt! Yi ap einep mɨt nani. Yi
ap eisawɨn eiyɨt menmen me mɨt han. Yi ap
eimipɨn eiwenɨn hɨm mɨtɨk hak. Yi eiyises
miye haai ni eiyɨmtau hɨm mɨr.' "
21 Mɨtɨk kerek ketenen menmen yapɨrwe
ketpɨwek, "Nɨpaa kerek hi hɨre nɨkan kike
ere in ek hi epei hises hɨm me God Moses
kewisɨm mau tɨwei."
22 *Jisas kemtau menmen im, hɨrak
ketpɨwek, "Ti wen erɨak menmen ham

* **18:1** Ro 12:12; Kl 4:2; 1Te 5:17 * **18:5** Lu 11:7-8 * **18:11** Lu 16:15 * **18:12** Jen 14:20; Mt 23:23 * **18:13** Sam 51:1 * **18:14** Mt 23:12; Lu 14:11 * **18:17** Mt 18:3 * **18:18** Lu 10:25 * **18:20** Eks 20:12-16; Diu 5:16-20 * **18:22** Mt 6:20

miutɨp ti ap hisesim. Ti etenen menmen
yapɨrwe. Ti eno esiuwe menmen mit ehɨt
pewek mamrerim ti ewet mɨt enun weinɨn
em. Epei au, ti enen eisɨsa. Ti erɨakem te
God kakwetut menmen yaaim mɨrak kakɨt
wit kɨrak."
23 Mɨtɨk ketenen menmen yapɨrwe kem-
tau hɨm im, hɨrak han enuk kentar hɨrak
ketenen menmen yapɨrwe. Hɨrak kɨnapen
kakwet mɨt em.
24 Jisas kɨrek, hɨrak han enuk te hɨrak
katɨp, "Amɨrkeik te mɨt netenen menmen
yapɨrwe hɨr enwis God kinɨni naanmamri
hɨr nises hɨm mɨrak. Taauye!
25 Miyak kamel (hɨrak kɨre hos) kakno
kakitet pewek kɨhi taau. Mɨtɨk kerek wen
ketenen menmen yapɨrwe kakno kakises
hɨm me God kakwis God kakinɨn naan-
mamrɨwek taauye!"
26 Te mɨt nemtau hɨm im, hɨr nitɨwekhi,
"Te keimɨn God kaktɨwekhis kaku kaktik-
erek kaku kakɨt? Taauye!"
27 *Jisas kewenhi ketpor, "Menmen mɨt
ap nanrɨakem, hɨram menmen weinɨm
God hɨrak kakrɨakem."
28 Te Pita katɨp, "Haiu epei mɨnaaiwɨr wit
kaiu, menmen maiu misesit."
29 Jisas ketpor kar ik: "Hi hetpi im
e. Neimɨn nɨnaaiwɨr wit kɨr o nɨnaaiwɨr
miyapɨr nɨr o kikrek nɨr o miye haairer o
nɨkerek nɨr nentar hɨr nises hɨm me God,
30 hɨr nanɨt menmen yaaim yapɨrwe me
wɨ hɨr nau tɨ ik e. Maain God skelim mɨt,
hɨr nanu nanɨt nantikerek tipmain tipmain
enum eik."

Jisas katɨp keteipim hɨrak kaki maain
pɨke kakɨkrit
(Mt 20:17-19; Mk 10:32-34)

31 *Jisas keithis mɨt disaipel nɨrak
hiswiyen wik (12) keri ken ketpor,
"Eiyɨmtau! Haiu mamno wit Jerusalem
menmen yapɨrwe mɨt profet nɨpaa
newisɨm mau tɨwei me hi Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk Iuwe hɨram mamnen.
32 *Te hɨr nanriuweta hi ano his me
mɨt enun ap ne Isrel hɨr nanrekyo enum,
nanitɨtonaan, nanɨtpo enum, nanɨnikɨn
tɨmank mamnewa.
33 Hɨr naniyep nanriuwe nɨpɨn, hi ano
te mɨt nanwenkeka hahu nu tentarakɨt hi
hahi. Me wɨ wikak hi pɨke akrit ehu."
34 *Mɨt disaipel ap nertei menmen werek
werek au. Te menmen kerek hɨrak ketpim
au mɨsawɨn ap meke yaain au. Te hɨr ap
nertei menmen werek werek Jisas ketpim
au.

Jisas kɨkaap mɨtɨk nanamɨr toto
(Mt 20:29-34; Mk 10:46-52)

35 Jisas kan menep wit Jeriko, mɨtɨk
kerekek nanamɨr toto kau menep yayiwe
kenɨne mɨt miyapɨr nanwetɨwek nan te
kakɨt menmen kakɨm.
36 Mɨtɨk nanamɨr toto kemtau mɨt
yapɨrwe nan nanɨno, hɨrak kitehi mɨt han
kar ik: "Mɨt nɨrɨak mekam?"
37 Hɨr netpɨwek, "Jisas ke wit Nasaret kan
kesipetit ken."
38 *Hɨr netpɨwek te mɨtɨk nanamɨr toto
kɨnap katɨp, "Jisas Nepenyek ke Devit. Ti
han etwenɨna."
39 Te mɨt kerek ninɨn ek nenerek
netpɨwek, "Ekintɨp wɨre wɨre!" Te hɨrak
pɨke kɨnap yapɨrwe kenɨne hisiuwe,
"Nepenyek ke Devit, ti han ekepai
naanmɨprai, te ti han etwenɨna."
40 Jisas kemtewek hɨrak kerp ketpor,
"Eiyɨthis mɨtɨk nanamɨr toto eiyɨk einen."
Hɨr neiyɨk nan, hɨrak kan menep, Jisas
kitɨwekhi kar ik:
41 "Ti hanhan hi erekyut mekam?" Mɨtɨk
nanamɨr toto katɨp, "Mɨtɨk Iuwe, hi han-
han nanamɨr kai pɨke eksiupan te hi ahɨr
menmen werek werek."
42 *Hɨrak katɨp epei au, Jisas ketpɨwek,
"Ti esiupan nanamɨr ehɨr menmen. Ti han
ekiteta te hi hekepit ti hɨre yaaik."
43 Wasenum hɨrak kɨr menmen werek
werek kises Jisas kewenɨpi God. Mɨt
yapɨrwe nɨrek, hɨr newenɨpi God nentar
hɨr han yaaik neriuwerek.

19

Hɨm me Sakias

1-2 Jisas kepno kitet wit Jeriko kesipatek
kepno. Mɨtɨk iuwe niuk mɨrak Sakias hɨrak
kepu wit ik. Hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt
kerek hɨr nari pewek me mɨt ne takis
newet gavman em. Hɨrak ketenen men-
men yapɨrwe.
3 Mɨtɨk ik hɨrak kare kakɨr Jisas hɨrak
keimɨn. Hɨrak mɨtɨk kike yinak te ap
kakɨr Jisas kentar mɨt yapɨrwe nerp menep
menep nesonɨwek.
4 Te hɨrak kesiuknen kinɨn mɨt yapɨrwe
ken kɨniu nu fik kau niu (hɨrak kɨre tapɨr
kup) hɨrak kakɨr Jisas kentar hɨrak kakno
kaksipaat nu ik e.
5 Jisas kan kerp nu ik e kɨkɨamnaan kɨr
Sakias ketpɨwek kar ik: "Sakias, ekiuwe
wasenum enen. Hi etput, hi petepin atike-
wit wauno wɨnak kit ek."
6 Sakias kekiuwe wasenum kan tɨ, hɨrak
han yaaik keriuwe Jisas kekre han kɨrak,
hɨrak keriyaak ken wɨnak kɨrak.
7 *Hɨr mɨt yapɨrwe nɨrek, hɨr natɨpan
nɨnan yipɨr newɨrek hɨr natɨp nar ik: "Jisas

* **18:27** Mk 14:36 * **18:31** Lu 24:44 * **18:32** Lu 9:22, 44 * **18:34** Mk 9:32 * **18:38** Mt 15:22 * **18:42** Lu 7:50 * **19:7** Lu 5:30, 15:2

kakno wɨnak ke mɨtɨk enuk kɨrɨak menmen enum.”
8 *Maain keit wɨnak eik, Sakias kekrit kerp katɨp Jisas, “Mɨtɨk Iuwe emtau! Hi ewet pewek o menmen mai pɨnam mamno mɨt enun winen menmen auri. Te hi nɨpaa emipɨn mɨt han ekinortɨp pewek mɨr, hi pɨke ewetɨrem mamrer mɨr kerek nɨpaa hi etɨwem miutɨp, hi ewetɨrem tekyaait.”
9 *Jisas katɨp te mɨt nau en nemtewek. Hɨrak katɨp kar ik: “Petepin mɨtɨk ik epei keweikɨn sip kewet menmen enum. Hɨrak hɨrekes nepenyek ke Ebraham kentar in ek hɨrak kises God werek werek. Hɨrak kises God werek werek kentar
10 *hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, hi han te hi hɨnhatɨn mɨt hɨr newaank hɨras nar mɨtɨk ik, te hi ekepi etorhis.”

Jisas katɨp hɨm tok piksa ke mɨt naanmɨpre pewek me mɨtɨk hak
(Mt 25:14-30)

11 Jisas katɨp hɨm tok piksa men mɨt kerek nemtewek katɨp Sakias menmen. Hɨrak katɨp hɨm im kentar in ek hɨrak epei menep kakiun wit Jerusalem kaki. Te hɨr mɨt han kitet natɨp epei menep te God kaknen kakriuwe menmen mɨrak iuwe yaaim kakinɨn naanmamre mɨt.
12 *Te Jisas katɨp kar ik: “Nɨpaa mɨtɨk hak iuwe kepu. Hɨrak kakno wit hak keit yanɨmɨn te mɨt han nanwisɨk kakre iuwe naanmamre mɨt neit ein. Maain hɨrak pɨke kaknen wit kɨrak ik.
13 Menep hɨrak kakno, hɨrak kenɨne mɨt hiswiyen (10) nekepik nɨrɨak menmen mɨrak, hɨr nan. Hɨr nan, hɨrak kewtɨr pewek mar 20 kina miutɨp miutɨp. Epei au, hɨrak ketpor, ‘Eiyɨmtau menmen. Yi yayɨt pewek im em, hɨram mamri meiyam mamkiterem mamwaai ere iuwe, te hi pɨke anen.’
14 *“In ek, mɨt han ne wit kɨrak, hɨr nɨneinɨk te hɨr nesiuwe mɨt han nɨkaru nen natɨp nar ik: ‘Haiu mɨnapen mɨtɨk ik kakre iuwe naanmamrai.’
15 “Maain mɨtɨk iuwe epei naanmɨpre mɨt pɨke kan, wasenum hɨrak kenɨne mɨt kerek nɨrɨak menmen mɨrak em kerek nɨpaa neit pewek, hɨrak keriyeiri hɨr nan nerp ninaan mɨrak, hɨrak kitorhi me pewek nɨpaa hɨrak kewetɨrem, te hɨr neit pewek meiyam mamtikerem o au.
16 Mɨtɨk hak kiutɨp kinɨn kan katɨp, ‘Mɨtɨk iuwe, me pewek nɨpaa ti ewetewem mar 20 kina, hɨram mari ham mɨre 200 kina.’
17 *Mɨtɨk iuwe ketpɨwek kar ik: ‘Ti yaaik, ti mɨtɨk erekyau menmen mai yaaim. Ti yaaik naanmɨprau menmen kike mar im werek, te hi ewisit naanmamre wit iuwe mar hiswiyen (10) im e.’
18 “Hɨrak epei ken, mɨtɨk hak kerek kɨrɨak menmen mɨrak ek kan katɨp, ‘Mɨtɨk iuwe, me pewek nɨpaa ti ewetewem mar 20 kina, hɨram mari ham mɨre 100 kina.’
19 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk iuwe king katɨp me mɨtɨk ik kar ik: ‘Ti naanmamre wit mar hispɨnak (5).’
20 “Hɨrak epei ken, mɨtɨk hak kɨrɨak menmen mɨrak kan katɨp, ‘Mɨtɨk iuwe, im em hɨram pewek mit nɨpaa ti ewetewem. Hi hɨsawɨnem mekre wa hɨtɨn.
21 Hi hɨneinit hentar ti menmen kerek mɨt han nimaam. Ti ewenkek menmen kerek nɨpaa ti ap emɨr em au, mɨt han namɨr.’
22 “Mɨtɨk iuwe king ketpɨwek, ‘Ti mɨtɨk erɨak menmen mai, ti enuk! Hi pɨke ehɨt hɨm mit ti etpim me hi, hi pɨke enit eriuwerem. Ti hertei hi mɨtɨk enuk atɨp hɨm tokik tokik ari menmen ap mai ewenkek menmen kerek hi ap epei hamɨr au mɨt han.
23 Henmak te ti ap ewisa pewek mei mekre benk? Te hi ehɨt meiyam kike weinɨm mamtikerem wɨ kerek hi pɨke han in a?’
24 Te mɨtɨk iuwe king katɨp mɨt kerek nerp ein en, ‘Eiyɨt pewek emkeipnɨwek eiwɨrem te yi eiwet mɨtɨk hak kerek ketenen 200 kina eiwetɨwekem.’
25 “Hɨr netpɨwek, ‘Mɨtɨk iuwe mɨtɨk eik epei ketenen 200 kina, ekɨt.’
26 *“Mɨtɨk iuwe katɨp kar ik: ‘Hi etpi mɨt kerek netenen menmen hɨram yapɨrwe, te maain hɨrak mɨtɨk iuwe kakwetɨr meiyaam. Te mɨt kerek ap netenen menmen yapɨrwe au, menmen kike kerek hɨr netenenim, mɨtɨk iuwe kaktɨwem mamkeipnor.
27 In ek mɨt nai nepan nɨnaain hi hɨre mɨtɨk iuwe naanmamror, yi eitorhis einen in yi einɨp te hi ahɨri.’ ”

Jisas ken Jerusalem kakre mɨtɨk iuwe naanmamre mɨt
(Mt 21:1-11; Mk 11:1-11; Jo 12:12-19)

28 Jisas katɨp hɨm im epei au, hɨrak kinɨn kɨniu kakno wit Jerusalem.
29 Hɨrak kan menep ke wit Betfasi ketike wit Betani keit mɨniu (o neiyɨp) niuk mɨrak oliv. Epei au, Jisas keriuwet mɨtɨkɨt disaipel wik tɨniu ten.
30 Hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: “Yi eino wit eik yi eiyɨr donki nɨkik (hɨrak kɨre hos) mɨt nekeipɨk kerp kerek mɨt niutɨp niutɨp

* **19:8** Eks 22:1; Nam 5:6-7 * **19:9** Ap 16:31-34; Lu 13:16 * **19:10** Lu 15:4; Jo 3:17; 1Ti 1:15 * **19:12** Mk 13:34
* **19:14** Jo 1:11 * **19:17** Lu 16:10 * **19:26** Mt 13:12; Lu 8:18

ap nɨpaa newik wen au. Yi eisiupanek
eiriyaak eiyɨk einen in e.
31 Te mɨt han nanitihi, ‘Yi yenmak te yi
yesiupan ek,’ te yi eiyɨtpor, ‘Mɨtɨk iuwe
hanhan kaktɨwek.’ ”
32 *Hɨrakɨt ten ten ere tɨnapɨn menmen
mar ke Jisas nɨpaa ketpɨwekɨtem.
33 Tɨnapɨnek o, hɨrakɨt wen tesiupan hos,
mɨt kerek naanmɨpre hos netpɨwekɨt, “Yi
yenmak te yi yesiupanek?”
34 Hɨrakɨt tatɨp, “Mɨtɨk iuwe kawɨr kak-
wik.”
35 Hɨr newenhi te hɨrakɨt tari hos eik
teiyɨk ten Jisas, hɨr yapɨrwe newɨr saket
(hɨram mɨre laplap) mentar hos sip kɨrak,
te hɨr nekin Jisas newisɨk kewik.
36 *Jisas kewik kepno, hɨr mɨt nepno
netikerek nenepep saket newisɨm minɨn
mɨwaai yayiwe neteikɨn hɨr newenɨpiyek
han yaaik neriuwerek.
37 Jisas kan menep wit Jerusalem kerek
yayiwe kiun wank kekiuwe ken mɨniu Oliv
ek, mɨt disaipel nɨrak yapɨrwe nererik
menep menep hɨr han yaaik newenɨpi God
nine henye newep hɨm iuwe nentar men-
men yaaim hɨr epei nɨr Jisas kɨrɨakem.
38 *Hɨr natɨp nar ik:
“God naanmamre Mɨtɨk Iuwe kerek naan-
mamre haiu mɨt, hɨrak kakɨkrehɨr
God. God hanhan keriuwai haiu mɨt.
God hɨrak kakɨt niuk iuwe.”
39 Te mɨt han ne Farisi kerek naanmɨpre
hɨm me Moses nekre mɨt yapɨrwe en natɨp
Jisas, “Mɨtɨk Iuwe, ti atɨp mɨt disaipel nit
wɨre wɨre nentar hɨr natɨp God keriuwetit
te ti han tɨ ik. Hɨram enum.”
40 Jisas kewenhi ketpor, “Hi etpi,
hɨr nekintɨp wɨre wɨre, nan hɨremes
kerek mɨwaai yayiwe mamnap mamtɨp
mamwenɨpi niuk mai.”

Jisas kɨkɨt Jerusalem kentar mɨt neweikɨn sip newetɨwek

41 *Jisas epei kan menep wit Jerusalem,
hɨrak kɨrek, hɨrak kɨkɨt mɨt nau wit eik.
42 *Hɨrak katɨp, “Hi hanhan te yi mɨt
petepin yertei menmen eitɨwem me yi eiyu
werek werek, te in ek yi ap yerteiyem taau.
43 Maain wɨ mamnen te mɨt ni enun
nepan nanɨnen nanweikni hɨr naniyepeti
mɨt nanɨnke yinan hesini nanɨnke yinan
hasini.
44 *Te hɨr nanɨnen naniwep yi mɨt
miyapɨr nanɨwaank wit ki. Ap te nan
mei miutɨp mamu kerek nɨpaa mepu ek
taau. Menmen im mamnen mamɨntar yi ap
yertei wɨ God kan te kakɨkepi.”

Jisas ken wɨnak iuwe ke God kepɨr mɨt nesiuwe menmen neit ein

(Mt 21:12-17; Mk 11:15-19; Jo 2:13-22)

45 Maain wɨ ham Jisas ken wɨnak iuwe
kerek mɨt nererik natɨp hɨm me God neitai
en, hɨrak kene mɨt kerek nesiuwe men-
men mɨre sipsip o hore menmen ham mɨt
namɨp nanwet God em, hɨrak kepɨri nen.
46 *Hɨrak ketpor kar ik: “Hɨm nɨpaa
God ketpim mɨt newisɨm mau tɨwei mar
im: ‘Wɨnak kai mɨt netpim hɨrak ke hɨr
nanɨno nanitehi God menmen naneitak.’
Te yi yeweiknɨk kɨre wɨnak ke mɨt enun
nekintɨp menmen newik.”
47 *Epei au, hekrit hekrit Jisas katɨp mɨt
miyapɨr hɨm mɨrak keit wɨnak iuwe ke God
kerek ek. Te mɨt iuwe pris newet God
menmen me mɨt, hɨr netike mɨt ne Skraip
kerek natɨp mɨt miyapɨr hɨm me Moses, hɨr
netike mɨt iuwe ninɨn mɨt, hɨr nimenɨpɨn
Jisas hanhan nankɨp kaki.
48 *Te hɨr ap nɨrɨakem au nentar hɨr
mɨt yapɨrwe nemtau hɨm mɨrak ap te
nanɨnaaiwɨr hɨm meiyam miutɨp au. Hɨr
hanhan netikerek neit wɨnak iuwe ke God
eik.

20

Mit iuwe nitehi Jisas: Keimɨn kewisit ti ewepyapɨr hɨm me God?

(Mt 21:23-27; Mk 11:27-33)

1 Wɨ ham, kerek Jisas kepeit wɨnak iuwe
ke God keit Jerusalem kerekek, hɨrak katɨp
mɨt miyapɨr hɨm yaaim me God, mɨt han
pris iuwe kerek newet God menmen me
mɨt, hɨr netike mɨt ne Skraip kerek natɨp
mɨt miyapɨr hɨm me Moses, hɨr netike mɨt
iuwe hɨr naanmɨpre mɨt ne Isrel hɨr nan.
2 Hɨr nan hɨr nitɨwekhi, “Ti etpai, keimɨn
kehimɨtenit te ti han hɨrɨak menmen
im? Keimɨn ketput hɨram yaaim te ti
hɨrɨakem?”
3 Jisas kewenhi ketpor, “In ek hi hitihi yi
eiyɨtpewem.
4 *Mɨtɨk Jon, God keriuwetek kan hɨrak
kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar ketpor hɨr en-
weikɨn sip enwet menmen enum o Jon
hɨrekes han kitetim kɨrɨakem?”
5 *Hɨr natɨpan han kitetim mar im: “Haiu
mamtɨp me God, te hɨrak kaktɨp, ‘Hɨram
meke God man te yi yenmak ap yises hɨm
me Jon?’
6 Te haiu mamtɨp Jon hɨrekes han kitetim
kɨrɨakem, mɨt yapɨrwe in en nanwɨr nan
nanwep nanɨntar hɨr han kitet Jon hɨrak
profet, God keriuwetek kan kewepyapɨr
hɨm mɨrak.”

* **19:32** Lu 22:13 * **19:36** 2Kin 9:13 * **19:38** Sam 118:26; Lu 2:14 * **19:41** Jo 11:35 * **19:42** Ais 6:9-10; Mt 13:14; Ro 11:8 * **19:44** Lu 1:68, 21:6 * **19:46** Ais 56:7; Jer 7:11 * **19:47** Lu 21:37, 22:53; Jo 18:20 * **19:48** Mt 21:46; Mk 14:1-2; Lu 20:19 * **20:4** Mk 4:1-5 * **20:5** Mt 21:32

7 Te hɨr newenhi natɨp Jisas nar ik: “Haiu
ap mertei menmen Jon ketpim meke nein
man?”
8 Te Jisas ketpor, “Mar keremem te hi
ap hetpi keimɨn keriuweta hi hɨrɨak men-
men.”

Jisas katɨp hɨm tok piksa me mɨt enun naanmɨpre ni me waai nɨkim wain
(Mt 21:33-46; Mk 12:1-12)

9 *Hɨrak ketpor epei au, Jisas katɨp
mɨt hɨm tok piksa im: “Mɨtɨk kiutɨp
kamɨr wain nɨkim mau ni kewis mɨt han
naanmɨprewem. Maain hɨr nanɨt ham,
hɨrak kakɨt ham. Epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr
wit kɨrak ken kakɨt wit hak ere maain tito
yapɨrwe.
10 *Me wɨ kerek hɨr nanɨt waai nɨkim
mewɨnki kerem em, hɨrak keriuwet mɨtɨk
kerek kɨrɨak menmen mɨrak kakno kakɨr
mɨt kerek naanmɨprewem, hɨr enwetɨwek
ham pɨnam. Te mɨt kerek naanmɨpre ni
keremem nakɨp nenipek yɨnk enuk ne-
siuwerek kan ap ketenen menmen mei au.
11 Maain hɨrak pɨke keriuwet mɨtɨk hak
ken te mɨt naanmɨpre ni keremem hɨr
nakɨp nenipek yɨnk enuk nesiuwerek pɨke
kan ap ketenen menmen mei au.
12 Hɨrak pɨke kan ap ketenen menmen
au, hɨrak keriuwet wok mɨtɨk hak kepno,
te mɨt naanmɨpre ni hɨr nakɨp kaa hɨr
newɨrek kenpɨn.
13 Hɨr newɨrek kenpɨn, mɨtɨk ke ni
hɨrekes katɨp, ‘Hi arɨak mekam te hi ehɨt
menmen mai pɨnam? Hi hertei. Hi esiuwe
nɨkan kai nɨpaa hi hinaak kiutɨp kerek ek.
Hɨrak ekno te hɨr han ekitetik enwetɨwek
menmen.’
14 Hɨrak keriuwetek ken ni eim, te mɨt
kerek naanmɨprewem nɨrek hɨr natɨpan,
‘Ik ek hɨrak nɨkan kɨrak hɨrekes kerek ek.
Haiu emkɨp te haiu mamɨt ni me waai wain
hɨram maiu.’
15 Te hɨr nepɨrek kaknopɨn ni me waai
nɨkim kerem em, hɨr nakɨp. Mɨtɨk hɨrekes
ke ni keremem ekrɨak mekam me mɨt
naanmɨpre ni mɨrak?
16 Hi hetpi hɨrak eknen eknep mɨt kerek
naanmɨpre ni eim, hɨrak pɨke ekwet han
em naanmɨpre ni me waai keremem.” Mɨt
hɨr nemtau hɨm im hɨr natɨp, “Taau! Emɨt!
Mɨt kerek naanmɨpre ni ap te nanrɨak
enum marim auye!”
17 *Jisas kɨri ketpor kitorhi kar ik: “Men-
men im ap te mamnen taau, kenmak hɨm
me God mau tɨwei matɨp mar im:
‘Teinɨk kerek nɨpaa mɨt kerek nime
wɨnak ek nɨneinɨk nenkerek newisɨk
kɨwaai?’
18 *Mɨt neimɨn niutɨp niutɨp kerek
neweikɨn sip neweto hɨr nar ke mɨt hɨr
nerewo teinɨk ek hɨrak kakrenirɨr kike
kike nanriwaank. Teinɨk kakɨnke kakɨntar
neimɨn hɨrak kaksesi tɨkip tɨkip mamre
niutɨp. (Hi kerekek hɨre teinɨk ik. Keimɨn
ap kises hɨm mai kakɨwaank hɨrekes.)”
19 *Mɨt hɨr natɨp mɨt miyapɨr hɨm me
Moses netike mɨt iuwe pris kerek ninɨn
mɨt han, hɨr hanhan in ek nanɨthis Jisas
nankɨp nentar hɨrak katɨp mɨt hɨm weinɨm
tok piksa me hɨr mɨt iuwe keriyen. Te
hɨr nɨnapen mɨt miyapɨr yapɨrwe nererik
menep menep, te hɨr netɨwekhis nanɨp au.

Mɨt nan nitehi Jisas menmen me nanwet gavman pewek me takis
(Mt 22:15-22; Mk 12:13-17)

20 *Te hɨr nemerɨr wɨ te nantɨwekhis.
Hɨr nehimɨtan mɨt enun nemipɨn hɨr
nɨre yaain te hɨr nanɨnen nanmipɨn Jisas
nanitɨwekhi menmen te hɨr nanwisɨk ka-
kno his me mɨtɨk iuwe Gavman ke Rom.
21 Hɨr nan natɨp Jisas, “Kaiu Iuwe, haiu
mertei menmen ti etpim ewepyapɨrem
hɨram yaaim. Haiu mertei ti ap hɨnaain
mɨt iuwe o mɨt neimɨn weinɨn. Hɨram
menmen weinɨm ti etpor hɨm yaaim me
God keremem.
22 *Ti etpei hɨram yaaim werek te haiu
emwet mɨtɨk iuwe naanmɨpre mɨt ne Rom
netikewei pewek me takis o au?”
23 Te Jisas kertei kekre han kɨrak hɨr
nemipɨn te hɨrak ketpor, “Yi yenmak te yi
yitauhiyem a?
24 Yi eiteikno pewek kei kiutɨp.
Hɨmɨn metike niuk me keimɨn im em?”
Hɨr newenhi, “Mɨtɨk iuwe Sisa kerek
naanmɨpre mɨt ne Rom ek.”
25 Te Jisas katɨp, “Yi eiwet mɨtɨk iuwe
naanmɨpre mɨt ne Rom menmen lo met-
pim. Te yi eiwet God menmen hɨm me
Moses keremem metpim.”
26 Hɨr ap nemtau hɨm mei enum hɨrak
ketpim te hɨr nanriyaak me nanamɨr me
mɨt neiyɨk nanɨno au. Te hɨr nekintɨp
wɨre wɨre neit, hɨr han kekrit neriuwe hɨm
mɨrak.

Mɨt nitehi Jisas menmen me mɨt nani pɨke nanɨkrit
(Mt 22:23-33; Mk 12:18-27)

27 Mɨt han pris hɨr nises hɨm me Sadyusi,
hɨr nan Jisas. Hɨr keriyen han kitet mɨt epei
naa ap te pɨke nanɨkrit taau. Hɨr nitɨwekhi
nar ik:
28 *“Mɨtɨk Iuwe, mɨtɨk Moses kewisai
hɨm lo im em: ‘Mɨtɨk kaa kɨnaaiwɨr mɨte
pɨrak te nɨkerek au, mɨtɨk kerekek nɨkik o
heiyiuwe kɨrak ekɨt mɨte pɨrak weiniye

* **20:9** Ais 5:1 * **20:10** 2Kro 36:15-16 * **20:17** Sam 118:22 * **20:18** Ais 8:14-15 * **20:19** Lu 19:47-48 * **20:20** Lu 11:54 * **20:22** Ro 13:6-7 * **20:28** Diu 25:5

kerepep te hɨre pɨke ewine nɨkerek enɨkrehɨr ke mɨtɨk nɨpaa kaa ek e.’
29 Nɨpaa mɨtɨk ketike kikrek nɨrak hispɨnak kiutɨp (6) ne haai kiutɨp hɨr nepu. Heiyiuwe kɨr keit mɨte. Maain hɨrak kaa, te hɨrak ap epei kine nɨkerek nei wen au.
30 Te nɨkik kɨrak kerek nɨmɨnek ek ketɨwe te hɨrak kaa ap epei kine nɨkerek au.
31 Nɨmnek ketɨwe te menmen mar im me hɨrakɨt hispɨnak wik (7), hɨr naa te ap hɨr nine nɨkerek nei au.
32-33 Hɨr naa, maain mɨte hɨre waa. Maain wɨ God kakɨkɨan mɨt nanɨkrit, mɨte ip e pe mɨtɨk keimɨn ke mɨt hispɨnak wik (7)?”
34 Hɨr nitɨwekhi epei au, Jisas kewenhi ketpor, “Mɨt miyapɨr in ek hɨr neitan. Haairer ne miyapɨr nɨhan hɨram, hɨr nesiuwe nɨkerek nɨr nanɨno nanɨt pewek nanmereyi.
35 Te mɨt netike miyapɨr kerek hɨr yaain en nentar hɨr newis God naanmɨpri, hɨr nani te maain God kakɨkɨan hɨr nanɨkrit nanu te maain hɨr ap pɨke nanɨtan taau.
36 *Hɨr nanɨre mɨt ensel nentar hɨr ap te nani au. Hɨr nanu nanre nɨkerek ne God nanɨntar hɨr naa hɨr pɨke nanɨkrit.
37 *Mɨtɨk Moses katɨp keteiknai werek werek kerek mɨt naa maain nanɨkrit nanu. Hɨm me God mau tɨwei Moses kewisɨm matɨp menmen me wɨ hɨrak kɨr si taak nu ap kaa au, hɨrak katɨp ke Mɨtɨk Iuwe, ‘Hɨrak God ke Ebraham, God ke mɨtɨk Aisak, mɨtɨk Jekop kerek nɨpaa enum eik nepu.’
38 *Menmen im meteiknai hɨrak God ke mɨt hɨr naa au. Hɨr nepu. Haiu mɨt in han kitet mɨt epei naa, te God katɨp au hɨr hɨmɨn kɨr kepu. Hɨr nɨnaaiwɨr yɨnk kɨr kaa kerekek te nanɨt yɨnk hak yaaik.”
39 Mɨt han ne Skraip kerek newepyapɨr hɨm me Moses newenhi natɨp, “Mɨtɨk Iuwe, ti epei atɨp werek.”
40 Hɨr yɨnk enuk nɨnaain nanitehi Jisas menmen meiyam au.

Jisas kitehi Sadyusi hɨm me mɨtɨk God kehimɨtanek kakɨkaap haiu mɨt
(Mt 22:41-46; Mk 12:35-37)

41 Jisas ketpor, “Nenmak mɨt kerek natɨp mɨt miyapɨr hɨm me Moses natɨp Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek hɨrak nepenyek ke Devit kerekek a?
42 *Hɨrak nepenyek kɨrak kerekek au kentar Devit hɨrekes katɨp mau tɨwei Sam kar ik:
‘God hɨrak katɨp Mɨtɨk Iuwe kai:
Ti ehu etikewa har ke mɨt iuwe,
43 ere maain hi enep mɨt nit enun nepan epei au nesi.’
44 Devit kene nepenyek kɨrak “Mɨtɨk Iuwe kai.” Markeik te Mɨtɨk Iuwe God kehimɨtanek kaknen kakɨkaap mɨt hɨrak kakre nepenyek ke Devit kerekek a?” Jisas katɨp menmen im keteikɨn mɨt hɨrak kɨre God.

Jisas katɨp mɨt naanmamre hɨras me menmen mɨt kerek newepyapɨr hɨm me Moses hɨr nisesim
(Mt 23:1-36; Mk 12:38-40; Lu 11:37-54)

45 Mɨt yapɨrwe nererik nemtewek, Jisas katɨp mɨt nɨrak disaipel menmen im:
46 “Yi naanmamre hɨras me mɨt iuwe newepyapɨr hɨm me Moses. Hɨr nanɨno ein ein neweikɨn laplap saket nokik kerek meteikɨn mɨt hɨr nises God, hɨr han yaaik nantɨpan neiyewowan nanɨrp wit maket kerek mɨt nererik nesiuwe menmen. Hɨr hanhan nanu yeno mɨt nehimɨtanem me mɨt iuwe neit wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses, o wɨnak mɨt nererik naam menmen neriuwe mɨt han.
47 Hɨr hanhan nɨsawɨn nanri menmen, wɨnak o tɨ me miyapɨr mɨt nɨr epei naa nesiupani. Hɨr epei nari menmen, te hɨr nanɨno wɨnak ke God hɨr nemipɨn nitehi God menmen neteikɨn mɨt yapɨrwe hɨr yaain. Maain God kakɨwaanki wɨsenum nanɨntar hɨr nemipɨn nɨrɨak enum.”

21

Mɨte weiniye nɨpaa mɨtɨk kɨre kaa, hɨre wewet God menmen
(Mk 12:41-44)

1 Jisas kerenaan kɨr mɨt netenen menmen yapɨrwe hɨr newɨr pewek yapɨrwe mekre tɨkenup mɨwaai wɨnak iuwe ke God.
2 Hɨr newɨrem, Jisas kau kɨr mɨte weiniye nɨpaa mɨtɨk kɨre kaa hɨre wewɨr pewek kike wik mepno mekre tɨkenup kerekek.
3 *Hɨre wewɨrem epei au, Jisas katɨp, “Hi hetpi, mɨte weiniye ip e nɨpaa mɨtɨk kɨre kaa, hɨre wewɨr pewek mekre tɨkenup hɨram minɨn mɨt han.
4 Mɨt han en hɨr newis ham kerek epei nenkerem men, pɨnam au meit, te hɨr newet God em. Te hɨre wetenen pewek mei yapɨrwe au, te hɨre wewisɨm wenepim kerek hɨre wetenenim me weiyɨm wawɨm menmen.”

Jisas katɨp wɨnak iuwe ke God maain mɨt nanɨwaankek kakɨt
(Mt 24:1-2; Mk 13:1-2)

5 Mɨt han hɨr natɨp menmen me wɨnak iuwe ke God hɨrak yaaik nan yaaim mɨre teinɨk mɨt newen ninaan mewik, menmen

* **20:36** 1Jo 3:1-2 * **20:37** Eks 3:2-6 * **20:38** Ro 14:8-9 * **20:42** Sam 110:1 * **21:3** 2Ko 8:12 * **21:6** Lu 19:44

ham yaaim mɨt newisɨm neiyɨm neses wɨnak neriuwerem. Te Jisas ketpor,

6 *“Hɨram menmen im yi yɨrem, maain wɨ mamnen te ap nan kei kiutɨp kaku taau, te menmen meiyam miutɨp miutɨp mamu mamɨntereram taau. Mɨt nanwɨrem mamno tɨ heriyai heriyai.”

Jisas katɨp menmen maain mamnen mamɨwaank mɨt
(Mt 24:3-14; Mk 13:3-13)

7 Hɨr mɨt en nitɨwekhi nar ik: “Mɨtɨk Iuwe, me wɨ mekam te menmen im mamnen? Menmen mekam mamnen mamteiknei wɨ epei menep te menmen im mamnen?”

8 Jisas ketpor, “Yi naanmamre hɨras te mɨt ap nanmitipɨn. Mɨt yapɨrwe nanɨnen nanɨkrehɨr kai, hi Mɨtɨk God kehimɨtana hi akaap mɨt. Hɨr niutɨp niutɨp nanɨnen nantɨp, ‘Hi epei han,’ o ‘Wɨ epei man menep te tɨ kakɨwaank kakɨt.’ Yi eiyɨmtau hɨm im eiyisesim au emɨt!

9 Maain yi eiyɨmtau mɨt nanɨnepan wɨsenum yi ap einapen eipɨrpɨr au emɨt! Menmen ham yapɨrwe maminɨn mamnen keremem te wɨ eik enum epei man menep wen au.”

10 Jisas wen katɨp, “Mɨt ne wit hak iuwe kiutɨp nantike mɨt han ne wit hak iuwe nanɨnepan, gavman han nantike gavman han nanɨnepan.

11 Menmen enum mamnen tɨ. Tɨ kaktanɨk kakrer wit wit, hawɨ au, te menmen mamwo au. Mɨt miyapɨr nɨnpɨ mamɨn. Menmen enum mamɨkrit mamnen te yi yainap. Menmen enum mamtike menmen ham iuwe me nepni mamɨr te yi yayɨrem.

12 *“Menmen im maain mamnen te im minɨn mamnen. Mɨt hɨr nanwepiyapɨr me menmen yi yɨrɨakem, nanrekyi enum te nanɨswi yi yaino mɨt kerek naanmɨpre wɨnak kerek mɨt nekine hɨm me Moses, o mɨt iuwe, o gavman te hɨr nanriwaank yaino wɨnak enuk yaiyɨntar yi yises hɨm mai.

13 Im em hɨram wɨ yaaim te yi eiwepyapɨr hɨm yaaim me God.

14 Yi ap eiyinɨn han ekitet menmen yi eitɨp mɨt iuwe em naanmampre hɨras au emɨt! Yi ap eirɨakem eiyɨntar

15 *hi eweti hɨm mai yaaim yi yaiyɨrtei menmen werek werek te mɨt kerek hɨr nepan ni en ap te nanwepiyapɨr nanweni hɨm me ninaan me gavman ke menmen yi yetpim.

16 *“Mɨt enun nantike miye haai ni, o kikrek ni, yenterer ni, o ni yinan, hɨr nanriuweti yaino mɨt enun nepan, hɨr naniwep yi mɨt neiyan.

17 Mɨt yapɨrwe nanɨneini nanɨntar yi yises hɨm mai.

18 *Te God naanmamre hɨmɨn ki yi eiyu werek werek.

19 *Yi han tokik eiyu eiyises hɨm mai te mɨt naniwep yi yayi, maain hɨmɨn ki kaku werek werek yi yayu yaitikewa.

Jisas katɨp maain mɨt nanɨwaank wit Jerusalem
(Mt 24:15-21; Mk 13:14-19)

20 “Maain wɨ kerek yi eiyɨr mɨt ne ami enun nepan nanɨnen nanweikɨn wit Jerusalem, te yi eiyɨrtei wɨ epei man menep te mɨt nanɨwaankek.

21 Te neimɨn nau provins Judia enrɨr enɨno mɨniu (o neiyɨp) enu enɨt en. Neimɨn kerek nau wit Jerusalem hɨr enɨno enɨnopɨn. Neimɨn kerek nerer wit wit kɨrapɨt menep Jerusalem ap pɨke enɨnen wit kɨr iuwe ek enu enɨt en au emɨt!

22 *Wɨ im hɨram wɨ God kakrɨak mɨt enum kakɨntar menmen enum hɨr nɨrɨakem mar ke nɨpaa hɨm me God mau tɨwei metpim mamnen.

23 *Maain me wɨ im hɨr miyapɨr nanine nɨkerek hɨr han enuk, hɨr nantike miyapɨr nɨnan nɨkerek kike newetɨr nɨm nanɨntar hɨr ap nanrɨr waswas au. Menmen im enum mamnen mamɨwaanki. Menmen enum mamnen mɨt nanu tɨ ik e, God kakrɨak mɨt ne Isrel enum enum.

24 *Mɨt han hɨr mɨt enun nanɨnɨp nanriuwe hɨne me his, hɨr nantorhis nanriyei nanɨno nanrer wit wit nanrɨak menmen me mɨt han. Te mɨt kerek hɨr ap ne weiwɨk me Isrel au, nanu wit Jerusalem naanmamrɨwek ere wɨ kerek God kewis mɨt nanweikɨn sip nanwet menmen enum hɨram epei au.

Maain Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hɨrak pɨke kaknen
(Mt 24:29-31; Mk 13:24-27)

25 *“Maain menmen yapɨrwe mamu nepni mamɨr im: Hɨram wepni, hɨr, wenke mamweikɨnhis mamre menmen ham, mɨt nanrer wit wit han toenuk nanɨnapen nanɨmtau wan sɨr mewenɨn wan kakniu.

26 Mɨt yapɨrwe nanɨr menmen im han kakitet menmen meiyam enum mamnen tɨ ik te hɨr han toenuk nanpɨrpɨr nanɨnkewɨn nanwaai nanɨnatɨn. Menmen iuwe mau

* **21:12** Mt 10:18-20; Lu 12:11-12 * **21:15** Ap 6:10 * **21:16** Mt 10:21-22 * **21:18** 1Sml 14:45; Lu 12:7 * **21:19** Hi 10:36 * **21:22** Diu 32:35; Jer 5:29, 46:10; Hos 9:7 * **21:23** 1Ko 7:26 * **21:24** Esr 9:7; Sam 79:1; Ais 63:18; Ro 11:25; Rev 11:2 * **21:25** Sam 46:2-3, 65:7-8; Rev 6:12-13 * **21:27** Dan 7:13; Mt 26:64; Rev 1:7

nepni mamɨnke mamnaaiwɨr wit mɨr mamnen in, mamno ein.

27 *Te in ek yi eiyɨr hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi anen akre napɨ etike menmen mai iuwe mamtike menmen mai yaaim mamrehɨhe.

28 *Menmen im enum mamɨkrit mamnen, yi han ekitet hi Mɨtɨk Iuwe menep hi anen akepi etihis, te yi ap einaain au emɨt! Yi han yaaik eiyu eiyɨt."

Menmen mamu nepni mamteikɨn Jisas menep te pɨke kaknen mamɨr ke nu fik keteiknai menmen

(Mt 24:32-35; Mk 13:28-31)

29 Hɨrak ketpor epei au, Jisas ketpor hɨm tok piksa ham im: "Yi han ekitet nu fik kerek hɨrak kɨre nu hamis ketike nu ham.

30 Wɨ yi eiyɨr nu heneik mɨram mamɨnsiunen, yi eitɨp, 'Wepni yaaik epei te kaknen.'

31 Mar im yi yayɨr menmen im me nepni o wan hɨram mamnen mamɨr ke hi epei hetpiyem, te yi eiyɨrtei God menep te kaknen naanmamre mɨt miyapɨr ne tɨ.

32 "Hi hetpi werek. Mɨt nau tɨ in ek ap nani ere wɨ mamnen te menmen yapɨrwe hi hetpim mar im hɨram mamɨkrit mamnen.

33 *Maain nepni mamtike tɨ ik mamɨwaank mamɨt te hɨm mai taau, mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik.

Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak hɨr naanmamre hɨras me wɨ God kaknen naanmamre mɨt

34-35 *"Yi naanmamre hɨras ap han ekitet yayɨm menmen yapɨrwe, tɨpar si enum, o menmen me tɨ, ni mi o sak o menmen im au emɨt! Hekrit hekrit yi han ekite eirɨak menmen im keremem te wɨ hi Krais pɨke enen, yi ap yemeriya werek werek au. Wɨ im mamnen mamwepyapɨr mɨt yapɨrwe nau tɨ nerer wit wit hɨr ap nises God nanɨr ke miyak ketari tɨrpe kakɨkɨp.

36 *Naanmamre hɨras eiyitehi God hekrit hekrit te yi eiyɨrp han tokik me menmen enum me wɨ enum mamnen te maain yi wen eiyises hɨm mai yi yaain te yi eiyu eitikewa hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe."

37 *Me wepni, Jisas ken wɨnak iuwe ke God hɨrak kewepyapɨr hɨm mɨrak katɨp mɨt em. Me wɨtaan, hɨrak kɨniu mɨniu (o neiyɨp) Oliv ken kɨwaai ein.

38 Wanewik hekrit, hɨr mɨt miyapɨr nanpɨno wɨnak iuwe ke God nanɨmtau hɨm mɨrak.

22

Mɨtɨk Judas katɨp kakwet Mɨtɨk Iuwe Jisas kakwisɨk kakno his mɨr

(Mt 26:1-5, 14-16; Mk 14:1-2, 10-11; Jo 11:45-53)

1 *Wɨ epei man menep kerek mɨt ne Isrel han tewenɨn wɨ kerek nɨpaa God kari maamrer nɨr nɨnaaiwɨr wit Isip, hɨrak ken kenep mɨt newiyen. Wɨ im hɨr nekinaam Pasova, hɨr ap newis yis mekre bret au.

2 *Mɨt iuwe pris netike mɨt ne Skraip kerek natɨp mɨt miyapɨr hɨm me God kerek Moses kewisɨm mau tɨwei, hɨr han kitet mamɨrkeik te hɨr nanɨnep Jisas nanɨntar hɨr nɨnapen nanriyaak kakɨt wit yaain te mɨt kerek nises hɨm mɨrak hɨr nanɨnɨp.

3 *Te Seten kan kari han ke Judas kerek mɨt nenewek "Mɨtɨk ke wit Keriot," kerek hak kiutɨp ke mɨt disaipel hiswiyen wik (12).

4 Seten kari han kɨrak te Judas ken katɨp mɨt iuwe pris netike mɨt iuwe naanmɨpre polis ne wɨnak iuwe ke God, hɨrak ketpor ekɨrkeik te hɨrak ekwetɨr Jisas kakno his mɨr.

5 Hɨr nemtewem, te hɨr han yaaik natɨp nanwetɨwek pewek.

6 Judas kewenhi pewek te hɨrak han kitet ekɨrkeik te hɨrak kakwepyapɨr Jisas kakwet mɨt iuwe rek, te mɨt yapɨrwe nepu au hɨr nanɨtariyek.

Mɨtɨkɨt wiketeret te mɨt disaipel temani menmen tɨrɨakem me wɨ Pasova

(Mt 26:17-25; Mk 14:12-21; Jo 13:21-30)

7 *Wɨ epei man te mɨt ne Isrel nanɨm bret yis mekrerem au. Me wɨ ik hɨr mɨt enɨnep sipsip enɨr ke hɨm me Moses mau tɨwei metpim, hɨr nanɨm me wɨ Pasova han tewenɨn God kɨkaap maamrer nɨr nɨpaa nɨnaaiwɨr Isip.

8 Me wɨ im Jisas keriuwet Pita ketike Jon ten ketpɨwekɨt, "Yi eino eiraimani menmen eirɨakem me wɨ Pasova te haiu mamɨm."

9 Hɨrakɨt titɨwekhi, "Ti hanhan hawɨr waumani menmen wawɨt nein?"

10 Jisas ketpɨwekɨt, "Eiyɨmtau. Yi eino wit iuwe ek yi yayɨr mɨtɨk keremɨme mɨn tɨpar mekrerem. Yi eisesik einɨk eino wɨnak kerek hɨrak kaknɨk kakno kakɨkrerek.

11 Te yi eitɨp mɨtɨk hɨrekes ke wɨnak kar ik: 'Mɨtɨk iuwe kawɨr ketput, Ti eweto haau meiyam em te hi etike mɨt disaipel nai mamɨm menmen me Pasova mamwi.'

12 Hɨrak kakteikni haau yaaim mau niu ein epei newis menmen mekrerem. Yi eiyɨt menmen eiwisɨm emwaai haau im e."

* **21:28** Ro 13:11 * **21:33** Lu 16:17 * **21:34-35** Mt 24:48-50; Mk 4:19; Lu 17:27; 1Te 5:3 * **21:36** Mk 13:33; Rev 6:17 * **21:37** Lu 19:47 * **22:1** Eks 12:1-27 * **22:2** Lu 20:19 * **22:3** Jo 13:2, 27 * **22:7** Eks 12:1-27 * **22:13** Lu 19:32

13 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrakɨt
ten tɨnapɨn menmen kerek epei Jisas
ketpɨwekɨt em, te hɨrakɨt tɨrɨak menmen
mɨwaai werek werek te hɨr nanɨm
menmen me Pasova.

Jisas kewet mɨt nɨrak disaipel Komunion hɨr naam, te hɨr han tewenɨnek
(Mt 26:26-30; Mk 14:22-26; 1Ko 11:23-25)

14 Hɨrakɨt temani menmen epei werek,
Jisas ketike mɨt aposel nɨrak nar hiswiyen
wik (12), hɨr nan nau neweikɨnan nanɨm
menmen.
15 Hɨr nau en, Jisas ketpor, “Hi hanhan
iuwe me hi hahɨm menmen im me Pasova
etikewi maminɨn te maain hi hahi.
16 *Hi hanhan ehɨm menmen im entar hi
etpi, hi ap te ehɨm menmen meiyam mar
im ere maain God kaknen naanmamri yi
mɨt nai.”
17 Jisas ketpor epei au, hɨrak kekin wa
hesnu keriuwe tɨpar wain, hɨrak kitehi God
ketpɨwek kar ik: “Ti yaaik.” Epei au, hɨrak
katɨp, “Yi eiyɨt tɨpar mekre wa hesnu ik ek,
eiwenem emrer yi mɨt.
18 Hi hetpi ap te hi pɨke ehɨm tɨpar wain
im me wɨ im ere maain God kakinɨn kak-
nen naanmamri yi mɨt.”
19 *Epei au, hɨrak kekin bret kerek ek,
hɨrak kitehi God ketpɨwek, “Ti yaaik,” te
hɨrak kewepik kewetɨrek katɨp, “Ik ek
hɨrak kɨre yɨnk kai. [Hi hahi te akepi. Yi
yaitɨwem yayɨm han etwenɨn menmen hi
arɨakem.”
20 Hɨr naam epei au, mar keremem
hɨrak kewetɨr wa hesnu tɨpar wain mekr-
erem, hɨrak ketpor, “Mar im tɨpar wain
hi ewenem mekre wa hesnu ik e, hɨram
hemkre mai mamwen mamkepi yi mɨt
te God kakweti hɨm kontrak ham mɨrak
yaaim me yi eitikerek eikiyan eiyu han
kiutɨp.]
21 *Yi eiyɨmtau! Hɨrak mɨtɨk kerek maain
kakwepayapɨr epei kau ketikewai kaam
menmen.
22 Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe hi hahi
ahɨr ke nɨpaa God epei katɨp, te mɨtɨk
kerek kakwepayapɨrek, hɨrak kakɨwaank
hɨrekes.”
23 Hɨr nemtewek epei au, hɨr nekrit nite-
hiyan ne hɨr hɨras keimɨnak maain kakrɨak
menmen im e.

Hɨr mɨt disaipel natɨp nenehan nare keimɨn hɨrak mɨtɨk iuwe kinɨn

24 *Maain mɨt disaipel natɨp nenehan me
hɨr keimɨn hɨrak kakinɨni ne hɨr hɨras.
25 *Hɨr nenehan menmen im te Jisas
ketpor, “Mɨt iuwe ne mɨt ap ne weiwɨk me
Isrel, hɨr naanmɨpre mɨt en, hanhan mɨt
nenewor nɨr yinan.
26 *Te yi au. Keimɨn ke yi mɨt hɨrak
kakinɨn, hɨrak han ekitet hɨrak kɨre mɨtɨk
weinɨk, hɨrak han ekitet hɨrak kɨre mɨt
nitet yayiwe hɨrak kɨkaru.
27 *Yi han kitet keimɨn wɨsenuk kinɨn.
Mɨtɨk kau yeno kaam menmen o mɨtɨk
kerek kemani menmen kekinem kewet
mɨtɨk kau yeno em? Mɨtɨk kau yeno kerek
ek.
28 “Yi keriyen epei yetikewa me menmen
enum epei man merewaank.
29 *Te hi eweti menmen yi naanmam-
rewem yayɨr ke haai kai epei kewetewem
hi naanmɨprewem.
30 *Te yi yayɨm menmen mamtike tɨpar
yayu yeno mai yaitikewa. Yi yayu yeno me
mɨt iuwe yi skelim mɨt ne weiwɨk hiswiyen
wik (12) me Isrel.”

Jisas katɨp Pita maain hɨrak kakweikɨn sip kakwetɨwek
(Mt 26:31-35; Mk 14:27-31; Jo 13:36-38)

31 Jisas ketpor epei au, hɨrak katɨp Pita,
“Saimon, Saimon, emtewek! Mɨtɨk enuk
Seten, God epei ketpɨwek te hɨrak kakmi-
tipɨn me menmen kakri han ke yi mɨt.
Hɨrak kakrɨakem kakɨr ke mɨtɨk kerek keit
rais nɨkim keses haas kewis nɨkim yaaim
mamwaai in, kewɨr haas men ein.
32 Te hi epei hitehi God kakɨkepit ti Sai-
mon te ti ehises hɨm yaaim ap te menmen
mamɨwaankem. Maain te ti pɨke eweikɨn
ehisɨsa, ti ekaap nit yinan in.”
33 Pita katɨp keremirɨwek hɨm kar ik:
“Mɨtɨk Iuwe, hi ap hɨnaain te hawɨr wauno
wɨnak enuk hi hahi etikewit.”
34 Jisas ketpɨwek, “Pita, hi hetput.
Suware ap te kaknep enum wen au ere
ti epei atɨp wikak te ti ap erteiya au.”

Jisas katɨp disaipel hɨr naanmamre hɨras enɨntar wɨ enum epei man

35 *Jisas katɨp Pita epei au, hɨrak katɨp
disaipel nɨrak yapɨrwe kar ik: “Nɨpaa me
wɨ hi heriuweti yi yen ap yeit tanɨk kike
o tanɨk iuwe me nɨkɨn nakɨrke metike su,
mɨt neweti menmen mei o au? Yi nɨnpɨ
miwei o au?” Hɨr newenhi natɨp, “Haiu
meit menmen werek.”
36 *Jisas katɨp, “Te in ek, yi neimɨn yeit
tanɨk kike o tanɨk iuwe au, yi eitɨwem. Yi
neimɨn ap yeit hɨne me his au en, yi eisiuwe
saket te yi eiyɨt kei ki.

* **22:16** Lu 13:29 * **22:19** Lu 24:30 * **22:21** Sam 41:9; Jo 13:21-22 * **22:24** Lu 9:46 * **22:25** Mt 20:25-27; Mk 10:42-45 * **22:26** Mt 23:11; Mk 9:35 * **22:27** Jo 13:12-15 * **22:29** Lu 12:32 * **22:30** Mt 19:28 * **22:35** Lu 9:3, 10:4 * **22:36** Lu 22:49 * **22:37** Ais 53:12; Lu 22:52

37 *Hi hetpiyem entar yi han tokik eiyu
me menmen enum mamnen eiyɨr ke mɨtɨk
ketenen hɨne keiyɨk kaknep mɨt enun
nepan. Hɨm me God mau tɨwei nɨpaa
mɨt newisɨm hɨram matɨp me hi mar
ik: ‘Mɨt iuwe nanwisɨk kaki kaktike mɨt
enun nɨrɨak enum.’ Menmen mekre tɨwei
nɨpaa mɨt newisɨm me hi, hɨram mamnen
mamɨrek.”
38 Hɨrak katɨp epei au, mɨt disaipel natɨp,
“Mɨtɨk Iuwe, ehɨr im em. Haiu metenen
hɨne me his wik.” Hɨrak kewenhi katɨp,
“Hɨram werek. Emɨt. Yi yepɨtari hɨm mai.”

Jisas prea kitehi God menmen keit mɨniu o neiyɨp niuk mɨrak wit Oliv
(Mt 26:36-46; Mk 14:32-42)

39 *Hɨr natɨp epei au, Jisas ken witeik
kɨnaaiwɨr wit Jerusalem, hɨrak ken mɨniu
(o neiyɨp) Oliv kepɨr ke nɨpaa hɨrak
kɨrɨakem. Mɨt disaipel nɨrak nisesik nen.
40 Hɨrak kan wit ik epei au, hɨrak ketpor,
“Yi eiyitehi God te menmen enum Seten
kakrekyorem hɨram ap te mamnen mami-
wep taau.”
41 Hɨrak ketpor epei au, hɨrak kɨnaiwɨri
ken ere yanɨmɨn ein kɨre mɨt newɨr nan,
hɨrak kewen ninɨp kau tɨ kitehi God men-
men.
42 *Hɨrak katɨp, “Haai, ti han kit te ti ehɨt
menmen im enum emkeipno. Ap han kai,
au. Ti han kit ti erɨakem.”
43 [Mɨtɨk ensel keke wit ke God kan kɨrek
kekepik han tokik kepu.]
44 Jisas han toenuk keriuwe menmen te
hɨrak kitehi God hisiuwe, siuwan mɨrak
meweikɨnhis mɨre hemkre metnen men tɨ.
45 Hɨrak kitehi God epei au, hɨrak kekrit
pɨke kakno kakɨr mɨt disaipel tɨrak. Au,
hɨrakɨt tɨwaai tentar hɨrakɨt han enuk teri-
uwe menmen enum mamnen.
46 Hɨrak kitorhi ketpor, “Yenmak te yi
yɨwaai a? Yi eiyɨkrit eiyitehi God ekɨkepi
te Seten ap kakrekyi enum taau.”

Mɨt nan neithis Jisas
(Mt 26:47-56; Mk 14:43-50; Jo 18:3-12)

47 Jisas wen ketpor menmen im, mɨtɨk
niuk mɨrak Judas kerek mɨtɨk kiutɨp ke
mɨt disaipel hiswiyen wik (12), hɨrak kinɨn
mɨt yapɨrwe kan kerp ninaan me Jisas
te keiyewewik kemɨwek tekep (kises men-
men me maamrer nɨr.)
48 Te Jisas ketpɨwek, “Ti eriuwe menmen
im me hawɨr weiyewewakɨt hɨram mɨre
hawɨr hɨrekses te ti ewisa hi Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk Iuwe hi eno his me mɨt enun nepan
a?”
49 *Mɨt disaipel kerek nerp en netikerek
nertei menmen mamnen hɨr nitɨwekhi,
“Mɨtɨk Iuwe, haiu emnep mɨt mamriuwe
hɨne me his maiu o au?”
50 Mɨtɨk disaipel kiutɨp kɨwaai hɨne ke
his kenep mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk
iuwe pris, hɨrak keremir nɨkɨp me his
yaaim mewen meket.
51 Au, Jisas katɨp keremiror hɨm kar ik:
“Epei au werek. Eiwisɨk.” Hɨrak keit nɨkɨp
pɨke kemtɨn mau paan kɨrak epei werek te
mɨtɨk kɨre yaaik.
52 *Jisas kerekyɨwekem mɨre yaaim,
hɨrak kitehi mɨt iuwe pris netike mɨt
naanmɨpre polis kerek naanmɨre wɨnak
iuwe ke God, hɨr netike mɨt iuwe ne
kaunsil, hɨr nan nantɨwekhis, hɨrak ketpor,
“Yi yenmak te yi yan yetike hɨne me
his o paap yoki te yi yan yetauhis yaire
yi yayɨthis mɨtɨk enuk kerek kekintɨp
menmen a?
53 *Hekrit hekrit hi epeu etikewi hi heit
wɨnak ke God eik ek, te yi ap eitauhis eiwisa
ekre wɨnak enuk ke gavman au. Te in ek
hɨram wɨ mi te yi yairɨak menmen enum.
Seten in ek kare kakinɨna.”

Pita kepakɨn Jisas katɨp kisesik au
(Mt 26:57-58, 69-75; Mk 14:53-54, 66-72; Jo 18:12-18, 25-27)

54 *Hɨrak katɨp epei au, hɨr netɨwekhis
neriyaak neiyɨk nen nekre wɨnak ke mɨtɨk
iuwe hetpris. Pita kisesi wen keit yanɨmɨn.
55 Hɨr mɨt ne polis nɨman si nau menep
ke wɨnak iuwe eik ek. Epei au, mɨt nererik
nau si, Pita kan kau ketikeri.
56 *Hɨrak kau ketikeri, mɨte piutɨp wɨrek
kau si em, hɨre wenemiyɨwek naan watɨp,
“Hɨrak mɨtɨk ik ek ketike Jisas.”
57 Hɨrak keremirɨwe hɨm kepakɨnek
katɨp, “Mɨte hi epɨtariyek.”
58 Maain kike, mɨtɨk hak kɨrek te hɨrak
ketpɨwek, “Ti kiutɨp ke mɨt yi yisesik.” Te
Pita keremirɨwek hɨm katɨp, “Mɨtɨk hi ap
hisesik taau.”
59 Maain kike, mɨtɨk hak katɨp hɨm manp,
“Hi atɨp werek! Mɨtɨk ik nɨpaa ketikerek
kentar hɨrak katɨp kɨre mɨtɨk ke provins
Galili, kar ke Jisas ketpim.”
60 Au, Pita keremirɨwek hɨm katɨp,
“Mɨtɨk, hi epɨtari mekam ti etpewem.” Pita
wen ketpim, suware kenep enum.
61 *Suware kenep enum, Jisas kerenaan
kɨr Pita. Pita hɨrak keket han nɨpaa Jisas
ketpɨwek me hɨm im, “Suware ap kaknep
enum wen au, ti eraupakɨn wikak.”
62 Hɨrak han kitet menmen im te hɨrak
ken wit eik kɨkɨt wɨsenum.

Mɨt nitetnaan Jisas nakɨp
(Mt 26:67-68; Mk 14:65)

* **22:39** Lu 21:37; Jo 18:1 * **22:42** Mt 6:10 * **22:49** Lu 22:36 * **22:52** Lu 22:37 * **22:53** Jo 7:30, 8:20; Kl 1:13
* **22:54** Sam 31:11; Lu 22:33 * **22:56** Ap 4:13 * **22:61** Lu 22:34

63-64 Mɨt kerek naanmɨre Jisas hɨr
nitɨtɨweknaan nakɨp. Hɨr newenkɨkɨwek
nanamɨr neriuwe laplap nitɨwekhi,
“Keimɨn kitep a? Ti profet ti ewepyapɨrek.”
65 Hɨr netpɨwek hɨm enum me nɨrɨakek
yɨnk enuk.

Jisas kewepyapɨr hɨrekes keit kaunsil
(Mt 26:59-66; Mk 14:55-64; Jo 18:19-24)

66 Wanewik epei kan, mɨt iuwe
naanmɨpre mɨt ne Isrel, hɨr netike mɨt
iuwe naanmɨpre mɨt pris, hɨr netike mɨt
ninɨn nertei hɨm me Moses natɨp mɨt
miyapɨr em, hɨr nererik nau wɨnak ke
kaunsil te hɨr nari Jisas kan kerp nɨmɨn.
67 *Hɨrak kan kerp nɨmɨn, hɨr nitɨwekhi,
“Ti hetpei ti Mɨtɨk kerek God kehimɨtenut
kakɨrwetit ti enen tɨ ik o au?” Hɨrak ketpor,
“Hi hetpi te yi ap yisɨsa hɨm mai taau.
68 Hi ehitihi menmen te yi ap
yayɨtpowem taau.
69 *In ek ere maain hi Mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk Iuwe ehu etike God iuwe wawinɨn
naanmamre mɨt.”
70 *Hɨr yapɨrwe nitɨwekhi, “Ti atɨp ti
Nɨkan ke God a?” Hɨrak kewenhi katɨp, “Hi
Nɨkan ke God hepɨr yi yetpim.”
71 Hɨr natɨpan, “Haiu ap mamri mɨt han
te nanwepyapɨr hɨm enum nɨpaa hɨrak
ketpim taau. Haiu epei memtau menmen
enum hɨrak in ek ketpim.”

23

Hɨr nesiuwe hɨm Jisas kerp ninaan me
mɨtɨk iuwe Pailat
(Mt 27:1-2, 11-14; Mk 15:1-5; Jo 18:28-38)

1 Mɨt ne kaunsil nemtau hɨm me Jisas
epei au, mɨt yapɨrwe nekrit nari Jisas
neiyɨk nen mɨtɨk iuwe gavman Pailat.
2 *In ek hɨr newepyapɨrek natɨp, “Haiu
mɨnapen mɨtɨk ik ek hɨrak kariyeinaan
mɨt naiu ne Isrel, hɨrak ketpor ap emwetɨr
pewek me takis emno mɨt ne gavman ke
Rom, hɨrak katɨp hɨrak hɨrekes Krais, hɨrak
Mɨtɨk Iuwe kinɨn mɨt.”
3 *Pailat kitɨwekhi, “Ti Mɨtɨk Iuwe king
hinɨn naanmɨpre mɨt ne Isrel a?” Jisas
kewenhi katɨp, “Ti hɨrekes hetpim me hi
kerekek.”
4 Epei au, Pailat keweikɨn katɨp mɨt iuwe
pris netike mɨt yapɨrwe, “Hi ap hertei men-
men enum hɨrak kɨrɨakem te hi atɨp hɨrak
enuk. Au, hɨrak yaaik.”
5 Te hɨr newep hɨm natɨp hɨm iuwe,
“Hɨrak hɨrekes kɨrɨak mɨt han kekrit kekrit
neriuwe hɨm hɨrak ketporem. Hɨrak kinɨn
kɨrɨakem keit provins Galili, ken kerer wit
wit ke provins Judia te in ek hɨrak epei kan
Jerusalem.”

Hɨr newepyapɨr Jisas nerp ninaan me
mɨtɨk iuwe gavman Herot

6 Mɨtɨk Pailat kemtau hɨm mɨr im hɨrak
kitorhi, “Hɨrak mɨtɨk ik ek ke Galili a?” Hɨr
netpɨwek, “O, hɨrak hɨrekes ke Galili.”
7 *Hɨrak kertei Jisas hɨrak ke mɨt kerek
Herot naanmɨpror neit provins Galili,
hɨrak keriuwetek ken kɨrek. Me wɨ im,
Herot kan kau wit Jerusalem me wɨ kike
keremem.
8 *Mɨtɨk Herot hɨrak han yaaik kakɨr
Jisas kentar hɨrak epei kemtau menmen me
Jisas. Te hɨrak nɨpaa kemeriyɨwek kaktɨp
kakɨrek. Hɨrak hanhan kakɨr Jisas kakrɨak
menmen mɨt nɨpaa nɨrem au kakɨkaap mɨt
kakriuwerem.
9 Te Herot kitehi Jisas yapɨrwe, te Jisas ap
kewenhi katɨp hɨm mei miutɨp au.
10 Te mɨt iuwe ne pris netike mɨt
newepyapɨr hɨm me Moses nekrit nerp
natɨp hɨm manp nesiuwe hɨm Jisas.
11 Hɨr nerp nesiuwe hɨm Jisas, mɨtɨk
Herot ketike mɨt nɨrak ne ami natɨp Jisas
enum, niteti wɨknaan nerekyɨwek enum.
Hɨr nemrɨwek laplap yaaim kerek mɨt
iuwe namɨr te hɨr pɨke neriuwetek ken
kakɨr mɨtɨk Pailat.
12 Me wɨ im keremem Herot ketike Pailat
tekiyakɨt tau tentar Pailat keriuwet Jisas
ken kɨrek. Hɨrakɨt nɨpaa tɨre mɨtɨkɨt
enukɨt tepan.

Mɨtɨk Pailat katɨp mɨt nanwis nil emu
his me Jisas
(Mt 27:15-26; Mk 15:6-15; Jo 18:39–19:16)

13 Mɨtɨk Pailat kenɨne mɨt iuwe ne pris,
mɨt iuwe ne kaunsil netike mɨt yapɨrwe,
14 te hɨrak ketpor, “Yi epei yari mɨtɨk ik
ek yeiyɨk yan, yi yatɨp hɨrak kari han ke mɨt
In ek, hi epei hitɨwekhi me ninaan me yi
mɨt yapɨrwe, te hi ap hɨnapɨn hɨrak kɨrɨak
menmen enum kerek yi yetpewem em au.
15 Herot kɨnapɨnek te hɨrak kɨrɨak enum
au. Te hɨrak kesiuwerek kan in. Mɨtɨk ik ap
kɨrɨak menmei enum te hɨrak kaki au.
16 Hi atɨp mɨt nai nantenenik nanwaai
nɨpɨn nankɨp te hi esiuwerek kakno.”
17 (Me wɨ Pasova mɨtɨk Pailat kɨnaaiwɨr
mɨtɨk kiutɨp kerek nɨpaa kau kekre wɨnak
enuk ek, hɨrak kakno mɨt neitei en.)
18 Mɨt yapɨrwe nererik en natɨp, “Einep
Jisas. Enaaiwɨr mɨtɨk Barabas eknen ektike
haiu mɨt, har ke nɨpaa me wɨ Pasova ti
hɨnaaiwɨr mɨt han.”
19 (Barabas nɨpaa hɨr newisɨk kekre
wɨnak enuk me menmen enum hɨrak

* **22:67** Jo 10:24, 3:12, 8:45 * **22:69** Ap 7:56 * **22:70** Lu 4:3, 9 * **23:2** Lu 20:25 * **23:3** 1Ti 6:13 * **23:7** Lu 3:1 * **23:8** Lu 9:9

kɨrɨakem. Hɨrak ketike mɨt iuwe ne gavman nenepan te hɨrak kenep mɨtɨk kaa.)
20 Mɨtɨk Pailat hanhan kaknaaiwɨr Jisas kakno, te hɨrak pɨke kenɨne mɨt yapɨrwe ketpor kar nɨpaa hɨrak ketpim.
21 Te hɨr nɨnap natɨp, “Ewisɨk eku nu tentarakɨt! Ewisɨk eku nu tentarakɨt!”
22 Mɨtɨk Pailat pɨke ketpor ere wikak kar ik: “Te hɨrak kɨrɨak mekam enum te hi akɨp a? Hi ap hɨnapɨn menmen enum hɨrak kɨrɨakem te hi akɨp hɨrak eki! Hi hanhan mɨt nai nantenenik nanwaai nɨpɨn nankɨp te hi esiuwerek kakno!”
23 Te hɨr nɨnap nenke natɨp hɨm iuwe te hɨrak akwenkek Jisas ekɨntar nu tentarakɨt. Hɨr nɨnap narek ere Pailat kises hɨm mɨr.
24 Te Pailat katɨp Jisas kaki kakre mɨt hanhanek.
25 Hɨrak kɨnaaiwɨr mɨtɨk kerek hɨr hanhanek, kerek nɨpaa kekre wɨnak enuk kentar hɨrak ketike mɨt ne gavman nenepan, hɨrak kenep mɨtɨk kaa. Te hɨrak kesiuwe Jisas ken kaki kar ke mɨt hanhanek.

Mɨt newenkek Jisas kau nu tentarakɨt
(Mt 27:32-44; Mk 15:21-32; Jo 19:17-27)

26 Mɨt ne ami ne Rom hɨr neithis Jisas neiyɨk nen. Hɨr nepno, hɨr newenyipɨr mɨtɨk niuk mɨrak Saimon, hɨrak ke wit Sairini, kerek kan keke wit kɨrak yanɨmɨn. Hɨr netɨwekhis newis nu kenterik hɨrak kekerɨr nu keiyɨk kises Jisas.
27 Mɨt yapɨrwe nisesik netike miyapɨr nei kerek nɨkɨtek netikeri nen.
28 Hɨr nɨkɨtek te Jisas keweikɨn ketpor, “Miyapɨr ne Jerusalem. Yi ap eiyɨkta au emɨt! Yi eikɨt hɨras eitike nɨkerek ni eiyɨntar mɨt nanriwaank.
29 *Hi katɨp hɨm im te wɨ maain mamnen te mɨt nantɨp,
‘Hɨram yaaim me miyapɨr tenmɨn,
o miyapɨr kerek ap nine nɨkerek en,
o miyapɨr ap newet nɨkerek nɨm,
hɨr han yaaik enu.’
30 *Me wɨ eim mɨt nantɨp hɨr hanhan mɨniu (o neiyɨp) o wank kakwen kakɨnteri.
31 *Hɨr mɨt ne Rom neiyep te hi hɨrɨak menmen enum au, te maain hɨr nanrekyi mekam me menmen enum mɨt in nɨrɨakem? Hɨr nanriwaank yayɨt.”
32 Hɨr neithis mɨtɨkɨt hakɨt wik, hɨrakɨt enukɨt tɨrɨak menmen enum tenep mɨt, nanɨksɨp tatkite Jisas.
33 Hɨr epei nan menep wit kerek mɨt nenewek “Paan Hesnu,” hɨr newenkekik kau nu tentarakɨt, te mɨtɨkɨt enukɨt raskel, hak kau kenke ken his yaaim, hak kau kenke ken his henkik.
34 *Jisas kau kentar nu tentarakɨt, hɨrak katɨp, “Haai, ti han ekitet menmen im au emɨt! Ehɨsak menmen enum hɨr nerekyewem. Hɨr ap nertei hi keimɨn te hɨr nerekyewem.” Hɨr mɨt ne ami nenke laplap newetan nentar hɨr neretɨt satu o sak hemik.
35 *Mɨt yapɨrwe nerp en nɨpɨrek, te mɨt iuwe ne kaunsil ne Isrel natɨp Jisas enum hɨr natɨp, “Hɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr han te hɨrak Mɨtɨk God nɨpaa kehimɨtanek kakɨkaap haiu mɨt, emwisɨk hɨrak ekɨkaap hɨrekes kakɨnke kakɨrp tɨ te hɨrak kaki au.”
36 *Te mɨt ne ami nan nɨrek netpɨwek enum, te hɨr newen tɨpar wain enum mɨnɨn hɨr newetɨwekem.
37 Hɨr newetɨwekem hɨr netpɨwek, “Ti mɨtɨk iuwe naanmɨpre mɨt ne Isrel te ti ahɨkaap hɨrekes enke nu ik ehɨrp tɨ.”
38 Hɨr netpim nentar mɨtɨk iuwe ke gavman kewis hɨm im mau nu tentarakɨt mau niu mentar paan ke Jisas. Hɨram matɨp mar im: “HɨRAK MɨTɨK IUWE KING NAANMɨPRE MɨT NE ISREL.”
39 Mɨtɨk ke mɨtɨkɨt hakɨt kerek epei newenkekikɨt tau nu tentarakɨt tetike Jisas Tatɨp enum kar ik: “Ti Mɨtɨk Iuwe Krais, te ti ekepawɨr wautikewit.”
40 Te mɨtɨk hak ek kemtewek, hɨrak katɨp kenerek, “Hawɨr menmen enum wetikerek mɨpɨram, te ti enapen atɨp enum te maain haiu mami God kakwep wɨsenum a?
41 Menmen im enum mɨt nerekyawɨrem me menmen enum hawɨr wɨrɨakem te hawɨr wawi wawɨnterim, hɨram werek. Mɨtɨk ik ek au, kaki weinɨm kakɨntar hɨrak ap kɨrɨak menmen enum au, menmen yaaim.”
42 *Te hɨrak katɨp Jisas, “Ti han etwenɨna Jisas, maain me wɨ ti naanmamre mɨt.”
43 Jisas ketpɨwek, “Hi hetput im e. Petepin ti etikewa ehu wit yaaik kerek mɨt yaain epei naa, hɨmɨn kɨr kewi.”

Jisas epei kaa
(Mt 27:45-56; Mk 15:33-41; Jo 19:28-30)

44 *In ek hɨrak wepni kau nɨmɨn iuwe, te God kenip wepni kaa ap te kɨr au, te wɨtaan mɨwapɨn tɨ ik merer wit wit ere wepni kewen ken hɨnkewɨ ik e.
45 *Wepni wen ap kɨr te wit toto, laplap kerek nɨpaa mɨt nɨmɨan mekre wɨnak iuwe ke God ek mɨwapɨn haau hak holi tru mɨt nehimɨtanek ke God, hɨram mewep wiketerem. Mar im God keteikɨn mɨt Jisas

* **23:29** Lu 21:23 * **23:30** Hos 10:8; Rev 6:16 * **23:31** 1Pi 4:17 * **23:34** Ais 53:12; Mt 5:44; Ap 7:60; Sam 22:18
* **23:35** Sam 22:7-8 * **23:36** Sam 69:21 * **23:42** Mt 16:28 * **23:44** Emo 8:9 * **23:45** Eks 26:31-33, 36:35
* **23:46** Sam 31:5; Ap 7:59

kaa kakɨnke weipɨr te mɨt hekrit hekrit
nanitehi God nanɨt ninaan mɨrak.
46 *Menmen im man epei au, Jisas kɨnap
kenɨne hɨm iuwe, “Haai, hi esiuwe hɨmɨn
kai kaknaiwɨr yɨnk kai te hi hahi.” Hɨrak
katɨp epei au, hɨrak kaa.
47 Te mɨtɨk iuwe naanmɨpre mɨt han nar
100 ne ami, hɨrak kɨr menmen im Jisas
kɨrɨakem, hɨrak kewenɨpi God katɨp, “Hi
hertei hɨrak mɨtɨk yaaik kɨrɨak menmen
enum au.”
48 *Mɨt yapɨrwe kerek nererik nerp ein
e nɨr menmen im, hɨr pɨke nen nɨr ein
newen toni nɨkɨtek.
49 *Hɨr neimɨn kerek nertei Jisas werek
werek netike miyapɨr kerek nises Jisas neit
Galili, hɨr nerp yanɨmɨn nɨr menmen me
Jisas kaa.

Mɨt newis Jisas kekre hei iuwe kewen kɨnɨk keit mɨniu (o neiyɨp)
(Mt 27:57-61; Mk 15:42-47; Jo 19:38-42)

50-51 *Mɨtɨk hak niuk mɨrak Josep, hɨrak
ke wit Arimatia kerek wit kiutɨp ke Isrel.
Hɨrak mɨtɨk yaaik katɨp menmen yaaim
werek werek, kemerɨr God kaknen naan-
mamre mɨt. Hɨrak mɨtɨk kiutɨp ke mɨt ne
kaunsil te hɨrak ap han yaaik keriuweri me
menmen enum hɨr natɨp nanrɨak Jisas em.
52 Hɨrak ken wɨnak ke mɨtɨk iuwe Pailat
kitɨwekhi ekwetɨwek yɨnk ke Jisas kerek
epei kaa. Hɨrak kewenhi epei au,
53 te Josep kesiupan herwe yɨnk ke Jisas
kau nu tentarakɨt ken tɨ. Hɨrak kewenkekik
keriuwe laplap yaaim meweiwei, te hɨrak
kɨnanek keiyɨk ken kewisɨk kɨnɨk han
nɨpaa mɨt nekinɨk kekre nan ke mɨniu
(o neiyɨp) kerek nɨpaa ap mɨt newis nei
nekrerek wen au.
54 Hɨram me wɨ Fraide kerek mɨt hɨr
nemani nekre menmen, te wɨ Sabat epei
mamɨkrit.
55 *Te miyapɨr kerek nɨpaa nises Jisas
neke Galili nan, hɨr netike Josep nen nɨr
hɨrak kewis Jisas yɨnk kɨrak kekre hei ke
mɨniu (o neiyɨp) markeik.
56 *Epei au, hɨr pɨke nen wit eik nɨrɨak
menmen mɨnɨn yaaim te neiyɨm nanɨnen
nanwisɨm mamu yɨnk kɨrak te hɨrak ap
kaknɨn waswas au. Epei au, hɨr nau neit
nar ke hɨm me Moses mau tɨwei metpim
ere wɨ Sabat hɨram epei au.

24

Jisas pɨke kekrit
(Mt 28:1-10; Mk 16:1-8; Jo 20:1-10)

1 Wɨ Sande, wanewik kesiupan toto eik,
miyapɨr nen hei kerek han kewen kɨnɨk
nɨpaa mɨt newis Jisas kekrerek, hɨr neit
menmen yaaim mɨnɨn te nanwisɨm mamu
Jisas yɨnk kɨrak kerek nɨpaa hɨr nɨrɨakem.
2 Hɨr nen nɨr nan kerek keiyepet hɨm ke
hei ek mɨt nepei nenkerek kenpɨn kekeipɨn
hɨm ke weipɨr ke hei.
3 Hɨr nɨnɨk nen nɨmɨn, te hɨr nɨnetnɨwek
ap nɨnapɨn yɨnk ke Jisas kekre hei kɨwaai
au.
4 *Hɨr nerp en han kitet me menmen im,
te wasenum mɨtɨkɨt wik teriuwet laplap
mɨre hike terp menep tetikeri.
5 *Hɨr miyapɨr nɨnapen wɨsenum te hɨr
nitehɨr newen ninɨp nau tɨ te mɨtɨkɨt
hɨrakɨt tetpor, “Yenmak te yi yan yɨnyatɨn
mɨtɨk pɨke kekrit kepu yeit wit ke mɨt hɨr
epei naa newisi neitai a?
6 Hɨrak ap keit in au. Hɨrak epei kekrit. Yi
han ekitet menmen nɨpaa hɨrak ketpiyem
me wɨ hɨrak wen kepu provins Galili.
Hɨrak katɨp kar ik:
7 *‘Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe, mɨt
han nanwisa hi eno his me mɨt enun nises
menmen enum te hɨr nanwenkɨka hahu nu
tentarakɨt hi hahi. Te maain hi pɨke ahɨkrit
ehu are mɨtɨk me wɨ wikak.’ ”
8 Hɨrakɨt tatɨp epei au, miyapɨr han kitet
menmen me hɨm nɨpaa hɨrak ketpim,
9-10 *te hɨr nɨnaaiwɨr herwe hei pɨke nen.
Mɨte kerep ep niuk mɨre Maria pe Mag-
dala, Joana wetike Maria miye pe Jems, hɨr
netike miyapɨr han natɨp hɨm im men mɨt
aposel nar hiswiyen kiutɨp (11) netike mɨt
han, hɨr netpor menmen hɨr epei nɨrem.
11 Te mɨt aposel natɨp nekre han kɨr
menmen miyapɨr netpim hɨr nemipɨn, te
hɨr ap nemtewem nisesim au.
12 Te mɨtɨk Pita kekrit kesiukɨn ken hei
kerek nɨpaa mɨt newis Jisas keitai. Hɨrak
ken en, hɨrak kitehɨr kɨr laplap weinɨm.
Hɨrak ap kɨr menmeiyam au, te hɨrak pɨke
ken wit eik han kitet menmen epei man.

Mɨtɨkɨt wiketeret tɨr Jisas teit yayiwe ken Emeas
(Mk 16:12-13)

13 Me wɨ kerek Pita kɨr hei weinɨk kere-
mem, mɨtɨkɨt wiketeret ten wit hak kiutɨp
mɨt nenewek Emeas. Hɨrak yanɨmɨn kike
kɨre 11 kilomita ke Jerusalem.
14 Te hɨrakɨt teke tɨ tatɨpakɨt me menmen
epei man keremem.
15 *Hɨrakɨt wen tetpim han kitetim, Jisas
hɨrekes kisesikɨt kan kewenyipɨret.
16 Hɨrakɨt tɨrek te hɨrakɨt ap terteiyek
hɨrak keimɨn kentar hɨrak kenipɨwekɨt han
kɨrakɨt ap terteiyek au.

* **23:48** Lu 18:13 * **23:49** Sam 38:11, 88:8; Lu 8:2-3 * **23:50-51** Lu 2:25, 38 * **23:55** Lu 23:49 * **23:56** Eks 12:16, 20:10; Diu 5:14 * **24:4** Ap 1:10 * **24:5** Lu 2:9 * **24:7** Lu 9:22, 17:25 * **24:9-10** Lu 8:2-3 * **24:15** Mt 18:20, 24:19; Mt 21:11

17 Jisas ketpɨwekɨt, “Yi yewepnak yatɨp
mekam yi yeke tɨ yepno?” Te hɨrakɨt terp
teit tenep naan mekiuwe.
18 Mɨtɨk hak niuk mɨrak Kliopas
kitɨwekhi, “Mɨt miyapɨr yapɨrwe nerer wit
wit han nererik neit Jerusalem me wɨ im.
Te ti kiutɨp kerekek ap hertei menmen im
nɨpaaseik epei man a?”
19 Jisas kitɨwekhi, “Mekam epei man?”
Hɨrakɨt tetpɨwek tar ik: “Menmen epei
man mewaank Jisas ke wit Nasaret. Mɨtɨk
ik hɨrak profet, hɨrak kɨrɨak menmen
nɨpaa mɨt ap te nɨrɨakem. Hɨrak mɨtɨk
yaaik kewepyapɨr hɨm yaaim, te God ketike
mɨt han kitet hɨrak yaaik iuwe.
20 Mɨt naiu iuwe ne pris netike mɨt
iuwe ne kaunsil newisɨk ken gavman te
hɨr newenkekik kentar nu tentarakɨt hɨrak
kaa.
21 *Te haiu hanhan hɨrak kiutɨp kerekek
kakɨkepai haiu mɨt miyapɨr ne Isrel kaktai-
his keriyen. In ek hɨram wɨ wikak menmen
im nepei man. Menmen im epei man
metike menmen ham im.
22 *Miyapɨr han naiu nerekyei haiu han
kekrit. Wanewik hɨr nen nanɨr hei kerek
mɨt newisɨk kɨwaairi en.
23 Te hɨr ap nɨnapɨn yɨnk kɨrak au. Hɨr
pɨke nan natɨp hɨr nau nɨtyak nɨr mɨtɨkɨt
ensel tetpor, ‘Hɨrak epei kekrit kɨre mɨtɨk.’
24 *Hɨr natɨp epei au, mɨt han ne haiu
mɨt nen nɨr hei kerek mɨt newisɨk kekr-
erek mepɨr ke miyapɨr netpim te hɨr ap
nɨnapɨnek au.”
25 *Te Jisas keneret ketpɨwekɨt, “Yi han
auri. Yenmak te yi ap yises menmen
yapɨrwe profet netpim a?
26 *Mekam? Yi ap yertei Krais kerek God
kehimɨtanek kaknen kakɨkaap mɨt, hɨrak
ekinɨn eki pɨke kakɨkrit te maain hɨrak
kakɨt niuk iuwe me God a?”
27 *Te Jisas ketpɨwekɨtem werek werek
menmen tɨwei me God metpim me hɨrekes.
Hɨrak kekrit keit tɨwei Moses kewisɨm,
hɨrak kewepwekɨtyapɨr hɨm ere hɨrak ket-
por hɨm mɨt profet netpim newisɨm mau
tɨwei me hɨrekes.
28 Hɨrakɨt tan menep ke wit kerek
hɨrakɨt tatnori, te Jisas kemipɨn kare kakno
yanɨmɨn.
29 Te hɨrakɨt tewenek kerp tetpɨwek,
“Ehu etikewawɨr (o etikawɨr). Wepni epei
kakwen kakno wɨtaan.” Te hɨrak ken kau
ketikeret.
30 *Jisas kau ketikeret tatɨm menmen.
Hɨrak kekin bret katɨp God hɨrak yaaik, te
hɨrak kewepik kewetɨwekɨtek.
31 Hɨrak kɨkɨak han kɨrakɨt hɨrakɨt
terteiyek, te hɨrak keweikɨn his kɨre nɨme
keit, hɨrakɨt ap tɨrek au.
32 Hɨrakɨt tatɨpakɨt, “Han kawɨr kekrit
kerek hɨrak ketpawɨr witet yayiwe ket-
pawɨr werek werek hɨm me God mau
tɨwei.”
33 Hɨrakɨt tatɨpakɨt epei au, hɨrakɨt tekrit
wasenum pɨke ten Jerusalem. Hɨrakɨt tɨr
mɨt disaipel hiswiyen kiutɨp (11) nererik
netike mɨt han.
34 *Te hɨr netpɨwekɨt nar ik: “Haiu metpi
werek. Mɨtɨk Iuwe pɨke kekrit kepu. Sai-
mon epei kɨrek kepu.”
35 Te mɨtɨkɨt wiketeret tetpor menmen
werek werek kerek epei man meit yayiwe
eik. Hɨrakɨt tetpor markeik hɨrakɨt tertei
Jisas kewep bret kewetɨwekɨtek.

Hɨr mɨt disaipel nɨr Jisas
(Mt 28:16-20; Mk 16:14-18; Jo 20:19-23; Ap 1:6-8)

36 *Hɨrakɨt wen tetpor hɨm im, wasenum
Jisas hɨrekes kerp ketikeri ketpor, “Yi eiyu
werek werek.”
37 *Te hɨr nɨnapen nepɨrpɨr nentar hɨr
han kitet hɨr nɨr herwe.
38 Te hɨrak ketpor, “Yenmak te yi han
toenuk a? Yenmak te yi han kiteta hi herwe
a?
39 Eiyɨr pap me hei mau his hɨt mai. Hi
hɨrekes kerek ek. Eirɨrauhis, te yi eiyɨrtei
hi hɨrekes. Herwe ap te naan o hemik
kewik kar ke epei yi yɨra auye!”
40 Jisas ketpor hɨm im epei au, hɨrak
keteiknor his hɨt mɨrak.
41 *Hɨr ap te nanisesim nentar hɨr han
yaaik wɨsenuk te hɨrak kitorhi, “Yi yeit
menmen mei te yi yeweto mei ehɨm o au?”
42 Hɨr newetɨwek saauk hak kiutɨp kerek
epei si taak.
43-44 *Hɨrak kekinɨk kaak, hɨr nɨrek.
Hɨrak kaak epei au, hɨrak ketpor, “Men-
men im nɨpaa hi epei hetpiyem kerek hi
wen hepu hetikewi hɨram im: ‘Menmen
yapɨrwe kerek nɨpaa Moses ketike mɨt pro-
fet hɨr newisɨm mau tɨwei metike hɨm mau
tɨwei Sam hɨram mamnen.’ ”
45 Epei au, hɨrak kerekyor han kɨr kewep
te hɨr nanɨrtei hɨm me God mau tɨwei
werek werek.
46 *Te hɨrak ketpor, “Im em hɨram hɨm
nɨpaa mɨt newisɨm mau tɨwei: ‘Mɨtɨk God
kehimɨtanek Mɨtɨk Iuwe Krais eki te pɨke
kakɨkrit me wɨ wikak.’
47 *Yi mɨt nai yeit wit Jerusalem yi yaino
yairer wit wit yaitɨp mɨt miyapɨr hɨm

* **24:21** Lu 1:68, 2:38, 19:11; Ap 1:6 * **24:22** Lu 24:1-11 * **24:24** Jo 20:3-10 * **24:25** Lu 24:44 * **24:26** Lu 9:22; Ap 3:13, 17:3; Jo 13:31 * **24:27** Diu 18:15; Sam 22:1-21; Ais 53 * **24:30** Lu 22:19 * **24:34** 1Ko 15:4-5 * **24:36** 1Ko 15:5 * **24:37** Mt 14:26 * **24:41** Jo 21:5 * **24:43-44** Lu 18:31, 24:27 * **24:46** Ais 53; Hos 6:2 * **24:47** 1Ti 3:16

yaaim te hɨr nanweikɨn sip nanwet menmen enum God kakɨsak menmen enum mɨr kakɨntar menmen hi hɨrɨakem.
48-49 **Yi epei yɨr menmen im te yi yaiwepyapɨrem. Hi hɨrekes eriuweti menmen nɨpaa Haai kai katɨp hɨrak kaksiuwerek kaknen, te yi wen eiyu wit iuwe ik ek eimerɨr menmen iuwe me wit ke God mamɨkiuwe mamnen mamwi.”

God kari Jisas kɨniu ken wit kɨrak
(Mk 16:19-20; Ap 1:9-12)

50 Jisas katɨp epei au, hɨrak keriyei nen nɨnaaiwɨr wit Jerusalem, hɨr nen wit Betani. In ek hɨrak kɨkɨam his mɨrak kitehi God naanmamror.
51 Jisas wen kitehi God naanmamror, hɨrak ken kɨnaiwɨri kɨniu ken wit ke God.
52 *Epei au, hɨr newenɨpiyek. Hɨr wen newenɨpiyek hɨr pɨke nepno wit Jerusalem han yaaik iuwe.
53 Hekrit hekrit hɨr nen wɨnak iuwe ke God newenɨpiyek.

Mepɨr keremem

* **24:48-49** Jo 15:27; Ap 1:8 * **24:48-49** Jo 14:16, 15:26, 16:7; Ap 1:4 * **24:52** Jo 14:28, 16:22

Hɨm Yaaim Me Krais Jon Kewisɨm Mau Tɨwei Menmen mekre tɨwei ik

Jon Baptais katɨp mɨt hɨm me God *1:19-34*
Jisas kehimɨtan mɨt disaipel nɨrak *1:35-51*
Jisas katɨp mɨt hɨm me God *2:1–12:50*
Jisas katɨp mɨt disaipel hɨm mɨrak *13:1–17:26*
Mɨt newenkek Jisas kaa *18:1–19:42*
Jisas pɨke kekrit mɨt nɨrek *20:1-31*
Jisas ketike mɨt disaipel neit Galili *21:1-25*

Nipaa enum eik mɨtɨk kiutɨp kepu kakwetai hɨm yaaim

1 *Nɨpaa enum eik, God kɨrɨak tɨ wen au, mɨtɨk kiutɨp kepu kerek kakwetai hɨm yaaim. Hɨrak kau ketike God, hɨrakɨt tau niutɨp tɨpɨrakɨt.
2 Menmen mepu wen au, hɨrak kau ketike God.
3 *God katɨp mɨtɨk ik, te hɨrak kewis menmen yapɨrwe kerek mepu, hɨrak kɨrɨakem. Menmen meiyam miutɨp ap te hɨremes mekrit au. Hɨrak Haai ke hɨmɨn hak yaaik kɨkaap mɨt hɨr nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik.
4 *Hɨrak kɨkaap mɨt nertei God, hɨr nanu werek nanɨr ke si mɨr te mɨt hɨr nanɨr yayiwe.
5 *Hɨm me mɨtɨk ik hɨram mɨre si mɨrius ein ein. Menmen enum mɨre wɨtaan toto mekre han ke haiu mɨt ap te maminɨnem mamɨwaankem taau.
6 *God keriuwet mɨtɨk kakwepyapɨr menmen im, hɨrak itai kai niuk mɨrak Jon.
7 Hɨrak kan katɨp mɨt me mɨtɨk ik. Hɨrak yaaik kɨre si mɨr, te mɨt yapɨrwe nemtau hɨm me Jon, hɨr nanises mɨtɨk ik.
8 *Hɨrak hɨrekes ap mɨtɨk ik au. Hɨrak kan katɨp mɨt hɨm me mɨtɨk ik yaaik kɨre si mɨr.
9 *Mɨtɨk ik hɨrak kɨre si, hɨrak kan tɨ. Hɨrak kɨkaap mɨt miyapɨr kerek nepu te hɨr nertei God.
10 *Nɨpaa God kɨrɨak tɨ keriuwerek, te mɨtɨk ik kan kau tɨ. Mɨt nau tɨ nepɨtari mɨtɨk ik hɨrak Mɨtɨk Iuwe kɨrɨak menmen im au.
11 Hɨrak kan tɨ kerek nɨpaa hɨrak kɨrɨakek, te mɨt nɨrak en ne weiwɨk me Isrel neweikɨn sip newetɨwek.
12 *Te mɨt han kerek nemtewek nisesik, hɨrak katɨp hɨram werek te hɨr nɨre nɨkerek ne God.
13 *Hɨr ap nɨre nɨkerek ne God nentar miye haai ninen au. Hɨr nɨkerek ne God nentar God kehimɨteni hɨr nɨrak.
14 *Mɨtɨk ik kan tɨ keit yɨnk kar ke haiu mɨt. Haiu mɨrek hɨrak Mɨtɨk Yaaik kɨre God, hɨrak kerekyei haiu mɨt menmen yaaim, hɨrak katɨp hɨm kemipɨn au. Hɨrak kɨrɨak menmen im yaaim kentar hɨrak Nɨkan kiutɨp kerekek God kɨrɨakek, te hɨrak mɨtɨk kar ek.
15 *Jon kewepyapɨrek katɨp mɨt kar ik: "Mɨtɨk ik hɨrak mɨtɨk nɨpaa hi hetpiyek har ik: 'Hɨrak kɨkaru kakwepyapɨr hɨm te hɨrak iuwe kinɨna kentar nɨpaa miye wina wen au, hɨrak kepu ketike God.' "
16 *Haiu mɨt meit menmen yaaim me God mentar mɨtɨk ik ketenen menmen mɨrak yapɨrwe kewetaiyem keteipim keteipim.
17 *Nɨpaa God kewet Moses hɨm lo mɨrak hɨrak kewetaiyem haiu emisesim o au en, haiu mami. Te Jisas Krais kerekek kerekyei yaaim kewetai hɨm mɨrak ham yaaim.
18 *Mɨtɨk kiutɨp keiyak ap kɨr God au. Mɨtɨk kiutɨp kerekek hɨrak hɨrekes kɨre God kau ketikerek menep, hɨrak epei kewepyapɨrek keteiknaiyek te haiu mertei God hɨrak kɨre mekak.

Jon Baptais
(Mt 3:1-12; Mk 1:2-8; Lu 3:2-18)

19 Wɨ ham mɨt iuwe naanmɨpre mɨt ne Isrel hɨr neriuwet mɨt pris netike mɨt han ne weiwɨk miutɨp me Livai kerek hɨr nɨkaap pris nɨrɨak menmen, hɨr nan nitehi Jon nar ik: "Ti hatɨp ti keimɨn?"
20 *Hɨrak kepakɨn au hɨrak kewepyapɨrem ketpor kar ik: "Hi ap Mɨtɨk God kehimɨtena hi akaap mɨt ne Isrel au."
21 *Hɨr pɨke nitɨwekhi, "Ti ap Mɨtɨk God kehimɨtenut ti ekepai haiu mɨt ne Isrel au, te ti keimɨn? Ti mɨtɨk profet Ilaija o au?" Hɨrak ketpor: "Hi ap Ilaija au." Hɨr nitɨwekhi neteipim: "Ti mɨtɨk profet haiu memeriyut ti enen o au?" Hɨrak katɨp: "Hi mɨtɨk profet ik au."
22 Hɨr netpɨwek: "Te ti keimɨn? Mɨt kerek neriuwetai haiu man in hanhan nanɨrtei ti atɨp mɨt ti keimɨn. Te ti etpai."
23 *Jon ketpor kar ik: "Hi mɨtɨk ik ek. Hi mɨtɨk herp wit tenhaan weinɨk mɨt ap newi hi hɨnap hatɨp, 'Yi mɨt einetɨt yayiwe eirɨakem yaaim te Mɨtɨk Iuwe kakitetik

* **1:1** Jo 17:5; 1Jo 1:1-2; Rev 19:13 * **1:3** 1Ko 8:6; Kl 1:16-17; Hi 1:2 * **1:4** Jo 5:26 * **1:5** Jo 3:19 * **1:6** Mt 3:1; Lu 1:13-17, 76, 3:2 * **1:8** Jo 1:20 * **1:9** Jo 8:12; 1Jo 2:8 * **1:10** Jo 1:3, 17:25; Kl 1:16 * **1:12** Ga 3:26 * **1:13** Jo 3:3-6; Je 1:18; 1Pi 1:23 * **1:14** Ga 4:4; Fl 2:7; Hi 2:14; Ais 60:1-2; Lu 9:32; Jo 2:11 * **1:15** Jo 1:27, 30; Mt 3:11 * **1:16** Kl 2:10 * **1:17** Eks 34:28; Ro 6:14, 10:4 * **1:18** Eks 33:20; Jo 6:46; 1Ti 6:16; 1Jo 4:12; Mt 11:27 * **1:20** Jo 3:28 * **1:21** Mt 11:14; Diu 18:15, 18; Jo 6:14, 7:40; Ap 3:22 * **1:23** Ais 40:3

kaknen.’ ” Nɨpaa profet Aisaia hɨrak kewis
hɨm im mau tɨwei.
24 Mɨt ne Farisi kerek ninɨn nertei hɨm
me Moses hɨr nisesim, hɨr keriyen neri-
uwet mɨt in nan nitehi Jon menmen im.
25 *Te mɨt in hɨr nitehi Jon, “Ti ap Mɨtɨk
God kehimɨtenut ti ekaap haiu mɨt ne Isrel,
ti Ilaija au, ti mɨtɨk haiu memeriyut au, ti
henmak te ti hɨkɨr mɨt miyapɨr neriuwe
tɨpar a?”
26 Itai kai Jon ketpor, “Hi hɨkɨr mɨt ner-
iuwe tɨpar weinɨm, te mɨtɨk kiutɨp kerp
nɨmɨn ke yi mɨt yi yepɨtariyek.
27 *Hɨrak kisɨsa, te hɨrak Mɨtɨk Iuwe
kinɨna, hi hɨre mɨtɨk enuk weinɨk.”
28 *Menmen im man meit wit Betani meit
menke men pɨnak ein ke mani Jodan kerek
Jon kɨkɨri keitai en.

Jisas Nɨkan kɨre Sipsip ke God kaki kakɨsak menmen enum maiu

29 *Maain wɨ ham itai kai Jon kɨr Jisas
kaknen kakɨrek hɨrak katɨp, “Eiyɨrek!
Mɨtɨk ik ek hɨrak kɨre Sipsip ke God. Hɨrak
keriuwetek kan in kaki kakɨkrehɨr ke haiu
mɨt te hɨrak kakɨsak menmen enum haiu
mɨrɨakem.
30 *Hɨrak mɨtɨk kerekek kerek nɨpaa hi
etpiyek kerek maain kɨkaru kakisɨsa kak-
nen, hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨna kentar nɨpaa
hɨrak kinɨna kepu ketike God me wɨ miye
ap wina wen au.
31 Nɨpaa hi ap hertei hɨrak kakre keimɨn,
te hi hɨkɨr mɨt har ik ek te hi eteikɨn yi mɨt
ne Isrel yi eiyɨrtei hɨrak keimɨn.”
32 *Jon katɨp hɨm im em me menmen
hɨrak kɨrem. Hɨrak katɨp, “Hi hɨr God
Hɨmɨn Yaaik kenke keke nepni kan kɨre
hore tapɨ kan kenterik.
33 *Hi nɨpaa hepɨtari God kehimɨtanek
hɨrak mɨtɨk kerek kakɨkepai, te God keri-
uweta hi akɨri eiriuwe tɨpar em, hɨrak
ketpo, ‘Ti ahɨr God Hɨmɨn Yaaik kakɨnke
kaknen kakɨkre mɨtɨk, mɨtɨk ik kerekek
kakwet mɨt God Hɨmɨn Yaaik kaku kakreri.’
34 *Hi epei hɨrek, te hi etpi hɨrak Nɨkan
ke God.”

Jisas keithis mɨtɨkɨt disaipel tekyaait (4)

35 Teipmen, itai kai Jon wen kepeit mani
Jodan ketike mɨtɨkɨt disaipel wiketeret.
36 *Hɨrak kɨr Jisas kan ken te hɨrak katɨp,
“Mɨtɨk ik hɨrak Sipsip ke God. Hɨrak keri-
uwetek kan kaki kakɨkaap haiu mɨt.”
37 Mɨtɨkɨt wik temtau Jon katɨp kar ik, te
hɨrakɨt tises Jisas ten tetikerek.
38 Jisas keweikɨn kɨret tisesik, te hɨrak
kitɨwekɨthi, “Yi yayɨr mekam?” Hɨrakɨt
tetpɨwek, “Rabai, ti hau heit nein?” (Haiu
meweikɨn hɨm Rabai hɨram matɨp Mɨtɨk
Iuwe tisa.)
39 Hɨrak katɨp, “Einen eiyɨrem.” Te
hɨrakɨt tetikerek tariyakɨt ten tɨr wit kerek
hɨrak kewiyen, te hɨrakɨt ten en tetikerek
ere wɨtaan (Hɨram epei hɨnkewɨ te hɨrakɨt
tetpɨwek menmen im.)
40 *Mɨtɨk hak niuk mɨrak Endru hɨrak
nɨkik ke Saimon Pita hɨrak mɨtɨk kiutɨp ke
mɨtɨkɨt wiketeret hɨrak kemtau hɨm me Jon
te hɨrak kises Jisas.
41 *Wasenum, mɨtɨk Endru kɨnaaiwɨr
Jisas ken kɨnapɨn heiyiuwe kɨrak Saimon,
hɨrak ketpɨwek, “Hawɨr epei wɨnapɨn
Mɨtɨk Iuwe Mesaia.” (Haiu meweikɨn hɨm
Mesaia haiu matɨp Krais, Mɨtɨk kerek God
kehimɨtanek kakɨkaap haiu mɨt.)
42 *Hɨrak ketpɨwek epei au, Endru keithis
Saimon keiyɨk ken kɨr Jisas. Jisas kɨrek,
hɨrak ketpɨwek, “Ti Saimon nɨkan ke Jon.
In ek hi eweikɨn niuk mit mamre Sifas.”
(Haiu meweikɨn hɨm hɨram matɨp, “Pita”
o “Nan”.)

Jisas kenɨne Filip ketike Nataniel hɨrakɨt tisesik

43 *Wɨ ham Jisas kekrit kakno provins
Galili. Hɨrak han kitet kakno en te hɨrak
kɨnapɨn mɨtɨk Filip ketpɨwek kar ik: “Ti
enen eisɨsa!”
44 Filip hɨrak ke wit Betsaida, wit ke
Endru ketike Pita.
45 *Te Filip kɨnapɨn Nataniel hɨrak
ketpɨwek, “Haiu epei mɨnapɨn mɨtɨk kerek
nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei mɨrak,
hɨrak ketike mɨt profet newisɨm mau tɨwei.
Haiu epei mɨnapɨnek, hɨrak Jisas, nɨkan ke
Josep ke Nasaret.”
46 *Nataniel ketpɨwek, “Menmen mei
miutɨp yaaim ap te mamɨke Nasaret mam-
nen auye!” Filip kewenhi ketpɨwek kar ik:
“Ti eno ehɨrek.”
47 *Jisas kɨr Nataniel kan kakɨrek, hɨrak
katɨp, “Eiyɨrek. Hɨrak mɨtɨk ke Isrel ap
kemipɨn au.”
48 Nataniel ketpɨwek, “Ti harkeik te ti
herteiya?” Jisas ketpɨwek, “Filip kenɨnut
wen au, hi hɨrit kerek ti hau hɨnɨk nu fik
ek.”
49 *Nataniel ketpɨwek kar ik: “Ti Mɨtɨk
Iuwe, ti Nɨkan ke God kerekek. Ti Mɨtɨk
Iuwe ehinɨn naanmamrai haiu mɨt ne Is-
rel.”

---

* **1:25** Mt 21:25; Jo 1:33 * **1:27** Jo 1:15; Ap 13:25 * **1:28** Mt 3:6; Jo 10:40 * **1:29** Jo 1:36; Ais 53:6-7; 1Pi 1:18-19 * **1:30** Jo 1:15 * **1:32** Mt 3:16 * **1:33** Lu 3:2-3 * **1:34** Mt 3:17, 17:5, 27:54 * **1:36** Jo 1:29 * **1:40** Mt 4:18-20 * **1:41** 1Sml 2:10; Sam 2:2; Jo 4:25 * **1:42** Mt 16:18; Mk 3:16 * **1:43** Mt 8:22; Mk 2:14 * **1:45** Diu 18:18; Ais 7:14, 9:6; Jer 23:5; Esi 34:23 * **1:46** Jo 7:41, 52 * **1:47** Sam 32:2 * **1:49** Mt 14:33, 16:16, 27:42; Mk 3:11; Jo 12:13

50 Jisas ketpɨwek, “Hi hetput hi hɨrit hau
hɨnɨk nu fik te me menmen in ti han kiteta
hi Mɨtɨk Iuwe a? Hi hetput maain ti ehɨr
menmen iuwe minɨn menmen im em.”
51 *Te Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Yi
maain yayɨr wit ke God kakwep te yi
eiyɨr mɨt ensel ne God nanɨniu nanɨkiuwe
nanɨntar hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe.”

2

*Mɨtɨk hak keit mɨte te Jisas keweikɨn
tɨpar weinɨm hɨram mɨre wain*

1 *Wɨ wikak epei men, mɨtɨk ketike mɨte
nanɨtan nanɨt wit Kena keit provins Galili.
Jisas miye pɨrak hɨre wepeit en.
2 Te Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak natɨp
nanɨno nanɨri nanɨtan.
3 *Maain hɨr naam tɨpar wain mɨr epei
au, Jisas miye wetpɨwek war ik: “Hɨr naam
tɨpar wain epei au mesi.”
4 *Jisas ketpɨwe, “Ti ap etpo menmen hi
ehisesim. Hɨram ap menmen mit. Au,
hɨram menmen mai. Wɨ ap man wen au
te hi hewepyapɨr hɨrekes hi keimɨn.”
5 Te Jisas miye pɨrak watɨp mɨt kerek
nɨrɨak menmen me mɨt en, “Yi eirɨak men-
men eiyises hɨm mɨrak kerek hɨrak ketpi
ek.”
6 *Mɨt ne Isrel newis hɨm lo mau tɨwei
matɨp hɨr nanɨnɨn nankemyet his te hɨr
nanɨm menmen. Me menmen im hɨr newis
mɨn iuwe mar hispɨnak kiutɨp (6) (hɨram
mɨre heurek nun) hɨram mepu. Hɨram
iuwe te mamtenen tɨpar yapɨrwe (Mar ke
heurek hiswiyen hiswiyen hiswiyen (30).
7 Te Jisas katɨp mɨt en, “Yi eiwen tɨpar
emɨkre mɨn.” Te hɨr newen tɨpar mekr-
erem ere mau hɨm.
8 Epei au, hɨrak ketpor, “Yi eiwen tɨpar
mei eiyɨm eino eiwet mɨtɨk naanmɨpre
menmen me neitan em.” Hɨrak katɨp epei
au, hɨr neiyɨm nen newet mɨtɨk ek em.
9 Hɨr neiyɨm nen newetɨwekem,
hɨrak kaam tɨpar mei kike kerek Jisas
keweikɨnhis em mɨre tɨpar wain, hɨrak
kepɨtari mɨt neit tɨpar wain im neit nein.
(Te mɨt kerek nɨmɨan (o nɨmin) tɨpar im
em hɨr nerteiyem.) Te hɨrak kenɨne mɨtɨk
kerek keit mɨte ep hɨrak ketpɨwek kar ik:
10 “Mɨt yapɨrwe newet mɨt tɨpar wain
yaaim, hɨr ninɨn nanɨm, te maain hɨr ne-
taritari, hɨr newetɨr tɨpar yaaim kike. Te ti
au! Ti etenen tɨpar wain yaaim ti ewet mɨt
em emakaru.”
11 *Menmen im hɨram menmen iuwe
Jisas kinɨn kɨrɨakem. Hɨrak kɨrɨakem keit
Kena hɨrak wit kike ke provins Galili. Ik ek
keteikɨn haiu mɨt disaipel nɨrak menmen
iuwe God kewetɨwekem, te haiu han kitet
hɨrak Mɨtɨk God keriuwetek kan kakɨkepai
haiu mɨt.
12 *Epei au, Jisas ketike miye pɨrak kikrek
tɨrak netike mɨt disaipel nɨrak nen wit
Kapaneam nau en wɨ ham.

*Jisas kepir mɨt nesiuwe menmen
neit pewek neit wɨnak iuwe ke God keit
Jerusalem*
(Mt 21:12-13; Mk 11:15-19; Lu 19:45-46)

13 *Wɨ Pasova menep mamnen te mɨt ne
Isrel han tewenɨn nɨpaa God kenep mɨt ne
Isip, te maamrer nɨr au. Me wɨ im Jisas ken
wit iuwe Jerusalem.
14 Hɨrak ken kekre wɨnak iuwe ke God,
hɨrak kɨr mɨt kerek nesiuwe bulmakau
metike sipsip, hore nɨmanp nanɨt pewek
mamrerim. Hɨrak kɨr mɨt in netike mɨt han
nau yeno hɨr neit pewek me mɨt nerer wit
wit newetɨr pewek ham yaaim me Isrel.
15 Hɨrak kɨr menmen im, Jisas keit waai
kɨrɨakek kɨre nɨpɨn kɨwaaiyek kenep sipsip
bulmakau. Mɨt nau yeno netenen pewek
hɨrak kepɨri nen witeik. Hɨrak kepɨri nen
wit eik, hɨrak kenke kɨnaan keit pewek mɨr
kewɨrem mesikenɨk mɨwaai tɨ.
16 *Hɨrak katɨp mɨt kerek nesiuwe hore
kar ik: “Yi eikinɨm eiyɨm eino wit eik.
Hi hɨnapen yi yɨrɨak wɨnak ke Haai kai
enuk kɨre wɨnak maket mɨt neiyɨk neisuwe
menmen neitak.”
17 *Haiu mɨt disaipel nɨrak han kitet hɨm
nɨpaa haiu mekinaam mau tɨwei me God
hɨram matɨp mar im: “Hi hanhan iuwe
me naanmamprut wɨnak kit kaku werek
werek.”
18 *Hɨrak kɨrɨak menmen im epei au, hɨr
mɨt iuwe ne kaunsil ke Isrel nan netpɨwek,
“Ti erɨak menmen iuwe manmen emteikɨn
God kewisit te ti han hepɨr menmen im
meit wɨnak iuwe kɨrak ik ek.”
19 *Jisas ketpor kar ik: “Yi yaiwen wɨnak
ke God ik ek, te wi wikak hi pɨke eimaak.”
20 Hɨr pɨke netpɨwek, “Me 46 tito mɨt
nime wɨnak iuwe ke God ik ek. Te ti hatɨp
ti pɨke eimaak me wɨ wikak keremem a?
Taauye!”
21 *Jisas ap katɨp me wɨnak ke God. Au,
hɨrak katɨp me yɨnk kɨrak.
22 *Te maain mɨt nenep Jisas kaki, God
kɨkɨak hɨrak kekrit kepu, haiu mɨt disaipel
nɨrak meket han hɨm nɨpaa hɨrak ketpim,
te haiu mises hɨm nɨpaa God kewisɨm mau
tɨwei. Hɨram metike hɨm me Jisas.

Jisas kertei han ke mit yapirwe

* **1:51** Jen 28:12 * **2:1** Jo 1:43 * **2:3** Jo 19:26 * **2:4** Jo 7:30, 8:20 * **2:6** Mk 7:3-4 * **2:11** Jo 1:14, 4:54, 11:40; Lu 9:32 * **2:12** Mt 4:13 * **2:13** Eks 12:1-17; Jo 6:4, 11:55 * **2:16** Lu 2:49 * **2:17** Sam 69:9 * **2:18** Mt 21:23 * **2:19** Mt 26:61, 27:40; Ap 6:14 * **2:21** 1Ko 6:19 * **2:22** Jo 12:16, 14:26 * **2:23** Jo 7:31

23 *Jisas wen kepu Jerusalem me wɨ
Pasova, wɨ kerek mɨt han tewenɨn God
kenep mɨt ne Isrel au, mɨt ne Isip keriyen.
Me wɨ im mɨt yapɨrwe nisesik nentar men-
men yaaim iuwe hɨr nɨrek hɨrak kɨrɨakem.
24 Te Jisas ap kemtau hɨm hɨr
netpɨwekem kisesim au. Hɨrak ap kewisi
hɨr nehimɨtanek mɨtɨk iuwe king kɨr
naanmɨpri au, kentar hɨrak kertei menmen
mɨt ne tɨ hɨr hanhanem.
25 *Hɨrak epei kertei werek werek men-
men mekre han ke mɨt ne tɨ ap mɨtɨk hak
te kakinɨnek kertei han ke mɨt te hɨrak
ketpɨwekem au.

3

Jisas ketike Nikodimas tewepnak

1 *Mɨtɨk niuk mɨrak Nikodimas kepu.
Hɨrak mɨtɨk hak ke mit ne Farisi kerek hɨr
ninɨn nises hɨm me Moses. Hɨrak mɨtɨk
iuwe hak ke mɨt kerek ninɨn naanmɨpre
mɨt ne Isrel.
2 *Wɨtaan ham hɨrak kan kɨr Jisas
ketpɨwek kar ik: "Mɨtɨk luwe, haiu mertei
God keriuwetit ti han tɨ heteiknai menmen.
God kekepit ti hɨrɨak menmen. Mɨt neiyan
ap te nanrɨak menmen iuwe mamɨr ke tɨ
hɨrɨakem taau!"
3 *Jisas ketpɨwek kar ik: "Hi hetput hɨm
im em hɨram yaaim. Mɨtɨk ap kakweikɨn
yaaik kakɨr ke nɨkan miye winaak ek, hɨrak
ap te kaku kaktike God taau!"
4 Nikodimas kitɨwekhi kar ik: "Markeik
te mɨtɨk nepei enuk ke mɨtɨk hɨrak pɨke
kakre mɨtɨk pipɨak. Hɨrak pɨke kaku
kakɨkre tu ke miye pɨrak te hɨre pɨke waw-
inaak?"
5 *Jisas kewenhi ketpɨwek kar ik: "God
ap te kakinɨn naanmampre mɨt ere mɨt han
nankɨri nanriuwe tɨpar, God Hɨmɨn Yaaik
kakrɨak hɨmɨn kɨr hɨrak yaaik.
6 *Mɨtɨk kerek miye winaak, hɨrak kɨre
mɨtɨk kerekek. Mɨtɨk God Hɨmɨn Yaaik
kakrɨakek hɨmɨn kɨrak hɨrak yaaik, hɨrak
kɨre God.
7 Ti ap han kekrit epɨpɨr entar hɨm im hi
hetputem me yi yapɨrwe God Hɨmɨn Yaaik
ekrekyi hɨmɨn ki hɨrak kakre yaaik.
8 *Nɨme mɨniu mepno in mepno ein.
Yi yemtau hɨram matɨp, te yi ap yertei
hɨram meke nein man, te mamno nein.
God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kɨre nɨme. Haiu
mepɨtari karkeik hɨrak kɨrɨak menmen
kɨkaap mɨt au."
9 Nikodimas kitɨwekhi kar ik:
"Mamɨrkeik te menmen im em manmen?"
10 Jisas ketpɨwek, "Ti mɨtɨk iuwe tisa ti
hertei menmen yapɨrwe hinɨn mɨt ne Isrel,
te ti ap hertei menmen im au a? Menmen
mit!
11 *Hi hetput werek. Haiu matɨp men-
men haiu epei merteiyem, haiu matɨp men-
men haiu epei mɨrem. Te yi yeweikɨn sip
yewet menmen haiu metpiyem.
12 *Hi nepei hetpi menmen me tɨ im e te
yi ap han kiketim yisesim au. Te hi hetpi
me menmen me wit ke God, mamɨrkeik te
yi yayɨmtau menmen hi etpiyem me wit ke
God yi yayisesim a? Taauye!
13 *Mɨtɨk keiyak ap nɨpaa ken wit ke God
heven au. Hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe
kerekek, hi hɨnaaiwir wit kɨrak hekiuwe
han tɨ ik e.
14 *Nɨpaa Moses kɨkɨak manpen kau niu
keit wit weinɨk mɨt ap newi. Mar im, mɨt
nanwenkɨka hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe
nanwisa antar nu tentarakɨt.
15 *Te mɨt yapɨrwe kerek nises God, hɨr
nanu nantikerek tipmain tipmain enum
eik.
16 *"God hanhan mɨt ne tɨ ik iuwe te
hɨrak keriuwet nɨkan kɨrak kiutɨp kerekek
kan tɨ ik. Te neimɨn kerek nanisesik, hɨr
ap nani au. Hɨr nanu nanɨt nantike God
tipmain tipmain enum eik.
17 *God ap kesiuwe hi Nɨkan kɨrak hi han
tɨ ik skelim mɨt au. Hi han hahi akaap mɨt
ne tɨ ik.
18 *Neimɨn nisɨsa hi Nɨkan ke God ap te
God skelim hɨr nanɨno si au. Te neimɨn
kerek ap nisɨsa hi Nɨkan ke God ehu, hɨrak
God epei skelim mɨt in nentar hɨr ap han
kitet he Nɨkan kiutɨp kerekek kɨrak ahɨsak
menmen enum hɨr nirɨakem.
19 *God skelim mɨt kakɨr ik. Hɨm mai
yaaim mɨre wepni kɨr, hi han tɨ ik heteikɨn
mɨt menmen me God. Te hɨr hanhan
menmen enum me tɨ hɨram mɨre wɨtaan
toto. Menmen yaaim em me God au. Hir
hanhan menmen enum me tɨ nentar hɨr
nɨrɨak menmen enum enum.
20 *Neimɨn hɨr nɨrɨak menmen enum hɨr
nɨre mɨt enun nepan ne menmen yaaim me
God. Te hɨr ap nanɨnen nanises hi Nɨkan
ke God nanɨntar hɨr nɨnapen hi ewepyapɨr
menmen enum hɨr nɨrɨakem.
21 Te neimɨn hɨr hanhan nanrɨak men-
men yaaim, hɨr nanɨnen hi Nɨkan ke God
kerek hɨm mai yaaim hɨram mɨre wepni
te hɨr nanteikɨn mɨt yapɨrwe hɨr nɨrɨak
menmen yaaim God katɨp hɨr enrɨakem."

* **2:25** Mk 2:8 * **3:1** Jo 7:50, 19:39 * **3:2** Mt 22:16; Jo 9:16 * **3:3** Mt 18:3; 1Pi 1:23 * **3:5** Esi 36:25, 27; Ta 3:5 * **3:6** Sam 51:5; Jo 1:13 * **3:8** Ekl 11:5 * **3:11** Jo 3:32, 8:26 * **3:12** Lu 22:67 * **3:13** Pro 30:4; Ro 10:6 * **3:14** Nam 21:9; Jo 8:28, 12:32 * **3:15** Jo 20:31 * **3:16** Ro 5:8, 8:32; 1Jo 4:9-10; Jo 3:36, 10:28 * **3:17** Lu 19:10; Jo 5:22, 12:47; Ap 17:31 * **3:18** Jo 3:36, 5:24 * **3:19** Jo 1:5, 9, 8:12 * **3:20** Ef 5:11-13

Jon kewepyapɨr Jisas hɨrak keimɨn

22 *Jisas katɨp Nikodimas epei au,
Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak nɨnaaiwɨr
Jerusalem nen wit hak kike ke Judia. Hɨrak
kau en ketikeri wɨ ham, hɨr nɨkɨr mɨt
miyapɨr neriuwe tɨpar.
23 Jon hɨrak kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar
menep tɨ niuk mɨrak Inon, hɨrak menep
wit Selim. Hɨrak kɨkɨr mɨt in kentar tɨpar
yapɨrwe meitai. Mɨt nen nanɨrek te hɨrak
kɨkɨri.
24 *(Mɨtɨk iuwe King Herot ap kewis Jon
kekre wɨnak enuk ke gavman wen au.)
25 Mɨt disaipel han ne Jon netike mɨtɨk
hak ke Isrel hɨr nenehan nentar menmen
me nɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar nises hɨm mɨt
ne Isrel nɨpaa nisesim.
26 *Te hɨr nen Jon nitɨwekhi nar ik:
"Mɨtɨk luwe, ti han kitet mɨtɨk kerek nɨpaa
ketikewit yeit mani Jodan yeit pɨnak eik,
kerek ti hatɨp hɨm mɨrak em? Hɨrak
epei kɨkɨr in ek, te mɨt yapɨrwe nanɨno
nanɨrek."
27 *Jon ketpor, "God keit wit kɨrak Heven
ap keriuwet mɨtɨk kiutɨp menmen hɨrak ap
kaktɨwem au.
28 *Yi hɨras yertei hɨm mai kerek nɨpaa
hi hetpim. Hi hatɨp har ik: 'Hi ap
Krais au. God keriuweta te hi hɨnɨn han
hewepyapɨrek.'
29 *Mɨtɨk kerek kakɨt mɨte hɨre mɨte
pɨrak. Jisas hɨrak kɨre mɨtɨk ik. Mɨt nises
hɨm mɨrak hɨr nɨre mɨte pɨrak. Mɨtɨk kerek
wariyakɨt kɨrak kemtewek hɨrak kaknen
ketpɨwek menmen, hɨrak han yaaik kar ke
in ek hi han yaaik iuwe. Te hi ap yɨnk enuk
hentar mɨt yapɨrwe nisesik au. In ek hi han
yaaik iuwe.
30 Hɨrak kakre Mɨtɨk luwe keit niuk iuwe,
te hi au hi hɨre mɨtɨk weinɨk."
31 *Jisas kerek keke wit ke God kan tɨ ik
hɨrak kinɨn mɨt. Keimɨn hɨrak ke tɨ ik hɨrak
mɨtɨk kerekek, hɨrak han kitet menmen me
tɨ ik. Hɨrak kerek ke wit ke God hɨrak hɨrak
kinɨn menmen yapɨrwe.
32 *Hɨrak kewepyapɨr hɨm me menmen
hɨrak epei kɨrem, menmen hɨrak apei
kemtewem. Hɨrak kewepyapɨrem katɨp
mɨt em te mɨtɨk keiyak ap kemtewem
kisesim au.
33 Mɨtɨk kerek hɨrak kemtau kises him
mɨrak hɨrak keteikɨn mɨt han God hɨrak
katɨp hɨm yaaim.
34 *Mɨtɨk kerek God keriuwetek hɨrak
kakwepyapɨr hɨm me God kentar hɨrak
kewetɨwek Hɨmɨn kɨrak Yaaik keneises han
kɨrak kekepik kɨrɨakem.
35 *God Haai hanhan Nɨkan kɨrak, te
hɨrak kewetɨwek menmen yapɨrwe meit
his mɨrak.
36 *Neimɨn nises nɨkan ke God nanɨt
hɨmɨn yaaik kakɨt tipmain tipmain
enum eik. Neimɨn neweikɨn sip newet hɨm
me nɨkan ke God, hɨr ap te nanu nanɨt au.
God han enuk kakriuweri.

4

Jisas ketike mɨte pe Sameria hɨr newepnak

1 *Me wɨ im mɨt ne Farisi kerek ninɨn
nises hɨm me Moses nemtau hɨm ham mar
im: "Jisas keithis mɨt yapɨrwe te hɨrak
kɨkɨri ninɨn Jon."
2 Te Jisas hɨrekes ap kɨkɨr mɨt au. Hɨr mɨt
disaipel nɨrak keriyen nɨkɨri.
3 Jisas kertei menmen mɨt ne Farisi hɨr
nemtewem, te hɨrak kɨnaaiwɨr provins Ju-
dia hɨrak pɨke kepno provins Galili.
4 *Te yayiwe hɨrak kitetik ek ken kerekir
provins Sameria.
5 *Te hɨrak ken wit hak iuwe ke Sameria
niuk mɨrak Saika. Wit ik hɨrak menep tɨ me
ni kerek nɨpaa enum eik Jekop epei kewet
nɨkan kɨrak Josep em.
6 Hei ke mɨt hɨr nanmɨan tɨpar keit in
kerek nɨpaa maam ke Isrel hɨrak kekinɨk.
Jisas hɨt mekek te hɨrak kau menep hei
kerekek. Wepni nepei kan kau nɨmɨniuwe.
7 Jisas kau en, mɨte hap pe Sameria wan
waumɨan tɨpar. Te Jisas kitɨwehi, "Ti eweto
tɨpar mei ehɨm."
8 (Hɨr mɨt disaipel ne Jisas epei nen wit
eik nanwɨr pewek nanɨt menmen me hɨr
nanɨm.)
9 *Mɨte pe Sameria wewenhi watɨp, "Ti
mɨtɨk ke Isrel, hi mɨte pe Sameria. Kenmak
te ti hitauhi tɨpar te ti ehɨm a?" (Mɨt ne
Isrel ap te nanɨt menmen me Sameria mɨre
tɨkenup wenkepye kerek naam menmen
nekrerem em au. Hɨr han kitet God kaktɨp
hɨr enun nanɨnterim.)
10 *Jisas ketpɨwe, "Ti ertei werek men-
men God kakweti yi mɨt em, ti hertei
hi keimɨn hi hituthi, 'Ti eweto tɨpar mei
ehɨm', te ti etpo, 'Ti eweto tɨpar mei yaaim
mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik.' "
11 Mɨte watɨp war ik, "Mɨtɨk Iuwe, ti ap
heit menmen me tɨpar. Hei ke tɨpar ik
hɨrak kesikekre. Te ti ehɨt tɨpar yaaim
mamkaap haiu mɨt mamu werek tipmain
tipmain enum eik ehɨt nein?

* **3:22** Jo 4:1-2 * **3:24** Mt 4:12 * **3:26** Jo 1:26-34 * **3:27** Jo 19:11, 1Ko 4:7, Hi 5:4 * **3:28** Jo 1:20, 23; Mt 11:10 * **3:29** Mt 9:15 * **3:31** Jo 8:23; 1Jo 4:5 * **3:32** Jo 3:11 * **3:34** Jo 1:32; Ap 10:38 * **3:35** Mt 11:27; Jo 5:20, 10:17 * **3:36** Jo 3:16-18; 1Jo 5:12; Lu 3:7 * **4:1** Jo 3:22, 26 * **4:4** Lu 9:52 * **4:5** Jen 33:19; Jos 24:32 * **4:9** Esr 4:1-5, 9:1–10:44; Lu 9:52-53 * **4:10** Jo 4:26, 7:37-38; Rev 21:6 * **4:12** Jo 8:53

12 *Nɨpaa maam nɨpu kaiu Jekop kewetei
hei ik. Hɨrak nɨpaa ketike nɨkerek, sipsip,
bulmakau mɨrak, hɨr naam tɨpar im em. Ti
are iuwe hinɨn maam kaiu Jekop?”
13 Jisas kewenhi katɨp, “Mɨt yapɨrwe
nanɨm tɨpar im em maain hɨr pɨke hɨm
niu enuk (o mar kakwenkɨkor hɨm) nanɨm
tɨpar meiyam.
14 *Te neimɨn nanɨm tɨpar kerek hi
ewetɨrem, maain hɨr ap te hɨr pɨke hɨm niu
enuk (o mar kakwenkɨkor hɨm) au. Tɨpar
kerek hi ewetɨrem hɨram mamre tɨpar
mamɨkre han kɨr mamu mamɨt mamkaap
mɨt nanu werek werek tipmain tipmain
enum eik.”
15 Hɨre pɨke witɨwekhi war ik: “Mɨtɨk
Iuwe, ti eweto tɨpar mei im em. Te hi ap
pɨke hɨm niu enuk (o mar kakwenkɨkor
hɨm) au. Te maain hi ap pɨke anen in
amɨan tɨpar mei au.”
16 Jisas ketpɨwe, “Ti eno enɨne mɨtɨk kit
te ti pɨke enen in.”
17 Mɨte watɨp, “Hi ap heit mɨtɨk au.” Jisas
ketpɨwe, “Ti hatɨp ti mɨtɨk au. Ti atɨp
werek.
18 Nɨpaa ti heit mɨkaan nar hispɨnak (5).
In ek mɨtɨk ti hau hetikerek hɨrak ap mɨtɨk
kit. Ti epei hatɨp werek.”
19 *Hɨre wetpɨwek, “Mɨtɨk Iuwe, hi hertei
ti hɨre mɨtɨk profet.
20 *Maamrer nai ne Sameria nises God
newenɨpiyek neit mɨniu (o neiyɨp) ik ek. Te
haiu emwenɨpi God emeitak. Te yi mɨt ne
Isrel yatɨp wit iuwe Jerusalem hɨrak yaaik
kerekek. Wit hak au.”
21 Jisas ketpɨwe, “Mɨte, ti ehises hɨm mai.
Maain wɨ ham mamnen te yi mɨt ne tɨ
yaiwenɨpi niuk me Haai kai yayɨt mɨniu (o
neiyɨp) ik au, o yayɨt wit iuwe Jerusalem
au.”
22 *Jisas ketpɨwe, “Yi mɨt ne Same-
ria ap yertei werek keimɨn yi yisesik
yewenɨpiyek. Haiu mɨt ne Isrel mertei
werek keimɨn haiu misesik mewenɨpiyek.
Menmen God hɨrak kɨrɨakem keithis mɨt
miyapɨr hɨr nisesik, hɨrak kewetaiyem.
23 Wɨ epei mamnen menep te mɨt
kerek hɨr yaain nises God Haai, hɨr
nanwenɨpiyek neriuwe han kɨr. Te mɨt
nar ik God Haai hanhan hɨr enisesik
enwenɨpiyek.
24 *God hɨrak Hɨmɨn Yaaik kerekek.
Hɨr mɨt hɨr newenɨpi niuk mɨrak, hɨr
enises menmen yaaim enwenɨpiyek enri-
uwe hɨmɨn kɨr yaaik.”
25 *Te mɨte wetpɨwek, “Hi hertei maain
mɨtɨk Mesaia kerek God kehimɨtanek kak-
nen, hɨr mɨt nenewek Krais, maain hɨrak
kaknen hɨrak kakɨtpai menmen yapɨrwe.”
26 *Jisas ketpɨwe kar ik: “Hi kerekek hi
atɨp etikewit hi Krais.”
27 Hɨrak katɨp kar ek, hɨr mɨt disaipel
nɨrak hɨr nɨrek katɨp ketike mɨte hap, hɨr
han kitet yapɨrwe. Te in ek mɨtɨk keiyak
ap kitɨwehi kar ik: “Ti ehɨt mekam?” O hɨr
nitɨwekhi, “Kenmak te ti hatɨp hetikerep?”
28 Hɨre wɨnaaiwɨr heurek ke tɨpar mɨre,
hɨre pɨke wen wit iuwe eik, te hɨre wen
watɨp mɨt yapɨrwe.
29 Hɨre wetpor, “Yi einen eiyɨr mɨtɨk ik.
Hɨrak ketpo menmen yapɨrwe kerek hi
nɨpaa hɨrɨakem. Hɨrak mɨtɨk Mesaia kerek
God kehimɨtanek kakɨkaap haiu mɨt?”
30 Hɨre wetpor, te hɨr nɨnaaiwɨr wit ek
nen nanɨr Jisas.
31 Mɨte wen wit kɨre eik, mɨt disaipel
natɨp Jisas, “Mɨtɨk Iuwe, ti ehɨm menmen.”
32 Te Jisas ketpor, “Hi menmen mai yi ap
yerteiyem hi hahɨm.”
33 Mɨt disaipel nɨrak hɨras natɨp nar
ik: “Mɨtɨk keiyak ketɨwek menmen keiyɨm
kan o?”
34 *Jisas ketpor, “Menmen mai mar im:
Hi hises hɨm me Haai hɨrak nɨpaa keri-
uweta te hi han. Hi arɨak wok mɨrak
enemtɨn hɨram mar ke menmen hi ahɨm.”
35 *Yi mɨt yatɨp yar ik: “Wenke tekyaait
(4) ere wɨ mamnen te haiu mamket men-
men mau ni. Hi hetpi. Yi eiwaainaan
heriyai heriyai eiyɨr ni werek werek. Teket
epei me yaaim te yi eiketim mamnen.
36 Mɨtɨk hɨrak kerek epei keit menmen,
hɨrak keit pewek hɨram mamu werek.
Hɨram mar ke hɨrak kari han ke mɨt hɨr
enises hɨm me God te hɨr enu enɨt tipmain
tipmain enuk eik. Mɨtɨk kerek kamɨr ni
hɨrak ketike mɨtɨk kerek keit menmen me
ni hɨrakɨt han yaaik tekiyakɨt. Mɨt han
natɨp mɨt hɨm me God netike mɨt hɨr nari
han ke mɨt hɨr nises hɨm me God hɨr nɨre
mɨtɨkɨt wik it.
37 Mar ek te hɨm im hɨram yaaim. ‘Mɨtɨk
kiutɨp kamɨr menmen, maain mɨtɨk hak
kakɨketim.’
38 Nɨpaa hi eriuweti yi yen yari han ke
mɨt hɨr nises hɨm me God yar ke mɨtɨk
kakɨt menmen epei me yaaim meit ni eim.
Nɨpaa yi ap yen yetpor menmen, te yi
yɨkɨak han kɨr te hɨr nanises hɨm me God.
Mɨt han keriyen nɨrɨak menmen im. Te in
ek yi yɨkaap mɨt hɨr nanises hɨm me God.”
39 Maain mɨt yapɨrwe ne wit kike Saika
ke provins Sameria nises Jisas nentar hɨr

* **4:14** Jo 6:35 * **4:19** Jo 7:40, 9:17; 1Ko 14:24-25 * **4:20** Diu 12:5-14; Sam 122:1-5 * **4:22** 2Kin 17:29-41; Ais 2:3; Ro 9:4-5 * **4:24** 2Ko 3:17; Ro 12:1; Fl 3:3 * **4:25** Jo 1:41 * **4:26** Mk 14:61-62; Jo 9:37 * **4:34** Jo 6:38, 17:4 * **4:35** Lu 10:2

nemtau hɨm me mɨte hɨre epei wetpor,
“Hɨrak ketpo menmen yapɨrwe nɨpaa ein
hi hɨrɨakem.”
40 Te mɨt ne Sameria nan nɨr Jisas hɨr
netpɨwek eku ektikeri. Te hɨrak kau ketik-
eri neit wit eik wɨ wik.
41 Mɨt han yapɨrwe hɨr nemtau hɨm
mɨrak te hɨr nisesik.
42 *Te hɨr natɨp mɨte, “In ek haiu memtau
hɨm mɨrak te haiu misesim. Haiu ap mis-
esim mentar menmen nɨpaa ti etpaiyem
au. Haiu hɨras memtewem te haiu han
kitet hɨrak Mɨtɨk Krais kerek God keri-
uwetek kaknen kakɨkaap haiu mɨt miyapɨr
ne tɨ.”

Jisas kɨkaap nɨkan ke mɨtɨk iuwe ke gavman

43 *Wɨ wik epei au, Jisas kɨnaaiwɨr wit ik
hɨrak ken Galili.
44 *Jisas hɨrekes epei katɨp, “Mɨtɨk profet
niuk mɨrak iuwe meit wit kɨrak au.”
45 *Te wɨ Jisas epei ken kiun provins
Galili, mɨt nau en netpɨwek, “Ti yaaik ti
han.” Hɨr netpɨwekem nentar hɨr hɨras
nɨpaa nen nɨr menmen me wɨ Pasova neit
Jerusalem me wɨ mɨt nererik han tewenɨn
God nɨpaa kenep mɨt ne Isip hɨr naa. Te hɨr
epei nɨr menmen yaaim hɨrak kɨrɨakem
keit ein.
46 *Epei au, Jisas pɨke ken wit Kena
ke provins Galili, wit kerek nɨpaa hɨrak
keweikɨn tɨpar weinɨm mɨre tɨpar wain.
Mɨtɨk iuwe ke gavman keit Kapaneam kau
in. Nɨkan kɨrak hɨrak kɨnap.
47 *Hɨrak kemtau Jisas epei kɨnaaiwɨr
provins Judia kan Galili, te hɨrak ken
kɨrek kitɨwekhi eknen ekɨkaap nɨkan kɨrak
kɨnap. Nɨkan kɨrak epei menep kaki.
48 *Jisas ketpɨwek, “Yi ap yɨr menmen
iuwe hi arɨakem, te yi ap eiyɨmtau hɨm mai
eiyisesim au.”
49 Mɨtɨk iuwe ke gavman ketpɨwek,
“Mɨtɨk Iuwe, ti esiukɨn, o au en, nɨkan kai
kaki.”
50 *Jisas ketpɨwek, “Ti eno! Nɨkan kit
kaku werek.” Mɨtɨk ik kemtau hɨm me Jisas
kisesim te hɨrak kɨnaiwɨrek ken.
51 Hɨrak kepno wɨnak kɨrak, mɨt kerek
nerekyɨwek menmen hɨr nan newenek
yayiwe hɨr netpɨwek, “Nɨkan kit epei kɨre
yaaik.”
52 Hɨrak kitorhi, “Kewaai meruri nɨkan
kai hɨrak kɨre yaaik?” Hɨr netpɨwek,
“Nepɨp wepni kau nɨmɨniuwe hɨrak yɨnk
sisi epei au meit.”
53 *Te haai kertei me nepɨp wepni kau
nɨmɨniuwe, Jisas ketpɨwek nɨkan kaku
werek. Te hɨrak ketike mɨte nɨkerek nɨrak
hɨr nises hɨm me Jisas.
54 *Menmen im hɨram menmen yaaim
wik hɨrak kɨrɨakem me wɨ hɨrak kɨnaaiwɨr
Provins Judia ken kiun provins Galili.

5

Jisas kɨkaap mɨtɨk hak kɨnap hɨrak kɨre yaaik keit wan werweik ke Betesda

1 Jisas kɨkaap nɨkan ke mɨtɨk iuwe epei
au, wɨ ham kerek mɨt ne Isrel nererik
naam menmen epei man. Te Jisas pɨke ken
Jerusalem.
2 Meit Jerusalem menep weipɨr iuwe ke
sipsip, wanwerweik iuwe kɨwaairi. Mɨt
natɨp hɨm Hibru hɨr nenewek Betesda.
Menep wan werweik kerekek mɨt newep
weisaak hispɨnak (5) te mɨt nɨnapen wepni
o hawɨ te hɨr nɨsawɨn newim.
3 Mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek hɨr nɨnap
hɨr nɨwaairi. Hɨr mɨt han nanamɨr toto,
mɨt han his hɨt mɨn enum, mɨt han his hɨt
epei maa.
4 Wɨ ham mɨtɨk ensel ke Mɨtɨk Iuwe God
kenke kan wan kerekek te hɨram tɨpar
mɨtanɨk. Tɨpar mɨtanɨk nepei au, mɨtɨk
kinɨn kakɨkwe kakno kakɨkre tɨpar, hɨrak
kakre yaaik.
5 Mɨtɨk kiutɨp kau weisaak nɨpaa hɨrak
kɨnap ere 38 tito.
6 Jisas kɨr mɨtɨk ik kɨpwaai en, hɨrak
kertei hɨrak kɨnap kɨwaai wɨ yapɨrwe, te
Jisas ketpɨwek kar ik: “Ti hanhan ti pɨke
are yaaik a?”
7 Mɨtɨk ik kerek kɨnap hɨrak ketpɨwek,
“Mɨtɨk Iuwe, kerek tɨpar mɨrirɨr, hi ap
mɨt nei nekina newisa hekre tɨpar au.
Hi hɨrekes eno, mɨt han hɨr nɨnatɨn nan
ninɨna.”
8 *Jisas ketpɨwek, “Ti ekrit ehɨrp ehɨt
yeno mit eiyɨm eno.”
9 *Wasenum hɨrak mɨtɨk kɨnap ek hɨrak
kɨre yaaik. Hɨrak keit yeno mɨrak keiyɨm
ken.
Wɨ im hɨram wɨ Sabat.
10 *Mɨt iuwe ne Isrel nɨr mɨtɨk ik kemerɨr
yeno mɨrak te hɨr nenerek netpɨwek, “Pe-
tepin hɨram wɨ Sabat. Wɨ im em ti ap
emerɨr yeno mit emɨt!”
11 Hɨrak kewenhi ketpor, “Hɨrak mɨtɨk
kerekya hi hɨre yaaik ketpo, ‘Ekin yeno mit
eiyɨm ekrit eno.’ ”
12 Hɨr nitɨwekhi, “Keimɨn hɨrak ketput ti
ekin yeno mit eiyɨm ekrit eno a?”
13 Mɨtɨk kerek Jisas kekepik ap kertei
hɨrak keimɨn kentar Jisas kɨnaiwɨrek ken
ek, mɨt yapɨrwe nererik neit wit eik e.

* **4:42** 1Jo 4:14 * **4:43** Jo 4:40 * **4:44** Mt 13:57 * **4:45** Jo 2:23 * **4:46** Jo 2:1-11 * **4:47** Mt 8:5-6 * **4:48** Jo 2:18; 1Ko 1:22 * **4:50** Mt 8:13; Mk 7:29 * **4:53** Ap 16:14-15, 31 * **4:54** Jo 2:11, 23 * **5:8** Mt 9:6 * **5:9** Jo 9:14 * **5:10** Nia 13:19; Jer 17:21; Lu 13:14 * **5:14** Jo 8:11

14 *Maain Jisas kɨnapɨnek keit wɨnak
iuwe ke God hɨrak ketpɨwek, “Ti epei hɨre
yaaik. Ti ap pɨke hanhan ehises menmen
enum te menmen ham iuwe enum mam-
nen mamwit.”
15 Hɨrak ketpɨwek epei au, mɨtɨk ik ken
katɨp mɨt iuwe ne Isrel kar ik: “Mɨtɨk
kerekek kerekya hi yaaik hɨrak Jisas.”
16 *Hɨrak ketpor Jisas kekepik te mɨt iuwe
ne Isrel hɨr ninɨn nɨrɨak Jisas enum nentar
hɨrak kɨkaap mɨtɨk enuk kɨnap iuwe hɨrak
kɨre yaaik me wɨ Sabat (kerek mɨt nɨrɨak
menmen au. Hɨr nau weinɨm.)
17 *Hɨr natɨp Jisas enum nenerek, te
hɨrak ketpor, “Hekrit hekrit Haai kai kɨrɨak
menmen, te hi arɨakem har ke hɨrak
kɨrɨakem.”
18 *Hɨm im kerek Jisas ketpim mɨrɨak mɨt
iuwe ne Isrel han enuk iuwe te hɨr hanhan
nanɨnep Jisas kaki. Hɨr hanhan nankɨp
kentar hɨrak kɨkaap mɨtɨk ke wɨ Sabat
kerekek au. Hɨr han enuk nankɨp nanɨntar
hɨrak katɨp God hɨrekes Haai kɨrak, te
hɨrak kɨrɨak hɨrekes iuwe kɨre God Haai.

God kehimɨtan nɨkan kɨrak hɨrak iuwe kɨrɨak menmen mɨrak

19 *Mɨt iuwe ne Isrel nenerek, te Jisas
ketpor, “Hi etpi hɨm yaaim! Hi Nɨkan ap te
hi hɨrekes arɨak menmen mei weinɨm me
han kai au. Hi hɨrɨak menmen mamɨr ke
hi hɨr Haai kai kɨrɨakem. Haai kai kɨrɨak
menmen, hi herteiyem te hi hɨrɨakem.
20 *Haai hɨrak hanhan keriuwa hi Nɨkan
kɨrak, hɨrak keteikno menmen iuwe hɨrak
kɨrɨakem. Maain hɨrak kakteikno menmen
iuwe minɨn menmen hi epei hɨrɨakem te yi
yapɨrwe han kakɨkrit kakriuwerem.
21 *Hɨram mar ke Haai kɨkɨan mɨt kerek
epei naa ek te hɨr pɨke nekrit nau, te hi
nɨkan kɨrak ehises han kai awis hɨmɨn
yaaik kaku kakɨkre han ke mɨt kerek hi
hanhan hewisɨk kakɨkre han kɨr.
22 *Haai kai hɨrekes ap skelim mɨt au.
Hɨrak kewisa hi Nɨkan kɨrak hi ekrehɨr
kɨrak hi skelim mɨt.
23 *Te mɨt yapɨrwe nanwenɨpi niuk me
hi Nɨkan mamɨr ke hɨr newenɨpi niuk me
Haai kai. Mɨt kerek ap newenɨpi niuk me
hi Nɨkan, hɨr ap nanwenɨpi niuk me Haai
kai kerek keriuweta hi han in.
24 *“Hi hetpi hɨm yaaim. Neimɨn nemtau
hɨm mai hɨr nisesim, te hɨr nanises hɨm
me hɨrak kerek keriuweta hi han in, te
hɨr nanɨt hɨmɨn yaaik kaku kakɨt tipmain
tipmain enum eik. Hi ap te skelim mɨt au.
Hɨr nepei nɨnaaiwɨr menmen enum, hɨr
neit hɨmɨn yaaik nanu werek.
25 *Hi hetpi hɨm yaaim. Wɨ kerek
nɨpaa God kehimɨtanem hɨram epei man,
te mɨt nɨpaa naa hɨr nanɨmtau hɨm me
hi Nɨkan ke Mɨtɨk Iuwe God. Te neimɨn
nanɨmtewem, hɨr nanɨt hɨmɨn yaaik nanu
werek.
26 *God Haai hɨrak kaki au. Hɨrak Haai
ke menmen mamkaap menmen yapɨrwe
mamu mamɨt. Te hɨrak keweto hi Nɨkan
kɨrak menmen te hi ap hahi au. Hi hetenen
menmen im te hi akaap mɨt miyapɨr te hɨr
nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik.
27 *Hɨrak kewisa hi Iuwe hi skelim mɨt
hentar hi Mɨtɨk ke wit kɨrak.
28 Yi ap han kekrit ke menmen im epei au
emɨt. Wɨ mamnen te mɨt kerek nɨpaa naa
mɨt newisi nekre hei nanɨmtau hɨm me hi
Nɨkan ke Mɨtɨk Iuwe.
29 *Te hɨr nanɨnaaiwɨr hei, hɨr nanɨtpaan
nanɨnen witik. Neimɨn kerek nɨpaa nɨrɨak
menmen yaaim e, hɨr nanɨkrit nanu nanɨt.
Te mɨt nipaa nɨrɨak enum, hɨr nanɨkrit
nanɨno si enum.

Menmen mewepyapɨr Jisas hɨrak mɨtɨk God keriuwetek kan

30 *“Hi ap hɨrɨak menmen hises han kai
au. Menmen hi hemtau God ketpewem te
hi hisesim skelim mɨt ariuwerem. Hi ske-
lim mɨt werek werek hentar hi ap hises han
kai. Hi hises han ke God kerek keriuweta te
hi han tɨ ik e.
31 *Te hi kerekek etpi menmen me hi
hɨrekes yi han kitet hi hemipɨn.
32 *Mɨtɨk kiutɨp kepu kewepayapɨr hɨm
mai. Hi hertei hɨm im hɨram matɨp mɨt me
hi hɨram hɨm yaaim.
33 Yi nɨpaa yesiuwe mɨt hɨr nen nɨr Jon
nitɨwekhi menmen, te hɨrak ketpi hɨm im
me hi hɨram yaaim.
34 *Hi ap han kitet yapɨrwe me mɨtɨk
hɨrak kewepyapɨr niuk mai au. Hi het-
piyem te yi eiyɨrteiyem eiyises hɨm mai te
God kakɨkepi yi eiyu eitikerek eiyu werek
werek.
35 Jon hɨrak kɨre si keteikni yayiwe, hɨrak
keteikni menmen me God. Me wɨ hɨrak
kepu yi hanhan yisesik.
36 *Menmen ham minɨn hɨm nɨpaa Jon
ketpim me hi. Hɨram im. Menmen yaaim
haai kai ketpo hi hɨrɨakem. Menmen ham
nɨpaa hi hɨrɨakem, hɨram meteikɨn mɨt

* **5:16** Mt 12:14 * **5:17** Jo 9:4 * **5:18** Mt 26:4; Jo 7:1, 30, 10:30, 33 * **5:19** Jo 5:30, 8:28 * **5:20** Jo 3:35 * **5:21** Ro 4:17; Ef 2:5; Jo 11:25 * **5:22** Jo 3:17; 5:27; 9:39; Ap 10:42 * **5:23** Fl 2:10-11; 1Jo 2:23 * **5:24** Jo 3:15-18, 8:51; 1Jo 3:14 * **5:25** Mt 8:22; Ef 2:5-6 * **5:26** Jo 1:4 * **5:27** Jo 5:22 * **5:29** Dan 12:2; Mt 16:27; Jo 6:40; Ap 24:15 * **5:30** Jo 5:19, 6:38 * **5:31** Jo 8:13-14 * **5:32** Jo 5:36-37; 1Jo 5:9 * **5:34** Jo 1:19-34, 3:27-30 * **5:36** Jo 3:2, 10:25, 38; 14:11 * **5:37** Mt 3:17; Jo 5:32, 8:18

miyapɨr te hɨr nertei Haai kai God keriuweta te hi han in.
37 *Haai kerek keriuweta hi han in, hɨrak kewepayapɨr ketpi hi keimɨn. Te yi ap yemtau hɨm mɨrak au. Yi ap nɨpaa yɨr ninaan mɨrak au.
38 *Hɨm mɨrak ap mau mekre han ki. Yi ap yemtau hɨm me hɨrak Mɨtɨk Iuwe kerek keriuweta hi han tɨ ik.
39 *Yi han kitet hɨm me God mau tɨwei, yi yekinaam te yi han kitet hɨram mamkepi yi eiyu eitike God, God kakweti hɨmɨn yaaik te yi eiyu tipmain tipmain enum eik. Te hɨm im yi yekinaam hɨram matɨp me hi!
40 Te yi yɨnapen eiyɨmtau hɨm mai te hi akepi yi eiyɨt hɨmɨn yaaik te yi eiyu eiyɨt tipmain tipmain enum eik.
41 Hi ap hanhan mɨt nanwenɨpi niuk mai nantɨp hi yaaik. Hɨram menmen weinɨm.
42 Te hi hertei yi mɨt yi yɨre mekak. Yi ap hanhan God yekre han ki au.
43 *Hi han hekrehɨr ke Haai kai, te yi ap yises hɨm mai au. Mɨt han ne tɨ hɨr nanɨnen netpi hɨr mɨt iuwe, yi yemtau hɨm mɨr yisesim. Te yi ap yemtau hɨm mai au!
44 *Yi mɨt hanhan yaiwenɨpiyan niuk mi, te yi yɨnapen Mɨtɨk Iuwe kiutɨp hɨrak God hɨrak kakwenɨpi niuk mi kakɨtpi yi yaain. Yi han kitet menmen im hɨram weinɨm. Yi ap hanhan hɨrak kaktɨp yi yaain, te yayɨrkeik te yi hanhan eiyises hɨm mai?
45 *Yi ap han ekitet hi esiuwi hɨm hatɨp Haai kai me menmen yi yɨrɨakem. Au, hɨm kerek Moses kewisɨm mau tɨwei kerek yi yekinaam han kitet hɨram mamkepi te God kaktɨp yi yaain, hɨram mamsiuwi hɨm.
46 *Yi yises hɨm me Moses werek werek, te yi eiyises hɨm mai yentar hɨrak kewis hɨm me hi.
47 *Te yi ap yises hɨm Moses kewisɨm mau tɨwei, te yi ap eiyises menmen hi hetpiyem au!"

6

Jisas kewet mɨt yapɨrwe nar 5,000 menmen hɨr naam
(Mt 14:13-21; Mk 6:30-44; Lu 9:10-17)

1 Jisas ketpor menmen im epei au, hɨrak ken kerekir wan iuwe ke Galili (kerek mɨt nenewek niuk ham Wan ke Taibirias).
2 Mɨt yapɨrwe nises Jisas nentar hɨr nɨpaa nɨr menmen iuwe hɨrak kɨrɨakem kɨkaap mɨt nɨnaap. Mar ik te hɨr nisesik.
3 Jisas ken kɨniu mɨniu wank ken kau ketike mɨt disaipel nɨrak.
4 *Wɨ Pasova man menep. Hɨram wɨ kerek mɨt ne Isrel nererik naam menmen han tewenɨn wɨ nɨpaa God kenep mɨt ne Isip, kɨkaap mɨt ne Isrel.
5 Jisas kerenaan kɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe nan nɨrek. Te hɨrak katɨp Filip, "Haiu mamɨt niu o bret mamɨt nein te haiu mamwet mɨt miyapɨr em hɨr nanɨm?"
6 (Jisas katɨp mɨtɨk Filip hɨm im em te hɨrak kakri han kɨrak kakises mekam. Jisas epei kertei menmen hɨrekes kakrɨakem.)
7 Filip kewenhi ketpɨwek kar ik: "Haiu mewɨr 200 kina mamɨt niu o bret meriuwerem hɨram ap werek te mɨt in nanɨm kike kike au."
8 Disaipel ke Jisas niuk mɨrak Endru, hɨrak nɨkik ke Saimon Pita hɨrak katɨp Jisas kar ik:
9 "Mɨtɨk pipɨak ik e keit bret bali mar hispɨnak (5) metike saauk wik. Te hɨram ap iuwe me mɨt yapɨrwe nar ik."
10 Jisas ketpor, "Yi eiwen mɨt miyapɨr enu tɨ. Yenkis yapɨrwe meit in." Te mɨt 5,000 hɨr yapɨrwe keriyen nererik nau yenkis keremem nau tɨ.
11 Hɨr nau tɨ epei au, te Jisas keit bret keiyɨm kitehi God, te hɨrak kewenem keketim kewet mɨt nɨrak em hɨr newet mɨt miyapɨr em. Epei au, hɨrak keit saauk kewepim kewetɨrem kar ke nepei ein hɨrak kewetɨr bret bali, te hɨrak kewet mɨt menmen mar ke hɨr hanhanem.
12 Hɨr epei naam tu iuwe, Jisas katɨp mɨt disaipel nɨrak kar ik: "Eikinen yinam yinam mɨt ap naam. Hi hɨnapen hɨr nanwɨsim mamu tɨ. Yi ap eiwis mei kike mamu au."
13 Hɨrak katɨp epei au, hɨr nekorɨrim (o nekurerim) ere epei au mesi, te hɨr nemi mekre tanɨk mar hiswiyen wik (12) meke bret hispɨnak (5) nɨpaa Jisas ketɨwem kewet mɨt em hɨr naam.
14 *Mɨt miyapɨr nɨr menmen yaaim Jisas kɨrɨakem te hɨr natɨp, "Hɨram hɨm yaaim. Mɨtɨk ik hɨrak profet ik ek kaknen tɨ."
15 *Jisas kertei hɨr hanhan nantenenik nanɨhimɨtanek hɨrak mɨtɨk iuwe king kɨr hɨrak kaku kakinɨn naanmɨpror. Te hɨrak kɨnaiwɨri hɨrak kerekek pɨke ken mɨniu (o neiyɨp) eik.

Jisas ken kitet wan keke niu
(Mt 14:22-23; Mk 6:45-52)

16 Me hɨnkewɨ disaipel ne Jisas hɨr nekiuwe nen wan eik.
17 Hɨr nehɨn nɨniu nekre bot newik nerekir wan nanɨno pɨnak ein. Hɨr nen Kapaneam. Nepei au wɨtaan, te Jisas ap kan kiunor wen au.
18 In ek nɨme iuwe mɨniu te wan kewenɨn iuwe.

* **5:38** Jo 6:29 * **5:39** Lu 24:27, 44; Ap 13:27; 2Ti 3:15-17; 1Pi 1:10-11 * **5:43** Mt 24:5 * **5:44** Jo 12:43 * **5:45** Diu 31:26-27 * **5:46** Diu 18:15; Ap 3:22 * **5:47** Lu 16:31 * **6:4** Jo 2:13 * **6:14** Diu 18:15; Jo 5:46 * **6:15** Jo 18:36; Mt 14:23

19 Hɨr neit niu mɨrak neiyɨk nari wan ere
5 o 6 kilomita nau nɨmɨn, hɨr nɨr Jisas kitet
wan kitet tɨpar keke niu ken menep bot.
Hɨr nɨrek te hɨr nɨnaain.
20 Te Jisas ketpor, “Hi kerekek han. Yi ap
einaain.”
21 Hɨrak ketpor te hɨr han yaaik
netɨwekhis kɨniu ketikeri nekre bot. Te
wasenum bot kepno menep wit hɨr hanhan
nanɨnori.

Hɨr mɨt miyapɨr nɨnatɨn Jisas

22 Hekrit eik, mɨt miyapɨr hɨr wen nepeit
wan pɨnak eik, hɨr nertei nepɨp bot ap
keiyak kepu au. Kiutɨp kerekek kepu, Jisas
ap kau ketike disaipel au. Hɨr disaipel
keriyen nekre bot ik ek te hɨr nen.
23 *Te bot ham me Taibirias man menep
wit kerek Jisas kewetɨr bret hɨr naam newi.
24 Mɨt yapɨrwe nɨr Jisas hɨrak ap ketike
mɨt disaipel ap nau, te hɨr nehɨn nekre bot
hak, hɨr nen Kapaneam nɨnetnɨwek.

Jisas hɨrak kɨre bret yaaik kɨkaap mɨt hɨr nanu werek

25 Maain mɨt nɨnapɨn Jisas keit wan
pɨnak ein epei au, hɨr netpɨwek, “Mɨtɨk
Iuwe, hewaai meruri te ti han in a?”
26 *Jisas kewenhi ketpor, “Hi hetpi werek.
Yi yɨnyetno yentar yi epei yaak bret ere tu
iuwe. Yi ap han kitet menmen yaaim iuwe
hi hɨrɨakem au.
27 *Yi ap hanhan yayɨt menmen me
yayɨm keremem hɨram mamɨwaank au
ekɨt! Yi hanhan eiyɨt menmen yaaim
hɨram mɨre menmen me yi eiyɨm, hɨram
mamkepi te yi yayɨt hɨmɨn yaaik ke kaku
kakɨt tipmain tipmain enum eik. Menmen
im hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk Iuwe awetiyem
hentar God Haai kɨrɨak menmen keteikɨn
mɨt hɨrak keriuweta hi hɨrɨak menmen
mɨrak.”
28 Hɨrak ketpor hɨm im, te hɨr nitɨwekhi
natɨp nar ik: “Haiu emrɨak mekam te haiu
emrɨak menmen God han yaaik keriuw-
erem?”
29 *Jisas kewenhi ketpor, “Menmen
yi yɨrɨakem God han yaaik keriuwerem
hɨram im. Yi eiyises hɨm me hi Mɨtɨk kerek
God keriuweta hi han tɨ ik.”
30 *Hɨr newenhi natɨp, “Ti erɨak mekam
iuwe te haiu emɨrem te haiu emises hɨm
mit a?
31 *Maamrer naiu naam menmen niuk
mɨram mana neit wit weinɨk mɨt ap newi
en. Hɨm me God matɨp Moses kewetɨr
menmen meke wit ke God hɨr naam.”
32 Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Moses
kewetɨr menmen au. Haai kai kewetɨrem.
Menmen me nɨpaa hɨram ap bret yaaim
mamkaap hɨmɨn ki au. In ek Haai kai
kerekek keweti menmen yaaim me wit
kɨrak, hɨram yaaim mɨre bret mamkaap
hɨmɨn ki kaku werek.
33 Bret God kewetiyek ek, hi Jisas kerek
heke wit ke Mɨtɨk Iuwe han hi bret ik. Hi
aweti hɨmɨn yaaik kaku kakɨkri tipmain
tipmain enuk eik.”
34 *Hɨr nitɨwekhi nar ik: “Mɨtɨk Iuwe,
ti ewetai bret kit eknen in ere tipmain
tipmain enum eik.”
35 *Jisas ketpor, “Hi hɨrekes hɨre bret
hɨkaap mɨt nanu nanɨt hɨmɨn yaaik. Hɨr
neimɨn nanisɨsa te hɨr ap nɨnpɨ mamɨn.
Neimɨn hɨr nanisɨsa ap te hɨm niu enuk
(o mar kakwenkɨkor hɨm) hanhan nanɨm
tɨpar mei au. Neimɨn hɨr nanisɨsa ap te
hɨm niu enuk (o mar kakwenkɨkor hɨm)
hanhan nanɨm tɨpar mei au.
36 *“Hi hetpi yi epei yɨra te yi ap yises
menmen hi etpiyem.
37 *Mɨt neimɨn kerek Haai kai God kewe-
tauri, hɨr nanɨnen nanisɨsa. Hi ap te
aweikɨn sip ewet neimɨn kerek nanɨnen
nanisɨsa au.
38 *Hi hɨnaaiwɨr wit ke God te hi hises
han kai au. Hi hises han ke hɨrak Mɨtɨk
Iuwe kerek keriuweta hi han tɨ ik e.
39 *Hɨrak kerek keriuweta hi han tɨ ik
hɨrak hanhan menmen im. Hɨrak han-
han hi ap hɨnaaiwɨr mɨtɨk kiutɨp ke mɨt
yapɨrwe hɨrak epei keriuweti au. Hi akɨan
mɨt miyapɨr yapɨrwe nanɨkrit nanu me wɨ
maain God skelim mɨt.
40 *Menmen im Haai kai God hanhanem
hɨram im: Neimɨn nɨra hi Nɨkan kɨrak, hɨr
nisɨsa nanɨmtau hɨm mai, hɨr nanɨt hɨmɨn
yaaik kaku kakɨt tipmain tipmain enum
eik, te hi akɨan nanu nanɨt me wɨ maain
God skelim mɨt.”
41 Hɨrak katɨp epei au, mɨt ne Isrel
natɨpan nen Jisas nentar hɨrak katɨp hɨm
im: “Hi bret kerek heke wit ke God hi han
in.”
42 *Te hɨr natɨp, “Mɨtɨk ik hɨrak kerekek
nɨkan ke Josep. Haiu mertei miye haai
nɨrak. Kenmak te hɨrak katɨp hɨrak keke
wit ke God kan a?”
43 Jisas kewenhi ketpor, “Yi ap eitɨp eine-
han me yi hɨras emɨt!
44 *Mɨtɨk kiutɨp ap te kakisɨsa ere God
Haai kerek keriuweta hi han hɨrak kakri
han kɨrak. Hi akɨak hɨrak kakɨt hɨmɨn

* **6:23** Jo 6:11 * **6:26** Jo 6:11-12 * **6:27** Jo 4:14; 6:48-58 * **6:29** 1Jo 3:23 * **6:30** Mt 16:1; Jo 2:18 * **6:31** Eks 16:14-15; Nam 11:7-9; Sam 78:24 * **6:34** Jo 4:15 * **6:35** Jo 4:14, 6:48-58 * **6:36** Jo 20:29 * **6:37** Jo 17:6-8; Mt 11:28 * **6:38** Mt 26:39; Jo 4:34 * **6:39** Jo 10:28-29, 17:12 * **6:40** Jo 11:24 * **6:42** Mt 13:55 * **6:44** Jo 6:65 * **6:45** Ais 54:13

yaaik ke kaku kakɨt me wɨ maain God skelim mɨt.
45 *Mɨt profet newis hɨm im mau tɨwei
hɨram matɨp mar im: ‘Mɨt yapɨrwe te God
kakɨtpor menmen kakɨkepi werek werek.’
Mɨt neimɨn niutɨp niutɨp kerek epei nem-
tau hɨm me Haai kai God te hɨr nanisɨsa.
46 *Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt yapɨrwe ap te
kɨr God Haai ek au. Hi Mɨtɨk kerek God
keriuweta hi han tɨ ik ek, hi kerekek epei
hɨrek.
47 *Hi hetpi werek. Hɨrak keimɨn kises
hɨm mai kakɨt hɨmɨn yaaik ke kaku kakɨt
tipmain tipmain emum eik.
48 *Hi hɨrekes kerekek hɨre bret, hi akaap
mɨt nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik.
49 Maamrer ni nɨpaa naam menmen
mana God kewetɨrem neit wit weinɨk mɨt
ap newi, te hɨr ap nepu au. Hɨr epei naa.
50 Hi Mɨtɨk kerek hɨnaaiwɨr wit ke God
han tɨ ik ek hi hɨre bret mɨkaap mɨt nanu.
Neimɨn nisɨsa hɨr nani au. Hɨr nanu tip-
main tipmain enum eik.
51 Hi hɨre bret akaap mɨt nanu nanɨt
tipmain tipmain enum eik. Hi heke wit
ke God han. Mɨt kerek nanɨm bret im hɨr
nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik. Bret
im hɨram yɨnk kai kerek hi hewet mɨt ne
tɨ hɨr nanɨm te hi akepi hɨr nanɨt hɨmɨn
yaaik.”
52 Menmen im hɨrak ketpor menip mɨt ne
Isrel nenehan natɨpan hɨm me hɨr hɨras,
hɨr natɨp nar ik: “Mɨtɨk ik kakɨrkeik te
hɨrak kakwetei naan me yɨnk kɨrak haiu
mamɨk a? Taauye!”
53 Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Yi ap
yayɨk yɨnk kai ke hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe, o yi ap yayɨm hemkre mai, te yi ap
yayɨt hɨmɨn yaaik kakɨkri.
54 Neimɨn nanɨk yɨnk kai o nanɨm
hemkre mai, hɨr nanɨt hɨmɨn yaaik. Te hi
akɨan hɨr mɨt kerek nɨpaa naa, hɨr pɨke
nanɨkrit nanu nanre mɨt me wɨ maain God
skelim mɨt.
55 Yɨnk kai hɨrak menmen yaaik kɨre
samiyak kakɨkepi. Hemkre mai hɨram
mɨre tɨpar yaaim mamkepi.
56 *Neimɨn naak yɨnk kai ketike hemkre
mai, hɨr nau netikewa nises hɨm mai, te hi
hau hekre han kɨr
57 God kerek hɨrak Haai ke menmen
yapɨrwe mepu, hɨrak keriuweta hi han,
hɨrak kenipa hi ahu tipmain tipmain enum
eik. Neimɨn nanɨk yɨnk kai hɨr nanu nanɨt
nanriuwerek.
58 Hi hɨrekes hi hɨre bret keke wit ke God
kan. Bret ik hɨrak ap kɨre menmen nɨpaa
maamrer ni nɨpaa naam au. Hɨr naam ere
hɨr ne mɨt te hɨr naa. Neimɨn nanɨk bret
ik hɨrak yaaik kakɨkepi te hɨr nanu nanɨt
tipmain tipmain enum eik.”
59 Jisas katɨp mɨt menmen im keit wɨnak
kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses
neitai en neit wit Kapaneam.

Jisas katɨp hɨm yaaim mamkaap mɨt nanu tipmain tipmain enum eik

60 Mɨt yapɨrwe kerek nɨpaa nises hɨm
mɨrak nemtau menmen im epei au, hɨr
natɨp, “Hɨm im hɨram enum merekyei han
enuk. Neimɨn nanu nanɨmtau hɨm mamɨr
im a? Taauye!”
61 Jisas epei kertei kekre han kɨrak hɨr
mɨt disaipel nɨrak natɨpan menmen im
hɨrak ketpor kar ik: “Hɨm mai merekyi te
yi han enuk a?
62 *Maain yi eiyɨr hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
Iuwe hi pɨke hɨniu eno wit kerek nɨpaa hi
hewik, te yi han enuk yeriuwa wɨsenum a!
63 *Yi mɨt hɨras ap te eikaap hɨras te yi
yayu tipmain tipmain enum eik taau. God
Hɨmɨn Yaaik kerekek kakɨkepi. Hɨm im hi
epei hetpim em, hɨram mamkepi hɨmɨn ki
te yi yayu tipmain tipmain enum eik.
64 *Te mɨt han ne yi mɨt ap yisɨsa au.”
(Jisas epei kertei wɨ kerek hɨrak kehimɨtan
mɨt disaipel nɨrak, keimɨn ap kakisesik
kakwepyapɨrek kakwet mɨt enun nepan ek
hɨr neiyɨk nanɨno nankɨp.)
65 *Jisas wen katɨp, “Nɨpaa hi hetpi ap
mɨtɨk keimɨn kisɨsa ere God Haai kakri han
kɨrak hɨrak kakisɨsa.”
66 Hɨrak katɨp epei au, mɨt yapɨrwe nɨpaa
nisesik neweikɨn sip newetɨwek.
67 Hɨr neweikɨn sip newetɨwek, hɨrak
katɨp mɨt disaipel nɨrak nar hiswiyen wik
(12) kitorhi kar ik: “Yi eiweikɨn sip eitikeri
einaiwɨra a?”
68 Saimon Pita kewenɨwekhi ketpɨwek
kar ik: “Mɨtɨk Iuwe, haiu mamno keimɨn?
Ti kerekek hetpei hɨm mamkepei te haiu
mamu tipmain tipmain enum eik.
69 *In ek haiu hɨras keriyen merteiyit ti
keimɨn haiu misesit. Ti Mɨtɨk kerek God
kehimɨtenit ti akaap haiu mɨt.”
70 Jisas ketpor kar ik: “Hi hɨrekes
hehimɨtan yi mɨt yar hiswiyen wik (12), te
mɨtɨk hak kiutɨp ke yi mɨt hɨrak enuk kɨre
Seten.”
71 Hɨrak katɨp ke Judas nɨkan ke Saimon
ke wit Iskeriot. Hɨrak mɨtɨk kiutɨp ke
mɨt hiswiyen wik (12), maain hɨrak kak-
wepyapɨr Jisas kakwet mɨt enun ek.

* **6:46** Jo 1:18 * **6:47** Jo 3:15-16 * **6:48** Jo 6:35, 58 * **6:56** Jo 15:4-5; 1Jo 3:24 * **6:62** Jo 3:13; Ap 1:9-11
* **6:63** 2Ko 3:6 * **6:64** Jo 13:11 * **6:65** Jo 6:44 * **6:69** Mt 14:33, 16:16; Mk 1:24; Jo 1:49

7

Jisas kikrek nɨrak ap han kitet hɨrak Krais

1 *Menmen im epei au, Jisas ken kerer wit
wit me provins Galili hɨrak kɨnapen kakno
kakrer wit wit me provins Judia kentar mɨt
iuwe nare nankɨp.
2 *Wɨ epei man menep te mɨt ne Is-
rel nanrerik nanɨm menmen nau nekre
weisaak mɨr, hɨr newet God menmen mei
me ni mɨr.
3 Jisas kikrek nɨrak nemipɨn netpɨwek,
"Ti enaaiwɨr wit ik e eno Judia, te mɨt kerek
nises hɨm mit enɨnen enɨr menmen yaaim
ti erɨakem.
4 Mɨtɨk kerek hanhan mɨt nanɨrteiyek ap
te kakrɨak menmen kaksawɨnem au. Hɨrak
kakrɨakem kakrer wit wit te mɨt yapɨrwe
enɨrem. Ti arɨak menmen im yaaim, ti eno
wit Jerusalem eteikɨn mɨt iuwe rem."
5 *(Kikrek nɨrak natɨp menmen im nen-
tar hɨr ap han kitet hɨrak Krais kerek God
kakriuwtek kaknen kakɨkaap mɨt au.)
6 *Te Jisas ketpor kar ik: "Wɨ mai ap epei
man te hi awepyapɨr hɨrekes hi Mɨtɨk Iuwe
kerek God keriuweta hi han tɨ ik. Wɨ yi han
kitetim yi yaino, te yi eino wit Jerusalem
eitike mɨt eiyɨm menmen.
7 *Mɨt ne tɨ ik ek hɨr ap han enuk neriuwi
au. Te hɨr han enuk neriuwa nentar hi
hewepyapɨr menmen enum hɨr nɨrɨakem.
8 Yi eino eitikeri eiyɨm menmen. Hi au, hi
ehu in me wɨ ham hentar hi ap ewepyapɨr
hi Mɨtɨk God kehimɨtena wen au."
9 Hɨrak ketpor epei au, hɨrak wen kepu
provins Galili.

Jisas ken kau ketike mɨt kerek nererik naam menmen nekre weisaak

10 Jisas kikrek nɨrak nen netike mɨt
han nererik naam menmen epei au, Jisas
kepno. Hɨrak ap ketike mɨt yapɨrwe nen
au. Hɨrak kerekek ken kau kɨre mɨtɨk
kɨsawɨn.
11 *Mɨt iuwe ne Isrel nɨnatɨn Jisas neit wit
kerek hɨr nererik naam menmen neitai ein.
Hɨr nitehiyan, "Hɨrak keit nein?"
12 Neit ein ek, mɨt yapɨrwe newepnak
natɨpan me Jisas. Mɨt han natɨp hɨrak
yaaik, mɨt han au natɨp hɨrak enuk kari
han ke mɨt yapɨrwe hɨr nises hɨm mɨrak.
13 *Ap mɨt nei natɨp nerp yaain menmen
me Jisas nentar hɨr nɨnapen mɨt iuwe ninɨn
naanmɨpre mɨt ne Isrel hɨr nanɨmtewem te
hɨr neneri.
14 Wɨ wikak epei men kerek mɨt nererik
naam menmen, te Jisas ken wɨnak iuwe ke
God keit Jerusalem, hɨrak katɨp mɨt hɨm
mɨrak kerp yaain ketpor menmen.
15 *Mɨt iuwe ne Isrel nehɨnhɨn natɨp,
"Mɨtɨk ik weinɨk kertei menmen mau tɨwei
karkeik? Nɨpaa hɨrak ap ken skul te mɨt
iuwe tisa neteiknɨwek menmen au."
16 *Jisas kewenhi ketpor, "Menmen hi
etpiyem hɨram ap mai au. Hɨram hɨm me
hɨrak kerek keriuweta te hi han tɨ ik.
17 Neimɨn hɨr nises menmen God hanhan
hɨr nisesim, hɨr nanɨrtei hɨm hi hetpiyem
hɨram me God o hɨm hi hɨrekes han kitetim
etpiyem.
18 *Keimɨn hɨrak katɨp mɨt menmen
hɨrak han kitetim hɨrak hanhan mɨt nan-
wenɨpi niuk mɨrak keremem. Keimɨn
hanhan kakwenɨpi niuk me mɨtɨk kerek
keriuwetek, hɨrak kakises menmen yaaim
kemipɨn au.
19 *Moses nɨpaa keweti hɨm mɨrak mau
tɨwei te keimɨn ke yi mɨt hɨrak kisesim
werek werek? Taauye! Te yi yenmak yi
yaiyep hi hahi yentar yi yatɨp hi ap hises
hɨm me Moses werek werek au a?"
20 *Mɨt en hɨr nitɨwekhi nar ik: "Neimɨn
hɨr hanhan nanitep te ti hahi a? Herwe
enuk kersɨsit te ti han ken sip te ti hatɨp
menmen mar im!"
21 *Jisas ketpor, "Hi hɨrɨak menmen
miutɨp yaaim me wɨ Sabat te yi han kekrit
han enuk yeriuwa.
22 *Nɨpaa Moses ketpi yi yerekir yɨnk ke
nɨkerek hɨrakɨt ti. (Nɨpaa maaamrer ninɨn
nɨrɨak menmen im. Moses au.) Yi yerekir
yɨnk ke nɨkerek hɨrakɨt ti me wɨ Sabat te yi
yises hɨm me Moses.
23 *Yi yɨrɨak menmen im me wɨ Sabat, te
yi yises hɨm me Moses werek werek. Te
yi yenmak yi han enuk yeriuwa yentar hi
hɨkaap mɨtɨk kɨnap hɨrak kɨre yaaik me wɨ
Sabat a?
24 *Yi ap han ekitet menmen hi etpiyem
eiyɨntar yi han kitet hi heremir hɨm yi
yisesim. Yi han ekitet menmen werek
werek te yi eiyɨrtei menmen hi hetpiyem
hɨram yaaim."

Mɨt han natɨp Jisas hɨrak mɨtɨk Krais

25 *Mɨt han nau Jerusalem natɨp, "Mɨt
iuwe ninɨn naanmɨprai hɨr hanhan
nanɨnep mɨtɨk ik kaki.
26 Te yi eiyɨrek. Hɨrak katɨp mɨt menmen
mɨrak keit wit yaaik me ninaan mɨr, te
mɨtɨk hak ap kesiuwek hɨm au. Mɨt iuwe

* **7:1** Jo 5:18 * **7:2** Lev 23:34 * **7:5** Mt 13:55; Ap 1:14 * **7:6** Jo 2:4, 7:30 * **7:7** Jo 15:18 * **7:11** Jo 11:56 * **7:13** Jo 9:22, 12:42, 19:38, 20:19 * **7:15** Mt 13:54; Lu 2:47 * **7:16** Jo 12:49, 14:10 * **7:18** Jo 5:41, 8:50 * **7:19** Ap 7:53; Ro 2:21-24 * **7:20** Jo 8:48, 52, 10:20 * **7:21** Jo 5:16 * **7:22** Lev 12:3, Jen 17:9-13 * **7:23** Jo 5:8-10, 16 * **7:24** Lev 19:15; Ais 11:3-4; Jo 8:15 * **7:25** Jo 5:18

han kitet mɨtɨk ik hɨrak Mitɨk Krais kerek
God keriuwetek kaknen kakɨkaap haiu mɨt
o au a?
27 *Karkeik te hɨrak Mɨtɨk God ke-
himɨtanek kaknen kakɨkepai a? Haiu
mertei mɨtɨk ik ek wit kɨrak. Maain wɨ
Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek kaknen
in, haiu mɨt ap te nanɨrtei hɨrak keke nein
kan au!”
28 *Jisas keit wɨnak ke God katɨp hɨm
iuwe kar ik: “Yi han kitet yi yertei hi
keimɨn, yi yertei wit hi hewik. Te yi
yepɨtari hi ap han weinɨm au. Mɨtɨk kerek
hɨrak keriuweta hi han ik, hɨrak kerekek
kepu, te yi au yepɨtariyek.
29 Hi hertei ek werek werek entar hi
nɨpaa hau hetikerek hɨrak keriuweta hi
han tɨ ik e.”
30 *Hɨrak katɨp menmen im epei au,
mɨt iuwe hanhan nantɨwek his nanwisɨk
kakɨkre wɨnak enuk ke gavman. Hɨr ap
netɨwek his nentar wɨ kerek maain hɨrak
kaki hɨram ap epei man wen au.
31 *Mɨt yapɨrwe ne mɨt kerek nemtau
hɨm mɨrak hɨr nisesik. Hɨr natɨp nar ik:
“Maain Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek
hɨrak kaknen ap te kakinɨn menmen yaaim
iuwe mɨtɨk ik kɨrɨakem taauye! Mɨtɨk ik
hɨrak Krais!”

*Mɨt iuwe neriuwet mɨt polis nan
nanɨthis Jisas nanwisɨk kakɨkre wɨnak enuk*

32 Mɨt ne Farisi kerek ninɨn nertei hɨm
me Moses hɨr nisesim, hɨr nemtau mɨt
natɨpan nar ik me Jisas, te hɨr netike mɨt
iuwe pris neriuwet mɨt naanmɨpre wɨnak
ke God en hɨr nan nanɨt his Jisas.
33 *Hɨr epei nan, Jisas katɨp, “Hi wen
hahu hatikewi wɨ ham, te maain hi pɨke
ano hahu atike hɨrak kerek nɨpaa keri-
uweta hi han tɨ ik e.
34 *Maain yi yayɨnyayɨtno te yi ap
yainepya au. Hi ano wit kerek yi ap te
yayisɨsa yainen taau.”
35 Hɨrak katɨp epei au, mɨt iuwe ne Isrel
natɨpan nar ik: “Hɨrak kakno nein te haiu
ap mamnapɨnek a? Hɨrak kakno kakrer
wit wit me mɨt ap ne weiwɨk me Isrel
kerek mɨt han nai ne Isrel newiyen te hɨrak
kaktɨp mɨt ne weiwɨk me Grik hɨm me God
a?
36 Kenmak te hɨrak katɨp menmen im:
‘Maain yi yayɨnyaitno te yi ap yainepya au.
Hi ano wit kerek yi ap te yaisɨsa yainen
taau?’ ”

*Jisas hɨrak kɨre tɨpar yaaim mamkaap
mɨt nanu werek*

37 *Me wɨ mɨkaru me mɨt hɨr nererik
naam menmen, hɨram wɨ iuwe epei man,
Jisas kekrit kerp katɨp keriuwe hɨm iuwe
kar ik: “Keimɨn hɨm niu enuk (o mar
kewenkɨkɨwek hɨm) kaknen kakɨra te
kakɨm tɨpar mei.”
38 *Menmen im hɨram mar ke hɨm me
God metpim. Hɨram matɨp, “Keimɨn
kisɨsa, te menmen yaaim mamu mamɨt
maain mɨre hɨtɨk meke han kɨrak mamnen
witeik.”
39 *Jisas katɨp hɨm im me God Hɨmɨn
Yaaik kerek neimɨn nisesik, te hɨr
nantɨwek kaku kakɨkre han kɨr. Me wɨ
im God Hɨmɨn Yaaik ap kan wen au kentar
Jisas ap kaa pɨke kekrit ken wit ke God keit
menmen iuwe wen au.

*Mɨt newep hasini pɨnan pɨnan nentar
hɨm me Jisas*

40 *Mɨt yapɨrwe nererik menep menep
nemtau Jisas, hɨr natɨp hɨm mar im: “Mɨtɨk
ik ek hɨrak kɨre mɨtɨk profet hɨrekes kinɨn
kaknen me wɨ menep Mɨtɨk Krais kaknen.”
41 *Mɨt han natɨp hɨrak kerekek Mɨtɨk
God kehimɨtanek keriuwetek kaknen ek.
Te mɨt han natɨp, “Mɨtɨk kerek God keri-
uwetek kaknen ap te mɨtɨk kei ke provins
Galili taau!”
42 *Tɨwei me God matɨp, “Mɨtɨk God keri-
uwetek kaknen hɨrak nepenyek ke mɨtɨk
Devit. Te mɨte wawinaak kakɨt Betlehem
kerek wit nɨpaa Devit kewi en.”
43 *Te hɨr mɨt yapɨrwe nererik newep
nau nɨmɨn pɨnan en han kitet hɨm ham,
pɨnan natɨp han kitet hɨm ham me Jisas.
44 *Hɨrak katɨp menmen im epei au,
mɨt han hanhan nantɨwekhis nanwisɨk
kakɨkre wɨnak enuk ke gavman. Te hɨr ap
netɨwekhis nentar wɨ kerek maain kaki ap
man wen au.

*Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne Isrel
ap nises Jisas au*

45 Menmen im epei au, mɨt in naanmɨpre
wɨnak ke God nɨnaaiwɨr Jisas pɨke nen
natɨp mɨt iuwe pris ninɨn naanmɨpror,
netike mɨt ne Farisi. Te hɨr netpor, “Yen-
mak te yi ap yetɨwekhis yeiyɨk yan in a?”
46 Te mɨt in ne wɨnak iuwe ke God netpor,
“Mɨt nei ap nɨpaa natɨp nar ke mɨtɨk ik ek
hɨrak katɨp.”
47 Te mɨt ne Farisi neneri netpor nar ik:
“Hɨrak kari han ki ketike mɨt miyapɨr en
a?

* **7:27** Jo 7:41, 9:29 * **7:28** Mt 11:27; Jo 8:55 * **7:30** Jo 7:44, 8:20, 13:1 * **7:31** Jo 2:23, 8:30, 10:42, 11:45, 12:11, 42 * **7:33** Jo 13:33 * **7:34** Jo 8:21, 13:36, 17:24 * **7:37** Lev 23:36; Ais 55:1; Jo 4:10, 14 * **7:38** Ais 58:11; Sek 14:8 * **7:39** Jo 16:7, 20:22; Ap 2:4 * **7:40** Diu 18:15; Jo 6:14; Ap 3:22 * **7:41** Jo 4:29, 1:46, 7:52 * **7:42** 2Sml 7:12; Sam 89:3-4; Mai 5:2; Mt 2:5-6 * **7:43** Jo 9:16 * **7:44** Jo 7:30

48 Yi ap yɨr mɨtɨk kei kerek kinɨn
naanmɨpri ek o haiu mɨt ne Farisi mises
hɨm mɨrak au!
49 Mɨt yapɨrwe in en ap nertei hɨm lo me
Moses nisesim werek nar ke haiu mɨt au.
Te God kakriwaank kakɨt ninaan mɨrak me
wɨ maain hɨrak skelim haiu mɨt ne tɨ."
50 Nikodimas kerek nɨpaa ke wɨtaan ken
kɨr Jisas hɨrak mɨtɨk kiutɨp ke hɨr mɨt ne
Farisi hɨrak ketpor,
51 "Hɨm lo maiu hɨram matɨp haiu mɨt
iuwe eminɨn mamɨntau hɨm mɨtɨk hɨrak
ketpim, mamɨr menmen hɨrak kɨrɨakem, te
maain haiu matɨp hɨrak yaaik o enuk. Haiu
emɨmtau hɨm mɨrak werek, te haiu emɨrtei
menmen hɨrak kɨrɨakem werek werek."
52-53 Te hɨr nenerek netpɨwek, "Ti enuk
ke Galili har ke mɨt en a? Ehɨr tɨwei me God
werek werek te ti ertei mɨtɨk profet kei ap
te kaknen in hɨrak ke provins Galili auye!"

8

Hɨm me mɨte wari mɨtɨk his wewenem

1 [Hɨr natɨp epei au, hɨr mɨt yapɨrwe
kerek nererik hɨr nen wit kɨr, te Jisas ken
mɨniu (o neiyɨp) mɨt nenewek wit Oliv.
2 Teipmen wen hekrit enum eik, Jisas
ken wɨnak iuwe ke God. Te mɨt yapɨrwe
nenerik neweiknɨwek nau tɨ te hɨrak ket-
por hɨm.
3 Mɨt iuwe ninɨn nertei hɨm lo me Moses
natɨp mɨt em, hɨr netike mɨt ne Farisi neit
his mɨte kerek epei wetike mɨtɨk hak hɨr
nɨrɨran hɨr neiyɨp nan. Hɨr netpɨwe werp
nɨmɨn ke ninaan me mɨt.
4 Hɨr natɨp Jisas nar ik: "Mɨtɨk luwe, mɨte
ip ep epei wari mɨtɨk hak his wewenem te
mɨt han nɨri.
5 Hɨm lo Moses keweteiyem matɨp mɨte
wɨrɨak menmen enum mar im haiu emwɨr
nan mamip wawi. Te in ek ti atɨp mekam?"
6 Hɨr natɨp hɨm mar im me nanri han ke
Jisas te hɨr nesiuwek hɨm nantɨwek his ka-
kno wɨnak enuk. Te hɨr ap nanmitɨwekpɨn
au. Hɨrak kertei, te hɨrak kitehɨr kenke his
tɨwak kɨrak kewis hɨm mɨwaai tɨ.
7 Te hɨr au nerp nitɨwekhi menmen. Jisas
kekrit kari hɨrekes werek te hɨrak ketpor,
"Mɨtɨk keimɨn kiutɨp ke yi mɨt kerek ap
kises menmen enum kɨrɨakem au, hɨrak
ekinɨn ekwɨr nan ekip."
8 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kitehɨr kewis
hɨm meriuwe histuwak kɨrak mau tɨ.
9 Te hɨr nemtau hɨm Jisas ketpor kar
ik, hɨr nenepep nɨre ne kiutɨp kiutɨp nen
witeik. Mɨt iuwe niutɨp niutɨp ninɨn net-
paan, hɨr mɨt han weinɨn nɨkaru ere hɨr
nɨnaaiwɨr Jisas kiutɨp kepeit nɨmɨn ein
ketike mɨte kerepep weperp.
10 Jisas kekrit kerp kari hɨrekes te hɨrak
ketpɨwe, "Hɨr mɨt neit nein? Ap kei kiutɨp
kerp in te hɨrak kaksɨwut hɨm me menmen
enum ti hɨrɨakem?"
11 Mɨte wewenhi watɨp, "Mɨtɨk luwe hɨr
epei nen. Ap kei kiutɨp kerp in au."
Jisas ketpɨwe, "Hi ap te heswut hɨm me
menmen im enum ti hɨrɨakem taau. Ti
enaaiwɨr in eno, te ti ap pɨke erɨak men-
men enum au emɨt!"]

Jisas kɨrak kɨre wepni kɨr ke tɨ ik ek

12 Jisas pɨke katɨp mɨt nisesik kar ik: "Hi
hɨr hɨre wepni ke tɨ ik ek. Keimɨn kisɨsa
kemtau hɨm mai, hɨrak ap kakises menmen
enum mɨre wɨtaan toto taau. Hɨrak kakises
menmen mai yaaim mɨr mɨre wepni te
hɨrak kakɨt hɨmɨn yaaik kaku kakɨt."
13 Mɨt ne Farisi natɨp Jisas, "In ek ti etpim
me ti hɨrekes. Menmen im ti etpim hɨram
menmen weinɨm meteiknai ti keimɨn au."
14 Jisas ketpor kar ik: "Au, menmen hi
hɨrekes erɨakem hatɨp me hi hɨrekes hɨram
yaaim werek hentar hi hertei hi eke nein
han te hi ano nein. Te yi ap yertei hi heke
nein han o hi pɨke ano nein.
15 Yi skelim hi te yises menmen enum
me tɨ. Yi ap yertei werek menmen me hi
hɨrɨakem te yi wen yeswo hɨm. Te hi ap
skelim mɨtɨk kiutɨp kerekek kar ik au.
16 Te hi kitet mɨt nanɨrp ninaan mai
me menmen hɨr nɨrɨakem hɨram te yaaim
werek mentar hi ap hɨrekes kiutɨp skelim
hɨr mɨt me menmen im. Haai kai God kerek
keriuweta hi han in hɨrak kau ketikewa
kekepa hawɨr wɨrɨak menmen im.
17 Hɨram hɨm lo mi matɨp mɨtɨkɨt
wiketeret tatɨp menmen miutɨp hɨrap
yaaim werek mentar hɨrakɨt tatɨp hɨm
miutɨp mɨpɨram.
18 Hi hetpi me hi hɨrekes hi Mɨtɨk ke wit
ke Mɨtɨk luwe. Haai kai kerek keriuweta hi
han in hɨrak ketikewa hawɨr wewepyapɨr
hi keimɨn."
19 Hɨr mɨt en nitɨwekhi, "Haai kit keik?"
Jisas ketpor, "Yi ap yertei hi keimɨn te yi
yepɨtari Haai kai. Yi yerteiya te yi yayɨrtei
Haai kai."
20 Jisas ketpor hɨm im keit wɨnak iuwe
ke God, keit haau kerek mɨt newis pewek
mekre bokis newet God em mɨwaai en.
Te mɨt nei ap newɨrek kekre wɨnak enuk
nentar wɨ mɨrak hɨrak kaki ap epei man
wen au.

Yi ap te eitikewa yaino wit kerek hi anori en taau

21 Jisas pɨke ketpor keteipim, "Hi ano ehɨt
en ehɨt (o ano auwesi ehɨt). Te yi maain
yayɨnyaitno te yi yayi yeriuwe menmen
enum yi yɨrɨakem. Te yi ap eino nein kerek
hi ano en taau."
22 Te mɨt iuwe ne Isrel natɨp, "Hɨrak
katɨp kar ik, 'Yi ap yaino wit kerek hi
ano taau.' Hɨm im hɨrak ketpim mɨre

hɨrak kaknep hɨrekes kakɨt nein te haiu ap
mamno mamtikerek?”
23 Jisas kewenhi ketpor, “Yi mɨt yi ne tɨ ik
ek keriyen. Te hi au hi ke tɨ ik au. Hi ke wit
kau niu.
24 Mar keremem te hi etpi yi yayi yeriuwe
menmen enum mau mekre han ki. Yi ap
yerteiya hi Mɨtɨk God keriuweta hi han tɨ
ik e. Te yi yaino si yayɨntar menmen enum
yi yɨrɨakem.”
25 Hɨr nitɨwekhi, “Ti keimɨn?”
Jisas kewenhi ketpor, “Hi epei hetpi hɨm
menmen nɨpaa ein ek, wɨ kerek hi hinɨn
hewepiyapɨr hɨm God ketpewem.
26 Menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem te hi
etpiyem skelim yi mɨt ariuwerem ahɨr ke
mɨtɨk masistret hɨrak kɨrɨakem. Te hi ap
arɨakem in ek au. In ek hi etɨp yi mɨt ne tɨ
hɨm me Mɨtɨk luwe kerek hɨrak keriuweta
hi han in hɨrak yaaik hɨrak ketpewem te
hi epei hemtewem. Hi arɨak menmen im
keremem. Menmen ham au.”
27 Hɨr ap mertei menmen hɨrak ketporem
me Haai kɨrak God ek au.
28 Te hɨrak ketpor, “Maain te yi eirɨak
hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe yewerikɨka
hahu nu tentarakɨt, te yi yaiyɨrtei hi keimɨn
hi hɨrekes. Te maain yi eiyɨrtei hi ap hɨrɨak
menmen me hi hɨrekes au. Hi hetpi men-
men miutɨp kerek epei Haai kai ketpewem.
29 Hɨrak kerek keriuweta hi han ti ik
hɨrak kepu ketikewa. Hɨrak ap kɨnaiwɨra
hi kiutɨpen hepu. Au, hekrit hi hemtau
menmen mɨrak hisesim te hɨrak han yaaik
keriuwa.”
30 Mɨt yapɨrwe nemtau hɨm me menmen
Jisas ketpim, te hɨr nisesik.

Jisas katɨp hɨm me mɨt nau werek, mɨt au nau enum

31 Jisas katɨp mɨt ne Isrel kerek nemtau
hɨm mɨrak nisesik kar ik: “Yi yises hɨm mai
hi epei hetpiyem yi yɨre mɨt disaipel nai.
32 Yi yayɨrtei hɨm yaaim werek, te hɨm
yaaim im mamkepi yainepɨm yaikeipɨn
menmen enum, yar ke mɨtɨk epei ketpaan
kɨnaaiwɨr wɨnak enuk.”
33 Mɨt han en natɨp, “Haiu nepenyerer
ne mɨtɨk Ebraham. Haiu ap nɨpaa mɨre
mɨt nɨrɨak menmen weinɨm me mɨtɨk hak
kerek naanmɨprai au. Ti henmak te ti atɨp
hɨm im em, ‘Yi yayu yaaim werek yainopɨn
yaikeipɨn menmen enum yar ke mɨtɨk epei
ketpaan kɨnaaiwɨr wɨnak enuk a?”
34 Jisas ketpor, “Hi hetpi werek. Yi mɨt
yapɨrwe kerek yi yɨrɨak menmen enum yi
yar ke mɨt nekre wɨnak enuk ke menmen
enum yi yisesim hɨrak mewenkeki mari
han ki yi ap te einaiwɨrem au.
35 Mɨt kerek nepu nekre wɨnak enuk ap
te nanises han kɨr nanrɨak menmen au. Te
mɨtɨk kerek kepu witeik hɨrak kepu kepeit
en kises han kɨrak kɨrɨak menmen.
36 Te hi Nɨkan ke God hi herekyi yi eire
yaain einopɨn eikeipɨn menmen enum, te
yi eiyu werek werek.
37 Hi hertei yi nepenyerer ne Ebraham.
Te yi yayiyep yayɨntar yi ap yemtau hɨm
mai yisesi.
38 Hi hetpi menmen nɨpaa Haai kai epei
keteiknewem, te yi yɨrɨak menmen kerek
nɨpaa haai ki hɨrak ketpiyem.”

Jisas katɨp mɨt haai kɨr hɨrak Seten

39 Hɨr newehi netpɨwek, “Haai kaiu hɨrak
Ebraham.” Jisas ketpor, “Yi nɨkerek ne
Ebraham hɨras, te yi yairɨak menmen
yaaim mamɨr ke hɨrak kɨrɨakem.
40 Te menmen hi epei hetpiyem hɨram
hɨm yaaim werek hi hemtewem meke God
man. Te yi wen hanhan yaitɨp yayiyep.
Ebraham hɨrak kɨnapen menmen im.
41 Yi yɨrɨak menmen kerek haai ki
kɨrɨakem.”
Hɨr nenerek natɨp, “Miyerer naiu ap
nɨwaai netike mɨt han te hɨr ninaiu nar ke
ti au. Haiu Haai kaiu kiutɨp God hɨrekes.”
42 Jisas ketpor, “God hɨrak Haai ki
hɨrekes, te yi han tewenɨna. Hɨrak keri-
uweta hi heke wit kɨrak han te hi hau in
ek. Hi ap hises han kai hɨnaaiwɨr wit te hi
han tɨ ik auye! Haai kai keriuweta.
43 Yi yenmak te yi ap yertei menmen hi
epei hetpiyem a? Yi yepɨtariyem yentar yi
ap yau werek werek yemtau hɨm mai.
44 Yi nɨkerek ne haai ki Seten, te yi han-
han yayises menmen enum mɨrak. Nɨpaa
enum eik wɨ kerek hɨrak kinɨn kau ek,
hɨrak enuk kenepep mɨt naa. Hɨrak ap pɨke
kɨre yaaik mei kike au, kentar hɨrak ap
katɨp hɨm yaaim mamkaap mɨt au. Hɨrak
enuk kemipɨn mɨt kari han kɨr mekrerek.
Hekrit hekrit hɨrak enuk kemitetpɨn, hɨrak
haai ke mɨt hɨr nemitetpɨn.
45 Hi hetpi hɨm yaaim ap hemipɨn au,
te yi ap yisɨsa yentar menmen hi nepei
hetpim me Seten.
46 Keimɨn kiutɨp ke yi ektɨp menmen hi
epei hɨrɨakem hɨram enum? Hi hetpi hɨm
yaaim te yi yenmak yi ap han kiteta?
47 Mɨt kerek hɨr nɨkerek ne God hɨr
enɨmtau hɨm me God. Te yi ap nɨkerek ne
God au yentar yi ap yemtau hɨm mɨrak.”

Ebraham miye pɨrak winaak wen au, hi hinɨnek hepu

48 Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt han
ne Isrel hɨr netpɨwek, “Nɨpaa haiu matɨp
werek. Ti hɨrekes mɨtɨk enuk ke wit Same-
ria herwe kewit te ti han ken sip.”
49 Jisas kewenhi ketpor kar ik: “Hi herwe
ap mekra au. Hi hewenɨpi niuk me Haai kai
keremem, te yi au yetpo enum ap yewenɨpi
niuk mai au.

50 Hi ap hɨrɨak menmen te mɨt nantɨp hi
yaaik iuwe au. Maain God kakteikɨn mɨt
hi yaaik iuwe, hɨrak han ekitet menmen hi
hɨrɨakem.
51 Hi hetpi werek. Neimɨn nises hɨm mai,
hɨr ap te nani au. Hɨr nanu nanɨt tipmain
tipmain enum eik."
52 Mɨt iuwe ne Isrel netpɨwek, "In ek haiu
mertei herwe enum mersɨs han kit te ti han
ken sip.
53 Mɨtɨk Ebraham ketike mɨt profet kerek
newepyapɨr hɨm me God natɨp mɨt em, hɨr
epei naa. Te ti hatɨp neimɨn nises hɨm mit
te hɨr nanu nanɨt tipmain tipmain enum
eik. Ti iuwe hinɨn Ebraham ketike mɨt
profet a? Ti han kitet ti keimɨn a? Ti han
kitet ti hɨre God a?"
54 Jisas katɨp kar ik: "Hi hɨrekes
hewenɨpi niuk mai hɨram menmen
weinɨm. Hi au Haai kai kerek yi yatɨp yi
yisesik yewenɨpiyek hɨrak kewenɨpi niuk
mai.
55 Yi yatɨp yi yerteiyek, te ti yisesik au. Hi
herteiyek hisesik. Hi hatɨp hi hepɨtariyek,
te hi mɨtɨk enuk hemipɨn har ke yi mɨt. Au,
hi herteiyek, hi hises hɨm mɨrak.
56 Maam ki Ebraham hanhan kakɨr wɨ
kerek hi anaaiwɨr wit ke Mɨtɨk luwe
eweikɨn hɨre mɨtɨk anen hahu tɨ ik atike yi
mɨt. Hɨrak epei kɨrek te hɨrak han yaaik."
57 Mɨt iuwe ne Isrel netpɨwek, "Ti ap epei
enuk he mɨtɨk wen au, ti epei hɨr Ebraham
a? Taauye!"
58 Jisas ketpor, "Hi hetpi werek Ebraham
miye pɨrak winaak wen au, hi kerekek
hepu."
59 Hɨrak katɨp epei au, mɨt neit nan
nanwɨrem nankɨp. Au, Jisas kiune hɨrekes
hɨrak kɨnaaiwɨr wɨnak iuwe ke God ket-
paan ken witeik.

9

Hɨm me mɨtɨk nanamɨr toto Jisas kekepik kɨre yaaik

1 Jisas keke tɨ kepno, hɨrak kɨr mɨtɨk hak
kerek miye winaak hɨrak enuk nanamɨr
toto.
2 Mɨt disaipel nɨrak nitɨwekhi nar ik:
"Mɨtɨk luwe, neinɨn nɨrɨak enum te miye
pɨrak winaak te hɨrak nanamɨr toto?
Hɨrekes o miye haai nɨrak?"
3 Jisas ketpor kar ik: "Mɨtɨk ketike miye
haai ap nɨrɨak enum au. Hɨrak nanamɨr
toto kentar God kɨrɨak menmen yaaim
kakriuwerek kakteikɨn mɨt em.
4 Haiu emrɨak menmen me God kerek
keriuweta hi han. Haiu emrɨakem me
wɨ hɨrak kɨmat haiu mamrɨakem. Haiu
emrɨakem emɨntar maain wɨ mamnen te
mɨt ap te nanrɨak menmen mar im au.
5 Hi wen hepu tɨ ik ek, hi hɨre si mɨr
meteikɨn mɨt yapɨrwe yayiwe, hi heteiknor
menmen me God."
6 Hɨrak katɨp menmen im epei au, hɨrak
kenikɨn tɨmank men tɨ keweiknɨm mɨre
toni, hɨrak kewisɨm mau nanamɨr ke mɨtɨk
eik.
7 Hɨrak kewisɨm epei au, hɨrak ketpɨwek,
"Ti eno ekɨr ekre wan niuk mɨrak Siloam."
(Haiu meweikɨn hɨm im haiu matɨp 'Mɨt
neriuwetem men.') Jisas ketpɨwek epei au,
hɨrak ken kekemyet ninaan te hɨrak pɨke
kan kɨr ein ein werek werek.
8 Hɨrak epei kan, te mɨt nau menep
nɨrapɨtek netike mɨt han nɨrek nɨpaa kau
tɨ ek kitehi mɨt me pewek, hɨr natɨpan
nar ik: "Mɨtɨk ik nɨpaa kau tɨ kitehi mɨt
nanwetɨwek pewek. Mɨtɨk ik o au a?" Mɨt
han en, hɨr natɨp, "Mɨtɨk ik ninaan mɨrak
mar ke mɨtɨk hak eik kau tɨ."
9 Mɨt han natɨp, "Mɨtɨk ik kerekek nɨpaa
kau tɨ kitehi mɨt pewek." Au, mɨt han
natɨp, "Hɨrekes au. Hɨrak ninaan mɨrak
mɨre mɨtɨk kerek nɨpaa nanamɨr toto ek."
Hɨrak ketpor, "Au, hi mɨtɨk hɨrekes kerek
nɨpaa nanamɨr toto."
10 Hɨrak ketpor, te hɨr nitɨwekhi, "Ti
harkeik te nanamɨr kit yaaik te ti hɨr ein
ein a?"
11 Hɨrak ketpor kar ik, "Mɨtɨk ik hɨr ne-
newek Jisas kenikɨn tɨmank mau tɨ keweik-
nenim ere mɨre toni, te hɨrak kewisɨm mau
nanamɨr kai te hɨrak ketpo kar ik: 'Ti eno
ekemyet ninaan emɨkre wan niuk mɨrak
Siloam.' Epei au, hi hen hekemyet ninaan
mai te nanamɨr kai kɨre yaaik hi hɨr ein ein
werek werek."
12 Hɨrak katɨp epei au, hɨr nitɨwekhi,
"Hɨrak keit nein?" Hɨrak katɨp, "Hi
hepɨtariyek."

Mɨt ne Farisi nitehi mɨtɨk me menmen Jisas kɨrɨakem

13 Hɨr mɨt neithis mɨtɨk ik kerek nɨpaa
nanamɨr enuk toto ek hɨr neriyaak ketikeri
nen nɨr mɨt ne Farisi kerek ninɨn nises hɨm
me Moses.
14 Wɨ kerek Jisas kewis toni kau mɨtɨk
nanamɨr toto te hɨrak nanamɨr yaaik kesiu-
pan kɨr ein ein werek werek, hɨrak kɨrɨak
menmen im me wɨ Sabat kerek mɨt ap
nɨrɨak menmen au.
15 Hɨrak ketikeri nen nɨr mɨt ne Farisi, hɨr
nitɨwekhi pɨke kakɨtpor karkeik te hɨrak
in ek kɨr ein ein. Hɨrak kewenhi katɨp,
"Mɨtɨk hɨrak kewen toni kau nanamɨr kai,
hi hekekyet te hi hɨr ein ein."
16 Mɨt han ne Farisi natɨp, "God keriuwet
mɨtɨk ik au kentar hɨrak kɨrɨak menmen
me wɨ Sabat ap kises hɨm me Moses au."
Mɨt han natɨp, "Mamɨrkeik te mɨtɨk enuk
kakrɨak menmen yaaim mamɨr im?" Hɨr

mɨt newep nau nɨmɨn. Pɨnan natɨp Jisas enuk, han pɨnan natɨp hɨrak yaaik.

17 Mɨt ne Farisi nitehi mɨtɨk neteipim nar ik: “Ti han kitet mekam me mɨtɨk kerekyut nanamɨr? Hɨrak yaaik?”

Hɨrak ketpor, “Hɨrak mɨtɨk profet kerekek.”

18 Mɨt iuwe ne Isrel nertei mɨtɨk ik au, te hɨr ap han kitet nɨpaa hɨrak nanamɨr enuk toto, te in ek hɨrak kɨr ein ein. Hɨr nemtau hɨm mɨrak au ere hɨr nɨtehi miye haai nɨrak.

19 Hɨr nitorhi nar ik: “Ik ek hɨrak nɨkan kit kerek nɨpaa yi yinaak ek, hɨrak nanamɨr toto? Karkeik te hɨrak kɨr ein ein?”

20 Miye haai nɨrak netpor, “Haiu mertei ik ek nɨkan kawɨr kerek hawɨr winaak hɨrak nanamɨr toto, hawɨr werteiyek.

21 Hawɨr wepɨtari hɨrak karkeik te hɨrak kɨpɨr ein ein. Yi eiyitɨwekhi. Hɨrak epei kɨre iuwe. Hɨrak kɨrekes kakɨtpiyem.”

22 Miye haai nɨrak natɨp nar ik nentar hɨr nɨnaain mɨt iuwe ne Isrel. Mɨt iuwe nɨpaa natɨp keimɨn katɨp Jisas hɨrak Mɨtɨk Krais kerek kaknen kakɨkaap haiu mɨt, hɨr ap nanwenɨwekhi kaknen wɨnak kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses neitai au.

23 Miye haai nɨrak nertei menmen im te hɨr netpor, “Hɨrak epei iuwe, te yi eiyitɨwekhi em.”

24 Mɨt iuwe pɨke nari mɨtɨk kerek nɨpaa nanamɨr toto ek hɨrak kan te hɨr netpɨwek nar ik: “Ti ewenɨpi niuk me God, te ti atɨp werek. Haiu mertei mɨtɨk ik ap kises God werek werek o au. Ti ewepyapɨrek hɨrak enuk.”

25 Hɨrak ketpor kar ik: “Hi hepɨtari mɨtɨk ik hɨrak yaaik o enuk. Menmen miutɨp hi hertei. Nɨpaa hi nanamɨr toto, te in ek hi hɨr ein ein werek werek.”

26 Hɨr pɨke nitɨwekhi, “Hɨrak kerekyut mekam? Hɨrak karkeik te hɨrak keniput nanamɨr kit kɨre yaaik?”

27 Hɨrak ketpor kar ik: “Hi epei hetpiyem, te yi ap yisesim werek werek au. Yi yenmak te yi hanhan yayɨmtewem yaiteipim a? Yi hanhan yayisesik yi yayɨr disaipel nɨrak a?”

28 Hɨrak katɨp epei au, hɨr han enuk netpɨwek enum nar ik: “Ti kerekek hises hɨm mɨrak. Haiu auye! Haiu mises hɨm me Moses!

29 Haiu mertei God katɨp Moses hɨm mɨrak, te mɨtɨk ik weinɨk haiu mepɨtari keimɨn keriuwetek kan.”

30 Mɨtɨk keneri ketpor kar ik: “Menmen im yaaim menipa hi heniuwesɨs. Yi yepɨtari keimɨn keriuwetek hɨrak kan, te hɨrak kekepa kɨrɨak nanamɨr kai kɨre yaaik.

31 Haiu mertei God hɨrak kemtau hɨm me mɨt enun hɨr nitɨwekhi menmen au. Hɨrak kemtau hɨm keremem me mɨt yaain hɨr nɨrɨak menmen God hanhan hɨr nisesi.

32 Nɨpaa God kewis tɨ ere in haiu ap memtau mɨtɨk hak kɨkaap mɨt nanamɨr enum toto, te hɨr nɨr ein ein werek werek au.

33 God ap keriuwet mɨtɨk ik te hɨrak ap kakrɨak menmen werek werek taauye!”

34 Hɨr mɨt nemtaantɨwo nenerek nar ik: “Nɨpaa miye pit winit ti enuk mɨtɨk weinɨk, te ti han kitet ti mɨtɨk iuwe hetpai menmen me God a?” Hɨr netpɨwek epei au, hɨr nepɨrek ken witeik.

Mɨt ap nises hɨm me Jisas hɨr nɨre mɨtɨk nanamɨr toto

35 Jisas kemtau hɨr epei nepɨrek ken witeik, te hɨrak kɨnketnɨwek. Hɨrak kɨnapɨnek epei au, hɨrak kitɨwekhi kar ik: “Ti kerekek hises hɨm me mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe o au?”

36 Mɨtɨk ik kitɨwekhi kar ik: “Mɨtɨk luwe, ti etpo hɨrak keimɨn te hi hises hɨm mɨrak.”

37 Jisas ketpɨwek, “Ti epei hɨrek hɨrak kerek in ek hɨrak ketput menmen.”

38 Hɨrak pɨke katɨp Jisas kar ik: “Mɨtɨk luwe, hi han kitet ti Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe.” Te hɨrak kewen ninɨp kewenɨpi niuk mɨrak.

39 Te Jisas katɨp, “Hi han tɨ ik te hi hewepyapɨr neimɨn nises God, neimɨn hɨr au. Hi han akaap mɨt netari hɨm me God te hɨrak kakrekyor han kitet hɨr nanamɨr toto te hɨr nanisesik nanɨrteiyek werek werek. Hi han te neimɨn hɨr han kitet hɨr epei nertei hɨm me Moses werek werek, hi heteiknor hɨr ap nises God werek werek au. Hɨr nɨre mɨt enun nanamɨr toto.”

40 Mɨt han ne Farisi nerp netikerek nemtau menmen hɨrak ketpim, hɨr netpɨwek nar ik: “Ti ap han kitet haiu nanamɨr toto metike mɨt yapɨrwe weinɨn au a?”

41 Jisas ketpor, “Yi yepɨtari hi keimɨn te God ap han kitet menmen yi yerekyewem hɨram enum iuwe au. Kike. Te in ek yi yatɨp yi yertei menmen me God werek werek, te menmen enum mekre han ki hɨram emu emɨt!”

10

Hɨm me Jisas naanmɨpre sipsip

1 “Hi hetpi werek werek. Mɨtɨk kerek ap kitet ya weipɨr kakno nɨwa ke sipsip au, hɨrak kɨniu nɨwa keke han kerekir ken nɨmɨn ein, hɨrak mɨtɨk enuk kekintɨp menmen.

2 Te mɨtɨk kerek kitet ya weipɨr hɨrak mɨtɨk ke naanmɨpre sipsip.

3 Mɨtɨk kerek kekiwo nɨwa kau ya weipɨr kɨre mɨtɨk ik, hɨrak kewisɨk ken nɨmɨn

hɨrak kakno nɨmɨn te sipsip mamɨmtau
hɨm mɨrak, hɨrak kekine niuk me sipsip
miutɨp miutɨp, hɨrak keriyaam keiyɨm ka-
kno wit eik.
4 Hɨrak kari sipsip mɨrak hɨrak kinɨn
kakno. Sipsip hɨram misesik mentar hɨrak
kenɨnewem (o kenɨnorem), hɨram memtau
tonɨk mekre nɨkɨp te hɨram misesik.
5 Te mɨtɨk hak taau. Hɨram mɨneinɨk
mɨrɨr mentar hɨram ap memtau
tonɨk mekre nɨkɨp kɨre mɨtɨk kerek
naanmɨprewem (o naanmɨprorem) au.”
6 Jisas katɨp mɨt ne Farisi hɨm im, te
hɨr ap nertei menmen werek werek hɨrak
ketporem me hɨrekes au.

Jisas katɨp hɨrekes kɨre mɨtɨk naanmɨpre sipsip

7 Mɨt netari menmen hɨrak ketpim te
Jisas pɨke katɨp kar ik: “Hi hetpi werek
werek hi hɨrekes hɨre weipɨr ke sipsip. Hi
hɨkaap mɨt hɨr nɨre sipsip hɨr nanises hɨm
me God.
8 Mɨt yapɨrwe nɨpaa ninɨn nan
naanmɨpre mɨt ne Isrel hɨr mɨt enun nɨre
mɨt nekintɨp menmen. Mɨt hɨr nɨre sipsip
ne God ap nises mɨt in au.
9 Hi hɨre ya weipɨr. Neimɨn nisɨsa
hɨr nɨre sipsip nanɨnen nɨmɨn nɨwa, te
hɨr nanu werek maain nanɨno witeik
nanɨnantɨn yenkis yaaim nanɨm.
10 Mɨtɨk enuk kekintɨp menmen kaknen
te kakɨt menmen kaknep sipsip kakɨwaank
menmen. Hi au hi han te hɨr nani au. Hɨr
nanu werek werek nanɨr ke God hanhan
hɨr nanwim.
11 “Hi hɨre mɨtɨk yaaik naanmɨpre sipsip
hi hahi akaap sipsip nai te hɨr nanu werek
werek.
12 Mɨtɨk kerek naanmɨpre sipsip kakɨt
pewek mamrerim, hɨram ap sipsip mɨrak.
Hɨrak kɨr nepere iuwe ke yaank kaknen,
hɨrak kɨnaain kɨrɨr te nepere iuwe ke
yaank kemiyei sipsip ken kɨyaau kiutɨp
kakɨp, te hɨram ham mɨrɨr mewep ein
mewep ein.
13 Mɨtɨk kar ik kɨrɨr kentar hɨrak ap
hanhan sipsip au. Hɨrak naanmɨprewem
kakɨt pewek mamrerim keremem.
14 Hi hɨre mɨtɨk yaaik naanmɨpre sipsip.
Hi hertei werek werek mɨt neimɨn hɨr nɨre
sipsip nai, hɨr nerteiya nisɨsa.
15 Hi hetike Haai kai werteiyakɨt mar im.
Hi hertei mɨt nɨre sipsip nai, hɨr nerteiya.
Hi hetike sipsip nai hanhan meriuwehan te
hi hahi akepi.
16 Mɨt han nɨre sipsip nai, hɨr nepu, te
hɨr ap ne weiwɨk me mɨt nai ne Isrel au.
Hi tewen haryei nantike mɨt han in te
hɨr nemtau hɨm mai nanisɨsa. Maain hɨr
nanre weiwɨk miutɨp te hi kiutɨp naan-
mampror.
17 “Haai hɨrak hanhan keriuwa hentar hi
hanhan hahi akaap mɨt te hi pɨke akrit.
18 Mɨtɨk hak ap te kakiyep te hi hahi au.
Hi han kai kerekek. God ketpo menmen im
te hi arɨakem. Hɨrak katɨp werek te hi hahi,
maain hɨrak kakwisa hi pɨke akrit hahu.”
19 Mɨt iuwe ne Isrel en hɨr newepan nau
nɨmɨn pɨnan, han kitet menmen im, pɨnan
au han kitet menmen ham nentar hɨm
mɨrak.
20 Mɨt yapɨrwe natɨp, “Herwe kau kekr-
erek, te hɨrak han ken sip hɨrak ketaritari
katɨp menmen im em. Yi yenmak te yi yerp
in yemtau hɨm mɨrak a?”
21 Mɨt han natɨp hɨm mɨrak ap hɨm me
mɨtɨk kerek herwe kau kekre han kɨrak
au. Herwe ap te kɨrɨak mɨtɨk nanamɨr
toto enuk ek te hɨrak kɨre yaaik kɨr ein ein
werek werek au.

Mɨt iuwe ne Isrel neweikɨn sip newet Jisas

22 Jisas katɨp menmen im meit wit
Jerusalem me wɨ mɨt nererik han tewenɨn
nɨpaa mɨt nepɨr menmen enum mekre
wɨnak ke God, hɨr pɨke nɨkaisiu weipɨr, te
hɨr pɨke nanɨno nɨmɨn newenɨpi niuk me
God. Me wɨ im hɨram mɨre hawɨ hɨtan.
23 Jisas ken kitet wɨnak iuwe ke God keit
haau mɨt nenewem ‘Hɨnp ke mɨtɨk iuwe
King Solomon.’
24 Hɨrak wen kepu en, mɨt iuwe ne Isrel
neweiknɨwek nitɨwekhi, “Wɨ marmenum
te ti heteiknai haiu mamɨrteiyek. Ti etpai
werek werek. Ti Mɨtɨk God kehimɨtanit ti
akepai haiu mɨt o au?”
25 Jisas ketpor, “Hi epei hetpi te yi ap
han kitet hɨm mai werek werek au. Men-
men yaaim hi hɨrɨakem heriuwe menmen
iuwe me Haai kai hɨram mewepayapɨr hi
keimɨn.
26 Yi ap yises hɨm mai yentar yi ap yɨre
sipsip nai au. Nɨpaa hi hetpiyem!
27 Sipsip nai hɨr nanɨmtau hɨm mai hi
herteiri niutɨp niutɨp hɨr nisɨsa.
28 Te hi ekepi te hɨr nanu nantikewa
tipmain tipmain enum eik, hɨr nani au.
Mɨtɨk hɨrak ap te kakri mɨt sipsip nai te hɨr
ap nanises hɨm mai nanɨwaank taau.
29 Haai kai kerek kewetau mɨt in hɨrak
kinɨn menmen yapɨrwe. Mɨtɨk hak ap
kakri mɨt nisesik te hɨr nanweikɨn sip nan-
wetɨwek nanɨwaank taau.
30 Hi etike Haai kai hawɨr wekiyakɨt
wepu niutɨp.”
31 Hɨrak katɨp menmen in epei au, mɨt
iuwe ne Isrel pɨke neit nan te hɨr nankɨp.
32 Jisas kitorhi, “Hi epei hɨrɨak menmen
yapɨrwe me ninaan mi hises menmen Haai
kai kehimɨtena hi hɨrɨakem. Me mekam
miutɨp te yi eiwɨr nan yayiyep a?”

33 Mɨt iuwe ne Isrel netpɨwek, “Haiu
mamitep me menmen yaaim ti hɨrɨakem
au. Haiu mamitep mamɨntar ti atɨp enum,
ti hɨre mɨtɨk kerekek, te ti hatɨp ti hɨrekes
hɨre God.”
34 Jisas katɨp, “Hɨm me God mau tɨwei
hɨram matɨp mar im:
35 ‘Hi atɨp yi yɨre God.’ Haiu mertei
hɨm me God mau tɨwei hɨram yaaim ap
mamweikɨn matɨp hɨm ham taau. God
katɨp mɨt kerek hɨrak kewetɨr hɨm mɨrak
hɨr nɨre God.
36 God Haai kehimɨtena hɨrak keriuweta
te hi han hau tɨ ik ek te yi yenmak yatɨp hi
hatɨp enum hentar hi etpi hi Nɨkan ke God
a?
37 “Hi ap hɨrɨak menmen Haai kai ke-
himɨtena, te yi ap eiyises hɨm mai au emɨt!
38 Te hi hɨrɨak menmen me Haai kai. Yi
yɨnapen han ekitet hɨm hi hetpiyem me
Haai kai keriuweta hi han tɨ ik yentar hi
mɨtɨk kerekek. Te yi han ekitet menmen
hi hɨrɨakem te yi yayɨrtei werek werek
han ekitet Haai kai God ketikewa hawɨr
wekiyakɨt wepu han kiutɨp.”
39 Hɨrak katɨp menmen im epei au, hɨr
pɨke nantɨwekhis nanwisɨk kakɨkre winaɨk
enuk, te hɨrak kɨnaiwɨri ken.
40 Hɨrak kɨnaiwɨri pɨke ken kerekir mani
Jodan ken kiun wit kerek nɨpaa Jon kɨkɨr
mɨt, hɨrak kewiyen.
41 Mɨt yapɨrwe hɨr nan natɨp, “Jon ap
kɨrɨak menmen yaaim kɨkaap mɨt enun hɨr
nɨre yaain kar ke mɨtɨk ik kɨrɨakem. Te
menmen hɨrak ketpei me mɨtɨk ik ek hɨram
yaaim werek.”
42 Mɨt yapɨrwe nau en, hɨr han kitet hɨrak
Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek kaknen
kakɨkaap haiu mɨt.

11

Mɨtɨk Lasaras epei kaa

1 Mɨtɨk hak kiutɨp niuk mɨrak Lasaras,
hɨrak kau wit Betani. Betani hɨrak wit
kerek Maria wetike heiyiuwe pɨre Mata
newi en.
2 (Nɨpaa mɨte Maria ip ep wewen tɨpar
yaaim mɨnɨn yaaim mɨre natɨn kɨpna em
mentar hɨt me Mɨtɨk luwe Jisas. Epei au
hɨre pɨke wenke paan kɨre pɨke weiyɨk
wesiunɨnɨwekem. Mɨte ip e hɨre yenten
kɨre Lasaras. Hɨrak kɨnap.)
3 Hɨrak Lasaras kɨnap te Maria wetike
Mata hɨr nesiuwe hɨm men Jisas netpɨwek,
“Kit yinak Lasaras nepei kɨnap wɨsenum.
Ti enen ekepik te hɨrak kakre yaaik.”
4 Jisas kemtewem, hɨrak katɨp, “Lasaras
kɨnap keremem ap te kaki herwe enuk
kakno kakɨsine kakɨt au. Menmen im
man te mɨt nanwenɨpi niuk me God, mɨt
nanwenɨpi niuk mai hi Nɨkan ke God.”
5 Jisas han tewenɨn Mata wetike kikɨre
pɨre, netike yenten kɨr Lasaras.
6 Jisas kemtau hɨm me Lasaras kɨnap, te
hɨrak wen kepu wit kerek hɨrak kepwi en
ere wɨ wiketerem.
7 Epei au, hɨrak katɨp mɨt disaipel nɨrak,
“Haiu pɨke emno provins Judia.”
8 Te mɨt disaipel newenek natɨp, “Mɨtɨk
luwe, ti hanhan pɨke eno wit kerek nɨpaa
ein mɨt nau en nanwɨr nan nanitep a? Ekɨt
haiu emu in!”
9 Jisas katɨp kar ik: “Ap 12 aua me
hekrit ere hɨnkewɨ a? Te mɨtɨk kakno
kakitet yayiwe ap te kakrewo menmen
kakɨnkewɨn kentar hɨrak wepni kɨr kan tɨ
ik ek, hɨrak kɨr yayiwe hɨrak kitetik.
10 Te hɨrak kakno kakɨ wɨtaan, hɨrak
kakrewo menmen te kakɨnkewɨn kentar
ap wepni kɨr keteiknɨwek menmen werek
werek.”
11 Jisas katɨp hɨm im em epei au, hɨrak
pɨke ketpor keteipim kar ik: “In ek Lasaras
epei kɨwaai keit, te hi pɨke eno akotɨtek
kakɨkrit kaku.”
12 Mɨt disaipel netpɨwek nar ik: “Mɨtɨk
luwe, hɨrak kɨwaai, te hɨrak maain pɨke
kakre yaaik. Te haiu emu in a?”
13 Jisas ketpor me Lasaras hɨrak epei kaa,
te hɨr han kitet hɨrak keptor hɨrak kɨwaai
kerekek.
14 Mar keremem te Jisas ketpor werek
werek kar ik: “Lasaras epei kaa.
15 Te hi han yaaik hi ap hau hetik-
erek kerek wɨ hɨrak kaa kentar maain hi
hekepik yi eiyɨrtei God keriuweta hi han.
In ek haiu emno emɨrek.”
16 Mɨtɨk Tomas hɨr nekine niuk mɨrak
ham nenewek Didimas, hɨrak katɨp mɨt
disaipel han ne Jisas kar ik: “Tɨs, haiu
emno emtike Mɨtɨk luwe te haiu mami
mamtikerek.”

Jisas kan kɨr Lasaras yentenrer nɨrak hɨr newepnak

17 Maain Jisas kan, mɨt netpɨwek nar
ik: “Wɨ tekyaait Lasaras kaa, hɨr newisɨk
kɨwaai kekre han kewen kɨnɨk.”
18 Wit Betani ap yanɨmɨn ke wit iuwe
Jerusalem. Au menep kɨre 3 kilomita.
19 Te mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel epei
nan Betani nanɨr Mata wetike Maria, hɨr
enwenor han kɨr yaaik nentar yenten kɨr
Lasaras epei kaa.
20 Mata wemtau Jisas kaknen, hɨre wen
te wawɨwenyipɨrek wawɨt yayiwe eik. Te
Maria au wepu wɨnak eik.
21 Mata wan watɨp Jisas, “Mɨtɨk luwe,
nɨpaa ti epei enen ehu in te yenten kai ap
te kaki taau.
22 Te hi hertei God in ek kakwetit men-
men kerek ti hitɨwekhiyem heriuwerem
em.”

23 Jisas jetpɨwe, “Yenten kit tewen
kakɨkrit kaku kakre mɨtɨk.”
24 Mata wewenhi watɨp, “Hi hertei
maain hɨrak kakɨkrit me wɨ kerek God
kehimɨtenem skelim mɨt.”
25 Jisas ketpɨwe, “Hi Haai ke mɨt pɨke
nanɨkrit nanu. Hi Haai ke mɨt nanɨt hɨmɨn
yaaik. Neimɨn nises hɨm mai, hɨr nani, te
maain hi pɨke akɨan nanu nanɨt.
26 Neimɨn kerek nau nisɨsa hɨr keriyen
nanɨt hɨmɨn yaaik nanu nanɨt tipmain tip-
main enum eik. Ti han kitet hɨm mai
hisesim o au?”
27 Mata wewenhi war ik: “O Mɨtɨk luwe,
hi hises hɨm mit. Hi hisesit hentar hi
hertei ti Nɨkan ke God, ti Mɨtɨk kerek God
kehimɨtenit ti han tɨ ik e.”

Jisas kɨkɨt kerwe kaa

28 Mata watɨp hɨm im epei au, hɨre pɨke
wen wenɨne kikɨr pɨre Maria. Hɨr wik
hasini hɨre wetpɨwe main main war ik:
“Mɨtɨk luwe epei kan kitauhi hi hetput ti
eno ehɨrek.” Hɨre wetpɨwe epei au, hɨre
wen wɨrɨak menmen.
29 Maria wemtau hɨm im em, hɨre we-
siukɨn wasenum wen wawɨr Jisas.
30 Jisas ap epei kan kiun wit ik wen au.
Hɨrak wen kepeit wit kerek Mata epei wen
wɨrek kewiyen.
31 Mɨt miyapɨr ne Isrel neit wɨnak kɨr
enwenɨn han kɨre hɨr nɨr Maria hɨre we-
siuknen wasenum wen, te hɨr nisesiye. Hɨr
natɨp, “Hɨre waunɨne herwe hei te hɨre
waukɨtek.”
32 Te Maria epei wan wiun wit kerek Jisas
kewiyen, hɨre wɨrek wenke wɨwaai hɨt
mɨrak wewenɨpiyek. Hɨre watɨp, “Mɨtɨk
luwe, nɨpaa ti epei enen in ne, te yenten kai
ap te kaki au.”
33 Jisas kɨrep wɨkɨt, te mɨt miyapɨr ne
Isrel kerek epei netikerep hanhan ek hɨr
nɨpkɨtek, hɨrak han enuk te hɨrak han
kɨrak kekrit.
34 Te hɨrak kitɨwehi kar ik: ‘Yi yewisɨk
kɨwaai nein?”
Hɨr natɨp, “Mɨtɨk luwe enen ehɨrek.”
35 Jisas han tewenɨnek kɨkɨtek.
36 Mɨt han en ne Isrel natɨp, “Eiyɨrek,
hɨrak hanhanek wɨsenuk.”
37 Te mɨt han natɨp, “Hɨrak nɨpaa kɨrɨak
mɨtɨk kerek nanamɨr toto hɨrak kɨr ein ein
ek a? Hɨrak ap te kakɨkaap Lasaras kaa au
a?”

Jisas kɨkɨak Lasaras kekrit kepu

38 Jisas han enuk han kekrit, te hɨrak ken
han kerek mɨt epei newisɨk kɨwaairi en.
Han ik kerekek nɨpaa hɨr nekinɨk kekre
nan hɨr newis nan keiyepet hɨm kɨrak.
39 Jisas katɨp, “Yi eiyɨnke nan ik
eknepɨn.”
Mata yenten kɨre kerek kaa ek, hɨre
watɨp, “Mɨtɨk luwe, hɨrak epei kaa ere wɨ
tekyaait epei men, te hɨrak epei kɨnɨn enuk.
Ti ap ekeisiuwek ekɨt!”
40 Jisas ketpɨwe, “Hi hetput ti ehises hɨm
mai te ti tewen hahɨr menmen iuwe me
God mamnen.”
41 Hɨrak katɨp epei au, hɨr nenkre nan
ken pɨn, Jisas kɨkɨamnaan katɨp, “Haai ti
yaaik ti epei emtau menmen hi hituthiyem.
42 Hi hertei me wɨ yapɨrwe ti hemtau hɨm
mai, te hi hatɨp hɨm im em hentar mɨt in en,
te hɨr nanɨrtei ti heriuweta hi han tɨ ik ek.”
43 Hɨrak kitehi God menmen im epei au,
hɨrak kenɨne hɨm iuwe kar ik: “Lasaras, ti
etpaan enen witeik.”
44 Te mɨtɨk kerek kaa ek hɨrak ketpaan
kan witeik. His hɨt mɨrak hɨr newenkekim
meriuwe laplap kerek nɨpaa hɨr neiyɨm
newisɨk ek, te laplap ham mewenkɨkɨwek
ninaan mɨrak. Jisas ketpor, “Yi eisiu-
penɨwek laplap einaiwɨrek ekno.”

*Mɨt iuwe ne Isrel nimenɨpɨnan natɨpan
nanɨnep Jisas kaki*

(Mt 26:1-5; Mk 14:1-2; Lu 22:1-2)

45 Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel kerek
epei nan nɨr Maria, hɨr nɨr menmen Jisas
kɨrɨakem, te hɨr han kitet hɨrak Mɨtɨk kerek
God keriuwetek kan tɨ ik.
46 Au, mɨt han pɨke nen natɨp mɨt ne
Farisi me menmen Jisas epei kɨrɨakem.
47 Te mɨt ne Farisi netike mɨt iuwe ne
pris netike mɨt ne kaunsil hɨr nererik natɨp
nar ik: “Haiu emrɨak mekam? Hɨrak epei
kɨrɨak menmen iuwe mar im!
48 Te haiu mamwisɨk kakrɨak menmen
mampar im, te mɨt yapɨrwe nanisesik. Mɨt
nanisesik, te mɨt iuwe ne wit Rom nansi-
uwe ami nanɨnen nanwen wɨnak iuwe ke
God hɨr nanɨwaankai haiu mɨt ne Isrel!”
49 Mɨtɨk hak niuk mɨrak Kaiafas, kerek
me tito im hɨrak hetpris kinɨn pris yapɨrwe,
hɨrak ketpor, “Yi hɨras ap yertei menmen
mei kike taau!
50 Yi ap yertei werek hɨram yaaim te
mɨtɨk kiutɨp ik kaki, haiu mɨt yapɨrwe ne
weiwɨk me Isrel au.”
51 Hɨrak ap katɨp im em me han kɨrak.
Au, hɨrak mɨtɨk het pris kerek kinɨn
naanmɨpre mɨt en me tito im em, te hɨrak
katɨp hɨm kɨre profet kar ik ek: Jisas kaki
kakɨkaap mɨt ne Isrel keriyen.
52 Hɨr keriyen au, hɨrak kaki te kakri
mɨt miyapɨr nɨre nɨkerek yapɨrwe ne God
nau nerer wit wit nanɨnen nanɨre mɨt ne
weiwɨk miutɨp.
53 Me wɨ in ere maain, mɨt iuwe ne Isrel
nimenɨpɨn nanɨnep Jisas.
54 Mar keremem te Jisas ap ken kitet
yayiwe yaaik ke mɨt ne Judia. Hɨrak
kɨnaiwɨri hɨrak ken yaank weinɨk mɨt ap

newi en, ken wit hak niuk mɨrak Efraim. In ek hɨrak kau ketike mɨt disaipel nɨrak.

55 Wɨ me mɨt ne Isrel nererik nanɨm menmen han tewenɨn nɨpaa God kenep mɨt ne Isip, hɨram epei man menep. Wɨ me mɨt nererik nanɨm menmen wen au, hɨr mɨt miyapɨr nɨnaaiwɨr wit kɨr nɨniu nen wit Jerusalem me nanwet pris menmen te God kaktɨp hɨr yaain, nanɨr ke hɨm me Moses ketpim.

56 Hɨr yapɨrwe nɨpiun wit Jerusalem, hɨr nɨnatɨn Jisas. Hɨr neit wɨnak iuwe ke God nɨmɨn ein, hɨr nitehiyan natɨpan, "Yi han kitet mekam? Hawɨr han kitet hɨrak ap te kaknen in kakɨm menmen kaktike mɨt miyapɨr in taau."

57 Mɨt iuwe pris netike mɨt ne Farisi epei natɨp mɨt neimɨn nertei Jisas keit nein, te hɨr enɨnen nanɨtpor te mɨt iuwe nanɨno nantɨwek his nankɨp.

12

Maria wewen tɨpar mɨnɨn yaaim mentar hɨt me Jisas
(Mt 26:6-13; Mk 14:3-9)

1 Maain wɨ ham Jisas pɨke kan wit Betani, wit kerek Lasaras kewiyen. Hɨrak mɨtɨk kerek Jisas kɨkɨak te pɨke kekrit. Me wɨ im, wɨ hispɨnak kiutɨp (6) wen mepu ere mɨt nererik nanɨm menmen me Pasova. Me wɨ im mɨt hɨr han tewenɨn nɨpaa God kenep mɨt ne Isip, te hɨr Isrel au.

2 Mɨt en hɨr epei nemani menmen me Jisas kakɨm neit wit kɨr eik. Mata wɨkaap mɨt kerek newetɨr menmen. Mɨtɨk Lasaras kau ketike Jisas tekiyakɨt taam menmen.

3 Te mɨte niuk mɨre Maria, hɨre yenten pe Lasaras wekin mɨn tɨpar me nu nad mɨnɨn mekrerem me mɨt hɨr newɨr pewek iuwe nantɨwem, hɨre wewenem mentar Jisas hɨt mɨrak. Epei au, hɨre wesiunenim meriuwe paan kɨre. Tɨpar yaaim mɨnɨn mekre wɨnak au han iuwe kewen.

4 Mɨtɨk disaipel hak kiutɨp ke Jisas niuk mɨrak Judas ke Iskeriot, kerek maain kakwepyapɨr Jisas kakno his me mɨt iuwe ne Isrel, hɨrak katɨp,

5 "Nenmak te mɨt ap neit tɨpar yaaim mɨnɨn im em nesiuwerem nanɨt pewek mererim mar 300 kina te hɨr enwet mɨt enun ap netenen menmen enwetɨrem?"

6 Hɨrak ap han tewenɨn mɨt enun ap netenen menmen au. Hɨrak enuk kekintɨp menmen. Hɨrak naanmɨpre tɨkenup kerek Jisas ketike disaipel nɨrak newis pewek mekrerek ek te hɨrak kekinenim kɨsawɨnem.

7 Hɨrak katɨp kenerep, te Jisas ketpɨwek, "Ewisiye ewɨrp! Hɨre wetenen menmen im wɨrɨakem me maain hi hahi hɨr mɨt nanwisa akre hei.

8 Mɨt enun netenen menmen au hɨr nanu nantikewi hekrit, te hi au. Wɨ ham hi anaiwɨri."

Hɨr mɨt iuwe pris natɨp nanɨnep Lasaras kaki

9 Mɨt yapɨrwe ne Isrel nemtau Jisas keit wit Betani, te hɨr nen en nanɨrek. Hɨr ap nanɨr Jisas kiutɨp kerekek au. Hɨr nanɨr Lasaras kerek Jisas kɨkɨak kaa ek pɨke kekrit kau.

10 Te mɨt iuwe pris nimenɨpɨn nanɨnep Lasaras ketike Jisas.

11 Mɨt yapɨrwe neweikɨn sip newet hɨm me mɨt iuwe ne Isrel hɨr nises Jisas, nentar menmen Jisas kɨrɨakem.

Jisas ken wit Jerusalem kɨre mɨtɨk iuwe king
(Mt 21:1-11; Mk 11:1-11; Lu 19:28-40)

12 Maain wɨ ham hekrit, mɨt yapɨwe kerek epei nan nererik nanɨm menmen me wɨ Pasova kerek hɨr han tewenɨn God kenep mɨt ne Isip, hɨr nemtau Jisas kaknen wit Jerusalem.

13 Te hɨr neit wapnake neiyɨm nen newenyipɨrek neit yayiwe eik. Te hɨr nɨnap natɨp,

"God ti yaaik. Haiu emwenɨpi niuk me mɨtɨk ik kan kakɨkrehɨr ke ti Mɨtɨk luwe God.

Ti akaap mɨtɨk ik naanmamre haiu mɨt ne Isrel."

14 Jisas kɨnapɨn donki (hɨrak kɨre hos), te hɨrak kewik kar ke hɨm me God mau tɨwei metpim mar im:

15 "Yi mɨt yau wit Saion, yi ap einapen!
In ek Mɨtɨk luwe ki kaknen kakri kau donki wen yaaik kɨpniu."

16 Mɨt disaipel nɨrak ap nertei nenmak hɨr nɨrɨak menmen im ere maain Jisas kaa pɨke kekrit ken wit ke God kakɨt niuk iuwe. Maain hɨr han kitet menmen nɨpaa tɨwei me God metpim, hɨr nertei nenmak hɨr nerekyɨwek im em.

17 Mɨt yapɨrwe kerek nɨpaa nau netike Jisas me wɨ kerek hɨrak kenɨne Lasaras nɨpaa hɨrak kaa te hɨrak kekrit kekre herwe hei kan. Mɨt in nɨr menmen im, te hɨr nen newepyapɨr menmen hɨrak kɨrɨakem.

18 Mar keremem te hɨr mɨt yapɨrwe nen newenyipɨr Jisas. Hɨr nemtau Jisas kɨrɨak menmen iuwe mar im.

19 Te hɨr mɨt ne Farisi nesiuwehan hɨm natɨpan nar ik: "Yi eiyɨri! Menmen haiu mɨrɨakem ap te mamwenek taau! Mɨt yapɨrwe ne tɨ ik nisesik."

Mɨt han ne Grik hanhan nanɨr Jisas

20 Mɨt han ne weiwɨk me Grik nan Jerusalem netike mɨt han ne Isrel, te hɨr

nererik naam menmen han tewenɨn wɨ
nɨpaa God hɨrak kenep mɨt ne Isip.
21 Hɨr nan nɨr mɨtɨk Filip (hɨrak ke wit
Betsaida keit provins Galili), te hɨr natɨp,
"Mɨtɨk iuwe haiu hanhan mamɨr Jisas
mamɨtpɨwek menmen."
22 Filip ken katɨp Endru, te hɨrakɨt
wiketeret ten tatɨp Jisas.
23 Jisas ketpɨwekɨt, "Wɨ apei menep man
te hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe, God kak-
weto niuk mɨrak yaaim iuwe hi etɨwem.
24 Hi hetpi hɨm werek. Yehes kei kiutɨp
ke rais kɨnatɨn kɨwaai tɨ au, te yehes kiutɨp
kerekek kakpau. Yi eikɨr ekɨkre tɨ, te
kakine nɨkim yapɨrwe. Mar im hi hɨr mɨt
nanwisa akre hei. Maain hi akrit hi akaap
mɨt yapɨrwe nanises hɨm me God.
25 Neimɨn hanhan nanises han kɨr
nanɨwaank hɨras. Neimɨn ap nises han
kɨr nau tɨ ik ek, hɨr nises han ke God, te
maain han kɨr kaku werek werek tipmain
tipmain enum eik.
26 Mɨt neimɨn nanrɨak menmen mai hi
hɨrɨakem, te hɨr enisɨsa hɨr nani nanɨr ke
hi hahi. Wit kerek hi hewiyen te mɨt nɨrɨak
menmen mai hɨr nanwiyen. Te Haai kai
kakwis niuk mɨr iuwe kentar hɨr nisɨsa.

Hɨr mɨt enwenɨpi niuk me hi Mɨtɨk ke wit ke God

27 In ek han kai kekrit kehɨnhɨn te hi
atɨp mekam? Te hi atɨp Haai hi anaaiwɨr
menmen im mamnen mamiyep? Au, mar
keremem te hi han hau tɨ ik e.
28 Haai, ti enip niuk me mɨt emre iuwe!"
Jisas katɨp kar ik te hɨm meke nepni man
matɨp mar ik: "Hi henip niuk mai mɨre
iuwe, te hi pɨke arɨakem mamre iuwe."
29 Te mɨt yapɨrwe nerp menep nem-
tau hɨm kerekek, te hɨr natɨp, "Nepni
mewenɨn." Mɨt han au, natɨp, "Mɨtɨp ensel
ke God ketpɨwek."
30 Jisas ketpor, "Hɨm em ap man me
menmen mai mamkepa au. Hɨram man te
mamɨkepi yi eiyɨrtei God keriuweta hi han
tɨ ik e.
31 In ek, wɨ epei man, te God skelim hɨr
mɨt nau tɨ ik ek me menmen enum nɨpaa
hɨr nɨrɨakem. In ek hɨrak kakinɨn Seten
kerek naanmɨpre menmen enum me tɨ.
32 Te maain mɨt nanwenkɨka hi ahu nu
tentarakɨt, te hi ari han ke mɨt yapɨrwe
nanisɨsa."
33 (Jisas katɨp hɨm im keteikɨn mɨt
karkeik te hɨrak kaki.)
34 Te mɨt yapɨrwe pɨke newenhi natɨp
nar ik: "Hɨr haiu misesim nɨpaa mɨt
newisɨm mau tɨwei hɨram matɨp mɨtɨk
kerek God kehimɨtanek kakɨkaap mɨt en
te hɨrak kaku kakɨt tipmain tipmain enum
eik. Ti henmak te ti hatɨp mɨtɨk ke wit ke
Mɨtɨk luwe mɨt han hɨr nanwenkekik hɨrak
kaki? Keimɨn hɨrak Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk
luwe God a?"
35 Jisas kewenhi ketpor hɨm tok piksa
kar ik: "Wepni kakɨr kike kau nɨmɨn ke
yi mɨt. Yi eiyitet yayiwe me wɨ wepni
(o yanm) kɨr, te yi eiyu werek, te wɨtaan
ap mamsawɨn yayiwe. Maain hi anaiwɨri
ano, yi eiyɨr mɨtɨk kerek ke wɨtaan kakno
kepɨtari yayiwe hɨrak ken nein.
36 Yi eiyisɨsa hi hɨre wepni (o yanm) wɨ
hi hepu in, te maain yi yɨre mɨt yi eiyises
menmen yaaim."

Mɨt yapɨrwe ne Isrel ap nises hɨm me Jisas

Jisas katɨp menmen im epei au, hɨrak ken
kɨsawɨn hɨrekes kenpɨn kekeipnor.
37 Hɨr mɨt nɨpaa nɨrek kɨrɨak menmen
iuwe kɨkaap mɨt nɨnap hɨr nɨre yaain, te
hɨr ap han kitet hɨrak Mesaia, mɨtɨk kerek
God keriuwetek kan tɨ au.
38 Hɨr ap nisesik, te hɨm nɨpaa mɨtɨk
profet Aisaia ketpim kewisɨm mau tɨwei
mamnen mar im:
"Mɨtɨk luwe, neimɨn nises hɨm maiu? Mɨt
auye!
Mɨtɨk luwe keteikɨn menmen mɨrak iuwe
men neimɨn?
Mɨt yapɨrwe!"
39 Te mɨt ap nisesik nentar hɨm nɨpaa
Aisaia pɨke kewisɨm mau tɨwei mar im:
40 "God hɨrak kesor nanamɨr (o naan) kɨr te
hɨrak tokik kepu, hɨrak kenipi te hɨr
han toenuk.
Te hɨr ap nɨr menmen werek werek au, hɨr
ap nertei menmen werek werek.
Hɨr nertei menmen werek werek, te hɨr
nanisesik te hɨrak kakɨkepi hɨr nɨre
yaain, te hɨr au."
41 Mɨtɨk profet Aisaia katɨp menmen im
kentar hɨrak kɨr Jisas keit niuk mɨrak iuwe
te hɨrak kewepyapɨrek.
42 Me wɨ im, mɨt iuwe ne Isrel yapɨrwe
hɨr nises Jisas. Hɨr nɨnapen mɨt ne Farisi,
te hɨr ap newepyapɨr hɨr nises Jisas. Hɨr
natɨp te mɨt ne Farisi nanɨpɨri nanɨnepɨn
nankeipɨn wɨnak kerek mɨt nererik nekine
hɨm me Moses neitai.
43 Hɨr hanhan iuwe mɨt nantɨp hɨr yaain,
te hɨr hanhan kike God hɨrak kakɨtpor hɨr
yaain. Hɨram menmen weinɨm.

Maain Jisas skelim mɨt nanit wit ke God kakriuwe hɨm nɨpaa hɨrak katɨp mɨt em

44 Jisas katɨp hɨm iuwe kar ik: "Neimɨn
nisɨsap ap nisɨsa hi kiutɨp kerekek au.
Hɨrak kises Mɨtɨk luwe kerek keriuweta hi
han tɨ ik e.
45 Neimɨn nɨra, te hɨram mamɨr ke hɨr
nɨr Mɨtɨk luwe kerek keriuweta hi han tɨ
ik e.
46 Hi han tɨ ik ek, hi hɨre wepni kɨr. Mɨt
neimɨn niutɨp niutɨp kerek nisɨsa, hɨr ap

nanu enum nanɨr ke mɨtɨk ke wɨtaan kau auye!
47 Neimɨn nemtau hɨm mai te ap nisesim, hi ap skelim hɨr mɨt au. Hi ap han tɨ skelim mɨt nau tɨ ik ek au. Hi han te hi akepi.
48 Mɨtɨk keimɨn ke yi mɨt keweikɨn sip keweto ap kemtau hɨm mai, maain menmen mekam skelim mɨtɨk ik a? Me hɨm kerek nɨpaa hi hetpiyem, hɨram skelim mɨtɨk ik me wɨ kerek God skelim mɨt.
49 Menmen im hɨram werek mentar hi ap hises han kai hetpim au. Haai kerek keriuweta hi han ketpo hɨm te hi ewepyapɨrem.
50 Hi hertei hɨm hɨrak ketpim mamrɨak mɨt nanu werek tipmain tipmain enum eik. Menmen hi hetpiyem hɨram menmen Haai kai ketpewem."

13

Jisas kekemyetɨt hɨt me mɨt disaipel nɨrak

1 Wɨ me mɨt nererik nanɨm menmen me Pasova kerek hɨr han tewenɨn God kenep mɨt ne Isip teipmen mamnen. Jisas kertei wɨ mɨrak epei man te hɨrak kaki kaknaaiwɨr tɨ ik, te hɨrak pɨke kakno kakɨr God Haai. Hekrit hekrit hɨrak han tewenɨn mɨt nɨrak yaain nau tɨ ik ek. (Hɨrak han tewenɨni ere maain hɨrak kaki.) Te in ek hɨrak kakteiknor hɨrak han tewenɨni wɨsenum.
2 Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak naam menmen. Seten epei kakri han ke Judas, nɨkan ke Saimon ke wit Iskeriot, te hɨrak kakwepyapɨr Jisas kakwet mɨt enun ek.
3 Jisas kertei Haai kɨrak God epei kewetɨwek menmen iuwe werek, hɨrak kertei hɨrak kan keke wit ke God, te hɨrak pɨke kakno kakɨrek.
4 Te Jisas kekrit kekeipɨn yeno kerek hɨr naam menmen menterim em, kenemtɨn laplap saket men, te hɨrak kakɨr laplap taul nokik mau mamɨn mɨrak.
5 Epei au, hɨrak kewen tɨpar mekre tɨkenup kekemyetɨt mɨt disaipel nɨrak hɨt hiyap mɨr. Hɨrak kesiunenim keriuwe taul kerek kakɨr kau mamɨn mɨrak em, kɨre mɨtɨk enuk weinɨk kɨrɨak menmen me mɨt iuwe nɨrak.
6 Jisas ken kakɨr Saimon Pita, te hɨrak Pita ketpɨwek, "Mɨtɨk luwe, ti henmak te ti hekemyetɨt hɨt mai?"
7 Jisas kewenhi ketpɨwek kar ik: "In ek ti ap hertei menmen in ek hi hɨrɨakem. Te maain ti tewen erteiyem."
8 Pita katɨp Jisas, "Ti ap te ekemyetau hɨt mai taauye!"
Te Jisas pɨke ketpɨwek, "Hi ap akemyetut hɨt, te ti ap har ke mɨtɨk disaipel kai taau!"
9 Saimon Pita kewenhi katɨp kar ik: "Mɨtɨk luwe, ti ap ekemyet hɨt mai keremem au. Ti akemyetɨt his metike paan."
10 Jisas katɨp, "Keimɨn kisɨsa hɨrak kɨre mɨtɨk kerek epei kɨkɨr, hɨrak yaaik prar prar, te hɨrak ap pɨke kakɨkɨr hɨrekes. Au, me hɨt miutɨp keremem, hɨrak ekɨkɨrem. Yi yapɨrwe yi yaain yɨre mɨt epei nɨkɨr prar prar neit. Kiutɨp kerekek au. Hɨrak kɨre mɨtɨk hapɨk mewik."
11 Jisas epei kertei keimɨn kerek maain kakwepyapɨrek kakno his me mɨt enun, te hɨrak katɨp mɨt nɨrak, "Yi mɨt han ki kɨre mɨt epei nɨkɨr prar prar. Te kiutip au han kɨrak enuk kɨre mɨtɨk ap kɨkɨr hapɨk mewik."
12 Jisas epei kekemyetɨt hɨt mɨr epei au, te hɨrak pɨke keriuwet saket mɨrak mɨre laplap, te hɨrak pɨke kau yeno. Hɨrak kau yeno, hɨrak kitorhi, "Yi yertei hi henmak te hi epei herekyiyem o au? Hi hetpi.
13 Yi yenewa hi Mɨtɨk luwe enuk hi ewepiyapɨr hɨm. Hɨram werek te yi yenewa mar im yentar hi hɨrekes luwe kerekek.
14 Hi Mɨtɨk luwe ki hewepiyapɨr hɨm, te hi hekemyeti hɨt. Yi yises menmen hi herekyiyem, yi eikemyetɨt hɨt me ni yinan, yar ke mɨtɨk enuk weinɨk kɨrak menmen me mɨtɨk iuwe kɨrak.
15 Hi epei ateikniyem te yi eiyisesim empar kerek hi epei herekyiyem.
16 Hi hetpi werek. Mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk hak, hɨrak ap te kakinɨnek me menmen taau! Mɨtɨk kerek keriuwet mɨtɨk hak katɨp mɨt hɨm mɨrak, hɨrak iuwe kinɨnek.
17 In ek yi yertei menmen ti hetpiyem werek yi eiyisesim eirɨakem. Hɨram mamkepi te yi han yaaik eiyu.
18 "Hi ap hatɨp me yi yapɨrwe. Hi hertei neimɨn kerek hi nɨpaa hehimɨteni en. Te hɨm mau tɨwei me God em matɨp menmen mamnen mamɨr im:
'Mɨtɨk kere hi hewetɨwek menmen hɨrak kaam, hɨrak kerekyo enum.'
19 In ek hi hetpi menmen in. Maain menmen im mamnen mamiyep, te yi eiyɨrtei hi Mɨtɨk ik kerek God keriuweta hi han akaap mɨt ne tɨ.
20 Hi hetpi hɨm werek! Keimɨn hɨrak kakɨthis mɨt naanmampror kerek hi heriuweti nanɨno ek, hɨrak kakɨr hɨrak kaktauhis. Keimɨn kaktauhis naanmɨprau, hɨrak kakɨr ke hɨrak kakɨthis Mɨtɨk luwe kerek keriuweta hi han in."

Jisas katɨp Judas maain kakwepyapɨrek te mɨt enun nankɨp
(Mt 26:20-25; Mk 14:17-21; Lu 22:21-23)

21 Jisas katɨp hɨm im epei au, hɨrak han enuk kekre han kɨrak, te hɨrak kewepyapɨr

ketpor hɨm im. “Hi hetpi werek, Mɨtɨk
kiutɨp ke yi mɨt hɨrak maain kakwepayapɨr
kakime yipɨr mɨt enun hɨr naniyep.”
22 Te mɨt disaipel niutɨp niutɨp
nɨwaainaan nɨran. Hɨr nepɨtari hɨrak
katɨp mɨtɨk keimɨn.
23 Mɨtɨk disaipel kiutɨp hi John hɨrekes
kerekek Jisas hanhana, hi hau hɨrapɨt Jisas
menep.
24 Saimon Pita kitauhi keriuwe his katɨp,
“Ti hitɨwekhi hɨrak katɨp ke keimɨn.”
25 Pita kitauhi epei au, hi mɨtɨk disaipel
ik ek henke hau hɨrapɨt Jisas hitɨwekhi,
“Mɨtɨk luwe, keimɨn kakrɨak menmen im?”
26 Jisas ketpo kar ik: “Hi hatɨp bret ik ek
kerek hi awisɨk ekre mɨn tɨpar mekrerek,
te hi ewet mɨtɨk kere kakrɨak menmen im
em.” Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kewet
Judas nɨkan ke Saimon ke wit Iskeriot bret
ik hɨrak kaak.
27 Judas keit bret ik kaak epei au, Seten
kan kari han kɨrak, te Jisas ketpɨwek kar ik:
“Ti eno waswas erɨak menmen ti hanhan
erɨakem.”
28 Haiu mɨt kerek mekiyan maam
menmen em ap mertei mekam Jisas
ketpɨwekem.
29 Haiu mɨt disaipel mertei Judas kete-
nen pewek maiu mekre tanɨk, te haiu mɨt
han kaiu han kitet Jisas ketpɨwek kakno
kakwɨr pewek keiyɨm kakɨt menmen me
haiu mamɨm, o hɨrak ketpɨwek hɨrak ka-
kno kakwet mɨt kerek ap netenen menmen
kakwetɨr pewek mei.
30 Te Judas keit bret wasenum, hɨrak
ketpaan ken witeik. In ek hɨrak wɨtaan
toto.

Jisas katɨp mɨt nɨrak hɨm ham yaaim hɨr enisesim

31 Judas epei ken witeik, Jisas katɨp, “In
ek hi Mɨtɨk ke wit ke Mɨtɨk luwe ahɨt
niuk iuwe me menmen hi arɨakem akaap
mɨt. Te in ek God kakɨt niuk iuwe kentar
menmen hi arɨakem.
32 God kakɨt niuk iuwe, te hɨrak kakteikɨn
mɨt hi Mɨtɨk ke wit kɨrak kakteiknor hi niuk
mai iuwe. Hɨrak kakrɨakem waswas.
33 Nɨkerek nai hi ap te hahu tɨ ik ek
atikewi wɨ yapɨrwe. Maain yi yayɨn
yayɨtno te hi hetpi hɨm im em. Hi epei
heptɨp mɨt iuwe ne Isrel em mar im: ‘Yi ap
te yaino wit kerek hi anori en.’
34 Hi etpi hɨm ham yaaim yi eiyisesim. Yi
han etwenɨnan eiyɨr ke han tewenɨni, te yi
han etwenɨnan emɨt ek keremem.
35 Yi han tewenɨnan, te hɨr mɨt nerer wit
wit nanri nantɨp yi disaipel ne hi Jisas.

Jisas katɨp Pita kakweikɨn sip kakwetɨwek

(Mt 26:31-35; Mk 14:27-31; Lu 22:31-34)

36 Saimon Pita kitɨwekhi kar ik: “Mɨtɨk
luwe ti eno nein?”
Jisas ketpɨwek, “Ti ap ehisɨsa eno wit
kerek hi anori en. Te maain ti ehisɨsa.”
37 Pita kitɨwekhi, “Mɨtɨk luwe ti henmak
te hi ap ehisesit in ek a? Hi epei hanhan
hahi akepit.”
38 Jisas kewenhi katɨp, “Ti werek te ti
hanhan hahi akepa a? Hi etput hɨm werek.
Suware ap te kaknep enum wen au, te ti
ehiune atɨp wikak ti herteiya au.”

14

Jisas hɨrak kɨre yayiwe te mɨt nanisesik hɨr nanɨno God Haai

1 Jisas wen katɨp kar ik: “Yi ap han enuk
te yi han ekitet menmen au emɨt! Yi yises
God, te in ek yi eiyisɨsa.
2 Wɨnak ke Haai kai haau yapɨrwe mekr-
erek. Hi ehinɨn ano etnɨni wit kakmerɨri.
Hi etpiyem mentar menmen im mepu. Au
hi ap te etpiyem.
3 Maain hi epei hetnɨni wit epei au, te hi
pɨke anen atihis yainen, te yi eiyu wit kerek
hi hewiyen.
4 Yi yertei eiyises menmen te yi eino wit
kerek hi enori en.”
5 Mɨtɨk Tomas katɨp Jisas, “Mɨtɨk luwe,
haiu ap mertei nein ti enori en. Emɨrkeik
te haiu emɨrkeik te haiu emɨrtei yayiwe
kakno keriyen a?”
6 Jisas ketpɨwek, “Hi hɨre yayiwe, te mɨt
nanɨr God. Hi Haai ke hɨm yaaim, hi Haai
ke menmen mamkaap mɨt nanɨt hɨmɨn
yaaik kaku kakɨt tipmain tipmain enum
eik. Neimɨn nanɨno Haai kai God ek, te hɨr
nanisɨsa nanre hɨr nitet yayiwe.
7 In ek yi epei yerteiya. Te yi yayɨrtei Haai
kai God. Te in ek ere maain yi yerteiyek, yi
nepei yɨrek.”
8 Mɨtɨk Filip katɨp Jisas, “Mɨtɨk luwe, to
eteiknai God Haai, te haiu han yaaik emu.”
9 Jisas ketpɨwek, “Nɨpaa enum eik hi epei
hau hetikewi wɨ yapɨrwe, te in ek Filip, yi
wen au yepɨtari menmen? Neimɨn epei
nɨra, te hɨr epei nɨr Haai kai. Ti henmak
te ti hitauhi, ‘Eteiknai God Haai hɨrak kɨre
mekak a?’
10 Filip ti ap hertei Haai kai God ketikewa
hawɨr wekiyakɨt wau niutɨp? Menmen hi
hetpiyem hɨrak ap hɨm mai au. Haai kerek
kau kekre han kai hɨrak kerekek kises han
kɨrak kɨrɨak menmen mɨrak.
11 Yi eiyises hɨm hi etpiyem kerek hi etpi
hi hetike Haai kai God hawɨr wekiyakɨt
wau niutɨp. Te hɨm im au yi eiyɨr menmen
kerek hi hɨrɨakem hɨkaap mɨt nɨnap his hɨt
enum nɨre yaain, te yi eiyɨrtei hi etike Haai
kai hawɨr wekiyakɨt wau niutɨp.
12 Hi hetpi hɨm werek. Mɨt neimɨn na-
nisɨsa, hɨr nanrɨak menmen iuwe mamɨr

ke hi hɨrɨakem. Menmen hɨr nanrɨakem
hɨram maminɨn menmen mai mamɨntar hi
ano ahɨr Haai kai ehu etikerek esiuwe God
Hɨmɨn Yaaik kaknen kakɨkaap yi mɨt.
13 Te hi eweti menmen kerek yi eiyitehi
God em meriuwe niuk mai iuwe. Hi
ewetiyem, te mɨt nanwenɨpi niuk me God
Haai nanɨntar menmen hi arekyiyem.
14 Yi eiyitauhi menmen heriyai heriyai
eiriuwe niuk mai iuwe, te hi arɨakem
ewetiyem.

Jisas katɨp hɨrak kaksiuwe Hɨmɨn Yaaik ke God kaknen

15 “Yi hanhana, te yi eiyises hɨm hi het-
piyem.
16 Hi tewen ehitehi Haai kai kakweti
keiyak kaknen kakɨkepi kaku kaktikewi
tipmain tipmain enum eik.
17 Hɨrak God Hɨmɨn Yaaik kaktɨp mɨt
hɨm yaaim kakɨkre han kɨr. Hɨrak ap
kaku han ke mɨt ne tɨ kentar hɨr ap nɨrek
nerteiyek. Te yi eiyɨrteiyek eiyɨntar hɨrak
kaku kaktikewi kaku kakɨkre han ki.
18 Maain wɨ hi ano wit ke Haai kai, hi ap
enaiwɨri te yi yayu weinɨm eiyɨr ke nɨkan
miye haai aurek. Au, hi pɨke anen.
19 Wɨ epei menep te mɨt ne tɨ ik ek ap
te pɨke nanɨra au. Te yi eiyɨra. Maain yi
yayi yi pɨke yaiyɨkrit yayu eiyɨntar hi hahi
hi pɨke akrit ehu.
20 Maain hi pɨke ekrit ehu, yi eiyɨrtei hi
etike Haai kai God hawɨr wekiyakɨt wau
niutɨp. Yi eiyɨrtei hi hetikewi haiu mekiyan
mau niutɨp.
21 Mɨt neimɨn nertei hɨm mai nisesim, hɨr
keriyen hanhana. Te Haai kai hanhani ken-
tar hɨr hanhana. Te hi hanhani heteiknor
hekre han kɨr hi hau hetikeri.”
22 Mɨtɨk Judas hak (ap mɨtɨk Judas ke
wit Iskeriot au) hɨrak katɨp, “Mɨtɨk luwe,
ahɨrkeik te ti anen eteiknai hɨrekes, te mɨt
yapɨrwe ne tɨ ik ek au a?”
23 Jisas ketpɨwek, “Mɨt neimɨn hanhan
nanises hɨm mai, te Haai kai hanhani. Te
Haai kai ketikewa hawɨr wawu wawɨkre
han kɨr.
24 Mɨt neimɨn ap hanhana ap nanises
hɨm mai au. Hɨm kerek hi epei etpiyem em
ap mekre han kai man au. Hɨram menmen
me Haai kai kerek keriuweta te hi han tɨ ik
ek, hɨram man.
25 “Hi hepu hetikewi te hi epei hetpi hɨm
im em.
26 God Hɨmɨn Yaaik kakɨkepi, God Haai
kaksiuwerek kaknen kakɨntera kakteikni
menmen yapɨrwe te kakɨkepi han tewenɨn
hɨm kerek nɨpaa hi epei hetpiyem.
27 “Hi are aneiwɨri te hi han yaaik
kai kaku kakɨkri. Hi han yaaik kai hi
ewetiyem, hɨram mamre han yaaik ke mɨt
ne tɨ ik ek netɨwem au. Yi ap han kekrit
einaain menmen mamnen au emɨt!
28 Yi epei yemtau hi hetpi hi epei eneiwɨri
ano. Te hi pɨke anen ari. Yi hanhana,
te yi han yaaik hi pɨke ano ahɨr Haai kai
kentar hɨrak iuwe kinɨna kakɨkepi iuwe te
yi eirɨak menmen yapɨrwe.
29 Hi epei hinɨn hetpi menmen im em in
ek me wɨ menmen ap mamnen wen au. Te
maain hɨram mamnen, yi eiyɨrtei hi Mɨtɨk
kerek nɨpaa God hɨrak keriuweta hi han tɨ
ik ek.
30 Hi ap hatɨp hetikwei yapɨrwe hen-
tar mɨtɨk enuk Seten hɨrak iuwe kinɨn
naanmɨpre mɨt miyapɨr ne tɨ ik e kaknen
kaktauhis. Hɨrak ap kinɨna au.
31 Te hi ewisɨk hɨrak kaktauhis, te mɨt
yapɨrwe ne tɨ ik ek, hɨr enɨrtei hi hanhan
Haai kai God, hi hɨrɨak menmen yapɨrwe
hɨrak ketpo hi hɨrɨakem. Eiyɨkrit, em-
naaiwɨr wit ik haiu emno.”

15

Hi hɨre waai yaaim hɨkaap mɨt

1 Jisas katɨp, “Hi hɨre waai yaaim. Haai
kai God hɨrak kɨre mɨtɨk naanmɨpre waai
mekre ni.
2 Mɨt nisɨsa hɨr nɨre nu heneik mari.
Neimɨn hɨr ap nisɨsa werek werek, hɨr nɨre
nu heneik ap mari, te Haai kai kakremir.
Nu heneik mari mine nɨkim, Haai kai
keremir yinam ere hɨram yaaim te tito ham
hɨram mamri mamu menep menep.
3 Yi epei yaain yentar hɨm mai hi het-
piyem hɨram mau mekre han ki.
4 Yi eiyisɨsa, te hi ehu ekre han ki.
Nu heneik ap mau waai, hɨram mamri
mamine nɨkim au. Yi mɨt ap yisɨsa, te yi
ap yɨrɨak menmen yaaim au.
5 “Hi hɨre waai, yi yɨre heneik mai.
Neimɨn hɨr nisɨsa, hi hahu akre han kɨr, hɨr
nanrɨak menmen yaaim. Yi ap yisɨsa, te yi
yɨrɨak menmen yaaim au.
6 Neimɨn ap nisɨsa, God keriuweti nen
nɨre mɨt neket heneik enum newɨrem
mɨwaai tɨ meweiwei meit. Maain hɨr nanɨt
heneik mar im nanwɨrem mamno si, si
tatɨm.
7 Yi yisɨsa, hɨm mai mau mekre han ki
merekyi yi yisesim, maain yi eiyitehi God
menmen yi hanhanem, te hɨram mamnen
mamɨr ke yi yitɨwekhiyem.
8 Yi yɨrɨak menmen yaaim, te mɨt nan-
wenɨpi niuk me Haai kai, te yi yeteikɨn mɨt
yi mɨt disaipel nai yi yisɨsa.
9 Hi hanhan eriuwi har ke Haai hanhan
keriuwa. Yi yewisa hi wen naanempri
hanhan heriuwi.
10 Yi yises hɨm mai, te yi yewisa hi wen
naanmɨpri hanhan heriuwi har ke hi hises
hɨm me Haai kai, te hɨrak naanmɨprau
hanhan keriuwa.

11 “Hi epei etpi menmen im te menmen menipa hi han yaaik mamu maɨkre han ki, te yi han yaaik iuwe.
12 Hi hetpi hɨm im yi eiyisesim. Yi hanhan yeriuwehan eiyɨr ke hi hanhan heriuwi.
13 Mɨtɨk hak ap kɨrɨak menmen han kakinɨn kakteikɨn mɨt hɨrak hanhan keriuwi wɨsenum, te hɨrak kaki te kakɨkepi.
14 Yi yises menmen hi epei etpiyem, yi yɨre nai yinan.
15 In ek, hi ap atɨp yi yɨre mɨt nɨrɨak menmen mai weinɨm au, hentar mɨt nɨrak nar ik hɨr netari menmen mɨtɨk kɨr kɨrɨakem. Au, hi atɨp yi nai yinan yentar hi epei etpi menmen yapɨrwe Haai kai ketpewem.
16 Yi ap yehimɨtena yi yisɨsa au. Hi hehimɨteni yi yisɨsa, yi eirɨak menmen yaaim, te menmen im mamu mamɨt. Yi yɨrɨak menmen im, te Haai kakweti menmen menmeiyam yi yitɨwekhiyem kakɨntar yi yisɨsa.
17 Te hi etpi hɨm mai im: Yi hanhan mɨt han.

Mɨt ne tɨ maain nanre mɨt enun nepan netike mɨt nises hɨm me Krais

18 “Mɨt ne tɨ hɨr nɨneini, te yi han ekitet nɨpaa hɨr nɨneina.
19 Yi mɨt yi yises menmen me tɨ im e te mɨt ne tɨ hanhan neriuwi nar ke hɨr hanhan hɨras. Au, hi hehimɨteni yi yisɨsa, te yi ap ne tɨ au, hɨr mɨt ne tɨ nɨneini.
20 Yi han ekitet menmen hi hetpiyem. Mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe kɨrak ap kinɨnek au. Nɨpaa hɨr mɨt nerekiyo menmen enum, te hɨr nanrekyi menmen enum. Nɨpaa hɨr mɨt han nises hɨm mai, te maain hɨr nanises hɨm mai.
21 Hɨr nanrekyi menmen im enum nanɨntar yi yisɨsa. Hɨr ap nertei God kerek keriuweta hi han, te hɨr nisesik au.
22 Hi ap han hetpor menmen, hɨrɨak menmen yaaim te mɨt nanweikɨn sip nanwet God hɨram menmen enum kike. Au, hi epei etpor menmen hɨrɨak menmen yaaim, te in ek hɨr neweikɨn sip newet God te hɨrak kaktɨp hɨr nɨrɨak menmen enum iuwe hɨrak kakɨwaanki.
23 Neimɨn nɨneina ap nisɨsa, hɨr nɨnaain Haai kai ap nisesik au.
24 Hi ap hɨrɨak menmen menmeiyam kerek nɨpaa mɨt nɨrɨakem au, te hɨr neweikɨn sip newet God, hɨr nɨrɨak menmen enum kike. Te hɨr epei nɨr menmen iuwe hi hɨrɨakem, hɨr neweikɨn sip newet God hɨr nɨneina hetike Haai kai.
25 Menmen im hɨr nɨrɨakem epei man, te hɨm mau tɨwei hɨr nisesim hɨram mamnen mamɨr ke hɨm nɨpaa mɨt netpim hɨram mamnen. Hɨm im matɨp mar im: ‘Hɨr nɨneina nentar menmen au weinɨm keremem.’
26 “Maain, hɨrak kerek kakɨkaap mɨt, hɨrak kaknen. Hɨrak God Hɨmɨn Yaaik katɨp hɨm yaaim, hɨrak keke wit ke God kaknen. Hɨrak kaknaaiwɨr Haai, hi eriuwetek kaknen yi mɨt, hɨrak kakwepyapɨr menmen mai kakɨtpiyem.
27 Yi yetikerek yi yaitɨp mɨt me menmen mai yentar nɨpaa wɨ kerek hi hinɨn ewepyapɨr hɨm mai, yi yetikewa haiu mariyan.”

16

1 Jisas katɨp, “Hi epei hetpi hɨm im em te yi ap einaaiwɨr hɨm mai yayises menmen ham enum.
2 Te hɨr mɨt nanɨpɨri yi yainepɨn wɨnak ke God kerek hɨr nererik nekine hɨm me Moses nekrerem. Maain wɨ mamnen te mɨt han kitet hɨr naniwep te hɨr nankaap God.
3 Hɨr nanrekyi menmen enum mar im nentar hɨr ap nertei hi hetike Haai kai God, hɨr ap nisɨsawɨr au.
4 Hi epei hetpi hɨm im te maain wɨn mamnen me hɨr nanrekyi menmen mar im, yi han ekitet nɨpaa hi epei hetpiyem.

Menmen God Hɨmɨn Yaaik kakrɨakem

“Nɨpaa hi ap hetpi menmen in ek hi are etpiyem hentar hi wen hepu hetikewi.
5 Te in ek hi han hahɨr Haai kai kerek keriuweta hi han in. Te ap keimɨn ke yi mɨt hanhan yitauhi, ‘Ti eno nein.’
6 Te in ek hi epei hetpi, te yi epei han enuk kekre han ki.
7 Te hi hetpi werek. Hɨrak yaaik kakɨkepi te hi ano hahɨntar hi ap ano, te Hɨmɨn Yaaik kerek kakɨkepi ek ap te kaknen kaku kaktikewi taau. Hi ano, te hi eriuwetek kaknen kaku kaktikewi.
8 Te maain hɨrak kaknen hɨrak kakteikɨn kaktɨp mɨt ne tɨ ik ek ap nanɨrtei hɨr nises menmen enum, ap nertei mekam yaaim, te God skelim.
9 Hɨrak kakteikɨn mɨt hɨr nɨrɨak enum nentar hɨr ap nisɨsa.
10 Hɨrak kakteiknor mekam yaaim iuwe kakɨntar hi ano ahɨr Haai kai hɨrak Hɨmɨn yaaik kakɨkrehɨr kai. Te yi ap pɨke eiyɨra au.
11 Hɨrak kakteikɨn mɨt God skelim mɨt ne tɨ nises menmen enum kakɨntar God epei skelim mɨtɨk Seten kerek kinɨn naanmɨpre tɨ.
12 “Hi hɨm yapɨrwe mepu te hi ap etpiyem hentar in ek yi ap yayɨrteiyem werek au.
13 Maain God Hɨmɨn Yaaik kerek katɨp hɨm yaaim kaknen, hɨrak kakteikni menmen yapɨrwe yaaim. Hɨrak ap te kaktɨp menmen me han kɨrak au. Nɨpaa hɨrak

kemtewem, te hɨrak kakɨtpiyem te maain
hɨram mamnen.
14 Hɨrak kakwenɨpi niuk mai kentar men-
men kerek hi hetpim, hɨrak kaktɨwem
kakɨtpiyem kekre han ki.
15 Menmen yapɨrwe me Haai kai God
hɨram mai. Mar keremem, te hi hatɨp
God Hɨmɨn Yaaik kakɨt hɨm mai te hɨrak
kakɨtpiyem kakɨkre han ki.

In ek yi han enuk eiyu, te maain yi han yaaik

16 "Maain kike yi ap yayɨra au. Maain wɨ
ham yi pɨke eiyɨra."
17 Mɨt han ne mɨt disaipel nɨrak nite-
hiyan nar ik: "Mekam im hɨrak ketpaiyem
katip, 'Maain yi ap yayɨra au, maain wɨ
ham yi pɨke eiyɨra.' Hɨm im metike hɨm
ham im e: 'Hi hentar hi eno ahɨr Haai.'
Kenmak te hɨrak ketpim?"
18 Hɨr natɨpan nar ik: "Mekam hɨm hɨrak
katɨp: 'Me wɨ kike?' Haiu mepɨtari hɨm
im!"
19 Jisas kertei hɨr hanhan nitɨwekhi me
menmen in te hɨrak ketpor, "Yi yitehiyan
menmen hi etpim me maain kike yi ap
yayɨra, maain wɨ ham yi pɨke eiyɨra a?
20 Hi etpi werek. Maain yi yaiyɨkta
wɨsenum han tatwenɨna, te mɨt ne tɨ hɨr
han yaaik iuwe. Yi han enuk eiyu te maain
yi han yaaik iuwe.
21 Mɨte sip newenep weteiknen weriuwe
nɨkerek hɨre han enuk wenterim. Maain
hɨre wine nɨkerek hɨre ap han kitet men-
men im mewo au. Hɨre han yaaik wentar
hɨre wine nɨkerek.
22 In ek yi han enuk yentar hi hahi, te
maain hi pɨke ekrit ari, te yi han yaaik eiyu.
Mɨtɨk keiyak ap te kakri menmen im yaaim
mau mekre han ki au.
23 "Maain wɨ eim mamnen, te yi ap
eiyitauhi me menmen. Hi etpi werek, yi
eiyitehi Haai me menmen in ek, te hɨrak
kakwetiyem yeriuwe niuk mai iuwe.
24 Nɨpaa ere in yi ap yitehi God me
menmen yentar yi yeriuwe niuk mai iuwe.
Yi yitɨwekhi menmen yi yaitɨwem, te hɨrak
kakrekyi han yaaik iuwe.

Jisas epei kinɨn menmen enum me tɨ

25 "Hi epei hetpi hɨm mei mɨre tok piksa,
te maain wɨ mamnen te hi etpi eriuwe
menmen im au. Hi etpi eriuwe hɨm yaaim
me God Haai, te yi eiyɨrteiyem werek
werek.
26 Maain wɨ eim mamnen yi yitehi God
yeriuwe niuk mai iuwe. Hi ap hitɨwekhi
menmen me yi mɨt au
27 hentar Haai kai God hɨrekes hanhani
kakɨmtau menmen mi yi yitɨwekhiyem.
Hɨrak hanhani kentar yi hanhana, yi yertei
hi hɨnaaiwɨr Haai hi han tɨ ik.
28 Nɨpaa hi hɨnaaiwɨr Haai hi han tɨ ik
e. In ek, hi hɨnaaiwɨr tɨ ik pɨke ano ahɨr
Haai."
29 Mɨt disaipel nɨrak netpɨwek nar ik: "In
ek ti atɨp werek. Ti ap atɨp hɨm tok piksa
au.
30 In ek haiu mertei ti hertei menmen
yapɨrwe, te haiu mituthi menmen ti hetpim
hɨram yaaim au. Haiu mertei ti hɨnaaiwɨr
God ti han tɨ eik mentar menmen im ti
etpaiyem."
31 Jisas ketpor, "In ek yi han kitet yi yertei
hi hɨnaaiwɨr God han in.
32 Te wɨ epei man te mɨt nanripɨr yi eirɨr
eino ein ein, te hi kiutɨpen kerekek ehu. Hi
kerekek ehu au. God kau ketikewa.
33 Hi epei etpi menmen im te yi yetikewa
emkiyan han kiutɨp emu, te yi han yaaik
eiyu. Mɨt ne tɨ nanrekyi menmen enum, te
yi han tokik eiyu. Hi epei hinɨn menmen
enum mɨt ne tɨ hɨr nisesim."

17

*Jisas kitehi God kakɨkaap mɨt nɨrak nise-
sik*

1 Jisas katɨp menmen im epei au, hɨrak
kɨkɨamnaan katɨp kar ik: "Haai, wɨ epei
man. Ti ewenɨpi niuk mai, hi Nɨkan kit
heriuwe menmen ti herekyewem, te hi
ewenɨpi niuk mit.
2 Ti epei heweto hɨm mit ti atɨp hɨram
yaaim werek, te hi ewet mɨt miyapɨr ne
tɨ hewetɨr hɨmɨn yaaik te hɨr nanu werek
tipmain tipmain enum eik.
3 Mɨt nertei ti, ti God kiutɨp kerekek, ti
etikewa hi Jisas Krais, Mɨtɨk kerek ti heri-
uweta hi han, hɨr enɨrteiyawɨr enisɨsawɨr.
Neriuwe menmen im hɨr nisesim, hɨram
mamkepi hɨr nanu werek tipmain tipmain
enum eik.
4 Hi heteikɨn mɨt miyapɨr niuk mit iuwe
heit tɨ ik e. Hi epei hɨrɨak menmen ti
ehimɨtanem hi hɨrɨakem.
5 Haai, ti pɨke eweto niuk mai iuwe kerek
nɨpaa tɨ kepu wen au, hi hetenenim hau
hetikewit.
6 "Hi epei hewepyapɨr hatɨp mɨt kerek ti
ewetori ne tɨ ik e, hetpor ti hɨre mekam.
Hɨr mɨt nit te ti ewetori hɨr epei nises hɨm
mi.
7 In ek hɨr nertei menmen yapɨrwe hi
hɨrɨakem, nɨpaa ti ewetewem hi hɨrɨakem.
8 Hi epei hetpor hɨm nɨpaa ti etpewem, te
hɨr nisesim. Hɨr nertei ti heriuweta hi heke
wit kit hekuwe han in.
9 "Hi hituthi ti ekaap mɨt in. Hi ap hituthi
ti ekaap mɨt nises menmen me tɨ au. Hi
hituthi ti ekaap mɨt kerek ti ewetori hentar
hɨr mɨt nit.
10 Menmen yapɨrwe hi hetenenim hɨram
mit. Menmen yapɨrwe ti hetenenim hɨram

mai. Mɨt nanɨrtei niuk mai iuwe nentar menmen mɨt nai in nɨrɨakem.
11 In ek, hi anen arit. Maain hi ap hahu tɨ ik, te hɨr nanu tɨ ik e. Haai Kai Yaaik, ti naanmampror eriuwe niuk mit iuwe, niuk im kerek nɨpaa ti ewetewem, te mɨt in nantikewit nankiyan han kiutɨp nar ke ti etikewa hawɨr wekiyakɨt han kiutɨp.
12 Wɨ kerek hi hau hetikeri hi naanempror heriuwe menmen iuwe mit. Hɨr yapɨrwe nepu werek te kiutɨpen au kerek hɨrak kakɨwaank hɨrekes, te hɨm mit kerek mɨt hɨr newisɨm mau tɨwei mamnen mamɨr ke nɨpaa mɨt newisɨm.
13 In ek hi enen arit. In ek hi hatɨp hɨm im hi hau tɨ te hɨr nemtau hɨm hi hetputem hɨr nanɨt han yaaik kai iuwe kaku kakɨkri.
14 Hi epei hetpor hɨm ti etpewem. Mɨt miyapɨr nau tɨ hɨr nɨneini nentar mɨt in hɨr ap nises menmen me tɨ nar ke hi ap hisesim.
15 Hi ap hituthi ti etorhis hɨr nɨnaaiwɨr tɨ ik ek au. Hi hituthi te ti naanempror, te mɨtɨk enuk Seten ap kakɨwaanki.
16 Hɨr ap nises menmen me tɨ mɨt nisesim nar ke hi ap hisesim au.
17 Ti ehimɨteni hɨr mɨt nit neriuwe hɨm yaaim mit hi etporem. Hɨm mit hɨram yaaim.
18 Hi heriuweti nen mɨt miyapɨr ne tɨ nɨrɨak menmen mai nɨre nɨpaa ti heriuweta hi hen mɨt miyapɨr ne tɨ hɨrɨak menmen mit.
19 Hi hehimɨtan hɨrekes hi ewetut yɨnk kai hi hahi, te hɨr mɨt ti ehimɨteni hɨr nisesit werek werek neriuwe hɨm yaaim mit hi etporem.
20 “Hi hituthi me mɨt in keriyen au. Hi hituthi ti akaap mɨt miyapɨr nanises hɨm mit nanɨntar hɨm hɨr mɨt in nanɨtporem te hɨr nanɨmtewem.
21 Haai, hi hanhan hɨr yapɨrwe nankiyan nanu han kiutɨp, nar ke ti etikewa hawɨr wekiyakɨt wau han kiutɨp. Hi hanhan hɨr han kiutɨp nanisɨsawɨr te mɨt miyapɨr nau tɨ nanɨrtei ti heriuweta hi han in.
22 Hi epei ewetɨr niuk mai iuwe kerek nɨpaa ti ewetewem, te hɨr enu han kiutɨp nanɨr ke ti etikewa hawɨr wekiyakɨt wau han kiutɨp.
23 Hi hahu ekre han kɨr har ke ti hau ekre han kai, te hɨr nekiyan nanu han kiutɨp te mɨt miyapɨr ne tɨ nanɨrtei ti heriuweta hi han tɨ ik. Ti hanhan heriuweri har ke ti hanhan heriuwa.
24 “Haai, ti epei heweto mɨt in hɨr nai. Hi hanhan hɨr nanɨnen nanu nantikewa nanu wit kerek maain hi hahu en, te hɨr nanɨrtei niuk mai iuwe. Niuk mai iuwe im me wɨ ti hɨrɨak tɨ wen au, ti hanhan heriuwa ti ewetewem.
25 Haai Kai Yaaik. Mɨt ne tɨ ap nerteiyit nisesit werek werek au. Hi kerekek. Mɨt in hɨr nertei ti heriuweta hi han.
26 Hi epei hetpor me ti, hi wen etporem te ti hanhani har ke ti hanhana, hi ehu ekre han kɨr.”

18

Mɨt nan neithis Jisas neiyɨk nen
(Mt 26:47-56; Mk 14:43-50; Lu 22:47-53)

1 Jisas kitehi God menmen epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wit ketike mɨt disaipel nɨrak hɨr nerekir hɨtɨk Kidron. Ni miutɨpen mepu in te Jisas ketikeri nen nau en.
2 Mɨtɨk Judas hɨrak enuk kewepyapɨr Jisas kertei ni ik ek kentar nɨpaa me wɨ yapɨrwe Jisas ketike mɨt disaipel nɨrak nererik nau en.
3 Judas keit mɨt ne ami han netike mɨt kerek naanmɨpre wɨnak iuwe ke God kerek mɨt iuwe pris netike mɨt han ne Farisi hɨr neriuweti nanɨno, hɨr yapɨrwe netike Judas nen ni im em. Hɨr netenen yipo henmik, hɨr nemsiu si nen.
4 Jisas kertei menmen yapɨrwe mɨt nanrekyɨwekem, te hɨrak kinɨn ken katɨp, “Yi yɨnyatɨn keimɨn?”
5 Hɨr netpɨwek, “Haiu man mɨnmatɨn Jisas ke wit Nasaret mamtɨwekhis.”
Hɨrak ketpor, “Hi hɨrekes Jisas.”
6 Judas mɨtɨk enuk kewepyapɨr Jisas kerp ketikeri.
7 Jisas ketpor, “Hi hɨrekes Jisas,” te mɨt en hɨr pɨke neriuwet nen nenke nɨwaai tɨ.
Hɨr nen nenke nɨwaai tɨ, Jisas kitorhi keteipim, “Yi yɨnyatɨn keimɨn?”
Hɨr netpɨwek neteipim, “Haiu man mɨnmatɨn Jisas ke wit Nasaret mamtɨwekhis.”
8 Jisas pɨke ketpor, “Hi epei hetpi hi hɨrekes Jisas. Yi epei yan yetauhis te yi eiwis mɨt nai in nanɨno.”
9 Hɨrak katɨp menmen im, te hɨm nɨpaa hɨrak ketpim mamnen mamɨr em. Nɨpaa hɨrak katɨp, “Haai, mɨt kerek ti ewetauri, hi ap hɨnaaiwɨr keiyak au.”
10 Saimon Pita ketenen hɨne ke his, hɨrak keketik kekre paus kɨrak kɨwaaiyek keremir nɨkɨp me mɨtɨk niuk mɨrak Malkas, kerek kɨrɨak menmen me mɨtɨk pris iuwe.
11 Jisas katɨp Pita kar ik: “Ti pɨke ewis hɨne ke his kakno paus kɨrak. Hi are ewis mɨt nanrekiyo menmen Haai kai kehimɨtan hɨr nanrekiyewem naniyep nanrewaank.”

Mɨt nari Jisas nen nɨr mɨtɨk iuwe Anas

12 Mɨt ne ami netike mɨtɨk iuwe kɨr, hɨr netike mɨt kerek naanmɨpre wɨnak iuwe ke God, hɨr neithis Jisas nesenkek his mɨrak,

13 hɨr neiyɨk ninɨn nen nɨr mɨtɨk Anas.
Hɨrak kenɨne Kaiafas yenik kɨrak. Kaiafas
me tito im hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe kinɨn pris
han yapɨrwe.
14 Hɨrak Kaiafas kerekek nɨpaa katɨp mɨt
ne Isrel hɨram yaaim te mɨtɨk kiutɨp kaki
kakɨkrehɨr ke haiu mɨt yapɨrwe.

Pita kepakɨn Jisas katɨp hi epɨtariyek

15 *Hɨr neit Jisas neiyɨk nen ein, Saimon
Pita ketike hi disaipel hak wises Jisas. Mɨtɨk
pris iuwe kinɨn pris han yapɨrwe hɨrak
kertei mɨtɨk disaipel hak, te hɨrak ken kerp
ke nɨmɨn ke nɨwa keweikɨn wɨnak.
16 Pita au hɨrak kerp menep ya weipɨr
ke nɨwa keit witeik. Hi mɨtɨk disaipel
kerek mɨtɨk iuwe pris kerteiyek, hi pɨke
hen witeik hatɨp mɨte werp naanmɨpre
ya weipɨr te hɨre weithis Pita weiyɨk wen
nɨmɨn.
17 Mɨte kerek naanmɨpre weipɨr eik
watɨp Pita, "Ti ik e mɨtɨk hises hɨm me Jisas
o au?" Pita ketpɨwe, "Hi au."
18 Nɨme menep mɨt nɨrɨak menmen me
mɨtɨk iuwe pris, hɨr netike mɨt kerek
naanmɨpre wɨnak iuwe ke God te hɨr
nɨman si nerp neweiknɨwem nekinɨn yɨnk
kɨr. Pita ken kerp ketikeri kekinɨn yɨnk
kɨrak.

Mɨtɨk iuwe hetpris kitehi Jisas menmen
(Mt 26:59-66; Mk 14:55-64; Lu 22:66-71)

19 Mɨtɨk nɨpaa hɨrak hetpris kitehi Jisas
ke mɨt hɨr nisesik, kitɨwekhi me hɨm hɨrak
katɨp mɨt em.
20 *Jisas ketpɨwek kar ik: "Hekrit hekrit
hi hepu wit mɨt nererik, hi hatɨp mɨt
miyapɨr menmen. Hi heit wɨnak kerek
mɨt nererik nekine hɨm me Moses o hepu
wɨnak tempel ke God wit kerek mɨt ne Isrel
nererik, hi hewepyapɨr hɨm mai. Hi ap
hɨsawɨn hatɨp menmen meiyam au.
21 Te henmak te ti hitauhi menmen? Ti
hitehi mɨt kerek nemtau hɨm mai. Ti
hitorhi hi atɨp mekam. Hɨr nertei hɨm
mai."
22 *Jisas katɨp menmen im epei au, mɨtɨk
ke polis kerp menep kɨwaai his kakɨp
kesinɨwek kar ik: "Ti ap atɨp mɨtɨk pris
iuwe enum mar im au emɨt."
23 Jisas ketpɨwek kar ik: "Hi atɨp enum ti
atɨp mɨt in hɨram mekam, o au en, hi atɨp
werek ti henmak te ti eiyep a?"
24 Hɨr nitehi Jisas epei au, hɨr nɨpaa ne-
senkɨkɨwek his neriuwe waai hɨram wen
mepu, mɨt neriuwetek keriuwerem ken
kɨr mɨtɨk hak hɨrak pris iuwe niuk mɨrak
Kaiafas.

Pita pɨke kepakɨn Jisas katɨp hi
hepɨtariyek
(Mt 26:71-75; Mk 14:69-72; Lu 22:58-62)

25 Pita wen keperp si kekinɨn yɨnk kɨrak,
te mɨt han netpɨwek nar ik: "Ti etike mɨt
han yises hɨm me Jisas o au?"
Pita kepakɨnek ketpor kar ik, "Hi au."
26 *Mɨtɨk kiutɨp kɨrɨak menmen me mɨtɨk
pris iuwe, hɨrak ke weiwɨk me mɨtɨk kerek
Pita keremir nɨkɨp mɨrak, hɨrak kitɨwekhi
kar ik: "Nɨpaa hi herp ni eim, hi hɨrit ti
herp hetikerek yeit ein o au?"
27 *Pita au kiune keteipim katɨp kar ik:
"Ti hɨra au." Hɨrak katɨp epei au, suware
katɨp.

Mɨt nesiuwe Jisas ken kɨr mɨtɨk ke gav-
man Pailat
(Mt 27:1-2, 11-14; Mk 15:1-5; Lu 23:1-5)

28 Hɨr mɨt neithis Jisas nɨnaaiwɨr wɨnak
ke Kaiafas, hɨr nesiuwerek ken wɨnak ke
mɨtɨk iuwe gavman. Hɨrak wanewik. Mɨt
iuwe ne Isrel hɨr nɨnapen nanɨno wɨnak ke
gavman nentar hɨr nanɨno nanɨkre wɨnak
ke mɨtɨk ap ke weiwɨk me Isrel, hɨm me
Moses matɨp hɨr enun ne ninaan me God
nar ke mɨtɨk hapɨk mewik. Te hɨr ap nanɨm
menmen me wɨ Pasova kerek mɨt nererik
han tewenɨn God kenep mɨt ne Isip.
29 Hɨr nɨnapen nanɨno nɨmɨn, te mɨtɨk
gavman Pailat ken witeik kitorhi kar ik: "Yi
yesiuwe hɨm mɨtɨk ik yentar mekam a?"
30 Hɨr netpɨwek nar ik: "Mɨtɨk ik ap
kɨrɨak menmen enum au, haiu ap te
meriyaak man in au."
31 *Pailat ketpor kar ik: "Yi hɨras
yetɨwekhis yesiuwerek kakno kaunsil ni te
yi yesiuwek hɨm yises menmen mi nɨpaa
maamrer netpim yi yɨrɨakem me mɨtɨk
kɨrɨak enum."
Hɨr netpɨwek nar ik: "Mɨt iuwe ne Rom
ap newisai haiu mamnep mɨt hɨr nani."
32 *(Menmen im epei man te hɨram mises
hɨm kerek nɨpaa Jisas katɨp kakɨrkeik te
hɨrak kaki.)
33 Pailat katɨp epei au, hɨrak pɨke ken
nɨmɨn wɨnak. Hɨrak kenɨne mɨt nanɨt Jisas
neiyɨk nanɨnen menep. Epei au, hɨrak
kitɨwekhi kar ik: "Ti Mɨtɨk Iuwe King hinɨn
naanmampre mɨt ne Isrel o au?"
34 Jisas kitɨwekhi kar ik: "Ti hɨrekes han
kitetim o ti hemtau mɨt han netputem?"
35 *Pailat ketpɨwek kar ik: "Ti han kitet
hi mɨtɨk ke weiwɨk me Isrel a? Hi au. Mɨt
ne weiwɨk me Isrel netike mɨt iuwe pris
nɨr netuthis neriuwetit ti han in. Ti hɨrɨak
mekam?"

* **18:15** Jo 20:3, 21:20; Mt 26:58 * **18:20** Mt 26:55; Jo 7:26 * **18:22** Ap 23:2; Jo 19:3 * **18:26** Jo 18:1, 10 * **18:27** Jo 13:38 * **18:31** Jo 19:6-7; Ap 18:15 * **18:32** Mt 20:19; Jo 3:14, 12:33 * **18:35** Jo 1:11

36 Jisas ketpɨwek, “Hi ap ehinɨn naanempre mɨt ne tɨ in ek au. Hi naanempre mɨt in, te mɨt kerek nisɨsa hɨr nankepa nantikeri nanɨnepan, te hɨr ap nantauhis. Au, hi ehu in ehinɨn naanmɨpre mɨt au.”

37 *Hɨrak katɨp epei au, Pailat kitɨwekhi kar ik: “Ti mɨtɨk iuwe ehinɨn mɨt a?”

Jisas ketpɨwek, “Ti atɨp hi Mɨtɨk Iuwe. Miye pai wina hi herp tɨ te hi hɨrɨak menmen im miutɨp. Hi hatɨp mɨt hɨm yaaim. Neimɨn nises hɨm yaaim hɨr nanɨmtau hɨm mai.”

38 Pailat kitɨwekhi, “Hɨm yaaim hɨram mekam?”

Pailat katɨp kewis mɨt nanwenkek Jisas kau nu tentakakɨt
(Mt 27:15-31; Mk 15:6-20; Lu 23:13-25)

Hɨrakɨt tatɨp epei au, Pailat pɨke ken witeik katɨp mɨt ne Isrel kar ik: “Hi ap hertei menmen enum hɨrak kɨrɨakem, te hi akɨp kaki au.

39 Me tito miutɨp tito miutɨp hi hises menmen nɨpaa yi yɨrɨakem. Me wɨ Pasova hi esiupan mɨtɨk enuk kiutɨp kau kekre wɨnak enuk kaknen yi mɨt. Yi hanhan hi esiupan Mɨtɨk Iuwe ke Isrel ik e o au?”

40 Hɨr nɨnap netpɨwek nar ik: “Hɨrak au. Haiu hanhan ti esiupan Barabas.” (Mɨtɨk Barabas hɨrak mɨtɨk enuk kenep mɨt naa hɨrak kekintɨp menmen.)

19

1 Hɨr mɨt en nɨnap natɨp menmen epei au, mɨtɨk Pailat keit Jisas ken nɨmɨn katɨp mɨt nɨrak ne ami hɨr nanwaai nɨpɨn nankɨp.

2 *Hɨr nakɨp epei au, hɨr neit waai nekepen nimaak kɨre teperiye nekiun kau paan kɨrak. Epei au, hɨr neit laplap mɨre yɨwir neriuwetɨwekem nar ke mɨt iuwe ne gavman neriuwetem, te hɨr nan nitɨtɨweknaan natɨp,

3 *“Haiu hanhan mɨtɨk iuwe king kinɨn naanmɨpre mɨt ne Isrel kaku tipmain tipmain enum eik.” Epei au, hɨr nɨwaai his nakɨp.

4 *Epei au, hɨrak Pailat pɨke ken witeik katɨp mɨt en kar ik: “Yi eiyɨmtau. Hi etɨwekhis eiyɨk enen witeik te yi yertei hi epɨtari menmen miutɨp hɨrak kɨrɨakem te hɨrak kaki kakɨnterim.”

5 Hɨrak katɨp epei au, Jisas ketpaan kan witeik keriuwe waai nekepen kau paan kɨrak laplap mɨre yɨwir mau yɨnk kɨrak. Jisas kan witeik, Pailat katɨp, “Yi eiyɨrek. Hɨrak mɨtɨk ik e.”

6 *Mɨt iuwe pris netike mɨt kerek naanmɨpre wɨnak iuwe ke God nɨrek, hɨr nɨnap natɨp nar ik: “Yi eiwenkekik eku nu tentarakɨt. Yi eiwenkekik eku nu tentarakɨt.” Hɨr nɨnap natɨp, te Pailat ketpor, “Yi yaitɨwekhis eiwenkekik eku nu tentakakɨt. Hi epɨtari menmen enum hɨrak kɨrɨakem, te hɨrak kaki kakɨnterim.”

7 *Mɨt iuwe ne Isrel natɨp nar ik: “Hɨm lo mekre tɨwei haiu misesim hɨram matɨp hɨrak eki ekɨntar hɨrak katɨp hɨrak Nɨkan ke God.”

8 Pailat hɨrak kemtau hɨm im, te hɨrak kɨnaain wɨsenum kentar Jisas katɨp hɨrak Nɨkan ke God.

9 *Hɨrak kari Jisas keiyɨk kan wɨnak iuwe eik kentar hɨrak han kitet Jisas hɨrak Nɨkan ke God. Te hɨrak kitɨwekhi kar ik: “Ti ekine wit kit keik.” Jisas au, kekintɨp keit.

10 Pailat ketpɨwek, “Ti henmak te ti etpo au? Ti epɨtari hi iuwe te hi esiupenit o hi ewenkekit ehu nu tentarakɨt a?”

11 *Jisas ketpɨwek, “Ti iuwe hinɨna hentar God kewisit ti hɨrɨakem. Mɨtɨk kerek keriuweta hi han hau his mit hɨrak kɨrɨak menmen enum wɨsenum. Ti au hɨrɨak enum kike.”

12 *Pailat kemtau hɨm im hɨrak han kitet karkeik te hɨrak kaksiupan Jisas. Au, mɨt ne Isrel netpɨwek nar ik: “Ti esiupanek ti ap ekaap mɨtɨk iuwe Sisa keit Rom. Keimɨn katɨp hɨrak mɨtɨk iuwe kinɨn mɨt, hɨrak mɨtɨk enuk kepan ke Sisa.”

13 Pailat kemtau hɨm im, hɨrak keithis Jisas keiyɨk ken witeik kau yeno ke mɨtɨk iuwe masistret keit wit niuk mɨrak “Ya nan” (Mɨt ne Isrel nekine wit ik “Gabata”)

14 Wɨ im hɨram wɨ mɨt ne Isrel nemani menmen me wɨ Pasova kerek hɨr hantewenɨn nɨpaa God kenep mɨt ne Isip te hɨr mɨt ne Isrel au. Wepni kau nɨmɨn iuwe, te Pailat ketpor kar ik: “Yi eiyɨr mɨtɨk iuwe king ki ik e.”

15 Hɨr pɨke nɨnap netpɨwek, “Akɨp! Akɨp! Ti ewenkekik eku nu tentarakɨt.”

Pailat kitorhi, “Mekam? Yi hanhan hi ewenkek mɨtɨk iuwe king ki eku nu tentarakɨt a?”

Mɨt iuwe pris pɨke netpɨwek nar ik: “Sisa kerekek hɨrak mɨtɨk iuwe kaiu. Mɨt han au.”

16 Hɨr natɨp menmen im epei au, Pailat kewet mɨt nɨrak ek te hɨr netɨwekhis neriyaak nen newenkekik kaku nu tentarakɨt.

Mɨt hɨr newenkek Jisas kentar nu tentarakɨt
(Mt 27:32-44; Mk 15:21-32; Lu 23:26-43)

---

* **18:37** 1Ti 6:13; Jo 3:32-33, 8:47 * **19:2** Lu 23:11 * **19:3** Jo 18:22 * **19:4** Jo 18:38 * **19:6** Jo 18:31 * **19:7** Lev 24:16; Jo 5:18, 18:31 * **19:9** Mt 26:62-63, 27:12; Lu 23:9 * **19:11** Jo 10:18; Ap 2:23; Ro 13:1 * **19:12** Lu 23:2; Ap 17:7

17 Mɨt ne ami nɨrak hɨr netɨwekhis, hɨrak
kekerɨr nu kɨrak hɨrak keiyɨk ken wit niuk
mɨrak “Wit Herwe Paan” kerek mɨt ne Isrel
nenewek “Wit Golgota.”
18 Hɨr newenkekik keit ein. Hɨr
newenkek mɨtɨkɨt wiketeret tentar nu
tentarakɨt tetikerek. Kiutɨp kau ken his
yaaim kiutɨp kau ken his henkik, Jisas
kekre nɨmɨn.
19 Pailat kewis hɨm mau menmen katɨp
mɨt nɨrak hɨr newisɨk kentar nu tentarakɨt.
Hɨm mɨrak matɨp mar im: “IK JISAS KE
NASARET, MƗTƗK IUWE KE ISREL.”
20 Mɨt yapɨrwe ne Isrel nekine menmen
im nentar wit kerek Jisas mɨt newenkekik
kau nu tentarakɨt hɨrak menep wit iuwe
Jerusalem. Hɨm hɨr newisɨm mekre hɨm
me mɨt ne Isrel, hɨm me mɨt Grik metike
hɨm me mɨt ne Rom.
21 Mɨt iuwe pris ne Isrel nen natɨp pailat
nar ik: “Ti ap ewis mɨtɨk iuwe king ke Isrel
au. Ti ewis mɨtɨk ik katɨp hɨrekes mɨtɨk
iuwe king ke Isrel.”
22 Pailat pɨke ketpor kar ik: “Menmen hi
nepei ewisɨm emɨrem emu!”
23 Mɨtɨkɨt te ami tewenkekik epei au,
hɨrakɨt tekyaait teit Jisas klos mɨrak
tenkerem tewetakɨtem. Hɨr neit laplap
saket nokim mɨrak kerek mɨre miutɨp hɨr
mewim au.
24 *Te mɨtɨkɨt te ami tatɨp tar ik: “Haiu
ap mamwepim au. Haiu emretɨt satu eiyɨk
emwɨrem te haiu emɨrem emɨrtei keimɨn
kaktɨwem, ti o hi.” Hɨrakɨt tɨrɨak menmen
im, te hɨm me God mau tɨwei nɨpaa mɨt
profet newisɨm hɨrak mamnen. Hɨm im
matɨp mar ik:
“Hɨr mɨt nenke klos mai newetan. Hɨr
neretɨt Satu me laplap nokim mai.”
Te mɨtɨkɨt te ami tɨrɨak menmen im.
25 *Jisas miye pɨrak werp wetikewa hi Jon
kerek Jisas hanhan keriuwa.
26 *Te hɨrak katɨp miye pɨrak, “Mɨte,
nɨkan kit kerp in kereptit.”
27 Nepei au, hɨrak katɨp hi mɨtɨk disaipel
kɨrak har ik: “Ip e hɨre miye pit.” Me wɨ
ik Jisas ketpim ere maain, hɨre wen wau
wetikewa wau weit wɨnak kai.

Jisas kaa
(Mt 27:45-56; Mk 15:33-41; Lu 23:44-49)

28 *Jisas katɨp epei au, hɨrak kertei hɨrak
kɨrɨak menmen yapɨrwe epei au kerek
nɨpaa mɨt profet newisɨm mau tɨwei. Men-
men miutɨp keremem mau tɨwei. Hɨrak
hanhan hɨram mamnen mamɨr nɨpaa mɨt
newisɨm, te hɨrak katɨp, “Hi hɨm niu enuk
(o mar kewenkɨka hɨm) ehɨm tɨpar mei.”
29 *Mɨn kiutɨp kepu tɨpar si enum mekr-
erek. Mɨt en neit mosong nɨkɨam newenem
mekre tɨpar nesenkekim mentar nu heneik
ke nu hisop (hɨram mɨre mapɨk) hɨr neri-
uwetem men hɨm mɨrak.
30 Jisas kaam tɨpar si enum. Epei au,
hɨrak katɨp kar ik: “Menmen God katɨp hi
hɨrɨakem hɨram epei au.” Hɨrak katɨp epei
au, hɨrak kitehɨr kaa keriuwet hɨmɨn kɨrak
ken.

Mɨtɨk ke ami kan kewɨr yipo keneper
hɨrepit me Jisas

31 *Mɨt iuwe ne Isrel nen nitehi Pailet
hɨrak kaksiuwe mɨt nɨrak nanwen hɨt nɨan
ne mɨt nau nu tentarakɨt hɨr nani waswas
nentar ik ek wɨ kerek mɨt nemani menmen
me wɨ Sabat. Hɨr nɨnapen mɨt en wen nanu
nanɨt nanɨntar nu tentarakɨt ne wɨ Sabat
nentar Sabat im hɨram wɨ Pasova mekrit,
hɨram wɨ yaaim holi iuwe.
32 Hɨr nitehi Pailat epei au, hɨrak keri-
uwet mɨt hɨr nen newen hɨt me mɨtɨk ke
his yaaim, mɨtɨk ke his henkik kerek hɨr
newenkekikɨt tau nu tentarakɨt tetike Jisas.
33 Hɨr nan nɨr Jisas hɨrak epei kaa, te hɨr
ap newen hɨt mɨrak.
34 Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt ne ami hɨrak kewɨr
yipo kɨrak kakɨp keneper hɨrepit me Jisas
te tɨpar metike hemkre mewen.
35 *(Hi mɨtɨk kerek hi hɨr menmen im hi
hewisɨm mau tɨwei te yi eiyɨrtei Jisas hɨrak
Nɨkan ke God. Menmen hi hewisɨm hɨram
yaaim. Hi ap hemipɨn au. Hi atɨp werek.)
36 *Menmen epei man mɨre hɨm me God
mau tɨwei nɨpaa mɨt profet newisɨm hɨram
matɨp. Hɨm im matɨp mar im:
“Mɨt ap nanwen hemik mei mɨrak miutɨp
au.”
37 *Hɨm ham mau tɨwei matɨp mar im:
“Mɨt nanɨr mɨtɨk kerek nɨpaa hɨrnewɨr
yipo nankɨp neneper hɨrepit.”

Mɨtɨkɨt tewis Jisas herwe yɨnk mɨrak
mekre han kewen kɨnɨk
(Mt 27:57-61; Mk 15:42-47; Lu 23:50-56)

38 *Mɨt nɨrɨak menmen im epei au, mɨtɨk
Josep ke wit Arimatia kitehi Pailat hɨrak
kakɨnke Jisas herwe yɨnk kɨrak keit nu
tentarakɨt. Josep hɨrak kises hɨm me Jisas,
te hɨrak kepakɨnem kentar hɨrak kɨnaain
mɨt iuwe ne Isrel. Pailat kewenhi, te hɨrak
ken keit yɨnk kɨrak keiyɨk ken.
39 *Mɨtɨk Nikodimas kerek nɨpaa ken kɨr
Jisas ke wɨtaan ken ketike Josep, hɨrak keit
50 kilo me tɨpar me nu wik mɨnɨn yaaim.
40 Hɨrakɨt teit Jisas herwe yɨnk kɨrak, hɨr
nesenkekik mekre laplap yaaim metike nu

* **19:24** Sam 22:18 * **19:25** Mt 27:55-56 * **19:26** Jo 13:23 * **19:28** Sam 22:15 * **19:29** Sam 69:21 * **19:31** Diu 21:22-23 * **19:35** Jo 21:24 * **19:36** Eks 12:46; Nam 9:12; Sam 34:20 * **19:37** Sek 12:10; Rev 1:7 * **19:38** Jo 7:13, 12:42 * **19:39** Jo 3:1-2

tɨpar. Mar im mɨt ne Isrel nemani herwe yɨnk ke mɨt, hɨr newisɨk kekre han.
41 Wit kerek mɨt newenkek Jisas kau
nu tentarakɨt, ni mepu menep han kewen
kɨnɨk kepu kerek herwe ap mei mɨwaai
mekrerek ap nɨpaa ein au.
42 Te hɨrakɨt tewis Jisas herwe yɨnk kɨrak
kekrerek tentar wɨ im hɨram wɨ kerek mɨt
nemani menmen me wɨ Sabat. Wɨ ham
mepeit te hɨrakɨt tɨntatɨn wit hak tewisɨk
kekrerek au.

20

Jisas pɨke kekrit kepu
(Mt 28:1-8; Mk 16:1-8; Lu 24:1-12)

1 Wɨ Sande hekrit enum hɨrkiwo, Maria
pe Magdala hɨre wan han kerek mɨtɨkɨt
tewis Jisas kekrerek. Hɨre wan wɨrek, hɨre
wɨr nan kerek nɨpaa keiyepet hɨm ke han
eik, mɨt nenkerek kenpɨn kekeipɨn hei eik.
2 *Hɨre wɨrek epei au, hɨre wɨrɨr wen
wɨr Saimon Pita ketike hi mɨtɨk disaipel
hak kerek Jisas hanhana. Hɨre wetpawɨr
war ik: "Hɨr mɨt epei neit yɨnk ke Mɨtɨk
Kaiu Iuwe kekre han eik, hɨr neiyɨk nen
newisɨk kɨwaai nein te hawɨr miyapɨr ap
wɨnapɨnek au."
3 Hɨre watɨp epei au, Pita ketikewa hawɨr
wɨnaiwɨri wen han eik e.
4 Hawɨr wesiuknen te hi mɨtɨk hak eik
hinɨn Pita hen hɨr han eik.
5 Hi hitehɨr herenaan hɨr laplap mɨwaai
te hi ap hen nɨmɨn en au.
6 Saimon Pita kɨkaru kan kewenayipɨr.
Hɨrak ken kekre han eik kɨr laplap yaaim
mɨwaai en.
7 *Hɨrak kɨr laplap nɨpaa hɨrakɨt mɨtɨkɨt
wik tewisɨm teiyɨm teweikɨn paan ke Jisas
keriuwerem. Hɨram ap mɨwaai metike
laplap ham au. Hɨram miutɨpen mɨwaai
ham, hɨrak Jisas keweiknenim mɨwaai
meit.
8 Pita ken nɨmɨn en epei au, hi mɨtɨk
disaipel hak kerek hi hinɨn han hiun han
kewen kɨnɨk eik, hi hisesik hɨr menmen te
hi hertei Jisas pɨke kekrit.
9 *Nɨpaa ere wɨ im em, mɨt wen nepɨtari
hɨm me God mekre tɨwei hɨram matɨp mar
im: "Hɨrak pɨke kakɨkrit kaku kakɨt."
10 Hawɨr wɨrek epei au, hawɨr pɨke wen
nawɨr en.

Jisas hɨrak kewepyapɨr Maria pe Magdala hɨrekes
(Mk 16:9-11)

11 Maria wan werp han werp witeik
witehɨr wɨwaainaan wɨkɨtek. Hɨre
wɨkɨtek, hɨre witehɨr werenaan.
12 Te hɨre wɨr mɨtɨkɨt ensel wik teriuwet
laplap me hike tau yeno kerek nɨpaa Jisas
herwe yɨnk kɨrak kɨwaairi, kiutɨp kau yeno
paan, kiutɨp kau yeno me hɨt.
13 Hɨrakɨt titɨwehi tar ik: "Mɨte, ti hen-
mak te ti hɨkɨt?"
Hɨre wetpɨwekɨt, "Mɨt epei neit herwe
yɨnk ke Mɨtɨk Iuwe kai neiyɨk nen wit hak,
te hi hepɨtari hɨr newisɨk keit nein."
14 *Hɨre watɨp epei au, hɨre weweikɨn
wɨr Jisas kerp menep te hɨre wepɨtari hɨrak
Jisas.
15 Jisas kitɨwehi kar ik: "Mɨte ti henmak
te ti hɨkɨt? Ti hɨnhatɨn keimɨn?"
Hɨre han kitet hɨrak mɨtɨk kerek
naanmɨpre ni, te hɨre wetpɨwek, "Mɨtɨk,
ti heit yɨnk kɨrak hewisɨk kɨwaai wit hak ti
etpau te hi ano etɨwek."
16 Jisas ketpɨwe, "Maria."
Hɨre weweikɨn wɨkɨamnaan wɨrek, te
hɨre wenke hɨm me Isrel wetpɨwek war ik:
"Rabonai." Hɨram matɨp tisa.
17 *Jisas ketpɨwe kar ik: "Ti ap etenɨna au
emɨt. Hi ap han hɨr Haai kai wen au. Ti eno
atɨp nai yinan mɨt disaipel har ik: 'Hi ano
ahɨrek kerek hɨrak Haai kai, Haai ki, God
kai, God ki.' "
18 Hɨrak katɨp epei au, Maria pe Mag-
dala pɨke wen watɨp mɨt disaipel me men-
men hɨre watɨp, "Hi epei hɨr Mɨtɨk Iuwe."
Te hɨre wetpor hɨm kerek hɨrak nepei
ketpɨwerem.

Jisas kewepyapɨr haiu mɨt disaipel nɨrak hɨrekes
(Mt 28:16-20; Mk 16:14-18; Lu 24:36-49)

19 *Wɨtaan me wɨ Sande, haiu mɨt dis-
aipel haiu mererik meiyepet weipɨr, te mɨt
ap nɨrai mentar haiu mɨnaain mɨt iuwe ne
Isrel nantaihis naniwep. Haiu wen mepeit
en, Jisas kan koknɨnai kerp nɨmɨn ketpai,
"Yi han yaaik eiyu."
20 *Hɨrak ketpai epei au, hɨrak keteiknai
his mɨrak nɨpaa mɨt nekenpet nil mekre
his mɨrak, keteiknai hɨrepit kerek mɨtɨk
ke ami kakɨp keneper keriuwe yipo. Haiu
mɨt disaipel mɨrem, haiu han yaaik iuwe
mentar haiu mertei Mɨtɨk kaiu Iuwe pɨke
kekrit.
21 *Jisas pɨke ketpai, "Yi han yaaik eiyu.
Hi heriuweti yi yepno yɨrɨak menmen mai
yar ke Haai kai keriuweta hi han tɨ ik e."
22 Hɨrak ketpai epei au, hɨrak ketenwɨwai
ketpai kar ik: "Yi eiyɨt God Hɨmɨn Yaaik.
23 *Yi yesiuwe menmen enum mau
mekre han ke mɨt ap han kitetim, hɨram
mamno, o au en, hɨram mamu han kɨr
mamu mamɨt."

* **20:2** Jo 13:23 * **20:7** Jo 11:44 * **20:9** Ap 2:24-32; 1Ko 15:4 * **20:14** Lu 24:16; Jo 21:4 * **20:17** Ro 8:29; Hi 2:11-12 * **20:19** Jo 19:38 * **20:20** Jo 19:34, 16:22; 1Jo 1:1 * **20:21** Jo 17:18 * **20:23** Mt 18:18

Jisas kewepyapɨr Tomas hɨrekes

24 *Wɨ kerek Jisas kan kewepyapɨr haiu mɨt disaipel nɨrak hɨrekes, mɨtɨk kiutɨp
Tomas kepu ketikewai au. Niuk mɨrak ham
Didimas.
25 Maain, haiu mɨt disaipel haiu mɨrek
haiu metpɨwek mar ik: "Haiu epei mɨr
Mɨtɨk Iuwe Jisas." Au, Tomas ketpai, "Hi
ap hɨr pap mekre his o heriuwet his mai
mamno mitet pap me hɨrepit mɨrak, hi ap
han kitet hɨrak kepu au."
26 *Maain wɨ hispɨnak wikak (8)
epei au, haiu mererik meit nɨmɨn hɨr
neiyepet weipɨr, Tomas kau ketikewai.
Haiu meiyepet weipɨr te Jisas hɨrak kan
koknɨnai kerp nɨmɨn ke haiu mɨt miyapɨr
ketpai kar ik: "Yi han yaaik eiyu."
27 Epei au, hɨrak katɨp Tomas kar ik:
"Ti ewis histuwak kit eknen in ehɨr his
mai. Epei au ti eriuwet his mamnen mitet
hɨrepit mai. Ti ap eweikɨn sip eweto au. Ti
eisɨsa!"
28 Tomas ketpɨwek kar ik: "Ti Mɨtɨk Iuwe
kai, ti God kai!"
29 *Jisas ketpɨwek, "Ti han kitet hi pɨke
hekrit hentar ti hɨra a? Neimɨn ap nɨra te
hɨr han kitet hi pɨke hekrit, hɨr ninɨnit."

Jon katɨp kenmak hɨrak kewis tɨwei ik.

30 *Jisas kɨrɨak menmen yapɨrwe yaaim
ham kɨkaap mɨt han. Haiu mɨt disaipel
epei mɨrem te hi ap hewisɨm mekre tɨwei
ik.
31 *Menmen hi hewisɨm im hi hewisɨm,
te yi mɨt kerek yekine tɨwei ik, yi yertei
Jisas hɨrak mɨtɨk Krais kerek God keri-
uwetek kan tɨ ik kɨkaap haiu mɨt ne tɨ.
Hɨrak nɨkan ke God yi eiyisesik yi yayɨt
hɨmɨn yaaik eiyu eitikerek eiyɨntar hɨrak
Mɨtɨk Iuwe ik kerek nɨpaa God ketpaiyem.

21

Jisas kewepyapɨr haiu mɨt disaipel mar hispɨnak wik hɨrekes

1 *Maain wɨ ham Jisas kewepyapɨr
haiu mɨt disaipel nɨrak hɨrekes keit wan
Taibirias. Hɨrak kɨrɨakem kar ik.
2 *Saimon Pita, Tomas (kerek niuk mɨrak
ham Didimas), Nataniel ke wit Kena ke
provins Galili, hawɨr nɨkerek hɨrakɨt wik
te mɨtɨk Sebedi, haiu metike disaipel wik
hakɨt te Jisas. Haiu mererik mau meit.
3 Haiu mererik mau meit, Saimon ket-
pai kar ik: "Hi are ano hahu bot ewɨr
hepin ehɨt saauk mei." Hɨrak katɨp, te
haiu metpɨwek, "Haiu mamno mamtike-
wit." Haiu men mau bot men mewɨr hepin
wɨtaan ere wanewik, te haiu meit saauk
mei miutɨp au.
4 *Wepni kewep kan, Jisas kerp tenhaan
menep tɨpar, te haiu mɨt disaipel ap mertei
hɨrak Jisas au. Haiu han kitet hɨrak mɨtɨk
hak.
5 *Hɨrak ketpai kar ik: "Yi pipep, yi yeit
menmen o au?" Haiu matɨp, "Ap saauk mei
au."
6 *Hɨrak katɨp kar ik: "Yi eiwɨr hepin
mi emno his yaaim mekre tɨpar te yi
eiyɨt saauk mei." Hɨrak katɨp epei au,
haiu mewɨr hepin mekre tɨpar, te haiu ap
pɨke meriyaam meriuwe saauk yapɨrwe
mɨwaai mekrerem.
7 *Hi mɨtɨk disaipel kerek Jisas hanhana
hi hatɨp Pita, "Mɨtɨk Iuwe Jisas eik e." Pita
kemtewek, te hɨrak keriuwet saket iuwe
mɨwapɨn yɨnk kɨrak. (Hɨrak keriuwet saket
kentar hɨrak kenke klos mɨrak te kakɨt
saauk.) Hɨrak keriuwetem epei au, hɨrak
kehɨn kamɨn tɨpar kari wan ken kiun Jisas.
8 Haiu mɨt disaipel han nau bot man
tenhaan mari hepin saauk mekrerem mau
niu. Haiu meit yanɨmɨn au. Haiu menep
tenhaan mɨre 90 mita keriyen.
9 Haiu man merp tenhaan, haiu mɨr si
mɨwaai meit ein, saauk mekre si metike
bret mei.
10 Haiu epei man merp ein, te Jisas ketpai,
"Yi eiyɨt saauk mei mekre hepin yi epei
yetɨwem eiyɨm einen."
11 *Hɨrak katɨp, te Saimon Pita ken kerp
kekre bot kari hepin keiyɨm kan tenhaan.
Saauk iuwe mar 153 mɨwaai mekre hepin,
te hɨram mewep saauk mɨrɨr au.
12 Epei au, Jisas ketpai kar ik: "Yi einen
eiyɨm." Keiyak ke haiu mɨt en ap kitɨwekhi
hɨrak keimɨn kentar haiu yapɨrwe mertei
hɨrak Mɨtɨk Iuwe Jisas.
13 *Haiu merp, te Jisas kan keit bret
keiyɨm kan kewetaiyem.
14 *In ek haiu mɨt haiu mɨr Jisas
meteipim wikak me wɨ nɨpaa Jisas kaa pɨke
kekrit kepu ere in.

Jisas kitehi Pita menmen

15 *Haiu mɨt maam menmen epei au,
Jisas katɨp Saimon Pita, "Saimon ti nɨkan
ke Jon, ti hinɨn mɨt in hanhana hi o au?"
Pita ketpɨwek kar ik: "O Mɨtɨk Iuwe, ti
hertei hi hanhan ti." Jisas ketpɨwek, "Te ti
naanmampre mɨt nanisɨsa ti har ke mɨtɨk
naanmɨpre sipsip mai."

* **20:24** Jo 11:16, 14:5, 21:2 * **20:26** Jo 20:19-20 * **20:29** 1Pi 1:8 * **20:30** Jo 21:25 * **20:31** Jo 3:15; Ro 1:17; 1Jo 5:13 * **21:1** Jo 6:1 * **21:2** Jo 1:45-51, 20:24 * **21:4** Jo 20:14 * **21:5** Lu 24:41 * **21:6** Lu 5:4-7 * **21:7** Jo 13:23; Mt 14:29 * **21:11** Lu 5:6 * **21:13** Jo 6:11 * **21:14** Jo 20:19, 26 * **21:15** Jo 1:42; Mt 26:33 * **21:16** Ap 20:28; 1Pi 5:2

16 *Jisas kitɨwekhi keteipim, “Saimon
ti nɨkan ke Jon, ti hanhana hi o au?”
Pita ketpɨwek keteipim, “O Mɨtɨk Iuwe, ti
hertei hi hanhan ti.” Jisas ketpɨwek, “Ti
naanmamre mɨt nanisɨsa ti har ke mɨtɨk
naanmɨpre sipsip mai.”
17 *Jisas pɨke kitɨwekhi keteipim, “Pita,
nɨkan ke Jon, ti hanhan hi o au?” Pita
yɨnk enuk kentar Jisas pɨke kitɨwekhiyem
wikak, te hɨrak pɨke ketpɨwek kar ik:
“Mɨtɨk Iuwe ti hertei menmen yapɨrwe.
Ti hertei hi hanhan ti.” Jisas ketpɨwek
keteipim kar ik: “Ti naanmamre mɨt na-
nisɨsa ti har ke mɨtɨk naanmɨpre sipsip
mai.
18 *“Hi hetput werek. Nɨpaa ti pipɨak ti
heit tanɨk kit ti hises han kit hen in hen ein.
Maain ti he mɨtɨk, ti eriuwet his mit, mɨtɨk
hak kaksenkekim kakriuwe waai keiyɨk
kakɨryit ti eno wit kerek ti hɨnapen enori.”
19 (Jisas katɨp menmen im kewepyapɨr
karkeik te maain Pita kaki kakwenɨpi niuk
me God.) Epei au, Jisas ketpɨwek kar ik. “Ti
ehisɨsa.”

Jisas katɨp ke hi mɨtɨk disaipel kerek hɨrak hanhana iuwe

20 *Pita keweikɨn kerenaan kɨra hi mɨtɨk
disaipel kiutɨp herp sip kɨrak kerek Jisas
hanhana. Hi mɨtɨk disaipel kerek nɨpaa
hepu yeno hetike Jisas wɨrapɨtakɨt hi
hitɨwekhi har ik: ‘Mɨtɨk Iuwe, keimɨn
kewepityapɨr ti eno mɨt enun?’
21 Pita kɨra hɨrak kitehi Jisas kar ik:
“Mɨtɨk Iuwe, mekam mamnen mɨtɨk ik?”
22 *Jisas ketpɨwek, “Hi hanhan hɨrak
kaku ere hi pɨke anen, hɨram menmen mit
au. Ti ehisɨsa.”
23 Te hɨm epei mekrit te mɨt nises hɨm me
Krais natɨp hi mɨtɨk disaipel ik ek hahi au.
Te Jisas ap katɨp hi ap hahi au. Hɨrak katɨp,
“Hi hanhan mɨtɨk ik kaku ere hi pɨke anen,
hɨram menmen mit au.”
24 *Hi kerekek hi disaipel hi atɨp me
menmen im, hi ewisɨm mau tɨwei. Yi yertei
menmen hi hetpim, hɨram hɨm yaaim, hi
ap emipɨn au.
25 *Jisas kɨrɨak menmen yapɨrwe ham.
Mɨt hɨr nanwisɨm mamu tɨwei ham, hi han
kitet tɨ im haiu mɨt mewim ap ketenen
tɨwei yapɨrwe mar im taau.

Mepɨr keremem

---

* **21:17** Jo 13:38, 16:30 * **21:18** 2Pi 1:14; Mt 16:24-25; Mk 1:17; Jo 13:36 * **21:20** Jo 13:23-25 * **21:22** Mt 16:28
* **21:24** Jo 19:35 * **21:25** Jo 20:30

Menmen Mɨt Aposel Hɨr Nɨrɨakem
Menmen me tɨwei ik

Mɨt hɨr nau nemerɨr wɨ hɨr nantɨp mɨt hɨm me Jisas *1:1-26*
1. Jisas katɨp mɨt disaipel menmen *1:1-14*
2. Mɨtɨk kekrehɨr ke Judas *1:15-26*

Mɨt newepyapɨr hɨm me Jisas neit Jerusalem *2:1–8:3*

Mɨt newepyapɨr hɨm me Jisas neit Judea ketike Sameria *8:4–12:25*

Mɨtɨk Pol katɨp mɨt hɨm me Jisas *13:1–28:31*
1. Namba wan taim Pol ken kerer wit wit *13:1–14:28*
2. Mɨt nererik natɨp neit Jerusalem *15:1-35*
3. Namba tu taim Pol ken kerer wit wit *15:36–18:22*
4. Namba tri taim Pol ken kerer wit wit *18:23–21:16*
5. Pol kekre winak enuk keit wit Jerusalem, Sisaria ketike wit *21:17–28:31*

Jisas katɨp kaksiuwe God Hɨmɨn Yaaik kaknen kakɨkaap mɨt

1 *Kai yinak Tiofilas, nɨpaa hi Luk hewiswut tɨwei hak me menmen Jisas hɨrak kɨrɨakem metike hɨm hɨrak ketpim kewepyapɨr mɨt em,

2 *ere wɨ God ketɨwekhis keiyɨk ken wit kɨrak. God ketɨwekhis wen au, Jisas hɨrak wen kepu tɨ, hɨrak katɨp mɨt nɨrak kerek nɨpaa hɨrak kehimɨteni hɨr aposel hɨr nanwep yapɨr hɨm mɨrak. Hɨrak ketpor hɨm nɨpaa God Hɨmɨn kɨrak Yaaik ketpɨwekem.

3 *Jisas hɨrak kaa pɨke kekrit nepei au, me wɨ 40 hɨrak keteiknor hɨrak hɨrekes kepu keriuwe menmen yapɨrwe hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kewepyapɨr hɨrekes ketpor menmen me God kakinɨn mɨt naanempror.

4 *Hɨrak wen kepu ketikeri, hɨrak ketpor hɨm manp te hɨr ap nanɨnaaiwɨr wit Jerusalem au. Hɨrak katɨp kar ik: "Yi eiyɨt in ere God Hɨmɨn kɨrak Yaaik kerek nɨpaa God Haai kai katɨp kakriuwetek hɨrak kaknen. Nɨpaa hi hetpiyem.

5 *Nɨpaa Jon kɨkɨr mɨt neriuwe tɨpar keremem. Te maain wɨ ham God kakweti yi mɨt Hɨmɨn kɨrak Yaaik kaknen kaku kakɨkre han ki, hɨrak kakɨkepi yi einaaiwɨr wit Jerusalem eiwepyapɨr hɨm me God."

6 *Mɨt aposel wen nererik nepu, hɨr nitɨwekhi nar ik: "Mɨtɨk Iuwe me wɨ im te ti ehu wit Isrel ehinɨn naanmamprai haiu mɨt ne Isrel a?"

7 *Hɨrak kewenhi ketpor kar ik: "Hɨram ap menmen mi te yi eiyɨrtei wɨ te menmen im mamnen au. God Haai hɨrekes kɨmat wɨ im kises han kɨrak. Te menmen im hi hetpiyem te yi eiyɨrteiyem.

8 *Maain God Hɨmɨn Yaaik kaknen kakwi yi yayɨt menmen mɨrak iuwe mamkepi, yi yaino wit Jerusalem eiwepyapɨr hɨm mai. Im em epei au, yi yaino provins Judia. Im em epei au, yi yaino wit iuwe Sameria metike wit yapɨrwe, yi eiwepyapɨr hɨm mai."

Jisas kɨnaaiwɨr tɨ ken wit ke God (Mk 16:19-20; Lu 24:50-53)

9 *Hɨrak ketpor hɨm im epei au, hɨr wen nɨrek, hɨrak God keriyaak kɨnaaiwɨr tɨ ken niu, napɨ kɨwapɨnek hɨr nɨrek nepei au.

10 *Hɨr wen nereweknaan keit nepni, mɨtɨkɨt wik terp tekiteri klos mɨrakɨt hɨram mɨre hike.

11 *Hɨrakɨt tetpor tar ik: "Yi mɨt ne Galili yi yenmak yi yereweknaan keit nepni? Mɨtɨk eik Jisas hɨrekes yi yɨrek hɨrak kɨnaiwɨri ken wit ke God, maain hɨrak pɨke kaknen kakɨr ke in ek yi yɨrek hɨrak ken nepni."

Mɨt aposel nehimɨtan mɨtɨk hak kekrehɨr ke mɨtɨk Judas nɨpaa kaa

12 *Hɨrakɨt tatɨp epei au, hɨr aposel nɨnaaiwɨr mɨniu (o neiyɨp) niuk mɨrak wit Oliv, hɨr nen wit Jerusalem. Hɨrak ap yanɨmɨn au. Hɨrak menep kar ke mɨt ne Juda me wɨ Sabat hɨr neke tɨ nanɨno. Hɨrak kɨre 1 kilomita.

13-14 **Hɨr nɨpiun Jerusalem, hɨr nan wɨnak kerek nɨpaa hɨr newik. Hɨr nɨnɨk nen haau nɨmɨn ein mekre wɨnak kau niu. Hɨr mɨt in: Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Batolomyu, Matyu, Jems hɨrak mɨtɨk hak nɨkan ke mɨtɨk Alfias, Saimon kerek kises hɨm me mɨt Selot, hɨr netike Judas nɨkan ke Jems, Maria, miye pe Jisas wetike kikrek nɨrak, hɨr netike miyapɨr han. Hɨr yapɨrwe nau haau ik e. Wɨ yapɨrwe hɨr nererik neit in, hɨr nitehi God menmen.

15 Maain wɨ ham mɨt 120 hɨr nises hɨm me Krais, hɨr nererik nau haau iuwe, Pita kekrit ketpor kar ik:

---

* **1:1** Lu 1:1-4 * **1:2** Mk 16:19; Lu 24:49-51 * **1:3** Lu 24:36-49; Ap 10:41 * **1:4** Lu 24:49; Jo 14:16-17; Ap 2:33 * **1:5** Mt 3:11 * **1:6** Lu 24:21 * **1:7** Mk 13:32 * **1:8** Mt 28:19; Lu 24:48; Ap 2:32, 3:15, 5:32; Ef 3:16 * **1:9** Jo 6:62 * **1:10** Lu 24:4 * **1:11** Mt 26:64; Lu 21:27; Rev 1:7 * **1:12** Lu 24:50-53 * **1:13-14** Mt 10:2-4 * **1:13-14** Jo 7:5 * **1:16** Sam 41:9

16 *“Nai yinan, nɨpaa God Hɨmɨn Yaaik
kenip mɨtɨk iuwe King Devit hɨrak kewis
hɨm mau tɨwei me mɨtɨk Judas kerek nɨpaa
kewepyapɨr Jisas kerp nein te hɨr mɨt enun
netɨwekhis. Hɨm im nepei man mar ke
nɨpaa Devit kewisɨm hɨram mamnen.
17 Nɨpaa Judas hɨrak ketikewai. Jisas
kehimɨtanek kɨrɨak menmen ketikewai.
18 *(Mɨtɨk ik keit tɨ mei keriuwe pewek
hɨrak nɨpaa ketɨwem me menmen enum
hɨrak kɨrɨak Jisas em. Hɨrak keit tɨ, hɨrak
kerp kau niu kenkewɨn ken tɨ tu kewep
nɨnpɨ meket men witeik hɨrak kaa.”
19 Mɨt yapɨrwe neit Jerusalem nemtau
Judas kaa karkeik te hɨr nekine tɨ ik mekre
hɨm mɨr hɨr natɨp Akeldama. Hɨm im
hɨram matɨp mar im: “Hemkre mekiuwe
tɨ.”)
20 *“Hɨm mau tɨwei nɨpaa Devit kewisɨm
hɨram Sam. Hɨm im matɨp mar im,
‘Wɨnak kɨrak kaku weinɨk, mɨtɨk hak ap
kakwik ekɨt. Mɨtɨk hak kakɨkrehɨr
kɨrak kakrɨak menmen nɨpaa hɨrak
kɨrɨakem.’
21-22 *“Sɨs, haiu mamɨhimɨtan mɨtɨk hak
kaktikewai mamwepyapɨr Mɨtɨk Iuwe Jisas
hɨrak pɨke kekrit. Haiu mamɨhimɨtan
mɨtɨk kerek kekitewai men ein nɨpaa Mɨtɨk
Iuwe Jisas kekitewai haiu men me wɨ Jon
kewepyapɨr hɨm me God hɨrak kɨkɨr mɨt
ere God keithis Jisas keiyɨk ken wit kɨrak.”
23 Pita katɨp epei au, hɨr nehimɨtan
mɨtɨkɨt wik. Josep kerek mɨt hɨr nekinaak
Banabas o Jastas, hɨrak kekite Mataias.
Hɨrakɨt wik keretet.
24 *Hɨr nehimɨtan wik et, hɨr nitehi Mɨtɨk
Iuwe God nar ik: “Mɨtɨk Iuwe ti epei hertei
han ke mɨt yapɨrwe te ti eteiknai keimɨn ke
mɨtɨkɨt wik it ti ehimɨtanek
25 hɨrak kakɨkrehɨr ke Judas. Judas
hɨrak keweikɨn sip kewet menmen im me
God hɨrak kaa epei ken wit kerek nɨpaa
ti God ehimɨtanek hɨrak kaknori. Hɨrak
kakɨkrehɨr kɨrak te hɨrak kakrɨak menmen
kakɨr ke haiu mɨt aposel.”
26 Hɨr nitehi Mɨtɨk Iuwe God menmen
nepei au, hɨr nen vot keimɨn kakɨkrehɨr ke
Judas. Hɨr nen vot nepei au, hɨr nehimɨtan
Mataias hɨrak kakɨkrehɨr ke Judas, hɨrak
kaku kaktike mɨt aposel nar ke hiswiyen
kiutɨp (11).

2

God Hɨmɨn Yaaik kekiuwe kan kau kekre mɨt

1 *Mewaai meruri wɨ Pentikos epei man,
kerek mɨt nererik newet God menmen ham
me ni mɨr, mɨt kerek nises hɨm me Krais hɨr
nererik nau wɨnak kiutɨp.
2 Hɨr nererik nau wɨnak, wasenum men-
men mesikeyaanmi meke nepni man mɨre
yuwerep mɨniu ma mekre wɨnak, hɨram
mesikeyaanmi (o mesikewari) wɨsenum
meit wɨnak mɨt newik.
3 *Hɨram mesikeyaanmi wɨsenum meit
wɨnak eik, hɨr mɨt en nɨr menmen mɨre
si mekinen nin kike kike mau merer mɨt
hɨras yapɨrwe nau wɨnak.
4 *Hɨr yapɨrwe God Hɨmɨn Yaaik kewi
kinɨni naanmɨpror, hɨr natɨp hɨm ham hɨm
ham hɨr netariyem, kerek God Hɨmɨn Yaaik
kenipi niutɨp niutɨp hɨr netpim.
5 Me wɨ im mɨt ne weiwɨk miutɨp ne Isrel
hɨr nises hɨm me God nitɨwekhi menmen,
hɨr nau nerer wit wit, hɨr nan nau wit
Jerusalem nanises menmen me wɨ Pen-
tikos.
6 Mɨt yapɨrwe in hɨr nemtau menmen
mesikeyaanmi (o mesikewari) meit wɨnak
ke aposel newik, te hɨr nesiuknen nan
nererik, hɨr han kɨr kekrit kekrit kentar hɨr
nemtau mɨt nises hɨm me Krais natɨp hɨm
mɨr.
7 *Hɨr nehɨnhɨn nemtau menmen im te
hɨr natɨpan nar ik: “Mɨt in hɨr natɨp hɨm
maiu te hɨr ne Galili keriyen,
8 te haiu markeik haiu niutɨp niutɨp
memtau hɨm maiu me nɨpaa ein miye haai
naiu netpim neit wit kaiu eik?
9 *Haiu mɨt yapɨrwe merer provins mar
im em. Haiu ne wit Patia, Midia, Ilam,
Mesopotemia, Judia, Kapadosia, Pontas,
Esia,
10 Frisia, Pamfilia, wit iuwe Isip, wit me
Libia menep Sairini. Haiu mɨt han ne wit
iuwe Rom haiu mau in,
11 haiu mɨt han ne weiwɨk miutɨp me
Isrel, haiu mɨt han au weiwɨk miutɨp ham.
Haiu mɨt han ne wit Krit o Arebia, te
haiu mɨt yapɨrwe memtau menmen iuwe
God kɨrɨakem kerek mɨt in hɨr netpaiyem
neriuwe hɨm maiu.”
12 Han kɨr katɨp te hɨr nitehiyan natip nar
ik: “Mekam im hɨram epei man?”
13 Au, mɨt han hɨr nitetnaan natip, “Mɨt
in naam tɨpar si enum wain keremem, te
hɨr netaritari.”

Pita kewepyapɨr hɨm me God

14 Te Pita kekrit ketike mɨt aposel
hiswiyen kiutɨp (11) hɨrak katɨp hɨm iuwe
katɨp kar ik: “Yi mɨt ne Judia yetike mɨt
yi yau wit Jerusalem, yi nɨkɨp emnep
eiyɨmtau menmen im hi etpiyem me
menmen im epei man.

* **1:18** Mt 27:3-10 * **1:20** Sam 69:25, 109:8 * **1:21-22** Jo 15:27 * **1:24** Jo 2:25 * **2:1** Lev 23:15-21; Diu 16:9-11
* **2:3** Mt 3:11 * **2:4** Ap 4:31, 10:44-46, 19:6; Mk 16:17 * **2:7** Ap 1:11 * **2:9** 2Ti 1:15

15 Yi han kitet mɨt in hɨr naam tɨpar si
enum hɨr netaritari. Hɨr au, hɨrak weni
hekrit wepni kewep kan kerekek. Wɨtaan
te mɨt hɨr naam tɨpar si enum netaritari.
16 Menmen im yi yemtewem hɨram men-
men nɨpaa profet Joel hɨrak ketpim kar ik:
17 *'Hi God me wɨ kerek Mɨtɨk Iuwe Krais
epei kaknen kaku tɨ, hi hɨrekes ar-
iuwet Hɨmɨn kai Yaaik kaknen mɨt
yapɨrwe. Nɨkerek hɨrakɨt tetike
nɨkerek hɨram (o hɨran) ni hɨr nan-
wepyapɨr hɨm mai, yi mɨt pipep yi
wen yepu yɨtyaak, yi enun ye mɨt yi
eiwaai eiyɨtyak eiyɨr menmen mai.
18 Me wɨ ham im mɨt han nai o miyapɨr
han nai hɨr nɨrɨak menmen mai hi eri-
uwet Hɨmɨn kai Yaaik kaknen te hɨr nan-
wepyapɨr hɨm mai.
19 Me wɨ eim, hi arɨak menmen nɨpaa yi
yɨrem mau nepni o mau tɨ mar im
au. Hi arɨak si metike si tɨwekre
hemkre hɨram mamnen.
20 Wepni kakɨr au, wenke hɨrak kak-
weikɨnhis kakre yɨwir menep wɨ
yaaim Mɨtɨk Iuwe Krais pɨke kaknen
tɨ ik.
21 *Te mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp kerek
nenɨne Mɨtɨk Iuwe nanitehi Krais
kakɨkepi, hɨrak kakɨkepi kaktorhis.'
Profet Joel katip hɨm im.
22 *"Yi mɨt ne Isrel yi eiyɨmtau hɨm im
me Jisas ke Nasaret. Yi yertei Jisas kɨrɨak
menmen yaaim yapɨrwe, hɨrak kɨkaap mɨt
his hɨt enum keriuwe menmen iuwe God
kewetɨwekem. God keteikni hɨrak keri-
uwet Jisas kan keriuwe menmen hɨrak
kewis Jisas kɨrɨakem, yi mɨt epei yɨrem.
23 *Nɨpaa God kertei mekam mamnen te
hɨrak han kitet te kaksiuwe Jisas kakno his
me yi mɨt. Yi yeriyaak yeiyɨk yen yewis mɨt
enun newenkekik kau nu tentarakɨt hɨrak
kaa.
24 *Hɨrak kaa, te God kɨkɨak hɨrak kepu
kesiupanek kɨnaaiwɨr wit mɨt epei naa
hɨmɨn kɨr kewi. Hɨrak God kinɨn menmen
menip mɨt nani hɨr han enuk nentar Jisas
kaki kaku kakɨt taau. Au, God nɨpaa katɨp
kakɨkɨak Jisas kekre hei yɨnk kɨrak ap te
kakɨsine au.
25 *Hɨm me God nɨpaa Devit kewisɨm
mau tɨwei matɨp menmen im:
'Hekrit hekrit hi hɨpɨr Mɨtɨk Iuwe menep.
Hɨrak kau ketikewa te hi ap han
kɨrɨra keriuwe menmen au.
26 Hi han yaaik hentar menmen im. Men-
men hi hetpim meteikɨn mɨt hi han
yaaik. Hi hɨre mɨtɨk kerekek te hi
han tokik ehu ehɨntar
27 *ti God ap ewis hɨmɨn kai kaku wit ke mɨt
naa hɨmɨn kɨr kewi au. Ti ap ewisa
hi Mɨtɨk kerek nɨpaa ti ehimɨtena hi
hɨrɨak menmen mit, ti ap ewisa hi
hahi awaai akre herwe hei te yɨnk
kai kaknɨn taau.
28 Ti epei heteikno menmen hi tewen
arɨakem te hi ehu ehɨt. Ti ehu
etikewa te hi han yaaik wɨsenuk.'
Devit epei katɨp hɨm im:
29 *"Nai yinan hi hetpi menmen te
yi eiyɨrteiyem me maam nɨpu kaiu De-
vit. Hɨrak kaa mɨt newisɨk kekre hei
kɨwaai keit. Haiu mertei hei kɨrak wen
kɨwaai ketike haiu mɨt, te hɨm nɨpaa Devit
kewisɨm hɨrak katɨp ke hɨrekes au, mɨtɨk
hak.
30 *Nɨpaa Devit wen kepu, hɨrak kɨre
profet hɨrak kertei menmen maain God
kakrɨakem kentar God ketpɨwekem. God
katip hɨrak kaknip nepenyek kɨrak hak
hɨrak mɨtɨk iuwe king kɨre Devit, hɨrak
kakinɨn haiu mɨt naanmamprai.
31 *Devit hɨrak kertei menmen God
kakrɨakem te hɨrak kewis hɨm mau tɨwei
me Mɨtɨk God kehimɨtanek hɨrak Krais
maain hɨrak kaki pɨke kakɨkrit. Hɨrak
kewis hɨm hɨram matɨp:
'Hɨrak God ap kɨnaiwɨrek keit wit ke mɨt
hɨr naa hɨmɨn kɨr kewi, hɨrak yɨnk
kɨrak kakɨsine au.'
32 *God epei kɨkɨak Mɨtɨk ik Jisas pɨke
kekrit kepu. Haiu mɨt in epei mɨrek.
33 *God kɨkɨak Jisas pɨke kekrit kau, hɨrak
kau ketike God kinɨn naanmɨpre menmen
yapɨrwe. God kewetɨwek Hɨmɨn Yaaik kar
ke nɨpaa hɨrak ketpim, te in ek menmen
yi yɨrem yemtewem hɨram God Hɨmɨn
Yaaik hɨrak keriuwetek kan haiu mɨt, hɨrak
kɨrɨakem.
34-35 *Devit hɨrekes ap ken wit ke God au,
mɨtɨk hak. Devit kewis hɨm mau tɨwei
hɨram matɨp:
'Mɨtɨk Iuwe God katɨp Mɨtɨk Iuwe kai
Krais "Ti ehu menep etikewa ehinɨn
naanmɨpre menmen ere hi enip mɨt
enun nepan nanises hɨm mit." '
36 *Pita wen katɨp kar ik: "Yi mɨt ne Is-
rel, yi eiyɨrtei menmen im werek werek.
Mɨtɨk ik Jisas kerek yi yewenkekik kau nu
tentarakɨt, God hɨrak kenipek hɨrak Mɨtɨk
Iuwe hɨrak kehimɨtenek hɨrak Krais."

Mɨt miyapɨr hɨr neweikɨn han nises hɨm me Krais, hɨr Aposel nɨkɨri

---

* **2:17** Joe 2:28-32 * **2:21** Ro 10:13 * **2:22** Jo 3:2 * **2:23** Ap 4:28; 1Pi 1:20 * **2:24** Ap 3:15 * **2:25** Sam 16:8-11 * **2:27** Ap 13:35 * **2:29** 1Kin 2:10; Ap 13:36 * **2:30** 2Sml 7:12; Sam 89:3-4, 132:11 * **2:31** Sam 16:10 * **2:32** Ap 13:36 * **2:33** Mk 16:19; Ap 1:4, 7:55-56; 1Pi 3:22 * **2:34-35** Sam 110:1 * **2:36** Ap 5:30-31 * **2:37** Lu 3:10, 12; Ap 16:30

37 *Mɨt epei nemtau menmen Pita ketpim, hɨm merekir han kɨr han enuk natɨp
Pita kekite mɨt aposel han netpor nar ik:
“Naiu yinan, te in ek haiu emrɨak mekam?”

38 *Pita kewenhi katɨp kar ik: “Yi
yapɨrwe niutɨp niutɨp eiweikɨn sip eiwet
menmen enum haiu mamɨkri yayɨkre tɨpar
mamkine niuk me Jisas Krais te hɨrak
kakɨsak menmen enum yi yɨrɨakem te
hɨrak kakweti God Hɨmɨn Yaaik.

39 *Nɨpaa God katɨp kaksiuwe God Hɨmɨn
Yaaik kaknen yi mɨt yaitike nɨkerek ni, mɨt
yapɨrwe hɨr nau neit nerer wit wit kerek
God kaknɨnor hɨr nanisesik.”

40 *Pita ketpor hɨm ham yapɨrwe kari
han kɨr keriuwerem, hɨrak katɨp kar ik:
“Yi eikaap hɨras einepɨn eikeipɨn menmen
enum mamnen mamnep mɨt enun in nɨpaa
nenep Jisas.”

41 *Mɨt yapɨrwe hɨr nemtau hɨm Pita
ketporem te hɨr newisi nɨkɨri. Me wɨ im e
God kari 3,000 mɨt hɨr netike mɨt aposel hɨr
nises hɨm me Krais.

Menmen yaaim mɨt ne weiwɨk miutɨp me God nɨrɨakem

42 *Mɨt in han kɨr kekrit hɨr hanhan
nemtau hɨm me mɨt aposel, hɨr netike
mɨt nau han kiutɨp nɨkaapan, hɨr nekiyan
naam menmen han tewenɨn menmen Jisas
kɨrɨakem, hɨr nekiyan nitehi God me men-
men.

43 *Mɨt aposel hɨr nɨrɨak menmen yaaim
yapɨrwe nɨkaap mɨt nɨnap hɨr nɨre yaain
te mɨt yapɨrwe hɨr han kekrit neriuwe
menmen.

44 *Mɨt kerek hɨr nises hɨm me Krais hɨr
nekiyan nau neit, hɨr han kitet menmen
yapɨrwe hɨr netenenim, hɨram me mɨt,
hɨras au.

45 Hɨr nesiuwe tɨ mɨr o menmen mɨr
nanɨt nan mererim. Hɨr neit pewek im
hɨr nenkerem newet mɨt neimɨn netenen
pewek au, hɨr neiyɨm nen nanɨt menmen.

46 *Hekrit hekrit hɨr nen nekiyan nau
niutɨp neit wɨnak iuwe ke God keit
Jerusalem, hɨr nekiyan nau naam menmen
nerer wɨnak mɨr han tewenɨn menmen
Jisas kɨrɨakem. Hɨr han yaaik naam
menmen mɨr.

47 *Hɨr newenɨpi niuk me God, hɨr mɨt
han yaaik neriuweri. Hekrit hekrit Mɨtɨk
Iuwe God kari han ke mɨt hɨr nisesik, te
hɨr nererik nekiyan nau neit neriuwe mɨt
kerek hɨr ninɨn nises God.

3

Mɨtɨk hak hɨt enum Pita kekite Jon tekepik hɨrak kɨre yaaik

1 *Wɨ ham hɨnkewɨ Pita ketike Jon
tariyakɨt ten wɨnak iuwe ke God. Hɨnkewɨ
in ek mɨt nererik nitehi God menmen.

2 *Mɨtɨk hak kerek hɨt enum nɨpaa miye
winaak ere in, hekrit hekrit mɨt nɨnanek
newisɨk kau menep ya weipɨr niuk mɨrak
“Yaaim” hɨram ya weipɨr ham me wɨnak
iuwe ke God, hɨrak kau en kitehi mɨt
miyapɨr kerek nanɨno nɨmɨn hɨrak ketpor
hɨr nanwetɨwek pewek mei me menmen.

3 Hɨrak kɨr Pita ketike Jon epei tatno
wɨnak nɨmɨn ein, hɨrak kitɨwekɨthi ke
pewek mei ke menmen.

4 *Hɨrakɨt tɨrapɨrɨwek, Pita ketpɨwek kar
ik: “Ti erawɨr.”

5 Hɨrak mɨtɨk kɨkɨamnaan kɨret hɨrak
han kitet kar ik: “Hɨrakɨt tatweto men-
men.”

6 *Pita ketpɨwek kar ik: “Hi hetenen
pewek mei au, te menmen hi hetenɨnem hi
ewetutem. Hi hetput ekrehɨr ke Jisas Krais
nɨpaa ke wit Nasaret, ti ekrit eke tɨ eno.”

7 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak ketenen
his yaaim mɨrak keriyaak kekrit kerp.
Wasenum hɨt metike hɨtpar mɨrak mɨre
yaaim.

8 *Hɨrak kehɨn kekrit kerp hɨrak keke tɨ
ketikeret ten wɨnak ke God. Hɨrak keke tɨ,
kehɨn kɨniu ketɨkɨr kewenɨpi niuk me God.

9 Mɨt yapɨrwe en nɨrek keke tɨ kewenɨpi
niuk me God.

10 Hɨr nertei hɨrak mɨtɨk hɨt enum kerek
nɨpaa kau ya weipɨr niuk mɨrak “Yaaim”
ke wɨnak iuwe ke God, hɨrak hekrit hekrit
kitehi mɨt me menmen. Hɨr nerteiyek te
hɨr nehɨnhɨn han kitetim nar ik: “Mekam
epei man mekepik te hɨrak kɨre yaaik?”

Pita keit wɨnak iuwe ke God kewepyapɨr menmen God kɨrɨakem

11 Mɨtɨk ik nɨpaa hɨt enum kewen Pita
ketike Jon, mɨt yapɨrwe nitehiyan menmen
im nehɨnhɨn nepɨrpɨr nesiukɨn nen wɨnak
hɨnp niuk mɨrak “Hɨnp ke Solomon.”

12 Pita kɨr menmen ik hɨrak kewenhi
mɨt ketpor kar ik: “Yi mɨt ne Isrel. Yen-
mak yi yehɨhɨn yentar menmen im? Yi
yenmak te yi yɨrapɨrawɨr han kitet hawɨr
yaaikɨt wɨrɨak menmen im meriuwe men-
men iuwe mawɨr te mɨtɨk ik nɨpaa hɨt
enum hɨrak kɨre yaaik?

13 *Hɨrak God ke maam nɨpu kaiu Ebra-
ham, Aisak, Jekop, hɨr netike maamrer

* **2:38** Lu 24:47; Ap 3:19 * **2:39** Ais 57:19 * **2:40** Diu 32:5; Fl 2:15 * **2:41** Ap 2:47, 4:4, 5:14 * **2:42** Ap 20:7 * **2:43** Ap 5:11-12, 6:8 * **2:44** Ap 4:32-35 * **2:46** Lu 24:53 * **2:47** Ap 2:41, 6:7, 11:21, 24 * **3:1** Ap 10:3, 9, 30 * **3:2** Jo 9:1; Ap 14:8 * **3:4** Ap 14:9 * **3:6** Ap 3:16, 4:10, 16:18 * **3:8** Ap 14:10; Jo 5:14 * **3:13** Eks 3:6, 15; Mt 22:32; Ap 2:23, 7:32; Lu 23:13-25

naiu nɨpaa hɨr nɨkaru nepu, hɨrak kenip
Mɨtɨk Jisas kerek kɨrɨak menmen mɨrak,
kenipek hɨrak Mɨtɨk Iuwe. Yi epei yeri-
uwetek ken mɨtɨk iuwe gavman Pailat,
hɨrak kinɨn naanmɨprai haiu mɨt mau wit
Isrel, hɨrak hanhan kare kaksiupan Jisas te
yi yeweikɨn sip yewetɨwek yatɨp Jisas hɨrak
mɨtɨk enuk.
14 *Yi epei yeweikɨn sip yewet Mɨtɨk
Yaaik kerek God kehimɨntanek hɨrak kises
hɨm mɨrak. Yi au hanhan mɨtɨk iuwe Pailat
kaksiupan mɨtɨk enuk nɨpaa kenep mɨtɨk
kaa, hɨrak ken yi mɨt,
15 *te yi yenep mɨtɨk hɨrak keteikɨn mɨt
menmen mamkepi te hɨr nanu nantike
God. Au, yi yakɨp kaa te God kɨkɨak Jisas
pɨke kekrit kepu. Hawɨr epei wɨrek.
16 Hawɨr wises hɨm me Jisas te men-
men iuwe me Jisas kenip mɨtɨk ik, kerek
yi yerteiyek, hɨrak yaaik. Jisas hɨrak
kenip mɨtɨk ik yaaik kentar hɨrak kekepai
haiu misesik te menmen iuwe mɨrak man
mɨkaap mɨtɨk ik te yi epei yɨpɨrek, hɨt
mɨrak tokim meit.
17 *"In ek nawɨr yinan, hi hertei yi yetike
mɨt iuwe ninɨni naanmɨpri yɨrɨak menmen
im enum yenep Jisas yentar yi yetari hɨrak
keimɨn. Yi han kitet hɨrak mɨtɨk kerekek.
18 *God nɨpaa enum eik kenip mɨt profet
hɨr newis hɨm mau tɨwei, hɨr newepyapɨr
Mɨtɨk God kehimɨtanek hɨr mɨt han mɨt
nanɨwaankek. God kɨrɨak menmen im
epei man meriuwe menmen enum yi nepei
yɨrɨak Jisas em.
19 *"Yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum,
yi eiyises God hɨrak kakɨsak menmen
enum yi yɨrɨakem.
20 Te Mɨtɨk Iuwe kakweti menmen
kaknip han ki kaku werek werek, hɨrak
kakriuwet Mɨtɨk hɨrak kehimɨtanek hɨrak
kaku kaktikewi. Mɨtɨk ik hɨrak Jisas.
21 Hɨrak eku ekɨt wit ke God ere wɨ
mamnen God kaknip menmen pɨke mamre
yaaim. Nɨpaa God katɨp mɨt profet me
menmen im te hɨr newisɨm mau tɨwei
newepyapɨrem.
22 *"Nɨpaa Moses hɨrak katɨp kar ik: 'God
hɨrak Mɨtɨk Iuwe kakɨt mɨtɨk kiutɨp ke
weiwɨk mi, hɨrak kakwisɨk kakre mɨtɨk
profet kaksiuwerek kakwepyapɨr menmen
me God kakɨr ke hɨrak keriuweta hi han.
Yi nɨkɨp emnep eiyɨmtau hɨm hɨrak ket-
piyem.
23 Mɨt kerek nemtau hɨm mɨrak nisesim
au, hɨrak God kakpɨri ne weiwɨk me Isrel
kaknɨp nani.'
24 Nɨpaa mɨt profet yapɨrwe hɨr
newepyapɨr hɨm me God. Samyuel kekite
profet hɨr nɨkaru nekrehɨr ke Moses, hɨr
natɨp me wɨ im e.
25 *Hɨm God ketpim kewet mɨt profet
em, hɨr newepyapɨrem hɨram me yi mɨt
in. Yi eiyɨt menmen nɨpaa God katɨp
kakwet maamrer ni em. Nɨpaa hɨrak katɨp
Ebraham kar ik: 'Hi erɨak yaaim me mɨt
yapɨrwe nau tɨ heriuwe nepenyek kit.'
26 *Te God kehimɨtan mɨtɨk kɨrɨak men-
men mɨrak hɨrak kinɨn ken yi mɨt ne
weiwɨk me Isrel kerekyi yaaim kenip yi mɨt
niutɨp niutɨp yeweikɨn sip yewet menmen
enum."

4

Mɨt iuwe newis Pita kekite Jon tekre wɨnak enuk

1 *Pita kekite Jon wen terp en hɨrak
Pita wen katɨp mɨt menmen, te mɨt pris
kerek newet God menmen me mɨt, hɨr
netike mɨtɨk iuwe kepten ke polis kerek
naanmɨpre wɨnak ke God, hɨr netike mɨt
ne Sadyusi kerek han kitet mɨt naa hɨr
pɨke nankrit nanu au, hɨr nan nanɨthis Pita
ketike Jon.
2 *Hɨr nine han enuk neriuweret nen-
tar hɨrakɨt tewepyapɨr hɨm tatɨp mɨt em,
hɨrakɨt tatɨp Jisas kaa hɨrak pɨke kekrit
kepu te mɨt hɨr nisesik hɨr nani, maain hɨr
pɨke nankrit nanu.
3 *Hɨr netɨwekɨthis ne hɨnkewɨ newisɨkɨt
tekre wɨnak enuk teit in ere wanewik.
4 *Te mɨt yapɨrwe nemtau hɨm me God
Pita ketpim, hɨr nisesim. In ek, mɨt neit
Jerusalem hɨr nises hɨm me God, hɨr nar ke
5,000.

Mɨt iuwe kotim Pita kekite Jon teit wɨnak ke kaunsil

5 Wanewik, mɨt iuwe pris netike mɨt iuwe
ne kaunsil netike mɨt ninɨn nertei hɨm lo
me Moses, hɨr nererik neit Jerusalem.
6 Hɨr netike Anas, kerek kinɨn naanmɨpre
mɨt pris, hɨrak ketike Kaiafas, Jon, Alek-
sanda tekite mɨt yapɨrwe ne weiwɨk me
mɨtɨk iuwe Anas, hɨr nan nererik nau
wɨnak iuwe eik.
7 *Hɨr nari Pita ketike Jon neiyɨt nan
newisɨkɨt terp nɨmɨn, hɨr nitɨwekɨthi nar
ik: "Keimɨn kekepi te yi epei yenip mɨtɨk
hɨt enum hɨrak kɨre yaaik? Yi yekine niuk
me keimɨn te yi yekepik?"
8 *God Hɨmɨn Yaaik kan kau kekre han
ke Pita te hɨrak ketpor kar ik: "Yi mɨt iuwe

* **3:14** Mk 15:6-15 * **3:15** Ap 1:8, 2:32, 4:10, 5:30 * **3:17** Lu 23:34; 1Ti 1:13 * **3:18** Lu 24:27, 44, 46 * **3:19** Ap 2:38 * **3:22** Diu 18:15, 18-19; Ap 7:37 * **3:25** Jen 22:18; Ga 3:8 * **3:26** Ap 13:46 * **4:1** Lu 22:4, 52 * **4:2** Ap 23:8 * **4:3** Ap 5:18 * **4:4** Ap 2:41, 5:14 * **4:7** Mt 21:23 * **4:8** Mt 10:19-20; Ap 7:55

yinɨn naanmɨpre haiu mɨt ne Isrel yetike yi
mɨt iuwe ne Kaunsil,
9 yi yare yitawɨrhi me menmen yaaim
hawɨr wenip mɨtɨk ik hɨt mɨrak enum.
Yi hanhan yaiyɨrtei markeik te hawɨr
wenipmɨtɨk ik kɨre yaaik.
10 *Hi hatɨp te yi mɨt in yetike mɨt
yapɨrwe ne wit kaiu Isrel yi eiyɨrtei te mɨtɨk
ik kerp ninaan mi hɨrak kɨre yaaik keriuwe
menmen iuwe me Jisas Krais nɨpaa ke
wit Nasaret kerek yi yewenkekik kau nu
tentarakɨt hɨrak kaa, te God kɨkɨak pɨke
kekrit kepu.
11 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp tok
piksa me Jisas mar im.
'Hɨrak kɨre teinɨk yaaik, te yi mɨt yime
wɨnak yi yɨneinɨk yi han kitet hɨrak
enuk yi yepɨrek. Yi yepɨrek te God
hanhanek kenipek hɨrak kɨre teinɨk
mɨtɨk hɨrak ketenen wɨnak siup.'
12 *Hɨrak kerekek kakɨkaap mɨt ne tɨ.
Neiyan taau. Haiu mɨt ne tɨ merer wit wit
God ap kewetai niuk ham te haiu emis-
esik te hɨrak kaktaihis taau. Jisas Krais
kerekek."
13 Hɨr epei nemtau Pita ketike Jon hɨrakɨt
tatɨp hɨm iuwe hɨrakɨt tɨnaain au, hɨr
nertei hɨrakɨt ten skul au, hɨr han kekrit
kekrit me menmen im. Hɨr nertei nɨpaa
hɨrakɨt tau tekite Jisas.
14 Hɨr hanhan netpɨwekɨt menmen enum
neneret te hɨr nɨr mɨtɨk kerp ketikeret
hɨrak kɨre yaaik te hɨr nekintɨp nerp neit.
15 Hɨr nekintɨp nerp neit o, hɨr
netpɨwekɨt tatno witeik tɨnaaiwɨr haau hɨr
newim. Hɨrakɨt tatno. Nepei au, hɨr mɨt ne
kaunsil hɨr natɨpan natɨp nar ik:
16 *"Haiu mamrɨak mɨtɨkɨt it mekam?
Mɨt yapɨrwe nau wit Jerusalem epei nertei
mɨtɨkɨt wik hɨrakɨt tɨrɨak menmen ik yaaik
te haiu ap mepakɨnet taau.
17 *Haiu emɨtpɨwekɨt emneret hɨrakɨt ap
tatwepyapɨr hɨm me Jisas tatɨp mɨt em te
menmen im me Jisas mamno mɨt han au
emɨt!"
18 Hɨr natɨpan epei au, hɨr nenɨnɨwekɨt
neriyaakɨt tan, hɨr netpɨwekɨt hɨm manp
te hɨrakɨt ap tatwepyapɨr tatɨp mɨt hɨm me
Jisas.
19 Au, Pita ketike Jon tewenhi tetpor tar
ik: "Yi han ekitet God hɨrak han kitet
mekam yaaim hawɨr ewisesim. Hɨm mi o
hɨm mɨrak.
20 Te hawɨr ewepyapɨr menmen hawɨr
wɨrem, menmen hawɨr wemtau hɨrak ket-
pim. Hawɨr wekintɨp au."
21 Mɨt ne kaunsil wen netpɨwekɨt hɨm
manp neneret. Nepei au, hɨr neriuwetet
ten wit eik. Hɨr ap nɨnapɨn menmen enum
te hɨr naksɨp nentar mɨt yapɨrwe newenɨpi
niuk me God me menmen hɨrakɨt tɨrɨakem.
22 Mɨtɨk kerek hɨrakɨt tekepik hɨrak kɨre
yaaik, hɨrak kinɨn 40 tito kau tɨ.

*Mɨt nises hɨm me Krais nitehi God
kakɨkepi ap nɨnaain newepyapɨr hɨm mɨrak*

23 Hɨr neriuwetet ten epei au, Pita ketike
Jon pɨke ten nɨrakɨt yinan tetpor menmen
mɨt iuwe pris netike mɨt iuwe ne kaunsil
netpim.
24 *Hɨr nemtewek epei au, mɨt hɨr nitehi
God natɨp nar ik: "Mɨtɨk iuwe God ti epei
hewis nepni mekite tɨ, wan eik, menmen
yapɨrwe mewim.
25 *Nɨpaa Hɨmɨn kit Yaaik hɨrak kenip
maam kaiu Devit kewis hɨm mau tɨwei
hɨram matɨp mar im:
'Nenmak mɨt ap ne weiwɨk me Isrel hɨr
han enuk wɨsenuk? Nenmak hɨr ni-
menɨpɨn natɨp weinɨm me nanɨnep
Mɨtɨk Iuwe God.
26 Mɨtɨk Iuwe kinɨn naanmɨpre mɨt nerer
wit wit hɨr neit yipo henmik nopen
menmen mɨr hɨr nan nererik
nanɨnep Mɨtɨk Iuwe God ketike
Mɨtɨk hɨrak kehimɨtanek hɨrak
Krais.'
27 *"Menmen epei man. Mɨtɨk iuwe gav-
man King Herot ketike mɨtɨk iuwe gavman
Pailat hɨrakɨt tetike mɨt ne weiwɨk me Isrel
mɨt han au, ne weiwɨk ham, hɨr yapɨrwe
nimoryipɨr neit wit Jerusalem nenep mɨtɨk
yaaik kɨrɨak menmen mit kerek nɨpaa ti
ehimɨtanek hɨrak Krais.
28 *Hɨr nererik nɨrɨak menmen mar ke
nɨpaa ti hanhan heriuwe menmen mit
iuwe enipem hɨram mamnen.
29 *Te in ek Mɨtɨk Iuwe God ti emtau men-
men enum hɨr netpaiyem me hɨr nanwep.
Ti ekepai haiu ap mɨnaain te haiu mamtɨp
mɨt miyapɨr hɨm yaaim me Jisas.
30 Ti eteikɨn mɨt iuwe enun ti enip mɨt
hɨr nɨnap o his hɨt enum ti enipi hɨr enɨre
yaain, ti ekepai haiu emnip menmen yaaim
emɨkrehɨr ke mɨtɨk Jisas hɨrak kɨrɨak men-
men mit."
31 *Hɨr nitehi God menmen epei au, haau
ke wɨnak hɨr nererik nau neit nɨmɨn ein,
hɨrak kɨtanɨk, God Hɨmɨn Yaaik kan kau
kekre han kɨr kekepi te hɨr newepyapɨr
hɨm yaaim me God hɨr ap nɨnaain au.

*Mɨt nises hɨm me God hɨr nekiyan nau
han kiutɨp*

* **4:10** Ap 3:6, 13-16 * **4:11** Sam 118:22; Mt 21:42; 1Pi 2:4, 7 * **4:12** Mt 1:21 * **4:16** Jo 11:47 * **4:17** Ap 5:28-29, 40 * **4:24** Eks 20:11; Nia 9:6; Sam 146:6 * **4:25** Sam 2:1-2 * **4:27** Mt 27:1-2; Lu 23:7-11; Ap 3:13 * **4:28** Ap 2:23 * **4:29** Ef 6:19 * **4:31** Ap 2:4 * **4:32** Ap 2:44

32 *Mɨt yapɨrwe hɨr nises hɨm me God
nekiyan nau han kiutɨp. Mɨtɨk kiutɨp kari
pewek menmen au. Hɨr mɨt yapɨrwe han
kitet nare menmen me mɨt niutɨp niutɨp
hɨram menmen me haiu mɨt yapɨrwe.
33 *God kɨkaap mɨt aposel keriuwe men-
men mɨrak iuwe te hɨr natɨp werek werek
newepyapɨr hɨm me Jisas hɨrak kaa God
kɨkɨak pɨke kekrit kepu. Mɨt yapɨrwe han
kitet hɨr yaain iuwe.
34 *Mɨtɨk kiutɨp ke mɨt in yapɨrwe hɨrak
ap mɨtɨk ketenen menmen auri me men-
men yapɨrwe au. Neimɨn hɨr netenen
tɨ o wɨnak hɨr nesiuwerem nanɨt pewek
mererim te hɨr neit pewek neiyɨm nan
35 newet mɨt aposel em te hɨr nenkerem
newet mɨt miyapɨr netenen menmen au
hɨr newetɨr em te hɨr nau werek werek.
36 *Me wɨ im, mɨtɨk kiutɨp niuk mɨrak
Josep hɨrak ke weiwɨk me Livai, hɨrak
nɨpaa miye pɨrak winaak keit wit Saipras
kerek wan kimaak keketik, hɨrak kepu
ketike mɨt en. Aposel nekine niuk mɨrak
ham me hɨm Grik Banabas. Niuk im hɨram
matɨp mar im: "Mɨtɨk kɨkaap mɨt nises hɨm
me God."
37 Hɨrak kerekek kesiuwe tɨ mɨrak ham
keit pewek mererim keiyɨm kan kewet mɨt
aposel em.

5

Hɨm me Ananaias ketike mɨte pɨrak Sapaira

1 Banabas hɨrak kewet mɨt aposel
kewetɨr pewek kenemtɨn me tɨ mɨrak te
mɨtɨk hak au. Niuk mɨrak Ananaias. Hɨrak
mɨte pɨrak Sapaira. Hɨrak kesiuwe tɨ mɨrak
ham keit pewek mererim.
2 *Te hɨrak kenke meiyaam pɨnam
kɨsawɨnem, hɨrak kewet mɨt aposel pɨnam
hɨrak ketpor kar ik: "Pewek im hi
ewetiyem hɨram keremem. Hi ap etenen
meiyam au." Mɨte pɨrak epei wertei han
kɨrak hɨre watɨp: "Hɨram werek."
3 *Pita kitɨwekhi kar ik: "Ti henmak te
ti hewis Seten kari han kit te ti hewisɨs
God Hɨmɨn Yaaik ti epei henke ham pɨnam
hɨsawɨnem?
4 Nɨpaa ti etenen tɨ hɨram mit. Ti epei he-
siuwerem heit pewek mererim, hɨram mit.
Ti henmak te ti han kitet hɨrɨak menmen
enum mar im hɨsawɨn pewek pɨnam. Ti
ap hewisɨsai haiu mɨt keriyen meriuwerem
au. Ti hewises God ek."
5 *Ananaias kemtau hɨm im epei au,
hɨrak kenkewɨn kaa. Hɨrak kenkewɨn kaa,
mɨt kerek nemtau menmen im hɨr nepɨrpɨr
iuwe.
6 Hɨr nepɨrpɨr iuwe, hɨr mɨt pipep neit
laplap neiyɨm nan nesenkekik keriuwerem
hɨr neiyɨk nen newisɨk kekre hei.
7 Maain, mɨte pɨrak wetari menmen im
epei man, te hɨre wan in.
8 Pita kitɨwehi kar ik: "Ti hetike mɨtɨk
kit yi epei yeit nan im keremem me tɨ yi
yesiuwerem o?" Hɨre wewenhi watɨp war
ik: "Keremem."
9 *Pita ketpɨwe kar ik: "Ti hetike mɨtɨk
kit yi yenmak te yi han kitetan yi yewenɨn
hɨm God Hɨmɨn Yaaik te hɨrak kakyiwep
au? Mɨt kerek epei newis mɨtɨk kit kekre
hei, hɨr pɨke nanɨnen nantuthis nanrit
nanɨno."
10 Hɨrak katɨp epei au, mɨte ip e hɨre
wenkewɨn waa. Wenkewɨn waa, pipep nan
nɨmɨn in nɨrep hɨre waa, te hɨr nɨnanep
neiyɨp nen newisiye wɨwaai menep hei ke
mɨtɨk kɨre.
11 Mɨt ne weiwɨk miutɨp me God kerek
nises hɨm me Krais neit Jerusalem netike
mɨt han kerek nemtau menmen im, hɨr
nepɨrpɨr wɨsenum.

Mɨt aposel nɨrɨak menmei menmei yaaim mirakel nɨkaap mɨt enun nɨnap o his hɨt enum

12 *Mɨt aposel nɨrɨak menmen yaaim mi-
rakel mekre nɨmɨn ke mɨt neiyɨm nɨkaap
mɨt neriuwerem. Mɨt yapɨrwe kerek nises
hɨm yaaim me Krais hɨr nererik nau han
kiutɨp neit wɨnak iuwe ke God neit pɨnak
niuk mɨrak "Hɨnp ke mɨtɨk Solomon."
13 Mɨt kerek ap nises hɨm me Krais hɨr
nɨnapen netikeri nau nererik, te hɨr han
kiteti hɨr mɨt yaain.
14 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe neweikɨn sip
newet menmen enum nises God, hɨr
nererik netike mɨt miyapɨr nɨpaa nises
God.
15 Mɨt neit ein nɨr menmen yaaim aposel
nɨrɨakem, te hɨr neit mɨt nɨnap neri nen
newisi nɨwaai wit eik nentar yeno te Pita
keke tɨ kakno in o ein kakwis his mamɨntar
mɨt nɨnap o au en wepni kɨr kenep hɨmɨn
kɨrak kentar mɨt nɨnap te hɨr nanre yaain.
16 *Mɨt yapɨrwe nerer wit wit menep
Jerusalem hɨr nɨnan mɨt nɨnap netike mɨt
herwe enum manɨp mekreri han kɨr ken
sip te hɨr neri nan te Pita kekepi hɨr
yapɨrwe niutɨp niutɨp nɨre yaain.

Ensel kɨkaap mɨt aposel nɨnaaiwɨr wɨnak enuk

17 *Mɨtɨk iuwe hetpris ketike mɨt han
kerek nɨrɨak menmen netikerek, hɨr netike

* **4:33** Ap 2:47 * **4:34** Ap 2:45 * **4:36** Ap 11:22-26, 13:2-3 * **5:2** Ap 4:34-35 * **5:3** Jo 13:2 * **5:5** Ap 2:43
* **5:9** 1Ko 10:9 * **5:12** Ap 2:43, 14:3 * **5:14** Ap 2:41, 21:20 * **5:16** Ap 19:11-12 * **5:17** Ap 4:1-3, 6

mɨt ne Sadyusi kerek han kitet mɨt nani pɨke nanɨkrit au. Hɨr yapɨrwe han mekpep neriuwe mɨt aposel nentar menmen hɨr nɨrɨakem
18 te hɨr nen netorhis newisi nekre wɨnak enuk me nanamɨr ke mɨt yapɨrwe.
19 *Hɨr newisi nekre wɨnak enuk nepu nepeit, te Ensel ke God ke wɨtaan kan kɨkaisiu weipɨr ke wɨnak enuk keriyei nen wit eik ketpor kar ik:
20 "Yi eino eiyɨrp wɨnak iuwe ke God eitɨp mɨt miyapɨr hɨm me hɨr enises menmen ham yaaim hɨr nanu werek."
21 Hɨr nemtau hɨm mɨrak epei au, wanewik mɨt aposel nen nekre wɨnak iuwe ke God natɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim. Me wɨ im, mɨtɨk iuwe hetpris ketike mɨt kerek nɨrɨak menmen netikerek hɨr nenɨne mɨt iuwe ne Isrel netike mɨt han ne Kaunsil hɨr nererik nau wɨnak nemtau hɨm. Hɨr nau en, hɨr nesiuwe mɨt nanɨno wɨnak enuk te nantihis nanɨnen.
22 Hɨr nen ein te hɨr ap nɨri nekre wɨnak enuk au, te hɨr pɨke nan natɨp nar ik:
23 "Haiu men miun wɨnak enuk epei au, haiu mɨr weipɨr nepei au nekepetek kɨk (o pes enum keit), mɨt nerp weipɨr naanmɨprewek te haiu mɨkaisiu weipɨr mɨnmatɨn mɨt hɨr nepu au."
24 Kerek mɨtɨk kinɨn naanmɨpre mɨt plisman ke wɨnak iuwe ke God hɨrak ketike mɨt iuwe pris nemtau menmen im, hɨr han kitet karkeik te hɨr netpaan nen wit eik.
25 Hɨr wen han kitet menmen im mɨtɨk hak kan katɨp kar ik: "Nɨkɨp emnep eiyɨmtau menmen im. Mɨt kerek nɨpaa yi yewisi nekre wɨnak enuk hɨr nau neit wɨnak iuwe ke God newepyapɨr menmen natɨp mɨt miyapɨr em."
26 *Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk kinɨn naanmɨpre plisman ketike mɨt plisman nɨrak epei nen ein netorhis neri nan. Hɨr nanɨp au nentar hɨr nɨnaain mɨt yapɨrwe en nanwɨr nan nanɨnɨp.

Mɨt aposel hɨr ap nɨnaain newepyapɨr hɨm me God neit wɨnak ke kaunsil

27 Hɨr netorhis neri nan newisi nerp nekre nɨmɨn, mɨt ne kaunsil neweiknor, mɨtɨk iuwe pris kinɨn pris han, hɨrak kitorhi kar ik:
28 *"Nɨpaa haiu metpi hɨm manp yi ap yewepyapɨr hɨm me Jisas nepei ketpim te yi epei yatɨp hɨm im merer wit wit ere mɨt yapɨrwe ne Jerusalem epei nemtewem nenepim. Yi hanhan yaitɨp haiu mɨt in menep Jisas hɨrak kaa."
29 *Pita ketike aposel han newenhi natɨp, "Haiu emises hɨm mi au, hɨm me God keremem.
30 *Yi epei yenep Jisas hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt te God ke maamrer naiu nɨpaa ein naa, hɨrak kɨkɨak Jisas hɨrak pɨke kekrit kepu.
31 *God kɨkɨak keriyaak kan ketikerek tau. Hɨrak kau menep his yaaim kerek mɨt iuwe newiyen. Hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe kinɨn mɨt hɨrak kakɨkaap mɨt ne Isrel te hɨr enweikɨn sip enwet menmen enum te hɨrak kakɨsak menmen enum hɨr nɨrɨakem.
32 *Haiu mewepyapɨr menmen im. Hɨmɨn Yaaik kerek God kewet mɨt ek te hɨr nisesik, hɨrak kewepyapɨr menmen im."

Mɨtɨk Gameliel katɨp kaunsil te hɨr ap nanɨnep mɨt aposel nani au emɨt

33 *Mɨt ne kaunsil nemtau hɨm im nepei au, hɨr nine han enuk wɨsenuk hɨr han kitet nanɨnep aposel nanɨnɨp nanɨnepi.
34 *Au, mɨtɨk kiutɨp ke kaunsil niuk mɨrak Gameliel hɨrak mɨtɨk ke Farisi kerek hɨr ninɨn nises hɨm lo me Moses, hɨr mɨt han kitet hɨrak iuwe, hɨrak kerp ninaan me kaunsil katɨp mɨt hɨr nansiuwe aposel nanɨno wit eik nanɨno nanɨkre haau ham.
35 Hɨr epei nen wit eik, hɨrak katɨp mɨt ne kaunsil kar ik: "Yi mɨt ne weiwɨk me Isrel. Yi han ekitet werek werek menmen yi hanhan yairɨak mɨt in em.
36 *Nɨpaa mɨtɨk Tiudas kekrit katɨp hɨrak mɨtɨk iuwe, te mɨt 400 nererik nisesik. Au, mɨt nakɨp kaa te mɨt nɨpaa nisesik noknɨn nanɨno.
37 *Me wɨ nɨpaa mɨt newis niuk me mɨt yapɨrwe mekre tɨwei me gavman, mɨtɨk Judas ke wit iuwe Galili kari han ke mɨt hɨr nisesik te hɨr mɨt han nakɨp kaa, mɨt kerek nisesik hɨr noknɨn nanɨno.
38 Te in ek hi hetpi me menmen me mɨt in. Yi ap eirɨak enum me mɨt in au, eiwisi enɨt. Menmen im hɨr nisesim hɨram han ke mɨt keremem te hɨram mami mamɨt.
39 Au en, menmen im God hɨrekes kɨrɨakem, te yi ap eiyinɨn mɨt in me menmen au, eiyɨntar yi eiyɨrtei yi yetike God yenepan hɨrak kakɨkepi." Hɨrak katɨp epei au, mɨt ne kaunsil nises hɨm mɨrak.

Mɨt aposel hɨr han yaaik mɨt nerekyor enum nentar hɨr ne Krais

40 *Hɨr nesiuwe mɨt nen neithis aposel neri nan, hɨr natɨp plisman nanɨp neriuwe nɨpɨn. Hɨr nanɨp neriuwe nɨpɨn, hɨr neriuweti nen netpor hɨm manp te hɨr ap

* **5:19** Ap 12:7-10 * **5:26** Mt 14:5 * **5:28** Ap 4:18; Mt 27:25 * **5:29** Ap 4:19 * **5:30** Ap 3:15 * **5:31** Ap 2:33-34; Ef 1:20; Hi 2:10, 12:2 * **5:32** Ap 1:8 * **5:33** Ap 7:54 * **5:34** Ap 22:3 * **5:36** Ap 21:38 * **5:37** Lu 2:1-2 * **5:40** Ap 4:18 * **5:41** Mt 5:10-12; 1Pi 4:13

pɨke nantɨp mɨt hɨm kerek nɨpaa Jisas epei
ketpim, au meit.
41 *Aposel nɨnaaiwɨr wɨnak ke kaunsil
han yaaik nentar hɨr nertei God han kitet
hɨr yaain te hɨr mɨt han nanɨp nentar hɨr
nises hɨm me Jisas.
42 *Hekrit hekrit neit wɨnak iuwe ke God
kekite wɨnak ke mɨt hɨr wen natɨp mɨt
miyapɨr hɨm yaaim me Jisas kerek hɨrak
Mɨtɨk God kehimɨtanek kakɨkaap mɨt nan-
tike God nanu.

6

*Hɨr nehimɨtan mɨt hispɨnak wik (7)
nɨkaap mɨt aposel*

1 *Maain wɨ ham, mɨt nises hɨm me Krais
hɨr nɨre yapɨrwe. Mɨt nises hɨm me Krais
kerek natɨp hɨm Grik, hɨr nemtaantɨwo
neriuwe mɨt nises hɨm me Krais hɨr natɨp
hɨm Hibru. Mɨt natɨp hɨm Grik hɨr natɨp
nar ik: "Mɨt ap newet miyapɨr han kerek
mɨkaan nɨr naa epei nɨnaiwɨri, mɨt han
ap nekepi newetɨr menmen nɨnpɨn werek
au."
2 Te mɨt aposel hiswiyen wik (12) nenɨne
mɨt yapɨrwe nises hɨm me Krais netpor nar
ik: "Haiu mɨt aposel emwet mɨt miyapɨr
pewek me nɨnpɨn menmen meiyam te haiu
ap mewepyapɨr hɨm me God au emɨt.
3 *Te naiu yinan yi yɨnyatɨn mɨt hispɨnak
wik (7) hɨr mɨt yaain God Hɨmɨn Yaaik kau
han kɨr hɨr nertei menmen werek werek
haiu mehimɨteni hɨr naanmɨpre menmen
im.
4 Hɨr enrɨak menmen im te haiu
mehimɨtan hɨras haiu hekrit hekrit mitehi
God menmen, haiu matɨp mewepyapɨr
hɨm me Krais."
5 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr han yaaik
neriuwe hɨm me mɨt aposel te hɨr ne-
himɨtan mɨt hispɨnak wik (7). Hɨr ne-
himɨtan Stiven, hɨrak mɨtɨk kises hɨm me
God iuwe, God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han
kɨrak iuwe. Hɨr nehimɨtanek kekite Filip,
Prokoras, Naikena, Taimon, Pamenas, hɨr
netike Nikolas, kerek nɨpaa ke wit Antiok.
Hɨrak ap ke weiwɨk me Isrel te hɨrak nɨpaa
keweikɨn sip kewet menmen enum kises
hɨm me Moses.
6 *Hɨr neit mɨt in neriyei neri nen mɨt
aposel. Hɨr nitehi God ke mɨt in, hɨr ner
neit mɨt in neriyei neri nen mɨt aposel. Hɨr
nitehi God ke mɨt in, hɨr newis his mau
paan kɨr niutɨp niutɨp nehimɨteni nɨrɨak
menmen hɨr nɨpaa netpim.
7 *Mɨt miyapɨr neiyan yapɨrwe neit
Jerusalem nemtau hɨm me Krais, hɨr nis-
esim. Mɨt pris hɨr newet God menmen me
mɨt, hɨr yapɨrwe nises hɨm yaaim me Krais.

*Mɨt han ne Isrel neithis Stiven neriyaak
neiyɨk nen kaunsil*

8 *Hɨrak Stiven kerek kises hɨm me Krais,
God kerekɨwek yaaim, kewetɨwek men-
men iuwe mɨrak te hɨrak kɨrɨak menmen
yaaim mirakel kɨkaap mɨt kerek hɨr nɨnap
o menmen yapɨrwe manɨp te hɨr nɨre
yaain.
9 Te mɨt han netikerek nenehan. Mɨt
in hɨr ne wɨnak kerek mɨt nererik
nekine hɨm me Moses nekrerek. Niuk
me wɨnak ik hɨram Friman kentar mɨt
nɨpaa nepu enum nɨrɨak menmen nanɨt
pewek mererim au, te in ek hɨr nɨnaaiwɨr
menmen im. Mɨt in hɨr ne wit Sairini, wit
Aleksandria, Silisia ketike provins Esia, hɨr
netike Stiven nenehan.
10 *Hɨr nenehan te God Hɨmɨn Yaaik
kɨkaap Stiven hɨrak kertei menmen
wɨsenum te mɨt en ap natɨp menmen
ninɨnek taau.
11 *Hɨr han enuk newet mɨt han pewek
te hɨr nan newepyapɨr Stiven natɨp nar
ik: "Haiu memtewek hɨrak katɨp enum me
Moses ketike God."
12 Mar im hɨr nari han ke mɨt yapɨrwe hɨr
han enuk hɨr netike mɨt iuwe ne kaunsil
netike mɨt ninɨn nertei hɨm lo me Moses
hɨr nan netɨwekhis neriyaak neiyɨk nen
wɨnak ke kaunsil.
13 *Hɨr neithis mɨt han nan ne-
mitɨwekpɨn natɨp nar ik: "Hekrit hekrit
mɨtɨk ik hɨrak katɨp enum me wɨnak iuwe
ke God ik ketike hɨm lo me Moses.
14 Haiu memtau hɨrak katɨp Mɨtɨk Jisas
ke Nasaret kakwen wɨnak iuwe ke God ik e
kaknip haiu mɨt emises hɨm ham me hɨm
nɨpaa Moses kewisɨm kewetaiyem."
15 Mɨt yapɨrwe neit wɨnak ke kaunsil
nɨrapɨre Stiven nɨr ninaan mɨrak hɨram
mɨre ninaan ke mɨtɨk ensel ke wit ke God,
hɨram merhɨhe.

7

Stiven katɨp mɨt ne kaunsil hɨm mɨrak

1 Mɨtɨk iuwe hetpris kinɨn mɨt pris han,
hɨrak kitehi Stiven kar ik: "Menmen mɨt in
netpaiyem nɨpaa ti hetpim o au?"
2 *Stiven kewenhi ketpor kar ik: "Nai
yinan yetike haairer, yi eiyɨmtau hɨm mai.
Nɨpaa enum eik Ebraham hɨrak maam
nɨpu kaiu ken wit Heran wen au, hɨrak
kepu wit Kaldia, God hɨrak yaaik kerhɨhe
kewepyapɨr hɨrekes

* **5:42** Ap 9:22, 17:3 * **6:1** Ap 4:35 * **6:3** 1Ti 3:7 * **6:5** Ap 8:5 * **6:6** Ap 13:3, 14:23 * **6:7** Ap 2:41, 16:5
* **6:8** Ap 2:43 * **6:10** Lu 21:15 * **6:11** Mt 26:59-61 * **6:13** Jer 26:11 * **7:2** Jen 11:31–12:7

3 katɨp Ebraham kar ik: ‘Ti enaaiwɨr wit
kit ik e, haairer, paaprer nit, ti eno tɨ hak hi
tewen ateiknutek.’
4 Hɨrak katɨp epei au, Ebraham
kɨnaaiwɨr wit ke mɨt ne Kaldia ken kau
wit Heran. Hɨrak kau en ere haai kɨrak
epei kaa te maain God kesiuwerek ken wit
kerek yi mɨt in yewi.
5 *Hɨrak kau en me wɨ eim, te God ap
kewetɨwek tɨ kei kike kiutɨp au. God
katɨp Ebraham hɨrak kakwetɨwek tɨ kak-
tike nepenyerer nɨrak hɨr nantɨwek. Wɨ
God katɨp Ebraham hɨm im, Ebraham ap
kine nɨkerek wen au.
6 *God katɨp Ebraham hɨm im, hɨrak
katɨp kar ik: ‘Nɨkerek ni nanu tɨ hak ere
400 tito. Hɨr nanu enum mɨt nanrekyor
enum, hɨr nanre mɨt enun nekre wɨnak
enuk hɨr nanrɨak menmen nanɨt pewek
mererim au.
7 *Maain hi anep mɨt kerek nanrɨak
nepenyerer ni enum, hi anɨp erekyor enum
te hi eriyei nepenyerer ni nanɨnaaiwɨr wit
enuk ek nanɨnen tɨ ik nanises hɨm mai
nanwenanɨpi.’
8 *Hɨrak katɨp epei au, God kewet Ebra-
ham hɨm hɨrak kakisesim me hɨrak kerekir
yɨnk kɨrak keteikɨn mɨt hɨrak kises God
hɨrakɨt tekiyakɨt tau teit. Maain hɨrak kine
nɨkan kɨrak Aisak. Hɨrak kepu me wɨ
hispɨnak wikak (8), haai kɨrak kerekir yɨnk
kirak. Maain hɨrak Aisak kɨre iuwe, hɨrak
kine Jekop, te hɨrak kerekir yɨnk kɨrak.
Maain Jekop kɨre iuwe hɨrak kerekir yɨnk
ke nɨkerek hiswiyen wik nɨrak (12). Hɨr
maamrer nɨpu naiu.
9 *“Maain hɨr nɨre iuwe hɨr han menepep
nɨkik kɨr Josep te hɨr nesiuwerek ken his
me mɨt nanɨno Isip hɨr neit pewek mererik.
Josep kɨrɨak menmen keit pewek mererim
au, te God kau ketikerek naanmɨprewek.
10 *God kekepik keriuwe menmen enum
yapɨrwe epei man mɨt nerekyɨwekem. Wɨ
kerek Fero mɨtɨk iuwe ke wit iuwe Isip
kari Josep kan kɨrek, God kekepik hɨrak
katɨp hɨm yaaim kertei menmen werek
werek. Fero epei kɨrek hɨrak kehimɨtanek
hɨrak kinɨn naanmɨpre wit iuwe Isip ketike
wɨnak yapɨrwe me mɨtɨk iuwe Fero.
11 *“Maain wɨ man tɨ hawɨ au te ni mɨr
mewo au maa meit wit Isip kekite wit Ke-
nan. Menmen im mewaank mɨt yapɨrwe,
maamrer nɨpu naiu nɨnatɨn menmen au.
12 *Maain Jekop kemtau menmen meit
wit Isip, hɨrak keriuwet nɨkerek, hɨr
maamrer nɨpu naiu, hɨr ninɨn nen Isip
nanɨt menmen.
13 *Maain hɨr pɨke nen neteipim te Josep
kewepyapɨr hɨrekes ke heiyiuwerer nɨrak
kerek hɨr han kitet nɨpaa ein hɨrak kaa.
Marik Fero kertei Josep heiyiuwerer nɨrak,
haai kɨrak hɨr nepu.
14 *Josep katɨp heiyiuwerer nɨrak kar ik:
‘Yi eitɨp haai kai hɨrak ketikewi, miyapɨr
ni nɨkerek ni yi einen eiyu wit Isip.’ Mɨt
miyapɨr hɨr yapɨrwe nar ke 75 mɨt.
15 *Epei au, Jekop ketike nɨkerek nɨrak
nepenyerer nɨrak nekiuwe nen Isip nau
en ere hɨrak ketike nɨkerek nɨrak, kerek
maamrer nɨpu naiu, hɨr ne mɨt hɨr naa.
16 *Nepenyerer neit herwe yɨnk neiyɨk
nen wit Sikem hɨr newisɨm mekre han
kerek nɨpaa Ebraham kewɨr pewek ketnik
ke mɨt ne weiwɨk miutɨp me mɨtɨk Hemo.
17 *“Wɨ epei man menep kerek God
kakises hɨm nɨpaa hɨrak katɨp Ebraham
em me kakwetɨwek tɨ me wit Kenan, mɨt
haairer ne weiwɨk maiu hɨr nɨre yapɨrwe
neit wit Isip.
18 Hɨr nɨre yapɨrwe ere mɨtɨk Fero hak
kinɨn naanmɨpre Isip. Hɨrak ap kises men-
men nɨpaa Josep kɨrɨakem au kɨneinɨm
kentar nɨpaa enum eik Josep kaa.
19 *Hɨrak kewises maamrer naiu, hɨrak
kewaanki. Hɨrak kenipor hɨr newɨr
nɨkerek hemkre tu nen wit eik te hɨr au
nani.
20 *Me wit im e, Moses miye pɨrak
hɨre winaak hɨrak yaaik wetpen. Miye
haai naanmɨprewek neit wɨnak ere wenke
wikak.
21 *Wenke wikak o, miye haai nɨrak
newisɨk keit wit eik nises hɨm me mɨt iuwe
ninɨn naanmɨpre Isip. Hɨrak kaa au. Nɨki
pe mɨtɨk iuwe Fero hɨre wɨrek weriyaak
wetɨwekhis naanmɨprewek hɨrak kɨre
nɨkan kɨre.
22 Mɨt ne Isip neteiknɨwek menmen
yapɨrwe hɨr nerteiyem te hɨrak kɨre mɨtɨk
iuwe katɨp hɨm yaaim kɨrɨak menmen
yaaim kertei menmen yapɨrwe.
23 “Maain Moses kepu 40 tito epei au,
hɨrak kare kakno kakɨr nɨrak yinan ne
weiwɨk miutɨp mɨrak me Isrel.
24 *Hɨrak ken en kɨr mɨtɨk ke Isip kɨrɨak
mɨtɨk ke Isrel menmen enum te hɨrak
Moses kekepik kenep ke Isip kakɨp kaa.
25 Hɨrak han kitet mɨt ne weiwɨk miutɨp
mɨrak nanɨrtei God kehimɨtanek te hɨrak

* **7:5** Jen 15:18 * **7:6** Jen 15:13-14; Eks 12:40 * **7:7** Eks 3:12 * **7:8** Jen 17:9-14 * **7:9** Jen 37:11, 28, 39:1-3, 21-23 * **7:10** Jen 41:37-44; Sam 105:21 * **7:11** Jen 41:54 * **7:12** Jen 42:1-5 * **7:13** Jen 45:1-4, 16 * **7:14** Jen 45:9-11 * **7:15** Jen 46:1-7, 49:33 * **7:16** Jen 23:2-20, 33:19; Jos 24:32 * **7:17** Eks 1:7-8 * **7:19** Eks 1:10-22 * **7:20** Hi 11:23; Eks 2:2 * **7:21** Eks 2:3-10 * **7:24** Eks 2:11-15, 21-22

kakɨkepi hɨr nanɨnaaiwɨr Isip te hɨr au
netari.
26 Wɨ ham hɨrak kɨr mɨtɨkɨt wik te
weiwɨk miutɨp mɨrak tenepakɨt te hɨrak
kereksir ketpɨwekɨt kar ik: 'Emɨt! Yi
mɨtɨkɨt yi te maam kiutɨp. Yi ap te yi
yɨrɨakakɨt enum emɨt!'
27 Au, hɨrak kerek kɨrɨak keiyak enum
keriuwet Moses ken ketpɨwek kar ik: 'Ti
enopɨn. Keimɨn kehimɨtenut ti mɨtɨk
iuwe naanmamprai erehirawɨr hawɨr
wenepakɨt me menmen?
28 Ti han kitet ti eiyep har ke nepɨp ti enep
kei ke Isip a?'
29 *Moses kemtau menmen mɨtɨk
ketpɨwekem, hɨrak han kitet mɨtɨk iuwe
kakɨmtau hɨrak kenep mɨtɨk ke Isip kaa
te hɨrak kɨnaain kɨnaaiwɨr Isip kɨrɨr ken
yanɨmɨn kɨpiun wit Midian kau en. Hɨrak
kau en o, hɨrak kine nɨkerek hɨrakɨt wik.
30 *Hɨrak kepu wit Midian kau en ere 40
tito. Wɨ ham, ensel ke God kɨsawɨn kekre
nu, hɨrak kenip si metnen mau nu keit wit
tenhaan weinɨk menep mɨniu (o neiyɨp)
Sainai. Hɨrak kewepyapɨr hɨrekes kekre nu
kerek Moses kɨrek si metnen mewik.
31 Moses kɨrek si metnen mewik, te
hɨrak kehɨnhɨn ken menep kakɨrek. Hɨrak
ken menep kakɨrek, hɨrak kemtau God
ketpɨwek.
32 Hɨrak ketpɨwek kar ik: 'Hi God ke
maamrer nɨpu nit. Hi God ke Ebra-
ham, Aisak, Jekop.' Moses hɨrak kepɨrpɨr
kɨnapen kɨkɨamnaan kɨrek au.
33 Mɨtɨk Iuwe God ketpɨwek kar ik: 'Ti
eket su mit. Tɨ ik ti herp en, hɨrak tɨ holi
hi hehimɨtanek hɨrak kai hentar hi hewik.
Hi hanhan ti han ekitɨta.
34 Hi epei hɨr menmen enum mɨt nɨrɨak
mɨt ne weiwɨk miutɨp mai neit Isip. Hi
hemtau hɨm mɨr hɨr natɨp nenepɨp te hi
han akepi. Ti enen in ewisa hi heriuwetit
ti eno Isip.'
35 "Moses hɨrak mɨtɨk kerek mɨt ne
Isrel nɨpaa netpɨwek nar ik: 'Keimɨn
kehimɨtenut ti naanmamprai erehirai haiu
mɨt menehan menepan me menmen?
Taau!' Hɨrak kerekek God keriuwetek ken
naanmɨpri, ensel ke God kekre nu sitaak
hɨrak kekepik.
36 *Hɨrak kekepik, hɨrak Moses keriyei
mɨt nɨnaaiwɨr Isip, hɨrak kɨrɨak menmen
yaaim iuwe mirakel nɨpaa mɨt nɨrem au
keit wit Isip ketike Wan kɨre Yɨwir, ketike
wit tenhaan weinɨm ere 40 tito.
37 *Moses kerekek hɨrak katɨp mɨt ne
Isrel kar ik: 'God hɨrak kakweti mɨtɨk hɨrak
profet kakɨr ke hi hɨrak keriuweta, hɨrak ke
yi mɨt te yi yayɨmtau hɨm mɨrak.'
38 *Moses nɨpaa kepu ketike mɨt ne Isrel
nererik nau wit tenhaan weinɨm, kerek mɨt
newi au. Hɨrak kepu ketike maamrer naiu
netike ensel kerek ketpɨwek keit miniu (o
neiyɨp) niuk mɨrak Sainai. Hɨrak keit hɨm
me God hɨram mamkaap mɨt nanu nanɨt
tipmain tipmain enum eik hɨrak kewe-
taiyem.
39 *"Au, maamrer nai nɨneinɨk nises hɨm
mɨrak au. Hɨr neweikɨn sip newetɨwek,
nekre han kɨr hɨr hanhan pɨke nanɨno Isip,
40 *te hɨr natɨp Eron nar ik: 'Ti eime
menmen mɨre bulmakau hɨram mamɨr ke
God kaiu hɨram maminɨn mamno naan-
mamprai. Haiu mepɨtari Moses hɨrak
kerek keriyai meit Isip kerai kan, hɨrak
kepeit mɨniu (o neiyɨp) o hɨrak keit neiyɨn
o mekam makɨp. Ekɨt en ekɨt!'
41 Me wɨ im hɨr nime nu mɨre bulmakau,
hɨr nenep samiyak neit hemkre neiyɨm
nehɨnek, nemaniyek naam teipe menmei
menmei miunewek neiyɨm nɨrɨre.
42 *Hɨr nemaniyek nɨrɨre o, God
keweikɨn sip kewetɨr kewisi hɨr newenɨpi
hɨr mau nepni. Hɨm God hɨrak kewet mɨt
profet em hɨr newisɨm mau tɨwei matɨp
mar im:
'Yi mɨt ne Isrel. Me 40 tito yi ap
yenep samiyak yeit hemkre yeiyɨm
yehɨnem au. Yi yewet tɨpir ham em.
43 Yi yɨnan weisaak me yɨnk me meme
me tɨpir Molok kerekek. Hi au. Yi
yɨnan menmen mɨre me tɨpir Refan
yi yɨrɨakem. Im em hɨram mɨre
ninaan mau teinɨk mi yi yimaam
yewenɨpi niuk mɨr. Hi au. Te maain
hi tewen eriuwet mɨt nepan ne wit
Babilon hɨr nanɨnen nantihis nanri
nanɨno yi eisipat wit kɨr yi eino ein.'
44 *"Maamrer naiu neremɨme weisaak
kɨr neit wit tenhaan weinɨm mɨt ap newi.
Weisaak ik keteiknor hɨrak God kau ketik-
eri. Hɨr epei nimaak kar ke nɨpaa God
katɨp Moses keteiknɨwek han kɨrak hɨrak
kimaak.
45 *Maain nɨkerek nɨr neit weisaak kɨr
ke haairer te hɨr netike Josua neiyɨk nen,
hɨr nari tɨ ke mɨt ap ne weiwɨk me mɨt ne
Isrel. God kepɨr mɨt in nen naa te mɨt ne
Isrel nekrehɨr kɨr. Weisaak kɨr kepu keit
wit Isrel ere wɨ Devit naanmɨpre mɨt en.
46 *God hanhan Devit te Devit kitɨwekhi
kakime wɨnak ke God kerek maam nɨpu
kaiu Jekop kewenɨpiyek.

* **7:29** Eks 18:3-4 * **7:30** Eks 3:10 * **7:36** Eks 7:3, 14:21; Nam 14:33 * **7:37** Ap 3:22 * **7:38** Eks 19:3; Diu 5:5, 9:10; Ap 7:53 * **7:39** Nam 14:3 * **7:40** Eks 32:1-6, 23 * **7:42** Jer 19:13; Emo 5:25-27 * **7:44** Eks 25:40 * **7:45** Jos 3:14-17, 18:1, 23:9 * **7:46** 2Sml 7:1-16; Sam 132:1-5 * **7:47** 1Kin 6:1, 14

47 *Au, Solomon, Devit nɨkan kɨrak hɨrak
kime wɨnak eik e.
48 “God hɨrak mɨtɨk iuwe ap kepu wɨnak
mɨt nimaak. Au, mɨtɨk profet Aisaia kewis
menmen im:
49 *‘Mɨtɨk Iuwe God hɨrak katɨp kar ik:
“Nepni hɨram mɨre yeno kai hi hau
en, hi hinɨn naanmɨpre menmen,
tɨ hɨram mɨre tapɨn hi hewis hɨt
menterim. Te yi yayime wɨnak
karkeik te hi ehu en?
50 Hi ehu wit karkeik? Hi hɨrekes epei
hewis menmen yapɨrwe.” ’
51 *“Yi mɨt enun nɨkɨp paan tokini. Yi
yɨre mɨt enun ap yises hɨm God ketpiyem.
Yi yar ke maamrer ni. Yi yetikeri ap yises
hɨm me God Hɨmɨn Yaaik au.
52 *Yi eikine niuk me mitɨk profet
kiutɨpen ke mɨt profet yapɨrwe kerek nɨpaa
ein nepu te maamrer ni ap nerekyor enum.
Taauye! Hɨr nenep mɨt en kerek nɨpaa
newepyapɨr hɨm natɨp Mɨtɨk Yaaik Krais
God kehimɨtanek hɨrak kaknen kakɨkepai.
Yi hɨras epei yenep mɨtɨk ik.
53 *Yi keriyen yeit hɨm me God ensel
kewetiyem te yi ap yisesim au.”

Mɨt newɨr nan nenep Stiven hɨrak kaa

54 *Mɨt ne kaunsil nemtau hɨm Stiven
epei ketpor, hɨram merekiror han hɨr
han enuk neriuwerek yehes matɨn
mekeipepam.
55 *Stiven kerek God Hɨmɨn Yaaik kau
kekre han kɨrak iuwe hɨrak kɨkɨamnaan
kɨr menmen iuwe me God, hɨrak kɨr Jisas
kerp God his yaaim mɨrak kerek mɨt iuwe
nerpai.
56 *Stiven kɨrek, hɨrak katɨp kar ik: “Yi
eiyɨmtau. Hi hɨr nepni mewep hi hɨr wit
ke God kau yaain. Mɨtɨk Jisas, hɨrak Mɨtɨk
ke wit ke God hɨrak kerp his yaaim mɨrak.”
57 Hɨrak katɨp menmen im epei au, hɨr
mɨt yapɨrwe nɨnap nenepɨp nemesɨs nɨkɨp
nɨnapen nemtau hɨm im, hɨr nesiuknen
nererik neweiknɨwek netenenik
58 *neriyaak ken wit eik ere nɨnaaiwɨr
nɨwa ke wit Jerusalem, hɨr newɨr nan
nakɨp. Mɨt nɨpaa newepyapɨrek nenke
saket mɨr nokim newisɨm mɨwaai hɨt me
mɨtɨk pipɨak hak niuk mɨrak Sol, hɨrak
naanmɨpre saket mɨr te hɨr nenep Stiven.
59 *Hɨr wen newɨr nan nakɨp, hɨrak
Stiven kitehi God katɨp kar ik: “Mɨtɨk Iuwe
Jisas ti ehɨt hɨmɨn kai.”
60 *Hɨrak kitehɨr kewen ninɨp kɨnap hɨm
iuwe, “Mɨtɨk Iuwe ti ap han ekitet menmen
enum hɨr nerekyewem.” Hɨrak katɨp men-
men im epei au, hɨrak kaa. Mɨtɨk Sol hɨrak
han yaaik hɨr nakɨp kaa.

8

Sol kare kakɨwaank mɨt miyapɨr nises hɨm me Krais

1 *Me wɨ im mɨt neit Jerusalem newaank
mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me Krais. Mɨt
yapɨrwe hɨr nises hɨm me Krais nɨnaaiwɨr
Jerusalem nɨrɨr nen nau nerer wit wit neit
provins Judia kekite provins Sameria. Hɨr
mɨt aposel au, hɨr wen nau neit Jerusalem.
2 Mɨt han nises hɨm me God werek, hɨr
neit Stiven herwe yɨnk kɨrak nen newep
hei newisɨk, hɨr nɨkɨtek hɨm iuwe.
3 *Hɨr nɨkɨtek te Sol kare kakɨwaank mɨt
miyapɨr nises hɨm me Krais. Hɨrak ken
kerer wɨnak wɨnak kari mɨt miyapɨr ken
kewisi nen nekre wɨnak enuk.

Mɨt newepyapɨr natɨp hɨm yaaim me Krais neit provins Sameria

4 Mɨt nises hɨm me Krais kerek nɨpaa
nɨrɨr nɨnaaiwɨr Jerusalem nen ein ein
natɨp mɨt miyapɨr hɨm me Krais.
5 *Mɨtɨk niuk mɨrak Filip ken wit Sameria
katɨp mɨt ne mɨtɨk Krais kerek God ke-
himɨtanek kan kɨkaap mɨt.
6 Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr han kiutɨp
newis nɨkɨp nises menmen hɨrak ket-
pim nentar hɨr nɨr menmen yaaim hɨrak
kɨrɨakem keiyɨm kɨkaap mɨt.
7 *Hɨrak kepɨr herwe enum hɨram
menepɨp menpɨn mekeipɨn mɨt, hɨrak
kɨkaap mɨt hɨt maa o mɨt hɨt enum hɨr
nɨre yaain,
8 te mɨt neit ein han yaaik nepu.
9 Mɨtɨk hak niuk mɨrak Saimon hɨrak
kau wit Sameria. Nɨpaa ere wɨ Filip kan
hɨrak ketenwo henpɨn, kewen hawɨ men-
mei menmei marim te mɨt miyapɨr neit
Sameria hɨr han kɨr kekrit. Hɨrak kewenɨpi
hɨrekes hɨrak iuwe.
10 Mɨt yapɨrwe neit Sameria, mɨt iuwe,
mɨt weinɨn, hɨr nemtau hɨm mɨrak nisesik.
Hɨr natɨp nar ik: “Mɨtɨk ik hɨrak ketenen
menmen me God iuwe hɨrak kɨre God.”
11 Mɨt en hɨr nisesik iuwe nentar me wɨ
yapɨrwe hɨrak kenipi hɨr han kɨr kekrit
keriuwe menmen hɨrak kɨrɨakem.
12 Te maain Filip kan katɨp mɨt miyapɨr
hɨm me God kakinɨn naanmampre mɨt,
ketpor hɨm me Jisas Krais, mɨt miyapɨr
yapɨrwe hɨr neweikɨn sip newet Saimon,
hɨr nises hɨm im te Filip kɨkɨri.

* **7:49** Ais 66:1-2 * **7:51** Eks 32:9; Jer 9:26; Ais 63:10 * **7:52** 2Kro 36:16; Mt 23:31 * **7:53** Ap 7:38; Ga 3:19; Hi 2:2 * **7:54** Ap 5:33 * **7:55** Mt 22:44; Ap 2:33-34, 5:31 * **7:56** Kl 3:1 * **7:58** Ap 22:20 * **7:59** Sam 31:5; Lu 23:46 * **7:60** Lu 23:34 * **8:1** Ap 7:58, 8:4, 11:19 * **8:3** Ap 9:1, 13, 22:4, 26:9-11 * **8:5** Ap 6:5 * **8:7** Mt 10:1

13 Saimon hɨrkes kises hɨm me Krais,
Filip kɨkɨrek. Epei au, hɨrak kises Filip
menep menep kɨre wariyakɨt kɨrak, hɨrak
kɨr menmen yaaim iuwe hɨrak kɨrɨakem
kɨkaap mɨt keriuwerem te hɨrak han kɨrak
kekrit.
14 Mɨt aposel neit Jerusalem nemtau mɨt
ne Sameria nises hɨm me God, hɨr neriuwet
Pita kekite Jon hɨrakɨt ten Sameria.
15 Hɨrakɨt ten tiun Sameria, hɨrakɨt titehi
God te God Hɨmɨn Yaaik kaku han ke mɨt
in,
16 tentar God Hɨmɨn Yaaik ap kan kewi
wen au. Filip kɨkɨri kekine niuk me Jisas
kerekek.
17 *Pita ketike Jon tewis his mɨrakɨt mewi
te God Hɨmɨn Yaaik kan kau han kɨr.
18 Saimon kɨr aposel tewis his mɨrakɨt
mau mɨt God Hɨmɨn Yaaik kan kewi, te
hɨrak katɨp kakwet Pita kekite Jon pewek
19 ketpɨwekɨt kar ik: "Yi yenipa hi hertei
menmen im te hi ewis his mamu mɨt, God
Hɨmɨn Yaaik kakwi."
20 Pita kewenhi kar ik: "Hi hanhan ti
hetike pewek mit yaino si tatɨkneni yen-
tar ti han kitet ewɨr pewek ehɨt menmen
yaaim me God hɨrak kewet mɨt en em
weinɨm.
21 *Menmen im hɨram menmen mit au,
mentar God kɨr han kit hɨrak yaaik au.
22 Ti eweikɨn sip ewet menmen im me ti
han kitetim, ehitehi God kakɨsak menmen
enum ti han kitetim.
23 *Hi hertei ti han enuk hemkre
menepam heriuwe menmen haiu
mɨrɨakem. Menmen im enum mau mekre
han kit metenɨnit mar ke waai mesenkek
mɨtɨk hak his mɨrak keit wɨnak enuk."
24 Saimon katɨp Pita kekite Jon: "Yi
eiyitehi God ke hi te menmen ti hetpim ap
mamnen mamrewaank."
25 Pita ketike Jon tatɨp menmen hɨrakɨt
terteiyem me Jisas Krais, hɨrakɨt tetpor
hɨm me God. Epei au, hɨrakɨt pɨke tepno
Jerusalem, hɨrakɨt ten tatɨp mɨt miyapɨr
hɨm me God terer wit wit me provins
Sameria ere hɨrakɨt tɨpiun wit Jerusalem.

Filip katɨp mɨtɨk ke Itiopia hɨm yaaim me Krais

26 Pita ketike Jon epei ten, ensel ke Mɨtɨk
Iuwe God kan katɨp Filip kar ik: "Ti hekrit
ekiuwe eno ere ti epiun yayiwe kepno
Jerusalem ere wit Gesa." Nɨpaa mɨt nises
yayiwe ik te in ek au.
27-28 **Filip kemtewek epei au, hɨrak
kekrit ken. Me wɨ im mɨtɨk hak hɨrak
mɨtɨk iuwe ke wit Itiopia pɨke kakno wit
kɨrak kitet yayiwe ik kepno. Mɨtɨk ik mɨtɨk
iuwe naanmɨpre pewek me mɨte iuwe mɨt
nekine niuk mɨre nenewe Kwin Kandesi,
hɨre pe kantri Itiopia. Hɨrak ken wit
Jerusalem kewenɨpi God te hɨrak pɨke kau
karis kɨrak kepnen. Hɨrak kepnen hɨrak
kekine tɨwei nɨpaa profet Aisaia kewisɨm.
29 God Hɨmɨn Yaaik katɨp Filip kar ik: "Ti
eno menep karis im ti etikerek eino."
30 Hɨrak katɨp epei au, Filip kesiuknen
ken menep kemtau mɨtɨk ek kekine hɨm
mau tɨwei nɨpaa profet Aisaia kewisɨm.
Filip kitɨwekhi kar ik: "Ti hertei hɨr o as
me menmen ti ekinaam o au?"
31 *Mɨtɨk iuwe eik kewenhi kar ik:
"Markeik te hi erteiyem? Mɨtɨk ketpo men-
men te hi erteiyem. Ti enen etikewa ewu in
ti ewepyapɨr menmen te hi erteiyem."
32 *Hɨm mɨtɨk hɨrak kekinaam hɨram
mar im:

"Hɨrak kɨre sipsip mɨt neriyaak nakɨp
hɨrak ketikeri nenepan au. Hɨrak
kɨre sipsip mɨt nime tepnek mɨrak
hɨrak katɨp hɨm enum au, hɨrak
kekintɨp.
33 Hɨr nenipek yɨnk enuk, hɨr nanriyaak
kakno kot mɨt nankepik au. Keimɨn
kakwis niuk me nɨkerek nɨrak
mamu tɨwei? Hɨrak mɨtɨk hak ap
kakwisɨm kakɨntar hɨr nankɨp kaki,
hɨrak ap kaku tɨ kakine nɨkerek au."

34 Mɨtɨk iuwe kitehi Filip kar ik: "Ti etpo
profet katɨp keimɨn? Hɨrak hɨrekes o mɨtɨk
hak?"
35 Filip ketpɨwek menmen, hɨrak katɨp
me hɨm ek hɨrak kekinam te hɨrak
ketpɨwek hɨm yaaim me Jisas.
36 *Hɨrakɨt tepno yayiwe tɨpiun wit
heipun mɨwaairi te mɨtɨk iuwe katɨp,
"Ahɨrek! Tɨpar mei mɨwaai in. Ap men-
men mei meiyepeta te ti ekɨra au."
37 [Filip kewenhi, "Hi ekrit te ti hises
Jisas Krais heriuwe han kit." Hɨrak kar
ik: "Hi han kitet Jisas hɨrak Nɨkan ke God
kerekek."]
38 Hɨrakɨt tatɨp epei au, mɨtɨk iuwe katɨp
mɨtɨk naanmɨpre karis hɨram merp, te
hɨrak ketike Filip tenke ten tɨpar, Filip
kɨkɨrek.
39 *Hɨrakɨt tɨnaaiwɨr tɨpar tɨniu ten, God
Hɨmɨn Yaaik keithis Filip keriyaak ken te
mɨtɨk iuwe kerenaan kɨnketnɨwek kɨrek
au. Hɨrak pɨke kau karis kitet yayiwe han
yaaik ken nɨrak en.
40 *Te God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kari Filip
ken. Hɨrak keriyaak ken, te hɨrak kerenaan
kɨr hɨrekes hɨrak keit wit Asdot. Hɨrak keke
tɨ ken kerer wit wit kewepyapɨr hɨm yaaim
me God ere hɨrak kɨpiun wit Sisaria.

* **8:17** Ap 19:6 * **8:21** Sam 78:37 * **8:23** Hi 12:15 * **8:27-28** Ais 56:3-7 * **8:27-28** Ap 9:22, 17:3 * **8:31** Jo 16:13 * **8:32** Ais 53:7-8 * **8:36** Ap 10:47 * **8:39** 1Kin 18:12 * **8:40** Ap 21:8

9

Sol keweikɨn sip kewet menmen enum kises hɨm me Jisas

1 *Filip wen kɨrɨak menmen, mɨtɨk Sol
wen katɨp enum kaknep mɨt miyapɨr nises
hɨm me God. Hɨrak ken kɨr mɨtɨk iuwe pris
kerek kinɨn naanmɨpre pris yapɨrwe,
2 hɨrak kitɨwekhi kakɨt tɨwei keiyɨm ka-
kno wɨnak me mɨt ne weiwɨk me Isrel hɨr
nau nererik nekine hɨm me Moses neit wit
Damaskas. Tɨwei ik katɨp hɨram yaaim te
Sol kɨr mɨt miyapɨr kerek nises hɨm nɨpaa
Jisas ketpim, hɨrak kaktorhis kakriyei kakri
kaknen wit Jerusalem.
3 Hɨrak keit tɨwei epei au, hɨrak ken
wit Damaskas. Hɨrak kepno menep, si
mewenɨn waswas moke nepni man mɨr
meweiknɨwek.
4 Hɨrak kenkewɨn kɨwaai tɨ kemtau mɨtɨk
keit ein katɨp kar ik: “Sol Sol ti henmak te
ti erekyo enum?”
5 *Sol kitɨwekhi kar ik: “Mɨtɨk Iuwe ti
keimɨn?” Hɨrak ketpɨwek kar ik: “Hi Jisas
kerek ti herkyo enum.
6 Ti ekrit eno wit Damaskas. Maain ti heit
en, mɨtɨk hak kaknen kakɨtput menmen ti
ehisesim.”
7 Hɨr mɨt kerek netike Sol nitet yayiwe
nen, hɨr nerp neit. Hɨr nemtau hɨm te hɨr
ap nɨr mɨtɨk keimɨn katɨp.
8 Jisas ketpɨwek nepei au, Sol kekrit ke-
siupan nanamɨr te hɨrak ap kɨr menmen
au. hɨrak nanamɨr toto, te mɨt netikerek
netɨwekhis neriyaak neiyɨk nen Damaskas.
9 Hɨr nɨpiun Damaskas, me wɨ wikak Sol
epei kɨr menmen au, hɨrak ap kaam tɨpar
o menmen au.
10 Mɨtɨk kiutɨp kises hɨm me Jisas kau
wit Damaskas niuk mɨrak Ananaias. Hɨrak
kepu kɨtyak kɨr Mɨtɨk Iuwe Jisas kan
ketpɨwek menmen kar ik: “Ananaias.”
Hɨrak kekɨke kar ik: “Mɨtɨk Iuwe hi hepu.”
11 *Mɨtɨk Iuwe ketpɨwek, “Ti ekrit eno
wit niuk mɨrak “Ya wit kɨpɨrak,” ti eno
wɨnak ke Judas ti eitɨwekhi ke mɨtɨk ke wit
Tasas niuk mɨrak Sol. Hɨrak prea kitauhi
menmen kepu ek.
12 Hɨrak epei kɨtyak kɨr mɨtɨk niuk mɨrak
Ananaias kan kewis his menterik te hɨrak
pɨke kakɨr ein ein.”
13 *Ananaias pɨke ketpim, “Mɨtɨk Iuwe,
mɨt yapɨrwe netpo me mɨtɨk ik e men-
men enum yapɨrwe hɨrak kɨrɨakem me mɨt
nises hɨm mi neit Jerusalem.
14 *Hɨrak epei kan in ketenen tɨwei ke mɨt
iuwe pris, hɨr natɨp hɨram yaaim te hɨrak
kakɨthis mɨt miyapɨr neimɨn newenɨpi
niuk mit.”
15 *Hɨrak Mɨtɨk Iuwe Krais ketpɨwek
kar ik: “Ti eno kerekek hentar hi epei
ehimɨtanek kakwepyapɨr hɨm mai kaktɨp
mɨt ap ne weiwɨk me Isrel em, hɨr netike
mɨt iuwe nɨr netike mɨt han ne weiwɨk me
Isrel.
16 *Hi hɨrekes tewen eteiknɨwek mekam
mamnen mamkɨp kakɨntar hɨrak kaktɨp
mɨt miyapɨr hɨm mai.”
17 Mɨtɨk Iuwe katɨp epei au, Ananaias
ken wɨnak ke Sol kewik, hɨrak kewis his
menterik ketpɨwek kar ik: “Kai yinak
Sol, Mɨtɨk Iuwe Jisas kerek keweputyapɨr
hɨrekes keit yayiwe te ti hɨrek, hɨrak
hɨrekes keriuweta hi han. Hɨrak keriuweta
te hi ekepit ti pɨke ehɨr ein ein, God Hɨmɨn
Yaaik kaku kakɨkre han kit.”
18 Hɨrak katɨp epei au, menmen mɨre
saauk hɨar mekre nanamɨr kɨrak mɨnatɨn,
te Sol pɨke kɨr ein ein. Hɨrak kekrit ken,
Ananaias kɨkɨrek.
19 Epei au, hɨrak kaam menmen hɨrak
pɨke manpenuk keit.

Sol katɨp mɨt hɨm yaaim me Krais keit Damaskas

20 Sol hɨrak kepu ketike mɨt han nises
hɨm me God neit Damaskas me wɨ ham.
Waswas hɨrak ken wɨnak ke mɨt ne weiwɨk
me Isrel hɨr nau nererik nekine hɨm me
Moses, hɨrak kewepyapɨr hɨm me Jisas
katɨp mɨt hɨrak Nɨkan ke God.
21 *Mɨt nemtau hɨm mɨrak hɨr han kekrit
natɨpan nar ik: “Mɨtɨk ik kerekek hɨrak keit
Jerusalem kenep mɨt kerek nises hɨm me
Jisas a? Hɨrak kan in te kakɨthis mɨt kerek
newenɨpi niuk mɨrak kakriyei kakri kakno
kakwet mɨt iuwe pris en?”
22 *Sol keriuwe hɨm iuwe hɨrak ketpim
kari han ke mɨt yapɨrwe keteiknor Jisas
hɨrak Mɨtɨk Iuwe Krais kerek God nɨpaa
kehimɨtanek te hɨr mɨt ne weiwɨk me Isrel
nau Damaskas hɨr ap nemɨnp hɨm mɨrak.
23 *Wɨ yapɨrwe epei men, mɨt han ne
weiwɨk me Isrel nau en nererik natɨpan
nimenɨpɨn Sol nankɨp te
24 mɨt han netpɨwek menmen hɨr
nanrɨakem. Wɨtaan wanewik hekrit hekrit
hɨr nerp ya weipɨr ke wit Damaskas
nekiwɨwek hɨr nankɨp.
25 *Au, wɨtaan hak mɨt kerek nises hɨm
mɨrak me Jisas hɨr netɨwekhis newisɨk
kekre wɨpo wɨsenuk hɨr nɨkaaip waai
nɨnaiwɨrek ken kekre hei ke han iuwe keit
wit eik keweikɨn wit Damaskas kekiuwe
kerp tɨ hɨrak kɨrɨr.

* **9:1** Ap 8:3 * **9:5** Ap 5:39 * **9:11** Ap 21:39 * **9:13** Ap 8:3 * **9:14** Ap 9:1-2, 21; 1Ko 1:2 * **9:15** Ap 25:13, 23, 27:24; Ro 1:5 * **9:16** 2Ko 11:23-28 * **9:21** Ap 8:3, 26:10 * **9:22** Ap 17:3, 18:5, 28 * **9:23** Ap 23:12 * **9:25** 2Ko 11:32-33

Sol keit wit Jerusalem

26 *Sol kɨnaaiwɨr Damaskas epei ken wit
Jerusalem, hɨrak kare kaku kaktike mɨt en
nises hɨm me Krais. Au, hɨr ap nemtau
hɨm mɨrak. Hɨr nɨneinɨk nentar hɨr han
kitet hɨrak ap kises hɨm me Krais. Hɨr
han kitet hɨrak kan kemipɨn kakwenaani
kakɨr neimɨn hɨr nises Krais hɨrak kakwisi
nanɨno wɨnak enuk.
27 *Hɨr nɨneinɨk te mɨtɨk Banabas
ketɨwekhis keriyaak keiyɨk ken mɨt aposel
ketpor Sol kitet yayiwe hɨrak kɨr Mɨtɨk
Iuwe Jisas, hɨrak ketpɨwek menmen. Hɨrak
wen ketpor Sol katɨp mɨt hɨm me Krais
ketpor hɨm manp keit wit Damaskas.
28 Hɨrak ketpor epei au, hɨr newis Sol
kau ketikeri te hɨrak ken kɨr ein ein keit
Jerusalem katɨp hɨm iuwe ketpor hɨm me
Jisas. Hɨrak ap kɨnapen au.
29 Hɨrak ketike mɨt ne weiwɨk me
Isrel kerek hɨr nertei hɨm Grik, hɨr
natɨpan nenehan me Jisas te hɨr nererik
nimenɨpɨnek nankɨp.
30 *Wɨ kerek mɨt nises hɨm me Jisas
ein nemtewek, hɨr neithis Sol neriuwetek
kekiuwe ken wit Sisaria newisɨk kau sip
neriuwetek ken nɨrak en wit Tasas.
31 Me wɨ im mɨt ap nenep mɨt nises hɨm
yaaim me Jisas te hɨr mɨt yapɨrwe nau neit
provins Judia, Galili ketike Sameria hɨr nau
werek werek. God Hɨmɨn Yaaik kekepi hɨr
nɨnakɨn tokim hɨr nari mɨt han nises hɨm
me Jisas Krais hɨr han kitet hɨrak yaaik.

Pita kɨkaap Inias hɨrak kɨre yaaik

32 Pita keke tɨ ken kerer wit wit. Wɨ ham
hɨrak ken kɨr mɨt nises hɨm me God neit wit
Lida.
33 Hɨrak ken kɨr mɨt neit wit Lida, hɨrak
kɨr mɨtɨk niuk mɨrak Inias. Mɨtɨk ik kɨwaai
yeno me tito hispɨnak wikak (8) kentar his
hɨt maa te hɨrak ap kekrit au.
34 Pita ketpɨwek kar ik: "Inias, Jisas
kenipit ti hɨre yaaik. Ekrit ewen laplap
ewisɨm emɨntar yeno." Hɨrak katɨp epei
au, mɨtɨk kekrit waswas.
35 Mɨt yapɨrwe nau wit Lida kekite wit
iuwe Seron nɨrek hɨrak kɨre yaaik te hɨr
neweikɨn sip newet menmen enum nises
Mɨtɨk Iuwe Jisas.

Mɨte Dokas waa Pita pɨke kɨkɨa (o kekip) wekrit wepu

36 Mɨte piutɨp niuk mɨre Tabita wepu wit
Jopa. Me hɨm Grik hɨr mɨt nenewe Dokas.
Hekrit hekrit hɨre wɨrɨak menmen yaaim
hɨre wɨkaap mɨt enun menmen auri, hɨre
wises hɨm me God.
37 Me wɨ Pita kepu wit Lida, mɨte ip
wɨnap hɨre waa. Mɨt miyapɨr han en nises
menmen me maamrer nɨr hɨr nɨkɨr yɨnk
kɨre newisiye wɨwaai wekre haau mau
wɨnak kau niu.
38 Wit Lida hɨrak menep kɨrapɨt wit Jopa
te mɨt nises hɨm me God neit ein nem-
tau mɨt natɨp Pita kepu Lida, te hɨr ne-
siuwe mɨtɨkɨt wik ten tetpɨwek tar ik: "Ti
etikawɨr euno wit kawɨr waswas."
39 Hɨrakɨt tatɨp epei au, Pita kekrit ketik-
eret ten. Hɨrakɨt ten tiun wɨnak eik, hɨr
neriyaak ken haau kau niu ein. Miyapɨr
yapɨrwe kerek mɨkaan nɨr epei naa, hɨr
nerp en nɨkɨtep. Hɨr nɨr Pita epei kan,
te hɨr nan neweiknɨwek neteiknɨwek men-
men nɨpaa me wɨ hɨre wepu Dokas wek-
erwo laplap wewet mɨt miyapɨr em neri-
uwetem.
40 *Pita keriuweti nen witeik, hɨrak
kitehɨr kewen ninɨp kitehi God me hɨre.
Epei au, hɨrak kerenaan katɨp herwe yɨnk
kɨre kar ik: "Tabita ti ekrit." Hɨrak katɨp
epei au, hɨre wesiupan naan. Hɨre wesiu-
pan naan wɨr Pita, te hɨre wekrit wau yeno.
41 Hɨre wekrit wau yeno, Pita kɨkɨa hɨre
wekrit werp, hɨrak kenɨne miyapɨr mɨt nɨr
epei naa nɨpaa ein, hɨr netike mɨt han en
nises hɨm me God kewetɨr mɨte ip pɨke
wan.
42 Mɨt yapɨrwe neit Jopa nemtau hɨm
im te hɨr nises hɨm yaaim me Mɨtɨk Iuwe
Krais.
43 *Pita kepu wɨ yapɨrwe kau wɨnak ke
Mɨtɨk itai kɨrak Saimon kerek kenip yɨnk
me samiyak yaaim me yerkesi.

10

Ensel ke God ken kɨr mɨtɨk Konilias ketpɨwek menmen

1 *Mɨtɨk hak niuk mɨrak Konilias kepu
wit Sisaria. Hɨrak mɨtɨk iuwe ke Ami, hɨrak
kinɨn naanmɨpre 100 mɨt soldia ne ami ne
wit iuwe Itali keit yanɨmɨn.
2 Hɨrak mɨtɨk ik ketike mɨt nau wɨnak
kɨrak hɨr han kitet God hɨrak iuwe te hɨr
newenɨpiyek. Hekrit hekrit hɨrak kitehi
God menmen, hɨrak keit pewek kewet
mɨt ne Isrel kerek enun menmen auri
kewetɨrem.
3 *Wɨ ham menep hɨnkewɨ hɨrak kepu
kɨtyak kɨr ensel kerekek ke God kan
ketpɨwek kar ik: "Konilias."
4 Hɨrak Konilias kɨrapɨrwek kepɨrpɨr
kitɨwekhi, "Mekam mɨtɨk iuwe?"

Ensel ketpɨwek kar ik: "God han kitetit ti
hitɨwekhi hekrit hekrit ti ewet mɨt enun si
enuni pewek herekyor yaaim.

* **9:26** Ga 1:17-19 * **9:27** Ap 9:4, 20; 1Ko 9:1, 15:8 * **9:30** Ap 11:25; Ga 1:21 * **9:40** Mk 5:40-41 * **9:43** Ap 10:6 * **10:1** Mt 8:5; Ap 27:1, 3 * **10:3** Ap 3:1

5 Te in ek ti esiuwe mɨt han nanɨno wit
Jopa hɨr nanɨnantɨn mɨtɨk kerekek niuk
mɨrak Saimon. Niuk mɨrak ham hɨrak Pita.
6 *Hɨrak kau wɨnak ke itai kɨrak Sai-
mon, kerek kenip yɨnk me samiyak, hɨrak
wɨnak kɨrak kɨwaai tenhaan menep wan
eik. Hɨrak kakɨtput menmen te yi eiyis-
esim.”
7 Ensel ketpɨwek epei au, hɨrak ken.
Hɨrak ken, Konilias kenɨne mɨtɨkɨt wik
tɨrɨak menmen mɨrak tekite mɨtɨk ke ami
kiutɨpen. Mɨtɨk ke ami kewenɨpi niuk me
God, hɨrak hekrit hekrit kau ketike Konilias
naanmɨpre menmen mɨrak me ami.
8 Hɨrak ketpɨwekɨt menmen hɨrak epei
kɨrem. Hɨrak ketpɨwekɨtem epei au, hɨrak
kesiuweret ten wit Jopa.

Pita kepu kɨyak kɨr menmen

9 Hɨrak kesiuweret ten, wɨtaan hɨrakɨt
tɨwaai ya ke nɨmɨn. Wanewik hɨrakɨt tekrit
tepno menep wit Jopa. Menep me wepni
nɨmɨn iuwe Pita kɨniu ken kau wɨnak siup
kerek kɨpɨrak ken kitehi God menmen.
10 Hɨrak Pita kitehi God menmen, hɨrak
nɨnpɨ maak hɨrak han kitet kakɨm men-
men, hɨrak wen kemeriyor hɨr wen nɨam
mɨwaai si. Hɨrak kepu en hɨrak kepu
kɨtyak,
11 *kɨr nepni mewep menmen mɨre
laplap mɨt nɨkaaip waai mewim men pɨnak
men pɨnak, men yinak, men yinak, hɨram
mekiuwe man menep tɨ.
12 Menmen yapɨrwe mau mekrerem.
Samiyak, manpen, pewen, kɨrin metike
hore yapɨrwe.
13 Hɨrak kɨrem, hɨrak kemtau mɨtɨk
ketpɨwek kar ik: “Pita ekrit emɨp ehɨm.”
14 *Au, Pita ketpɨwek kar ik: “Auye! Hi
nɨpaa ere in ap haam menmen im hɨm me
Moses mau tɨwei meriuwesɨsem mar ik: ‘Yi
mɨt ne Isrel ap eiyɨm samiyak im au emɨt.’ ”
15 *Hɨrak mɨtɨk ketpɨwek kar ik: “Men-
men God katɨp hɨram yaaim ti ap etɨp
hɨram enum au emɨt.”
16 Menmen im man mar wikak. Epei
au, menmen mɨre laplap pɨke mɨniu men
nepni eim.
17 Hɨram mɨniu men nepni eim, Pita
han kitet kar ik: “Menmen im meteikno
mekam?” Pita han kitetim, mɨtɨkɨt kerek
Konilias nɨpaa keriuwetet tɨpiun Jopa titehi
mɨt ere tɨnapɨn wɨnak ke mɨtɨk Saimon,
hɨrakɨt terp ya weipɨr ke nɨwa meweikɨn
wɨnak eik e.
18 Hɨrakɨt tenɨne titehi tar ik: “Mɨtɨk
kiutɨp niuk mɨrak Saimon Pita kau in o
au?”
19 *Pita han kitet menmen hɨrak epei
kɨrem, God Hɨmɨn Yaaik ketpɨwek kar ik:
“Nɨkɨp emnep emtewek! Mɨtɨkɨt wikak
epei tan tɨntetnut,
20 te ti ekrit ekiuwe eno etikeret eino. Ti
ap enapen han ekitet menmen au emɨt. Hi
epei heriuwetet tan.”
21 Hɨrak katɨp epei au, Pita kekiuwe ken
kɨr mɨtɨkɨt kerek Konilias keriuwetet tan
in, hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: “Hi mɨtɨk yi
yɨnyetno. Yenmak te yi yan?”
22 *Hɨrakɨt tetpɨwek tar ik: “Mɨtɨk iuwe
kinɨn naanmɨpre 100 mɨt ne ami keri-
uwetei haiu man in. Hɨrak mɨtɨk yaaik
han kitet God iuwe hɨrak kisesik, mɨt ne
weiwɨk me Isrel hɨr natɨp: ‘Hɨrak yaaik,’
mɨtɨk ik God kesiuwe ensel kɨrak ketpɨwek
hɨrak kakriuwet mɨt han nanɨno nantuthis
ti enen wɨnak kɨrak ti etpɨwek menmen.”
23 *Hɨrakɨt tatɨp epei au, Pita keriyei keri
kan wɨnak nɨmɨn en, hɨrakɨt tɨwaai en me
wɨtaan. Wanewik hɨrak kekrit ketike mɨt
han ne wit Jopa hɨr nises hɨm me God, hɨr
netikeret nen.

Pita ken wɨnak ke Konilias

24 Hɨr netikeret nen ere wɨtaan, hɨr
nɨwaai. Wanewik hɨr nekrit nen. Me wɨ im
hɨr nɨpiun Sisaria kerek Konilias kemerɨr
Pita. Hɨrak epei kari nei ne weiwɨk miutɨp
mɨrak, netike nɨrak yinan han hɨr nau
wɨnak.
25 Pita ketikeri nare nanɨno nɨmɨn en,
Konilias kewenyipɨrek keit ya weipɨr ke
wɨnak kenke kewen ninɨp kitehɨr menep
hɨt mɨrak.
26 *Au, Pita kenipek hɨrak kekrit,
ketpɨwek kar ik: “Ti ekrit hentar hi ap God
au. Hi mɨtɨk har ke ti kerekek.”
27 Pita ketike Konilias tewepnak ten
nɨmɨn en, Pita kɨr mɨt yapɨrwe nererik nau
en.
28 Hɨrak kɨr mɨt nau en, hɨrak ketpor kar
ik: “Yi mɨt hɨras yi yertei werek hɨm haiu
mɨt ne Isrel misesim hɨram meriuwesɨsai
mamu wɨnak ke mɨt ap ne weiwɨk me Isrel
mamɨm menmen mamtikeri au emɨt. Te
God epei keteikno hi ap han ekitet mɨtɨk
hak enuk kentar hɨrak ap ke weiwɨk me
Isrel au.
29 Wɨ kerek yi yeriuwet mɨtɨkɨt tan
tetauhis, hi ap hatɨp au. Hi han kerekek. In
ek hi hitihi te yi yenmak yi yeriuwet mɨtɨkɨt
tan tetauhis te hi han in?”
30 *Konilias katɨp kar ik: “Mar ke pe-
tepin ti han in, nɨpaseik wɨ tekyaait (4) hi
heit wɨnak kai hi hitehi God menmen ere
menep hɨnkewɨ. Hi wen hepu in, hi hɨr

* **10:6** Ap 9:43 * **10:11** Ap 11:5-17 * **10:14** Lev 11:1-47; Esi 4:14 * **10:15** Mk 7:15, 19 * **10:19** Ap 11:12, 13:2
* **10:22** Ap 10:1-2 * **10:23** Ap 10:45, 11:12 * **10:26** Ap 14:13-15; Rev 19:10 * **10:30** Ap 1:10, 3:1

mɨtɨk kiutɨp keriuwet klos merhɨhe kerp ninaan mai.
31 Hɨrak ketpo kar ik: ‘Konilias, God kemtau hɨm mit ti hitɨwekhi menmen. Hɨrak han kitet menmen yaaim ti hɨrɨak mɨt enun si enuni em.
32 Ti eriuwet mɨt han nanɨno wit Jopa nanɨnantɨn mɨtɨk niuk mɨrak Saimon Pita. Hɨrak kau wɨnak ke mɨtɨk Saimon kerek kenip yɨnk me samiyak yaaim meyerkesi, hɨrak wɨnak kɨrak kɨwaai tenhaan menep wan eik.’
33 Hi epei hemtewek, waswas hi heriuwet mɨtɨkɨt wik ten tɨntetnut tetuthis terit tan. Ti mɨtɨk yaaik te ti etikeret epei yan in. Tɨs, God kau ketikewai haiu mererik te haiu mamɨmtau menmen God ketput ti ewepyapɨrem etpaiyem.”

Pita katɨp hɨm me Krais keit wɨnak ke Konilias

34 *Konilias katɨp Pita epei au, Pita ketpor kar ik: “Hi hetpi werek. In ek hi hertei God hɨrak han kitet mɨt miyapɨr yapɨrwe nɨpɨran kerekyor menmen miutɨp.
35 *Weiwɨk miutɨp keremem au. God han yaaik keriuwe mɨt nerer wit wit kerek newenɨpiyek nɨrɨak menmen yaaim nisesik.
36 *Yi yertei hɨm God kewet haiu mɨt haiu nepenyerer ne Isrel kewetaiyem. God kewepyapɨr hɨm yaaim katɨp haiu mamtikerek emu han kiutɨp mamɨntar Jisas Krais. Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨn naanmɨpre mɨt yapɨrwe.
37 *Yi yertei nɨpaa Jon katɨp mɨt menmen ketpor hɨr enweikɨn sip enwet menmen enum, hɨrak kɨkɨri. Hɨrak kɨkɨri epei au, Jisas kewepyapɨr hɨm me God mekrit minɨn meit Galili men merer wit wit meit Isrel.
38 *Yi yertei Jisas ke wit Nasaret. God kehimɨtanek kewetɨwek Hɨmɨn Yaaik kɨrak ken kewik kewetɨwek menmen iuwe mɨrak kakɨkepik. Hɨrak ken kerer wit wit kɨrɨak menmen yaaim me mɨt, kɨkaap mɨt kerek Seten kewɨr menmen mɨrak enum menteri, kekepi hɨr nɨre yaain kentar God kau ketikerek kekepik.
39 Haiu mɨt aposel mewepyapɨr menmen yapɨrwe hɨrak kɨrɨakem kerer wit wit ke Isrel, mekite wit iuwe Jerusalem. Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre wit Isrel hɨr netɨwekhis neiyɨk nen nakɨp newenkekik kau nu tentarakɨt hɨrak kaa.
40 *Au, me wɨ wikak hekrit enum eik, God kɨkɨak hɨrak kekrit kepu hɨrak kewepyapɨr hɨrekes.
41 *Mɨt yapɨrwe au. Haiu mɨt aposel kerek nɨpaa God kehimɨtenai haiu mewepyapɨr menmen mɨrak. Hɨrak kekrit kepu haiu maam tɨpar menmen metikerek.
42 *Hɨrak ketpai hɨm manp te haiu mamno mamwepyapɨr hɨrak mɨtɨk God kehimɨtanek hɨrak skelim mɨt nɨpaa naa, mɨt wen nepu.
43 *Mɨt profet yapɨrwe nɨpaa newis hɨm mekre tɨwei mewepyapɨr hɨm me mɨtɨk ik. Hɨr natɨp mɨt miyapɨr kerek nisesik, God kakɨsak menmen enum hɨr nɨrɨakem kakɨntar menmen yaaim Jisas kerekyaiyem.”

Mɨt ap ne weiwɨk me Isrel God Hɨmɨn Yaaik kan kewi

44 *Pita wen ketpor hɨm mɨrak, God Hɨmɨn Yaaik kan kau han ke mɨt miyapɨr kerek nemtau hɨm Pita ketporem.
45 Mɨt ne weiwɨk me Isrel, kerek nises hɨm me God nan netike Pita, hɨr nehɨnhɨn natɨp nar ik: “God epei kesiuwe Hɨmɨn kɨrak Yaaik kan kau haiu mɨt ketike mɨt in kerek ap ne weiwɨk me Isrel.”
46 *Hɨr natɨp menmen ik nentar hɨr epei nemtau mɨt in natɨp hɨm ham hɨr hɨras nepɨtariyem newenɨpi niuk me God hɨrak iuwe neriuwe hɨm im. Pita katɨp hɨm iuwe kar ik:
47 *“God Hɨmɨn Yaaik kan kau han ke mɨt in kar ke nɨpaa hɨrak kan kau haiu mɨt. Keimɨn kaktɨp te mɨt in ap haiu mamkɨri mamriuwe tɨpar au a? Auye!”
48 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrak ketpor hɨr nɨkɨri neriuwe tɨpar nekine niuk me Jisas. Hɨr nɨkɨri epei au, hɨr mɨt en nitɨwekhi hɨrak kau ketikeri me wɨ ham.

11

Pita katɨp mɨt nises hɨm me God neit Jerusalem me menmen hɨrak kɨrɨakem

1 Mɨt aposel netike mɨt kerek nises hɨm me God neit provins Judia nemtau mɨt ap ne weiwɨk me Isrel epei nises hɨm yaaim me God.
2 Ewaai meruri Pita pɨke kan wit Jerusalem, mɨt kerek natɨp mɨt nises hɨm me God nerekir yɨnk kɨr hɨr nitɨwekhi nenerek
3 *natɨp nar ik: “Ti henmak te ti hau hetike mɨt ap ne weiwɨk me Isrel, yi yekiyan yaam menmen? Hɨram au emɨt.”

* **10:34** 1Sml 16:7; Ro 2:11; Ga 2:6 * **10:35** Jo 9:31 * **10:36** Sam 107:20; Ais 52:7; Rev 17:4 * **10:37** Mt 4:12-17 * **10:38** Mt 3:16; Lu 4:17-20 * **10:40** 1Ko 15:4-7 * **10:41** Jo 14:19, 22-24, 15:27; Ap 1:8; Lu 24:42-43 * **10:42** Ap 17:31; 2Ti 4:1; 1Pi 4:5 * **10:43** Ais 33:24, 53:5-6; Jer 31:34; Dan 9:24 * **10:44** Ap 11:15, 15:8 * **10:46** Ap 2:4, 19:6 * **10:47** Ap 8:36 * **10:48** Ap 2:38 * **11:3** Ap 10:28; Ga 2:12

4 Au, Pita kewepyapɨr ketpor menmen
yapɨrwe epei man kerek God kɨrɨak Koni-
lias em.
5 *Hɨrak katɨp kar ik: “Hi hepu wit Jopa,
hi hepu ein hi hitehi God menmen, au hi
hɨtyak hɨr menmen mɨre laplap mekiuwe
man, hɨr newɨr waai neriyaam nen yinak
nen yinak, nen pɨnak nen pɨnak mekiuwe
man merp menep hi herpai.
6 Te hi hɨr samiyak, manpen, pewen,
kɨrin metike hore mei me yaank mekr-
erem.
7 Hi hɨr samiyak mekrerem, hi hemtau
mɨtɨk ketpo kar ik: ‘Pita ti ekrit enep mei
ehɨm.’
8 Hi hewenhi har ik: ‘Mɨtɨk iuwe auye.
Nɨpaa ere in hi ap haam menmen im kerek
hɨm me Moses meriuwesɨsim mar im: Yi
mɨt ne Isrel ap eiyɨm samiyak im.’
9 Mɨtɨk keit nepni pɨke ketpo kar ik:
‘Menmen God katɨp hɨram mɨre yaaim, ti
ap etɨp hɨram enum au emɨt.’
10 Menmen man marim ere mar wikak,
te hɨram pɨke mɨniu men nepni.
11 Hɨram pɨke men nepni, mɨtɨkɨt wikak
kerek mɨtɨk ke Sisaria keriuwetet, hɨrakɨt
ten terp wɨnak hi hewik.
12 God Hɨmɨn Yaaik ketpo hi ap han
ekitet menmen au. Hi eno etikeret kerekek.
Mɨtɨkɨt hispɨnak kiutɨp (6) terp in tetikewa
hɨrakɨt tetikewa mariyan men wit Sisaria
haiu men mekre wɨnak ke mɨtɨk Konilias.
Haiu men wɨnak ke mɨtɨk Konilias,
13 hɨrak ketpai hɨrak kɨr ensel kerp
wɨnak kɨrak ketpɨwek kar ik: ‘Ti esiuwe
mɨtɨk kakno wit Jopa kakɨnkatɨn mɨtɨk
niuk mɨrak Saimon Pita.
14 *Hɨrak kaknen kaktɨp hɨm mamkaap
ti etike mɨt miyapɨr nau wɨnak ki yi eiyises
hɨm me God te maain God kaktihis.’
15 *Hi han kekrit hare etpor menmen, au
God Hɨmɨn Yaaik kan kau kekre han kɨr kar
nɨpaa kan kau haiu mɨt in.
16 *Hɨrak kan kewi, hi han kitet hɨm
nɨpaa Mɨtɨk Iuwe Krais katɨp. Hɨrak katɨp
kar ik: ‘Jon kɨkɨr mɨt keriuwe tɨpar te hi
tewen esiuwe God Hɨmɨn Yaaik kaknen
kaku yi mɨt.’
17 Haiu mertei nɨpaa haiu mises hɨm
me Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais, hɨrak kesiuwe
Hɨmɨn kɨrak yaaik. In ek God epei kewet
mɨt ap ne weiwɨk me Isrel menmen yaaik
ik nɨpaa hɨrak kewetaiyem. Hi keimɨn te hi
katɨp God ekɨt? Taauye!”

18 *Mɨt en nemtau hɨm Pita ketpim, hɨr
ap wen nenerek au. Hɨr newenɨpi niuk
me God natɨp nar ik: “God epei kewis mɨt
ap ne weiwɨk me Isrel hɨr nanweikɨn sip
nanwet menmen enum te hɨr nanu nanɨt
nantikerek nanɨr ke haiu mɨt in.”

Mɨt kerek nises hɨm me Krais neit Antiok hɨr nɨrɨak menmen

19 *Me wɨ mɨt nenep mɨtɨk Stiven hɨrak
kaa, mɨt nanɨwaank mɨt miyapɨr kerek
nises hɨm me God. Au, hɨr nɨrɨr. Han nɨrɨr
nen menep, han au nen yanɨmɨn ere hɨr
niun wit Finisia, wit Saipras, wit Antiok
natɨp mɨt ne Isrel nau en keriyen hɨm
yaaim me Krais.
20 Mɨt han kerek nises hɨm me God hɨr
ne wit Saipras ketike provins Sairini, hɨr
nen wit Antiok newepyapɨr hɨm yaaim me
Mɨtɨk Iuwe Jisas, hɨr natɨp mɨt ne Isrel
netike mɨt ap nei ne Isrel netporem.
21 *Mɨtɨk Iuwe God kekepi te mɨt yapɨrwe
nemtau hɨm neweikɨn sip newet menmen
enum hɨr nises Mɨtɨk Iuwe Krais.
22 *Mɨt ne weiwɨk me God neit Jerusalem
nemtau hɨm me menmen im epei man, te
hɨr nesiuwe Banabas ken wit Antiok kɨr
menmen.
23 *Hɨrak ken kɨri, hɨrak kɨr God
kerekyor yaaim, hɨrak han yaaik keriuweri
hɨrak ketpor hɨm manp te hɨr wen enises
Mɨtɨk Iuwe ekɨkre han kɨr iuwe.
24 *Banabas hɨrak mɨtɨk yaaik, God
Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kɨrak iuwe,
hɨrak kises God werek werek, te mɨt
yapɨrwe nises hɨm me Mɨtɨk Iuwe Krais.
25 *Mɨt yapɨrwe nises hɨm me Krais te
Banabas ken wit Tasas kɨnkatɨn Sol.
26 *Hɨrak kɨnkatɨn Sol ere kɨnapɨnek
keriyaak pɨke keiyɨk ken wit Antiok, hɨrak
pɨke ken wit Antiok kau en tito kiutɨp,
hɨrakɨt tau en tekite mɨt ne weiwɨk me God
teteikɨn mɨt yapɨrwe menmen, tetpor hɨm
me God. Hɨr neit wit ik e, mɨt han ninɨn
nekine niuk me mɨt nises hɨm me Krais, hɨr
mɨt Kristen.
27 *Me wɨ im, mɨt han profet kerek
newepyapɨr hɨm me God, nɨnaaiwɨr wit
Jerusalem nekiuwe nen wit Antiok.
28 *Mɨt nan nererik nemtau hɨm me
God, mɨtɨk kiutɨp ke mɨt in niuk mɨrak
Agabas hɨrak kekrit kerp nɨmɨn hɨr mɨt
nau nererik en, God Hɨmɨn Yaaik ketpɨwek
te hɨrak kewepyapɨr menmen im: Maain
wɨ mamnen te hawɨ ap kaknen kakrer wit
wit au, menmen mamu ni ap mamwo au
mami. (Menmen im epei man me wɨ mɨtɨk
iuwe gavman ke Rom Klodias hɨrak kinɨn
naanmɨpre mɨt.)
29 Mɨt nises hɨm me God en han
kitet hɨr niutɨp niutɨp nenke pewek mɨr

* **11:5** Ap 10:9-48 * **11:14** Ap 16:31 * **11:15** Ap 2:4 * **11:16** Ap 1:5 * **11:18** Ap 13:48, 14:27 * **11:19** Ap 8:1-4 * **11:21** Ap 2:41 * **11:22** Ap 4:36 * **11:23** Ap 13:43, 14:22 * **11:24** Ap 2:41, 6:5 * **11:25** Ap 9:30 * **11:26** 1Pi 4:16 * **11:27** Ap 13:1, 15:32 * **11:28** Ap 21:10

nanɨsiuwerem mamno wit Judia kerek
hawɨ ap kan keit ein menmen me ni ap
mewo au. Hɨram maa.
30 *Hɨr nenkerem nemaniyem, hɨr newet
Banabas ketike Sol pewek im hɨrakɨt teiyɨm
ten tewet mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt
ne God neit Jerusalem, tewetɨrem.

12

Mɨtɨk iuwe gavman King Herot kenep Jems kaa kewis Pita kekre wɨnak enuk

1 Me wɨ im mɨtɨk iuwe gavman King
Herot kinɨn naanmɨpre mɨt neit Isrel, hɨrak
kewaank mɨt han ne weiwɨk me God.
2 Hɨrak keithis Jems, Jon nɨkik kɨrak,
katɨp mɨt ne ami nɨrak hɨr nerekir teruk
kɨrak kewen keket.
3 *Hɨrak kaa, hɨrak Herot kertei mɨt ne
Isrel han yaaik neriuwe menmen hɨrak
epei kɨrɨakem, hɨrak wen kɨrɨak men-
men enum. Hɨrak keithis Pita kewisɨk
kekre wɨnak enuk me wɨ mɨt nererik han
tewenɨn menmen, hɨr naam bret yis mekr-
erem au.
4 Hɨrak kewis Pita kekre wɨnak enuk,
mɨt ne ami naanmɨprewek. Hɨr mɨt nar
16 hɨr nenkehan nɨre tekyaait tekyaait (4)
naanmɨpre Pita wɨtaan wanewik wɨtaan
wanewik. Herot han kitet wɨ mɨt nererik
han tewenɨn menmen hɨr naam men-
men epei au, hɨrak kaksiupanek kakno
witeik mɨt yapɨrwe nanɨrek hɨr nantɨp
nare nankɨp.
5 *Mɨt ne ami wen naanmɨpre Pita, te mɨt
miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk me God hɨr
nitehi God iuwe te kakɨkepik.

Ensel keithis Pita keriyaak ken kɨnaaiwɨr wɨnak enuk

6 *Wɨtaan wɨ miutɨp mɨtɨk King Herot
kaknen kakɨthis Pita kakno wit mɨt
yapɨrwe nanɨrek nankɨp, me wɨtaan ik
Pita kɨwaai kekre mɨtɨkɨt wik te ami ketɨn
ke nɨmɨn, hɨr newis sen me ain wik mewik,
mari hispɨnam me ami ek, pɨnam mari ami
ek. Mɨt ami han naanmɨpre ya weipɨr ke
wɨnak enuk eik e.
7 Hɨr naanmɨpre ya weipɨr, ensel ke God
kerp en kɨre si merhɨhe meit haau ek.
Hɨrak mɨtɨk ensel kewis his mau yapɨr ke
Pita kekotɨtek ketpɨwek kar ik: "Ti ekrit
waswas." Hɨrak epei ketpim, sen menke
mɨnaaiwɨr his mɨrak.
8 Hɨram mɨnaaiwɨr his mɨrak, Ensel pɨke
ketpɨwek kar ik: "Ti enke klos mit tokim
eriuwet su mit." Pita kɨrɨakem epei au,
ensel ketpɨwek kar ik: "Ti eriuwet saket kit
ti eisɨsa enen."
9 Pita kisesik kɨnaaiwɨr wɨnak enuk ken
wit eik. Hɨrak kepɨtari menmen ensel
kɨrɨakem hɨram werek o au. Hɨrak han
kitet hɨrak kɨwaai kɨtyak.
10 *Hɨrakɨt tɨnaaiwɨr weipɨr ke han ke
nɨmɨn. Epei au, hɨrakɨt tɨnaaiwɨr weipɨr
ke han ke wit eik ere tiun weipɨr wɨsenuk
ke ain ke nɨwa kɨkaisiu ke wit Jerusalem.
Weipɨr eik au tokik keit te hɨrekes kɨkaisiu,
hɨrakɨt ten wit eik. Hɨrakɨt tekiuwe ya,
ensel keweikɨnhis kɨre nɨme kɨnaiwɨrek,
11 Ensel kɨnaaiwɨr Pita, hɨrak kertei
mekam epei man te hɨrak katɨp kar ik:
"Hi hertei werek. God kesiuwe ensel
kɨrak ketauhis keriya hi hɨnaaiwɨr men-
men Herot ketike mɨt ne Isrel han kitet
nanrekyewem."
12 *Hɨrak han kitet menmen im ere
werek, hɨrak ken wɨnak ke Maria, miye pe
mɨtɨk Jon Mak, mɨt yapɨrwe nererik neit
ein hɨr nitehi God me Pita.
13 Pita kan kerp weipɨr ke wɨnak keit
witeik keretɨt weipɨr keket teruk. Mɨte
niuk mɨre Roda hɨre wɨrɨak menmen weit
pewek im au, hɨre wan wawɨr keimɨn
keretɨt weipɨr keket teruk.
14 Hɨre wen menep witehi war ik: "Ti
keimɨn?" Hɨrak kekɨke tonɨk mekre nɨkɨp
mɨre hɨre wertei hɨrak Pita. Hɨre wertei
hɨrak Pita, hɨre han yaaik wesiuknen wen
ein wɨkaisiu weipɨr au, watɨp mɨt en war
ik: "Pita kerp witeik."
15 *Hɨr newenuwehi nar ik: "Ti hetar-
itari." Au, hɨre weptɨp yapɨrwe war ik:
"Hɨrak kerp witeik." Hɨr natɨp nar ik: "Au,
hɨrak au, hɨmɨn kɨrak kerekek."
16 Hɨr wen natɨpan, Pita wen keretɨt
weipɨr te hɨr nare nanɨno nanɨrek. Hɨr
nɨkaisiu weipɨr nɨrek hɨr nehɨnhɨn.
17 *Hɨr nehɨnhɨn nesike yaanmi, Pita
kɨkɨam his kesiyor hɨrak katɨp kar ik: "Yi
eikintɨp." Epei au, hɨrak ketpor karkeik
Mɨtɨk Iuwe God ketɨwekhis keriyaak kan
kɨnaaipɨs wɨnak enuk ke gavman. Hɨrak
ketpor menmen im epei au, hɨrak ketpor
kar ik: "Yi eino eitɨp Jems ketike naiu
yinan han hɨm im hi epei hetpiyem." Hɨrak
ketpor epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wit ik kɨrɨr
ken wit hak kɨsawɨn kau en.
18 *Maain wanewik epei man, mɨt ne
ami neit wɨnak enuk hɨr nekrit han enuk
wɨsenuk hɨr natɨp nitehiyan nar ik: "Pita
ken neiyɨn?"
19 Mɨtɨk iuwe King Herot kesiuwe mɨt
ne ami han hɨr nɨnetnɨwek nɨetnɨwek au.
Hɨr nɨnetnɨwek au, Herot kitehi mɨt kerek
naanmɨpre Pita hɨr nepɨtari menmen te

* **11:30** Ap 12:25 * **12:3** Ap 4:3 * **12:5** Je 5:16 * **12:6** Ap 5:23 * **12:10** Ap 5:19 * **12:12** Ap 12:25, 15:37
* **12:15** Ap 26:24; Mt 18:10 * **12:17** Ap 13:16, 19:33, 21:40 * **12:18** Ap 5:22-24

hɨrak han enuk katɨp mɨt ne ami han nan-
torhis neriyei neri nanɨno nanɨnɨp nani.
Epei au, Herot kɨnaaiwɨr provins Judia
kekiuwe ken wit Sisaria.

Mɨtɨk iuwe King Herot kaki

20 *Mɨtɨk iuwe King Herot kepu wit Sis-
aria, hɨrak han enuk keriuwe mɨt ne wit
Taia ketike wit Saidon. Hɨr nerteiyek in ek
hɨrak kaknen te hɨr mɨt han nan nererik
nen nanɨr King Herot. Hɨr nɨpiun ein, hɨr
ninɨn natɨp mɨtɨk niuk mɨrak Blastas kerek
naanmɨpre menmen me wɨnak ke King
Herot, hɨr netpɨwek menmen hɨr hanhan
menmen me nɨpaa hɨr netike King Herot
han enuk neriuwehan hɨram nepei werek
emɨt. Hɨr netpɨwek epei au, hɨr nen nɨr
King Herot nitɨwekhi enkiyan enu enɨt
nentar hɨr neit menmen me wit King Herot
naanmɨprewem.
21 Me wɨ hɨrak nepei kɨmat, mɨtɨk iuwe
Herot keriuwet laplap me mɨtɨk iuwe hɨrak
keiyɨm kakɨr mɨt, hɨrak kan kau yeno
mɨrak me gavman katɨp mɨt hɨm mɨrak.
22 Hɨrak katɨp epei au, mɨt hɨr nɨnap
natɨp nar ik: "Hɨrak katɨp kɨpre God
kerekek. Kɨre mɨtɨk au.
23 *Wasenum hɨrak mɨtɨk ensel ke God
kenip Herot hɨrak kɨnap kentar hɨrak
ap keweni ketpor, "Hi God au, hi mɨtɨk
kerekek." Henek mɨre pɨnike maak tu
kɨrak te hɨrak kaa.
24 *Te mɨt miyapɨr yapɨrwe nerer wit wit
nemtau hɨm me God hɨr nisesim.
25 *Banabas ketike Sol hɨrakɨt tewet mɨt
neit wit Jerusalem pewek. Me wɨ im hawɨ
ap kan te menmen me ni mɨr ap mewo
au. Hɨrakɨt tewɨr pewek epei au, hɨrakɨt
teithis Jon Mak ketikeret pɨke tekiuwe ten
wit Antiok.

13

*Mɨt ne God neit Antiok neriuwet Ban-
abas ketike Sol tatwepyapɨr hɨm me God*

1 *Mɨt han profet kerek newepyapɨr hɨm
me God, hɨr netike mɨt han tisa kerek
neteikɨn mɨt kerek nises hɨm me God
neteiknor menmen God hanhan hɨr enis-
esim, hɨr nepu netike mɨt kerek newenɨpi
niuk me God neit wit Antiok. Profet
netike tisa niuk mɨr im: Banabas, Simion,
kerek mɨt han nekine niuk mɨrak ham
'Naisa' o 'Yɨnk nɨpɨak', hɨrakɨt tekite Lu-
sias ke provins Sairini, maneyen kerek
nɨpaa hɨrak ketike mɨtɨk iuwe King Herot
kinɨn naanmɨpre mɨt, hɨrakɨt tekiyakɨt tau
wɨnak kiutɨp, hɨrak ketike mɨtɨk Sol.
2 *Me wɨ ham, hɨr mɨt in ap naam
menmen te hɨr nitehi God, God Hɨmɨn
Yaaik ketpor, "Yi yehimɨtan Banabas
ketike Sol, hɨrakɨt tɨrɨak menmen hi epei
hehimɨtenɨwekɨtem tatrɨakem."
3 *Hɨrak ketpor epei au, hɨr wen nɨnpɨ
maan nepu, hɨr nitehi God. Hɨr nitehi God,
hɨr newis his menterikɨt hɨr neriuwetet
ten.

*Hɨrakɨt tatɨp mɨt miyapɨr hɨm me Krais
teit Saipras*

4 *God Hɨmɨn Yaaik keriuwetet ten wit ke
wan eik niuk mɨrak Selusia. Hɨrakɨt ten
wit Selusia, hɨrakɨt tau sip ten wit Saipras
kerek wan kimaak keketik.
5 *Hɨrakɨt tau sip ten wit iuwe Saipras,
hɨrakɨt ten wit Salamis ten wɨnak ke mɨt ne
Isrel nau nererik nekine hɨm me Moses en,
hɨrakɨt tewepyapɨr hɨm me God tatɨp mɨt
em. Hɨrakɨt nɨpaa teithis mɨtɨk Jon Mak
hɨrak kan kakɨkepikɨt.
6 Hɨrakɨt teke tɨ terekir wit Saipras ke
nɨmɨn ten ere tɨpiun wit pɨnak ein niuk
mɨrak Pefos. Hɨrakɨt ten en tɨr mɨtɨk kertei
ketenwo henpɨn ketike menmen mar im,
niuk mɨrak Ba-Jisas. Hɨrak ke weiwɨk me
Isrel, hɨrak katɨp hɨrak kewepyapɨr hɨm
God ketpɨwekem, te au, hɨrak kemipɨn.
7 Hɨrak wariyakɨt ke Sesias Polas kerek
kinɨk naanmɨpre mɨt nau wit wan kimaak
keketik, hɨrak mɨtɨk kertei menmen werek
werek. Mɨtɨk Sesias Polas kenɨne Banabas
ketike Sol tan tɨrek tentar hɨrak hanhan
kemtau hɨm me God.
8 *Hɨrak hanhan kemtau hɨm me God
te mɨtɨk Ba-Jisas kerek ketenwo henpɨn
menmei menmei niuk mɨrak me hɨm Grik
hɨram Elimas, hɨrak katɨp kekɨnɨwekɨt hɨm
mɨrakɨt. Hɨrak han kitet kakri han ke mɨtɨk
iuwe gavman Sesias Polas te hɨrak ap kises
hɨm me God hɨrakɨt tewepyapɨrem.
9 Hɨrak wen kari han kɨrak te Sol kerek
mɨt nenewek niuk mɨrak me hɨm Grik hɨr
nekinaam Pol, God Hɨmɨn Yaaik kau kekre
han kɨrak hɨrak kepɨr mɨtɨk ik,
10 ketpɨwek kar ik: "Ti nɨkan ke Seten,
ti hɨre mɨtɨk enuk ti hɨnapen hɨm yaaim.
Han kit kertei werek werek menmen
enum me memipɨn mekite menmei men-
mei enum te hekrit hekrit ti eweikɨn hɨm
yaaim me God mɨre hɨm enum memipɨn.
11 *In ek Mɨtɨk luwe God kakitep te wɨ
ham ti ap ehɨr menmen au. Ti nanamɨr toto
ere wɨ God kehimɨtanem epei au mesi."
Hɨrak katɨp epei au, wasenum menmen
mɨre napɨ mesɨwek nanamɨr, hɨrak keke

* **12:20** 1Kin 5:11; Esi 27:17 * **12:23** Dan 5:20 * **12:24** Ais 55:11; Ap 6:7, 19:20 * **12:25** Ap 11:29-30, 12:12, 15:37 * **13:1** Ap 11:27 * **13:2** Ap 9:15; Ga 1:15-16 * **13:3** Ap 6:6 * **13:4** Ap 15:39 * **13:5** Ap 12:12, 13:13 * **13:8** 2Ti 3:8 * **13:11** Ap 9:8

tɨ kɨnkatɨn mɨtɨk hak kaktɨwekhis kakteiknɨwek ya.
12 Mɨtɨk iuwe gavman Sesias Polas kɨr menmen im, hɨrak kises hɨm me God. Hɨrak han kekrit keriuwe hɨm hɨrakɨt tetpɨwek ke Mɨtɨk luwe Krais.

Hɨrakɨt tatɨp mɨt hɨm me Krais teit wit Antiok ke provins Pisidia

13 *Pol ketike wariyakɨt tɨrak tɨnaaiwɨr Pefos tau sip terekir wan ten wit Pega ke provins Pamfilia. Me wɨ im Jon Mak kɨnaiwɨret pɨke ken wit Jerusalem.
14 Hɨr nɨnaaiwɨr Pega neke tɨ nen wit Antiok ke provins Pisidia hɨrakɨt tau en. Hɨrakɨt tau en, me wɨ Sabat kerek mɨt nererik nekine hɨm me Moses, hɨrakɨt ten tau tetikeri neit wɨnak eik e.
15 *Hɨrakɨt tau tetikeri neit wɨnak eik, hɨrakɨt temtau mɨt nekine hɨm Moses kewisɨm mau tɨwei metike hɨm mɨt profet nɨpaa newisɨm mau tɨwei. Hɨr mɨt iuwe nekinaam epei au, hɨr neriuwet mɨtɨk kan kitɨwekɨthi kar ik: "Taiu yinakɨt, hɨm meiyam mepeit yi eiyɨpim eikaap mɨt eiriuwerem o au?"
16 *Hɨrakɨt tewenhi te Pol kekrit kɨkɨam his mɨrak katɨp kar ik:

"Nai yinan yetike mɨt in ap ne weiwɨk me Isrel yi yewenɨpi God. Yi yapɨrwe nɨkɨp emnep eiyɨmtau hɨm!

17 *Hɨrak God kerek haiu mɨt ne Isrel mewenɨpiyek, nɨpaa hɨrak kehimɨtan maamrer naiu kerekyor hɨr nɨre yapɨrwe me wɨ hɨr nau wit Isip nar ke mɨt ne wit hak in ek hɨr nau netikewai. Maain God epei keriyeiri (o keriyeiyi) nen nɨnaaiwɨr Isip keriuwe menmen iuwe hɨrak kɨrɨakem.
18 *Me 40 tito hɨrak naanmɨpror keit yaank tenhaan weinɨm ap mɨt newi, te hɨrak kɨnaain menmen hɨr nerekɨwekem.
19 *Epei au, hɨrak kenep mɨt miyapɨr ne weiwɨk hispɨnak wik (7) neit wit Kenan kanɨp kenepi kewet mɨt ne Isrel tɨ im kar ke nɨpaa hɨrak ketpim. Hɨm newim ere 450 tito.
20 *Me wɨ God kehimɨtan mɨt nɨre masistret, hɨr nɨkaap mɨt ne Isrel nepɨr mɨt enun nepan nanɨno. God kehimɨtan mɨt narik ere maain wɨ mɨtɨk Samyuel hɨrak profet kɨkaru hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt.
21 *"Me wɨ im, mɨt ne Isrel nitehi Samyuel kehimɨtan mɨtɨk hɨrak kakre king hɨrak kakinɨni naanmampri, te God kehimɨtan mɨtɨk Sol nɨkan ke mɨtɨk Kis ke weiwɨk miutɨp me maam Bensamin. Hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt ne 40 tito.
22 *Maain God kepɨrek kehimɨtan Devit hɨrak kekrehɨr ke Sol. God katɨp ke Devit kar ik: 'Hi hertei mɨtɨk ik Devit hɨrak nɨkan ke Jesi, hɨrak mɨtɨk kar ke hi hanhanek kakises menmen hi hanhan hɨrak kakisesim.'
23 *Nɨpaa God katɨp hɨrak kakriuwet mɨtɨk hak hɨrak kaknen kakɨkaap mɨt ne Isrel kaktorhis nanu werek werek. Mɨtɨk Jisas ke weiwɨk me maam kɨrak Devit, God kehimɨtanek hɨrak Krais kɨkaap haiu mɨt ne Isrel.
24 *"Jisas kewepyapɨr menmen iuwe hɨrak kakrɨakem wen au, mɨtɨk Jon katɨp mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel hɨr enweikɨn sip enwet menmen enum te hɨrak kakɨri.
25 *Hɨrak Jon kɨrɨak menmen mɨrak kerek God kehimɨtanek kɨrɨakem. Hɨrak kɨrɨakem menep epei au, hɨrak kitehi mɨt kar ik: 'Yi han kitet hi keimɨn?' Hi ap Mɨtɨk Krais te yi yemeriyɨwek kaknen. Au, yi yemtewek. Hɨrak kakisɨsa kerekek kaknen hɨrak Mɨtɨk luwe hi au hɨre mɨtɨk enuk weinɨk."
26 Pol wen katɨp kar ik: "Nai yinan nepenyerer ne Ebraham, yi yetike mɨt han in kerek yewenɨpi God. God epei keriuwetai mɨtɨk te kewepaiyapɨr hɨm yaaim me hɨrak kakɨthis haiu mɨt.
27 *Mɨt nepu wit Jerusalem netike mɨt iuwe ninɨn naanmɨprai hɨr netariyek hɨrak Mɨtɨk God kehimɨtanek hɨrak kan kɨkaap haiu mɨt ne Isrel. Hɨr netari hɨm nɨpaa mɨt profet newisɨm mau tɨwei me mɨtɨk ik, hɨram me wɨ Sabat yapɨrwe hɨr nekinaam. Hɨr nesiuwerek ken wɨnak ke kaunsil nesiuwe hɨm nises menmen nɨpaa mɨt profet netpim mamnen.
28 *Hɨr ap nɨnapɨn menmen enum hɨrak kɨrɨakem au, te hɨr wen neriuwetek ken mɨtɨk iuwe gavman Pailat nitɨwekhi hɨrak kaknep Jisas hɨrak kaki.
29 *Hɨr nerekyɨwek menmen yapɨrwe hɨm me God mau tɨwei profet newisɨm natɨp hɨram mamnen. Hɨr nerekyɨwekem epei au, hɨrak kaa hɨr newenkekik kentar nu tentarakɨt hɨrak kaa, hɨr newisɨk kekre hei ke han.
30 *Au, hɨrak God kɨkɨak hɨrak kepu.
31 *Me wɨ yapɨrwe hɨrak kewepyapɨr hɨrekes mɨt nɨpaa nɨnaaiwɨr wit Galili nen wit Jerusalem netikerek, hɨr nɨrek. In ek

* **13:13** Ap 12:12, 13:5, 15:38 * **13:15** Ap 15:21 * **13:16** Ap 12:17 * **13:17** Eks 1:7, 6:6, 12:51 * **13:18** Eks 16:35, Nam 14:34, Diu 1:31 * **13:19** Diu 7:1; Jos 14:1 * **13:20** Het 2:16; 1Sml 3:20 * **13:21** 1Sml 8:5, 19, 10:20-24 * **13:22** 1Sml 13:14, 16:13; Sam 89:20 * **13:23** 2Sml 7:12-16; Ais 11:1 * **13:24** Mt 3:1-2 * **13:25** Jo 1:20, 27 * **13:27** Jo 16:3; Ap 3:17 * **13:28** Mt 27:22-23 * **13:29** Mt 27:59-60 * **13:30** Ap 2:24 * **13:31** Ap 1:3, 8 * **13:32-33** Sam 2:7

hɨr newepyapɨr menmen im natɨp mɨt ne
Isrel em.
32-33 *"Im ek haiu man metpi hɨm yaaim
me mɨtɨk Krais. Menmen nɨpaa God
katɨp maamrer naiu ketporem, hɨrak in ek
kerekyei haiu nepenyerer nɨr kerekyeiyem
kentar hɨrak kɨkɨak Jisas kekrit kepu. Hɨm
me menmen im mau tɨwei Sam nɨpaa mɨt
newisɨm mar im. Hɨram matɨp:
'Ti nɨkan kai. Petepin hi hɨre Haai kit.'
34 *God katɨp hɨm im me maain hɨrak
kakɨkɨak Jisas pɨke kakɨkrit kaku, kaki
kaku kakɨt au. Hɨm mau tɨwei matɨp mar
im:
'Maain hi erekyi yaaim entar hɨm nɨpaa hi
atɨp Devit hi ewetɨwekem.'
35 *Devit kewis hɨm ham mar ik:
'Hi hertei werek ti God ap ewis ti
ehimɨtanek kakɨkaap mɨt ye yɨnk
kɨrak kaknɨn kakɨkre hei taau.'
36 *Devit hɨrak Mɨtɨk Krais God ke-
himɨtanek au. Hɨrak kɨrɨak menmen God
hanhan hɨrak kisesim, hɨrak kepu me wɨ
God kehimɨtanek, te hɨrak kaa. Hɨrak
kaa, mɨt newisɨk kekre hei menep hei ke
maamrer nɨrak, hɨrak kɨwaa en kesine keit.
37 Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek
kɨkaap haiu mɨt ne Isrel hɨrak kɨwaai ke-
sine au. God kɨkɨak hɨrak pɨke kekrit kepu.
38 *Naiu yinan haiu metpi yi mɨt in
yapɨrwe hɨm im mentar menmen hɨrak
Jisas kɨrɨakem, hɨrak kasɨsak menmen
enum yi yɨrɨakem.
39 *Nɨpaa hɨm me Moses yi yisesim hɨram
ap werek mamɨsak menmen enum yi
yɨrɨakem te God katɨp yi yaain au. In ek
mɨt kerek nises hɨm me Jisas, hɨrak kasɨsak
menmen enum mɨr te God katkɨp hɨr mɨt
yaain.
40 Yi naanempre hɨras te menmen nɨpaa
mɨt profet newisɨm mau tɨwei hɨram ap
manmen yi mɨt.
41 *Hɨram matɨp mar im:
'Yi mɨt yi yɨnan yipɨr yewɨrek yentar hɨm
me God. Yi han kitet yapɨrwe yi
yayi yayɨwaank hɨras me menmen
hi hɨrɨakem me wɨ yi yepu tɨ, hɨram
menmen mɨtɨk hak kewepyapɨrem
ketpiyem te yi ap eiyisesim au.'
42 Pol katɨp epei au, hɨrak ketike Ba-
nabas tɨnaaiwɨr wɨnak kerek mɨt nekine
hɨm me Moses eik, hɨrakɨt tepno, mɨt han
netpɨwekɨt me wɨ Sabat ham hɨrakɨt pɨke
tatnen tatwepyapɨr hɨ mei me menmen
hɨrakɨt tetpim.
43 *Mɨt neit wɨnak ek nen witeik epei au,
mɨt ne weiwɨk me Isrel netike han ap ne
weiwɨk me Isrel au, hɨr nises hɨm me God,
hɨr nises Pol ketike Banabas. Hɨrakɨt tetpor
tekekyor han te hɨr enises menmen yaaim
God kɨrɨak mɨt em.
44 Me wɨ ham Sabat epei man, mɨt ne wit
nen nereik wɨnak kerek hɨr nekine hɨm me
Moses nekrerek eik nenewo ere menep wit
weinɨk te hɨr nanɨmtau hɨm me God.
45 *Me wɨ kerek mɨt ne weiwɨk me Isrel
nɨr mɨt yapɨrwe nererek en, hir yɨnk enuk
neriuwerem te hɨr natɨp enum me Pol
nemnɨnɨwek hɨm mɨrak.
46 *Hɨr nemnɨnɨwek hɨm mɨrak, Pol
ketike Banabas tatɨp hɨm iuwe teneri tar
ik: "Yi eiyɨmtewen. Hɨram yaaim te yi mɨt
yinɨn yemtau hɨm me God. Au, yi yeweikɨn
sip yewetɨwem, yi han kitet yi ap yaain te
yi yises hɨm im mamkaap yi yayu yaitlike
God, te hawɨr wauno wewepyapɨr hɨm me
God mamno mɨt ap ne weiwɨk mi me Isrel.
47 *Mɨtɨk luwe God ketpawɨr keriuwe
hɨm mɨrak katɨp kar ik:
'Hi ehimɨteni yi yire si meteikɨn mɨt ya ke
wɨtaan te yi eiteikɨn mɨt han kerek
ap ne weiwɨk me Isrel nerer wit
wit eiteiknor hɨr nanises hɨm me
God te hɨr nanu werek werek God
kaktorhis.' "
48 *Mɨt miyepɨr ap ne weiwɨk me Isrel
epei nemtau menmen im te hɨr han yaaik
wɨsenum hɨr natɨp, "Hɨm me God hɨram
yaaim wisenum." Mit miyapɨr kerek God
nɨpaa kehimɨteni hɨr nanu nanɨt nantik-
erek tipmain tipmain enum eik hɨr nises
hɨm mɨrak.
49 Mɨt natɨp hɨm me Mɨtɨk luwe God
hɨram men merer wit wit me provins ein.
50 *Te mɨt han ne weiwɨk me Isrel nari
han ke mɨt iuwe ninɨn naanmɨmpre mɨt ne
wit, hɨr netike miyapɨr iuwe han hɨr nises
hɨm me Moses, hɨr nɨrɨak Pol ketike Ban-
abas enum hɨr nepɨret tɨnaaiwɨr provins
kɨr.
51 *Hɨr nepɨret tɨnaaiwɨr provins kɨr te
hɨrakɨt tɨtanɨk toni waniu (o win) mau
laplap mɨrakɨt teteiknor hɨr mɨt enun
neweikɨn sip newet God. Epei au, hɨrakit
ten wit Aikoniam.
52 Mɨt kerek nises hɨm me God neit wit
Antiok hɨr han yaaik nepu, God Hɨmɨn
Yaaik kau kekreri keneisesi.

14

Pol ketike Banabas ten wit Aikoniam

1 Hɨrakɨt epei tan wit Aikoniam hɨrakɨt
tɨrɨak menmen mar nɨpaa hɨrakɨt tɨrɨakem
teit wit Antiok ke provins Pisidia. Hɨrakɨt

* **13:34** Ais 55:3 * **13:35** Sam 16:10 * **13:36** Ap 2:29 * **13:38** Ap 10:43 * **13:39** Ro 10:4 * **13:41** Hab 1:5
* **13:43** Ap 11:23; 14:22 * **13:45** Ap 14:2 * **13:46** Ap 3:26, 18:6; Lu 7:30 * **13:47** Ais 49:6 * **13:48** Ap 11:18
* **13:50** Ap 17:4, 12 * **13:51** Mt 10:14; Ap 18:6

ten wɨnak ke mɨt ne Isrel nau nererik
nekine hɨm me Moses ein eik, tatɨp mɨt hɨm
yaaim me Krais te mɨt yapɨrwe ne weiwɨk
me Isrel netike mɨt yapɨrwe ap ne weiwɨk
me Isrel nises hɨm mɨrakɨt.
2 *Mɨt han ne weiwɨk me Isrel hɨr
nɨnapen nises hɨm mɨrakɨt hɨr nari han ke
mɨt ap ne weiwɨk me Isrel te hɨr nɨnapen
mɨt nanises hɨm yaaim me Krais.
3 *Hɨrakɨt aposel tepu en wɨ yapɨrwe,
hɨrakɨt ap tɨnapen au. Hɨrakɨt tatɨp mɨt
miyapɨr hɨm me Mɨtɨk Iuwe Krais. Mɨtɨk
Iuwe kekepikɨt te hɨrakɨt tɨrɨak menmen
yaaim tɨkaap mɨt miyapɨr nɨnap o his
hɨt enum hɨr nɨre yaain. Mɨt en nertei
hɨm hɨrakɨt tetpim me Jisas Krais epei
kerekyei haiu mɨt haiu yaain, hɨm mɨrakɨt
hɨram yaaim mentar menmen yaaim hɨr
nɨr hɨrakɨt tɨrɨakem.
4 Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne wit ik e, hɨr
newep nau nɨmɨn. Han pɨnan netike mɨt
ne weiwɨk me Isrel, han pɨnan netike
aposel.
5 *Mɨt han ne weiwɨk me Isrel netike
mɨt han au, hɨr netike mɨt iuwe nɨr han
kitet nanɨnep hɨrakɨt aposel neriuwe nan
te hɨrakɨt tati.
6 *Au, hɨrakɨt aposel temtewem, hɨrakɨt
tɨrɨr ten wit Listra ketike Debi, hɨram wit
me provins Likionia, hɨram metike wit
ham menep.
7 Hɨrakɨt tepeit en tetpor hɨm yaaim me
Krais.

Hɨrakɨt tepu Listra ketike Debi mɨt newir nan nenep Pol

8 *Mɨtɨk kiutɨp keit wit Listra hɨt mɨrak
enum me wɨ miye winaak ere in te hɨrak
kekrit keke tɨ au.
9 *Hɨrak kau tɨ kemtau Pol katɨp hɨm me
God. Pol kɨrapɨrwek kertei hɨrak kises hɨm
me Krais werek te hɨrak kakɨkepik.
10 Hɨrak katɨp mɨtɨk ik hɨm iuwe kar ik:
"Ti ehɨn ekrit ehɨrp eriuwe hɨt mit." Hɨrak
ketpɨwek epei au, mɨtɨk kehɨn kekrit kerp
keke tɨ.
11 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe nɨr menmen
im Pol kɨrɨakem, hɨr nɨnap natɨp neriuwe
hɨm mɨr Likionia, "God kenipet hɨrakɨt
teweikɨnhis tɨre haiu mɨt tekiuwe tan tɨ."
12 Hɨr nekine Banabas hɨrak Sus. Hɨr
nekine Pol hɨrak Hemes nentar hɨrak
kerekek katɨp menmen kar ke hɨr han kitet
Hemes ketpim.
13 Wɨnak ke tɨpir Sus kau keit witeik
kɨrapɨt ke wit iuwe eik e. Mɨtɨk pris
kerek naanmɨpre wɨnak ik e keit bulmakau
metike timen keiyɨm kan kewisɨm meit ya
weipɨr ke nɨwa. Hɨrak ketike mɨt en han-
han nenep bulmakau neit hemkre neiyɨm
nehɨn teinɨk newenɨpi aposel.
14 Ewaai meruri Pol ketike Banabas
tertei menmen mɨt nare nanrɨakem hɨrakɨt
tewepep klos mɨrakɨt teteikɨn mɨt hɨr han
enuk hɨrakɨt tesiuknen tewep mɨt tetɨn ke
nɨmɨn
15 *tɨnap tatɨp tar ik: "Yi mɨt yenmak
te yi yɨrɨak menmen im e? Hawɨr mɨtɨkɨt
keretet wɨre yi mɨt. Hawɨr epei wan wetpi
hɨm yaaim me Krais, te yi eiweikɨn sip
eiwet menmen im weinɨm yi eiyises God
hɨrak kepu. Hɨrak kerekek kɨrɨak nepni, tɨ
wan eik metike menmen yapɨrwe mewim.
16 *Nɨpaa hɨrak kewis mɨt nises han kɨr
hɨr newenɨpi God weinɨm memipɨn,
17 *te hɨrak nɨpaa ere in keteikɨn mɨt
hɨrak kepu keriuwe menmen yaaim hɨrak
kɨrɨakem. Hɨrak kesiuwi hawɨ keke nepni
kan, kenip menmen mi yapɨrwe mewo
yaaim meriuwe wɨ mɨram. Hɨrak keweti
menmen yaaim te yi han yaaik yayu."
18 Hɨrakɨt tatɨp menmen im te menep
hɨrakɨt ap teweni te hɨr nenep bulmakau
neit hemkre neiyɨm nehɨnet newenɨpi niuk
mɨrakɨt.
19 *Mɨt han ne weiwɨk me Isrel nau wit
Antiok ke provins Pisidia hɨr netike han ne
wit Aikoniam nan nari han ke mɨt yapɨrwe
neriuwe hɨm mɨr, hɨr newɨr nan nenep
Pol. Hɨr newɨr nan nenep Pol, hɨr han
kitet hɨrak nepei kaa, te hɨr nari yɨnk kɨrak
neiyɨk nan newɨrek ken kɨnaaiwɨr wit kɨr
kɨwaai keit.
20 Hɨrak kɨwaai keit o, mɨt nises hɨm me
Krais hɨr nan nererik nerp neweiknɨwek.
Hɨr nerp neweiknɨwek, hɨrak Pol kekrit
ketikeri pɨke nariyaan nen wit eik.
Wanewik, Pol ketike Banabas tariyakɨt ten
wit Debi. Hɨrakɨt pɨke ten wit Antiok ke
provins Siria.
21 *Pol ketike Banabas tatɨp mɨt hɨm
yaaim me Krais teit wit Debi te hɨr mɨt
yapɨrwe nemtau hɨm nisesim. Epei au,
hɨrakɨt pɨke ten wit Listra ketike wit Aiko-
niam. Ten ein epei au, hɨrakɨt pɨke ten wit
Antiok ke provins Pisidia.
22 *Hɨrakɨt tɨkaap mɨt kerek nises hɨm
me God en te hɨr han tokik nepu, hɨr
wen nises hɨm yaaim me Krais wɨsenum.
Hɨrakɨt tetpor, "Haiu mɨt menmen enum
yapɨrwe mamraiwaank in ek te maain haiu
mamu han yaaik God kakinɨn naanmam-
prai."

* **14:2** Ap 13:45 * **14:3** Mk 16:20; Ap 19:11 * **14:5** Ap 14:19; 2Ti 3:11 * **14:6** Mt 10:23 * **14:8** Jo 9:1; Ap 3:2 * **14:9** Ap 3:4; Mt 9:28 * **14:11** Ap 28:6 * **14:15** Ap 10:26; Sam 146:6 * **14:16** Ap 17:30 * **14:17** Sam 147:8; Jer 5:24 * **14:19** Ap 17:13; 2Ko 11:25; 2Ti 3:11 * **14:21** Mt 28:19 * **14:22** Ap 11:23, 15:32, 18:23; Mt 7:14; 1Te 3:3 * **14:23** Ap 13:3

23 *Ne mɨt nerer wit wit nises hɨm me
God nererik newepnɨpi niuk mɨrak hɨrakɨt
tehimɨtan mɨt iuwe hɨr ninɨn naanmɨpre
mɨt en. Hɨrakɨt nɨnpɨ makɨt hɨrakɨt
titehi Mɨtɨk Iuwe kerek hɨr nisesik, hɨrak
kakɨkepikɨt.

Pol ketike Banabas pɨke ten Antiok ke provins Siria

24-25 Pol ketike Banabas teke tɨ ere ten
tɨnaaiwɨr provins Pisidia hɨrakɨt ten tɨpiun
provins Pamfilia. Hɨrakɨt ten wit Pega
hɨrakɨt tatɨp mɨt ein hɨm yaaim me Krais.
Epei au, Hɨrakɨt ten wit Atelia kerek keit
wan eik. Epei au,

26 *hɨrakɨt tau sip pɨke ten wit Antiok
hak wit kerek nɨpaa mɨt nehimɨtenikɨt
nitehi God naanmampɨrɨwekɨt me menmen
hɨrakɨt in ek epei tɨrɨakem.

27 *Hɨrakɨt tɨpiun Antiok epei au, hɨrakɨt
tari mɨt ne weiwɨk me God en hɨr nererik,
hɨrakɨt tetpor menmen yapɨrwe God
kekepikɨt tɨrɨakem, hɨrak keteikɨn hɨrak
hanhan mɨt ap ne weiwɨk me Isrel hɨr
nanisesik.

28 Hɨrakɨt tatɨp epei au, hɨrakɨt tau tetik-
eri me wɨ yapɨrwe.

15

Mɨt yapɨrwe nises God nererik neit Jerusalem newepnak netpep menmen

1 *Mɨt han ne provins Judia nen wit
Antiok natɨp mɨt nises hɨm yaaim me Krais
nar ik: "Yi ap yerekir yɨnk ki kar ke nɨpaa
Moses ketpim te God ap kaktihis yi eitik-
erek eiyu au."

2 *Pol ketike Banabas hɨrakɨt tetike mɨt in
hɨr newepnak natɨp menmen im yapɨrwe,
hɨr nenehan. Hɨr nenehan te mɨt ne
weiwɨk me God en han kitet nanriuwet Pol
Banabas tekite mɨt han en ne Antiok te
hɨr nanɨno wit Jerusalem nanɨr mɨt aposel
netike mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne
weiwɨk miutɨp me God ein nanitorhi me
menmen im.

3 Mɨt ne weiwɨk me God neit Antiok
neriuweti nen. Hɨr nepno newep provins
Finisia ketike Sameria, hɨr natɨp mɨt en, "Yi
mɨt ap ne weiwɨk me Isrel yi eiweikɨn sip
eiwet menmen enum eiyises God." Mɨt en
kerek nises hɨm me God nemtewem te hɨr
han yaaik neriuwerem.

4 *Hɨr nɨpiun Jerusalem epei au, mɨt
aposel, mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne
weiwɨk me God en netike mɨt en nises hɨm
me God nererik newenɨpi God, hɨr han
yaaik neriuwe mɨt han nan. Pol ketike
Banabas hɨrakɨt tetpor menmen yapɨrwe
God kekepikɨt tɨrɨakem.

5 Hɨrakɨt tetpor epei au, mɨt han ne Farisi
kerek in ek nises God hɨr ninɨn nises hɨm lo
me Moses hɨr nekrit natɨp nar ik: "Mɨt ap
ne weiwɨk me Isrel hɨr enrekir yɨnk kɨr hɨr
enises hɨm nɨpaa Moses ketpim."

6 Hɨr natɨp epei au, mɨt aposel netike mɨt
iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne weiwɨk me
God en hɨr nau nererik newepnak natɨpan
menmen im.

7 *Hɨr newepnak natɨpan yapɨrwe epei
au, Pita kekrit katɨp, "Nai yinan, yi yertei
nɨpaa enum eik God ke haiu mɨt ke-
himɨtena hi hewepyapɨr hɨm yaaim me
Krais hetpim men mɨt ap ne weiwɨk me
Isrel te hɨr nemtewem nisesim.

8 *God hɨrak kertei han ke mɨt keteiknai
hɨrak han yaaik te mɨt ap ne weiwɨk me
Isrel hɨr nisesik. Haiu merteiyem mentar
hɨrak kesiuwe God Hɨmɨn Yaaik kewetɨrek
kar ke nɨpaa hɨrak kewetaiyek.

9 *God kɨrɨak menmen miutɨp me haiu
mɨt metike hɨr mɨt ne weiwɨk ham. Hɨrak
kesak menmen enum hɨr nɨrɨakem mentar
hɨr nises hɨm mɨrak.

10 *In ek yi yenmak te yi einip God han
enuk keriuwe menmen me hɨm me Moses
yi han kitet mɨt kerek nises God hɨr enis-
esim? Menmen im hɨram mɨre menmen
miyapɨr neremtɨt hɨram nɨmenum, hɨram
mamnip han kɨr enum me menmen enum
weinɨm. Nɨpaa maamrer nai netike haiu
mɨt in ek ap nises menmen me Moses
werek werek au.

11 *Au, haiu han kitet God kaktaihis kakɨr
ke hɨrak kakɨthis mɨt han en kakɨntar
Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hanhanai kerekyai
yaaim. Hɨm me Moses au."

12 *Pita katɨp epei au, Mɨt nekintɨp nau
neit nemtau Banabas ketike Pol hɨrakɨt
tetpor menmen yaaim me mɨt his hɨt enum
o menmen meiyam enum hɨr nɨre yaain,
God kekepikɨt te hɨrakɨt tɨrɨakem me mɨt
miyapɨr ne weiwɨk ap me Isrel.

13 Hɨrakɨt tatɨp epei au, Jems katɨp hɨm
mɨrak kar ik: "Nai yinan, nɨkɨp emnep
eiyɨmtau menmen im!

14 *Saimon epei ketpai me wɨ God kinɨn
keteiknai hɨrak hanhan mɨt ap ne weiwɨk
me Isrel hɨrak kari mɨt han ne mɨt han en
hɨr mɨt nɨrak.

15 Nɨpaa mɨt profet natɨp me menmen im
mar ke haiu metpim. Hɨm mau tɨwei hɨr
newisɨm matɨp mar im:

16 *'Maain hi Mɨtɨk Iuwe God hi pɨke anen
akaap mɨt ne weiwɨk me maam kɨr

* **14:26** Ap 13:1-2, 15:40 * **14:27** Ap 11:18, 15:4, 12 * **15:1** Ga 5:2 * **15:2** Ap 11:30; Ga 2:1 * **15:4** Ap 14:27 * **15:7** Ap 10:1-43 * **15:8** Ap 10:44, 11:15 * **15:9** Ap 10:34-35 * **15:10** Mt 11:30; Ga 3:10, 5:1 * **15:11** Ga 2:16; Ef 2:5-8 * **15:12** Ap 14:27; Ga 2:9 * **15:14** Ap 15:7-9 * **15:16** Emo 9:11-12

Devit. Hɨr enun nɨre wɨnak epei
kewen te hi pɨke ekepi hɨr nanu
werek nar ke wɨnak hi pɨke eimaak
ekɨrp.
17 Hi hɨrɨak menmen im te mɨt ne weiwɨk
ham nerer wit wit nanisɨsa, mɨt
kerek hi hehimɨteni hɨr mɨt nai.'
18 Nɨpaa Mɨtɨk Iuwe God kewepyapɨr hɨm
im ketpim.
19 "Hi Jems hi han kitet te haiu ap
mamɨwaank mɨt han ne weiwɨk ham hɨr
neweikɨn sip newet menmen enum nises
God.
20 *Haiu emwis tɨwei emsiuwerem emno
emɨtpor te hɨr ap nanɨm menmen mɨt
han newepwar newet tɨpir weinɨm em
mentar God keriuwesɨsem hɨram enum.
Im metike hɨr ap nariyanhis newenɨnem,
hɨr ap nanɨm samiyak mɨt newers tɨmɨr
namɨp neriuwe hemkre ap mewen au hɨr
ap nanɨm hemkre mei kike au.
21 *Me wɨ Sabat yapɨrwe mɨt epei nekine
hɨm me Moses neit wɨnak kerek mɨt
nererik nekine hɨm mɨrak. Mɨt nerer
wit wit nekine hɨm mɨrak natɨp mɨt em.
Hɨram ap yaaim te mɨt ap ne weiwɨk me
Isrel nau netike mɨt ne Isrel nekre wɨnak
mɨt nerer ein ein neit nenipi yɨnk enum
nentar hɨr ap nises menmen Moses nɨpaa
keriuwesɨsem."

Mɨt neit Jerusalem nesiuwe tɨwei ken mɨt ap ne Isrel

22 Hɨr natɨp epei au, mɨt aposel netike
mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt ne God
en, hɨr netike mɨt yapɨrwe nises God en
hɨr han kitet nehimɨtan mɨt han neriuweti
nanɨno Antiok nantike Pol, Banabas. Hɨr
nehimɨtan Judas, mɨt nekine niuk mɨrak
ham Basabas, hɨrak ketike Sailas. Mɨt nises
God in han kitet mɨtɨkɨt it hɨrakɨt yaaikɨt.
23 Hɨr newis tɨwei newet mɨt em hɨram
matɨp mar im:
"Haiu mɨt Aposel metike mɨt iuwe ninɨn
naanmɨpre mɨt ne weiwɨk me God in, haiu
metike mɨt weinɨn ne weiwɨk mɨrak, haiu
yapɨrwe metpi yi yaain, yi mɨt yises God yi
ap ne weiwɨk me Isrel yau wit Antiok, Siria,
Silisia.
24 *Haiu memtau mɨt han ne haiu mɨt
nen wit ki nari han ki keriuwe hɨm hɨr
netpiyem te yi han enuk. Haiu ap metpor
hɨr nanɨno netpiyem au.
25 Haiu memtewem, te haiu mererik
matɨpan menmen im, haiu mehimɨtan
mɨtɨkɨt wik mamriuwetet tatno yi mɨt.
Hɨrakɨt tatno tatkite taiu yinakɨt yaaikɨt
Banabas ketike Pol.
26 Hɨr mɨt han natɨp nanɨksɨp nanɨntar
hɨrakɨt tises hɨm me Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas
Krais, hɨrakɨt tatɨp mɨt em.
27 Haiu epei meriuweti Judas ketike
Sailas. Hɨrakɨt tatɨtpi tatriuwe hɨm mɨrakɨt
hɨm mepɨr menmen haiu mewisɨm mau
tɨwei ik e.
28 *God Hɨmɨn Yaaik ketike haiu mɨt in
haiu han kitetim matɨpan te haiu ap metpi
yi eiyises hɨm me Moses yapɨrwe au. Eiyis-
esim mei kike keremem.
29 *Yi ap eiyɨm menmen mɨt newep-
warem newet tɨpir weinɨm em. Yi ap
eiyɨm hemkre au, o samiyak mɨt namɨp
newers tɨmɨr hemkre wen meriuwerem, yi
ap eiriyanhis eiwenɨnem au emɨt! Yi ap
eirɨak menmen im haiu mewisiyem te yi
eiyu werek werek mepɨr keremem."
30 Hɨr newis tɨwei epei au, hɨr neriuwet
mɨt nen Antiok. Hɨr nɨpiun Antiok, hɨr nari
mɨt kerek nises hɨm me Krais hɨr nererik
hɨr newetɨr tɨwei ik.
31 Hɨr neit tɨwei nekinaak. Hɨr nekinaak,
hɨr han yaaik neriuwe hɨm mau tɨwei.
32 *Judas ketike Sailas hɨrakɨt mɨtɨkɨt
profet, te hɨrakɨt tetpor yapɨrwe tekepi hɨr
han tokik nepu te hɨr nepu werek.
33 Hɨrakɨt tepu en wɨ ham teit wit Antiok.
Epei au, mɨt nises God en neriuwetet pɨke
ten, hɨrakɨt tetpor tar ik: "God naanmam-
pri." [
34 Sailas au, hɨrak hanhan kepu en.]
35 Pol ketike Banabas tepu Antiok me wɨ
ham. Hɨrakɨt tetikite mɨt han yapɨrwe hɨr
natɨp mɨt hɨm me God newepyapɨrem.

Pol ketike Banabas tɨnaaipɨsakɨt

36 Maain wɨ ham Pol katɨp Banabas kar
ik: "Hawɨr pɨke euno ewɨr nawɨr yi-
nan nises God nerer wit wit nɨpaa hawɨr
wewepyapɨr hɨm yaaim me Krais, te hawɨr
wawɨrtei hɨr nepu werek nisesim o au."
37 *Banabas hanhan keithis Jon Mak kak-
tikerek tariyakɨt tatno,
38 *te Pol kɨnaain ap kaktɨwekhis
tariyakɨt tatno kentar nɨpaa hɨrak ap kepu
ketikeret ere hɨrakɨt tɨrɨak menmen epei
au. Au, hɨrak kɨnaiwɨret keit provins
Pamfilia.
39 *Hɨrakɨt tenehakɨt tenehakɨt han enuk
wɨsenum tentar menmen im te hɨrakɨt
tɨnaipɨsakɨt ten. Banabas keithis Jon Mak
hɨrakɨt tariyakɨt tau sip ten wit Saipras
wan kimaak keketik.
40 *Pol keithis Sailas tariyakɨt ten. Mɨt
nises God en hɨr neriuwetet nitehi God
naanmamprewekɨt.

* **15:20** Eks 34:15-17; Jen 9:4; Lev 17:10-16 * **15:21** Ap 13:15 * **15:24** Ap 15:1 * **15:28** Mt 23:4 * **15:29** Ap 15:20 * **15:32** Ap 11:27, 13:1, 14:22 * **15:37** Ap 12:12, 25 * **15:38** Ap 13:13; Kl 4:10 * **15:39** Ap 4:36, 13:4 * **15:40** Ap 14:26

41 Hɨrakɨt teke tɨ ten provins Siria ketike
provins Silisia, hɨrakɨt tɨkaap mɨt ne
weiwɨk me God ein tekepi hɨr han tokik
enu enises God werek werek.

16

Mɨtɨk Timoti kepno ketike Pol Sailas

1 *Pol hɨrak ketike Sailas ten tiun wit Debi
ketike Listra. Mɨtɨk kises hɨm me God hɨrak
kepu en, niuk mɨrak Timoti. Miye pɨrak
hɨre wetikerek nises hɨm me God miye
pɨrak hɨre pe weiwɨk me Isrel te haai kɨrak
au, hɨrak ke weiwɨk me mɨt Grik.
2 *Mɨt yapɨrwe nises hɨm me God neit
wit Listra, wit Aikoniam hɨr natɨp nar ik:
"Timoti hɨrak mɨtɨk yaaik."
3 *Pol hanhan kaktɨwekhis te hɨrak
kerekir yɨnk kɨrak kaknip mɨt ne weiwɨk
me Isrel han yaaik. Hɨrak kɨrɨak menmen
im kentar mɨt nerer wit wit menep ne
weiwɨk me Isrel nertei Timoti haai kɨrak
hɨrak mɨtɨk ke Grik, hɨrak ap kerekir yɨnk
kɨrak au.
4 *Epei au, hɨrakɨt ten terer wit wit tatɨp
mɨt kerek nises hɨm me God, menmen mɨt
aposel netike mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre
mɨt ne God neit Jerusalem hɨr natɨp mɨt ap
ne weiwɨk me Isrel hɨr enisesim. Hɨrakɨt
tetpor hɨr enisesim,
5 *te mɨt ne weiwɨk me God neit ein hɨr
han tokik nepu nises God werek werek.
Mɨt han yapɨrwe hekrit hekrit neweikɨn sip
newet menmen enum nises hɨm me God.

Pol kɨwaai kɨtyak kɨr mɨtɨk ke provins Masedonia

6 *Hɨrakɨt teke tɨ ten provins Frisia
ketike Galesia tentar God Hɨmɨn Yaaik
ap kewisɨkɨt tatno provins Esia tatɨp mɨt
miyapɨr hɨm me Krais.
7 Hɨrakɨt ten ere tiun hɨn ke provins
Misia, hɨrakɨt tare tatno provins Bitinia te
God Hɨmɨn Yaaik kerek Jisas kewet mɨt ek,
hɨrak ap kewisɨkɨt tatno au.
8 Hɨrak ap kewisɨkɨt tatno au, te hɨrakɨt
tɨnaaiwɨr Bitinia tekiuwe Misia ere tiun wit
Troas.
9 Hɨrakɨt tɨpiun wit Troas, wɨtaan Pol
kepu kɨtyak kɨr mɨtɨk ke Masedonia kerp
kitɨwekhi kar ik: "Ti ehu sip enen wit kaiu
Masedonia ti ekepai."
10 Pol kɨr menmen im epei au, (hi Luk
hetikeret) haiu mewen menmen memi
mekre tanɨk kaiu haiu mare mamno
provins Masedonia mentar haiu epei
mertei God kenɨnai kehimɨtenai mamno
en mamtɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me
Krais.

Mɨte Lidia wises hɨm me God

11 Haiu mau sip mɨnaaiwɨr wit Troas
merekir wan mesipat wit yapɨrwe men ere
mɨpiun wit Samotres. Haiu mɨpiun wit
Samotres, haiu mɨpiun wit Niapolis.
12 Haiu mɨpiun Niapolis epei au, haiu
mɨnaaiwɨr sip meke tɨ men wit Filipai
kerek nɨpaa mɨt ne wit iuwe Rom nan
newik nenipek kɨre wit iuwe kinɨn wit ham
me provins Masedonia. Haiu mepu wit eik
wɨ ham.
13 Me wɨ Sabat haiu mɨnaaiwɨr wit men
mani menep wit. Haiu han kitet mɨt
nehimɨtan wit menep tɨpar eik te hɨr
natɨp God menmen. Haiu mau en metike
miyapɨr keriyen nererik nau mani eik haiu
mewepnak.
14 Mɨte piutɨp pe miyapɨr kerek nererik
en nemtau hɨm maiu, hɨre niuk mɨre Lidia.
Hɨre wises God wewenɨpiyek. Hɨre pe wit
Taiataira, hɨre wesiuwe laplap mɨre yɨwir
wawɨt pewek mamrerim. Mɨtɨk Iuwe God
hɨrak keweikɨn han kɨre te hɨre wemtau
hɨm Pol ketpim hɨre wisesim.
15 *Hɨre wetike mɨt miyapɨr neit wɨnak
kɨre hɨr nitehi haiu mɨt mɨkɨri neriuwe
tɨpar. Haiu mɨkɨri neriuwe tɨpar, hɨre
witaihi war ik: "Yi han kitet hi hises hɨm
yaaim me Krais te yi einen eiyu wɨnak kai."
Hɨre wari han kaiu te haiu men mau en.

Pol ketike Sailas tekre wɨnak enuk teit wit Filipai

16 *Wɨ ham haiu mepno wit menep
mani te matɨp God menmen, mɨte piutɨp
kerek wɨrɨak menmen me mɨt han, hɨre
herwe enuk kau kekre han kɨre kekepye
wewepyapɨr menmen maain te mam-
nen. Mɨt kerek naanmɨprewe neit pewek
yapɨrwe nentar menmen im.
17 *Hɨre wises Pol ketikewai wɨnap watɨp
war ik: "Mɨt in hɨr nɨrɨak menmen me
Mɨtɨk Iuwe God. Hɨr newepyapɨr netpai
menmen haiu emisesim te God kakɨsak
menmen enum haiu mɨrɨakem te hɨrak
kaktaihis."
18 Hɨre wɨrɨakem warek wɨ yapɨrwe
ere Pol han enuk keriuwerep keweikɨn
ketpɨwe kar ik: "Hi hetput hekrehɨr
ke Mɨtɨk Iuwe Jisas ti enke enopɨn
ekeipnɨwe." Hɨrak katɨp epei au, herwe
kɨnaiwɨrep kɨrɨr ken waswas.
19 Maain mɨt kerek naanmɨprewe hɨr
nertei herwe kenke kekeipnɨwe te hɨr ap
nanɨt pewek mei au, hɨr neithis Pol ketike
Sailas nerikɨt nen nɨr mɨt iuwe masistret
neit wit nɨmɨnek me wit mɨt nesiuwe hɨm
nererik neitai,

* **16:1** Ap 14:6; 2Ti 1:5 * **16:2** Fl 2:19-22 * **16:3** Ga 2:3-5 * **16:4** Ap 15:23-29 * **16:5** Ap 2:47 * **16:6** Ap 18:23 * **16:15** Ap 16:33, 18:8 * **16:16** Ap 19:24 * **16:17** Mk 1:24, 34 * **16:20** Mk 13:9; Ap 17:6; Mt 5:11

20 *hɨr nerikɨt nen mɨt iuwe masistret
ne Rom natɨp nar ik: “Mɨtɨkɨt it hɨrakɨt te
weiwɨk me Isrel, hɨrakɨt tɨrɨak enum me
haiu mɨt mau wit ik e.
21 Hɨrakɨt tetpai menmen te hɨram ap
mises menmen mɨt naiu iuwe ne Rom natɨp
haiu emisesim au.” Haiu ap emises men-
men mɨtɨkɨt it tetpaiyem au emɨt.
22 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe netikeri ne-
siuwe hɨm. Epei au, Mɨt iuwe masistret
neriyɨwekɨt klos mɨrakɨt newepim natɨp
mɨt nɨr nanɨnen nanwaai nɨpɨn nanɨksɨp.
23 Hɨr nenke nɨpɨn naksɨp yapɨrwe. Te
hɨr newɨret tekre wɨnak enuk, hɨr natɨp
mɨtɨk naanmɨpre wɨnak enuk te hɨrak
naanempre mɨtɨkɨt werek werek.
24 Hɨrak kemtau hɨm mɨr im epei au,
hɨrak kewisɨkɨt tekre haau ke nɨmɨn kewis
hɨt mɨrakɨt kemenkekim mitet hei me nu
nɨmenum metenen hɨt me mɨt.
25 Me wɨ nɨmɨn Pol ketike Sailas hɨrakɨt
titehi God menmen hɨrakɨt tine henye. Mɨt
han nekre wɨnak enuk ek hɨr nemtau men-
men hɨrakɨt tinaam tetpim.
26 Hɨrakɨt tɨrɨak menmen im, tɨ kɨtanɨk
wɨsenum te wɨnak enuk kɨrirɨr iuwe,
waswas weipɨr yapɨrwe menke, sen
hɨram menke mɨnatɨn men mekeipɨn mɨt
yapɨrwe nekre wɨnak eik.
27 *Mɨtɨk naanmɨpre wɨnak enuk kekrit
kerenaan kɨr weipɨr yapɨrwe menke, hɨrak
han kitet mɨt neit nɨmɨn en nepei nɨrɨr
nen witeik. Hɨrak keket hɨne kɨrak kare
kakwɨrek kaknep hɨrekes kentar hɨrak
kɨnaain mɨt iuwe nanɨr mɨt enun epei net-
paan nɨrɨr nen te hɨr han enuk neriuwerek
nankɨp.
28 Hɨrak kaknep hɨrekes, au, Pol kɨnap
hɨm iuwe kesinɨwek ketpɨwek, “Au emɨt!
Ti ap enep hɨrekes. Haiu mɨrɨr au haiu
mepu in.”
29 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk ik kenɨne
mɨtɨk hak kakɨt si keiyɨk kaknen. Hɨrak
keit si keiyɨk kan, hɨrak kesiuknen ken
nɨmɨn hɨrak kepɨrpɨr kitehɨr kewen ninɨp
menep hɨt me Pol ketike Sailas.
30 *Te hɨrak pɨke kekrit kerp kerikɨt ken
witeik kitɨwekɨthi kar ik: “Hi arɨak mekam
te God kakɨsak menmen enum mai hɨrak
kaktauhis?”
31 Hɨrakɨt tewenɨwekhi tetpɨwek tar ik:
“Ti ehises hɨm me Mɨtɨk Iuwe Jisas te ti
etike mɨte nɨkerek nit, God hɨrak kakɨsak
menmen enum yi yɨrɨakem.”
32 Hɨrakɨt tatɨp epei au, hɨrak
ketɨwekɨthis ten hɨrakɨt tewepyapɨr hɨm
me Mɨtɨk Iuwe Krais te hɨrak mɨtɨk ketike
mɨt miyapɨr neit wɨnak kɨrak nemtau hɨm
me God hɨrakɨt tetpim.
33 *Hɨrakɨt tatɨp epei au, hɨram wen wɨ
nɨmɨn, mɨtɨk ik ketɨwekhis ken kɨkɨr sip ki-
rakɨt ere werek. Hɨrak kɨkɨr sip kɨrakɨt, Pol
ketike Sailas tɨkɨr mɨtɨk ketike mɨt miyapɨr
nɨrak neriuwe tɨpar.
34 Hɨrakɨt tɨkɨri, hɨrak mɨtɨk eik
ketɨwekɨthis keiyɨkɨt ken wɨnak kɨrak
kewetɨwekɨt menmen taam. Hɨrak ketike
mɨt miyapɨr neit wɨnak kɨrak hɨr han yaaik
nentar hɨr in ek nises hɨm me God.
35 Wanewik, mɨt iuwe masistret ne Rom
nau wit, hɨr nesiuwe mɨt plisman nen
wɨnak enuk natɨp nar ik: “Yi eisiuwe
mɨtɨkɨt wik hɨrakɨt tatno.”
36 Mɨt natɨp epei au, mɨtɨk naanmɨpre
wɨnak enuk kan katɨp Pol kar ik: “Mɨt
iuwe masistret nesiuwe hɨm natɨp yi yaino
witeik, yi yaino God naanmampri me men-
men.”
37 *Te Pol katɨp mɨt plisman kar ik: “Mɨt
iuwe ap nɨnapɨn menmen enum hawɨr
wɨrɨakem te hɨr newep neit witeik mɨt
yapɨrwe nɨrei. Hawɨr wɨre mɨt nau wit
Rom hɨr ap nerekyawɨr menmen em mar
im au nentar mɨt iuwe neit wit Rom newis
hɨm mau tɨwei neriuwesɨsem. In ek hɨr mɨt
in nare nɨsawɨn menmen neriuwetawɨr a?
Taau! Hɨr hɨras nanɨnen in nanriuwetawɨr
euno witeik.”
38 Hɨrak katɨp menmen im epei au, mɨt
plisman pɨke nen natɨp mɨt iuwe hɨm
mɨrak. Hɨr epei nemtau Pol ketike Sailas
hɨrakɨt tɨre mɨt ne wit Rom hɨr nɨnaain
natɨp nar ik: “Haiu mɨrɨak menmen enum
ye.”
39 *Te hɨr nen nɨr Pol ketike Sailas, hɨr
natɨp nar ik: “Yi yaaikɨt, haiu mepɨtari yi
yɨre mɨt ne Rom.” Hɨr natɨp epei au, hɨr
neriyakɨt ten witeik nitɨwekɨthi te hɨrakɨt
tɨnaaiwɨr wit kɨr.
40 Pol ketike Sailas hɨrakɨt tɨnaaiwɨr
wɨnak enuk ten wɨnak ke Lidia. Epei
au, hɨrakɨt tatɨp mɨt kerek nises hɨm me
God tetpor hɨm mamkepi hɨr han tokik
nanu. Hɨrakɨt tetpor hɨm ere werek,
hɨrakɨt teit menmen teiyɨm tatnaaiwɨr wit
Filipai tatno.

17

Mɨt ne wit Tesalonaika nare nanɨnep Pol ketike Sailas

1 *Hɨrakɨt tɨnaaiwɨr Filipai, hɨrakɨt ten
tewep wit Amfipolis. Hɨrakɨt ten tewep
wit Amfipolis tesipatek, hɨrakɨt ten tewep
wit Apolonia ten ere tɨpiun wit Tesalonaika
kerek wɨnak ke mɨt ne Isrel nererik nekine
hɨm me Moses neitai.
2 Pol keit in kɨrɨak menmen kar ke nɨpaa
hɨrak kɨrɨakem keit wit hak. Me wɨ Sabat

* **16:22** 2Ko 11:25; Fl 1:30; 1Te 2:2 * **16:27** Ap 12:18-19 * **16:30** Ap 2:37 * **16:33** Ap 15:16 * **16:37** Ap 22:25
* **16:39** Mt 8:34 * **17:1** 1Te 2:1-2

hɨrak ken wɨnak kɨr. Me wɨ Sabat wikak
hɨrak ketikeri newepnak natɨpan, hɨrak
keit hɨm me God mau tɨwei ketporem
keteiknorem kar ik:
3 *"Mɨtɨk God kehimɨtanek hɨrak Krais,
God hɨrak katɨp mɨtɨk ik kaki pɨke kakɨkrit.
Mɨtɨk ik Jisas hi ewepyapɨr etpiyek
hɨrak Mɨtɨk God kehimɨtanek hɨrak Krais
kerekek kakɨkaap haiu mɨt ne tɨ."
4 *Mɨt miyapɨr han ne weiwɨk me Isrel
hɨr nemtau hɨm im hɨr nises Pol ketike
Sailas. Mɨt han ne Grik kerek newenɨpi
God, hɨr netike miyapɨr iuwe yapɨrwe ne
Tesalonaika hɨr nisesikɨt.
5 *Te mɨt han ne weiwɨk me Isrel neit
wɨnak en hɨr ap nises hɨm im hɨr yɨnk enuk
nentar mɨt yapɨrwe nises hɨm mɨrakɨt. Hɨr
nen ya neithis mɨt enun nau yain yain
hɨr nesikeyaanmi nererik nen nari han ke
mɨt yapɨrwe ne wit. Hɨr neweikɨn wɨnak
ke mɨtɨk niuk mɨrak Jeson nenke weipɨr
nɨnatɨn Pol ketike Sailas te hɨr neriyakɨt
nesiuweret ten mɨt.
6 *Hɨr nɨnetnɨwekɨt nɨnetnɨwekɨt au, hɨr
nari mɨtɨk Jeson ketike mɨt han nises Krais,
neriyei nen mɨt iuwe masistret nɨnap net-
por nar ik: "Mɨt kerek nɨrɨak enum nerer
wit wit epei nan in nɨrɨak enum.
7 *Mɨtɨk ik Jeson kewisi nan nau wɨnak
kɨrak. Hɨr neweikɨn sip newet hɨm me mɨt
iuwe neit Rom. Hɨr natɨp nar ik: 'Mɨtɨk
iuwe king hak kinɨn Sisa, hɨrak niuk mɨrak
Jisas.' "
8 Hɨr natɨp hɨm im, hɨr nɨkɨak han ke
mɨt yapɨrwe neit wit, hɨr netike mɨt iuwe
masistret.
9 Mɨt iuwe en nari pewek me mɨtɨk Jeson
ketike mɨt han nises Krais te hɨr ap pɨke
nanri han ke mɨt han neriuwe hɨm me
Krais. Hɨr nari pewek epei au, hɨr nesiu-
pani neriuweti nen witeik.

Pol ketike Sailas ten wit Beria

10 Nepei wɨtaan, mɨt in ne Tesalonaika
kerek nises hɨm me Krais hɨr neriuwet Pol
ketike Sailas ten wit Beria. Hɨrakɨt ten ein
epei au, hɨrakɨt ten wɨnak kerek mɨt ne
weiwɨk me Isrel nau nererik nekine hɨm
me Moses me wɨ Sabat.
11 *Mɨt en hɨr yaain ninɨn mɨt ne wɨt
Tesalonaika nentar hɨr nemtau hɨm Pol
ketpim, hɨr hanhanem. Hekrit hekrit hɨr
nekine hɨm me God mau tɨwei te hɨr han-
han nanɨrtei menmen Pol ketpim hɨram
yaaim mɨre hɨm nɨpaa God ketpim o au.
12 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk me
Isrel nises hɨm me Krais. Miyapɨr han ne
Grik hɨr miyapɨr niuk mɨr iuwe, hɨr netike
mɨt ne Grik yapɨrwe nises hɨm me God.
13 *Maain mɨt ne weiwɨk me Isrel ne wit
Tesalonaika nemtau Pol wen kewepyapɨr
katɨp hɨm me God kar ke nɨpaa hɨrak
kɨrɨakem keit wit Beria, hɨr nan nɨkɨak han
ke mɨt en hɨr han kekrit enum.
14 Hɨr han kekrit enum te mɨt nises Krais
hɨr nɨnaain mɨt nanɨnep Pol kaki te hɨr
neriuwetek kakno wit yanɨmɨn ke wan eik.
Sailas ketike Timoti au, hɨrakɨt tepu Beria.
15 Mɨt kerek neriuwet Pol nen netikerek
ere hɨr nɨpiun wit Atens. Epei au, hɨr epei
nanɨno nɨr ein, Pol ketpor kar ik: "Yi eitɨp
Sailas ketike Timoti hɨrakɨt tatnen waswas
tatwenayipɨr tatɨt wit Atens."

Pol kewepyapɨr hɨm me God keit wit Atens

16 Pol wen keit wit Atens kemerɨr Sailas
ketike Timoti, hɨrak han kekrit kentar
hɨrak kɨr mɨt natɨn ninaan mau teinɨk
yapɨrwe hɨram mepu wit kɨr eik e.
17 *Hɨram mepu wit kɨr eik, te hɨrak ken
wɨnak kerek mɨt ne weiwɨk me Isrel hɨr
netike mɨt ne Grik hɨr newenɨpi God, hɨrak
ketikerei newepnak natɨpan me hɨm me
Krais. Hɨrak kepno en, hɨrak hekrit hekrit
ken wit maket kerek mɨt nesiuwe menmen,
hɨrak ketike mɨt miyapɨr nau en newepnak
natɨpan hɨm me Jisas Krais.
18 Mɨt han natɨp mɨt hɨm me mɨtɨk Seno,
hɨr netike mɨt han Stoik kerek hɨr natɨp
mɨt hɨm me mɨtɨk Epikurian, hɨr netike
Pol newepnak natɨpan menmen. Hɨr mɨt
han natɨp nar ik: "Mɨtɨk enuk weise tɨpar
ik katɨp mekam?" Mɨt han natɨp nar ik:
"Hɨrak katɨp menmen me God ke mɨt ne
wit hak." Hɨr natɨp menmen im nentar Pol
ketpor hɨm me Jisas Krais ketike hɨm me
mɨt epei naa pɨke nanɨkrit.
19 Te hɨr netɨwekhis neriyaak neiyɨk nen
kaunsil ke wit Ariopagas keit Atens. Hɨr
netpɨwek nar ik: "Haiu hanhan mamɨmtau
hɨm ham mit ti hatɨp mɨt em.
20 Hɨm mei ti etpaiyem hɨram haiu
mepɨtariyem te ti etpaiyem te haiu mertei
werek werek."
21 Mɨt nau wit Atens netike mɨt ne wit
ham hɨr nau en hekrit hekrit hɨr nau yain
yain natɨp hɨm hɨr hanhan nemtau hɨm
ham mɨt nisesim.
22 Hɨr nepei netpɨwek, Pol kekrit kerp
nɨmɨn ke mɨt ne kaunsil katɨp kar ik: "Yi
mɨt ne wit Atens. Hi hertei yi yewenɨpi
tɨpir yapɨrwe.
23 Hi heke tɨ herekir wit ki hi hɨr wit wit
yi yewenɨpi tɨpir, hi hɨr kɨnaan kiutɨp yi
yekine menmen im mewik: 'Kɨnaan im me
tɨpir hak haiu mɨt mepɨtari niuk mɨrak.'
Menmen yi mɨt in yepɨtari niuk mɨrak

* **17:3** Lu 24:26; Ap 3:18, 9:22 * **17:4** Ap 13:50 * **17:5** 1Te 2:14 * **17:6** Ap 16:20 * **17:7** Lu 23:2; Jo 19:12
* **17:11** Jo 5:39 * **17:12** Ap 13:50 * **17:13** Ap 14:19 * **17:17** Ap 18:19

yewenɨpiyek, hi etpi niuk mɨrak. Niuk
mɨrak God.
24 *"God hɨrak kewis tɨ ketike menmen
yapɨrwe mewik. Hɨrak kinɨn naanmɨpre
nepni metike tɨ te hɨrak ap kepu kekre
wɨnak mɨt nimɨwekek.
25 *Hɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe, te mɨt
nankepik nanrɨak menmen taau. Hɨrak
hɨrekes kewetai haiu mɨt hɨmɨn te haiu
mepu, hɨrak kewetai menmen yapɨrwe.
26 **Hɨrak kiutɨp hɨrak kinai haiu mɨt
yapɨrwe haiu merer wit wit mau tɨ. Nɨpaa
enum eik hɨrak kɨmat wɨ mɨt nau tɨ hɨrak
kehimɨtan wit kerek hɨr nanwik.
27 Hɨrak kɨrɨak menmen im te haiu mɨt
mɨnmetnɨwek ere mɨnapɨnek misesik. God
ap kerp yanɨmɨn ke haiu mɨt niutɨp niutɨp
au.
28 Hɨrak kekepai haiu mepu tɨ haiu
mamno in mamno ein. Hɨrak kɨre mɨt han
ni nertei iuwe hɨr nekine hɨm o hɨr nine
henye hɨr natɨp nar ik: 'Haiu mɨt haiu
nɨkerek ne God.'
29 *Haiu nɨkerek nɨrak te haiu ap han
ekitet hɨrak kɨre gol o silva o nan mɨt
nɨrɨakem hɨram mar ke God au.
30 *Nɨpaa mɨt ap nertei God au, te hɨrak
ap katɨp enum me menmen hɨr nɨrɨakem
au. In ek God katɨp hɨm manp mɨt yapɨrwe
nau nerer wit wit nar ik: 'Yi eiweikɨn sip
eiwet menmen enum.'
31 *God epei kɨmat wɨ hɨrak maain ske-
lim mɨt miyapɨr yapɨrwe werek werek
kakriuwe mɨtɨk hɨrak kehimɨtanek hɨrak
kakrɨak menmen im. God hɨrak epei
keteikɨn haiu mɨt yapɨrwe maain hɨrak
kakrɨak menmen im kentar hɨrak kɨkɨak
mɨtɨk ik nɨpaa kaa hɨrak kekrit kepu."
32 Mɨt en hɨr nemtau Pol katɨp ke mɨtɨk
kaa Pɨke kekrit kepu, mɨt han natɨp nitet-
naan nenwesɨsek. Au, mɨt han netpɨwek
nar ik: "Maain haiu mamɨmtau ti etɨp
menmen im eteipim."
33-34 Epei au, Pol kɨnaaiwɨr mɨt ken. Mɨt
han nen netikerek nises hɨm me God. Mɨtɨk
ke mɨt in nises hɨm me God hɨrak mɨtɨk ke
kaunsil Ariopagas niuk mɨrak Daionisias.
Mɨte piutɨp niuk mɨre Damaris hɨre wetike
mɨt miyapɨr han nises hɨm me God.

18

*Pol katɨp mɨt miyapɨr ne Korin hɨm
yaaim me Krais*

1 Pol katɨp hɨm me Krais keit Ariopagas
epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wit Atens ken wit
Korin.
2 *Hɨrak ken wit Korin, hɨrak kɨr mɨtɨk
hak niuk mɨrak Akwila kerek nɨpaa miye
pɨrak winaak keit wit Pontas. Hɨrak ketike
mɨte pɨrak Prisila in ek nɨnaaiwɨr wit iuwe
Itali nan Korin nentar mɨtɨk iuwe Klo-
dias kerek kinɨn naanmɨpre mɨt katɨp kar
ik: "Mɨt yapɨrwe ne weiwɨk me Isrel hɨr
enɨnaaiwɨr wit Rom." Hɨrak Pol ken
3 *kau wɨnak kɨr kekepi nime wɨnak
laplap kentar hɨrak nɨpaa (hɨrak ap kises
hɨm me krais wen au) hɨrak kime menmen
im keit pewek mererim, kar ke in hɨr
nimaam.
4 Me wɨ Sabat yapɨrwe Pol ken wɨnak ke
mɨt ne Isrel ein kerek hɨr nekine hɨm me
Moses, hɨrak ketikeri newepnak natɨpan,
hɨrak kare kakteiknor hɨm mɨrak yaaim
me Krais te hɨr enisesim
5 *Me wɨ Sailas ketike Timoti tɨnaaiwɨr
provins Masedonia tan wit Korin, Pol ap
pɨke kime wɨnak ke laplap au. Hekrit
hekrit hɨrak katɨp mɨt ne weiwɨk me Isrel
nau en ketpor kar ik: "Jisas hɨrak Mɨtɨk
Krais kerek God nɨpaa kehimɨtanek kan
kɨkaap mɨt ne Isrel."
6 *Hɨr au nemnɨnɨwek hɨm mɨrak
netpɨwekɨt enum, te Pol kɨtanɨk laplap
mɨrak keteiknor God ap kesak menmen
enum mɨr au mepu, hɨrak ketpor, "Yi yayi
te yi yayi. Hɨram menmen mai au, hɨram
menmen mi. Me in ek hi eweikɨn sip eweti,
hi eno mɨt ap ne weiwɨk me Isrel etpor hɨm
yaaim me Krais."
7 Epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr wɨnak ke mɨt
en nererik nekine hɨm me Moses, hɨrak
ketike Sailas, Timoti ten tau wɨnak ke mɨtɨk
hak niuk mɨrak Tisias Jastas. Hɨrak ap ke
weiwɨk me Isrel te hɨrak kises hɨm me God.
Wɨnak kɨrak kɨwaai kɨrapɨt wɨnak ke mɨt
ne Isrel kerek hɨr nau nererik nekine hɨm
me Moses en.
8 *Mɨtɨk niuk mɨrak Krispas hɨrak kinɨn
naanmɨpre mɨt ne wɨnak kerek mɨt ne Isrel
nererik nekine hɨm me Moses en, hɨrak
ketike mɨte pɨrak nɨkerek nɨrak nises hɨm
me mɨtɨk iuwe Krais. Mɨt yapɨrwe nau wit
Korin nemtau hɨm me God te hɨr nisesim,
Pol ketike Sailas tɨkɨri.
9 *Wɨtaan ham Pol kɨwaai kɨtyak, Mɨtɨk
Iuwe God ketpɨwek kar ik: "Ti ap hɨnaain
au. Ti wen etɨp mɨt hɨm mai.
10 *Hi hau hetikewit, mɨtɨk kiutɨp ap te
kakitep au kakɨntar mɨt yapɨrwe neit wit
ik e hɨr nises hɨm mai."
11 Epei au, Pol kepu wit eik me tito miutɨp
wenke mar hispɨnak kiutɨp (6), hɨrak katɨp

* **17:24** 1Kin 8:27; Ap 7:48 * **17:25** Sam 50:12; Ais 42:5 * **17:26** Diu 32:8 * **17:26** Ais 55:6; Sam 145:18; Jer 23:23 * **17:29** Jen 1:27; Ais 40:18-20, 44:10-17; Ap 19:26 * **17:30** Ap 14:16 * **17:31** Sam 9:8, 96:13; Ap 10:42 * **18:2** Ro 16:3 * **18:3** Ap 20:34; 1Ko 4:12 * **18:5** Ap 17:14-15, 9:22 * **18:6** Ap 13:46, 51, 20:26; Lu 9:5 * **18:8** 1Ko 1:14 * **18:9** 1Ko 2:3 * **18:10** Jos 1:9; Ais 41:10; Jer 1:8; Jo 10:16

mɨt miyapɨr hɨm me God.

12 Me wɨ im mɨtɨk iuwe ke Rom kehimɨtan mɨtɨk Galio hɨrak ap ke weiwɨk me Isrel, hɨrak kinɨn naanmɨpre provins Akaia. Hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe gavman ke mɨt ne Grik, te hɨr mɨt ne weiwɨk me Isrel nau en nekiyan niutɨp neithis Pol neriyaak neiyɨk nen mɨtɨk iuwe Galio hɨr nesiuwe hɨm netpɨwek nar ik:

13 "Mitɨk ik kari han ke mɨt te hɨr ap nises hɨm me Moses hɨr ap newenɨpi God werek werek au."

14 Pol kare kaktɨp hɨm te mɨtɨk iuwe Galio katɨp mɨt en ketpor kar ik: "Yi mɨt ne Isrel. Mɨtɨk ik kɨrɨak menmen enum kekintɨp menmen o kenep mɨtɨk kaa te hi herp hemtau menmen yi yetpewem.

15 *Au, hɨram menmen me hɨm metike niuk mei me hɨm me Moses yi yisesim. Yi hɨras eiyitpim ere werek. Hi au hɨnapen emtau menmen weinɨm marim."

16 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak katɨp mɨt plisman nɨrak hɨr neri nen witeik.

17 Epei au, hɨr mɨt en neithis mɨtɨk iuwe hak kinɨn naanmɨpre mɨt nises hɨm me Moses hɨr neriyaak nen nerp witeik nakɨp. Mɨtɨk Galio ap han kekrit ke menmen im au, hɨrak katɨp kar ik: "Menmen weinɨm."

Pol pɨke ken wit Antiok ke provins Siria

18 *Pol kepu wit Korin ketike mɨt nises hɨm me God me wɨ yapɨrwe. Epei au, hɨrak kau sip ketike Prisila wetike mɨtɨk kɨre Akwila, hɨr nerekir wan nen provins Siria. Nɨpaa hɨr nau sip wen au, Pol katɨp God hɨm me kɨmat wɨ keriuwesɨs menmen. Wɨ epei au, hɨrak mɨtɨk kime Pol paan kɨrak keit wit Senkria (keteikɨn mɨt wɨ hɨrak keriuwesɨs menmen me hɨrekes hɨram epei au).

19 *Hɨr nɨpiun wit Efesas, Prisila wetike mɨtɨk kɨre Akwila hɨr nau en. Pol ken wɨnak kerek mɨt nau nererik nekine hɨm me Moses en, hɨrak ketike mɨt ne weiwɨk me Isrel hɨr newepnak natɨpan me hɨm me Krais.

20 Hɨr nitɨwekhi kaku kaktikeri me wɨ yapɨrwe te hɨrak kewenhi au.

21 *Hɨrak ketpor kar ik: "God hanhan hi pɨke enen te hi enen eri." Hɨrak ketpor epei au, hɨrak kerekek kau sip kɨnaaiwɨr wit Efesas.

22 Hɨrak kɨpiun wit Sisaria epei au, hɨrak kɨnaaiwɨr sip ken wit eik keke tɨ ken wit Jerusalem en kɨr mɨt nises hɨm me God ein. Epei au, hɨrak pɨke ken wit Antiok.

Pol pɨke kepno ein ein kɨkaap mɨt kerek nises hɨm me Krais

23 Pol kepu wit Antiok wɨ ham, hɨrak kɨnaaiwɨr mɨt en ken provins Galesia ketike provins Frisia kerer wit kike kike em kɨkaap mɨt kerek nises hɨm me God han tokik nepu.

Apolos katɨp mɨt miyapɨr ne wit Efesas hɨm me Krais

24 Wɨ ham, mɨtɨk hak niuk mɨrak Apolos, hɨrak ke weiwɨk me Isrel, nɨpaa miye winaak keit wit Aleksandria, hɨrak kan kau wit Efesas. Hɨrak kertei katɨp hɨm yaaim, hɨrak kertei hɨm me God mau tɨwei werek werek.

25 *Mɨt nɨpaa neteiknɨwek menmen me Mɨtɨk Iuwe God te hɨrak han yaaik wɨsenum keriuwe hɨm me God katɨp mɨt menmen yapɨrwe Jisas epei kɨrɨakem. Te hɨrak kertei menmen me Jon kerek nɨpaa kɨkɨr mɨt keriuwe tɨpar weinɨm.

26 *Hɨrak kan wɨnak ke mɨt ne Isrel nau nererik nekine hɨm me Moses en, hɨrak katɨp hɨm iuwe ap kɨnaain mɨt au. Akwila ketike Prisila nemtau hɨrak katɨp epei au, hɨr neriyaak nen wɨnak kɨr netpɨwek nekepik kertei werek hɨm me Jisas epei kan tɨ kɨkaap haiu mɨt hɨrak kaa God pɨke kɨkɨak kekrit kepu.

27 *Hɨr netpɨwek menmen im epei au, Apolos han kitet kakno provins Akesia ke Grik te mɨt en nises hɨm me God nekine tɨwei natɨp mɨt nises God en hɨr naanmamrewek. Hɨrak ken en, hɨrak kɨkaap mɨt en kerek nises hɨm yaaim me Krais nentar God kerekyor yaaim.

28 Hɨrak ketike mɨt ne weiwɨk me Isrel newepnak natɨpan te hɨrak keriuwe hɨm iuwe mɨrak hɨrak keteikɨn mɨt miyapɨr hɨm me mɨt en hɨram ap yaaim. Hɨrak keriuwe hɨm me God mau tɨwei, hɨrak katɨp mɨt keteiknor Mɨtɨk Jisas kerekek hɨrak Mɨtɨk Krais kerek God kehimɨtanek kɨkaap mɨt.

19

Pol katɨp mɨt miyapɨr neit wit Efesas hɨm yaaim me Krais

1 *Mɨtɨk Apolos wen kepu wit Korin, Pol kepno ken kiun provins Galesia ketike Frisia ere kɨpiun wit Efesas. Kɨpiun Efesas, hɨrak kɨr mɨt han nises hɨm me Jisas.

2 *Te hɨrak kitorhi kar ik: "Nɨpaa yi yises hɨm me Jisas God Hɨmɨn Yaaik kan kau kekre han ki o au?" Hɨr newenɨwekhi nar ik: "Haiu ap memtau God Hɨmɨn Yaaik kepu au."

* **18:15** Ap 23:29, 25:18-19; Jo 18:31 * **18:18** Ap 21:24 * **18:19** Ap 17:17 * **18:21** Ro 1:10; 1Ko 4:19; Je 4:15 * **18:25** Ro 12:11; Ap 19:3 * **18:26** Ap 19:8 * **18:27** 2Ko 3:1; Kl 4:10 * **19:1** 1Ko 3:6 * **19:2** Ap 2:38, 8:16; Jo 7:39 * **19:4** Mt 3:1-2

3 Pol pɨke kitorhi, “Hɨr nɨkri nekine niuk
me keimɨn?” Hɨr natɨp nar ik: “Hɨr nɨkrai
nekine niuk me Jon.”
4 *Pol katɨp kar ik: “Jon kɨkɨr mɨt kerek
neweikɨn sip newet menmen enum, hɨrak
katɨp mɨt ne weiwɨk miutɨp me Isrel hɨr
enises hɨrak mɨtɨk kerek maain kaknen.
Hɨrak niuk mɨrak Jisas, hɨrak Mɨtɨk Krais
kerek God kehimɨtanek kɨkaap haiu mɨt.”
5 Hɨr nemtau menmen im, hɨr newis Pol
kɨkɨri keriuwe tɨpar kekine niuk me Mɨtɨk
Iuwe Jisas.
6 *Hɨrak kɨkɨri epei au, Pol kewis his
menteri te God Hɨmɨn Yaaik kan kau kekre
han kɨr keneisesi hɨr natɨp hɨm ham nɨpaa
hɨr nerteiyem au, hɨr natɨp hɨm me God.
7 Pol kɨrɨak menmen im me mɨt nar ke
hiswiyen wik (12).
8 Hɨrak kɨrɨak menmen im epei au, Pol
ken wɨnak kerek mɨt ne weiwɨk me Isrel
nau nererik nekine hɨm me Moses. Hɨrak
katɨp mɨt hɨm me God, hɨrak ap kɨnaain
mɨt au. Hɨrak ketpor ere wenke wikak,
hɨrak ketikeri newepnak natɨpan. Hɨrak
kare kakri han kɨr te hɨr han kitet menmen
hɨrak ketpor me God kinɨn naanmɨpre mɨt.
9 *Mɨt han au enun han tokik hɨr nɨnapen
nanisesim, hɨr natɨp enum me menmen
me God mɨt in nisesim me ninaan me hɨr
mɨt yapɨrwe. Hɨr natɨp enum te Pol ketike
mɨt hɨr nises hɨm mɨrak nɨnaaiwɨr mɨt en.
Hekrit hekrit Pol ken wɨnak skul ke mɨtɨk
Tirinas ketike mɨt hɨr newepnak natɨpan
hɨm me God.
10 Hɨrak kɨrɨak menmen marim me tito
wik, te mɨt yapɨrwe nau provins Esia, hɨr
mɨt ne Isrel, hɨr mɨt han ne weiwɨk ham
nemtau hɨm yaaim me Mɨtɨk Iuwe Krais.

Hɨm me nɨkerek ne mɨtɨk Siva

11 *God kɨrɨak menmen yaaim keriuwe
Pol kɨkaap mɨt keriuwerem.
12 *Mɨt han neit laplap hankisip o laplap
iuwe mɨwaai yɨnk ke Pol hɨr neiyɨm nen
mɨt nɨnap te mɨt han nɨnap hɨr nɨre yaain,
mɨt han herwe mersɨsi hɨram metpaan
menpɨn mekeipnor hɨr nɨre yaain.
13 *Mɨt han ne weiwɨk me Isrel hɨr nepno
neprer wit wit nepɨr herwe enum mekre
mɨt. Wɨ ham mɨt han in hɨr nanɨpɨr herwe
nanriuwe niuk me Jisas. Hɨr natɨp herwe
enuk nar ik: “Haiu metpi mekrehɨr ke
Jisas kerek Pol katɨp mɨt en ek. Yi einopɨn
ekeipɨn mɨtɨk ik.”
14 Hɨr nɨkerek hispɨnak wik (7) ne mɨtɨk
iuwe pris niuk mɨrak Siva ke weiwɨk me
Isrel, hɨr keriyen nɨrɨak menmen marim.
15 *Au, herwe enuk ketpor kar ik:, “Hi
hertei Jisas, hi hertei Pol, te yi mɨt yi neimɨn
a?”
16 Mɨtɨk kerek herwe enuk kersɨsek
kekrit kanɨp wɨsenum kerekir yɨnk kɨr
kewep klos mɨr te hɨrak kinɨni. Hɨr nɨrɨr
nɨnaaiwɨr wɨnak hemkre merer yɨnk kɨr
hɨr ne yɨnk weinɨk nɨrɨr.
17 *Mɨt han yapɨrwe ne Isrel, mɨt han ne
weiwɨk ham, hɨr nau wit Efesas nemtau me
menmen im te hɨr nepɨrpɨr newenɨpi niuk
me Jisas.
18 Mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek nises hɨm
me God nan newepyapɨr menmen enum
hɨr nepei nɨrɨakem.
19 Mɨt miyapɨr han, kerek netenwo
henpɨn o marila menmei marim, hɨr
neit tɨwei mɨr meteiknor menmen im hɨr
neiyɨm nan newɨrem mekre si me ninaan
me mɨt yapɨrwe. Mɨt han newenhis pewek
me mɨt newɨrem neiyɨm neit tɨwei im
hɨram mar 50,000 pewek silva.
20 *Marim hɨm me Mɨtɨk Iuwe Krais men
merer wit wit te mɨt miyapɨr yapɨrwe nis-
esim.

*Mɨt ne wit Efesas nesikeyaanmi nare
nanɨnep Pol*

21 *Menmen im epei man, God Hɨmɨn
Yaaik kari han ke Pol te hɨrak han kitet
kakno provins Masedonia kaktike Akaia.
Te maain, hɨrak kakno wit Jerusalem. Pol
katɨp kar ik: “Hi ano wit Jerusalem epei au,
te hi eno wit Rom.”
22 *Pol keriuwet mɨtɨkɨt wik hɨrakɨt
tekepik, hɨrakɨt tinɨn ten Masedonia, hɨrak
wen kepu provins Esia.
23 *Me wɨ im, mɨt han neit wit Efesas han
enuk nentar mɨt nises hɨm me Mɨtɨk Iuwe
Krais.
24 *Mɨtɨk hak niuk mɨrak Demitrias hɨrak
kime menmen keriuwe silva. Hɨrak kime
wɨnak kike kike silva kɨre wɨnak iuwe ke
tɨpir niuk mɨre Atemis mɨt nen newepnɨpi
niuk mɨre nekrerek. Menmen hɨrak ki-
maam hɨrak ketike mɨt han nesiuwerem
men mɨt hɨr neit pewek yapɨrwe mererim.
25 Te hɨrak kenɨne mɨt nime menmen
me silva netike mɨt han hɨr nɨrɨak men-
men mar ke hɨr nɨrɨakem hɨr nererik,
hɨrak ketpor kar ik: “Yi mɨt yi yertei
haiu meit pewek me menmen metike men-
men meiyam meriuwe menmen im haiu
mɨrɨakem.
26 *Yi epei yɨr menmen, yi yemtau men-
men mɨtɨk ik Pol kɨrɨakem keit wit kaiu
Efesas kerekek au. Ke provins Esia Pol kari
han ke mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr neweikɨn

* **19:6** Ap 8:17 * **19:9** 2Ko 6:14-18; 2Ti 1:15 * **19:11** Ap 14:3 * **19:12** Ap 5:15 * **19:13** Mk 9:38 * **19:15** Mk 1:24, 34 * **19:17** Ap 5:5, 11 * **19:20** Ap 12:24 * **19:21** Ap 23:11; Ro 1:13 * **19:22** Ro 16:23; 2Ti 4:20 * **19:23** 2Ko 1:8 * **19:24** Ap 16:16 * **19:26** Ap 17:29

sip newet menmen, hɨrak ketpor kar ik:
‘Menmen mɨt nimaam mɨre teinɨk ninaan
mewik hɨram ap mɨre God au. Hɨram
memipɨn.’
27 Menmen im Pol ketpim maain hɨram
mamnip mɨt hɨr han ekitet menmen haiu
mɨt in mɨrɨakem hɨram enum. Im kere-
mem au. Wɨnak yaaik ke teinɨk ninaan
mewik iuwe me mɨte paiu Atemis maain
mamre niuk weinɨm te mɨt nanisesye au.
Mɨt yapɨrwe neit Esia netike mɨt nerer wit
wit newenɨpi niuk mɨre.”
28 Mɨt yapɨrwe nemtau hɨm mɨrak epei
au, hɨr han enuk nenepɨp natɨp nar ik:
“Atemis pe Efesas hɨre yaaip iuwe.”
29 *Mɨt nerer wit wit ke wit iuwe Efe-
sas nenepɨp natɨp. Mɨt han nen neithis
Gaias ketike Aristakas hɨrakɨt te provins
Masedonia kerek tekite Pol tepno ein ein,
hɨr neriyakɨt neiyɨt nen wit kerek mɨt nau
nererik nemtau menmen.
30 Pol hɨrekes hanhan kakno ein kaktɨp
mɨt menmen te mɨt han en nises hɨm me
God newenek.
31 *Mɨt han hɨr mɨt iuwe gavman ne
provins Esia kerek nɨre nɨrak yinan o
wariyakɨt nɨrak hɨr nesiuwe hɨm netpɨwek
hɨrak ap kakno kaktɨp mɨt menmen au
emɨt.
32 Mɨt han neit wit mɨt nererik newik hɨr
natɨp hɨm ham, mɨt han natɨp hɨm ham
nentar hɨr yapɨrwe nepɨtari nenmak te hɨr
nererik nau en.
33 Mɨt han ne weiwɨk me Isrel neriuwet
mɨtɨk niuk mɨrak Aleksanda kerp kinɨn
kentɨr kɨnaan te mɨt han en han kitet
hɨrak kerekek kinɨn kɨrɨak menmen enum
im. Hɨrak kɨkɨam his kesinor hɨr enkintɨp
enɨmtau menmen hɨrak kakɨtpim.
34 Au, mɨt en nertei Aleksanda hɨrak ke
Isrel, hɨr yapɨrwe natɨp nerekirɨwek hɨm
natɨp nar ik: “Atemis pe Efesas hɨre yaaip
iuwe.” Hɨr nenepɨp narek ere 2 aua.
35 Maisiu kike, kuskus ke wit Efesas hɨrak
kenip mɨt en nekintɨp nau neit hɨrak ketpor
kar ik: “Yi mɨt ne Efesas. Mɨt yapɨrwe
nertei wit kaiu ik e hɨrak wit naanmɨpre
wɨnak iuwe ke teinɨk ninaan mewik me
mɨte iuwe yaaip Atemis wetike nan mɨt
newenɨpiyek nɨpaa kau nepni kenke kan.
36 Mɨtɨk kei ap kaktɨp menmen im hɨram
memipɨn au, te yi mɨt eikintɨp yi ap yɨrɨak
menmen enum waswas au emɨt.
37 Yi epei yeithis mɨtɨkɨt wik it te hɨrakɨt
ap tekintɨp menmen meit wɨnak ke Atemis
o netpɨwe enum au.
38 Mɨtɨk Demitrias ketike mɨt hɨr nɨrɨak
menmen mɨrak nare nansiuwe hɨm mɨtɨk
hɨr enɨno mɨt iuwe masistret hɨr nanmerɨr
wɨ hɨr nanɨmtau hɨm me mɨt. Hɨr nansi-
uwe hɨm ein,
39 o au en, yi hanhan eitɨp hɨm meiyam
em, yi wen eimerɨr wɨ me haiu mɨt ne wit
Efesas haiu mererik memtau hɨm me mɨt
iuwe ne witeik.
40 Mɨt iuwe ne Rom hɨr nansiuwe hɨm
nantɨp haiu mɨt mɨrɨak enum mesiuwe
hɨm mesikeyaanmi. Haiu mɨt iuwe ap
te metpor yi yenmak yi yɨrɨak menmen
marim au.”
41 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak kesiuwe mɨt
en hɨr nen wit kɨr eik.

20

Pol keke tɨ kepno provins Masedonia ketike Grik

1 Mɨt nererik nesikeyaanmi epei au,
Pol kenɨne mɨt kerek nises hɨm me Jisas
keyewewi ketpor hɨm mamkepi nanises
hɨm me God werek werek. Te hɨrak
kɨnaiwɨri kakno provins Masedonia.
2 Hɨrak ken kɨpiun provins Masedonia,
hɨrak kerekir kau nɨmɨn ken kerer wit wit
katɨp mɨt hɨm mɨrak yapɨrwe mamkepi
nanises hɨm me God werek werek. Epei au,
hɨrak ken provins Grik.
3 Hɨrak kepu en wenke wikak. Hɨrak
kepu en wenke wikak, hɨrak kare kaku
sip kakno Siria, hɨrak kemtau mɨt han
hɨr nimenɨpɨn nankɨp, te hɨrak han kitet
kakno kakitet provins Masedonia ere hɨrak
kɨnaiwɨrek kɨpiun provins Siria.
4 *Sopata nɨkan ke Piras ke wit Beria,
hɨrak ketike Aristakas, Sekandas hɨrakɨt te
wit Tesalonaika, hɨrakɨt tekite Pol tariyakɨt
ten. Mɨtɨk Gaias ke wit Debi, Timoti,
Tikikas ketike Trofimas te Esia, hɨrakɨt
tetike Pol nariyan nen.
5 Hɨr mɨt ninɨn nen nemeriyei neit wit
Troas.
6 Hɨr nemeriyei neit ein, haiu mau wit
Filipai ere wɨ mɨt nererik ap newis yis
mekre bret mɨr han tewenɨn menmen God
kerekyorem hɨram epei au. Menmen im
epei au, haiu mɨnaaiwɨr wit Filipai mau sip
ere wɨ hispɨnak (5), haiu mɨpiun wit Troas.
Haiu men mɨpiun wit Troas, haiu metike
mɨt nemeriyei mau en ere wɨ hispɨnak wik
(7).

Pol kɨkɨak Yutikas kerek hɨrak kaa keit wit Troas, hɨrak pɨke kekrit kepu

7 *Me wɨ Sabat me wɨtaan haiu mɨt
yapɨrwe mererik maam menmen han
tewenɨn menmen Jisas kɨrɨakem haiu
mewenɨpi God. Pol katɨp mɨt en menmen.
Hɨrak kare teipmen kakno te hɨrak ketpor
hɨm ere wɨ nɨmɨn.

* **19:29** Ap 20:4, 27:2; Kl 4:10; Fm 24 * **19:31** 2Ti 1:15 * **20:4** Ap 19:29, 21:29; Ef 6:21 * **20:7** Ap 2:42, 46

8 Mɨt epei neit si yapɨrwe newisɨm
mekre haau mau niu meit wɨnak haiu mau
mererik mekrerek.
9 Mɨtɨk pipɨak niuk mɨrak Yutikas kau
windo me wɨnak. Pol wen katɨp katɨp,
hɨrak kɨnapɨpɨ kɨwaai kɨnatɨn. Kɨwaai
kɨnatɨn o, hɨrak kenke kau niu ken kiun
tɨ. Mɨt nekiuwe nen nɨkɨak nɨrek nepei au
kaa.
10 *Pol kekintɨp kekiuwe ken kɨrek, hɨrak
kenke kenterik kesiuwewik. Epei au, hɨrak
katɨp kar ik: "Yi ap han enuk au emɨt!
Hɨrak kaa te in ek pɨke kekrit kaku."
11 Hɨrak katɨp epei au, hɨrak ketikeri
pɨke nɨniu nen wɨnak hɨrak kewep niu
o bret ketikeri nekiyan naam. Epei au,
hɨrak ketikeri newepnak ere wanewik.
Wanewik, Pol kɨnaiwɨri.
12 Pol kɨnaiwɨri, hɨr neithis pipɨak ik
kerek nɨpaa kenkewɨn kaa Pol pɨke kɨkɨak,
hɨr nen wɨnak mɨr hɨr han yaaik iuwe.

Pol kɨnaaiwɨr wit Troas kɨpiun wit Mailitas

13 Haiu minɨn men mau sip merekir wan
ere mɨpiun wit Asos, kerek Pol katɨp kak-
wenyipɨr sip. Nɨpaa hɨrak ketpai menmen
im kentar hɨrak kɨnapen sip, hɨrak hanhan
keke tɨ kakno ein.
14 Hɨrak kewenaiyipɨr keit Asos epei au,
haiu metɨwekhis men mau sip mɨnaaiwɨr
wit Asos men ere miun Mitilini.
15 Haiu mɨpiun Mitilini epei au, haiu me
wɨ ham wanewik men mesipat wit Kaios.
Haiu wen men me wɨ ham hekrit haiu men
mesipat wit Semos. Wit Semos epei au, wɨ
ham haiu mɨpiun wit Mailitas. Sip mɨwaai
meit ein.
16 Pol epei han kitet hɨrak kau sip ap ka-
kno wit Efesas kentar hɨrak kɨnapen kaku
provins Esia wɨ yapɨrwe. Hɨrak hanhan
kakno waswas kakiun Jerusalem me wɨ
Pentekos.

Pol katɨp hɨm mɨrak men mɨt iuwe nises God neit wit Efesas

17 *Pol wen kepu sip keit Mailitas hɨrak
keriuwet mɨtɨk hak katɨp mɨt iuwe ne
weiwɨk me God neit Efesas te hɨr enɨnen
Mailitas enɨrek.
18 *Ewaai meruri hɨr mɨt ne Efesas epei
nan, Pol ketpor kar ik: "Yi epei yertei me
wɨ hi hinɨn han Esia hau hetikewi yi yertei
menmen hi hisesim.
19 *Yi yertei me wɨ yapɨrwe mɨt han ne
weiwɨk me Isrel hɨr nimenɨpɨn natɨpan
naniyep te hɨr nenip menmen im menip
han kai kekrit hɨr newaank hɨras. Hi ap
ewenɨpi niuk mai au. Hi hɨrɨak menmen
Mɨtɨk Iuwe Krais kehimɨtenewem, wɨ ham
hi hɨkɨt henterim.
20 Hi ap hepakɨn hɨm mamkepi me wɨ hi
hewepyapɨr hɨm me God yi yau wɨnak ke
mɨt kerek nekine hɨm me Moses yi yererik
en o yau wɨnak mi miutɨp miutɨp.
21 Hi epei hetpi yi mɨt ne weiwɨk me Isrel
netike yi mɨt ne weiwɨk ham, hi epei hetpi
hɨm manp eiweikɨn sip eiwet menmen
enum eiyises hɨm me Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas.
22 *In ek hi hises hɨm God Hɨmɨn Yaaik
ketpewem te hi eno wit Jerusalem. Hi
hepɨtari menmen mɨt nanrekyewem nanɨt
ein.
23 *Hi hertei kerekek God Hɨmɨn Yaaik
epei ketpo merer wit wit mɨt nanrekyo
enum nanwɨre akre wɨnak enuk.
24 *"Hi han kitet hi hahi te hi ehises men-
men nɨpaa Mɨtɨk Iuwe Jisas kehimɨtena hi
ehisesim, hɨram menmen weinɨm. God
epei kɨrɨak mɨt menmen yaaim keriuwe
Jisas Krais te hɨrak kehimɨtena hi hetpor
hɨm yaaim me menmen im.
25 "Yi eiyɨmtewem. Nɨpaa hi hen yi mɨt
yapɨrwe hewepiyapɨr hɨm me God kinɨn
naanmɨpre haiu mɨt. In ek hi hertei maain
hi ap eri meiyam au.
26 *Te hi petepin hetpi hɨm manp, mɨtɨk
kiutɨp ke yi mɨt maain kakno si tatɨknenik
hɨram menmen mai au.
27 Hɨram menmen mai au mentar hi ap
heripakɨn hɨm mei me menmen me God
kakinɨn naanmamre haiu mɨt au.
28 *Yi naanempre hɨras yetike mɨt kerek
God Hɨmɨn Yaaik kehimɨteni yi naanmɨpri.
Yi yar ke mɨt naanmɨpre sipsip yi naanem-
pre mɨt ne weiwɨk me God. Hɨrak kenip
mɨt hɨr ne weiwɨk mɨrak keriuwe hemkre
me Nɨkan kɨrak Jisas wɨ hɨrak kaa kentar
nu tentarakɨt.
29 *Hi hertei hi anaiwɨri epei au, maain
mɨt nanɨnen nɨmɨn ke yi mɨt nanri-
waank han ki nanriuwe menmen enum hɨr
nanɨtpiyem. Mɨt in hɨr nanre nepere enum
men nɨmɨn ke sak namɨp newaankem, hɨr
nanɨnen nanriwaank.
30 *Maain mɨt han ne yi mɨt hɨr nantɨp
hɨm memipɨn nanri han ke mɨt han ne yi
mɨt kerek yises hɨm me God te hɨr enisesim.
31 *Yi naanmamre hɨras me menmen
im, yi han ekitet me tito wikak hi wɨtaan
wanewik hetpi hɨm manp me menmen
me God te yi eiyisesim, hi hɨkɨti hekepi
wɨsenum.
32 *"In ek hi hitehi God hɨrak naanmam-
pri te hɨm me God hɨrak kakrekyi yaaim
hɨram mamkepi te yi eiyu werek werek.

* **20:10** 1Kin 17:21 * **20:17** Ap 18:21 * **20:18** Ap 18:19, 19:10 * **20:19** Ap 20:3 * **20:22** Ap 19:21 * **20:23** Ap 9:16, 21:4, 11 * **20:24** Ap 21:13; 2Ti 4:7 * **20:26** Ap 18:6 * **20:28** 1Ti 4:16; 1Pi 5:2-4 * **20:29** Mt 7:15; Jo 10:12 * **20:30** 1Jo 2:19 * **20:31** Mk 13:37; Ap 19:8, 10; 1Te 2:11 * **20:32** Ap 26:18

Hɨrak kakweti menmen mɨrak yaaim hɨrak maain kakwet mɨt nɨrak em.
33 *Hi ap hemkre menepam heit pewek me yi mɨt o laplap mi au.
34 *Yi epei yertei hi hɨrɨak menmen heriuwe his mai hi ekerwo laplap me wɨnak sel te hi heit pewek mererim. Hi hetike mɨtɨkɨt wariyakɨt tai naanmɨprawɨr hɨras me menmen. Yi au.
35 *Marim hi epei heteikni yi eirɨak menmen iuwe te yi eikaap mɨt miyapɨr hɨr ap manpenun neit nɨrɨak menmen au. Yi han ekitet menmen nɨpaa Jisas ketpim. Hɨrak katɨp kar ik: 'Yi eiwet mɨt menmen hɨram minɨn mɨt hɨr nanweti menmen, te yi han yaaik eiyu.' "
36 *Pol ketpor epei au, hɨrak ketikeri nitehɨr newen ninɨp nitehi God menmen.
37 Hɨr nitehi God menmen epei au, hɨr nɨkɨtek neiyewewik netpɨwek, "Ti yaaik eno e."
38 *Pol ketpor kar ik: "Maain hi ap pɨke eri meiyam au," te mɨt en hɨr han toenuk neriuwerek. Hɨr netpɨwek epei au, hɨr neriuwetek kau sip ken.

21

Pol ketike wariyakɨt tɨrak tau sip tatno Jerusalem

1 Haiu metpor "Eiyu en," te haiu mau sip mɨnaiwɨri men. Haiu mɨnaiwɨri men, haiu merekir wan metɨn ke nɨmɨn mesipat wit Kos. Wɨ ham haiu mesipat wit Ros. Haiu mesipat wit Ros, haiu men ere mɨpiun wit Patara.
2 Haiu mɨpiun wit Patara, haiu menke mɨnaaiwɨr sip im mɨnmatɨn sip ham mamrei mamno Finisia te haiu man mewim men.
3 Haiu men ere haiu mɨr Saipras te haiu mesipatek men pɨnak ke his yaaim wen mepno ere mɨpiun provins Siria. Haiu menke mɨnaaiwɨr sip meit wit Taia, wit kerek mɨt nau sip nanɨnke menmen mekre sip.
4 *Haiu epei men mɨr mɨt han nises hɨm me Mɨɨk Iuwe Krais te haiu mau metikeri me wɨ hispɨnak wik (7). God Hɨmɨn Yaaik kɨkɨak han ke mɨt en te hɨr natɨp Pol ap kakno wit Jerusalem.
5 *Au, wɨ hispɨnak wik (7) haiu mɨnaiwɨri men. Hɨr mɨt netike miyapɨr nɨkerek nɨr neriuwetai ere haiu men tenhaan ek. Haiu men tenhaan ek, haiu mewen ninɨp mitehɨr haiu mitehi God menmen.
6 Haiu meketanhis haiu metpor "Eiyu en." Haiu metpor epei au, haiu men mau sip, hɨr mɨt en pɨke nen witeik.

Agabas katɨp Pol menmen God Hɨmɨn Yaaik keteiknɨwekem keit wit Sisaria

7 Haiu mau sip pɨke men mɨnaaiwɨr wit Taia men ere mɨpiun wit Tolemes. Haiu mɨpiun Tolemes, haiu men mɨr mɨt en nises hɨm me Krais haiu mau metikeri wɨ miutɨp.
8 *Wanewik haiu mɨt metike Pol mɨnaaiwɨr Tolemes men ere mɨpiun wit Sisaria. Haiu mɨpiun Sisaria, ein ek haiu men mau wɨnak ke Filip mɨtɨk kerek katɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me Krais. Hɨrak kiutɨp ke mɨt hispɨnak wik (7) nɨpaa mɨt nehimɨteni naanmɨpre menmen me miyapɨr mɨkaan nɨr epei naa.
9 *Hɨrak kine nɨkerek hɨram (o hɨram) tekyaait (4), hɨr neit mɨkaan wen au, hɨr newepyapɨr menmen maain mamnen.
10 *Haiu mepu en wɨ ham, mɨtɨk profet niuk mɨrak Agabas kɨnaaiwɨr provins Judia kan Sisaria.
11 *Hɨrak kan Sisaria, hɨrak keit waai let ke Pol keiyɨk kesenkek hɨrekes his hɨt mɨrak keriuwerem. Hɨrak kesenkek his hɨt keriuwerem te hɨrak katɨp kar ik: "God Hɨmɨn Yaaik katɨp kar ik: 'Mɨtɨk ke let ik e maain kakno wit Jerusalem, mɨt ne weiwɨk me Isrel nantɨwekhis nansenkekik kar ik nanwet mɨt ne weiwɨk ham ek.' "
12 *Hɨrak katɨp epei au, haiu metike mɨt han en metpɨwek mewenek mar ik: "Ti ap eno wit Jerusalem au ekɨt."
13 *Au Pol kewenhi kar ik: "Yi yenmak yi yɨkɨt yari han kai? Hi han kitet hɨram yaaim te hi ano wɨnak enuk kerekek au. Hi han kitet hɨram yaaim te hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm me Mɨtɨk Iuwe Jisas mɨt han hɨr naniyep hi hahi, hɨram menmen weinɨm."
14 Haiu metpɨwek metpɨwek au. Hɨrak ketaihɨm kewɨrem, haiu mekintɨp merp matɨp mar ik: "Han kit. Haiu hanhan menmen me Mɨtɨk Iuwe Krais hɨram mamnen."

Pol katɨp mɨt iuwe ne mɨt ne God neit Jerusalem hɨm mɨrak

15 Haiu mepu en wɨ ham. Epei au, haiu memani menmen maiu, haiu mɨnaiwɨri men wit Jerusalem.
16 Mɨt han nises hɨm me Krais nau neit wit Sisaria nan netikewai, hɨr nen newisai neit wɨnak ke mɨtɨk kerek haiu mamu mamtikerek niuk mɨrak Neson,

* **20:33** 1Sml 12:3; 1Ko 9:11-12 * **20:34** Ap 18:3; 1Te 2:9 * **20:35** Mt 10:8 * **20:36** Ap 21:5 * **20:38** Ap 20:25
* **21:4** Ap 20:23 * **21:5** Ap 20:36 * **21:8** Ap 6:5, 8:40 * **21:9** Ap 2:17 * **21:10** Ap 11:28 * **21:11** Jo 21:18; Ap 20:23, 21:33 * **21:12** Mt 16:22 * **21:13** Ap 20:24

hɨrak nɨpaa ke wit Saipras. Hɨrak kises hɨm me Krais nɨpaa enum eik ere in.

17 Maain haiu mɨpiun wit Jerusalem, mɨt en nises hɨm me Krais han yaaik hɨr netaihis.

18 *Hɨr netaihis haiu mau wɨ ham, hɨrak Pol ketikewai men mɨr Jems. Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt nises hɨm me Krais nererik newenɨpiyek, hɨr nau netikerek.

19 *Pol ketpor hɨr yaain, ketpor hɨr yaain epei au, hɨrak ketpor menmen God kekepik hɨrak kɨrɨakem ke mɨt ap ne weiwɨk me Isrel.

Pol kemtau hɨm me mɨt iuwe hɨrak ken wɨnak iuwe ke God

20 Pol ketpor epei au, hɨr newenɨpi niuk me God. Epei au, hɨr natɨp Pol nar ik: "Ti epei hertei mɨt ne weiwɨk me Isrel hɨr mɨt yapɨrwe nises hɨm me Krais, hɨr wen nises hɨm me Moses.

21 *Mɨt han epei nemipɨn netpor ti epei atɨp mɨt han ne weiwɨk me Isrel nau nerer wit wit ke mɨt ne weiwɨk ham, hɨr enweikɨn sip enwet hɨm me Moses, hɨr ap enrekir yɨnk ke nɨkerek nɨr, hɨr ap enises menmen haiu mɨt ne weiwɨk me Isrel in misesim.

22 Maain mɨt in nanɨrtei ti hepu, te ti erɨak mekam?

23 Haiu metpi menmen haiu han kitetim. Mɨtɨkɨt tekyaait it et hɨrakɨt epei tatɨp God tɨmat wɨ hɨrakɨt teriuwesɨs menmen.

24 *Ti eno etikeret yi eirɨak menmen hɨm me Moses matɨp te God kaktɨp menmen im epei au, yi yaain. Ti ewɨr pewek me mɨtɨkɨt it te mɨtɨk pris kakrekyɨwekɨtem. Epei au te hɨr mɨt enime paan kɨrakɨt. Ti erɨak menmen mamɨr im te mɨt yapɨrwe enɨrtei hɨm hɨr nemtewem hɨram weinɨm, ti wen hises hɨm me Moses.

25 *Me mɨt nises hɨm me God hɨr ap ne weiwɨk me Isrel, nɨpaa haiu epei mewisor tɨwei metpor hɨr ap enises hɨm yapɨrwe nɨpaa Moses kewisɨm. Ham im keremem. Haiu han kitet hɨr ap nanɨm menmen mɨt newepwar menmen newet tɨpir em, hɨr ap nanɨm hemkre o miyak mɨt newers tɨmɨr hemkre ap mewen au, hɨr ap netike mɨt miyapɨr nanriyanhis newenɨnem au emɨt."

26 *Hɨr natɨp epei au, Pol keithis mɨtɨkɨt it wɨ ham hɨrak keriyakɨt ten tɨrɨak menmen hɨm me Moses katɨp te God katɨp hɨrakɨt tɨre yaaikɨt. Epei au, hɨrakɨt ten wɨnak iuwe ke God tatɨp mɨt pris me wɨ hɨrakɨt tɨmat ere hɨrakɨt tɨre yaaikɨt te hɨrakɨt tatwet God menmen.

Mɨt ne Isrel neithis Pol kekre wɨnak iuwe ke God

27 Maain wɨ hispɨnak wik (7) menep epei au, hɨram wɨ mɨtɨkɨt tɨmat menmen hɨrakɨt tɨrakem hɨram epei au mesi, mɨt han ne Isrel kerek nau provins Esia hɨr nan nɨr Pol kekre wɨnak iuwe ke God. Hɨr nɨkɨak han ke mɨt miyapɨr en neithis Pol nɨnap natɨp nar ik:

28 *"Yi mɨt ne Isrel. Yi eikepai. Mɨtɨk ik hɨrak mɨtɨk kerek kepno keprer wit wit katɨp mɨt yapɨrwe hɨr mɨt ne weiwɨk me Isrel netike hɨm me Moses, wɨnak iuwe ke God hɨram menmen weinɨm. In ek hɨrak epei keithis mɨtɨk ap ke Isrel keiyɨk kan kekre haau mɨt narik ap te nanɨno nɨmɨn ek au. Mɨt iuwe neriuwesɨsek, nehimɨtanek ne haiu mɨt ne Isrel keriyen."

29 *Hɨr natɨp menmen im nentar hɨr epei nɨr mɨtɨk Trofimas kitet wit Jerusalem ketike Pol te hɨr han kitet Pol ketɨwekhis ten wɨnak ke God teit nɨmɨn. Pol kɨrɨak menmen im au.

30 Mɨt yapɨrwe neit Jerusalem en nesikeyaanmi (o nesikewari) nesiuknen nan nererik neithis Pol neriyaak neiyɨk nen witeik. Hɨr neriyaak neiyɨk nen witeik, mɨt neiyepet weipɨr ke wɨnak ke God.

Mɨtɨk iuwe ke ami ke Rom keithis Pol keriyaak keiyɨk ken wɨnak enuk

31 Mɨt yapɨrwe nererik hɨr wen nanɨnep Pol kaki, mɨt han nen natɨp mɨtɨk iuwe Ofisa ke ami ke Rom nar ik: "Mɨt yapɨrwe neit Jerusalem hɨr nenepan."

32 Hɨrak kemtau menmen im epei au, hɨrak keithis mɨt han ne ami ninɨn naanmɨpre mɨt ne ami nar 100, hɨr netike soldia ne ami yapɨrwe nesiuknen nekiuwe nen nɨr mɨt en. Hɨr nekiuwe nen nɨr mɨt en, hɨr nɨrek ketike mɨt ne ami yapɨrwe, hɨr nenep Pol au. Hɨr nerp neit.

33 *Mɨtɨk iuwe ke ami kan Pol ketɨwekhis katɨp mɨt nɨrak hɨr nesenkekik neriuwe sen ain wik. Epei au, hɨrak kitorhi kar ik: "Mɨtɨk ik hɨrak keimɨn? Hɨrak kɨrɨak mekam?"

34 Mɨt han natɨp hɨm ham, mɨt han natɨp hɨm ham te hɨrak ap kertei menmen werek kentar mɨt nesikeyaanmi yapɨrwe te hɨrak katɨp mɨt nɨrak hɨr nɨnanek neiyɨk nanɨno wɨnak ke ami kɨr.

35 Hɨr neiyɨk nen ere nɨpiun lata me wɨnak, mɨt ne ami nɨnanek nau niu nentar mɨt nesikeyaanmi (o nesikewari) yapɨrwe nanri Pol kaknen te hɨr nankɨp.

36 *Hɨr nisesik nɨnap natɨp nar ik: "Yi eikɨp kaki."

* **21:18** Ap 15:2, 13; Ga 1:19 * **21:19** Ap 15:12 * **21:21** Ap 16:3; Ga 2:3 * **21:24** Nam 6:1-21; Ap 18:18 * **21:25** Ap 15:28-29 * **21:26** 1Ko 9:20 * **21:28** Ap 6:13; Esi 44:7 * **21:29** Ap 20:4; 2Ti 4:20 * **21:33** Ap 20:23, 21:11 * **21:36** Lu 23:18; Ap 22:22

Pol katɨp mɨt kenmak hɨrak kɨrɨak menmen

37 Hɨr neit Pol nanrik nanɨno nɨmɨn ein,
Pol katɨp mɨtɨk iuwe ke ami keriuwe hɨm
Grik ketpɨwek kar ik: “Hi hanhan hetput
menmen hɨram werek?” Mɨtɨk iuwe eik
ketpɨwek kar ik: “Ti harkeik te ti hertei hɨm
Grik?
38 *Hi han kitet ti mɨtɨk ke Isip kerek
nɨpaa ein kari han ke 4,000 mɨt te hɨr netike
gavman ne Rom nare nanɨnepan hɨr neit
hɨne me his, yipo henmik nɨrɨr nen wit
tenhaan weinɨm.”
39 Pol kewenhi kar ik: “Hi au. Hi mɨtɨk
ke weiwɨk me Isrel, miye wina weit wit
Tasas ke provins Silisia, hi mɨtɨk ke wit
niuk mɨrak iuwe. Ti ewisa hi etɨp mɨt
menmen mai o au?”
40 Hɨrak kewenhi te Pol kerp kentɨr
leta kɨkɨamhis keweni ketpor kar ik:
“Eikintɨp.” Hɨr nekintɨp, te hɨrak ketpor
keriuwe hɨm me mɨt ne Isrel.

22

1 Hɨrak ketpor kar ik: “Nai yinan mɨt
iuwe, mɨt nai ne watiu, yi eiyɨmtau hɨm hi
hetpiyem te yi ap aitɨp hi hahi.”
2 Hɨr nemtau Pol ketpor keriuwe hɨm mɨr
Hibru, hɨr nekintɨp wɨre wɨre te Pol wen
ketpor kar ik:
3 *“Hi hetpi werek. Hi ke weiwɨk me
Isrel, miye pai wina weit wit Tasas ke
provins Silisia te hi han hau in ere hi iuwe.
Mɨtɨk iuwe niuk mɨrak Gameliel keteikno
menmen markeik te hi hises hɨm me Moses
kerek nɨpaa maamrer nai nisesim. Hi hises
menmen im hises God iuwe har ke yi mɨt in
yi yisesim.
4 *Hi hewaank mɨt enipi hɨr naa nentar
hɨr nises hɨm me Krais. Hi esenkek his
hɨt me mɨt miyapɨr hatɨp mɨt plisman hɨr
newɨri nekre wɨnak enuk.
5 Mɨtɨk iuwe pris kinɨn naanmɨpre mɨt
pris han hɨrak ketike mɨt iuwe ne kaunsil
hɨr nanwepyapɨr hi hatɨp werek. Nɨpaa
hɨr neweto tɨwei hɨr newisɨk ken mɨt han
ne weiwɨk maiu neit Damaskas te hi epei
hen en ehɨthis mɨt miyapɨr kerek nises hɨm
me Krais, hi hesenkeki heriyei heri hen
Jerusalem te mɨt iuwe en nanɨp.

Pol katɨp mɨt karkeik hɨrak kises hɨm me Krais

6 “Hi wen hepno menep Damaskas wepni
kau nɨmɨniuwe, wasenum si meke nepni
man mɨr mewenkɨka.
7 Hi henkewɨn hɨwaai tɨ hi hemtau hɨm
ke mɨtɨk ketpo, ‘Sol, Sol ti henmak te ti
herewaank?’
8 Hi pɨke hitɨwekhi, ‘Mɨtɨk Iuwe ti
keimɨn?’ Hɨrak kar ik: ‘Hi Jisas ke Nasaret
kerek ti herewaank.’
9 Mɨt nan netikewa nɨr si te ap nemtau
hɨm ke mɨtɨk werek werek au.
10 “Hi hitɨwekhi har ik: ‘Mɨtɨk Iuwe ti
hanhan hi erɨak mekam?’ Hɨrak kar ik:
‘Ti ekrit eno wit Damaskas. Ti ehɨt ein
te mɨtɨk kaknen kakɨtput menmen God
kakɨhimɨtanem ti erɨakem.’
11 Hi ap hɨr ein ein hentar si epei
mɨr iuwe hi nanamɨr toto te mɨt nan
netikewa netauhis neriya haiu mariyan
men Damaskas.
12 “Mɨtɨk hak kau en niuk mɨrak Ananaias. Hɨrak mɨtɨk yaaik kises hɨm me Moses
te mɨt yapɨrwe ne weiwɨk maiu ein hɨr han
kitet natɨp hɨrak yaaik.
13 Mɨtɨk ik kan kerp kerepta ketpo kar ik:
‘Kai yinak Sol, ti pɨke ehɨr ein ein.’ Hɨrak
katɨp epei au, wasawas hi hɨr ein ein te hi
hɨrek.
14 Hɨrak ketpo kar ik: ‘Mɨtɨk Iuwe God
ke maamrer naiu hɨrak kehimɨtenut te ti
ertei menmen hɨrak hanhan kakrɨakem,
kehimɨtenut ti hɨr Mɨtɨk Yaaik kerek kɨrɨak
menmen me God, ti epei hemtau hɨrak
ketput keriuwe hɨm mɨrak.
15 Maain ti eno etɨp mɨt miyapɨr yapɨrwe
ewepyapɨr menmen ti epei hemtewem epei
hɨrem.
16 *In ek ti ap ehu au emɨt! Ti ekrit
te hi ekɨrit. Ti enɨne Mɨtɨk Iuwe God
ehitɨwekhi te hɨrak kakɨsak menmen enum
ti hɨrɨakem.’

God kehimɨtan Pol kaktɨp mɨt ap ne Isrel hɨm yaaim me Krais mamno mɨt ap ne Isrel

17 “Hɨrak ketpo epei au, hi pɨke hen wit
Jerusalem. Hi heit wɨnak iuwe ke God
in hi hitehi God menmen. Hi hitehi God
menmen, hi hepu hi hɨr menmen mar ke
hi hɨtyak,
18 *Mɨtɨk Iuwe Krais ketpo kar ik: ‘Ti ekrit
waswas enaaiwɨr wit Jerusalem entar mɨt
miyapɨr in ap enɨmtau hɨm ti etporem me
hi.’
19 *Hi pɨke hetpɨwek har ik: ‘Mɨtɨk Iuwe,
hɨr epei nertei hi epei hen herer wit wit
wɨnak mɨt nererik nekine hɨm me Moses
nekrerem, hi hen en heithis mɨt miyapɨr
hɨr nises hɨm mit, hi hanɨp.
20 *Nɨpaa mɨt nenep mɨtɨk kewepyapɨr
hɨm mit niuk mɨrak Stiven hi herp menep
atɨp hɨram yaaim te hɨr nakɨp kaa. Hi
hetenen laplap saket me mɨt hɨr newɨr
nan nakɨp. Hi etpor menmen mit hɨr
enɨmtewem.’

* **21:38** Ap 5:36-37 * **22:3** Ap 5:34; Ro 10:2 * **22:4** Ap 8:3, 22:19 * **22:16** Ap 2:21; Ro 10:13 * **22:18** Ap 9:29-30 * **22:19** Ap 8:3, 26:9-11 * **22:20** Ap 7:58, 8:1 * **22:21** Ap 9:15, 13:2

21 *Au, Krais pɨke ketpo kar ik: ‘Hɨram
menmen weinɨm. Hɨr ap te nanɨmtau hɨm
mit au. Ti eno entar hi eriuwetit ti eno
yanɨmɨn ewepyapɨr hɨm mai mamno mɨt
ap ne weiwɨk me Isrel.’ ”

Mɨtɨk iuwe ke ami naanmɨpre Pol

22 *Mɨt yapɨrwe ein nemtau Pol ere hɨrak
katɨp menmen me hɨrak kewepyapɨr hɨm
me mɨtɨk iuwe katɨp mɨt ap ne weiwɨk me
Isrel ketporem. Hɨrak ketpor menmen im,
hɨr han enuk nɨnap hɨm iuwe nar ik: “Yi
eikɨp eki. Yi ap eiwisɨk kaku tɨ au ekɨt!”
23 Hɨr nɨnap newep laplap mɨr neteikɨn
hɨr han enuk wɨsenuk newɨr toni waniu (o
win) men niu.
24 Hɨr newɨr toni waniu (o win) men niu,
mɨtɨk iuwe ofisa ke ami katɨp mɨt nɨrak
neithis Pol neriyaak neiyɨk nanɨno nɨmɨn,
hɨr nankɨp nanriuwe nɨpɨn ere hɨrak kak-
wepyapɨri nenmak te mɨt ne Isrel en nɨnap
nesiuwe hɨm marim.
25 *Hɨr netɨwekhis neriyaak neiyɨk nen
nesenkɨkwek his mɨrak te hɨr nankɨp. Hɨr
nesenkek his mɨrak nankɨp, Pol katɨp mɨtɨk
kerek naanmɨpre 100 mɨt ne ami kitɨwekhi
kar ik: “Hɨm mɨt iuwe ne Rom hɨr newisɨm
matɨp hɨram yaaim te mɨt nanɨnep mɨtɨk
kerek keit tɨwei yaan mewik kar ke mɨt
ne wit Rom, te hɨr newisɨk ken wɨnak ke
masistret wen au, hɨrak ap katɨp hɨrak
enuk au?”
26 Mɨtɨk ik kemtau hɨm im Pol
ketpɨwekem epei au, hɨrak ken kɨr mɨtɨk
iuwe kɨrak hɨrak ofisa ke ami ketpɨwek kar
ik: “Ti hɨrɨak menmen enum. Mɨtɨk eik e
hɨrak ketenen tɨwei yaan mewik kɨre mɨtɨk
ke Rom.”
27 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk iuwe ofisa
ke ami kan kɨr Pol kitɨwekhi kar ik: “Ti etpo
ti hetenen tɨwei namba mewik kar ke mɨt
ne Rom o au?” Pol kar ik:, “O, hi hetenen
tɨwei har ke mɨt ne Rom.”
28 Mɨtɨk iuwe ofisa eik ketpɨwek, “Hi epei
hewɨr pewek yapɨrwe te hi heit tɨwei yaan
mewik hɨram matɨp hi hɨre mɨtɨk ke Rom.”
Pol kar ik: “Miye wina te hi hɨre mɨtɨk ke
Rom hentar miye haai hɨr netenen tɨwei
namba mewik hɨr nɨre mɨt ne Rom.”
29 *Wasenum mɨt kerek nankɨp
nanitɨwekhi menmen hɨr nɨrɨr noknɨnan
nenpɨn nekeipnɨwek. Mɨtɨk iuwe ofisa eik
kɨnaain kentar hɨrak kertei Pol ketenen
tɨwei kar ke mɨtɨk ke Rom, hɨrak kesak hɨm
lo me Rom hɨrak epei kesenkekik keriuwe
sen. Mɨt iuwe ne Rom neriuwesɨs mɨt
nanrɨak menmen im me mɨt ne Rom.
30 Mɨtɨk iuwe ofisa hanhan kertei werek
menmen mɨt ne Isrel hɨr nesiuwe hɨm Pol,
te wɨ ham hɨrak katɨp mɨt nɨrak nenke
sen me Pol, hɨrak kesiuwe mɨtɨk ken katɨp
mɨt iuwe pris netike mɨt han en ne kaunsil
nanrerik nanu. Epei au, hɨrak keithis Pol
keiyɨk ken kewisɨk kerp ninaan me mɨt ne
kaunsil ketpor menmen.

23

Pol katɨp hɨm mɨrak men mɨt ne kaunsil

1 *Pol kerp kɨrapɨt mɨt ne kaunsil ketpor
kar ik: “Nai yinan. Hi hertei hekre han kai
menmen me God hi hɨrɨakem hi hisesim
nɨpaa ere in hɨram yaaim.”
2 *Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk iuwe
pris kinɨn nanmɨpre pris han niuk mɨrak
Ananaias katɨp mɨt nerp menep Pol nɨwaai
his nesiuwek hɨm nentar hɨrak katɨp
enum.
3 *Pol ketpɨwek kar ik: “Maain God
kakitep ti hɨre nu mɨt newis pen kolta
mewik te hɨram nepei mesine meit nɨmɨn.
Ti hau en skelim hi heriuwe hɨm lo me
Moses, te ti au heweikɨn sip hewet hɨm me
Moses ti hetɨp mɨt naniyep.”
4 Mɨt kerek nerp menep Pol netpɨwek nar
ik: “Ti atɨp enum me mɨtɨk pris iuwe ke
God.”
5 *Pol katɨp kar ik: “Hi hertei hɨrak mɨtɨk
iuwe pris te hi ap hetpɨwek har ek au. Hɨm
me God matɨp mar im: “Yi mɨt ap eitɨp
enum me mɨt hɨr ninɨn naanmɨpri.”
6 *Pol epei kertei mɨt han ne kaunsil
hɨr nises hɨm me mɨt Sadyusi, mɨt han
au hɨr nises hɨm me Farisi. Hɨrak kertei
menmen im te hɨrak katɨp kar ik: “Nai
yinan. Hi mɨtɨk ke Farisi, hi nɨkan ke
mɨtɨk ke Farisi. Petepin mɨt neriya hi herp
ninaan me kaunsil hentar hi han kitet mɨt
epei naa maain nanɨkrit nanu nanɨt.”
7 Hɨrak katɨp epei au, mɨt ne Farisi
netike mɨt ne Sadysi nenehan nenterim te
hɨr newep nau nɨmɨn pɨnan hasini pɨnan
hasini.
8 *(Mɨt ne Sadyusi han kitet mɨt naa hɨr
nɨwaai hei, maain pɨke nanɨkrit nanu au,
herwe o ensel hɨram mepu au nemipɨn.
Mɨt ne Farisi han kitet mɨt nanɨkrit, ensel
netike herwe hɨr nepu. Nemipɨn au.)
9 *Hɨr mɨt wen natɨpan nenehan
ere wɨsenum, mɨt ne Farisi han kerek
newepyapɨr hɨm me Moses hɨr nerp natɨp
nesiuwe hɨm nar ik: “Haiu han kitet mɨtɨk
ik hɨrak yaaik. Haiu han kitet herwe o
ensel epei kan ketpɨwek menmen.”
10 Hɨr nenehan ere wɨsenum te mɨtɨk
iuwe ofisa ke ami han kitet hɨr nanri Pol
kaktɨn yinak yinak te hɨrak keriuwet mɨt

* **22:22** Ap 21:36 * **22:25** Ap 16:37 * **22:29** Ap 16:38 * **23:1** Ap 24:16 * **23:2** Jo 18:22-23 * **23:3** Mt 23:27
* **23:5** Eks 22:28 * **23:6** Ap 4:2, 24:15, 21, 26:5 * **23:8** Mt 22:23 * **23:9** Ap 25:25

nɨrak newep mɨt nen netɨwekhis neiyɨk nanɨno wɨnak ke gavman kɨrak.

11 *Wɨtaan, Mɨtɨk Iuwe Krais kan kerp menep Pol ketpɨwek kar ik: “Ti han tokik ehu. Ti epei hewepyapɨr hɨm mai heit Jerusalem, te ti eno wit Rom erɨakem empar kerekek.”

Mɨt nimenɨpɨn natɨpan nanɨnep Pol

12-13 Wanewik, mɨt han ne weiwɨk me Isrel nererik nimeyipɨran natɨpan nanɨnep Pol. Mɨt in nererik nɨrɨak menmen im hɨr ninɨn 40 mɨt. Hɨr mɨt nesiyehan menmen o tɨpar ere hɨr nanɨnep Pol neiyɨk nanwen han te hɨr nanɨm.

14 Epei au, hɨr nen nɨr pris iuwe netike mɨt iuwe ne kaunsil netpor nar ik: “Haiu epei mesinehan menmen o tɨpar ap mamɨm ere haiu mamnep Pol.

15 *Te yi eitike mɨt ne kaunsil eiriuwet mɨtɨk kaktɨp mɨtɨk iuwe ofisa ke ami ke Rom kakɨthis Pol keiyɨk kaknen in. Yi eimitɨwekpɨn yi eiyɨtpɨwek yi hanhan yayɨmtau hɨm meiyam me Pol. Au, haiu epei memeriyɨwek mamkɨp hɨrak wen kaknen in.”

16 Pol nɨkan suware kɨrak epei kemtau menmen me mɨt hɨr nimenɨpɨn nanɨnep Pol te hɨrak ken wɨnak ke mɨtɨk iuwe ofisa ke ami katɨp Pol em.

17 Hɨrak ketpɨwek epei au, Pol kenɨne mɨtɨk iuwe kinɨn naanmɨpre 100 mɨt soldia ne ami, hɨrak ketpɨwek kar ik: “Ehɨt pipɨak ik eiyɨk eno mɨtɨk iuwe ofisa kit. Hɨrak kakɨtpɨwek menmen.”

18 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk keiyɨk ken mɨtɨk iuwe kɨrak ketpɨwek kar ik: “Mɨtɨk kekre wɨnak enuk Pol kenɨnau kitauhi hi heit pipɨak ik e eiyɨk enen ekrit ekɨntar hɨrak kakɨtput menmen.”

19 Hɨrak ketɨwekhis keiyɨk ken haau weinɨm, hɨrakɨt tekiyakɨt tau, hɨrak kitɨwekhi kar ik: “Ti are etpo mekam?”

20 Hɨrak pipɨak ketpɨwek kewenɨwekhi kar ik: “Mɨt iuwe ne kaunsil natɨp hɨrak werek te hɨr nanituthi teipmen ti ehɨthis Pol eiyɨk eno wɨnak ke kaunsil, hɨr nemipɨn natɨp hɨr hanhan nemtau hɨm meiyam me Pol.

21 Ti ap emtau hɨm mɨr entar mɨt ninɨn 40 mɨt nesiyehan menmen o tɨpar ap nanɨm ere hɨr nankɨp kaki. Hɨr nemerɨr ere ti etpor te ti eiyɨk enen.”

22 Hɨrak ketpɨwek epei au, mɨtɨk iuwe ofisa ke ami ketpɨwek kar ik: “Ti ap etɨp mɨtɨk hak ti epei han hetpo menmen im.” Hɨrak ketpɨwek epei au, hɨrak keriuwetek ken.

Mɨtɨk iuwe ofisa keriuwet Pol ken mɨtɨk iuwe gavman Filiks

23 Hɨrak keriuwetek ken, hɨrak kenɨne mɨtɨkɨt wik hɨrakɨt kepten tinɨn naanmɨpre 100 mɨt ne ami, hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: “Yi eiyɨt 200 mɨt soldia neke tɨ hɨr netike 200 mɨt nemerɨr yipo hɨr netike 70 mɨt ne ami nau hos, hɨr nanɨt menmen nanɨmaniyem, hɨr nanɨno nanɨthis Pol neiyɨk nanɨno. Me wɨtaan hɨr nanɨthis pol kaktike menmen neiyɨm nanɨno wit Sisaria.

24 Yi eiri hos keiyak te Pol kakwik, yi naanmampɨrɨwek eiyɨk (o eirik) eino ere eipiun mɨtɨk iuwe gavman Filiks.”

25 Hɨrak ketpɨwekɨt epei au, hɨrak ken kewis tɨwei mar im:

26 “Hi Klodias Lisias hi hewis tɨwei ik ken ti Filiks ti mɨtɨk iuwe ke gavman hinɨn naanmɨmpre mɨt. Ti yaaik.

27 *Mɨt ne weiwɨk me Isrel neiyewo mɨtɨk ik nare nankɨp. Hi hemtau hɨrak kɨre mɨtɨk ke Rom te hi hetike mɨt ne ami nai men mekepik meriyaak meiyɨk men.

28 *Hi hanhan hertei werek nenmak te hɨr nesiuwe hɨm te hi heiyɨk hen wɨnak ke kaunsil kɨr.

29 *Hi han wɨnak ke kaunsil kɨr, hi hemtau hɨrak ap kɨrɨak menmen mei te hɨr nankɨp kaki o nanwisɨk kekre wɨnak enuk. Menmen hɨr nesiuwek hɨm nesiuwerem hɨram menmen me hɨm lo me Moses hɨr nisesim.

30 *Mɨtɨk hak kan ketpo mɨt han ne weiwɨk me Isrel nimenɨpɨn natɨpan te hi han kitet hi esiuwerek aknen ekrit. Hi epei hatɨp mɨt kerek nesiuwek hɨm menmen hɨr nanɨno nanɨrp ninaan mit nanriuwe hɨm.”

31 Hɨrak kewis tɨwei epei au, mɨt ne ami nises hɨm mɨrak. Hɨr neithis Pol neiyɨk ne wɨtaan nen ere nɨpiun wit Antipatris.

32 Wanewik, mɨt ne ami kerek neke tɨ hɨr pɨke nan wɨnak ke mɨtɨk iuwe ofisa ke ami, hɨr newis mɨt nau hos neithis Pol neiyɨk nanɨno Sisaria.

33 Hɨr neiyɨk nen Sisaria newet mɨtɨk iuwe ke gavman tɨwei, hɨr neithis Pol ken his mɨrak.

34 Mɨtɨk iuwe ke gavman kekine tɨwei kitehi Pol kar ik: “Ti ke provins ke nein?” Pol ketpɨwek “Hi provins kai Silisia.” Hɨrak kemtau hɨrak ke provins Silisia, hɨrak ketpɨwek kar ik:

35 “Maain mɨt nesiuwe hɨm nanɨnen, te hi emtau hɨm mit entar hi naanmɨmpre mɨt ne Silisia ere in.” Hɨrak katɨp epei au, hɨrak katɨp mɨt hɨr naanempre Pol newisɨk kekre wɨnak iuwe nɨpaa mɨtɨk iuwe Herot kewik hɨrak wɨnak enuk ke gavman.

---

* **23:11** Ap 18:9, 19:21, 27:24, 28:16, 23 * **23:15** Ap 25:3 * **23:27** Ap 21:30-33, 22:25-27 * **23:28** Ap 22:30
* **23:29** Ap 18:14-15 * **23:30** Ap 24:5-8

24

Mɨt iuwe ne Isrel nesiuwe hɨm Pol

1 Wɨ hispɨnak (5) epei man men, mɨtɨk
iuwe hetpris ke Isrel Ananaias, hɨrak ketike
mɨt iuwe ne kaunsil en hɨr netike mɨtɨk
niuk mɨrak Tetalas kerek kertei lo me mɨt
ne Rom hɨrak kɨkaap mɨt ne Isrel hɨr nis-
esim te hɨr nesiuwe hɨm mɨt neit ninaan
me mɨt iuwe masistret hɨr nan Sisaria. Hɨr
nan Sisaria, hɨr nen nɨr mɨtɨk iuwe ke
gavman Filiks te hɨr nesiuwe hɨm Pol.
2 Mɨtɨk iuwe kari Pol hɨrak kan te mɨtɨk
iuwe kenɨne Tetalas. Hɨrak kenɨne Teta-
las, hɨrak kesiuwe hɨm Pol kar ik: "Ti
mɨtɨk iuwe ke gavman. Ti nɨpaa ere in ti
naanmɨprai werek te haiu mekiyan mau
meit. Ti hekepai ti henip yaaim mekrehɨr
menmen nɨpaa haiu misesim enum merer
wit wit.
3 Haiu mɨt merer wit wit han yaaik meri-
uwerem te haiu matɨp ti yaaik.
4 Hi hɨnapen erwit iuwe, te hi hituthi
ti han tewenɨnai emtau hɨm menmen
meiyam yinam haiu mamɨtputem.
5 *Haiu mertei mɨtɨk ik hɨrak mɨtɨk enuk
kari han ke mɨt ne weiwɨk me Isrel nau
nerer wit wit te hɨr nenehan nenepan.
Hɨrak mɨtɨk iuwe kei ke mɨt kerek nises
hɨm me Jisas nɨpaa ke Nasaret.
6 *Hɨrak kari mɨtɨk ap ke weiwɨk me
Isrel ketikerek ten wɨnak ke God iuwe keit
Jerusalem, te hɨrak ap kises hɨm me mɨt
neriuwesɨs menmen im. Haiu metɨwekhis
han kitet mewepyapɨrek kakises lo maiu. [
7 Au, mɨtɨk iuwe ofisa ke ami Lisias keit
mɨt ne ami nɨrak hɨrak kewep koknɨnai
wɨsenum keithis mɨtɨk ik kerik ken.
8 Epei au, Lisias katɨp neimɨn hɨr nansi-
uwek hɨm hɨr anɨnen in enɨrit.] Ti itehi
mɨtɨk ik ti hɨrekes ertei menmen yapɨrwe
haiu mesiuwek hɨm."
9 Hɨrak katɨp epei au, mɨt yapɨrwe ne
weiwɨk me Isrel neit ein nekepik natɨp nar
ik: "Hɨrak katɨp werek, hɨrak ap kemipɨn
au."

Pol katɨp mɨtɨk iuwe Filiks hɨm mɨrak

10 Hɨr natɨp epei au, mɨtɨk iuwe kehis
kenɨne Pol kaknen kaktɨp. Pol kan kerp
katɨp kar ik: "Hi hertei me tito yapɨrwe
ti naanmɨprai heriuwe menmen yapɨrwe
te hi han yaaik etput menmen eteiknut hi
hɨrɨak mekam.
11 *Ti itehi mɨt in ti hertei menmen hi
hetpiyem. Me wɨ hiswiyen wik (12) hi han
wit Jerusalem ewenɨpi God.
12 Mɨt ne Isrel ap nɨra hi hetike mɨt han
mewepnak matɨpan meit wɨnak ke God
ein, hi ap hari han ke mɨt te hɨr han kekrit
heit wɨnak ke God o heit witeik.
13 Hɨr ap neit mɨtɨk kiutɨp kɨra hi hɨrɨak
menmen marim hɨr nesiuwau hɨm.
14 *"Hi etput menmen im. Hi ewenɨpi
niuk me Mɨtɨk Iuwe hɨrak God ke maamrer
naiu, te hi hises hɨm me menmen me Jisas
kerek mɨt natɨp hɨram enum. Hi wen hises
menmen yapɨrwe mɨtɨk Moses ketike mɨt
profet hɨr newisɨm mau tɨwei.
15 Hi hises menmen har ke mɨt in me hɨm
me God, maain mɨt yaain nantike mɨt enun
pɨke nankrit nanu nanɨt.
16 *Hekrit hekrit hi hare hɨrɨak menmen
te God ketike mɨt miyapɨr yapɨrwe nɨra
natɨp hi yaaik.
17 *"Hi heit wit ham me tito meiyam epei
au, hi heit wit Jerusalem ewet mɨt nai ne
weiwɨk me Isrel pewek mei, hi are ano
ewet God menmen.
18 *Hi wen heit wɨnak iuwe ke God ein
hi hɨrɨak menmen im me hɨm me Moses
matɨp hi hɨrɨakem te God kaktɨp hi pɨke
yaaik, mɨt han nɨra. Mɨt nau netikewa au,
haiu ap mewepnak matɨpan au.
19 Mɨt han ne weiwɨk me Isrel hɨr ne
provins Esia hɨr nepu wɨnak ke God nɨra
netauhis neriya. Mɨt en hɨr hɨras enɨnen
in nantɨp menmen mei meit ninaan mit te
hɨr nansiuwau hɨm,
20 o au en, ti atɨp mɨt in hɨr natɨp
newepyapɨr menmen hɨr nɨr hi hɨrɨakem
enum me wɨ hi herp ninaan me kaunsil.
Menmen au,
21 *o hɨm miutɨp im. Nɨpaa hi herp ni-
naan mɨr hi hɨnap hatɨp har ik: 'Mɨt neriya
heit wɨnak ke kaunsil ik nentar hi han kitet
mɨt epei naa pɨke nanɨkrit nanu.' "
22 *Pol katɨp epei au, mɨtɨk Filiks kerek
kertei werek menmen me hɨm me Mɨtɨk
Iuwe Krais, hɨrak ketpor kar ik: "Yi
yemerɨr mɨtɨk iuwe ofisa ke ami kaknen te
hi han kakitet menmen hi ehisesim."
23 *Hɨrak ketpor epei au, hɨrak katɨp
mɨtɨk kepten ke ami kinɨn naanmɨpre 100
mɨt, hɨrak naanmɨpre Pol te ap keriuwesɨs
nɨrak yinan nanɨnen nanwetɨwek men-
men.

Filiks kewis Pol kekre wɨnak enuk me tito wik

24 Maain wɨ ham Filiks keit mɨte pɨrak
Drusila kerek pe weiwɨk me Isrel. Hɨrak
kesiuwe mɨtɨk keit Pol keiyɨk kan, hɨrak
ketikerep nemtau Pol katɨp me mɨt enises
hɨm me Krais Jisas.
25 *Pol wen ketpor menmen me mekam
yaaim, menmen me mɨtɨk kewen han kɨrak

* **24:5** Ap 17:6 * **24:6** Ap 21:28-30 * **24:11** Ap 21:17 * **24:14** Ap 24:5 * **24:16** Ap 23:1 * **24:17** Ro 15:25-26; Ga 2:10 * **24:18** Ap 21:26-27 * **24:21** Ap 23:6 * **24:22** Ap 23:26 * **24:23** Ap 27:3, 28:16, 30 * **24:25** Jo 16:8

ke menmen yapɨrwe, katɨp menmen me wɨ maain God skelim mɨt te Filiks kepɨrpɨr kɨnaain ketpɨwek kar ik: “Epei werek. Ti pɨke eno. Maain han kai hi enɨnut ti etpo menmen.”

26 Hɨrak wen han kitet Pol kakwetɨwek pewek hɨrak kaksiupanek kakwisɨk kakno witeik. Hɨrak han kitet marik te wɨ ham wɨ ham hɨrak keit Pol ketikerek tewepnak.

27 *Pol kepu en ere tito wik epei au. Tito wik epei au, Posias Festas kekrehɨr ke mɨtɨk iuwe gavman Filiks. Hɨrak Filiks hanhan kenip mɨt iuwe ne Isrel han yaaik neriuwerek te hɨrak wen kewis Pol kekre wɨnak enuk kepu kepeit.

25

Pol katɨp kar ik: “Mɨtɨk iuwe Sisa ke Rom kakɨmtau hɨm mai”

1 Mɨtɨk iuwe Festas epei kan naanmɨmpre provins ke Judia wɨ wikak keremem,

2 *hɨrak kɨnaaiwɨr wit Sisaria ken Jerusalem, mɨt iuwe pris netike mɨt iuwe ne kaunsil nesiuwe hɨm Pol. Hɨr nitehi Festas

3 *hɨrak kakrekiyor menmen yaaim kakri Pol keiyɨk kaknen Jerusalem kakɨntar hɨr epei nimenɨpɨn nanɨnep Pol nanwisɨk yayiwe yinak.

4 Festas ketpor, “Mɨtɨk Pol kepu kekre wɨnak enuk keit Sisaria. Hi hɨrekes menep te hi pɨke eno.

5 Yi eitɨp mɨt ni iuwe nanɨno nantikewa haiu mamno wit Sisaria. Mɨtɨk ik kɨrɨak menmen enum te hɨr nansiuwek hɨm.”

6 Hɨrak ketpor epei au, hɨrak wen kepu ein ere wɨ hispɨnak wikak (8) o wɨ hiswiyen (10) epei au, hɨrak pɨke ken Sisaria. Hɨrak pɨke ken Sisaria wɨ ham hɨrak kau wɨnak ke gavman kerek mɨt nesiuwe hɨm neitai en, hɨrak katɨp Pol eknen.

7 *Pol epei kan, te mɨt ne Isrel kerek neke Jerusalem nan, hɨr nerp nesiuwe hɨm te hɨr ap neteikɨn werek werek Pol kɨrɨak menmen enum im au. Hɨr nesiuwe hɨm weinɨm.

8 Pol kɨkaap hɨrekes katɨp, “Hi ap hɨrɨak menmen enum herekir hɨm me mɨt ne Isrel o wɨnak iuwe ke God keit Jerusalem o ke mɨtɨk iuwe Sisa ke Rom au.”

9 *Pol katɨp epei au, mɨtɨk Festas hanhan kɨrɨak mɨt ne Isrel han yaaik neriuwerek te hɨrak katɨp Pol kar ik: “Hɨrak werek te ti etikewa euno wit Jerusalem te hi emtau mɨt nesiuwut hɨm ein o au?”

10 Pol pɨke ketpɨwek, “Hi herp wɨnak ke gavman ke Rom, mɨt hɨr nemtau mɨt nesiuwe hɨm menmen. In ek kerekek ti emtau hɨm te ti etɨp menmen. Hi ap hɨrɨak mɨt ne Isrel menmen enum au. Yi yetike mɨt in ne Isrel yerteiyem.

11 Hi hɨrɨak menmen enum te hi hahi ehɨnterim, hɨram menmen weinɨm. Hi hahi kerekek, o au en, mɨt hɨr nesiuwe hɨm weinɨm me menmen hi hɨrɨakem, mɨtɨk ap kakriyaa kakriuweta te hi eno his mɨr hɨr naniyep hi hahi. Hi atɨp mɨtɨk iuwe Sisa ke Rom ekɨmtau hɨm mai.”

12 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk Festas ketike mɨt nɨrak kerek nekepik neriuwe hɨm mɨt iuwe ne Rom netpim, hɨr newepnak. Hɨr newepnak netpim nepei au, hɨrak katɨp Pol, “Nɨpaa ti hitehi mɨtɨk iuwe ke Rom kakɨmtau hɨm mit, te in ek haiu matɨp ti eno Rom ehɨrek.”

Festas kitehi mɨtɨk iuwe Agripa ke Pol

13 Maain wenke ham, mɨtɨk iuwe gavman Agripa ketike yenten pɨrak Benaisi nan wit Sisaria nanɨr Festas nanɨtpɨwek hɨr han yaaik hɨrak kan kau en.

14 *Hɨr nepu en wɨ meiyam, Festas katɨp Agripa menmen me Pol. Hɨrak ketpɨwek kar ik: “Mɨtɨk kiutɨp keit in kerek nɨpaa hɨrak mɨtɨk Filiks kewisɨk kekre wɨnak enuk.

15 **Hi hen wit Jerusalem, mɨt iuwe pris ne Isrel netike mɨt iuwe ne kaunsil nesiuwek hɨm nitauhi te hi atɨp hɨrak kaki.

16 Te hi hetpor gavman me Rom ap neriuwet mɨtɨk kakno his ke mɨt nankɨp ere mɨt ninɨn nansiuwe hɨm nanɨt ninaan me mɨtɨk hɨrak kakɨkaap hɨrekes kaktɨp hɨm.

17 “Hɨr epei nan in hi ap hemerɨr wɨ yapɨrwe au. Wɨ ham epei au, hi hen wɨnak ke gavman hemtau hɨm mɨr, hi hatɨp mɨt nai neithis Pol hɨrak kan.

18 *Mɨt kerek hanhan nesiuwe hɨm hɨr nekrit te hɨr ap nesiuwe hɨm me menmen enum mar ke hi han kitet nansiuwerem au.

19 Hɨr netikerek natɨpan nenehan me menmen me hɨm lo me Moses kerek hɨr nisesim, hɨram metike hɨm me mɨtɨk niuk mɨrak Jisas nɨpaa kaa. Au, Pol katɨp hɨrak kekrit kepu.

20 *Hi ap han kitet werek werek te hi hises menmen im te hi hitehi Pol hɨrak werek kakno wit Jerusalem haiu mamɨmtau hɨm mɨt nesiuwerem mamɨt en.

21 Au, Pol katɨp hɨrak hanhan mɨtɨk iuwe Sisa ke Rom kakɨmtau hɨm mɨrak, hɨrak kaku wɨnak enuk te haiu naanmɨprewek. Hɨrak katɨp epei au, hi hatɨp mɨt naiu hɨr naanemprewek ere hi esiuwerek kakno mɨtɨk iuwe keit Rom.”

* **24:27** Ap 25:9 * **25:2** Ap 24:1, 25:15 * **25:3** Ap 23:15 * **25:7** Ap 24:5-6, 13 * **25:9** Ap 24:27 * **25:14** Ap 24:27 * **25:15** Jo 5:28-29 * **25:15** Ap 25:1-2 * **25:18** Ap 18:15 * **25:20** Ap 25:9-12

22 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk Agripa katɨp
Festas, “Hi hɨrekes emtau hɨm mɨrak.” Festas kewenhi kar ik: “Teipmen, ti emtau hɨm
mɨrak.”
23 *Hɨrakɨt tatɨp epei au, wanewik mɨtɨk
Agripa ketike Benasi hɨr neses nan, mɨt
yapɨrwe newenɨpi niuk neriuwe menmen
hɨr nerekiyorem. Hɨr nan netike mɨt iuwe
ne ami, mɨt iuwe ne wit, hɨr nan nau wɨnak
kerek mɨt nererik nemtau hɨm. Epei au,
Festas katɨp mɨt nɨrak hɨr nanɨno nanɨthis
Pol neiyɨk nanɨnen. Hɨr neiyɨk nan epei au,
24 *Festas katɨp kar ik: “Mɨtɨk iuwe gavman Agripa ti hetike mɨt yapɨrwe yan yayu
in yetikewa. Yi yɨr mɨtɨk ik kerek mɨt
yapɨrwe ne Isrel neit in netike mɨt ne Judia
neit Jerusalem, hɨr nesiuwek hɨm. Hɨr
nɨnap natɨp nar ik: ‘Haiu mɨnapen hɨrak
kaku. Yi eikɨp kaki.’
25 Hi hemtau hɨm mɨr te hi ap hemtau menmen hɨrak kɨrɨakem te hɨrak kaki
kakɨnterim au. Hɨrak kitehi mɨtɨk iuwe
Sisa ke Rom kakɨmtau hɨm mɨrak hi han
kitet hi esiuwerek kakno.
26 In ek hi ap ertei hɨm enum me mɨtɨk ik
hi ewis tɨwei mamno mɨtɨk iuwe ke Rom
te hi hetɨwekhis kan kerp ninaan me ti
mɨtɨk Agripa ti hetike yi mɨt yapɨrwe te yi
eiyɨmtau hɨm mɨrak yi eikepaa te hi ewis
menmen tɨwei esiuwerem mamno.
27 Menmen im hi han kitet hɨra enum. Hi
esiuwe mɨtɨk ke wɨnak enuk kakno mɨtɨk
iuwe Sisa ke Rom te hi ap ewis menmen
enum hɨrak kɨrɨakem mau tɨwei hi ewisim
hɨram enum.”

26

Pol katɨp Agripa hɨm mɨrak

1 Mɨtɨk Festas katɨp epei au, mɨtɨk Agripa
katɨp Pol kar ik: “Hi hetput ti hatɨp ekaap
hɨrekes.” Pol kɨkɨam his katɨp mɨt kar ik:
2 “Mɨtɨk iuwe Agripa. Hi han yaaik hentar petepin hi herp ninaan mit hatɨp hɨm
ekaap hɨrekes me menmen mɨt ne Isrel
nesiuwau hɨm.
3 Hi han yaaik iuwe hentar ti hertei
werek werek menmen haiu mɨt ne Isrel
misesim. Ti hertei markeik te haiu mɨt han
kitet hɨm ham, mɨt han au, han kitet hɨm
ham, te hi hituthi ti ap han ekiteta waswas
au. Ti emtau hɨm mai.
4 “Mɨt yapɨrwe ne Isrel nertei menmen
yapɨrwe hi hɨrɨakem nɨpaa hi kike ere in,
me wɨ hi hepu wit kerek miye wina weitai
metike wɨ hi hepu Jerusalem.
5 *Nɨpaa ein hɨr nerteiya te hɨr han kɨr
hɨr netputem. Hɨr nertei nɨpaa hi hises
menmen me Farisi, menmen im hɨram
minɨn menmen ham haiu mɨt mɨrɨakem
haiu misesim mewenɨpi niuk me God meriuwerem.
6 *In ek hi herp in mɨt nesiuwau hɨm
nentar hi han kitet God kakɨkaap haiu mɨt
kakɨr nɨpaa hɨrak katɨp maamrer naiu em.
7 Mɨt ne weiwɨk hiswiyen wik (12) me Isrel hɨr wɨtaan wanewik newenɨpi niuk me
God nemerɨr mɨtɨk kaknen kakɨkaap haiu
mɨt kakɨr nɨpaa God ketpim. Mɨtɨk iuwe
Agripa, mɨt ne Isrel nesiuwau hɨm nentar
hi hises hɨm me mɨtɨk kerek kakɨkaap haiu
mɨt ne Isrel.
8 Yi mɨt ne weiwɨk me Isrel, yi yenmak te
yi ap han ekitet God kɨkɨan mɨt nɨpaa naa?
9 *“Nɨpaa hi han kitet hi hises menmen
yaaim hi hɨrɨak menmen yapɨrwe te hi
hewaank menmen me Jisas ke Nasaret
kerek mɨt nisesik.
10 Hi hɨrɨak menmen im heit Jerusalem.
Mɨt iuwe pris newenhi te hi eno ewis mɨt
yapɨrwe nekre wɨnak enuk. Maain mɨt ne
kaunsil natɨp hɨr nani, hi hewenhi hatɨp
hɨram yaaim te hɨr nani.
11 Wɨ yapɨrwe hi hɨrɨak mɨt enum nanɨp
nekre wɨnak ke mɨt ne Isrel hɨr nererik
nekine hɨm me Moses neitai. Hi are enipi
hɨr enweikɨn sip enwet hɨm me Krais. Hi
han enuk wɨsenuk heriuwerei te hi hen wit
yanɨmɨn enɨp.

Pol katɨp Jisas kari han kɨrak hɨrak kisesik

12 “Me menmen im hi hen wit Damaskas.
Hi hetenen tɨwei me mɨt iuwe pris natɨp
hɨram yaaim te hi eno ein ari mɨt nises hɨm
me Krais.
13 Hi hitet yayiwe hepno hepno ere wepni
kan kau nɨmɨniuwe hi hɨr menmen mɨre
si iuwe minɨn wepni hɨram meke nepni
man mɨr meweiknɨna hetike mɨt kerek nan
netikewa.
14 Haiu yapɨrwe menke mɨwaai tɨ, hi
hemtau hɨm ke mɨtɨk ketpo keriuwe hɨm
me mɨt ne Isrel netpim, hɨrak katɨp kar ik:
‘Sol, Sol henmak te ti herewaank? Ti hɨre
bulmakau kewɨr hɨt kenep paap tɨknuk ke
mɨtɨk kɨrak ti hewaank hɨrekes.’
15 Hi hitɨwekhi, ‘Mɨtɨk Iuwe ti keimɨn?’
Hɨrak Mɨtɨk Iuwe katɨp kar ik: ‘Hi Jisas
kerek ti herewaank.
16 Te ti ekrit ehɨrp. Hi hewepyapɨr
hɨrekes ti hɨra hentar hi hehimɨtenut ti
erɨak menmen mai. Ti eno etɨp mɨt han
menmen ti epei hɨrem hi heteiknutem, im
metike menmen maain hi eteiknutem.
17 Hi naanmamprut te mɨt ne Isrel nantike mɨt han ne weiwɨk ham hɨr ap te
nanitep. Hi eriuwetit ti eno mɨt ap ne
weiwɨk me Isrel.

* **25:23** Mt 10:18; Mk 13:9 * **25:24** Ap 22:22, 25:2, 7 * **26:5** Fl 3:5-6 * **26:6** Ap 23:6, 28:20 * **26:9** Ap 8:3
* **26:18** Ais 35:5, 42:7, 16; Ef 2:2; Kl 1:13; Ap 20:32

18 *Ti etpor hɨm mai hɨr nanisesim nar
ke mɨt nɨnapɨpɨ hɨr nesiupan nanamɨr.
Ti eweikɨn han kɨr hɨr ap nises menmen
enum mɨr toto au. Hɨr nanises men-
men yaaim me God mɨre wepni kɨr. Hɨr
nanɨnaaiwɨr Seten hɨr nanises God te hɨr
enisɨsa hi ahɨsak menmen enum mɨr hɨr
nɨrɨakem te God kaknipi hɨr nanu nɨmɨn ke
mɨt God kehimɨteni hɨr nɨrak.'

Pol katɨp Agripa menmen hɨrak kɨrɨakem.

19 "Mɨtɨk iuwe Agripa, hi epei hɨr men-
men im meke wit ke God man te hi ap
eweikɨn sip ewet hɨm im.
20 *Au, hi hinɨn hewepyapɨr menmen im
heit wit Damaskas ketike wit Jerusalem.
Epei au, hi hen herer wit wit kerek mɨt
ne Isrel newi, wit im metike wit mɨt ap ne
weiwɨk me Isrel newim. Hi hatɨp mɨt hɨr
enweikɨn sip enwet menmen enum enises
God, hɨr enrɨak menmen yaaim neteikɨn
mɨt hɨr epei neweikɨn sip newet menmen
enum.
21 *Mɨt ne weiwɨk me Isrel nitauhi hi heit
wɨnak iuwe ke God hɨr naniyep nentar hi
hɨrɨak menmen im.
22 *Te God epei kekepa nɨpaa ere petepin
in ek, te hi herp in hatɨp hɨm yaaim mamno
mɨt yapɨrwe, hɨr niuk mɨr iuwe, hɨr mɨt
au weinɨn. Menmen hi hetpim hɨram
menmen keremem nɨpaa mɨt profet netike
mɨtɨk Moses katɨp hɨram mannen.
23 *Hɨr natɨp mɨtɨk God kehimɨtanek kak-
nen kakɨkaap haiu mɨt, hɨrak kaki maain
God kakɨkaak hɨrak kakɨkrit kakinɨn mɨt
yapɨrwe ne weiwɨk me Isrel, mɨt au ne
weiwɨk ham, God kaktorhis hɨr nanu
werek werek. Hɨm yaaim im hɨram mɨre
si mamkaap mɨt nanɨr ein werek werek,
hɨram mamkaap mɨt nertei werek men-
men yaaim God kɨrɨakem."

Pol katɨp kari han ke Agripa te hɨrak kakises hɨm me God

24 Pol wen katɨp menmen im, mɨtɨk Festas
kɨnap ketpɨwek kar ik: "Pol ti het-
aritari! Menmen yapɨrwe ti hen skul
herteiyem hɨram menipit ti enuk han ken
sip."
25 Pol ketpɨwek, "Mɨtɨk iuwe, hi ap het-
aritari au. Menmen hi hetpim hɨram hɨm
yaaim me mɨtɨk kertei werek kerekek.
26 *Mɨtɨk iuwe Agripa, hi ap hɨnaain het-
put menmen im hentar ti hertei menmen
im. Ti hertei menmen im hentar menmen
im epei man meit wit kike au, man meit wit
iuwe mɨt yapɨrwe nɨrem.
27 Mɨtɨk iuwe Agripa ti hises hɨm me mɨt
profet? Hi epei hertei ti hisesim herteiyem
mekre han."
28 Mɨtɨk Agripa keremirɨwek hɨm
ketpɨwek kar ik: "Me wɨ im ti han kitet ti
ari han kai te hi ehises hɨm me Jisas Krais?"
29 Pol ketpɨwek, "Me wɨ in ek o maain, hi
hitehi God te ti hetike mɨt yapɨrwe nau in
nemtau hɨm mai yi eiyises hɨm yaaim me
Krais te yi eiyɨr ke hi te hi ap hanhan sen
mewi mɨpre hɨram mɨwaai his mai."
30 Pol katɨp epei au, mɨtɨk iuwe Agripa
ketike mɨtɨk gavman Festas, ketike Be-
nasi wetike mɨt yapɨrwe nɨr nekrit nanɨno
witeik.
31 *Hɨr nekrit nanɨno witeik, hɨrakɨt
tatɨpakɨt tar ik: "Mɨtɨk ik ap kɨrɨak men-
men enum te hɨrak kaku wɨnak enuk o kaki
au."
32 *Agripa katɨp Festas kar ik: "Mɨtɨk ik
ap kitehi mɨtɨk iuwe Sisa kakɨmtau hɨm
mɨrak te ti esupanek kakno."

27

Mɨt neithis Pol neiyɨk nan newisɨk kau sip kakno wit iuwe Rom

1 *Me wɨ hɨr mɨt iuwe ne gavman han
kitet natɨpan haiu mamu sip manno Itali,
hɨr neithis Pol ketike mɨt han nekre wɨnak
enuk hɨr newet mɨtɨk kepten niuk mɨrak
Julias newetɨwek enun in. Julias hɨrak
kepten naanmɨmpre 100 mɨt ne ami hɨr
soldia kerek mɨt nenewor "Mɨt ne mɨtɨk
iuwe Sisa ke Rom."
2 *Haiu mɨt men mau sip me wit Adrami-
tiam, menep te hɨram mɨnaaiwɨr Sisaria
mamno mamrer wit wit me wan me
provins Esia. Haiu mau en epei au, hɨram
merekir wan men. Mɨtɨk niuk mɨrak Aris-
takas ke wit Tesalonaika ke provins Mase-
donia hɨrak ketikewai mau sip men.
3 *Wɨ ham haiu mɨpiun wit Saidon. Julias
hɨrak kɨrɨak Pol yaaik kewisɨk ken kakɨr
nɨrak yinan te hɨr enwetɨwek menmen mei
te hɨrak kau sip werek werek kakno.
4 Haiu mɨnaaiwɨr Saidon men Saipras.
Nɨme mɨniu man mewep te haiu merekir
wan men yinak in me Saipras kerek nɨme
ap mɨniu meitai au.
5 Haiu merekir wan meperp provins Sil-
isia ketike Pamfilia ere mɨpiun wit Maira
keit provins Lisia.
6 Haiu meit ein, mɨtɨk kerek naanmɨpre
100 mɨt ne ami kɨnkatɨn sip ham ere kɨr
miutɨp me wit Aleksandria mamno Itali.
Hɨrak kɨr sip epei au, hɨrak kewisai haiu
mewim.

* **26:20** Mt 3:8 * **26:21** Ap 21:30-31 * **26:22** Lu 24:44-47 * **26:23** 1Ko 15:20 * **26:26** Jo 18:20 * **26:31** Ap 23:29; 25:25 * **26:32** Ap 25:11 * **27:1** Ap 25:12 * **27:2** Ap 19:29 * **27:3** Ap 24:23

7 Haiu mewim, sip merekir wan men
main main me wɨ ham mentar nɨme
mɨniu iuwe meiyepetai te haiu mɨrak men-
men iuwe mesipat wit Naidas. Nɨme
meiyepetai te haiu mamno ein au, te haiu
meweikɨn mekiuwe wit Krit kerek wan
kimaak keketik kau nɨmɨn. Haiu meki-
uwe pɨnak nɨme ap mɨniu meitai mesipat
Salmoni.
8 Haiu men mesiurɨr menep tenhaan
haiu mɨrɨak menmen iuwe mɨpiun wit
niuk mɨrak "Wan yaaik sip mamno pasis"
hɨrak menep wit niuk mɨrak Lasia.
9 Haiu mepu wit eik wɨ yapɨrwe ere wɨ
kerek mɨt ne Isrel nɨnapen menmen han
tewenɨn God kakɨsak menmen enum hɨr
nɨrɨakem, hɨram epei man men. Hɨram wɨ
me hauwɨ hɨtan te wan sɨr mewenɨn iuwe,
te Pol katɨp mɨt kar ik:
10 *"Yi mɨt, hi hertei haiu mamnaaiwɨr
wit ik mamno mamrekir wan hɨram ap
yaaim. Au, enum. Maain sip metike men-
men mekrerek, wan kakɨwaankem. Eim
keremem au. Haiu mɨt han mami."
11 Pol katɨp epei au, mɨtɨk iuwe
naanmɨmpre 100 mɨt ne ami ap kises hɨm
mɨrak au. Hɨrak kemtau hɨm me mɨtɨk
kerek naanmɨmpre mɨt bos kru nɨrɨak
menmen nau sip, hɨrak ketike mɨtɨk kerek
ketenen stia ke sip keweiknenik te sip
mamno.
12 Wit ik hɨrak ap wit yaaik te sip mamu
in me hawɨ hɨtan, te mɨt yapɨrwe nau sip
hanhan nɨnaaiwɨr wit nanɨno nerekir wan
ere hɨr nɨpiun Finiks. Hɨrak wit keit Krit
hɨrak yaaik ke sip mamu en mɨsawɨn te ap
mɨniu au. Hɨr hanhan nanu en ere hawɨ
hɨtan epei au.

Nɨme mɨniu wan kewenɨn wɨsenuk

13 Maain nɨme wenituk mɨniu te mɨt
han kitet hɨr nanises menmen nɨpaa hɨr
natɨpanem. Hɨr nesiupan waai neriyaak
kan sip hɨr nɨnaaiwɨr wit hɨr nesiurɨr
menep tenhaan, nitet Krit.
14 Haiu mepno kike, nɨme mɨniu mɨre
yuwerep meke wit Krit man.
15 Nɨme mɨniu mɨre yuwerep man kerek
mɨt nenewem "No ista" hɨram menep sip
te mɨtɨk ap keweikɨn stia ke sip werek
werek au. Hɨram mewep nɨme ke nɨmɨn
mamno au, te haiu mewisɨm meit nɨme
mɨniu meriuwetem men.
16 Haiu men ere mesipat wit Koda kerek
wan kimaak keketik kau nɨmɨn. Haiu mesi-
pat Koda ke his enkik, hɨrak keiyepet nɨme
kike te haiu mari bot kike kisɨsai meriyaak
meriyaak ere haiu meit bot eik mewisɨk
kɨwaai kentar sip, haiu mesenkekik meri-
uwe waai hɨrak kau keit.
17 Hɨrak kau keit, hɨr neit waai neiyɨm
nemenkek sip te ap mamwep au. Hɨr
nɨnaain sip mamno mamtɨn tenhaan me
wan meperp wit iuwe Afrika mamwep te
hɨr nesiupan laplap sel me sip newisɨm
mɨwaai. Epei au, hɨr newis nɨme yuwerep
meriuwetem men.
18 Yuwerep kɨniu wan wen kewenɨn te
wanewik hɨr nenke menmen mekre sip
newɨrem mekre wan.
19 Wɨ ham epei man, hɨr hɨras neit
menmen yapɨrwe me sip hɨr nenkerem
newɨrem mekre wan.
20 Me wɨ yapɨrwe haiu ap mɨr wepni o
hɨr, te nɨme wen mɨniu wɨsenum. Haiu han
kitet maain haiu mami.
21 Mɨt nau sip ap naam menmen me wɨ
yapɨrwe nentar yuwerep, Pol kerp nɨmɨn
ke mɨt ketpor kar ik: "Yi mɨt, nɨpaa hi
hetpi yi ap einaaiwɨr wit Krit te sip ap
mamriwaank au. Te yi ap yemtau hɨm mai.
22 *In ek hi etpi yi han tokik eiyu. Haiu
mɨt ap mami au. Sip keremem mamɨnke
mamɨkre wan.
23 Hi hertei menmen im hentar nepɨp
wɨtaan God kerek hi hisesik ewenɨpi niuk
mɨrak hɨrak keriuwet ensel mɨtɨk hak kan
kerp menep ketikewa ketpo kar ik:
24 *'Pol ti ap hɨnaain au. Ti ehɨrp ninaan
me mɨtɨk iuwe Sisa. God kentar hɨrak
yaaik, hɨrak kakwis mɨt yapɨrwe nau sip
netikewit hɨr ap nani au.'
25 Yi mɨt ap yɨnaain au. Hi hises hɨm me
God, hi hertei menmen mamnen mamɨr ke
nɨpaa hɨrak ketpewem.
26 *Nɨme mamriuwetai haiu mamno sip
mamtɨn tenhaan emɨt wit kerek wan ki-
maak keketik kau nɨmɨn."
27 Wɨ hiswiyen tekyaait (14) epei men,
hawɨ yuwerep mɨniu man meit wan eik
niuk mɨrak Edria. Me wɨ nɨmɨn hɨram
nɨme meriuwet sip mepno, mɨt naanmɨpre
sip han kitet haiu epei man menep tɨ.
28 Hɨr han kitet haiu epei man menep
tɨ, te hɨr newɨr waai nesenkek nan mewik
mekre tɨpar nɨnɨn mak kɨram, hɨram
matɨp 40 mita kesikekre. Maain hɨr pɨke
newɨrem hɨram matɨp 30 mita kesikere.
29 Hɨr nɨnaain sip kerek haiu mewim
mamno mamnep nan iuwe me tenhaan te
hɨr neiyɨk nan iuwe tekyaait (4), hɨr ne-
senkek waai mewim, hɨr newɨrem mekre
wan mɨkaap sip mamno main main. Epei
au, hɨr hanhan wanewik o eksiupan
waswas.
30 Mɨt naanmɨpre sip hanhan nɨnaaiwɨr
sip te hɨr neit bot kike nesiuwerek
kepno kentar tɨpar hɨr newisesik natɨp

* **27:10** Ap 27:22 * **27:22** Ap 27:10, 31 * **27:24** Ap 23:11 * **27:26** Ap 28:1 * **27:31** Ap 27:22

hɨr nanwɨr waai kakri paan me sip metenenim.
31 *Au, Pol katɨp mɨtɨk kepten naanmɨpre
100 mɨt ne ami, hɨrak ketike mɨt nɨrak kar
ik: “Mɨt in naanmɨpre sip hɨr nɨrɨr nanɨno,
yi yapɨrwe yayi.”
32 Hɨrak katɨp epei au, mɨt ne ami nerekir
waai metenen bot kike te hɨrak kenterer
tɨpar ken.
33 Menep kaksiupan hɨrkiwo (o hɨr kaa),
Pol kitehi mɨt nanɨm menmen ketpor kar
ik: “Yi epei yemerɨr hawɨ yuwerep kaktɨn
kakɨt me wɨ hiswiyen tekyaait (14), yi ap
yaam menmen au.
34 *Hi hitihi hɨm manp yi eiyɨm menmen
te hɨram mamkepi yi manpenun eiyu te
yayi au. Yi eiyu werek werek.”
35 *Pol katɨp menmen im epei au, hɨrak
keit bret kitehi God hɨrak katɨp God hɨrak
han yaaik keriuwerem kerp ninaan me
mɨt. Epei au, hɨrak kaam.
36 Hɨrak kɨpaam, hɨr mɨt en han tokik
nau hɨr neit menmen meiyam naam.
37-38 Haiu mɨt mar 276 haiu mepu sip im
e. Haiu mɨt maam ere werek, mɨt newɨr wit
(hɨram mɨre rais), hɨr newɨrem men mekre
wan te hɨr nɨkaap sip ap nɨmenum au.

Sip mewep meit tenhaan

39 Nepei wanewik, mɨt naanmɨpre sip nɨr
tɨ te hɨr nepɨtari hɨr neit neiyɨn. Hɨr nɨr
wan mɨre tenhaan yaaim mekrerem, te hɨr
han kitet nanɨno ein neriuwet sip mamtɨn
mamɨt tenhaan.
40 Hɨr nɨrem epei au, hɨr neremir waai
nan mewim, hɨram menke mekre wan, hɨr
nesiupan waai metenen stia. Epei au, hɨr
nɨkɨam laplap sel meit paan ke sip te nɨme
mamɨnpep meiyɨm mamno tenhaan.
41 Au, sip men menep tenhaan, hɨram
mɨnatɨn meit. Sip paan kɨram mɨnatɨn
meit ap mepno au, te wan sɨr mewenɨn
menep sip mɨkaru mewepim.
42 Mɨt ne ami nimenɨpɨn nanɨnep mɨt
enun ne wɨnak enuk hɨr hɨras nɨpaa ner-
iyei neri nanɨno Rom te hɨr ap nanri wan
nanɨno tenhaan meit tɨ nɨrɨr nanɨno.
43 Au, mɨtɨk kepten iuwe naanmɨpre 100
soldia ke ami hɨrak hanhan kɨkaap Pol te
hɨrak keweni nɨrɨak menmen im. Hɨrak
katɨp mɨt kerek nertei nari tɨpar hɨr nehɨn
nɨripe tɨpar nerwak nanɨno tenhaan eik.
44 *Mɨt han au, hɨr netenen nu o menmen
ham me sip mewep hɨr nenterim nanɨno
tenhaan. Marim haiu yapɨrwe men mɨpiun
tenhaan ke pɨn eik.

28

Menmen Pol kɨrɨakem keit wit Molta

1 Haiu mɨpiun tenhaan ke pɨn eik, mɨt
han nan netpai tɨ ik kerek wan kimaak
keketik kau nɨmɨn niuk mɨrak Molta.
2 *Mɨt ne wit in nerekyai yaaim. Hawɨ
epei kan, nɨme mewep te hɨr nɨmansi ner-
iyei man menep mau si mewim.
3 Pol keit haak mei kakwisɨm mamwaai
si, manpen asp (hɨrak kɨre manpen siurp)
kerek kɨsawɨn kɨnɨk haak hɨrak ketpaan
ken kentar haak mɨwaai si hɨram sisi.
Hɨrak ketpaan ken kenep Pol kau his mɨrak
kemenkekik kau keit.
4 Mɨt ne wit in nɨr manpen siurp (o
yenmik) kemenkekhis me Pol hɨr natɨpan
nar ik: “Nɨpaa mɨtɨk ik kenep mɨtɨk kaa,
te tɨpir kaiu ap kakwisɨk kaku au. Hɨrak
kinɨn wan te in ek kaki.”
5 *Au, Pol kemiyepep his manpen (o yen-
mik) kenke kekre si hɨrak ap kɨnap au.
6 *Mɨt netpepik nare te his mɨrak mɨniu
o hɨrak kenkewɨn kaki. Hɨr netpepik net-
pepik, hɨr ap nɨr menmen mar ik nɨpaa au,
hɨr neweikɨn han kɨr natɨp nar ik: “Au,
mɨtɨk ik hɨrak kɨre God.”
7 Tɨ menep wit kerek manpen kenep Pol
hɨram tɨ me mɨtɨk iuwe naanmɨpre wit
wan kimaak keketik kau nɨmɨn ik e niuk
mɨrak Pablias. Mɨtɨk ik kan ketaihis keriyei
ken wɨnak kɨrak, te hɨrak naanmɨrei werek
werek ere wɨ wikak.
8 Haiu mepu en, Pablias haai kɨrak kɨnap
yɨnk sisi kesiuwe mune kɨwaai yeno. Pol
ken haau kɨrak kitehi God ek. Kitehi God
ek, hɨrak kewis his meterik hɨrak kekepik
kɨre yaaik.
9 Hɨrak kɨrɨak menmen im, hɨr mɨt
yapɨrwe ne wit wan kimaak keketik hɨr
nɨnap, hɨr nan te Pol kɨrɨaki yaain.
10 Pol kɨrɨaki nɨre yaain, hɨr newetei
menmen yaaim yapɨrwe. Maain haiu mau
sip mɨnaiwɨri hɨr newis menmen yapɨrwe
te haiu mamɨm me wɨ haiu mau sip
mampɨno.

Haiu mepno ere mɨpiun Rom

11 Wenke wikak epei au, haiu mɨnaaiwɨr
wit Molta haiu mau sip me Aleksandria
niuk mɨram “Tɨpir wik.” Hɨr newis ninaan
me tɨpir mɨt nenewem “Tɨpir wik” nentar
ninaan me nɨkerek hɨrakɨt wik te tɨpir niuk
mɨrak Sus tau sip paan kɨram. Sip im nɨpaa
hawɨ hɨtan, hɨram mepu wit Molta.
12 Haiu mɨnaaiwɨr Molta epei au,
haiu merekir wan men ere mɨpiun wit
Sairakyus. Haiu mɨpiun wit Sairakyus,
haiu mepu en wɨ wikak.
13 Haiu mɨnaaiwɨr sairakyus mepno ere
mɨpiun wit Risiam. Wɨ ham miutɨp nɨme
mɨniu mar ke wenituk te haiu men me wɨ
wik haiu mɨpiun wit Pyutiolai.

* **27:34** Mt 10:30 * **27:35** Mt 15:36; 1Ti 4:4-5 * **27:44** Ap 27:22-25 * **28:2** 2Ko 11:27 * **28:5** Mk 16:18
* **28:6** Ap 14:11

14 Haiu mepu wit Pyutiolai, haiu mɨr mɨt
han kerek nises hɨm me Krais. Hɨr netaihis
haiu mamu mamkiteri ere wɨ hispɨnak wik
(7). Marim haiu mɨpiun Rom.
15 Mɨt kerek nises hɨm me Krais neit wit
iuwe Rom hɨr nemtau haiu mamnen, te hɨr
nen ere nɨpiun wit ke maket ke Apias ketike
wit niuk mɨrak "Wɨnak Pasenda Wikak,"
hɨr newenaiyipɨr. Hɨr newenaiyipɨr epei
au, Pol han yaaik kitehi God ketpɨwek
hɨrak yaaik.
16 *Me wɨ kerek haiu mɨpiun wit Rom,
mɨt ne gavman newis Pol hɨrekes kau
wɨnak hak kiutɨp, mɨtɨk ke ami kiutɨp
naanmɨprewek.

Pol kewepyapɨr hɨm me Krais keit wit Rom

17 *Pol kau wɨnak eik ere wɨ wikak,
hɨrak kesiuwe mɨtɨk kitehi mɨt iuwe ne
weiwɨk me Isrel nau en, hɨr enɨnen enrerik
enɨmtau hɨm me Pol. Hɨr nererik epei au,
Pol ketpor kar ik: "Nai yinan, hi ap hɨrɨak
menmen enum me mɨt ne weiwɨk maiu o
hi eweikɨn sip ewet menmen nɨpaa maam-
rer nai nisesim neweteiyem au, te mɨt
ne Jerusalem hɨr netauhis weinɨm newisa
hekre wɨnak enuk neriuweta hen mɨt iuwe
ne Rom.
18 *Hɨr mɨt ne gavman ne Rom nitauhi
me menmen im hɨr nare nesiupena nentar
hɨr nertei hi ap hɨrɨak menmen enum te hi
hahi.
19 *Au, mɨt iuwe ne Isrel nɨnapen hɨr
nansiupena te hi hatɨp 'Mɨtɨk iuwe Sisa
ekɨmtau hɨm mai.' Hɨr neriuweta hi han te
hi ap esiuwe hɨm mei me menmen enum
hɨr nɨrɨakem au.
20 *Hi hentar menmen im hi hitihi yi
mɨt yi einen te hi hetpi menmen. Sen im
mau his mai mentar hi hises hɨm me hɨrak
Mɨtɨk Iuwe kerek mɨt ne Isrel yapɨrwe
nemeriyɨwek kaknen kakɨkaap haiu mɨt."
21 Pol katɨp epei au, hɨr netpɨwek nar ik:
"Haiu ap meit tɨwei meke wit Judia mɨt
nesiuwerem me ti au. Naiu yinan han ap
neke Judia nan in netpai me menmen im,
te hɨr natɨp ti hɨrɨak enum au.
22 *Haiu hanhan mamɨmtau menmen ti
han kitetim mentar haiu mertei mɨt nerer
wit wit natɨp enum me mɨt nises hɨm im ti
hisesim."
23 Hɨr natɨp epei au, hɨr nɨmat wɨ
nanɨnen nanɨmtau hɨm me Pol. Wɨ hɨr
nɨmat nanɨmtau menmen, mɨt yapɨrwe
nan wɨnak ke Pol kepwik. Wepni ere
wɨtaan Pol ketpor hɨm kewepyapɨr hɨm me
God kakinɨn naanmampre mɨt. Hɨrak kare
kakri han kɨr keteiknor Jisas hɨrak Mɨtɨk
Krais kerek God keriuwetek kan kɨkaap
haiu mɨt hɨrak ketpor hɨm nɨpaa Moses
ketike mɨt profet hɨr newisɨm mau tɨwei.
24 Mɨt han nises hɨm mɨrak, mɨt han au
hɨr nɨnaain.
25 Hɨr nɨnaaiwɨr wɨnak ke Pol hɨr natɨp
namɨnanem neriuwe hɨm me Pol. Hɨr
natɨp namɨnanem nentar hɨm Pol ket-
porem mɨkaru. Hɨrak katɨp kar ik: "God
Hɨmɨn Yaaik katɨp werek wɨ nɨpaa hɨrak
katɨp profet Aisaia hɨm mɨrak hɨrak katɨp
maamrer ni em. Nɨpaa hɨrak katɨp:
26 *"Ti eno etɨp mɨt in ne weiwɨk me Isrel
menmen im: Maain yi yayɨmtewem
yayɨmtewem te yi ap yayɨrteiyem au.
Yi eiyɨrem eiyɨrem te yi ap eiyɨrem
werek au.
27 Han ke mɨt in epei ken sip, hɨr nemesɨs
nɨkɨp ap nemtau hɨm hɨr ap nɨr
menmen werek werek au, hɨr
nɨnapɨpɨ. Hɨr nɨrɨak menmen im
au, te hɨr enɨr menmen neriuwe
nanamɨr, hɨr enɨmtewem enriuwe
nɨkɨp mɨr, hɨr han kɨr enɨrtei
menmen werek werek te hɨr
enweikɨn sip enisɨsa te hi God hi
ekepi.' "
28 *Pol katɨp hɨm ham mar ik: "Hi
hetpi te yi yertei werek. Hɨm yaaim me
God kakɨkaap haiu mɨt hɨram epei man
mɨt ap ne weiwɨk me Isrel. Hɨr keriyen
nanɨmtewem nanisesim." [
29 Pol katɨp menmen im epei au, hɨr
mɨt ne weiwɨk me Isrel nɨnaaiwɨr wɨnak
kɨrak hɨr natɨpan nenehan wɨsenum me
menmen hɨrak ketpim.]
30 *Pol kewɨr pewek katɨn wɨnak ik hɨrak
kewik ere tito wik, hɨrak keithis mɨt kerek
nan nɨrek,
31 *hɨrak ketpor hɨm kewepyapɨr men-
men me God kakinɨn mɨt kewepyapɨr
me Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais. Hɨrak ap
kɨnaain au, hɨrak katɨp mɨt yapɨrwe, mɨt
ap netpɨwek nar ik: "Ti ap atɨp im au emɨt."

Mepɨr keremem

* **28:16** Ap 24:23 * **28:17** Ap 25:8 * **28:18** Ap 26:31 * **28:19** Ap 25:11 * **28:20** Ap 24:15 * **28:22** Ap 24:14
* **28:26** Ais 6:9-10; Mt 13:14-15 * **28:28** Sam 67:2; Lu 3:6; Ap 13:46, 18:6 * **28:30** Ap 28:16 * **28:31** Ap 28:23

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Rom
Menmen me tɨwei ik

Mɨt yapɨrwe hɨr enun nerp ninaan me God *1:1-17*
Menmen God kɨrɨakem mamkepai te kaktaihis *1:18–3:20*
Haiu meit hɨmɨn yaaik ke Krais *5:1–8:39*
Menmen God kɨrɨak mɨt ne Isrel em *9:1–11:36*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim *12:1–15:13*
Pol katɨp menmen maain hɨrak kakrɨakem *15:14-33*
Pol katɨp mɨt ne Rom hɨm gude mɨkaru *16:1-27*

Hɨm me menmen God kehimɨtan Aposel Pol hɨrak kɨrɨakem

1 *Hi Pol hi hewis tɨwei ik ken yi mɨt ne wit Rom. Hi hɨre wok mɨtɨk ke Jisas Krais. Nɨpaa hɨrak kehimɨtena hi hɨre mɨtɨk aposel kɨrak hɨrak keriuweta hi hises menmen im keremem. Hi atɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me God man haiu mɨt.

2 *Nɨpaa enum eik God katɨp hɨrak kaksiuwe menmen mɨrak yaaim im mamnen. Hɨrak kewepyapɨrem katɨp mɨt profet em te hɨr newisɨm mau tɨwei.

3 *Hɨm yaaim im hɨram matɨp me God Nɨkan kɨrak Jisas Krais Mɨtɨk kaiu Iuwe. Haiu mertei hɨrak kɨre mɨtɨk kentar miye pɨrak hɨre winaak hɨrak nepenyek ke mɨtɨk iuwe ke weiwɨk me Juda niuk mɨrak Devit.

4 *God keteiknai Jisas hɨrak ap kɨre mɨtɨk kerekek au. Hɨmɨn kɨrak yaaik kɨre God. Hɨrak keteiknai Jisas hɨrak Nɨkan kɨrak keriuwe menmen iuwe hɨrak kerekyɨwekem mar im. Hɨrak kɨkɨak Jisas kekre nɨmɨn ke mɨt nɨpaa naa hɨrak pɨke kekrit kepu.

5 *God han tewenɨna kehimɨtena hi hɨre mɨtɨk aposel kɨrak hentar menmen Jisas Krais kɨrɨakem. Te hɨrak keriuweta hi eno erer wit wit akaap Krais etɨp mɨt hɨm mɨrak hɨr enɨmtewem te hɨr enisesim.

6 God kehimɨteni yi mɨt miyapɨr ne wit Rom yetike mɨt miyapɨr ne wit ham yi yapɨrwe yi ne Jisas Krais.

7 *Te hi hewis tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr yeit wit Rom, kerek God hanhan keriuwi kehimɨteni yi mɨt miyapɨr nɨrak. Hi hanhan God Haai kaiu ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hɨrakɨt tatrekyi menmen yaaim te yi eiyu werek.

Pol hanhan kakno kakɨr mɨt miyapɨr ne Rom

8 *Hi ehinɨn etpi menmen im. Hi atɨp God eriuwe niuk me Jisas Krais hɨrak yaaik kentar mɨt miyapɨr nerer wit wit hɨr nemtau yi yises hɨm me Krais.

9-10 **God kerek hi hɨrɨak menmen mɨrak heriuwe han kai iuwe te hi hatɨp mɨt hɨm yaaim me Nɨkan kɨrak, hɨrak hɨrekes kertei hekrit hekrit hi hitɨwekhi me yi mɨt en. Hi hitehi God te hɨrak in ek kakɨkepa kakwisa hi anen ari yi mɨt.

11 Hi hanhan anen ari yi mɨt hi eweti menmen yaaim God Hɨmɨn Yaaik kewetaiyem te hɨram mamkepi yi mɨt miyapɨr han tokik eiyu eiyɨt.

12 Menmen hi hetpiyem hɨram mar im. Hi akepi ariuwe menmen hi arekyiyem, yi eikepa eiriuwe menmen yi eirekyiyem te haiu emkaapan emriuwerem.

13 *Nai yinan hi hanhan yi eiyɨrtei me wɨ yapɨrwe hi han kitet anen ari. Au, nɨpaa ere in menmen mewena te hi ap anen ari yi mɨt au. Hi han kitet hi hari mɨt miyapɨr han ne yi mɨt en yi eiyises hɨm me God. Hi atɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me Krais te mɨt han nanisesim hɨram mar ke mɨtɨk hɨrak kamɨr ni, maain menmen mamwo yapɨrwe. Mar im hi hanhan yi eiyisesim eiyɨr ke mɨt han hɨr ap ne weiwɨk me Isrel hɨr nisesim.

14 God hɨrak kehimɨtena hi atɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak. Hi eno mɨt hɨr nau werek nanɨr ke Grik. Hi eno mɨt han au nau wit enuk yaank. Hi eno mɨt hɨr nen skul nertei menmen iuwe, netike mɨt han au hɨr nau weinɨm netaritari menmen im.

15 Mar keremem te hi hanhan anen yi mɨt miyapɨr ne Rom etpi hɨm yaaim me Krais.

Hɨm yaaim me Krais hɨram Iuwe

16 *Hi ap yɨnk enuk heriuwe hɨm yaaim me Krais au. Hɨram menmen iuwe me God mamkaap mɨt miyapɨr kerek nemtau hɨm mɨrak nisesim, hɨram mamkepi God kaktorhis. Hɨram minɨn men mɨt ne Isrel, maain hɨram men mɨt hɨr ap ne weiwɨk mɨr au.

17 *Hɨm yaaim me Krais meteiknai menmen yaaim God kerekyeiyem kekepai haiu mamre yaain te haiu mamtikerek mamu han kiutɨp. Hɨram menmen im. Mɨt nemtau hɨm mɨrak, hɨr nanisesim te hɨram mamɨkrit menmen me God mamkepi,

* **1:1** Ap 9:15, 13:2; Ga 1:15 * **1:2** Ro 15:25-26; Ta 1:2 * **1:3** Mt 22:42; Ro 9:5; 2Ti 2:8 * **1:4** Ap 13:33 * **1:5** Ap 26:16-18; Ro 15:18; Ga 2:7-9 * **1:7** 1Ko 1:2; 2Ko 1:1; Nam 6:25-26; Ef 1:2 * **1:8** 1Te 1:8 * **1:9-10** Ef 1:16; Fl 1:18; 1Te 2:5, 10 * **1:9-10** Ap 19:21; Ro 15:23, 32 * **1:13** Ap 19:21; Jo 15:16 * **1:16** Sam 119:46; Mk 8:38; 1Ko 1:18, 24; Ap 13:46 * **1:17** Ro 3:21-22; Hab 2:4

hɨram mamno ere mamɨsi. Hɨm me God
mɨt newisɨm mau tɨwei matɨp mar im:
“Mɨt kerek God katɨp hɨr yaain nentar hɨr
nemtau hɨm nisesim, hɨr nantikerek nanu
nanɨt.”

Hɨm me mɨt hɨr neweikɨn sip newet God.

18 *God kerek kau wit kɨrak hɨrak keteik-
nai hɨrak han enuk keriuwe mɨt miyapɨr
yapɨrwe kerek neweikɨn sip newet men-
men mɨrak, hɨr nɨrɨak enum, hɨr nepakɨn
hɨm yaaim neriuwe menmen enum hɨr
nɨrɨakem.
19 *God epei kakɨwaank mɨt kakɨntar
menmen mɨt nanɨrteiyem me God hɨrak
nɨpaa ein keteiknorem.
20 *Nɨpaa wɨ kerek God kewis nepni
metike tɨ mɨt miyapɨr hɨr nɨr menmen
hɨrak kɨrɨakem. Mar keremem te hɨr
nɨrem hɨr nertei menmen me God. Hɨr ap
te nanɨr God kaku nanamɨr kɨr au. Hɨr
nertei God hɨrak kɨre mekak, hɨr nertei
hɨrak wɨsenuk manpenuk kaku kakɨt tip-
main tipmain enum eik, te hɨr ap nantɨp
God hɨr nepɨtariyek te hɨr ap newenɨpi
niuk mɨrak au.
21 *Hɨr ap te nantɨp God hɨr nepɨtariyek
nanɨntar nɨpaa hɨr nertei God hɨrak
keimɨn te hɨr nɨnapen newenɨpi niuk
mɨrak, hɨr ap netpɨwek hɨrak yaaik au. Hɨr
han kitet menmen enum te han kɨr enuk
ketari menmen yaaim mɨre mɨt ne wɨtaan
nen yaank ap nemsiu si au hɨr nɨnatɨn
yayiwe.
22 *Hɨr han kitet hɨr nertei menmen
yapɨrwe te hɨr nar ke mɨt enun han ken sip.
23 *Hɨr nar ke mɨt enun han ken sip
nentar hɨr epei neweikɨn sip newet God
kerek kaku kakɨt tipmain tipmain enum
eik, hɨr ap newenɨpi niuk mɨrak au. Hɨr
neweikɨn newenɨpi niuk me tɨpir kerek mɨt
natɨn ninaan mau teinɨk. Hɨr nime nu mɨre
mɨt kerek nani ek, o hore, samiyak o kɨrin,
manpen, pewen, menmen ham.

Menmen enum mɨt hɨr nɨrɨakem

24 *Hɨr nɨrɨak menmen enum mar im, te
God kɨnaiwɨri te hɨr nau enum nɨrɨak men-
men enum mar im: Hɨr nɨrɨakan menmen
enum neriuwe yɨnk kɨr, hɨr nises menmen
han kɨr hanhanem.
25 *Hɨr neweikɨn sip newet hɨm yaaim
me God, hɨr nises hɨm enum memitetpɨn.
Hɨr newenɨpi niuk me menmen God
kɨrɨakem. Hɨr ap newenɨpi niuk me God
kerek kɨrɨak menmen yapɨrwe. Hɨrak
kerekek hɨrak yaaik, haiu mamwenɨpi
niuk mɨrak tipmain tipmain enum eik.
26 Hɨr neweikɨn sip newet God te hɨrak
kɨnaiwɨri hɨr nises menmen enum hɨr han-
hanem. Miyapɨr hɨr ap nɨwaai netike mɨt
nɨr au. Hɨr niyawan nɨwaai netike miyapɨr
han.
27 *Mɨt hɨr nɨrɨak menmen nar ke
miyapɨr nɨrɨakem. Hɨr ap netike miyapɨr
nɨr niyawan nɨwaai au. Hɨr han kɨr kekrit
kɨre si, hɨr hanhan netike mɨt han hɨr
niyawan nɨwaai. Hɨr niyawan nɨwaai
nɨrɨakan enum te God kerekyor enum me
menmen enum hɨr nɨrɨakem.
28 Mɨt miyapɨr hɨr nɨnapen han kakitet
God ketike menmen mɨrak te hɨrak
kɨnaiwɨri te han kɨr kises menmen enum
te hɨr nɨrɨak menmen yaaim au.
29 Te hɨr nɨrɨak menmen enum heriyai
heriyai. Hɨr hemkre menepam me men-
men, hɨr han kitet menmen enum me mɨt
han, hɨr yɨnk enuk neriuwe mɨt han ninɨni,
hɨr mɨt han nenep mɨt han hɨr naa, hɨr
nari han ke mɨt hɨr nenke hasini, hɨr
nemitetpɨnan me menmen, hɨr han kitet
menmen enum me mɨt han, hɨr natɨpan
nisesan me menmen.
30 Hɨr newisesik newenɨn hɨm me mɨt
han hɨr nɨnapen God, hɨr nene mɨt miyapɨr
han newɨr paan newepik, hɨr nar ke mɨt
enun paan tokik natɨp hɨr nɨre mɨt iuwe
ninɨn mɨt han. Hɨr han kitet nanrɨak
menmen enum nɨpaa mɨt ap nɨrɨakem au.
Hɨr ap nises hɨm me miye haai nɨr au.
31 Hɨr nɨre mɨt enun han ken sip ap han
kitet menmen enum maain mamnen, hɨr
mɨt ap nises hɨm mɨr hɨr netpim, hɨr ap
hanhan neriuwe mɨt miyapɨr han o han
tewenɨni au.
32 Hɨr nertei God epei katɨp mɨt miyapɨr
kerek nɨrɨak menmen enum mar im maain
hɨr nani, te hɨr wen nɨrɨakem. Hɨr wen
nɨrɨakem keremem au. Hɨr nari han ke mɨt
miyapɨr han te hɨr nɨrɨakem mar ke hɨr
nɨrɨakem, hɨr netpi hɨr yaain.

2

God skelim mɨt werek werek kakises menmen yaaim

1 *Yi mɨt keriyen ne Isrel kerek yi ye-
siuwe hɨm yene mɨt kerek ap ne Isrel
yentar menmen enum hɨr nɨrɨakem. Yi ap
eitɨp God yi yaain me menmen yi yɨrɨakem
au. Yi yene mɨt yentar menmen enum hɨr
nɨrɨakem.
2 Haiu mɨt ne Isrel haiu mertei God ap
han ekitet mɨt miyapɨr hɨr neimɨn au.
Hɨrak han ekitet skelim mɨt miyapɨr hɨr

* **1:18** Ef 5:6; Kl 3:6; 2Te 2:12 * **1:19** Ap 14:15-17, 17:24-28 * **1:20** Jop 12:7-9; Sam 19:1; Hi 11:3 * **1:21** Ef 4:17-18 * **1:22** Jer 10:14; 1Ko 1:20 * **1:23** Diu 4:15-19; Sam 106:20 * **1:24** Ap 14:16 * **1:25** Jer 13:25, 16:19; Ro 9:5 * **1:27** Lev 18:22, 20:13; 1Ko 6:9 * **2:1** Mt 7:1-2; Jo 8:7

neimɨn nɨpɨran me menmen enum hɨr
nɨrɨakem keremem.
3 Yi yesiuwe hɨm yene mɨt yentar men-
men enum hɨr nɨrɨakem, te yi yises men-
men enum mar ke hɨr nɨrɨakem, maain
God skelim mɨt en me menmen mɨr enum.
Te yi han kitet hɨrak kakɨtpi yi yaain a?
Taauye! God skelim yi mɨt eitikeri!
4 *Yi yɨnan yipɨr yewɨrek yentar God
hɨrak hanhan keriuwi ap kakiwep waswas
au a? Yi yepɨtari God hɨrak ap kakiwep
waswas te yi eiweikɨn sip eiwet menmen
enum a?
5 Yi yewenɨn han ki ap yeweikɨn sip
yewet menmen enum au. Te maain wɨ
kerek God skelim haiu mɨt me menmen,
hɨrak kakises menmen mɨrak yaaim, hɨrak
kakrekyi enum yapɨrwe. Menmen enum
yi yɨrɨakem maain hɨram mamɨr ke mɨtɨk
kewepep haak kemi ere mau niu, hɨram
mamɨnke mamkɨp mamɨwaankek.
6 *God tewen kakrɨak mɨt menmen
yaaim o menmen enum kakɨntar menmen
nɨpaa hɨr nɨrɨakem.
7 Mɨt miyapɨr kerek hekrit hekrit nɨrɨak
menmen yaaim, hɨr hanhan God hɨrak kak-
wetɨr hɨmɨn yaaik kaktɨp hɨr mɨt miyapɨr
yaain niuk mɨr iuwe kakɨkepi hɨr nantik-
erek nanu nanɨt tipmain tipmain enum
eik. Te maain God kakwetɨr menmen im
kakɨkepi hɨr nantikerek nanu nanɨt.
8 *Te mɨt miyapɨr han au. Hɨr neweikɨn
sip newet menmen yaaim hɨr nises han
kɨr enuk nɨrɨak menmen enum, maain
God han enuk kakriuweri hɨrak kaknɨp
kakɨwaanki.
9 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr nɨrɨak men-
men enum maain God kakɨwaanki hɨr yɨnk
kɨr kaknen han kɨr enuk. God kakinɨn
kakɨwaank mɨt miyapɨr han ne weiwɨk
me Isrel kerek nɨrɨak enum. Maain hɨrak
kakɨwaank mɨt miyapɨr han ne weiwɨk
ham nerer wit wit kerek nɨrɨak enum.
10 Te mɨt miyapɨr kerek hɨr nɨrɨak men-
men yaaim, maain God kakwetɨr menmen
mɨrak yaaim, hɨr nanre mɨt miyapɨr iuwe,
hɨr nanu werek. God kakinɨn kakrɨak mɨt
miyapɨr han ne weiwɨk me Isrel em, maain
hɨrak kakrɨak yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk
ham em.
11 *God ap han kitet mɨt hɨr niuk mɨr
iuwe o hɨr au enun weinɨn au. Hɨrak han
kiteti hɨr nɨpɨran.
12 Mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel
hɨr nepɨtari hɨm me God nɨpaa Moses
kewisɨm mau tɨwei. Hɨr nɨrɨak enum te
God hɨrak kakɨwaanki kakɨnterim weinɨm.
Mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God au. Hɨr
nertei hɨm me God nɨpaa Moses kewisɨm
te hɨr nɨrɨak enum, maain God kakɨt hɨm
im hɨrak kakno mɨt ne Isrel skelim mɨt
miyapɨr kakriuwerem kakɨwaanki.
13 *Mɨt miyapɨr kerek nemtau hɨm me
God keremem, hɨrak ap te kaktɨp hɨr yaain
au. Mɨt miyapɨr kerek nemtewem hɨr
nisesim, hɨr keriyen God kaktɨp hɨr yaain.
14 *Mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel
ap nertei hɨm me God Moses kewisɨm.
Wɨ kerek hɨr nises han kɨr nɨrɨak men-
men yaaim mar ke hɨm me God nɨpaa
Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram metpim,
te menmen im meteiknai hɨr nertei men-
men yaaim metike menmen enum.
15 Menmen hɨr nɨrɨakem hɨram meteik-
nai hɨm nɨpaa God ketpim hɨram mau
mekre han kɨr. Wɨ ham han kɨr enuk
keriuwe menmen enum hɨr nɨrɨakem. Wɨ
ham han kɨr au yaaik keriuwe menmen
yaaim hɨr nɨrɨakem.
16 *Maain wɨ mamnen te God kaktɨp Jisas
Krais hɨrak kakwepyapɨr menmen mau
mekre han ke haiu mɨt yapɨrwe, hɨrak
kakrekyei yaaim o enum kakɨnterim. Men-
men im mamnen mamɨr ke hi hetpiyem
heriuwe hɨm yaaim me God.

Yi mɨt miyapɨr ne Isrel han ekitet hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram mamkepi te yi eiyu werek.

17 *Mɨt miyapɨr yi yatɨp yar ik: "Haiu mɨt
miyapɨr ne weiwɨk me Isrel." Yi han kitet
yi yetike God yi yekiyan yau yentar hɨrak
keweti hɨm mɨrak a? Yi yatɨp yewenɨpi
niuk mi yar ik: "Haiu mit miyapɨr ne God."
18 Yi yertei menmen hɨrak hanhan yi
eiyisesim. Yi yertei hanhan menmen
yaaim te yi yisesim. Menmen enum au.
Yi hanhan eiyises menmen yaaim eiyɨntar
nɨpaa yi wen nɨkerek kike ere in haairer
hɨr nepei netpi hɨm me God.
19 *Yi han kitet yi yertei hɨm me God
werek te yi eiteikɨn mɨt nepɨtari menmen
mɨrak te hɨr nanisesik werek werek a? Yi
yɨre si merhɨhe yi eiteikɨn mɨt kerek ap
nertei God hɨr nɨre mɨt ne wɨtaan nanɨno,
yi eiteiknor yayiwe yaaik te hɨr enisesik a?
20 *Yi han kitet yi werek te yi eiteikɨn
mɨt kerek hɨr han kitet menmen enum, yi
eiteiknor menmen me God a? O yi eiteikɨn
mɨt kerek nepɨtari menmen me God hɨr
nɨre nɨkerek, yi eiteiknor werek menmen
me God yentar yi han kitet hɨm me Moses
meteikni menmen yapɨrwe God kerteiyem
a?

* **2:4** Ef 1:7, 2:7; 2Pi 3:15 * **2:6** Mt 16:27; Jo 5:29; 2Ko 5:10 * **2:8** 2Te 1:8 * **2:9** Ro 1:16 * **2:11** Diu 10:17; 2Kro 19:7; Ap 10:34; Ef 6:9; 1Pi 1:17 * **2:13** Mt 7:21; 1Jo 3:7 * **2:14** Ap 10:35 * **2:16** 2Ti 2:8 * **2:17** Je 2:19 * **2:19** Mt 15:14; Lu 18:9 * **2:20** 2Ti 3:5, 15 * **2:21** Sam 50:16-21; Mt 23:3-4

21 *Yi yeteikɨn mɨt han menmen me God,
yi yenmak te yi ap yeteikɨn hɨras menmen
a? Yi yatɨp mɨt an yar ik: “Yi ap eikintɨp
menmen me mɨtɨk hak.” Te yi eikintɨp
menmen me mɨt han o au a?
22 Yi yatɨp, “Yi mɨt ap eiri miyapɨr ne
mɨt han eitikeri eiriyanhis eiwenɨnem au
emɨt.” Te yi hɨras yi yɨrɨakem o au a? Yi
yɨnapen mɨt kerek newenɨpi niuk me tɨpir,
te yi ap eikintɨp menmen hɨr newisɨm mau
kɨnaan newepwar tɨpir em.
23 Mɨt han nɨnan yipɨr newɨrek nene
God nentar menmen yi mɨt yɨrɨakem. Yi
yewenɨpi niuk mi yatɨp God keweti hɨm
mɨrak, te yi ap yisesim au. Yi yeweikɨn sip
yewetewem.
24 *Menmen hi hetpiyem hɨram yaaim
mentar hɨm mau tɨwei nɨpaa Aisaia
kewisɨm hɨram matɨp mar im: “Mɨt ap
ne weiwɨk me Isrel natɨp enum me niuk
me God nentar yi mɨt ne Isrel.”

Yi yerekir yɨnk te yi han kitet hɨrak kakɨkepi yi ne God-Au, menmen mekre han mamkepi keriyen

25 *Yi yises hɨm me Moses, mɨt nerekir
yɨnk ki, hɨrak yaaik kakɨkepi. Te yi ei-
weikɨn sip eiwet hɨm mɨrak, hɨram mar ke
nɨpaa mɨt ap nerekir yɨnk ki.
26 *Mɨt kerek ap nerekir yɨnk kɨr hɨr
nises hɨm me God werek werek, God han
kitet hɨr yaain nar ke mɨt hɨr nepei nerekir
yɨnk kɨr.
27 Te maain hɨm me God kerek mɨt
ap nerekir yɨnk kɨr hɨr nisesim, hɨram
mamteikɨn yi mɨt yi enun. Hɨram
mamteikɨn yi mɨt enun yentar yi yerekir
yɨnk ki, yi yetenen hɨm me God Moses
kewisɨm mau tɨwei, te yi ap yisesim au.
Hɨr netenen hɨm me God Moses kewisɨm
au, te hɨr nises menmen yaaim.
28 *Yi ap mɨt ne Isrel keriyen yentar
miyerer ni nini yi ne weiwɨk me Isrel o
yentar yi yerekir yɨnk ki au.
29 *Mɨt miyapɨr hɨr ne weiwɨk me Is-
rel nentar hɨr nises God nekre han kɨr.
Menmen im hɨram mar ke God Hɨmɨn
Yaaik hɨrak kehimɨtenor han kɨr hɨrak ke
God. Menmen im ap mises menmen Moses
nɨpaa kewisɨm mau tɨwei. Mɨt han ap
nanwenɨpi niuk me mɨt nar ik, te God
hanhan kakriuweri iuwe.

3

Menmen enum ap te maminɨn menmen yaaim

1 Yi han kitet mekam? Mɨt ne weiwɨk me
Isrel hɨr ninɨn mɨt han ne weiwɨk ham o
au? Menmen hɨr nisesim nerekir yɨnk kɨr
hɨram yaaim mamkepi o au?
2 *Hɨram yaaim mamkepi yapɨrwe mar
im. God kinɨn kewet mɨt ne Isrel hɨm mɨrak
te hɨr nanɨrtei menmen hɨrak hanhan hɨr
nanisesim.
3 *Mɨt han ne weiwɨk me Isrel hɨr ap
nises hɨm mɨrak, te yi ap han ekitet God
ap kakises hɨm mɨrak kakɨntar mɨt han
neweikɨn sip newetɨwek, au emɨt.
4 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe nanweikɨn sip
nanwet hɨm yaaim, God kerekek au. Hekrit
hekrit hɨrak kakises hɨm yaaim hɨrak ket-
pim. Hɨm me God mau tɨwei Sam matɨp
mar im:
“Hekrit hekrit ti ehinɨn mɨt kerek hɨr
neswut hɨm.
Hɨr nanɨrtei ti atɨp hɨm yaaim keremem.”
5 Mɨt han nantɨp, “Menmen enum haiu
mɨt mɨrɨakem hɨram yaaim. Hɨram yaaim
mamkaap God kakteikɨn menmen hɨrak
kɨrɨakem hɨram yaaim keremem.” Hɨram
yaaim te haiu matɨp God enuk kakɨntar
hɨrak kakwep haiu mɨt mamɨntar menmen
enum haiu mɨrɨakem a? (Hi hises menmen
me mɨt ne tɨ hɨr han kitetim)
6 Au, hɨram hɨm enum. God ap yaaik te
hɨrak ap te kakrɨak menmen yaaim o enum
me haiu mɨt miyapɨr mau tɨ ik au emɨt!
7 Menmen enum hi hɨrɨakem mamteikɨn
mɨt God katɨp hɨm yaaim keremem, hɨrak
kakɨt niuk iuwe menterim, te kenmak
hɨrak kaktɨp hi mɨtɨk enuk kerekek, hɨrak
kakrekyo enum a?
8 *Haiu ap te mamtɨp haiu mamrɨak
menmen enum te hɨram mamwepyapɨr
menmen yaaim au emɨt! Mɨt han hɨr
nesiuwai hɨm natɨp, “Yi mɨt Kristen kerek
yises hɨm me God yi yatɨp enum yar ek.”
Hɨram yaaim te maain mɨt hɨr natɨp enum
mar im me haiu mɨt, God kaknɨp.

God hɨrak katɨp haiu mɨt yapɨrwe enun

9 *Te haiu han ekitet mekam? Haiu mɨt
ne Isrel haiu minɨn mɨt han ne weiwɨk
ham a? Au, hi nepei hetpi haiu mɨt
miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk ne Isrel o mɨt
miyapɨr han ne weiwɨk ham, menmen
mekre han kaiu merekyei haiu yapɨrwe
mamrɨak menmen enum.
10 *Hɨm im hɨram yaaim mentar mɨt
newis hɨm me God mau tɨwei Sam matɨp
mar im:
“Mɨtɨk kei kiutɨp kekre nɨmɨn ne haiu
mɨt yapɨrwe ap te God kaktɨp hɨrak
yaaik au. Haiu yapɨrwe mɨt enun.

* **2:24** Ais 52:5; Esi 36:20 * **2:25** Jer 4:4, 9:25 * **2:26** Ga 5:6 * **2:28** Jo 7:24, 8:39 * **2:29** Diu 30:6; Kl 2:11; 1Ko 4:5; 2Ko 10:18 * **3:2** Sam 147:19-20; Ro 9:4 * **3:3** Ro 9:6, 11:29; 2Ti 2:13 * **3:4** Sam 51:4 * **3:8** Ro 6:1, 15 * **3:9** Ro 1:18–2:24, 3:23 * **3:10** Sam 14:1-3, 53:1-3; Ekl 7:20

11 Mɨtɨk kei kiutɨp kekre nɨmɨn ne mɨt
yapɨrwe hɨrak kertei menmen
hɨram yaaim au. Mɨtɨk kei kiutɨp
kekre nɨmɨn ke mɨt yapɨrwe ap te
hanhan God kau kekre han kɨrak au.
12 Hɨr mɨt yapɨrwe nepei neweikɨn sip
newet God, hɨr mɨt enun. Ap kei
kiutɨp kɨrɨak menmen yaaim au.
13 *Menmen hɨr netpim meke hɨm kɨr
hɨram enum mar ke herwe hei mɨt
nekeisiuwek. Hɨr nemitetpɨn ner-
iuwerek. Menmen enum hɨr net-
pim hɨram mewaank mɨt mar ke
nap mekre yehes me manpen siurp
kenep mɨt hɨr nani.
14 *Menmen hɨr netpim meke hɨm kɨr man
hɨram enum mar ke saukei wapɨk
mau hɨm ke mɨtɨk.
15 *Hɨr waswas nenep mɨt hɨr nani.
16 Wit kerek hɨr nen newi, hɨr newaank
menmen metike mɨt te hɨr han enuk.
17 Hɨr ap nɨkaap mɨt miyapɨr nekiyan nau
neit au.
18 *Hɨr ap han kitet newenɨpi niuk me God
hɨrak iuwe au."
19 Haiu mertei hɨm me God yapɨrwe
mɨt newisɨm mau tɨwei, hɨram me mɨt ne
weiwɨk me Isrel, te mɨt ne Isrel netike mɨt
nerer wit wit ap te nantɨp God hɨr yaain
au. God han ekitet menmen hɨr nɨrɨakem
hɨrak skelim hɨr mɨt miyapɨr keriuwerem
keremem.
20 *God ap kaktɨp mɨtɨk kiutɨp kekre
nɨmɨn ke haiu mɨt yapɨrwe hɨrak yaaik
kentar hɨrak kises hɨm nɨpaa Moses
kewisɨm mau tɨwei au. Hɨm im hɨram
meteiknai haiu mɨt enun haiu mɨrɨak
menmen enum keremem.

*Mɨt kerek nises hɨm me Krais, God
kaktɨp hɨr mɨt yaain*

21 *In ek God nepei kewepyapɨr menmen
hɨrak kɨrɨakem te hɨrak katɨp mɨt kerek
nisesik, hɨr nɨre yaain. Menmen im hɨram
ap menmen me hɨm me Moses au, te nɨpaa
enum eik hɨm Moses ketike mɨt profet hɨr
newisɨm mau tɨwei hɨram matɨp menmen
im me God mamnen.
22 *Menmen me God mamnen hɨram im:
God kaktɨp mɨt miyapɨr hɨr yaain nanɨntar
hɨr nises hɨm me Jisas Krais. God kaktɨp
mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek hɨr nises hɨm
me Jisas Krais hɨr yaain. Hɨrak ap han kitet
hɨr mɨt miyapɨr ne weiwɨk me Isrel o ne
weiwɨk ham au. Hɨram menmen weinɨm.
23 *Hɨram menmen weinɨm mentar
mɨt miyapɨr yapɨrwe nerer wit wit hɨr
epei nɨrɨak enum, te God ap kakwenɨpiri
kakɨtpi hɨr yaain au.
24 *Te God kewetai haiu mɨt menmen
mɨrak yaaim weinɨm mar im: God
kerekyei haiu mɨt menmen yaaim hɨrak
katɨp haiu yaain mentar menmen Krais
Jisas kerekyeiyem me wɨ hɨrak kaa te
kakɨkepei kaktaihis.
25 *God kehimɨtan Krais keriuwetek
hɨrak kan kaa kɨre sipsip mɨt nakɨp nesiyek
newet God ek. Hɨrak kaa hemkre mɨrak
mewen, te hɨram mamɨsak menmen enum
maiu me wɨ haiu mamises hɨm mɨrak. God
kɨrɨak menmen im kakteiknai haiu mɨt
hɨrak yaaik. Nɨpaa mɨt hɨr nɨrɨak enum, te
God hanhan keriuweri, hɨrak ap kanɨp au,
kentar hɨrak kaksiuwe Jisas kaki kakɨsak
menmen enum mɨr.
26 In ek hɨrak keriuwet Jisas hɨrak kan
kaa keteiknai hɨrak yaaik, hɨrak kesak
menmen enum em haiu mɨt kerek mises
hɨm me Jisas, hɨrak katɨp haiu yaain.
27 *Te haiu mamwenɨpi niuk maiu hɨras
a? Taauye! Haiu ap mamwenɨpi niuk
mai mamɨntar haiu mɨrɨak menmen yaaim
hɨm me Moses mau tɨwei matɨp haiu emis-
esim au. Haiu yaain mentar haiu mises
hɨm me Jisas Krais. Hɨrak kesak menmen
enum maiu te haiu ap mamwenɨpi niuk
mai au emɨt.
28 *Te haiu mertei menmen im. God katɨp
mɨt hɨr yaain nentar hɨr nɨrɨak menmen
hɨm kerek Moses kewisɨm mau tɨwei matɨp
hɨr enisesim au. God katɨp hɨr yaain nentar
hɨr nemtau hɨm mɨrak hɨr nisesim.
29-30 **Yi han kitet God hɨrak ke haiu mɨt
ne Isrel keriyen te mɨt ne weiwɨk ham au
a? Taauye! Hɨrak God ke haiu mɨt yapɨrwe
kentar hɨrak kaktɨp mɨt kerek nerekir yɨnk
o mɨt ap nerekir yɨnk kɨr, hɨr nɨre yaain
nentar hɨr nemtau hɨm mɨrak hɨr nisesim.
31 *Haiu mɨrɨak menmen me hɨm kerek
Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram weinɨm
meriuwe menmen in ek haiu misesim me
Krais a? Taauye! Haiu meteikɨn mɨt
hɨm me Moses hɨram yaaim mekepai haiu
emises hɨm me God.

4

God katɨp Ebraham hɨrak yaaik

1 Ebraham hɨrak mɨtɨk kar ke haiu mɨt.
Hɨrak maam nɨpu ke haiu mɨt ne weiwɨk
me Isrel. Te haiu mamtɨp hɨrak keit mekam
keriuwe menmen hɨrak kɨrɨakem?
2-3 *God hɨrak katɨp Ebraham hɨrak yaaik
kentar hɨrak kɨrɨak menmen yaaim, te

* **3:13** Sam 5:9, 140:3 * **3:14** Sam 10:7 * **3:15** Pro 1:16; Ais 59:7-8 * **3:18** Sam 36:1 * **3:20** Sam 143:2; Ga 2:16; Ro 7:7 * **3:21** Ap 10:43 * **3:22** Ro 1:17; Ga 2:16 * **3:23** Ro 3:9, 5:12 * **3:24** Ef 2:8; Ro 5:1 * **3:25** Ef 1:7 * **3:27** 1Ko 1:31 * **3:28** Ga 2:16 * **3:29-30** Ro 10:12 * **3:29-30** Diu 6:4; Ga 3:20; Ro 4:11-12 * **3:31** Mt 5:17; Ro 8:4 * **4:2-3** Jen 15:6; Ga 3:6; Je 2:23

Ebraham kakwenɨpi hɨrekes keriuwe niuk mɨrak. Te God kɨr Ebraham hɨrak ap
kewenɨpi hɨrekes keriuwe niuk mɨrak ken-
tar hɨm me God mau tɨwei matɨp, "Ebra-
ham han kitet God kakises hɨm nɨpaa hɨrak
ketpɨwekem te God katɨp hɨrak yaaik. God
ap katɨp Ebraham hɨrak yaaik kentar men-
men hɨrak kɨrɨakem au!"
4 *Mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk hak,
maain hɨrak kakɨt pewek mamrerim.
Mɨtɨk ap kakwetɨwekem weinɨm au. Hɨrak
kɨrɨak menmen hɨrak kaktɨwem.
5 Mɨt kerek nemtau hɨm me God kerek
kesak menmen enum me haiu mɨt, hɨr
nisesim weinɨm te God kaktɨp mɨt nar ik
hɨr yaain. Mɨt kerek hɨr han kitet menmen
hɨr nɨrɨakem te hɨr nanrɨak God kaktɨp hɨr
yaain, mɨt nar ik God kaktɨp hɨr au enun.
6 Nɨpaa Devit kewis hɨm mau tɨwei hɨram
matɨp me mɨt in ek hɨr han yaaik nentar
God katɨp hɨr yaain. Hɨrak katɨp hɨr yaain
nentar hɨr nɨrɨak menmen te hɨr nanrɨak
God kaktɨp hɨr yaain au. Hɨr han kitet
hɨrak kakises menmen hɨrak ketporem
keremem.
7 *Hɨm Devit kewisɨm mau tɨwei Sam
matɨp mar im:
"Mɨt kerek God epei kesak menmen enum
mɨr nɨpaa hɨr nɨrɨakem, hɨr han
yaaik nanu.
8 Mɨt kerek Mɨtɨk Iuwe God ap han kitet
menmen enum hɨr nɨrɨakem, hɨrak
kakneri kakɨwaanki kakɨnterim au,
hɨr han yaaik nanu."
9 *Menmen yaaim im mɨrɨak mɨt hɨr
han yaaik, hɨram menmen me haiu mɨt ne
Isrel keriyen o hɨram me mɨt yapɨrwe a?
Haiu nepei matɨp Ebraham han kitet God
kakises hɨm hɨrak nɨpaa ketpɨwekem, te
God katɨp Ebraham hɨrak mɨtɨk yaaik.
10 Kewaai meruri God katɨp Ebraham
hɨrak yaaik? Hɨrak kerekir yɨnk kɨrak o
wen au a? Wen au ye!
11 *Maain hɨrak kerekir yɨnk kɨrak hɨrak
keteikɨn mɨt God nepei katɨp hɨrak yaaik
kentar hɨrak kises hɨm mɨrak. Te in ek
hɨrak maam nɨpu ke mɨt yapɨrwe kerek ap
nerekir yɨnk kɨr te God kaktɨp hɨr yaain
nentar hɨr nises hɨm mɨrak.
12 *Hɨrak maam nɨpu ke mɨt in netike
haiu mɨt han kerek merekir yɨnk kaiu.
Hɨrak maam nɨpu kaiu kentar haiu
merekir yɨnk kaiu au. Hɨrak maam nɨpu
ke haiu mɨt yapɨrwe kentar haiu mises hɨm
me God mar ke nɨpaa hɨrak kisesim. Hɨrak
kerekir yɨnk kɨrak wen au, hɨrak han kitet
God kakises hɨm nɨpaa hɨrak ketpɨwekem
te God katɨp hɨrak yaaik.

*Mɨt kerek nises hɨm me God nanɨt men-
men nɨpaa hɨrak ketpim*

13 *Nɨpaa God katɨp Ebraham hɨrak
kakrekyɨwek menmen kaktike haiu
nepenyerer nɨrak, maain haiu naanmamre
mɨt miyapɨr nanrer wit wit nanu tɨ.
Hɨrak ap katɨp Ebraham menmen kentar
Ebraham hɨrak kɨrɨak menmen yaaim
kari han ke God keriuwerem au. Hɨrak
ketpɨwekem kentar hɨrak kemtau hɨm me
God hɨrak kisesim.
14 *Mɨt kerek nɨrɨak menmen nanrɨak
God kaktɨp hɨr yaain, te hɨr nanɨt menmen
nɨpaa God ketpim. Te haiu mɨt kerek
mises hɨm mɨrak weinɨm haiu mises men-
men enum weinɨm ap te mamɨt menmen
mɨrak au. Hɨm im hɨram yaaim te hɨm
me God haiu misesim hɨram weinɨm, te
menmen nɨpaa God katɨp kakwet Ebraham
em hɨram menmen enum weinɨm. Hɨm im
au memitetpɨn!
15 *Haiu mertei hɨm me Moses kakrɨak
God hɨrak kakɨwaank mɨt miyapɨr kerek
neremir hɨm mɨrak hɨrak kewisɨm mau
tɨwei mentar hɨr nertei menmen hɨrak
hanhan hɨr nanisesim. Hɨm me Moses
hɨram nepei au mesi te haiu ap mamtɨp mɨt
neremir hɨm mɨrak mau tɨwei au. Hɨm ap
mepu te hɨr neremir au.
16 *Menmen God ketpim hɨrak kakwet
haiu mɨt em haiu yapɨrwe mamtɨwem
mamɨntar haiu han kitet hɨrak kakises
menmen nɨpaa hɨrak ketpim. God kak-
weteiyem weinɨm te hɨrak kakrekyei men-
men yaaim. Hɨrak kakwetai haiu nepeny-
erer yapɨrwe ne Ebraham kakwetaiyem.
Hɨrak kakwet mɨt miyapɨr kerek nises hɨm
me Moses kakwetɨrem keremem au. Hɨrak
kakwetai haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe rem
kerek mises hɨm me God mar ke nɨpaa
maam nɨpu kaiu Ebraham hɨrak kisesim.
Maain God kakwetai menmen nɨpaa hɨrak
ketpim.
17 *Ebraham hɨrak maam ke haiu mɨt
yapɨrwe kentar hɨm me God mau tɨwei
matɨp mar im: "Hi God hi herekyit ti maam
ke mɨt miyapɨr maain hɨr nanu nanrer wit
wit." God han kitet Ebraham hɨrak kɨre
maam ke haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek
mises hɨm me God. Hɨrak kises hɨm me
God kerek hɨrak kɨkɨan mɨt kerek epei naa,
hɨr nekrit nau, hɨrak katɨp hɨm weinɨm
me menmen nɨpaa mepu au, hɨram minɨn
mekrit mau.
18 *Ebraham han kitet God kakrɨak men-
men nɨpaa hɨrak ketpim te hɨrak ap kertei
karkeik te hɨrak kakrɨakem au. Hɨrak han

* **4:4** Ro 11:6 * **4:7** Sam 32:1-2 * **4:9** Jen 15:6; Je 2:23 * **4:11** Jen 17:10-11 * **4:12** Mt 3:9 * **4:13** Jen 17:4-6, 22:17-18; Ga 3:29 * **4:14** Ga 3:18 * **4:15** Ro 3:20, 5:13, 7:8 * **4:16** Ga 3:7 * **4:17** Jen 17:5; Ais 48:13 * **4:18** Hi 11:1; Jen 15:5

kitet kar ik, te God kewisɨk hɨrak maam
nɨpu ke mɨt miyapɨr yapɨrwe nau nerer
wit wit. God katɨp Ebraham hɨm mar
ik: “Ebraham nepenyerer nit maain hɨr
nantɨn nanre yapɨrwe.”
19 *Me wɨ im Ebraham hɨrak menep 100
tito, te hɨrak han kitet yɨnk kɨrak hɨrak kar
ke mɨtɨk epei kaa au. Mɨte pɨrak hɨre we
mɨte ap te wawine nɨkerek au, te menmen
im ap mari han kɨrak te hɨrak katɨp God
hɨrak ap te kakrɨak menmen nɨpaa hɨrak
ketpim au.
20 Hɨrak ap han kitet God ap kakrɨak
menmen nɨpaa hɨrak ketpim au. Hɨrak
kises hɨm me God kekre han kɨrak iuwe,
hɨrak kewenɨpi niuk me God te maain
hɨrak kakɨkepik hɨrak kakine nɨkan.
21 Ebraham hɨrak han kitet God hɨrak
manp enuk kakises hɨm me nɨkan nɨpaa
hɨrak ketpim.
22 *Ebraham han kitet menmen mar im
te God katɨp hɨrak mɨtɨk yaaik.
23 Hɨm me God kerek matɨp mar ik: “God
katɨp hɨrak mɨtɨk yaaik,” hɨram ap matɨp
me Ebraham kiutɨp kerekek au.
24 *Hɨram matɨp me Ebraham ketike haiu
mɨt miyapɨr kerek maain God hɨrak kaktɨp
haiu yaain mentar haiu mises God kerek
hɨrak kɨkɨak Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas kerek
nɨpaa kaa, hɨrak kekrit kau.
25 *God keriuwetek hɨrak kan tɨ kaa te
kakɨsak menmen enum haiu mɨrɨak em.
God pɨke kɨkɨak hɨrak kekrit kau, te God
kaktɨp haiu mɨt miyapɨr yaain mamɨntar
haiu misesik.

5

God katɨp haiu mɨt miyapɨr haiu yaain

1 *Te in ek God katɨp haiu mɨt miyapɨr
yaain mentar haiu misesik. Haiu metik-
erek mekiyan mau mentar menmen Mɨtɨk
Iuwe Jisas Krais hɨrak kɨrɨakem.
2 *Haiu mises hɨm me Krais te hɨrak
kerekek kekepai haiu metike God haiu
mekiyan mau, God kerekyei menmen
yaaim. In ek haiu han yaaik memerɨr
menmen yaaim me God haiu mertei maain
hɨrak kakwetaiyem.
3 *Haiu han yaaik meriuwe menmen
im keremem au. Haiu han yaaik me
menmen enum mamnen mamraiwaank.
Haiu han yaaik meriuwerem mentar haiu
mertei hɨram mamkepai haiu han tokik
emu emises hɨm me God werek werek.
4 Haiu han tokik emu me menmen enum
mamraiwank, te God kaktɨp haiu minɨn
menmen enum. God kaktɨp haiu minɨn
menmen enum te haiu emisesik emɨmerɨr
te maain haiu mamɨt menmen mɨrak
yaaim hɨrak kakwetaiyem.
5 *Haiu emisesik emerɨr ke maain hɨrak
kakwetai menmen mɨrak, haiu ap yɨnk
enuk mamɨntar haiu han kitet hɨrak ap
kises menmen nɨpaa hɨrak ketpaiyem
au. Haiu ap yɨnk enuk mamriuwerek
mamɨntar God keteiknai hɨrak han
tewenɨnai hɨrak keriuwet God Hɨmɨn Yaaik
kan kakre han kaiu, te haiu mertei maain
hɨrak kakwetai menmen.
6 Krais hɨrak kan tɨ hɨrak kaa me haiu mɨt
miyapɨr kerek enun neweikɨn sip newet
God. Me wɨ im haiu enun ap mɨkaap hɨras
haiu mɨre yaain, te God kises han kɨrak
kɨmat wɨ kerek hɨrak keriuwet Jisas hɨrak
kan tɨ kaa kakɨkepai.
7 Mɨtɨk kiutɨp kekre nɨmɨn ke mɨt
yapɨrwe ap te hanhan kakɨkaap mɨtɨk
kerek kises menmen yaaim kakɨkrehɨr
kɨrak kaki. Te mɨtɨk kiutɨp hanhan keri-
uwe mɨtɨk hak yaaik kɨkaap mɨt han hɨrak
kakɨkepik kaki kakɨkrehɨr kɨrak.
8 *Te God au. Hɨrak keteiknai haiu mɨt
enun hɨrak hanhan keriuwai. Me wɨ haiu
mɨt miyapɨr haiu wen enun, haiu mɨrɨak
enum, God keriuwet Krais hɨrak kan kaa
kekrehɨr kaiu kekepai.
9 *Krais nepei kaa hemkre mɨrak mewen
hɨrak kekrehɨr kaiu te God katɨp haiu
mɨt miyapɨr haiu yaain. Te in ek haiu
mertei hɨrak manpenuk te hɨrak kakɨkepai
naanmamprai me menmen enum me God
maain mamnen mamnep mɨt miyapɨr
enun en.
10 *Nɨpaa haiu mar ke mɨt miyapɨr enun
ap nises God au, Nɨkan kɨrak Krais kaa,
hɨrak kenipai haiu metike God mekiyan
mau. In ek, haiu metike God mekiyan
mau, haiu mertei maain God kaktaihis haiu
mamu mamtikerek mamɨntar Krais hɨrak
pɨke kekrit kau kekepai.
11 God ap kaktaihis weinɨm keremem au.
Haiu han yaaik mau meriuwerek hɨrak
God kaiu yaaik mentar menmen Jisas Krais
kaiu Iuwe hɨrak kɨrɨakem. Nɨpaa hɨrak
kerekek kenipai haiu metike God mekiyan
mau.

Hɨm me Adam ketike Krais

12 *Haiu mertei menmen im man. Mɨtɨk
kiutɨp hɨrak kɨrɨak menmen enum te hɨrak
kaa. Hɨrak kaa te haiu mɨt miyapɨr
yapɨrwe haiu mami mamɨntar haiu mis-
esik haiu mɨrɨak enum.

* **4:19** Jen 17:17 * **4:22** Jen 15:6 * **4:24** Ro 15:4; 1Pi 1:21 * **4:25** Ais 53:4-5 * **5:1** Ro 3:24, 28, 4:24 * **5:2** Ef 2:18, 3:12 * **5:3** Je 1:2-3; 1Pi 1:5-7 * **5:5** Sam 22:5, 25:20; Hi 6:18-19 * **5:8** Jo 3:16; 1Jo 4:10 * **5:9** Ro 1:18, 2:5, 8 * **5:10** Ro 8:7-8 * **5:12** Jen 2:17, 3:6, 16; Ro 6:23 * **5:13** Ro 4:15

13 *Nɨpaa God katɨp Moses hɨm lo mɨrak
hɨrak kewisɨm mau tɨwei wen au, menmen
enum epei man mau tɨ mari han ke mɨt hɨr
nɨrɨak enum. God ap han kitet menmen
enum kene mɨt kenterim au. Hɨrak ap
katɨp Moses menmen me hɨm mɨrak mɨt
miyapɨr enisesim wen au.
14 *God ap kene mɨt kanɨp kentar men-
men enum mɨr, te hɨr mɨt yapɨrwe, nɨpaa
me wɨ Adam kau tɨ ere wɨ God katɨp Moses
hɨm lo mɨrak, hɨr yapɨrwe nɨre ne mɨt hɨr
naa. Adam ketike mɨt miyapɨr han kerek
ap neremir hɨm me God nar ke Adam hɨrak
kɨrɨakem, hɨr yapɨrwe naa. Adam kerekek
hɨrak kɨre mɨtɨk maain kaknen.

15 Menmen enum Adam kɨrɨakem metike
menmen yaaim God kerekyeiyem weinɨm,
hɨram mɨpɨram au. Haiu mertei mɨt
miyapɨr yapɨrwe nani nanɨntar menmen
enum Adam kɨrɨakem. Te haiu mertei God
hanhan keriuwai haiu mɨt miyapɨr, hɨrak
kerekyei menmen yaaim weinɨm kentar
menmen mɨtɨk kiutɨp Jisas Krais hɨrak
kɨrɨakem. Menmen yaaim im hɨram minɨn
menmen enum Adam kɨrɨakem, hɨram
men mɨkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek
nisesim.
16 Menmen God kɨrɨakem hɨram ap mar
ke menmen enum Adam kɨrɨakem au.
Mɨtɨk kiutɨp hɨrak keremir hɨm me God, te
God kenerek katɨp hɨrak mɨtɨk enuk kaki.
Maain, mɨt miyapɨr han hɨr nɨrɨak men-
men enum yapɨrwe, te God kerekyei men-
men yaaim hɨrak kesak menmen enum
maiu katɨp haiu yaain.
17 Haiu mertei mɨtɨk kiutɨp keremir hɨm
me God hɨrak kɨrɨak enum te haiu mɨt
yapɨrwe mami. Te menmen Mɨtɨk Jisas
Krais kiutɨp kerekek hɨrak kerekyeiyem,
hɨram minɨn menmen ham enum me mɨtɨk
hak eik. Haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek
meit menmen im weinɨm me God, kerek
hanhan keriuwai kaktɨp haiu yaain mentar
menmen Mɨtɨk Krais kerekyeiyem, hɨrak
kaknipai haiu mamɨt hɨmɨn yaaik te Krais
kekepai haiu emises God werek werek.

18 *Te menmen miutɨp mɨtɨk hak
kɨrɨakem enum hɨrak kenip God katɨp haiu
mɨt miyapɨr yapɨrwe enun haiu mami.
Mar im, menmen miutɨp yaaim mɨtɨk hak
kɨrɨakem, hɨram menip God katɨp haiu
yapɨrwe haiu yaain, haiu mami au. Haiu
mamtikerek mamu mamɨt.
19 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe God ketpor hɨr
enun nentar mɨtɨk kiutɨp keweikɨn sip
kewet hɨm me God. Mar im mɨt miyapɨr
yapɨrwe God kakɨtpor hɨr yaain nanɨntar
mɨtɨk kiutɨp kises hɨm me God hɨrak kaa
kesak menmen enum maiu.
20 *God katɨp Moses hɨm lo mɨrak hɨrak
kewisɨm mau tɨwei te hɨram menip mɨt
miyapɨr hɨr nertei werek werek menmen
God hanhan hɨr nanisesim, te hɨr nɨneinɨm
hɨr nɨrɨak menmen enum yapɨrwe. Maain
mɨt miyapɨr hɨr nɨrɨak menmen enum
yapɨrwe, menmen yaaim God kɨrɨakem
kentar hɨrak hanhan keriuwai, hɨram
minɨn menmen enum me haiu mɨt
miyapɨr.
21 *Haiu mɨt miyapɨr mami mamɨntar
menmen enum (sin) kerek mau tɨ ik hɨram
minɨnai. Te menmen yaaim God kɨrɨakem
kaktɨp haiu yaain mamɨnterim, hɨram
maminɨn menmen enum mau tɨ naan-
mamrai haiu mɨt miyapɨr mamnipai haiu
mamɨt hɨmɨn yaaik mamɨntar menmen
Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hɨrak kɨrɨakem.

6

Haiu maa metike Krais

1 *Te haiu han kitet mekam? Haiu
wen mamrɨak menmen enum te God han-
han kakriuwai wɨsenum kakɨsak menmen
maiu enum a? Taauye!
2 *Haiu epei meweikɨn sip mewet men-
men enum haiu mɨre mɨt naa, haiu ap te
emises menmen meiyam enum au emɨt!
3 *Hi han kitet yi epei yertei menmen im.
Nɨpaa mɨt nɨkrai meriuwe tɨpar haiu mɨt
miyapɨr metike Krais Jisas mau han kiutɨp,
hɨram mar ke haiu metike Krais haiu maa.
4 *Mɨt nɨkrai meriuwe tɨpar hɨram mar
ke haiu metike Krais maa. God hɨrak
yaaik hɨrak manp enuk, te hɨrak kɨkɨak
Jisas Krais kekre nɨmɨn ne mɨt epei naa,
hɨrak pɨke kekrit kau. Mar im haiu mɨt
miyapɨr haiu mɨre mɨt pɨke nekrit nau,
haiu mamises menmen yaaim keremem.

*Maain haiu mamtike Krais mamu haiu
mamɨt hɨmɨn yaaik*

5 *Hɨram mar im. Nɨpaa haiu metike
Krais mau niutɨp, haiu maa metikerek. Te
maain haiu mamtikerek mamu niutɨp haiu
pɨke mamɨkrit mamu mamɨr ke in ek hɨrak
epei kekrit kau.
6 *Haiu mertei menmen im. Men-
men nɨpaa haiu misesim mekre han kaiu,
hɨram maa metike Krais mau nu tentarakɨt.
Hɨram maa mau nu tentarakɨt te in ek
God kakɨwaank menmen enum mekre han
kaiu kariyei haiu mɨrɨak enum, te haiu ap
emises menmen enum han kai han kitetim
mar ke mɨt enises menmen mɨt nɨr iuwe
nanɨtporem au emɨt!

* **5:14** 1Ko 15:21-22, 45 * **5:18** 1Ko 15:22 * **5:19** Ais 53:11 * **5:20** Ro 4:15, 7:8; Ga 3:19 * **5:21** Ro 6:23
* **6:1** Ro 3:5-8 * **6:2** 1Pi 4:1 * **6:3** Ga 3:27 * **6:4** Kl 2:12 * **6:5** Fl 3:10-11 * **6:6** Ga 5:24

7 Yi yaa yetike Krais te menmen enum ap
mamri han ki yi eirɨak menmen enum au
eiyɨntar yi yertei mɨt kerek hɨr epei naa,
menmen enum ap te mamri han kɨr au.
8 Haiu nepei maa metike Krais, haiu
mertei te maain haiu mamtikerek mamu
mamɨt.
9 Haiu mamtikerek mamu mamɨt
mamɨntar haiu mertei Krais nɨpaa kaa te
God kɨkɨak hɨrak kekrit kau. Hɨrak ap te
pɨke kaki meiyam taau. Ap menmen mepu
mamrɨakek (o mamrikek) hɨrak pɨke kaki
taau!
10 *Hɨrak nepei kaa, menmen enum mari
han ke haiu mɨt ap te mamri han kɨrak
taau! Hɨrak ap te pɨke kaki kakteipim au.
In ek hɨrak kau te hɨrak ketike God tau
niutɨp.
11 *Mar im yi mɨt miyapɨr yi han ekitet yi
nepei yaa, te menmen enum ap pɨke mamri
han ki au. Yi pɨke yekrit yetike God yau
niutɨp yentar yi ne Krais.
12 *Yi ap eiwis menmen enum me tɨ pɨke
maminɨn yɨnk ki kerek maain yi yayi hɨrak
kakɨsine au emɨt! Yi ap eiwisɨm hɨram
mamri han ki te yi eiyises menmen enum
me han ki hɨrak hanhanem.
13 *Yi ap eiwis his hɨt nanamɨr hɨm nɨkɨp
hɨram mamri (o mamɨryi) han ki te yi
eirɨak menmen enum me tɨ au emɨt! Au,
yi eiwet God em emtike han ki, yi eiwisɨk
hɨrak kakɨkepi yi eirɨak menmen yaaim. Yi
yar ke mɨt naa, te God kekekyi yi yekrit yau,
te yi eiwetɨwek menmen mi yapɨrwe.
14 *Yi ap eiwis menmen enum me tɨ
pɨke maminɨni au emɨt eiyɨntar hɨm lo ap
naanmɨpri yi yisesim te God kaktɨp yi yaain
au. Yi nepei yenpɨn yekeipɨn menmen
im. Yi yises menmen yaaim God nepei
kerekyiyem weinɨm, te menmen enum ap
te maminɨni au.

Haiu emises menmen yaaim emrɨakem

15 *Yi han kitet mekam? Haiu wen
mamrɨak menmen enum me tɨ mamɨntar
haiu menpɨn mekeipɨn hɨm lo me nɨpaa,
in ek haiu mises menmen yaaim God nepei
kerekyeiyem weinɨm keremem a? Taauye!
16 *Yi nepei yertei yi hɨras eiwis mɨtɨk
hɨrak naanmamri yi eirɨak menmen
mɨrak, yi eire mɨt nɨrak. Yi eiwis menmen
enum me tɨ mamri han ki yi eiyisesim,
hɨram mamrekyi maain yi yayi. Yi eiwis
menmen yaaim God kerekyeiyem hɨram
mamri han ki yi eiyisesim, te yi eitike God
eikiyan eiyu, hɨrak kaktɨp yi yaain.
17 Nɨpaa yi yewis menmen enum me tɨ
mari han ki yi yisesim yɨrɨak menmen
enum. Te maain yi yemtau hɨm yaaim mɨt
hɨr netpiyem, te yi yisesim iuwe yeriuwe
han ki. Haiu emtɨp God hɨrak yaaik ekɨntar
menmen hɨrak kerekyiyem.
18 *God hɨrak epei keriyei (o keryiyi) yi
mɨt yi yeweikɨn sip yewet menmen enum
me tɨ kerek nɨpaa mari han ki yi yisesim.
Te in ek, yi yewis menmen yaaim me God
mamri han ki yi eiyisesim.
19 Hi hetpi heriuwe hɨm im me wok mɨt
hentar han ki hɨrak ap kertei menmen me
God werek werek. Nɨpaa yi yewis his
hɨt mi hɨram mises menmen enum me tɨ
mar im: Yi mɨt yetike miyapɨr yairiyan-
his yewenɨnem o menmen ham enum, te
hɨram mɨre mɨtɨk kekre wɨnak enuk hɨrak
kɨrɨak menmen me mɨtɨk naanmɨprɨwek
ap keit pewek mererim au. Mar ke nɨpaa
yi yɨrɨak menmen enum em, in ek yi eiwis
his hɨt mi o han ki hɨram emises menmen
yaaim, hɨram mamɨr ke yi eirɨak menmen
yaaim me mɨtɨk yaaik naanmɨpri me men-
men.
20 Nɨpaa yi yises menmen enum hɨram
mari han ki minɨni, yi ap yises menmen
yaaim me God hɨram naanmɨpri au.
21 *Nɨpaa yi yeit mekam yaaim me men-
men enum im a? Taauye! In ek yi yɨnk
enuk yentar yi yɨrɨakem. Menmen enum
em hɨram menipi yi yayi.
22 Te in ek God keriyei yi mɨt yi yɨnaaiwɨr
menmen enum im hɨram mari han ki yi
yɨrɨak enum. In ek yi yɨre mɨt ne God yi
yɨrɨak menmen me God te yi yayɨt menmen
yaaim mamkepi yi eiyises menmen yaaim
te maain yi eiyu eitike God tipmain tipmain
enum eik.
23 *Yi eiwis menmen enum mamri han ki
yi eiyisesim te maain yi eiyɨt menmen im:
Hɨram mamnipi yi yayi! Te menmen yaaim
God kakwetaiyem weinɨm, hɨram menmen
im: Haiu mamtike God haiu mamu mamɨt
tipmain tipmain enum eik mamɨntar haiu
mɨt miyapɨr ne Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas Krais!

7

*Tok piksa me mɨtɨk ketike mɨte hɨr nei-
tan*

1 Nai yinan, yi yertei menmen hi tewen
etpiyem yentar yi yertei menmen yapɨrwe
me hɨm me gavman. Wɨ kerek mɨt nau
tɨ, hɨm im me gavman naanmɨpror ere hɨr
nani, te hɨm au meit.
2 Mɨte piutɨp wetike mɨtɨk kɨre hɨr nei-
tan, hɨm me gavman matɨp mɨtɨk wen
kepu hɨmɨn keriuwerek, mɨte wawu wau-
tikerek. Maain hɨrak kaki, hɨm me gavman

* **6:10** Hi 9:26-28; 1Pi 3:18 * **6:11** 2Ko 5:15; Ga 2:19; 1Pi 2:24 * **6:12** Jen 4:7 * **6:13** Ro 4:15 * **6:14** 1Ko 15:21-22, 45 * **6:15** Ro 6:1 * **6:16** Jo 8:34; 2Pi 2:19 * **6:18** Jo 8:32 * **6:21** Ro 7:5, 8:6, 13; 1Pi 1:9 * **6:23** Ro 5:12, 15

ap te mamwenep au. Hɨre wauno wawɨt
mɨtɨk hak.
3 Mɨtɨk kɨre wen kepu, hɨre wauno wawu
wautike mɨtɨk hak, hɨm me gavman matɨp
hɨre enu wekitet naan. Mɨtɨk kɨre kaki,
hɨre wauno wawɨt mɨtɨk hak, hɨm me gav-
man matɨp hɨre enu au. Hɨram mewisiye
hɨre wawises han kɨre.
4 *Nai yinan, hi hehimɨteni heriuwe hɨm
im me mɨtɨk hak. Yi yaa me hɨm lo yentar
yi yetike Krais yi yau han kiutɨp. Yi yɨre
pɨnak ke yɨnk kɨrak. Hɨrak epei kaa, te
hɨram mar ke yi yaa yetikerek. In ek yi
yetike mɨtɨk hak yi yau niutɨp yar ke mɨte
mɨtɨk kɨre epei kaa, hɨre wen weit mɨtɨk
hak. Mɨtɨk hak kerek yi yetikerek yau
niutɨp, hɨrak Krais kerek nɨpaa kaa. Hɨrak
nɨpaa kaa, te God pɨke kɨkɨak kekre nɨmɨn
ke mɨt epei naa hɨrak kekrit kau. Te haiu
mɨt emrɨak menmen yaaim me God.
5 *Nɨpaa wɨ haiu mises han kaiu, hɨm
lo hɨram menipai haiu hanhan emises
menmen enum. Menmen haiu mɨrɨakem
hɨram menmen enum menipai haiu mami.
6 *In ek hɨm lo hɨram ap naanmamrai me
menmen mentar haiu mɨre mɨt epei naa.
In ek menmen haiu mɨrɨakem God Hɨmɨn
Yaaik kekepai haiu emisesim. Menmen me
lo nɨpaa haiu misesim, te God kaktɨp haiu
yaain hɨram nepei au meit.

Menmen enum me tɨ meraiwaank

7 *Haiu mamtɨp mekam? Haiu mamtɨp
hɨm me God mau tɨwei hɨram enum a?
Taauye! Hɨm me God ap meteikno men-
men enum, hi ap hertei hɨram enum au.
Hɨm me God ap metpo, “Ti ap hemkre
menepam hanhan menmen me mɨtɨk hak,”
te hi hepɨtari menmen im hɨram enum. Te
hɨram nepei meteikno hɨram enum te hi
yɨnk enuk heriuwerem.
8 *Menmen enum me tɨ man mekekyo
han kai te hi hanhan menmen enum
yapɨrwe mentar hɨm me God matɨp hɨram
menmen enum emɨt. Hɨm me God ap
mepu metpo menmen hɨram enum, te hi
ap hanhan heriuwerem au, menmen me
tɨ hɨram mau meit mar ke mɨtɨk kaa. Hi
hepɨtari hɨram menmen enum.
9 *Nɨpaa hi hepu te hi hetari menmen
me hɨm me God. Maain hɨm me God epei
man te hi hemtewem, menmen enum me tɨ
mekekyo han kai hi hemkre menepam han-
han menmen enum yapɨrwe, te hi hertei hi
hɨrɨak enum, maain hi hahi.
10 *Hi hertei hɨm kerek God kewe-
taiyem, hɨrak hanhan hɨram mamkepai
haiu mamu werek, te hɨram menipa hi
hertei hi enuk maain hi hahi.
11 *Menmen enum me tɨ man menepya
mewisesik meriuwe hɨm me God Moses
kewisɨm mau tɨwei te hi hɨrɨak enum,
maain hi hahi.
12 *Hɨm Moses kewisɨm mau tɨwei,
hɨram meke God man metike hɨm matɨp
haiu ap hemkre emnepam hanhan men-
men au emɨt! Hɨm im hɨram yaaim, hɨram
meteiknai menmen God hanhan haiu mɨt
miyapɨr emisesim, hɨram yaaim mekepai
haiu mamu werek.
13 Hi atɨp mekam? Menmen hɨram yaaim
menipa hi hahi a? Taauye! Menmen enum
me tɨ menipa hi hahi. Hɨram menipa hi
hahi heriuwe hɨm yaaim me God. Te hɨm
me God im hɨram meteikno menmen me tɨ
hɨram menmen enum enum.

Menmen me tɨ merekir han kaiu haiu misesim

14 *Haiu mertei God kɨkaap hɨm mɨrak te
hi mɨtɨk enuk kerekek menmen enum me
tɨ merekir han kai te hi hisesim.
15 *Hi hepɨtari henmak te hi hɨrɨak men-
men. Menmen hi hanhan eisesim, hi
hɨrɨakem au. Hi hɨrɨak menmen enum hi
hɨneinɨm.
16 Hewaai meruri hi hɨrɨak menmen
enum hi hɨneinɨm, hɨram meteikno hɨm
me God Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram
yaaim.
17 Te in ek hi hertei hi hɨrekes ap hɨrɨak
menmen enum im au. Menmen enum me
tɨ mekre han kai menipa hi hɨrɨak enum.
18 *Hi hertei han kai ap kerekya hi
hɨrekes hɨrɨak menmen yaaim au. Hi han-
han arɨak menmen yaaim te hi hɨrɨakem
taau!
19 Hi ap hɨrɨak menmen hi hanhan his-
esim au. Hi hɨrɨak menmen hi hɨneinɨm.
20 Hi hɨrɨak menmen hi hɨneinɨm, hɨram
meteikno hi hertei hi hɨrekes ap hɨrɨak
menmen enum im au. Menmen me tɨ
mekre han kai menipa hi hɨrɨak enum.
21 Te hi hertei menmen im mepu. Hi
hanhan hɨrɨak menmen yaaim, te menmen
enum keremem hɨram mau mekre han kai.
22 Hi hekre han kai hatɨp hɨm me God
Moses kewisɨm mau tɨwei hɨram yaaim.
23 *Te hi hɨr menmen ham mekre yɨnk
kai hɨram mɨrɨak menmen ham. Hɨram
hɨm ham enum im hɨram metike men-
men han kai katɨp hɨram yaaim hɨram
menepam. Menmen im minɨna menipa hi
hanhan hises menmen enum me tɨ.

* **7:4** Ro 6:2, 11; Ga 2:19 * **7:5** Ro 6:21 * **7:6** Ro 8:2, 6:4 * **7:7** Eks 20:17; Diu 5:21 * **7:8** Ro 4:15 * **7:9** Je 1:15 * **7:10** Lev 18:5; Ro 10:5 * **7:11** Je 3:13; Hi 3:13 * **7:12** 1Ti 1:8 * **7:14** Sam 51:5; Jo 3:6 * **7:15** Ga 5:17 * **7:18** Jen 6:5, 8:21 * **7:23** Ga 5:17; Je 4:1; 1Pi 2:11

24 Hi mɨtɨk enuk han enuk. Keimɨn
kakɨkepa te hi ehinɨn menmen enum
menipa hi hanhan ehises menmen enum
me tɨ mekre han kai?
25 *Hi han yaaik hentar God kakɨkepa
hi ehinɨn menmen enum mekre han kai
hentar menmen Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas Krais
hɨrak kɨrɨakem. In ek hi hepu har ik.
Hi heriuwe han kai hi hanhan hises hɨm
me God, te menmen enum mekre han kai
menipa hi hanhan eises menmen enum me
tɨ.

8

Krais kesak menmen enum maiu kewetai God Hɨmɨn Yaaik kan kau kekre han kaiu

1 Te in ek God ap kakwep haiu mɨt
miyapɨr kerek haiu ne Jisas Krais kakɨntar
menmen enum haiu mɨrɨakem au.
2 *God ap kakwep kakɨntar menmen im:
God Hɨmɨn Yaaik kerek kewetai hɨmɨn
yaaik hɨrak kenipai haiu ne Krais haiu
mekiyan mau niutɨp keriyei haiu man
mɨnaaiwɨr menmen enum me tɨ merekyei
haiu mɨrɨak enum te haiu mami.
3 *Han kaiu enuk ke nɨpaa, hɨrak kewen
hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei
hɨram merekyei haiu mamre mɨt yaain au.
Te menmen hɨm me Moses ap merekyei
haiu mɨt em au, God hɨrekes kɨrɨakem.
Hɨrak keriuwet nɨkan kɨrak kerekek hɨrak
kine yɨnk kɨrak kar haiu mɨt enun ne tɨ ik
ek, hɨrak kan kaa kewaank menmen enum
mari han kaiu menipai haiu mɨrɨak enum,
te hɨram epei au mesi.
4 *Hɨrak kɨrɨak menmen im te haiu mɨt
miyapɨr kerek ap mises han kaiu enuk
au, haiu emises han ke God Hɨmɨn Yaaik,
haiu emises menmen werek werek hɨm me
Moses metpai haiu emisesim (te God kaktɨp
haiu yaain).
5 Mɨt miyapɨr kerek hɨr nises han kɨr
enuk, hɨr hanhan menmen enum mekre
han kɨr kerekek. Te mɨt miyapɨr kerek hɨr
nises han ke God Hɨmɨn Yaaik, hɨr hanhan
menmen yaaim hɨrak ketporem.
6 *Mɨt miyapɨr kerek hanhan nanises
menmen enum mekre han kɨr, maain hɨr
nani. Mɨt miyapɨr han au, hɨr nanises
menmen God Hɨmɨn Yaaik ketporem, hɨr
nantike God nankiyan nanu nanɨt te hɨr
nanu werek.
7 *Mɨt miyapɨr kerek nises menmen
enum mekre han kɨr, God katɨp hɨr enun
kentar menmen enum mekre han ke mɨt
metike menmen yaaim me God hɨram
menepam. Hɨram ap mises hɨm kerek God
ketpaiyem au, hɨram mɨneinɨm.
8 Te mɨt miyapɨr kerek nises menmen
enum mekre han kɨr, hɨr ap nanises men-
men yaaim God hanhan hɨr nanisesim.
9 *Yi mɨt miyapɨr ap yises menmen enum
mekre han ki au. God Hɨmɨn Yaaik kau
kekre han ki yi yayises menmen yaaim
hɨrak ketpiyem. Mɨt kerek God Hɨmɨn
Yaaik kerek Krais keriuwetek kan ap kau
kekre han kɨr au, hɨr ap ne Krais au.
10 *Maain haiu mɨt miyapɨr mami
mamɨntar menmen enum mekre han
kaiu. Te God Hɨmɨn Yaaik kerek Krais
keriuwetek kan, hɨrak kau kekre han kaiu,
hɨmɨn kaiu kaku kaktike God tipmain
tipmain enum eik kakɨntar God katɨp haiu
yaain.
11 God kerek nɨpaa kɨkɨak Krais Jisas
kekre nɨmɨn ke mɨt epei naa, hɨrak kekrit
kau, maain hɨrak kakɨkekyi yi mɨt miyapɨr
maain yayi. God Hɨmɨn Yaaik kerek nɨpaa
God keriuwetek kan kɨkɨak Jisas kerek
nepei kaa, hɨrak kau kekre han ki te maain
God Haai kakriuwetek kakɨkekyi yi mɨt
miyapɨr.

Hɨmɨn Yaaik God keriuwetek kan hɨrak kenipai haiu nɨkerek nɨrak

12 Tɨs, nai yinan, haiu emises menmen
God Hɨmɨn Yaaik hɨrak ketpaiyem. Haiu
ap emises menmen enum mekre han kaiu
hɨram menipai haiu hanhanem.
13 *Yi yises menmen enum mekre han ki
maain yi yayi, te God Hɨmɨn Yaaik kakɨkepi
yi eiyɨwaank menmen enum mekre han
hɨram ap mamnipi yi hanhan eiyisesim te
yi eitike God eiyu.
14 Mɨt miyapɨr kerek newis God Hɨmɨn
Yaaik naanmɨpror me menmen hɨr
nɨrɨakem, hɨr nɨre nɨkerek ne God.
15 *Hɨmɨn Yaaik kerek God keriuwetek
kan kau kekre han kaiu ap kenipai haiu ap
pɨke mɨnaain maain God kakwep au. Hɨrak
kenipai haiu mɨre nɨkerek ne God hɨrak
kekepai keriuwe menmen mɨrak iuwe te
haiu niutɨp niutɨp matɨp God, "Ti Haai kai."
16 *God Hɨmɨn Yaaik hɨrekes ketpai
hɨmɨn kaiu haiu mɨre nɨkerek ne God.
17 *In ek, haiu mɨre nɨkerek nɨrak, te
haiu mamɨt menmen God kakwetaiyem.
Haiu mamtike Krais mamɨt menmen yaaim
mamɨntar haiu mertei menmen enum
mamnen mamraiwaank mar ke nɨpaa
menmen enum man mewaank Krais, haiu
mamɨt menmen yaaim me God mar ke

* **7:25** 1Ko 15:57 * **8:2** Ro 7:23-24 * **8:3** Ap 13:38, 15:10; Fl 2:7; Hi 4:15 * **8:4** Ga 5:16, 25 * **8:6** Ro 6:21
* **8:7** Mt 12:34; Jo 8:43, 12:39; Je 4:4 * **8:9** 1Ko 3:16, 12:3 * **8:10** Ga 2:20; Ef 3:17; 1Pi 4:6 * **8:13** Ga 6:8; Kl 3:5
* **8:15** 2Ti 1:7; Ga 4:5-6; Mk 14:36 * **8:16** 2Ko 1:22 * **8:17** Ga 4:7; Rev 21:7

Krais epei ketɨwem, te haiu mamu mamre iuwe mamtikerek.

Maain haiu mɨt miyapɨr mamɨt menmen yaaim haiu mamu mamre iuwe

18 *Menmen yaaim me Krais maain hɨram mamnen kerek God kakwepyapɨrem kakwetaiyem hɨram mamre menmen iuwe, te hi han kitet in ek menmen enum hɨram mamraiwaank hɨram mɨre menmen weinɨm.
19 *Menmen yapɨrwe God kɨrɨakem hɨram han kɨr kekrit kekrit nemerɨr wɨ God hɨrak kakteiknor haiu nɨkerek nɨrak.
20 *Menmen kerek God kɨrɨakem hɨram mau enum mentar God kewaankem. Hɨrak ap hanhan keriuwe menmen im te God kɨrɨakem. Te menmen im mepu.
21 *Maain God pɨke kaknip menmen hɨram mamnaaiwɨr menmen enum menipem hɨram mau enum, te hɨram mamweikɨn yaaim mamu werek mamɨr ke haiu nɨkerek ne God haiu mamu mamre iuwe mamɨt menmen yaaim me God.
22 Haiu mertei menmen yapɨrwe God kɨrɨakem hɨram mepu enum mar ke miyapɨr hɨr neteiknen nanine nɨkerek. Nɨpaa ere in hɨram han enuk mepu memerɨr God pɨke kakrɨak menmen yapɨrwe hɨram mamre yaaim.
23 *Te hɨram keremem au. Haiu mɨt miyapɨr kerek God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kaiu, hɨrak kɨre menmen yaaim minɨn me menmen yapɨrwe maain God kakwetaiyem, haiu metikerem mepu han enuk memerɨr wɨ kerek God kaknipai haiu mɨre nɨkerek nɨrak. Me wɨ im hɨrak kaknipai yɨnk kaiu hɨrak yaaik pɨke kaki taau!
24 *God epei kekepai kaktaihis kentar haiu memtau hɨm hɨrak ketpim haiu misesim, haiu memerɨr hɨrak kakwetaiyem. Haiu memerɨr hɨrak kakwetaiyem mamɨntar menmen haiu memerɨr mamtɨwem hɨram epei man, te haiu wen memeriuwem meiyam au. Haiu metɨwem epei au.
25 Te haiu ap metɨwem wen au. Haiu wen memerɨr menmen haiu han kitet hɨram mamnen, haiu mamɨnkɨkɨwem mamɨnkɨkɨwem ere hɨram mamnen.
26 Mar im God Hɨmɨn Yaaik kekepai haiu mɨt miyapɨr kentar haiu ap mertei han ke God werek werek au. Haiu ap mertei mitehi God menmen werek werek au. God Hɨmɨn Yaaik hɨrekes kekrehɨr kaiu kitehi God Haai menmen keriuwe hɨm haiu mɨt ap metpim au, haiu mɨrɨakem mɨre mɨtɨk ketnen park o han toenuk.
27 *God Haai kerek kertei han ke mɨt yapɨrwe, kewenhi menmen God Hɨmɨn Yaaik hanhanem kentar hɨrakɨt tau han kiutɨp te hɨrak God Hɨmɨn Yaaik kekrehɨr ke haiu mɨt ne God hɨrak kitehi God Haai me menmen hɨram mises han ke Haai keremem.
28 *Haiu mertei menmen yapɨrwe God kɨrɨakem hɨram mɨkaap haiu mɨt miyapɨr kerek haiu hanhan meriuwe God kerek hɨrak kehimɨtenai haiu emises menmen hɨrak hanhan em.
29 *Menmen yapɨrwe God kɨrɨakem hɨram mɨkaap haiu mɨt miyapɨr mentar haiu mɨt kerek God nɨpaa kehimɨtenai haiu mamisesik. Hɨrak kehimɨntenai haiu mamɨr ke Nɨkan kɨrak Jisas Krais te hɨrak kakre iuwe mɨtɨk kakɨkre nɨmɨn ke haiu mɨt miyapɨr haiu mamre kikrek nɨrak.
30 Haiu mɨt miyapɨr kerek hɨrak nɨpaa kehimɨtenai maain haiu mamisesik, hɨrak kari han kaiu haiu mamisesik. Haiu mɨt miyapɨr kerek hɨrak kari han kaiu, haiu mamisesik hɨrak ketpai hɨrak kesak menmen enum maiu haiu yaain. Haiu mɨt miyapɨr kerek hɨrak ketpai haiu yaain, hɨrak kewetai menmen mɨrak yaaim.

Menmen Jisas Krais kɨrɨakem hɨram meteiknai God han han iuwe keriuwe haiu mɨt miyapɨr

31 *Hi han kitet menmen im God hɨrak hanhan keriuwai kekepai mentar menmen hi nepei hetpiyem, neimɨn hɨr naninɨnai a? Taauye!
32 *God hɨrak ap kepakɨn Nɨkan kɨrak au, hɨrak keriuwetek kan kaa kekepai haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe. Te hɨrak kakwetai menmen yapɨrwe weinɨm mamkepai mar ke hɨrak kewetai Nɨkan kɨrak weinɨk.
33 *Neimɨn hɨr nansiuwe hɨm nantɨp haiu mɨt miyapɨr kerek God kehimɨtenai haiu nɨrak, haiu enun a? Taauye! God hɨrekes epei katɨp haiu mɨt yaain.
34 *Neimɨn hɨr nantɨp haiu emnen emno si a? Krais Jisas au! Hɨrak kaa te God kɨkɨak hɨrak pɨke kekrit kau his yaaim me God kerek mɨt iuwe nanwik, hɨrak kitehi God Haai ke haiu mɨt!
35 Krais hɨrak han tewenɨnai te mekam mamnen nɨmɨn mamremir menmen mɨrak ap te mamu mamtikewai mamkepai a? Mewaai meruri menmen enum mamnen mamraiwaank, o menmen menipai haiu han enuk, o mɨt hɨr nenoyiyai nanwep, hɨram menmen mamremir menmen mɨrak ap te mamu mamɨkrai mamkepai au a? Mewaai meruri

* **8:18** Ro 5:2; 2Ko 4:17 * **8:19** Kl 3:4 * **8:20** Jen 3:17-19 * **8:21** 2Pi 3:13; 1Jo 3:2 * **8:23** 2Ko 5:2-4; Ga 5:5 * **8:24** 2Ko 5:7 * **8:27** Sam 139:1; 1Ko 4:5 * **8:28** Ef 1:11 * **8:29** Kl 1:18; Hi 1:6 * **8:31** Sam 118:6 * **8:32** Jo 3:16 * **8:33** Ais 50:8 * **8:34** Sam 110:1; Ap 7:55-56; 1Jo 2:1

haiu nɨnpɨ mewei o haiu ap metenen klos o pewek mei, o menmen enum mamraiwaank, o mɨt nanwep haiu mami, hɨram mamremir menmen me Krais ap te mamɨkrai mamkepai au a? Taauye!

36 *Hɨm me God mau tɨwei Sam hɨram matɨp mar im:
"Mɨt nanoyiyai haiu mɨt hɨr nanwep me wɨtaan wanewik, hɨr nerekyei haiu mɨre sipsip kerek mɨt neriyei nanɨno nanwep. Mɨt nerekyeiyem nentar haiu mɨt miyapɨr kerek mises hɨm mit em."

37 *Au, menmen im hɨram weinɨm. Krais hɨrak hanhan keriuwai te haiu maminɨn menmen enum im. Haiu mamu werek me menmen enum mamraiwaank.

38 Haiu maminɨn menmen enum im mamraiwaank mamɨntar hi hertei hɨrak han tewenɨnai te menmen ap mamnen nɨmɨn mamremir menmen mɨrak hɨram ap te mamu mamɨkrai mamkepai au. Haiu wen mepu o maain haiu mami hɨram menmen weinɨm. Ensel o tɨpir o herwe o menmen iuwe meit wit ke God, nepni o menmen epei man in o maain hɨram mamnen, hɨram ap te mamremir menmen me Krais hɨram ap te mamu mamɨkrai mamkepai au!

39 God Haai han tewenɨnai haiu mɨt miyapɨr kentar haiu ne Jisas Krais Mɨtɨk kaiu Iuwe. Te menmen mau nepni o menmen mau mɨnɨk tɨ o menmen mei miutɨp nɨpaa God kɨrɨakem ap te mamremir menmen mɨrak hɨram ap te mamu mamɨkrai mamkepai au.

9

Pol han tewenɨn mɨt miyapɨr ne Isrel

1 Hi hatɨp werek hentar hi hises hɨm me Krais. Hi ap hewisesik au. Han kai keit nɨmɨn kerek God Hɨmɨn Yaaik kau kekrerek, hɨrak ketpo hi hatɨp werek me menmen im.

2 Hi han enuk, hekrit hekirt hi han tewenɨn mɨt miyapɨr.

3 *Hi hanhan God kakweikɨn sip kakweto kakɨpɨra hi enaaiwɨr Krais hi ekrehɨr ke mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel, haiu ne maam nɨpu kiutɨp, te hɨr nanises hɨm me Krais.

4 *Haiu mɨt miyapɨr ne Isrel, God kehimɨtenai haiu nɨrak, hɨrak kenipai haiu nɨkerek nɨrak, haiu nepei mɨr menmen mɨrak yaaim merhɨhe. Hɨrak ketpai hɨm mɨrak hɨrak kakisesim, hɨrak kewetai hɨm mɨrak ham haiu emisesim. Haiu emɨrtei mewenɨpi niuk me God werek werek, God katɨp hɨrak kakɨkepai kaktaihis.

5 *Haiu nepenyerer ne maamrer taiu iuwe Ebraham, Aisak, Jekop. Krais hɨrak kɨre mɨtɨk ke tɨ hɨrak nepenyek ke maamrer it. Hɨrak kerekek hɨrak God hɨrak naanmɨpre menmen yapɨrwe haiu emwenɨpi niuk mɨrak tipmain tipmain enum eik. Keremem.

God kehimɨtan mɨt miyapɨr nɨrak

6 *Hi ap hatɨp menmen nɨpaa God ketpim in ek hɨrak ap kisesim au. Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk miutɨp me Isrel, God hɨrak ap kehimɨteni yapɨrwe hɨr nɨrak au.

7 *Hɨr nepenyerer yapɨrwe ne Ebraham hɨr ap nɨkerek ne God nar ke maam kɨr nentar hɨr ap nises hɨm me God. God katɨp Ebraham kar ik: "Nepenyerer ne Aisak keriyen, hɨr nepenyerer nit. Hi hetput hɨr nanɨt menmen mei. Nepenyerer han en au."

8 *Nɨkerek kerek Ebraham kinen weinɨn, hɨr ap nɨkerek ne God au. Nɨkerek Ebraham kinen kentar God hɨrak ketpɨwekem kekepik kakini, hɨr keriyen nɨre nɨkerek ne God.

9 *God katɨp Ebraham hɨm mar im: "Maain wɨ kerek hi hɨmat hi pɨke anen hi akaap Sera hɨre wawɨtu hɨre wawine nɨkan."

10 *Menmen im keremem meteikni nepenyerer ne Ebraham hɨr yapɨrwe ap nɨkerek ne God keriyen au. Nɨkerek hɨrakɨt te Rebeka hɨrakɨt te haai kiutɨp, hɨrak maam nɨpu kaiu Aisak.

11-12 *Rebeka ap wine nɨkerek hɨrakɨt tei tɨre wen au, God kehimɨtan Jekop hɨrak kɨre nɨkan kɨrak, te Iso au. Hɨrakɨt ap tɨrɨak menmen yaaim o enum wen au, God kehimɨtanek te hɨrak kakteiknai hɨrak kises han kɨrak kehimɨtan mɨt hɨr nɨkerek nɨrak. Menmen hɨr nɨrɨakem ap mamri han kɨrak au. God katɨp Rebeka kar ik: "Maain Iso nɨkan iuwe mɨtɨk hɨrak kakises hɨm me nɨkik kɨrak Jekop."

13 *Hɨm me God mau tɨwei Malakai kewisɨm hɨram matɨp mar im: "Hi hanhan iuwe heriuwe Jekop hi hehimɨtanek hɨrak nɨkan kai. Hi hanhan kike heriuwe Iso, hi hepɨrek hɨrak ken."

14 Te haiu mamtɨp mekam? God hɨrak kises menmen hɨram ap yaaim a? Taauye!

15 *God katɨp Moses kar ik: "Hi han tewenɨn mɨt miyapɨr kerek hi hanhan akepi. Hi hises han kai hi akaap mɨt miyapɨr."

---

* **8:36** Sam 44:22; 2Ko 4:11 * **8:37** Jo 16:33 * **9:3** Eks 32:32 * **9:4** Eks 4:22; Diu 7:6, 14:1-2 * **9:5** Mt 1:1-16; Jo 1:1; Ro 1:25 * **9:6** Nam 23:19; Ro 2:28 * **9:7** Jen 21:12 * **9:8** Ga 4:23 * **9:9** Jen 18:14 * **9:10** Jen 25:21 * **9:11-12** Jen 25:23 * **9:13** Mal 1:2-3 * **9:15** Eks 33:19 * **9:16** Ef 2:8

16 *Te haiu ap mamtɨp God hɨrak hanhan
keriuwe mɨt miyapɨr kentar menmen hɨr
hanhanem o menmen hɨr nɨrɨakem au.
God kises han kɨrak kehimɨteni hɨr nɨrak
kerekek.
17 *Haiu mekine hɨm me God Moses
kewisɨm mau tɨwei, God katɨp mɨtɨk iuwe
Fero ke Isip menmen kar ik: “Hi hewisit ti
hɨre mɨtɨk iuwe ke Isip te menmen im hi
herekyutem, mɨt miyapɨr nanɨrtei hi manp
enuk iuwe hɨr mɨt miyapɨr nerer wit wit
nanwenɨpi niuk mai.”
18 *God hɨrak han tewenɨn mɨt miyapɨr
kerek hɨrak hanhan kekepi, te hɨrak kises
han kɨrak kenip mɨt miyapɨr han hɨr nan-
wenɨn han kɨr ke menmen.

God kewaank mɨt han, hɨrak kɨkaap mɨt han

19 Mɨtɨk kiutɨp kekre nɨmɨn ke yi mɨt
ketpo kar ik: “Menmen ti hetpaiyem
hɨram werek, God kenmak te hɨrak kaktɨp
haiu mɨt enun a? Keimɨn kakwenɨn God
me menmen hɨrak hanhan kakrɨakem a?
Taauye!”
20 *Kai yinak, ti han kitet ti iuwe te ti pɨke
atɨp God me menmen hɨrak kɨrɨakem a?
Hause kerek mɨte hɨre wewisɨm me haak
hɨram ap mamtɨp mamɨr ik: “Ti henmak ti
ap hewena hi hɨre kurpe a?”
21 *Mɨte kerek weit hause hɨre wawises
han kɨre waunip menmen weriuwerem.
Hɨre weit hause weremir, meiyam hɨre
wewenem mɨre kurpe, meiyam au hɨre
wewisɨm mɨre hause me wewis haak o
heurek hɨre weneipetem mekrerem.
22 Menmen God kɨrɨakem hɨram mar im.
Hɨr mɨt enun nɨre tɨkenup o hause hɨram
mewep, te God hanhan kakteikɨn menmen
mɨrak iuwe hɨrak kakɨwaank mɨt enun nar
ik. Hɨrak hanhan kakɨwaank mɨt nar ik
kerek hɨrak ap kɨrɨakem waswas au.
23 *Te hɨrak hanhan kakteiknai menmen
yaaim mɨrak iuwe, hɨrak nepei kewetai
pɨnam, haiu mɨt han haiu mɨre hause
kurpe te hɨrak hanhan keriuwai. Nɨpaa
hɨrak kenipai han kai te maain haiu mamre
yaain mamɨt pɨnam me menmen yaaim
mɨrak.
24 Hɨrak kehimɨtan haiu mɨt miyapɨr han
ne Isrel keriyen haiu mamɨt menmen im
yaaim au. Haiu mamtike mɨt miyapɨr
han ne weiwɨk ham, haiu yapɨrwe mamɨt
menmen mɨrak yaaim.
25 *Mau tɨwei Hosia kewis God katɨp kar
ik:
“Mɨt miyapɨr kerek ap ne weiwɨk mai, hi
hehimɨteni hɨr mɨt miyapɨr nai.
Hɨr ne weiwɨk nɨpaa hi ap hanhan heriuw-
eri, te in ek hi hanhan heriuweri.
26 *Maain wit kerek nɨpaa mɨt han natɨp
hɨr ap mɨt miyapɨr ne God, te hɨr
mɨt han nanɨtpor nanɨr ik, ‘Yi hɨras
yi nɨkerek ne God kerek hɨrak kaku
tipmain tipmain enum eik.’ ”
27 *Mɨtɨk profet Aisaia kewis hɨm me God
katɨp ke Isrel kar ik:
“Maain mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr nanine
nɨkerek nantɨn yapɨrwe nanre ten-
haan ke mani, te God kakɨkaap
mɨt neiyan kike nɨmɨn ne hɨr mɨt
yapɨrwe kaktohis.
God ap te kakmerɨr wɨ yapɨrwe te mɨt
miyapɨr nanweikɨn sip nanwet men-
men enum.
28 Au, hɨrak keremir wɨ yinam te hɨrak
skelim mɨt kakɨntar menmen enum
hɨr nɨrɨakem.”
29 *Nɨpaa Aisaia katɨp me menmen im.
Hɨrak kewis hɨm mau tɨwei mɨrak. Hɨram
matɨp mar im:
“God hɨrak Mɨtɨk Iuwe naanmɨpre mɨt ne
ami neit wit kɨrak hɨrak ap kewis
nepenyerer nai ne weiwɨk me Isrel
hɨr nepu, te haiu weiwɨk maiu nepei
au mesi mɨre mɨt miyapɨr nɨpaa nau
neit wit Sodom ketike wit Gomora.”

Hɨm yaaim me God mamkaap mɨt ne Isrel netike mɨt ne weiwɨk ham

30 *Haiu mamtɨp mekam a? Haiu
mamtɨp menmen im. Mɨt miyapɨr kerek ap
ne weiwɨk me Isrel hɨr ap hanhan nanrɨak
God hɨrak katɨp hɨr yaain. Te hɨr nemtau
hɨm mɨrak hɨr nisesim te God katɨp hɨr
yaain.
31 *Te mɨt miyapɨr ne Isrel kerek God ke-
himɨteni hɨr mɨt nɨrak, hɨr au. Hɨr hanhan
nanises hɨm lo me Moses, te God kaktɨp
hɨr yaain. Te God au, hɨrak keweikɨn sip
kewetɨr.
32 *Kenmak te God katɨp hɨr enun hɨrak
keweikɨn sip kewetɨr? Hɨrak kɨrɨakem
kentar hɨr ap nises hɨm mɨrak weinɨm au.
Hɨr han kitet hɨr enrɨak menmen yaaim
te God kaktɨp hɨr yaain. Hɨr han enuk
neriuwe Krais hɨr ap nisesik au. Hɨr nɨre
mɨt kerek Aisaia ketpim kewis hɨm mau
tɨwei mɨrak, hɨr nerewo nan nanɨnkewɨn.
33 *Aisaia kewis hɨm mar im:
“Yi eiyɨmtau. Hi God ewis mɨtɨk keit
wit Saion hɨrak kakre nan tokik.
Hɨrak kakɨwaank mɨt miyapɨr
kakɨntar menmen hɨr nɨnapen

* **9:17** Eks 9:16 * **9:18** Eks 4:21, 9:12, 14:4 * **9:20** Ais 29:16, 45:9 * **9:21** Jer 18:6 * **9:23** Ef 1:3-12; Ro 8:29
* **9:25** Hos 2:23 * **9:26** Hos 1:10 * **9:27** Ais 10:22-23 * **9:29** Ais 1:9 * **9:30** Ro 10:20 * **9:31** Ro 10:2-3
* **9:32** Ais 8:14 * **9:33** Ais 28:16; 1Pi 2:6; Ro 10:11

nanisesim nanɨr ke mɨt hɨr nerewo
nan nenkewɨn. Te mɨt kerek hɨr
nanɨmtau hɨm mɨrak nanisesim,
hɨr ap te han enuk nanriuwerek au,
hɨrak kakɨkepi."

10

Mɨt miyapɨr ne Isrel ap nises God werek werek au

1 Yi nai yinan, hi hanhan wɨsenum mɨt
miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk mai Isrel hɨr
nanweikɨn sip nanwet menmen enum te
God kakɨkepi kaktorhis. Hi hitehi God me
menmen im.
2 *Hi hertei te hi hewepyapɨri hetpi hɨr
hanhan wɨsenum nises God te hɨr ap nertei
werek werek menmen hɨrak hanhan hɨr
nanisesim.
3 *Hɨr nertei menmen God kɨrɨakem, te
hɨrak katɨp haiu mɨt haiu yaain. Hɨr nertei
menmen im me God hɨr nises han kɨr
nekrehɨr ke menmen God kɨrɨakem. Te hɨr
ap hanhan nanises menmen God kɨrɨakem
te hɨrak kaktɨp hɨr yaain au.
4 *Krais hɨrak kekrehɨr ke hɨm nɨpaa God
kewet Moses em, hɨram nepei au mesi.
Te mɨt miyapɨr kerek hɨr nanises hɨm me
Krais, God kaktɨp hɨr mɨt miyapɨr yaain.

God hɨrak hanhan pɨke kakɨthis mɨt miyapɨr yapɨrwe

5 *Moses katɨp menmen im me hɨm kerek
God kewetɨwekem hɨrak kewisɨm mau
tɨwei. Hɨrak katɨp kar ik: "Mɨt miyapɨr
kerek hɨr nanises hɨm im werek werek,
maain hɨr nanu natike God."
6 *Te hɨm me God matɨp menmen im me
mɨt miyapɨr hɨr nises hɨm me Krais te God
kaktɨp hɨr yaain. Hɨram matɨp mar im:
"Yi ap han ekitetim emɨr im: 'Neimɨn hɨr
nanɨno wit ke God hɨr nanɨthis Krais neiyɨk
nanɨnen tɨ?' "
7 O yi ap eitɨp eiyɨr ik: "Neimɨn hɨr
nanɨno wit kerek mɨt naa hɨmɨn kɨr
kɨwaairi hɨr nanɨt Krais neiyɨk nanɨnen tɨ
ik?"
8 Hɨm me God matɨp mar im: "Hɨm me
God hɨram mau menep mamkepi. Hɨram
mau mekre hɨm mi, mau mekre han ki
mentar yi yerteiyem." Hɨm im hɨram hɨm
yaaim haiu metpiyem yi eiyisesim.
9 Haiu matɨp mɨt miyapɨr menmen mar
im: "Yi eitɨp eiriuwe hɨm ki yi eitɨp, 'Jisas
hɨrak Mɨtɨk Kaiu Iuwe naanemprai,' yi han
kitet eikre han ki God nepei kɨkɨak Jisas
kerek kɨwaai kekre nɨmɨn ke mɨt nepei
naa, hɨrak pɨke kekrit kau, te God kaktihis."
10 Haiu han kitet menmen me Krais
mekre han kaiu, haiu matɨp meriuwe hɨm
maiu haiu misesik, te God katɨp haiu mɨt
yaain, hɨrak kaktaihis.
11 *Hɨm im yaaim mentar Profet Aisaia
kewis hɨm me God mau tɨwei hɨram matɨp
mar im:
"Mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp hɨr nises hɨm
me Krais, hɨr ap han enuk nanriuw-
erek au, hɨrak kakɨkepi."
12 *Hɨm im matɨp me mɨt miyapɨr yapɨrwe
ne weiwɨk me Isrel, mɨt miyapɨr ne weiwɨk
ham nerer wit wit. God ap han kitet me
weiwɨk me mɨt au. God hɨrak ke haiu mɨt
miyapɨr yapɨrwe, te hɨrak kakɨkaap mɨt
miyapɨr kerek hɨr nises hɨm mɨrak, hɨrak
kakɨkepi iuwe.
13 *Hɨrak kakɨkepi iuwe kakɨntar hɨm me
God profet Joel kewisɨm mau tɨwei matɨp
mar im:
"Mɨt miyapɨr kerek hɨr nitehi Mɨtɨk Iuwe,
hɨrak kakɨkepi kaktorhis."
14-15 *Hɨr ap nises hɨm me Krais
nanɨrkeik te hɨr nanitɨwekhi hɨrak
kakɨkepi kaktorhis a? Hɨr ap nemtau
hɨm me Krais nanɨrkeik te hɨr nanɨrtei
hɨrak kakɨkepi a? Mɨt ap netpor hɨm
me Krais nanɨrkeik te hɨr nanɨmtau hɨm
mɨrak a? God ap te kaksiuwe mɨt nanɨno
nanɨtpor hɨm me Krais nanɨrkeik te hɨr
nanɨmtewem a? Taauye! Hɨm me God
Aisaia kewisɨm mau tɨwei matɨp mar
im: "Mɨt kerek hɨr nanɨnen nanɨtpai
hɨm yaaim me Krais, hɨr nɨrɨak menmen
yaaim."

Mɨt miyapɨr ne Isrel ap nises hɨm yaaim me Krais

16 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel ap nises
hɨm yaaim im me Krais au. Mɨtɨk profet
Aisaia kewis hɨm mau tɨwei matɨp mar im:
"Mɨtɨk Iuwe, mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp hɨr
nemtau hɨm maiu hɨr nisesim. Mɨt
miyapɨr yapɨrwe han en au."
17 *Te mɨt miyapɨr hɨr nises hɨm me Krais
nentar hɨr nemtewem. Hɨr nemtewem
nentar mɨt epei nen netporem.
18 *Hi hitihi menmen im. Mɨt miyapɨr ne
Isrel hɨr nepei nemtau hɨm yaaim me Krais
im o au a? Hɨr epei nemtewem ye! Hɨm me
God mau tɨwei Sam hɨram matɨp mar im:
"Hɨm kerek mɨt hɨr netpim men merer wit
wit kerek mɨt newi."
19 *Hi pɨke ehitihi menmen. Yi han kitet mɨt
miyapɨr ne Isrel hɨr netari hɨm im a? Auye!
Moses kinɨn kewis hɨm me God mau tɨwei
me menmen im hɨram matɨp mar im:

* **10:2** Ap 22:3 * **10:3** Ro 9:31-32 * **10:4** Mt 5:17; Jo 3:18 * **10:5** Ro 7:10; Ga 3:12 * **10:6** Diu 30:12-14 * **10:11** Ro 9:33 * **10:12** Ap 15:9 * **10:13** Joe 2:32 * **10:14-15** Ais 52:7 * **10:16** Ais 53:1; Jo 12:38 * **10:17** Jo 17:20 * **10:18** Sam 19:4 * **10:19** Diu 32:21

"Maain hi God hi ehɨt mɨt miyapɨr hɨr
ne weiwɨk ham weinɨm hɨr ne-
tari menmen mai au, hi anipi yi
yɨnk enuk han enuk eiriuweri yi
hemkre menepam eiriuwe menmen
hi erekyorem."
20 *Profet Aisaia hɨrak kɨnapen kewepyapɨr
hɨm me God au. Hɨrak katɨp kar ik:
"Hi God hewis mɨt kerek nɨpaa hɨr ap
hanhan nisɨsa, in ek hɨr nerteiya te
hɨr nises hɨm mai. Hi hewepyapɨr
hɨrekes herp yaain te mɨt kerek
nɨpaa ap nitehi mɨt han me hi, in ek
hɨr nises hɨm mai."
21 *Aisaia katɨp hɨm im me mɨt miyapɨr ne
Isrel. Hɨrak katɨp kar ik:
"Hekrit hekrit me wɨ yapɨrwe hi God hewis
his mai enɨnor hɨr nanisɨsa, te hɨr
au, neweikɨn sip neweto, hɨr nena
netpo enum."

11

God hɨrak hanhan keriuwe mɨt miyapɨr han ne Isrel

1 *Hi ehitihi menmen. Yi han kitet
God nepei keweikɨn sip kewet mɨt miyapɨr
nɨrak ne Isrel a? Taau! Hi hɨrekes hi
mɨtɨk ke Isrel, hi nepenyek ke Ebraham, hi
ke weiwɨk me Bensamin. Te menmen im
meteikni God ap keweikɨn sip kewetai mɨt
ne Isrel au.
2 God ap keweikɨn sip kewet mɨt miyapɨr
nɨrak kerek nɨpaa hɨrak kehimɨteni hɨr
nɨrak. Yi yertei hɨm mau tɨwei me God
hɨram matɨp me Profet Ilaija hɨrak kesiuwe
hɨm men Isrel hɨrak katɨp God kar ik:
3 *"Mɨtɨk Iuwe, mɨt ne Isrel hɨr nenep mɨt
profet nit, hɨr nari kɨnaan newenem me
mɨt hɨr newepwar menmen newetutem.
Hɨr mɨt enun nenep mɨt profet naa nenepi.
Hi kerekek hi hepu hɨr nɨnetnau naniyep."
4 *God hɨrak ketpɨwek mekam a? Hɨrak
katɨp kar ik: "Hi ap heweikɨn sip hewet
mɨt miyapɨr nar ke 7,000 hɨr wen nises hɨm
mai hɨr ap newen ninɨp nanwenɨpi niuk
me tɨpir Bal au."
5 *Mar ke nɨpaa God naanmɨpre mɨt
kerek hɨr nisesik te in ek hɨrak kehimɨtan
mɨt miyapɨr ne Isrel han hɨr nisesik nentar
hɨrak hanhan keriuweri.
6 *God kises han kɨrak kehimɨteni hɨr
nɨrak kentar hɨrak hanhan keriuweri
weinɨm ap menmen hɨr nɨrɨakem o
nisesim au. Hɨrak kehimɨteni kentar hɨr
nɨrɨak menmen yaaim te God ap hanhan
keriuweri weinɨm au.
7 *Hi hatɨp menmen im. Menmen Isrel
hɨr hanhan nantɨwem neriuwe hɨm hɨr
nisesim, hɨr ap netɨwem au. Te mɨt kerek
God hanhan keriuweri kehimɨteni hɨr mɨt
nɨrak, hɨr keriyen netɨwem. Mɨt han au,
God kewenɨn han kɨr hɨr nisesik au.
8 *Hɨm me God mau tɨwei mɨtɨk profet
Aisaia kewisɨm hɨram matɨp mar im:
"God kewenɨn han kɨr te menmen hɨr
nɨrem, hɨr ap nisesim.
Menmen hɨr nemtewem, hɨr ap nisesim.
Hɨr nepu nepɨr kerekek nɨpaa ere in."
9 *Hɨm me God mau tɨwei Devit kewisɨm
hɨram matɨp mar im:
"Hi hanhan God hɨrak kakwis menmen
kerek hɨr nɨam nanɨm hɨram
mamriwaank mamɨr ke tɨrpe menep
samiyak, o mamɨr ke nan kɨwaai
yayiwe mɨtɨk kakrewekɨk hɨrak
kakɨnkewɨn.
10 Hi hanhan nanamɨr kɨr toto te hɨr ap nɨr
ein ein au.
Hɨr han kɨr enuk me menmen enum mam-
nen mamnɨp mamɨwaanki nanɨr ke
mɨte sip kɨn hɨre weremtɨt menmen
wauno yanɨmɨn."

God kɨkaap mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel kaktorhis

11 *Hi pɨke ehitihi menmen. Yi han kitet
mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr newaank hɨras
keriyen nar ke mɨt nentɨrer nan nenkewɨn
nani me wɨ hɨr neweikɨn sip newet hɨm
me Krais a? Taauye! Hɨr neweikɨn sip
newet hɨm me Krais te God kakɨkaap mɨt
miyapɨr han ne weiwɨk ham, hɨrak kak-
torhis. Hɨrak kaknip mɨt miyapɨr ne Isrel
hɨr han enuk nanriuweri nanɨntar men-
men yaaim God kerekyorem.
12 Menmen enum mɨt miyapɨr ne Isrel
hɨr nɨrɨakem menip God hɨrak kɨkaap mɨt
miyapɨr han ne weiwɨk ham kewetɨr men-
men mɨrak yaaim. Hɨr ne Isrel neweikɨn
sip newet menmen yaaim me God te
God kewet mɨt miyapɨr han em. Maain,
mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel nanweikɨn
sip nanises hɨm me Krais menmen im
mamkaap mɨt miyapɨr yapɨrwe nerer wit
wit mamkepi wɨsenum.
13 In ek hi hetpi yi mɨt miyapɨr ap ne Isrel.
Hi aposel kerek God keriuweta hi han yi
mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel, te hi
han yaaik hi hetpi yi mɨt hɨm mɨrak.
14 Te hi mɨtɨk kiutɨp ke Isrel hi hari han
ke mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel hi enipi
hɨr han enuk hemkre menepam neriuwe
menmen yaaim God kewet mɨt miyapɨr ne
weiwɨk ham em. Te hɨr hanhan enises hɨm
me Krais te God kakɨkepi kaktorhis.

* **10:20** Ais 65:1 * **10:21** Ais 65:2 * **11:1** 1Sml 12:22; Sam 94:14; Fl 3:5 * **11:3** 1Kin 19:10, 14 * **11:4** 1Kin 19:18 * **11:5** Ro 9:27 * **11:6** Ga 3:18 * **11:7** Ro 9:31 * **11:8** Diu 29:4; Ais 29:10 * **11:9** Sam 69:22-23, 35:8 * **11:11** Ap 13:46; Ro 10:19

15 God nepei kewis yi mɨt miyapɨr ne
weiwɨk ham ap ne Isrel yi yetikerek
yekiyan yau yentar hɨrak nepei keweikɨn
sip kewet mɨt miyapɨr ne weiwɨk me Isrel.
Maain hɨrak pɨke kaktorhis hɨr nantikerek
nankiyan nanu, yi han kitet mekam mam-
nen? Menmen im. Hɨr nanu werek nanɨr
ke mɨt nɨpaa naa hɨr pɨke nekrit.
16 Mɨt hɨr nehimɨtan nu nekɨnpɨ hɨram
me God, te nu heneik, tɨwei o nɨkim mɨrak,
hɨram me God. Ebraham ketike mɨt profet
hɨr yaain hɨr nɨkerek ne God. Te maain
nepenyerer nɨr hɨr nanɨre nɨkerek ne God.
17 God nepei keremir heneik enum
me mapɨk. Menmen im meteiknai God
keweikɨn sip kewet mɨt miyapɨr han ne
weiwɨk me Isrel. Te hɨrak ketihis yi mɨt
miyapɨr han ne weiwɨk ham, yi yɨre mapɨk
me yaank heneik mɨram, hɨrak keremir
kemtɨn mau mapɨk me wit mekrehɨr ke
mapɨk heneik nepei maa. Yi yepu yari wɨ
mɨram te yi eiyu werek werek.
18 Te yi ap einan yipɨr eiwɨrek me mɨt
miyapɨr ne Isrel God kepɨri kar ke mɨt hɨr
newen nu heneik newɨrem au emɨt! Yi ap
han ekitet yi iuwe au. Yi yɨre nu heneik
keriyen. Nu heneik ap te naanmɨpre
nekɨnpɨ au. Hɨram nekɨnpɨ em hɨram
naanmɨpre nu heneik. Hɨrak au, hɨr mɨt ne
Isrel hɨr nɨre nu nekɨnpɨ, yi mɨt ne weiwɨk
ham yi yɨre nu heneik.
19 Yi eitɨp eiyɨr ik: “God kepɨr mɨt
miyapɨr enun ne Isrel kɨre mɨt newen nu
heneik newɨrem, kewisai haiu mɨt miyapɨr
ne weiwɨk ham haiu mekrehɨr kɨr te haiu
yaain.”
20 Hɨm im hɨram yaaim te yi naanempre
hɨras me menmen im. God kepɨri nentar
hɨr ap nises hɨm mɨrak te yi yekrehɨr kɨr
yi yau yentar yi yises hɨm mɨrak. Te yi ap
han kitet yi yaain au. Yi naanempre hɨras
werek werek me menmen yi yisesim te yi
ap einaiwɨrem au.
21 God ap hanhan keriuwe mɨt miyapɨr
ne Isrel hɨr neweikɨn sip newetɨwek. Au,
hɨrak kepɨri. Hɨr nɨre mapɨk heneik me
wit, te yi au, yi yar ke mapɨk heneik ke
yaank. Te yi ap eiyisesik, yi han kitet hɨrak
ap kakɨpɨri kakriwaank a? Taauye! Hɨrak
kakɨpɨri kakriwaank ye!
22 In ek haiu mertei God wɨ ham
hɨrak hanhan keriuwe mɨt, wɨ ham au
kakɨwaanki. Hɨrak kewaank mɨt miyapɨr
kerek ap nisesik, te yi kerek yi yisesik hɨrak
hanhan keriuwi. Yi wen yisesik, hɨrak
hanhan kakriuwi, o au en, hɨrak kakɨpɨri
kakɨr ke mɨt hɨr newen nu heneik epei maa
hɨr newɨrem.
23 Mɨt ne Isrel nanweikɨn sip han ekitet
hɨm yaaim me Krais, hɨr nanises God, hɨrak
pɨke kaktorhis nantikerek nankiyan nanu
nanɨr ke mɨt neremir nu heneik, hɨr pɨke
nekinɨm nanwisɨm mamu heneik nɨpaa
hɨr neremir, hɨram mamwo.
24 God kertei kɨrɨak menmen im ken-
tar menmen hi hetpiyem im. Yi mɨt ap
ne weiwɨk me Isrel yi yɨre mapɨk heneik
mɨram me yaank te God nepei kewisi yi
yekiyan yau yetikerek yɨre mapɨk hen eik
me yaank, hɨram mau mapɨk me witeik,
hɨram mewo. Mɨt ne Isrel hɨr nɨre mapɨk
heneik hɨremes me wit te hɨram men-
men weinɨm God kaktorhis hɨr nantikerek
nankiyan nanu nanɨr ke mɨt pɨke newis
mapɨk heneik nɨpaa hɨr neremir, hɨram
pɨke mamwo.

God hanhan keriuwe mɨt miyapɨr yapɨrwe

25 *Nai yinan, hi hanhan yi yertei werek
werek hɨm nɨpaa mɨt ap nerteiyem. Hi
hanhan yi yerteiyem te yi ap han ekitet yi
yertei menmen yapɨrwe. God nepei kenip
mɨt miyapɨr han ne Isrel hɨr newenɨn
han kɨr ere maain mɨt miyapɨr ne weiwɨk
ham kerek God kehimɨteni hɨr nanises hɨm
mɨrak hɨr nanɨnen nanisesik.
26 *Maain wɨ im nepei au mesi, mɨt
miyapɨr yapɨrwe ne Isrel nanises God
hɨrak kakɨkepi kaktorhis. Hɨm me God
mau tɨwei matɨp me menmen im hɨram
matɨp:
“Mɨtɨk kerek kakɨkaap mɨt hɨrak mɨtɨk ke
wit Saion, hɨrak kakɨpɨr menmen
enum mekre han ke nepenyerer ne
maam nɨpu ke Jekop.
27 *Wɨ kerek hi ahɨsak menmen enum mɨr,
hi hises hɨm nɨpaa hi hetpim.”
28 Mɨt ne Isrel hɨr neweikɨn sip newet hɨm
yaaim me Krais, te God han enuk keriuw-
eri, hɨrak kɨkaap yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk
ham. Te God kehimɨtan mɨt ne Isrel hɨr
mɨt miyapɨr nɨrak hɨrak hanhan keriuweri
kentar nɨpaa hɨrak katɨp maamrer taiu
Ebraham, Aisak, Jekop, hɨrak ketpɨwekɨt
kar ik: “Hi naanmamre nepenyerer ni
erekyor yaaim.”
29 Maain God pɨke kakrekyor yaaim
kakɨntar hɨrak ap te kakweikɨn han kɨrak
me mɨt miyapɨr ne Isrel kerek hɨrak
kehimɨteni hɨr nɨrak. Hɨrak kakɨkepi.
30 Nɨpaa yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk ham,
yi yeweikɨn sip yewet hɨm me God, te in
ek God hanhan kariuwi kekepi kentar mɨt
miyapɨr ne Isrel hɨr neweikɨn sip newet
hɨm mɨrak.
31 God hanhan keriuwi kekepi kentar hɨr
mɨt miyapɨr ne Isrel neweikɨn sip newet
hɨm me God. Te in ek hɨrak God pɨke
hanhan kakriuweri kakɨkepi.

---

* **11:25** Ro 12:16; Lu 21:24; Jo 10:16 * **11:26** Mt 23:39; Ais 59:20-21; Sam 14:7 * **11:27** Ais 27:9; Jer 31:33-34

32 *God nepei kenipai haiu mɨt yapɨrwe
haiu meweikɨn sip mewet menmen hɨrak
ketpaiyem. Haiu meweikɨn sip mewet
menmen hɨrak ketpaiyem, te maain hɨrak
hanhan kakriuwai haiu mɨt miyapɨr
yapɨrwe, hɨrak kakrekyai menmen yaaim
kakɨkepai.

Haiu mamwenɨpi niuk me God

33 *God kaiu hɨrak yaaik iuwe. Men-
men hɨrak han kitetim, menmen hɨrak
kerteiyem, hɨram yapɨrwe mɨre tenhaan
me wan, hɨram iuwe mesikenɨk. Haiu ap
te mamɨrtei kenmak hɨrak kɨrɨak menmen
o markeik hɨrak kɨrɨak menmen me haiu
mɨt. Hɨrak kɨrɨakem keremem.
34 *ɨram mɨre hɨm me God mau tɨwei
metpim. Hɨram matɨp mar im:
"Keimɨn hɨrak kertei menmen Mɨtɨk Iuwe
God hɨrak han kitetim o keimɨn
hɨrak kertei iuwe te hɨrak ekɨtpɨwek
hɨrak kakrɨak menmen im o men-
men eim?
35 *Taauye! Keimɨn hɨrak nepei kewet God
menmen te hɨrak kakwetɨwekem
mamɨkrehɨr kɨrak a?
36 *Taauye! Menmen yapɨrwe mepu, hɨrak
God kerekek kɨrɨakem. Hɨrak wen
naanmɨre menmen yapɨrwe, hɨram
mau mamkepik. Haiu emwenɨpi
niuk mɨrak in ere tipmain tipmain
enum eik. Keremem."

12

*Haiu mamwet God yɨnk kaiu ketike
han kaiu mamɨr ke mɨt newepwar menmen
newet God em*

1 *Nai yinan, hi hetpi hɨm manp mar im.
God nepei hanhan keriuwe haiu mɨt, hɨrak
kerekyei menmen yaaim kekepai keriuw-
erem. Te yi eiwet God yɨnk ki ketike han ki
eiyɨr ke mɨt hɨr newepwar menmen newet
God em. Yi eiwet God yɨnk ki ketike han ki,
yi eiyisesik eirɨak menmen mɨrak. Te hɨrak
han yaaik kakriuwi. Mar im yi yewenɨpi
God werek werek yekre han ki.

2 *Yi ap eiyises menmen eiyɨr ke mɨt
miyapɨr ne tɨ hɨr nisesim au emɨt! Yi eiwis
God hɨrak kakweikɨn han ki te yi eire mɨt
hɨr han kɨr hanhan nanises God werek
werek. Te yi eiyɨrtei menmen God hanhan
yi eiyisesim. Hɨram yaaim mamnip God
han yaaik, hɨram mamkepi werek werek.

*Haiu mamwis menmen God Hɨmɨn
Yaaik kewetaiyem hɨram mamkepai haiu
mamrɨak menmen*

3 *Hi hetpi menmen im hentar God han-
han keriuwa hi hɨrɨak menmen mɨrak. Yi
ap han ekitet yi yɨre mɨt miyapɨr iuwe
yinɨn mɨt miyapɨr han au emɨt! Yar ke yi
yises God yeit menmen God Hɨmɨn Yaaik
kewetiyem mamkepi yi yɨrɨak menmen
hɨrak kehimɨteniyem, te yi han kitet yi
yaain o au.
4 *Hɨm im yaaim mentar haiu yɨnk kaiu
kiutɨp te pɨnam mɨram yapɨrwe. Ham
pɨnam hɨram mɨrɨak menmen ham, pɨnam
mɨrɨak menmen ham.
5 *Mar im haiu mɨt miyapɨr haiu yapɨrwe
te haiu mɨre yɨnk kiutɨp mentar haiu mises
hɨm me Krais, te haiu yapɨrwe niutɨp
niutɨp mamkaapan.
6 *Menmen God kerekyeiyem
keweteiyem hɨram ap mɨpɨram au. God
nepei kewetei haiu mɨt han menmen mɨrak
te haiu mewepyapɨr hɨm hɨrak ketpeiyem,
te haiu emwepyapɨrem mar ke haiu mises
God memtau hɨm mɨrak.
7 Haiu mɨt han kerek God kehimɨtenai
haiu emkaap mɨt, te haiu emkepi. Hɨrak
kehimɨtenai haiu mɨt han haiu mamtɨp mɨt
menmen, te haiu emɨtporem.
8 *Haiu mɨt han kerek God kehimɨtenai
haiu matɨp mɨt hɨm haiu mamkepi
mamkɨak han kɨr kakriuwerem, te haiu
mamɨtpim mamkepi. Haiu mɨt han kerek
God kehimɨtenai haiu emwet mɨt han
menmen pɨnam me menmen maiu kerek
haiu metenenim, te haiu emwetɨrem.
Haiu mɨt han kerek God kehimɨtenai
haiu naanmamre mɨt miyapɨr han, te
haiu emisesim emrɨakem werek werek.
Haiu mɨt han kerek God kehimɨtenai haiu
mɨkaap mɨt miyapɨr nɨnap o miyapɨr
mɨkan nɨr epei naa, te haiu emkepi werek
werek.

*Menmen yi yisesim te yi hanhan yeri-
uwehan*

9 *Yi ap eiwisesik au. Yi hanhan yeriuwe
mɨt. Menmen yaaim yi hanhanem. Men-
men enum au, yi eineinɨm.
10 *Yi hanhan yeriuwe ni yinan ne Krais
yar ke yi hanhan yeriuwe ni ne wɨnak ki. Yi
han ekitet mɨt han hɨr ninɨni te yi eiwenɨpi
niuk mɨr hɨr yaain.
11 *Yi ap eiyu yain yain au emɨt. Yi
eirɨak menmen yaaim me Mɨtɨk Iuwe God
yeriuwe han ki iuwe.
12 *Yi han yaaik eiyu eimerɨr Mɨtɨk Iuwe
Krais hɨrak pɨke kaknen. Menmen enum

* **11:32** Ga 3:22; 1Ti 2:4 * **11:33** Ais 55:8-9 * **11:34** Ais 40:13; 1Ko 2:16 * **11:35** Jop 41:11 * **11:36** 1Ko 8:6
* **12:1** Ro 6:11, 13; 1Pi 2:5; Jo 4:24 * **12:2** Ef 4:23, 5:10, 17 * **12:3** 1Ko 12:11; Ef 4:7 * **12:4** 1Ko 12:12 * **12:5**
1Ko 12:27; Ef 4:25 * **12:6** 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11 * **12:8** 2Ko 9:7 * **12:9** 1Ti 1:5; 1Pi 1:22; Emo 5:15 * **12:10**
2Pi 1:7; Fl 2:3 * **12:11** Ap 18:25; Rev 3:15 * **12:12** 1Te 5:17

mamnen mamiwep, te yi han tokik eiyu.
Hekrit hekrit yi eiyitehi God menmen.
13 *Mɨt miyapɨr han nises hɨm me God,
hɨr netenen menmen auri, te yi eikepi
naanempror eiriuwe menmen mi. Yi
naanempre mɨt miyapɨr han ne wit hak
nanɨnen nanri.
14 *Mɨt kerek hɨr neriwaank yi ap eiyitehi
God hɨrak kakrekyor enum au emɨt! Yi
eiyitɨwekhi hɨrak ekɨkepi hɨr nanisesik.
15 *Mɨt miyapɨr hɨr han yaaik, yi han
yaaik eitikeri. Hɨr han enuk me menmen,
te yi han etwenɨni.
16 *Yi han kiutɨp eikiyan eiyu. Yi ap han
ekitet yi iuwe au emɨt. Yi eitike mɨt miyapɨr
weinɨn yi eiriyan eino in eino ein. Yi ap han
ekitet yi yertei iuwe yinɨn mɨt han.
17 *Mɨt kerek nerekyi enum, yi ap
eirekyor menmen enum eiyɨr ke hɨr
nerekyiyem au emɨt! Yi eirɨak menmen
mɨt miyapɨr han nertei hɨram yaaim.
18 *Yi ap einehan einepan au emɨt. Yi
hanhan eitike mɨt miyapɨr yapɨrwe eikiyan
eiyu.
19 *Nai yinan, yi ap eirɨak mɨt menmen
enum eiyɨr ke hɨr nerekyiyem au emɨt. Yi
eiwis God maain hɨrak kakrɨak mɨt men-
men kerek han enuk kakriuweri. Yi eiwisɨk
hɨrak kakrɨakem kakɨntar hɨrak katɨp hɨm
mɨt newisɨm mau tɨwei mar im: “Maain hi
God hɨrekes ahɨwanki arekyor enum.”
20 *Te yi ap eirekyor menmen enum au
emɨt. Mɨt kerek hɨr nerekyi enum, hɨr
nɨnpɨ maan yi eiwetɨr menmen hɨr nanɨm,
o hɨr hɨm niu enuk (o mar kewenkɨkor
hɨm) yi eiwetɨr tɨpar mei hɨr enɨm. Yi
eirɨak menmen mar im yi eirekyor hɨr
yɨnk enuk neriuwe menmen enum hɨr
nɨrɨakem. Hɨram mar ke yi yewen si
yeunek mentar paan kɨr,
21 te yi ap eiwis menmen enum mamri
han ki maminɨni au emɨt. Yi eiyinɨn
menmen enum eiriuwe menmen yaaim yi
yɨrɨakem.

13

Haiu emises hɨm me gavman

1 *Mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp nanɨmtau
hɨm me mɨt iuwe ne gavman hɨr enisesim.
God kehimɨtan gavman hɨr naanmɨpre mɨt
miyapɨr nerer wit wit. God kewis mɨt ne
gavman in ek hɨr nau tɨ naanmɨprai.
2 Mɨt kerek hɨr ap nises hɨm me gavman
hɨr netpor, hɨr neweikɨn sip newet men-
men God kewisɨm. Hɨr neweikɨn sip newet
gavman, te maain gavman hɨr nanɨnɨp
nanɨnterim.
3 *Mɨt ne gavman hɨr ap nepu nenip mɨt
yaain hɨr nɨneini au. Mɨt kerek hɨr nɨrɨak
enum keremem. Yi yɨnapen gavman hɨr
han yaaik nanriuwi te yi ap eirɨak menmen
enum au. Yi eirɨak menmen yaaim kere-
mem te hɨr nantɨp yi yaain.
4 Hɨr nɨre mɨt ne God nekrehɨr kɨrak
naanmamri te yi eiyu werek werek. Yi
eirɨak enum yi eineini eiyɨntar hɨr ap neit
niuk iuwe weinɨm au. Hɨr netɨwem neiyɨm
nanriwaank nanriuwe menmen mɨr. Hɨr
nekrehɨr ke God hɨr nanɨnep mɨt miyapɨr
kerek nɨrɨak menmen enum.
5 Te yi eiyɨmtau hɨm me gavman eiyis-
esim. Yi ap eiyisesim eiyɨntar yi yɨneini
hɨr naniwep keremem au. Yi eiyisesim
eiyɨntar yi yekre han ki yertei hɨram
yaaim.
6 Yi eiwɨr pewek me takis eiyɨntar hɨr
mɨt ne gavman hɨr nekrehɨr ke God, hekrit
hekrit hɨr naanmɨpri te yi eiyu werek
werek.
7 *Te yi eiwet mɨt ne gavman menmen
yapɨrwe hɨr nitihiyem. Yi eiwet mɨt ne
gavman pewek me takis hɨr nitihiyem. Yi
eiwet mɨt ne gavman pewek me takis me
tɨ hɨr nitihiyem. Yi eiwenɨpi niuk me mɨt
ne gavman hɨr iuwe. Yi han ekitet mɨt
ne gavman hɨr iuwe yi eirekyor menmen
yaaim.

Mɨt miyapɨr kerek hanhan neriuwe mɨt miyapɨr han hɨr nises hɨm me God Moses kewisɨm mau tɨwei

8 *Yi eiwet mɨt menmen emrer mɨr me
menmen kerek nɨpaa yi yetɨwem. Menmen
miutɨp mamu te yi eiwet mɨt em. Hɨram
menmen im. Yi hanhan yeriuwehan. Mɨt
miyapɨr kerek hɨr hanhan neriuwehan, hɨr
nises hɨm me God nɨpaa Moses kewisɨm
mau tɨwei.
9 *Hɨm me God Moses kewisɨm mau
tɨwei hɨram matɨp mar im: “Yi mɨt eitike
miyapɨr yi ap eirihis mɨt miyapɨr epei
neit mɨkan eiwenɨnem au emɨt! Yi ap
einep mɨt han hɨr nani. Yi ap eikintɨp
menmen me mɨt han. Yi ap hemkre
menepam menmen me mɨt han.” Hɨm
meiyam mepu hɨram mises hɨm im miutɨp
Moses kewisɨm. Hɨram matɨp, “Yi hanhan
eiriuwe mɨt miyapɨr han eiyɨr ke yi hanhan
eiriuwe hɨras.”
10 *Mɨt miyapɨr kerek hanhan neriuwe
mɨt miyapɨr han ap te nanrekyor enum
taau. Te hɨr hanhan neriuwe mɨt miyapɨr

* **12:13** Hi 13:2 * **12:14** Mt 5:44; Ap 7:60; 1Ko 4:12 * **12:15** Sam 35:13 * **12:16** Ro 11:20, 15:5; Pro 3:7; Ais 5:21 * **12:17** 1Te 5:15 * **12:18** Mk 9:50; Hi 12:14 * **12:19** Diu 32:35; Mt 5:39; Ro 13:4; 2Te 1:6-7; Hi 10:30 * **12:20** Pro 25:21-22; Mt 5:44 * **13:1** Ta 3:1; Pro 8:15; Jo 19:11 * **13:3** 1Pi 2:13-14, 3:1, 3 * **13:7** Mt 22:21 * **13:8** Mt 22:39-40; Je 2:8 * **13:9** Eks 20:13-17; Lev 19:18 * **13:10** 1Ko 13:4-7

hɨr nises hɨm me God werek werek Moses
kewisɨm mau tɨwei.

Haiu emises menmen yaaim

11 *Yi hanhan eiriuwe mɨt miyapɨr han
eiyɨntar yi yertei in ek yi ap eire mɨt ne
wɨtaan nɨwaai au. Yi eiyɨkrit eiyises God
yi eirɨakan werek werek eiyɨr ke mɨt kerek
ne wɨtaan nɨwaai. Hɨr nekrit nentar nɨpaa
haiu minɨn mises hɨm me God, wɨ hɨrak
pɨke kaknen kakɨkepai kaktaihis hɨram
wen yanɨmɨn. Te in ek wɨ epei man menep.
12 *Hɨram mɨre wɨtaan nepei au,
wanewik mamnen te haiu emweikɨn sip
emwet menmen enum me tɨ im hɨram mɨre
menmen me wɨtaan. Haiu emises menmen
me God hɨram mɨre nopen o yipo henmik
haiu metɨwem me wepni hɨram mekepai
haiu maminɨn menmen enum mamri han
kaiu.
13 *Haiu emises menmen yaaim
mamrɨak menmen yaaim mɨre mɨt ne
wepni nɨrɨakem. Haiu ap emises menmen
enum me wɨtaan mɨt nɨrɨakem mar im.
Hɨr naam tɨpar si enum naam menmen
yapɨrwe ere hɨr netaritari, hɨr netike
miyapɨr nariyanhis newenɨnem, hɨr
hemkre menepam me menmen yapɨrwe,
hɨr nenehan nentar menmen im.
14 *Te yi au. Yi eiyitehi Mɨtɨk kaiu Iuwe
Jisas Krais hɨrak kakɨkepi naanmampri yar
ke yi yeriuwet klos mau yɨnk ki. Yi ap han
ekitet eiyises menmen enum, menmen han
ki hanhanem au emɨt!

14

Haiu ap han mamɨnpep mamɨntar menmen me naiu yinan ne Krais hɨr nɨrɨakem

1 *Yi eiwis mɨt miyapɨr kerek hɨr nises
hɨm me God te hɨr ap nertei menmen
werek werek wen au, yi eiwisi hɨr nanɨnen
nanu nantikewi eiwenɨpi niuk me God. Te
yi ap eitikeri einehan me menmen hɨr han
kitet nanisesim au emɨt!
2 *Mɨt han nises God werek werek, hɨr
nanɨm menmen yapɨrwe. Te mɨt han hɨr
nises God hɨr ap nertei menmen mɨrak
werek werek. Hɨr nɨnapen samiyak hɨr
naam teket weisan keremem. Hɨr han kitet
hɨr nanɨm sak te God han enuk kakriuweri.
3 *Yi mɨt miyapɨr kerek yaam menmen
yapɨrwe yi ap einan yipɨr eiwɨrek ke mɨt
kerek nɨnapen samiyak hɨr naam, teket
weisan keremem au.
4 *Yi han kitet yi iuwe te yi skelim men-
men mɨt han hɨr nɨre wok mɨt ne Krais
hɨr nɨrɨakem a? Mɨtɨk Iuwe Krais kerekek
hɨrak han ekitet menmen mɨt nɨrak hɨr
nɨrɨakem, hɨram yaaim o enum. Hi han
kitet hɨrak kaktɨp hɨram yaaim mamɨntar
hɨrak kakɨkepi nanises menmen yaaim.
5 *Mɨt han hɨr han kitet wɨ ham hɨram
minɨn wɨ ham. Mɨt han au, hɨr han kitet
wɨ yapɨrwe hɨram mɨpɨram. Yi mɨt niutɨp
niutɨp yi han ekitet werek menmen yi eiyis-
esim.
6 Mɨt neimɨn hɨr han kitet wɨ ham hɨram,
hɨr nises menmen im newenɨpi niuk me
Mɨtɨk Iuwe Krais neriuwerem. Mɨt miyapɨr
kerek hɨr naam samiyak hɨr newenɨpi niuk
me Mɨtɨk Iuwe Krais neriuwerem nentar
hɨr natɨp God hɨrak yaaik me menmen
hɨrak kewetɨrem. Mɨt miyapɨr kerek naam
teket weisan weinɨm, hɨr newenɨpi niuk
me Mɨtɨk Iuwe Krais, hɨr natɨp God hɨrak
yaaik me menmen hɨrak kewetɨrem.
7 Haiu mɨt ap mepu mises han kaiu, haiu
ap mami mamises han kaiu au.
8 *Haiu mamu me menmen haiu
mɨrɨakem, te haiu mamwenɨpi niuk me
Mɨtɨk Iuwe Krais. Haiu mami te menmen
haiu mɨrɨakem hɨram mamwenɨpi niuk
me Mɨtɨk Iuwe Krais. Haiu mamu o haiu
mami, haiu mɨt miyapɨr mamises han
kɨrak mamɨntar haiu ne Krais.
9 Haiu mɨt miyapɨr ne Krais mentar Krais
kaa, te hɨrak kakɨr ke Mɨtɨk Iuwe ke mɨt
miyapɨr nepei naa netike haiu mɨt miyapɨr
kerek wen mepu.
10 *Yi yenmak te yi skelim ni yinan a? Yi
yenmak te yi einan yipɨr eiwɨrek eiyɨntar
ni yinan a? Maain haiu yapɨrwe mamɨrp
mamrapɨt God, hɨrak skelim haiu mɨt me
menmen haiu epei mɨrɨakem.
11 *Hɨm me God Aisaia kewisɨm mau
tɨwei matɨp mar im:
"Hi hepu, te hi Mɨtɨk Iuwe God hetpi
werek. Mɨt, miyapɨr, tɨpir, hɨr nanɨrp
nanerepta nanwen ninɨp nanitehɨr
nantɨp nanɨr ik: 'Ti hɨrekes kerekek
ti God.' "
12 *Tɨs, haiu yapɨrwe mamtɨp God menmak
haiu mises menmen haiu mɨrɨakem me wɨ
haiu mau tɨ, te haiu naanempre hɨras. Te
haiu skelim naiu yinan me menmen enum
hɨr nɨrɨakem em epei au emɨt!

Haiu ap mamrɨak menmen meiyɨm mamɨwaank naiu yinan mamriuwerem

13 Te haiu skelim naiu yinan nepei
au emɨt! Yi han ekitet menmen im.
Yi ap eirɨak menmen nanɨnip ni yinan
hɨr nanrɨak menmen enum. Menmen

* **13:11** Ef 5:14; 1Te 5:6-7 * **13:12** Ef 5:11, 6:11 * **13:13** Lu 21:34; Ef 5:18 * **13:14** Ga 3:27 * **14:1** Ro 15:7 * **14:2** Jen 1:29, 9:3 * **14:3** Kl 2:16 * **14:4** Mt 7:1; Je 4:11-12 * **14:5** Ga 4:10 * **14:8** Lu 20:38; Ga 2:20; 1Te 5:10 * **14:10** Mt 25:31-32; Ap 17:31; 2Ko 5:10 * **14:11** Ais 45:23; Fl 2:10-11 * **14:12** Ga 6:5 * **14:14** Ap 10:15; Ta 1:15

im hɨram mamɨr ke mɨtɨk kerewo nan
kenkewɨn.
14 *Hi hises hɨm me Mɨtɨk Iuwe Jisas, te
hi hertei menmen yapɨrwe hɨram yaaim.
Mɨtɨk hak han kitet menmen hɨram enum
te hɨrak ap kakisesim o kakɨm au emɨt.
15 *Samiyak o menmen yi yayɨm hɨram
mamɨwaank ni yinan han kɨr, te yi ap
hanhan yeriuweri au. Yi ap eiwis menmen
yi yayɨm mamnip mɨt miyapɨr kerek Krais
kaa kakɨkepi, hɨram mamɨwaank menmen
mɨr me Krais hɨr nisesim.
16 *Yi ap eiwis menmen yaaim yi yisesim
hɨram mamnip mɨt han hɨr nantɨp hɨram
menmen enum.
17 God naanmɨprai haiu misesik hɨram
ap menmen me tɨpar haiu mamɨm metike
menmen au. Hɨram menmen me God
Hɨmɨn Yaaik kewetaiyem haiu misesim, te
haiu metike God mekiyan mau haiu han
yaaik mamu.
18 Mɨt miyapɨr kerek nertei menmen
me menmen mɨt nanɨm hɨram menmen
weinɨm, hɨr nises menmen Krais han-
hanem, te God han yaaik kakriuweri, mɨt
miyapɨr han nantɨp, "Hɨr yaain."

19 *Te haiu hanhan emises menmen
mamnip haiu mɨt yapɨrwe emkiyan emu
han kiutɨp haiu emkaapan.
20 Yi ap eiyɨwaank menmen God
kɨrɨakem kekre han ke mɨt miyapɨr han
yentar yi yenehan yentar menmen me yi
yayɨm. Menmen yapɨrwe hɨram yaaim, te
yi yayɨm menmen hɨram mamnip ni yinan
hɨr nanises menmen enum, te menmen yi
yaam hɨram menmen enum.
21 *Samiyak o tɨpar si enum yi yaam
o menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem hɨram
menip ni yinan hɨr nises menmen enum,
te yi ap yayɨm o eirɨakem meiyam nepei
werek emɨt!
22 Menmen yi han kitetim me naan o
tɨpar si enum hɨram yaaim te yi yayɨm,
yi ap eiwepyapɨrem eiri han ke mɨt han
eiriuwerem au emɨt! Hɨram menmen me
yi mɨt yetike God. Mɨt kerek han kɨr ap
katɨp menmen hɨr nisesim nanɨm hɨram
enum me menmen hɨr han kitet hɨram
yaaim, hɨr han yaaik nanu.
23 *Te mɨt kerek han kɨr katɨp menmen
im hɨram menmen enum, te hɨr nanɨm,
hɨr nɨrɨak menmen enum. Han kɨr nepei
ketpor hɨram enum te hɨr ap nisesik au.
Hɨr nɨkɨamnaan naam. Menmen mɨt han
kitet hɨram enum te nanisesim, menmen
mar im hɨr nisesim God katɨp hɨram enum.

15

Haiu emises han ke Krais

1 Haiu mɨt miyapɨr kerek mises hɨm me
God werek werek, haiu ap emises han
kaiu mamɨm menmen o mamrɨak menmen
menip naiu yinan ne krais ap nises God
werek werek hɨr han enuk neriuwerem au
emɨt!
2 *Haiu emwen han kaiu emkepi me
menmen hɨr han kitet hɨram enum te hɨr
enises God werek werek.
3 *Krais hɨrak hɨrekes ap kises han kɨrak
me menmen au. Hɨrak kises hɨm me God te
menmen enum man mewaankek. Hɨm me
God mau tɨwei Sam hɨram matɨp me men-
men mar im: "Hi Mɨtɨk Iuwe hi hekrehɨr ke
ti God hi heriuwe menmen enum mɨt enun
netpim me ti hɨram man meiyep."
4 *Hɨm me God yapɨrwe mɨt nɨpaa ein
newisɨm mau tɨwei hɨram mamkepai haiu
han tokik emu me menmen enum mam-
nen mamraiwaank, haiu mamerɨr wɨ haiu
mamɨt menmen God kakwetaiyem.
5 Hi hanhan God kerek kekepai haiu han
tokik mamu haiu mamrɨrɨwek kaktaihis,
hɨrak kakɨkepi yi eiyises menmen Krais
Jisas kɨrɨakem yi eikiyan eiyu.
6 Te yi yapɨrwe eire han kiutɨp yi ei-
wenɨpi niuk me God hɨrak Haai ke Mɨtɨk
kaiu Iuwe Jisas Krais.

Krais kɨkaap mɨt miyapɨr ne Isrel netike mɨt miyapɨr han ne weiwɨk ham

7 *Te yi mɨt miyapɨr en yi eiyɨthis ni
yinan eitikeri han kiutɨp eiyu eiyɨr ke Krais
ketihis yi mɨt miyapɨr te mɨt nau tɨ nan-
wenɨpi niuk me God nanɨnterim.
8 **Yi eiyɨthis ni yinan eitikeri eikiyan
eiyu eiyɨntar hi hetpi menmen im me
Krais. Hɨrak keweikɨn kɨre mɨtɨk kɨkaap
mɨt ne Isrel kerek nerekir yɨnk kɨr,
hɨrak keteiknor God katɨp hɨm yaaim
hɨrak kakises menmen nɨpaa katɨp maam
nɨpurer tɨrak Ebraham Aisak Jekop hɨrak
ketporem. Hɨrak ken kɨrɨak menmen im
keremem au.
9 Krais kan te mɨt miyapɨr ne weiwɨk
ham nanwenɨpi niuk me God me menmen
im. God hɨrak hanhan keriuwe haiu mɨt
yapɨrwe. Hɨm me God mau tɨwei Sam
kerek Devit kewisɨm hɨram matɨp mar im:
"Hentar menmen im hi hau nɨmɨn ke mɨt
miyapɨr ne weiwɨk ham, hi awenɨpi
niuk mit, hi hinut henye."
10 *Hɨram hɨm ham Moses kewisɨm hɨram
matɨp mar im:

* **14:15** 1Ko 8:11-13 * **14:16** Ta 2:5 * **14:19** Ro 12:18, 15:2 * **14:21** 1Ko 8:13 * **14:23** Ta 1:15 * **15:2** Ro 14:19; 1Ko 9:19, 10:24, 33 * **15:3** Sam 69:9 * **15:4** Ro 4:23-24; 1Ko 10:11 * **15:7** Ro 14:1 * **15:8** Mt 15:24 * **15:8** Ap 3:25; Ro 11:30; Sam 18:49 * **15:10** Diu 32:43 * **15:11** Sam 117:1

"Yi mɨt ap ne weiwɨk me Isrel eitike mɨt
miyapɨr ne Isrel, yi han yaaik eiyu."
11 *Hɨm ham matɨp mar im:
"Yi mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel, yi
eiwenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe God. Yi
yapɨrwe yi eiwenɨpiyek wɨsenum."
12 *Hɨm me God Aisaia kewisɨm mau tɨwei
matɨp mar im:
"Maain nepenyek hak ke maam Jesi (hɨrak
haai ke Devit) hɨrak kaknen kakɨr
ke nu hɨr mɨt nɨkan, hɨrak pɨke
kensunen. Hɨrak kaknen mɨt ap ne
weiwɨk me Isrel hɨrak naanmamror
hɨr nanmeriyɨwek hɨrak kakɨkepi
hɨr nanɨre yaain."
13 Hi hanhan God kerek kenipai haiu
mameriyɨwek hɨrak kakɨkepai kaktaihis,
hɨrak kaknip yi han yaaik wɨsenum yi han
ki kaku werek yi yisesik werek werek. Te
God Hɨmɨn Yaaik kakriuwe menmen mɨrak
iuwe kaknipi yi eimeriyɨwek ere God kak-
weti menmen yaaim mɨrak.

Pol hɨrak han yaaik keriuwe menmen hɨrak kɨrɨakem

14 Nai yinan, hi hɨrekes hertei hekre han
kai yi hɨras yi yaain, yi yɨrɨak menmen
yaaim. Yi yertei hɨm me God werek werek
yi yertei yatɨp mɨt han ne yi hɨras en
yeteiknor menmen mɨrak.
15-16 *Te hi nepei hewisi menmen ham
hetpi hɨm manp heriuwerem. Hi ap
hɨnapen hetpiyem au. Hi hanhan hetpi
menmen me hi hekekyi han ki hentar
God hɨrak hanhan keriuwa kehimɨtena hi
hɨre mɨtɨk aposel ke Jisas Krais, hi hɨrɨak
menmen hɨkaap mɨt miyapɨr ap ne Isrel
neriuwerem. Hi hɨrɨak menmen har ke
mɨtɨk pris hɨrak kɨrɨakem. Hi hatɨp mɨt
miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel hɨm me
God, te God Hɨmɨn Yaaik kaknipi hɨr yaain
nanɨr ke menmen mɨt pris newepwarem
newet God em, hɨrak kehimɨtenor hɨr ne
God Haai, hɨrak han yaaik kakriuweri.
17 Hi han yaaik heriuwe menmen hi
hɨrɨakem me God hentar hi ke Krais Jisas.
18 *Hi ap hatɨp me menmen ham au.
Hi hatɨp me menmen Krais kekepa hi
hɨrɨakem te mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk
me Isrel, hɨr nemtau hɨm me God hɨr
nisesim. Hɨrak kekepa keriuwe hɨm hi
hetpim, metike menmen hɨrak kekepa hi
hɨrɨakem mar im.
19 God Hɨmɨn Yaaik kekepa hi hɨrɨak
menmen yaaim hɨkaap mɨt miyapɨr nɨnap
o his hɨt mɨr enum. Te hi herp Jerusalem,
hi hen yanɨmɨn ere hi hɨpiun provins
Ilirikam, hi hewepyapɨr hɨm yaaim me
Krais, hi atɨp mɨt em.
20 *Me menmen im hi hɨrɨakem, hi han-
han wɨsenuk hi hewepyapɨr hɨm yaaim me
Krais hetpim heit wit kerek mɨt ap nemtau
hɨm me Krais wen au. Te hi ap hɨrɨak men-
men heit wit kerek mɨt han nepei netpor
hɨm. Hi hɨnapen arɨak menmen im. Hɨram
mar ke hi hime wɨnak kentar teinɨk mɨtɨk
hak epei hekin hei yem hamɨr.
21 *Au, hi hanhan hises hɨm me God mau
tɨwei nɨpaa Asaia kewisɨm mar im:
"Mɨt miyapɨr kerek mɨt han ap nan net-
por menmen me Mɨtɨk Iuwe, hɨr
nanɨrek. Hɨr mɨt miyapɨr kerek
nɨpaa ap nemtau menmen mɨrak,
hɨr nanɨrteiyem."

Pol hanhan kakɨr mɨt ne Rom te hɨrak kakno wit Spen

22 *Nɨpaa ere in, hi ap han hɨri hentar
menmen hi nepei hetpiyem.
23 Te in ek hi hɨrɨak menmen meit wit im
nepei au. Me tito yapɨrwe hi hanhan anen
ari.
24 *Te hi han kitet hi ari hi ehu me wɨ
meiyam atikewi. Hi ehu etikewi epei au, yi
eikepa eiriuweta hi ano ein.
25 *In ek kerekek hi ano wit Jerusalem, te
hi akaap mɨt miyapɨr ne God en.
26 *Hi eno Jerusalem hentar mɨt miyapɨr
ne Masedonia netike mɨt miyapɨr ne
provins Akaia han kitet nanɨsiuwe pewek
mamno mamkaap mɨt miyapɨr ne God neit
en, hɨr enun ap netenen menmen mei au.
27 *Hɨr hanhan nanriuwet menmen im
mamkepi nanriuwerem. Hɨr enkepi nan-
wetɨr menmen mamɨkrehɨr mɨram mentar
menmen im. Nɨpaa hɨr mɨt ne Jerusalem
hɨr newetɨr menmen mɨr yaaim me God, te
in ek hɨr nanwetɨr mei mamɨkrehɨr mɨram
nankepi nanwetɨr pewek mei.
28 Te hi hanhan ahinɨn arɨak menmen im.
Hi hewetɨr pewek im kerek mɨt miyapɨr hɨr
netɨwem nesiuwerem man. Epei au, te hi
anen ari yi yeit yayiwe ke wit Spen.
29 *Maain wɨ hi anen ari, hi hertei Krais
kaku kakɨkre han kai iuwe te hi akepi
ariuwe menmen im hɨrak hanhan kak-
wetiyem.
30 *Nai yinan, hi hitihi hɨm manp hen-
tar yi han kitet menmen me Jisas Krais
metike menmen me hanhan meriuwehan
God Hɨmɨn Yaaik kewisɨm mekre han kaiu,
yi yetikewa haiu mamitehi God iuwe me hi.

* **15:12** Ais 11:10; Rev 5:5 * **15:15-16** Ro 1:5, 11:13, 12:1; Fl 2:17 * **15:18** 2Ko 3:5 * **15:20** 2Ko 10:15-16 * **15:21** Ais 52:15 * **15:22** Ro 1:10-13 * **15:24** 1Ko 16:6 * **15:25** Ap 19:21, 24:17 * **15:26** 1Ko 16:1; 2Ko 8:1, 9:2, 12 * **15:27** Ro 9:4; 1Ko 9:11 * **15:29** Ro 1:11 * **15:30** 2Ko 1:11; Kl 4:3; 2Te 3:1

31 Yi eitɨwekhi hɨrak naanmamrau me
mɨt neit provins Judia hɨr ap nises hɨm
me God ap te hɨr naniyep. Yi eiyitehi God
hɨrak kaknip hɨr mɨt miyapɨr nɨrak neit wit
Jerusalem hɨr han yaaik nanriuwe pewek
hi ewetɨrem.
32 God hanhan hi anen ari, te hi han yaaik
ehu etikewi me wɨ mei kike.
33 Hi hanhan God kerek kenipai han kaiu
kau werek, hɨrak kaku kaktikewi. Kere-
mem.

16

Pol kesiuwe hɨm gude katɨp mɨt miyapɨr hɨr yaain

1 Hi hanhan hetpi me mɨte paiu yina
piutɨp niuk mɨre Fibi. Hɨre mɨte kerek
wises hɨm me God hɨre wɨkaap mɨt
miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God neit wit
Senkria.
2 Hi hetpi me mɨte ip e te yi yaitɨwehis
yayɨr ke mɨt miyapɨr ne God enisesim.
Yi eirekyɨwerem eiyɨr ke God hanhan
yi eirɨakem. Yi eikepiye eiriuwe men-
men hɨre hanhan wautɨwem wawɨntar
hɨre nepei wekepa hi hetike mɨt miyapɨr
yapɨrwe.
3 *Yi yaitɨp Prisila wetike mɨtɨk kɨre
Akwila hi hetpor hɨr yaain. Hɨr nɨrɨak
menmen me Jisas Krais netikewa.
4 Nɨpaa hɨr menep nani te hɨr nekepa.
Hi kerekek han yaaik heriuweri au. Mɨt
miyapɨr yapɨrwe ap ne weiwɨk me Isrel
kerek nises hɨm me God nerer wit wit hɨr
han yaaik neriuweri.
5 *Yi yaitɨp mɨt miyapɨr kerek nererik
neit wɨnak kɨr newenɨpi niuk me God
neitai, yi yayɨtpor hi hatɨp hɨr yaain. Yi
yaitɨp kai yinak yaaik Epinitas hɨrak yaaik.
Hɨrak mɨtɨk kinɨn mɨt miyapɨr ne Esia,
hɨrak kinɨn kises hɨm me Krais.
6 Yi yaitɨp Maria hi hetpɨwe hɨre yaaip.
Hɨre wɨrɨak menmen yapɨrwe wekepi
weriuwerem.
7 Yi yaitɨp Andronaikas ketike Junias
hi hetpɨwekɨt hɨrakɨt yaaikɨt. Hɨrakɨt te
weiwɨk mai hɨrakɨt nɨpaa tetikewa men
wɨnak enuk. Hɨrakɨt mɨtɨkɨt aposel niuk
mɨrakɨt hɨram iuwe mɨt yapɨrwe nerteiret.
Nɨpaa hi hises hɨm me Krais wen au,
hɨrakɨt nepei tisesim.
8 Yi yaitɨp Amplietas hi hetpɨwek hɨrak
yaaik. Hi hanhan heriuwerek, hɨrak kai
yinak ke Krais.
9 Yi yaitɨp Eban hi hetpɨwek hɨrak yaaik.
Hɨrak kɨrɨak menmen me Krais ketikewai.
Yi yaitɨp Stekis hi hetpɨwek hɨrak yaaik,
hɨrak kai yinak yaaik.
10 Yi yaitɨp Apelis hi hetpɨwek hɨrak
yaaik. Hi hemtau mɨt natɨp mɨt enun
nerekyɨwek enum te hɨrak kises Krais
werek werek. Yi yaitɨp mɨt miyapɨr neit
wɨnak ke Aristobyulas hi hetpor hɨr yaain.
11 Yi yaitɨp Herodion kerek kai ke weiwɨk
miutɨp, hi hetpɨwek hɨrak yaaik. Yi yaitɨp
mɨt miyapɨr neit wɨnak ke mɨtɨk Nasisas
kerek nises hɨm me Krais, hi hetpor hɨr
yaain.
12 Yi yaitɨp Traifina wetike Traifosa hi
hetpor hɨr yaain. Miyapɨr wik in hɨr nɨrɨak
menmen iuwe me Mɨtɨk Iuwe Krais. Yi
yaitɨp mɨte Pesis hi hetpɨwe hɨre yaaip.
Hɨre pai yaaip wɨrɨak menmen iuwe me
Mɨtɨk Iuwe Krais.
13 *Yi yaitɨp Rufas kerek mɨtɨk yaaik
kises Mɨtɨk Iuwe Krais werek werek, hɨrak
ketike miye pɨrak, kerek hɨre wɨre miye
pai, hi hetpor hɨr yaain.
14 Yi yaitɨp Asinkritas, Fligon, Hemis,
Patrobas, Hemas netike mɨt han nises hɨm
me Krais nau netikeri, hi hetpor hɨr yaain.
15 Yi yaitɨp Filologas, Julia, Nerias ketike
yenten pɨrak, Olimpas, hɨr netike mɨt
miyapɨr han hɨr nises God hɨr nau netikeri,
hi hetpor hɨr yaain.
16 *Yi mɨt en yi yises menmen yi
yɨrɨakem, yi eiktaanhis yaitɨp yi hɨras yi
yaain. Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Krais in hɨr
nesiuwe hɨm netpi yi yaain.

Yi einepɨn eikeipɨn mɨt kerek nanri han ke mɨt hɨr nenke hasini han nen pɨnak han nen pɨnak

17 *Nai yinan, hi hetpi yi naanmamre
hɨras me mɨt kerek hɨr nanri han ke mɨt te
hɨr nenke hasini han nen pɨnak, han nen
pɨnak, hɨr neweikɨn sip newet hɨm me God
nɨpaa mɨt hɨr netpiyem. Hɨr newaank mɨt
nises hɨm me God neriuwe hɨm ham. Yi
einepɨn eikeipnor.
18 *Mɨt nar ik hɨr ap nɨrɨak menmen me
Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais. Au, hɨr nises men-
men me han kɨr. Hɨr newises mɨt miyapɨr
kerek ap han kitet hɨr netpor enum, hɨr
nemitorpɨn nimornɨpɨn neriuwe hɨm mɨr
yaaim weinɨm.
19 *Yi yises hɨm me God werek werek te
mɨt nerer wit wit nemtewem. Menmen im
menipa hi han yaaik heriuwi. Hi hanhan
yi yertei werek menmen hɨram yaaim, te
menmen enum mamri han ki yi eiyisesim
au.
20 *God kerek hɨrak kenipai han kaiu
kau werek menep te kakinɨn Seten te yi
eiyinɨn menmen mɨrak. Hi hanhan Mɨtɨk

* **16:3** Ap 18:2, 18, 26 * **16:5** 1Ko 16:15, 19; 2Ti 1:15 * **16:13** Mk 15:21 * **16:16** 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 * **16:17** Mt 7:15; Ta 3:10 * **16:18** Fl 3:19; Kl 2:4; 2Pi 2:3 * **16:19** Ro 1:8; Mt 10:16; 1Ko 14:20 * **16:20** Ro 15:33; Jen 3:15

kaiu Iuwe Jisas hɨrak kakrekyi yaaim kaku
kaktikewi.

Mɨt han nesiuwe hɨm natɨp gude me mɨt ne Rom

21 *Timoti kerek kɨrɨak menmen
ketikewa hɨrak ketpi yi yaain. Lusias,
Jeson, Sosipata, hɨr ne weiwɨk mai, hɨr
netpi yi yaain.
22 Hi Tetias, hi hemtau hɨm me Pol
ketpewem hi hewisɨm mau tɨwei im, hi
hɨrekes hetpi yi yaain yentar yi yises Mɨtɨk
Iuwe.
23 *Mɨt miyapɨr nises hɨm me God
nererik neit wɨnak ke mɨtɨk Gaias
newenɨpi niuk me God. Hɨrak kerek
naanmɨmprau hi Pol me menmen te hɨrak
kerekek ketpi yi yaain. Erastas, hɨrak
kuskus ke wit iuwe ik ketike kaiu yinak
Kwotas, hɨrakɨt tetpi yi yaain.
24 (Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais
kakrekyi menmen yaaim.)

Yi eiwenɨpi niuk me God

25 *Haiu mamwenɨpi niuk me God. Hɨrak
kakɨkepi yi eiyises hɨm mɨrak werek werek
han tokik eiyu. Hɨm im yaaim me Jisas
Krais kerek hi hatɨp mɨt em, hɨram nɨpaa
God kɨsawɨnem.
26 *Te in ek hɨrak kewepyapɨrem keteik-
naiyem meriuwe hɨm mɨt profet nɨpaa
newisɨm mau tɨwei. God kerek kaku kakɨt
tipmain tipmain enum eik nepei katɨp hɨm
manp te haiu mɨt mewepyapɨrem mamtɨp
mɨt miyapɨr ne weiwɨk ham nerer wit wit
hɨm mɨrak, te hɨr nanɨmtewem nanisesim.
27 *Hi hanhan haiu mamwenɨpi niuk
me God hɨrak kerekek kertei menmen
yapɨrwe. Haiu mamwenɨpi niuk mɨrak
tipmain tipmain enum eik mamɨntar men-
men Jisas Krais kerekyaiyem.

Mepɨr keremem

---

* **16:21** Ap 16:1-2, 19:22, 20:4 * **16:23** 1Ko 1:14 * **16:25** Ef 1:9, 3:5, 9; Kl 1:26 * **16:26** Ro 1:5 * **16:27** 1Ti 1:17; Ju 25

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Korin - 1
Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp hɨrak kitehi God ke mɨt ne wit Korin *1:1-9*
Hɨm me mɨt hɨr nenke hasini *1:10–4:21*
Hɨm me mɨt miyapɨr hɨr nɨrɨran nisesan *5:1-13*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim *6:1–7:40*
Hɨm me mɨt ne tɨ netike mɨt ne weiwɨk me God *8:1–11:1*
Hɨm me menmen mɨt nɨrɨakem newenɨpi niuk eme God neit sios *11:2–14:40*
Hɨm me God kɨkɨak Jisas ketike haiu mɨt ehaiu kikrek nɨrak *15:1-58*
Hɨm me kolekta mɨt ne Korin nanɨsiuwem mamno emɨt ne Judia *16:1-4*
Pol katɨp menmen maain hɨrak kakrɨakem *16:5-12*
Pol katɨp mɨt ne Korin hɨm mɨrakru, hɨm gude *16:13-24*

1 Hi Pol hi mɨtɨk aposel ke Jisas Krais. Nɨpaa God hanhan kewisa hi hɨre mɨtɨk aposel te hɨrak kehimɨtena hi hɨrɨak menmen mɨrak. Hi Pol hetike kaiu yinak Sostenis,
2 *hawɨr mɨtɨkɨt wik wewis tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God yi yau wit Korin. God kerekyi yi mɨt miyapɨr yaain yentar yi mɨt miyapɨr ne Krais Jisas keriyen. Yi yɨre mɨt miyapɨr ne God yentar God kehimɨteni yi nɨrak. Mɨt miyapɨr nerer wit wit kerek newenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais, hɨr yaain. Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe kɨr, hɨrak Mɨtɨk Iuwe kaiu.
3 *Hi hanhan God Haai kaiu ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais, hɨrakɨt tatrekyi menmen yaaim, yi yayu werek werek.

Pol katɨp God kɨrak yaaik kentar hɨrak kɨkaap mɨt ne Korin nises hɨm mɨrak

4 Hekrit hekrit hi han kitet yi mɨt yɨrɨak menmen yaaim te hi hatɨp God hɨrak yaaik kentar menmen im. Hɨrak epei kerekyi menmen yaaim mentar yi mɨt miyapɨr ne Krais Jisas.
5 God epei keweti menmen mɨrak yapɨrwe. Yi yetɨwem nɨpaa Krais kewetiyem, te yi yertei hɨm me God werek, yi yetpim yewepyapɨrem.
6 Yi yeit menmen im yentar nɨpaa haiu man mewepiyapɨr hɨm me Krais, yi yemtewem te yi yisesim werek.
7 *Yi yisesim werek werek te God ap kaksawɨn menmen yaaim ham au. Hɨrak kewetiyem te yi yises han kɨrak werek werek, yi yemerɨr wɨ kerek Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas Krais pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes.
8 *Hɨrak God wen kakɨkepi ere maain wɨ Jisas Krais pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes te God ap kaktɨp yi enun au yi yaain.
9 *God kehimɨtenai haiu mɨt metike Nɨkan kɨrak Jisas Krais hɨrak Mɨtɨk kaiu Iuwe haiu mau han kiutɨp. God Iuwe ik hɨrak yaaik ap te kakmipɨn au. Hɨrak kakises hɨm mɨrak kakɨkepi te yi eiyu werek werek maain me wɨ eim.

Pol keneri hɨr nenke hasini

10 *Nai yinan, hi etpi hɨm manp hekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais. Yi eikiyan han kiutɨp eiyu me menmen yaaim me God yi yɨrɨakem. Yi ap te yayɨnke hasini au emɨt. Yi eikiyan han kiutɨp eiyu me menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem.
11 Nai yinan, hi hetpi menmen im hentar mɨt han nau neit wɨnak ke mɨte Klowi hɨr nan in netpo wɨ ham wɨ ham yi epei yenehan yentar menmen.
12 *Hi hemtau mɨt han ne yi mɨt yi yatɨp, “Haiu mises hɨm me Pol.” Mɨt han ne yi mɨt yi yatɨp, “Haiu mises hɨm me Apolos.” Mɨt han ne yi mɨt yi yatɨp, “Haiu mises hɨm me Sifas.” Mit han yi yatɨp, “Haiu mises hɨm me Krais.”
13 Menmen yi yɨrɨakem hɨram meteikin Mɨtɨk Krais hɨrak kenke pɨnak pɨnak (o wik wik) a? Mekam, mɨt nɨpaa hɨr epei newenkɨka hi Pol hentar nu tentarakɨt hi haa me yi mɨt a? Nɨpaa mɨt nɨkri neriuwe tɨpar hɨr nekine niuk mai hi Pol te yi yɨre mɨt nai a? Taauye! Yi ne Krais Jisas.
14 *Hi ap hɨkɨr mɨt yapɨrwe ne yi mɨt au. Hi hɨkɨr Gaias ketike Krispas keretet. Hi han yaaik hi ap hɨkɨri yi mɨt yapɨrwe.
15 Te yi ap eitɨp haiu mɨt mises hɨm me Pol me wɨ hɨrak kɨkrai keriwe tɨpar.
16 *O, hi han kaa. Hi epei hɨkɨr mɨtɨk Stefanas ketike mɨt na neit wɨnak kɨrak. Hi han kaa te hi hɨkɨr neiyan o au. Hi han kitetim au.
17 *Krais hɨrak ap keriuweta hi han te hi hɨkɨr mɨt miyapɨr neriuwe tɨpar au. Hɨrak keriuweta hi han te hi hewepyapɨr hɨm mɨrak yaaim. Hi ap hetpi hɨm har ke mɨt hɨr nertei iuwe hɨr netpim te hi hari han ki

* **1:2** 1Ko 6:11; Ap 9:14 * **1:3** Ro 1:7 * **1:7** Lu 17:30; 2Te 1:7; Ta 2:13 * **1:8** Fl 1:6; 1Te 3:13, 5:23 * **1:9** 1Jo 1:3; 1Ko 10:13; 1Te 5:24 * **1:10** Fl 2:2 * **1:12** 1Ko 3:4; Ap 18:24-28; Jo 1:42 * **1:14** Ap 18:8; Ro 16:23 * **1:16** 1Ko 16:15 * **1:17** Mt 28:19; Jo 4:2

heriuwerem te yi eiyisesim au. Hi hɨnapen
henip menmen Krais kɨrɨakem kentar nu
tentarakɨt hɨram mɨre menmen weinɨm te
hɨram ap mamkepi au.

Menmen Krais kɨrɨakem kentar nu tentarakɨt keteiknai God hɨrak Iuwe

18 *Hɨr mɨt miyapɨr kerek nanɨno
nanɨkre si tatɨkneni hɨr natɨp hɨm me
Jisas hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt
hɨram menmen weinɨm. Te haiu mɨt
miyapɨr kerek God kekepai ketaihis, haiu
matɨp hɨm me Krais hɨrak kaa kentar
nu tentarakɨt, hɨram menmen iuwe God
kɨrɨakem.
19 *Haiu mertei hɨm im hɨram yaaim
mentar nɨpaa mɨtɨk profet kewis hɨm me
God mau tɨwei metpim mar im:
"Hi tewen ahɨwaank han ke mɨt kerek
hɨr newenɨpi hɨras hɨr natɨp, 'Haiu
mertei menmen yapɨrwe.' Hi
ahɨwaank han ke mɨt han kerek hɨr
natip, 'Haiu hɨras mertei menmen
yaaim.' "
20 *Te mɨt kerek natɨp haiu mertei menmen
yapɨrwe hɨr ap nɨre God au. Hɨr mɨt enun
weinɨn keriyen. Mɨt kerek nertei hɨm lo hɨr
newisɨm mau tɨwei ham hɨr ap nɨre God
au. Hɨr mɨt enun weinɨn keriyen. Mɨt nau
tɨ in ek kerek netike mɨt han hɨr netpepan
menmen hɨr ap nɨre God au. Hɨr mɨt enun
weinɨn keriyen. Hɨr yapɨrwe hɨr mɨt enun
weinɨn nentar God epei keteiknai menmen
mɨt nau tɨ hɨr nɨrɨakem nises han kɨr God
katɨp hɨram menmen enum weinɨm.
21 *God hɨrak kertei menmen iuwe han
kitet hɨrak kaknip mɨt nau tɨ hɨr ap
nanɨrteiyek nanriuwe han kɨr weinɨn
taau. Hɨrak hanhan kakɨkaap mɨt miyapɨr
han hɨr nanɨrteiyek werek nanriuwe hɨm
yaaim im mɨt han ne tɨ natɨp hɨram enum
weinɨm, haiu mewepyapɨrem.
22 *Mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr natip, "Haiu
memtau hɨm mi haiu mamisesim te yi
eiyinɨn eiteiknai menmen yaaim te haiu
mamɨrtei God keriuweti yi yan yetpai hɨm
im." Mɨt han ne weiwɨk me Grik hɨr
natɨp, "Haiu mɨt keriyen haiu hanhan te
yi eiwepyapɨr menmen yapɨrwe te haiu
emises hɨm mi."
23 *Te haiu mɨt aposel au. Haiu
mewepyapɨr hɨm me Krais kerek mɨt
newenkekik kau nu tentarakɨt. Te hɨm
maiu im menip mɨt ne Isrel han enuk,
hɨram menip mɨt ne Grik hɨr natɨp hɨm
im hɨram enum weinɨm.
24 *Hɨr natɨp hɨm im hɨram weinɨm te
haiu mɨt ne Isrel metike mɨt ne Grik kerek
God kari han kaiu, haiu mises hɨm mɨrak,
haiu matɨp Krais keriuwe menmen hɨrak
kɨrɨakem hɨrak keteikɨn mɨt menmen iuwe
me God, hɨrak keteiknor hɨrak kinɨn kertei
menmen yapɨrwe.
25 *Mɨt han hɨr natɨp hɨr nertei menmen
iuwe te hɨr natɨp menmen God kerteiyem
hɨram weinɨm. Au, God kinɨn kertei men-
men yapɨrwe. Mɨt han hɨr natɨp nɨre mɨt
iuwe te hɨr natɨp God hɨrak kɨre menmen
weinɨm. Au God hɨrak wɨsenuk kɨrɨak
menmen minɨn menmen yapɨrwe.
26 *Nai yinan, yi han ekitet yi yɨre mekam
me wɨ nɨpaa God kari han ki yi yisesik. Yi
mɨt han yapɨrwe yi yɨre mɨt iuwe o yi yertei
menmen mɨt nau tɨ hɨr natɨp hɨram yaaim?
27 Au, yi niutɨp niutɨp keriyen. God
kehimɨtenai haiu nɨrak kerek mɨt ne tɨ hɨr
natɨp haiu enun weinɨn. God kehimɨtenai
haiu mɨt weinɨn te haiu mamrɨak mɨt ne
tɨ kerek han kitet hɨr nertei iuwe hɨr yɨnk
enuk. God kɨrɨak menmen im te haiu mɨt
weinɨn mamrɨak mɨt ne tɨ hɨr mɨt niuk
iuwe hɨr yɨnk enuk. God ap kehimɨteni hɨr
nɨrak.
28 God kari han ke mɨt miyapɨr hɨr ap ne
weiwɨk iuwe hɨr nisesik. Mɨt nau tɨ hɨr
nɨnan yipɨr newɨrek natɨp hɨr mɨt enun
weinɨn, te God kekepi keriuwe menmen
hɨrak kerekyorem hɨr nɨrɨak mɨt kerek han
kitet hɨr ne weiwɨk iuwe, hɨr yɨnk enuk
God ap kehimɨteni hɨr nɨrak au.
29 *God kɨrɨak menmen im te maain ap
te mɨtɨk kei kiutɨp kakɨrp ninaan me God
hɨrak kaktɨp mɨtɨk iuwe taau.
30 *Haiu mɨt naiu ne Krais Jisas men-
tar menmen God kerekyeiyem. God ke-
himɨtanek hɨrak keteiknai God kinɨn kertei
menmen yapɨrwe. Hɨrak kerekek keke-
pai te God katɨp haiu mɨt yaain. God
kehimɨtanek hɨrak kerekyei haiu mɨre mɨt
yaain, hɨrak kesiupenai me menmen enum
kekepai kaktaihis mamno wit ke God.
31 *God hɨrak nepei kɨrɨak menmen mar
im te hɨm mekre tɨwei me God mɨt profet
newisɨm hɨram mamnen. Menmen im
matɨp, "Mɨt kerek hɨr hanhan nanwenɨpi
niuk mɨr, hɨr au nanwenɨpi niuk me God
me menmen hɨrak kerekyeiyem."

2

Pol katɨp hɨm me Krais hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt

* **1:18** 2Ko 4:3; Ro 1:16 * **1:19** Ais 29:14 * **1:20** Ais 19:12, 33:18, 44:25; Jop 12:17 * **1:21** Mt 11:25 * **1:22** Mt 12:38; Ap 17:18, 32 * **1:23** Ro 9:32; 1Ko 2:14 * **1:24** Kl 2:3 * **1:25** 2Ko 13:4 * **1:26** Mt 11:25; Jo 7:48; Je 2:1-5 * **1:29** Ro 3:27; Ef 2:9 * **1:30** Jer 23:5-6; Jo 17:19; 2Ko 5:21 * **1:31** Jer 9:24; 2Ko 10:17 * **2:1** 1Ko 1:17

1 *Nai yinan, nɨpaa hi han hɨri yi mɨt
miyapɨr, hi hetpi God hɨm mɨrak yaaim, hi
ap atɨp heriuwe hɨm me mɨt iuwe nertei
menmen iuwe me tɨ au.
2 *Hi hekre han kai hi han kitet hi ap
te etpi menmen ham au. Hi etpi hɨm me
Jisas Krais kerekek hɨrak kaa kentar nu
tentarakɨt kekepai haiu mɨt.
3 *Wɨ nɨpaa hi hau hetikewi hi ap hetpi
har ke mɨtɨk iuwe au. Hi hɨnaain hewaank
hɨm me God te hi hepɨrpɨr.
4 *Hi hetpi hewepiyapɨr hɨm mai, hi ap
te hetpi heriuwe hɨm yaaim me mɨt iuwe
nertei menmen te hi hari han ki keriuw-
erem au. God Hɨmɨn Yaaik kɨrak keteikni
hɨm hi hetpiyem hɨram yaaim. Hɨrak
kɨrɨakem keriuwe menmen iuwe hɨrak
kekepa hi hɨrɨakem me yi mɨt miyapɨr.
5 Hɨrak kɨrɨak menmen im te yi yertei
hɨram ap hɨm weinɨm me mɨt hɨr natɨp hɨr
iuwe keriyen au. Hɨram menmen iuwe me
God te yi yisesim.

God Hɨmɨm Yaaik kekepai haiu mertei menmen mɨrak

6 *Me wɨ hi hetike mɨt aposel han haiu
mau nɨmɨn ke mɨt, hɨr nertei menmen me
God werek werek, haiu matɨp hɨm yaaim
mɨre mɨt iuwe. Hɨm mai hɨram ap hɨm me
mɨt iuwe nau tɨ ik hɨr naanmɨprai haiu mɨt
au. Hɨr nantike hɨm mɨr maain nanɨwaank
nanɨt.
7 *Te menmen hi hetpiyem, hɨram men-
men nɨpaa God kɨsawɨnem. Nɨpaa hɨrak
ap kɨrɨak tɨ ketike nepni wen au, hɨrak
han kitet kakɨkepai haiu mɨt haiu mamu
mamtikerek mamɨt menmen mɨrak yaaim,
te hi hetpim.
8 *Ap te mɨtɨk kei kiutɨp ke mɨt iuwe
hɨr nau tɨ naanmɨprai haiu mɨt, hɨr nertei
menmen im me God au. Hɨr nerteiyem te
nɨpaa hɨr ap te nanɨt Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas
ke wit ke God, hɨr nanwenkekik kaku nu
tentarakɨt hɨrak kaki taau.
9 *Te in ek haiu mertei hɨm nɨpaa ein
mɨt profet hɨr newisɨm mau tɨwei me God
hɨram yaaim. Hɨram matɨp,

"God epei kɨrɨak menmen yaaim me
mɨt miyapɨr kerek hanhan God hɨr
nanisesik.
Menmen im mɨt miyapɨr ap nɨrem, hɨr ap
nemtewem, hɨr ap han kitet hɨram
mepu au."

10 *God epei keteiknai menmen im hɨrak
kɨrɨakem keriuwe Hɨmɨn kɨrak Yaaik. God
Hɨmɨn Yaaik kɨr menmen yapɨrwe. Hɨrak
kertei menmen mau mekre han ke God
Haai.
11 *Mɨtɨk keimɨn kertei menmen mɨtɨk hak
han kitetim a? Au, mɨtɨk hɨrekes hɨmɨn
kɨrak kerteiyem kerekek. Mar im, mɨt
hɨr ap nertei menmen mekre han ke God
au. God Hɨmɨn Yaaik kerekek kerteiyem
kewepaiyapɨrem.
12 *God ap kewetai haiu mɨt hɨmɨn ke
kertei menmen me tɨ keremem au. Hɨrak
kewetai Hɨmɨn kɨrak kau ketikerek te
haiu mamɨrtei menmen yaaim God epei
kerekyeiyem weinɨm.
13 *Haiu matɨp menmen im God
kɨrɨakem te haiu ap matɨp meriuwe hɨm
mɨt ne tɨ nepei netpaiyem haiu misesim
au. Haiu matɨp meriuwe hɨm God Hɨmɨn
Yaaik ketpaiyem. Haiu mewepyapɨrem
matɨp mɨt kerek God Hɨmɨn Yaaik kewi
haiu metporem.
14 *Mɨt miyapɨr kerek God Hɨmɨn Yaaik
ap te kau kekre han kɨr, hɨr hekrit hekrit
neweikɨn sip newet God hɨm mɨrak nentar
hɨr nepei natɨp hɨram enum weinɨm. Hɨr
ap nemtau hɨm mɨrak han kitetim nen-
tar God Hɨmɨn Yaaik ap kewi kekepi hɨr
nerteiyem au.
15 *Mɨt miyapɨr kerek God Hɨmɨn Yaaik
kau kekre han kɨr, hɨr nemtau han kitet
menmen yapɨrwe me God. Te mɨt han
kerek God Hɨmɨn Yaaik ap kau kekre han
kɨr hɨr ap nertei werek han ke mɨt kerek
God Hɨmɨn Yaaik kau kekreri taau. Te hɨr
nepɨtari menmen me God.
16 *Haiu mertei hɨm im hɨram yaaim
mentar nɨpaa mɨt profet hɨr newisɨm mau
tɨwei me God hɨram matɨp,

"Mɨtɨk kei kiutɨp ke mɨt yapɨrwe ap kertei
menmen God han kitetim au.
Hɨrak ap te kaktɨp God menmen kakɨkepik
kakriuwerem taau." Hɨm im hɨram
yaaim, te haiu mɨt nɨrak han kitet
me menmen im me God mar ke Krais
hɨrekes han kitetim.

3

Pol kene mɨt miyapɨr neit Korin kentar hɨr nenke hasini

1 *Nai yinan, nɨpaa hi hau hetikewi hi ap
hetpi heriuwe hɨm hi atɨp mɨt kerek God
Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kɨr au. Yi yɨre
nɨkerek ne God te hi hetpi heriuwe hɨm
hi atɨp mɨt ap God Hɨmɨn Yaaik kau kekre
han kɨr hentar yi yɨre nɨkerek me menmen
Krais keteikɨn mɨt em hɨr enisesim.

* **2:2** Ga 6:14 * **2:3** Ap 18:9; 2Ko 10:1 * **2:4** 1Te 1:5 * **2:6** Ef 4:13; Fl 3:15 * **2:7** Ro 16:25; Kl 1:26 * **2:8** Lu 23:34; Je 2:1 * **2:9** Ais 64:4 * **2:10** Mt 13:11 * **2:11** Pro 20:27 * **2:12** Jo 16:13-14 * **2:13** 1Ko 2:4 * **2:14** Jo 8:47, 14:17; 1Ko 1:23 * **2:15** 1Jo 2:20 * **2:16** Ais 40:13; Ro 11:34 * **3:1** Jo 6:12 * **3:2** Hi 5:12-13; 1Pi 2:2

2 *Menmen hi nepei hetpiyem hɨram
mɨre nɨm. Hɨm mai hɨram ap mɨre men-
men mɨt miyapɨr iuwe nanɨm mentar han
ki ap kitet hɨm yaaim im werek werek au.
Nɨpaa ere in yi yarek yarek.
3 *Yi ap han kitet hɨm yaaim im werek
werek wen au yentar yi yises han ki ke
nɨpaa ein. Hi hertei menmen im hentar
yi yetike ni yinan yi hemkre menepam
menmen yenehan yenterim. Te hi hertei yi
wen yises han ki ke nɨpaa yar ke mɨt enun
God Hɨmɨn Yaaik ap kau kekre han kɨr au.
4 *Hi hetpi menmen im hentar yi mɨt
yenke hasini. Mɨt han pɨnan ne yi mɨt
yi yatɨp, "Haiu mises hɨm me Pol." Mɨt
han en natɨp, "Haiu mises hɨm me Apolos."
Menmen im meteikno yi yises han ki ke
nɨpaa ein yar ke mɨt God Hɨmɨn Yaaik kau
kekreri au.
5 Yi yenmak yi yenke hasini me hi hetike
Apolos a? Yi han kitet Apolos hɨrak Mɨtɨk
Iuwe kɨre Krais a? Yi han kitet hi Pol hi
Mɨtɨk Iuwe hɨpre Krais a? Au! Hawɨr
mɨtɨkɨt weinɨkɨt hawɨr wɨrɨak menmen
war ke God kehimɨtenai haiu mɨt niutɨp
niutɨp mɨrɨakem. Hawɨr wɨrɨak menmen
me God, God kekepi yi yises hɨm mɨrak
keremem.
6 *Hi hinɨn han hewepyapɨr hɨm yaaim
me God har ke mɨtɨk kamɨr rais yehes mau
ni. Maain Apolos kan kisɨsa ketpi hɨm
meiyam me God. Menmen hɨrak kɨrɨakem
hɨram mar ke mɨtɨk hɨrak keit tɨpar keiyɨm
ken kewenem kempep. Mar im God hɨrak
kenipem mewo, te hɨrak kɨkaap hɨm mɨrak
men mekre han ki.
7 Mɨt kerek ninɨn nan netpi me God hɨr
nar ke mɨt namɨr rais yehes, hɨr mɨt weinɨn
keriyen. Mɨt kerek nɨkaru nan netpi hɨm
ham yaaim hɨr nar ke mɨt newen tɨpar
nempep, hɨr mɨt weinɨn keriyen. God
kerekek hɨrak Iuwe kentar hɨrak kenipem
hɨram mau mekre han ki mamkepi yi yis-
esim werek werek.
8 Mɨt kerek ninɨn newepyapɨr hɨm me
God hɨr nar ke mɨt namɨr rais yehes. Mɨt
han nɨkaru newepyapɨr hɨm me God nar
ke mɨt newen tɨpar nempep. Menmen hɨr
nɨrɨakem hɨram mɨpɨram. Maain God kak-
wet mɨt menmen miutɨp miutɨp mamrer
menmen yaaim hɨr mɨrɨakem.
9 *Hawɨr wetike God haiu mɨrɨak men-
men miutɨp. Yi mɨt yi yɨre ni God kamɨr
rais yehes mekrerem o yi yɨre wɨnak hɨrak
kimaak. Te yi ap ne Apolos o hi Pol au. Yi
ne God keriyen.

Mɨtɨk kewepyapɨr hɨm me God hɨrak kɨre hɨrak kime wɨnak

10 *Hi hɨre mɨtɨk hi hertei werek hime
wɨnak mei yapɨrwe. Wɨ nɨpaa hi han yi
mɨt, God kekepa hi hewepyapɨr hɨm mɨrak.
Menmen hi hɨrɨakem mekre nɨmɨn ke yi
mɨt hɨram mar ke hi hemiun teinɨk me
wɨnak. Mɨt han nepnen netpi hɨm ham
yaaim me God hɨr nɨrɨak menmen mar ke
mɨt nime wɨnak kentar teinɨk hi epei hekin
hei yem hamɨr. Yi mɨt yi naanempre hɨras
me menmen yi yɨrɨakem mises menmen hi
epei hetpiyem.
11 *Hi hewepyapɨr hɨm me Jisas krais
men yi mɨt, yi yisesik te hɨrak kerek kekepi
yisesik iuwe yar ke teinɨk mɨkaap wɨnak
mɨnanek hɨrak kerp.
12 Hi hetpi yi mɨt kerek yɨrɨak menmen
me God. Mɨt han ne yi mɨt yi yɨrɨak
menmen yaaim. Menmen im hɨram mar
ke yi yime wɨnak yaaik yesɨsɨwem yeriuwe
menmen yaaim gol, silva o nan yaaim. Mɨt
han ne yi mɨt kerek yɨrɨak menmen me God
te yi ap yɨrɨakem werek werek yi yar ke
mɨt nime wɨnak enum yeriuwe menmen
enum mɨre nu yipep mamɨp o hɨnaan tɨwei
o nepipe maa.
13 *Maain wɨ God skelim haiu mɨt
miyapɨr, menmen yi yɨrɨakem me God
hɨram mamwepyapɨr hɨremes hɨram
yaaim o au enum mar ke nepipe maa. Me
wɨ im si mamnen si mamɨtnen mamɨm
menmen mamteikɨn menmen mar im: Mɨt
hɨr nɨrɨak menmen yaaim me God hɨram
mamu mamɨt. Si ap te mamɨm au.
14 Menmen mɨt hɨr nɨrɨakem me God
hɨram yaaim si ap te mamɨm au. Maain
God kakwetɨr menmen yaaim mamrerim.
15 Te menmen mɨt hɨr nɨrɨakem me God
hɨram enum si tatɨm tatnepim, God ap te
kakwetɨr menmen mamrerim taau. Hɨr
nani au, God kakɨkepi kaktorhis nanu nan-
tikerek kakɨr ke mɨtɨk si taak wɨnak kɨrak
hɨrak kesiuknen ken nɨmɨn kekotɨt mɨte
nɨkerek keriyei keri ketpaan ken witeik.

Haiu mɨt miyapɨr ne God haiu mɨre wɨnak yaaik God kau kekrerek

16 *Yi mɨt miyapɨr yi han kaa yi yɨre
wɨnak yaaik ke God a? God Hɨmɨn Yaaik
kan kau kekre han ki.
17 Mɨt kerek hɨr nanɨwaank wɨnak eik ke
God, maain God hɨrak kakɨwaank mɨt in
kentar wɨnak kɨrak hɨrak yaaik. Yi hɨras yi
yɨre wɨnak kɨrak keriyen. Te yi naanempre
han ki te yi yɨrɨak enum au, yi eiyɨnke
hasini au. Yi eikiyan eiyu niutɨp.

Haiu ap mamwenɨpi niuk me mɨtɨk hak au.

* **3:3** 1Ko 1:10-11, 11:18 * **3:4** 1Ko 1:12 * **3:6** Ap 18:4, 11, 19:1 * **3:9** Mt 13:3-9; Ef 2:20-22 * **3:10** 1Ko 15:10; 2Pi 3:15 * **3:11** Ais 28:16; 1Pi 2:4-6 * **3:13** 1Ko 4:5; 2Te 1:7-10 * **3:16** 1Ko 6:19; 2Ko 6:16

18 Yi ap eiwises hɨras me menmen yi
han kitetim hɨram yaaim. Mɨtɨk kei kiutɨp
kekre nɨmɨn ke yi mɨt han kitet hɨrak mɨtɨk
iuwe, hɨrak kertei iuwe, hɨrak ekweikɨn sip
ekwet menmen im me tɨ. Hɨrak kakrɨak
menmen im te mɨt ne tɨ nantɨp hɨrak mɨtɨk
enuk ketaritari han ken sip. Hɨrak kɨrɨak
menmen im te God kaktɨp mɨtɨk ik hɨrak
yaaik hɨrak iuwe.
19 *Hɨrak ekrɨak menmen im ekɨntar
menmen mɨt ap nises God hɨr han kɨtet
hɨram menmen iuwe, God katɨp hɨram
menmen enum weinɨm. Hɨm me God
mekre tɨwei nɨpaa mɨtɨk Jop hɨrak kewisɨm
hɨram matɨp God kewaank mɨt kerek hɨr
han kitet hɨr iuwe, hɨrak kewaanki keri-
uwe menmen hɨr han kitet hɨram yaaim,
hɨrak kerekyorem kar ke mɨtɨk kenep sak
kekre hei hɨrak kɨwapɨnem keriuwe haak
heneik o nu tɨwei.
20 *Mɨtɨk hak kewis hɨm mau tɨwei me
God mɨt nekinaak Sam, hɨrak kewis hɨm
mei matɨp: "Menmen mɨt ne tɨ kerek ap
nises God hɨr han kitet hɨram iuwe, God
katɨp hɨram menmen enum weinɨm."
21 Te yi ap eiwenɨpi niuk me haiu mɨt me
menmen yaaim me God haiu meteikniyem.
Yi eiwenɨpi God kerekek me menmen
yapɨrwe hɨrak kakɨhimɨtanem mamkaap
yi mɨt.
22 Hi Pol, hɨrak Apolos, hɨrak Sifas haiu
metike menmen yapɨrwe mau tɨ o nepni,
menmen mamkepi yi yepu, o wit yaaik
yaino ein wɨ yi yayi, menmen in ek
mepu, menmen te maain mamu, hɨram
menmen yapɨrwe God kehimɨtanem hɨram
mamkepi.
23 Yi yɨre mɨt ne Krais Jisas. Krais Jisas
keke wit ke God kan yi mɨt kɨrɨak men-
men mɨrak, te God kakweti menmen im
menterik.

4

Mɨtɨk Iuwe God skelim mɨt nɨrak nerekyɨwek wok mɨrak

1 *Yi mɨt han ekitet me haiu mɨt
mewepyapɨr hɨm me God mar ik.
Haiu mɨrɨak menmen me Krais, haiu
naanempre menmen yaaim God han
kitetim te haiu mewet mɨt em.
2 *Yi yapɨrwe yertei menmen im mɨt
nɨprɨakem. Mɨtɨk Iuwe kɨnkatɨn mɨt
kerek hɨrak kertei hɨr naanmamre men-
men mɨrak werek werek, hɨrak kehimɨteni
hɨr nanrɨakem.
3 Mar im hi hekre han kai ap han kitet yi
mɨt ne weiwɨk me God o mɨt han ap nises
hɨm me God yi han ekiteta skelim hi me
hi naanmɨpre hɨm me God werek werek o
au. Hɨram menmen weinɨm. Hi hɨre mɨtɨk
kerekek, te hi ap skelim hɨrekes taau.
4 *Hi hepɨtari nɨpaa hi han hatɨp mɨt hɨm
me God, hi herekyi yaaim o hi han kaa
hetpi menmen. Menmen im mekre han ki
o mekre han kai hɨram ap meteikɨn mɨt
hi herekyi menmen yaaim keremem au.
Hi han kitet hi hɨrɨak menmen yaaim te
Mɨtɨk Iuwe God kerekek han ekitet o skelim
menmen hi hɨrɨakem.
5 *Te yi ap skelim mɨt miyapɨr me men-
men hɨr nɨrɨak God em au emɨt! Yi yemerɨr
ere maain Mɨtɨk Iuwe pɨke kaknen. Me
wɨ im, hɨrak kakwepyapɨr menmen hɨram
mɨsawɨn mekre han ke mɨt, menmen hɨr
hanhanem mekre han kɨr hɨr nanrɨakem.
Te God kakwetɨr menmen yaaim o men-
men enum hɨr nɨrɨakem mamrerim.

Mɨt ne wit Korin hɨr newenɨpi niuk mɨr han kitet hɨr mɨt iuwe

6 *Nai yinan, hi epei hatɨp hɨm im me
hi hetike Apolos te yi yertei werek werek
menmen hawɨr wɨrɨakem meteikniyem.
Hɨram menmen im: Yi ap eiweikɨn sip
eiwet hɨm me God. Yi ap han ekitet mɨt
han hɨr iuwe, yi ap einan yipɨr eiwɨrek han
ekitet mɨt han en hɨr enun weinɨn.
7 *Yi ap eirɨak menmen im au emɨt!
Keimɨn kerekyi yi yinɨn mɨt han a? Taau!
God kerekek epei keweti menmen yapɨrwe
yi yisesim yetenenim, te yi yenmak yi yatɨp
yi hɨras yɨrɨak menmen yaaim yeriuwe
menmen mi iuwe a? Hɨram enum emɨt!
8 *Yi mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Korin han
kitet yi epei yeit menmen me God werek
werek. Yi han kitet yi epei yeit menmen
God kewet mɨt em te yi yɨre mɨt iuwe yinɨn
mɨt han, te haiu mɨt aposel au a? Taau!
Yi ap iuwe au, te hi hanhan yi eire mɨt
iuwe te yi eikepai haiu mɨt emtikewi te haiu
yapɨrwe mamre mɨt iuwe.
9 *Hi han kitet God hɨrak kehimɨtenei
haiu mɨt aposel haiu emrɨak menmen
mɨrak te mɨt han kitet haiu mɨkaru. Haiu
mɨre mɨt kerek mɨt ne gavman hɨr newisai
mekre wɨnak enuk netpai nar ik: "Yi yɨre
mɨt enun haiu mamiwep yi yayi." Haiu
mɨt aposel mɨre mɨt kerek mɨt miyapɨr
nau tɨ hɨr netike mɨt ensel neit wit ke
God hɨr nerp nɨrapɨrei, haiu mar ke mɨt
mɨrɨak menmen me God, mɨt newep yɨnk
kewewei.
10 *Mɨt han ne tɨ hɨr natɨp menmen me
haiu mɨt aposel mar im: "Yi mɨt enun
yi yetari menmen, yi keriyen yewepyapɨr
hɨm me Krais." Hɨr netpai hɨm mar im, te
yi han kitet yi hɨras yi yaain yi ne Krais."

* **3:19** Jop 5:13 * **3:20** Sam 94:11 * **4:1** Ta 1:7 * **4:2** Lu 12:42 * **4:4** Sam 143:2 * **4:5** 1Ko 3:8 * **4:6** Ro 12:3 * **4:7** Ro 12:6 * **4:8** Rev 3:17, 21 * **4:9** Ro 8:36; Hi 10:33 * **4:10** 1Ko 3:18

Hɨr netpai im, te yi han kitet yi hɨras yi yaain yentar yi ne Krais. Mɨt han ne tɨ hɨr natɨp haiu aposel haiu mɨt enun weinɨn. Hɨr netpai hɨm mar im, te yi han kitet God katɨp yi mɨt iuwe. Mɨt han ne tɨ hɨr nɨneinai nɨnan yipɨr newɨrek, te yi han kitet hɨr newenɨpi niuk mi a? taauye!

11 *Nɨpaa ere in haiu mɨt aposel mɨrɨak menmen me God haiu mepu enum. Haiu nɨnpɨ mewei ap maam tɨpar o menmen werek werek au. Haiu ap mamɨr laplap o klos mei yaaim au. Mɨt ne tɨ hɨr neit nɨpɨn newep neriuwerem nentar haiu mewepyapɨr hɨm me God. Haiu wit aurei mentar haiu men in men ein mewepyapɨr hɨm me God.

12 *Haiu mɨrɨak wok meriuwe his maiu te haiu naanmɨpre hɨras me menmen. Wɨ kerek mɨt miyapɨr nereitauwɨn, haiu ap metpor enum au. Haiu metpor menmen yaaim. Wɨ hɨr nerekyei enum, haiu mewisi hɨr nerekyeiyem ap merekyor enum au.

13 *Wɨ kerek mɨt nenei neswei hɨm, haiu metpor hɨm main main mamkepi hɨr nanises hɨm me God. Mɨt miyapɨr ne tɨ hɨr han kitet hiu mɨt aposel haiu enun mar ke menmen enum heriyai mɨt newɨrem men teipe wenut eim. Nɨpaa ere in hɨr han kitetei mar im.

Pol kitehi mɨt miyapɨr ne Korin hɨr nanises menmen hɨrak kɨrɨakem

14 Hi ap hewis tɨwei im eiyɨm hetpi yi yɨrɨak enum keremem te hi henipi yi yɨnk enuk au. Hi hewisɨm te hi hewɨrnak hekteni henteri yi yɨre nɨkerek nai hi hanhan heriuwi.

15 *Mɨt yapɨrwe hɨr nanɨnen nanɨtpi hɨm me Jisas Krais, hɨr ap nanre haairer ni au. Hi kiutɨp hɨre haai ki kerekek hentar yi yinɨn yises hɨm me God me wɨ nɨpaa hi hinɨn han hetpi hɨm yaaim me Jisas krais.

16 *Te hi hetpi hɨm manp, yi eiyises menmen hi hɨrɨakem.

17 *Hi hɨre haai ki hi han kiteti, te hi heriuwet Timoti hɨrak ken yi mɨt te hɨrak kakɨkepi yi eirɨak menmen hi epei hetpiyem. Timoti hɨrak kɨre nɨkan kai hi hanhan heriuwerek hentar hi hari han kɨrak hekepik hɨrak kises hɨm me God werek. Hɨrak mɨtɨk yaaik kises hɨm mɨrak. Hɨrak pɨke kaktɨp kakɨkekyi han ki me menmen hi hisesim me wɨ kerek hi hɨrɨak menmen me God. Hi ewepyapɨr menmen im merer wit wit atɨp mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me God hi hetporem.

18 Mɨt han ne yi mɨt hɨr han kitet hɨr mɨt iuwe te hɨr natɨp hi ap hanhani pɨke anen ari yi mɨt au. Te hɨr nari han ki neriuwe hɨm im, te yi eiweikɨn sip eiwet hɨm mai.

19 *Te hi hetpi. Mɨtɨk Iuwe God hanhan te hi anen ari yi mɨt, te menep hi anen. Hi anen te hi ap hemtau hɨm me mɨt in hɨr han kitet hɨr mɨt iuwe. Hi anen ari hɨr nɨrɨak menmen God hɨrak kekepi keriuwe menmen mɨrak o au.

20 *Haiu mertei menmen God kerekyei haiu mɨt mɨrɨakem hɨram ap me hɨm enum weinɨm weise tɨpar o mewisesik au. Hɨram menmen iuwe me God kerekek mekepai. Mar im haiu mamɨrtei hɨr nekepi o hɨr mɨt enun weise tɨpar.

21 Yi han han mekam? Yi hanhan wɨ kerek hi anen hi eiwep erekeyi enum eiyɨntar yi ap eiyises hɨm mai, o au en, yi hanhan hi anen arekeyi menmen yaaim hanhani eiyɨntar yi epei yemtau hɨm mai yi yisesim. Yi han ekitet menmen yi yɨrɨakem, yi eiweikɨn sip eiwetɨwem te maain hi anen hi han yaaik eriuwerem.

5

Hɨm me mɨtɨk keit mɨte pe haai kɨrak keit wit Korin

1 *Hi hemtau mɨt han nan in hɨr netpi nisesi nanre yi mɨt ne God ein yi yɨrɨak enum. Hɨr nɨr mɨte piutɨp pe mɨtɨk hak hɨre wɨrɨak enum wepu wetike mɨtɨk hak. Hɨr wik nɨrɨak menmen enum kerek mɨt ap nises hɨm me God hɨr nɨnapen nanisesim. Mɨtɨk iuwe kiutɨp kekre nɨmɨn ke yi mɨt epei keit mɨte ip pe haai kɨrak, hɨrak kɨwaai ketikerep hɨr neitan.

2 Te yi yenmak yi han kitet God kaktɨp yi yaain a? Taauye! Yi yɨnk enuk eiriuwe menmen im yi han ekitetik yi eikɨtek, yi eiyɨpɨr mɨtɨk ik kerek kɨrɨak menmen enum hɨrak eknopɨn eikeipni.

3 *Hi ap hepu hetikewi au, te hi han kiteti. Hi epei han kitet mekam hi arɨakem. Hi ekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais, hi hetpi menmen hi arɨak mɨtɨk ik em, kerek kɨrɨak menmen im enum. Hi hetpi har ke hi hetikewi haiu mepu.

4 *Hi han kitet menmen im. Maain yi eirerik eiyu wit kiutɨp eiwenɨpi niuk me God, hi han kiteti wɨ yi eirerik eirɨak menmen im. Hɨram mamɨr ke hi hahu etikewi te menmen iuwe me Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas mamu mamtikewai.

5 *Hi hetpi me wɨ im, yi eiyɨpɨr mɨtɨk ik eknopɨn ekɨkeipni, hɨrak kɨre hɨrak kakno his me Seten hɨrak kakɨwaank yɨnk kɨrak te God kakɨkaap hɨmɨn kɨrak kaktɨwekhis me wɨ Mɨtɨk Iuwe Jisas pɨke kaknen.

* **4:11** 2Ko 11:23-27 * **4:12** Ap 18:3; 1Ko 9:14-15; 2Te 3:8; Sam 109:28; Mt 5:44 * **4:13** Kra 3:45 * **4:15** Ga 4:19 * **4:16** 1Ko 11:1; Fl 3:17; 1Te 1:6 * **4:17** Ap 19:22 * **4:19** Ap 18:21 * **4:20** 1Ko 2:4 * **5:1** Lev 18:7-8; Diu 22:30, 27:20 * **5:3** Kl 2:5 * **5:4** Mt 16:19; 2Ko 13:10 * **5:5** 1Ti 1:20; 1Pi 4:6

Mɨt ne Korin nanɨpɨr mɨtɨk enuk kɨrɨak enum kaknopɨn

6 *Hɨram enum te hi han kitet yi yaain te yi han yaaik yewis menmen im enum mekre nɨmɨn ke yi mɨt. Yi han kitet menmen im. Sak haak kerek ke wapɨk (o kewekwaai) hɨram menmen kike, te hɨram mamɨwaank sak naan mɨrak mɨt ap te nanɨm taau. Hɨr nanwɨrem mamno mamɨkre hei mamɨt. Yi eiwis menmen enum mar ke mɨtɨk ik kɨrɨakem, maain mɨt han nanisesim nanɨwaank hɨras nanɨt.

7 *Au emit! Yi eiyipɨr menmen enum im mekre nɨmɨn ke yi mɨt emno. Hɨram enum mamɨwaank hɨmɨn ki mamɨr ke sak haak kerek ke wapɨk (o kewekwaai) kewep keneises sak naan. Yi eiyipɨr menmen enum im emno te yi eire sak naan yaaim. Yi eirɨak menmen im eiyɨntar yi mɨt yaain. Yi eirɨak menmen im eiyɨntar Krais hɨrak kewepwar hɨrekes kewis mɨt hɨr newenkekik kau nu tentarakɨt kaa kɨre sipsip kau kɨnaan te hɨrak kakɨsak menmen enum haiu mɨt mɨrɨakem.

8 *Te haiu emweikɨn sip emwet menmen enum haiu mɨrɨakem hɨram emno. Haiu menmen im hɨram emno te hɨram mar ke menmen mɨt ne Juda nɨrɨakem. Nɨpaa hɨr newɨr yis men witeik ap newisɨm mekre bret mɨr. Menmen im mehimɨteni hɨr neweikɨn sip newet menmen enum me wɨ Pasova. Haiu mamrɨak menmen im mamweikɨn sip emwet menmen enum te haiu mɨt yaain, haiu ap mamtɨp weise tɨpar au. Hɨm yaaim keremem.

9 *Nɨpaa hi hewisi tɨwei ham hi hetpi yi ap eiyises mɨt kerek hɨr netike miyapɨr nariyanhis newenɨnem au emɨt.

10 Hi ap hetpi einopɨn eikeipɨn mɨt miyapɨr ne tɨ hɨr ap nises God. Hɨr nɨrɨak menmen mar im: Hɨr nariyanhis newenɨnem o hɨr hemkre menepam me menmen, hɨr nekintɨp menmen me mɨt han, hɨr newenɨpi niuk me tɨpir. Au, mɨt miyapɨr narik nepu nerer wit wit te yi ap yainaiwɨri ere maain yi yayi yainaaiwɨr tɨ ik.

11 *Mɨt in taau. Hi nɨpaa hewisi tɨwei hi hetpi menmen im. Yi ap eiyises mɨt kerek natɨp, "Haiu mises hɨm me Krais," te yi yɨri hɨr nɨrɨak menmen enum mar im. Hɨr netike miyapɨr nɨrɨran o nariyanhis newenɨnem, hɨr hemkre menepam neriuwe menmen, hɨr wɨ ham nitehi tɨpir mamkepi te hɨr newenɨpi niuk mɨr, hɨr natɨp enum nesiuwe hɨm mɨt han, hɨr naam tɨpar si enum ere hɨr netaritari menmen, hɨr nekintɨp menmen me mɨt han. Hi hetpi yi ap eiwepnak eiyɨm menmen eitike mɨt nar ik mei kike au emɨt!

12-13 **Mekam? Haiu mɨt han ekitet menmen mɨt han hɨr ap ne weiwɨk me God nɨrɨakem a? Taauye! Hɨram menmen me God kerekek. Haiu au. Haiu han ekitet menmen mɨt miyapɨr kerek ne weiwɨk me God neit wit kaiu nɨrɨakem keriyen. Hɨm me God nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei matɨp menmen hi epei hetpiyem. Hɨram im: "Yi eiyɨpɨr mɨtɨk enuk kekre nɨmɨn ke yi mɨt eknopɨn ekɨkeipni."

6

Mɨt kerek nises hɨm me God ap nanri nɨr yinan nanɨno kot au emɨt

1 Me wɨ kerek mɨtɨk kei kiutɨp kekre nɨmɨn ke yi mɨt hɨrak han enuk kakri kɨrak yinak tatno kot, yi yenmak yi yewisɨk hɨrak ken kesiuwe hɨm kɨrak yinak kenerek keit ninaan me mɨt ne gavman ap nises hɨm me God a? Au emɨt! Hɨrak ekinɨn ekno mɨt kerek yises hɨm me God yi eiyɨmtau hɨm mɨrak te yi han ekitetim ere werek te hɨrakɨt etkiyakɨt etu.

2 *Yi han ekitet menmen im. Haiu mɨt miyapɨr ne God, hɨrak kekepai haiu iuwe te maain haiu han ekitet (o skelim) hɨr mɨt miyapɨr kerek ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr nau tɨ ik. Maain yi skelim mɨt miyapɨr nau tɨ ik, te in ek yi yertei werek yi skelim menmen kike im mekre nɨmɨn ke yi mɨt.

3 Yi han ekitet menmen im. Maain haiu skelim mɨt ensel te ik ek haiu han ekitet haiu yaain te haiu skelim menmen mekre nɨmɨn ke haiu mɨt hɨras.

4 Mɨtɨk hak han enuk keriuwe kɨrak yinak, yi yenmak te yi eiwisɨkɨt tatno tatɨrp ninaan me mɨt yi yertei hɨr enun ap ne weiwɨk me God tesɨwor hɨm a? Au emɨt.

5 Hi hewis hɨm tokim mekre tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr te yi yɨnk enuk yeriuwerem. Mekam! Ap te mɨtɨk kei kiutɨp kekre nɨmɨn ke yi mɨt hɨrak ap te han ekitet menmen yaaim werek werek kakɨkepi yi eikiyan eiyu eiyɨt au a?

6 Mar im au. Mɨt han nekre nɨmɨn ke yi mɨt hɨr han enuk nari nɨr yinan nises hɨm me God hɨr neri nen nanɨrp ninaan me mɨt ap nises God au neswor hɨm, te hɨr nankepi nankiyan nanɨt.

7 *Menmen im yi yɨrɨakem hɨram minɨni meriwaank han ki. Yi yetike ni yinan yesiuwehan hɨm, te yi ap eikiyan eiyu han kiutɨp au. Ni yinan hɨr nerekyi enu te yi eino kot au emɨt. Me wɨ ni yinan hɨr

* **5:6** Ga 5:9 * **5:7** Eks 12:21; 13:7; Ais 53:7; 1Pi 1:19 * **5:8** Eks 12:16-20; Diu 16:3 * **5:9** Mt 18:17; 2Te 3:14 * **5:11** 2Te 3:6; Ta 3:10; 2Jo 10 * **5:12-13** Mk 4:11 * **5:12-13** Diu 13:5, 17:7, 22:24 * **6:2** Rev 3:21 * **6:7** Mt 5:39; 1Te 5:15; 1Pi 3:9

nekintɨp menmen mi, yi ap eino kot au emɨt!
8 Te yi ap yɨrɨak menmen im au. Yi
yerekyor enum yesɨwor hɨm. Yi yɨrɨak
menmen ham enum im yi yekintɨp men-
men me ni yinan kerek hɨr netikewi yi yises
hɨm me God.
9 *Yi han ekitet menmen im. Mɨt miyapɨr
kerek enun ap te nanɨno wit kerek God
naanmɨpre mɨt miyapɨr yaain taau. Yi ap
han ekitet mɨt enun nanɨno nanu nantike
God au a? Yi han ekitet hɨr enun nanɨno
wit kɨrak te yi yemipɨn hɨras me menmen
im. Mɨt kerek netike miyapɨr nɨrɨran, o
newenɨpi niuk me tɨpir, o nɨwaai netike
miyapɨr ne mɨt han, o mɨt kerek nɨwaai
netike mɨt han hɨr nɨrɨak enum ap te
nanu nanɨt wit kerek God naanmɨpre mɨt
miyapɨr yaain taau!
10 Mɨt miyapɨr kerek han kitet nankintɨp
menmen me mɨt han o hemkre menepam
menmen mɨr o hekrit hekrit naam tɨpar
si enum ere hɨr netaritari menmen, o hɨr
natɨp enum nesiuwe mɨt han hɨm weinɨm o
hɨr nari menmen me mɨt miyapɨr han, hɨr
mɨt nar ik ap te nanɨno nanu wit kerek God
naanmɨpre mɨt miyapɨr yaain en taau!
11 *Mɨt han nekre nɨmɨn ke yi mɨt nɨpaa
yi yɨprɨak menmen enum mar im te God
Hɨmɨn Yaaik kesak menmen enum mekre
han ki, kehimɨteni yi mɨt nɨrak, hɨrak katɨp
yi yaain yentar yi yises hɨm me Mɨtɨk Iuwe
Jisas Krais, yi nɨrak.

Yi yɨrɨak menmen yaaim yeriuwe yɨnk ki te mɨt nanwenɨpi niuk me God nenterim

12 *Yi yatɨp menmen yapɨrwe kerek God
ap katɨp haiu mɨt ap mamrɨakem au, hɨram
yaaim, te hi hatɨp menmen ham im ap te
mamkepai haiu mamu werek au. Yi yatɨp
menmen im hɨram yaaim haiu mɨrɨakem.
Te hi hetpi hi ap te arɨak menmen ham
im au emɨt hentar hi hɨnapen menmen
im hɨram mamri han kai te hi hanhanem
wɨsenum han kai kakɨnke kakɨnterim.
13 *Yi yatɨp God kɨrɨak menmen te haiu
mamɨm. God kewetai tu te haiu emɨm
menmen keremem. Te yi ap han ekitet
menmen o tu ki hɨram iuwe au. Hɨram
menmen weinɨm! Maain God kaknip men-
men metike yɨnk kaiu hɨram mamu mamɨt.
God kɨrɨak yɨnk kaiu te haiu mamtike mɨt
miyapɨr han ap emrɨakan menmen enum
au emɨt. Haiu emrɨak menmen me Mɨtɨk
Iuwe emwenɨpi niuk mɨrak emriuwe men-
men haiu mɨrɨakem meriuwe yɨnk kaiu.
Mɨtɨk Iuwe Krais, hɨrak hanhan kakɨkepai
kaku kakɨkre han kaiu.
14 *Mɨtɨk Iuwe Jisas kaa te God pɨke
kɨkɨak. Maain haiu mami, God pɨke
kakɨkekyei haiu mɨt yɨnk kaiu keriuwe
menmen mɨrak iuwe.
15 *Yi han ekitet menmen im. Yɨnk kaiu
hɨrak pɨnak pɨnak ke yɨnk ke Krais. Yi han
kitet hɨrak yaaik te haiu meit yɨnk kaiu
hɨrak ke Krais, haiu mamno mamɨt mɨte
enu rumaa haiu mamɨtan a? Taauye!
16 *Yi han ekitet menmen im. Mɨtɨk hɨrak
keit mɨte enu wori mɨt his wewenem hɨrak
ketikerep hɨr nɨre yɨnk kiutɨp. Kekre tɨwei
mɨt newisɨm God katɨp me mɨt hɨr netike
miyapɨr hɨr neitan. Hɨrak katɨp, "Hɨr wik
nɨre yɨnk kiutɨp."
17 *Te mɨt miyapɨr kerek nises Mɨtɨk
Iuwe Krais, hɨr han kɨr kiutɨp ketikerek.
18 Yi einopɨn eikeipɨn menmen enum
mɨt netike miyapɨr hɨr nɨrɨakem, hɨr
nariyanhis keriyen newe+nem nɨwaai yeno
miutɨp. Menmen enum ham mɨt miyapɨr
hɨr nɨrɨakem, hɨram ap mamɨwaank yɨnk
kɨr au. Te mɨt miyapɨr kerek nariyanhis
newenɨnem, hɨr nanɨwaank hɨras.
19 *Yi han ekitet yɨnk ki hɨrak kɨre wɨnak
God kehimɨtanek hɨrak kɨrak yaaik, Hɨmɨn
kɨrak Yaaik kerek hɨrak keweteiyek, hɨrak
kau kekrerek. Yɨnk ki hɨrak ap ke yi mɨt
keriyen au.
20 *Hɨrak yɨnk ke God kentar hɨrak epei
kesiuwe Nɨkan kɨrak kaa kentar nu ten-
tarakɨt kekepai haiu mɨt kaktaihis. Te haiu
emwenɨpi God emriuwe menmen haiu
mɨrɨakem emɨntar menmen im iuwe hɨrak
kerekyaiyem kekepai keriuwerem.

7

Hɨm me mɨt nantike miyapɨr nanɨtano

1 In ek hi hewisi hɨm me menmen nɨpaa
yi yewis tɨwei yi yitauhiyem. Yi yatɨp
hɨram yaaim mɨt ap neit miyapɨr o au?
2 Te hi hanhan yi mɨt niutɨp niutɨp yeit
miyapɨr ni nereri, yi miyapɨr niutɨp eiyɨt
mɨkan ni nereri. Hi etpi menmen im hen-
tar mɨt miyapɨr nerer wit wit hɨr nisesan
nɨrɨran, te hi hɨnapen yi han ekitet eirɨak
menmen hɨr nisesim au emɨt!
3 Mɨtɨk keit mɨte pɨrak hɨrak ekwisiye hɨr
enyawan enwaai yeno miutɨp. Mɨte nepei
weit mɨtɨk kɨre hɨre euwisɨk hɨr enyawan
enwaai yeno miutɨp.
4 Hi hatɨp menmen im hentar mɨte
hɨre ap naanmɨpre yɨnk kɨre weinɨk au.
Mɨtɨk kɨre naanmɨprewek. Mɨtɨk hɨrak ap
naanmɨpre yɨnk kɨrak weinɨk au. Mɨte
pɨrak kerepep naanmɨprewek.

* **6:9** Ga 5:19-21; Ef 5:5; Rev 22:15 * **6:11** Ta 3:3-7 * **6:12** 1Ko 10:23 * **6:13** 1Te 4:3-5 * **6:14** Ro 8:11; 1Ko 15:20; 2Ko 4:14 * **6:15** Ro 12:5; Ef 5:30 * **6:16** Jen 2:24; Mt 19:5 * **6:17** Jo 17:21-23; Ro 8:9-11; Ga 2:20 * **6:19** 1Ko 3:16 * **6:20** 1Ko 7:23; 1Pi 1:18-19; Fl 1:20

5 Mɨtɨk o mɨte hɨr ap nɨrɨran nanyawan
nanwaai yeno miutɨp au emɨt! Hɨram
yaaim hɨr ap nanyawan me wɨ mei kike
au hɨr natɨpan nar ik: “Hawɨr ap wiyawan
me wɨ meiyam kike au te hawɨr witehi
God me menmen.” Maain hɨr nitehi God
me menmen im epei au, hɨr hanhan pɨke
enyawan te Seten ap kakri han kɨr te hɨr
nanɨno nanriyanhis nanwenɨnem nantike
mɨt miyapɨr han.
6 Hɨm im hi hetpiyem, hi ap hetpi God
katɨp yi mɨt niutɨp niutɨp eitike miyapɨr
eiyɨtan au. Hi hetpi han ki yi eiyisesim.
7 *Hi hanhan mɨt miyapɨr hɨr nanu
weinɨm nanɨr ke hi hau weinɨm im, te God
epei kerekyei haiu mɨt han in han ein. God
kɨrɨak me han hɨr hanhan nanɨt miyapɨr.
God kerekyei haiu mɨt han au haiu mamu
weinɨn.
8 Hi hatɨp mɨt miyapɨr kerek ap neitan
au, o miyapɨr kerek mɨkan nɨr epei naa.
Hɨram yaaim te yi yayu weinɨm yayɨr ke hi
hepu weinɨm im.
9 *Yi ap te yewenɨn han ki yi hanhan
eiwaai eitike mɨt o miyapɨr han, hɨram
yaaim te yi yayɨtan. Hɨram enum te yi
yayu weinɨm te yi hanhan eiwaai eitike mɨt
miyapɨr han. Eim em au enum emɨt!
10 *Hi hetpi yi mɨt miyapɨr kerek epei
yeitan hi hetpi hɨm iuwe yi miyapɨr ap
einaaipɨs mɨkan ni. Hi kerekek hetpi hɨm
im au. Mɨtɨk Iuwe ketpo te hi hetpiyem.
11 Miyapɨr kerek nɨnaipɨs mɨkan nɨr hɨr
ap te nanɨt mɨt han au emɨt, o au en hɨr
pɨke enɨno enɨt mɨkan nɨr keriyen. Yi mɨt
ap te yainaaiwɨr miyapɨr ni.
12 Hi hɨrekes hetpi yi mɨt miyapɨr hanhan
menmen im. Mɨtɨk Iuwe Krais ketpewem
au. Hi hɨrekes han kitetim. Mɨtɨk kerek
kises hɨm me God hɨrak epei keit mɨte
kerek ap wises hɨm me God, hɨre han-
hanek hɨre wen wau wetikerek, hɨrak ap
te kakneiniye kaknaiwɨrep taau. Au, hɨrak
ekwisiye hɨre ewu eutikerek.
13 Mɨte kerek wises hɨm me God epei
weit mɨtɨk kerek ap kises hɨm me God,
hɨrak hanhan wen kau ketikerep, hɨre ap
waunaiwɨrek au emɨt!
14 Hɨre ap wauneinɨk waunaiwɨrek
wawɨntar God epei katɨp mɨtɨk ik ap kises
hɨm me Krais, hɨrak kehimɨtanek kentar
mɨte pɨrak hɨre wises hɨm me Krais werek
werek. Mɨtɨk ap kaknaain mɨte pɨrak
kaknaiwɨrep kakɨntar God katɨp mɨte
hap hɨre ap wises hɨm me Krais, hɨrak
kehimɨtanep wentar mɨtɨk kɨre hɨrak kises
hɨm me Krais werek werek. Hɨm im hɨram
yaaim te nɨkerek ni God katɨp hɨr yaain.
Hɨm im hɨram enum memipɨn hi hetpiyem
te God kaktɨp nɨkerek ni hɨr enun nɨre
nɨkerek ne mɨt miyapɨr ap nises hɨm me
Krais. Te hɨm im hɨram yaaim, God katɨp
hɨr yaain.
15 *Mɨt o miyapɨr ap nises hɨm me Krais,
hɨr hanhan nanɨnaaiwɨr mɨt o miyapɨr
nɨr kerek nises hɨm me Krais, hɨr ap te
nenipi hɨr nanu nantikeri au emɨt! Yi
eiwisi hɨr nanɨnaiwɨi. Mɨte kerek wises
hɨm me Krais, mɨtɨk kɨre kɨnapen kaku
kaktikerep, hɨre ap te wauri han ke mɨtɨk
kɨre kaku kaktikerep au emɨt! Mɨtɨk kerek
kises hɨm me Krais mɨte pɨrak wɨnapen
wawu wautikerek ap te kakri han kɨre
te hɨre wawu wautikerek au emɨt. God
kehimɨtenai haiu mɨt miyapɨr nɨrak te haiu
emises menmen yaaim emtike mɨt miyapɨr
han emkiyan emu emɨt.
16 *Mɨte hap hɨre wepɨtari menmen im.
Hɨre wautike mɨtɨk kɨre ap kises hɨm me
Krais hɨr wen nekiyan nau hɨre wauri han
kɨrak werek te hɨrak kakises hɨm me Krais
o au. Mɨtɨk hak hɨrak kepɨtari menmen im.
Hɨrak kaktike mɨte pɨrak kerek ap wises
hɨm me Krais, hɨr wen nankiyan nanu,
hɨrak kakri han kɨre te hɨre wawises hɨm
me Krais o au. Te yi han ekitet werek
werek menmen God hanhan yi eiyisesim
eirɨakem.

Haiu emu emises menmen haiu mɨrɨakem me wɨ nɨpaa God kehimɨtenai haiu mɨt miyapɨr nɨrak

17 *Hi hetpi hɨm miutɨp im. Yi mɨt
miyapɨr niutɨp niutɨp eiyu eiyises menmen
kerek Mɨtɨk Iuwe Krais kehimɨtaniyem. Yi
eiyisesik eiyu eiyɨr ke nɨpaa wɨ hɨrak kari
han ki yi yisesik. Hi hatɨp mɨt miyapɨr
kerek nerer wit wit hɨr nises God hi hetpor
har ik.
18 Mɨt kerek nɨpaa God kari han kɨr hɨr
nises hɨm mɨrak, hɨr mɨt han epei nerekir
yɨnk kɨr, hɨr ap te nanɨsak menmen im
meteikɨn mɨt hɨr ne weiwɨk me Isrel au
emɨt. Mar im mɨt kerek nɨpaa God kari
han kɨr hɨr nises hɨm mɨrak, hɨr mɨt ap
nerekir yɨnk kɨr, hɨr ap hanhan nanwis
mɨt nanrekir yɨnk kɨr te hɨr nanre mɨt ne
weiwɨk me Isrel au emɨt.
19 *Menmen im me mɨt hɨr nerekir yɨnk
ki, hɨram menmen weinɨm. Mɨt hɨr ap
nerekir yɨnk ki hɨram menmen weinɨn.
Hɨram ap mamkepi te God kaktɨp yi yaain
au. Menmen iuwe hɨram menmen im: Yi
eiyu eiyises hɨm kerek God ketpi yi eiyis-
esim.
20 Mɨt hɨr enu enɨr ke nɨpaa wɨ God kari
han kɨr hɨr nises hɨm mɨrak.

* **7:7** Mt 19:12 * **7:9** 1Ti 5:14 * **7:10** Mt 5:32, 19:9
* **7:19** Ro 2:25; Ga 5:6, 6:15
* **7:15** Ro 14:19 * **7:16** 1Pi 3:1 * **7:17** 1Ko 7:20, 24

21 Yi ap hanhan eiriuwe menmen im:
N+paa God kari han ki yi y+r+ak menmen
me m+t+k hak yi yeit pewek mererim au, yi
y+re slev, h+ram menmen wein+m. Yi han
enuk yeriuwe menmen im au. Te maain
h+r nanwisi yi yainaiw+ri yi yayu wein+m,
yi eino han yaaik eiyu eiriuwerem.
22 *M+t+k kerek h+rak slev k+r+ak men-
men me m+t+k iuwe kerek naanm+pr+wek
h+rak ap kak+t pewek mererim au, me w+
God kari han k+rak h+rak kises h+m me
Krais, h+rak k+re m+t+k yaaik keit pewek me
M+t+k Iuwe God. M+t+k kerek kepu yaaik
ap m+t+k hak naanm+prewek, me w+ God
kari han k+rak h+rak kises h+m me Krais,
h+rak k+re m+t+k ke M+t+k Iuwe God, h+rak
kakr+ak menmen m+rak wein+m.
23 Jisas kaa hemkre mewen. Me menmen
im God epei kew+r menmen w+senum te
p+ke ketihis yi m+t. Te yi ap eiwis m+t h+r
nanmitip+n nanriuwe h+m m+r nanri han
ki te yi eiyises han k+r au em+t!
24 T+s, nai yinan haiu wen mamtike God
mamu han kiut+p, haiu wen mepu mar ke
haiu mepu me w+ n+paa God kari han kaiu
haiu misesik.

H+m me miyap+r h+r ap neit m+kan h+r netike miyap+r m+kan n+r epei naa

25 *In ek hi ewisi h+m me miyap+r h+r ap
neit m+kan. Hi ewisiyem entar yi n+paa
yitauhiyem. M+t+k Iuwe Krais ketpo h+m
hi etpiyem au, te hi hetpi han kai me
menmen im. God epei hanhana kerekyo
yaaim kekepa hi han kitet menmen werek
werek. Te yi eiyises h+m mai h+ram yaaim.
26 Hi han kitet menmen im. H+ram yaaim
te m+t miyap+r nanu wein+m nan+ntar h+m
im em m+t enun ne t+ nerekyei menmen
enum.
27 Yi m+t miyap+r kerek epei yeitan, yi ap
eip+r m+kan o miyap+r ni n+paa yi yetor. Yi
m+t yau wein+m o yi miyap+r yau wein+m,
yi ap yaitike m+t o miyap+r han yi ap
yaiy+tan au em+t!
28 *Yi m+t o miyap+r yi yeitan, yi y+r+ak
menmen enum au. Te hi hetpi men-
men im hentar m+t nerekyi enum h+ram
mam+waank yi m+t miyap+r kerek epei
yeitan. Hi han han menmen enum im
mamnen mamiwep au, te yi yayu wein+m.
29 *Nai yinan, h+r o as me h+m im hi
hewisiyem h+ram mar im. W+ kerek God
kehim+tenai haiu m+t mamu t+ ik h+ram
menep epei au. Yi han ekitet menmen im,
yi eir+ak menmen me God iuwe. In ere
maain m+t epei neit miyap+r kerek n+r+ak
menmen me God nanr+akem w+senum
nan+r ke m+t kerek ap neit miyap+r.
30 M+t miyap+r kerek n+r+ak menmen me
God, h+r n+k+t me menmen, h+r enwei k+n
enre m+t miyap+r kerek ap n+k+t menmen.
M+t miyap+r kerek h+r han yaaik enwei k+n
enre m+t miyap+r han enuk. M+t miyap+r
kerek netenen menmen yap+rwe enwei k+n
en+r ke m+t miyap+r ap netenen menmen.
31 *M+t miyap+r kerek neit menmen me
t+ ik h+r ap hanhan iuwe neriuwerem
nentar menmen me t+ ik maain h+ram
mam+waank mam+t.
32 Hi hanhan yi han kitet mar im: Yi ap
han ekitet menmen me t+ yap+rwe te yi han
kaa menmen me God au em+t! M+t kerek ap
neit miyap+r h+r hanhan nanr+ak menmen
me God keremem. H+r hanhan nanr+ak
God han yaaik kakriuweri.
33 M+t kerek h+r neit miyap+r, h+r han
kitet menmen me t+ h+r nanr+ak miyap+r
n+r han yaaik nanriuwerem.
34 M+t nar ik h+r han kitet menmen wik.
H+r hanhan nanr+ak miyap+r han yaaik
nanriuweri. Miyap+r ap neit m+kan o
miyap+r n+han h+r hanhan nanr+ak men-
men me M+t+k Iuwe. H+r hanhan y+nk
k+r ketike h+m+n k+r h+rak yaaik kakr+ak
menmen me God keremem. Te miyap+r
kerek epei neit m+t h+r hanhan nanr+ak m+t
n+r han yaaik nanriuweri. Te h+r hanhan
neriuwe menmen me t+ ik.
35 Hi ap hetpi menmen im te hi heremir
menmen yi y+r+akem au. Hi hetpiyem
h+ram mamkepi yi eir+ak menmen yaaim
eiyisesim werek werek, te menmen me t+
ap te mamri han ki iuwe me w+ yi y+r+ak
M+t+k Iuwe menmen m+rak.
36 M+t+k kerek ketike m+te h+r nehim+teni
nan+tan, h+rak y+nk enuk kentar h+rak han-
han kakwaai kaktikerep, h+rak kakt+we h+r
nan+tan. H+r ap nanr+ak menmen enum
nan+ntar h+r nan+tan au. H+ram yaaim.
37 M+t+k kiut+p kerek m+t+k hak ap kari
han k+rak te h+rak h+rekes kewen+n han
k+rak ke menmen im, h+rak han kitet
ap hanhan kakwaai kaktike m+te, h+rak
k+napen kaktike m+te h+r nan+tan, h+ram
yaaim.
38 T+s, m+t kerek neit miyap+r h+r neitan,
h+r n+r+ak menmen yaaim. Te m+t kerek
newen+n han k+r ap nan+t miyap+r, h+r
nin+ni n+r+ak yaaim iuwe.
39 *Miyap+r netike m+t n+r h+r nekiyan
nau neit me w+ m+t h+r nau t+ ik. Maain
m+t+k ke m+te h+rak kaki, h+ram werek te
h+re p+ke waw+t m+t+k hak. H+re waw+t
m+t+k hak kerek kises h+m me M+t+k Iuwe
Krais ek. M+t+k keiyak taau.
40 Te hi han kitet menmen im. M+te m+t+k
k+re epei kaa, h+re wawu weiniye h+re han

* **7:22** Fm 16; Ef 6:6; 1Pi 2:16 * **7:25** 1Ti 1:12-13 * **7:28** Lu 21:23 * **7:29** Ro 13:11 * **7:31** 1Jo 2:17 * **7:39** Ro 7:2-3

yaaik wawu. God Hɨmɨn Yaaik kɨrak hɨrak ketpo menmen im.

8

Hɨm me menmen mɨt newepwarem newet tɨpir em

1 *In ek hi ewisi hɨm me menmen kerek mɨt ne tɨ ap nises God newepwarem newet tɨpir em. Hi hewisiyem hentar yi nɨpaa yitauhiyem. Hi hertei yi yatɨp menmen im: "Haiu mertei menmen yapɨrwe." Hi hatɨp hɨm im: Menmen haiu merteiyem weinɨm hɨram merekyei haiu menke perkenum o paan tokik, te haiu han tewenɨnan hɨram mamkepai te haiu yaain emɨr ke Krais.

2 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr han kitet hɨr nertei menmen iuwe, te God kaktɨp hɨr enun ap han kitet menmen o nertei menmen mɨrak werek werek wen au.

3 *Te mɨt miyapɨr hɨr han tewenɨn God hɨrak kaktɨp hɨrak kakɨrtei hɨr mɨt miyapɨr nɨrak.

4 *Te hi hetpi hɨm im me menmen haiu mamɨm kerek nɨpaa mɨt hɨr newepwarem newet tɨpir em. Haiu mertei hɨm im yi yetpim hɨram yaaim. Haiu mertei nu mɨt nimaam newis ninaan mau teinɨk newisɨm merp hankiu eik, hɨram mekrehɨr ke tɨpir, te hɨram mɨre God taau. God kiutɨp kerekek hɨrak kepu.

5 Menmen yapɨrwe mau nepni metike tɨ te mɨt ap nises hɨm me God hɨr natɨp menmen im hɨram mɨre God. God yapɨrwe netike mɨt iuwe yapɨrwe nar ek hɨr nepu, te haiu mɨt mertei menmen im.

6 *God kiutɨp kerekek hɨrak Haai kaiu hɨrak kepu. Hɨrak as o hɨr ke menmen yapɨrwe, haiu mau tɨ te emisesik. Mɨtɨk Iuwe kiutɨp kerekek kepu. Hɨrak niuk mɨrak Jisas Krais. Nɨpaa hɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe meit nepni, menmen mau tɨ. Hɨrak kerekyei haiu meit Hɨmɨn Yaaik kɨrak hɨrak kekepai haiu mepu.

7 Te mɨt han kerek nises hɨm me God hɨr nepɨtari ninaan mau teinɨk hɨram weinɨm. Hɨr han kitet hɨram mepu me wɨ hɨr naam menmen kerek nɨpaa mɨt nen newepwarem newet tɨpir em, hɨr han kitet hɨr naam hɨram mar ke hɨr hɨras newepwarem newet tɨpir em. Te hɨr han kitet God kaktɨp hɨr nɨrɨak enum.

8 *God ap han kitet haiu mamɨm menmen hɨr mɨt newepwarem newet tɨpir em o haiu ap mamɨm. Au hɨram menmen weinɨm. Menmen haiu mamɨm ap te mamrɨak God han kitet haiu mɨt miyapɨr enun au. Menmen haiu ap mamɨm ap te mamrɨak God han kitet haiu mɨt miyapɨr yaain au. Menmen haiu mamɨm hɨram menmen weinɨm.

9 *Hɨram menmen weinɨm te yi naanmamre hɨras me menmen yi yayɨm te yi ap einip mɨt kerek ap nises hɨm me Krais werek werek wen au, hɨr nanɨwaank hɨras. Hɨr nanɨr menmen yi yaam te hɨr yɨnk enuk. Mar im yi yayɨwaank menmen me Krais hɨr nisesim nanɨnterim.

10 Hi hetpi menmen im hentar maain mɨtɨk hak hɨrak kaknen kakrit ti hau hankiu haam menmen kerek mɨt han epei newepwarem newet tɨpir em, hɨrak ap kertei ti han kitet menmen im hɨram weinɨm. Hɨrak han kitet ninaan mau teinɨk hɨram tɨpir. Hɨrak kakrit ti haam menmen te hɨrak han kitet hɨram werek hɨrak kakɨm. Te hɨrak kakɨwaank hɨm me Krais hɨrak kisesim.

11 *Ti haam menmen im hentar ti hertei ninaan mau teinɨk hɨram menmen weinɨm. Te mɨtɨk hak ap kerteiyem au, hɨrak kakɨm menmen hɨrak kakɨwaank menmen me Krais hɨrak kisesim kakɨntar menmen me Krais hɨrak kisesim kakɨntar menmen im hɨrak kaam.

12 Mar im yi epei yɨrɨak Krais menmen enum yentar yi yɨrɨak han ke ni yinan hɨr han kɨr kakɨwaank me menmen yaaim me Krais hɨr nisesim nentar menmen im yi yaam.

13 *Tɨs, hi han kitet menmen kerek hi haam hɨram mamrɨak kai yinak hɨrak kakɨwaank han kɨrak ke menmen yaaim me Krais hɨrak kisesim, hi maain ap te hahɨm menmen im meiyam taau. Hi hɨnapen arɨak kai yinak kakɨwaank han kɨrak kakɨnterim.

9

Pol han yaaik hɨrak nɨpaa ap kari pewek mei me mɨt ne Korin me menmen hɨrak kerekyorem

1 *Hɨm meiyam ap te mamwena me menmen hi hɨrɨakem me God taau. Hi mɨtɨk aposel kerekek, hi epei hɨr Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais. Yi mɨt yises hɨm me Krais yentar menmen me Mɨtɨk Iuwe Krais hi herekyiyem.

2 *Mɨt han hɨr ap han kitet hi aposel hɨram menmen weinɨm. Yi mɨt ne Korin han kitet hi aposel hentar menmen hi hɨrɨakem meteikniyem. Yi hɨras yertei hɨm me Krais te menmen im meteikni Mɨtɨk Iuwe kehimɨtena hi hɨre mɨtɨk aposel kɨrak.

* **8:1** Ap 15:29 * **8:2** Ga 6:3 * **8:3** Ga 4:9 * **8:4** 1Ko 10:19; Ga 4:8; Diu 4:35, 39, 6:4 * **8:6** Mal 2:10; 1Ko 12:5-6; Ef 4:5-6; Jo 1:3 * **8:8** Ro 14:17 * **8:9** Ro 14:13-15; Ga 5:13 * **8:11** Ro 14:15, 20 * **8:13** Ro 14:21 * **9:1** Ap 22:17-18, 26:16; 1Ko 15:8 * **9:2** 2Ko 3:2-3

3 Mɨt kerek hɨr natɨp hi Pol hi ap hɨre
aposel hi hewenɨnor hɨm, hi hetpor hɨm
kerek hi epei hewisiyem.

4 *Hi han kai hi ehɨt menmen me yi
mɨt miyapɨr te hi ahɨm me menmen hi
herekyiyem entar hi aposel. Menmen im
enum a?

5 *Hi ap heit mɨte au, te hi hanhan hahɨt
pei hɨre wises hɨm me Krais hɨre wau-
tikewa waunen wauri a? Mɨtɨk Pita ketike
aposel han netike Jisas Krais kikrek nɨrak
hɨr nɨrɨakem mar im, te hɨram yaaim hi
hises han kai hi arɨakem. Hɨram yaaim
werek te hi hitihi yi naanempraw ɨr me
menmen wɨ hawɨr waunen wauri o au a?
Hɨram yaaim ye!

6 Mekam! Yi han kitet hi hetike Ban-
abas hawɨr wik keretet waurɨak menmen
naanempre hɨrekses me menmen hawɨr
wawɨm me wɨ hawɨr wetpi hɨm yaaim me
Krais, te aposel han en au a? Taau!

7 Mɨt kerek hɨr nɨre soldia ne ami hɨr
ap naanmɨre hɨras me menmen au. Mɨtɨk
iuwe kɨr kewetɨrem. Mɨt ap namɨr ni te mɨt
han nanɨtpor nanɨrik, "Yi eimɨr menmen
me ni te yi ap te yayɨm menmen taau."
Auye! Mɨt kerek namɨr ni hɨr hɨras nanɨm
menmen. Mɨt han au. Mɨt naanmɨpre
sipsip hɨr nanɨm nɨm me sipsip. Ap te
mɨt han nanɨnen nanɨtpor au emɨt. Hɨr
ap te nanises menmen mar im au. Te hi
hetpi. Hɨram yaaim hawɨr wik witihi te yi
naanempraw ɨr me menmen me wɨ hawɨr
wau wetikewi waukepi.

8 Menmen im hɨr netpiyem hɨram hɨm
mɨt keriyen nertei hɨram yaaim au. Hɨm
me God mau tɨwei nɨpaa mɨt newisɨm
hɨram matɨp mar im.

9 *Nɨpaa Moses kewis hɨm mau tɨwei
hɨram matɨp: "Yi ap yaiyepet hɨm ke bul-
makau kerek kentɨrer rais haas kewenem
te hɨrak ap kakɨm ham pɨnam au emɨt!"
God ap han kitet bulmakau keremem me
wɨ hɨrak katɨp Moses im.

10 *Au, hɨrak katɨp hɨm im mamkepai
haiu mɨt mamtike bulmakau. Moses kewis
hɨm im te haiu mɨt yapɨrwe mamɨrtei men-
men im: Mɨtɨk kerek kewen tɨ kakmɨr men-
men ketike mɨtɨk kerek kewen rais haas,
hɨrakɨt wik tatɨt pewek mamrer menmen
me hɨrakɨt tatrɨakem.

11 *Menmen im hɨram ap enum te mɨt
kerek namɨr ni o mɨt hɨr newen rais, hɨr
nanɨm meiyam pɨnam. Mar im hɨram ap
enum te hawɨr wawitihi yi eiwetawɨr men-
men mamkaap yɨnk kawɨr yentar hawɨr
epei wetpi hɨm yaaim me Krais mamkaap
hɨmɨn ki.

12 *Hɨram yaaim mɨt han kerek nekepi
neriuwe menmen nanɨt menmen naanem-
pre yɨnk kɨr keriuwerem, te hɨram yaaim
iuwe hawɨr ewɨt menmen. Hawɨr mɨtɨkɨt
iuwe winɨni!

Te nɨpaa ere in hawɨr wik ap weit men-
men me yi mɨt au. Hawɨr wau enum nɨnpɨ
mewewɨr te hawɨr ap wari han ki enum
te yi yɨnapen yemtau hɨm yaaim me Jisas
Krais au.

13 *Yi han ekitet menmen im. Mɨt pris ne
Isrel kerek nɨrɨak menmen neit wɨnak ke
God mɨt newisi hɨr naam menmen pɨnam
mɨt newisɨm mekre wɨnak eik nanwet God
em. Mɨt pris kerek neit menmen me mɨt
newisɨm mau kɨnaan newepwar God em,
hɨr naam ham pɨnam.

14 *Mar im, Mɨtɨk Iuwe God katɨp mɨt
kerek newepyapɨr hɨm yaaim me Krais,
hɨr nanɨt menmen me mɨt hɨr nemtau
hɨm yaaim im te hɨr naanempre yɨnk kɨr
ekrerim.

15 *Hɨrak yaaik hi aposel hitihi me men-
men, te nɨpaa hi ap hitihi me menmen au.
In ek hi ap hewisi tɨwei ik te hi itihi yi
naanmamrau me menmen taau. Hi nɨnpɨ
meiyo wɨsenum ere hi hahi te hi hɨnapen
ehɨt menmen me his me mɨtɨk kiutɨp. Hi
etɨwem, te hi ap atɨp hi hewepyapɨr hɨm
me God ap heit pewek mererim au.

16 *Hi ap han yaaik heriuwe hɨrekes
hentar hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim
me Krais keremem au. Mɨtɨk Iuwe Krais
kehimɨtena hi hewepyapɨrem. Hi ap
hewepyapɨrem te han kai enuk keriuwe
hɨrekes, hi heweikɨn sip ewet menmen
Mɨtɨk Iuwe ketpewem hi hɨrɨakem.

17 *Hi hɨrekes han kitet hi ano ewepyapɨr
hɨm yaaim me Krais te hi ehɨt pewek o
menmen yaaim emrerim. Te hi hɨrekes
ap han kekrit te hi hɨrɨak menmen im
au. Hi kerekek hises menmen nɨpaa God
kehimɨtena hi arɨakem te hi ap ehɨt pewek
o menmen emrerim au emɨt! Hi hɨrɨakem
weinɨm.

18 Hi heit mekam yaaim me hi
hewepyapɨr hɨm yaaim me Krais a? Hi heit
menmen im. Wɨ kerek hi hen ein hen ein
hewepyapɨr hɨm yaaim me Krais, hi han
yaaik hatɨp mɨt miyapɨr em weinɨm. Hi ap
hari menmen mɨr mererim au, mar ke hɨm
me God hɨram matɨp hi han kai ehisesim.

*Pol Katɨp hɨrak kɨre wok mɨtɨk ke mɨt
miyapɨr yapɨrwe*

* **9:4** Lu 10:8; 1Ko 9:13-14 * **9:5** Jo 1:42 * **9:9** Diu 25:4; 1Ti 5:18 * **9:10** 2Ti 2:6 * **9:11** Ro 15:27 * **9:12** Ap 20:34-35; 2Ko 11:9; 1Ko 13:7 * **9:13** Nam 18:8, 31; Diu 18:1-3 * **9:14** Mt 10:10; Lu 10:7; Ga 6:6 * **9:15** Ap 18:3 * **9:16** Jer 10:9 * **9:17** 1Ko 4:1 * **9:19** Mt 20:26-27

19 *Hi hepu weinɨm mɨt han ap ninɨna
naanmamrau au. Hi naanempre hɨrekes
me menmen. Te hi heweikɨn hɨre wok
mɨtɨk ke mɨt yapɨrwe te hi hari han kɨr
yapɨrwe te hɨr nanises hɨm yaaim me
Krais.
20 *Wɨ kerek hi hau nɨmɨn ke mɨt miyapɨr
ne Juda, hi hies hɨm lo me Moses te hi ari
han ke mɨt en, hɨr nanises hɨm me Krais. Hi
han kitet hɨm me Moses mau tɨwei hɨram
weinɨm ap te mamri han kai. Te wɨ hi hau
hetike mɨt ne Juda, hi hisesim te hi ari han
kɨr hɨr ap enises hɨm me Moses meiyam au.
Hi ehises hɨm yaaim me Krais keremem.
21 *Hi ap heweikɨn sip hewet hɨm nɨpaa
God kewet Moses em au. Hi hises hɨm me
Krais kerekek. Te wɨ kerek hi hau hetike
mɨt miyapɨr neiyan ap nises hɨm me Moses,
hi ap hises hɨm me Moses au. Hi hɨrɨak
menmen im te hi ari han kɨr hɨr nanises
hɨm yaaim me Krais.
22 *Wɨ kerek hi hau hekre nɨmɨn ke mɨt
miyapɨr hɨr ap nises God werek werek, hi
ap hɨrɨak menmen mamnipi hɨr han enuk
neriuwa. Au, hi hises menmen hɨr han
kitet hɨram yaaim te hi ari han kɨr hɨr
nanises hɨm me Krais werek werek. Me
wɨ yapɨrwe hi hau hekre nɨmɨn ke mɨt
yapɨrwe nerer wit wit, hi hises menmen
hɨr han kitet hɨram yaaim te hi ari han kɨr
hɨr nanises hɨm me Krais.
23 Menmen im yapɨrwe hi hɨrɨakem, hi
hɨrɨakem mamkaap mɨt miyapɨr nises hɨm
yaaim me Krais te hi atikeri haiu mamɨt
menmen yaaim God kakwetaiyem.

Haiu emises God emɨr ke mɨt nesiuknen resis hɨr nanɨt menmen

24 *Yi han kitet menmen im. Mɨt yapɨrwe
nesiuknen te mɨtɨk kiutip kerekek kinɨni
hɨrak kakɨt menmen. Mar im yi yises hɨm
me Krais werek werek yar ke mɨtɨk kiutɨp
hɨrak kesiuknen kinɨn mɨt han, te yi yayɨt
menmen yaaim God kakwetiyem.
25 *Mɨt yapɨrwe kerek hanhan nansiukɨn
nanɨt menmen, hɨr nesiuknen yapɨrwe
hekrit hekrit te yɨnk kɨr hɨrak manpenuk.
Hɨr nɨrɨak menmen im te hɨr naninɨn mɨt
han nanɨt menmen kerek mɨt iuwe nan-
wet mɨtɨk kerek kinɨni hɨr nanwetɨwekem.
Haiu mamrɨak menmen iuwe emises hɨm
me God te haiu mamɨt menmen mɨrak
yaaim. Menmen God kakweteiyem hɨram
ap te mamɨwaank mamɨr ke menmen me
tɨ mɨt nesiuknen hɨr netɨwem au.
26 Te hi hɨre mɨtɨk kesiuknen in ke-
siuknen ein au. Hi hɨre mɨtɨk kesiuknen
kakinɨn kakiun mak. Hi har ke mɨtɨk kerek
kewɨr his weinɨm kenep nɨme au. Hi har ke
mɨtɨk kerek kewɨr his kenep mɨtɨk kepan
kɨrak ek hɨrak kinɨnek. Mar im hi hɨrɨak
menmen me God werek werek, hi naanem-
pre hɨrekes me menmen hi hisesim.
27 *Hi hɨre mɨtɨk hɨrak kɨrɨak menmen
ere yɨnk kɨrak hemkre hemkre weinɨk
siuwan makɨp wɨsenum. Hi hewenɨn han
kai ke menmen enum hi hanhanem, te
maain wɨ hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm me God
epei au, hɨrak Mɨtɨk Iuwe ap kakɨtpo hi au
enuk ap ehɨt menmen yaaim mɨrak taau.

10

Yi naanmamre hɨras te yi ap eirɨak menmen enum

1 *Nai yinan hi hanhan yi eiyɨrtei
markeik God kɨkaap maamrer naiu. Wɨ
nɨpaa maamrer naiu nises Moses neit
yaank tenhaan weinɨk enuk menmen auri,
God keriuwet napɨ kau nepni naanmɨpror
keteiknor yayiwe. Me wɨ im hɨrak kɨkaap
mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr nen nerekir wan
mɨt nenewek niuk mɨrak Wan Ninɨk, hɨr
ap kei kiutɨp kaa au.
2 Menmen maamrer naiu nɨrɨakem napɨ
kau nepni kɨwapɨn yɨnk kɨr, hɨr nerekir
wan mɨt nenewek Wan Ninɨk, hɨram
merekyor hɨr mɨt miyapɨr ne Moses, hɨr
nisesik nar ke in mɨt newis mɨt han nɨkɨri
neriuwe tɨpar neteikɨn hɨr ne Mɨtɨk Iuwe
Krais hɨrak naanmɨpror.
3 *Hɨr yapɨrwe naam menmen hɨr ne-
newem "mana" kerek God kewetɨrem
meke wit kɨrak man, hɨram mekepi man-
penun.
4 *Hɨr yapɨrwe naam tɨpar miutɨp kerek
God Hɨmɨn Yaaik kewetɨrem meke nan
man, hɨram mekepi manpenun. Hɨr naam
tɨpar meke nan man, kerek God Hɨmɨn
Yaaik kewetɨrem, hɨrak kau ketikeri neit
wit kerek mɨt ap nei newi au. Nan ik hɨrak
Hɨmɨn ke Krais, hɨrak kɨkaap hɨmɨn kɨr,
kar ke tɨpar meke nan hɨr naam mɨkaap
yɨnk kɨr.
5 *God kɨkaap hɨr mɨt yapɨrwe te hɨrak
han yaaik keriuwe menmen mɨt han niutɨp
niutɨp keriyen nekre nɨmɨn ke hɨr mɨt hɨr
yapɨrwe nɨrɨakem a? Taauye! God kanɨp
kenepi te herwe yɨnk kɨr kɨwaai kerer wit
wit me wit mɨt ap newi.
6 *God kɨrɨak menmen im epei man
meteiknai haiu ap hanhan emrɨak men-
men enum emɨr ke hɨr nɨrɨakem.
7 *Haiu ap emwenɨpi niuk me tɨpir
mamɨr ke mɨt han nekre nɨmɨn ke hɨr

* **9:20** Ap 21:20-26 * **9:21** Ga 2:3 * **9:22** 2Ko 11:29; Ro 11:14 * **9:24** Fl 3:14; 2Ti 4:7-8 * **9:25** 2Ti 2:4-5; Je 1:12; 1Pi 5:4 * **9:27** Ro 8:13, 13:14 * **10:1** Eks 13:21-22, 14:22-29 * **10:3** Eks 16:35 * **10:4** Eks 17:6; Nam 20:11 * **10:5** Nam 14:26-30; Hi 3:17; Ju 5 * **10:6** 1Ko 10:11; Nam 11:4, 34 * **10:7** Eks 32:6

maamrer naiu en hɨr nɨrɨakem. Hɨm me God mau tɨwei Moses kewisɨm hɨram matɨp mar im: “Mɨt miyapɨr en nau yeno naam menmen. Hɨr naam menmen epei au, hɨr nekrit nɨrɨre nɨrɨak tɨpir hɨr nisesik hɨrak han yaaik keriuweri.”

8 *Haiu mɨt miyapɨr ap emrɨakan emisesan emɨr ke nɨpaa mɨt miyapɨr han nekre nɨmɨn ke hɨr mɨt hɨr nɨrɨakem. God han enuk keriuweri hɨrak kanɨp te mɨt miyapɨr han nar ke 23,000 mɨt hɨr naa ne wɨ miutɨp.

9 *Haiu ap te mamri han ke Mɨtɨk Iuwe God ere hɨrak han enuk keriuwai mamɨr ke mɨt miyapɨr han nekre nɨmɨn ke hɨr mɨt en hɨr nɨrɨakem. God han enuk keriuweri te hɨrak keriuwet manpen (o yenmik) kanɨp hɨr naa.

10 *Haiu ap te mamne God mamɨr ke mɨt miyapɨr han nekre nɨmɨn ke hɨr mɨt en hɨr nɨrɨakem. Hɨr nenerek me menmen te God keriuwet mɨtɨk ensel hɨrak kan kanɨp hɨr naa.

11 *Nɨpaa menmen im yapɨrwe epei man menep maamrer naiu mekepi hɨr nertei God han enuk keriuwe menmen hɨr nisesim. Maain mɨt newisɨm mau tɨwei mamkepai haiu mɨt miyapɨr in. Hɨram meteiknai haiu mɨt miyapɨr kerek mau tɨ me wɨ im menep Krais pɨke kaknen, haiu naanempre hɨras te haiu ap mamises menmen enum kerek nɨpaa hɨr maamrer naiu hɨr nɨrɨakem.

12 Te yi mɨt miyapɨr kerek han kitet yi yinɨn maamrer ni yi yises hɨm me Krais werek werek, yi naanmamre hɨras te menmen ap mamri han ki yi yairɨak menmen enum.

13 *Menmen yapɨrwe epei man mari han ki te yi yayises menmen enum, yi ap han ekitet hɨram man mari han ke yi mɨt keriyen au. Hɨram epei man mari han ke mɨt miyapɨr yapɨrwe nerer wit wit. God hɨrak yaaik kakɨkepi ap kakwis menmen enum mamnen mamri han ki maminɨni au. Menmen enum mamnen han ki te hɨrak kakɨkepi te yi eiyinɨnem eiyu.

Haiu ap emises hɨm me God mamtike hɨm me tɨpir au emɨt-God kerekek

14 *Nai yinan yaain, yi eiweikɨn sip eiwet tɨpir te yi ap eiwenɨpi niuk mɨr au emɨt eiyɨntar God kakɨkepi naanmampri.

15 Hi hetpi hɨm im men yi mɨt miyapɨr kerek yi yertei menmen im werek werek. Yi han ekitet menmen kerek hi hetpiyem.

16 *Wɨ kerek haiu mitehi God me tɨpar me komunion mekre kap haiu mamɨm, haiu meteikɨn haiu metike Krais mau han kiutɨp me hemkre mɨrak nɨpaa mewen. Niu o bret kerek haiu mewenem mamɨm meteikɨn haiu metike Krais mau han kiutɨp me yɨnk kɨrak wɨ nɨpaa hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt.

17 *Haiu mɨt haiu mɨre yapɨrwe, te haiu maam niu o bret miutɨp. Haiu maam niu o bret miutɨp te hɨram meteikɨn haiu yapɨrwe mɨre yɨnk kiutɨp ke Krais.

18 *Yi han kitet mɨt miyapɨr ne Isrel. Mɨt miyapɨr kerek naam menmen kerek mɨt pris nesenkekim newisɨm mentar kɨnaan namɨp, hɨram meteikɨn hɨr netike God nau han kiutɨp me kɨnaan im.

19 *Mekam? Menmen im yi han kitet hi atɨp menmen mɨt ne tɨ newepwarem newet tɨpir rem hɨram menmen iuwe a? Taauye!

20 *Menmen mɨt ap nises God hɨr newepwarem newisɨm mau kɨnaan, hɨr newet tɨpir. God au. Te hi hɨnapen yi yaam menmen mɨt newepwarem newet tɨpir rem au emɨt! Yi yɨrɨak menmen im meteikɨn yi yetike herwe yi yau han kiutɨp.

21 *Yi ap yayɨm tɨpar mamɨkre kap mehimɨtan Krais hemkre mɨrak mewen mamtike tɨpir mamɨkre kap kerek mɨt newepwarem newet tɨpir rem. Yi ap yayɨm niu o bret kerek mehimɨtan yɨnk ke Krais wɨ nɨpaa hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt mamtike samiyak mɨt namɨp nesiyem newet tɨpir rem. Menmen im hɨram enum emɨt!

22 *Yi eirɨak menmen im te yi eirɨak Mɨtɨk Iuwe God han enuk kakɨrwi kakiwep. Hɨrak Iuwe haiu au enun weinɨn. Hɨrak kakiwep ap te yi eiyinɨnek taau.

Haiu emwenɨpi niuk me God emriuwe menmen haiu mɨrɨakem

23 *Yi yatɨp yarik, “Menmen yapɨrwe haiu mɨrɨakem hɨram yaaim.” Te hi hetpi menmen yapɨrwe im ap te mamkepai haiu mises God werek werek au. Hɨram ap mamkepei han kaiu hɨrak kaku tokik kakises God werek werek au. Hɨm keremem mamkepai, te yi han ekitet werek werek menmen yi eiyisesim.

24 *Yi ap han ekitet menmen mi keremem te yi eiyu werek. Au, yi han ekitet menmen mi metike menmen me mɨt han yi eikepi naanmamror hɨr enu werek.

25 *Yi ap einapen eino eiyɨt samiyak kerek mau maket. Yi ap eiyitorhiyem nɨpaa

* **10:8** Nam 25:1-9 * **10:9** Nam 21:5-6 * **10:10** Nam 16:41-49; Hi 3:11, 17 * **10:11** 1Ko 10:6; 1Pi 4:7 * **10:13** 1Ko 1:9 * **10:14** 1Jo 5:21 * **10:16** Mt 26:26-28 * **10:17** Ro 12:5; Ef 4:16 * **10:18** Lev 7:6 * **10:19** 1Ko 8:4 * **10:20** Diu 32:17; Rev 9:20 * **10:21** 2Ko 6:15-16 * **10:22** Diu 32:21 * **10:23** 1Ko 6:12 * **10:24** Ro 15:2 * **10:25** 1Ko 8:1-13 * **10:26** Sam 24:1

mɨt newepwarem o au, te han ki ap yɨnk
enuk kakriuwerem.
26 *Nɨpaa mɨt newis hɨm mau tɨwei me
God hɨram mau Sam, hɨram matɨp mar
im: “Tɨ im hɨram me God metike menmen
yapɨrwe mewim.” Te haiu mamɨm men-
men yapɨrwe God kɨrɨakem.
27 *Mɨt han kerek ap nises hɨm me God
hɨr nanitihi yi einen wɨnak kɨr eitikeri
yayɨm menmen, yi ap han ekitet eiyitorhi
me menmen hɨr newetiyem mɨt newep-
warem newet tɨpir rem au emɨt! Yi eikintɨp
eiyɨm te han ki kaku werek me menmen
im.
28 *Te yi eiyu eitike mɨtɨk hak hɨrak ketpi
kar ik: “Nɨpaa mɨt newepwar menmen
im newet tɨpir rem, yi ap eiyɨm menmen
im emɨt, te yi eikaap han ke mɨtɨk kerek
ketpiyem.
29 Hi hatɨp me han kɨrak kerekek. Han
ki au. Han kɨrak ap kertei menmen me
Krais werek werek au. Yi ap eiyɨm men-
men hɨrak ketpiyem. Yi han kitet yar
ik: “Haiu menmak haiu ap te mamɨm
menmen mamɨntar mɨtɨk ap kises hɨm me
Krais werek werek a?
30 *Hi hatɨp God hɨrak yaaik kentar men-
men im hi ahɨm te nenmak mɨt hɨr nantɨp
hi enuk me menmen hi haam a?”
31 *Te hi hetpi menmen im. Menmen
yi eiyɨm, tɨpar samiyak o menmen ham o
menmen yi yɨrɨakem, yi yɨrɨakem te mɨt
miyapɨr nanwenɨpi God nanɨnterim.
32 *Yi mɨt miyapɨr ap yairɨak menmen
mamnip mɨt miyapɨr ne weiwɨk me Isrel
o ne weiwɨk me Grik o mɨt miyapɨr han ne
weiwɨk me God hɨr han enuk neriuweri au
emɨt!
33 *Hi hɨrekes hɨrɨak menmen im yaaim
hi hetpiyem. Hi hɨrɨak menmen mamkaap
mɨt miyapɨr yapɨrwe han kɨr. Hi ap hɨrɨak
menmen han kitet hɨram mamkaap han
kai kerekek taau. Hi hɨrɨak menmen
mamkaap han ke mɨt miyapɨr yapɨrwe te
God kakɨsak menmen enum hɨr nɨrɨakem
kaktorhis.

11

1 *Yi mɨt miyapɨr eiyises menmen hi
hɨrɨakem har ke hi hises menmen Krais
kɨrɨakem.

Hɨm me miyapɨr nanwapɨn menmen mamu paan kɨr nanɨt wɨnak ke God

2 Hi hatɨp yi yaain yentar hekrit hekrit yi
han kitet menmen yapɨrwe hi hetpiyem yi
yisesim.
3 *Te hi hanhan yi yertei menmen im.
Mɨtɨk ke mɨte hɨrak naanmɨprewe, Krais
hɨrak naanmɨpre mɨtɨk, God naanmɨpre
Krais.
4 Mɨt kerek nɨwapɨn menmen mau paan
kɨr hɨr newepyapɨr hɨm me God o nitehi
God menmen, tapɨn metɨtor paan kɨr.
5 Miyapɨr kerek ap nemiun menmen
mamu paan kɨr hɨr natɨp miyapɨr han hɨm
me God o hɨr nitehi God menmen, hɨr tapɨn
metɨtor mar ke mɨte hɨre nɨmk mau paan
hɨr nimɨwerek.
6 Miyapɨr nɨnapen nanmiun menmen
mamwapɨn paan kɨr, hɨr mɨt enimɨwe
paan kɨre nanteiknɨwe hɨre wɨrɨak men-
men enum. Hekrit hekrit miyapɨr enmiun
menmen mamwapɨn paan kɨr te hɨr ap
tapɨn metɨtor paan.
7 *Mɨt ap nanwapɨn menmen mau paan
kɨr nanwepyapɨr hɨm me God o nitehi
God menmen nentar haiu mɨt mehimɨtan
God hɨrak kɨre mekak naanmɨpre men-
men yapɨrwe. Te miyapɨr hɨr au. Hɨr
nehimɨtanei haiu mɨt haiu niuk maiu iuwe.
8 *God ap kɨrɨak yɨnk ke mɨtɨk Adam ke
yɨnk ke mɨte Iv au. God kɨrɨak yɨnk ke mɨte
Iv keriuwe menmen kekre yɨnk ke mɨtɨk
Adam.
9 *God ap kɨrɨak mɨtɨk Adam te kakɨkaap
mɨte Iv au. God kɨrɨak mɨte Iv waukaap
mɨtɨk kɨre Adam.
10 Te, hɨram yaaim te miyapɨr nanmiun
menmen mamu paan kɨr. Menmen im
mamteikɨn mɨt hɨr ninɨn miyapɨr naanem-
pror me wɨ hɨr nau wɨnak ke God newenɨpi
niuk me God hɨr enrɨak menmen im
nanɨntar mɨt ensel kerek hɨr nɨsawɨn nɨri,
hɨr han yaaik natɨp menmen im hɨram
yaaim.
11 Miyapɨr nanɨmtau hɨm me mɨt nɨr te
haiu mɨt miyapɨr kerek haiu ne Mɨtɨk Iuwe
Krais, haiu mɨre niutɨp te haiu emkaapan
mamu werek werek.
12 Haiu emkaapan mamu werek werek
mamɨntar nɨpaa God kɨnɨn kɨrɨak mɨte
Iv keriuwe menmen kekre yɨnk ke mɨtɨk
Adam. Nɨpaa ein ere in miyerer nine
nɨkerek hɨram hɨrakɨt. Menmen im
meteiknai haiu mɨt miyapɨr emkaapan.
Menmen yapɨrwe me tɨ metike haiu mɨt
God kɨrɨakem, te hɨrak Haai ke menmen
yapɨrwe.
13 Yi hɨras han kitet menmen im. Miyapɨr
hɨr nitehi God menmen, hɨr ap nemiun
menmen mau paan kɨr, hɨram yaaim o au
enum a? Hɨram enum ye!
14 Haiu mɨt miyapɨr in mertei menmen
im. Mɨtɨk paan kɨrak nokik kar ke miyapɨr
hɨrak tapɨn metɨtɨwek kenterim.

* **10:27** Lu 10:8 * **10:28** 1Ko 8:7 * **10:30** 1Ti 4:4 * **10:31** Kl 3:17 * **10:32** Ro 14:13 * **10:33** 1Ko 9:20-22
* **11:1** 1Ko 4:16 * **11:3** Jen 3:16; Ef 5:23; 1Ko 3:23 * **11:7** Jen 1:26-27; Je 3:9 * **11:8** Je 2:21-23; 1Ti 2:13 * **11:9** Jen 2:18

15 Te miyapɨr ap tapɨn metɨtor au. Paan
kɨr nokik kentar God epei kewetɨr paan te
hɨrak kakwapɨn paan hesnu kɨr.
16 Mɨt han hɨr hanhan nantikewai
mamɨtpepan me menmen im, hi hetpor
hɨm mar im. Haiu mɨt aposel ap mamwis
mɨt miyapɨr hɨr enises menmen ham au.
Mɨt miyapɨr nerer wit wit ne weiwɨk
me God hɨr ap enises menmen ham au.
Menmen hi epei hetpim keremem.

Mɨt miyapɨr ne wit Korin hɨr newaank
hɨras me menmen me Komunion

17 Hi ap ewenɨpi niuk me yi mɨt me men-
men im hi in ek etpiyem hentar menmen
enum yi yɨrɨakem hɨram minɨn menmen
yaaim yi yɨrɨakem me wɨ kerek yi yererik
yewenɨpi niuk me God.
18 *Menmen hi hinɨn hetpiyem hɨram
im. Hi nepei hemtau mɨt han natɨp yi mɨt
miyapɨr en yi ap yekiyan yau niutɨp au. Yi
yenke hasini me wɨ yi yewenɨpi niuk me
God. Hi hemtewem te hi han kitet hɨm
pɨnam hɨr netpewem hɨram yaaim.
19 *Menmen im me yi mɨt eiyɨnke hasini
hɨram mamnen te mamteikɨn mɨt miyapɨr
han neimɨn ne yi mɨt hɨr nises God werek
werek a? Taauye!
20 Te menmen yi yaam wɨ kerek yi
yererik yewenɨpi niuk me God yeriuw-
erem, yi ap yaam menmen han tewenɨn
menmen Mɨtɨk Iuwe Krais kɨrɨakem taau.
21 Yi mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp ap te
yi yemerɨran au. Yi yinɨn yeit menmen
yi yayɨm te maain mɨt han nɨkaru nan,
hɨr nɨnpɨ maan. Yi mɨt han yinɨn yaam
menmen yi yenepim ere tu iuwe, yi yaam
tɨpar si enum ere yetaritari yeit.
22 *Yi ap yayu wɨnak ki te yi yinɨn yayɨm
menmen au a? Yi wɨnak ki keperp yi
yayɨm yayɨt ein te yi au! Yi yan wit kerek
yi yererik yi han kitet mɨt miyapɨr han
ne Krais hɨr weinɨn te yi yaam menmen
yeunɨm yerekyi (o yeriki) hɨr mɨt ap nete-
nen menmen hɨr yɨnk enuk neriuwerem.
Yi han kitet hi etpi mekam me menmen
im a? Yi han kitet hi ewenɨpi niuk mi me
menmen im a? Taau!

Mɨtɨk Iuwe Jisas kewet mɨt disaipel
nɨrak Komunion
(Mt 26:26-29; Mk 14:22-25; Lu 20:14-20)

23 Hi ap hetpi yi yaain hentar nɨpaa hi
hemtau hɨm me Mɨtɨk Iuwe Krais, te hi epei
hetpiyem hɨram hɨm im: Mɨtɨk Iuwe Jisas
keit niu o bret ketenenim ke wɨtaan kerek
mɨtɨk Judas kewepyapɨrek kesiuwerek ken
his me mɨt enun.
24 Hɨrak keit niu o bret, hɨrak kitehi
God katɨp hɨrak yaaik kentar hɨrak epei
kewetɨwekem, te hɨrak kewepim kewet mɨt
nɨrak em ketpor kar ik: "Menmen im
mehimɨtan yɨnk kai hi hahi akepi yi mɨt.
Maain yi wen eirɨakem eiyɨm menmen
im eiyɨr ke hi hɨrɨakem ehɨm han ekitet
menmen in ek hi arekyiyem.
25 *Mar ke hɨrak kewetɨr niu o bret
epei au, hɨra keit tɨpar wain mekre kap
hɨrak ketpor kar ik: "Tɨpar wain im mekre
kap hɨram mehimɨtan hɨm ham yaaim me
God kewetiyem mamkepi hi anipem hɨram
mamɨkrit emriuwe hemkre mai mamwen.
Yi yayɨm eirɨak menmen im han ekitet
menmen hi arekyiyem."
26 Te maain wɨ kerek yi yayɨk niu o
bret ketike tɨpar mekre kap yayɨr ke
hɨrak kɨrɨakem, yi yehimɨtan Krais kaa
kakɨkepai haiu mɨt ere hɨrak pɨke kaknen.

Mɨt kerek newaank Komunion, hɨr
nɨrɨak menmen enum

27 *Mɨt miyapɨr han ne yi mɨt kerek
hɨr naak bret o naam tɨpar mekre kap
kerek mehimɨtan menmen Mɨtɨk Iuwe
Krais kɨrɨakem, te hɨr ap han ekitet men-
men im werek werek, God katɨp hɨr nɨrɨak
enum nenip hemkre metike yɨnk ke Krais
hɨram mɨre menmen (enum) weinɨm.
28 *Te mɨt miyapɨr eninɨn han ekitet
menmen im werek werek mekre han kɨr
enɨpɨr menmen enum te maain hɨr nanɨk
niu o bret ketike tɨpar mekre kap ne-
himɨtan menmen Mɨtɨk Iuwe kɨrɨakem.
29 Hɨr naninɨn nanrɨak menmen im
nanɨntar mɨt miyapɨr kerek ap han kitet
menmen mekre han kɨr werek werek, hɨr
han kitet menmen Mɨtɨk Iuwe kɨrɨakem
hɨram weinɨm, hɨr nanɨk niu o bret ketike
tɨpar mekre kap te God han enuk kakriuw-
eri kaknɨp.
30 Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne yi mɨt yi yɨnap
ap manpenun au, mɨt han ne yi mɨt epei
naa nentar hɨr netikewi yaam niu metike
tɨpar mekre kap te yi ap yinɨn han kitet
menmen werek werek au.
31 Haiu eminɨn han kitet menmen werek
werek te maain mamɨm menmen me niu
o bret metike tɨpar mekre kap, God ap han
enuk kakriuweri kakiwep taau.
32 *God han kitet menmen haiu
mɨrɨakem, hɨrak kakwep haiu mɨt mamɨr
ke haai kenep nɨkan kekepik kakɨmtau
hɨm mɨrak kakriuwerem. Hɨrak kɨrɨak
menmen im te maain haiu mamɨpɨr
menmen enum mekre han kaiu ap te mami
mamtike mɨt miyapɨr kerek nises menmen
me tɨ.

* **11:18** 1Ko 1:10-12, 3:3 * **11:19** Diu 13:3; 1Jo 2:19 * **11:22** Je 2:5-6 * **11:25** Eks 24:6-8; Sek 9:11; Hi 8:8-13
* **11:27** Hi 10:29 * **11:28** Mt 26:22; 2Ko 13:5 * **11:32** Hi 12:5-6

33 Te nai yinan, yi yererik yayɨm menmen
yi eimerɨr mɨt han naninɨn nanɨnen te yi
yayɨm menmen miutɨp han kakitet men-
men Mɨtɨk Iuwe kerekyaiyem.
34 Mɨt han ne yi mɨt kerek yi nɨnpɨ miwei,
yi yayinɨn yayɨm menmen yayɨt wɨnak
ki. Te maain yi eitike mɨt han einen eiyu
eirerik eiyɨm menmen te God ap han enuk
kakiwep me menmen yi yɨrɨakem. Maain
hi anen ari, te hɨm nɨpaa yi yitauhiyem, hi
hetpiyem me menmen im.

12

Hɨm me menmen yaaim God Hɨmɨn Yaaik kewetai haiu mɨt em

1 Nai yinan, hi hanhan yi eiyɨrtei werek
werek menmen God Hɨmɨn Yaaik kewe-
taiyem (kerek nɨpaa yi yewis tɨwei yi-
tauhiyem.)
2 *Yi yertei nɨpaa yi ap yises hɨm me Krais
wen au, Seten kari han ki te yi yises han
ki, yi yen yewenɨpi niuk me tɨpir kerek
mɨt newis ninaan mau teinɨk. Te hɨram ap
mamɨtpi hɨm taau.
3 *Nɨpaa Seten kari han ki te in ek hi han-
han yi eiyɨrtei menmen im werek werek.
Mɨt miyapɨr kerek God Hɨmɨn Yaaik kari
han kɨr te hɨr newepyapɨr hɨm ham natɨp
nar ke profet, hɨr ap te nantɨp Jisas hɨrak
enuk. Mɨt miyapɨr kerek God Hɨmɨn Yaaik
ap kakri han kɨr, hɨr ap te nanwepyapɨr
hɨm mɨrak nantɨp Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe
au.
4 *God ketenen menmen ham mɨrak
yapɨrwe me haiu mɨt, te God Hɨmɨn Yaaik
kiutɨp kerekek hɨrak kakweteiyem.
5 *Haiu mɨrɨak menmen ham yapɨrwe
me God, te hɨrak God kiutɨpen kerekek.
Han en au.
6 Haiu mɨt mɨrɨak menmen ham me
God meriuwe menmen mɨrak iuwe, te God
kerekek hɨrak kari han ke mɨt keriuwerem.
7 *God Hɨmɨn Yaaik kewetai mɨt niutɨp
niutɨp menmen mɨrak haiu mɨrem hɨram
ham ham. Te haiu emakaap mɨt miyapɨr
yapɨrwe kerek nises God emriuwerem.
8 God kewet mɨt han menmen ham, mɨt
han menmen meiyam. God Hɨmɨn Yaaik
kari han ke Mɨt han te hɨr natɨp hɨm
yaaim me God hɨrak kewepyapɨrem. God
Hɨmɨn Yaaik kerekek kari han ke mɨt han
keteiknor menmen God kakrɨakem te hɨr
newepyapɨrem natɨp mɨt em.
9 God Hɨmɨn Yaaik kerekek hɨrak kari
han ke mɨt han te hɨr nisesik nanrɨak
menmen me God yaaim. God Hɨmɨn Yaaik
kari han ke mɨt han kekepi te hɨr nankaap
mɨt miyapɨr nɨnap te hɨr nɨre yaain.
10 *Hɨrak kewet mɨt han menmen iuwe
mɨrak te hɨr nɨrɨak menmen im: Mɨt
han newepyapɨr menmen maain God
kakrɨakem hɨr natɨp mɨt em. Mɨt han
nertei menmen meke God man, o au en,
menmen meke Seten enum man te hɨr
han kitetim natɨp mɨt em. Mɨt han natɨp
hɨm ham nɨpaa hɨr nerteiyem au. Mɨt
han neweikɨn hɨm im newepyapɨr as o hɨr
mɨram natɨp mɨt em.
11 *God Hɨmɨn Yaaik kiutɨp kerekek
kewetai haiu mɨt em. Hɨrak kises han kɨrak
kewen menmen yaaim im kewet haiu mɨt
em.

Haiu mɨt yapɨrwe haiu mɨre pɨnak ke yɨnk kiutɨp me Krais

12 *Haiu mertei yɨnk ke haiu mɨt hɨrak
kiutɨp te hɨrak pɨnak pɨnak. Haiu mɨt
miyapɨr ne Krais haiu mɨre yɨnk. Haiu
yapɨrwe te haiu mau mɨre yɨnk kiutɨp.
13 *Haiu mɨt han nɨmɨn ke haiu mɨt haiu
ne Isrel. Yi mɨt han au yi ne Grik. Yi
mɨt han yi yɨrɨak menmen me mɨt kerek
naanmɨpri yi yeit pewek mererim au, te
haiu mɨt han haiu mɨrɨak menmen im
ap mɨt han iuwe naanmɨprai au. Haiu
yapɨrwe mau niutɨp nɨpaa wɨ God Hɨmɨn
Yaaik kan kau kekre han kaiu kerekyei
haiu mɨt niutɨp. God keriuwet Hɨmɨn Yaaik
kiutɨp kan te hɨrak kaku kakɨkre han kaiu
haiu mamre niutɨp kerekek.
14 Haiu mertei yɨnk kaiu hɨrak ap pɨnak
kiutɨp kerekek au. Hɨrak kɨre yapɨrwe.
15 Hɨt miutɨp me mɨtɨk hak hɨram matɨp
mar ik: “Hi ap pɨnak ke yɨnk ke mɨtɨk ik
hentar hi ap his mɨrak au.” Hɨt mɨrak
matɨp mar im hɨram menmen weinɨm.
Hɨrak wen pɨnak ke yɨnk ke mɨtɨk ik.
16 Nɨkɨp miutɨp me mɨtɨk hak hɨram
matɨp mar ik: “Hi ap pɨnak ke yɨnk ke
mɨtɨk ik hentar hi ap nanamɨr kɨrak au.”
Nɨkɨp mɨrak matɨp mar im hɨram menmen
weinɨm mentar hɨram wen pɨnak ke mɨtɨk
ik.
17 Hi hetpi, yɨnk kaiu kɨre nanamɨr
kerekek mamɨrkeik te haiu mamɨmtau
menmen? Yɨnk kaiu kɨre nɨkɨp keremem,
mamɨrkeik te haiu mamnɨm menmen a?
Taauye!
18 God ap kɨrɨak yɨnk kaiu men niutɨp.
Au, hɨrak kenip pɨnam maiu yapɨrwe
kewisɨm kises han kɨrak.
19 Yɨnk kaiu ken niutɨp keremem, haiu
yɨnk kaiu ap kaku werek werek au. Pɨnak
kiutɨp kerekek.
20 Yɨnk kaiu hɨrak ap ken niutɨp au.
Pɨnam pɨnam yapɨrwe, te yɨnk kaiu hɨrak
kɨre kiutɨp.

* **12:2** Hab 2:18-19 * **12:3** 1Jo 4:2-3 * **12:4** Ro 12:6; Ef 4:4 * **12:5** Ef 4:11 * **12:7** 1Ko 14:26 * **12:10** Ap 2:4; 1Ko 14:5 * **12:11** Ro 12:3; 1Ko 7:7 * **12:12** Ro 12:4-5; 1Ko 10:17 * **12:13** Ga 3:28

21 Tɨs, mɨtɨk nanamɨr kɨrak ap te kaktɨp
his mɨrak kakɨr ik: “Ti menmen miutɨp
hi ap hanhan heriuwit au, hi hau werek.”
Paan ap kaktɨp hɨt kakɨr ik: “Ti menmen
mamritwaank hi ap hanhan heriuwit au, hi
hahu werek.” Hɨram ap mamtɨp mamɨr im
au.
22 Han ketike hɨriu hɨram mɨre weiwei, te
hɨram ap mau werek werek au haiu mami.
23 Menmen ham me yɨnk kaiu haiu han
kitet hɨram enum, haiu naanemprewem
mɨsawɨnem meriuwe klos.
24 Menmen ham me yɨnk kaiu ap te haiu
mamsawɨnem au. God kɨrɨak menmen te
menmen ham me yɨnk kaiu haiu han kitet
hɨram enum haiu mesɨsɨwem meriuwe
menmen yaaim te hɨram minɨn menmen
ham me yɨnk kaiu.
25 God kɨrɨak menmen im te yɨnk kaiu
hɨrak ap kewep pɨnak pɨnak au. Hɨrak
hanhan keriuwe hɨrekes.
26 Henik kɨnakɨn his o hɨt maiu hɨram
mewewei, te yɨnk kaiu ap kaku werek
werek au. Mar im mɨtɨk kiutɨp kekre nɨmɨn
ke haiu mɨt menmen mewaankek, haiu
nɨrak yinan han etwenɨnek. O mɨtɨk ik
kɨrɨak menmen yaaim keit niuk iuwe, haiu
nɨrak yinan haiu metikerek haiu han yaaik
mamu.
27 *Yi yetikewei haiu mɨt haiu mɨre yɨnk
ke Krais. Haiu mɨt niutɨp niutɨp haiu mɨre
pɨnak pɨnak ke yɨnk kɨrak.
28 *God epei kehimɨtenai haiu mɨt han ne
mɨt miyapɨr nɨrak haiu mar ik. Hɨrak ke-
himɨtenei haiu mɨt iuwe minɨn haiu mɨre
aposel. Hɨrak kehimɨtan mɨt han iuwe
nisɨsei hɨr nɨre mɨt profet hɨr natɨp mɨt
hɨm me Krais. Epei au, hɨrak God ke-
himɨtan mɨt han iuwe hɨr nises profet, hɨr
nɨre tisa, hɨr natɨp mɨt miyapɨr hɨm ham
me God te hɨr nanu nanises God werek
werek. Hɨrak kehimɨteni epei au, hɨrak
kehimɨtan mɨt han hɨr nɨrɨak menmen
mirakel keteikɨn mɨt menmen iuwe God
kɨrɨakem, mɨt han hɨr nɨkaap mɨt miyapɨr
hɨr nɨnap his hɨt enum te hɨr nɨre yaain.
Mɨt han nankaap mɨt miyapɨr neiyan, mɨt
han hɨr naanmɨpre mɨt miyapɨr me men-
men. Mɨt han hɨr natɨp neriuwe hɨm ham
nɨpaa hɨr nerteiyem au.
29-30 Mɨt yapɨrwe kerek God kehimɨteni
hɨr ap nɨre aposel au. Mɨt yapɨrwe hɨr ap
nɨre profet au. Mɨt yapɨrwe hɨr ap tisa. Mɨt
yapɨrwe ap nɨrɨak mirakel meteikɨn mɨt
menmen iuwe me God au. Mɨt yapɨrwe ap
nɨkaap mɨt miyapɨr nɨnaap hɨr nɨre yaain.
Mɨt yapɨrwe hɨr ap natɨp hɨm ham nɨpaa
hɨr ap nerteiyem au. Mɨt yapɨrwe hɨr ap
neweikɨn hɨm nɨpaa hɨr ap nerteiyem au.
Au, God kewet mɨt menmen ham ham hɨr
nisesim nanrɨakem nankaapan nanriuw-
erem.
31 *Hi hetpi yi eiyitehi God yi hanhan
menmen iuwe me menmen God Hɨmɨn
Yaaik kewetai haiu mɨt em hɨram yaaim
minɨn. Te in ek hi hetpi me menmen
yaaim yi eiyisesim hɨram minɨn menmen
God Hɨmɨn Yaaik kakweteiyem.

13

*Hɨm me haiu mɨt miyapɨr hanhan meri-
uwehan*

1 Haiu mɨt mertei hɨm me mɨt nerer wit
wit o haiu mertei hɨm me mɨt ensel haiu
metpim, te haiu ap hanhan meriuwe mɨt
miyapɨr han mamrekyor yaaim, haiu enun
weinɨn mar ke mɨtɨk hɨrak kɨrɨak tukɨn te
ap kertei weiwɨk mɨrak werek werek au.
Haiu mamɨr ke mɨtɨk kau wɨnak kɨrɨak
wekɨnp weinɨk ap kine henye keriuwerem
au.
2 *Haiu mɨt mertei menmen me God
te haiu mertei menmen nɨpaa God
kɨsawɨnem ap keteikɨn mɨt em, te haiu
mewepyapɨrem matɨp mɨt em, o haiu
mertei menmen iuwe me God hɨrak
kakɨkepai haiu matɨp mɨniu (o neiyɨp)
hɨrak ekɨnke te hɨrak kakises hɨm mai
kakɨnke, te haiu ap hanhan mɨt miyapɨr
han, haiu enun weinɨn.
3 *Haiu mamwet mɨt miyapɨr enun ap
netenen menmen auri, haiu mamwetɨr
menmen maiu yapɨrwe te hɨr nanu werek,
o haiu mewepyapɨr hɨm yaaim me Krais
mɨt enun nanriyei mamɨkre si tatwei haiu
mami haiu mewisi hɨr nanrekyeiyem, haiu
ap te hanhan mɨt miyapɨr han mamrekyor
yaaim, menmen im yaaim haiu mɨrɨakem
ap mamkepei te God kaktɨp haiu yaain
taau!
4 Haiu hanhan meriuwe mɨt miyapɨr
han, haiu mɨt yaain mamɨr ik. Haiu ap
te mamine han enuk waswas au. Haiu
mamtɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim mam-
rekyor yaaim. Haiu ap yɨnk enuk hemkre
menepam meriuwe mɨt miyapɨr han. Haiu
ap mamwenɨpi niuk maiu haiu iuwe au,
haiu ap mɨt paan tokik au.
5 *Haiu ap mamrɨak mɨt miyapɨr hɨr yɨnk
enuk nanriuwe menmen haiu mamrɨakem
au emɨt. Haiu ap mamri pewek o men-
men ham mamtɨwem yeunɨm o haiu meit
menmen meit yaank haiu ap te mamɨm
yeunɨm au emɨt. Haiu ap emɨhɨak (o
emɨhiyɨk) waswas au emɨt! Haiu ap han
ekitet menmen enum mɨt nerekyeiyem au
emɨt. Haiu emɨt hɨram menmen weinɨm.

* **12:27** Ro 12:5; Ef 5:30 * **12:28** Ef 4:11-12 * **12:31** 1Ko 14:1 * **13:2** Mt 17:20 * **13:3** Mt 6:2 * **13:5** Fl 2:4
* **13:6** Ro 12:9

6 *Haiu ap han yaaik me wɨ menmen
enum mewaank mɨt han au emɨt. Haiu han
yaaik meriuwe menmen yaaim keremem.
7 *Haiu mekintɨp ap mamtɨp emriuwe
menmen enum yapɨrwe mamnen. Hekrit
hekrit haiu han ekitet menmen yaaim me
mɨt miyapɨr han. Haiu mamu han ekitet
God kakrekyei menmen yaaim kakɨkepei,
haiu emnakɨn tokim emu emriuwe men-
men enum yapɨrwe mamnen.
8 Menmen me haiu hanhan meriuwe
mɨt miyapɨr han mamu mamɨt tɨpmain
tipmain enum eik. Te maain wɨ ham
mamnen te haiu ap mamwepyapɨr hɨm
God ketpeiyem haiu mamtɨp mɨt em.
Maain haiu ap te mamtɨp hɨm nɨpaa
haiu ap merteiyem. Menmen in ek haiu
merteiyem, hɨram mamno mamɨt.
9 Hɨm im hɨram yaaim mentar in ek
haiu mertei hɨm pɨnam me God keremem,
te haiu matɨp mɨt em. Haiu ap mertei
meiyam au.
10 Maain wɨ kerek God kaknen kak-
wepyapɨr menmen yapɨrwe, menmen
in ek haiu merteiyem hɨram mamno
mamɨt. Maain menmen meiyam yaaim
mamɨkrehɨr me menmen im e.
11 Nɨpaa haiu mɨre nɨkerek kike, haiu
han kitet menmen mar ke nɨkerek han
kitetim, haiu matɨp mar ke nɨkerek netpim,
haiu mertei menmen mar ke nɨkerek. Te
in ek haiu mɨt iuwe. Haiu meweikɨn sip
mewet menmen me nɨkerek hɨr nɨrɨakem,
haiu mises menmen me mɨt iuwe hɨr nis-
esim.
12 *In ek haiu mertei menmen me God
kike mar ke mɨt miyapɨr nanɨr hɨmɨn
kɨr kekre glas enum tokim hapɨk mewim.
Maain haiu mamno mamɨr God ninaan
mɨrak, te haiu mamɨrtei menmen God han
kitet hɨram iuwe mamɨr ke in ek God kertei
haiu mɨt niutɨp niutɨp werek werek.
13 *Te, yi han ekitet menmen im. Men-
men im iuwe wikak mamu mamɨt. Haiu
han kitet menmen God ketpaiyem. Haiu
hanhan hɨrak kakrekyei menmen yaaim.
Haiu hanhan mamriuwe mɨt miyapɨr han.
Menmen miutɨp me menmen iuwe wikak
im hɨram minɨn. Hɨram im: Haiu hanhan
mɨt miyapɨr han.

14

Menmen God Hɨmɨn Yaaik kewetaiyem hɨram minɨn menmen ham

1 *Yi mɨt miyapɨr en yi eiyinɨn hanhan
eiriuwe mɨt miyapɨr han. Menmen im
hɨram minɨn: Yi wen hanhan God kakweti
menmen ham yaaim me God Hɨmɨn Yaaik.
Yi hanhan iuwe te God kakweti menmen te
yi eitɨp mɨt hɨm mɨrak yaaim.
2 Mɨt nanpɨtɨp hɨm kerek God Hɨmɨn
Yaaik kewetɨrem, te mɨt netariyem, hɨr ap
nantɨp mɨt neriuwerem au. Hɨr nantɨp God
kerekek nanɨntar hɨr mɨt han ap nanɨrtei
menmen hɨr nanɨtpim. God Hɨmɨn Yaaik
kekepi te hɨr natɨp menmen me God nɨpaa
hɨrak kɨsawɨnem.
3 Hɨram yaaim te mɨt kerek natɨp mɨt
hɨm me God, hɨr natɨp mɨt en. God au.
Hɨr netpor nankepi nanises hɨm me God
nanrekyor hɨr han yaaik nanu.
4 Mɨt kerek nantɨp hɨm ham kerek God
Hɨmɨn Yaaik kewetɨrem, hɨr nantɨp men-
men nankaap hɨras keriyen. Te neimɨn hɨr
nantɨp mɨt miyapɨr hɨm me God eim, hɨr
nankaap mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God
nanriuwerem.
5 *Hi hanhan yi yapɨrwe yaitɨp hɨm
ham mɨt nepɨtariyem kerek God Hɨmɨn
Yaaik kewet haiu mɨt em. Te hi hanhan
wɨsenum te yi eiyɨtpor hɨm me God. Mɨt
kerek hɨr natɨp mɨt hɨm me God, hɨm
mɨr minɨn hɨm me mɨt kerek natɨp hɨm
ham me God Hɨmɨn Yaaik kewetɨrem, te
hɨr mɨt han ap nanu nanweikɨn hɨm nan-
wepyapɨr menmen hɨr netpim. Mɨt han hɨr
nanu nanweikɨn hɨm nanwepyapɨr men-
men im te mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God
nanɨrteiyem werek werek. Im yaaim mɨre
mɨt kerek natɨp mɨt miyapɨr hɨm me God
nɨkaap mɨt miyapɨr neriuwerem.
6 Nai yinan, maain hi anen ari te hi
etpi hɨm ariuwe hɨm ham God Hɨmɨn
Yaaik kewetewem yi yepɨtariyem, hi ap
akepi ere hi eweikɨn hɨm awepyapɨrem
hetpiyem. Hi etpi hɨm me God me hɨm
yi yetpim, yi eiyɨrteiyem werek werek, o
hi etpi menmen maain mamnen, menmen
im yi eiyɨmtewem hɨram mamkepi yayises
God werek werek.

Haiu emtɨp hɨm me God mamriuwe hɨm haiu yapɨrwe merteiyem

7 Menmen mɨre tukɨn o wekɨnp hɨram
han kewim au. Hɨram mɨre mɨtɨk katɨp
keriuwe hɨm ham. Mɨt ap nɨrɨak tukɨn
o wekɨnp nine henye mei werek au, mɨt
nepɨtari menmen hɨram tukɨn o wekɨnp
metpim.
8 Mɨt ap nɨrɨam tukɨn werek werek
au, nanɨrkeik te mɨt hɨr nanɨrtei nanɨno
nanɨnepan a? Taauye!
9 Menmen yi mɨt yɨrɨakem hɨram mepɨr
keremem. Yi eitɨp mɨt eiriuwe hɨm ham
God Hɨmɨn Yaaik kewetiyem, hɨr mɨt
nemtewem hɨr nepɨtariyem. Yi yayɨtpor
menmen, te hɨm epei au men.

* **13:7** Ro 15:1; 1Pi 4:8; 1Ko 9:12 * **13:12** 2Ko 5:7; Je 1:23 * **13:13** 1Te 1:3; 1Jo 4:16 * **14:1** 1Ko 12:31, 14:39
* **14:5** Nam 11:29

10 Mɨt nerer wit wit natɨp hɨm ham hɨm
ham. Hɨr ap natɨp hɨm weinɨm au. Hɨr
netike mɨt newepnak neriuwerem.
11 Hi ap hertei menmen werek werek
kerek mɨtɨk hak ketpewem, te hɨrak han
kitet hi mɨtɨk ke wit hak, hi han kitet hɨrak
ke wit hak, hawɨr ap wewepnak au.
12 Te hi hetpi menmen im. Yi hanhan
yayɨt menmen ham ham kerek God Hɨmɨn
Yaaik kakwetiyem. Te yi eiyinɨn hanhan
eiyɨt menmen yaaim God Hɨmɨn Yaaik
kakwtai haiu mɨt em hɨram mamkaap mɨt
miyapɨr ne weiwɨk me God te hɨr nanisesik
werek werek.
13 Te mɨtɨk kerek katɨp keriuwe hɨm ham
me God Hɨmɨn Yaaik kewetɨwekem, hɨrak
ap kerteiyem, hɨrak ekitehi God ekɨkepik
hɨrak ekɨrtei hɨm hɨrak epei ketpim te
hɨrak kakwepyapɨrem katɨp mɨt em. Hɨrak
kakrɨak menmen im kakɨntar hɨm im hi
hetpiyem.
14 Hi hitehi God hi ewenɨpi niuk mɨrak
heriuwe hɨm ham hi hepɨtariyem kerek
God kewetewem, hɨmɨn kai ketike God
tewepnak, te han kai au kau weinɨk.
15 *Te hi arɨak menmen im. Hi ehitehi
God eriuwe hɨmɨn kai ketike han kai, hi
tewen aine henye ariuwe hɨmɨn kai kaktike
han kai.
16 Yi eiyitehi God yi eiwenɨpi niuk mɨrak
eiriuwe hɨm ham mɨt ap nerteiyem au,
nanɨrkeik te hɨr nanɨrtei hɨm yi yetpim
a? Hɨram yaaim te hɨr nantikewi nanwen-
hiyem a? Taauye!
17 Yi epei yatɨp God hɨm yaaim yewenɨpi
niuk mɨrak te yi ap yɨkaap mɨt kerek nem-
tau hɨm mi yeriuwerem au.
18 Hi Pol hi hetenen menmen God Hɨmɨn
Yaaik kewetewem. Hi han yaaik heriuwe
God hentar hi hinɨni hi atɨp God menmen
heriuwe hɨm ham hi ap herteiyem kerek
nɨpaa hɨrak kewetewem.

19 Te wɨ kerek hi hau hetike mɨt miyapɨr
ne weiwɨk me God, haiu mererik mewenɨpi
niuk mɨrak, hi hinɨn hanhan atɨp mɨt
menmen kike ariuwe hɨm haiu yapɨrwe
merteiyem te hɨram mamkepi hɨr nanu
werek. Hi hɨnapen etpor menmen yapɨrwe
ariuwe hɨm ham hɨr nepɨtariyem au emɨt!
Hɨram ap mamkepi au.

20 *Nai yinan, yi ap eire nɨkerek eiriuwe
menmen yi han kitetim au emɨt. Yi eire mɨt
iuwe. Me menmen enum mɨt nisesim yi
eiweikɨn sip eiwetɨwem eitariyem eiyɨr ke
nɨkerek kike miyerer nɨnani. Te menmen
yaaim yi han ekitetim werek werek eiyɨr ke
mɨt miyapɨr iuwe.

21 *Hɨm me God mau tɨwei nɨpaa pro-
fet Aisaia kewisɨm hɨram matɨp me mɨt
miyapɨr natɨp hɨm ham mɨt netariyem mar
im:

"Mɨt ne wit netike mɨt han ap ne wit hɨr
nantɨp mɨt in
nanriuwe hɨm ham hi God awetɨrem.
Hɨr nanwepyapɨr hɨm mai nantɨp mɨt em
te hɨr ap nanisesim au."

22 Te hɨm ham im kerek God Hɨmɨn Yaaik
keweteiyem, hɨram mamkaap mɨt ap nises
hɨm me God te hɨr hanhan nanɨmtewem.
Mɨt epei nises hɨm me God hɨram mamkepi
au. Hɨm me God ham mɨt natɨp mɨt han em
hɨram mamkaap han ke mɨt ap nisesik au.
Hɨram mamkaap han ke mɨt kerek nisesik
keriyen.
23 *Mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God
nanrerik nantɨp nanriuwe hɨm ham hɨr
nepɨtariyem kerek God Hɨmɨn Yaaik
kewetɨrem, maain mɨt kerek ap nises hɨm
me God o mɨt ap nertei menmen im, hɨr
nanɨnen nanɨmtau menmen yi eiyɨtpim,
hɨr nepɨtari menmen yi yetpim te hɨr han
kitet yi enun yɨre mɨt han kɨr enuk.
24 *Te mɨt miyapɨr nererik natɨp mɨt hɨm
me God, maain mɨt kerek ap nises hɨm
me God o mɨt ap nertei menmen im hɨr
nanɨnen nɨmɨn nanu nanɨmtau menmen yi
yetpim, hɨr nanɨrtei hɨm im te menmen im
mamrekir han kɨr te hɨr nanɨrtei hɨr hɨras
mɨt enun.
25 *Hɨm me God im mamket menmen enum
mekre han kɨr hɨr han kitetim te hɨr newen
ninɨp nanwenɨpi niuk me God nantɨp nar
ik: "In ek hi hertei God kau kekre nɨmɨn ke
yi mɨt."

*Yi eiwenɨpi niuk me God yi eiyises men-
men yaaim*

26 *Nai yinan hi hetpi yi eirɨak mekam
a? Wɨ kerek yi yererik yewenɨpi niuk
me God yi eiyises menmen werek werek.
Mɨtɨk hak kine henye, mɨtɨk hak ketpi
hɨm, mɨtɨk hak kewepiyapɨr hɨm ham God
epei ketpɨwekem, mɨtɨk hak katɨp hɨm
ham hɨrak nɨpaa ap kerteiyem au. Mɨtɨk
hak keweikɨn hɨm im ketpi menmen me
mɨtɨk hak epei ketpim em e. Yi niutɨp
niutɨp eirɨak menmen im yapɨrwe te hɨram
mamkaap han ke mɨt miyapɨr te yi eiyises
hɨm me God werek werek.
27 Mɨt miyapɨr han ne yi mɨt hɨr nepu hɨr
nantɨp hɨm ham kerek mɨt nepɨtariyem, yi
eiwis wik o wikak nanɨtpi hɨm im kere-
mem. Hɨr ap nantɨp hɨm nanre yapɨrwe
au emɨt! Mɨtɨk hak kaktɨp hɨm mɨrak,
mɨtɨk keiyak kakwepyapɨr menmen hɨrak

* **14:15** Ef 5:19 * **14:20** Ef 4:14; Fl 3:15 * **14:21** Ais 28:11-12 * **14:23** Ap 2:13 * **14:24** Jo 16:8 * **14:25** Ais 45:14; Sek 8:23; Jo 4:19 * **14:26** 1Ko 12:8-10; Ef 4:12

ketpim. Epei au, mɨtɨk hak kakɨtpi kakri-
uwe hɨm mɨrak ham.
28 Mɨt han ap nepu kerek nanwepyapɨr
hɨm kerek mɨt han netpim, hɨr ap te nantɨp
hɨm im mekre nɨmɨn ke yi mɨt miyapɨr
kerek yererik yewenɨpi niuk me God au
emɨt! Hɨr keriyen nantɨke God nantɨp
nanɨkre han kɨr.
29 *Yi eiwis mɨtɨkɨt wik o wikak kerek
hɨrakɨt tɨre profet hɨrakɨt tatwepyapɨr hɨm
God ketpɨwekɨtem. Hɨrakɨt tatwepiyapɨr
hɨm me God, te yi mɨt han yi han ekitet hɨm
im hɨrakɨt tewepyapɨrem hɨram yaaim o
au enum.
30 Mɨtɨk hak kau yeno kekre nɨmɨn ke
yi mɨt, God ketpɨwek menmen, hɨrak ap
ekmerɨr mɨtɨk hak ketpim au, hɨrak ekɨkrit
ekno ekɨkrehɨr kɨrak ekɨtpim.
31 Mar im yi eiwepyapɨr hɨm me God
eitɨp mɨt em eire kiutɨp kiutɨp te yi mɨt
miyapɨr yapɨrwe yau en yi eiyɨmtewem
werek werek, hɨram mamkepi han ki te yi
eiyu werek.
32 Mɨt miyapɨr kerek hɨr nɨre profet
hɨr newepyapɨr hɨm God ketporem, hɨr
naanmɨpre han kɨr me menmen. Han
ap naanmamror au. Hɨr mɨt keriyen, te
hɨr naanempre han kɨr me menmen God
ketporem.
33 Hɨr enrɨak menmen im enɨntar God
hɨrak ap kaknip han ke mɨt nererik nemtau
hɨm mɨrak te hɨr han kakitet menmen
heriyai heriyai nanɨtpim au. Hɨrak kakni-
pai haiu mɨt mamu han kiutɨp mamises
hɨm mɨrak.

Wɨ kerek yi mɨt miyapɨr ne God yererik
yewenɨpi niuk me God yi eirɨak menmen
mar im.
34 *Yi yairerik yaiwenɨpi niuk me God,
miyapɨr ap te nantɨp menmen au, emɨt!
Hɨr nankintɨp nanu nanises hɨm me mɨt
nɨr nanɨr ke hɨm me God mau tɨwei met-
pim.
35 Miyapɨr hanhan nanɨrtei hɨm me men-
men werek werek kerek mɨt netpim, hɨr
ap nanitehi mɨt in me menmen neit wit
kerek hɨr newenɨpi God au emɨt! Menmen
im enum. Maain hɨr nanu wɨnak kɨr,
hɨr nanitehi mɨkan nɨr me menmen hɨr
nanɨtporem werek werek.
36 Yenmak yi eirɨak menmen im mar ke
hi hetpiyem a? Yi han kitet God hɨm mɨrak
hɨram mekrit meke wit Korin man a? O
au en, yi han kitet hɨm me God man yi
mɨt miyapɨr keriyen te yi eiyises han ki me
menmen yapɨrwe a? Taau! Yi ap yertei
menmen yapɨrwe me God te yi eiyɨmtau
menmen hi hetpi yi eiyisesim.
37 *Mɨt han nekre nɨmɨn ke yi mɨt hɨr
han kitet God epei kewetɨr menmen mɨrak
iuwe o hɨr nɨre profet newepyapɨr men-
men God ketporem, hɨr nanwenhi men-
men hi ewisiyem hɨram menmen Mɨtɨk
Iuwe Krais katɨp haiu emisesim.
38 Mɨt kerek ap han kitet menmen hi
ewisiyem hɨram hɨm me God, haiu ap han
kitet hɨr nɨre mɨt profet newepyapɨr natɨp
menmen God ketporem. Au, hɨr mɨt enun
netari menmen.
39 Te nai yinan, yi hanhan iuwe te yi
eire profet te yi eiwepyapɨr eitɨp hɨm God
ketpiyem yi eitɨp mɨt em. Te yi eirɨak
menmen mar im keremem au. Yi ap eiwen
mɨt kerek nanɨtpi hɨm ham yi yepɨtariyem
au emɨt!
40 *Te menmen yi yɨrɨakem me wɨ yi
yererik yɨrɨakem, yi yises menmen yaaim
yi yɨrɨakem.

15

Krais nɨpaa kaa, God pɨke kɨkɨak kekrit kau

1 Nai yinan, in ek hi hanhan ekekyi
han ki me hɨm yaaim me Krais nɨpaa hi
hetpiyem kerek yi yemtewem yi yisesim
werek werek.
2 Hɨm hi nepei netpiyem yi yisesim
werek werek mar ke nɨpaa hi hewepyapɨr
hetpiyem, hɨram mamkepi yi yayises God
werek werek yi ap yayɨwaank, o au en,
taau!
3 *Hi hetpi hɨm im hɨram menmen
iuwe minɨn kerek nɨpaa God ketpewem
hi hemtewem. Hɨm mɨram im: Mɨtɨk
Krais kaa te kakɨsak menmen enum haiu
mɨrɨakem, kar ke hɨm me God mau tɨwei
nɨpaa metpim hɨrak kaknen kaki.
4 *Hɨrak kaa epei au, mɨt han newisɨk
kekre hei ke han hɨrak kɨnɨk mɨniu (o
neiyɨp) Hɨrak kɨwaai kekrerek me wɨ
wikak epei au, God kɨkɨak kekrit kau kar
ke hɨm me God mau tɨwei metpim.
5 *God kɨkɨak kekrit kau epei au, hɨrak
kewepyapɨr hɨrekes te Sifas (Pita) kinɨn
kɨrek. Hɨrak kɨrek epei au, mɨt han disaipel
hɨr nɨrek.
6 Hɨr nɨrek epei au, mɨt miyapɨr nar 500
hɨr nɨrek. Mɨt miyapɨr in nɨpaa ere in hɨr
nisesik. Mɨt yapɨrwe wen nau tɨ, te mɨt han
niutɨp niutɨp epei naa.
7 *Hɨr nɨrek epei au, hɨrak Jems kɨrek.
Hɨrak kɨrek, te mɨt aposel yapɨrwe hɨr
nɨrek.
8 *Maain hi hɨrekes hɨkaru, hɨrak kan te
hi hɨrek. Hi hɨre mɨtɨk enuk hi hɨrek.

* **14:29** Ap 17:11; 1Te 5:21 * **14:34** 1Ko 11:3; 1Ti 2:12; Ta 2:5 * **14:37** 1Jo 4:6 * **14:40** Kl 2:5 * **15:3** Ais 53:8-9 * **15:4** Mt 12:40; Ap 2:24-32 * **15:5** Lu 24:34; Mt 28:16-17 * **15:7** Lu 24:50 * **15:8** Ap 9:3-6; 1Ko 9:1 * **15:9** Ef 3:8; 1Ti 1:15; Ap 8:3

9 *Hi hɨre mɨtɨk enuk weinɨk hekre
nɨmɨn ke mɨt aposel, hi hɨre hɨkaru. God
kehimɨtena hi hɨre aposel te hi ap yaaik au!
Nɨpaa hi hewaank mɨt miyapɨr kerek nises
hɨm me Krais.
10 *In ek hi hɨre mɨtɨk yi yɨra te
yi yerteiya hentar menmen yaaim God
kerekyewem kekepa keriuwerem. Hɨrak
ap kerekyewem weinɨm au. Mɨt aposel
hɨr nɨrɨak menmen yaaim te hi hinɨni
heriuwe menmen hi hɨrɨakem me God. Te
hi hɨrekes ap hɨrɨak menmen im au. God
kekepa te hi hɨrɨak menmen hɨram mɨre
yaaim.
11 Mɨt han aposel hɨr netpi hɨm me God
o hi hetpi hɨm me God hɨram weinɨm.
Menmen iuwe hɨram mar im: Haiu aposel
metpi hɨm me Krais mɨpɨram, te yi epei
yisesim.

*Haiu mɨt yapɨrwe mami te maain God
pɨke kakɨkekyei haiu mit*

12 Haiu matɨp mɨt hɨm me Krais kaa te
God pɨke kɨkɨak kekrit kau. Te yi mɨt
han niutɨp niutɨp yekre nɨmɨn ke yi mɨt
yapɨrwe, yi yenmak te yi yatɨp mɨt kerek
nɨpaa hɨr naa, maain hɨr ap pɨke nanɨkrit
au?
13 Mɨt hɨr naa pɨke nanɨkrit au, te hɨram
mar ke God ap kɨkɨak Krais hɨrak kekrit
kepu au.
14 God ap kɨkɨak Krais hɨrak pɨke kekrit
kau au, te haiu mɨt metpi hɨm enum
weinɨm te yi yises hɨm weinɨm.
15 *Yi yises hɨm weinɨm te haiu mɨt enun
memitipɨn metpi menmen me God haiu
merekyi enum matɨp hɨrak epei kɨkɨak
Krais kerek nɨpaa kaa, hɨrak kekrit kau.
God ap kɨkɨak Krais te maain hɨrak ap te
kakɨkaan mɨt kerek epei naa.
16 Mɨt hɨr naa pɨke nanɨkrit au. Te God ap
kɨkɨak Krais hɨrak pɨke kekrit kepu auye!
17 God ap kɨkɨak Krais te yi yises hɨm
mɨrak weinɨm. God ap kesak menmen
enum mi yi yɨre mɨt miyapɨr yaain au. Yi
enun.
18 God ap kesak menmen enun haiu mɨt
mɨrɨakem, te mɨt kerek nɨpaa nises hɨm me
Krais kerek menmen enum mau han kɨr,
hɨr nantike God nanu nanɨt au.
19 Haiu mɨre mɨt kerek nises hɨm me
Krais me wɨ haiu mau tɨ in hɨrak kekepai,
te maain haiu mami God ap kakɨkepai pɨke
kakɨkekyei haiu mamɨkrit, te mɨt nau tɨ
in han kitet haiu enun metaritari hɨr han
etwenɨnei wɨsenum.
20 *Te hɨm im hi nepei hetpim hɨram
au. God epei kɨkɨak Krais hɨrak pɨke
kekrit kepu. Hɨrak kekrit kinɨn mɨt
miyapɨr yapɨrwe naa kerek maain God
pɨke kakɨkɨan.
21 *Menmen hi hetpiyem hɨram yaaim
hentar menmen im. Mɨtɨk kiutɨp Adam
kɨrɨak menmen enum kenip haiu mɨt
miyapɨr yapɨrwe haiu mami. Mar kere-
mem te mɨtɨk kiutɨp Krais hɨrak kaknipai
haiu mɨt kerek mami haiu pɨke mamɨkrit
kakɨntar hɨrak pɨke kekrit kau.
22 Haiu mɨt yapɨrwe mami mentar haiu
nepenyerer ne Adam. Mar keremem te
haiu mɨt kerek haiu ne Krais, maain haiu
mami te God kakɨkekyei haiu mɨt.
23 *Haiu yapɨrwe mami, maain haiu pɨke
mamɨkrit mamu me wɨ God kemeteiyem.
Krais hɨrak kinɨn kekrit kau. Maain
wɨ kerek hɨrak pɨke kaknen kakwepyapɨr
hɨrekes, God kakɨkɨan mɨt kerek epei nis-
esik hɨr mɨt nɨrak.
24 Me wɨ im menmen yapɨrwe maain
tewen mami mamɨt. Wɨ kerek Krais
kakinɨn kakɨwaank menmen me gavman
metike menmen me mɨt iuwe, netike men-
men mɨr iuwe, hɨrak kakwis God kakinɨn
menmen yapɨrwe.
25 *Krais hɨrak kakinɨn naanmamre
menmen yapɨrwe ere God kakinɨn mɨt
enun nepan nɨrak.
26 *Hɨrak kakinɨn menmen enum
yapɨrwe, maain menmen kerek menip
haiu mɨt metike menmen yapɨrwe mami,
God kakɨwaankem hɨram mamɨt, te haiu
mamu mamɨt.
27 *Hɨm me God mau tɨwei hɨram matɨp
mar im: “God kinɨn menmen yapɨrwe
hɨram mamises han ke Krais.” Hɨm im
kerek matɨp “Menmen yapɨrwe” hɨram ap
matɨp me God hɨrekes au. Hɨrak kakinɨn
menmen yapɨrwe kerek in ek mamises han
ke Krais.
28 Maain God kakinɨn menmen yapɨrwe
mamises han ke Krais, te Krais hɨrak
Nɨkan ke God, hɨrak kakwis God hɨrekes
kakinɨnek kakɨntar nɨpaa God kekekpik
kinɨn menmen yapɨrwe. Hɨrak kises han
ke God epei au, te God hɨrekes kakinɨn haiu
mɨt yapɨrwe.
29 Hɨm im hi hetpiyem me maain God
kakɨkɨan mɨt miyapɨr kerek epei naa,
hɨram enum hi emitipɨn heriuwerem, mɨt
nenmak te hɨr newis mɨt han hɨr nɨkɨri
neriuwe tɨpar mamkaap mɨt miyapɨr hɨr
epei naa a? Hɨr han kitet menmen enum
hɨr nɨrɨakem.
30 *Hɨm im hɨram enum me nemitetpɨn
keremem, menmak te haiu mɨt in hekrit
hekrit mamwis menmen enum mamnen

* **15:10** 2Ko 6:1, 11:5, 23 * **15:15** Ap 1:22, 4:33, 5:32 * **15:20** Kl 1:18 * **15:21** Ro 5:12, 18 * **15:23** 1Te 4:16; Rev 20:5 * **15:25** Mt 22:44 * **15:26** Rev 20:14, 21:4 * **15:27** Sam 8:6 * **15:30** Ro 8:36

menep te mamraiwaank a? Au! Haiu
emweikɨn sip emwet hɨm me God im emrɨr.
31 *Nai yinan, hi hetpi hekrit hekrit hi
hɨrɨak menmen me God te menep hi hahi.
Menmen hi hetpiyem hɨram yaaim mar
ke hɨm hi hetpiyem in ek. Hi han yaaik
heriuwi hentar yi ne Krais Jisas kaiu Iuwe.
32 *God ap kakɨkoya te hi hɨrɨak menmen
im weinɨm. Nɨpaa hi heit wit Efesas hi
etike mɨt hɨr enun nɨre sak mɨt hɨr nakɨp
henmik ketuk, haiu menehan te menep hɨr
naniyep hi hahi. God ap te kakɨkekyei
haiu mɨt te hɨm im nɨpaa mɨt netpim haiu
emisesim hɨram mɨre yaaim. Hɨram matɨp,
"In ek haiu mamɨm menmen metike tɨpar
si enum ere haiu han yaaik iuwe mamɨntar
maain haiu mami."
33 Yi ap eiwis mɨt han nanmitipɨn nanri-
uwe menmen hɨr netpiyem. Yi eitike mɨt
enun eikiyan eiwepnak, hɨr nanɨwaank
han ki me menmen yi yisesim me God pɨke
kakɨkekyei haiu mɨt.
34 *Yi han ekitet menmen werek werek
eiweikɨn sip eiwet menmen enum. Mɨt
han en yi mɨt ap yertei God yisesik au. Hi
hetpi hɨm im hɨram merekyi yɨnk enuk te
yi eiweikɨn sip pɨke eiyises hɨm yaaim.

Maain God kakɨkɨak yɨnk kaiu hɨrak kakweikɨn kakre yaaik

35 Mɨt han nitauhi menmen im:
"Mamerkeik te God kakɨkɨan mɨt nɨpaa
naa? Hɨrak kɨkɨan mɨt epei au, hɨrak
kakwetɨr yɨnk kakre mekam?"
36 *Mɨt nanitauhiyem te hi etpor ahɨr ik:
Ti mɨtɨk enuk hepɨtari menmen im. Yehes
me rais ti emɨr emɨt ni ap te mamwo ere
haas mɨram mamɨsine te hɨram mamwo.
37 Yehes me rais kerek yi yamɨr mekre
tɨ hɨram yehes weinɨm me rais o menmen
ham, te hɨram ap haas metɨke nɨkim kere-
mem maain mamwo au.
38 *God kewet rais yehes hɨram
mewo mɨre menmen ham hɨrak hanhan
kenipem. Menmen yapɨrwe ap mewo
mɨpɨram au. God kehimɨtanem hɨram
mamwo mamre menmen ham.
39 Yɨnk yapɨrwe hɨram ap mɨram au.
Yɨnk ke mɨt miyapɨr hɨrak hak. Yɨnk ke
samiyak hɨrak hak. Yɨnk ke hore hɨrak hak,
yɨnk ke saauk hɨrak hak.
40 Menmen yapɨrwe mau nepni, men-
men ham mau tɨ. Menmen mau nepni
hɨram yaaim te hɨram meweikɨn me men-
men ham yaaim mau tɨ.
41 Wepni hɨrak kɨr kɨpre hak, wenke
hɨrak kɨpɨr kɨpre hak, hɨr me wɨtaan hɨram
mɨpɨr ham. Nɨmɨn ke hɨr yapɨrwe, ham
mɨr iuwe, ham au mɨr kike.
42 Yɨnk kaiu maain God kakɨkɨak hɨrak
kakɨr ke menmen hi nepei etpiyem. Yɨnk
kaiu hɨrak kɨre yehes. Yɨnk kaiu maain
hɨr nanwisɨk kakɨkre hei, hɨrak kaknɨn
kakɨsine kakɨt. Te yɨnk kaiu kerek God
kakɨkɨak, hɨrak ap te kakɨsine kakɨt au.
43 *Yɨnk kerek maain mɨt nanwisɨk
kakɨkre hei hɨrak menmen enuk weinɨk
kerekek. Te yɨnk maain kerek God
kakɨkɨak hɨrak kakre yaaik. In ek yɨnk
hɨrak kaknap te hɨrak ap mampenuk.
Maain hɨrak kakre manpenuk wɨsenuk.
44 Yɨnk kaiu kerek maain mɨt nanwisɨk
kakɨkre hei, hɨrak menmen me tɨ kerekek.

Maain yɨnk kaiu God kakɨkɨak, hɨrak
kakweikɨn kakre hak yaaik kerek kakɨkaap
hɨmɨn kaiu kaku werek kakɨkrerek. Yɨnk
ke hɨrak kepu, te haiu mertei maain haiu
mamɨt yɨnk hak kakɨkaap hɨmɨn kaiu
hɨrak kaku.
45 *Hɨm mau tɨwei me God mɨt newisɨm
hɨram matɨp mar im. Hɨram matɨp me
Adam, "God kɨrɨakek hɨrak kepu." Te
Krais hɨrak kɨre Adam, hɨrak kɨkaru kan
kewet haiu mɨt Hɨmɨn kɨrak, haiu mamu
mamtikerek.
46 Haiu eminɨn emu tɨ ik emriuwe yɨnk
kerek God naanmɨprewek au. Yɨnk ke tɨ
kerekek. Maain God kakweikɨn yɨnk kaiu
te God Hɨmɨn Yaaik hɨrak naanmamrai
yɨnk kaiu.
47 *God kɨrɨak mɨtɨk Adam kinɨn kau tɨ
hɨrak yɨnk kɨrak ke tɨ. Te Mɨtɨk Krais kerek
kɨkaru kan, hɨrak keke wit ke God kan.
48 Hɨr mɨt miyapɨr nau tɨ hɨr nepenyerer
ne mɨtɨk Adam kerek nɨpaa God kɨrɨakek
ke tɨ te hɨr nar ke hɨrak kerekek. Maain
hɨr mɨt miyapɨr kerek nanu wit ke God,
hɨr nanweikɨn nanɨr ke Mɨtɨk Krais hɨrak
nɨpaa keke wit ke God kan hɨr nanɨr ke
nepenyerer nɨrak.
49 Yɨnk kaiu ik hɨrak kar ke mɨtɨk Adam
kerek nɨpaa God kɨrɨakek ke tɨ, te maain
yɨnk kaiu kakweikɨn kakɨr ke Krais kerek
nɨpaa keke wit ke God kan.

50 *Nai yinan hi hetpi menmen im. Yɨnk
kaiu God kɨrɨakek ke tɨ ap te kaku kakɨt
wit kɨrak au. Menmen kerek maain
kakɨsine ap te kakno wit kerek menmen ap
mamɨsine au.
51 *Yi eiyɨmtau hɨm im hi hetpiyem me
menmen nɨpaa mɨt hɨr nerteiyem au. Mɨt
han nekre nɨmɨn ke haiu mɨt kerek mises
hɨm me Krais mau tɨ, hɨr ap te nani taau.
Te God kakweikɨn yɨnk kɨr waswas.

* **15:31** 2Ko 4:10-11 * **15:32** Ais 22:13; Lu 12:19-20 * **15:34** Ro 13:11; Ef 5:14; Ap 26:8; 1Ko 6:5 * **15:36** Jo 12:24
* **15:38** Jen 1:11 * **15:43** Fl 3:20-21 * **15:45** Jen 2:7; Jo 6:63; 2Ko 3:6, 17 * **15:47** Jen 2:7 * **15:50** 1Ko 6:13
* **15:51** 1Te 4:15-17 * **15:52** Mt 24:31

52 *Wɨ mɨtɨk ensel kaktenwo taur kɨrak
kehimɨtan wɨ me tɨ nepei mesi, God
kakweikɨn yɨnk kɨr waswas kakɨr ke
mɨtɨk nanamɨr hei mewen. Mɨtɨk ensel
kaktenwo taur kɨrak epei au, God pɨke
kakɨkɨan mɨt kerek nɨpaa naa, hɨrak kak-
weikɨn yɨnk kaiu, te haiu ap pɨke mami
taau.
53 *Hɨrak kakweikɨn yɨnk kaiu kakɨntar
yɨnk kaiu maain kerek haiu mamnap mami
hɨrak ekweikɨn ekre yɨnk ap te haiu mam-
nap o mami.
54 *Maain God kakweikɨn yɨnk kaiu
kerek kaknipai haiu mamnapo mami,
hɨrak kakweikɨn kakre yɨnk yaaik ap te
kaknipai haiu mamnap o mami au. Te
hɨm me God nɨpaa mɨt newisɨm mau tɨwei
mamnen. Hɨram matɨp mar im:
"God epei kinɨn menmen enum menip haiu
mɨt
miyapɨr yapɨrwe haiu mami.
55 *In ek menmen enum hɨram meni-
pai haiu mɨt miyapɨr mamɨwaank,
hɨram epei au enum mɨre henmik
kewen. Menmen enum hɨram meni-
pai haiu mami hɨram epei au mesi."
56 *Menmen enum mekre han kaiu mam-
nipai haiu mami. Hɨm me God mau tɨwei
nɨpaa Moses kewisɨm hɨram mɨkɨam men-
men enum mekre han kaiu, menipai haiu
mɨrɨak menmen enum te haiu mami.
57 Tɨs, haiu emtɨp God hɨrak yaaik ken-
tar hɨrak keriuwet Jisas Krais kaiu Iuwe
hɨrak kinɨn menmen enum mekre han kaiu
menipai haiu mami. Te haiu ap mami
mamɨt au, haiu pɨke mamɨkrit mamu.
58 *Te nai yinan yaain yi han tokik eiyu ap
eiwis hɨm ham enum memipɨn mamri han
ki. Yi ap einapen eirɨak menmen me Mɨtɨk
Iuwe Krais hekrit hekrit au emɨt eiyɨntar
yi yertei menmen yi yɨrɨak Mɨtɨk Iuwe em,
hɨram ap weinɨm au.

16

Hɨm me pewek mɨt ne Korin nantɨwem nanwet mɨt miyapɨr han em

1 *In ek hi ewisi hɨm me pewek kerek yi
hɨras yewisɨm mɨwaai niutɨp. Te yi eiwet
mɨt miyapɨr han kerek hɨr nises God neit
provins Judia yi eiwetɨrem. Hi ewisiyem
entar yi epei yitauhiyem. Yi yises menmen
hi epei atɨp mɨt nises hɨm me God neit
provins Galesia em.
2 Me wɨ Sande miutɨp miutɨp yi mɨt
miyapɨr yapɨrwe niutɨp niutɨp eiremɨr
pewek pɨnam me menmen God kekepi yi
epei yetɨwem me menmen yi yɨrɨakem. Yi
eiremir pewek im eiwisɨm emwaai niutɨp
te maain wɨ kerek hi anen etɨwem, yi ap
eino ein eino ein eiriyam me mɨt miyapɨr
en au emɨt! Hɨram menmen yi epei
yewisɨm hɨram emwaai emɨmeriyo.
3 Maain hi anen hi awis tɨwei keiyak
kakɨkaap mɨt ne Jerusalem hɨr nanɨrtei yi
neimɨn, hi awet mɨt kerek yi yehimɨteni hɨr
nantɨwek kaktike pewek mi, hi ariuweti hɨr
neiyɨm enɨno wit Jerusalem.
4 Maain hi anen hi han kitet hɨram yaaim
te hi ano Jerusalem hɨr nantikewa haiu
emriyan emno.

Pol hanhan kaknen kakɨr mɨt miyapɨr ne wit Korin

5 *Hi ehinɨn ano provins Masedonia. Hi
hen en apei au, te hi pɨke anen ari yi mɨt
miyapɨr en.
6 *Hi anen ehu etikewi wɨ mei yapɨrwe
au en, hi ehu wɨ ere hawɨ hɨtan epei au.
Hawɨ hɨtan epei au, yi eikepa eiriuweta hi
ano wit keiyak hi hanhan anori.
7 *In ek hi hɨnapen anen ari me wɨ hi
ano wit hak menep entar hi ehu etikewi
wɨ mei kike au emɨt. Maain mɨtɨk Iuwe
Krais kakwisa hi anen ehu etikewi wɨ mei
yapɨrwe.
8 Te in ek hi ahu in heit wit Efesas ere
maain wɨ haiu mɨt ne Isrel menewem Pen-
tikos hɨram mamnen.
9 *Hi wen ahu in entar Mɨtɨk Iuwe hɨrak
kɨrɨak menmen yapɨrwe yaaim epei man
mamwisai haiu mamtɨp mɨt hɨm mɨrak hɨr
nanisesim. Te mɨt enun han nɨnapen hɨm
me God hɨr nau in nanraiwaank menmen
haiu matɨp mɨt miyapɨr em.
10 *Maain Timoti hɨrak kaknen yi
naanemprewek werek werek, te hɨrak ap
kakneini au. Hɨrak eku werek ektikewi.
Hi hetpi hɨm im hentar Timoti ketikewa
hawɨr wɨrɨak menmen me Mɨtɨk Iuwe
hɨram mɨpɨram.
11 *Yi ap eineinɨk einan yipɨr eiwɨrek yi
han kitet hɨrak mɨtɨk weinɨk au emɨt! Yi
eikepik te hɨrak pɨke kaknen eku werek
werek ekɨntar hi etike naiu yinan han in
haiu mameriyɨwek hɨrak kaknen.
12 *In ek hi etpi me Apolos. Hi epei
hetpɨwek hɨm iuwe hɨrak ektike naiu yinan
han in hɨr nanriyan nanɨno nanri. Te hɨrak
au kɨnapen. Hɨrak katɨp kar ik: "Hi ap te
in ek ano au. Maain God kakwisa hi anen,
te hi anen ahɨri." Te hi hetpi, maain hɨrak
kaknen.

Hɨm ham pɨnam hɨram mɨkaru

* **15:53** 2Ko 5:4 * **15:54** Ais 25:8 * **15:55** Hos 13:14 * **15:56** Ro 6:14, 7:13 * **15:58** 2Kro 15:7; Rev 14:13
* **16:1** Ro 15:25-26; 2Ko 8:1-9; Ga 2:10 * **16:5** Ap 19:21 * **16:6** Ro 15:24; Ta 3:12 * **16:7** Ap 18:21 * **16:9** Ap 19:8-10; 2Ko 1:12; Kl 4:3; Rev 3:8 * **16:10** 1Ko 4:17 * **16:11** 1Ti 4:12 * **16:12** 1Ko 1:12, 3:6

13 *Yi naanempre hɨras te yi eiyises hɨm
me God werek werek. Yi eire mɨt iuwe han
tokik (o einakɨn tokim) eiyu me menmen
enum mamnen mamriwaank.
14 Menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem eiyɨntar
yi hanhan eiriuwe mɨt miyapɨr han eikepi
eiriuwerem.
15 *Nai yinan, yi yertei menmen im.
Mɨtɨk Stefanas ketike mɨte nɨkerek nɨrak
hɨr nemtau hɨm me God hɨr ninɨn nisesim
nekre nɨmɨn ke yi mɨt miyapɨr yapɨrwe
nau neit provins Akaia. Hɨr epei nises han
kɨr nen nɨkaap mɨt miyapɨr kerek nises
hɨm me God. Te hi hitihi hɨm iuwe yi mɨt
mɨyapɨr en.
16 *Yi eiyɨmtau hɨm mɨr metike hɨm me
mɨt hɨr nekepi nɨrɨak menmen iuwe mar
em.
17 Hi han yaaik hentar Stefanas, Fotyune-
tas, tetike Akaikas epei tan tɨra. Hɨrakɨt
tan tekepa teriuwe menmen yi ap yekepa
yeriuwerem yentar hi ap hau hetikewi.
18 *Hi han kitet hɨrakɨt terekyi yi han
yaaik yar ke hɨrakɨt epei terekya hi han
yaaik. Yi han ekitet mɨtɨkɨt tar ik hɨrakɨt
mɨtɨkɨt iuwe.
19 *Mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me God
neit provins Esia hɨr nesiuwe hɨm netpi,
“Yi yaain.” Akwila ketike mɨte pɨrak Prisila
hɨr netike mɨt miyapɨr han kerek nises
hɨm me God nererik neit wɨnak kɨr in, hɨr
yapɨrwe nesiuwi hɨm netpi, “Yi yaain.”
20 *Naiu yinan yapɨrwe in hɨr nesiuwi
hɨm netpi, “Yi yaain.” Wɨ kerek yi yererik
yi eitɨpan yi eiyewewan eiyɨr ke mɨt yaain
ne God nɨrɨakem.
21 *In ek hi Pol hɨrekes hewis hɨm mai
yinam im mau tɨwei men yi mɨt miyapɨr hi
hetpi, “Yi yaain.”
22 *Mɨt miyapɨr han en kerek hɨr ap han-
han neriuwe Mɨtɨk Iuwe Krais hɨr nemipɨn
hɨr han kitet maain hɨrak kakɨwaanki.
Mɨtɨk Iuwe kaiu Yaaik Krais, ti enen.
23-24 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Krais
kakrekyi menmen yaaim. Hi hanhan yi
mɨt miyapɨr yapɨrwe en hentar haiu ne
Krais Jisas.

Mepɨr keremem

---

* **16:13** Sam 31:24; Ef 6:10 * **16:15** Ro 16:5; 1Ko 1:16 * **16:16** 1Te 5:12 * **16:18** Fl 2:29 * **16:19** Ap 18:2, 18, 26; Ro 16:3-5 * **16:20** Ro 16:16; 2Ko 13:12 * **16:21** Kl 4:18; 2Te 3:17 * **16:22** Ga 1:8-9

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Korin - 2
Menmen me tɨwei ik

Pol kitehi God katɨp hɨrak yaaik ekentar hɨrak kekepik *1:1-11*
Pol kewepyapɨr menmen mau mekre han kɨrak ekatɨp mɨt ne Korin em *1:12–7:16*
Hɨm me kolekta mɨt ne Korin nansiuwerem emamno mɨt ne Judia *8:1–9:15*
Pol naanmɨpre hɨrekes me hɨrak keit eniuk iuwe aposel *10:1–13:10*
Pol katɨp mɨt ne Korin hɨm mɨkaru *13:11-14*

1 *Hi Pol hi hɨre mɨtɨk aposel ke Krais
Jisas hatɨp mɨt hɨm mɨrak. Nɨpaa God
hanhan kewisa hi hɨre mɨtɨk aposel hi
hɨrɨak menmen mɨrak. Hi hetike kaiu
yinak Timoti hawɨr wik wewis tɨwei ik we-
siuwerek kaknen yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk
me God yi yau wit Korin ke provins Akaia,
yi yetike mɨt miyapɨr ne God yerer wit wit
yeit provins eik e.
2 *Hi hanhan God Haai kaiu ketike Mɨtɨk
Iuwe Jisas Krais hɨrakɨt tatrekyi menmen
yaaim yi eiyu werek werek.

Pol katɨp God hɨrak yaaik kentar hɨrak kekepik

3 *Haiu emwenɨpi niuk me God, hɨrak
Haai ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais. Haiu
mertei hɨrak Haai ke han tewenɨnai, hɨrak
Haai ke kekepai.
4 Hɨrak kakɨkepai han kaiu me menmen
enum mamnen te haiu han etwenɨn mɨt
miyapɨr han haiu emkepi me menmen
enum mamnen. Haiu emkepi emriuwe
menmen God nepei kekepai keriuwerem.
5 *Hɨm im yaaim. Menmen enum
yapɨrwe mamnen mamraiwaank mamɨr
ke nɨpaa menmen mewaank Krais. Mar
ke menmen enum meraiwaank, te Krais
kakɨkepai me menmen te haiu han yaaik
mamu.
6 *Mɨt nɨrɨak hi hetike Timoti enum
nerawɨrwaank nentar hawɨr wetpi hɨm
yaaim me God, hɨram mekepi yi han yaaik
eiyu yi yertei God kakɨkepi maain kak-
nen kaktihis. Mɨt nerekyawɨr enum, te
God kekepawɨr. Menmen im mamkepi yi
han yaaik eiyu eiyɨntar maain menmen
enum mamnen mamriwaank yi yertei God
kakɨkepi kakɨr ke hɨrak nepei kekepawɨr.
7 Hawɨr wertei werek werek me yi
mɨt. Menmen enum mamriwaank mamɨr
ke menmen enum merawɨrwaank, hawɨr
wertei God kakɨkepi yi han yaaik eiyu eiyɨr
ke God kekepawɨr han yaaik wepu.
8 *Nawɨr yinan, hawɨr hanhan yi yertei
werek werek menmen enum nepei man
mewepɨr weit provins Esia. Menmen
enum epei man hɨram mewewɨr han kawɨr
te hawɨr han kitet hawɨr wawi.
9 Hawɨr han kitet hawɨr wawi wawɨr ke
mɨtɨk kerek mɨtɨk masistret hɨrak nepei
katɨp hawɨr wawi. Menmen im nepei
man mekepawɨr wertei hawɨr hɨrekses
ap wawinɨn menmen im au. Hɨram
mekepawɨr te hawɨr wertei God kerek
hɨrak kɨkɨan mɨt nɨpaa naa hɨr pɨke nekrit,
hɨrak kerekek kakɨkepawɨr.
10 *Hɨrak nepei kekepawɨr me menmen
enum te hawɨr wawi au. Maain hɨrak pɨke
kakɨkepawɨr. Hawɨr han kitet hɨrak in ere
maain hɨrak kakɨkepawɨr naanmamrawɨr.
11 Yi mɨt eikepawɨr eiriuwe menmen yi
eiyitehi God em kakɨkepawɨr. Yi yɨrɨakem
te maain mɨt miyapɨr yapɨrwe nanɨmtau
God kemtau hɨm hɨr nitɨwekhi me hawɨr
hɨrak kakɨkepawɨr, hɨr nanwenɨpi niuk
mɨrak nantɨp hɨrak yaaik.

Pol keweikɨn han kɨrak te hɨrak ap kan wit Korin au

12 *Haiu han yaaik meriuwe menmen
im. Han kaiu kitet menmen haiu mɨrɨakem
haiu mises menmen yaaim God kewe-
taiyem haiu ap mari han ke mɨt miyapɨr
meriuwerem au. Menmen me tɨ mɨt
nerteiyem ap mekepai haiu mɨrɨakem au.
God kerekek kekepai haiu mɨrɨakem. Haiu
mises menmen im mekre nɨmɨn ne mɨt
miyapɨr ne tɨ, te haiu misesim wɨsenum
mekre nɨmɨn ne yi mɨt miyapɨr. Te haiu
han yaaik meriuwe menmen im.
13-14 *Hɨm hi hewisiyem mau tɨwei ik, as
o hɨr hɨram ap mɨsawɨn mɨre hɨm tok piksa
au. Menmen yi yekinaam hɨram keremem
hi hetpiyem. Hi hanhan yi eiyɨrtei werek
werek menmen in ek yi yerteiyem kike
kike me haiu mɨt. Te maain wɨ kerek
Mɨtɨk Iuwe Jisas pɨke kaknen kaktaihis,
haiu han yaaik mamriuwi yentar yi yayu
yaitike Krais, yi han yaaik eiriuwe haiu
mɨt aposel eiyɨntar haiu metpi hɨm yaaim
mekepi meriuwerem.
15 Hi han kitet yi han kiteta hi hɨre aposel
yaaik te hi hanhan hahinɨn anen ari, te hi
akepi yi han yaaik eiyu mei wik.
16 *Hi nɨpaa han kitet hi ahinɨn anen ari
yi yeit wit Korin me wɨ hi ano provins hak
Masedonia. Au, hi anaiwɨri hahɨt wit ki hi
in ek han hau provins Masedonia. Maain hi

* **1:1** 1Ko 1:1 * **1:2** 1Ko 1:3 * **1:3** Ef 1:3; 1Pi 1:3; Ro 15:5 * **1:5** Sam 34:19, 94:19 * **1:6** 2Ko 4:15 * **1:8** Ap 19:23; 1Ko 15:32 * **1:10** 2Ti 4:18 * **1:12** Hi 13:18; 2Ko 2:17; 1Ko 1:17 * **1:13-14** 2Ko 5:12; Fl 2:16 * **1:16** 1Ko 16:5-6

anaaiwɨr Masedonia hi pɨke ano ari yi mɨt
yeit wit Korin, te yi eikepa eiriuweta hi ano
provins hak Judia, te hi ari mei wik.
17 Te yi han kitet wɨ kerek hi hewis tɨwei
hatɨp hi hanhan hahinɨn anen ari me wɨ hi
ano provins hak Masedonia, hi ap han kitet
menmen werek au. Te hi heweikɨn han kai
a? Yi han kitet hi hɨre mɨtɨk enuk ke tɨ, hi
hatɨp 'O, hi enen,' te hi hepakɨnem mekre
han kai hi au hɨnapen a? Taauye!
18 Mar ke hɨm me God hɨram yaaim, hi
ap hetpi hɨm 'O, hi anen,' te hi hepakɨnem
mekre han kai hi au hɨnapen. Taauye!
19 *Nɨpaa hi, Silvenes, Timoti, haiu mau
metikewi haiu metpi hɨm me Nɨkan ke God
Jisas Krais. Yi yertei Krais hɨrak ap katɨp
menmen hɨrak kakisesim te maain kak-
weikɨn sip kewet hɨm nɨpaa hɨrak ketpim
au. Hɨrak kakisesim keremem.
20 *Menmen yapɨrwe God katɨp
hɨrak kakrɨakem, Jisas hɨrak kakisesim
kakrekyiyem. Wɨ haiu mamwenɨpi niuk
me God mentar menmen im yaaim, haiu
matɨp Mɨtɨk Krais hɨrak yaaik kakises
menmen hɨrak katɨp hɨrak kakisesim.
21 *God Haai kerekek hɨrak kekepai haiu
mɨt haiu metike Krais mau niutɨp.
22 *God hɨrekes kehimɨtenai haiu nɨrak,
hɨrak kewis Hɨmɨn kɨrak Yaaik kekre han
kaiu, hɨrak kɨre menmen kike keteik-
nai menmen hɨrak kakwetai menmen
yapɨrwe.

Pol ap ken kɨri waswas au

23 *Hi hewisɨsiyek me menmen im te God
kertei han kai kakwepyapɨrem. Te hi hetpi
werek hi ap hewisesik me menmen au. Hi
ap hinɨn han hɨri yi mɨt ne wit Korin me
wɨ hi hen provins Masedonia hentar hi
hɨnapen heni yi mɨt arekyi yi han enuk.
24 *Haiu ap metpi haiu minɨn naanmɨpri
me menmen me God yi yisesim au. Haiu
mertei yi yises God werek werek haiu
mɨrɨak menmen metikewi mamkepi yi han
yaaik eiyu.

2

1 *Te hi epei han kai kitet hatɨp har ik.
Hi ap anen ari yi mɨt etpi menmen me han
enuk heriuwerem.
2 Hi anen etpi menmen te yi han enuk,
te neimɨn nankepa hi han yaaik ehu a?
Taauye! Yi mɨt kerek hi anipi yi han enuk
keriyen.
3 Hi hɨnapen anen ari yi mɨt miyapɨr en
yi yenipa hi han enuk au. Hi hanhan yi
eikepa hi han yaaik etikewi, te hi hinɨn
hewisi tɨwei men yi mɨt, hi hetpi menmen
hi han enuk heriuwerem. Hi hertei wɨ
kerek hi han yaaik heriuwe menmen, te yi
yapɨrwe han yaaik yetikewa me menmen.
4 *Wɨ hi hewis tɨwei ken yi mɨt miyapɨr
en, hi hewisɨk hɨrak au kerekyo han kai
au toenuk te hi hɨkɨt. Hi hɨnapen henipi
han enuk heriuwe hɨm hi hewisiyem au.
Hi epei hanhan yi eiyɨrtei hi han tewenɨni
wɨsenum keremem.

*Pol katɨp hɨr mɨt ne Korin pɨke nanɨthis
mɨtɨk nɨpaa kɨrɨak enum*

5 *Mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen enum
hɨrak ap kenipa han enuk au. Hɨrak kenipi
keriyen yi han enuk. Hi hɨnapen hemipɨn
hatɨp hɨrak kenipi yi yapɨrwe han enuk au.
Yi mɨt han keriyen.
6 Menmen yi mɨt yapɨrwe yerekyɨwekem
me menmen enum hɨrak kɨrɨakem hɨram
werek.
7 Te in ek yi mɨt miyapɨr yi ap han ekitet
menmen hɨrak kɨrɨakem, nepei werek
emɨt yi einaipɨsem. Yi eiyɨtpɨwek hɨm
yaaim em eiyɨm eirekyɨwek han yaaik te
menmen im ap mamrekyɨwek han kɨrak
mamɨwaankek.
8 Te hi hitihi hɨm iuwe te yi eiteiknɨwek
yi wen han tewenɨnek.
9 *Nɨpaa hi hews tɨwei ken yi mɨt te hi
hanhan hertei yi yaain yises menmen hi
hetpiyem werek werek o au me yi yepɨr
mɨtɨk eik kɨrɨak menmen enum kakno.
10 Yi mɨt miyapɨr yi ap han ekitet men-
men enum hɨrak mɨtɨk hak kerekyiyem.
Yi han tɨwaaiyem, te hi han tɨwaaiyem
emɨt. Menmen enum hɨram mepu, te hi
han tɨwaaiyem emit, te hi hɨrɨak menmen
im atɨp Krais em, te hɨram mamkepi yi
yertei hi han tɨwaaiyem emɨt.
11 *Hi hɨrɨak menmen im hentar hi
hɨnapen Seten kakinɨnai kewisɨsai me
mɨtɨk kerek haiu nepei menerek mepɨrek.
Haiu nepei mertei menmen enum Seten
han kitet kakrekyaiyem.

*Pol hanhan keriuwe Taitas keit wit
Troas*

12 *Nɨpaa hi hɨniu hen wit Troas
hewepyapɨr hɨm yaaim me Krais, Mɨtɨk
Iuwe God kinɨn ken kekekyor han te hɨr
hanhan nanɨmtau hɨm hi hetporem.
13 *Te hi han kai ap kepu werek werek
au hentar hi hemerɨr kaiu yinak Taitas te
hɨrak ap kan kɨra au. Hɨrak ap kan kɨra au,
te hi hanhanek hi hɨnaaiwɨr wit Troas hi
hen provins Masedonia hɨrek hɨrak ketpo
me yi mɨt en.

---

* **1:19** Ap 18:5 * **1:20** Rev 3:14 * **1:21** 1Jo 2:27 * **1:22** Ef 1:13-14; 2Ko 5:5; Ro 8:16-17 * **1:23** Ro 1:9; 2Ko 11:31 * **1:24** 1Pi 5:3 * **2:1** 1Ko 4:21; 2Ko 12:21 * **2:4** Ap 20:31 * **2:5** 1Ko 5:1 * **2:9** 2Ko 7:15, 10:6 * **2:11** Lu 23:31 * **2:12** Ap 14:27; 1Ko 16:9 * **2:13** Ap 20:1

God kɨkaap mɨt aposel hɨr ninɨn Seten

14 Te in ek hi hitehi God hatɨp hɨrak
yaaik. Hɨrak kekepai keriuwe menmen
iuwe me Krais te haiu minɨn menmen me
tɨ. God ketaihis kesiuwai haiu men wit
heriyai heriyai haiu matɨp mɨt hɨm yaaim
me Krais. Hɨm im hɨram yaaim mar ke
mɨt hɨr nemiwo (o nemiyin) tɨpar mekre
heurek, maain hɨr newepim hɨram mɨnɨn
meprer wit wit heriyai heriyai.

15-16 **Haiu mɨt aposel haiu mɨre men-
men mɨnɨn yaaim me Krais hɨrak kewep-
warem kewet God em. Haiu mɨre menmen
minɨn yaaim men nɨmɨn ke mɨt miyapɨr
kerek God kaktorhis. Me mɨt miyapɨr
kerek God kaktorhis, menmen haiu mis-
esim hɨram mɨre menmen mɨnɨn yaaim
mamkepi hɨr nanu werek werek. Me mɨt
kerek God ap kaktorhis nanɨno si, men-
men haiu misesim hɨram mɨre menmen
mɨnɨn enum menipi hɨr nani. Mɨt neimɨn
hɨr nanɨrtei menmen im werek werek a?
Taauye!

17 *Yi yertei haiu mɨt ap mɨrak menmen
mar ke mɨt yapɨrwe hɨr nɨrɨakem. Hɨr
nepno heriyai heriyai natɨp mɨt hɨm me
God hanhan nanɨt pewek mererim kere-
mem. Te hɨr ap nankaap mɨt miyapɨr au.
Te haiu mɨt aposel au. Haiu mɨt han kaiu
yaaik haiu matɨp mɨt hɨm yaaim me Krais
mentar God kehimɨntenai haiu mɨrɨakem.
Haiu metike Krais mau han kiutɨp, God
kɨrai haiu matɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak.

3

*Haiu mɨrɨak menmen matɨp mɨt hɨm lo
ham yaaim me God*

1 *Menmen hawɨr wewisiyem menipi yi
han kitet hawɨr wewenɨpi niuk mawɨr
iuwe te yi yatɨp hawɨr yaaikɨt a? O au en, yi
han kitet hawɨr war ke mɨt han hɨr neweti
tɨwei mɨt han ne wit hak newisiyek netpi
hɨr mɨt yaain a? O au en, yi han kitet hawɨr
hanhan yi yewisawɨr tɨwei te hawɨr wauno
wit hak wewet mɨt han ek, te hɨr nertei
hawɨr mɨtɨkɨt yaaikɨt a? Taauye! Hawɨr
wɨnapen tɨwei au!

2 *Yi mɨt miyapɨr keriyen yi yɨre tɨwei
hawɨr wetenenik kekre han kawɨr, yi
yewenɨpi niuk mawɨr yeriuwe menmen yi
yɨrɨakem te mɨt miyapɨr han hɨr nɨrem
nerteiyem.

3 *Menmen yi yɨrɨakem meteikɨn mɨt
miyapɨr han yi yɨre tɨwei Krais hɨrak
kewisɨk kesiuwerek me his me haiu mɨt
aposel. Tɨwei ik Krais ap kewisɨk keriuwe
si yeunek mau nan mar ke nɨpaa Moses
kewis hɨm me God mau nan au. Hɨrak
kewisɨk keriuwe God Hɨmɨn Yaaik kɨrak
kerek kepu tipmain tipmain enum eik,
hɨrak kesiuwerek ken kekre han ki kewis
hɨm mɨrak mekre han ki.

4 Hawɨr watɨp hawɨr mɨtɨkɨt yaaikɨt
wentar hawɨr wertei God kehimɨtenawɨr
wɨrɨak menmen im. Krais kekepawɨr keri-
uwe menmen mɨrak iuwe kerek God Haai
kewetɨwekem, te hawɨr wawises menmen
hawɨr wetpiyem.

5 *Hawɨr ap iuwe te hawɨr watɨp hawɨr
wɨrɨak menmen im wises han kawɨr
weinɨk au. God kerekek kekepawɨr
kewetawɨr menmen mɨrak iuwe te hawɨr
wɨrɨakem.

6 *God kerekek kekepawɨr te hawɨr watɨp
mɨt menmen me hɨm ham yaaim mɨrak.
Hɨm ham yaaim me God hɨram ap hɨm lo
mau tɨwei mɨt enisesim au. Hɨram hɨm
yaaim matɨp mɨt God Hɨmɨn Yaaik kɨrak
kakɨkepi kaktorhis hɨr nanu werek. Hɨm lo
mau tɨwei matɨp mɨt ap nanisesim werek
werek te hɨr nani. Hɨm ham yaaim me God
Hɨmɨn kɨrak Yaaik hɨram mamkaap haiu
mɨt te haiu mamu werek werek.

7 *God kewepyaan hɨm lo, hɨrak kewet
Moses em mau nan. Me wɨ hɨrak kɨrɨakem,
menmen me God iuwe merhɨhe mɨrius ni-
naan me Moses. Maain hɨram pɨke mamre
kike kike ere mamɨt, te mɨt miyapɨr ne Isrel
ap nanɨrek pɨke te naanmewɨriyapi me wɨ
menmen me God merhɨhe mɨrius ninaan
mɨrak. Menmen me hɨm lo kerek menip
haiu mɨt haiu mami, hɨram man metike
menmen iuwe me God merhɨhe.

8 *Te haiu matɨp mɨt miyapɨr hɨm me
God Hɨmɨn kɨrak Yaaik, menmen im mɨrak
menipai haiu han yaaik mepɨrpɨr wɨsenum
minɨn menmen me nɨpaa me hɨm lo me
Moses.

9 *Hɨm lo kerek hɨram menip haiu
mɨt mami, hɨram man metike menmen
iuwe me God merhɨhe menip mɨt nɨnaain
nepɨrpɨr, te hɨm kerek mekepai te God
kaktɨp haiu mɨt haiu yaain, hɨram minɨn
hɨm me nɨpaa God kewet Moses em, te haiu
han yaaik mepɨrpɨr iuwe.

10 *Menmen me God iuwe merhɨhe
mɨrius ninaan me Moses mar ke nɨpaa ein
hɨram men mɨre kike kike ere mepeit. Mar
im hɨm yaaim nɨpaa God kewet Moses em
hɨram epei men kike kike mentar hɨm ham
yaaim me Krais me in ek God kewetaiyem
hɨram mekrehɨr mɨram.

11 Hɨm lo me nɨpaa ein man metike

* **2:15-16** 1Ko 1:18 * **2:15-16** Lu 2:34; 2Ko 3:5-6 * **2:17** 2Ko 1:12; 1Pi 4:11 * **3:1** 2Ko 5:12; Ap 18:27; Ro 16:1
* **3:2** 1Ko 9:2 * **3:3** Eks 24:12; Jer 31:33; Esi 36:26-27 * **3:5** 2Ko 2:16 * **3:6** Jer 31:31; 1Ko 11:25; Jo 6:63; Ro 7:6
* **3:7** Eks 34:30 * **3:8** Ga 3:2, 5 * **3:9** Diu 27:26; Ro 1:17, 3:21 * **3:10** Eks 34:29

menmen iuwe me God merhɨhe, te hɨram
pɨke mɨre kike kike ere meit, hɨram in
ek nepei au mesi. Te hɨm in ek God
kewetaiyem mamkepai haiu mɨre yaain te
God kaktaihis, hɨram minɨn hɨm me nɨpaa
mentar hɨram ap te mamɨsi au. Hɨram
mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik.
12 Haiu mertei hɨm ham yaaim hɨram
mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik,
haiu mamɨmerɨr menmen mɨrak merhɨhe
iuwe mamnen te haiu ap mepakɨn hɨm mei
au. Haiu mewepyapɨrem te mɨt miyapɨr
nerteiyem.
13 *Haiu ap mɨrɨak menmen Moses hɨrak
kɨrɨakem. Hɨrak kewis laplap pɨnam
mɨwapɨn ninaan mɨrak te mɨt miyapɨr ne
Isrel ap te nanɨr menmen yaaim me God
merhɨhe mɨrius ninaan mɨrak men kike
kike ere meit.
14 *Moses kewis laplap pɨnam mɨwapɨn
ninaan mɨrak keremem au. Mɨt miyapɨr
ne Isrel han kɨr ap nertei menmen me God
werek werek au, hɨram mɨre laplap pɨnam
mɨwapɨn han kɨr. In ek, mɨt miyapɨr ne
Isrel hɨr nererik nekine hɨm me Moses, hɨr
han kɨr ap nertei menmen me Krais werek
werek au. Hɨram mar ke laplap pɨnam
wen mɨwapɨn han kɨr. Mɨt hɨr nemtau hɨm
me Krais hɨr nisesim, hɨram mar ke God
keit laplap pɨnam mɨwapɨn han kɨr, hɨrak
kenemtɨn kewɨrem men.
15 Nɨpaa ere in, mɨt nekine hɨm me
Moses, menmen mɨre laplap pɨnam
mɨwapɨn han kɨr mentar hɨr ap nises hɨm
me Krais.
16 *Me wɨ kerek mɨt o miyapɨr neweikɨn
han kɨr nises Mɨtɨk Iuwe Krais, hɨram mar
ke God keit laplap pɨnam mɨwapɨn han kɨr
hɨrak kenemtɨn kewɨrem men te hɨr nertei
menmen mɨrak werek werek. Hɨram mar
ke nɨpaa Moses ken kekre wɨnak ke God,
hɨrak kenemtɨn laplap pɨnam keweikɨn
ketike Mɨtɨk Iuwe tewepnak.
17 *Mɨtɨk Iuwe keit hɨm im hɨrak God
Hɨmɨn Yaaik. Hɨrak kepu kekre han ke mɨt,
hɨr ap te nanises menmen hɨm me Moses
ketpor te hɨr han kitet God katɨp hɨr yaain.
Au, hɨram ap mamkepai te God kaktɨp haiu
yaain au.
18 *Haiu mɨt ap menmen mɨwapɨn han
kaiu au, te menmen yaaim me Mɨtɨk Iuwe
hɨram mau mekre han kaiu. God Hɨmɨn
Yaaik kau kekre han kaiu keweiknai han
kaiu haiu pɨke meweikɨn mar ke hɨrak. Mɨt
miyapɨr nanɨrtei God keweiknai han kaiu,
haiu mamɨr ke hɨrak te haiu mamwenɨpi
niuk mɨrak mamɨnterim.

4

Haiu mɨt aposel mewepyapɨr hɨm yaaim hɨram mɨre si

1 *God kerekek hɨrak han tewenɨnai
kehimɨtenai haiu mɨrɨak menmen mɨrak
matɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak, te menmen
enum man merekyei han kaiu haiu ap
mɨnaain misesim iuwe au.
2 *Haiu meweikɨn sip mewet menmen
enum mɨsawɨn mɨt nanwepyapɨrem haiu
yɨnk enuk meriuwerem au emɨt. Haiu ap
mewises mɨt hɨm me God haiu meweikɨn
hɨm mɨrak matɨp mɨt hɨr enisesim. Au,
haiu merp ninaan me God, God hɨrak kɨrai
haiu metpor hɨm mɨrak haiu matɨp hɨm
yaaim, te mɨt kerek nerteiyei han kaiu, hɨr
nertei hɨm im hɨram yaaim.
3 *Hɨm yaaim haiu matɨp mɨt em, mɨt
ap nerteiyem werek werek, hɨr keriyen
nanɨno si hɨr ap nerteiyem. Hɨr ap nises
hɨm yaaim nentar tɨpir enuk ke tɨ ik Seten
hɨrak kewenɨn han kɨr te hɨr ap nisesim au.
4 *Hɨrak kewenɨn han kɨr te hɨr ap nertei
werek hɨm yaaim me Krais. Hɨm yaaim
im hɨram matɨp me menmen yaaim me
Krais kerek keteiknai God kɨre mekak kar
ke hɨrak kɨpre God.
5 *Haiu ap metpi hɨm me haiu hɨras te yi
eitɨp haiu mɨt yaain. Au, haiu metpi hɨm
im. Jisas Krais hɨrekes Mɨtɨk Iuwe kaiu, te
haiu mɨt haiu mar ke wok mɨt mekepi yi
eiyɨrteiyek werek werek.
6 *Haiu mɨrɨak menmen im mentar God
kerek nɨpaa katɨp kar ik: “Me wit toto
lait hɨremes mamɨr,” hɨrak kerekek keke-
pai haiu mertei mekre han kaiu menmen
mɨrak yaaim merhɨhe nepei au man mau
Krais.
7 *God kewis menmen mɨrak iuwe hɨram
man mekre han ke haiu mɨt ne tɨ au haiu
weinɨn. Hɨrak kewisɨm mekre han kaiu
kakteikɨn mɨt miyapɨr ne tɨ menmen yaaim
haiu mɨrɨakem ap meke han kaiu man.
Au, hɨram meke God man mekre han kaiu
mekepai.
8 *Merer wit wit menmen enum man
mewep te hɨram ap meraiwaank au. Haiu
ap mertei menmak menmen enum man
mewep te haiu ap mɨnaaiwɨr menmen
haiu mɨrɨakem.
9 Mɨt enun noyiyai nanrekyei enum, te
God ap kɨnaiwɨrai au. Mɨt hɨr newep haiu
menke te haiu ap maa au.
10 *Mɨt hɨr newep neriuwe nɨpɨn men-
men ham yapɨrwe te hekrit hekrit sak mau
yɨnk kaiu mar ke nɨpaa mɨt enun nenep

* **3:13** Eks 34:33-35 * **3:14** Ro 11:25 * **3:16** Ro 11:23, 26 * **3:17** Jo 8:32, 36; Ro 8:2; Ga 5:1 * **3:18** Eks 16:7; 24:17 * **4:1** 2Ko 3:6 * **4:2** 2Ko 2:17; 1Te 2:5 * **4:3** 1Ko 1:18 * **4:4** Ef 2:2; Kl 1:15; Hi 1:3 * **4:5** 2Ko 1:24 * **4:6** Jen 1:3; Ais 9:2; 2Ko 3:18 * **4:7** 2Ko 5:1 * **4:8** 2Ko 1:8, 7:5 * **4:10** 1Ko 15:31

Jisas sak mau yɨnk kɨrak. Sak mau yɨnk kaiu te mɨt nanɨrem hɨr nanɨrtei Jisas Krais kepu ketikewei kakɨkepei te mɨt nanwep haiu mami au, haiu pɨke mamu werek.

11 *Me wɨ haiu mepu tɨ im, mɨt hɨr noyiyai nanrekyei enum, haiu mami mentar haiu mises hɨm me Jisas haiu matɨp mɨt em. Mɨt hɨr newep menep haiu mami, te mɨt nanɨr yɨnk kaiu kerek maain kaki, hɨr nertei Jisas Krais kepu kekepai haiu mami au, haiu pɨke mamu werek.

12 Mɨt newep menep haiu mami te menmen im haiu mɨrɨakem hɨram mekepi hɨmɨn ki te yi yayu werek werek.

13 *Hɨm me God kerek mɨtɨk Devit kewisɨm mau tɨwei Sam hɨram matɨp mar im: "Hi hatɨp mɨt menmen hentar hi han kitet God naanmamprau kakɨkepa." Haiu mɨt in keriyen haiu han kitet God kakɨkepai kaktaihis kar ke nɨpaa hɨrak kɨkaap mɨtɨk hak Devit. Te in ek haiu matɨp mɨt hɨm mɨrak.

14 *Haiu matɨp mɨt menmen mentar haiu mertei God kerek nɨpaa kɨkɨak Mɨtɨk Iuwe Jisas, hɨrak kaktaihis haiu mamtikewi haiu mamɨrp ninaan mɨrak.

15 *Menmen yapɨrwe enum man menep haiu mɨt aposel, mentar haiu metpi hɨm yaaim mekepi meriuwerem. Maain hɨm yaaim me menmen God kerekyaiyem mamno mamrer wit wit, mɨt nanisesim, hɨr nantɨp God hɨrak yaaik, hɨr nanwenɨpi niuk mɨrak me menmen im yapɨrwe hɨrak kɨrɨakem.

Menmen enum im hɨram mɨre menmen weinɨm mentar haiu mamɨt menmen yaaim

16 *Haiu ap han enuk mɨnaaiwɨr menmen im God kehimɨtenai haiu mɨrɨakem mentar haiu mertei God kakɨkekyei haiu mɨt, haiu yapɨrwe mamwenɨpi niuk mɨrak. Maain yɨnk kaiu hɨrak kaki, te hekrit hekrit God kɨkaap hɨmɨn kaiu hɨrak kau werek werek.

17 *Menmen im enum hɨram meraiwaank hɨram mar ke menmen kike keremem, te hɨram mekepai haiu mamɨt menmen yaaim me God wɨsenum hɨram mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik.

18 *Tɨs, haiu ap te han ekitet menmen yapɨrwe haiu mɨrem meriuwe nanamɨr kaiu au. Im em hɨram mamu me mɨ mei kike te maain hɨram mamɨwaank mamɨt. Haiu han ekitet mamɨmerɨr menmen haiu ap mɨrem wen au, te maain God kakwetaiyem. Menmen in ek haiu ap mɨrem, hɨram mamu mamɨt tipmain tipmain enum eik.

5

Menmen mɨt aposel hɨr nisesim hɨram mɨkaap han ke mɨt yapɨrwe

1 *Haiu mertei maain yɨnk kaiu ke tɨ ik hɨrak kaki kakɨsine kakɨt. Haiu mami hɨram mar ke mɨtɨk kau weisaak hɨrak ketpaan ken kewepik hɨrak kɨnaiwɨrek ken wit hak kekin hei weisaak hak. Haiu mami haiu mertei maain God kakrekyei yɨnk hak yaaik kakɨt wit kɨrak kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik. Menmen im hɨram mar ke wɨnak yaaik God kimaak keit wit kɨrak haiu mamwim.

2 *Hɨm im yaaim. In ek haiu mau yɨnk kaiu ke tɨ ik, haiu han kitet menmen enum mewep te haiu hanhan mamɨt yɨnk hak yaaik God kakwetaiyem kakɨt wit kɨrak. Hɨrak hɨmɨn kaiu kakɨkrerem te haiu mamu werek werek mamɨr ke mɨtɨk kau kekre wɨnak keit tɨ ik hɨrak kekepik kau werek werek.

3 Maain haiu mami haiu mamɨt yɨnk hak yaaik God kakwetaiyek, haiu ap te mamu hɨmɨn weinɨk au.

4 *In ek haiu mau yɨnk kaiu ke tɨ ik, haiu mepu han kitet menmen yapɨrwe mewep mewetai han enuk. Haiu ap hanhan mami mamnaaiwɨr yɨnk kaiu ke tɨ ik au. Haiu hanhan mamɨt yɨnk hak yaaik God kakweteiyek, hɨrak kakɨkrehɨr ke yɨnk kaiu ik. Te haiu hanhan yɨnk kaiu ik hɨrak ap kaki au. Haiu hanhan hɨrak kakweikɨn kakre yɨnk hak yaaik kaku kakɨt kaktike God.

5 *God hɨrekes kerekek hɨrak kenipai han kaiu te haiu mamɨt menmen yaaim mɨrak im. Hɨrak nepei kewetai God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kaiu keteiknai maain hɨrak kakwetai menmen yapɨrwe hɨrak kerekyeiyem.

6 *Haiu mertei God kakwetai menmen yapɨrwe hɨrak kerekyeiyem, te hekrit hekrit haiu han tokik mau meit. Haiu mertei wɨ kerek haiu mau tɨ mekre yɨnk kaiu ik, te haiu ap mau metike God meit wit kɨrak.

7 *Haiu ap mɨr menmen im God kerekyeiyem, te haiu mertei haiu mamtɨwem mentar God ap kewisesik au. Hɨrak katɨp werek werek kerekek.

8 *Hi hatɨp werek. Haiu ap mɨnaain te haiu mami au. Haiu hanhan mamnaaiwɨr yɨnk kaiu ke tɨ te haiu mamu mamtike

* **4:11** Ro 8:36 * **4:13** Sam 116:10 * **4:14** 1Ko 6:14 * **4:15** 2Ko 1:3-6 * **4:16** Ef 3:16 * **4:17** Ro 8:17-18 * **4:18** Kl 1:16; Hi 11:1-3 * **5:1** 2Ko 4:7; 2Pi 1:13-14 * **5:2** Ro 8:23 * **5:4** 1Ko 15:53-54 * **5:5** Ro 8:16, 23; 2Ko 1:22 * **5:6** Hi 11:13-16 * **5:7** 1Ko 13:12 * **5:8** Fl 1:23 * **5:9** Kl 1:10; 1Te 4:1

Mɨtɨk Iuwe God mamɨt wit kɨrak. Hɨram minɨn yɨnk kaiu kau keit tɨ ik e.

9 *Haiu mau yɨnk kaiu me tɨ im e, o haiu mamɨt yɨnk hak yaaik kakɨt wit kɨrak, hɨram menmen weinɨm. Haiu eminɨn han ekitet emrɨak menmen God hanhan haiu emisesim emrɨakem.

10 *Hi hetpi menmen im hentar haiu mertei maain haiu yapɨrwe mamɨrp ninaan me Krais hɨrak han kakitet menmen enum haiu mɨrɨakem mekre yɨnk kaiu ke tɨ ik ek haiu mɨrɨakem. Hɨrak han kitet o skelim menmen haiu mɨrɨakem hɨrak kakrekyai menmen yaaim o enum mamrerim.

Mɨt aposel nɨkaap mɨt miyapɨr netike God nekiyan nau neit

11 *Wɨ kerek haiu matɨp mɨt miyapɨr hɨm me God haiu mɨrɨak menmen mari han kɨr te hɨr nanisesim nentar haiu mertei maain Mɨtɨk Iuwe Krais skelim menmen haiu aposel mɨrɨakem. God kertei han kaiu te hi hanhan yi yertei yekre han ki hi hises menmen yaaim hekepi heriuwerem yar ke God kertei.

12 *Haiu ap pɨke mari han ki te yi yatɨp hɨm yaaim au. Haiu hanhan metpi hɨm im te yi eiyɨrtei haiu menmak te haiu yaain. Te maain yi eitɨp mɨt han kerek han kitet menmen me niuk iuwe o klos yaaim hɨram minɨn menmen mekre han ke mɨtɨk, yi yayɨtpor menmen im hɨram yaaim au, hɨram enum.

13 Haiu mɨt haiu han kaiu ken sip mar ke mɨt netpim, te haiu han ken sip kentar haiu hanhan mɨrɨak menmen mamkepi.

14 Krais hɨrak hanhan haiu mɨt, te menmen im mari han kaiu haiu mɨrɨak menmen mɨrak mɨkaap mɨt miyapɨr meriuwerem. Haiu mɨrɨak menmen im mentar haiu mertei hɨrak kiutɨpen kaa kekrehɨr ke haiu mɨt yapɨrwe, te hɨram mar ke haiu mɨt yapɨrwe maa metikerek.

15 *Hɨrak kaa kekrehɨr kaiu, te haiu mɨt keriyen haiu mepu tɨ ik, haiu ap emises han kaiu mamrɨak menmen au emɨt. Haiu emises han ke mɨtɨk kiutɨpen ik kerek nɨpaa kaa, God kɨkɨak pɨke kekrit kau kekepai haiu mɨt.

16-17 *Nɨpaa haiu mɨt ne tɨ mɨrɨak menmen enum haiu han kitet me Krais mar im: Hɨrak mɨtɨk kerekek. Wɨ kerek mɨt miyapɨr nanises hɨm me Krais nantikerek nanu niutɨp, hɨr neweikɨn nanɨr ke mɨt miyapɨr yaain. Menmen enum me nɨpaa hɨram epei au mesi meit. Menmen yapɨrwe yaaim mamɨkrit mamɨkrehɨr ke menmen enum me nɨpaa ein. Te in ere maain haiu mɨt ap te han ekitet mɨt hɨr yaain o enun nentar hɨr niuk mɨr iuwe o hɨr netenen menmen yapɨrwe au emɨt! Menmen im hɨram menmen enum me tɨ. Haiu han ekitet mɨt hɨr yaain nentar hɨr ne Krais keriyen.

18 *Menmen im me haiu meweikɨn mɨre mɨt miyapɨr yaain, God kerekek kɨrɨakem. Krais hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt. Te God keriuwe menmen im Krais kerekyeiyem, hɨrak kekepai haiu mɨt kerek nɨpaa haiu enun nepan metike God. In ek haiu metikerek mekiyan mau meit.

19 *Menmen haiu metpiyem hɨram mar im. God kekepai haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe mau tɨ meriuwe menmen Krais hɨrak kɨrɨakem. Te in ek God kehimɨtenai haiu nɨrak yaain. Hɨrak ap han kitet menmen enum haiu mɨrɨakem au. Hɨrak kesakem. In ek hɨrak kewetai haiu mɨt aposel hɨm mɨrak me hɨrak hanhan haiu mɨt ne tɨ haiu mamtikerek mamkiyan mamu mamɨt.

20 God kehimɨtenei haiu mekrehɨr ke Krais te menmen haiu metpiyem hɨram mar ke God hɨrekes kau ketikewi ketpi. Haiu mɨkaap Krais haiu metpi hɨm iuwe: "Yi eiwis God hɨrak kakɨkepi te yi eitikerek eikiyan eiyu werek werek."

21 *Krais kerekek hɨrak ap menmen enum mamu han kɨrak au. Te God kekepai haiu mɨt hɨrak keit menmen enum yapɨrwe haiu mɨrɨakem kewisɨm mentar Krais hɨrak kekrehɨr kaiu kaa. Hɨrak kekrehɨr kaiu kaa te haiu mɨt miyapɨr kerek haiu mamises hɨm mɨrak, God kaktɨp haiu yaain.

6

Menmen enum mewaank mɨt aposel kerek natɨp mɨt hɨm me God

1 *Hi Pol hetike Timoti hawɨr wetike God wɨrɨak menmen miutɨp. Te hawɨr wetpi hɨm manp, yi nepei yewis menmen yaaim God kerekyiem hɨram mekre han ki te yi ap eiwenem ap mamkepi au emɨt!

2 *Yi ap eirɨak menmen im au emɨt! Hɨm me God mɨt newisɨm mau tɨwei matɨp mar im:

"Me wɨ hi God hanhan ekepi yi yitauhi menmen hi
hemtewem hekepi heriuwerem. Me wɨ hi hɨmat hi atihis yi mɨt miyapɨr

* **5:10** Ekl 12:14; Ro 2:16, 14:10 * **5:11** 2Ko 4:2 * **5:12** 2Ko 3:1, 1:14 * **5:15** 1Ti 2:6; Ro 14:7-8 * **5:16-17** Ro 8:1, 10; Ga 6:15; Ais 43:18; Rev 21:5 * **5:18** Ro 5:10 * **5:19** Ro 3:24-25; Kl 1:19-20 * **5:21** Jo 8:46; Hi 4:15; Ga 3:13; 1Ko 1:30; Fl 3:9 * **6:1** 2Ko 5:20 * **6:2** Ais 49:8; Lu 4:19-21

yau tɨ, hi hekepi.” Yi nɨkɨp emnep eiyɨmtau! In ek God hanhan kakrekyi yaaim. In ek hɨrak kakɨkepi kaktihis.

3 Haiu mɨt mɨnapen mɨt han hɨr han kitet menmen haiu mɨrɨakem me God hɨram enum, te ap mɨrɨak menmen miutɨp mamri han kɨr enuk te hɨr nantɨp haiu enun au. Haiu mamrɨak menmen enum hɨram mamɨr haiu mamwis nan mamwaai yayiwe te mɨtɨk kakitet yayiwe kaknen kakrewo nan im kakɨnkewɨn. Te haiu au mɨnapen hɨr han kitet haiu mɨrɨak enum au.

4 *Au, me menmen yapɨrwe haiu mɨrɨakem, haiu meteikɨn mɨt haiu mɨre wok mɨt ne God. Haiu meteiknor menmen mar im: Haiu han tokik mepu me menmen enum man mewep, me menmen enum merekyei enum metike menmen enum man meraiwaank.

5 *Mɨt hɨr nɨwaai nɨpɨn newep, hɨr newisei mekre wɨnak enuk ke gavman, mɨt enun hɨr nererik neweiknei nenepɨp nanwep. Haiu mɨrɨak menmen iuwe ere haiu meweiwei. Wɨ ham haiu ap mɨwaai werek werek au, wɨ ham haiu mɨt nɨnpɨ mewei. Menmen im enum yapɨrwe man haiu mɨt mentar haiu mewepyapɨr hɨm mɨrak.

6 *Haiu mɨrɨak menmen yaaim keremem, haiu mertei menmen yaaim me God. Haiu ap han enuk meriuwe menmen waswas au, haiu han yaaik keriyen mɨkaap mɨt. Menmen im haiu mɨrɨakem meteikɨn mɨt haiu wok mɨt ne God. Menmen iuwe me God Hɨmɨn Yaaik kau kekre han kaiu, haiu han tewenɨn mɨt miyapɨr han.

7 *Haiu mewepyapɨr hɨm yaaim, God kekepai haiu mɨrɨak menmen mɨrak. Haiu mises menmen yaaim hɨram mekepai menip hɨm enum mɨt nesweiyem hɨram mami mar ke nopen kekepai kɨsawɨn yɨnk kaiu. Hɨm yaaim me God haiu matɨp mɨt em hɨram mekepai merekir han ke mɨt mar ke hɨne yipo henmik mɨkaap mɨt nenep mɨt enun nepan nɨr neriuwerem.

8 Mɨt han hɨr natɨp haiu mɨt yaain mɨrɨak menmen yaaim. Mɨt han au hɨr natɨp haiu enun hɨr netpepai nisɨsai haiu enun. Hɨr han kitet haiu mɨt enun memipɨn te haiu au. Menmen im hɨram menmen weinɨm. Haiu mises menmen haiu mɨrɨakem. Haiu matɨp hɨm yaaim keremem.

9 *Haiu ap metenen tɨwei matɨp mɨt me haiu hɨras haiu neimɨn. Te mɨt yapɨrwe nerteiyai haiu mɨt aposel keriyen. Mɨt han kitet menep haiu mami, te haiu wen au mepu. God kewis mɨt newep te hɨrak naanmɨprai haiu ap mami au.

10 *Menmen enum mari han kaiu mamrekyei han enuk te haiu au hekrit hekrit han yaaik mepu. Haiu mɨre mɨt enun ap metenen menmen aurei. Te haiu mɨkaap mɨt hɨr netenen menmen me God yapɨrwe. Haiu mɨre mɨt metenen menmen me tɨ au, te haiu metenen menmen yaaim ap te mɨt nanɨriyaam mamno taau!

11 Yi mɨt miyapɨr ne wit Korin. Hawɨr nepei wetpi wewepiyapɨr han kawɨr wepakɨn menmen au. Hawɨr han tewenɨni wɨsenum.

12 Hawɨr hɨrekses ap wewenɨn han kawɨr au. Hawɨr han tewenɨni wɨsenum. Te yi mɨt au, yi hɨras yewenɨn han ki ap han tewenɨnawɨr au.

13 *In ek, hi hetpi har ke haai katɨp nɨkerek nɨrak, hi hetpi har ik: “Yi han tewenɨnawɨr yayɨr ke hawɨr epei han tewenɨni yi mɨt miyapɨr.”

Haiu mɨt yaain ne God ap mamtike mɨt enun mamu niutɨp

14 *Yi mɨt miyapɨr kerek yises hɨm me God yi yetike mɨt miyapɨr han ap nises hɨm me God, yi ap yaikiyan yairɨak menmen o eiyisesim au emɨt! Menmen yaaim, menmen enum ap te mamkiyam mamu werek werek taau. Mamɨrkeik te wɨtaan wanewik mamkiyan mamu wɨ miutɨp a? Taauye!

15 Yi han kitet Krais ketike Seten tekiyakɨt a? Taauye! Mamɨrkeik te mɨtɨk kises hɨm me God kaktike mɨtɨk ap kises hɨm me God han kitet tɨpɨrakɨt a? Taauye!

16 *Mamɨrkeik te mɨt nanwenɨpi God kaktike teinɨk mɨt newis ninaan mewim mekre pak? Taauye! God han enuk kakwep haiu mɨt! Haiu mɨt miyapɨr keriyen haiu mar ke wɨnak ke God kerek kepu kepeit. God hɨrekes katɨp kar ik:

“Hi ano mɨt miyapɨr ehu ekreri. Hi hɨre God kɨr, te hɨr nanɨr ke mɨt miyapɨr nai.”

17 *Te God katɨp,

“Yi einaaiwɨr menmen enum mɨt miyapɨr enun nisesim, yi eiweikɨn sip eiwetɨwem. Yi einopɨn menmen hɨram enum ap eisesim au, te hi atihis.

18 *Yi yisesim te hi hɨre haai ki, yi eire nɨkerek hɨrakɨt o nɨkerek hɨram (o hɨran) nai.” God kerek hɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe me tɨ metike nepni, hɨrak katɨp kar ik.

* **6:4** 2Ko 4:2 * **6:5** 2Ko 11:23-27 * **6:6** 1Ti 4:12 * **6:7** 1Ko 2:4 * **6:9** 2Ko 4:10; Sam 118:18 * **6:10** 2Ko 7:4; Fl 2:17; Kl 1:24 * **6:13** 1Ko 4:14 * **6:14** Ef 5:7, 11 * **6:16** 1Ko 3:16; Lev 26:12; Esi 37:27 * **6:17** Ais 52:11; Esi 20:34; Rev 18:4 * **6:18** 2Sml 7:14; Ais 43:6; Jer 31:9; Rev 1:8

7

1 Naiu yinan yaain, God nepei ketpai hɨm yaaim im, te haiu emɨpɨr emnopɨn emkeipɨn menmen yapɨrwe haiu mɨrɨakem menipai han kaiu ketike yɨnk kaiu enuk. Haiu mɨnapen mamrɨak menmen mamnip God yɨnk enuk kakriuwai te hɨrak kehimɨtenai haiu nɨrak yaain.

Mɨt ne Korin neweikɨn han te Pol han yaaik keriuweri

2 *Yi mɨt miyapɨr yi han etwenɨnai. Haiu ap mɨrɨak menmen enum me mɨtɨk kiutɨp ke yi mɨt au. Haiu ap mewaank mɨtɨk kiutɨp ke yi mɨt au. Haiu ap mewisesiyek me menmen mari menmen me mɨtɨk kiutɨp au, mar ke mɨt han ein netpiyem me haiu mɨt.

3 *Hi ap hetpi hɨm im heni heswi hɨm wɨsenum hentar yi han kitet hi herekyi enum au. Hi heni kike keremem hentar nɨpaa hi hetpi te hi hetpi heteipim, haiu mɨt in han tewenɨni wɨsenum. Haiu han tewenɨni wɨsenum te yi yayi, haiu hanhan mami mamtikewi, o au en, yi yayu, haiu hanhan mamu mamtikewi. Te haiu markeik mɨrɨak menmen enum im mɨt han netpiyem me haiu mɨt a? Taauye!

4 Hi ap hɨsawɨn menmen mekre han kai au. Hi hewepiyapɨrem hetpim. Hi han yaaik wɨsenum heriuwe yi mɨt miyapɨr en. Menmen enum man mewep haiu mɨt, hi wen han kitet menmen yi mɨt yɨrɨakem te hi han kewei hi han yaaik heriuwi.

5 *Haiu nepei man provins Masedonia, haiu wen ap mepu werek werek au. Menmen enum nepei man mewep. Haiu metike mɨt han haiu menehan me menmen, haiu mɨnaain te menmen yapɨrwe haiu merekyiyem mekre han ki mɨt han enun nanriwaankem.

6 *Te God kerek kerekyai han ke haiu mɨt me menmen hɨram meraiwaank han kaiu, hɨrak kenipawɨr han yaaik keriuwe mɨtɨk Taitas kerek kan kɨrawɨr.

7 Hɨrak keriuwet mɨtɨk Taitas kan kɨrawɨr kerekyawɨr han yaaik keriuwe menmen im keremem au. Hɨrak ketpawɨr hɨrak nepei ken kɨri te yi yerekyɨwek han kɨrak yaaik yeriuwe menmen yaaim yi yisesim yɨrɨakem. Hɨrak kan ketpawɨr yi hanhan yaira, yi yɨnk enuk yeriuwe menmen yi yɨrɨakem yi han tewenɨna, yi yekrehɨr kai yatɨp mɨt han hɨr natɨp hi enuk yi yetpor hi yaaik. Yi yɨrɨak menmen im yenipa hi han yaaik heriuwi.

8 *Tɨwei kerek nɨpaa hi hewisiyek hɨrak kenipi yi yɨnk enuk yeriuwerek, hi ap han enuk heriuwe hɨrekes me hi hewisiyek au. Hi hɨnapen hewisi tɨwei hentar hi hertei hɨrak kaknipi yi yɨnk enuk me wɨ meiyam.

9 Te in ek hi han yaaik hi hewisiyek. Hi ap han yaaik yi yɨnk enuk yeriuwe menmen hi hewisiyem au. Hi han yaaik yi yɨnk enuk yi yeweikɨn han pɨke yises menmen yaaim. God keit menmen im hi hewisiyem hɨrak keiyɨm keweikni han ki te hawɨr ap weriwaank au.

10 *God keit menmen im menipi yi yɨnk enuk hɨrak keiyɨm keweikni han ki te hɨrak kekepi kaktihis kakɨriuwerem. Menmen im hɨram yaaim te haiu ap han enuk meriuwerem au. Menmen menip mɨt miyapɨr ne tɨ hɨr han enuk hɨram ap mekepi nanweikɨn han nanises menmen yaaim au. Hɨram mewetɨr han enuk neriuwe hɨras keriyen. Menmen im ap mamkepi hɨr nanu werek werek au. Hɨram mamnipi maain hɨr nani.

11 Yi han ekitet menmen im werek werek. God kerekyi menmen yaaim keriuwe hɨm im hɨram menipi yi yɨnk enuk yeriuwerem. Hɨram mekekyi han ki yi hanhan einaiwɨrem eiweikɨn sip eiwet menmen enum hi hewisiyem nɨpaa ein mau tɨwei hak. Hɨram mekekyi han yi yene mɨtɨk hak kerek kɨrɨak menmen enum. Yi yeperper menmen enum im nepei man, yi hanhan hi anen akepi ariuwerem. Yi hanhan eikaap mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen enum. Menmen yapɨrwe yi yisesim yɨrɨakem me hɨm hi hewisiyem, hɨram meteikɨn yi yetike mɨtɨk ik enuk yi ap yau han kiutɨp me menmen hɨrak kɨrɨakem. Au, yi han enuk yeriuwerek yi yepɨrek ken.

12 Hi ap han kitet mɨtɨk nɨpaa kɨrɨak menmen enum te hi hewisi tɨwei au. Hi ap han kitet mɨtɨk nɨpaa mɨtɨk hak kerekyɨwek enum te hi hewisi tɨwei au. God kertei han kai hi hewisi tɨwei ik ek kakɨkepi kakteikni te yi yertei werek werek yi hɨras keriyen hanhanai haiu mɨt aposel in.

13 Menmen yi nepei yɨrɨakem hɨram menipai han kewei mau meit keriyen au.

Menmen yi yɨrɨakem hɨram mɨkaap Taitas han kewei kau keit, te haiu metikerek haiu han yaaik wɨsenuk.

14 Nɨpaa hi hewenɨpi niuk mi hatɨp Taitas yi yaain, te menmen yi yisesim yɨrɨakem ap menipa hi yɨnk enuk hi hetpɨwekem au. Menmen yapɨrwe hi hetpɨwekem me yi mɨt miyapɨr en hɨram yaaim, mar ke hɨm nɨpaa haiu metpiyem hɨram yaaim.

15 *Taitas hɨrak ken kɨri, yi yɨnaain yeperper yi naanmɨprewek, yi yapɨrwe yises menmen hɨrak ketpiyem. Hɨrak han

* **7:2** Ap 20:33; 2Ko 12:17 * **7:3** 2Ko 6:11-12 * **7:5** 2Ko 2:13 * **7:6** 2Ko 1:3-4 * **7:8** 2Ko 2:4 * **7:10** Mt 27:3-5; Hi 12:16-17 * **7:15** 2Ko 2:9

kitet menmen im te hɨrak han tewenɨni wɨsenum.
16 In ek hi hertei yi eiyises menmen yapɨrwe hi hetpiyem, te hi han yaaik wɨsenuk.

8

Mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God hɨr enkaap nɨr yinan

1 *Naiu yinan, haiu hanhan metpi hɨm te yi eiyɨrtei werek werek menmen yaaim God kɨrɨak mɨt miyapɨr ne weiwɨk mɨrak em neit Masedonia.
2 Menmen enum nepei man manɨp mari han kɨr. Hɨr mɨt enun netenen menmen au, te hɨr han yaaik wɨsenuk nentar hɨr nertei God kesak menmen enum mɨr. Hɨr han yaaik te hɨr newis pewek mɨr men niutɨp nanwet mɨt han em.
3 Hi hertei werek te hi hetpi hɨr nises han kɨr kerekek newis pewek im. Hɨr newis pewek pɨnam hɨr netenen pɨnam, hɨr hanhan nanwetɨr meiyam te hɨr newisɨm ere mɨr mesi hɨr netenen kike. Haiu ap mari han kɨr hɨr nɨrɨakem au, hɨr hɨras keriyen.
4 *Hɨr nitaihi hɨm manp te haiu emwisi hɨr nanwɨr pewek nantike mɨt han ne weiwɨk miutɨp me God nerer wit wit, hɨr nansiuwe pewek meiyam im mamno mamkaap mɨt han ne weiwɨk me God kerek ap netenen menmen au.
5 Hɨr ninɨn menmen haiu han kitet hɨr nanrɨakem. Hɨr ninɨn neweikɨn han kɨr ken God. Nepei au, hɨr nemerɨr God ketpor menmen hɨrak hanhan hɨr nanisesim neriuwe hɨm haiu metporem.
6 Haiu han kitet menmen im mɨt ne Masedonia hɨr nɨrɨakem, haiu matɨp Taitas hɨm manp te hɨrak kakno kakɨkepi yi mɨt eirɨak menmen im me pewek kerek yi eikaap mɨt eiriuwerem. Nɨpaa Taitas kekekyi han ki te yi eirɨakem, te hi hanhan pɨke eriuwetek hɨrak kakno yi mɨt kakɨkepi yi eirɨakem ere werek.
7 *Me menmen yapɨrwe, yi mɨt yinɨn yɨrɨak menmen yaaim. Yi mɨt yises God werek werek, te yi yatɨp mɨt han hɨm mɨrak yeriuwerem. Yi mɨt yertei hɨm me God werek werek te yi yɨkaap mɨt miyapɨr yeriuwerem. Yi han tewenɨnai wɨsenum, te haiu hanhan yi eiyinɨn mɨt miyapɨr han yi eiwis pewek emno niutɨp emkaap mɨt miyapɨr eiriuwerem.
8 Hi ap hewisi hɨm lo yi eiyisesim au emɨt! Hi nepei heteikni mɨt miyapɨr han hɨr hanhan nanwɨr pewek nankaap mɨt miyapɨr han nanriuwerem. Hi hekekyi han ki heriuwe hɨm hi hetpiyem me mɨt miyapɨr, te hi hertei yi han tewenɨn mɨt miyapɨr han werek werek yi eikepi o au.
9 *Hi hanhan ekekyi han ki hentar yi nepei yertei menmen yaaim Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak ketenen menmen yapɨrwe ketike God te hɨrak keweikɨn sip kewet menmen im, hɨrak keweikɨn kɨre mɨtɨk enuk weinɨk. Hɨrak keweikɨn kɨre mɨtɨk enuk weinɨk kenteri yi mɨt, te hɨrak kakɨkepi yi eiyɨt menmen yaaim em me God yapɨrwe. Te yi eiyises menmen mɨrak hɨrak kɨrɨakem yi eikaap mɨt miyapɨr han.
10 Hi hetpi han kai me menmen im. Tito me nɨpaa ein, yi yinɨn yari pewek yewisɨm men miutɨp. Yi yinɨn mɨt han yi hanhan yewisɨm men niutɨp waswas.
11 Te in ek yi eiri pewek meiyam eiwɨsim mamno niutɨp ere werek. Yi nɨpaa hanhan yinɨn yɨrɨak menmen im, te in ek yi yɨrɨakem yeriuwe pewek mei yi yetenenim.
12 *Mɨt hɨr hanhan nanwet mɨt miyapɨr ne God menmen, God han yaaik keriuwe mɨt nar ik. God han kitet menmen mɨt hɨr netenenim, te hɨrak han kitet menmen mɨt nɨrɨakem neriuwerem. Hɨrak ap hanhan pewek mɨt ap netenenim hanhan mɨt nanwet mɨt han em au. Hɨr mɨr.
13-14 *Hi ap hatɨp yi eiwet mɨt han neit Jerusalem pewek mi einemtɨn, te hɨr nanu werek, yi au yau weinɨm pewek auri. Au, hi hanhan yi eiwetɨr meiyam eiyɨntar in ek yi yetenen pewek mei yapɨrwe, hɨr au pewek mɨr kike keremem. Maain, hɨr nantenen menmen yapɨrwe, te yi au menmen kike, maain hɨr nanɨswi pewek meiyam nankepi nanriuwerem. Mar im yi yapɨrwe eiyu werek werek eiyɨran.
15 *Hɨm em God kewet Moses em kewisɨm mau tɨwei matɨp mar ik: Mɨt kerek nen neit menmen mana yapɨrwe, ap mei mau au. Hɨr naam nenepim. Mɨt kerek nen neit menmen mana kike, hɨr nɨnpɨ maan au, hɨr naam ere werek.” Te yi eikaap mɨt han kerek hɨr pewek auri, te hɨr nanu werek.

Wok mɨt hɨr nanɨnen wit Korin nankepi

16 Hi hatɨp God hɨrak yaaik. Hɨrak kɨkɨak han ke Taitas hɨrak hanhan pɨke kakɨkaap yi mɨt kar ke hawɨr hanhan waukepi.
17 Hawɨr witɨwekhi hɨrak kaknen kakri, te hɨrak kewenhi. Te hawɨr ap wari han kɨrak au. Hɨrekes kises han kɨrak hɨrak hanhan kaknen kakri.
18 Haiu mamriuwet kaiu yinak kaknen kaktike Taitas. Mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God nerer wit wit menep in, hɨr newenɨpi

* **8:1** Ro 15:26 * **8:4** 2Ko 9:1-2 * **8:7** 1Ko 1:5, 16:1-2 * **8:9** Mt 8:20; Fl 2:6-7 * **8:12** Mk 12:43 * **8:13-14** 2Ko 9:12 * **8:15** Eks 16:18

niuk mɨrak nentar hɨrak yaaik katɨp mɨt
hɨm me God.
19 Hɨr newenɨpi niuk mɨrak kerekek
au. Hɨr nehimɨtanek hɨrak kakno kaktike-
wai mamriyan haiu mamrɨak menmen im
mamɨt pewek kerek mɨt miyapɨr newisɨm
men niutɨp nanwet mɨt enun netenen men-
men au, nanwetɨrem. Haiu mamrɨak men-
men im te mɨt hɨr nanwenɨpi niuk me God
mamriuwerem, hɨr nanɨrtei haiu hanhan
mamkaap mɨt nanrɨakem.
20 Haiu mɨnapen mamkɨak han ke mɨt
miyapɨr, te hɨr nantɨp enum nantɨp haiu ap
mamwet mɨt enun pewek auri pewek im
yapɨrwe kerek mɨt miyapɨr newisɨm men
niutɨp. Te haiu nepei mari kaiu yinak ik
kaktikewai mamno heriyai heriyai naan-
mamre menmen haiu mɨrɨakem.
21 Haiu han kitet emrɨak menmen yaaim
me ninaan me Mɨtɨk Iuwe God kerekek
au. Haiu hanhan mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr
nanɨrtei haiu mɨrɨak menmen yaaim.
22 Te haiu mamriuwet kaiu yinak yaaik
ik kaknen kaktike mɨtɨkɨt wik. Haiu nepei
han kitet menmen yapɨrwe hɨrak kɨrɨakem
haiu mertei hɨrak kɨrɨakem werek werek.
In ek, hɨrak kertei yi yises menmen yaaim
me menmen yi yɨrɨakem, te hɨrak hanhan
wɨsenum kaknen kakrɨak menmen im.
23 Mɨt han nanitihi me Taitas hɨrak
keimɨn, yi eiyɨtpor hɨrak wariyakɨt kai
ketikewa hawɨr wɨrɨak menmen miutɨp
wekepi weriuwerem. Me mɨtɨkɨt wik
kerek tatkiterek tatnen yi mɨt, yi eitɨp mɨt
han hɨrakɨt taiu yinakɨt yaaikɨt kerek mɨt
miyapɨr ne weiwɨk me God (o sios) menep
in hɨr nehimɨtanɨwekɨt tatnen. Mɨtɨkɨt
hɨrakɨt tɨrɨak menmen me God tɨkaap
mɨt miyapɨr teriuwerem tatɨp mɨt miyapɨr
niuk me Krais teriuwe menmen hɨrakɨt
tɨrɨakem.
24 *Te yi eiteiknor yi han etwenɨnet yi
naanmamprɨwekɨt. Yi eirɨak menmen im
te mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God
heriyai heriyai nanɨrtei yi yaain yar ke
nɨpaa hi hetporem me yi mɨt miyapɨr en.

9

Hɨm me pewek mamno mamkaap mɨt miyapɨr neit provins Judia

1 *Yi nepei yertei me pewek haiu
mamtɨwem mamsiuwerem mano
mamkaap mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp
me God neit provins Judia. Te hi ap hewisi
tɨwei nokik hetpiyem au. Kike kerekek.
2 Hi hertei yi hanhan yaikaap mɨt
miyapɨr ein, te hi hewenɨpi niuk mi
hatɨp mɨt miyapɨr ne God neit provins
Masedonia hetpor har ik: “Naiu yinan neit
provins Akaia, tito nɨpaa ein hɨr nepei
nankaap mɨt miyapɨr neit Judia.” Hɨr
nertei yi nepei yaikaap mɨt miyapɨr en, te
menmen im yi yɨrɨakem hɨram mekekkyr
han kɨr te hɨr nanrɨakem.
3 Hi hɨnapen hɨm yaaim hi nepei hatɨp
mɨt ne yi mɨt em hɨram mɨre hɨm weinɨm
au. Te hi heriuwet kaiu yinak Taitas
ketike mɨtɨkɨt wik it tatinɨn tatnen yi mɨt
tatkepi yi yaiwis pewek mamno niutɨp
werek werek.
4 Haiu han kitet yi eiwis pewek werek
werek te hi han kitet maain hi etike mɨt
han ne provins Masedonia haiu mamnen
mamri, yi ap yewis pewek werek werek
au, yi yɨnk enuk. Hi yɨnk enuk hentar
hi hetpor yi nepei yaiwis pewek mamno
niutɨp. Hi yɨnk enuk, te yi yɨnk enuk.
5 Hi han kitet menmen im te hi hitehi taiu
yinakɨt it hɨrakɨt tatinɨn tatnen tatkepi yi
eiwis pewek mamno niutɨp werek werek.
Maain hi anen etike mɨt ne provins Mase-
donia, menmen mamwaai werek werek.
Mar im hɨr nanɨrtei yi nepei yises han ki
yewis pewek im, te haiu ap mari han ki
meriuwerem au.
6 *Yi han ekitet menmen im. Yi eiwet mɨt
menmen kike te maain yi eiyɨt menmen
kike me God. Hɨram mar ke mɨtɨk kakmɨr
ni. Hɨrak kakmɨr ni kike, hɨrak kakɨt
menmen kike. Hɨrak kakmɨr ni iuwe, hɨrak
kakɨt menmen yapɨrwe.
7 *Yi mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp yi eiyinɨn
han ekitet werek werek menmen me
pewek yi eiwet mɨt em, te maain yi
yairɨakem. Yi ap eirɨak menmen me pewek
eiwisɨm eiyɨntar mɨt han nari han ki yi
yɨnk enuk au emɨt! Yi eirɨak menmen
im te maain yi han tewenɨn pewek mi
epei yewetɨrem. Menmen im au emɨt!
God hanhan yi eiwis pewek emno niutɨp
eiyɨntar yi hanhan eikaap mɨt eiriuwerem.
8 God nepei Iuwe te hɨrak kakweti men-
men yaaim heriyai heriyai maminɨn men-
men yi yetɨwem. Hekrit hekrit hɨrak
naanmɨri menmen te yi yetɨnen menmen
naanempre hɨras eiriuwerem, meiyam
mamu te yi eikaap mɨt miyapɨr han eiriuw-
erem.
9 *Hɨm me God mɨt newisɨm mekre tɨwei
Sam hɨram matɨp mar im:

“Mɨtɨk kerek kises hɨm me God hɨrak
kɨkaap mɨt enun menmen auri.
Menmen yaaim hɨrak kerekyorem hɨr han
kitetim tipmain tipmain enum eik.”

10 *Hɨm im yaaim mentar God kerek
kewet mɨt wit (o rais) yehes hɨr nanmɨr
te hɨr nanɨt menmen meriuwerem, hɨrak
kakweti menmen marim, hɨrak kaknipem

* **8:24** 2Ko 7:13-14 * **9:1** 2Ko 8:1-7 * **9:6** Pro 11:24; 22:9 * **9:7** Ro 12:8 * **9:9** Sam 112:9 * **9:10** Ais 55:10; Hos 10:12

yapɨrwe te yi eikaap mɨt miyapɨr han eiriuwerem yapɨrwe enum yapɨrwe.

11 *God kakweti menmen yapɨrwe heriyai heriyai te yi eikaap mɨt miyapɨr han ne God eiriuwerem yapɨrwe. Te maain haiu mamnen mamɨt pewek yi yewisɨm men niutɨp, haiu meiyɨm mamno mamwet mɨt han em, hɨr nanwenɨpi niuk me God me menmen yi yerekyorem.

12 *Menmen im yaaim yi eirɨakem hɨram mamkaap mɨt miyapɨr ne God kerek ap netenen menmen au hɨram mamkepi keremem au. Hɨram mamnipi hɨr han yaaik nanwenɨpi niuk me God nanriuwerem.

13 Menmen im yaaim yi yairɨak ni yinan em hɨram mamteiknor yi yises hɨm me God werek werek yi yewepyapɨr hɨm me Krais. Hɨr nanɨr pewek yi yaitɨwem mamtike mɨt han en, hɨr nanwenɨpi niuk me God nanriuwerem.

14 Te maain hɨr hanhan nanri hɨr nantike God hɨrak kakɨkepi naanmamri kakɨntar hɨrak kerekyi han te yi yɨrɨak menmen im yekepi yeriuwerem.

15 Haiu emtɨp God hɨrak yaaik kentar menmen yaaim hɨrak kewetaiyem. Menmen im haiu ap te mamtɨp hɨram yaaim markeik? Au, hɨrak yaaik wetpen enuk kepeit kentar presen ik hɨrak Jisas Krais God Nɨkan kɨrak kerekek hɨrak kewetaiyek.

10

Pol kewenɨn hɨm enum me mɨt hɨr natɨp aposel hɨr enun

1 *Hi Pol hɨrekes hi hanhan hekekyi han ki yi han kitet menmen Krais kɨrɨakem. Hɨrak kewenɨn han kɨrak me menmen, hɨrak kɨrɨak menmen han yaaik ketike mɨt. Mɨt han nekre nɨmɨn ne yi mɨt hɨr natɨp me hi nar ik. Hɨr natɨp, "Wɨ kerek hɨrak kau ketikewai, hɨrak kewenɨn han kɨrak katɨp hɨm yaaik ketikewai, te maain hɨrak keit wit hak, hɨrak kewisai tɨwei kenai ketpai hɨm manp me menmen." Te in ek hi hitihi hɨm manp.

2 *Maain wɨ hi anen ari, yi ap yenipa me menmen im te hi ani har ke hi ane mɨt han en natɨp haiu mɨt in mises menmen enum me tɨ mɨrɨak menmen mɨkaap mɨt meriuwerem.

3 Haiu ap mises menmen me tɨ mɨrak menmen au. Haiu mau tɨ mɨrɨak menmen te haiu ap mɨrɨak menmen me God meriuwe menmen mɨt ne tɨ hɨr nisesim au.

4 *Menmen yapɨrwe haiu metenenim mɨrɨak menmen me God meriuwerem, hɨram ap menmen me tɨ au. Haiu metenen menmen iuwe me God hɨram mekepai haiu maminɨn menmen enum me Seten mewenɨn han ke mɨt ap nises hɨm me God. (Menmen iuwe me God hɨram mar ke nopen ketike hɨne, yipo henmik kerek mɨt hɨr netenenim nen newen paaik nen netike mɨt nenepan.)

5 Menmen iuwe me God haiu metenenim hɨram minɨn hɨm enum me tɨ mɨt hɨr nisesim, o menmen hɨr han kitetim minɨn mewenɨn han kɨr te hɨr ap nertei God au. Meriuwe menmen iuwe me God haiu metenenim, haiu mari menmen yapɨrwe mekre han ke mɨt hɨram mamises hɨm me Krais.

6 *Haiu memerɨr yi mɨt miyapɨr en, yi eiweikɨn han eiyises hɨm me God werek werek. Yi eiyises God werek werek nepei au, haiu mamrɨak menmen enum me mɨt hɨr nɨnapen nanɨmtau hɨm me God haiu mamrekyor enum emrerim.

7 Yi mɨt han kitet yar ik: "Karkeik te Pol hɨrak mɨtɨk God kehimɨtanek kewepyapɨr hɨm mɨrak hɨrak ap kertei katɨp hɨm iuwe?" Mɨt han nau nekri yi mɨt en, kerek natɨp Krais kehimɨtenor hɨr natɨp mɨt hɨm mɨrak, hɨr han ekitet menmen im. Mar ke hɨr ne Krais, haiu mɨt in haiu ne Krais.

8 *Mɨtɨk Iuwe Krais kewisai haiu mekrehɨr kɨrak, haiu mɨrɨak menmen im mamkepi yi eiyisesik werek werek, haiu ap te mamriwaank au. Te hi hewenɨpi niuk me haiu hɨras me menmen haiu mɨrɨakem, hi ap yɨnk enuk au. Hi han yaaik.

9 Hi hɨnapen yi han kitet hi hanhan hewisi tɨwei ik henipi yi yɨneina weinɨn au emɨt!

10 Hi hɨnapen yi han kitet menmen marim me hi hentar hi hertei mɨt han en hɨr natɨp me hi nar ik: "Pol kewisai hɨm iuwe mau tɨwei hɨrak kesiuwaiyek kari han kaiu keriuwerek, te hɨrak kerp kekrai ketɨn ke nɨmɨn, hɨrak kɨneinai ketpai hɨm manp au. Hɨm mɨrak hɨram menmen weinɨm."

11 *Mɨt han en natɨp nar ik hɨr han ekitet hɨm me hi hetpiyem. Menmen haiu mewisiyem mau tɨwei ik metpiyem meriuwerek me wɨ haiu mepu yanɨmɨn, hɨram hɨm keremem haiu mamnen mamri haiu mamrɨakem.

12 *Haiu mɨnapen han kitet haiu mar ke mɨt en o haiu mehimɨtenai haiu mɨre mɨt en kerek newenɨpi niuk mɨr natɨp mɨt han em. Mɨt narik hɨr hɨras nehimɨtan menmen hɨr han kitet hɨram yaaim, hɨr nɨr menmen hɨr hɨras niutɨp niutɨp nɨrɨakem

* **9:11** 2Ko 1:11, 4:15 * **9:12** 2Ko 8:14 * **10:1** 1Ko 2:3 * **10:2** 1Ko 4:21 * **10:4** Ef 6:13-17 * **10:6** 2Ko 2:9
* **10:8** 2Ko 12:6, 13:10 * **10:11** 2Ko 13:2, 10 * **10:12** 2Ko 3:1, 5:12 * **10:13** Ro 12:3

te hɨr han kitet hɨr yaain. Mɨt nar ik hɨr
enun netaritari.
13 *Te haiu mɨt ap mamwenɨpi niuk
maiu mar ke hɨr mɨt en nɨrɨakem au.
Haiu mamwenɨpi niuk maiu me menmen
God kehimɨtenai haiu mɨrɨakem. Menmen
hɨrak kehɨmitenai haiu mɨrɨakem, hɨram
nepei man miuni yi mɨt.
14 Haiu ap minɨn menmen God ke-
himɨtenai haiu mɨrɨakem au. Haiu minɨn
man metpi hɨm yaaim me Krais, te in
ek haiu mewenɨpi niuk mai haiu minɨn
naanmɨpri.
15 *Haiu ap minɨn menmen God
kehimɨtenai haiu mɨrɨakem, te haiu
mamwenɨpi niuk maiu me menmen mɨt
han hɨr nepei nɨrɨakem au. Haiu han
kitet menmen mar ik. Haiu han kitet yi
yayises hɨm me God wɨsenum te yi eikepai
haiu emrɨak menmen wɨsenum kerek God
kehimɨtenai haiu emrɨakem.
16 *Yi yairɨak menmen mamɨr im
te haiu mamnaiwɨri mamno mamtɨp
mɨt miyapɨr hɨm yaaim me Krais
mamɨt wit ham yanɨmɨn mɨt newi.
Te haiu ap mamnaaiwɨr menmen God
kehimɨtenaiyem haiu mamrɨakem au.
Haiu ap mamwepyapɨr hɨm me God
meit wit hak kerek mɨtɨk hak kinɨn
kan nepei kɨrɨakem, te haiu mamri
menmen mɨrak haiu mamwenɨpi niuk
maiu mamriuwerem au.
17 *Hɨm em God Jeremaia kewisɨm mau
tɨwei, hɨram matɨp mar im:
"Mɨt kerek hɨr hanhan nanwenɨpi hɨras me
menmen, hɨr nanwenɨpi Mɨtɨk Iuwe
God kerek ek me menmen im. Hɨr
hɨras au emɨt!"
18 *Hɨm im yaaim, te haiu mertei mɨt kerek
newenɨpi niuk mɨr me hɨras keriyen, God
ap kaktɨp hɨr mɨt iuwe au. Hɨram menmen
weinɨm. God hɨrekes kakwenɨpi niuk me
mɨt, hɨr keriyen nɨuk mɨr iuwe. Te haiu
mɨt aposel ap te nanwenɨpi niuk maiu haiu
iuwe au.

11

Pol kewepyapɨr menmen enum mɨt enun kerek natɨp hɨr hɨras aposel hɨr nɨrɨakem

1 Hi hanhan yi eiwisa hi hatɨp hɨm
kemipɨn kike hewenɨpi niuk mai. Hi hertei
yi yɨnapen te yi eiwisa.
2 *God hɨrak hanhan kakɨhimɨtan mɨt
miyapɨr hɨr nɨrak, te mar im hi Pol hi
han kiteti yi mɨt miyapɨr en. Hi nepei
hehimɨteni yi eiyɨt mɨtɨk kiutɨp yi eitikerek
eiyu niutɨp, niuk me mɨtɨk ik hɨrak Krais.
Hi hanhan ariuweti yi eino Krais eiyɨr ke
mɨte nɨhan yaaip ap wɨwaai wetike mɨtɨk
wen au.
3 *In ek, hi han kitet me manpen nɨpaa
hɨrak enuk kewisesik kari han ke mɨte Ip.
Hi hɨnapen hɨm enum me mɨt natɨp hɨr
aposel hɨram mamri han ki mamriwaank,
te yi ap eiyises Krais werek werek han
ekitetik kerekek.
4 *Hi hɨnaain hentar menmen im. Mɨtɨk
hak kaknen kakɨtpi hɨm ham me Jisas ham
em, hɨm im hɨram ap hɨm haiu metpiyem
me Jisas au. Mar im yi eiyɨt hɨmɨn hak, ap
God Hɨmɨn Yaaik kerek nɨpaa yi yetɨwek
kekre han ki au. Yi yemtau hɨm ham yi
yisesim, hɨram ap hɨm nɨpaa yi yemtewem
yisesim au. Mɨtɨk kar ik hɨrak kaknen
kaku nɨmɨn ke yi mɨt, yi han yaaik eiwisɨk
kakrɨakem keremem.
5 *Mɨt in yi han kitet hɨr aposel yaain
kerek netpi me hi ap aposel hɨr nemitipɨn.
Hɨr nemitipɨn nentar hi han kitet hi yaaik
hinɨn mɨt aposel ni ein kerek netpi hɨr
yaain iuwe. Hɨr nesiuwau hɨm natɨp yi mɨt
hi mɨtɨk enuk weinɨk.
6 *Hi ap atɨp hɨm mei yaaim, te hi hari
han ke mɨt heriuwerem har ke hɨr mɨt
aposel han en nɨrɨakem au. Hɨr natɨp
werek werek me menmen im, te hi hertei
menmen yapɨrwe me God werek werek.
Hɨr au. Nɨpaa haiu men haiu meteikni
haiu mertei iuwe menmen me God iuwe
meriuwe menmen yapɨrwe haiu mɨrɨakem
yi yɨrem.
7 *Yi han kitet hi herekyi menmen enum
a? Yi han kitet hi mɨtɨk enuk weinɨk hentar
hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm me God, te hi ap
hari pewek mi mererim a? Hi naanmɨre
hɨrekes. Hi ap hises menmen har ke aposel
han nɨrɨakem nari pewek mi mererim te yi
han kitet hi herekyi enum a?
8 *Hi hau hetikewi hɨrɨak menmen, mɨt
miyapɨr ne weiwɨk me God nerer wit wit
ne provins Masedonia neweto pewek. Mar
im hi hari menmen mɨr weinɨm.
9 *Nɨpaa hi hau hetikewi hɨrɨak menmen,
wɨ kerek menmen mai hɨram epei au mesi,
hi ap hitihi ari han ki me menmen o pewek
au. Nai yinan neit provins Masedonia nan
neweto menmen yapɨrwe hi hanhan em.
Me menmen yapɨrwe nɨpaa ere in hi ap
hitihiyem enipi yi han enuk yeriuwerem
au. Maain hi arɨakem mamɨr ek.
10 *Hɨm yaaim me Krais mau mekre han
kaiu, te hi hetpi werek. Ap mɨtɨk kei kiutɨp
hɨrak kakweikɨn han kai hi hewenɨpi niuk
me hi hɨrekes me menmen me pewek hi
hisesim hɨrɨakem heit provins ki Akaia.

* **10:15** Ro 15:20 * **10:16** Ap 19:21 * **10:17** 1Ko 1:31 * **10:18** 1Ko 4:4-5 * **11:2** Ef 5:26-27 * **11:3** Jen 3:4, 13 * **11:4** Ga 1:8-9 * **11:5** 1Ko 15:10; 2Ko 12:11; Ga 2:6 * **11:6** 1Ko 2:1, 13; Ef 3:4 * **11:7** 1Ko 9:12, 18 * **11:8** Fl 4:15-18 * **11:9** 2Ko 12:13 * **11:10** 1Ko 9:15

11 Hi henmak te hi hatɨp har ik a? Yi han
kitet hi ap hanhan heriuwi a? Taauye! God
kertei han kai hi hanhani.
12 Hi tewen ehises menmen im nɨpaa hi
hɨrɨakem te hi ewepyapɨr mɨt aposel enun
kerek natɨp hɨr nɨrɨak menmen yaaim
nar ke haiu mɨt aposel haiu mɨrɨakem.
Hɨr newenɨpi niuk mɨr hɨras nerp ninaan
me mɨt natɨp hɨr nɨrɨak menmen haiu
mɨrɨakem te hi hanhan menmen hi hisesim
mamwepyapɨr hɨr enun newisesik, hɨr hɨm
mɨr weinɨm.
13 *Hɨr ap mɨt aposel au. Hɨr mɨt enun
newisesik. Hɨr newisesik me menmen hɨr
nɨrɨakem hɨr nɨsawɨn han kɨr hɨr nari han
ke mɨt miyapɨr te hɨr nɨri hɨr natɨp, "Hɨr
mɨt yaain aposel ne Krais."
14 Yi han kekrit eiriuwerem au emɨt!
Hɨram menmen weinɨm. Haiu mertei
Seten hɨrekes kɨsawɨn han kɨrak kari han
ke mɨt hɨr han kitet hɨrak ensel yaaik ke
God.
15 Haiu mertei Seten kɨrɨak menmen
im te haiu ap han kekrit me mɨt kerek
nises menmen mɨrak. Hɨr nises Seten
hɨr nɨsawɨn han kɨr nari han ke mɨt te
hɨr natɨp hɨr mɨt yaain nɨrɨak menmen
yaaim. Hɨram menmen weinɨm. Maain
God kakrekyor enum me menmen enum
hɨr nɨrɨakem.

Wɨ Pol kɨrɨak menmen me God menmen enum yapɨrwe mewaankek

16 *Hi pɨke hetpi heteipim. Hi hɨnapen yi
han kitet hi mɨtɨk enuk hetaritari. Yi han
kitet hi mɨtɨk enuk hetaritari yi eiwisa hi
hewenɨpi niuk mai kike me menmen.
17 Hi ap hatɨp har ke mɨtɨk kises Krais
ketpim, te hi tewen hetpi hɨm im e. Hi hatɨp
har ke mɨt aposel in hɨr nenwenɨpi niuk
mɨr te hi hatɨp hɨm manp hewenɨpi niuk
mai.
18 Mɨt yapɨrwe aposel en hɨr newenɨpi
niuk mɨr me menmen hɨr nɨrɨakem neit
tɨ ik te hi ehises menmen hɨr nɨrɨakem hi
awenɨpi niuk mai.
19 Yi mɨt yi han kitet yi yertei menmen
yapɨrwe te yi han yaaik yemtau hɨm enum
mɨt enun netaritari netpiyem a?
20 Yi yewis mɨt aposel en nemipɨn kerek
hɨr nari han ki yi yises hɨm mɨr yar ke mɨt
nekre wɨnak enuk nises hɨm me gavman.
Yi yewisi neit menmen mi yapɨrwe nepei
au mesi, nari han ki me hɨm mɨr hɨr netpi
newisesiyek, hɨr newenɨpi niuk mɨr ninɨn
naanmɨpri, hɨr newɨr his nenep ninaan mi.
21 Yi yewisi hɨr nerekyi menmen enum
mar im te hi yɨnk enuk hetpi menmen
im. Nɨpaa haiu man mau metikewi
haiu mɨnaain mɨrɨak menmen mar
hɨr nɨrɨakem me yi mɨt. Mɨt hanhan
nanwenɨpi niuk mɨr me menmen hɨr
nɨrɨakem, hi ewenɨpi niuk mai etikeri.
In ek, hi tewen atɨp har ke mɨtɨk enuk
ketaritari ap kises God hi hewenɨpi niuk
mai.
22 *Hɨr mɨt aposel nemipɨn natɨp hɨr mɨt
Hibru ne weiwɨk me Isrel a? Hi mɨtɨk
Hibru ke weiwɨk me Isrel har ke hɨr mɨt en.
Hɨr natɨp hɨr nepenyerer ne maam nɨpu
Ebraham a? Hi nepenyek ke maam nɨpu
Ebraham har ke hɨr mɨt en.
23 *Hɨr natɨp hɨr wok mɨt ne Krais a? In
ek hi pɨke hatɨp har ke mɨtɨk enuk ketari-
tari ap kises Krais werek werek. Hi hɨrɨak
menmen me Krais hi hinɨni heriuwerem.
Hi hɨrɨak menmen hi hinɨni, te menmen
im hi are etpiyem mamteikni hi hɨrɨak
menmen iuwe me Krais te mɨt han nerekyo
enum. Hi nepei hen hekre wɨnak enuk ke
gavman hi hinɨni hen yapɨrwe hentar hi
hatɨp mɨt hɨm yaaim me God. Mɨt neiyep
neriuwe waai yapɨrwe te hi hinɨni hentar
hi hatɨp mɨt hɨm yaaim me God. Menep hi
hahi yapɨrwe te yi han kitet mɨt aposel en
nemipɨn hɨr ninɨna a?
24 *Hi wen heteikni hi hinɨni. Mɨt iuwe ne
gavman ne Isrel hɨr netauhis nar hɨspɨnak
(5) hɨr nɨwaai nɨpɨn neiyep mar 39 nentar
hi hatɨp mɨt hɨm me Krais.
25 *Mɨt iuwe ne gavman ne Rom hɨr ne-
tauhis mar wikak hɨr nɨwaai nɨpɨn neiyep
neriuwerek nentar hi hatɨp mɨt hɨm me
Krais. Wɨ ham mɨt netauhis newɨr nan
neiyep menep hi hahi henterim. Nɨpaa
hi hau sip mar wikak, hɨram men wan
ke nɨmɨn mewep haiu meniuwe menterer
tɨpar. Nɨpaa me wɨ im hi heniuwe henterer
wan he hɨnkewɨ ere wanewik ere pɨke
hɨnkewɨ.
26 *Wɨ yapɨrwe hi hitet yayiwe hen ein
ein, mani mɨniu menep hɨram mamiyep
hi hahi, mɨt enun nekintɨp menmen hɨr
nɨsawɨn newenanaan naniyep nankintɨp
menmen mai. Mɨt ne weiwɨk mai me Isrel
hɨr hanhan naniyep hi hahi, mɨt han ap ne
weiwɨk me Isrel hɨr hanhan naniyep. Hi
heit wit, mɨt, hanhan naniyep hi hahi. Hi
heit yaank weinɨk menmen eim sk miyak
hɨram menep mamiyep. Hi heit wan ke
nɨmɨn menep wan kisɨsau yipɨr hi hahi.
Mɨt han nemipɨn hɨr natɨp hɨr nai yinan
ne Krais menep hɨr nerewaank menmen hi
hɨrɨakem.
27 *Hi hɨrɨak menmen iuwe ere his hɨt
nanamɨr meiyewo. Wɨtaan yapɨrwe, hi ap
hɨwaai au, hi hepu hitehi God menmen.

* **11:13** 2Ko 2:17; Fl 3:2 * **11:16** 2Ko 12:6 * **11:22** Fl 3:5 * **11:23** Ap 16:23; 1Ko 15:10 * **11:24** Diu 25:3
* **11:25** Ap 16:22, 14:19 * **11:26** Ap 9:23, 14:5 * **11:27** 1Ko 4:11; 2Ko 6:5

Wɨ ham hi nɨnpɨ meiyo hentar hi ap heit menmen mei au, o tɨpar mei te hi ahɨm au. Wɨ yapɨrwe hi ap heit menmen werek te hi ahɨm, hi nɨme meiyap iuwe hi heperper, hi ap hetenen klos te hi hɨwapɨn yɨnk kai heriuwerem werek werek au.

28 *Menmen im keremem meteikni hi hɨrɨak menmen iuwe me God hinɨn mɨt aposel nemipɨn au. Hekrit hekrit hi han kitet mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God nerer wit wit hɨr nepu werek werek o au.

29 *Nai yinan ne Krais, hɨr nɨrɨak menmen enum, te hi herteiyem hi hanhani. Wɨ ham mɨtɨk hak kari han ke mɨtɨk hak, te hɨrak kɨrɨak menmen enum, hi han enuk heriuwe mɨtɨk kerek kari han kɨrak.

30 *Hi ewenɨpi niuk mai me menmen te hi awenɨpi niuk mai me menmen mamteikɨn mɨt hi ap hepu werek werek au, menmen enum yapɨrwe merewaank.

31 *God kerek hɨrak Haai ke Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais, hɨrak niuk mɨrak iuwe mamu tipmain tipmain enum eik, hɨrak kertei hi ap hewisesik au. Hi hɨrɨak menmen mɨrak iuwe.

32 *Nɨpaa wɨ hi hepu wit Damaskas, mɨtɨk gavman ke mɨtɨk iuwe King Aretas, hɨrak kɨnat mɨt hɨr nanɨno naanmamre ya weipɨr ke nɨwa meweikɨn wit kɨr hɨr nemeriyau hi anen, te hɨr nantauhis nanwisa ekre wɨnak enuk.

33 Hɨr nantauhis nanwisa ekre wɨnak enuk, te nai han yinan ne Krais hɨr newisa hekre wapnake o basket iuwe, hɨr nen nɨwa kewekɨn wit, hɨr nɨnaaiwɨr waai hi hekiuwe ere hiun tɨ heik kesikekre enuk te hi hetpaan hɨnaaiwɨrek hi hɨrɨr hen.

12

Pol kɨtyak kɨr menmen God keteiknɨwekem

1 Hi wen awenɨpi niuk mai. Hi hertei menmen im ap mekepai God kaktɨp haiu yaain, te hi wen hetpi menmen hi hɨtyak hɨrem metike menmen mɨsawɨn Mɨtɨk Iuwe Krais kewepayapɨrem.

2 Nɨpaa ein 14 tito God ketauhis hi ke Krais, hɨrak keriya hi hen hetikerek wen wit kɨrak Heven. Hi hepɨtari hi yɨnk kai ken o hɨmɨn kerekek hɨrak kɨnaawɨr yɨnk kai ken. God kerekek hɨrak kertei.

3 Hi hetpi heteipim. Hi hepɨtari hi yɨnk kai ken o hɨmɨn kerekek ken. God kerekek hɨrak kertei.

4 Hi heit wit ke God, hi hemtau menmen hi ap te hetpiyem heriuwe hɨm mai. God ap kewisa hi hewepyapɨrem hatɨp mɨt em.

5 *Menmen im hi hɨrem hɨram menmen yaaim te hi awenɨpi niuk mai menterim. Te hi au hɨnapen. Hi hanhan awenɨpi niuk mai me menmen meteikɨn hi ap hepu werek werek au, menmen enum yapɨrwe merewaank, te hi mɨtɨk enuk weinɨk, God kerekek hɨrak Iuwe.

6 *Hi hanhan awenɨpi niuk mai hentar menmen hi hɨrem hi ap mɨtɨk enuk hetaritari au. Hi hɨrem. Hi ap hewisesik au. Te hi hɨnapen hewenɨpi niuk mai te yi mɨt ap han ekitet hi mɨtɨk iuwe henterim. Au, hi hanhan yi han ekitet menmen hi hɨrɨakem, menmen hi hetpiyem, te yi yerteiya hi mɨtɨk yaaik o au.

Pol katɨp me menmen mewaank yɨnk kɨrak

7 *Menmen im yapɨrwe God keteiknewem meit wit kɨrak, hɨram menmen yaaim iuwe. God hɨrak kɨnapen hi ewenɨpi niuk mai menterim, te hɨrak kewis Seten hɨrak kesiuwe menmen man mekre yɨnk kai menipa hi hɨnap, te hi ap hanhan ewenɨpi niuk mai.

8 Hi hitehi God wikak te hɨrak kakɨkepa kakpɨr menmen enum im mekre yɨnk kai hɨram mamnopɨn.

9 *Hi hitɨwekhiyem wikak hɨrak ketpo wikak kar ik: “Au hi ahɨpɨrem hɨram emnopɨn au. Hi ahu atikewit te hɨram werek. Mɨt kerek hɨr ap manpenun neit, menmen mai iuwe mekepi meteikɨn mɨt em.” Te in ek, hi ap han enuk heriuwerem au. Hi han yaaik hewenɨpi niuk mai me menmen yapɨrwe enum merewaank, te menmen iuwe me Krais mamu mamɨkra.

10 Hi hertei menmen im hi hɨrɨakem hɨram mamwenɨpi niuk me Krais, te hi ap han enuk hi ap manpenuk, o mɨt hɨr nerekyo enum o hɨr nerewaank, o menmen enum man meiyep te hi hau werek werek au, hɨram menmen weinɨm. Hi ap han enuk hentar hi hertei wɨ menmen im mamnen mamnipa hi ap manpenuk, Krais kakɨkepa hi ehɨt menmen mɨrak iuwe hi ahu werek werek.

Pol hanhan kɨkaap mɨt ne Korin nanises hɨm me God werek werek

11 *Hi nepei hatɨp hɨre mɨtɨk enuk hetaritari hi hewenɨpi niuk mai. Hi hɨnapen te yi yenipa hi hɨrɨakem hentar yi ap yewenɨpi niuk mai yatɨp mɨt han hi mɨtɨk yaaik aposel au. Hi hɨre mɨtɨk weinɨk te mɨt aposel han kerek yi yatɨp hɨr yaain, hɨr ap ninɨna me menmen miutɨp au.

12 *Menmen hɨram meteikni hi hɨre mɨtɨk yaaik aposel, hi henip han kai

* **11:28** Ap 20:18-21, 31 * **11:29** 1Ko 9:22 * **11:30** 2Ko 12:5 * **11:31** 2Ko 1:23 * **11:32** Ap 9:23-25 * **12:5** 2Ko 11:30 * **12:6** 2Ko 10:8, 11:16 * **12:7** Jop 2:6 * **12:9** Fl 4:11-13 * **12:11** 2Ko 11:5 * **12:12** Ro 15:19

tokik me menmen enum man meiyep, hi
hɨrɨakem nɨmɨn ke yi mɨt miyapɨr en.
Menmen hi hɨrɨakem heteikniyem hɨram
mar im. Hi hɨrɨak menmen heriyai heriyai
meteikni menmen God kɨrɨakem te mɨt hɨr
nɨrem hɨr han kekrit kekrit neriuwerem
nɨr menmen iuwe me God.
13 *Mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me
God nerer wit wit hɨr nepei neit menmen
mekam hi ap hewetiyem a? Menmen im
miutɨp. Hi ap hitihi yi naanemprau me
menmen o wɨnak au. Yi han kitet menmen
im hɨram enum te yi ap han kitet menmen
enum im hi nepei herekyiyem hentar hi
hɨrɨak menmen yapɨrwe hekepi heriuw-
erem.
14 *In ek hi hanhan anen ari meiyam
wikak, te hi ap ari menmen me yi mɨt
eikepa eiriuwerem au. Hi hɨnapen men-
men mi au. Hi hanhan yi mɨt miyapɨr
keriyen eiyises Krais werek werek kerekek.
Nɨkerek hɨr ap neit menmen naanmɨre
miye haai neriuwerek au. Miye haai hɨr
neit menmen naanmɨpre nɨkerek neriuw-
erem. Hi hɨre haai ki me menmen me
Krais, yi yɨre nɨkerek nai te hi ap ehɨt
menmen mi au emɨt!
15 *Hi han yaaik wɨsenuk hi hewɨr men-
men mai yapɨrwe, hi hɨrɨak menmen iuwe
ere hi hahi, te hi akaap yi mɨt miyapɨr
hɨmɨn ki. Hi hanhan iuwe akepi, te maain
yi hanhana kike emrerim a?
16 Mɨt han ne yi mɨt hɨr natɨp nar ik: “O,
hɨram hɨm yaaim. Hɨrak ap kari menmen
maiu haiu merteiyek au. Te Pol hɨrak
mɨtɨk enuk kewisesik kari han kaiu kinɨnai
keriuwe hɨm mɨrak kar ke mɨtɨk kari han
ke miyak keriuwe menmen mau tɨrpe.”
17 Yi eiyɨtpo hi hɨrɨakem harkeik a?
Hi hewisesiyek hari menmen mi heriuwe
mɨtɨkɨt hi heriuwetet tan tɨri a? Taauye!
18 *Hi hitehi Taitas hɨm manp te hɨrak
kaknen kakri. Hi heriuwetek hɨrak kaknen
kaktike kaiu yinak hak ik. Taitas hɨrak
kewisesik kari menmen mi o au a? Au.
Hɨrak ketikewa hawɨr ap wises menmen
mɨpɨram au a? Yi han ekitet menmen im
werek werek!
19 Hi han kitet yi yekine tɨwei im yi han
kitet haiu mewisi tɨwei im mamri han ki,
te yi han kitet haiu yain a? Auye! Naiu
yinan yaain, haiu mɨt ne Krais, God kɨrai
haiu metpi menmen im. Haiu mewisi hɨm
mekre tɨwei im keremem, hɨram mamkepi
yi eiyises hɨm me God werek werek.
20 *Haiu mewisi tɨwei im mentar men-
men im. Hi han kitet yapɨrwe me menmen
im. Hi hɨnapen maain hi anen ari yi mɨt ap
yises menmen mar ke hi hanhan yi yisesim,
te yi einapen menmen maain hi ehisesim
akepi ariuwerem. Hi han kitet hi anen
ari yi yainehan me menmen, yi hemkre
menepam me menmen, yi han enuk me
menmen, yi yenke yewep pɨnan nen in
nen ein, yi eisiuwe ni yinan hɨm enum, yi
eiyɨtpepan yayisesan me menmen, yi paan
tokik, yi ap yekiyan yau han kiutɨp au, yi
yises menmen heriyai heriyai.
21 *Hi han kitet maain hi anen ari, God
hɨrak kaknipa hi yɨnk enuk ahɨrp nɨnaan
mi, hi han tewenɨn mɨt kerek hi apɨri
enɨnopɨn enkeipɨn mɨt miyapɨr ne weiwɨk
miutɨp me God en. Hi apɨri entar hɨr
nɨrɨak menmen enum hɨr ap neweikɨn sip
newet menmen enum mar im. Hɨr nises
menmen enum, hɨr netike miyapɨr hɨr
nariyanhis newenɨnem, hɨr han kɨr kekrit
kekrit me menmen enum heriyai heriyai.
Te hi hɨnapen ahɨr mɨt miyapɨr nar ik.

13

Pol katɨp mɨt miyapɨr ne Korin hɨr naanempre menmen hɨr nisesim

1 *In ek hi anen ari meiyam wikak. Mɨt
han ne yi mɨt hɨr hanhan nansiuwe nɨr
yinan hɨm enum, yi eiyises menmen hɨm
me God ketpim me menmen im. Mɨtɨkɨt
wik o wikak hɨrakɨt tatwenhi me menmen
im mɨt hɨr nanwepyapɨrem.
2 Hi hanhan hatɨp yi mɨt miyapɨr nɨpaa
yi yɨrɨak menmen enum yetike yi mɨt han
en. Nɨpaa hi hepu hetikewi meiyam wik,
hi hetpi hɨm manp me menmen. In ek
hi wen hepu yanɨmɨn hi hetpi heteipim.
Maain hi pɨke anen ari, hi ap ewis mɨtɨk
kei kiutɨp hɨrak kau weinɨm kerek nɨpaa
hɨrak kɨrɨak menmen enum ap keweikɨn
sip kewetɨwem au. Hi arekyi enum entar yi
hanhan hi ateikni menmen iuwe me Krais
mewa.
3 Maain hi anen, yi eiyɨrtei werek werek
hi hekrehɨr ke Krais. Hi skelim yi mɨt me
menmen yi yɨrɨakem. Menmen me Krais
hɨram ap menmen kike te yi eiyinɨnem.
Au, hɨram menmen iuwe mamriwaank me
menmen enum yi yisesim.
4 *Nɨpaa Krais hɨrak keweikɨn kar ke
haiu mɨt, te mɨt netɨwekhis newenkekik
kau nu tentarakɨt hɨrak kaa. Te in ek God
kewetɨwek menmen mɨrak iuwe mɨkɨak
hɨrak pɨke kekrit kepu. Haiu metike
Krais haiu mau niutɨp haiu ap mɨt iuwe
au. Te God kakɨkepai kakriuwe menmen
mɨrak iuwe, te maain haiu mamnen, haiu
mamwepyapɨr menmen im iuwe nɨmɨn ke

* **12:13** 2Ko 11:9 * **12:14** 2Ko 13:1 * **12:15** Fl 2:17 * **12:18** 2Ko 8:6, 16-18 * **12:20** 2Ko 2:1-4 * **12:21** 2Ko 13:2 * **13:1** 2Ko 12:14; Mt 18:16; 1Ti 5:19 * **13:4** Fl 2:7-8 * **13:5** 1Ko 11:28

yi mɨt en me wɨ haiu skelim yi mɨt me menmen.

5 *Yi han ekitet hɨras te yi eiyɨrtei werek werek yi yises hɨm yaaim me Krais mekre han ki o au. Yi han ekitet hɨras. Yi ap yertei Krais Jisas hɨrak au kekre han ki a? Yi yisesik werek werek hɨrak kau kekre han ki, o au en, taau!

6 Hi han kitet yi yertei Krais Jisas kau kekre han kaiu. Haiu ap mɨt enun mewisesik au.

7 Haiu mitehi God hɨrak kakɨkepi yi ap eirɨak menmen enum eiyisesim au emɨt! Haiu ap mitɨwekhi me menmen im te mɨt nanɨr menmen iuwe me God haiu mamrekyiyem mamriwaank mamriuwerem, te mɨt nanɨrtei God kehimɨtenei haiu mɨt aposel. Menmen im au, hɨr han ekitet haiu mɨt enun weinɨn, hɨram menmen weinɨm. Haiu hanhan yi eirɨak menmen yaaim eiyises keremem.

8 *Yi yertei haiu mɨt ap mamrɨak menmen mamremir hɨm yaaim au. Haiu emrɨak menmen keremem hɨram mamkaap hɨm yaaim.

9 Yi yises hɨm me Krais werek werek, haiu han yaaik ap mamteikɨn mɨt menmen maiu iuwe me God mamɨwaank menmen enum mɨt nisesim. Te hɨr han kitet haiu mɨt enun weinɨn, hɨram werek. Hekrit hekrit haiu mitehi God kakɨkepi te yi eiyises hɨm mɨrak werek werek.

10 *God keweto menmen mɨrak iuwe hi skelim mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God neriuwerem, te hi hɨnapen hariwaank yi mɨt miyapɨr en ariuwerem au emɨt! Te yi eiyinɨn eiyises hɨm mai werek werek mau tɨwei ik me wɨ hi wen heit yanɨmɨn. Yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum, te maain hi anen ari hi ap ariwaank ariuwe menmen mai iuwe me God au. Hi akepi yi eiyu werek eiriuwerem keriyen.

Hɨm ham kike mɨkaru

11 *Naiu yinan, in ek haiu meremir hɨm metpi yi yaain. Yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum eiyises menmen yaaim keremem. Yi eiyɨmtau hɨm hi hetpiyem mau tɨwei ik yi eiyisesim. Yi eikepan yi eiyu han kiutɨp yi eikiyan eiyu eiyɨt, te God kerek hɨrak han tewenɨnai kekepai haiu mamu werek werek, hɨrak kaku kaktikewi.

12 *Yi mɨt miyapɨr ne God en, yi eiketanhis eitike ni yinan eiyɨtpor hɨr yaain.

13 Mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God in hɨr netpi yi yaain.

14 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hɨrak kakrekyi menmen yaaim, God hɨrak han tewenɨni, God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kaktikewi kaku kakɨkre han ki.

Mepɨr keremem

* **13:8** 1Ko 13:6 * **13:10** 2Ko 2:3, 10:8 * **13:11** Ro 15:33 * **13:12** Ro 16:16

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Galesia
Menmen me tɨwei ik

Pol kewepyapɨr menmen mau mekre han kɨrak *1:1-10*
Pol naanmɨpre hɨrekes me hɨrak keit eniuk iuwe aposel *1:12–2:21*
Hɨm me menmen yaaim God kerekyeiyem *3:1–4:31*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim enentar hɨr epei nɨnaaiwɨr menmen enum *5:1–6:10*
Pol katɨp mɨt ne Galesia hɨm mɨkaru *6:11-18*

1 *Hi aposel Pol. Mɨt hɨr netpo neriuweta hi hatɨp mɨt hɨm me God au. God ap katɨp mɨtɨk hak hɨrak kehimɨtena hi hatɨp mɨt hɨm mɨrak yaaim. Jisas Krais kerekek ketike God Haai kerek nɨpaa hɨrak kɨkɨak Jisas nɨpaa kaa ek, hɨrakɨt keretet tehimɨtena hi hɨre aposel hi hatɨp mɨt hɨm yaaim me God.
2 Hi Pol hetike mɨt nai in kerek haiu mɨrɨak menmen miutɨp, haiu matɨp yi mɨt ne weiwɨk me God yerer wit wit yau provins Galesia, yi yaain. Hi Pol hesiuwe tɨwei ik ken yi mɨt en.
3 *Hi hanhan God Haai kaiu ketike Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais hɨrakɨt hanhan teriuwi yi eiyu werek werek.
4 *Krais hɨrak kises han ke God hɨrak Haai kaiu, hɨrak kaa kesak menmen enum maiu kekepai keriyei haiu mɨnaaiwɨr menmen enum mau tɨ mari han kaiu me wɨ in ek.
5 Hi hanhan haiu mɨt emwenɨpi niuk mɨrak iuwe tipmain tipmain enum eik.

Hɨm yaaim miutɨp mepu keremem

6 Hi han kekrit iuwe hentar yi yɨnaaiwɨr God nɨpaa kari han ki keriuwe menmen yaaim Krais kerekyiyem weinɨm nɨpaa wɨ hɨrak kaa. In ek yi yɨnaaiwɨr hɨm mɨrak yaaim waswas, yi yises hɨm ham yi han kitet hɨram yaaim mamkepi yi yises God.
7 *Te hɨm ham yaaim mepu mamkepi mar im au. Hɨm miutɨp kerek nɨpaa hi hetpiyem hɨram keremem mamkepi yi eiyises God werek werek. Hi atɨp menmen im hentar mɨt han enun nari han ki, hɨr hanhan nanweikɨn hɨm yaaim me Krais mamno hɨm ham ham enum memipɨn.
8 *Te haiu hɨras o mɨtɨk ensel ke wit ke God kaknen, haiu mamɨtpi hɨm ham me hɨm nɨpaa haiu metpiyem, neimɨn nanrɨak menmen im hi hanhan God kakrekyor enum kakɨwaanki nanɨkre si.
9 Haiu epei metpiyem, te in ek haiu pɨke metpiyem meteipim. Mɨt kerek epei nan netpi hɨm ham me hɨm nɨpaa yi yemtewem yisesim, hi hanhan God kakrekyor enum kakɨwaanki nanɨkre si.
10 *Yi han kitet hi hewis menmen im hetpim, te mɨt hɨr han yaaik nanriuwa a? Taauye! Hi hɨrɨak menmen te God han yaaik kakɨriuwa kerekek. Hi hɨrɨak menmen im enip mɨt hɨr han yaaik nanɨriuwa, te hi ap hɨrɨak menmen me Krais au. Hi hɨrɨakem me mɨt keriyen.

Pol keteikɨn mɨt God kerekek kehimɨtanek hɨrak kɨre aposel

11 *Nai yinan, hi hanhan te yi eiyɨrtei werek werek hɨm yaaim me Krais hi nɨpaa hetpiyem mɨt ap neket han em netpim au.
12 *Mɨtɨk hak ap ketpo hɨm im keteiknewem au. Jisas Krais kerekek ketpewem keteiknewem.
13 *Hɨm im yaaim mentar yi epei yemtau menmen enum hi hɨrɨakem nɨpaa hi hises menmen mɨt ne Isrel hɨr nisesim. Hi epei hɨrɨak enum iuwe me mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God, hi hanhan anɨp nani.
14 *Hi epei hinɨn nai ne watiu miutɨp ne mɨt naiu ne hɨm haiu mɨt ne Isrel misesim. Hi hinɨni hentar hi nepei hises menmen wɨsenum me menmen maamrer naiu nɨrɨakem han kitet God han yaaik keriuwerem.
15 *Te nɨpaa hi hekre tu ke miye pai, God hɨrak han kitet hɨram yaaim te hɨrak kehimɨtena hi kɨrak. Maain hɨrak kerekyo yaaim ketpo menmen te hi hɨrɨak menmen mɨrak.
16 *Hɨrak ketpo menmen te hi hɨrɨak menmen mɨrak, hɨrak keteikno Nɨkan kɨrak hɨrak keimɨn, te hi hatɨp mɨt hɨm yaaim me Krais. Hɨm im men mɨt ap ne weiwɨk me Isrel au. Me wɨ God kerekyewem, hi ap atɨp mɨt han hitorhi hɨram yaaim hi hɨre aposel o au.
17 Hi ap hitet yayiwe hɨniu hen wit Jerusalem hɨr mɨt aposel ein kerek nɨpaa God kehimɨtenor ninɨn natɨp mɨt hɨm mɨrak, hi hitorhi me menmen au. Wasenum, hi hen wit Arebia kerek wit enuk mɨt niutɨp niutɨp newiyen. Te maain, hi pɨke han wit Damaskas.
18 *Maan, tito wikak epei men, hi han hitet yayiwe hɨniu hen hiun wit Jerusalem,

* **1:1** Ga 1:11-12 * **1:3** Ro 1:7; Fl 1:2 * **1:4** Ga 2:20; 1Ti 2:6; Ta 2:14; 1Jo 5:19 * **1:7** Ap 15:1, 24 * **1:8** 1Ko 16:22 * **1:10** 1Te 2:4 * **1:11** Mt 16:17 * **1:12** Ga 1:1 * **1:13** Ap 8:3 * **1:14** Ap 22:3 * **1:15** Ais 49:1; Jer 1:5; Ro 1:1 * **1:16** Ap 9:3-6; Ga 2:7 * **1:18** Ap 9:26

hi hen hɨr Pita. Hi etikerek wau en wewepnak me wɨ hiswiyen hispɨnak (15) keremem.

19 *Hi ap hɨr mɨt aposel han au, Jems hɨrak nɨkik ke Mɨtɨk Iuwe Krais, hi hɨrek kiutɨpen kerekek.

20 Menmen hi hewisiyem hɨram hɨm yaaim. God kertei hi emitipɨn au.

21 *Hi han hiun Jerusalem epei au, hi hen tɨ ke provins Siria ketike provins Silisia.

22 Te in ek, mɨt ne weiwɨk me God neit Judia hɨr ap nɨra hɨr au netari ninaan mai au. Hɨr nemtau mɨt han netpor hɨm weinɨm keremem me hi mar im:

23 "Mɨtɨk kerek hɨrak kewep haiu mɨt ne weiwɨk miutɨp me God, hɨrak in ek katɨp mɨt hɨm yaaim me Krais kerek hɨrak nɨpaa hanhan kakɨwaaankem."

24 Hɨr nemtau hɨm me menmen God kerekyewem, te hɨr newenɨpi niuk mɨrak.

2

Pol ketike mɨt han aposel nɨrɨak menmen miutɨp

1 *Maain, tito hiswiyen tekyaait (14) nepei man men, hi Pol hetike mɨtɨk Banabas hawɨr pɨke witet yayiwe wɨniu wen wit Jerusalem. Hi heithis mɨtɨk Taitas hɨrak kan ketikewawɨr.

2 Hi hen ein hentar God keteikno hɨrak hanhan hi ano. Hi hen hatɨp mɨt ein hɨm yaaim hi hatɨp mɨt em herer wit wit hatɨp mɨt ap ne weiwɨk me Isrel em, te hi ap atɨp mɨt yapɨrwe rem au. Hi atɨp mɨt iuwe ne weiwɨk miutɨp me God ein keriyen. Hi hanhan hɨr enwenhi hɨm yaaim hi hatɨp mɨt em. Hi hɨnaain te menmen nɨpaa hi hɨrɨakem, o in ek hi hɨrɨakem hɨram mɨre menmen weinɨm hentar hɨr ap newenauhi hɨm hi hetpim.

3 *Taitas wariyakɨt kai, hɨrak ke Grik, hɨrak ap ke Isrel au, te hɨr mɨt iuwe ein ap natɨp hɨr enrekir yɨnk kɨrak te hɨrak kakre mɨt ne Isrel hɨr nantikerek nanu niutɨp au.

4 *Haiu mɨt matɨp me menmen im mentar mɨt han hɨr nemipɨn nare hɨr naiu yinan, te hɨr ap nises hɨm me Krais werek au. Hɨr hanhan nerekir Taitas yɨnk kɨrak. Mɨt in hɨr epei nan nau nɨmɨn ke haiu mɨt haiu mepɨtari menmen hɨr nisesim. Hɨr nɨre mɨt enun newenainaan me menmen yaaim haiu misesim. Haiu mɨnaaiwɨr hɨm lo me Moses me nɨpaa ein mɨt ne Isrel nisesim mentar haiu metike Krais Jisas mau niutɨp. Te mɨt han in hanhan neriyei haiu emises hɨm lo me Moses me nɨpaa ein, te haiu pɨke mamu enum mamises hɨm me nɨpaa ein mamre mɨt nau nekre wɨnak enuk ke gavman.

5 Haiu ap mises han kɨr mei kike au, te haiu naanempri hɨm yaaim me Krais werek werek, te yi ap eiyises hɨm ham enum mei mɨr mamtikerem au.

6 *Mɨt ein hɨr mɨt niuk mɨr iuwe ninɨn mɨt han. (Hi han kitet hɨr iuwe hɨram menmen weinɨm hentar God hɨrak han kitet haiu mɨt yapɨrwe haiu mɨpɨran.) Hɨr mɨt niuk mɨr iuwe en, hɨr ap netpo hɨm meiyam hɨr mɨt enisesim me hɨm hi hatɨp mɨt em au.

7 *Hɨr nertei God keweto hɨm yaaim kehimɨtena keriuweta hi hatɨp mɨt ap ne Isrel hɨm mɨrak, har ke God kehimɨtan Pita hɨrak katɨp mɨt ne Isrel hɨm yaaim me Krais.

8 Nɨpaa God kɨkaap Pita hɨrak kewepyapɨr hɨm yaaim mɨrak men mɨt ne Isrel. Mar im, hɨr nertei God kekepa kehimɨtena hi hatɨp mɨt ap ne Isrel hɨm mɨrak yaaim.

9 Hɨr epei nertei menmen yaaim God kerekyewem kehimɨtena hi hatɨp mɨt hɨm mɨrak yaaim, mɨt iuwe ne weiwɨk miutɨp me God neit wit Jerusalem, Jems, Sifas, tetike Jon hɨrakɨt teketawɨrhis teteiknawɨr hɨram yaaim te hawɨr wen wit kerek mɨt ap ne Isrel newiyen, hawɨr wetpor hɨm me God, hɨr nanɨno wit kerek mɨt ne Isrel newiyen hɨr netpor hɨm me God.

10 *Hɨr netpawɨr hɨm miutɨp im keremem. Hɨr hanhan haiu mɨt mamɨt pewek mamsiuwerem mamno mɨt enun netenen menmen au hɨr nau neit Judia. Menmen im hi hanhanem, te hi hɨrɨakem.

Pol kene Pita kentar menmen hɨrak kɨrɨakem

11 Hi hetike Pita hawɨr watɨp mɨt hɨm me God miutɨp keremem, te maain wɨ Pita kan wit Antiok kɨr mɨt en, hi henerek herp ninaan mɨrak hentar hɨrak kɨrɨak menmen miutɨp enum.

12 *Hi henerek hentar menmen miutɨp im. Nɨpaa mɨtɨk Jems keriuwet mɨt han nen wit Antiok. Pita kɨpaam menmen ere in ketike mɨt ap ne weiwɨk me Isrel. Maain mɨt kerek Jems keriuweti nan nɨpiun Antiok, Pita kɨnaaiwɨr mɨt ap ne Isrel ap kaam menmen ketikeri kentar hɨrak kɨnaain mɨt in ne Jerusalem. Hɨr wen nises hɨm me Moses kerek nɨpaa matɨp mɨt kerek nises hɨm me God hɨr enrekir yɨnk kɨr, te Pita han kitet hɨr nanɨnerek nanɨntar hɨrak ap kises hɨm me Moses au.

13 Mɨt han ne weiwɨk me Isrel nepu in, hɨr nɨpaam menmen ere in netike mɨt ap

* **1:19** Mt 13:55 * **1:21** Ap 9:30 * **2:1** Ap 15:2 * **2:3** Ap 16:3 * **2:4** Ap 15:1, 24; Ga 1:7, 5:1, 13 * **2:6** Ap 10:34 * **2:7** Ap 22:21 * **2:10** Ap 11:29-30 * **2:12** Ap 11:3

ne Isrel, hɨr nɨrɨak enum nɨnaaiwɨr mɨt
en netike Pita. Banabas hɨrak kɨrek, te
hɨrak kises enum, hɨrak ap kaam menmen
ketikeri au. Hɨrak kɨnaiwɨri.
14 Hi hertei hɨr ap nises hɨm yaaim me
God werek werek au, te hi hatɨp Sifas
me ninaan me mɨt miyapɨr yapɨrwe, hi
hetpɨwek har ik: “Ti mɨtɨk ke weiwɨk me
Isrel, te ti ap hises menmen mɨt ne Isrel
au. Ti hises menmen har ke mɨt ap ne Isrel
hɨr nisesim. Ti henmak te in ek heriuwe
menmen ti hisesim hɨnaaiwɨr mɨt ap ne
Isrel, ti hari han kɨr te hɨr enises menmen
mɨt ne Isrel nɨrɨakem a? Nɨpaa ein ti
hɨrekes ap hisesim au. Ti hɨnaain mɨt ne
Jems epei nan keriyen.”

Neimɨn nises hɨm me Jisas kerekek God kaktɨp hɨr yaain kaktorhis

15 Haiu mɨt kerek miyerer ninai, haiu mɨt
ne Isrel. Haiu ap mar ke mɨt nerer wit wit
ap ne weiwɨk me Isrel kerek haiu matɨp hɨr
ap nises hɨm me Moses.
16 *Haiu mertei God katɨp mɨt han hɨr
yaain kaktorhis nentar hɨr nises hɨm lo me
Moses au. Hɨrak kaktɨp hɨr yaain kaktorhis
kakɨntar hɨr nises Jisas Krais. Haiu mɨt
mises Jisas Krais kerekek, te God han kitet
haiu yaain kaktaihis. Haiu mises menmen
hɨm lo me Moses metpaiyem, te haiu mɨre
yaain taau. God ap katɨp mɨtɨk kiutɨp
yaaik kaktɨwekhis kakɨntar hɨrak kɨrɨak
menmen hɨm lo me Moses metpim auye!
17 Haiu hanhan God kaktɨp haiu yaain
kaktaihis kakɨntar haiu mises Krais
kerekek. Te God au katɨp haiu emises hɨm
me Moses te hɨrak kaktaihis, haiu mɨrɨak
menmen enum. Haiu emweikɨn sip emwet
hɨm me Moses, te haiu mamises hɨm me
Krais, te menmen im meteikɨn Krais hɨrak
kenipai haiu mɨrak enum. Hɨm im hɨram
yaaim a? Taauye! Krais ap kenipai haiu
mɨrɨak enum au. Hɨrak kerekek kekepai
haiu mises hɨm me God werek werek hɨrak
kaktaihis.
18 *Hi nɨpaa eweikɨn sip ewet hɨm lo
Moses nɨpaa kewisɨm, te in ek hi pɨke
ehisesim, hi heteikɨn mɨt hɨm me Moses
hɨram wen mamkepa God kaktauhis, te hi
hɨrɨak enum.
19 *Nɨpaa hi hises hɨm me God nɨpaa
Moses kewet haiu mɨt em, hi hertei hi
enuk God kakrewaank te hi hahi. Te Krais
hɨrak kekrehɨr kai, God kewaankek hɨrak
kaa kentar nu tentarakɨt. Hɨram mar ke
hi haa hetikerek, te hɨm lo me Moses ap
naanmɨprau au. Te in ek hi hises han kai,
te hi hises God.
20 *Te in ek hɨram mar ke hi ap hepu
au, hi haa. Te Krais hɨrak kekrehɨr kai
kekepa hi hepu. In ek hi hepu, te menmen
hi hɨrɨakem hi han kitet God Nɨkan kɨrak
Jisas kerek nɨpaa han tewenɨna kaa, hɨrak
kakɨkepa hi etike God hawɨr waukiyakɨt
wawu han kiutɨp.
21 Hi ap heweikɨn sip ewet hɨm yaaim
me Krais henip menmen yaaim God
kerekyaiyem hɨram weinɨm au. God
kaktɨp mɨt hɨr yaain nentar hɨr nises hɨm
mɨrak nɨpaa Moses kewet haiu mɨt em,
te nɨpaa Krais ap kan au. Hɨm me Moses
mekepai te God kaktɨp haiu yaain taau.
Krais kaa weinɨm au. Hɨrak kerekek kɨrɨak
God katɨp haiu mɨt haiu yaain. Hɨm nɨpaa
kerek Moses kewisɨm hɨram taauye!

3

Mekam mekepi yi yau werek werek- Hɨm me Moses o Hɨm me Krais

1 Yi yetaritari mɨt ne Galesia! Yi yenmak
te yi yewis mɨt han nari han ki te yi ap
yises hɨm yaaim me Krais a? Haiu epei
metpiyem werek werek hɨram mar ke yi
epei yɨrek hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt.
2 Hi hare ehitihi menmen ham miutɨp. Yi
epei yeit God Hɨmɨn Yaaik kan kekre han ki
yentar yi yises hɨm nɨpaa Moses kewet mɨt
em o yentar yi yemtau hɨm yaaim me Krais
nɨpaa yi yisesim a? Hɨm yaaim me Krais
keremem!
3 Yarkeik te yi yetaritari! God Hɨmɨn
Yaaik kekepi kari han ki te yi yinɨn yises
hɨm yaaim me Krais, te in ek yi han kitet yi
wen eiyises menmen mɨrak werek werek
eiriuwe menmen mi manpenuk enuk a?
Taauye!
4 Menmen yaaim iuwe God kerekyiyem
kekre han ki hɨram weinɨm a? Au, hɨram
menmen iuwe.
5 Kenmak te hɨrak God kerek keweti
Hɨmɨn Yaaik kɨrak, hɨrak kɨrɨak menmen
yaaim mɨrak mirakel me his me yi mɨt?
Hɨrak kɨrɨakem kentar yi yises hɨm nɨpaa
Moses kewet mɨt em o yi yises hɨm yaaim
me Krais nɨpaa yi yemtewem a? Me Krais
keremem!
6 *Haiu mertei menmen im mentar
hɨm me God nɨpaa mɨt profet newisɨm
hɨram matɨp Ebraham kemtau hɨm me God
ketpɨwekem hɨrak katɨp, “Hɨm me God
hɨram yaaim. Maain hɨrak kakrɨakem.”
Ebraham han kitet kar ik te God katɨp hɨrak
yaaik.
7 Yi eiyɨrtei im e. Mɨt kerek hɨr han kitet
God kakises menmen hɨrak ketpim, hɨr
keriyen hɨr hɨras nepenyerer ne Ebraham

* **2:16** Ap 15:10-11; Ro 2:20-28, 4:5; 11:6; Ga 3:11 * **2:18** Ro 4:14, 11:6 * **2:19** Ro 7:6 * **2:20** Jo 13:1; Ga 1:4
* **3:6** Jen 15:6; Ro 4:3 * **3:8** Jen 12:3; Ap 3:25

nentar hɨr han kitet God nar ke nɨpaa
Ebraham han kitetik.
8 *God nɨpaa enum eik kertei hɨrak han
kitet mɨt ap ne Isrel hɨr yaain nanɨntar
maain hɨr han kakitet hɨrak kakises hɨm
mɨrak. Te hɨrak kinɨn katɨp Ebraham
hɨm yaaim mɨrak maain mamnen hɨrak
ketpɨwek hɨm mar im: “Maain hi arɨak
yaaim me mɨt niutɨp niutɨp nerer wit wit
henterit.” Ebraham han kitet menmen im
God ketpɨwekem, hɨrak kakrekyorem, te
God katɨp hɨrak yaaik.
9 *Te neimɨn han kitet God kakrɨak men-
men hɨrak ketpim, te hɨrak kaktɨp hɨr
yaain nanɨr ke nɨpaa hɨrak katɨp Ebraham
hɨrak yaaik.
10 *Te mɨt kerek wen nises hɨm nɨpaa
Moses kewet mɨt em, God han enuk keri-
uweri kakɨwaanki kakɨntar hɨm yaaim
mɨrak mau tɨwei matɨp mar im: “Mɨt kerek
nises hɨm me God nɨpaa Moses kewisɨm
mau tɨwei, hɨr enises hɨm mɨrak enepim,
o au en, God kakɨwaanki.”
11 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp: “Mɨt
kerek hɨr han kitet God kakrɨak menmen
hɨrak ketpim, hɨrak kaktɨp hɨr yaain, hɨr
nantike God nanu werek werek.” In ek,
haiu mertei God ap katɨp mɨtɨk hak kiutɨp
hɨrak yaaik kentar hɨrak kises hɨm nɨpaa
hɨrak kewet Moses em au.
12 *Menmen me mɨt nises hɨm me Moses,
hɨram ap mar ke mɨt han kitet God kakrɨak
menmen hɨrak nepei ketpim. Au, hɨm me
God mau tɨwei matɨp mar im: “Mɨt kerek
nises hɨm me God Moses kewet mɨt em,
hɨr enisesim enepim te hɨr nanu werek
nanɨnterim.”
13 *Krais hɨrak kekrehɨr kaiu, mɨt
newaankek hɨrak kaa te hɨrak kekepai
haiu mɨnaaiwɨr menmen enum hɨm me
Moses matɨp mamwep. Hɨm me God mau
tɨwei matɨp, “Mɨtɨk kerek mɨt natɨp hɨrak
kaki hɨr nanwenkekik kaku nu, menmen
im meteiknai haiu mɨt God kehimɨtanek
hɨrak kakɨwaankek kakɨt.”
14 Te God kenip mɨt hɨr newaank Krais te
menmen yaaim God nɨpaa katɨp Ebraham
em Jisas Krais kekepim hɨram mamnen
mɨt ap ne weiwɨk me Isrel. Hɨrak Krais
kɨrɨakem mar em, te haiu mɨt haiu mamɨt
Hɨmɨn Yaaik kɨrak nɨpaa hɨrak katɨp kaksi-
uwerek kaknen, mentar haiu han kitet God
kakrɨak menmen hɨrak nɨpaa katɨp hɨrak
kakisesim.

*Hɨm Moses kewetaiyem ap mekrehɨr
hɨm nɨpaa God kewet Ebraham em au*

15 Nai yinan, hi eteikni menmen im hi
hetpiyem meriuwe menmen mɨt nɨrɨakem.
Mɨtɨkɨt wik tatɨpakɨt menmen hɨrakɨt tatis-
esim, hɨrakɨt tatwisɨm mamu tɨwei me
gavman. Ap te mɨtɨk keiyak kaknen kakwis
hɨm ham ke hɨm im kaktɨp enum hɨrakɨt
tewisɨm mau tɨwei au. Hɨram mamu
mamɨt mamɨr ke nɨpaa hɨrakɨt tewisɨm.
16 *Mar im God katɨp hɨm yaaim men
Ebraham ketike nepenyek kɨrak. Hɨm me
God mau tɨwei ap matɨp “nepenyerer nɨrak
yapɨrwe” au. Hɨram matɨp “nepenyek
kerekek,” te hɨrak nepenyek kɨrak kiutɨp
kerekek hɨrak Krais.
17 *Menmen hi hetpi, han kai kar ik.
Nɨpaa God katɨp Ebraham hɨm yaaim, God
hɨrekes kakisesim. Hɨr mɨt newen tito
tito neneiwewim ere God kewet Moses hɨm
ham hɨram mɨkaru man mar ke 430 tito.
Hɨm im ap mekrehɨr minɨn hɨm nɨpaa God
katɨp Ebraham em, te hɨram weinɨm au.
Hɨram wen mepu.
18 Haiu mamɨt menmen yaaim em
God nɨpaa katɨp kakwet Ebraham em
mamɨntar haiu mises hɨm me God hɨrak
nɨpaa katɨp Moses em, te hɨm yaaim God
katɨp Ebraham em hɨram enum memipɨn
weinɨm. Au, hɨram mamkepai haiu mamɨt
menmen au. Haiu mamɨt menmen yaaim
mamɨntar hɨm God katɨp Ebraham em. Me
Moses taau!
19 *Hɨm im yaaim kenmak te God katɨp
Moses hɨm a? God katɨp haiu mɨt
hɨm im, te hɨram meteiknai menmen
haiu mɨrɨakem hɨram enum. Hɨm me
Moses mau tɨwei naanmɨpre haiu mɨt ere
nepenyek ke Ebraham kaknen kerek nɨpaa
God katɨp hɨm yaaim me hɨrak. Mɨt ensel
God kewetɨr hɨm, hɨr natɨp Moses em.
Moses hɨrak kerp nɨmɨn ke mɨt netike God
katɨp mɨt hɨm mɨrak hɨr newenhi nanis-
esim.
20 Te God hɨrekes katɨp Ebraham hɨm
yaaim. Mɨtɨk hak ap kerp nɨmɨn ketpɨwek
hɨm au. Te God hɨrekes katɨp Ebraham
menmen hɨrak kakrekyɨwekem. Mɨtɨk
ap kerp nɨmɨn kenip Ebraham kewenhi
kakises menmen au. God katɨp hɨrak
kakrekyɨwekem weinɨm. Hɨm im God
katɨp Ebraham em hɨram minɨn hɨm God
katɨp Moses em mentar menmen im. (Mɨt
ne Isrel ap nanises hɨm nɨpaa hɨr newenhi
nanisesim, God ap te kakwetɨr menmen.
Te hɨrak kakwet Ebraham menmen mɨrak
weinɨm.)

*Hɨm me Moses naanmɨprai metaihis
haiu mamno mamises Jisas*

21 *Mekam? Hɨm Moses kewet mɨt em
hɨram meremir hɨm yaaim God kewet
Ebraham em? Taau! Hɨm lo ham nɨpaa

* **3:9** Ro 4:16 * **3:10** Diu 27:26 * **3:11** Ro 1:17; Ga 2:16 * **3:12** Ro 10:5 * **3:13** Ro 8:3; 2Ko 5:21; Ga 4:5; Diu 21:23 * **3:16** Jen 12:7; Ap 7:5 * **3:17** Eks 12:40 * **3:19** Ro 5:20; Ap 7:38 * **3:21** Ro 8:2-4

mepu hɨram werek te mamkaap mɨt hɨr
nantike God nankiyan nanu han kiutɨp, te
God kaktɨp hɨr yaain nentar hɨr nises hɨm
im em. Te hɨram mepu au.
22 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp,
“Mɨt yapɨrwe kerek hɨr nɨrɨak enum hɨr
nanɨwaank nanɨt.” Hɨram mamtɨp mar im
te mɨt kerek hɨr nanises Jisas Krais, God
kaktɨp hɨr yaain nanɨntar hɨr han kitet
hɨrak kakises hɨm nɨpaa hɨrak ketpim.
23 *Nɨpaa hɨm me Krais man wen au, hɨm
me Moses kewet mɨt em naanmɨprai haiu
emisesim ere God kakwepyapɨr menmen
yaaim me Krais haiu emisesim.
24 *Te hɨm Moses kewet mɨt em hɨram
meteiknai haiu enun, hɨram menipai haiu
hanhan mɨrɨr mamno haiu mamisesik,
te God kaktɨp haiu yaain ap mamrai-
waank mamɨntar haiu han kitet hɨrak
kakises menmen nɨpaa hɨrak katɨp hɨrak
kakisesim.
25 In ek, hɨm yaaim me Krais epei man, te
hɨm me Moses kerek nɨpaa mepu mekepai,
in ek hɨram nepei au meit.

Hɨm hɨram menipai mɨre nɨkerek ne God

26 *Yi yapɨrwe yi nɨkerek ne God yentar
yi han kitet hɨrak kakises menmen nɨpaa
hɨrak katɨp hɨrak kakisesim. Yi yetike Krais
yi yau han kiutɨp yi nɨkerek ne God yentar
nɨpaa yi mɨt miyapɨr
27 *kerek mɨt han nɨkri neriuwe tɨpar hɨr
nekine niuk me Krais, yi yaain yɨre Krais.
Te God han kiteti yar ke hɨrak han kitet
Krais.
28 *Haiu mepu mar ik, te in ek mɨt hɨr
ap nenke hasini pɨnan ne weiwɨk me Isrel
o mɨt ap ne Isrel, o mɨt hɨr nɨrɨak wok
ne mɨt hɨr naanmɨpri, o mɨt hɨr nɨrɨak
wok nanɨt pewek mererim. Au, God han
kitet menmen im hɨram weinɨm. Haiu
mɨt yapɨrwe haiu mɨpɨran mentar haiu ne
Krais Jisas.
29 *Yi ne Krais, te yi nepenyerer ne Ebra-
ham. Te maain yi eiyɨt menmen yaaim
nɨpaa God katɨp kakwet Ebraham em.

4

Krais kekepai haiu wok mɨt haiu mamre nɨkerek ne God

1 Hɨm mai hɨram im. Nɨkan ke mɨtɨk hak
hɨrak kakɨt menmen me haai ɨrak naan-
mamprewem, te hɨrak wen kike, hɨrak
kaktɨwem au. Hɨrak kɨre mɨtɨk kɨrɨak
menmen me mɨtɨk iuwe naanmɨrewek o
haai kɨrak weinɨm.
2 Hɨrak wen kike hɨrak ekises hɨm me mɨt
hɨr naanmɨprewek ketike menmen mɨrak
ere wɨ haai kɨmat hɨrak kaktɨwem.
3 *Nɨpaa haiu mɨre nɨkerek ein e. Haiu
mises hɨm me God nɨpaa ensel newet haiu
mɨt em, hɨr ninɨn naanmɨprai nar ke mɨt
naanmɨre mɨt nekre wɨnak enuk.
4 *Te maain wɨ epei man nɨpaa God ke-
himɨtanem, te hɨrak keriuwet nɨkan kɨrak
kan tɨ keweikɨn kɨre mɨtɨk. Mɨte hap hɨre
winaak hɨrak kɨre nɨkan kiutɨp ke Isrel, te
hɨrak ekises hɨm nɨpaa Moses katɨp mɨt ne
Isrel em.
5 *Hɨrak kɨrɨak menmen im te hɨrak
kakɨkepai kaktaihis haiu mɨt kerek mises
hɨm me Moses, te haiu mamnaaiwɨr hɨm
im naanmɨprai haiu mamre nɨkerek iuwe
ne God, haiu mamɨt menmen hɨrak nɨpaa
ketpai kakwetaiyem.
6 *Yi nɨkerek nɨrak iuwe, te God keriuwet
God Hɨmɨn Yaaik kerek kau kekre han ke
nɨkan kɨrak Jisas, hɨrak kan kekre han ki.
God Hɨmɨn Yaaik kenipai haiu han yaaik
matɨp God hɨm iuwe mar ik: “Ti Haai kaiu!
Ti Haai kaiu!”
7 *Tɨs, in ek yi ap yɨre mɨt enun nepu
nekre wɨnak enuk au. Yi nɨkerek iuwe ne
God keriyen. Yi yises Krais, te yi nɨkerek
iuwe ne God, te yi eiyɨt menmen yapɨrwe
God kehimɨtenaiyem haiu nɨkerek nɨrak.

Pol han kitet mɨt ne provins Galesia

8 *Nɨpaa yi ap yertei God, yi mɨt ap ne
weiwɨk me Isrel. Yi yises hɨm me tɨpir o
menmen hɨram ap te mamweikɨn mamre
God taau.
9 Te in ek yi yertei God. Yi hɨras yerteiyek
au. Hɨrak kehimɨteni yi nɨrak. Te yi yen-
mak yi hanhan pɨke eiyises hɨm weinɨm
hɨram mar ke menmen weinɨm me tɨpir
nɨpaa yi yisesim a?
10 *Yi yises menmen im, yi han kitet
God katɨp yi yaain yayɨntar menmen yi
yɨrɨakem hɨram mises menmen me wɨ o
wenke o tito nɨpaa Moses katɨp yi mɨt yi
eiyisesim einapen menmen me wɨ im.
11 Hi han kitet yi mɨt, hi hɨnaain men-
men hi herekyiyem hɨram mamre weinɨm
mentar in ek hɨm im yi yisesim, hɨram
hɨm weinɨm mar ke hɨm weinɨm nɨpaa yi
yisesim.
12 Nai yinan, hi hetpi hɨm manp. Hi
hanhan yi eiweikɨn sip eiwet hɨm me
Moses eiyɨr ke hi. Hi epei heweikɨn sip
hewetɨwem, te hi har ke yi mɨt kerek nɨpaa
hɨm me Moses ap minɨn naanmɨpri au.

* **3:22** Ro 3:9-19, 11:32 * **3:23** Ga 4:3 * **3:24** Ro 10:4 * **3:26** Jo 1:12 * **3:27** Ro 6:3, 13:14 * **3:28** Ro 10:12; 1Ko 12:13 * **3:29** Ro 4:13 * **4:3** Ga 3:23; Kl 2:20 * **4:4** Ef 1:10; Jo 1:14; Ro 1:3 * **4:5** Ga 3:13 * **4:6** Ro 8:15-16 * **4:7** Ro 8:17; Ga 3:29 * **4:8** 1Ko 8:4-6 * **4:10** Ro 14:5; Kl 2:16 * **4:13** 1Ko 2:3

Nɨpaa yi ap yerekyo enum au, te in ek hi
hertei yi ap eirekyo enum.
13 *Yi yertei nɨpaa hi hinɨn han hɨri
hentar hi hɨnap, te hi heweikɨn han kai ap
hen wit hak au. Hi han hetpi hɨm yaaim me
Krais.
14 Menmen enum meiyep hi hɨnap hɨram
enum me han ki, te yi ap yɨneina yeweikɨn
sip yeweto au. Yi yetauhis yi yatɨp yar
ik: "Ti yaaik har ke mɨtɨk ensel ke God."
Yi yetauhis yar ke Krais Jisas kaknen yi
eitɨwekhis.
15 Nɨpaa yi han yaaik hi han hɨri hekepi.
In ek yi han kiteta mekam a? Hi etpi
menmen im me yi mɨt. Nɨpaa hi hepu
hetikewi yi hanhan yeriuwa iuwe, te yi han
kitet yar ik: "Haiu emketet nanamɨr kaiu
emwet Pol em emkepik kɨr ein ein werek
werek, te haiu emketim."
16 *Nɨpaa yi hanhana iuwe yar ek, te in
ek hi hɨre mɨtɨk kepan ke yi mɨt hentar hi
hetpi hɨm yaaim a? Taauye!
17 Mɨt han ein kerek hanhan yi yerekir
yɨnk ki hɨr newenɨnɨpi hanhani me men-
men yaaim au. Hɨr hanhan nanri han
ki, te yi ap han kiteta au. Hɨr hanhan yi
hanhani yaitɨp hɨr yaain yar ke hɨr natɨp
hɨr hanhani.
18 Te yi eiyisesi yi yetike mɨt han han-
hanan me menmen yaaim, hɨram werek.
Hɨram yaaim te hi hepu o au, yi eirɨakem.
19 Nai yinan yaain, hi pɨke hɨre mɨte
weteiknen wawine nɨkan hak. Hi pɨke han
enuk har ke nɨpaa hi han enuk hemerɨr yi
mɨt ere yi yises Krais werek werek. In ek hi
pɨke han enuk hemeryi yi mɨt pɨke eiyises
Krais werek werek, yi eitikerek eiyu han
kiutɨp.
20 Hi hanhan hi hahu etikewi, te hi ap
hetpi hɨm manp heriuwe tɨwei im kere-
mem. Au, hi hanhan hahɨrp ninaan
mi hertei han ki, te hi etpi hɨm hɨram
mamkepi. Au, hi hepu yanɨmɨn, te hi
hepɨtari hi heni o hi hetpi hɨm yaaim.

Hɨm tok piksa me Sera wetike Hega

21 Yi mɨt kerek yi hanhan eiyises hɨm
lo me Moses eiyɨrteiyem werek werek, hi
hetpi hɨm me hɨm lo mɨrak.
22 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp Ebra-
ham kine nɨkerek hɨrakɨt wik. Hega kerek
hɨre wɨrɨak menmen me Sera, hɨre wine
nɨkan kiutɨp, Sera hɨre wine nɨkan hak
kiutɨp kɨkaru, te hɨre winɨn mɨte pe Ebra-
ham. Hega wɨkaru.
23 *Nɨkan kɨrak kerek mɨte Hega winaak,
hɨre winaak wentar Ebraham keriya
kɨwaai ketikerep kerepep, te hɨre wetu.
Te nɨkan kɨrak kerek Sera winaak, hɨre
winaak wentar God katɨp hɨm yaaim
hɨrak kekepiye te maain Ebraham kɨwaai
ketikerep hɨre wetu.
24-25 *Hɨm im hɨram mɨre piksa meteik-
nai menmen. Miyapɨr wik hɨr nehimɨtan
hɨm wik nɨpaa God kewetei haiu mɨt em.
Hega hɨre wehimɨtan hɨm nɨpaa God kewet
Moses em keit mɨniu (o neiyɨp) niuk mɨrak
Sainai. Niuk ik Hega hɨram mehimɨtan
mɨniu (o neiyɨp) Sainai meit wit Arebia.
Wit Jerusalem ke mɨt ne Isrel ketike mɨt
miyapɨr nau nekrerek hɨr nar ke mɨte ip
Hega. Hega wine nɨkan, te hɨrak ekrɨak
menmen ekɨr ke miye pɨrak wɨrɨakem.
Hɨrak ekrɨak menmen me mɨt te hɨrak
ap kakɨt pewek emrerim au. Te mɨt
miyapɨr kerek nises hɨm me Moses hɨrak
kehimɨteni, hɨr nises hɨm me Moses, hɨr
han kitet God katɨp hɨr yaain. Te hɨm
ap mamkepi hɨr nɨre yaain au. Hɨram
mamɨwaanki.
26 *Sera hɨre wɨre hɨm ham God kewet
Ebraham em. Hɨre wehimɨtan wit
Jerusalem ke wit ke God. Hɨre wepu werek
war ke mɨte ap wau wekre wɨnak enuk, te
hɨre enu tenmɨn (o rumaa). Wit Jerusalem
keit wit ke God ap kises hɨm me Moses au.
Hɨrak kɨnaaiwɨr menmen im. Haiu mɨt
miyapɨr kerek mises hɨm yaaim me Krais,
hɨre miye paiu, haiu mɨre nɨkerek nɨre.
27 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp
Jerusalem keit wit ke God maain kaknen
kakinɨn wit Jerusalem in ek kau tɨ. Haiu
mertei hɨm im yaaim mentar hɨm me
God Aisaia kewisɨm hɨram matɨp hɨm tok
piksa mehimɨtan wit wik tɨre miyapɨr wik.
Hɨram matɨp mar im:

"Ti mɨte tenmɨn (o rumaa) ap nɨpaa ti
hine nɨkerek, ti han yaaik ehu. Ti
enepɨp esikeyaanmi han yaaik, ti
mɨte ap nɨpaa ti epɨtu te ti eteiknen.
Hɨre kerek wepu war ke mɨte ap
weit mɨtɨk au, hɨre wawine nɨkerek
yapɨrwe nanin nɨkerek ne mɨte
wepu war ke mɨte kerek hɨre weit
mɨtɨk ek wine nɨkerek yapɨrwe."

28 *Nai yinan, yi yertei Aisak hɨrak nɨkan
ke Ebraham kentar hɨm God ketpɨwekem.
Mar im haiu mɨre nɨkerek ne Ebraham
mentar hɨm nɨpaa God ketpɨwekem.
29 Nɨpaa nɨkan mɨte Hega winaak wentar
mɨtɨk kɨre kɨwaai ketikerep weinɨm, hɨrak
kɨrɨak enum me nɨkan hak God kɨkaap
mɨte tenmɨn (o rumaa) Sera te hɨre winaak.
In ek mɨt nises hɨm me Moses nerekyei
haiu mɨt kerek God Hɨmɨn Yaaik kekrai,
hɨr nerekyei enum, nar ke nɨpaa nɨkan eik
enuk kɨrɨak enum me nɨkan yaaik ek.

* **4:16** Emo 5:10 * **4:22** Jen 16:15, 21:2 * **4:23** Ro 9:7-9 * **4:24-25** Ro 8:15; Ga 5:1 * **4:26** Hi 12:22; Rev 3:12, 21:2, 10 * **4:27** Ais 54:1 * **4:28** Ro 9:7; Ga 3:29 * **4:30** Jen 21:10; Jo 8:35

30 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp
mekam? Hɨram matɨp,
“Eiyɨpɨr mɨte wɨrɨak menmen me mɨte
hap weinɨm hɨre wetike nɨkan kɨre
enuk. Nɨkan kɨre ap kakɨt menmen
me haai kɨrak ketike nɨkan nɨpaa
God kɨkaap mɨte enun tenmɨn (o
rumaa) hɨre winaak.” Te yi eiweikɨn
sip eiwet hɨm enum mɨt in enun
netpiyem me yi eirekir yɨnk ki. Hɨm
im mewaank han ki enuk mar ke mɨt
hɨr nepu wɨnak enuk.
31 *Te nai yinan, haiu ap mɨre nɨkerek ne
mɨte wɨrɨak menmen me mɨte hap weit
pewek weriuwerem weinɨm au. Te haiu ap
emises hɨm me nɨpaa mɨt ne Isrel nisesim.
Au, haiu mɨre nɨkerek ne mɨte enu tenmɨn
(o rumaa) kerek God kekepye, hɨre wine
nɨkan, kentar haiu han kitet God kakises
hɨm mɨrak kekepai kaktaihis kar ke nɨpaa
hɨrak ketpim.

5

*Krais keriyei haiu menpɨn mekeipɨn hɨm
lo me Moses, haiu ap pɨke emi*

1 *Krais epei keriyei haiu mɨt haiu
mɨnaaiwɨr hɨm me nɨpaa ein mar ke mɨt
netpan nɨnaaiwɨr wɨnak enuk, te haiu emu
werek emises hɨm me Krais. Te yi einakɨn
tokim ap eiwis mɨt neriyei yi pɨke eiyisesim
hɨm me nɨpaa eiyɨr ke mɨt pɨke nanɨno
nanɨkre wɨnak enuk ek au emɨt!
2 Nɨkɨp emnep eiyɨmtewem. Hi Pol hetpi
menmen im. Yi mɨt kerek eiwis mɨt han
nanrekir yɨnk ki, te God kaktɨp yi yaain,
menmen Krais kerekyiyem kakɨkepi kak-
tihis, hɨram ap mamkepi te God kaktɨp yi
yaain au.
3 Hi etpi hɨm manp eteipim. Mɨt kerek
hɨr newis mɨt nerekir yɨnk kɨr, te God
kaktɨp hɨr yaain, hɨr enises hɨm ham
yapɨrwe me Moses keremem, kerek nɨpaa
hɨrak katɨp mɨt ne Isrel em.
4 Yi mɨt kerek yi yises hɨm me Moses,
te yi hanhan God kaktɨp yi mɨt yaain, yi
epei yeweikɨn sip yewet Krais. Yi yeweikɨn
sip yewet menmen yaaim God kerekyiyem
weinɨm. Te in ek hɨrak ap kakɨkepi
kakrekyi yaaim kakɨkepi au.
5 Haiu mɨt in meriuwe menmen iuwe me
God Hɨmɨn Yaaik kekepai, haiu han kitet
hɨrak kakises hɨm yaaim mɨrak, te haiu
memerɨrɨwek hɨrak kaktɨp haiu mɨt haiu
yaain hɨrak kaktaihis.
6 *Haiu mɨt metike Jisas Krais haiu
niutɨp, te haiu merekir yɨnk kaiu o au,
hɨram menmen weinɨm ap te mamke-
pai God kaktɨp haiu yaain au. Men-
men im keremem hɨram iuwe. Haiu han
tewenɨnan mɨrɨak menmen yaaim mentar
haiu han kitet menmen werek werek me
God haiu misesim.
7 Nɨpaa yi yises hɨm yaaim me God werek
werek, te in ek neimɨn neiyepet han ki, te
yi ap yises hɨm yaaim mɨrak werek werek
au a?
8 *God kerek kehimɨteni te yi yisesik,
hɨrak ap kari han ki te yi ap yises hɨm im
yaaim au.
9 *Haak ke sak neniuk, hɨrak menmen
kike, te yi yenkerek werek werek au, hɨrak
kewep keneises sak naan, mɨt ap te nanɨk
taau. Menmen enum yi yisesim me yi
yerekir yɨnk ki, hɨram kike, te maain hɨram
mamɨwaank menmen yaaim in ek yi yis-
esim.
10 *Hi hertei Mɨtɨk Iuwe kakɨkepi, te yi
ap han kitet hɨm ham me hɨm nɨpaa hi
etpiyem au. Te mɨt kerek hɨr nari han ki
God kakrekyor enum mamrer me menmen
enum hɨr epei nerekyiyem.
11 *Nai yinan, hi wen hatɨp mɨt heriyai
heriyai hɨr enrekir yɨnk kɨr enises hɨm
yaaim me Krais, nenmak te mɨt kerek nises
hɨm me Moses hɨr wen nerekyo enum a?
Hi wen hatɨp mɨt enrekir yɨnk kɨr te hɨm
me Jisas hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt
hɨram ap te mamrɨak mɨt in han kɨr kekrit
enum neriuwa au a?
12 Hi hanhan hɨr mɨt kerek hɨr nari han ki
hɨr nanrekir yɨnk kɨr te mɨt nanriuwesɨsi
hɨr ap nanu nantikewi nanri han ki neri-
uwe hɨm mɨr, te yi yisesim au.
13 *Nai yinan, God kehimɨteni yi apei
yɨnaaiwɨr menmen enum nɨpaa yi han
ki hɨrak kisesim, hɨram mar ke mɨtɨk
kau wɨnak enuk, te yi yau werek werek.
God keriyei (o keryiyi) yi epei yɨnaaiwɨr
menmen im, te yi ap eiwis han ki ekitet
menmen enum me tɨ menterim au emɨt!
Hɨrak keryiyi yɨnaaiwɨr menmen enum te
yi eikepan eiyises menmen yaaim yentar yi
han tewenɨnan.
14 *Hɨm yapɨrwe nɨpaa God katɨp Moses
em, hɨram mɨre hɨm miutɨp im mau mekr-
erem hɨrak ketpim. Hɨram matɨp mar
im: “Yi han etwenɨn eikaap mɨt miyapɨr
nau menep yar ke yi han tewenɨn hɨras.”
Yi eirɨak menmen mar im, te yi eiyises
menmen iuwe hɨm mɨrak metpim.
15 Yi hemkre menepam me menmen yi
yenehan yenepan yentar menmen, te yi
naanempre hɨras te yi ap eiyɨwaank hɨras
eitike menmen yaaim me Krais yi yisesim.

* **4:31** Ga 3:29 * **5:1** Jo 8:32, 36; Ga 2:4, 5:13; Ap 15:10 * **5:6** 1Ko 7:19; Ga 6:15 * **5:8** Ga 1:6 * **5:9** 1Ko 5:6
* **5:10** Ga 1:7; 2Ko 11:15 * **5:11** 1Ko 1:23 * **5:13** 1Pi 2:16 * **5:14** Lev 19:18; Mt 5:43; Ro 13:9

Mɨt kerek nenehan nenepan me men-
men, hɨr enun nar ke miyaak me yaank
menepam meketet patɨn maam naan me
han em.

God Hɨmɨn Yaaik kɨrɨak menmen yaaim,
han kaiu kɨrɨak menmen enum

16 *Hi hetpi hɨm im. Yi eiwis God Hɨmɨn
Yaaik kakɨkepi yi yayises hɨm yaaim me
Krais, te yi ap eiyises menmen enum han
ki hanhanem.
17 *Hi hetpi hɨm im hentar menmen
enum me tɨ han ke mɨt hanhanem, hɨram
ap mɨre menmen God Hɨmɨn Yaaik han-
hanem. Menmen God Hɨmɨn Yaaik han-
hanem ap mɨre menmen enum me tɨ han
ke mɨt hanhanem. Te hɨram mɨre mɨt enun
nepan mari han ki heriyai heriyai. Hɨram
mari han ki heriyai heriyai, te yi ap eiyises
menmen werek werek yi hanhan eirɨakem.
18 *Yi eiwis God Hɨmɨn Yaaik naanempri
kakri han ki ketpi menmen yaaim yi eiyis-
esim, te yi ap eiyises hɨm me Moses te God
kaktɨp yi yaain.
19 *Menmen han ke mɨt kɨrɨakem
haiu merteiyem, hɨram im: Mɨt miyapɨr
nariyanhis newenɨnem, hɨr hanhan me
menmen enum im em, hɨr nɨrɨak mɨt
miyapɨr yɨnk enuk neriuweri.
20 Hɨr nises tɨpir newenɨpi niuk mɨr, o
hɨr nɨrɨak nasi, o han enuk neriuwehan,
o hɨr nenehan me menmen, o hɨr hemkre
menepam neriuwe menmen, han kekrit te
mɨt natɨp enum, mɨt neit menmen yeunɨm
nanwet mɨt han em au. Mɨt nenke hasini
nises menmen ham menmen ham.
21 Hɨr han kitet menmen enum me mɨt
han o hɨr nenep mɨt nani, o hɨr naam tɨpar
si enum ere hɨr netaritari, o hɨr nanɨno
nanrer wit wit nanine henye me menmen
enum, o menmen menmeiyam enum mar
im. Nɨpaa hi epei etpi, te in ek hi etpi
eteipim. Mɨt kerek hɨr nɨrɨak menmen mar
im, hɨr ap nanu nantike God nanɨt menmen
yaaim nɨpaa God ketpim kakwet mɨt em au.
22 *Te menmen God Hɨmɨn Yaaik kɨkaap
mɨt enisesim, hɨram im: Mɨt han tewenɨna
God ketike mɨt, hɨr han yaaik nanu, han
kɨr kau werek werek, hɨr ap han enuk
waswas au, hɨr nɨrɨak mɨt menmen yaaim,
hɨr nɨkaap mɨt han weinɨm, hɨr nises hɨm
nɨpaa hɨr natɨp mɨt hɨr nanisesim.
23 *Hɨr hanhan neriuwe mɨt han, hɨr
newenɨn han kɨr me menmen. Menmen
mar im mɨt nisesim, hɨm lo ap matɨp hɨram
enum au. Hɨram matɨp hɨram yaaim.
24 *Mɨt hɨr ne Krais Jisas, hɨr nar ke
mɨt naa netike Krais nau nu tentarakɨt, te
menmen enum me tɨ nɨpaa hɨr nisesim
nɨrɨakem, hɨram ap mau mamɨkre han kɨr
au. Hɨram menmen enum han ke mɨt
nɨrɨakem o menmen enum han kɨr hanhan
neriuwerem, te in ek hɨr nepɨrem mamno
hɨram mami mamɨt.
25 *God Hɨmɨn Yaaik kenipai haiu metike
God Haai kaiu haiu mau niutɨp haiu mepu
mar ek. Te haiu emwisɨk hɨrak naanem-
prai han kaiu me menmen yapɨrwe.
26 *Haiu ap mewenɨpi niuk maiu
haiu iuwe au, haiu ap emkɨakan han
emket han em me menmen au, haiu ap
hemkre menepam me menmen maiu haiu
mɨrɨakem o menmen meiyam au emɨt!

6

Yi eikaap ni yinan me menmen yapɨrwe

1 *Nai yinan yi eiyɨr mɨtɨk hak kɨrɨak
menmen enum, yi mɨt kerek God Hɨmɨn
Yaaik naanmɨpre han ki yi hanhan eiriuw-
erek eikepik pɨke ekises menmen yaaim
mar ke nɨpaa hɨrak kisesim. Te yi naanem-
pre hɨras eiwenɨn han ki me wɨ yi han
kitet yi yises God werek werek, te menmen
enum mamnen mamri han ki, te yi yairɨak
menmen enum ye.
2 *Yi eikapan me menmen mamnen
mamrekyi han ki enuk, te mar im yi eiyises
hɨm me Krais nɨpaa hɨrak ketpim me yi han
tewenɨnan eikapan.
3 Hi hatɨp menmen im hentar mɨt kerek
han kitet hɨr iuwe ninɨn mɨt han ap te
nankepi, hɨr newises hɨras natɨp nare hɨr
iuwe. Te hɨr au, hɨr mɨt weinɨn.
4 *Yi mɨt niutɨp niutɨp han ekitet men-
men yi hɨras yɨrɨakem. Hɨram yaaim te
yi hɨras han yaaik eiriuwerem. Yi ap han
ekitet menmen mɨt han nɨrɨakem, te yi
eiyinɨni o au. Menmen im emɨt!
5 *Yi ap eirɨak menmen im eiyɨntar yi
yises menmen enum mɨtɨk hak kɨrɨakem,
te maain yi niutɨp niutɨp God kakitihi yen-
mak yi yɨrɨak menmen yi yɨrɨakem, hɨrak
han ekitet menmen miutɨp miutɨp.
6 *Hɨr mɨt kerek mɨtɨk hak kan ket-
por keteiknor hɨm yaaim me God, hɨr
enɨnkɨwek menmen ham me menmen
yaaim mɨr hɨr naanemprewek nanriuw-
erem.
7 Yi ap eimitetpɨn hɨras. Yi ap eimipɨn
God me menmen au emɨt! Menmen mɨt
nɨrɨakem nisesim, maain hɨr enɨt men-
men yaaim o enum mamrerim me wɨ God

* **5:16** Ro 8:4 * **5:17** Ro 7:15-23; 1Pi 2:11 * **5:18** Ro 6:14, 8:14 * **5:19** 1Ko 6:9-10 * **5:22** Ef 5:9 * **5:23** 1Ti 1:9 * **5:24** Ro 6:6; Kl 3:5; 1Pi 2:11 * **5:25** Ro 8:4 * **5:26** Fl 2:3 * **6:1** Mt 18:15; Je 5:19 * **6:2** Ro 15:1 * **6:4** 1Ko 11:28; 2Ko 13:5 * **6:5** Ro 14:12 * **6:6** 1Ko 9:11, 14

han kakitet menmen haiu mɨt mɨrɨakem.
Hɨram mar ke mɨtɨk kamɨr ni. Hɨrak
kamɨr menmen yaaim, maain hɨrak kakɨt
menmen yaaim. Hɨrak kamɨr menmen
enum mɨre napɨk tomɨk o menmeiyam,
maain hɨrak kakɨt menmen enum mar im
keremem.
8 *Mɨt han nɨrɨak menmen nises han kɨr
enuk, te maain han kɨr kakɨwaank kakɨt.
Menmen im hɨram mar ke mɨtɨk kamɨr
napɨk tomɨk mau ni mɨrak. Mɨt kerek hɨr
nɨrɨak menmen nises God Hɨmɨn Yaaik,
maain hɨrak kakɨkepi nanu nanɨt nantike
God tipmain tipmain enum eik. Menmen
im hɨram mar ke mɨtɨk kamɨr menmen
yaaim mau ni, maain hɨrak kakɨt menmen
yaaim.
9 *Menmen yaaim yi yɨrɨakem yisesim,
te yi ap einapen eiyisesim eiyɨntar yi
yɨrɨakem hekrit hekrit au. Maain ere wɨ
God kɨmat haiu mamɨt menmen yaaim,
te haiu ap mamnapen mamrɨak menmen
yaaim em.
10 Tɨs, hekrit hekrit haiu mau tɨ ik e,
haiu emrɨak mɨt menmen yaaim, te naiu
yinan kerek nises hɨm yaaim me Krais,
haiu emrekyor menmen yaaim iuwe.

Pol han yaaik keriuwe Jisas nɨpaa kaa kentar nu tentarakɨt

11 Yi eiyɨr yaan mai iuwe hi hɨrekes
ewisiyem heriuwe his mai, te yi eiyɨrtei hi
Pol hɨrekes hewisi tɨwei ik e.
12 *Mɨt kerek hɨr hanhan mɨt han nan-
wenɨpi niuk mɨr natɨp hɨr yaain nises God
werek werek, hɨr netpi yi eirekir yɨnk ki.
Te hɨr nɨrɨakem nentar hɨr nɨnapen mɨt
ne Isrel nanɨnɨp nanrekyor enum nanɨntar
hɨr natɨp hɨm yaaim me Jisas Krais kerek
nɨpaa kaa kentar nu tentarakɨt, te God
kakɨkaap haiu mɨt kaktaihis.
13 Mɨt kerek hɨr nerekir yɨnk kɨr ap
nises hɨm me Moses yapɨrwe au. Hɨr
nises menmen miutɨp im keremem. Hɨr
hanhan nerekir yɨnk ki nentar hɨr nanɨt
niuk iuwe me mɨt ne Isrel, hɨr nanwenɨpiri
nanɨnterim.
14 *Te hi kerekek hi han kitet hi ewenɨpi
Jisas kerek nɨpaa kaa kentar nu tentarakɨt.
Hi heriuwe menmen im me Krais, hi har
ke mɨtɨk kaa, menmen enum me tɨ ap te
mamri han kai. Hi han kitet menmen me
tɨ mɨt nisesim hɨram mar ke menmen epei
maa au meit, te hi ap hanhan heriuwerem
meiyam taau.
15 *Mɨt hɨr nerekir yɨnk ki o au, hɨram
menmen weinɨm. Hɨram ap mamkaap mɨt
te God katɨp hɨr yaain au. Hɨrak God
kerekek kenip mɨt hɨr neweikɨn nɨre mɨt
han yaain. Menmen im hɨram menmen
iuwe.
16 Hi hanhan yi mɨt kerek yi yises hɨm hi
epei hetpiyem, yi yetike mɨt nerer wit wit
neit Isrel hɨr nises hɨm yaaim me Krais. Hi
hanhan God hanhani kakrekyor yaaim, te
hɨr nanu werek werek.
17 *In ere maain, hi hɨnapen mɨtɨk hak
kiutɨp kaktɨp God kehimɨtena hi ap aposel
au, hentar mɨt neiyep yapɨrwe hentar hi
hɨrɨak menmen me Mɨtɨk Iuwe Krais, te
sak yapɨrwe mau yɨnk kai meteikɨn mɨt hi
mɨtɨk ke Jisas Krais kerekek.
18 Nai yinan, hi hanhan kaiu Iuwe Jisas
Krais han yaaik kɨrak, hɨrak kaku kak-
tikewi kakɨkre han ki.

Mepɨr keremem

* **6:8** Jo 3:6, 6:63; Ro 8:13 * **6:9** 2Te 3:13 * **6:12** Ga 5:11; Fl 3:18 * **6:14** 1Ko 1:31, 2:2 * **6:15** Ga 5:6; 2Ko 5:17 * **6:17** 2Ko 4:10

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Efesas
Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp mɨt ne Efesas hɨm gude *1:1-2*
Hɨm me Krais ketike mɨt nɨrak ne sios *1:3–3:21*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim *4:1–6:20*
Pol katɨp mɨt ne Efesas hɨm mɨkaru *6:21-24*

1 *Hi Pol nɨpaa God hanhana hɨrak kehimɨtena hi aposel ke Krais Jisas hi hatɨp mɨt hɨm mɨrak. Hi hewis tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr ne God yi yau yeit wit Efesas, yi yises hɨm me Krais Jisas.

2 *Hi hanhan God hɨrak Haai kaiu, hɨrak ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hɨrakɨt tatrekyi yaaim, yi eiyu werek werek.

God hɨrak kewetai menmen yaaim mentar Krais Jisas

3 *Haiu emwenpɨpi niuk me God hɨrak Haai ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais. Hɨrak kerekyei yaaim kentar haiu mɨt ne Krais, te God hɨrak kewetai menmen mɨrak yapɨrwe me wit kɨrak.

4 *Nɨpaa hɨrak ap kewis tɨ ketike nepni wen au, hɨrak kehimɨtenai haiu mɨt nɨrak mentar haiu ne Krais, te God hɨrak kerekyei haiu emu han yaaik prar prar, te menmen enum mau han kaiu au.

5 *God nɨpaa hanhan haiu mɨt te hɨrak han kitet kakrekyei haiu nɨkerek nɨrak mentar Jisas Krais.

6 *Te haiu emwenɨpi niuk mɨrak mamɨntar hɨrak kerekyei haiu yaain iuwe keriuwe Hɨmɨn Yaaik ke Krais kerek God hanhanek.

7 *Krais nɨpaa kaa, hemkre mɨrak mewen, te hɨrak kaktaihis me menmen enum God kakrɨak mɨt em. Hɨrak kesak menmen enum haiu mɨrɨakem. Krais hɨrak kerekyeiyem kentar hɨrak hanhan haiu mɨt wɨsenum.

8-9 *God kertei menmen wɨsenum te hɨrak kises menmen nɨpaa hɨrak han kitet hɨrak kakrɨakem, te hɨrak kewepaiyapɨr menmen hɨrak hanhan kaknipem kakriuwe Krais.

10 *Menmen God han kitetim hɨram mar im: Maain wɨ hɨrak han kitet hɨram yaaim hɨrak kakri menmen yapɨrwe me tɨ metike menmen me wit kɨrak hɨram mamnen mamɨt niutɨp, te Krais kakinɨn kaku naanmampre menmen yapɨrwe.

11 *Menmen yapɨrwe mamnen mamɨr ke God han kitet hɨram mamnen. God kehimɨtenai haiu mɨt nɨrak meriuwe Krais mentar menmen hɨrak nɨpaa enum eik hɨrak han kitet kakrɨakem.

12 God kɨrɨak menmen im te haiu mɨt kerek minɨn mises hɨm me Krais, haiu emwenɨpi niuk mɨrak iuwe.

13 *Yi yɨre haiu mɨt me wɨ nɨpaa yi yemtau hɨm me God pɨke kaktihis, yi yises hɨm me Krais. Yi yisesik epei au, God kehimɨteni yi nɨrak yeriuwe God Hɨmɨn Yaaik. Hɨrak keriuwetek kan kau kekre yi mɨt kar ke nɨpaa hɨrak katɨp hɨrak kaksiuwerek.

14 *God keteiknai maain haiu mamɨt menmen mɨrak yaaim hɨrak ketpim me mɨt hɨr nisesik. Hɨrak keteiknaiyem keriuwe Hɨmɨn Yaaik kɨrak kerek hɨrak kewetaiyek. Menmen im meteiknai God kaktaihis haiu mamu mamtikerek. God kakɨt niuk iuwe kakɨntar menmen im hɨrak nepei kɨrɨakem.

Pol kitehi God kakɨkaap mɨt ne Efesas hɨr nanɨrtei menmen werek werek

15 *Hi kerekek hentar hi hemtau yi yises hɨm me Mɨtɨk Iuwe Jisas, yi han tewenɨn mɨt miyapɨr yapɨrwe ne God,

16 *hekrit hekrit hi hatɨp God hɨrak yaaik kentar yi mɨt miyapɨr. Hi han kitet yi mɨt,

17 *te hi hitehi God hɨrak God ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais, hɨrak Haai kaiu, haiu mewenɨpi niuk mɨrak, hi hitɨwekhi hɨrak kakɨkepi yi han kitet menmen mɨrak werek werek, te yi eiyɨrtei hɨm mɨrak werek werek, te yi eiyɨrtei God hɨrekes werek werek.

18 *Hi hanhan hɨrak God kakɨkepi, te yi eiyɨrtei eiyɨkre han ki hɨram mekam menmen hɨrak kenɨni yi yaitɨwem, yi eiyɨrtei menmen kerek nɨpaa hɨrak katɨp kakwetaiyem, hɨram menmen yaaim iuwe.

19 *Hi hanhan hɨrak kakteikni yi eiyɨrtei menmen mɨrak iuwe mamkaap haiu mɨt haiu kerek mises hɨm mɨrak. Menmen mɨrak hɨram iuwe, te haiu ap mamɨnkerem au. Menmen im maamkaap haiu mɨt mamɨr ke

20 *hɨram mɨkaap Krais wɨ nɨpaa hɨrak kaa, te God kɨkɨak kekrit keriuwerem, hɨrak kewisɨk kau ketikerek keit wit kɨrak naanmɨpre menmen.

---

* **1:1** Ro 1:1, 7; 1Ko 1:1; Kl 1:1; Ap 18:19-21; 19:1 * **1:2** 2Ko 1:2; Kl 1:2 * **1:3** Ef 2:6 * **1:4** Jo 15:16, 17:24; 2Te 2:13; Ef 5:27; Kl 1:22 * **1:5** Jo 1:12 * **1:6** Mt 3:17; Kl 1:13 * **1:7** Ef 2:7; Kl 1:14, 20 * **1:8-9** Ro 16:25 * **1:10** Ga 4:4; Kl 1:16, 20 * **1:11** Ro 8:28-29 * **1:13** Kl 1:4-6; Ef 4:30 * **1:14** 2Ko 1:22 * **1:15** Kl 1:4 * **1:16** Kl 1:3; 1Te 1:2 * **1:17** Kl 1:9 * **1:18** Ef 4:4; Kl 1:12 * **1:19** Kl 1:11 * **1:20** 2Ko 13:4; Kl 2:12; Hi 1:3 * **1:21** Kl 1:16, 2:10

21 *In ek Krais kau en kinɨn menmen
yapɨrwe meit wit ke God, o tɨ ik e.
Hɨrak kinɨn tɨpir, herwe, gavman, menmen
yapɨrwe mepu in metike menmen meiyam
maain mamkaru mamnen.
22 *God epei kewis menmen yapɨrwe
mamises hɨm me Krais, hɨrak God ke-
himɨtanek hɨrak kinɨn naanmɨpre men-
men yapɨrwe me mɨt ne weiwɨk mɨrak.
Hɨrak kɨre paan,
23 *haiu mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God
haiu mɨre yɨnk kɨrak, haiu mekepik hɨrak
kepu kɨre Mɨtɨk Iuwe, hɨrak hɨrekes kau
kerer menmen yapɨrwe.

2

God kenip haiu mɨt kerek nɨpaa haiu mɨre mɨt naa in ek haiu mepu metike Krais

1 *Nɨpaa yi mɨt miyapɨr yi yɨre mɨt epei
naa yentar yi yeweikɨn sip yewet God, yi
yɨrɨak enum.
2 *Me wɨ eim yi yises menmen enum me
tɨ. Nɨpaa yi yises menmen enum me mɨtɨk
iuwe Seten kerek kinɨn naanmɨpre tɨpir,
teket maam, herwe, menmen enum. In ek,
hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt kari han ke mɨt
kerek nɨpaa hɨr neweikɨn sip newet God.
3 *Nɨpaa haiu mɨt haiu mar ke mɨt
enun en. Haiu mises menmen haiu han-
hanem. Haiu mɨrɨak menmen enum han
kaiu hanhan haiu mɨrɨakem, te maain God
kakrekyei enum kakraiwaank kakɨr ke mɨt
han en.
4-5 *Menmen enum nɨpaa haiu mɨrɨakem
hɨram meraiwaank te haiu mami. Te
God hɨrak han tewenɨnai wɨsenum keri-
uwe menmen mɨrak, te hɨrak kenipai haiu
mamu mamtike Krais. God pɨke ketihis
kentar hɨrak hanhani.
6 *Hɨrak God kekekyei haiu mɨt metike
Krais, haiu mepu en metikerek, haiu
maminɨn naanmamre menmen.
7 *God kɨrɨak menmen im kentar wɨ
im ere maain hɨrak kakteikɨn menmen
yapɨrwe han kewim markeim hɨrak han
tewenɨn haiu mɨt keriuwe menmen Jisas
Krais kerekyeiyem.
8 *Yi epei yises hɨm me Krais, te God
hanhani hɨrak kaktihis. Yi ap yɨkaap hɨras
au. God kerekek kerekyiyem weinɨm.
9 *Yi ap yɨrɨak menmen yaaim, te God
ketihis au, te mɨtɨk kiutɨp ap kakwenɨpi
hɨrekes kaktɨp hɨrak iuwe taau! God
kerekek!
10 *God kenipai (o kerekyei) haiu mɨt
haiu mɨre mɨt nɨrak mentar haiu mises
hɨm me Krais Jisas. Nɨpaa God kehimɨtan
menmen yaaim, te hɨrak kenipai haiu
emisesim mamrɨak menmen yaaim kere-
mem.

Krais kari weiwɨk wik men mɨre miutɨp

11 *Yi han ekitet nɨpaa ein mɨt ne Isrel
nerekir yɨnk kɨr neteikɨn mɨt hɨr nises God.
Hɨr newis niuk mi yi mɨt enun ap yerekir
yɨnk ki te yi ap yises God au. Nɨpaa yi yɨre
mɨt ne weiwɨk ham.
12 *Nɨpaa yi yetari Krais, yi ap ne weiwɨk
me mɨt ne Isrel au. Nɨpaa God kewet mɨt
han hɨm mɨrak hɨr netikerek nekiyan nau
neit, te yi au. Yi ap yau tɨ ik yemerɨr
menmen yaaim mamnen au. Te God ap
kaku kaktikewi taau!
13 *Te in ek yi kerek nɨpaa yi yetari
menmen im hi epei hetpiyem, yi yɨre mɨt
hɨr nepeit yanɨmɨn. In ek Krais keriuwe
hemkre mɨrak mewen hɨrak kaa, hɨrak
keithis yi mɨt miyapɨr, te in ek yi nepei yises
hɨm me God.
14 *Krais hɨrekes kerekyei haiu mɨt
miyapɨr mekiyan mau meit. Nɨpaa mɨt ne
weiwɨk me Isrel hɨr enun nepan neriuwe
mɨt ne weiwɨk ham nerer wit wit. Te in ek
Krais kaa keriuwe yɨnk kɨrak, hɨrak keni-
pai mɨt miyapɨr merer wit wit haiu mau
niutɨp. Hɨrak keremir menmen mɨwaai
nɨmɨn me haiu mɨt kerek nɨpaa menipai
haiu wik mar ke mɨtɨk kewen nɨwa keit ni.
Hɨrak kenipek kɨre ni miutɨp.
15 *Nɨpaa Krais hɨrak kaa kenip hɨm
Moses kewisɨm mau tɨwei kerek mɨt ne
Isrel nisesim, hɨram menmen weinɨm, te
hɨrak kaknip mɨt ne weiwɨk wik hɨr nanre
yɨnk kiutɨp hɨr nekiyan nau neit.
16 *Krais kaa kentar nu tentarakɨt, te
hɨrak keremir menmen menipai haiu mɨre
wik hɨram maa. Hɨrak keriyei haiu
mɨre mɨt miyapɨr ne weiwɨk niutɨp, haiu
mekiyan mau meit mises God.
17 *Krais hɨrak kan tɨ kewepyapɨr
hɨm yaaim katɨp haiu mɨt mamtike God
mamkiyan mamu mamɨt. Hɨm im epei
man yi mɨt yi yɨre mɨt hɨr nerp yanɨmɨn, yi
ap yises God au. Hɨm im yi yetike mɨt hɨr
nises God hɨr nɨre mɨt nau menep netike
God.
18 *Haiu weiwɨk wik haiu meriuwe God
Hɨmɨn Yaaik haiu niutɨp hɨrak keriyei
haiu men God Haai mentar menmen Krais
kerekyeiyem.

---

* **1:22** Sam 8:6; Mt 28:18; Ef 4:15 * **1:23** Ro 12:5; Kl 1:18; Ef 4:10 * **2:1** Kl 1:21, 2:13 * **2:2** Kl 3:7; Ta 3:3; Jo 12:31; Ef 5:6, 6:12 * **2:3** Kl 3:6 * **2:4-5** Lu 15:24, 32; Ro 6:13; Ef 2:1; Ap 15:11 * **2:6** Kl 2:12 * **2:7** Ef 1:7 * **2:8** Jo 4:10; Hi 6:4 * **2:9** 1Ko 1:29-31; 2Ti 1:9 * **2:10** Ta 2:14 * **2:11** Ef 5:8 * **2:12** Kl 1:21; Ro 9:4; 1Te 4:13 * **2:13** Kl 1:20 * **2:14** Ais 9:6; Kl 2:14; 1Ko 12:13 * **2:15** 2Ko 5:17 * **2:16** Kl 1:20, 22 * **2:17** Sek 9:10; Ais 57:19 * **2:18** Ef 3:12

Haiu mɨt mises God haiu mɨre wɨnak kɨrak

19 *Te in ek yi ap yɨre mɨt hɨr ap wit mei
mɨr au. Yi yɨre weiwɨk miutɨp yetike mɨt
miyapɨr nises God. Yi nɨkerek ne God.
20 *Yi yɨre wɨnak God kimaak. Haiu
mɨt aposel metike mɨt profet kerek
mewepyapɨr hɨm kerek God ketpaiyem,
haiu mɨre teinɨk kerek mɨt nekin hei em
me wɨnak. Jisas Krais hɨrekes kɨre teinɨk
mɨtɨk iuwe kerp nɨmɨn kɨnan wɨnak siup.
21 *Hɨrak kerekek ketenen nu me wɨnak
siup hɨram tokim mau meit. Hɨrak kenip
wɨnak ik kakre iuwe, hɨrak kakre wɨnak
yaaik Mɨtɨk Iuwe Krais kaku kakɨkrerek.
22 *Yi mɨt miyapɨr ne Krais, te God kɨrɨak
yi mɨt en, yi yetike mɨt han nises hɨm
mɨrak, yi yapɨrwe yar ke wɨnak ke God
kewik keriuwe God Hɨmɨn Yaaik.

3

Menmen Pol kɨrɨakem me mɨt ap ne wewɨk me Isrel

1 *Hi Pol kerek hepu wɨnak enuk ke gav-
man hentar hi hatɨp yi mɨt ap ne weiwɨk
me Isrel hɨm yaaim me Krais, hi hitehi God
ke yi mɨt miyapɨr.
2 *Hi han kitet yi epei yemtau God han-
hana kehimɨtena hi hɨrɨak menmen mɨrak
ekepi yi mɨt miyapɨr.
3 *God kewepyapɨr menmen nɨpaa hɨrak
kepakɨnem, hɨrak keteiknewem, te hi
herteiyem. Nɨpaa hi hewisiyem mau tɨwei.
4 Yi eikinaam, te yi eiyɨrtei hi hertei
werek werek menmen me Krais nɨpaa God
kɨsawɨnem meit.
5 Mɨt nɨpaa nepɨtariyem, te in ek God
kewepyapɨrem keteikɨn haiu mɨt kerek
hɨrak kehimɨtenai haiu profet metike
aposel nɨrak hɨrak keteiknaiyem keriuwe
God Hɨmɨn Yaaik.
6 *Hɨm hɨrak kewepyapɨrem hɨram im:
Mɨt ap ne weiwɨk me Isrel, God kenipi hɨr
netike mɨt ne weiwɨk me Isrel, hɨr yapɨrwe
nanɨt menmen miutɨp, hɨr nɨre yɨnk
kiutɨp ke menmen God katɨp kakwetaiyem
kakɨntar menmen Krais kerekyeiyem.
7 *Me hɨm yaaim im God kenipa hi
mɨtɨk ke hi hatɨp mɨt han em. Hɨrak
hanhana kekepa keriuwe menmen mɨrak
manpenuk, te hi hɨrɨak menmen hɨrak
ketpewem.
8 *God hanhana kehimɨtena hi kerek hi
hɨkaru ke mɨt yapɨrwe nises God, hɨrak
kehimɨtena hi hatɨp yi mɨt ap ne weiwɨk
me mɨt ne Isrel hi hetpi hɨm yaaim me
Krais. Hɨm yaaim me menmen yapɨrwe
Krais kerekyeiyem, mɨt hɨr ap nanɨrtei hɨr
o as mɨram o iuwe mɨram marmeim te
mamɨsi taau!
9 *Hɨrak kehimɨtena hi akaap mɨt
yapɨrwe hɨr nanɨrtei karkeik te God
kakrɨak menmen nɨpaa hɨrak kepakɨnem.
God nɨpaa kɨrɨak menmen yapɨrwe
kehanem nɨpaa enum eik ere in.
10 *Hɨrak kehanem te in ek hɨrak kak-
teikɨn tɨpir, herwe, tekek maam, Seten o
ensel nɨrak yaain neit wit kɨrak, hɨrak kak-
teinor hɨrak God hɨrekes kertei menmen
yapɨrwe werek werek keriuwe menmen
yaaim mɨt miyapɨr ne weiwɨk mɨrak hɨr
nɨrɨakem.
11 God kɨrɨak menmen im kises han
kɨrak nɨpaa hɨrak han kitet kakrɨakem
keriuwe menmen Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas
Krais kɨrɨakem me wɨ hɨrak kaa.
12 *Haiu mises hɨm me Krais Jisas, te
haiu ap mɨnaain God au. Haiu mertei haiu
mamno mamitɨwekhi me menmen, hɨrak
ap te kakweikɨn sip kakwetai.
13 *Hi etpi te yi ap han ekɨperper eiyɨntar
menmen enum man merewaank mentar
hi ekaap yi mɨt au emɨt! Yi han yaaik
eiyu eiyɨntar yi yayɨt niuk iuwe yeriuwe
menmen merewaank me yi mɨt.

Pol hanhan mɨt ne Efesas hɨr nanɨrtei Jisas Krais hanhani

14 Hi han kitet menmen iuwe God
kɨrɨakem, te hi hɨnapɨpɨ hewen ninɨp
hitehi God Haai menmen.
15 God hɨrak kewet mɨt ensel neit wit
kɨrak o haiu mɨt meit tɨ kewetai niuk
mɨrak.
16 *Hi hitehi God te hɨrak kaksiuwe
Hɨmɨn Yaaik keriuwe menmen mɨrak iuwe
manp enum hɨrak kakno kakɨkre han ki, te
yi han tokik eiyu eiyɨt.
17 *Te yi yises hɨm me Krais werek werek,
te hɨrak kaku kakɨt kakɨkre han ki. Hi
hitehi God hɨrak han tewenɨni te menmen
mɨrak iuwe, hɨram mamkepi yi hanhan
eiriuwehan. Te yi eiyu han tokik eiyɨr ke
nu nekenpɨ mekre tɨ metenen nu o teinɨk
mɨtɨk kekre hei ketenen wɨnak siup, te
hɨrak tokik kerp.
18 *Menmen im maamkaap yi mɨt
miyapɨr yetike mɨt miyapɨr han ne God
nerer wit wit, te yi eiyɨrtei markeik te Krais
hanhani. Hɨram iuwe minɨn nepni, hɨram

* **2:19** Ef 3:6; Hi 12:22-23 * **2:20** Mt 16:18; 1Ko 3:11 * **2:21** Ef 4:15-16; Kl 2:19; 1Ko 3:16 * **2:22** 1Pi 2:5 * **3:1** Ef 4:1; Fl 1:7, 13; Fm 1:1, 9 * **3:2** Kl 1:25 * **3:3** Ef 1:9-10; Kl 1:26 * **3:6** Ef 2:13, 16-19 * **3:7** Kl 1:23, 25 * **3:8** 1Ko 15:9-10; Ga 1:16; Ef 1:7 * **3:9** Ro 16:25; Kl 1:26 * **3:10** Ro 11:33; 1Pi 1:12 * **3:12** Jo 14:6; Ro 5:2; Hi 4:16 * **3:13** Kl 1:24 * **3:16** Kl 1:11 * **3:17** Jo 14:23; Kl 1:23, 2:7 * **3:18** Kl 2:2

mamno mamre nokim, hɨram mamno
kesiyen. Hɨrak hanhanai wɨsenum.
19 *Hi hanhan yi eiyɨrtei haiu mɨt ap te
mamɨrtei werek werek marmeim te Jisas
hanhanai. Hi hanhan menmen yaaim mau
mekre God hɨram mamnen yi mɨt, te yi han
ki eku ekriuwerem.
20 *Hi hanhan hɨrak God kerek kɨrɨak
menmen iuwe kekre han kaiu minɨn men-
men haiu mitɨwekhiyem o han kitetim
keriuwe menmen iuwe hɨrak kewisɨm
mekre haiu mɨt.
21 Hi hanhan haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe
ne weiwɨk me God haiu emwenɨpi
niuk mɨrak mentar menmen Jisas Krais
kɨrɨakem. Haiu emwenɨpi niuk mɨrak
ere tipmain tipmain enum eik. Mepɨr
keremem.

4

Haiu mɨt miyapɨr kerek mises hɨm me God haiu mɨre yɨnk ke Krais

1 *Hi Pol kerek hepu wɨnak enuk ke gav-
man hentar hi hɨrɨak menmen me Mɨtɨk
Iuwe Krais. Hi etpi hɨm manp te yi eiyises
hɨm me God werek werek kerek nɨpaa God
kehimɨteni yi eiyisesim.
2 *Yi ap eire iuwe au. Yi yemtau hɨm me
mɨt han yi eiyisesim, yi yewenɨn han ki me
menmen mɨt nerekyiyem, yi ap han enuk
waswas me menmen ni yinan nerekyiyem
au.
3 *God Hɨmɨn Yaaik kenip yi mɨt yi yau
han kiutɨp te yi wen han ekɨkrit eiyu han
kiutɨp. Menmen im haiu mɨrɨakem hɨram
mar ke waai mesenkek menmen hɨram
menipai haiu mɨre niutɨp.
4 *Haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe haiu yɨnk
kiutɨp ke Krais, God Hɨmɨn Yaaik kau
kekrai. Hɨram im em miutɨp mɨre men-
men miutɨp yi wen yemeriyɨwem God kak-
wetiyem yentar nɨpaa God kehimɨteni yi
yisesik.
5 *Mɨtɨk Iuwe Krais kiutɨp kerekek kepu.
Haiu mɨt mises menmen mɨrak miutɨp. Wɨ
nɨpaa mɨt nɨkrai neriuwe tɨpar hɨr nekine
niuk miutɨp nektenai.
6 *God kiutɨp kerekek kepu, hɨrak Haai ke
haiu mɨt, hɨrak kinɨn naanmɨprai haiu mɨt
yapɨrwe, hɨrak kɨrɨak menmen ken nɨmɨn
ke haiu mɨt, hɨrak kepu kekre haiu mɨt.
7 *Krais epei kewetai menmen yaaim
mamkaap haiu mɨt ne weiwɨk me God.
God epei kewet haiu mɨt niutɨp niutɨp me
menmen mɨrak yaaim iuwe.
8 *Hɨm me God nɨpaa mɨt newisɨm mau
tɨwei matɨp me menmen im. Hɨram matɨp
mar im:
"Me wɨ Krais epei ken wit ke God, hɨrak
keithis mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek
nɨpaa hɨr nau netike Seten hɨr nar
ke mɨt enun nau wɨnak enuk ke
gavman.
Krais ketorhis keriyei keri ken kewet haiu
mɨt menmen yaaim mɨrak."
9 *Kenmak hɨm matɨp: "Hɨrak ken wit ke
God kau niu ein?" Hɨram metpim mentar
hɨrak kinɨn kɨnaaiwɨr wit kɨrak kekiuwe
kan kau kekre nɨmɨn ke tɨ nɨmɨn ke wit
kerek mɨt epei naa hɨmɨn kɨr kewi.
10 Hɨrak kerek kekiuwe kan tɨ, hɨrak
kerekek pɨke ken kau niu ein kinɨn nepni
ken wit ke God, te hɨrak hɨmɨn kɨrak kau
kerer wit wit.
11 *Hɨrak kerekek "kewet mɨt menmen
mɨrak," hɨrak kehimɨtan mɨt han hɨr
nɨre aposel, hɨr natɨp mɨt menmen Krais
kɨrɨakem. Mɨt han hɨrak kehimɨteni
hɨr nɨre profet, hɨr newepyapɨr hɨm me
God. Mɨt han hɨrak kehimɨteni hɨr nɨre
evanselis, hɨr natɨp mɨt hɨm me God nari
han kɨr te hɨr enisesim. Mɨt han hɨrak ke-
himɨteni hɨr nɨre pasto o tisa, hɨr naanem-
pre mɨt miyapɨr hɨr nekepi hɨr nises hɨm
me God.
12 *Krais kewet haiu mɨt menmen im, te
hɨram mamkaap haiu mɨt miyapɨr haiu
mamrɨak menmen mɨrak te haiu mɨt ne
weiwɨk me God, haiu mamre yɨnk ke Krais,
haiu mamre mɨt iuwe me menmen me God.
13 *Menmen im mamno ere haiu mɨt mau
han kiutɨp me menmen me God haiu mis-
esim, haiu mau han kiutɨp me menmen
haiu merteiyem me Krais, te haiu mamre
mɨt iuwe yaain mamɨr ke Krais.
14 *Haiu mar im, te haiu in ere maain
ap mamre nɨkerek netari menmen. Haiu
ap mises hɨm enum me memitetpɨn. Mɨt
nisesim hɨr nar ke kanu kenterer wan eik,
hɨrak kɨniu kewɨrek kepno in kepno ein.
Mɨt kerek nises hɨm enum me mɨt kerek hɨr
nari han ke mɨt neriuwe hɨm hɨr hɨras han
kitetim netpim.
15 *Au, haiu hanhan hɨras matɨp hɨm yaaim
me God emisesim, te haiu mepno ere haiu
mɨre mɨt iuwe haiu mar ke Krais.
16 *Krais hɨrak kɨre paan hɨrak kinɨn
naanmɨpre haiu mɨt haiu mɨre yɨnk kɨrak,
te haiu mɨrɨak menmen mɨre hɨrak ke-
himɨtan haiu niutɨp niutɨp mamrɨakem.
Haiu mɨt haiu mɨre his, hit nekeni, naan,
te haiu mamkaapan, te haiu mamu yɨnk

* **3:19** Kl 2:10 * **3:20** Kl 1:29 * **4:1** Ef 3:1; Kl 1:10 * **4:2** Kl 3:12-13 * **4:3** Kl 3:14-15 * **4:4** Ro 12:5; Ef 2:16, 18 * **4:5** Jo 10:16 * **4:6** 1Ko 12:6 * **4:7** Ro 12:3, 6 * **4:8** Sam 68:18; Kl 2:15 * **4:9** Jo 3:13 * **4:11** 1Ko 12:28 * **4:12** 2Ti 3:17 * **4:13** Kl 1:28 * **4:14** 1Ko 14:20 * **4:15** Ef 1:22, 5:23; Kl 1:18 * **4:16** Kl 2:19

kiutɨp. Haiu mamrɨak menmen mar im, te
haiu mamre iuwe haiu han tewenɨnan.

Mɨt nises God hɨr enweikɨn sip enwet menmen me nɨpaa

17 *In ek hi hekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe Krais
Jisas hi hetpi hɨm manp. Yi in ere maain
ap te yi eiyises menmen mɨt ap ne weiwɨk
me God hɨr nɨrɨakem au emɨt. Hɨr han kitet
menmen hɨram enum weinɨm.
18 *Han kɨr hɨrak kɨre mɨtɨk ke wɨtaan
ken ap ketenen si au. Hɨr nɨrɨak menmen
enum nises menmen God kɨneinɨm nentar
hɨr netari menmen me God, nekre han kɨr
hɨr nɨneinɨm.
19 *Te hɨr ap yɨnk enuk au. Hɨr hanhan
iuwe te hɨr nanises menmen enum me
nariyanhis newenɨnem, han kɨr kekrit te
hɨr nɨrɨak menmen enum enum nisesim
wɨsenum.
20 Yi mɨt miyapɨr ap yemtau haiu met-
piyem yi yises hɨm me Krais mar im
taauye!
21 Hi hertei yi epei yemtau hɨm me Krais,
hɨr mɨt nan netpi hɨm yaaim mɨrak.
22 *Hɨr netpi hɨm mar im: "Yi nɨpaa
yi yises han ki enum. Hɨram menmen
enum me memitetpɨn, hemkre menepam
me menmen, te hɨram mewaank hɨremes
meriuwerem." Hɨr mɨt natɨp menmen
im yi eiweikɨn sip eiwetɨwem einopɨn
eikeipnɨwem.
23 *Yi yɨrɨak menmen im, te God eknip
han ki hɨrak yaaik ekriuwe Hɨmɨn kɨrak
Yaaik.
24 *God kɨrɨak han ki hɨrak yaaik. Hɨrak
kenip han ki kakɨr ke han kɨrak, te han ki
ekises menmen yaaim ekrɨak God kaktike
mɨt em.
25 *Te yi mɨt miyapɨr yapɨrwe niutɨp
niutɨp einopɨn eikeipɨn menmen enum me
memitetpɨn, eiwenɨn hɨm menmen, eiyɨr
ke mɨtɨk kenemtɨn laplap kerek hapɨk
mewim kewɨrem men pɨn. Yi niutɨp niutɨp
eitɨp hɨm yaaim keremem eiriuwe ni yi-
nan eiyɨntar haiu mɨt yapɨrwe haiu niutɨp
niutɨp pɨnan me yɨnk kiutɨp ke Krais.
26 *Wɨ yi han enuk eiriuwe menmen
enum, yi naanempre hɨras eiwenɨn han ki
te yi ap eirɨak menmen enum eiyɨnterim.
Yi ap han enuk han ekitet menmen im
yapɨrwe au emɨt. Wɨ miutɨp kerekek.
27 Te haiu ap emwis Seten kakri han kaiu
haiu mamrɨak enum.
28 *Mɨt miyapɨr kerek nɨpaa ere in
nekintɨp menmen hɨr pɨke nanrɨakem
meiyam au emɨt! Hɨram epei au! In ek hɨr
enrɨak menmen yaaim enriuwe his mɨr, te
hɨr nantenen menmen yapɨrwe te nanwet
mɨt enun netenen menmen auri nankepi
nanriuwerem.
29 *Yi ap eitɨp hɨm enum emɨke hɨm ki
au. Yi eitɨp hɨm yaaim hɨram mamkaap
mɨt han hɨr nanɨmtau hɨm mi, te hɨr enu
werek werek.
30 *Yi ap einip God Hɨmɨn Yaaik han enuk
ekriuwe menmen yi yɨrɨakem kentar hɨrak
kerekek kehimɨteni, te maain God kaktihis
yi yayu eitikerek.
31 *Yi eiweikɨn sip eiwet menmen enum
me yi yine han enuk hekrit hekrit, yem-
taantɨwo, o yi yanuni yeriuwe menmen. Yi
ap eitɨp yehɨak yene mɨt, o yesiuwe hɨm,
te yi hanhan eirɨak mɨt menmen enum
eiriuwerem au emɨt.
32 *Te yi eirɨakan yaaim, han etwenɨnan,
yi eiyɨsak menmen enum mɨt han
nerekyiyem, yi eitɨp hɨram menmen
weinɨm. Yi eirɨakem eiyɨr ke God. Hɨrak
kesak menmen enum haiu mɨt mɨrɨakem
mentar menmen Krais kɨrɨakem, te hɨrak
katɨp hɨram menmen weinɨm.

5

Haiu mɨt miyapɨr emises menmen yaaim

1 *God epei hanhani kesak menmen
enum yi yɨrɨakem, te yi eiyisesik eiyɨr ke
nɨkerek nɨrak hɨr nisesik.
2 *Yi han etwenɨnan eiyɨr ke Krais nɨpaa
han tewenɨnai hɨrak kaa te kekepai. Hɨrak
kaa, te menmen im hɨrak kɨrɨakem hɨram
mɨre menmen mɨt newepwarem hɨram
mɨnɨn yaaim mɨt newet God em.
3 *Yi mɨt miyapɨr ne God, te yi ap yi-
menɨpɨn yatɨpan me menmen enum me
yisesan yɨrɨran, o menmen enum me yɨnk
enuk o menmen me hemkre menepam au
emɨt!
4 *Yi ap eitɨpan me menmen enum menip
mɨt yɨnk enuk neriuwerem, o hɨm weinɨm
weinɨm, o hɨm hɨr han enuk neriuwerem
au emɨt. Yi eitɨpan eiwenɨpi niuk me God
keremem.
5 *Yi epei yertei werek werek men-
men im. Mɨt kerek hɨr enun nariyanhis
newenɨnem o mɨt enun nises menmen
enum, o mɨt enun hemkre menepam ner-
iuwe menmen hɨram enum mar ke mɨt
newepwar menmen newet tɨpir em. Yi

* **4:17** 1Pi 1:14; Ro 1:21 * **4:18** Ef 2:12 * **4:19** Kl 3:5 * **4:22** Ro 8:13; Kl 3:9 * **4:23** Ro 12:2 * **4:24** Jen 1:26; Kl 3:10 * **4:25** Kl 3:8-9; Sek 8:16 * **4:26** Sam 4:4; Je 1:19-20 * **4:28** 1Te 4:11 * **4:29** Ef 5:4; Kl 3:8, 4:6 * **4:30** Ais 63:10; 1Te 5:19; Ef 1:13-14 * **4:31** Kl 3:8 * **4:32** Mt 6:14, 18:22-35; Kl 3:12-13 * **5:1** Mt 5:48 * **5:2** Ro 14:15; Ga 2:20; Hi 10:10; Eks 29:18 * **5:3** Kl 3:5 * **5:4** Ef 4:29 * **5:5** 1Ko 6:9-10; Kl 3:5 * **5:6** Kl 2:4, 8; Ro 1:18

yertei mɨt nar in en, hɨr ap te nanɨno nanu
nantike God ketike Jisas Krais taau!
6 *Yi ap eiwis mɨt hɨr nanmitipɨn nan-
riuwe hɨm weinɨm hɨr natɨp menmen im
enum hi epei hetpiyem hɨram yaaim au
emɨt. Hɨr nemipɨn, te God kaknep mɨt
kerek hɨr nises menmen enum hi epei
hetpiyem.
7 Yi ap eiyisesi eiyɨr ke menmen enum hɨr
nɨrɨakem eiyɨntar God kaknɨp.
8 *Nɨpaa yi yar ke mɨt ne wɨtaan yeke
tɨ yen, te in ek yi kerek yi mɨt miyapɨr ne
Mɨtɨk Iuwe Krais. Yi yar ke mɨt miyapɨr
neke tɨ ne wepni (o yanm), te yi eiyises
menmen yaaim keremem.
9 Menmen yaaim mɨt nisesim, hɨram
mɨre wepni (o yanm) kɨr, hɨram meteikɨn
mekam yaaim, mekam hɨram mises hɨm
me God, mekam hɨram hɨm yaaim.
10 *Yi han ekitet mekam yi eiyisesim
hɨram mamrɨak Mɨtɨk Iuwe God han yaaik.
11 *Yi ap eiyises menmen enum mɨre
wɨtaan toto mɨt enun nɨrɨakem. Au, yi
eiwepyapɨr mɨt in em, yi eiyɨtpor menmen
hɨr nisesim hɨram enum.
12 Menmen enum mɨt nɨrɨakem
nepakɨnem, hi yɨnk enuk te hi ap etpiyem
au emɨt!
13 *Yi yewepyapɨr menmen yapɨrwe mɨt
enun nɨrɨakem, hɨr nanɨrtei hɨram yaaim o
enum. Im em hɨram mɨre wepni (o yanm)
kɨr te mɨt nanɨr menmen. Yi yewepyapɨr
menmen enum, hɨram au mami. Im em
hɨram mɨre mɨtɨk kɨman si kekre wɨnak,
menmen me toto hɨram mami, si mɨr mepu
keremem.
14 *Mar keremem te hɨm me God mau
tɨwei matɨp mar im:
"Ti mɨtɨk kerek ti haa hɨwaai, ti pɨke ekrit,
te Krais kaknen kaku han kit. Hɨrak
kɨre wepni (o yanm) kɨr kenep ein
ein."
15 Te yi naanempre hɨras me menmen yi
yɨrɨakem. Yi ap eirɨak menmen mɨre mɨt
hɨr nepɨtari menmen. Au, yi eirɨakem emɨr
ke mɨt hɨr nertei menmen yapɨrwe.
16 *Wɨ im hɨram enum, mɨt hɨr nɨrɨak
enum, te yi naanempre wɨ miutɨp miutɨp
te yi eitɨp mɨt hɨm yaaim me God te mɨt
nanɨrteiyek.
17 *Te yi ap eiyises menmen enum au
emɨt! Yi eiyises menmen Mɨtɨk Iuwe God
hanhan yi eiyisesim.
18 *Yi ap eiyɨm tɨpar si enum te yi yetar-
itari eirɨak menmen enum. Au, yi eiwis
God Hɨmɨn Yaaik eku ekɨkre han ki akinɨni
naanmamri me menmen yi yairɨakem.
19 *Yi yetike ni yinan yi eitɨpan hɨm me
God, yi eiyine henye me God. Yi eiyine
henye, yi eiwenɨpi niuk me Mɨtɨk Iuwe God
eiriuwe hɨm mi, yi eirɨam tukɨn, wekɨnp,
heurek, menmeiyam te yi han yaaik iuwe
eiriuwerem.
20 *Menmen yapɨrwe kerek mamnen,
hekrit hekrit yi eiwenɨpi niuk me God Haai
kaiu mentar Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais
kerek nɨpaa kekepai keriyei haiu men God.

*Pol katɨp hɨm men mɨt miyapɨr hɨr nei-
tan*

21 *Yi eiyɨmtewan hɨm me ni yinan
yi eiyisesim eiyɨntar yi yises Krais, yi
yewenɨpi niuk mɨrak.
22 *Yi miyapɨr yeit mɨkan ni, yi yemtau
hɨm me mɨkan ni yar ke yi yemtau hɨm me
Mɨtɨk Iuwe Krais.
23 *Yi yɨrɨak menmen im eiyɨntar mɨkan
ni hɨr ninɨni naanempri nar ke Krais hɨrak
kinɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr hɨr nisesik.
Hɨrak kaa, te pɨke kakɨthis haiu mɨt, hɨrak
kɨre paan, haiu au haiu mɨre yɨnk.
24 Yi miyapɨr yayɨmtau hɨm me mɨkan
ni yayisesim me menmen yapɨrwe yar ke
haiu mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God haiu
memtau hɨm me Krais haiu misesim.
25 *Yi mɨt epei yeit miyapɨr yi hanhani
yar ke Krais hanhan haiu mɨt ne weiwɨk
me God. Hɨrak kaa te kakɨkepai kaktaihis,
26 *te hɨrak kenip haiu mɨt haiu yaain
mentar haiu mises hɨm mɨrak, te mɨt han
nɨkɨrai neriuwe tɨpar.
27 *Hɨrak kɨrɨakem, te hɨrak kenip haiu
mɨt ne weiwɨk miutɨp me God han kaiu
hɨrak yaaik iuwe kɨre mɨt ap wikes o warep
mewi au. Haiu yaain mar ke mɨte yaaip
wetpen enu, Krais kaktaihis.
28 Kar ke Krais hanhan haiu mɨt miyapɨr,
te yi mɨt hanhan miyapɨr ni. Yi hanhani
yar ke yi hanhan yɨnk ki. Mɨt kerek hanhan
miyapɨr nɨr hɨram mar ke hɨr hanhan
hɨras.
29 Mɨtɨk kei kiutɨp ap kɨnaain yɨnk kɨrak
kakɨwaankek au. Hɨrak naanmɨprewek
kakwetɨwek menmen, te hɨrak kaku werek
werek kar ke Krais naanmɨpre haiu mɨt ne
weiwɨk me God.
30 *Hɨrak naanmɨprai haiu mɨt kentar
haiu mɨre yɨnk kɨrak.
31 *Krais ketike haiu mɨt ne weiwɨk me
God, haiu mau yɨnk kiutɨp, mentar hɨm me
God mau tɨwei matɨp mar im:

* **5:8** Ef 2:11, 13; Kl 1:13; 1Pi 2:9; Jo 12:36 * **5:10** Ro 12:2 * **5:11** 2Jo 10-11 * **5:13** Jo 3:20-21 * **5:14** Ais 26:19, 60:1; Ro 13:11 * **5:16** Kl 4:5 * **5:17** Ro 12:2; Kl 1:9 * **5:18** Lu 21:34 * **5:19** Kl 3:16; Sam 33:2-3 * **5:20** Kl 3:17 * **5:21** 1Pi 5:5 * **5:22** Jen 3:16; Kl 3:18; 1Pi 3:1 * **5:23** 1Ko 11:3; Ef 1:22 * **5:25** Kl 3:19; 1Pi 3:7; Ga 1:4 * **5:26** Ta 3:5; Hi 10:10 * **5:27** 2Ko 11:2; Kl 1:22 * **5:30** 1Ko 6:15; Ef 1:22-23 * **5:31** Jen 2:24; Mt 19:5

"Mɨtɨk keimɨn kakɨt mɨte, hɨrak kak-
naaiwɨr miye haai, hɨrak kaktike
mɨte pɨrak nanu niutɨp, hɨr nɨre yɨnk
kiutɨp."
32 *Hɨm im yaaim, hi han kitet hɨram matɨp
me Krais ketike haiu mɨt ne weiwɨk miutɨp
me God.
33 Te hɨram wen matɨp yi mɨt niutɨp niutɨp
hanhan miyapɨr ni yar ke yi hanhan hɨras.
Miyapɨr yi eiwenɨpi niuk me mɨkan ni.

6

Pol katɨp hɨm me miye haai netike nɨkerek nɨr

1 *Yi nɨkerek yi eiyɨmtau hɨm me miye
haai ni yentar God kehimɨteni hɨr ninɨni
naanmɨpri. Im em hɨram yaaim.
2 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp mar im:
"Yi eiyɨmtau hɨm me miye haai ni eiyɨntar
hɨram keremem me hɨm me God minɨn
matɨp menmen yaaim God kakrɨak haiu
mɨt em."
3 Hɨram matɨp mar im: "Yi eiyisesim, yi
eiyu werek werek eiyu tɨ tito yapɨrwe."
4 *Yi miye haai, yi ap eine nɨkerek ni
eiyɨtpor enum enum yari han kɨr ere hɨr
nine han enuk nemtaantɨwo neriuwi au
emɨt! Au, yi einеri eiteiknor menmen God
hanhan yi yapɨrwe yi eirɨakem.

*Pol katɨp hɨm me mɨt hɨr nɨrɨak men-
men me mɨt nɨr iuwe kerek ninɨni naanmɨpri*

5 *Yi wok mɨt kerek yi yɨrɨak menmen
me mɨt iuwe ni, yi eiyises hɨm me mɨt hɨr
ninɨni naanmɨpri yeit tɨ ik. Yi naanempre
hɨras te yi yerekyor yaaim yar ke yi yɨrɨak
menmen me Krais.
6 Yi ap eirɨak menmen yaaim te mɨt
nantɨpare yi yaain keriyen au emɨt! Hekrit
hekrit yi eirɨak menmen eiyɨr ke mɨt hɨr
nises Krais enrɨakem, yi eiyises menmen
God hanhan yi eirɨakem eiriuwe han ki.
7 Yi han yaaik eirɨak menmen eiyɨntar
yi yɨrɨak menmen me mɨt keriyen au. Yi
yɨrɨak menmen me God.
8 *Yi yertei neimɨn hɨr wok mɨt hɨr
nɨrɨak menmen me mɨt han, o neimɨn
hɨr mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt han,
hɨr yapɨrwe nanrɨak yaaim, te hɨr nanɨt
menmen mɨpɨram me his me Mɨtɨk Iuwe
Krais.
9 *Yi mɨt iuwe kerek yinɨn naanmɨpre
mɨt weinɨn, yi eirɨak menmen yaaim me
mɨt ni. Yi ap eiyɨtpor enum eineri, te
hɨr enɨneini enisesi au emɨt! Mɨtɨk Iuwe
Krais kepeit wit ke God, hɨrak kinɨni yetike
mɨt ni naanmɨpri. Maain wɨ God hɨrak
skelim mɨt, hɨrak ap han kitet ke mɨtɨk
hɨrak iuwe o hɨrak weinɨk au. Hɨrak han
kitet menmen mɨt nɨrɨakem mɨpɨram.

*Mɨt nises hɨm me God hɨr nar ke mɨt ne
ami hɨr netike Seten nenepan*

10 *Hi etpi hɨm im mɨkaru. Yi eiyu han
tokik eiyɨriuwe menmen iuwe manpenum
ke Mɨtɨk Iuwe Krais hɨrak keweteiyem.
11 *Yi eiwapɨn han ki eiriuwe men-
men iuwe God keweteiyem, hɨram mar ke
nopen kɨwapɨn yɨnk ki, te yi han tokik eiyu
eiriuwe menmen enum me memipɨn Seten
kakri han ki kakriuwerem.
12 *Haiu ap menepan metike mɨt au.
Haiu menepan metike tɨpir enum mau
nepni, Seten, tɨpir, herwe, teket maam,
manmɨn o menmei ham hɨram minɨn
naanmɨpre menmen enum me tɨ.
13 Te yi eiyɨt menmen me God mamkepi
hɨram mar ke nopen, yipo henmik men-
meiyam. Te maain wɨ enum mamnen yi
eitike Seten yi einepan, yi yenepan epei au,
yi wen eiyɨrp eiyu werek werek.
14 *Yi eiyu eiyɨt menmen mamkepi. Yi
eiriuwet hɨm yaaim mamu mamɨkre han ki
eiyɨr ke mɨt ne ami newis waai mau tu kɨr.
Yi yɨrɨak menmen yaaim hɨram mar ke yi
eiremɨnk tanɨk mau han pank.
15 *Yi eitɨp mɨt hɨm yaaim me God hɨrak
hanhan kaktike mɨt nankiyan nanu nanɨt,
hɨram mar ke yurik mɨt nemtɨn mau nopen
hɨram mɨwapɨn hɨt mi te mɨt hɨr nɨr hɨt mi
newɨr yipo nanmɨp au hɨr nanɨmtenim.
16 Yi eirɨak menmen im hi epei hetpim,
yi wen han ekitet Jisas Krais eiyisesik, te
hɨram mar ke nopen hɨrak keseuni men-
men enum tɨkaap, tɨnau, henmik o yipo
te hɨram mamiwep yi mɨt au. Yi han
ekitetik eiyisesik. Menmen im mamkepi te
Seten kakwɨr menmen enum mɨrak mɨre
si mamnep han ki kariuwerem au. Hɨram
mamtɨnpɨn mamno mami mamɨt.
17 *God keriuwet Jisas kaa, te kakɨthis
haiu mɨt. Yi han ekitet menmen im, te
hɨram mamkepi mamre wa hesnu mɨt ne-
miun mau paan. Yi eiyises hɨm me God
hɨram mamɨr ke hɨne me his God Hɨmɨn
Yaaik keweteiyem.
18 *God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kakɨkepi te
hekrit hekrit yi eiyitehi God menmen, yi
eiwenɨpi niuk mɨrak. Hekrit hekrit yi
naanmamre hɨras, yi ap eiyu yain yain au
emɨt! Yi eiyitehi God kakɨkaap mɨt miyapɨr
nɨrak.

* **5:32** Rev 19:7 * **6:1** Kl 3:20 * **6:2** Eks 20:12; Mt 15:4 * **6:4** Kl 3:21; Diu 6:7, 20-25; Sam 78:4; Pro 22:6 * **6:5** Kl 3:22-23; Ta 2:9-10; 1Pi 2:18 * **6:8** 2Ko 5:10; Kl 3:24-25 * **6:9** Kl 4:1; Ro 2:11 * **6:10** 1Ko 16:13 * **6:11** Ro 13:12; 2Ko 10:4; Ef 4:14 * **6:12** Jo 14:30; 1Pi 5:8-9 * **6:14** Ais 11:5; 59:17; 1Te 5:8 * **6:15** Ais 40:9; Nea 1:15; Ro 10:15 * **6:17** 1Te 5:8; Ais 49:2; Hi 4:12 * **6:18** Lu 18:1; Kl 4:2; 1Te 5:17

19 *Yi eiyitehi God ke hi, te hɨrak kakweto
hɨm, hi ap yɨnk enuk au, hi ehɨrp hatɨp mɨt
hɨm yaaim me Krais nɨpaa God kepakɨnem.
20 *Hi mɨtɨk hatɨp mɨt hɨm yaaim. Te
hi hepu wɨnak enuk ke gavman henterim.
Yi eiyitehi God kakɨkepa hi ap hɨnaain
hatɨp mɨt hɨm mɨrak au. Hi tewen ehɨtpor
menmen har ke nɨpaa hi hɨrɨakem.

Pol katɨp hɨm mɨkaru

21 *Tikikas, kaiu yinak yaaik kaknen
kakɨtpi menmen yapɨrwe nepei man hi.
Hɨrak mɨtɨk yaaik kɨrɨak menmen me
Mɨtɨk Iuwe Krais.
22 Hi heriuwetek kaknen yi mɨt kakɨtpi
menmen, te yi eiyɨrtei haiu mepu werek
werek, te yi han yaaik eiyu.
23 Hi hanhan God Haai ketike Mɨtɨk Iuwe
Jisas Krais hanhani tatrekyi yi eiyu werek
werek yi eiyisesik.
24 *Hi hanhan God kakrɨak menmen
yaaim me mɨt miyapɨr yapɨrwe hɨr hanhan
Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais, hɨr nisesik
nemtau hɨm mɨrak werek werek.

Mepɨr keremem

* **6:19** Ap 4:29; Kl 4:3-4; 2Te 3:1 * **6:20** 2Ko 5:20; Fm 9 * **6:21** Ap 20:4; Kl 4:7-8; 2Ti 4:12 * **6:24** 1Pi 1:8

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Wit Filipai

Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp hɨrak kitehi God ke mɨt me wit Filipai *1:1-11*
Menmen epei man mewaank Pol *1:12-26*
Menmen mɨt nanisesim nentar hɨr ne Krais *1:27–2:18*
Pol kewepyapɨr menmen Timoti ketike Epafrodaitas tɨrɨakem *2:19-30*
Pol katɨp mɨt hɨr naanmɨpre hɨras me mɨt enun netike menmen enum *3:1–4:9*
Hɨm me Pol ketike nɨrak yinan neit wit Filipai *4:10-20*
Pol katɨp mɨt ne Filipai hɨm mɨkaru *4:21-23*

Tɨwei Pol kewisɨk ken mɨt ne Filipai

1 *Hi Pol hetike Timoti hawɨr wɨrɨak menmen iuwe me Jisas Krais kerekek. Hawɨr wesiuwe tɨwei ik ken yi mɨt kerek yinɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God yetike yi mɨt yekepi yeit wit Filipai, yi yetike mɨt yapɨrwe ein kerek yi yises hɨm me Krais Jisas.

2 *Hawɨr hanhan God Haai kaiu ketike Nɨkan kɨrak Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hɨrakɨt tatrekyi yaaim, yi eiyu werek werek.

Pol kitehi God kakɨkaap mɨt yapɨrwe nankine tɨwei ik

3 *Hi hatɨp God hɨrak yaaik kentar hi han kitet hɨrak kerekyi yi yaain te yi mɨt epei yɨrɨak menmen yaaim.

4 Wɨ ham hi hitehi God menmen hi han yaaik hitɨwekhi me yi mɨt yapɨrwe

5 hentar yi yekepa haiu matɨp mɨt miyapɨr hɨm me God, nɨpaa yi yinɨn yemtewem ere in.

6 *Hi hertei menmen im werek werek. God kerekek nɨpaa kerekyi yi yisesik hɨrak kakɨkepi yi yeipisesik werek werek ere maain wɨ Jisas Krais pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes.

7 Hi hanhan yi mɨt yekre han kai. Im yaaim mentar God epei kɨrɨak yaaim kɨkaap haiu mɨt nɨpaa wɨ hi hepu hekre wɨnak enuk ke gavman o wɨ hi hepu witeik, hi hewepyapɨr hɨm me God hi hari han ke mɨt te hɨr nisesik heriuwe menmen hi hɨrɨakem.

8 *God hɨrak kertei hi hanhan iuwe me yi mɨt yapɨrwe har ke Jisas Krais hanhan yi mɨt.

9 Hi hitehi God te yi mɨt han tewenɨnan wɨsenum, yi eiyɨrtei menmen me God werek werek, yi eiyɨrtei mekam yaaim mekam au enum,

10 *te yi eiyises menmen yaaim iuwe te menmen enum ap mamu mamɨkre han ki au me wɨ Krais pɨke kaknen.

11 *Te in ek Jisas Krais kakrekyi han ki yaaik kau hɨm keriuwe menmen yaaim, yi eirɨak menmen yaaim te God kakɨt niuk iuwe kakɨnterim.

Pol kepu wɨnak enuk, menmen im mɨkaap hɨm me God mamno heriyai heriyai

12 *Nai yinan, hi hanhan te yi eiyɨrtei menmen im epei man merewaank hɨram man mewaank hɨm me God au.

13 *Hɨram men mɨkaap mɨt ne ami ne gavman netike mɨt nau menep menep hɨr nertei hi hepu hekre wɨnak enuk ke gavman ik e hentar hi hises hɨm me Krais.

14 Nai yinan in yapɨrwe hɨr ap nɨnaain te hɨr natɨp mɨt hɨm me God wɨsenum nentar hɨr nɨra hi hepu wɨnak enuk ke gavman ik ek. Hɨr han kitet Mɨtɨk Iuwe Krais kakɨkepi.

15 Mɨt han natɨp mɨt miyapɨr hɨm me Krais nentar hɨr hanhan nanri mɨt nanises hɨm mɨr te hɨr nanwenɨpi niuk mɨr. Mɨt han newepyapɨr hɨm me Krais nentar hɨr yaain hɨr hanhan nɨrɨakem nankepa.

16 Mɨt han yaain hɨr nɨrɨakem nentar hɨr hanhan neriuwa. Hɨr nertei God kehimɨtena hi naanmɨpre hɨm mɨrak hewepyapɨrem heit in.

17 Mɨt han newepyapɨr hɨm me Krais nentar hɨr hanhan neriuwa au. Hɨr han kitet hɨr nenipau hi yɨnk enuk han enuk hentar hi hepu wɨnak enuk ik ek hɨr nari mɨt yapɨrwe hɨr nanisesi, te hi au.

18 Hɨram emɨrem! Hi han yaaik heriuwerem hentar mɨt hɨr newepyapɨr hɨm me Krais me han kɨr yaaik o han kɨr enuk. Hi han yaaik ehu entar hi hertei.

Hi hepu tɨ ik, hi hewenɨpi niuk me Krais

19 *God hɨmɨn yaaik kerek Krais epei keriuwetek kan kakɨkepa kakwisa hi eno witeik entar yi yitehi God kakɨkepa.

20 *Hi han kitet hi ap epakɨn hɨm me God te hi yɨnk enuk eriuwe hɨrekes hentarim te hi han tokik ehu hi hatɨp mɨt hɨm mɨrak har ke nɨpaa ein ere in hi hewepyapɨrem. Hi ehu o maain mɨt ne ami naniyep hi hahi, hi hanhan mɨt nantɨp Krais hɨrak yaaik nanɨntar menmen hi hɨrɨakem.

---

* **1:1** Ap 16:12-40 * **1:2** Ro 1:7; Ga 1:3; Fl 3 * **1:3** Ro 1:8; 1Ko 1:4 * **1:6** 1Ko 1:8; Fl 2:13 * **1:8** Ro 1:9; 2Ko 1:23 * **1:10** Hi 5:14; Fl 2:16; 1Te 5:23 * **1:11** Jo 15:8 * **1:12** 2Ti 2:9 * **1:13** Ap 28:30; Ef 3:1 * **1:19** 2Ko 1:11 * **1:20** 1Pi 4:16 * **1:21** Ga 2:20 * **1:22** Ro 1:13

21 *Hi ehu te hi ehises Krais. Hi au hahi
te hi ehɨt menmen yaaim im e: Hi ehu
etikerek.
22 *Hi hahi o ehu, te maain menmen hi
hɨrɨakem mamkaap mɨt nanises Krais. Hi
hepɨtari mekam minɨn. Hi hahi o hi ehu.
23 *Hi han kai kekrit kekrit. Hi hanhan te
hi hahi te hi ehu etike Krais. Hɨram yaaim
iuwe.
24-25 Au, hi amɨ ehu te hi ekepi. Hɨram
minɨn. Hi han kitet hi hahi au ehu te hi
ekepi yi eiyises hɨm me God werek werek
yi han yaaik eiyu eiyɨntar hi wen hepu.
26 Maain hi enen ehu etikewi yi han yaaik
yeriuwa wɨsenum te yi eiwenɨpi niuk me
Krais.

Mɨt ne Filipai netike Pol hɨr nekiyan nanises hɨm me Krais

27 *Mekam mamnen yi han kitet men-
men im. Yi eirɨak menmen yaaim mar
ke mɨt hɨr nises hɨm me God te maain hi
ari o au, hi tewen ehɨmtau hɨm yaaim mɨt
nanɨtpim me yi mɨt, yi eikiyan eiyu han
kiutɨp.
28 Yi ap einaain eiriuwe mɨt enun nerekyi
enum au emɨt! Yi eiyɨrp eitɨp mɨt hɨm
yaaim me God keremem, te menmen im
meteiknor maain God hɨrak kakɨwaanki, te
meteikni yi au maain God kaktihis yi eiyu
werek werek.
29 God kewisi yi yises hɨm me Krais
weinɨm keremem au. God kewis mɨt enun
hɨr nerekyi enum nentar yi yisesik.
30 *Yi yetikewa haiu mekiyan mɨt hɨr
nanwep nanraiwaank nar ke nɨpaa ere in
yi yertei hɨr neiyep nerewaank.

2

Haiu mewenɨn han kaiu han ekitet mɨt hɨr nises hɨm me God

1 Yi han ki kepu tokik kentar yi yises hɨm
me Krais. Yi han yaaik yepu yentar Krais
hɨrak han tewenɨni. Yi yetike God Hɨmɨn
Yaaik yi yau han kiutɨp, yi han ekitet mɨt yi
han etwenɨni.
2 Menmen im epei mau han ki te yi einipa
te hi han yaaik iuwe. Yi eikiyan eiyu han
ekitet menmen miutɨp, yi han tewenɨn mɨt
netike God. Yi eiyu han kiutɨp kerekek.
3 *Yi ap han ekitetan me yi hɨras keriyen
au. Yi han ekitet mɨt han menmen hɨr han
kitetim.
4 *Yi ap eirɨak menmen te mɨt nantɨp
nanwenɨpi yi iuwe au emɨt! Yi eiwenɨn han
ki yi han ekitet mɨt hɨr ninɨni hɨr yaain.

Krais kɨnaaiwɨr menmen mɨrak yaaim kekepai te God kewenɨpiyek hɨrak Iuwe

5 Yi han ekitet menmen yar ke Krais
nɨpaa hɨrak han kitetim. Hɨram im:
6 *Hɨrak kertei hɨrak kɨpre God te hɨrak
ap hanhan kaku kakɨr ke hɨrak. Au,
7 *hɨrak keweikɨn sip kewetɨwem hɨrak
hɨrekes keweikɨnhis kɨre mɨtɨk weinɨk
Maria winaak, hɨrak kepɨr ke haiu mɨt.
8 *Hɨrak keweikɨnhis kar ke mɨtɨk
weinɨk, hɨrak kewenɨn han kɨrak kises hɨm
me God. God katɨp hɨrak eki ekɨkaap haiu
mɨt, te hɨrak kises hɨm mɨrak hɨrak yɨnk
kekek hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt.
9 *Hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt kɨre
mɨtɨk enuk, te God katɨp hɨrak enuk
au. Hɨrak kewenɨpiyek katɨp hɨrak yaaik
wɨsenuk.
10 *Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨn menmen
yapɨrwe. Hɨrak yaaik wɨsenuk te neimɨn
neit wit ke God o nepu tɨ in o mɨt epei naa
nɨwaai tɨ o tɨpir, hɨr nanɨmtau God kekine
niuk me Jisas, hɨr yapɨrwe nanɨneinɨk nan-
wen ninɨp nantɨp nanɨr ik:
11 *"Hɨrak Yaaik au Iuwe," hɨr nanwenɨpi
God Haai hɨrak iuwe kakɨntar menmen im
me Krais.

Haiu mamre si mamteikɨn mɨt yayiwe ke wɨtaan, haiu emteiknor yayiwe ke God

12 *Nai yinan nɨpaa hi hepu hetikewi
yi yemtau hɨm mai yi yisesim. In ek hi
hepu hetikewi au hi heit yanɨmɨn. Yi
eiyisɨsa eiyɨr ke nɨpaa ein yi yisɨsa te in
ek yi eiyises hɨm mai wɨsenum. Yi eiyises
menmen nɨpaa God kerekyiyem te maain
hɨrak kaktihis. Yi einaain eipɨrpɨr te yi ap
einipek yɨnk enuk ekɨriuwi.
13 *Yi eirɨakem eiyɨntar God hekrit hekrit
kɨrɨak han ki te yi hanhan eiyises menmen
hɨrak hanhan yi eiyisesim.
14 Menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem yi ap
yenehan yenepan yeriuwerem au emɨt! Yi
eirɨakem keremem.
15 *Yi eirɨakem mamɨr im te yi ap eirɨak
menmen enum au yi eiyu yaain. Yi yaire
nɨkerek ne God yi yaain yar ke si me wɨtaan
mɨr, yi yau nɨmɨn ke mɨt hɨr nɨrɨak enum
enum,
16 *yi eiyɨtpor hɨm yaaim me God
mamkaap mɨt hɨr nanu werek. Yi eirɨak
menmen im te maain Jisas pɨke kaknen
hi han yaaik entar hi hertei menmen hi
herekyiyem hɨram weinɨm au.

* **1:23** 2Ko 5:8 * **1:27** Ef 4:1; 1Te 2:12; Fl 4:3 * **1:30** Ap 16:19-40; Fl 1:13 * **2:3** Ga 5:26; Ro 12:10 * **2:4** 1Ko 10:24, 33 * **2:6** Jo 1:1-2, 17:5 * **2:7** 2Ko 8:9; Jo 1:14; Ro 8:3 * **2:8** Jo 10:17; Hi 5:8, 12:2 * **2:9** Ap 2:33; Ef 1:20-21; Hi 1:3-4 * **2:10** Ro 14:11 * **2:11** Ro 10:9 * **2:12** Sam 2:11; 1Pi 1:17 * **2:13** Jo 15:5; 1Ko 12:6, 15:10; 2Ko 3:5; 1Te 2:13 * **2:15** Dan 12:3; Mt 5:14, 10:16; Ap 2:40 * **2:16** Fl 1:10; 1Te 2:19; Ais 49:4; Ga 2:2 * **2:17** Ro 15:16; 2Ti 4:6

17 *Yi yises hɨm me God hɨram mar ke
yi yewepwar yewis menmen mau kɨnan
yewet God em. Maain hɨr mɨt naniyep
hi hahi hemkre mamwen hɨram mɨre mɨt
neit tɨpar naam nerpaasem neiyɨm nenke
menmen. Hemkre mai mamwen hɨram
mamkepi yi eiyises God werek werek, te hi
han yaaik wɨsenuk.
18 *Menmen im mamnen te yi han yaaik
eitikewa eiyɨr ke hi han yaaik.

Pol ketpor ke Timoti

19 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas kakwisa
hi eriuwet Timoti kaknen kakɨr yi mɨt te
maain Timoti pɨke kaknen kakɨtpo hi ertei
yi yepu werek yises God, te hi han yaaik
eriuwi.
20 Hi ap mɨtɨk kei yaaik kɨpɨr ke Tim-
oti. Hɨrak kɨpra te hɨrak hanhan kakɨkaap
yi mɨt eiyu werek werek. Hɨrak kiutɨp
kerekek.
21 *Mɨt han hɨr enun han kitet hɨras.
Hɨr nɨnapen naanmɨpre menmen me Jisas
Krais mɨt nisesim.
22 Te yi yertei Timoti au. Hɨrak mɨtɨk
yaaik han kitet hɨrekes au han kitet yi mɨt.
Hɨrak kekepa hawɨr wewepyapɨr hɨm me
God kepɨr ke nɨkan kɨkaap haai kɨrak.
23 Maain hi ertei mekam mamnen hɨr
nerekyewem te hi hare esiuwe Timoti kak-
nen yi mɨt.
24 Hi han kitet Mɨtɨk Iuwe God kakɨkepa
hi eno witeik waswas te hi hetike Timoti
hawɨr waunen wauri.

Pol katɨp hɨm me Epafrodaitas

25 *Hi han kitet hi eriuwet Epafrodaitas
kaknen yi mɨt hɨrak kai yinak ki yi-
nak, hɨrak ketikewa hawɨr wɨrɨak men-
men miutɨp me God war ke mɨt ne ami
nɨrɨakem. Nɨpaa yi yeriuwetek kan kekepa
me menmen.
26 Hɨrak hanhan kakɨr yi mɨt kentar yi
yemtau hɨrak kɨnap te hɨrak kɨnapen yi
hanhanek hɨrak kɨnap.
27 Nɨpaa menep hɨrak kaa te God han
tewenɨnek kekepik hɨrak kaa au kepu.
Hɨrak han tewenɨnek kerekek au. Hɨrak
han tewenɨna ap kenipek kaa te menmen
im ap merewaank han kai, hi wen hau
hekre wɨnak enuk.
28 Te hi heriuwetek waswas kakno kakri
yi mɨt te yi eiyɨrek yi han yaaik eiriuwerek.
Yi han yaaik eiyu te hi han yaaik eriuwi.
29 *Hɨrak kakiun wit yi yayɨrek yi han
yaaik eiriuwe Mɨtɨk Iuwe hɨrak kewisɨk ap
kaa au. Mɨtɨk kar mɨtɨk ik ek yi han ekitet
hɨrak iuwe eiyɨntar
30 hɨrak ap hanhan hɨrak hɨrekes kaku
au. Hɨrak han kitet menmen me Krais,
hɨrak menep kaki, hɨrak kekrehɨr ki hɨrak
kekepa wɨsenum te hɨrak kɨnap.

3

Keimɨn kises hɨm me Jisas Krais hɨrak mɨtɨk yaaik

1 *Nai yinan hɨm im mɨkaru hi het-
piyem. Yi han yaaik eiyu eiriuwe Mɨtɨk
Iuwe. Menmen nɨpaa hi hewisiyem, in
ek hi hewisiyem heteipim. Hi ap hɨnapen
hewisɨm heteipim. Hi hewisɨm mamkepi
te yi eiyu werek werek.
2 *Yi naanmamre hɨras me mɨt ein hɨr
enun nɨre nepere me yaank, hɨr nanri han
ki te yi eiyises menmen me nɨpaa ein me
Moses. Yi naanmamre hɨras me mɨt in hɨr
natɨp yi eirekir yɨnk ki.
3 *Haiu mɨt in haiu keriyen mɨre mɨt
God kehimɨtenai haiu mɨt nɨrak mentar
haiu mewenɨpi God meriuwe Hɨmɨn Yaaik
kɨrak, haiu matɨp Krais Jisas hɨrak Yaaik
haiu misesik. Haiu ap han kitet haiu
merekir yɨnk kaiu hɨrak kakɨkepai haiu
mamɨt hɨmɨn yaaik haiu mamu mamtike
God taau.
4 *Hi hanhan te hi hises menmen me
mɨt hɨr nerekir yɨnk hi hisesim te hi au
hɨnapen. Mɨt han hɨr han kitet hɨr nerekir
yɨnk te menmen im mamkepi hɨr nanu
werek, hi hertei nɨpaa hi hinɨni me men-
men im.
5 *Nɨpaa hi hemkretuk hi hepu wɨ
hispɨnak wikak (8), mɨt nerekir yɨnk kai.
Miye wina hi mɨtɨk ke Isrel ke weiwɨk
me maam kai Bensamin. Hi Hibru hi ke
weiwɨk me Ebraham kerekek. Hi epei hises
hɨm me God werek werek hentar hi hises
hɨm me mɨt ne Farisi.
6 *Hi han kitet hi hɨrɨak menmen iuwe
me God te hi hewaank mɨt miyapɨr kerek
nises hɨm me Krais hɨr ne weiwɨk me God.
Mɨt kerek hɨr ninɨna natɨp hi hises hɨm
me Moses werek o au, hɨr natɨp hi yaaik,
menmen enum au.
7 *Nɨpaa hi han kitet hɨram menmen
iuwe te in ek hi han kitet hɨram men-
men weinɨm te hi hises Jisas Krais hɨrak
kakɨkepa hahu werek werek.
8 Hi han kitet menmen im nɨpaa hi his-
esim hɨram weinɨm keremem au. Men-
men yapɨrwe hi han kitetim hɨram weinɨm
mentar hi hertei hi hises Krais te men-
men mɨrak minɨn menmen yapɨrwe me
nɨpaa mamkaap mɨt nanu nantike God. Hi
epei heweikɨn sip ewet menmen yapɨrwe

* **2:18** Fl 3:1, 4:4 * **2:21** 2Ti 4:10 * **2:25** Fl 4:18 * **2:29** 1Ko 16:16, 18; 1Ti 5:17 * **3:1** Fl 4:4 * **3:2** Sam 22:16, 20; Rev 22:15 * **3:3** Ro 2:29 * **3:4** 2Ko 11:18, 21 * **3:5** Lu 1:59; Ro 11:1; 2Ko 11:22; Ap 23:6 * **3:6** Ap 8:3 * **3:7** Mt 13:44, 46

marim hi han kitet hɨram mɨre menmen
enum meit teipe wenut eim te hi ehises
Krais werek werek.
9 *In ek hi ap hɨrɨak menmen iuwe hises
menmen me hɨm me Moses werek werek
te God katɨp hi mɨtɨk yaaik au. God katɨp
hi yaaik hentar hi hemtau hɨm me Krais
hi mɨtɨk ke weiwɨk mɨrak. God kewetai
menmen yaaim mekre han kaiu kentar
haiu mises hɨm me Krais keremem.
10 *Hi hanhan menmen im. Hi hanhan
hertei Jisas Krais werek werek ketike men-
men iuwe mɨrak nɨpaa hɨrak ketɨwem wɨ
hɨrak kɨnaaiwɨr herwe hei hɨrak kekrit
kepu. Hi hanhan menmen nɨpaa menep
Krais hɨram mamiyep mamkaap han kai
kaki ke menmen enum me tɨ kakɨr ke wɨ
nɨpaa hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt.
11 *Hi hɨrɨak menmen im te maain, hi
hahi, hɨrak kakɨkoya hi pɨke ekrit ehu
ekiterek.

*Pol hanhan hɨrak kakre mɨtɨk yaaik
kakɨr ke Jisas*

12 *Hi ap hatɨp hi epei hises menmen
im me Krais werek werek o hi epei mɨtɨk
yaaik. Au, hi wen hisesim te hi har
ke Krais hentar hɨrak epei kehimɨtena hi
mɨtɨk kɨrak.
13-14 *Nai yinan hi ap han kitet hi epei
yaaik hepɨr ke hɨrak. Au, hi hɨrɨak men-
men im: Hi heweikɨn sip ewet menmen
me nɨpaa ein, h hɨre mɨtɨk kesiuknen resis
kakɨt menmen, hi hises menmen me God
iuwe te maain hi ehɨt menmen hɨrak ke-
himɨtan haiu mɨt em. Hɨram menmen im
em: God kenɨnau keriuwe menmen Krais
Jisas epei kɨrɨakem te hi ano ehu etikerek.
15 *Haiu mɨt haiu mɨre iuwe me menmen
me God haiu mau han kiutɨp me hɨm hi
epei etpiyem. Yi mɨt han ne yi mɨt ein yi
han kitet menmen ham te God kakteikni
hɨram enum yi ap eiyisesim au.
16 *Yi ap han ekitet menmen im yapɨrwe
emɨt! Menmen me God nɨpaa haiu mis-
esim, yi yetikewai haiu wen mamisesim
wɨsenum te haiu mamre yaain mamɨr ke
Krais.
17 *Nai yinan yi wen eiyises menmen hi
hɨrɨakem. Yi eiyɨhimɨtan mɨt hɨr nises
menmen nɨpaa yi yɨr haiu mɨt in haiu
misesim meteikniyem, te yi yises menmen
mɨr.
18 *Nɨpaa wɨ yapɨrwe hi hetpi te in ek
hi menep hi hɨkɨt hi hetpiyem heteipim.
Mɨt han nare nises Krais te hɨr neriuwe
menmen enum hɨr nɨrɨakem neteiknai hɨr
nisesik au, hɨr nemipɨn. Hɨr nɨre mɨt enun
nepan ne Krais.
19 *Mɨt narik nanɨwaank hɨras hɨr
nanɨno si takɨkneni nanɨntar hɨr nises
han ke yɨnk kɨr keremem, God au. Hɨr
han yaaik newepyapɨr menmen enum
hɨr nɨrɨakem menip mɨt hɨr yɨnk enuk
neriuwerem. Hɨr han kitet menmen me
tɨ keremem. Yi ap eiyises menmen mɨr au
emɨt!
20 *Haiu mɨt ne tɨ ik e au, haiu mɨt ne wit
ke God, haiu memerɨr Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas
Krais hɨrak kaknaaiwɨr wit ke God kaknen
kaktaihis.
21 *Hɨrak kaknen kaktaihis, hɨrak
kakɨkrehɨr yɨnk kaiu maain kaki, hɨrak
kaknipek kakweikɨnhis kakre yɨnk kɨrak
yaaik iuwe kakriuwe menmen iuwe
mɨrak hɨram werek te maminɨn menmen
yapɨrwe te hɨrak naanmamprewem.

4

*Yi mɨt han yaaik eiyu yi han kiutɨp eiyu
han ekitet menmen yaaim*

1 *Te nai yinan yi han tokik eiyu eiyɨntar
menmen hi epei hetpiyem. Hi han
tewenɨni hi hanhan pɨke enen eri, hi han
yaaik heriuwi hi ewenɨpi yi mɨt. Mɨt
han nanɨr menmen yi yɨrɨakem, hɨr natɨp
hɨram menmen yaaim hi heteikniyem.
2 Yuodia hi hetput hɨm manp. Sintiki
hi hetput hɨm manp. Yi miyapɨr wik yi
eikiyan eiyu han kiutɨp eiyises Mɨtɨk Iuwe
Krais.
3 *Hi hituthi ti mɨtɨk yaaik kerek nɨpaa
hetikewa wɨrɨak menmen miutɨp, ti akaap
miyapɨr wik en enu han kiutɨp nentar hɨr
nekiyan nekepa natɨp mɨt miyapɨr hɨm me
God, hɨr netike Klemen. Mɨt miyapɨr han
ne yi mɨt ein yi yetikeri yekepa te God hɨrak
kertei niuk mi mekre han kɨrak yi nɨkerek
nɨrak.
4 *Yi han yaaik eiyu eiriuwe Mɨtɨk Iuwe
Krais. Hi hetpiyem heteipim: Yi han yaaik
eiyu.
5 *Yi eiwis mɨt yapɨrwe hɨr enɨrtei yi mɨt
ap yises han ki ke menmen yapɨrwe au. Yi
yemtau hɨm me mɨt han yentar Mɨtɨk Iuwe
Krais kau menep, hɨrak kau ketikewi.
6 *Yi ap yɨnaain han kitet menmen
yapɨrwe au emɨt! Yi han yaaik eiriuwe God
yi eiyitɨwekhi me menmen yi yɨnaain han
kitetim,

* **3:9** Ro 3:21-22 * **3:10** Ro 6:3-5, 8:17; Ga 6:17 * **3:11** Ap 4:2; Rev 20:5-6 * **3:12** 1Ti 6:12, 19; Ap 9:5-6 * **3:13-14** 1Ko 9:24 * **3:15** 1Ko 2:6 * **3:16** Ga 6:16 * **3:17** 1Ko 4:16; 1Te 1:7; 1Pi 5:3 * **3:18** 1Ko 1:23; Ga 6:12 * **3:19** Ro 16:18, 8:5-6 * **3:20** Ef 2:6, 19 * **3:21** Ro 8:29; 1Ko 15:28, 43-53 * **4:1** 1Te 2:19-20 * **4:3** Sam 69:28; Lu 10:20; Rev 20:12 * **4:4** Fl 3:1 * **4:5** Hi 10:25, 37; Je 5:8-9 * **4:6** Mt 6:25-34; 1Pi 5:7; Kl 4:2 * **4:7** Ais 26:3; Jo 14:27; Kl 3:15

7 *te God kakɨkepi kakriuwe menmen
mɨrak haiu ap merteiyem hɨrak naanmam-
pri kaknipi yi mɨt yi han yaaik eiyu yi
han ekitet menmen werek werek eiyɨntar
menmen Krais epei kɨrɨakem.
8 *Hɨm im mɨkaru hi ehɨtpiyem. Yi
han ekitet yapɨrwe menmen hɨram ap me
memipɨn au hɨram yaaim, menmen mɨt
han kitet hɨram yaaim. Yi han ekitet
menmen hɨram menip God ketike mɨt hɨr
han yaaik, hɨram yaaim te hɨr mɨt hanhan
nanisesim. Mekam hɨram yaaim mɨre
menmen im yi han kitetim keremem.
9 *Menmen hi epei hetpiyem yi yɨra hi
hisesim, yi eiyisesim te God kerek hɨrak
kaknipi yi han yaaik eiyu, hɨrak kaku kak-
tikewi kakɨkre han ki.

Pol han yaaik keriuwe mɨt ne Filipai kentar hɨr newetɨwek menmen mekepik

10 Hi han yaaik iuwe heriuwe Mɨtɨk
Iuwe Krais hentar nɨpaa yi han tewenɨna
yekepa. Nepei ein ere in yi han tewenɨna
te yi ap yekepa au. In ek yi yekepa yeweto
menmen.
11 *Hi ap hetpiyem hentar hi ap hetenen
menmen au. Hi epei hertei mekam mam-
nen hi ap hanhan menmen emɨt. Hi ehu
han yaaik heriuwerem.
12 Hi hertei hepu har ke mɨtɨk ketenen
menmen aurek, hi hepu har ke mɨtɨk kete-
nen menmen yapɨrwe. Hi epei hertei
werek te wɨ mekam o wit mekam hi hau en,
hi nɨnpɨ meiyo o hi tu iuwe, hi han yaaik
ehu.
13 *Hi werek te hi hɨrɨak menmen
yapɨrwe hi epei hetpiyem heriuwe
menmen iuwe Krais kewetewem kewisɨm
mekre han kai.
14 Yi yerekyo yaaim yi yekepa yeweto
menmen yaaim me wɨ menmen enum epei
man mewa.
15 *Nɨpaa me wɨ hi hɨnaaiwɨr provins
Masedonia hewepyapɨr hɨm me God yi mɨt
ne wit Filipai keriyen yi yeweto menmen yi
yɨre mɨt nɨrak yinan newetɨwek menmen,
hɨrak kewetɨr menmen. Mɨt nerer wit wit
nekepa au. Yi keriyen.
16 Nɨpaa hi hepeit wit Tesalonaika yi
yekepa yeriuwet menmen yi pɨke yeri-
uwetem yeteipim yekepa.
17 Hi ap hanhan menmen me yi mɨt
yeriuwetewem au. Hi hanhan God kak-
weti menmen yaaim mentar menmen yi
yerekyewem.
18 *Hi epei heit menmen yapɨrwe minɨn
menmen hi hanhanem. Epafrodaitas
ketenɨnem yi yeriuwetek hɨrak kan
kewetewem. Menmen im yi yewetewem
hɨram yaaim menip God hɨrak han yaaik
keriuwi.
19 God kerek epei keriuwet Jisas hɨrak
kan kekepai haiu mɨt, hɨrak ketenen men-
men yapɨrwe, hɨrak kakwetai menmen
haiu metenenim au hɨrak naanmamprai te
haiu mamu werek werek.
20 Hi hanhan God kerek hɨrak Haai kaiu,
mɨt hɨr nanwenɨpi niuk mɨrak, hɨrak yaaik
tipmain enum eik.

Pol katɨp hɨm kike mɨkaru

21 Hi hetike nai yinan in haiu matɨp yi
naiu yinan en yises Krais Jisas niutɨp niutɨp
haiu metpi yi yaain.
22 *Mɨt yapɨrwe in nises Krais Jisas hɨr
netpi yi yaain. Mɨt han nises Krais kerek
nɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe Sisa, hɨr
netpi hɨm iuwe nar ik: “Yi yaain.”
23 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais kerek
kakrekyi yi eikiyan eiyu werek werek,
hɨrak kaku kakɨkre han ki kaku kakɨt.

Mepɨr keremem

* **4:8** Ro 12:17 * **4:9** Ro 16:20; 1Ko 14:33; 1Te 5:23 * **4:11** 1Ti 6:6 * **4:13** 2Ko 12:10; 2Ti 4:17 * **4:15** 2Ko 11:9 * **4:18** Fl 2:25; Esi 20:41; Ef 5:2 * **4:22** Fl 1:13

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Kolosi
Menmen me tɨwei ik

Pol kitehi God katɨp hɨrak yaaik kentar mɨt ne Kolosi *1:1-14*
Krais hɨrak kɨre mekak te hɨrak kɨrɨak mekam *1:15–2:19*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim *2:20–4:6*
Pol katɨp mɨt ne Kolosi hɨm gude mɨkaru *4:7-18*

1 *Hi Pol hi hɨre aposel ke Krais Jisas. Nɨpaa God hanhan kewisa hi hɨre mɨtɨk aposel, te hɨrak kehimɨtena hi hɨrɨak menmen mɨrak. Hi hetike kaiu yinak Timoti

2 *hawɨr mɨtɨkɨt wik wewis tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God yeit wit Kolosi. Yi nawɨr yinan yaain, yi yises Krais werek werek. Hi hanhan God Haai kakrekyi menmen yaaim yi eiyu werek werek.

Pol katɨp God hɨrak yaaik kentar mɨt miyapɨr ne Kolosi nises hɨm me Krais

3 *Hekrit hekrit hawɨr witehi God hawɨr watɨp God hɨrak yaaik kentar yi mɨt yisesik. God kerekek hɨrak Haai ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais.

4 *Hawɨr han yaaik weriuwe God watɨp hɨrak yaaik wentar hawɨr wemtau mɨt natɨp yi yemtau hɨm me Krais Jisas yi yisesim werek werek. Te yi hanhan yeriuwe mɨt miyapɨr han kerek hɨr nises hɨm me God, yi yekepi.

5-6 *Yi yemtau hɨm me Krais yi yisesim werek werek, yi hanhan yeriuwe mɨt miyapɨr han yentar nɨpaa wɨ yi yinɨn yemtau hɨm me God, hɨram hɨm yaaim metpi me menmen God kakrekyiyem yi yisesim. Yi yisesim yemerɨr menmen God kakwetiyem mamɨt wit kɨrak. Hɨm im yaaim me God wen mepno meprer wit wit mɨrɨak mɨt miyapɨr hɨr nemtewem hɨr nɨre yaain. Hɨram mepno mekepi mar ke nɨpaa hɨm im minɨn men yi mɨt miyapɨr. Nɨpaa yi yinɨn yemtau menmen yaaim God epei kerekyei haiu mɨt em, te in ek yi yertei hɨram hɨm yaaim. Yi yerteiyem yentar

7 *Ipafras epei ken ketpiyem, te yi yerteiyem. Hɨrak mɨtɨk kaiu yaaik kɨrɨak menmen me Krais. Hɨrak ketikewawɨr haiu mɨrɨak menmen miutɨp, hɨrak kekepawɨr katɨp mɨt hɨm me Krais.

8 Hɨrak kan ketpawɨr God Hɨmɨn Yaaik kekepi yi hanhan yeriuwe mɨt miyapɨr kerek hɨr nises hɨm me God

Pol kitehi God hɨrak kakɨkaap mɨt miyapɨr neit Kolosi

9 *Me wɨ hawɨr winɨn wemtau yi yises hɨm mɨrak, hawɨr witehi God me yi mɨt miyapɨr yentar menmen hawɨr epei wemtau yi yisesim. Hawɨr witehi God hɨrak kakɨkepi yi mɨt miyapɨr te yi eiyɨrtei menmen werek hɨrak hanhan yi yayisesim. God Hɨmɨn Yaaik kakɨkepi yi mɨt miyapɨr han ki te yi ap yepɨtari me menmen mɨrak werek werek au.

10 *Yi eiyɨrtei menmen mɨrak werek werek, te yi yayises menmen God hɨrak hanhan yi yayisesim, te hɨrak han yaaik kakriuweri. Yi yairɨak menmen yaaim heriyai heriyai, han ki kakɨrtei menmen me God iuwe.

11 *God hɨrak Iuwe te kakrɨak menmen yapɨrwe. Hawɨr witɨwekhi hɨrak kakweti pɨnam miutɨp me menmen mɨrak iuwe hɨram mamkepi yi mɨt miyapɨr, te yi han tokik eiyu me menmen enum yapɨrwe mamnen.

12 *Yi han yaaik eiyu eitɨp Haai kaiu God hɨrak yaaik. Hɨrak kerekek kerekyi mɨt miyapɨr yi yɨre yaain, te yi yayɨt menmen hɨrak kehimɨteni kakwetiyem. Hɨrak kakweti yi mɨt yaitike haiu mɨt miyapɨr yapɨrwe rem mamɨt wit kɨrak yaaik menmen enum mekrerem au.

13 *Haiu mamtɨp God hɨrak yaaik kentar hɨrak kekepai haiu mɨnaaiwɨr menmen enum hɨram mɨre wɨtaan toto hɨram minɨn han kaiu, hɨrak keriyei haiu men mises Nɨkan kɨrak kerek hɨrak God hanhan keriuwerek iuwe, hɨrak Nɨkan naanmɨprai.

14 *Nɨkan ke God kerekek hɨrak kekepai kaktaihis keriuwe hemkre mɨrak nɨpaa mewen, te hɨrak kesak menmen enum mekre han kaiu keriuwerem.

Krais hɨrak Mɨtɨk Iuwe hɨrak kɨrɨak menmen kekepai

15 *Krais hɨrak kɨre God kerek haiu mɨt miyapɨr ap te mamɨrek taau. Hɨrak kerekek Iuwe kinɨn menmen yapɨrwe God kɨrɨakem.

16 *Hɨrak Krais kinɨn menmen yapɨrwe kentar hɨrak hɨrekes kɨrɨak menmen mau nepni, menmen mau tɨ. Hɨrak kɨrɨak menmen haiu mɨrem metike menmen haiu ap te mamɨrem au. Im hɨram mɨt ensel o tɨpir o menmeiyam. God hɨrak kenip Krais hɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe, te menmen

* **1:1** Ef 1:1 * **1:2** Ro 1:7 * **1:3** Ef 1:16; 1Te 1:2 * **1:4** 1Pi 1:4; Ef 1:13, 15 * **1:5-6** Ro 1:13; 1Ti 3:16 * **1:7** Kl 4:12; Fm 23 * **1:9** Ef 1:9, 16-17; Fl 1:9 * **1:10** Fl 1:27; Ef 2:10 * **1:11** Ef 1:19, 3:16 * **1:12** Ef 1:11, 18 * **1:13** Lu 22:53; Ef 2:2 * **1:14** Ef 1:6-7 * **1:15** Jo 1:18; 2Ko 4:4; Hi 1:3 * **1:16** Jo 1:3, 10

yapɨrwe kerek mau tɨ o mau nepni, hɨram me Krais.

17 *Nɨpaa menmen ap mepu wen au, hɨrak Krais kepu. Te hɨrak naanmɨre menmen yapɨrwe hɨram mepu werek werek menterik.

18 *Hɨrak kɨre paan ke haiu mɨt miyapɨr kerek mises hɨm me God, haiu mɨre yɨnk kɨrak. Hɨrak kerekek hɨrak haai ke menmen God kɨrɨakem me haiu mɨt miyapɨr haiu mises hɨm mɨrak. God hɨrak kɨkɨak Krais kerek nɨpaa kaa, hɨrak kekrit kinɨn kau te hɨrak kakinɨn naanmampre menmen yapɨrwe.

19 *Hɨm im yaaim mentar God hanhan menmen yapɨrwe me Hɨmɨn Kɨrak kaku kakɨkre Nɨkan kɨrak hɨmɨn kɨrak.

20 *God hanhan menmen yapɨrwe hɨram mɨre enun nepan, hɨram meweikɨn mamtikerek mamu han kiutɨp, menmen mau tɨ, menmen mau nepni. Hɨrak kɨrɨakem kinɨn menmen enum keriuwe hemkre me Krais hɨram mewen mentar nu tentarakɨt.

21 *Nɨpaa yi mɨt yɨnapen God, te yi ap yisesik au. Yi yɨrɨak menmen enum. Yi yɨre mɨt enun nepan ne God.

22 *Te Krais epei kaa kau nu tentarakɨt. Mar im God in ek hɨrak kerekyei haiu mɨt metikerek mau han kiutɨp. Krais kerekyei haiu mɨt em keriuwe yɨnk kɨrak me wɨ nɨpaa hɨrak kaa, te hɨrak kerekyei haiu mɨt yaain haiu merp ninaan me God, God han kitet han kaiu hɨrak yaaik ap menmen enum mewik au. Mɨt ap te nansiuwe hɨm mei enum au.

23 *Yi wen han tokik eiyu eiyises hɨm yaaim me Krais kerek kaa kekepai haiu mɨt, yi ap eiwis menmen enum mamri han ki yi eiweikɨn sip eiwet menmen God katɨp kakwetaiyem, te yi eire mɨt yaain. Hɨm im yi yisesim hɨram hɨm yaaim nɨpaa haiu mɨt metpiyem. Hi pol hi hɨre mɨtɨk God kehimɨtena hi hɨrɨak menmen mɨrak hi hen hatɨp mɨt miyapɨr yapɨrwe nerer wit wit hɨm yaaim yi yisesim.

Pol kɨkaap mɨt miyapɨr ne Kolosi

24 *Hi han yaaik mɨt newaank yɨnk kai, te hi ekepi heriuwerem, mar ke in ek hɨr nerewaank. Hi hekrehɨr ke Krais, mɨt nerewaank, te hi hatɨp mɨt hɨm mɨrak mamno heriyai heriyai mamkaap yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God, yi yɨre yɨnk ke Krais.

25 *Nɨpaa God kehimɨtena hi hatɨp mɨt hɨm mɨrak yaaim, te hi hekepi yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God, har ke wok mɨt nɨkaap mɨt han.

26 *Nɨpaa God kepakɨn hɨm im me wɨ yapɨrwe ap kewepyapɨrem au. Te in ek hɨrak kewepyapɨrem katɨp haiu mɨt miyapɨr kerek haiu misesik hɨrak ketpaiyem.

27 *Hɨrak hanhan kakteiknai haiu mɨt miyapɨr nɨrak, haiu mamɨrtei hɨm mɨrak im hɨram yaaim iuwe mamkaap mɨt ne Isrel nantike mɨt miyapɨr ap ne weiwɨk me Isrel. Hɨm im hɨram matɨp mar ik: Krais kau ketikewi yi eimeriyɨwek hɨrak kakweti menmen yaaim me God.

28 *Te haiu mɨt aposel mepno mɨt miyapɨr nerer wit wit han kitet werek werek hɨm haiu metpor me Krais. Haiu metpor hɨm manp hɨr enweikɨn sip enwet menmen enum me tɨpir, haiu meteiknor hɨm yaaim me Krais. Haiu mɨrɨak menmen im, te haiu mamnip mɨt miyapɨr hɨr nanises hɨm me Krais werek werek.

29 *Hi hɨrɨak menmen im wɨsenum, te hɨr nanises hɨm me Krais werek werek. Krais hɨrak kari han kai wɨsenum te hi hɨrɨak menmen im.

2

Mɨt ne Kolosi enweikɨn sip enwet hɨm enum me nemipɨn

1 Hi hanhan yi eiyɨrtei menmen im. Hi han kiteti yapɨrwe. Hi hɨrɨak menmen yapɨrwe hɨkaap yi mɨt miyapɨr yeriuwerem yeit wit Kolosi yetike mɨt miyapɨr han neit wit Leodisia, hɨr netike mɨt miyapɨr nau provins menep kerek nɨpaa hɨr nɨra ninaan mai au.

2 *Hi hɨrɨak menmen im, te han ki hɨrak kaku werek yi hanhan yeriuwehan, yi han ekitet menmen werek, te yi eiyises God werek werek. Hi hanhan yi eiyɨrtei menmen nɨpaa God kɨsawɨnek. Krais hɨrak hɨrekes kɨre menmen nɨpaa God kɨsawɨnek.

3 *Hɨrak kerekek kekre han kɨrak kertei menmen yapɨrwe hɨram mamkepai, te haiu mertei menmen me God werek werek, te haiu emises han kɨrak me menmen hɨrak hanhan haiu emisesim.

4 *Hi hetpi menmen im me Krais, te mɨt han ap nanri han ki nanriuwe hɨm mɨr ham me nemitetpɨn.

* **1:17** Jo 1:1, 8:58 * **1:18** Ef 1:22-23; Ap 26:23; Rev 1:5 * **1:19** Jo 1:16; Kl 2:9 * **1:20** Ef 1:7, 10; 2:13, 16; 1Jo 2:2; Ro 5:1 * **1:21** Ro 5:10; Ef 2:12, 4:18 * **1:22** Ef 2:14-16, 5:27 * **1:23** Ef 3:17; Hi 3:14; Mk 16:15; 1Ti 3:16 * **1:24** Ef 3:13 * **1:25** Ef 3:2, 7-8 * **1:26** Ro 16:25-26; Ef 3:3-5, 9-10 * **1:27** Ef 1:18; 1Ti 1:1 * **1:28** Ef 4:13 * **1:29** Ef 3:7, 20; Fl 4:13 * **2:2** Ef 3:4, 18; Kl 1:26 * **2:3** Ais 45:3; 1Ko 1:24, 30; Ef 3:19 * **2:4** Ro 16:18; Ef 5:6; Kl 2:8 * **2:5** 1Ko 5:3

5 *Hi ap hepu hetikewi au, te hi hekre
han kai hi han kitet har ke hi hau hetikewi.
Hi han kitet har ke hi hau hetikewi, te hi
han yaaik hɨr menmen yi yɨrɨakem yɨpɨran
yises han kiutɨp, hɨram yaaim yi yises hɨm
me Krais werek werek.

Haiu emtike Krais emu han kiutɨp te haiu ap mamises menmen enum memitetpɨn

6 Yar ke nɨpaa yi yemtau hɨm me Krais yi
yisesik, te in ek yi eitikerek eiyu han kiutɨp.
7 *Yi eitikerek eiyu han kiutɨp eiyɨr ke
nu nekenpɨ ken tɨ kari tɨpar mamkaap nu
kaku. Yi han ki eiyu tokik eiyisesik werek
werek eiyɨr ke teinɨk mɨtɨk ketenen wɨnak.
Yi wen eiyises hɨm yaaim me Krais nɨpaa
haiu metpiyem, yi han yaaik eiriuwe God
eiyu eiyɨntar menmen hɨrak kerekyiyem.
8 *Yi naanempre hɨras. Yi ap eiwis
mɨt han hɨr nanɨnen nanɨtpi hɨm weinɨ
keremem mɨt han kitetim nanri han ki
hɨr nanɨr ke tɨrpe kari han ke sak, hɨr
nanmitipɨn nanriuwerem au emɨt! Mɨt
nar ik natɨp me menmen me maamrer o
menmen enum me tɨpir me tɨ o me nepni.
Hɨr ap natɨp menmen me Krais au.
9 *Yi ap eiyises hɨm mɨr enum eiyɨntar
Krais hɨrak kɨre God, menmen mɨrak
yapɨrwe mau han ke Krais hɨrekes. Men-
men im meteiknai God hɨrak kɨre mekak.
10 *Yi yeit menmen im yapɨrwe me God
yentar yi yetike Krais yau han kiutɨp. Hɨrak
Mɨtɨk Iuwe kinɨn mɨt ensel o tɨpir o herwe
metike menmen yapɨrwe.
11 *Mɨt nerekir yɨnk ki au, hɨram men-
men weinɨm. Yi yetike Krais yau niutɨp,
yi yeweikɨn sip yewet menmen enum yi
yisesik, hɨram mar ke hɨrak kerekir yɨnk ki.
12 *Nɨpaa wɨ kerek mɨt nɨkɨri neriuwe
tɨpar, menmen im hɨram mar ke yi yetike
Krais yaa hɨr mɨt newisi. Hɨr pɨke nekekyi
yekre tɨpar yerp, hɨram mar ke God
kerek nɨpaa kɨkɨak Krais keriuwe menmen
mɨrak iuwe, hɨrak kɨkɨan yi mɨt yetikeret
yentar yi han kitet hɨrak kɨrɨakem.
13 *Nɨpaa yi ap yises hɨm lo me God
yɨrɨak menmen enum yi yises han ki, te
menmen im merekyi yi yɨre mɨt enun hɨr
epei naa me menmen me God. Te God
epei kɨkɨan yi mɨt yi yekrit yetike Krais
yau yentar hɨrak epei kesak menmen enum
mekre han ki.
14 *God epei kesak menmen enum mekre
han kaiu. Mau tɨwei nɨpaa Moses kewisɨm,
hɨram matɨp haiu mɨt enun, te haiu mami.
Hɨrak God epei keit hɨm im matɨp haiu
enun, hɨram maa wɨ nɨpaa mɨt newenkek
Jisas kau nu tentarakɨt hɨrak kaa. Hɨm im
hɨram maa metikerek.
15 *God hɨrak kinɨn herwe o tɨpir,
menmen iuwe keriuwe menmen Krais
hɨrak kɨrɨakem kau nu tentarakɨt. Hɨrak
kinɨnem keteikɨn mɨt miyapɨr hɨrak Iuwe,
hɨram au menmen weinɨm.

Haiu maa metike Krais

16 *Hɨm mau tɨwei matɨp haiu mɨt enun
te haiu mami, hɨram epei au mesi. Te yi
ap eiyɨmtau hɨm me mɨt han hɨr neni me
menmen o tɨpar yi yayɨm o me wɨ holide
yi ap eiyisesim eiwenɨpi God eiriuwerem o
wɨ me wenke kaa keit pɨke kewep kan te yi
eiwenɨpi God me wɨ im, o me wɨ Sabat o
menmen mar im au emɨt!
17 *Menmen im hɨram mɨre piksa kere-
mem kerek nɨpaa meteikɨn maamrer naiu
menmen maain Krais hɨrak kakrɨakem. In
ek Krais epei kan kɨrɨakem, te menmen me
nɨpaa ein hɨram weinɨm mamɨt.
18 Yi ap te eiyɨmtau hɨm me mɨt han
nanrekyi enum nantɨp yi ap ne weiwɨk me
God yentar yi ap yewenɨpi niuk me mɨt
ensel. Menmen im au emɨt! Hɨr natɨp
hɨr nepei nɨtyak menmen im me ensel te
hɨr nertei haiu mɨt yapɨrwe emwenɨpi niuk
mɨr. Hɨr natɨp hɨr enun weinɨn newenɨpi
ensel, hɨr natɨp hɨr iuwe, te hɨr mɨt enun
paan tokik nises han kɨr weinɨm.
19 *Mɨt nar ik hɨr ap netike Krais nau
niutɨp au nentar Krais hɨrak kɨre paan
naanmɨpre haiu mɨt kerek haiu mɨre yɨnk,
haiu mau niutɨp. Paan hɨrak kɨkaap
yɨnk ketike hemik, nekeni, naan, hɨram
mɨniuham hɨram mamre iuwe mamɨntar
God kewetai menmen mɨrak iuwe.
20 *Yi mɨt miyapɨr yi yaa yetike Krais, te
hɨrak kekepi yi yɨnaaiwɨr menmen enum
me tɨ. Te yi ap eiyises menmen mɨt ne tɨ
hɨr han kitet hɨr nanisesim, te God kaktɨp
yi yaain. Te yi yenmak te yi wen yises men-
men mɨt ne tɨ hɨr nisesim a? Yi yenmak te
yi yises hɨm lo me mɨt hɨram matɨp mar ik:
21 **"Yi ap eitenen menmen ham ham, o
yi ap eiyɨnte nin menmen im eiyɨm, o yi ap
eitɨwem eiyɨm einewem au emɨt!"
22 **Hɨm im mɨt keriyen hɨr netpim.
Hɨram ap meke God man au. Hɨr
mɨt keriyen newetaiyem, te haiu ap
mamɨsinehanem au emɨt! Haiu emɨm
keremem.
23 Hɨm im hɨram mari han kaiu haiu
han kitet hɨram yaaim mamkepai haiu
mewenɨpi niuk me ensel, haiu mewenɨn

* **2:7** Ef 3:17, 2:20-22 * **2:8** Kl 2:4 * **2:9** Jo 1:14, 16 * **2:10** Ef 1:21-22 * **2:11** Ro 2:29 * **2:12** Ro 6:4; Ef 1:19-20; Kl 3:1 * **2:13** Ef 2:1, 4-5 * **2:14** Ef 2:14-16; 1Pi 2:24 * **2:15** Kl 1:13 * **2:16** Ro 14:1-12 * **2:17** Hi 8:5, 10:1 * **2:19** Ef 2:21, 4:15-16 * **2:20** Ga 4:3-5, 9 * **2:21** 1Ti 4:3 * **2:21** Ef 6:4 * **2:22** Ais 29:13; Mt 15:9 * **2:22** Ef 6:5-8

han kaiu me menmen haiu mewet yɨnk kaiu em, haiu mewaank yɨnk kaiu. Te menmen im ap mamkepai haiu mɨt te haiu maminɨn menmen enum mekre han kaiu taau!

3

God kɨkɨan yi mɨt miyapɨr yetike Krais yi yau

1 *Nɨpaa God kɨkɨak Krais kerek kekrehɨr ke haiu mɨt hɨrak kaa. Menmen im hɨram mar ke God kɨkɨan yi mɨt miyapɨr yi yetike Krais yau niutɨp. Te yi hanhan eiyises menmen me wit ke God kerek Krais kau menep his yaaim me God kerek mɨt iuwe newi, hɨrak naanmɨpre menmen.

2 *Yi han ekitet me menmen mepu wit kɨrak, ap menmen mau tɨ ik au emɨt!

3 *Yi han ekitet me menmen mepu wit kɨrak Heven eiyɨntar yi epei yaa me menmen enum me nɨpaa yi yisesim. Te God kɨkan yi mɨt miyapɨr yetike Krais, yi yɨre niutɨp, God naanmɨpre menmen im.

4 *Krais hɨrak kenipai haiu metikerek haiu mau niutɨp. Maain hɨrak pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes, haiu mamtikerek mamu mamɨt menmen yaaim me God.

Yi epei yeit hɨmɨn yaaik, te yi eiyises menmen yaaim

5 *Yi epei yeit hɨmɨn yaaik, te yi yewenɨn han ki me menmen enum yi hanhanem, hɨram enum me tɨ ik e. Hi hetpi me menmen mar im. Menmen me yi mɨt yetike miyapɨr yi yariyanhis yewenɨnem, o mɨt netike mɨt han neyawan, o yi hanhan yeriuwe menmen enum o yi hemkre menepam me menmen, hɨram menmen enum mar ke yi yeweikɨn sip yewet God. Hɨram mekrehɨr ke God.

6 *Maain God kakɨwaank mɨt miyapɨr kerek ap nises hɨm mɨrak kakɨntar hɨr nɨrɨak menmen enum hi epei hetpiyem im e.

7 Nɨpaa yi mɨt miyapɨr yi yises han ki enuk kar ik te yi yɨrɨak menmen enum yar ke mɨt miyapɨr kerek maain God kakɨwaanki.

8 *Te in ek yi eiweikɨn sip eiwet menmen yapɨrwe mar im. Yi ap han enuk eiriuwehan au, yi ap einehan eiwepnakan au, yi ap einehan eitike miye haai o mɨt han yi eitɨpan enum enum me yi yewɨr paan yewepik o yenke yehes yeriyaak, o menmen enum mar im au emɨt!

9-10 **Yi ap eiwisesanek me menmen yi yetpim au emɨt, eiyɨntar yi epei yeweikɨn sip yewet menmen enum me nɨpaa yi yɨrɨakem wɨ kerek yi ap yises God au. In ek, yi yɨre mɨt han yaain. God kerekyi yi mɨt han yeweikɨn yɨre yaain. Hekrit hekrit hɨrak keweikɨn han ki yi yɨre mɨt yaain, yi yayu yayɨr ke God, te yi yerteiyek werek werek.

11 *Me menmen yaaim im God kerekyeiyem hɨram menmen weinɨm, te mɨt hɨr ne weiwɨk me Isrel kerek nerekir yɨnk kɨr, o mɨt ne Grik hɨr ap nerekir yɨnk kɨr, o mɨt hɨr nen skul o au, o mɨt hɨr netenen pewek mei yapɨrwe, o hɨr mɨt ap netenen menmen auri. Hɨram menmen weinɨm. Menmen hɨram iuwe hɨram menmen im. Krais kerekek hɨrak Iuwe, hɨrak kau kekre han ke yi mɨt miyapɨr yapɨrwe kerek yi yises hɨm mɨrak.

Yi mɨt miyapɨr yi eiyises menmen yaaim me hanhan yeriuwehan

12 *God epei kehimɨteni yi mɨt miyapɨr nɨrak, hɨrak hanhan keriuweri iuwe. Te yi hanhan eiriuwe mɨt miyapɨr han yi eirekyor menmen yaaim. Yi ap han kitet yi yɨre mɨt iuwe au. Yi yɨrɨak mɨt menmen yaaim eitpor hɨm main main. Yi eiwis mɨt han hɨr nanises han kɨr me menmen te yi eiwenɨn han ki ap han enuk eiriuweri.

13 *Mɨtɨk hak kekre nɨmɨn ke yi mɨt hɨrak mɨtɨk hak kerekyɨwek enum ap kertei hɨram enum, mɨtɨk hak eik katɨp, "Hɨram menmen weinɨm. Maain hɨrak kakɨrtei." Krais epei kesak menmen enum haiu mɨrɨakem, katɨp hɨram nepei au, te haiu emises menmen mɨrak hɨrak kɨrɨakem. Menmen mɨt han nerekyeiyem, haiu mamɨsak menmen enum hɨr nerekyeiyem haiu ap han kitetim au. Haiu mamtɨp hɨram nepei au mesi.

14 *Menmen ham im hɨram minɨn. Yi hanhan yeriuwehan. Menmen im hɨram mɨre let mɨtɨk kakɨr kau tu keiyɨk kɨwarm laplap mɨrak hitokim (o tokim). Menmen me yi hanhan yeriuwehan hɨram mɨre let, hɨram mamkaap mɨt miyapɨr nau han kiutɨp werek werek.

15 *Krais epei kenipai haiu mekiyan mau meit, te haiu emwis menmen im. Hɨram naanmamrai me menmen yapɨrwe haiu mɨrɨakem. Nɨpaa God kari han ki yi yayu yaire yɨnk miutɨp, yi yayɨt menmen me Krais hɨram mamkaap han ki kaku werek werek. Te yi han yaaik eiyu eiyɨnterim.

---

* **3:1** Kl 2:12; Mk 12:36, 16:19; Ef 1:20 * **3:2** Mt 6:33 * **3:3** Ro 6:2; 2Ko 5:14 * **3:4** Fl 1:21; 1Ko 15:43; 1Jo 3:2 * **3:5** Ro 6:6, 11, 8:13; Ef 4:19, 5:3-5 * **3:6** Ef 5:6 * **3:8** Ef 4:25-31, 5:4 * **3:9-10** Ef 4:22, 25 * **3:9-10** Ef 4:24 * **3:11** Ga 3:28 * **3:12** 1Pi 2:9; Ef 4:2, 32 * **3:13** Ef 4:32, 5:2 * **3:14** Ro 13:8-10; 1Ko 13:13; Ef 4:3 * **3:15** Ef 4:4; Fl 4:7; 1Ko 12:13, 27 * **3:16** Ef 5:19

16 *Hɨm me Krais hɨram mamu mamɨkre
han ki iuwe hɨram naanmamri, te hɨram
mamkepi yi mɨt me wɨ yi yaikapan yeri-
uwe menmen me God yi yaitɨp mɨt han
em werek werek, o yi eiwɨrnak eiyɨkteni
me menmen. Yi han yaaik yeriuwe God
eitpɨwek hɨrak yaaik, te yi eiyine henye
me tɨwei Sam, o yi eiyine henye ham eiyɨt
wɨnak ke God, yi eiyine henye te hɨram
mamkaap han ki kaku tokik.
17 *Menmen ham yapɨrwe yi yɨrɨakem o
yi yetpim, yi yekrehɨr ke Mɨtɨk Iuwe Jisas yi
yɨrɨakem. Yi eitɨp God hɨrak yaaik eiyɨntar
menmen yaaim Krais hɨrak kerekyiyem.

Hɨm me mɨt miyapɨr hɨr neitan, hɨm me nɨkerek nɨr

18 *Yi miyapɨr kerek epei yeit mɨkaan ni,
yi eiyɨmtau hɨm mɨr. Menmen im hɨram
yaaim mentar yi yises hɨm me Mɨtɨk Iuwe
Krais.
19 *Yi mɨkaan nɨr, yi hanhan eiriuwe
miyapɨr ni. Yi ap eirekyor enum eiyɨtpor
menmen hɨm tokik tokik eiriuwerem au
emɨt!
20 *Nɨkerek yi eiyises hɨm me miye haai
ni eiyɨntar menmen im hɨram menip Mɨtɨk
Iuwe God hɨrak han yaaik keriuwi.
21 Yi haairer yi ap eine nɨkerek ni
eiyɨtpor enum enum eiri han kɨr ere hɨr
nine han enuk nemtaantɨwo nau neit au
emɨt!

Hɨm me mɨt iuwe netike wok mɨt nɨr

22 Yi mɨt kerek yɨrɨak menmen me mɨt
iuwe, yi yɨrɨak menmen yaaim keremem
wɨ kerek hɨr nerp menep naanmɨpri yi
yɨrɨakem, te hɨr nantɨp yi yaain au emɨt!
Hekrit hekrit yi eirɨakem yaaim eiyɨntar yi
yɨrɨakem me mɨt kerek naanmɨpri keriyen
au. Yi yɨrɨakem eiyɨntar yi yɨnapen einip
Mɨtɨk Iuwe God hɨrak yɨnk enuk kakriuwi.
23 Menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem, yi han-
han yɨrɨakem. Menmen yi yɨrɨakem,
hɨram ap me mɨt keriyen au. Hɨram me
God.
24 Yi eirɨak menmen yaaim eiyɨntar yi
yertei maain God kakweti menmen. Yi
eiyɨt menmen kerek hɨrak ketenenim. Yi
han ekitet menmen im. Mɨtɨk Iuwe Krais
hɨrak kinɨn naanmɨpri yi yɨrɨak menmen
mɨrak keremem.
25 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr nɨrɨak enum,
maain God kakrekyor menmen enum
kakɨnterim. Hɨrak han kitet haiu mɨt
yapɨrwe haiu mɨpɨran.

4

1 *Yi mɨt iuwe, yi yɨrɨak menmen
yaaim me mɨt kerek nerekyi menmen
eiyɨntar yi yertei Mɨtɨk Iuwe ki Krais, hɨrak
naanmɨpri hɨrak kepu wit kɨrak hɨrak kɨri.

Hɨm me mɨt nitehi God menmen, hɨr nɨrɨak menmen yaaim

2 *Hekrit hekrit yi wen eiyitehi God men-
men. Yi yɨrɨakem yi han ekitet menmen
werek werek yi yaitɨp God hɨrak yaaik.
3 *Yewaai meruri yi yitehi God me men-
men, yi eiyitɨwekhi me haiu mɨt in. Yi
eiyitɨwekhi te hɨrak kakɨkepai kakwisai
haiu mamwepyapɨr hɨm me Krais nɨpaa
God kɨsawɨnem. Hi heit wɨnak enuk ke
gavman hentar hi hatɨp mɨt hɨm mɨrak.
4 *Yi eiyitehi God hɨrak kakɨkepa hi
tewen hatɨp mɨt hɨm me God werek werek
har ke nɨpaa God kehimɨtena hi hatɨp mɨt
em.
5 *Yi ap eiwis wɨ miutɨp mamno te yi ap
eirɨak menmen yaaim. Haiu ap te mamu
tɨ ik me wɨ yapɨrwe au, te yi han ekitet
werek menmen yi eirɨakem mau nɨmɨn ke
mɨt miyapɨr hɨr ap nises hɨm me God.
6 *Menmen yapɨrwe yi yayɨtpim hɨram
yaaim mamkaap mɨt mamɨr ke menmen
sol mewim yi yaam, te menmen mɨt hɨr
nanitihi yi mɨt em, yi eiyɨrtei werek me
menmen eiwenhi eiyɨtpor menmen.

Pol keriuwet Tikikas ketike Onisimas tatnen Kolosi

7 *Hi eriuwet Tikikas kaknen yi mɨt
kakɨtpi yi mɨt me menmen hi hɨrɨakem.
Hɨrak kaiu yaaik, te hi hanhan heriuwerek.
Hɨrak mɨtɨk yaaik kekepa keriuwe men-
men, hɨrak ketikewa hawɨr wɨrɨak men-
men me Mɨtɨk Iuwe Krais.
8 *Hi eriuwetek kaknen yi mɨt te hɨrak
kakɨtpi menmen im. Hɨrak kakɨtpi men-
men me haiu mɨt, te hɨrak kakrekyi yi han
yaaik eiyu.
9 *Hi heriuwet Onisimas ketikerek ten yi
mɨt en. Onisimas hɨrak kaiu yinak yaaik,
hɨrak mɨtɨk ke yi mɨt en. Maain hɨrakɨt
tatiun ein epei au, hɨrakɨt tatɨtpi menmen
yapɨrwe epei man haiu mɨt in.

Pol kesiuwe hɨm yaaim men mɨt ne Kolosi

10 *Aristakas, kerek ketikewa hawɨr
wekre wɨnak enuk ke gavman, hɨrak ketike
Mak hɨrakɨt tesiuwe hɨm tetpi yi yaain. Yi
yertei Mak hɨrak wekne ke Banabas, nɨpaa
hi hetpi hɨrak kaknen yi naanmamrɨwek.

* **3:17** 1Ko 10:31; Ef 5:20 * **3:18** Ef 5:22 * **3:19** Ef 5:25 * **3:20** Ef 6:1 * **3:25** Ro 2:11 * **4:1** Lev 25:43, 53; Ef 6:9 * **4:2** Ef 6:18; Fl 4:6 * **4:3** Ro 15:30; Ef 6:19; 1Ko 16:9 * **4:4** Ef 6:20 * **4:5** Ef 5:15-16; 1Te 4:11-12 * **4:6** Ef 4:29; 1Pi 3:15 * **4:7** Ef 6:21 * **4:8** Ef 6:22 * **4:9** Fm 10-12 * **4:10** Ap 12:12, 13:13, 19:29; Fm 24

11 Josua kerek niuk mɨrak ham Jastas,
hɨrak kesiuwe hɨm ketpi yi yaain. Mɨtɨkɨt
wikak it hɨrakɨt keretet, te weiwɨk me Isrel
hɨrakɨt tises hɨm me Krais, hɨrakɨt tekepa
haiu mɨrɨak menmen me God hɨrakɨt
tenipa hi han yaaik.
12 *Epafras keswi hɨm ketpi yi yaain.
Hɨrak mɨtɨk ke wit ki Kolosi, hɨrak kɨrɨak
menmen me Krais Jisas. Hekrit hekrit
hɨrak kitehi God iuwe me yi mɨt, te yi
han tokik eiyu me menmen me God, te yi
eiyɨrtei werek werek menmen God hanhan
yi eiyisesim.
13 Hi hertei menmen im, te hi hetpiyem.
Hɨrak kitehi God yapɨrwe me yi mɨt yetike
mɨt han ne wit Leodisia netike mɨt ne wit
Hirapolis.
14 *Luk hɨrak dokta kaiu yaaik, hɨrak
ketike Dimas hɨrakɨt teswi hɨm tetpi yi
yaain.
15 Yi eikrehɨr kai yi eisiuwe hɨm eitɨp mɨt
naiu yinan neit wit Leodisia hɨr yaain. Hɨr
netike mɨte Nimpa wetike mɨt miyapɨr han
hɨr nererik neit wɨnak kɨre hɨr newenɨpi
niuk me God.
16 Yi nepei yekine tɨwei ik epei au, yi
eisiuwerek ekno mɨt miyapɨr ne God neit
Leodisia te hɨr nanrerik nanɨt wɨnak ke
God ein nankinaak. Hɨr nanɨswi tɨwei kɨr
hi hewisiyek, te yi eikinaak yayɨt wit ki.
17 *Yi eitɨp Akipas hɨrak kakrɨak men-
men Mɨtɨk Iuwe God kehimɨtanɨwekem ere
epei au mamɨsi.
18 *Hi Pol heriuwe his mai hi hewisi hɨm
mai kike im pɨnam hetpi yi yaain. Yi ap han
kaa hi hepu hekre wɨnak enuk ke gavman.
Hi hanhan God kakrekyi menmen yaaim.

Mepɨr keremem

* **4:12** Kl 1:7 * **4:14** 2Ti 4:10-11; Fm 24 * **4:17** Fm 2 * **4:18** 1Ko 16:21

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Tesalonaika - 1 Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp mɨt ne Tesalonaika gude *1:1*
Pol kewepyapɨr menmen mau han kɨrak *1:2–3:13*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr nanisesim *4:1-12*
Pol katɨp mɨt hɨm me Jisas pɨke kaknen *4:13–5:11*
Pol katɨp mɨt ne Tesalonaika menmen hɨr enisesim *5:12-22*
Pol katɨp mɨt hɨm mɨkaru *5:23-28*

1 *Hi Pol hetike Silvenes, Timoti, haiu
mewis tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr ne
weiwɨk me God yeit wit Tesalonaika. Yi
ne God Haai ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais.
Haiu hanhan God Haai ketike Mɨtɨk Iuwe
Jisas Krais han yaaik kɨrakɨt hɨrak kaku
kaktikewi yi eiyu werek werek.

Pol han yaaik mɨt ne Tesalonaika nises God werek werek

2 *Hekrit hekrit haiu mitehi God haiu
metpɨwek haiu han yaaik meriuwerek
mentar yi mɨt.

3 *Hekrit hekrit haiu metpɨwek hɨrak
yaaik kentar menmen yaaim yi yɨrɨakem
yentar yi yises hɨm mɨrak, yi han
tewenɨnek, yi yɨrɨak menmen iuwe, yi han
tokik yepu yemerɨr Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais
pɨke kaknen.

4 Naiu yinan, God hanhani, te haiu mɨt
mertei hɨrak kehimɨteni yi nɨrak.

5 *Haiu mertei menmen im mentar yi
ap yemtau hɨm me Krais haiu metpiyem
weinɨm au. God Hɨmɨn Yaaik kerekir han
ki keriuwe hɨm mɨrak te yi yertei hɨm
mɨrak yaaim. Yi yertei menmen nɨpaa haiu
mɨrɨakem mamkepi yi eiyu werek.

6 *Yi yeit hɨm me God yisesim te mɨt
neriwaank. Te yi ap han enuk au. God
Hɨmɨn Yaaik kɨkɨak han ki te yi han yaaik
yepu. Yi epei yɨrɨak menmen yi yɨr
haiumɨt mɨrɨakem metike menmen Mɨtɨk
Iuwe hɨrak kɨriakem.

7 *Mar im yi yeteikɨn mɨt ne provins
Masedonia ketike provins Akaia kerek
nises hɨm me God, yi yeteiknor menmen
yaaim maain hɨr enisesim.

8 *Hɨm me God kerek yi yatɨp mɨt em
hɨram men heriyai heriyai mar ke mɨt
hɨr newɨr tukɨn kerer wit wit. Hɨm men
provins Masedonia ketike provins Akaia
keremem au. Hɨm epei men merer wit wit
te mɨt nemtau yi yises hɨm me God. Te haiu
ap metporem au. Hɨr hɨras nemtewem.

9 *Mɨt nerer wit wit hɨr hɨras natɨp me
menmen mekrit nɨmɨn ke yi mɨt nɨpaa
haiu mepu metikewi, yi yeweikɨn sip yewet
tɨpir, yi yises God kiutɨpen kerekek kepu
tipmain tipmain enum eik. Ninaan me tɨpir
kerek mɨt natɨn mai teinɨk hɨram menmen
weinɨm.

10 *Hɨr natɨp yi yemerɨr Nɨkan kɨrak
kaknen kaknaaiwɨr wit Heven, hɨrak niuk
mɨrak Jisas kerek nɨpaa kaa keit. Te
God kɨkɨak hɨrak kepu kekepai naanmɨprai
mamnopɨn mamkeipɨn menmen enum
God kakrɨak mɨt em kakɨntar hɨr nɨrɨak
menmen enum.

2

Menmen Pol kɨrɨakem keit wit Tesalonaika

1 *Nai yinan, yi hɨras yertei nɨpaa haiu
man metpi hɨm me God, hɨram ap man
weinɨm au.

2 *Yi yertei nɨpaa haiu mepu wit Filipai
mɨt newep nerekyei enum nereiwaank. Te
God kekepai haiu ap mɨnaain mɨt enun
nepan naiu en. Au, haiu man metpi hɨm
yaaim me God.

3 Haiu metpi menmen im, haiu memi-
tipɨn au. Haiu metpi hɨm metari au. Haiu
metpi hɨm werek werek. Haiu han kitet
haiu metpiyem te haiu mamri menmen mi
au, o haiu mises menmen enum, o haiu
memitipɨn meriuwerem au.

4 *Nɨpaa God skelim han kaiu epei au,
hɨrak katɨp hɨram werek te haiu matɨp mɨt
hɨm mɨrak. God kertei han kaiu te haiu
matɨp mɨt hɨm mɨrak haiu mɨrɨak God han
yaaik meriuwai kerekek. Mɨt au.

5 *Yi yertei nɨpaa me wɨ haiu mepu
metikewi, hekrit hekrit haiu metpi hɨm
haiu ap mari han ki ke menmen miutɨp
au. Haiu ap mɨrɨak menmen im me God
memitipɨn te haiu mamri menmen mi au.
God kertei haiu matɨp werek.

6 *Haiu ap mɨrɨak menmen im te haiu
mamɨt niuk iuwe me yi mɨt o mɨt han
au. Krais keriuwetai haiu mɨt haiu aposel
nɨrak, te haiu hanhan mitihi yi yaitɨp
haiu mɨt iuwe, hɨram yaaim. Te haiu au
mɨnapen.

7 Nɨpaa haiu mepu metikewi haiu
naanmɨpri mar ke mɨte hɨre naanmɨpre
nɨkerek nɨre. Haiu mitihi me menmen au.

---

* **1:1** Ap 17:1-10; 2Te 1:1 * **1:2** Fl 1:3-4; Kl 1:3; 2Te 1:11 * **1:3** 1Ko 13:13; Kl 1:4-6 * **1:5** 1Ko 2:4-5; 4:20 * **1:6** 1Ko 4:16; 2Te 3:9; Ap 17:5-9 * **1:7** 1Pi 5:3 * **1:8** Ro 1:8 * **1:9** Ap 14:15 * **1:10** Ta 2:13; Ap 17:31; 1Te 5:9 * **2:1** 1Te 1:5, 9 * **2:2** Ap 16:19-24, 17:1-9 * **2:4** 1Ti 1:11; Ga 1:10; Jer 11:20 * **2:5** Ap 20:33; 2Pi 2:3; Ro 1:9; 1Te 2:10 * **2:6** Jo 5:41, 44

8 Haiu hanhani haiu meweti hɨm me God
keremem au. Nɨpaa haiu hanhan mamkepi
iuwe, te haiu han yaaik mami mamkepi te
yi eiyises God werek werek.
9 *Nai yinan, yi epei yertei haiu metpi
hɨm me God keremem. Haiu mɨrɨak men-
men iuwe wanewik wɨtaan me wɨ yapɨrwe
te haiu mamri menmen mi mamɨm au.
10 Yi yetike God yi yertei menmen haiu
mɨrɨakem me yi mɨt kerek yises hɨm
me God. Haiu mɨrɨak menmen yaaim
kerek God han yaaik keriuwerem kere-
mem. Menmen enum au.
11 *Haiu mɨre haai katɨp nɨkerek nɨrak
menmen, haiu metpi hɨm manp, haiu
mekepi yi han yaaik yepu, haiu metpi hɨm
iuwe,
12 *te hekrit hekrit yi eiyises God werek
werek. Hɨrak kehimɨteni yi yayu yaitik-
erek hɨrak naanmamri yi yayɨt menmen
yaaim mɨrak.

Mɨt ne Tesalonaika han tokik nepu me menmen enum mewaanki

13 *Hekrit hekrit haiu mitehi God
metpɨwek haiu han yaaik meriuwerek me
menmen ham im. Nɨpaa haiu metpi hɨm
me God, yi han kitet hɨram hɨm me mɨt
keremem au. Yi han kitet hɨram hɨm me
God. Hɨm im hɨram mɨrɨak menmen iuwe
mekre han ki te yi yises hɨm mɨrak.
14 *Yi mɨt yi epei yar ke mɨt ne weiwɨk
me God neit provins Judia kerek nises Jisas
Krais. Ni yinan ein hɨr mɨt ne weiwɨk
mɨr Isrel hɨr nerekyor enum nar ke mɨt ne
weiwɨk mi in hɨr nerekyi enum yentar yi
yises hɨm me Krais.
15 *Nɨpaa maamrer ne mɨt ne Isrel nenep
mɨt profet kerek newepyapɨr hɨm me God
natɨp mɨt em. Te in ek hɨr epei nenep Mɨtɨk
Iuwe Jisas. Hɨr in ek nerekyei menmen
enum hɨr nɨrɨak God han enuk keriuweri.
Hɨr nɨrɨak mɨt yapɨrwe enum nentar men-
men im.
16 *Hɨr newenai haiu matɨp mɨt nerer
wit wit nɨrapɨt tɨ me Isrel hɨm me Krais,
te hɨr neweikɨn sip newet menmen enum
God kakɨkepi. Nɨpaa ere in hɨr mɨt enun
nɨrɨak enum im. Te menmen iuwe enum
God kakrɨakem epei mamnen.

Pol hanhan pɨke kaknen kakɨr mɨt ne Tesalonaika

17 *Nai yinan, mɨt ne Isrel nepɨrai haiu
men mɨnaiwɨri me wɨ mei kike. Au, han
kaiu wen kau ketikewi. Haiu mar ke
nɨkerek nau weinɨn miye haai au. Haiu
hanhan mamɨr ninaan mi, haiu han kitet
mamɨrkeik te haiu mamnen mamri.
18 Hi Pol hɨrekes hi hanhan anen ari yi
yapɨrwe. Taau, hekrit hekrit Seten hɨrak
kerekir yayiwe kaiu.
19 *Maain Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas pɨke
kaknen kaktaihis, haiu mamtikerek mamu.
Maain me wɨ im haiu mamtɨp mekam?
Kenmak te haiu han yaaik mamu? Haiu
han yaaik menteri yi mɨt keriyen.
20 Yi mɨt hɨras keriyen, yi yɨre niuk maiu
iuwe. Yi yɨrɨak han kaiu yaaik iuwe.

3

Pol keriuwet Timoti kaknen kakɨkepi han tokik nanu

1 *Te haiu ap wen memerɨr wɨ meiyam
au. Haiu han kitet hɨrak yaaik te hawɨr
wiketeret wau wit Atens,
2 *hawɨr weriuwet Timoti kan kɨri. Hɨrak
kaiu yinak ketikawɨr mɨrɨak menmen me
God, hɨrak katɨp mɨt hɨm yaaim me Krais.
Hawɨr wauriuwetek kaknen kakɨkepi yi
han tokik eiyu eiyises menmen me God.
3 *Te yi mɨt eiweikɨn sip eiwet hɨm me
God eiyɨntar menmen enum im au. Yi hɨras
yertei God kehimɨteni me menmen enum
im.
4 *Nɨpaa haiu mepu metikewi, haiu
metpi hɨr mɨt nanrekyei enum nanɨntar
haiu mises hɨm me Krais. Menmen im epei
man mar ke nɨpaa haiu metpiyem.
5 *Te hi ap wen hemerɨr wɨ meiyam au.
Hi heriuwet Timoti hɨrak ken kakɨrtei yi
wen yises hɨm me God werek werek o au.
Hi hɨnaain Seten kakri han ki, te menmen
haiu mɨrɨakem hɨram mamre weinɨm.

Timoti pɨke kan Pol ketpɨwek mɨt ne Tesalonaika nises God werek

6 *In ek Timoti kinaiwɨri hɨrak epei kan
in ketpawɨr hɨm yaaim im. Hɨrak katɨp yi
wen yises hɨm me God, yi hanhan mɨt han.
Yi wen hanhanai haiu mɨt in, yi hanhan
yairai yayɨr ke haiu hanhan mamri.
7 *Haiu mepu han yaaik mentar yi mɨt
wen yises hɨm me God. Mɨt nerekyei men-
men enum, haiu ap han enuk au. Menmen
haiu memtewem me yi mɨt mekepai haiu
han yaaik mepu.
8 Yi wen eiyises hɨm me God eiyu han
tokik, te haiu mamu werek werek.
9 Haiu matɨp God mekam te haiu
meteiknɨwek haiu han yaaik wɨsenuk
meriuwerek mentar hɨrak kɨkaap yi mɨt?
Taauye!

* **2:9** Ap 20:34; 1Ko 4:12 * **2:11** Ap 20:31 * **2:12** Fl 1:27; 1Pi 5:10 * **2:13** 1Te 1:2; 2Te 2:13; Ga 1:11-12 * **2:14** Ap 17:5 * **2:15** Ap 2:23, 7:52 * **2:16** Mt 23:32-33 * **2:17** 1Te 3:10 * **2:19** Fl 2:15-16, 4:1; 2Te 1:4 * **3:1** Ap 17:15 * **3:2** Ap 16:1-3 * **3:3** Ef 3:13; 2Ti 3:12 * **3:4** Ap 14:22 * **3:5** Fl 2:16 * **3:6** Ap 18:5 * **3:7** 2Te 1:4

10 Hekrit hekrit haiu mitehi God haiu
mamri mamkepi werek iuwe yayɨt men-
men me God.

Pol kitehi God kakɨkepi nanɨno nanɨr mɨt ne Tesalonaika

11 *Haiu hanhan God Haai kaiu kaktike
Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas hɨrekses tatkepai
haiu mamno mamri.
12 Haiu hanhan Mɨtɨk Iuwe kaknipi yi
han tewenɨn ni yinan wɨsenum ere yi
hanhan mɨt yapɨrwe yayɨr ke haiu mɨt
hanhani.
13 *Haiu hanhan God kakrɨak menmen
im, hɨrak kaknip han ki tokik. Te maain
Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas pɨke kaknen kaktike
mɨt nɨrak yaain hɨrak kehimɨteni hɨr nɨrak,
yi eiyu werek werek han ki yaaik prar prar
yayɨt ninaan me God Haai kaiu.

4

Menmen God hanhan haiu mamrɨakem

1 *Naiu yinan in ek hi hewisi hɨm ham.
Nɨpaa haiu metpi meteikni markeik te yi
eiyises God te yi eirekyɨwek han yaaik
keriuwi. Haiu mertei yi yɨrɨakem, te haiu
mekrehɨr ke Jisas, haiu metpi hɨm manp te
yi eirɨakem wɨsenum.
2 Yi yertei hɨm nɨpaa haiu metpiyem
mekrehɨr ke Jisas.
3 *Menmen im God hanhan yi eiyisesim.
Yi eiyu han yaaik prar prar, yi yisesan
yɨrɨran au emɨt!
4-5 **Yi mɨt yapɨrwe niutɨp niutɨp yi wen
eiyɨrtei eiyɨt mɨyapɨr ni hɨras yayɨr ke
mɨt ap nertei God hɨr nisɨsan nɨrɨran. Te
yi eiyisesim au emɨt! Yi yayɨt miyapɨr
eiyises menmen yaaim God han yaaik
kakɨriuwerem.
6 *Yi ap eirɨak ni yinan menmen enum
eiri miyapɨr nɨr eiriyanhis eiwenɨnem au
emɨt. Yi ap eirɨak menmen enum mar
im mentar nɨpaa haiu metpi Mɨtɨk Iuwe
kaknep mɨt nar ik.
7 *Nɨpaa God kehimɨtenai haiu mɨrɨran
o mɨrɨak menmen enum au. Hɨrak ke-
himɨtenei haiu mamises menmen yaaim, te
haiu mamu han yaaik prar prar.
8 *Keimɨn keweikɨn sip kewet hɨm im
hɨrak keweikɨn sip kewet mɨt keriyen au.
Hɨrak keweikɨn sip kewet God kerek kewe-
tai Hɨmɨn kɨrak Yaaik te haiu emu han
yaaik prar prar.
9 *Hi ap ewisi hɨm mei mamno yi mɨt me
yi hanhan yeriuwe ni yinan au. Yi epei
yertei yisesim. God epei keteikni yi hanhan
yeriuwe ni yinan.
10 *Yi wen hanhan ni yinan nerer wit wit
neit provins Masedonia, te haiu metpi hɨm
manp yi naiu yinan, yi hanhani yapɨrwe.
11 *Yi hanhan eiyu werek werek, yi
eiyises menmen mi keremem. Yi eiyu yain
yain au emɨt! Yi eirɨak menmen mi mar ke
nɨpaa haiu metpi,
12 *te mɨt kerek ap nises God hɨr han
kitet yi yaain. Yi eirɨakem te ni yinan ap te
naanmamri me menmen yi yayɨm au emɨt!

Maain Mɨtɨk Iuwe pɨke kaknen kakɨkɨan mɨt epei naa

13 *Nai yinan, haiu mɨnapen yi mɨt
yepɨtari me ni yinan hɨr epei naa. Haiu
mɨnapen yi han enuk me hɨr mɨt kerek epei
naa yar ke mɨt hɨr ap nises God hɨr han
enuk au. Hɨr ap han kitet God kakɨkɨan mɨt
epei naa.
14 *Haiu ap hanhan yi han enuk eiyɨntar
menmen im. Haiu han kitet Jisas epei kaa
pɨke kekrit, te nɨpaa mɨt nises hɨm mɨrak,
hɨr naa, maain God kakɨkɨan mɨt in hɨr
nantikerek pɨke nanɨnen.
15 *Haiu matɨp mɨt menmen Mɨtɨk Iuwe
ketpeiyem. Maain hɨrak pɨke kaknen, mɨt
kerek nises hɨm mɨrak hɨr wen nepu, hɨr
ap naninɨn mɨt nɨpaa naa au.
16 *Maain Mɨtɨk Iuwe kaktɨp hɨm manp,
mɨtɨk ensel hak iuwe ke God kaknap
kaknɨne, hɨram heurek me God mamtɨp.
Me wɨ im, Mɨtɨk Iuwe Krais kakɨkiuwe wit
ke God kaknen, mɨt nises Krais hɨr apei
naa, hɨr naninɨn nanɨkrit nanu.
17 *Epei au, mɨt kerek wen nepu nises
Krais hɨr nanɨniu nanɨno nantikeri nan-
rerik naniun Mɨtɨk Iuwe nanɨt nepni (o
nepneyi). Te haiu yapɨrwe mamu mamtik-
erek tipmain tipmain enum eik.
18 Te yi mɨt eirɨak mɨt han yaaik eiriuwe
hɨm im yaaim.

5

Haiu naanmamre hɨras mamɨmerɨr Jisas pɨke kaknen

1 *Naiu yinan, haiu ap te mamwisi me wɨ
o tito Mɨtɨk Iuwe kaknen au.
2 *Yi mɨt hɨras yertei werek me wɨ Mɨtɨk
Iuwe kaknen hɨrak kakɨr ke mɨtɨk enuk
kekintɨp menmen kepakɨnem ke wɨtaan.

* **3:11** 2Te 2:16 * **3:13** Fl 1:10; 2Te 1:7, 10 * **4:1** 2Te 3:6 * **4:3** 1Te 5:23; Hi 10:10; 1Pi 1:16 * **4:4-5** 1Ko 6:13, 15 * **4:4-5** Sam 79:6 * **4:6** Sam 94:1 * **4:7** 2Te 2:13-14; 1Pi 1:15-16 * **4:8** Lu 10:16; Esi 36:27, 37:14; 2Ko 1:22 * **4:9** Jo 13:34 * **4:10** 2Te 3:4 * **4:11** Ef 4:28; 2Te 3:8, 12 * **4:12** 1Ko 5:12-13; Kl 4:5 * **4:13** Ef 2:12 * **4:14** Ro 14:9; 1Ko 15:3-4, 12 * **4:15** 1Ko 15:51 * **4:16** 1Te 1:10; 2Te 1:7; 1Ko 15:52 * **4:17** Jo 12:26 * **5:1** Mt 24:36 * **5:2** Mt 24:42-44; 2Pi 3:10; Rev 3:3 * **5:3** Esi 13:10; Mt 24:39; Lu 21:34-35; Jo 16:21-22

3 *Me wɨ mɨt natɨp hɨr nepu werek werek
menmen enum au, te menmen mamnɨp
mamɨwaanki mamɨr ke mɨte waswas hɨre
wauteiknen wawine nɨkan. Hɨr nanrɨr
nankeipɨn menmen im au nanɨr ke mɨte
weteiknen hɨre ap wawine nɨkan au.
4 Te yi naiu yinan, yi ap yar ke mɨt
ap nises God te wɨ mɨrak eim mamiwep
mamɨr ke mɨtɨk enuk kekintɨp menmen
kaknep mɨt au.
5 *Yi mɨt yapɨrwe yar ke nɨkerek ne God,
yi yises hɨm mɨrak. Yi mɨt ne Seten au. Yi
ap yises hɨm mɨrak.
6 Te haiu mepu mar ke mɨt han ap nises
hɨm me God au. Haiu mepu werek werek
naanmɨpre hɨras mises hɨm me God.
7 Mɨt hɨr ap nises God hɨr nar ke mɨt
nɨwaai ne wɨtaan, hɨr nɨre mɨt ne wɨtaan
naam tɨpar si enum netaritari menmen.
8 *Te haiu au. Haiu mɨt mises God, haiu
emu emɨr ke mɨt nau wepni (o yanm) te
haiu emu emɨr ke hɨrak. Haiu emises
hɨm me God, haiu hanhan meriuwe mɨt.
Menmen im mamkepai mamɨr ke mɨt
neremɨme nopen mɨwapɨn yɨnk kɨr. Haiu
emu emɨmerɨr God maain kaknen kak-
taihis kakɨkepai ere werek. Menmen im
me haiu emɨmerɨr God hɨram mamkepai
mamɨr ke hat o wa hesnu mɨwapɨn paan
ke mɨt, te hɨr netike mɨt han nanɨnepan.
9 *God epei kehimɨtenai hɨrak han enuk
keriuwai te hɨrak kakraiwaank au. Hɨrak
kehimɨtenai maain hɨrak kaknen kaktaihis
kakɨkepai kakriuwe Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas
Krais.
10 *Nɨpaa hɨrak kaa kakɨkepai, te haiu
mepu, o haiu epei maa, maain haiu mamu
mamtikerek.
11 *Te yi yaitɨp hɨras hɨm manp eikaap
hɨras mamɨr ke in ek yi epei yɨrɨakem.

Pol katɨp hɨm ham yinam

12 *Nai yinan, haiu metpi hɨm iuwe. Yi
eiyɨmtau hɨm yaikaap mɨt kerek Mɨtɨk
Iuwe kehimɨteni hɨr nɨrɨak menmen
nekepi. Hɨr naanmɨpri netpi menmen me
God.
13 Yi han kitet mɨt in hɨr yaain, yi hanhani
yentar menmen hɨr nɨrɨakem. Yi eitike ni
yinan yi eikiyan eiyu eiyɨt.
14 *Nai yinan, haiu metpi hɨm iuwe, yi
eitɨp mɨt nau yain yain nɨrɨak enum, yi
eitpor hɨm manp te hɨr nanrɨakem epei au
emɨt! Yi eikaap mɨt hɨr nɨnaain menmen
te hɨr han yaaik nanu. Mɨt kerek hɨr han
enuk, yi eiwetɨr hɨpɨn. Yi ap han enuk
eiriuwe mɨt au. Yi eitpor hɨm yaaim main
main.
15 *Yi naanempre hɨras te yi niutɨp niutɨp
ap eirɨak mɨt menmen enum emrer me
menmen enum hɨr nerekyiyem. Au, Yi
eiyises menmen yaaim eirɨakem me mɨt
nar ik, me yi mɨt hɨras yetike mɨt yapɨrwe
nerer wit wit.
16-17 **Hekrit hekrit yi han yaaik eiyu.
Hekrit hekrit yi eiyitehi God menmen.
18 *Yi eitɨp God hɨrak yaaik me menmen
yapɨrwe mamnen. Yi eirɨak menmen mar
im eiwis Krais Jisas kakɨkepi yi eirɨakem, te
God han yaaik kakirwi.
19 *Yi ap eiwenɨn menmen God Hɨmɨn
Yaaik hanhan kakrɨakem au emɨt!
20 *Yi ap yɨnan yipɨr yewɨrek eiwet mɨt
kerek newepyapɨr hɨm God Hɨmɨn Yaaik
ketporem au emɨt!
21 *Yi eiyinɨn han ekitet menmen mɨt
netpiyem hɨram me God o au. Menmen mɨt
netpiyem yi eitenen menmen yaaim.
22 *Te yi einaain menmen yapɨrwe hɨram
enum.
23 *Hi hanhan God hɨrekes kerekek hɨrak
Haai ke han yaaik hɨrak kakɨkepi yi eiyis-
esik, te yi han ki, hɨmɨn ki, yɨnk ki hɨram
mamu werek werek ere Mɨtɨk Iuwe Jisas
Krais hɨrak pɨke kaknen.
24 *God kerek nɨpaa kehimɨteni yi nɨrak,
hɨrak ap kakweikɨn han au. Hɨrak kakɨkepi
te yi eire yaain.
25-26 **Naiu yinan, yi eiyitehi God hɨrak
kakɨkepai. Yi eiyɨwo ni yinan ein eiyɨtpor
hɨr yaain.
27 Hi hetpi hɨm manp hekrehɨr ke Mɨtɨk
Iuwe, yi eikine tɨwei ik ekno ninaan me ni
yinan yapɨrwe ein.
28 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais
han yaaik kɨrak kaku kaktikewi.

Mepɨr keremem

---

* **5:5** Ro 13:12; Ef 5:9 * **5:8** Ef 6:14, 17 * **5:9** 1Te 1:10; 2Te 2:14 * **5:10** Ro 14:8-9; 1Te 4:14 * **5:11** Ju 20
* **5:12** 1Ko 16:18; 1Ti 5:17 * **5:14** 2Te 3:6, 11, 15 * **5:15** Pro 20:22; Ro 12:17; 1Pi 3:9 * **5:16-17** Fl 4:4 * **5:16-17**
Lu 18:1; Kl 4:2 * **5:18** Ef 5:20 * **5:19** Ef 4:30 * **5:20** 1Ko 14:1, 39 * **5:21** 1Jo 4:1 * **5:22** Jop 1:1, 8, 2:3
* **5:23** Ro 15:33; 2Te 3:16 * **5:24** 1Ko 1:9; 2Te 3:3 * **5:25-26** Kl 4:3; 2Te 3:1 * **5:25-26** Ro 16:16

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨt Ne Wit Tesalonaika - 2 Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp mɨt ne Tesalonaika gude *1:1-2*
Maain God kakɨkepai hɨrak skelim mɨt kerek nerekyei menmen enum *1:3-10*
Pol kitehi God kakɨkaap mɨt ne Tesalonaika *1:11-12*
Hɨm me mɨtɨk enuk kekrehɨr ke God *2:1-12*
God kehimɨtenai haiu mɨt nɨrak *2:13-17*
Menmen mɨt ne weiwɨk me God hɨr enisesim *3:1-15*
Po katɨp mɨt ne Tesalonaika hɨm mɨkaru *3:16-18*

1 *Hi Pol hetike Silvenes, Timoti, haiu mewis tɨwei im men yi mɨt ne weiwɨk me God yeit wit Tesalonaika. Yi ne God Haai kaiu ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais.

2 *Haiu hanhan God Haai kaiu ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais han yaaik kɨrakɨt hɨrak kaku kaktikewi yi eiyu werek werek.

Pol kitehi God katɨp hɨrak yaaik

3 *Naiu yinan, hekrit hekrit haiu mitehi God haiu metpɨwek haiu han yaaik meriuwerek mentar yi mɨt in. Menmen im yaaim mentar yi mɨt yises God wɨsenum, yi niutɨp niutɨp hanhanan wɨsenum.

4 *Te haiu hɨras mewenɨpi niuk mi haiu mewepyapɨrem men mɨt ne weiwɨk me God nerer wit wit. Haiu metpor menmen mɨt nerekyiyem enum. Menmen merekyi han enuk au. Yi yises God, te yi eiyu werek werek.

Maain God han kitet menmen haiu mɨt mɨrɨakem

5 *Yi yau werek werek me menmen mɨt nerekyi enum meteiknai menmen im. God kewis mɨt hɨr ninɨni naanmɨpri hɨr nerekyi enum nentar yi yɨrɨak menmen mɨrak. Maain hɨrak kakteikɨn mɨt yapɨrwe werek werek hɨr enun, hɨrak kakre yaaik, te yi eiyu eitikerek hɨrak naanmɨpri.

6 *Maain God kakrɨak menmen yaaim. Hɨrak kakɨwaank mɨt nɨpaa nerekyi enum nentar in ek hɨr neriwaank.

7 *Maain God han kitet werek, te menmen enum mamrekyi yetikewai han enuk, hɨram mamnaaiwɨrai haiu mamu werek werek. Menmen im yapɨrwe mamnaiwɨrai me maain Mɨtɨk Iuwe Jisas kaktike mɨt nɨrak ensel nanɨnaiwɨr wit ke God, hɨr nanɨnen nanwepaypɨr hɨras nanɨkre si merhɨhe.

8 *Hɨrak kakrɨak enum kakɨwaank mɨt kerek nɨnapen nanɨrtei God, o mɨt han kerek nɨnapen nises menmen Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais ketpeiyem.

9 *Mɨt nar ik hɨr nanɨt menmen enum mar im. Mɨtɨk Iuwe kakɨpɨri nanɨno nanɨnaaiwɨr ninaan mɨrak metike menmen mɨrak iuwe merhɨhe, hɨr nanɨwaank nanɨt tipmain tipmain enum eik.

10 *Maain menmen im mamnen me wɨ eim Krais hɨrak kaknen, te hɨrak kakɨt niuk iuwe me mɨt kerek nisesik. Hɨr nantike haiu mɨt haiu emwenɨpi niuk mɨrak. Te haiu mɨt miyapɨr kerek haiu misesik, haiu yapɨrwe han yaaik mamriuwerek. Yi mɨ yi eitikeri eirɨak menmen im me wɨ eim eiyɨntar haiu merp nɨmɨn ne yi mɨt haiu metpi hɨm me God, te yi yises hɨm im yaaim.

Pol kitehi God kakɨkaap mɨt ne Tesalonaika han tokik nanu

11 *Haiu han kitet menmen im te hekrit hekrit haiu mitehi God hɨrak kakɨkepi kakrekyi yi yaain te yi eirɨak menmen yaaim hɨrak kehimɨteni yi eirɨakem. Haiu hanhan hɨrak kakɨkepi yi eiyises menmen yapɨrwe yi hanhan eirɨakem meriuwe menmen mɨrak iuwe hɨrak kewetiyem.

12 *Mar im mɨt hɨr nantɨp Mɨtɨk Iuwe Jisas hɨrak yaaik kakɨntar menmen yaaim hɨrak kerekyiyem kekre han ki, hɨrak kaktɨp yi yaain kakɨnterim. Menmen im mamnen mamɨntar God kaiu kaktike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais hanhanai tatkepai.

2

Hɨm me mɨtɨk enuk kakɨkrehɨr ke God

1 *Naiu yinan, in ek haiu hanhan metpi me Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais pɨke kaknen, hɨrak kaktaihis kakɨriyei haiu mamno mamtikerek mamkiyan mamu.

2 Haiu mitihi yi ap yɨnaain yekre han ki waswas yentar yi yemtau Mɨtɨk Iuwe epei kan. Mɨtɨk hak ketpiyem, o mɨtɨk hak kewepyapɨr menmen hɨrak han kitet God Hɨmɨn Yaaik ketpɨwekem, o mɨtɨk kewis tɨwei kekinaam katɨp haiu mewisiyem. Menmen im au emɨt.

3 *Yi ap eiwis mɨt hɨr nanwisesiyek nanriuwe hɨm o tɨwei o menmen meiyam mɨt natɨp haiu metpiyem au emɨt! Mɨtɨk Iuwe ap kaknen ere mɨt nerer wit wit hɨr nanɨnɨn nanweikɨn sip nanwet God em, mɨtɨk enuk kises menmen enum keremem

* **1:1** 1Te 1:1 * **1:2** Ro 1:7 * **1:3** 1Te 1:2-3; 2Te 2:13 * **1:4** 2Ko 7:4; 1Te 2:19; Rev 1:9 * **1:5** Fl 1:28 * **1:6** Ro 12:19; Rev 18:6-7 * **1:7** Mt 25:31; 1Te 3:13, 4:16 * **1:8** Sam 79:6; Ais 66:15; Jer 10:25; Ro 2:8; 1Pi 4:17 * **1:9** Ais 2:10, 19, 21 * **1:10** Kl 3:4; 1Te 3:13 * **1:11** Kl 1:9; 1Te 1:2-3 * **1:12** Ais 24:15; Mal 1:11 * **2:1** 1Te 4:13-17 * **2:3** 1Ti 4:1; 1Jo 2:18, 4:3; Jo 17:12

hɨrak kaknen kakwepyapɨr hɨrekes, hɨrak
kakɨwaank kakɨkre si enum.
4 *Hɨrak kakwis hɨrekes kakɨkrehɨr ke
God kaktike menmen memipɨn kerek mɨt
newenɨpiyem. Hɨrak kaku kakɨkre wɨnak
iuwe ke God hɨrak kaktɨp mɨt hɨrekes God.
Menmen im epei au, hɨrak Mɨtɨk Iuwe Jisas
kaknen.
5 Yi ap han ekitetim au a? Nɨpaa hi hepu
hetikewi hi hetpiyem.
6 In ek yi yertei menmen mewenek te
hɨrak ap kinɨn kewepyapɨr hɨrekes au, ere
wɨ God kehimɨtanek.
7 Menmen enum mɨtɨk enuk kakrɨakem
epei man kike, te maain iuwe, te hɨrak
hɨrekes kaknen au ere menmen mewenek
hɨrekes kaknaiwɨrek kakno.
8 *Epei au, hɨrak mɨtɨk enuk kises
menmen enum kakwepyapɨr hɨrekes.
Mɨtɨk Iuwe kakɨkɨp kakriuwe nap me hɨm
mɨrak, hɨrak Jisas kaknen kakwepyapɨr
hɨrekes kaknip mɨtɨk enuk ik hɨrak weinɨk
kerekek.
9 *Hɨrak mɨtɨk enuk kises menmen enum
kaknen kakriuwe hɨm me Seten, hɨrak
kakrɨak menmen yaaim mirakel kakmipɨn
mɨt ap nises hɨm me God. Hɨrak kakrɨak
menmen mamnip mɨt nanpɨrpɨr nanɨrem.
10 Hɨrak kakmipɨn mɨt kakriuwe men-
men enum iuwe me Seten. Nɨpaa mɨt in hɨr
ap nises God au. Maain hɨr nanwɨwaank
nanɨt. Hɨrak kemitorpɨn enum enum
kakɨntar hɨr nɨnapen nanises hɨm yaaim
hanhan neriuwerem, te hɨram mamkepi
hɨr nanu werek werek.
11 *Te God kaksiuwe menmen mami-
torpɨn, hɨrak kaknipi nanises menmen
memipɨn,
12 te mɨt yapɨrwe niutɨp niutɨp nanɨt
menmen enum me God nanɨntar hɨr han-
han menmen enum, nɨnapen nanises hɨm
mɨrak.

God kehimɨteni yi nɨkerek nɨrak

13 *Naiu yinan kerek God hanhani, hekrit
hekrit haiu mitehi God haiu matɨp hɨrak
yaaik kentar yi mɨt. Hɨrak kinɨn ke-
himɨteni yi nɨrak, hɨrak kekepi yi yɨrɨak
menmen yaaim yeriuwe menmen iuwe me
God Hɨmɨn Yaaik, te yi yises hɨm mɨrak.
14 God kehimɨteni me menmen im meri-
uwe hɨm mɨrak yaaim yi yisesim nɨpaa me
wɨ haiu metpiyem. Te yi yayɨt menmen
yaaim iuwe me Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais.
15 Naiu yinan, yi han tokik eiyu eiyises
hɨm nɨpaa haiu metpiyem meriuwe hɨm
mai metike tɨwei haiu mewisiyek.
16 Haiu hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais
hɨrekes ketike Haai kaiu God kerek nɨpaa
hɨrakɨt hanhanai hɨrakɨt tekepai tewetai
nemɨnk (o hɨpɨn). Te haiu han yaaik
emɨmeriyɨwek kaknen kaktaihis,
17 *hɨrak ektenyi han ki te yi eiyu tokik
hɨrak kakɨkepi yi eirɨak menmen yaaim
miutɨp miutɨp, yi eitɨp menmen yaaim.

3

Yi eitehi God hɨrak kakɨkaap haiu mɨt

1 *In ek naiu yinan, yi eiyitehi God ke
haiu mɨt, te hɨm me Mɨtɨk Iuwe wen emno
waswas emrer wit wit te mɨt nanɨmtewem
nanisesim nar ke nɨpaa yi mɨt yisesim.
2 Yi eiyitɨwekhi te hɨrak kakɨriyei haiu
mamnaaiwɨr mɨt enun nepan nɨrɨak
enum, yentar mɨt yapɨrwe niutɨp niutɨp
ap nises God.
3 *Te Mɨtɨk Iuwe hɨrak yaaik kakises hɨm
mɨrak. Yi yertei hɨrak kakɨkepi yi han tokik
eiyu hɨrak naanmɨpri ke Seten.
4 *Mɨtɨk Iuwe kakrekyei han kaiu tokik
me yi mɨt, yi wen yɨrɨak menmen haiu
nepei metpiyem, te maain yi wen eirɨakem.
5 Haiu hanhan Mɨtɨk Iuwe kakri han ki
te yi eiyɨrtei God hanhan yi mɨt, yi han
ekitet nɨpaa menmen enum enum man
Krais hɨrak han tokik kepu, te yi eirɨak
menmen mar im.

Yi mɨt eiyu yain yain au emɨt

6 *In ek naiu yinan, haiu metpi hɨm
manp mekrehɨr me Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais.
Keimɨn ke yi mɨt kerek hɨrak kau yain yain
ap kises hɨm nɨpaa haiu mewetiyem, yi
einepɨn eikeipnɨwek.
7 *Yi eirɨak menmen im eiyɨntar yi hɨras
yertei menmen yi eirɨakem te yi eirɨak
menmen eiyɨr ke haiu nɨpaa mɨrɨakem.
Nɨpaa haiu mau metikewi, haiu mau yain
yain au.
8 *Haiu ap maam menmen me yi mɨt
weinɨm au. Wɨtaan wanewik haiu mɨrɨak
menmen iuwe, te haiu ap mari menmen mi
mamɨm au. Kenmak haiu mɨrɨak menmen
im?
9 *Haiu mɨrɨak menmen im mentar
haiu ap te mamitihi menmen weinɨm
a? Taauye! Haiu mɨrɨak menmen im
mentar haiu hanhan meteikni menmen yi
eirɨakem te yi eiyisɨsai.
10 *Nɨpaa haiu mau metikewi, haiu metpi
hɨm manp mar im: “Keimɨn ap kɨrɨak men-
men au, yi ap eiwetɨwek menmen hɨrak
kakɨm au.”

* **2:4** Dan 11:36; Esi 28:2 * **2:8** Jop 4:9; Ais 11:4; Rev 19:15 * **2:9** Mt 24:24; Rev 13:11-13 * **2:11** 2Ti 4:4 * **2:13** 2Te 1:3; Jo 15:16; Ef 1:4; 1Te 4:7, 5:9 * **2:17** 1Te 3:13 * **3:1** 1Te 5:25 * **3:3** 1Te 5:24 * **3:4** 2Ko 7:16; Ga 5:10; 1Te 4:10 * **3:6** Mt 18:17; Ro 16:17 * **3:7** Fl 3:17; 1Te 1:6 * **3:8** 1Te 2:9 * **3:9** 1Ko 9:4; 1Te 1:6 * **3:10** 1Te 4:11 * **3:11** 1Ti 5:13

11 *Haiu metpiyem mentar haiu memtau
mɨt han ne yi mɨt hɨr nau yain yain nari
hɨm me mɨt han natɨp mɨt han em natɨpan
nisesan.
12 *In ek haiu matɨp mɨt nar ik hɨm manp
metpor mekrehɨr ke Jisas Krais, hɨr han
ekɨwei nanrɨak menmen nanɨt menmen
me hɨras nanɨm. Mɨt han au.
13 *Yi naiu yinan han yi ap han enuk
eiriuwe menmen yaaim yi yɨrɨakem au
emɨt! Yi wen yairɨakem.
14 *Neimɨn nɨnapen nanises menmen
haiu metpiyem mekre tɨwei ik e, yi
eiyɨhimɨteni einaiwɨri, te hɨr yɨnk enuk.
15 *Yi han kitet hɨr nɨre mɨt ni enun
nepan au. Yi eiyɨtpor eiyɨr ke ni yinan
keriyen.

Hɨm ham kike mɨkaru

16 *Haiu hanhan Mɨtɨk Iuwe hɨrekes,
hɨrak haai ke kakrɨak mɨt nanu werek
werek, te hekrit hekrit menmen yaaim
o enum mamnen, hɨrak kakrekyi yi eiyu
werek werek. Mɨtɨk Iuwe kakɨkepi yi
niutɨp niutɨp yi eiyu werek.
17 *Hi Pol hɨrekes ewis hɨm hetpi “gude”
mau tɨwei heriuwe his mai. Hi heriuwe
menmen im heteikni hi hewis tɨwei ik
e. Mar keremem hi hewisɨm mau tɨwei
yapɨrwe hi hewis mɨt ek.
18 Haiu hanhan Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas
Krais han yaaik kɨrak kaku kaktikewi
niutɨp niutɨp.

Mepɨr Keremem

* **3:12** 1Te 4:11 * **3:13** Ga 6:9 * **3:14** 1Ko 5:9, 11 * **3:15** 1Te 5:14 * **3:16** 1Te 5:23 * **3:17** 1Ko 16:21

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Timoti-1
Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp Timoti gude *1:1-2*
Hɨm me mɨt ne weiwɨk me God netike mɨt iuwe nɨr naanmɨpri *1:3–3:16*
Pol katɨp Timoti menmen me wok hɨrak kakisesim *4:1–6:21*

1 *Hi Pol hi aposel ke Krais Jisas. Nɨpaa
God kerek ketaihis naanmɨprai ketike Krais
Jisas kerek haiu wen memeriyɨwek kaknen
kaktaihis, hɨrakɨt epei tehimɨtena hi aposel
hɨrakɨt teriuweta hi ano hatɨp mɨt hɨm
mɨrak.
2 *Hi Pol hi hesiuwe tɨwei ik ken ti Timoti,
ti hɨre nɨkan kai kerekek ke menmen me
God. Hi hanhan God Haai ketike Krais
Jisas Mɨtɨk Iuwe kaiu han yaaik kɨrakɨt tatu
tatikewit, hɨrakɨt hanhanit tatrekyut yaaim
te ti ehu werek werek.

Ti eremir hɨm enum me memipɨn

3 Hi hanhan ti ehu wit Efesas har ke
nɨpaa hi epei ano provins Masedonia hi
hetputem. Mɨt han en hɨr natɨp mɨt hɨm
enum me memipɨn, te hi hanhan ti etpor
hɨm manp hɨr ap natɨp mɨt miyapɨr en hɨm
ham me nɨpaa haiu ap metporem au emɨt!
4 *Hɨr ap han ekitet wit tɨpir o tɨpitɨm mei
yapɨrwe me nɨpaa maamrer nɨr ne Isrel
nekrit neke nein nan au emɨt! Menmen
im me memipɨn mɨkaap mɨt hɨr nɨrɨak
menmen me God nisesim au. Hɨr newep-
nak netpim weinɨm weinɨm te hɨr nene-
han neriuwerem newaank han kɨr keriuw-
erem.
5 *Hi hetput hɨm manp me menmen im
hentar hi hanhan mɨt ein hɨr hanhan God
ketike mɨt. Hi hanhan hɨr han yaaik prar
prar nepu. Hɨr nepu nar ek, te hɨr nanɨrtei
hɨr hanhan enises God. Te hɨr ap nemipɨn
natɨp haiu emises God au. Hɨr nanrɨak im,
te hɨr hanhan God ketike mɨt.
6 Mɨt han hɨr neweikɨn sip newet hɨm
im hi hetputem, hɨr nises hɨm weinɨm nar
ke mɨt nitet yayiwe hak nɨpiun wit hɨr
netariyem.
7 *Mɨt in nare nanteikɨn mɨt han hɨm me
God nɨpaa Moses kewisɨm mau tɨwei, te hɨr
natɨp, "Hɨm maiu hɨram yaaim." Te hɨr ap
nertei hɨm me Moses werek werek. Hɨr ap
nertei hɨm im hɨram matɨp me mekam au!
8 *Haiu mertei mɨt nanises hɨm me God
Moses kewisɨm mau tɨwei werek werek,
hɨram yaaim meteikɨn mɨt menmen enum
hɨr nɨrɨakem.
9 God kewet Moses hɨm mɨrak, te haiu
mertei hɨm lo hɨram ap me mɨt yaain
au. Hɨram me mɨt kerek nɨnaain hɨm
mɨrak, neweikɨn sip newetɨwek kerekek.
Mɨt in hɨr han kitet menmen enum, hɨr
paan tokik ap nemtau hɨm me mɨt hɨr
ninɨn naanmɨpri au. Hɨr han menepep God
netpepik nisesik, hɨr newaank menmen
mɨrak, hɨr nenepan netike miye haai. Hɨr
nenep mɨt nani.
10 *Hɨr netike miyapɨr nariyanhis
newenɨnem, hɨr netike mɨt han niye-
wowan, hɨr netenen mɨt neriuweti nen,
te hɨr nanɨt pewek mamreri. Hɨr newen
hɨm nenepakmenek, hɨr niune nerp neit.
Menmen im metike menmen meiyam
enum ap mises Hɨm yaaim me God.
11 *Hɨm im yaaim kerek God kewetewem,
hi hatɨp mɨt miyapɨr em. Hɨram meteiknai
mamɨrkeik God hɨrak yaaik kɨre si, hɨrak
hanhan haiu mamtikerek mamu werek
werek mamɨr ke hɨrak kepu.

Pol han yaaik God hanhanek

12 *Hi han yaaik heriuwe Mɨtɨk Iuwe kaiu
Krais Jisas kentar hɨrak kekepa kenipa hi
manpenuk, hɨrak han kitet hi yaaik te hi
hɨrɨak menmen mɨrak. Hi han yaaik hen-
tar hɨrak kehimɨtena hi hɨrɨak menmen
mɨrak.
13 *Nɨpaa hi eweikɨn sip hewet Jisas hi
hatɨp enum me Krais, hi hanhan hɨrɨak
enum hi hewaank mɨt miyapɨr kerek nises
hɨm mɨrak. Te Krais hanhana keweikɨn
han kai te hi hisesik hentar hi hetari men-
men mɨrak, hi han kitet hi hɨrɨak menmen
yaaim hɨkaap God.
14 Mɨtɨk Iuwe hanhana wɨsenum, te hi
eisesik hanhanek. Hɨrak kekepai haiu
yapɨrwe meriuwerem mentar haiu mɨt
nɨrak.
15 *Hɨm im hɨram yaaim, hɨram werek
te mɨt hɨr enisesim wɨsenum. Nɨpaa Jisas
kan tɨ, miye pɨrak winaak hɨrak kɨre haiu
mɨt, hɨrak kerp tɨ kɨkaap haiu mɨt miyapɨr
enun. Hi han kitet hi kiutɨpen hɨrɨak
enum hinɨn mɨt han hentar hi ewaank mɨt
miyapɨr kerek nises hɨm mɨrak.
16 Hi hɨrɨak enum hinɨn mɨt, te Krais
Jisas hanhana kentar hɨrak kakteikɨn mɨt
karkeik hɨrak hanhan mɨt wɨsenum ke-
meriyor te hɨr enweikɨn sip enwet men-
men enum. Hɨrak kerekyewem te maain
mɨt han nemtau hi enuk, te hɨr han kitet
nar ik: "Krais hɨrak werek kakɨkepa kar ke

* **1:1** Kl 1:27 * **1:2** Ap 16:1-3; Ta 1:4 * **1:4** 1Ti 4:7; Ta 1:14 * **1:5** Ro 13:10 * **1:7** 1Ti 6:4, 20; Ta 1:10 * **1:8** Ro 7:12, 16 * **1:10** Ta 1:9 * **1:11** 1Ti 6:15 * **1:12** Ap 9:15; Ga 1:15-16 * **1:13** 1Ko 15:9-10; Ga 1:13 * **1:15** Lu 15:2, 19:10

hɨrak kɨkaap Pol.” Hɨr enises hɨm mɨrak te
hɨr enu tipmain tipmain enum eik.
17 *Haiu mɨt emwenɨpi niuk iuwe mɨrak
tipmain tipmain enum eik kentar men-
men hɨrak kerekyeiyem. Nɨpaa ere in
ere maain, hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt
yapɨrwe. Hɨrak God kiutɨp kerekek kepu.
Keiyak au. Mɨt nɨrek neriuwe nanamɨr au,
te hɨrak kakpau tipmain tipmain enum eik.
God hɨrak yaaik wetpen!

Timoti hɨrak kakises hɨm yaaim kakinɨn mɨt enun nepan kakriuwerem

18 *Nɨkan kai Timoti, hi han kitet hɨm
nɨpaa God kewet mɨt em me ti, hɨr
newepyapɨrem natɨp mɨt em. Hi hetput
hɨm im. Ti han ekitet hɨm hɨr nɨpaa
netputem, ti ewisɨm mamkepit ti hepu han
tokik.
19 *Ti atɨp mɨt hɨm mɨrak yaaim, ti ehinɨn
mɨt enun hɨr nepan ne Krais. Ti hɨrɨak
menmen im, ti ehises God, ti han yaaik
prar prar ehu. Mɨt han hɨr neweikɨn sip
newet menmen hɨr nertei hɨram yaaim, te
hɨr newaank hɨras me menmen yaaim me
God nar ke tukɨn kɨwaai wit haiu mɨrɨak
ere hɨrak kewep.
20 *Haimenias ketike Aleksanda
wiketeret hɨrakɨt tɨrɨak menmen enum
mar im. Hi epei hitehi Krais hɨrak kewis
Seten kaksɨp, te hɨrakɨt etɨrtei ap tatɨp
enum me God au emɨt!

2

Menmen mɨt enisesim enitehi God em

1 *Menmen im minɨn hi hanhan het-
putem te ti etɨp mɨt ein hɨm manp em
hɨram im. Hɨr enitehi God me mɨt yapɨrwe
nerer wit wit hɨrak kakɨkepi, hɨr natɨp God
hɨrak yaaik kenteri.
2 Hɨr enitehi God hɨrak kakɨkaap mɨtɨk
iuwe king ketike mɨt yapɨrwe kerek ninɨn
naanmɨpre haiu mɨt te hɨr nanwis haiu mɨt
mamu werek werek haiu emises menmen
yaaim emwenɨpi God emriuwerem.
3 Mɨt hɨr enitɨwekhi nanɨr ek hɨram
yaaim te mɨt nantɨp haiu yaain. Menmen
im mamrɨak God kaiu hɨrak han yaaik.
4 *Haiuemitehi God me mɨt yapɨrwe
mentar hɨrak hanhan hɨr nanweikɨn sip
nanwet menmen enum nanises hɨm yaaim
nanɨr hɨrak hanhan haiu emisesim.
5 *God kiutɨp kepu kerekek. Mɨtɨk
kekrehɨr ke haiu mɨt yapɨrwe kerp nɨmɨn
kewenɨn God ketikewai yapɨrwe me men-
men enum haiu mɨrɨakem. Hɨrak niuk
mɨrak Krais Jisas.
6 *Nɨpaa God kɨmat wɨ miutɨpen te
Jisas kaa te hɨrak kakɨkepai me men-
men enum haiu mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp
mɨrɨakem, hɨrak kaktaihis. Hɨrak keteikɨn
mɨt yapɨrwe hɨrak wen hanhan mɨt hɨr
enweikɨn sip nanwet menmen enum, hɨr
nanisesik hɨrak kaktorhis.
7 *Mar keremem te God kehimɨtena hi
aposel hɨrak keriuweta hi hatɨp mɨt hɨm
mɨrak. Hi hemipɨn au. Hɨrak keriuweta
hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak yaaim
men mɨt ne weiwɨk me Isrel au. Hɨrak
keriuweta hi hen mɨt heriyai heriyai ap
ne weiwɨk ham te hɨr enɨrteiyek enisesik
werek.
8 Hi hanhan mɨt nerer wit wit hɨr
nanitehi God. Hi hanhan mɨt nar ik hɨr
nanweikɨn sip nanwet menmen me han
enuk o hɨr nenehan me menmen, hɨr han
yaaik prar prar nepu hɨr nɨkɨam his mɨr
nitehi God menmen.

Hɨm me miyapɨr hɨr enisesim

9 *Wɨ miyapɨr nererik neit wɨnak ke
God, hɨr ap hanhan neremɨnk wɨpe yehes
nises menmen yaaim yapɨrwe mau paan
kɨr o neriuwet klos yaaim te hɨr nari han
ke mɨt miyapɨr au emɨt! Hɨr nanriuwet
menmen yaaim keremem miyapɨr yaain
neriuwetem. Te hɨr neses hɨras mar im.
Hɨr enrɨak yaaim enkaap mɨt miyapɨr han.
10 *Im em hɨram yaaim mar ke menmen
yaaim hɨr neriuwetem mau his, o teruk o
nɨkɨp mɨr.
11 Hɨr miyapɨr hɨras nankintɨp wɨre wɨre
enu enɨt enɨmtau hɨm me mɨt hɨr net-
porem me hɨm me God hɨr enisesim werek
werek.
12 *Hi ap ewis miyapɨr nerp natɨp
mɨt hɨm me God neit wɨnak ke God
naanmɨpror au emɨt! Hɨr enkintɨp enu
nentar menmen im.
13 *Mɨt ninɨn naanmɨpre miyapɨr nentar
nɨpaa God kinɨn kewis Adam. Mɨte niuk
mɨre Iv hɨre wɨkaru.
14 *Seten hɨrak kemipɨn Adam au. Iv
kerepep. Hɨre winɨn wɨrɨak menmen
enum, hɨre weremir hɨm me God.
15 Te hɨr wen nises hɨm me God, han-
han God ketike mɨt han, hɨr han yaaik
prar prar nepu. Hɨr naanmamre hɨras
te hɨr ap nanrɨak menmen enum au, te
God kakɨkepi hɨr nanu werek nantikerek
nanɨntar hɨr nepu witeik nanine nɨkerek
nanteiknor hɨm mɨrak.

* **1:17** Ro 16:27 * **1:18** 1Ti 4:14, 6:12; Ju 3 * **1:19** 1Ti 3:9 * **1:20** 2Ti 2:17-18, 4:14-15; 1Ko 5:5 * **2:1** Ef 6:18; Fl 4:6 * **2:4** Esi 18:23; 1Ti 4:10; 2Pi 3:9 * **2:5** Ro 3:29-30; Hi 12:24 * **2:6** Ga 1:4 * **2:7** Ap 9:15; Ga 2:7-8; 2Ti 1:11 * **2:9** 1Pi 3:3-5 * **2:10** 1Ti 5:10 * **2:12** 1Ko 14:34 * **2:13** Jen 2:7, 22; 1Ko 11:8-9 * **2:14** Jen 3:6, 13; 2Ko 11:3

3

Hɨm me mɨt kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God

1 *Hɨm im yaaim. Mɨtɨk hak kerek hanhan kinɨn naanmamre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God, menmen im hɨrak hanhanem hɨram yaaim.

2 *Mɨtɨk kar ik kɨrɨak menmen yaaim, te mɨt nansiuwe hɨm enum au. Hɨrak ketenen mɨte piutɨp kerepep. Hɨrak naanmamre hɨrekes ke menmen hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kakwen han kɨrak me menmen yapɨrwe te hɨrak kakɨrɨak menmen kar ke mɨtɨk iuwe kakrɨakem, te mɨt nantɨp hɨrak yaaik te naanmɨpri. Hɨrak han yaaik kakwet mɨt ne wit hak menmen mamɨt wɨnak kɨrak. Hɨrak ekɨrtei hɨm me God te hɨrak kaktɨp mɨt miyapɨr han em werek werek.

3 Hɨrak ap kaam tɨpar si enum ere ketaritari au emɨt. Hɨrak ap ketike mɨt nenehan nenepan me menmen au. Hɨrak ketikeri enu enɨt werek werek. Hɨrak ap hanhan pewek te han kɨrak kenke kenterim.

4 Hɨrak naanempre mɨte wetike nɨkerek nɨrak werek werek, hɨr nanises hɨm mɨrak, te han kɨr katɨp kar ik: “Hɨrak iuwe hɨrak yaaik te naanmɨprai me menmen yapɨrwe.”

5 Mɨtɨk ap naanmɨpre mɨte wetike nɨkerek werek werek au, kakɨrkeik te hɨrak naanmamre mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God werek a? Taauye!

6 Hɨrak mɨtɨk kises hɨm me God nɨpaa ein ere in au, hɨrak ap naanmamre mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God. Mɨtɨk kar ik hɨrak han ekitet hɨrekes iuwe kentar mɨt hɨr nisesik, te hɨrak han kitet werek werek au. God kakɨwaankek kakɨntar hɨrak han kitet hɨrak iuwe kakɨr nɨpaa Seten epei kɨrɨakem, te God kepɨrek kewaankek.

7 *Mɨt nerer wit wit han ekitet hɨrak yaaik. Au, te hɨr netpɨwek hɨrak enuk hɨrak yɨnk enuk kakises menmen enum, hɨrak seten kakɨwaankek kakɨr saauk mɨt ne wit nenke hepin nekinenim.

Hɨm me mɨt hɨr nanrɨak menmen me mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God

8 Mɨt han kerek nɨrɨak menmen me mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God hɨr enpar ke mɨt ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr in. Hɨr mɨt yaain enrɨak menmen yaaim te hɨr nantɨp hɨr iuwe. Hɨr ap nantɨp nanwenɨn hɨm au. Hɨm miutɨp keremem. Hɨr naam tɨpar si enum yapɨrwe au emɨt! Hɨr ap enrɨak menmen me God, te hɨr nanri pewek yapɨrwe me mɨt kerek nises hɨm mɨrak au emɨt!

9 Hɨr han ekitet hɨm yaaim God epei kewepyapɨrem kewetaiyem hɨram werek te hɨr enisesim werek werek mekre han kɨr.

10 Yi yinɨn han ekitet menmen hɨr epei nɨrɨakem hɨram menmen mɨt kerek ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God hɨr enrɨakem o au. Hɨr nɨrɨak menmen yaaim, hɨr enrɨak menmen mɨkaap mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God.

11 *Miyapɨr nɨr hɨr enrɨak menmen werek, te mɨt hɨr nantɨp hɨr iuwe nar ke mɨkan nɨr. Hɨr ap nantɨpan nanisɨsan enum me mɨt miyapɨr han au emɨt! Hɨr nanɨm tɨpar si enum ere netaritari au emɨt! Me menmen yapɨrwe me God, hɨr enrɨakem werek werek.

12 Mɨt nɨrɨak menmen me mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God hɨr enɨt miyapɨr niutɨp keriyen, hɨr ninɨn naanmamre mɨyapɨr nɨr nantike nɨkerek nɨr werek werek, te hɨr enises hɨm mɨr. Hɨr naanmɨpror nantike mɨt miyapɨr nɨrɨak menmen mekre wɨnak kɨr.

13 Neimɨn hɨr nɨrɨak menmen yaaim yaaim me mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God, mɨt han nantɨp hɨr yaain, te hɨr natɨp hɨm yaaim me Krais Jisas wɨsenum.

Hɨr o as bilong menmen God kɨrɨakem

14 Hi hanhan anen ari waswas. Hi hewis tɨwei im, te menmen

15 *metenɨna kike, ti tewen ertei hinɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr nises hɨm me God. Hɨrak God kepu kɨrɨak menmen, mɨt hɨr ne weiwɨk miutɨp mɨrak. Hɨr netenen hɨm mɨrak naanmɨprewem nar ke teinɨk mɨnan wɨnak.

16 *Haiu matɨp hɨm iuwe me hɨm mɨrak mar im. Hɨm hɨrak God kewepyapɨrem kewetaiyem me Krais haiu misesim hɨram iuwe, te mɨt ap nantɨp hɨram enum memipɨn au. Hɨram matɨp mar im:

“God keriuwetek kan keweikɨn his kɨre mɨtɨk, te hɨrak kakteiknaiyek.

God hɨrak keteɨkɨn mɨt Krais hɨrak Nɨkan kɨrak, wɨ nɨpaa God Hɨmɨn Yaaik kɨkɨak kekrit kau.

Hɨrak keteikɨn mɨt ensel hɨrekes.

Mɨt hɨr nisesik newepyapɨrek nerer wit wit. Mɨt nerer wit wit nemtewek nisesik.

God kitɨwekhi keiyɨn ken wit kɨrak, hɨrak kepu ein naanmɨpre menmen yapɨrwe.”

* **3:1** Ap 20:28 * **3:2** Ta 1:6-9 * **3:7** 2Ko 8:21 * **3:11** Ta 2:3 * **3:15** Ef 2:19-22 * **3:16** Jo 1:14; Mk 16:19
* **4:1** 2Ti 3:1; 2Pi 3:3; 1Jo 2:18; Ju 18

4

Mɨt enun newenɨn hɨm neteikɨn mɨt menmen enum

1 *God Hɨmɨn Yaaik katɨp kar ik: Maain
mɨt han nanweikɨn sip nanwet hɨm me
God, hɨr nanɨmtau hɨm me tɨpir o herwe
enum kerek hanhan nanweikɨn han ke mɨt
hɨr nanɨnaaiwɨr hɨm me God.
2 Mɨt enun nemipɨn hɨr nantɨp mɨt
miyapɨr hɨm enum mar im. Hekrit hekrit
mɨt in newenɨn hɨm ere han kɨr kakmi-
torpɨn katɨp hɨr nemitetpɨn mɨt miyapɨr
han, hɨram menmen weinɨm.
3 *Mɨt nar ik natɨp mɨt miyapɨr hɨram
enum te hɨr nanɨtan, o hɨr nanɨm menmen
ham meiyam. Te haiu mɨt kerek mises
hɨm me God haiu mertei hɨm mɨrak werek
werek, haiu mertei God kɨrɨak menmen im
te haiu minɨn mitehi God haiu metpɨwek
hɨrak yaaik, haiu mamɨm.
4 *Menmen yapɨrwe God kɨrɨakem
hɨram yaaim. Hɨram enum au. Yi yitehi
God yi yaitɨp yi han yaaik yeriuwerek, te yi
yayɨm.
5 Hɨm me God metike hɨm yi
yewenɨpiyek yeriuwerem hɨram mɨrɨak
menmen hɨram yaaim te yi yayɨm.

Timoti kakrɨak menmen yaaim me Krais

6 Ti atɨp nit yinan ein hɨm im, te ti mɨtɨk
yaaik hɨrɨak menmen me Krais Jisas werek
werek. Hɨm yaaim me God ti hewetewem,
ti eisesim. Hɨram mamkepit ti erɨak men-
men mɨrak mar ke menmen mamkaap
yɨnk kit.
7 *Ti eweikɨn sip ewet hɨm me wit tɨpir
o tɨpitɨm weinɨm kerek mɨt miyapɨr enun
ne mɨt hɨr netpim nisesim. Hɨram yaaim
te mɨt kerek nises God hɨr han kitetim au
emɨt! Ti naanmampre hɨrekes te han kit
hɨrak kakises hɨm me God kerekek.
8 *Ti esiuknen einɨnem, hɨram mamkepit
kike, te ti yɨnk kit kaku werek. Ti yaaik
erɨakem, te ti ehinɨn eiyises hɨm me God
mekre han kit. Menmen im mamkaap
hɨmɨn kit wɨsenum me petepin in ek,
hɨram mamakekpik maain ti etike God yi
eiyu eiyɨt.
9 *Hɨm im hi hetputem hɨram yaaim mɨt
nanɨmtewem nanisesim.
10 *God kepu haiu memeriyɨwek kak-
nen kakɨthis haiu mɨt miyapɨr kerek mem-
tau hɨm mɨrak misesik. Hɨrak hanhan
kakɨkepei haiu mɨt yapɨre, maain hɨrak
kaktaihis, haiu mɨt miyapɨr meperkɨkem
mamisesim han ekitetim.
11 Ti atɨp mɨt miyapɨr ein hɨm manp me
menmen im ti eteiknorem te hɨr enisesim.
12 *Ti ap ewis mɨt hɨr nanɨnan yipɨr
nanwɨrek nanɨntar ti pipɨak au. Ti
ehinɨn mɨt eteiknor menmen yaaim, te hɨr
enisɨsutem. Ti atɨp hɨm yaaim, eises men-
men yaaim, hanhan heriuwe mɨt, ehises
hɨm me God, han yaaɨk prar prar ehu, te
hɨr nanises hɨm mit.
13 Ti wen emeriyo hi anen, ti ekine hɨm
mau tɨwei me God etpim hɨm iuwe eteikɨn
mɨt miyapɨr menmen mɨrak werek werek.
14 *Ti naanempre hɨrekes te ti erɨak
menmen nɨpaa God Hɨmɨn Yaaik
kewepyapɨrem kewetitem. Hɨrak
kewetitem me wɨ mɨt profet natɨp God
kewetitem, te mɨt iuwe kerek naanmɨpre
mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God hɨr
newis his mentar paan kit, te ti hetɨwem.
15 *Ti ehises menmen im ti han ekite-
tim iuwe te maain mɨt nanɨr menmen ti
erɨakem, hɨr han kɨr katɨp ti epei hɨrɨak
menmen in ek, ti hɨrɨak menmen yaaim
iuwe.
16 Ti naanmɨpre menmen mit ti hɨrekes
erɨakem metike menmen ti eteikɨn mɨt
em. Ti eises hɨm im hi hetputem, ti ekaap
hɨrekes hetike mɨt kerek nemtau hɨm mit.
Te yi eiyises hɨm me God werek werek,
maain yi eiyu eitikerek.

5

Hɨm mamkaap Timoti kinɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr

1 *Ti ap ene ne mɨt au emɨt! Ti etpor main
main ekepi har ke ti hɨkaap haai kit. Ti atɨp
ekaap pipep yapɨrwe har ke ti ekaap kikrek
nit.
2 Ti ekaap miyapɨr enun ne mɨt ehɨr ke ti
hɨkaap miye pit. Ti hɨkaap miyapɨr nɨhan
har ke ti ekaap yenten pit. Te ti han yaaik
prar prar ehu. Ti ap han ekitet ari nɨhan au
emɨt!

Hɨm me miyapɨr mɨkan nɨr epei naa

3 Mɨtɨk ke mɨte kerek wises God, hɨrak
kaa, te hɨre wepu weiniye, ap mɨtɨk kei
naanmɨprewe au, mɨt miyapɨr ne weiwɨk
me God nankepiye naanmamprewe werek
werek.
4 Au ek, nɨkerek o nepenyerer nepu, hɨr
nanin nanɨrtei hɨras naanempre miye
haai o maamrer nɨr, hɨr naanempror em-
rer menmen nɨpaa miye, haai o maamrer
nerekyorem. Hɨr enrɨakem te God han
yaaik ekriuweri.
5 *Mɨtɨk ke mɨte hɨre wises God hɨrak
epei kaa, hɨre wepu weiniye, mɨt ap
naanmɨprewe au, hɨre wises God hekrit

* **4:3** Jen 9:3; Ro 14:6; 1Ko 10:30-31 * **4:4** Jen 1:31; Ap 10:15 * **4:7** 1Ti 1:4, 6:20; 2Ti 2:16 * **4:8** 1Ti 6:6 * **4:9** 1Ti 1:15 * **4:10** 1Ti 2:3-4 * **4:12** Ta 2:15 * **4:14** 2Ti 1:6; Ap 6:6, 8:17 * **4:15** 1Ti 5:22 * **5:1** Lev 19:32 * **5:5** Lu 2:37, 18:7

hekrit, hɨre witɨwekhi hɨrak kakɨkepiye me menmen.

6 Te mɨte hap kerek mɨtɨk kɨre epei kaa hɨre wepu weiniye, hɨre waurɨak enum wises han kɨre, te hɨre wises menmen yapɨrwe me tɨ, hɨre war ke mɨte epei waa wentar hɨre weweikɨn sip wewet God.

7 Ti etɨp miyapɨr etpor hɨm manp hɨr enises hɨm im hi epei hetputem, te mɨt han ap nanɨtpor me menmen enum me wɨ hɨr naanmɨpror me menmen.

8 Neimɨn hɨr ap naanmamre mɨt nɨr ne weiwɨk miutɨp, o neimɨn hɨr ap naanempre miye haai nɨr, hɨr enun. Menmen enum im hɨr nɨrɨakem hɨram enum minɨn menmen mɨt enun ap ne weiwɨk me God hɨr nɨrɨakem.

9 Mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God, hɨr enwis niuk mɨr emu tɨwei me miyapɨr nar ik hɨr naanempror. Neimɨn nepu weinɨm, hɨr ne miyapɨr, hɨr naninɨn 60 tito, nɨpaa hɨr neit mɨt niutɨp niutɨp keriyen.

10 *Mɨt miyapɨr hɨr entɨp hɨr epei nɨrɨak menmen yaaim mar im: Hɨr nine nɨkerek naanmɨpror werek werek, hɨr newet mɨt miyapɨr ne wit hak menmen, hɨr nekemyet hɨt me mɨt miyapɨr nises hɨm me God neteiknor hɨr han yaaik nankepi. Mɨt miyapɨr nɨpaa menmen mewaanki, hɨr nɨpaa nɨrɨak menmen yaaim yapɨrwe nekepi. Neimɨn nɨrɨak menmen mar im, te hɨr mɨt miyapɨr naanmamror.

11 Hɨr ap enwis niuk mau tɨwei hekrit hekrit naanempre miyapɨr nɨhan netike miyapɨr tokek kerek mɨt nɨr epei naa au, hɨr nepu weinɨn au emɨt! Maain hɨr han kɨr kakɨkrit, hɨr han yaaik nɨrɨak menmen me Krais au. Hɨr hanhan nanɨno nanɨt mɨt han.

12 Te hɨr nanwen hɨm nɨpaa hɨr netpim me hɨr nanu weinɨm nanrɨak menmen me mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God keriyen. Hɨr nɨrɨak menmen im, te mɨt nantɨp hɨr nɨrɨak enum.

13 *Miyapɨr nɨhan netike miyapɨr tokek mɨt nɨr epei naa, hɨr nɨrɨak menmen mar eim metike menmen im. Hɨr nanu yain yain nanrer wɨnak me miyapɨr han, hɨr nanɨmtau hɨm natɨpan nisesan me mɨt miyapɨr han, hɨr nanɨno nantɨp menmen ap yaaim, te hɨr nantɨp menmen haiu mɨnaain hɨr netpim.

14 *Te hi hanhan heriuwe miyapɨr nɨhan netike miyapɨr tokek kerek mɨt nɨr epei naa, hɨr enɨt mɨt han, nanine nɨkerek, naanempre menmen mɨr me wit, te hɨr ap enwis mɨt miyapɨr enun nanipei enum au, haiu emu werek werek, te haiu ap yɨnk enuk au.

15 Miyapɨr han epei neweikɨn sip newet menmen yaaim, hɨr nises menmen enum me Seten.

16 Mɨt miyapɨr nises hɨm me God, mɨtɨk kei kɨr kaa, mɨte pɨrak wepu weiniye, hɨr hɨras naanemprewe, te mɨt ne weiwɨk me God au. Hɨr nankaap miyapɨr enun ne mɨt weinɨn keriyen, nanwetɨr menmen naanmamror.

Hɨm me mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr han

17 *Hɨram yaaim te hɨr mɨt kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God ein, hɨr mɨt miyapɨr mɨt ein nanrekyor yaaim. Hɨram yaaim te hɨr enwet mɨt iuwe in pewek me wɨ wik me menmen hɨr nɨrɨakem mamre wɨ miutɨpen. Hɨram yaaim iuwe te mɨt ninɨn naanmɨpre mɨt ne weiwɨk me God netike mɨt kerek natɨp mɨt miyapɨr hɨm me God, hɨr enwetɨr pewek me wɨ wik me menmen hɨr nɨrɨakem mamrer wɨ miutɨpen mar ke mɨt han ein.

18 *Menmen im hɨram yaaim mentar tɨwei me God matɨp mar im: “Bulmakau kentɨrer rais haas keremsuwo, ti ap ehɨt waai eiyepet hɨm mɨram au.” Hɨram wen matɨp, “Keimɨn kɨrɨak menmen, hɨrak kakɨt pewek mamrerim.” Mɨt kerek natɨp mɨt miyapɨr hɨm me God, hɨr mɨt ne weiwɨk me God naanmamror nanwetɨr pewek me menmen.

19 *Ti ap emtau hɨm me mɨtɨk kiutɨp hɨrak katɨp kesiuwe hɨm me mɨtɨk iuwe naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God ein au emɨt! Mɨtɨkɨt wik o wikak tatnen tatsiuwe hɨm mɨtɨk, te ti emtau menmen hɨrakɨt tatputem.

20 *Hɨrak kɨrɨak menmen enum, ti enerek etpɨwek me ninaan me mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God ein, te hɨr enɨnaain hɨr ap enises menmen hɨrak kɨrɨakem au emɨt!

21 Me ninaan me God, Jisas Krais ketike mɨt nɨrak ensel, hi hetput hɨm manp. Ti ehises hɨm im hi nepei hetputem. Ti erɨak menmen me mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God, te ti erɨakem empɨram empɨram.

22 Ti ap ewis his mentar mɨtɨk waswas te ti ehimɨtanek hɨrak naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God neit wit hak au emɨt! Maain hɨrak kakrɨak menmen enum, menmen enum mɨrak mamwit, te ti naanmamre hɨrekes keimɨn ti ewis his menterik ehimɨtanek hɨrak kinɨn naanmamre ɨt ne weiwɨk me God.

23 Ti ap ehɨm tɨpar weinɨm au emɨt! Ti hɨnap yapɨrwe, te ti ehɨm tɨpar wain meiyam emnep menmen mekre tu kit.

---

* **5:10** Hi 13:2 * **5:13** 2Te 3:11 * **5:14** 1Ko 7:9 * **5:17** 1Ko 16:18 * **5:18** Diu 25:4; 1Ko 9:9; Mt 10:10 * **5:19** 2Ko 13:1 * **5:20** Ga 2:14; Ef 5:11

24 Menmen enum mɨt han nɨrɨakem, mɨt
yapɨrwe hɨr nerteiyem, te haiu han kitetim
haiu mertei hɨr mɨt enun. Mɨt han nɨrɨak
menmen enum nɨsawɨnem au meit, haiu
mepɨtariyem. Te God han kitetim maain
hɨrak kakwepyapɨrem kakteikɨn mɨt em.
25 Mar im, menmen yaaim mɨt han
nɨrɨakem, mɨt yapɨrwe nerteiyem hɨr han
kitetim. Te menmen yaaim mɨt nɨrɨakem
te mɨt nerteiyem au, God han kitetim
te maain hɨrak kakwepyapɨrem kakteikɨn
mɨt em.

6

Hɨm me mɨt hɨr nɨrɨak menmen me mɨt nɨr iuwe

1 *Mɨt kerek nɨrɨak menmen me mɨt nɨr
iuwe hɨr han ekitet mɨt iuwe nɨr hɨr yaain,
te hɨr mɨt iuwe ap nantɨp enum me niuk
me God kaktike menmen mɨt ne weiwɨk me
God hɨr nɨrɨakem.
2 *Mɨt kerek nɨrɨak menmen me mɨt
nɨr iuwe hɨr nises hɨm me Krais, hɨr
ap nanɨnan yipɨr nanwɨrek han kakitet
nanɨr ik: “Hɨrak kai yinak kerekek, te hi
eweikɨn sip ewet hɨm mɨrak ehises han
kai kerekek.” Menmen im au emɨt! Hɨr
han ekitet menmen yaaim enrɨak menmen
yaaim iuwe nankaap mɨt iuwe nɨr nentar
mɨt iuwe nɨr nises hɨm me Krais, hɨr han-
hani nanrekyor yaaim.

Menmen yaaim yi eiyisesim te yi eiyu werek werek

Hekrit hekrit ti eteikɨn mɨt menmen im ti
etporem te hɨr enisesim.
3 *Jisas Krais ketpai hɨm yaaim hɨrak
kekepai haiu mises God. Mɨtɨk hak hɨrak
ap kises hɨm yaaim me Mɨtɨk Iuwe kaiu
Jisas Krais, hɨrak katɨp mɨt hɨm ham,
4 hɨrak mɨtɨk enuk paan tokim kertei
menmen me God werek werek au. Hɨrak
hanhan ketike mɨt han hɨr natɨpan
nanɨnehan nanɨntar hɨm weinɨm. Hɨm
im mamrɨak mɨt hɨr han kekrit han enuk
neriuwehan, hɨr nenehan me menmen, hɨr
natɨpan enum nesiuwehan hɨm enum, hɨr
han kitet enum me nɨr yinan.
5 *Mɨt nar ik nɨpaa nises God, te in ek
hɨr neweikɨn sip newet God, te hɨm mɨrak
mau mekre han kɨr au. Hɨr newaank hɨras
han kɨr enuk netari hɨm mɨrak. Hɨr han
kitet hɨr natɨp mɨt hɨm me God hɨram
mamkepi, hɨr nanɨt pewek yapɨrwe, te hɨr
nanu werek werek. Te hɨr au.
6 *Mɨt han yaaik nanu nanriuwe men-
men hɨr nɨpaa ere in netenenim, hɨr
nanises hɨm me God, te menmen im
mamkepi hɨr nanu werek werek.
7 *Nɨpaa miyerer naiu ninai, haiu me his
mepnen. Maain haiu mami, haiu mamɨhis
mamno. Pewek hɨram ap te mamɨrkeik
mamkepai te God kaktɨp haiu yaain te haiu
mamu werek werek a? Taauye!
8 *Haiu metenen menmen mamɨm
mamtike menmen haiu mamriuwetem
naanmamre yɨnk kaiu, hɨram werek.
9 *Te mɨt kerek hanhan nanɨt pewek
yapɨrwe, hɨr nɨre sak ketut hapɨk me men-
men mɨnɨn hɨrak kakno kakɨm au. Hɨrak
ketari hɨrak kenke kaa kekre hei. Mɨt kerek
hanhan pewek yapɨrwe, hɨr nɨre sak. Han
kɨr kakɨnke kakɨntar menmen yapɨrwe te
hɨr nanises menmen enum, hɨr nanɨwaank
hɨras.
10 Mɨt han kɨr kenke kentar pewek,
hɨram hɨr o as me menmen enum yapɨrwe.
Mɨt han hɨr han kɨr kenke kentar pewek, te
hɨram menipi hɨr neweikɨn sip newet God.
Maain hɨr han tewenɨn hɨras me menmen
enum hɨr nɨrɨakem.

Ti naanempre menmen God kewisim mekre han kit

11 Te ti mɨtɨk ke God, ti enepɨn men-
men im enum. Ti eweikɨn sip ewetɨwem.
Ti erɨak menmen yaaim ehises menmen
God hanhan haiu mamisesim, ehises hɨm
mɨrak, ti hanhan mɨt, ti han tokik ehu me
mɨt hɨr nerekyut menmen enum, ti ap han
enuk heriuwe mɨt erekyor enum au emɨt!
12 Ti ehises menmen God emɨkre han kit
iuwe enum emɨr ke mɨt hɨr hanhan ne-
siuknen waswas nanɨt menmen. Ti hɨrɨak
menmen mar im, hɨram mamkepit te ti
ehises menmen mɨrak werek werek ere
maain ti etike God yi eiyu werek werek.
Nɨpaa God kehimɨtenut me menmen im, ti
nepei atɨp mɨt yapɨrwe etpor har ik: “Hi
amɨ ehises hɨm yaaim me God.”
13 Hi hetput me ninaan me God kerek
kɨrɨak menmen yapɨrwe mamu mamɨt,
hɨrak ketike Jisas Krais kerek nɨpaa katɨp
hɨm yaaim me God kerp ninaan me mɨtɨk
iuwe gavman Pontias Pailat,
14 me ninaan me God ketike Krais Jisas
hi hetput, ti naanempre hɨrekes ehises hɨm
nɨpaa hi hetputem, te mɨt han ap nantɨp
enum me menmen im au. Ti naanempre
menmen im ere Mɨtɨk luwe kaiu Jisas Krais
kaknen kakwepyapɨr hɨrekes me wɨ God
kaktɨp hɨrak werek te hɨrak kakriuwet
Krais pɨke kaknen.
15 Krais pɨke kaknen me wɨ kerek God
kɨmat hɨrak kaknen, God ik hɨrak yaaik
kerekek hɨrak Mɨtɨk luwe kinɨn mɨt iuwe
yapɨrwe, hɨrak hɨrekes kerekek hɨrak
iuwe.

* **6:1** Ef 6:5; Ta 2:9-10 * **6:2** Fm 16 * **6:3** 2Ti 1:13; Ga 1:6-9 * **6:5** 2Ti 3:8, 4:4; Ta 1:14 * **6:6** 1Ti 4:8; Fl 4:11-12; Hi 13:5 * **6:7** Jop 1:21; Ekl 5:15 * **6:8** Pro 30:8 * **6:9** Pro 23:4, 28:22

16 Hɨrak kerekek kaki au hɨrak kaku tipmain tipmain enum eik. Hɨrak kau kekre si iuwe merhɨhe wɨsenum minɨn wepni ap te mɨt nanɨno menep nanɨrek taau! Nɨpaa ere in mɨtɨk kiutɨp ap kɨrek, ap te haiu mɨt ne tɨ nanɨrek taau. Haiu mɨt emwenɨpi niuk mɨrak hɨrak iuwe, hɨrak kakinɨn naanmamre menmen yapɨrwe tipmain tipmain enum eik. Keremem.

Hɨm me mɨt hɨr netenen menmen yapɨrwe

17 Ti atɨp mɨt kerek netenen pewek yapɨrwe, hɨr ap han kitet hɨras hɨr yaain ninɨn mɨt han ein, au emɨt! Hɨr ap han ektɨp menmen mɨr yapɨrwe mamkepi taau. Hɨram mamɨwaank waswas. God kerek kewetai menmen yapɨrwe mamrekyei han yaaik, hɨrak kerekek kakɨkepi. Pewek taau!

18 Ti etpor pewek mamkepi te hɨr nanu werek au. Menmen yaaim hɨr nɨrɨak mɨt em hɨram mamkaap hɨras hɨr nanu werek werek. Te hɨr enrɨak yaaim enkaap mɨt enwetɨr menmen mɨr yapɨrwe.

19 Hɨr nanrɨak menmen im nanɨr ke hɨr nemi menmen me maain mamkepi. Hɨram yaaim mar ke teinɨk kɨkaap wɨnak keperp, hɨram mamkepi nanu werek werek nantike God tipmain tipmain enum eik. Hɨr nanrɨak menmen mar im in ek, hɨr enu werek werek nanɨr maain hɨr nantike God nanu. Menmen im keremem mamkepi hɨr nanu werek werek. Pewek taauye!

Ti naanempre menmen mit werek werek

20 *Timoti, ti naanempre hɨm yaaim me God werek werek nɨpaa mɨt han netputem, te ti atɨp mɨt han em. Ti eweikɨn sip ewet hɨm enum weinɨm ap mises hɨm me Krais. Ti eweikɨn sip ewet hɨm enum me meremir hɨm yaaim haiu misesim. Mɨt nemipɨn natɨp nar ik: “Yi eiyises hɨm maiu yaaim, te yi eiyɨrtei wɨsenum.” Menmen im au emɨt!

21 *Mɨt han hɨr nises hɨm mar im, te hɨr nɨnaaiwɨr hɨm yaaim me Krais newaank hɨras.

Hi hanhan God kakrekyi menmen yaaim.

Mepɨr keremem

---

* **6:20** 2Ti 1:14; 1Ti 4:7 * **6:21** 2Ti 2:18

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Timoti - 2
Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp Timoti gude *1:1-2*
Pol kewepyapɨr menmen mau mekre ehan kɨrak katɨp Timoti em *1:3–2:13*
Pol katɨp Timoti menmen me ewok hɨrak kakisesim *2:14–4:5*
Pol katɨp Timoti menmen mau emarkeik me hɨrkes *4:6-18*
Pol katɨp Timoti hɨm mɨkaru *4:19-22*

1 *Hi Pol hi aposel ke Krais Jisas. God kehimɨtena hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak hentar nɨpaa hɨrak katɨp mɨt kerek nises hɨm me Krais Jisas, hɨr nanɨt hɨmɨn yaaik nanu werek werek.
2 *Timoti, ti nɨkan kai yaaik ke menmen me God, hi heswut tɨwei ik e. Hi hanhan God Haai ketike Krais Jisas Mɨtɨk Iuwe kaiu hɨrakɨt han tewenɨnit tatrekyut yaaim, te ti ehu werek werek.

Haiu ap yink enuk mentar hɨm yaaim me God au emɨt

3 *Maamrer nai hɨr epei nises hɨm me God, hɨr nekepa te hi hises hɨm mɨrak har ke hɨr nisesim. Hi hertei hekre han kai hi hisesim werek werek. Wɨtaan wanewik hi hitehi God menmen, hi han kitetit te hi hatɨp God hɨrak yaaik kenterit.
4 Hi han kitet nɨpaa hawɨr wɨnaipɨsakɨt, ti hɨkɨta. Hekrit hekrit hi hanhan arit te hi han yaaik ehu.
5 *Hi han kitet menmen me God ti hisesim, ti ap hemipɨn au. Ti hisesim werek werek. Nɨpaa maam pit niuk mɨre Lois wetike miye pit Yunis hɨr ninɨn nises God werek werek, te in ek hi hertei werek ti hisesik har ke nɨpaa hɨr nisesik.
6 *Te in ek hi eketut han em te ti naanmɨpre menmen yaaim nɨpaa God kewetutem wɨ kerek hi hewis his mentar paan kit hitehi God me ti. Ti erɨakem iuwe ehɨr ke mɨtɨk ketenwo si yeunek merhɨhe, ti ekaap mɨt eriuwerem
7 *hentar ti hertei God ap kewetai Hɨmɨn kɨrak Yaaik hɨrak kenipai haiu mɨnaain au. God Hɨmɨn Yaaik kenipai haiu mamu han tokik, haiu hanhan mɨt, hɨrak kekepai haiu mamwen han kai me menmen haiu mamisesim.
8 *Te ti ap yɨnk enuk hatɨp mɨt miyapɨr hɨm me Mɨtɨk kaiu Iuwe au emɨt! Ti yɨnk enuk heriuwa hi hekre wɨnak enuk ke gavman hentar hi hatɨp mɨt miyapɨr hɨm me God, hɨrak kakɨkepit te ti han tokik ehu etikewa me menmen im.
9 *God kekepai ketaihis kenɨnai haiu mamre nɨkerek nɨrak. Hɨrak kehimɨtenai kentar haiu yaain au. Haiu enun. Hɨrak kehimɨtenai kentar han kɨrak kerekek hɨrak han tewenɨnai. Nɨpaa God kewis tɨ wen au, hɨrak han tewenɨnai katɨp maain hɨrak kaksiuwe Krais Jisas kaknen kakɨkepai.
10 *Te in ek, hɨrak epei keteiknai hɨrak han tewenɨnai. Hɨrak keriuwet Jisas Krais hɨrak epei kan kaktaihis naanmamrai. Hɨrak keremir menmen menip haiu mɨt haiu mami, hɨrak keteiknai keriuwe hɨm mɨrak yaaim mar kerekek haiu mamɨt hɨmɨn yaaik haiu mamu werek werek tipmain tipmain enum eik.
11 *Me hɨm mɨrak yaaim keremem, hɨrak kehimɨtena hi aposel kɨrak, hi hewep hɨm mɨt miyapɨr hetpor hɨm mɨrak.
12 Mɨt nerewaank nenterim, te hi yɨnk enuk au. Hi hertei keimɨn hi eisesik, hi hertei hɨrak naanmɨpre menmen hɨrak kehimɨtenewem hi hɨrɨakem ere wɨ maain hɨrak kaknen skelim mɨt han kitet menmen hɨr nɨrɨakem.
13 *Te ti ehises hɨm yaaim ti hemtewem hi nɨpaa hetputem. Hɨm im hɨram mɨre piksa meteiknut menmen yaaim. Ti wen eises Krais Jisas ti hanhanek ketike mɨt har ke haiu mɨt yapɨrwe ne Krais Jisas mɨrɨakem.
14 *Ti naanempre werek werek hɨm yaaim me Krais God Hɨmɨn Yaaik kerek kau kekre han kaiu hɨrak epei kewetutem.
15 *Ti hertei werek werek hɨrak Fiselas, Hemosenis tetike mɨt han yapɨrwe ne provins Esia hɨr yɨnk enuk neriuwa nɨneina nɨnaipɨsa me wɨ mɨt newisa hi hen hekre wɨnak enuk ke gavman.
16 Hi hanhan God kakrɨak mɨtɨk Onesiforas ketike mɨt nɨrak menmen yaaim. Me wɨ yapɨrwe hɨrak kekepa kenipa han yaaik. Hɨrak yɨnk enuk kentar hi ekre wɨnak enuk au.
17 Hɨrak kɨpiun wit iuwe Rom, hɨrak kɨnketnau kɨnketnau ere hɨrak kenepya.
18 *Ti hertei werek menmen yapɨrwe Onesiforas kerekyewem kekepa keriuwerem keit wit Efesas. Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe hanhanek kakrekyɨwek yaaim me wɨ maain hɨrak skelim haiu mɨt han kakitet menmen haiu mɨrɨakem.

* **1:1** Ef 1:1 * **1:2** 1Ti 1:2 * **1:3** Fl 3:5; Ap 23:1, 24:16 * **1:5** Ap 16:1 * **1:6** 1Ti 4:14 * **1:7** Ro 8:15 * **1:8** Ro 1:16 * **1:9** Ef 1:8-9; Ta 3:5 * **1:10** 1Ko 15:55-57; Hi 2:14 * **1:11** 1Ti 2:7 * **1:13** 1Ti 4:6, 6:3; Ta 1:9, 2:1 * **1:14** 1Ti 6:20 * **1:15** 2Ti 4:16 * **1:18** Ju 21

2

Ti hɨrɨak menmen me Krais har ke mɨtɨk ke ami yaaik

1 Te ti nɨkan kai ke menmen me God, ti
hepu han tokik heriuwe menmen mamke-
pai kerek God keweteiyem kentar haiu ne
Krais Jisas.
2 Hɨm mei yapɨrwe ti epei hemtau hi
hetpim mɨt yapɨrwe nemtewem, ti atɨp mɨt
han yaain em, te maain hɨr nantɨp mɨt
miyapɨr han em.
3 *Mɨt hɨr neriwaank me menmen, ti wen
han yaaik ehu ehises hɨm me Jisas Krais
werek werek ehɨr ke mɨtɨk ke ami kises
hɨm me mɨtɨk iuwe kɨrak.
4 Mɨtɨk ke ami ap kɨrɨak menmen me mɨt
han au. Mɨtɨk kɨrak iuwe kerekek. Hɨrak
hanhan kaknip mɨtɨk iuwe kɨrak han yaaik
kakriuwerek kerekek.
5 *Mɨtɨk kesiuknen ketike mɨt han, te
hɨrak ekises hɨm werek werek au, hɨrak
kakinɨn mɨt, hɨrak ap kakɨt menmen au.
Hɨrak kakɨmtau hɨm kakisesim, te hɨrak
kakɨt menmen.
6 *Mɨtɨk kaan ni mɨrak kamɨr menmen
iuwe, maain hɨrak kakinɨn kakɨt menmen
epei me yaaim, mɨt han nanisesik.
7 Ti han kitet menmen wikak im hi
hetputem. Hɨram mɨre piksa meteiknut
menmen. Mɨtɨk Iuwe kakɨkepit te ti hertei
menmen im werek werek.
8 *Hekrit hekrit ti han ekitet Jisas Krais.
Hɨrak kɨre mɨtɨk, hɨrak nepenyek ke mɨtɨk
iuwe Devit ke Juda. Hɨrak Jisas hɨrak kɨre
God, hɨrak kaa pɨke kekrit kepu kepeit
kar ke hi hatɨp mɨt em meriuwe hɨm mai
yaaim.
9 *Mɨt nerewaank hi hepu hekre wɨnak
enuk har ke mɨtɨk kɨrɨak enum hentar hi
hewepyapɨr hɨm yaaim me Krais. Te mɨt
ap newenɨn hɨm me God au. Hɨram mepno
ein ein.
10 *Hɨram mepno ein ein te hi han
yaaik hepu hetike menmen im enum hen-
tar hi hertei menmen hi hɨrɨakem hɨram
mamkaap mɨt kerek God kehimɨtenor hɨr
mɨt ne Krais Jisas, hɨrak kakɨkepi kaktorhis
hɨr nantikerek nanu werek werek tipmain
tipmain enum eik.
11 *Haiu mertei hɨm im hɨram matɨp
werek. Hɨram matɨp mar im:
"Haiu mami mamtike Krais Jisas, te haiu
mamtikerek mamu.
12 *Haiu mamu han tokik me menmen
enum mɨt nerekyeiyem, te maain
haiu mamu mamtikerek naan-
mamre mit.
Haiu mepakɨnek te hɨrak kakraipakɨn.
13 *Haiu mare mamisesik, te maain au haiu
mɨnapen, hɨrak wen kakises hɨm
mɨrak. Hɨrak kakweikɨn his taau."

Mɨtɨk kime menmen werek werek kar ik, God kaktɨp hɨrak yaaik

14 *Hekrit hekrit ti ekɨak han ke mɨt
miyapɨr nit en me hɨm hi hetputem. Ti
etporem hɨm manp God kakɨrem, ti etpor
hɨr ap enɨnehan me hɨm ham hɨm ham
au emɨt! Menmen im mamkaap mɨt kerek
nemtewem au. Hɨram mamriwaank.
15 *Ti hɨrekes erɨak menmen yaaim enip
God han yaaik ehɨr ke mɨtɨk kɨrɨak men-
men yaaim, hɨrak yɨnk enuk au. Ti
hewepyapɨr hɨm me God eteikɨn mɨt em
werek werek.
16 *Ti enapen hɨm enum weinɨm hentar
hɨm mar im mamri mɨt han kɨr te hɨr
nanises menmen enum yapɨrwe.
17 *Hɨm im enum mar wikes teknei
mɨwapɨn yɨnk ke mɨt. Hɨm me mɨtɨkɨt wik
it Haimenias ketike Failitas hɨram enum
mar ke wikes teknei.
18 Hɨrakɨt tɨnaipɨs hɨm yaaim me God,
hɨrakɨt tatɨp God epei keithis mɨt kɨkɨan. Te
hɨrakɨt teweikɨn han ke mɨt han te hɨr ap
nises hɨm yaaim au. Hɨr nises hɨm enum
mar hi epei hetpim.
19 *Mɨt nises hɨm me God, hɨr nɨre
teinɨk God kamɨr mau wɨnak, hɨr ap te
nanises hɨm enum nanɨwaank hɨras au.
Me mɨt in God katɨp hɨm im: "Mɨtɨk Iuwe
kertei neimɨn hɨr nɨkerek nɨrak, neimɨn
au. Neimɨn natɨp Mɨtɨk Iuwe naanmɨpror,
hɨr enɨnepɨn enkeipɨn menmen enum."
20 *Mekre wɨnak iuwe yaaik sar metike
mɨn yapɨrwe mepeit. Mɨn ham mɨre gol,
mɨn ham mɨre silva, mɨn ham mɨre toni
weinɨm. Mɨn yaaim mɨt newis menmen
mekrerem newet mɨt em hɨr nanɨm. Mɨn
enum me toni weinɨm o sar, hɨr newis
menmen enum me teipe wenut mekrerem.
21 *Keimɨn kenpɨn kekeipɨn hɨm enum
hɨrak kakɨr ke mɨn yaaik kerp kemerɨr
Mɨtɨk Iuwe kakrɨak menmen yaaim ekri-
uwerek.
22 *Ti erɨr enepɨn ekeipɨn menmen mɨt
pipep hanhanem. Menmen im au emɨt! Ti
etike mɨt yaain han kɨr yaaik prar prar,
hɨr nitehi God menmen, yi eiyises men-
men yaaim me God, yi eiyises hɨm mɨrak,

* **2:3** 2Ti 1:8; 4:5 * **2:5** 2Ti 4:8 * **2:6** 1Ko 9:7, 10 * **2:8** 1Ko 15:4, 20; Ro 1:3 * **2:9** Ef 3:1; Fl 1:12-14 * **2:10** Ef 3:13; Kl 1:24 * **2:11** 2Ko 4:11 * **2:12** Mt 10:33 * **2:13** Ro 3:3-4; Nam 23:19; Ta 1:2 * **2:14** 1Ti 6:4; Ta 3:9 * **2:15** 1Ti 4:6; Ta 2:7-8 * **2:16** 1Ti 4:7 * **2:17** 1Ti 1:20 * **2:19** Nam 16:5, 26; Jo 10:14; 1Ko 8:3; Ais 52:11 * **2:20** 1Ko 3:12 * **2:21** 2Ti 3:17 * **2:22** 1Ti 6:11 * **2:23** 1Ti 4:7

hanhan mɨt, yi han yaaik eiriuwe mɨt yi
eikiyan eiyu eiyɨt.
23 *Ti enaaiwɨr hɨm enum kerek mɨt
netari menmen me God hɨr nituthiyem au
emɨt! Ti hertei yi yatɨpan me hɨm mar im
enum yi einehan me menmen im.
24 *Mɨtɨk kerek kime menmen me Mɨtɨk
Iuwe, hɨrak ketike mɨt han nanɨnehan
au emɨt! Hɨrak eku han yaaik ekriuwe
mɨt yapɨrwe kakteiknor menmen me God
hɨrak han ekɨwei ekwaai,
25 *kerek keteikɨn mɨt enun menmen
mɨr enum hɨr nisesim. Ti arɨakem haiu
mepɨtari God kakɨkepi te hɨr nanweikɨn
sip me menmen enum nanɨrtei hɨm yaaim
nanisesim o au.
26 Nɨpaa Seten keweikɨn han ke mɨt
kar ke hɨrak ketorhis nekre hepin mɨrak,
hɨrak kenipi nises han kɨrak. Te hɨr
nanɨrtei hɨm yaaim hɨr nanrɨr nanɨnepɨn
nankeipɨn hepin me Seten nanɨr ke saauk
mɨrɨr mekeipɨn hepin me mɨt.

3

Wɨ menep Krais Jisas pɨke kaknen, mɨt nanrɨak menmen enum yapɨrwe

1 *Ti han ekitet menmen im. Maain wɨ
menep Krais Jisas pɨke kaknen, menmen
enum iuwe mamɨkrit mamnen.
2 *Mɨt hanhan hɨras keriyen, hɨr paan
tokik, hɨr han kitet hɨr hɨras iuwe, hɨr
nantɨp mɨt enum, hɨr nanises hɨm me miye
haai au, hɨr han yaaik neriuwe menmen
mɨt nanrekyorem nankepi neriuwerem au,
hɨr nantɨp hɨram menmen weinɨm. Hɨr
nanɨnapen menmen yaaim.
3 Hɨr hanhan mɨt au, hɨr nanɨnapen te
nanu nanɨt, hɨr nansiuwe hɨm enum, hɨr
nanwenɨn han kɨr me menmen enum au,
hɨr mɨt enun nepan nanɨnaain menmen
yaaim.
4 Hɨr nanises hɨm mɨr hɨras au, hɨr han
kakitet enum enum, hɨr han kitet hɨr nertei
menmen yapɨrwe, hɨr hanhan menmen me
Seten mamrekyor han kɨr yaaik. God au.
5 *Hɨr nemipɨn nanises menmen me God,
te mɨt nanɨrem, te menmen iuwe me God
mau mekre han kɨr au. Ti eweikɨn sip ewet
mɨt nar ik.
6 *Mɨt han nar ik hɨr nen natɨp hɨm
yaaim meit wɨnak me mɨt hɨr nemipɨn
miyapɨr enun netari hɨr yɨnk enuk neri-
uwe menmen nɨpaa hɨr nɨrɨakem, hɨr han
kɨr kakrit hɨr nanises hɨm heriyai heriyai.
7 *Hɨr nanɨmtau hɨm me mɨt yapɨrwe, te
hɨr nertei hɨm me God werek werek au.
8 *Nɨpaa Janis ketike Jambris hɨrakɨt
teit hɨm me maam nɨpu kaiu Moses hɨm
tewɨrem. Mar im mɨt in hɨr nemɨnpep hɨm
yaaim me God weinɨm. Te hɨr mɨt han kɨr
enuk, hɨr netari hɨm yaaim me God au.
9 Hɨr hɨm mɨr mamɨkrit iuwe au. Mɨt
yapɨrwe nanɨrtei menmen mɨr enum
memipɨn mar ke nɨpaa mɨt nertei me
menmen enum Janis ketike Jambris hɨrakɨt
tɨrɨakem.

Ti ewis hɨm me God mekre han kit ti ehisesim

10 Au, ti etikewa hawɨr wariyakɨt, te ti
hertei hɨm mai, ti hertei menmen hekrit
hekrit hi hɨrɨakem. Ti hertei han kai hi
hises God werek werek, hi han kekrit han
enuk heriuwe mɨt waswas au, hi hanhani.
Hi hepu han tokik me menmen enum mɨt
nerekyewem.
11 *Ti hertei mɨt nesiuwe hɨm neiyep te
hɨr nerewaank iuwe. Ti hertei menmen
mɨt nerekyewem meit wit Antiok, Aiko-
niam, Listra, mɨt en neiyep nerewaank
enum. Hi haa au, God kekepa hi wen hepu.
12 *Mɨt yapɨrwe kerek hanhan nises Krais
Jisas werek werek, mɨt nanɨnɨp nansiuwe
hɨm nanriwaank.
13 Te mɨt enun netike mɨt han enun
newisesik, maain hɨr nanrɨak enum iuwe,
Seten hɨrekes kamitorpɨn, hɨr nanmitetpɨn
mɨt miyapɨr yapɨrwe.
14 *Te ti wen ehises hɨm yaaim nɨpaa mɨt
netputem ti hisesim hentar ti hertei werek
mɨt kerek hɨr netputem hɨr yaain.
15 *Nɨpaa ti kike miye pit wetike maam
pit hɨr netput hɨm yaaim me God. In ek
haiu mɨt metputem ti hisesim. Hɨm im
hɨram yaaim mamteiknut menmen yaaim
ti ehisesim me Krais Jisas te maain God
kakɨkepit kaktuthis ti nɨkan kɨrak.
16 *Nɨpaa God Hɨmɨn Yaaik kewep han
ke mɨt, hɨr newis hɨm mɨrak mau tɨwei.
Hɨm im yaaim mamteikɨn haiu mɨt men-
men, mamwepyapɨr menmen enum haiu
mɨrɨakem, mamkepai haiu mamweikɨn
han kaiu, mamteiknai menmen yaaim haiu
emisesim te han kaiu yaaik prar prar.
17 *Hɨram mamkepai haiu mɨt ne God
haiu yaain te haiu mamrɨak menmen
yaaim yapɨrwe mɨrak.

4

Ti atɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim me God

* **2:24** 1Ti 3:3; Ta 1:7 * **2:25** 1Ti 2:4 * **3:1** 1Ti 4:1 * **3:2** Ro 1:29-31 * **3:5** Mt 7:15, 21; Ro 2:19-20; Ta 1:16 * **3:6** Ta 1:11 * **3:7** 2Ti 2:25 * **3:8** Eks 7:11, 22; 1Ti 6:5 * **3:11** Ap 13:50, 14:5, 19; Sam 34:19 * **3:12** Mt 16:24; Jo 15:20; Ap 14:22 * **3:14** 2Ti 2:2 * **3:15** Jo 5:39 * **3:16** Ro 15:4; 2Pi 1:21 * **3:17** 2Ti 2:21 * **4:1-2** Ap 10:42; Ro 14:9-10 * **4:1-2** Ap 20:20, 31

1-2 **Hi hetput hɨm manp, God Haai
ketike Jisas Krais, hɨrakɨt tɨrawɨr teit ni-
naan mɨrakɨt. Hi hetput hentar Jisas Krais
pɨke kaknen te maain hɨrak skelim mɨt
nepu nantike mɨt kerek epei naa. Hi hetput
te ti atɨp mɨt miyapɨr hɨm me God, ti
eteikɨn mɨt hɨr nises menmen enum, ti
eneri, ekekyor han kɨr te hɨr enises men-
men yaaim. Ti eteiknorem werek werek
han enuk eriuweri au emɨt!
3 *Ti erɨak menmen im hentar maain
mɨt miyapɨr hɨr nanɨnapen nanɨmtau hɨm
yaaim me God au. Hɨr hanhan nanɨmtau
hɨm enum me memipɨn mamnip han kɨr
yaaik. Te hɨr nanri mɨt yapɨrwe nani-
torhi te hɨr nanɨtpor hɨm, hɨr hanhan
nanɨmtewem.
4 *Hɨr nanweikɨn sip nanwet hɨm yaaim
em, hɨr nanises hɨm weinɨm me mɨt.
5 Hekrit hekrit te ti naanmamre hɨrekes,
ehɨrp han tokik me menmen enum enum
mamnen, ti atɨp mɨt hɨm yaaim me Krais
Jisas te hɨr nanɨmtewem. Ti erɨakem iuwe,
te ti ere mɨtɨk ke God yaaik.

Wok me Pol hɨram menep epei au

6 *Ti ehises menmen hi hetputem, te hi
au. Wɨ epei mamnen te mɨt naniyep te hi
hahi.
7 *Hi epei hɨrɨak menmen God nɨpaa
kehimɨtena hi hɨrɨakem. Hi hɨre mɨtɨk
kesiuknen resis ken kɨpiun mak. Menmen
hi hɨrɨakem hɨram epei au.
8 *Te menmen yaaim me hɨmɨn kai
memeriyo mɨwaai meit wit ke God.
Maain God hɨrak Mɨtɨk Iuwe Yaaik
skelim mɨt, hɨrak kakwetewem. Te hi
kiutɨpen au. Hɨrak kakwet mɨt han
kerek nanmeriyɨwek hɨr hanhan hɨrak
kakwepyapɨr hɨrekes kakɨt tɨ ik, hɨr
nantikewa haiu mamɨt menmen yaaim
hɨrak kakwetaiyem.

Hɨm meiyam kike

9 *Ti ap era era ehɨt yayiwe au emɨt! Ti
enen waswas hentar
10 *Dimas epei kɨnaipɨsa ken wit Tesa-
lonaika, hɨrak hanhan keriuwe menmen
enum mɨt hanhan em. Kresens epei ken
wit Galesia, Taitas ken wit Dalmesia.
11 *Luk kiutɨpen kerekek kau ketikewa.
Ti ehɨthis Jon Mak hɨrak kaktikewit yi
einen in kakɨntar hɨrak yaaik kakɨkepa.
12 *Hi heriuwet Tikikas hɨrak epei ken
wit Efesas.
13 *Wɨ kerek ti enen, ti ehɨt saket kai
nokik kerek nɨpaa hi enemtɨn ewisɨm
mɨwaai meit wɨnak ke Kapas keit wit Troas.
Te ti etɨwem mamtike tɨwei mei. Tɨwei
mit nɨpaa mɨt nɨrɨakem me miyak patɨn, ti
etɨwem eiyɨm enen hi hanhanem iuwe.
14 *Aleksanda, mɨtɨk kime bras ain, hɨrak
kerekyo menmen enum enum. Mɨtɨk Iuwe
kakrekyɨwek enum mamrer menmen me
hɨrak epei kerekyewem.
15 Ti naanempre hɨrekes me hɨrak hentar
hɨrak katɨp enum enum me hɨm yaaim me
Krais haiu matɨp mɨt em.
16 *Wɨ hi hinɨn hen kot ke gavman hatɨp
hɨm naanempre hɨrekes, mɨt han nekepa
au, hɨr nɨnaipɨsa. Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe ap
han kitet menmen im enum hɨr nɨrɨakem
keremem.
17 *Te Mɨtɨk Iuwe kekepa kerekyo hi han
tokik hau. Mar im hi hatɨp mɨt hɨm me
God te mɨt yapɨrwe neit kot nemtewem. Te
Mɨtɨk Iuwe kekepa, mɨt ap neiyep hi haa
au. Hi hepu werek.
18 Maain Mɨtɨk Iuwe kakɨkepa me men-
men enum enum kakɨriya kakwisa hahɨt
wit kɨrak naanmamprau. Haiu emwenɨpi
niuk mɨrak hɨrak iuwe tipmain tipmain
enum eik. Keremem.
19 *Ti atɨp Prisila wetike Akwila hɨr
netike mɨt miyapɨr nɨkerek ne mɨtɨk One-
siforas, ti etpor hɨr yaain.
20 *Irastas wen kepu wit Korin. Hi hi-
naipɨs Trofimas hɨrak kɨnap keit wit Maili-
tas.
21 Te ti enen wasenum. Maain hawɨ hɨtan
nɨme yuwerep mamnen.
Yubyulas, Pyudens, Lainas tetike mɨte
Klodia natɨp ti yaaik, hɨr netike nit yinan
yapɨrwe in.
22 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe kaku kakɨkre
han kit. Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe han yaaik
kɨrak kaku kaktikewi.

Mepɨr keremem

* **4:3** 1Ti 4:1; 2Ti 1:13 * **4:4** 1Ti 4:7 * **4:6** Fl 2:17 * **4:7** 1Ti 6:12 * **4:8** 1Ko 9:24-25; Rev 2:10 * **4:9** 2Ti 1:4 * **4:10** Kl 4:14; Ta 1:4 * **4:11** Kl 4:14; Ap 15:37-39 * **4:12** Ef 6:21-22 * **4:13** Ap 20:6 * **4:14** 1Ti 1:20; Sam 62:12; Pro 24:12; Ro 2:6 * **4:16** 2Ti 1:15 * **4:17** Ap 23:11, 27:23; Dan 6:22 * **4:19** Ap 18:2; 2Ti 1:16-17 * **4:20** Ap 19:22, 20:4

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Mɨtɨk Taitas
Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp Taitas hɨm gude *1:1-4*
Hɨm me mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre emɨt ne sios *1:5-16*
Menmen mɨt miyapɨr ne sios nanisesim *2:1–3:11*
Pol katɨp Taitas hɨm mɨkaru *3:12-15*

1 Hi Pol hi hɨrɨak menmen me God, Jisas
Krais kehimɨtena hi aposel kɨrak. Hɨrak
keriuweta hi hepno ekaap mɨt God ke-
himɨteni hɨr mɨt nɨrak, te hɨr enises hɨm
mɨrak werek. Hi etpor hɨm yaaim, te hɨr
enɨrtei enises menmen me God.
2 Hi ekaap mɨt hɨr nanises hɨm me God
nanmeriyɨwek hɨrak kaknen kaktorhis, te
hɨr nantikerek nanu nanɨt tipmain tipmain
enum eik. God hɨrak kemipɨn au. Nɨpaa
enum eik hɨrak kɨrɨak tɨ wen au, hɨrak
katɨp hɨrak hanhan mɨt nantikerek nanu
nanɨt tipmain tipmain enum eik.
3 *Hɨrak ketpim epei au, maain wɨ ham
hɨrak kehimɨtanem, hɨrak kewepyapɨrem.
Hɨrak kewepyapɨrem keriuwe hɨm hɨrak
kewetewem, te hi atɨp mɨt em. God katɨp
hɨrak kaktaihis haiu mɨt keriyen, te hɨrak
keweto hɨm im hi atɨp mɨt em.
4 *Taitas, hi Pol hewisut tɨwei ik kan.
Ti nɨkan kai ke menmen me God haiu
yapɨrwe misesim. Hi hanhan God Haai
ketike Krais Jisas kerek kekepai kaktaihis,
hɨrakɨt tatrekyut yaaim, te ti ehu werek
werek.

Hɨm me mɨt iuwe naanmɨpre mɨt ne weiwɨk me God

5 Hi hɨnaiwɨrit ti hepu wit Krit, te ti erɨak
menmen ere werek nɨpaa hi hɨrɨakem.
Ti ehimɨtan mɨt iuwe naanempre mɨt
miyapɨr ne weiwɨk me God nerer wit wit
mar ke nɨpaa hi hetputem.
6 *Mɨt iuwe nɨpaa ere in hɨr nɨrɨak
menmen enum au, hɨr naanmamre mɨt
miyapɨr ne weiwɨk me God keriyen.
Hɨr neit miyapɨr niutɨp niutɨp keriyen.
Nɨkerek nɨr enises hɨm me Krais, te hɨr
mɨt han ap nansiuwe hɨm nantɨp nɨkerek
nɨr nɨrɨak enum nises han kɨr weinɨm ap
nemtau hɨm me miye haai au emɨt!
7 *Mɨtɨk iuwe naanmɨpre menmen me
God, te hɨrak nɨpaa ere in kɨrɨak menmen
yaaim. Hɨrak mɨtɨk enuk paan tokik au
emɨt! Hɨrak ap han enuk waswas keriuwe
menmen au emɨt! Hɨrak kaam tɨpar si
enum ere ketaritari au emɨt! Hɨrak ketike
mɨt han nenehan nenepan me menmen au
emɨt! Hɨrak hanhan kakɨt pewek te han
kenke kenterim au emɨt!
8 Au, hɨrak ekɨkaap mɨt han nan neke wit
hak, hɨrak hanhan ekises menmen yaaim.
Hɨrak naanempre hɨrekes ekrɨak menmen
yaaim ekises hɨm me God. Hɨrak ekwenɨn
han kɨrak te hɨrak eku werek.
9 *Hɨrak ekises hɨm yaaim nɨpaa haiu
metporem, te hɨrak kaktɨp mɨt kakɨkepi
kakriuwe hɨm im yaaim, hɨrak kakri han
ke mɨt ap nises hɨm yaaim, te hɨr nanɨrtei
menmen enum hɨr nisesim.

Mɨt enun ne wit Krit natɨp hɨm weinɨm nemipɨn

10 *Hɨrak ekrɨak menmen im ekɨntar
mɨt yapɨrwe ein ne weiwɨk me God hɨr
nɨnapen nemtau hɨm me Krais. Hɨr natɨp
me menmen weinɨm nemitetpɨn mɨt neri-
uwerem. Mɨt yapɨrwe nar ik hɨr nises hɨm
me mɨt kerek natɨp nar ik: "Yi eirekir yɨnk
ki, te yi yises hɨm me God werek werek."
11 *Hɨr mɨt nar ik nemitetpɨn mɨt neri-
uwe hɨm mɨr im enum. Hɨr nari han ke mɨt
miyapɨr nɨkerek nɨr niutɨp niutɨp nerer
wit wit neriwaank. Hɨr netpor hɨm enum
hɨr enisesim kerek haiu mɨt in haiu ap te
mamrɨakem taau. Te hɨr enɨt pewek kere-
mem me mɨt han. Te ti ewenɨn menmen
mɨt nar ik hɨr nɨrɨakem natɨp mɨt em.
12 Nɨpaa mɨtɨk kiutɨp ke mɨt ne Krit hɨr
han kitet hɨrak profet yaaik hɨrak katɨp
kar ik: "Hekrit hekrit haiu mɨt ne wit Krit
haiu memipɨn, han kaiu enuk haiu mɨrɨak
enum mar ke samiyak enuk, haiu mau yain
yain maam menmen weinɨm."
13-14 **Hɨm im hɨrak ketpim hɨram
yaaim. Ti ene mɨt in ne weiwɨk me God
wɨsenum, te hɨr ap enises hɨm me weiwɨk
me maamrer ne mɨt ne Isrel au emɨt! Hɨr
ap enises hɨm weinɨm me mɨt nises hɨm
lo me nɨpaa te hɨr neweikɨn sip newet
hɨm yaaim me God em au emɨt! Hɨr mɨt
ne weiwɨk me God hɨr enises hɨm mɨrak
werek werek keremem.
15 *Mɨt han, han kɨr yaaik prar prar, hɨr
han kitet menmen yapɨrwe yaaim te hɨr
ap nɨneinɨm au. Te mɨt han kerek han kɨr
enuk, hɨr han kitet hɨm me Krais werek
werek au, hɨr natɨp menmen yapɨrwe
hɨram enum hɨr nɨneinɨm. Menmen
mewaank han kɨr te hɨr netari menmen
enum hɨr nɨrɨakem nisesim.
16 *Hɨr natɨp hɨr netike God nau han
kiutɨp, te menmen hɨr nɨrɨakem nisesim

* **1:3** Ef 1:9-10; Ta 2:10, 3:4; 1Ti 1:1, 11 * **1:4** 2Ko 8:23; Ga 2:3; 2Ti 1:2; 4:10; Ro 1:7 * **1:6** 1Ti 3:2-7; 2Ti 2:24-26 * **1:7** 1Ko 4:1 * **1:9** 2Ti 4:3; Ta 2:1 * **1:10** 1Ti 4:7 * **1:11** Jo 10:12; 1Pi 5:2; 2Ti 3:6 * **1:13-14** 2Ti 4:2 * **1:13-14** 1Ti 4:7 * **1:15** Mt 15:11; Ro 14:20 * **1:16** 2Ti 3:5; 1Jo 1:6, 2:4

meteiknai hɨr nemipɨn. Hɨr netike God nau han kiutɨp taauye! Hɨr nises hɨm me Krais au. Hɨr mɨt enun paan tokik, hɨr ap nanrɨak menmen mei yaaim miutɨp taauye!

2

Hɨm ti atɨp mɨt miyapɨr iuwe em

1 *Te ti etɨp mɨt miyapɨr hɨm yaaim hɨram mises hɨm me God.
2 Ti atɨp mɨt enun ne mɨt te hɨr ap naam tɨpar wain ere hɨr netaritari au emɨt! Hɨr naanmampre hɨras enrɨak menmen yaaim, te mɨt han natɨp hɨr yaain. Hɨr enwenɨn han kɨr me menmen hɨr nisesim. Hɨr enises hɨm me Krais werek werek. Hɨr han tewenɨn mɨt. Mɨt nerekyor enum te hɨr han tokik enu.
3 *Ti atɨp miyapɨr epei enun ne mɨt te hɨr naanempre hɨras me menmen yapɨrwe hɨr nɨrɨakem, enɨr ke miyapɨr nises hɨm me God hɨr enrɨakem. Hɨr ap nantɨpan nanisesan au emɨt! Hɨr ap hanhan nanɨm tɨpar wain yapɨrwe au. Hɨr natɨp miyapɨr han menmen yaaim me God neteiknorem narkeik hɨr nanisesim.
4 Hɨr entɨp miyapɨr nɨhan menmen enkepi te hɨr han etwenɨn mɨt nɨr niutɨp niutɨp netike nɨkerek nɨr.
5 *Hɨr natɨp miyapɨr nɨhan menmen, te hɨr naanmamre hɨras te hɨr nanrɨak mɨt miyapɨr menmen yaaim. Hɨr ap han ekitet nantike mɨt nanriyanhis nanwenɨnem au emɨt! Hɨr naanmamre menmen me wɨnak, enrɨak menmen yaaim enɨmtau hɨm me mɨt nɨr niutɨp niutɨp keriyen, te mɨt han ap nantɨp enum me hɨm me Krais keremem au.

Hɨm me mɨt pipep

6 Ti atɨp mɨt pipep hɨm manp te hɨr naanempre hɨras nanwenɨn han kɨr me menmen hɨr han kitetim te hɨr enrɨak menmen yaaim keremem.
7 *Menmen yapɨrwe ti hɨrɨakem, hɨram mɨre piksa meteiknor menmen hɨr enisesim. Wɨ ti etpor menmen, ti ap ari hɨm weinɨm etporem metike hɨm yaaim mit au emɨt, te hɨr nanɨrtei ti mɨtɨk yaaik.
8 *Ti atɨp hɨm yaaim mamkaap mɨt keremem, te mɨt han ap te nantɨp enum me hɨm mit. Ti erɨak menmen mar im, te mɨt enun nepan ne hɨm me Krais hɨr yɨnk enuk nentar hɨr ap natɨp hɨm enum em menmen yaaim haiu mɨt mɨrɨakem au.

Hɨm me wok mɨt

9 *Ti atɨp mɨt kerek nɨrɨak wok me mɨt han, te hɨr enises hɨm me mɨt nɨr iuwe te hɨr han yaaik neriuweri me menmen yapɨrwe hɨr nɨrɨakem. Hɨr ap enɨtpor hɨm enum au emɨt!
10 *Hɨr ap enkintɨp menmen me mɨt nɨr iuwe enɨpakɨnem au emɨt! Hɨr naanmamre menmen me mɨt nɨr iuwe enises hɨm, te mɨt nɨr iuwe enɨrtei mɨt in nɨrɨak menmen yaaim. Mar im mɨt nɨr iuwe hɨr han kitet hɨm me God kaiu kakɨkepai hɨram yaaim.
11 Hi hatɨp menmen im hentar God epei keteiknai hɨrak hanhan kakɨkepai haiu mɨt yapɨrwe kaktaihis, te hɨrak keriuwet Jisas hɨrak kan tɨ.
12 *Menmen im meteiknai haiu emweikɨn sip emwet menmen enum me tɨ. Haiu ap emises hɨras te haiu emrɨak menmen yaaim emises God emɨr ke mɨt nises hɨm me God hɨr enrɨakem. Haiu emrɨak menmen emɨr im me wɨ haiu mepu tɨ im e.
13 *Haiu emrɨak menmen im me wɨ haiu memerɨr wɨ yaaim God kaiu Iuwe Jisas Krais pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes kakteikɨn mɨt menmen mɨrak iuwe.
14 *Nɨpaa hɨrak kaa kakɨkepai kaktaihis, te haiu emnaaiwɨr menmen enum, haiu emises hɨm me God. Hɨrak kerekyei haiu mepu han yaaik prar prar, haiu mɨt nɨrak keriyen. Haiu hanhan wɨsenum mamrekyɨwek menmen yaaim.
15 *Ti wen etpor hɨm im hɨm manp enum. Mɨt hɨr nɨnapen nanises hɨm im, ti etpor hɨm manp hekrehɨr ke Jisas te hɨr enisesim. Te ti ap ewis mɨt hɨr nɨnan yipɨr nanwɨrek neweikɨn sip newetutem.

3

Haiu mɨt emises menmen yaaim

1 *Hekrit hekrit ti erɨak han ke mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God te hɨr nanɨmtau hɨm me mɨt ne gavman netike mɨt kerek naanmɨpre mɨt nerer wit wit, hɨr enises hɨm mɨr, enrɨak menmen yaaim enkepi.
2 *Hɨr ap nantɨp enum nansiuwe hɨm mɨt han au. Hɨr netikeri nenehan au. Hɨr enkiyan enu enkaap mɨt nanɨrak mɨt yapɨrwe menmen yaaim.
3 *Nɨpaa ein haiu hɨras metari menmen me God haiu ap misesim au. Seten kemitaipɨn kari han kaiu, te haiu hemkre menepam me menmen haiu mɨrɨak enum, haiu mewenɨn han kaiu me menmen au,

* **2:1** Ta 1:9 * **2:3** 1Ti 3:11 * **2:5** Ef 5:22 * **2:7** 1Ti 4:12; 1Pi 5:3 * **2:8** 1Pi 2:15 * **2:9** 1Ti 6:1; 1Pi 2:18 * **2:10** Ta 1:3 * **2:12** 1Jo 2:16; Ef 1:4 * **2:13** 1Ko 1:7; Fl 3:20 * **2:14** Ga 1:4; Sam 130:8; Eks 19:5; Diu 7:6; Esi 37:23; 1Pi 2:9; Ef 2:10 * **2:15** 1Ti 4:12 * **3:1** Ro 13:1-7; 1Pi 2:13-14 * **3:2** Fl 4:5 * **3:3** 1Ko 6:11; Ef 2:2, 5:8

haiu mɨrɨak menmen mises han kaiu keremem. Haiu mises menmen enum mepu weinɨm mɨrɨak han kaiu yaaik. Haiu yɨnk enuk meriuwe mɨt netenen menmen yaaim, o menmen me mɨt han, haiu mɨneini, hɨr nɨneinai haiu enun nepan keriyen.

4 *Te God kerek maain kaktaihis, hɨrak keteiknai haiu mɨt hɨrak yaaik hɨrak han tewenɨnai.

5 *Te hɨrak keriuwet Jisas kan kekepai. Hɨrak kekepai kentar menmen yaaim haiu mɨrɨakem au. Hɨrak kekepai kentar hɨrak hanhanai. Wɨ nɨpaa mɨt hɨr nɨkrai neriuwe tɨpar, God Hɨmɨn Yaaik kenipai haiu han yaaik prar prar mepu, hɨrak kenipai keweikɨnhis hɨmɨn kaiu te haiu mises menmen yaaim.

6 *God Haai kesiuwe Hɨmɨn kɨrak Yaaik kan kekepai iuwe kentar menmen Jisas Krais kerek kekepai kaktaihis hɨrak kɨrɨakem.

7 *Hɨrak keriuwetek te hɨrak han yaaik kakɨkepai kakɨsak menmen enum haiu mɨrɨakem hɨrak katɨp haiu yaain, kehimɨtenai haiu emɨnkerek maain haiu emtikerek emu tipmain tipmain enum eik.

8 Menmen hi etputem hɨram hɨm yaaim. Hi hanhan te ti etpor hɨm im hɨm manp, te hɨr mɨt kerek nises hɨm me God naanmampre hɨras nanrɨak menmen yaaim. Menmen mar im hɨram yaaim mamkaap mɨt.

9 *Ti etike mɨt han yi ap eitɨpan einehan me hɨm enum weinɨm au emɨt! Ti ap eises hɨm me wit tɨpir o menmen nɨpaa mɨt maamrer nɨrɨakem emɨt! Ti etikeri yi einehan me hɨm lo Moses kewet mɨt ne Isrel em au emɨt! Menmen mar im mamkaap mɨt au. Hɨram mamɨwaanki.

10 *Mɨtɨk hak kari han ke mɨt han ne weiwɨk me God hɨr nisesik, te ti enerek miutɨp o wik. Epei au, hɨrak wen ap kakɨmtau hɨm mit, yi mɨt yapɨrwe eiweikɨn sip eiwetɨwek.

11 *Mɨtɨk kar ik han kitet menmen enum, kɨrɨak menmen enum. Menmen enum hɨrak kɨrɨakem mewepyapɨr hɨrak enuk.

Pol kewis hɨm ham yinam

12 *Maain te hi esiuwe mɨtɨk Atemas o Tikikas hɨrak kiutɨp kaknen kakiun ein, ti enen waswas, te hawɨr ewɨwen yipɨrakɨt ewɨt wit Nikapolis. Hi amɨ ahu in ere hawɨ hɨtan epei au.

13 *Ti ekaap mɨtɨk Sinas kerek kertei menmen me lo me mɨt ne wit Rom. Ti ekepik ketike mɨtɨk Apolos. Ti ekepikɨt, te hɨrakɨt tetenen menmen me hɨr neiyɨm nanɨno.

14 *Mɨt miyapɨr naiu enɨrtei enrɨak yaaim enkaap mɨt miyapɨr hɨr han enuk me menmen enum man mewaanki. Haiu emrɨak menmen im emkepi te hɨr enu enɨr ke nu hɨr mɨt ap nɨman au, hɨram mamri yapɨrwe. Mar im hɨr ap nanu weinɨm au, hɨr enises menmen me God werek werek.

15 Mɨt miyapɨr kerek netikewa haiu mau in, hɨr nesiuwe hɨm natɨp ti yaaik. Ti atɨp mɨt miyapɨr ein haiu matɨp hɨr yaain. Hi hanhan God han yaaik kɨrak kaku kaktikewi.

Mepɨr keremem

* **3:4** Ta 1:3 * **3:5** 2Ti 1:9; Ef 5:26; Jo 3:5 * **3:6** Ap 2:17-18 * **3:7** Ro 3:24 * **3:9** 2Ti 2:14, 16, 23 * **3:10** Mt 18:15-17; 2Jo 10 * **3:11** 1Ti 6:3-5 * **3:12** Ef 6:21-22 * **3:13** Ap 18:24; 1Ko 3:5-6, 16:12 * **3:14** Ef 4:28; Ta 2:14; Mt 7:19

Tɨwei Pol Kewisɨk Ken Failimon
Menmen me tɨwei ik

Pol katɨp mɨtɨk Failimon hɨm gude *1:1-3*
Pol kewenɨpi niuk me Failimon *1:4-7*
Pol kitehi Failimon hɨrak naanmampre Onisimas *1:18-22*
Pol katɨp Failimon hɨm mɨkaru *1:23-25*

1 *Hi Pol hi hepu hekre wɨnak enuk
ke gavman hentar hɨm me Jisas Krais hi
atɨp mɨt em. Hi hetike kaiu yinak Timoti,
hawɨr wik wewis tɨwei ik wesiuwerek ken
ti Failimon. Ti kawɨr yaaik, haiu mɨrɨak
menmen miutɨp.
2 *Hawɨr ap weswut ti kiutɨpen tɨwei
ik au. Hawɨr wesiuwerek kakno mɨt ne
weiwɨk me God kerek nau nererik neit
wɨnak kit eik, hɨr netike Apia yenten pawɨr
wetike Akipas. Hɨrak kɨrɨak menmen kar
ke hawɨr wɨrɨakem.
3 *Hi hanhan God Haai kaiu ketike Mɨtɨk
Iuwe Jisas Krais han yaaik kɨrakɨt hɨrak
kaku kaktikewi, yi eiyu werek werek.

Failimon kises hɨm me Mɨtɨk Iuwe

4 *Hekrit hekrit hi hitehi God, hi
hetpɨwek hɨrak yaaik hentar
5 hi hemtau ti ehises Mɨtɨk Iuwe, ti
hanhanek hɨrak ketike mɨt hɨr nises hɨm
mɨrak.
6 *Hi hitehi God te hawɨr wetikewi
wewepnak me menmen me God, hɨrak
kakɨkepit te ti ertei iuwe menmen yapɨrwe
me God haiu metɨwem hɨram mamkepai
wɨsenum, haiu emises hɨm me Krais werek
werek.
7 *Kai yinak yaaik, hi han yaaik wɨsenuk
hau werek werek hentar ti hanhan mɨt
ne weiwɨk me God ein, ti ekepi hɨr han
tokik nepu hɨr nau werek werek neriuwe
menmen me God.

Failimon pɨke kakɨthis Onisimas hɨrak kɨre kɨrak yinak

8-10 **Hi han kitet menmen im ti hɨrɨak
mɨt em hɨram menmen yaaim. Hi amɨ
hituthi ti erɨak menmen yaaim me nɨkan
kai Onisimas. Hi hɨre haai kɨrak hentar
hi heit wɨnak enuk ke gavman, hi hekepik
hɨrak kises hɨm me God. Hɨram werek te
hi etput hɨm iuwe menmen im hekrehɨr
ke Krais hentar hɨrak kehimɨtena hi mɨtɨk
iuwe, te ti ehisesim. Au, hi hɨnapen etput
hɨm iuwe au emɨt! Hawɨr hanhanakɨt, te
hi hɨnapen. Hi Pol hi enuk epei he mɨtɨk hi
heit wɨnak enuk ke gavman hentar hɨm me
Jisas Krais hi atɨp mɨt em. Hi hare hituthi ti
arɨak yaaim me nɨkan kai Onisimas.
11 Ti hertei niuk mɨrak matɨp mar im:
"Hɨrak kɨkaap mɨt," te nɨpaa hɨrak kɨrɨak
menmen hɨrak ap kekepit au. In ek hɨrak
kises hɨm me God te hɨrak kɨrɨak menmen
yaaim kekepawɨr. Hɨrak kekepit, kekepa.
12 In ek hi epei esiuwerek kan kɨrit. Hi
han in han kitetik.
13 *Hi hanhan eriuwerek, te hɨrak kak-
tikewa kaku in kakɨkepa kerek hi wen hepu
wɨnak enuk ke gavman hentar hɨm me
God. Te hi hepu in ti ekepa. Au, ti hepeit
ein, te hi hanhan hɨrak kekrehɨr kit kekepa.
14 *Hi epei hesiuwerek ken ein. Hɨrak
ap kau ketikewa au. Hi ap etenenik ere hi
heswut tɨwei eituthi ti ewenhi hɨrak kaku
in, te hi esiuwerek ken ein. Hi hɨnapen ti
yɨnk enuk hentar hi etenen mɨtɨk kit ere
ti ewenhi, te hi epei hesiuwerek ken. Hi
hanhan ti erɨak menmen ti ehises han kit
ek.
15 Hi han kai katɨp kar ik: "God kewisɨk
hɨrak kɨnaiwɨrit kɨrɨr ken keit ein wɨ ham
kentar maain hɨrak ap pɨke kaknen
16 *kakɨr ke mɨtɨk kit kɨrɨak wok mit
taau! Hɨrak kakre kit yinak yaaik kaku
kaktikewit. Hi hanhanek iuwe. Ti au
ti tewen han tewenɨnek wɨsenuk hentar
hɨrak kit yinak yaaik ke menmen me Jisas,
hɨrak mɨtɨk kit kɨrɨak menmen mit.
17 Te ti han ektɨp hi wariyakɨt kit, te
han kit ektɨp mɨtɨk hak eik ekpɨre hɨrak
wariyakɨt kit ekpar kerek hi wariyakɨt kit.
Hɨrak Onisimas kaknen, ti etɨwekhis.
18 Hɨrak kerekyut menmen enum
kekintɨp menmen kɨsawɨnem, te ti
ehitauhi me menmen hɨrak kekintɨpem.
19 *Hi Pol hi hewis hɨm im me his mai
hɨrekes, te hi hɨrekes pɨke ewetitem. Nɨpaa
hi ekepit, te ti eweikɨn han hises hɨm me
God, te ti eweto menmen me im em au.
20 Te kai yinak, ti erekyo menmen yaaim
im. Ti naanmɨpre Onisimas kar ke ti
naanmɨmprau. Ti erɨak menmen im men-
tar hawɨr wises Mɨtɨk Iuwe, te hi han yaaik
eriuwit.
21 Hi ewisut tɨwei ik ke han kai katɨp ti
ehises menmen hi hetputem. Au, hi hertei
ti ehinɨn menmen im hi hituthiyem.
22 *Maain Onisimas kaknen kakiun ein, ti
etɨwek his ti wen naanmamrɨwek yaaik ti
erekyɨwek haau mai mamɨntar hi hanhan
God kakɨmtau menmen yi yitɨwekhi ke hi,
te hɨrak kaksiupena hi anaaiwɨr wɨnak
enuk ke gavman, hi anen ari.

---

* **1:1** Ef 3:1 * **1:2** Kl 4:17; 2Ti 2:3 * **1:3** Ga 1:3 * **1:4** Ro 1:8-9 * **1:6** Fl 1:9; Kl 1:9 * **1:7** 2Ko 7:4 * **1:8-10** Fl 1 * **1:8-10** Kl 4:9; 1Ko 4:15 * **1:13** Fl 2:30 * **1:14** 2Ko 9:7; 1Pi 5:2 * **1:16** 1Ti 6:2 * **1:19** 1Ko 16:21; Ga 6:11 * **1:22** Fl 1:25, 2:24

Mɨt hɨr natɨp gude men mɨtɨk Failimon

23 *Hi hetike Epafras wau wekre wɨnak
enuk ke gavman wentar hɨm me Jisas
Krais. Hɨrak kesiuwe hɨm ketput ti yaaik.
24 *Mak, Aristakas, Dimas tetike Luk
hɨr netikewawɨr haiu mɨrɨak menmen me
God. Hɨr nesiuwe hɨm natɨp ti yaaik.
25 Hi hanhan Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais han
yaaik kɨrak kaku kaktikewi.

Mepɨr keremem

* **1:23** Kl 1:7 * **1:24** Kl 4:10, 14; 2Ti 4:10-11

Tɨwei Mɨtɨk Kewisɨk Ken Mɨt Ne Isrel - Hibru Menmen me tɨwei ik

Krais keteiknai God hɨrak kɨre mekak *1:1-3*
Krais Iuwe kinɨn mɨt ensel *1:4–2:18*
Krais Iuwe kinɨn Moses ketike Josua *3:1–4:13*
Krais Iuwe kinɨn mɨt pris *4:14–7:28*
Hɨm me Krais hɨram minɨn hɨm enɨpaa God kewet Moses em *8:1–9:28*
Hemkre me Jisas minɨn hemkre me bulmakau, ehɨram mesak menmen enum maiu *10:1-39*
Haiu mɨt han ekitet Jisas haiu emnakɨn tokim eemisesim *11:1–12:29*
Hɨm me menmen mɨt ne weiwɨk me God ehɨr nanisesim *13:1-19*
Hɨm mɨkaru *13:20-25*

God Nɨkan kɨrak kekrehɨr ke Haai kɨrak ketpai hɨm mɨrak

1 Nɨpaa enum eik me wɨ ham yapɨrwe, God katɨp mɨt profet hɨm mɨrak kenipi hɨr nɨtyak. Nepei au, hɨrak keriuweti nan natɨp maamrer hɨm mɨrak.

2 *Te in ek, wɨ kerek tɨ nepei au mamɨsi, God kewepaiyapɨr hɨm mɨrak keriuwe menmen Nɨkan kɨrak ketpim. God epei kehimɨtanek hɨrak kakwetɨwek menmen mɨrak yapɨrwe. Nɨpaa God katɨp Nɨkan kɨrak te hɨrak kises hɨm mɨrak hɨrak Nɨkan kɨrɨak menmen yapɨrwe mau tɨ mau nepni, mar ke Haai kɨrak hanhanem.

3 *Nɨkan kɨrak Jisas keteiknai menmen iuwe me God merhɨhe mɨre tɨpar meteiknai hɨmɨn kaiu kentar han kɨrak kerekek kɨre God. Hɨrak hɨm mɨrak iuwe menip menmen yapɨrwe hɨram mises han kɨrak te hɨrak naanmɨpre menmen yapɨrwe mau merer wit wit. Hɨrak hɨrekes kaa kentar nu tentarakɨt kesak menmen enum mekre han ke haiu mɨt. Epei au, hɨrak ken kau wit kerek God Mɨtɨk Iuwe kewiyen, hɨrak kau menep his yaaim mɨrak kerek mɨt iuwe naanmɨpre menmen yapɨrwe hɨr newi.

Nɨkan ke God kinɨn mɨt ensel

4 *Jisas kau menep his yaaim me God kerek mɨt iuwe newi. Mar im God epei keteiknai hɨrak kɨrɨakek hɨrak kinɨn mɨt ensel kar ke niuk kerek God kewetɨwekem hɨram minɨn niuk me mɨt ensel.

5 *Niuk mɨrak iuwe minɨn niuk me mɨt ensel mentar nɨpaa God ap katɨp mɨt nɨrak ensel kar ik:
"Petepin hi hehimɨtenit ti are nɨkan kai." God keteipim pɨke ketpim kar ik:
"Maain hi ahu are Haai kɨrak, hɨrak kaku kakre Nɨkan kai." God ap katɨp me mɨt ensel nɨrak au. Hɨrak katɨp me Nɨkan kɨrak Jisas kerekek.

6 *Kerek wɨ nɨpaa God kakriuwet Nɨkan kɨrak iuwe mɨtɨk kaknen tɨ ik, hɨrak keteipim pɨke ketpim kar ik:
"Yi mɨt ensel nai yi eiwenɨpi niuk mɨrak."

7 *Hɨrak katɨp me mɨt ensel kar ik:
"Hi herekyor hɨr nɨrɨak menmen mai waswas nar ke nɨme, hɨr nanɨwaank menmen ap mises han kai au nar ke si merhɨhe."

8 *Te hɨrak katɨp me Nɨkan kɨrak kar ik:
"Ti are hi God ti Mɨtɨk Iuwe naanmɨpre menmen yapɨrwe tipmain tipmain enum eik. Ti tewen naanmamre menmen mit ti hɨrɨakem yaaim yaaim.

9 Ti hanhan heriuwe menmen yaaim, ti au han enuk heriuwe menmen enum, te ti Mɨtɨk Iuwe, hi God kit hi ehimɨtanit ti iuwe ti han yaaik ehinɨn mɨt yapɨrwe."

10 *God pɨke katɨp keteipim kar ik:
"Ti Mɨtɨk Iuwe nɨpaa enum eik ti hɨrɨak tɨ metike nepni meriuwe his mit.

11 Maain tɨ ik ketike nepni hɨram mamɨwaank mamɨt te ti au. Ti ehu ehɨt tipmain tipmain enum eik. Mar ke mɨt neriuwet laplap ere enum hɨr newɨrem, maain tɨ ketike nepni hɨram mamweikɨn his mamɨrem.

12 *Mar ke mɨt nenep laplap enum tokim newɨrem hɨr neit ham yaaim neriuwetem, te ti ehɨt tɨ ketike nepni enum ti ewɨrem emɨt, ti enip meiyam yaaim emɨkrehɨr mɨram. Ti hɨrekes au, ti ehu apar ke in ek ti hɨrekes hepu. Ti ap te eweikɨnhis are menmen enum tokim au. Ti ehu tipmain tipmain enum eik."

13 *Nɨpaa God katɨp kar ik:
"Ti ehu menep etikewa eno menep his mai yaaim kerek mɨt iuwe newi, ti ehu ere hi enep mɨt enun nepan ni enɨp enepi."

God hɨrak ap katɨp hɨm im men mɨt ensel au. Hɨrak katɨp Nɨkan kɨrak em keremem.

14 *Te mɨt ensel hɨr nɨre mekam? Hɨr nɨre hɨmɨn hɨr nɨrɨak menmen God ketpor, hɨrak keriuweti nanɨno nanrɨakem

---

* **1:2** Sam 2:8; Mt 21:38; Jo 1:3; Kl 1:16 * **1:3** 2Ko 4:4; Ap 2:33-34; Kl 1:15; Hi 8:1 * **1:4** Fl 2:9 * **1:5** Ap 13:33; Hi 5:5; 2Sml 7:14; Sam 2:7 * **1:6** Ro 8:29; Sam 97:7 * **1:7** Sam 104:4 * **1:8** Sam 45:6-7 * **1:10** Sam 102:25-27 * **1:12** Sam 22:22 * **1:13** Sam 110:1 * **1:14** Sam 34:7, 91:11

nankaap mɨt miyapɨr kerek hɨrak hanhan kaktorhis nanu nantikerek.

2

God hɨrak kakɨkepai kaktaihis-Menmen im hɨram iuwe

1 Nɨkan ke God Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨn menmen yapɨrwe, te haiu emises wɨsenum menmen kerek nɨpaa haiu memtewem te haiu ap emnaaiwɨr hɨm im emweikɨn sip emwetɨwem au emɨt!

2 *Nɨpaa God katɨp mɨt ensel nɨrak hɨm mɨrak. Hɨr netɨwem netpim newepyapɨr mɨt em. Menmen nepei man mar ke nɨpaa hɨr netpim. Mɨt kerek neweikɨn sip newet hɨm yaaim me God, hɨr nises menmen enum God kakrekyor enum mamaɨr ke hɨr nɨrɨak menmen enum.

3 *Te haiu emweikɨn sip emwet hɨm iuwe me God kakɨkepai kaktaihis, te haiu ap te mamnopɨn mamkeipɨn menmen enum God kakrɨak mɨt enum em taau. Nɨpaa Mɨtɨk Iuwe Krais hɨrekes kinɨn kewepyapɨr God kaktaihis. Nepei au, mɨt kerek nemtau hɨm mɨrak hɨr nisesim, hɨr netpai nar ik: "Hɨm im ap me memitetpɨn au. Hɨram hɨm yaaim."

4 *God hɨrekes keteikɨn hɨm mɨr hɨram yaaim keriuwe menmen yaaim hɨrak kɨrɨakem kɨkaap mɨt keriuwerem. Hɨrak kɨrɨak menmen im metike hɨrak keriwet God hɨmɨn yaaik hɨrak kises han kɨrak kan kewet mɨt menmen mɨrak yaaim.

Jisas keweikɨnhis kɨre mɨtɨk hɨrak kekepai kaktaihis

5 Haiu matɨp me tɨ ham maain God kakrɨakem mamnen mɨt kerek nisesik hɨr nanwik. God ap kehimɨtan mɨt ensel hɨr naanmɨprewem.

6 *Au, hɨm me God kerek mɨtɨk hak kewisɨm mau tɨwei Sam hɨram matɨp mar im:

"God haiu mɨt mɨre mekam te ti han tewenɨnai naanemprai? Haiu au enun weinɨn.

7 Me wɨ yinam te ti herekyei haiu enun te mɨt ensel hɨr ninɨnai hɨr iuwe. Ti ewetai menmen mɨt iuwe netɨwem te haiu niuk maiu iuwe.

8 *Ti ehimɨtenai haiu maminɨn naanmamre menmen mit yapɨrwe."

Hɨm hɨram mɨtɨk ik epei kewisɨm matɨp haiu mɨt maminɨn naanmamre menmen yapɨrwe. Menmen miutɨp ap te maminɨnai taau. Te in ek haiu ap minɨn naanmɨpre menmen wen au.

9 *Te in ek haiu mertei menmen me Mɨtɨk Jisas. Nɨpaa me wɨ yinam Jisas kau tɨ ik God kɨrɨak Jisas au mɨtɨk weinɨk, te mɨt ensel hɨr iuwe ninɨnek. In ek God kɨrɨakek hɨrak kɨre Mɨtɨk Iuwe keit menmen mɨrak iuwe kentar Jisas kaa kekrehɨr kaiu te God kakrɨak haiu mɨt menmen yaaim kakriuwe menmen im Jisas kɨrɨakem.

10 *Hɨram yaaim te hɨrak God kerek haai ke menmen yapɨrwe hɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe hɨrak kenip Jisas hɨrak mɨtɨk yaaik wɨsenuk keriuwe menmen enum makɨp. Marim God kɨrɨak Jisas yaaik te hɨrak kakɨriyei haiu mɨt haiu mamre nɨkerek ne God haiu mamɨt menmen mɨrak yaaim.

11 *Jisas kesak menmen enum haiu mɨt mɨrɨakem te haiu mɨre yaain. Hɨrak ketikewai haai kiutɨp, te hɨrak ap yɨnk enuk katɨp haiu "kikrek nɨrak."

12 Hɨrak katɨp kar ik:

"God hi tewen awepyapɨr niuk mit atɨp kikrek nai yem. Me nɨmɨn ke mɨt yapɨrwe nererik nises hɨm mit hi eine henye awenɨpi niuk mit."

13 *Te hɨrak wen katɨp kar ik:

"Hi han ekitet hɨm me God hi ehisesim."

Hɨrak pɨke katɨp kar ik:

"Hi hepu in etike kikrek yapɨrwe God epei kewetori."

Jisas keweikɨnhis kɨre mɨtɨk te hɨrak kekepai haiu mɨt

14 *Haiu mɨt miyapɨr Jisas katɨp haiu kikrek nɨrak haiu mɨre yɨnk, hemkre o hemik, te hɨrak hɨrekes keweikɨnhis kɨre haiu mɨt te hɨrak kaa kewaank Seten kerek kɨrɨak haiu mɨt haiu mami.

15 Hɨrak kɨrɨakem te haiu mɨt yapɨrwe nɨpaa haiu mɨnaain te mami mamno mamɨr God, maain haiu ap te mamnapɨn mei taau.

16 *Hɨrak ap kɨrɨak menmen kɨkaap mɨt ensel au. Hɨrak kɨrɨakem kekepai haiu mɨt nepenyerer ne Ebraham.

17 *Te hɨrak Jisas keweikɨnhis kar ke haiu mɨt kikrek nɨrak hɨrak kɨre mɨtɨk kerekek. Hɨrak keweikɨnhis kɨre mɨtɨk te hɨrak kɨrɨak menmen me God kɨre mɨtɨk iuwe pris kerek hanhan keriuwe mɨt hɨrak kɨrɨakem werek werek. Hɨrak kɨrɨak menmen yaaim keiyɨm kesak menmen enum me haiu mɨt yapɨrwe.

18 *Hɨrak yaaik te hɨrak kakɨkaap mɨt wen nanises God werek werek wɨ menmen enum mamnen mamɨwaanki. Hɨrak kakɨkaap mɨt kakɨntar nɨpaa menmen

* **2:2** Ga 3:19 * **2:3** Hi 10:29, 12:25 * **2:4** Mk 16:20; 1Ko 12:4, 11 * **2:6** Sam 8:4-6 * **2:8** 1Ko 15:27 * **2:9** Fl 2:8-9 * **2:10** Ro 11:36 * **2:11** Mt 25:40; Mk 3:35; Jo 20:17 * **2:13** Ais 8:17-18 * **2:14** Jo 12:31; 1Jo 3:8; Rev 12:10 * **2:16** Ais 41:8-9 * **2:17** Fl 2:7; Hi 2:14; 1Jo 2:2, 4:10 * **2:18** Hi 4:15

enum man mewaankek te hɨrak ap keweikɨn sip kewet God au.

3

Jisas wɨsenuk kinɨn mɨtɨk Moses

1 *Nai yinan kerek God keit wit kɨrak kehimɨteni te yi yisesik yayɨt menmen mɨrak, yi han ekitet Jisas werek werek. Hɨrak hɨrekes God keriuwetek kɨre Aposel hɨrak kan kewepyapɨr hɨm mɨrak, hɨrak kɨrɨak menmen mɨre mɨtɨk Hetpris, haiu mɨt misesik matɨp mɨt han ek.

2 *God kehimɨtanek hɨrak kɨrɨak menmen mɨrak te hɨrak kɨrɨakem kisesim werek werek, kar ke nɨpaa mɨtɨk Moses kɨrɨakem kisesim kau nɨmɨn ke mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God.

3 Mɨtɨk Iuwe ik Jisas God kewisɨk hɨrak keit niuk mɨrak wɨsenum kinɨn niuk me Moses kɨre mɨtɨk kime wɨnak yaaik keit niuk mɨrak iuwe. Wɨnak au, hɨrak kepu weinɨm.

4 Wɨnak yapɨrwe ap te mamime hɨremes taau. Mɨt keriyen nimaam, te God kinɨn kentar hɨrak kɨrɨak menmen yapɨrwe.

5 *Moses kɨrɨak menmen me God nɨmɨn ke mɨt miyapɨr ne weiwɨk mɨrak. Hɨrak kɨre wok mɨtɨk kɨrɨak menmen me mɨtɨk iuwe kɨrak. Hɨrak kewepyapɨr menmen God katɨp maain hɨrak hɨrekes kakrɨakem.

6 *Krais hɨrak au. Hɨrak Nɨkan ke God kerekek, hɨrak kɨrɨak menmen me God werek werek. Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God. Haiu mamu mamre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God te haiu wen han tokik emu emɨmerɨr Mɨtɨk Iuwe kanen kaktaihis o au en, taau.

Mɨt ap nises hɨm me God ap te nanu werek werek taau

7 *Haiu emɨmtau hɨm kerek God Hɨmɨn Yaaik ketpaiyem emɨntar haiu ne weiwɨk miutɨp mɨrak. Hɨrak katɨp kar ik:

"Petepin kerek yi yemtau God ketpi menmen,

8 *yi ap paan tokik (o eiyɨnke perkenum) eiweikɨn sip eiwetɨwem au emɨt! Yi ap eiyises menmen me nɨpaa maamrer naiu nɨrɨakem neweikɨn sip newet God me wɨ hɨr nepu wit tenhaan weinɨk mɨt ap newi. Hɨr han enuk nari han kɨrak nenipɨwek han enuk keriuweri."

9 God katɨp kar ik:

"Maamrer ni neit wit ik hɨr nari han kai enuk te hɨr nɨr menmen hi hɨrɨakem me 40 tito, te hɨr au, hɨr neweikɨn sip neweto.

10 Hɨr nenipa hi han enuk heriuweri te hi hatɨp har ik:

'Hɨr hekrit hekrit hɨr nises menmen ham enum mekre han kɨr. Hɨr au, hɨr nepɨtari menmen hi hetpim hɨr nɨnapen nisesim.'

11 *Hi han enuk heriuweri te hi hatɨp hɨm iuwe har ik:

'Hi ap ewisi hɨr nanɨnen nanu wit kerek hi ehimɨtenor hɨr nanɨno nani, ap nanɨno ein ein au.' "

Haiu ap emweikɨn sip emwet hɨm me God emɨr ke nɨpaa hɨr mɨt ne Isrel nɨrɨakem emɨt

12 Nai yinan, yi naanmamre hɨras te yi mɨt ap te eirɨak han ki enuk yi eiweikɨn sip eiwet God kerek kakpau kakpeit nɨpaa ere in te maain hɨrak kaku tipmain tipmain enum eik.

13 Wɨ yapɨrwe God katɨp hɨram mɨre "petepin" yi hekrit hekrit einakɨnan hitokim eikapan han tokik eiyu te yi ap eiwis menmen enum mamri han ki memitipɨn te yi eiweikɨn sip eiwet God au emɨt!

14 *Yi eikapan eiyɨntar nɨpaa haiu mɨt memtau hɨm me Krais. Haiu emisesim ere maain haiu mami te haiu mamtikerek mamu han kiutɨp haiu mɨt mamɨt menmen mamtikerek.

15 *Haiu mertei hɨm im wen mepu hɨram matɨp mar im:

"In ek yi yemtau hɨm me God kakɨtpiyem yi ap einakɨn tokim eiweikɨn sip eiwet hɨm mɨrak mar ke nɨpaa maamrer ni nɨrɨakem."

16 *Neimɨn nemtau hɨm God ketpim te hɨr ap nisesim au, neweikɨn sip newetɨwem? Mɨt miyapɨr kerek Moses keriyei keri ken nɨnaaiwɨr wit Isip.

17 *God hɨrak han enuk keriuwe neimɨn me 40 tito a? Hɨrak han enuk keriuwe mɨt miyapɨr nɨrɨak menmen enum te hɨr naa neit wit tenhaan weinɨk mɨt ap nei newi.

18 *Nɨpaa God katɨp hɨm iuwe kar ik: "Hɨr ap nanɨnen nanu wit Keinen kerek hi hehimɨtanek hɨr nanwiyen ap nanɨno ein ein au," hɨrak katɨp karik hɨrak katɨp me neimɨn a? Hɨrak katɨp me mɨt ne Isrel kerek neweikɨn sip newetɨwek.

19 Te haiu mertei hɨr ap nen nau wit kerek hɨrak epei kehimɨteni hɨr nanwiyen nentar hɨr ap nises hɨm mɨrak werek werek au.

---

* **3:1** Hi 4:14, 6:20, 7:26, 8:1, 9:11 * **3:2** Nam 12:7 * **3:5** Nam 12:7 * **3:6** Kl 1:23; Hi 3:14 * **3:7** Sam 95:7-11 * **3:8** Eks 17:7; Nam 20:2-5 * **3:11** Nam 14:21-23 * **3:14** Hi 3:6 * **3:15** Sam 95:7-8; Hi 3:7-8 * **3:16** Nam 14:1-35 * **3:17** 1Ko 10:10 * **3:18** Hi 3:11

4

Haiu naanmamre hɨras te haiu emu emtike God

1 Haiu mɨt miyapɨr naanmamre hɨras emɨntar hɨm nɨpaa God ketpim me mɨt nanɨnen nanu wit kerek hɨrak kehimɨteni nanwiyen hɨr nanu yaaim nantikerek nanu nanɨt. Hɨm yaaim im hɨram mepu. Yi naanmamre hɨras te God kakɨtpi ap te yi yaino yayɨt menmen kerek hɨrak kehimɨteni yi yaitɨwem.

2 Haiu memtau hɨm yaaim me God mar ke nɨpaa hɨr mɨt maamrer nemtewem. Te menmen hɨr nemtewem ap mekepi mentar wɨ hɨr nemtɨwem hɨr neweikɨn sip newetewem.

3 *Haiu mɨt miyapɨr kerek mises hɨm me God, haiu epei mamno wit kerek God kehimɨtenai haiu mamwi en mamu yaain mamtikerek mamu mamɨt. Nɨpaa God katɨp ke wit ik hɨrak katɨp kar ik: "Hi han enuk te hi epei hatɨp hɨm iuwe har ik:

'Mɨt miyapɨr kerek ap nisɨsa, hɨr ap te nanɨno wit kerek hi ehimɨteni nanu nantikewa taau.' "

God nɨpaa kɨrɨak tɨ metike nepni. Me wɨ eim ere in hɨrak kau kemerɨr mɨt hɨr nanisesik nanɨno nanu nantikerek nanu nanɨt.

4 *Me tɨwei miutɨp nɨpaa mɨt newis hɨm me God mekrerem, hɨram matɨp me wɨ hispɨnak wik (7) mar im: "Wɨ hispɨnak kiutɨp (6) nepei au, teipmen me wɨ hispɨnak wik (7) God kau weinɨm ap pɨke kɨrɨak menmen ham au."

5 *Me tɨwei im hɨrak pɨke katɨp kar ik: "Mɨt han en ap te nanɨno wit kerek hi hehimɨteni nanwiyen taau."

6 Hɨm im hɨram wen mepu, te haiu mertei mɨt han nanɨno wit kerek God kehimɨteni nanu nantikerek. Nɨpaa mɨt miyapɨr nemtau hɨm yaaim me God te hɨr ap nen wit God kahimɨteni nentar hɨr neweikɨn sip newet hɨm mɨrak.

7 *Mar ek te God kɨmat wɨ ham te mɨt nanɨno wit kɨrak nanu nantikerek. Hɨrak katɨp me wɨ im hɨram mɨre petepin. Maain tito yapɨrwe epei men me mɨt en neweikɨn sip newet God hɨrak pɨke kewepyapɨr hɨm im keriuwe menmen Devit ketpim. Hɨrak katɨp,

"Petepin yi yemtau God ketpi menmen yi ap paan tokik (o yenkeperkenum) yeweikɨn sip yewet hɨm me God."

8 *Wit Keinan hɨrak wit God kehimɨtan Josua keriyei mɨt keri ken te hɨr nantike God nanu nanɨt te hɨrak ap pɨke katɨp keteipim me wɨ ham maain hɨram mamnen te haiu mamno wit kɨrak mamu mamtikerek.

9 Mentar menmen im haiu mertei wɨ ham mepu memerɨr haiu mɨt ne weiwɨk me God haiu mamu yain yain mamɨr ke nɨpaa God kɨrɨak menmen nepei au, me wɨ hispɨnak wik (7) hɨrak kau yain yain keit.

10 *Neimɨn hɨr nanɨno nanu nantike God nanu werek werek, hɨr nanɨnaaiwɨr menmen nɨpaa hɨr nɨrɨakem te hɨr han kitet God katɨp hɨr yaain. Au hɨr enises hɨm me Krais. Menmen im hɨr nɨrɨakem hɨram mar ke hɨr nau yain yain nar ke nɨpaa God kɨnaaiwɨr menmen hɨrak kɨrɨakem hɨrak kau yain yain.

11 Te haiu yapɨrwe naanempre hɨras werek werek te haiu mamno wit ke God haiu mamu yain yain mamtikerek mamu mamɨt. Haiu mɨt ap te emweikɨn sip emwet God mamɨr ke nɨpaa maamrer hɨr nɨrɨakem.

12 *Haiu naanempre hɨras me menmen im mentar hɨm me God hɨram weinɨm au. Hɨram mepu mɨrɨak menmen. Hɨram minɨn hɨne ke his tɨknuk enuk, hɨram mepno nɨmɨn han ketike hɨmɨn ke haiu mɨt, hɨram mewepyapɨr menmen mau mekrerem kerek haiu mɨt hanhanem o han kitetim, hɨram meteiknai menmen im hɨram yaaim o au enum.

13 Ap te menmen miutɨp nɨpaa God kɨrɨrakem hɨram mɨsawɨn te God ap kerteiyem au. Hɨrak kertei menmen yapɨrwe haiu mɨrɨakem hɨrak kɨrem. Maain hɨrak skelim haiu mɨt me menmen haiu mɨrɨakem.

Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe Hetpris kaiu

14 *Haiu mɨtɨk kaiu iuwe hetpris ken kau ketike God teit wit kɨrak. Mɨtɨk ik hɨrak Jisas kerekek, hɨrak Nɨkan ke God. Te haiu han ekitet menmen wɨsenum me Jisas kerek haiu mewepyapɨrem.

15 *Haiu mɨt ap te han tokik mamu maminɨn menmen yapɨrwe mamnen mamri han kaiu haiu mamrɨak enum au. Hɨram maminɨnai mamri han kaiu te hetpris kaiu hɨrak kɨre mɨtɨk han tewenɨnai keriuwe menmen enum haiu ap te maminɨnem taau. Hɨrak han tewenɨnai kentar nɨpaa menmen mari han kɨrak kar ke menmen mari han kaiu te hɨrak ap kisesim kɨrɨak menmen enum au.

16 *Te haiu ap emnaain au. Haiu emitehi God hɨrekes emriuwe hɨm maiu mamno nɨkɨp mɨrak te hɨrak kakɨsak menmen enum maiu hɨrak kakɨkepai me menmen enum mamri han kaiu te haiu eminɨnem.

---

* **4:3** Sam 95:11; Hi 3:11 * **4:4** Jen 2:2 * **4:5** Sam 95:11 * **4:7** Sam 95:7-8 * **4:8** Diu 31:7; Jos 22:4 * **4:10** Jen 2:2 * **4:12** 1Pi 1:23; Ef 6:17; Rev 1:16, 19:5; Jo 12:48 * **4:14** Hi 3:1, 10:23 * **4:15** Hi 2:17 * **4:16** Hi 10:19

5

Jisas kɨre Hetpris hɨrak kakɨsak menmen enum maiu kaktaihis

1 Yi yertei mɨt keriyen haiu mari mɨtɨk hak kau nɨmɨn ke haiu mɨt haiu mehimɨtanek hɨrak kekrehɨr kaiu kitehi God ke haiu mɨt kewetɨwek menmen maiu, hɨrak kewepwar menmen kewet God em me menmen enum haiu mɨrɨakem.

2 *Mɨtɨk hetpris ik hɨrak han tewenɨn mɨt kerek netaritari nɨrɨak menmen enum hɨr ap nises God werek werek au. Hɨrak han tewenɨni kentar wɨ ham menmen enum mari han kɨrak hɨrak kɨrɨak menmen enum kepɨr ke haiu mɨt.

3 *Hɨrak ap kewepwar God kewetɨwek menmen me haiu mɨt keriyen au. Hɨrak kewepwarem kewetɨwek menmen mɨrak metike menmen me haiu mɨt kentar wɨ ham hetpris hɨrekes menmen enum mari han kɨrak hɨrak kɨrɨak menmen enum te God kakɨsak menmen mɨrak enum kaktikewai.

4 *Mɨtɨk kerek hetpris, niuk mɨrak iuwe, te mɨtɨk ap kehimɨtan hɨrekes kakre hetpris au. God kerekek kehimɨtanek kɨrɨak menmen im kar ke nɨpaa hɨrak kehimɨtan mɨtɨk Eron kɨre hetpris.

5 *Mar im Krais ap kehimɨtan hɨrekes kɨre mɨtɨk iuwe hetpris au. God ketpɨwek kar ik:

"Ti Nɨkan kai. Petepin hi hɨre Haai kit."

6 *Me hɨm mau tɨwei ham God katɨp kar ik:

"Ti are mɨtɨk iuwe pris niuk mɨrak Melkisedek."

7 *Nɨpaa wɨ Jisas kau tɨ kɨre mɨtɨk, hɨrak kitehi God keriuwe hɨm iuwe wan tɨpar metpenɨn moke nanamɨr kɨrak. God kemtau menmen hɨrak kitɨwekhiyem, hɨrak kekepik. Hɨrak kaa te God kɨkɨak kekrit kepu kentar hɨrak kewen han kɨrak kises han ke God.

8 *Jisas hɨrak Nɨkan ke God te hɨrak menmen enum makɨp hɨrak yɨnk kɨrak kekek (o meiyeworek) iuwe. Menmen im makɨp hɨrak yɨnk kɨrak kekek iuwe, hɨram mekepik te hɨrak kises han ke God werek werek.

9 Hɨrak kises han ke God werek werek te hɨram meteikɨn mɨt menmen enum ap mau mekre han kɨrak au. Hɨrak yaaik te hɨrak kenip God hɨrak kakɨkaap mɨt kerek nises hɨm mɨrak te hɨrak kaktorhis nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik.

10 *God kehimɨtanek hɨrak kɨre mɨtɨk hetpris kar ke nɨpaa mɨtɨk Melkisedek hɨrak mɨtɨk iuwe pris kentar menmen Jisas kɨrɨakem kakɨsak menmen enum maiu.

Yi eiyu eiyɨr ke mɨt iuwe eiyises hɨm me God

11 Me menmen me Krais ketike Melkisedek hi hare atpi menmen yapɨrwe te hi ap heteikni yem hetpiyem werek werek au. Yi han enuk yetaritari yau.

12 *In ek hɨram wɨ me yi mɨt yi yepu yɨre tisa me hɨm me God yentar nɨpaa enum eik yi yemtau hɨm me God yisesim. Te yi ap eire tisa au. Yi ap yertei werek hɨm nɨpaa yi yemtewem te mɨtɨk hak pɨke eknen ekteikniyem te yi eiyɨrteiyem werek werek. Yi yɨre mɨt iuwe yaam nɨnpɨn heriyai heriyai au. Yi yɨre nɨkerek kike yaam nɨm, yi ap te yises hɨm me God werek werek wen au.

13 Haiu mertei mɨt miyapɨr kerek pɨke nemtau hɨm me God nɨpaa hɨr ninɨn nemtewem, hɨr netari nɨre nɨkerek wen kike naam nɨm me miyerer nɨr. Hɨr netaritari hɨm yaaim me God hɨr ap nertei mekam yaaim mekam au enum.

14 *Mɨt iuwe nertei naam menmen heriyai heriyai hɨr nertei menmen ham yaaim menmen ham au enum. Marim mɨt nises hɨm yapɨrwe me God werek werek hɨr nertei mekam yaaim mekam ham au enum.

6

Haiu mɨt naanempre hɨras emises hɨm me God werek werek

1 *Haiu ap han ekitet yapɨrwe hɨm me Krais nɨpaa haiu minɨn memtewem emɨt! Haiu emises hɨm mɨrak ham te haiu emisesik werek werek. Haiu ap han ekitet yapɨrwe hɨm nɨpaa haiu memtewem marim: Haiu emweikɨn sip emwet menmen enum menipai haiu mami haiu emises hɨm me God,

2 o hɨm mɨt netpaiyem me mɨt nankɨr mɨt han neriuwe tɨpar o hɨm me mɨt hɨr newis his mɨr emɨntar paan ke mɨt nehimɨteni nanrɨak menmen me God, o hɨm me haiu mami maain God pɨke kakɨkekyai haiu mɨt yapɨrwe kakɨnkai pɨnan mamno wit kɨrak pɨnan mamno wit enuk si tatɨn tatɨkneni.

3 God hanhan ekɨkepai te haiu emises hɨm mɨrak ham te haiu emisesik werek werek.

4 Hi hatɨp menmen im hentar mɨt han kerek nɨpaa nertei hɨm me God nisesim werek, hɨr neit menmen yaaim God keriuwetem meke wit kɨrak man. God Hɨmɨn Yaaik kekiuwe kan kau kekre han kɨr. Hɨr

* **5:2** Hi 4:15 * **5:3** Lev 9:7, 16:6 * **5:4** Eks 28:1 * **5:5** Hi 1:5; Sam 2:7 * **5:6** Sam 110:4; Hi 6:20, 7:1, 17 * **5:7** Mt 26:39-46 * **5:8** Fl 2:6-8 * **5:10** Sam 110:4 * **5:12** 1Ko 3:1-3 * **5:14** Ro 16:19; Fl 1:10 * **6:1** Hi 9:14

nanweikɨn sip nanwet God mamɨrkeik te
haiu pɨke mamɨtpor mamri han kɨr te hɨr
nanweikɨn sip nanwet menmen enum pɨke
nanisesik?
5 *Hɨr epei nertei hɨm me God kerek hɨr
nisesim em hɨram yaaim. Hɨr epei nɨr
menmen iuwe me God kerek epei man mau
nɨmɨn ke haiu mɨt me wɨ im.
6 *Hɨr mɨt nanweikɨn sip nanwet hɨm
yaaim me God mamɨrkeik te haiu mamkepi
hɨr pɨke enisesim? Taauye! Hɨr ap pɨke
enisesim au nanɨntar hɨram mɨre hɨr pɨke
nenep Jisas newenkekik kau nu tentarakɨt
te mɨt han ne tɨ nɨr menmen im hɨr natɨp
enum me Krais.
7 Mɨt kerek nemtau hɨm me God hɨr nɨre
tɨ kerek hawɨ kamɨp hɨrak yaaik kɨre tɨpar
te hɨrak kaknip menmen kerek mɨt namɨr
em hɨram mamwo yaaim, God han yaaik
keriuwerem.
8 *Mɨt kerek nɨpaa nises God te in ek
neweikɨn sip newetɨwek hɨr nar ke tɨ
enuk waai enum mɨre tɨk tɨk yenkis enum
mewim. Hɨrak tɨ enuk weinɨk. God han
enuk kakriuweri kaktɨp hɨr enun nar ke tɨ
enum, hɨrak kakwɨri nanɨno si tatɨkneni.
9 Nai yinan hi hetpi hɨm im me mɨt enun
neweikɨn sip newet God te hi han ekitet
yi mɨt miyapɨr eirɨak menmen marim au.
Yi eirɨak menmen yaaim eisesim te God
kakɨkepi kaktihis.
10 *God hɨrak ap enuk te hɨrak ap han
ekitet menmen yi yisesim au. Hɨrak kertei
menmen yi epei yɨrɨakem, yi yeteikɨn yi
hanhan yeriuwerek yi yɨkaap mɨt miyapɨr
kerek nises hɨm mɨrak, yi yekepi nɨpaa ere
in yentar yi yises hɨm mɨrak. Hɨrak han
kakitetim.
11 *Hi hanhan yi mɨt miyapɨr niutɨp
niutɨp yi wen eiyises menmen me God
wɨsenum eimeriyɨwek te maain wɨ Jisas
pɨke kaknen hɨrak kaktihis. Yi yɨrɨak men-
men marim ere wɨ yi yayu tɨ hɨram epei au.
12 Hi hɨnapen yi yayu yain yain me men-
men me God au emɨt! Yi eiyises menmen
iuwe yayɨr ke mɨt kerek han kitet hɨm
me God hɨr nemeriyɨwek pɨke kaknen te
hɨr nanɨt menmen yaaim nɨpaa God katɨp
kakwet haiu mɨt em.

Haiu han ekitet menmen wɨsenum

13 Nɨpaa wɨ God katɨp Ebraham hɨm
mɨrak, hɨrak ketpɨwek hɨm manp hɨrak
kakises menmen hɨrak epei ketpim. Hɨrak
ketpɨwek hɨm manp keriuwe niuk mɨrak
hɨrekes kentar hɨrak Mɨtɨk Iuwe God, mɨtɨk
keiyak ap te iuwe kakinɨnek taau.
14 *Hɨrak ketpɨwek kar ik: "Ebraham,
maain hi herekyut menmen yaaim hi ewe-
tut nepenyerer nei yapɨrwe."
15 Epei au, Ebraham kau kemerɨr men-
men God ketpɨwekem hɨram mamnen.
Hɨrak kemeriyɨwem ere hɨrak ketɨwem.
16 *Menmen mɨtɨk katɨp hɨrak kakisesim
hɨram mar im. Hɨrak katɨp keriuwe
niuk me mɨtɨk hak iuwe hɨrak kinɨnek te
mɨt nemtewek hɨr nekiyan nau neit natɨp
nar ik: "Hɨram werek hɨrak kakises hɨm
mɨrak."
17 God hanhan keteiknai haiu mɨt kerek
mamɨt menmen nɨpaa hɨrak katɨp kakwe-
taiyem, hɨrak keteiknai hɨrak kakises hɨm
mɨrak te hɨrak katɨp hɨm iuwe keriuwe
niuk mɨrak.
18 *Menmen im wik me God matɨp hɨm
iuwe, hɨram matɨp meriuwe niuk mɨrak
hɨram meteiknai hɨram ap te mamweikɨn
au, te God ap kemitaipɨn keriuwerem au.
Hɨram mekepai merekyei haiu han yaaik
tokik emu ere maain haiu mamɨt menmen
God katɨp kakwetaiyem.
19 *Haiu mertei maain Krais kakɨkepai
kaktaihis te menmen im mekepai haiu han
tokik mepu mar ke nu nekenik metenen
nu hɨrak kerp. Menmen im haiu mis-
esim hɨram mamkepai mamɨr ke waai o
anka kewik ketenen sip kekre wan. Men-
men haiu misesim hɨram mar ke hɨne
ken keremir laplap mɨwapɨn haau me God
kewiyen te haiu metikerek mau han kiutɨp.
20 *Jisas hɨrak kinɨn ken wit ke God.
Hɨrak epei ken kau kekre haau me God
kewi hɨrak kekrehɨr kaiu kekepai. Hɨrak
mɨtɨk iuwe kaku kakɨt kakre hetpris tip-
main tipmain kakɨr ke mɨtɨk iuwe pris
Melkisedek kaku.

7

Melkisedek hɨrak mɨtɨk iuwe pris

1 *Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe Hetpris
kar ke Melkisedek kentar menmen im.
Melkisedek hɨrak mɨtɨk iuwe hetpris ke
God kerek kinɨn naanmɨpre menmen
yapɨrwe. Wɨ nɨpaa Ebraham ketike mɨt
nɨrak nenep mɨt iuwe kerek naanmɨpre
mɨt ne wit hispɨnak (5) hɨr nanɨp nenepi.
Epei au, hɨr wen nepnen wit kɨr, mɨtɨk
Melkisedek kewen yipɨrek ketike mɨt
nɨrak, hɨrak ketpɨwek hɨm yaaim kar ik:
'God kerekyi menmen yaaim naanmamri."
2 Ebraham kenke menmen yapɨrwe
hɨrak ketike mɨt nɨrak netɨwem me mɨt
hɨr nanɨp nenepi, hɨrak kewepim mar
hiswiyen (10), hɨrak kewetɨwek pɨnam

* **6:5** 1Pi 2:3 * **6:6** Mt 12:31; Hi 10:26-27; 1Jo 5:16 * **6:8** Jen 3:17-18 * **6:10** Hi 10:32-34 * **6:11** Hi 3:14
* **6:14** Jen 22:16-17 * **6:16** Eks 22:10-11 * **6:18** Nam 23:19; 1Sml 15:29 * **6:19** Lev 16:2-3, 12, 15 * **6:20** Hi 5:6 * **7:1** Jen 14:17-20

miutɨp, Ebraham ketenɨnem mar hispɨnak
tekyaait (9). (Haiu meweikɨn niuk me
Melkisedek mamre hɨm maiu hɨram
matɨp “Mɨtɨk Iuwe kises menmen yaaim.”
Melkisedek hɨrak mɨtɨk iuwe king kinɨn
naanmɨpre mɨt ne wit Selem. Niuk im
Selem hɨram matɨp “Wit mɨt nekiyan
newik.” Te niuk mɨrak ham matɨp hɨrak
“Mɨtɨk iuwe king kenip mɨt nekiyan enu
enɨt.”)

3 *Nɨpaa mɨt ap newis tɨwei netpai miye
haai nɨrak o maamrer nɨrak hɨr neimɨn
au. Hɨr ap netpai mɨte winaak o au. Hɨr
ap netpai hɨrak kaa o au te haiu han kitet
hɨrak kɨre Nɨkan ke God kentar hɨrak wen
kau keit. Hɨrak kau kɨre mɨtɨk iuwe pris
kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik.

4 Yi mɨt yi yertei hɨrak mɨtɨk iuwe.
Ebraham han kitet Melkisedek hɨrak iuwe
kinɨnek te hɨrak kenke menmen mɨrak
hɨrak ketɨwem me wɨ kerek hɨrak kenep
mɨt, hɨrak kewetɨwek pɨnam miutɨp, hɨrak
ketenen pɨnam mar hispɨnak tekyaait (9).

5 *Mɨt han kerek hɨr nepenyerer ne mɨtɨk
Livai hɨr nɨrɨak menmen me mɨt pris. Hɨm
me God Moses kewisɨm mau tɨwei matɨp
hɨr hekrit hekrit nanri pɨnam miutɨp me
menmen hiswiyen (10) mɨt ne Isrel nan-
tenenim me ni mɨr o menmen mɨt han
nanwetɨrem. Hɨr mɨt yapɨrwe ne Isrel hɨr
nepenyerer ne Ebraham te mɨt pris nari
menmen me paaprer nɨr. Menmen im
hɨram yaaim.

6 Te Melkisedek hɨrak ap ke weiwɨk
me Livai te kenmak hɨrak kari menmen
miutɨp me Ebraham a? Hɨrak ap ke
weiwɨk mɨr te hɨrak kari menmen miutɨp
me menmen mar hiswiyen (10) Ebra-
ham ketenenim keriyaam me mɨt nepei
naa. Hɨrak keriyaam kentar hɨrak mɨtɨk
iuwe kinɨn Ebraham. Hɨrak keit menmen
pɨnam nepei au, hɨrak ketpɨwek hɨm yaaim
kar ik: “God kakrekyi menmen yaaim.”
Haiu mertei Ebraham hɨrak iuwe kentar
nɨpaa God ketpɨwek hɨm yaaim kakisesim
kakrekyɨwekem.

7 Haiu mertei mɨtɨk kerek katɨp mɨtɨk
hak hɨm yaaim kar ik: “God kakrekyut
yaaim,” mɨtɨk ik katɨp menmen im hɨrak
kinɨn mɨtɨk kemtau hɨm mɨrak kentar
hɨrak kekrehɨr ke God hɨrak ketpɨwek
menmen yaaim.

8 Mɨt pris kerek nari menmen miutɨp me
menmen mar hiswiyen (10) mɨt ne Isrel
netenenim, maain mɨt han ne mɨt hɨr nani,
te Melkisedek kerek kari menmen miutɨp
me Ebraham, hɨm me God mau tɨwei matɨp
hɨrak ap te kaki au. Hɨrak kaku kakɨt.

9 Livai maam nɨpu kɨrak Ebraham kewet
Melkisedek menmen miutɨp me menmen
hiswiyen hɨrak ketenenim. Te hɨram
yaaim haiu matɨp nɨpaa mɨtɨk Livai kewet
mɨtɨk Melkisedek menmen. Markeik te
Livai kewet Melkisedek menmen em? Miye
winaak wen au me wɨ Ebraham kepnen
wit.

10 Melkisedek hɨrak kewen yipɨr Ebra-
ham keit yayiwe, te Ebraham kewetɨwek
menmen. Ebraham hɨrak maam nɨpu
ke Livai te hɨram mar ke hɨrak kewet
Melkisedek menmen kekrehɨr ke Livai. Te
haiu mertei Melkisedek mɨtɨk iuwe kinɨn
Livai.

*Menmen me pris Melkisedek pɨke mekrit
te menmen me Livai epei au mesi meit.*

11 Nɨpaa God katɨp mɨt hɨm mɨrak hɨr
newisɨm mekre tɨwei. Hɨm im matɨp
maain God kakɨkrehɨr ke menmen me
mɨt pris ne weiwɨk me Eron. Menmen
im meteiknai menmen mɨt pris in hɨr
nɨrɨakem hɨram ap te mamɨsak menmen
enum mɨt nɨrɨakem au. Te God kewis
mɨtɨk pris hak kɨrɨak menmen kar ke mɨtɨk
pris Melkisedek nɨpaa kɨrɨakem. Hɨrak ap
kises menmen mar ke mɨt pris ne weiwɨk
me Eron hɨr nɨrɨakem au. Hɨm kerek
God katɨp Moses em mɨt pris ne weiwɨk
me Eron, hɨr nepenyerer ne maam nɨpu
kɨr Livai, hɨr neit hɨm im me God hɨr
newepyapɨrem natɨp mɨt miyapɨr ne Isrel
em. Hɨr yapɨrwe nisesim.

12 Te in ek mɨtɨk hak iuwe kekrehɨr ke
mɨt pris me weiwɨk me Eron. Hɨm me
Moses mɨt pris natɨp mɨt em hɨram ap
mamu weinɨm au. Hɨram mamɨsi te hɨm
ham me God mamɨkrehɨr mɨram.

13 Mɨtɨk ik kerek hɨm me God mau tɨwei
metpim, hɨrak ap ke weiwɨk me mɨt pris
ne Levi au. Hɨrak ke weiwɨk ham. Mɨt ne
weiwɨk mɨrak nɨpaa enum eik ere in hɨr ap
nɨre pris nen newis menmen newepwarem
newet God em au.

14 *Haiu mɨt yapɨrwe mertei Mɨtɨk kaiu
Iuwe Jisas miye pɨrak winaak hɨrak ke
weiwɨk me Juda. Hɨm me Moses mau tɨwei
ap matɨp mɨt ne weiwɨk im hɨr nɨre pris au.
Nepenyerer ne Livai keriyen. Te Mɨtɨk kaiu
Iuwe hɨrak kɨre pris kekrehɨr ke mɨt pris
ne weiwɨk me Livai te menmen mɨr hɨram
nepei au mesi.

*Jisas hɨrak Mɨtɨk Iuwe Pris hekrit hekrit
kar ke Melkisedek*

15 In ek haiu mertei werek werek God
kekrehɨr ke pris ne nɨpaa ein netike hɨm
hɨr nisesim me wit kerek hɨrak kehimɨtan
Mɨtɨk Iuwe hak Krais hɨrak hetpris kises
menmen ham kar ke nɨpaa Melkisedek
hɨrak kisesim.

---

* **7:3** Sam 110:4; Hi 5:5-6, 7:15-17 * **7:5** Nam 18:21 * **7:14** Jen 49:10; Ais 11:1; Mt 2:6; Rev 5:5

16 Hɨrak kɨre hetpris kentar God ap han
kitet hɨm nɨpaa hɨrak katɨp Moses em
matɨp mɨt pris hɨr ne weiwɨk miutɨp me
Livai keriyen. Hɨrak han kitet hɨrak mɨtɨk
iuwe ap te kaki au, te hɨrak kehimɨtanek
hɨrak mɨtɨk hetpris.
17 *Hɨm im yaaim mentar hɨm me God
mau tɨwei matɨp mar im: "Ti ehu ehɨt
tipmain tipmain enum eik. Hi ahimɨtenit ti
are Mɨtɨk Iuwe Hetpris hises menmen har
ke Melkisedek kisesim."
18 God nepei kesak hɨm mɨrak nɨpaa
hɨrak katɨp Moses em mɨt nisesim kentar
menmen me hɨm im mɨt nisesim ap meke-
pai menipai haiu mɨt yaain te haiu mamu
mamtike God taau!
19 *Hɨm me Moses mɨt nisesim ap te
mamnip menmen ham miutɨp nɨpaa enum
hɨram mamre yaaim au. In ek God kewetai
hɨm yaaim me Krais hɨram minɨn hɨm
me Moses nɨpaa ein te haiu mertei haiu
emisesim hɨram mamkepai haiu mamtike
God mamkiyan mamu mamɨt.
20 Haiu mertei wɨ God kehimɨtan Jisas
hɨrak kɨre hetpris, hɨrak katɨp hɨm iuwe
hɨrak hɨrekes kakises menmen im, hɨrak
ketpim. Nɨpaa mɨt hɨr nɨre pris, God ap
ketpor hɨm iuwe kar ke hɨrak katɨp Krais
em, te hɨr nɨre pris au.
21 *Te Jisas hɨrak kɨre hetpris wɨ kerek
God katɨp hɨm iuwe kehimɨtanek katɨp kar
ik:

"Hi God hi Mɨtɨk Iuwe hi hetput heriuwe
hɨm mai iuwe hi ap te aweikɨn han
kai atɨp menmei ham au. Ti ehu ehɨt
har ke pris tipmain tipmain enum
eik."

22 *Haiu mertei hɨm im God ketpim me
Jisas hɨram yaaim iuwe, hɨram minɨn hɨm
me nɨpaa ein God kewet Moses em te mɨt
miyapɨr newenhi nisesim.
23 Menmen im hɨram ham. Nɨpaa pris hɨr
yapɨrwe nentar hɨr naa, mɨt han nekrehɨr
kɨr nar kerekek kerekek me tito yapɨrwe.
Mɨtɨk kiutɨp ke hɨr mɨt ein ap kaku tipmain
tipmain enum eik au.
24 Jisas kerekek hɨrak kaku kakɨt tipmain
tipmain enum eik, te hɨrak hɨrekes kɨrɨak
menmen mɨt pris nɨrɨakem. Mɨtɨk hak ap
te kakɨkrehɨr kɨrak taau kakɨntar hɨrak ap
pɨke kaki au.
25 *Te Jisas Krais hɨrak kakɨkaap werek
werek haiu mɨt miyapɨr kerek mises God
mentar haiu mises hɨm me Krais. Hɨrak
kakɨkepai kakɨntar hɨrak kaki au. Hɨrak
kaku tipmain tipmain enum eik, hɨrak kau
ketike God kitɨwekhi me haiu mɨt.

Jisas kɨre Hetpris kinɨn hetpris ne nɨpaa,
hɨrak kakɨkepai haiu mɨt

26 *Jisas kerekek hɨrak Mɨtɨk Hetpris
yaaik te kakɨkepai. Hɨrak mɨtɨk yaaik,
han kɨrak yaaik prar enuk keit, menmen
enum ap mau mekre han kɨrak au. Hɨrak
kɨnaaiwɨr haiu mɨt enun mau tɨ hɨrak God
kenipek kau ketikerek hɨrak niuk mɨrak
wɨsenum.
27 *Hɨrak ap kar ke hetpris ne nɨpaa
ein au. Menmen hɨr newepwarem newet
God em hɨram ap yaaim te mamɨsak o
mamwapɨn menmen enum me mɨt tip-
main tipmain enum eik au. Te hekrit
hekrit hɨr nɨrɨakem. Hɨr ninɨn newep-
war menmen me menmen enum hɨr hɨras
nɨrɨakem nepei au, hɨr newepwar men-
men newet God em me menmen enum mɨt
han nɨrɨakem. Te Jisas ap kar ke mɨt en au.
Hɨrak kɨrɨak im miutɨp me wɨ nɨpaa hɨrak
kaa kentar nu tentarakɨt, hɨrak kewep-
war hɨrekes kewet God yɨnk kɨrak hɨrak
yaaik te kakɨsak menmen enum haiu mɨt
miyapɨr mɨrɨakem. Te hɨrak ap kaknipem
kakteipim au. Kiutɨpen kerekek.
28 *Hɨm nɨpaa God kewet Moses em mɨt
miyapɨr enisesim hɨram mehimɨtan mɨt
nɨre hetpris, te mɨt in hɨr yaain au, God
katɨp hɨr mɨt enun mau mekre han kɨr.
Te keriuwe hɨm ham God ketpim hɨram
mɨkaru man, hɨrak katɨp hɨm iuwe ke-
himɨtan Nɨkan kɨrak Jisas hɨrak kɨre het-
pris. Hɨrak kerekek ap kɨre mɨt hetpris han
kerek nɨrɨak enum au. Hɨrak nɨpaa ein ere
in tipmain tipmain enum eik hɨrak yaaik
kerekek.

8

Jisas kɨrɨak menmen kɨre hetpris keit
wɨnak yaaik keit wit ke God

1 *Menmen hi hetpiyem hɨram im. Het-
pris kaiu karik hɨrak kepu kar ke hi nepei
hetpiyem. Hɨrak kau ketike Mɨtɨk Iuwe
God tau wit kɨrak kau niu. Hɨrak kau ken
menep his yaaim mɨrak kerek mɨt iuwe
naanmɨpre menmen yapɨrwe newiyen.
2 Hɨrak kewiyen kɨrɨak menmen hetpris
kɨrɨakem. Hɨrak kɨrɨakem kekre wɨnak
God hɨrekes kimaak. Wɨnak kerek nɨpaa
God katɨp Moses kimaak, hɨrak hɨmɨn ke
wɨnak ik God hɨrekes kimaak keit wit
kɨrak. Mɨt au.
3 Hɨm nɨpaa God kewet Moses em mɨt
miyapɨr enisesim, hɨram mehimɨtan mɨt
hetpris hɨr newepwar menmen newet God
em, hɨr nenep samiyak newet God em.
Mɨtɨk kaiu Iuwe Hetpris ekwepwar men-
men ekwet God em kar ke mɨt in netenen

* **7:17** Sam 110:4; Hi 5:6 * **7:19** Hi 9:9 * **7:21** Sam 110:4; Hi 5:6 * **7:22** Hi 8:6, 12:24 * **7:25** Ro 8:34; 1Jo 2:1
* **7:26** Hi 3:1 * **7:27** Hi 5:3 * **7:28** Hi 5:1-2 * **8:1** Hi 1:3, 3:1, 10:12, 12:2

menmen newet God em. Hɨrak ketenen menmen au, hɨrak ap kɨre hetpris auye.
4 Mɨtɨk kaiu Iuwe Jisas hɨrak kau tɨ ik hɨrak ap kakre pris au ekɨntar mɨt nau nɨre pris newepwar menmen newet God em hɨr nises hɨm nɨpaa God kewet Moses em te mɨt enisesim. Te hɨr nanwis Jisas kakrɨakem taau.
5 *Menmen im hɨr nɨrɨakem nar ke pris netike wɨnak ik kerek hɨr nɨrɨak menmen mekrerem, hɨram hɨmɨn keremem. Hɨram hɨmɨn mises menmen mau wit ke God. Menmen im hɨram mises menmen meit wit ke God, te wɨ nɨpaa Moses kakime wɨnak ke God, God ketpɨwek hɨm iuwe kar ik:
"Ti ehises menmen im werek mamɨr ke nɨpaa ti heit mɨniu (o neiyɨp) eik hi heteiknutem."
6 *In ek Krais hɨrak kɨrɨak menmen me hetpris hɨram yaaim minɨn menmen mɨt han pris nɨpaa nɨrɨakem. Hɨrak kinɨni kar ke hɨm ham God katɨp Jisas em kewet haiu mɨt em hɨram yaaim minɨn hɨm me nɨpaa maamrer naiu nisesim. Hɨram minɨn hɨm nɨpaa mentar hɨm ham im mamkepai werek werek. Hɨm me nɨpaa au, mɨkaap maamrer kike keremem.

Hɨm ham yaaim minɨn hɨm me nɨpaa ein

7 Hɨm me nɨpaa ein God hɨrak kewet Moses em hɨrak ketpim hɨram yaaim mekepai werek werek, kenmak te hɨrak pɨke ketpai hɨm ham? Hɨrak ketpai hɨm ham haiu emisesim kentar hɨm me nɨpaa ap werek werek mamkaap haiu mɨt miyapɨr haiu mamre yaain, au haiu mɨre enun.
8 *God katɨp hɨm me nɨpaa ap yaaim mɨrɨak mɨt miyapɨr yaain au. Haiu mertei hɨm im yaaim mentar God katɨp kar ik:
"Hi Mɨtɨk Iuwe atɨp yi eiyɨmtewem. Maain wɨ ham mamnen te hi atɨp mɨt ne Isrel netike mɨt ne Juda hɨm mai ham yaaim hɨr nanwenhi nanisesim.
9 Hɨm mai ham yaaim mɨt nanisesim ap mamre hɨm nɨpaa hi atɨp maamrer ni yem au, me wɨ hi hanhan heriuweri heriyei nɨnaaiwɨr Isip. Hi ap aweti hɨm mar ke nɨpaa ein hi hewetɨrem hentar hɨr ap nisesim werek werek au. Te hi eweikɨnsip hewet maamrer ni nenterim.
10 *Maain wɨ hɨm me nɨpaa ein hɨram epei au, hi Mɨtɨk Iuwe God hi etpi yi mɨt ne Isrel hi aweti hɨm mai ham yaaim yi eiwenhi eisesim marim. Hi ewisɨm mamu mamɨkre han ki te mɨt ap nanɨtpi nanri han ki yi eiyisesim. Au, yi hɨras hanhan eiyisesim weinɨm. Hi are God ki yi eire mɨt miyapɨr nai.
11 Maain mɨt niutɨp niutɨp ap nantɨp heiyiuwerer nɨr o kikrek nɨr o nɨr yinan nar ik: 'Yi eiyɨrtei menmen me Mɨtɨk Iuwe God.' Hɨr ap te nanɨtporem au nanɨntar mɨt yapɨrwe niutɨp niutɨp neimɨn iuwe o neimɨn mɨt weinɨn, hɨr yapɨrwe nanɨrteiya werek werek.
12 *Hi tewen han tewenɨni ahɨsak menmen enum mei mekre han kɨr hi ap pɨke han kakitetim han enuk ariuwerem au."
13 Hɨm me nɨpaa ein God kewet Moses em hɨrak ketpim hɨram enum tokim mentar in ek God ketpai hɨrak pɨke kakwetai hɨm ham yaaim haiu emisesim hɨram mamɨkrehɨr mɨram ham. Haiu mertei hɨm hɨram enum tokim maain kike hɨram mamno mamɨt mamre laplap enum tokim mɨt newɨrem meit.

9

Hetpris ke nɨpaa ein kewet God menmen

1 *Haiu wen han ekitet menmen me wɨ nɨpaa God kinɨn kewet maamrer nai ne Isrel kontrak ke hɨm mɨrak hɨr enisesim. Hɨrak katɨp hɨm manp me menmen markeik te hɨr enisesim enwenɨnpi niuk mɨrak. Hɨrak katɨp hɨm ham me wɨnak mɨt nimaak te newenɨpi niuk mɨrak nekrerek.
2 *Hɨr newɨr sel hɨram mɨwapɨn wɨnak ik. Haau wik meit nɨmɨn. Haau kerek mau menep ya weipɨr hɨr nenewem 'Haau mɨt nehimɨtanem me God.' Menmen metenen si heurekan metike kɨnaan niu mei kerek mɨt newepwarem newet God em, hɨram mɨwaai mekre haau im.
3 *Hɨr nɨmɨan laplap meiyam mau weipɨr mɨwapɨn haau ham mau mɨkaru. Hɨr nenewem 'haau me God kewi.' Hɨr neriuwesɨsem te mɨt ap nanɨnori au emɨt!
4 *Menmen ham im mau mekre haau im e. Hɨr newen gol sisi meweikɨn mɨre tɨpar mentar kɨnaan kerek hɨr nesi menmen mɨre semi yairep hɨram menterim. Kɨnaan im mepu metike bokis hɨr newen gol menterik hɨr nenewek "bokis ke kontrak" nentar nan hɨm me God mewim hɨram mɨwaai mekrerek. Mɨt nime mɨn kiutɨp kɨre gol hɨr newisɨk kekrerek. Mɨt nɨpaa newis menmen ham mana kerek nɨpaa God kewet mɨt ne Isrel em neit wit weinɨk mɨt auri, hɨr newisɨm mekrerek. Menmen im mau mekre bokis metike nu paap ke Eron kerek nepei kaa nɨpaa God kenip tɨwei hɨram mewo miyakɨrem. Im metike nan wik nɨpaa God kewis hɨm mɨrak

* **8:5** Kl 2:17; Hi 9:23; Eks 25:40 * **8:6** 2Ko 3:6; Hi 7:22, 9:15 * **8:8** Jer 31:31-34 * **8:10** Hi 10:16 * **8:12** Hi 10:17 * **9:1** Eks 26:1-30 * **9:2** Eks 25:23-40 * **9:3** Eks 26:31-33 * **9:4** Eks 30:1-6, 25:10-16, 16:33; Nam 17:8-11; Diu 10:3-5

mewim kewet Moses em mɨt enisesim,
menmen im yapɨrwe mɨpwaai mepɨkre
bokis ik e.
5 *Hɨmɨn me mɨtɨkɨt ensel wik hakɨt
niuk mɨrakɨt Serapim kerek mɨt newis
gol mɨwapɨnem hɨram merp mentɨr bokis
mau niu naanmɨpre kɨnaan kerek God ke-
sak menmen enum me haiu mɨt kentarim.
Hɨmɨn wik me ensel mehimɨtan menmen
iuwe me God merhɨhe mau mekre haau im
e. In ek hi hɨnapen etpi menmen yapɨrwe
miutɨp miutɨp hɨr nɨrɨakem neriuwerem
au. Yi epei yerteiyem werek werek.
6 *Hɨr nemani menmen im werek werek
hi nepei hetpiyem, mɨt pris hekrit hekrit
hɨr nen haau iuwe me God menep ya
weipɨr, hɨr newepwar menmen newet God
em.
7 *Te mɨtɨk iuwe hetpris kiutɨp kerekek
hɨrak ken haau kike kerek mɨkaru mɨrapɨt
me haau iuwe, wɨ miutɨp me tito miutɨp.
Hɨrak ken kekre haau im ketenen hemkre
me samiyak hɨrak kewepwarem te hɨrak
kakwet God em hɨrak kakɨsak menmen
enum hɨrak ketike mɨt ne Isrel netaritari
nɨrɨakem.
8 *Hɨm me God nɨpaa hɨrak kewet Moses
em hɨram ap mewis mɨt hɨr nanɨno haau
kike kerek mɨt nehimɨtan God kewi au.
Marim God Hɨmɨn Yaaik keteiknai wɨ
kerek mɨt wen nises hɨm me Moses, hɨr
netike God ap nekiyan nau neit au.
9 *Hɨm im me Moses meriuwesɨs mɨt
nanɨno nanɨkre haau kike hɨram mɨre
hɨmɨn meteiknai wɨ im menmen yapɨrwe
mɨt pris newepwarem newet God em
hɨram ap mamnip han ke haiu mɨt enun
kakre yaaik.
10 *Hɨm mɨrak im hɨram naanmɨprai me
menmen haiu mamɨm o tɨpar haiu mamɨm
o mamɨrkeik haiu mamkɨr te God katɨp
haiu mɨt yaain. Menmen im hɨram hɨm
me naanmɨprai ere wɨ God pɨke kaknip
menmen yapɨrwe hɨram yaaim.

Jisas Krais kewepwar hemkre mɨrak kewet God em

11 *Te Krais epei kan kɨre Hetpris kaiu
kewetai menmen mɨrak yaaim epei man.
Hɨrak kɨrɨak menmen mar ke pris hɨrak
ken kekre wɨnak ke God keit wit kɨrak,
hɨrak yaaik kinɨn wɨnak ke God kau tɨ me
nɨpaa ein. Hɨrak kinɨn wɨnak kau tɨ kentar
ɨt ap nimaak, hɨrak ap menmen me tɨ au.
Hɨrak kɨrɨak menmen me wit ke God.
12 Me wɨ nɨpaa kerek Krais kaa ken kekre
haau kerek God hɨrekes kewi, hɨrak ap keit
hemkre me samiyak kewepwarem kewet
God em kɨre pris nɨrɨakem au. Hɨrak
keit hemkre mɨrak epei mewen keiyɨm
ken haau kerek God kewi kewepwarem
kewet God em. Hɨrak ken kekrerek kewen
hemkre miutɨpen mekrerek, hɨram yaaim
te hɨrak ap pɨke kaknipem au. Hɨram
yaaim te hɨrak kekepai kaktaihis haiu
mamtikerek mamu tipmain tipmain enum
eik.
13 *Markeik te hemkre me meme o
bulmakau mamkaap haiu mɨt? Hɨram
mamkepai mamɨr im. Mɨt han hɨr netenen
menmen God katɨp: "Yi mɨt ap yetenen
menmen im," te maain God kaktɨp hɨr yɨnk
kɨr enuk kakɨnterim. Yɨnk kɨr enuk ere
mɨt pris hɨr enin ɨn enɨt hemkre me meme
metike hemkre me bulmakau, im metike si
waniu (o win) me yɨnk me bulmakau nɨkik
hɨr neiyɨm nen newɨrem mentar yɨnk ke
mɨt in. Epei au, hɨm me God matɨp hɨr pɨke
yaain nentar menmen im mesak menmen
enum mau yɨnk kɨr.
14 *Hemkre me meme metike bulmakau
mesak menmen mau yɨnk kaiu keremem
te Krais hɨrak iuwe kinɨn meme metike
bulmakau, hemkre mɨrak yaaim minɨn
hemkre mɨram, hɨram mesak menmen
enum mekre han kaiu. God Hɨmɨn Yaaik
kekepik hɨrak kerek yaaik kɨrɨak menmen
enum au te hɨrak kewepwar hemkre mɨrak
kewet God em. Te hemkre mɨrak yaaim
mamkaap haiu mɨt hɨram mesak menmen
enum mekre han kaiu, te haiu emises God
werek werek kerek kaku kakɨt tipmain
tipmain enum eik.

Hemkre me Jisas mɨkaap hɨm ham yaaim God kewetaiyem

15 *Jisas kɨkaap hɨm ham yaaim mɨt
enisesim hɨram mɨkaru man mentar nɨpaa
hɨrak kaa kesak menmen enum haiu mɨt
kerek mises hɨm ham me nɨpaa enum haiu
mɨrɨakem. Jisas kau nɨmɨn ke haiu mɨt
metike God kɨkaap hɨm ham yaaim mɨt
enisesim hɨram mɨkaru man te haiu mɨt
kerek God kehimɨteni haiu mɨt nɨrak haiu
mamtikerek mamu tipmain tipmain enum
eik mamɨt menmen yaaim mɨrak mamɨr ke
nɨpaa God ketpim hɨm iuwe. Jisas kaa te
haiu mamɨt menmen yaaim im.
16 Haiu mertei mɨtɨk hak kertei maain
hɨrak kaki, hɨrak kewis menmen mau tɨwei
matɨp markeik te hɨrak kakɨnke tɨ metike
menmen yapɨrwe hɨrak naanmɨprewem
kakwet nɨkerek nɨrak em. Menmen im
hɨrak kewisɨm mau tɨwei hɨram niuk
mɨrak "Tɨwei me han." Maain kerekek

* **9:5** Eks 25:18-22 * **9:6** Nam 18:2-6 * **9:7** Eks 30:10; Lev 16:2-34 * **9:8** Hi 10:19-20 * **9:9** Hi 10:1-2 * **9:10** Lev 11:2, 25, 15:18; Nam 19:11-13 * **9:11** Hi 3:1, 10:1 * **9:13** Lev 16:3, 14-16; Nam 19:9, 17-19; Hi 10:4 * **9:14** 1Pi 1:18-19; 1Jo 1:7; Hi 6:1 * **9:15** 1Ti 2:5; Hi 8:6

wɨ haai kaki, nɨkerek nɨrak nanɨt menmen
mamɨr ke nɨpaa hɨrak kewisɨm mau tɨwei.
17 Haai wen kepu, te tɨwei kerek hɨrak
kewisɨm em hɨram wen mepu weinɨm. Te
maain hɨrak kaki, tɨwei hɨram mehimɨtan
menmen me nɨkerek hɨr nantɨwem.
18 Marim nɨpaa mɨt nenep samiyak
hɨram maa hemkre mɨram mewen hɨram
menip hɨm im mekrit mau meit. Haiu
matɨp hɨm im hɨram ap mekepai werek
au kerek God kinɨn katɨp Moses em hɨrak
hanhan mɨt enisesim te mɨt wen nenep
menmen maa te hɨm im mekrit mau meit.
19 *Wɨ nɨpaa Moses kenip hɨm im mekrit
mau meit hɨrak kinɨn katɨp mɨt ne Is-
rel hɨm yapɨrwe God ketpɨwekem hɨrak
kewisɨm mau tɨwei te mɨt miyapɨr nanis-
esim. Hɨrak ketpor epei au, Moses keit
hemkre me bulmakau nɨkim metike meme
kerek hɨr epei namɨp hemkre mɨram
mewen, hɨrak keit tɨpar metikerem, hɨrak
kesi tepnek me sipsip mɨre yɨwir metike
timen niuk mɨram Hisop, keiyɨm ken
kemtɨt mau hemkre hɨrak kewisɨm mentar
tɨwei hɨm me God kewet Moses em mau
mekrerem, kewisɨm mentar im metike
yɨnk ke mɨt miyapɨr yapɨrwe.
20 *Hɨrak wen kewisɨm mentar tɨwei
metike mɨt miyapɨr, hɨrak ketpor kar ik:
"Samiyak menmen nepei maa hemkre
mɨram mewen hɨram meteikni yi epei
yewenhi yatɨp yi eiyises hɨm me God nɨpaa
hɨrak katɨp yi eiyisesim."
21 *Marim hɨrak keit hemkre im metike
tɨpar kewisɨm mentar wɨnak ke God ketike
menmen yapɨrwe mekrerek kerek mɨt
nererik newenepi God neriuwerem.
22 *Tɨs, hɨm Moses kewisɨm mekre tɨwei
hɨram matɨp menep menmen yapɨrwe
nɨpaa hɨram ap yaaim mɨt newenɨpi
God neriuwerem hemkre hɨram mɨrɨakem
hɨram mɨre yaaim. Haiu mertei mɨt newen
hemkre me menmen keremem te God
kakɨsak menmen enum maiu mekre han
kaiu, o au en, taau.

Krais kewepwar hemkre mɨrak kakɨsak menmen enum me haiu mɨt

23 *Menmen weinɨm im mau tɨ hɨram
mar ke hɨmɨn me menmen iuwe meit wit
ke God, Moses kewen hemkre menterim te
hɨram mɨre yaaim. Te menmen mau wit
ke God hɨram iuwe te hemkre im menipem
yaaim au. Hemkre ham maminɨnem mam-
nip menmen iuwe mau wit ke God hɨram
yaaim te haiu mɨt mamtike God mamkiyan
mamu mamɨt.
24 *Krais nepei kenipem hɨram yaaim
kentar hɨrak ap ken kekre wɨnak kerek mɨt
nimaak kau tɨ nehimɨtanek me God au.
Hɨrak ken wit ke God kerek in ek hɨrak kau
keit menep ninaan me God kitɨwekhi me
haiu mɨt miyapɨr.
25 Krais ken kekre haau me God kewi
kewepwar hemkre mɨrak miutɨpen kere-
mem. Hɨrak ap kewepwarem yapɨrwe kar
ke nɨpaa mɨtɨk pris kɨrɨakem au. Me wɨ
miutɨp miutɨp me tito yapɨrwe hɨrak pris
ken haau kerek mɨt nehimɨtanek me God
kau kekererem hɨrak kewepwar hemkre
me samiyak mei kewet God em. Te Krais
au, miutɨpen keremem.
26 Hɨrak ap ken haau me God kewi
yapɨrwe kar ke mɨtɨk iuwe pris kɨrɨakem
au. Hɨrak ken kewepwar hɨrekes yapɨrwe
te hɨrak kaki kakɨntar nu tentarakɨt
yapɨrwe me wɨ nɨpaa God kɨrɨak tɨ ketike
nepni ere in. Au, in ek hɨrak kan kau tɨ kaa
miutɨpen kerekek hɨram werek. Me wɨ
menep menmen me nɨpaa hɨram epei au
mamɨsi, hɨrak kan kakɨsak menmen enum
mau mekre han kaiu keriuwe hemkre
mɨrak mewen hɨrak kewepwarem kewet
God em miutɨpen keremem.
27 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe nani te maain
hɨr nanɨr God, hɨrak skelim menmen mɨt
miyapɨr in nɨrɨakem.
28 *Marim Krais kaa miutɨp kewep-
war hɨrekes kewet God hemkre mɨrak te
kakɨsak menmen enum me maiu au. Hɨrak
pɨke kaknen kakɨthis haiu mɨt miyapɨr
kerek misesik memeriyɨwek kaknen.

10

Menmen mɨt nɨpaa newepwarem hɨram ap te mamɨsak menmen enum maiu

1 *Hɨm nɨpaa God kewet Moses em hɨram
mɨre hɨmɨn weinɨm me menmen yaaim
maain mamnen, te hɨram ap menmen im
yaaim hɨremes au. Me tito tito mɨt iuwe
hetpris newepwar hemkre me bulmakau
o meme newet God em. Hɨr nɨrɨakem
mar kerememk keremem. Markeik te hɨm
me Moses mamrɨak mɨt kerek nises God
hɨr yaain neriuwe menmen im mɨtɨk pris
kewepwarem kewet God em? Taau! Hɨram
hɨmɨn weinɨm me menmen yaaim kere-
mem.
2 Menmen mɨt newepwarem newet God
em hɨram yaaim te mamɨsak menmen
enum mɨt kerek nises hɨm me God
hɨr nɨrɨakem te hɨr ap pɨke nanɨnen
nanrɨakem meiyam taau nentar hɨr ap
menmen enum mau mekre han kɨr au.

* **9:19** Eks 24:3, 6-8; Lev 14:4, 6 * **9:20** Eks 24:8 * **9:21** Lev 8:15, 19 * **9:22** Lev 17:11; Ef 1:7 * **9:23** Hi 8:5, 10:1 * **9:24** 1Jo 2:1 * **9:27** Jen 3:19 * **9:28** Hi 10:10; Ais 53:12; 1Pi 2:24; Fl 3:20; 2Ti 4:8 * **10:1** Hi 8:5

3 Au, mɨt nɨrɨakem nar keremem me tito
tito yapɨrwe hɨram menip mɨt han tewenɨn
menmen enum hɨr nɨrɨakem.
4 *Hɨr nɨrɨakem nentar God kertei
hemkre me bulmakau o meme hɨram ap
te mamsɨsak menmen enum maiu mekre
han ke haiu mɨt au.
5 *God kertei menmen im, te wɨ nɨpaa
kerek Krais epei kaknen tɨ kaku kaktike-
wai, hɨrak katɨp God kar ik:
"Ti hɨnapen mɨt newepwar bulmakau o
meme sipsip hɨr nanwetutem au. Ti
epei eraumani yɨnk kai hi ahu ekr-
erem awepwar hɨrekes ewetutem.
6 Ti ap han yaaik heriuwe samiyak mɨt
nɨmansiyem mau nan mɨre kɨnaan men-
men mɨt newepwarem newetitem te hɨram
mamɨsak menmen enum mɨr au.
7 Te hi Krais hetput har ik: 'Ti God ti hɨra
hi hepu, hi arɨak menmen ti hanhan hi
arɨakem, mar ke nɨpaa mɨt newisɨm me hi
mau tɨwei ke Moses ketpim.' "
8 Hɨrak Krais kinɨn katɨp kar ik: "Ti
hɨnapen mɨt newepwar menmen nan-
wetitem au. Ti ap hanhanem te hɨr
nɨmansi samiyak mau nan mɨre kɨnaan o
menmen hɨr newetitem te mamɨsak men-
men enum mau han kɨr au." Krais katɨp
menmen im te hɨm me Moses kewisɨm mau
tɨwei hɨram matɨp mɨt enisesim.
9 Hɨrak katɨp menmen eim epei au,
maain hɨrak katɨp hɨm kar ik: "God ti hɨra
hi hepu. Hi arɨak menmen ti hanhanem."
Hɨm im metpai Krais kenip menmen tokim
me nɨpaa ein me mɨt hɨr newepwar men-
men newet God em, hɨram nepei au mesi,
hɨrak kekrehɨr mɨram kewepwar hɨrekes
kewet God yɨnk kɨrak.
10 *Jisas Krais kises menmen God hanhan
hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kaa miutɨp kerekek
kewepwar yɨnk kɨrak kewet God ek te
hɨrak kesak menmen mekre han kaiu te
haiu mɨt kerek misesik haiu yaain. Haiu
mewenɨpi niuk me God werek werek.

*Menmen Krais kɨrɨakem mesak men-
men enum mekre han kaiu*

11 *Hekrit hekrit mɨt yapɨrwe nɨre pris
hɨr nerp nɨrɨak menmen newepwarem
newet God em. Hɨr nɨrɨakem marem
marem te menmen im ap te mamɨsak men-
men enum haiu mɨt haiu mɨrɨakem taau.
12 *Te Krais hɨrak kɨrɨakem miutɨp kesak
menmen enum maiu. Epei au, hɨrak ken
kau menep his yaaim me God kentar hɨrak
Mɨtɨk Iuwe kɨre God hɨrak naanmɨpre
menmen. Menmen miutɨp Krais kɨrɨakem
hɨram mamu mamɨt mamkepai haiu mɨt
mamɨsak menmen enum mekre han kaiu
tipmain tipmain enum eik.
13 *Hɨrak wen kau ketikerek ke-
meriyɨwek ere wɨ God kaknep mɨt enun
nepan kaknɨp kaknepi.
14 Haiu mertei Krais keriuwe menmen
miutɨp hɨrak kɨrɨakem wɨ kerek hɨrak kaa
kewepwar yɨnk kɨrak kewet God ek, hɨrak
kɨrɨak mɨt miyapɨr kerek God kesak men-
men enum mɨr, hɨr nɨre yaain nanu tip-
main tipmain enum eik.
15-16 *God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kewetai
hɨm mɨrak metike hɨm Krais epei ketpim
God Hɨmɨn Yaaik hɨrak kinɨn katɨp kar ik:
"Me wɨ maain mamnen hi awet mɨt hɨm
mai im hɨr nanwenhi nanisesim. Hi
ewisɨm mekre han kɨr te hɨr han
ekitetim."
17 Nepei au, hɨrak katɨp hɨm ham mar im:
"Hi ap pɨke han ekitet menmen enum mau
mekre han ke mɨt o menmen hɨr
nɨrɨakem te hi han enuk heriuweri
au."
18 God epei kesak menmen enum mai te mɨt
ap te nanwepwar menmen nanwet God em
nanteipim au. Hɨram epei au mesi meit.

*Haiu emises hɨm me God te haiu emu
emtikerek han kiutɨp*

19 *Te nai yinan, haiu yaain te mamno
mamɨkre haau me God hɨrekes kewi men-
tar Jisas kaa kentar nu tentarakɨt hemkre
mɨrak mewen mesak menmen enum maiu.
20 *Hɨrak kaa te menmen im hɨram mɨre
hɨrak kinɨn ken kewep yayiwe keremir o
kewep laplap me nɨmɨn hɨram meiyepetai
haiu mɨt mamno nɨmɨn kerek God kewi.
Hɨram mar ke hɨrak kewep yayiwe ik keri-
uwe yɨnk kɨrak te haiu emisesik mentar
nɨpaa hɨrak kaa pɨke kekrit kau keit.
21 Haiu Mɨtɨk kaiu Iuwe Hetpris hɨrak
kepu naanmɨpre menmen meit wit ke God
metike haiu mɨt kerek mises hɨm me God
haiu nɨkerek nɨrak.
22 *Krais kɨrɨak menmen im te haiu
emnaiwɨr menmen enum me memitaipɨn
mekre han kaiu emɨt, haiu emises God haiu
mamtikerek emu han kiutɨp.
23 *Haiu emises menmen werek werek
kerek haiu matɨp haiu han kitetim. Haiu ap
emweikɨn sip emwet hɨm im emɨntar haiu
mertei hɨm nɨpaa God ketpim maain hɨrak
kakisesim kakrɨakem.
24 Haiu han ekitet markeik te haiu
emri han ke naiu yinan te haiu yapɨrwe
han etwenɨnan haiu mamrɨakan menmen
yaaim.

* **10:4** Hi 9:13 * **10:5** Sam 40:6-8 * **10:10** Hi 9:12, 28 * **10:11** Eks 29:38 * **10:12** Hi 1:3 * **10:13** Sam 110:1 * **10:15-16** Jer 31:33-34; Hi 8:10, 12 * **10:19** Hi 4:16 * **10:20** Mt 27:51; Hi 9:8 * **10:22** Lev 8:30; Esi 36:25; Ef 5:26 * **10:23** Hi 4:14 * **10:25** Hi 3:13

25 *Yi ap einapen yaino eitike ni yinan
yererik yewenɨpi niuk me God yar ke mɨt
han nɨnapen nɨrɨakem au emɨt! Yi eiri han
ki eikiyan wɨsenum te yi eirerik eiwenɨpi
niuk me God eiyɨntar wɨ menep te mam-
nen Krais pɨke kaknen kakteipim.

Haiu ap emweikɨn sip emwet God Nɨkan kɨrak Jisas

26 *Haiu mɨt epei mertei hɨm me Jisas kaa
te kakɨsak menmen enum mekre han kaiu
haiu misesim werek werek te maain haiu
emweikɨn sip emwet hɨm im au emɨt! Haiu
mamrɨak enum, menmen ham ap mepu te
mɨt pɨke nanwepwarem hɨram mamɨsak
menmen enum maiu te haiu mamre yaain
taau.
27 *Haiu emweikɨn sip emwet hɨm mɨrak
au emɨt! Maain haiu mamnaain God ske-
lim haiu mɨt, kakwɨrai mamno si kerek God
kɨman me kakwɨr mɨt nɨrak enun nepan
nanɨno nanɨkrerem si tatɨn.
28 *Haiu mertei mɨtɨkɨt wik o wikak
tewepyapɨr mɨtɨk kiutɨp keweikɨn sip
kewet hɨm me Moses, te mɨt iuwe ne Isrel
nantɨwekhis hɨr ap han tewenɨnek au, hɨr
nankɨp kaki.
29 *Te yi han ekitet God kakɨwaank mɨtɨk
kerek keweikɨn sip kewet menmen Jisas
kɨrɨakem kakɨwaankek kike keremem a?
Auye! Hɨrak kakɨwaankek wɨsenum ken-
tar hɨrak kɨnaain Nɨkan ke God hɨrak
katɨp menmen hɨrak kɨrɨakem me wɨ kerek
hɨrak kaa hemkre mɨrak mewen hɨram
menmen weinɨm. Menmen im God kewe-
taiyem hɨram hɨm haiu mamwenhi mamis-
esim te hɨrak kakrekyei haiu mamre yaain.
Te God kakɨwaank mɨtɨk ik enuk kentar
hɨrak keweikɨn sip kewet Nɨkan ke God.
Menmen im hɨram mar ke hɨrak kɨnan
yipɨr kewɨrek hɨrak keweikɨn sip kewet
God Hɨmɨn Yaaik kerek hanhan keriuwai
haiu mɨt kerekyei menmen yaaim.
30 *Hi hatɨp menmen im hentar haiu
mertei God ap kemipɨn me wɨ hɨrak katɨp
kar ik: "Menmen enum mɨt nɨrɨakem,
maain hi ewaniupaan mɨr eriuwerem."
Hɨrak wen katɨp hɨm ham kar ik: "Hi Mɨtɨk
Iuwe God hi skelim mɨt nai me menmen hɨr
nɨrɨakem."
31 God kerek kaku kakɨt tipmain tipmain
enum eik skelim mɨt me menmen enum
hɨr nɨrɨakem. Menmen im hɨrak men-
men menipi han yaaik au. Hɨram men-
men enum menipi hɨr han enuk nɨnaain
wɨsenum.

Yi han tokik eiyises hɨm me God werek werek

32 Yi pɨke han ekitet menmen nepei man
me wɨ nɨpaa yi yinɨn yemtau hɨm me Krais
yi yisesim. Yi yisesim epei au, menmen
enum man mamriwaank te menmen enum
im ap te maminɨn han ki au. Yi han tokik
eiyu eiyɨt.
33 *Wɨ ham mɨt netpi enum hɨr nerekyi
enum nerp ninaan me mɨt miyapɨr
yapɨrwe te hɨr nanɨnwesɨsi. Wɨ ham yi yɨr
mɨt enun nɨrɨak mɨt han yaain menmen
enum yi eiyɨrp eitikeri eikepi hɨr han tokik
nanu.
34 *Yi hanhan eiriuwe mɨt yaain mɨt
enun newisi nekre wɨnak enuk. Yi ap
han enuk eiriuwe mɨt kerek nen nari
menmen mi neiyɨm nen au. Yi han
yaaik yewisi nari menmen mi yapɨrwe
yentar yi epei yertei God nepei kewisi
menmen ham yaaim minɨn menmen mɨt
neriyaam, hɨram mamu mamɨt tipmain
tipmain enum eik.
35 Nɨpaa ere in yi han tokik yepu te in
ek yi ap einapen menmen enum mamnen
mamriwaank au emɨt eiyɨntar yi yertei
maain God kakweti mɨt miyapɨr kerek yis-
esik werek werek kakweti menmen mɨrak
yaaim.
36 *Yi wen han tokik eiyu eiyises hɨm me
God te maain yi eirɨak menmen God han-
han yi yɨrɨakem, yi eiyɨt menmen yaaim
nɨpaa hɨrak katɨp kakwet mɨt miyapɨr
kerek hɨr nisesik kakwetɨrem.
37 *Yi han tokik eiyu eiyɨntar hɨm me God
mau tɨwei matɨp me Krais mar im:
"Maain kike hɨrak kerekek kaknen. Hɨrak
ap kakmerɨr wɨ yapɨrwe au.
38 *Te nai yinan hɨr han ekiteta nanises hɨm
mai hɨr nantikewa nanu nanɨt tip-
main tipmain enum eik, te mɨt kerek
nanweikɨn sip nanweto, hi han enuk
ariuweri."
39 Haiu mɨt au, haiu ap ne mɨt kerek
neweikɨn sip enwet God te hɨrak kakrai-
waank au. Yi yetikewa haiu ne mɨt kerek
nises hɨm me God te hɨrak kakɨkepai kak-
taihis.

11

Markeik te haiu han ekitet menmen werek werek

1 *Haiu han ekitet menmen God katɨp
hɨram mamnen haiu mertei maain hɨram
mamnen te haiu mameriyɨwem mamnen.
Menmen im haiu ap mɨrem wen au te

* **10:26** Hi 6:4-8 * **10:27** Ais 26:11 * **10:28** Diu 17:6, 19:15 * **10:29** Eks 24:8; Hi 13:20 * **10:30** Ro 12:19; Diu 32:36; Sam 135:14 * **10:33** 1Ko 4:9 * **10:34** Mt 6:20, 19:21, 29 * **10:36** Lu 21:19; Hi 6:12 * **10:37** Hab 2:3-4 * **10:38** Ro 1:17; Ga 3:11 * **11:1** Ro 4:18; 2Ko 5:7

haiu mertei hɨram mepu mentar God katɨp hɨram mepu.

2 Nɨpaa mɨt maamrer han hɨr han kitet God werek te hɨrak han yaaik keriuweri.

3 *Haiu mɨt i han ekitet hɨm me God hɨram yaaim te haiu mertei God kɨrɨak tɨ metike nepni keriuwe hɨm mɨrak weinɨm. Te menmen haiu mɨrem God kɨrɨakem keriuwe menmen haiu ap te mamɨrem taau.

Hɨm me mɨtɨkɨt Ebel, Inok tetike Noa

4 *Mɨtɨk niuk mɨrak Ebel hɨrak kises hɨm me God te menmen hɨrak kewepwarem kewet God em. God katɨp menmen mɨrak kerek kewetɨwekem hɨram yaaim te God ketpɨwek hɨrak mɨtɨk yaaik kentar hɨrak kisesik werek werek. Nɨpaa Ebel hɨrak kaa hɨrak wen han kitet God werek werek te hɨm mɨrak mau tɨwei me menmen nɨpaa hɨrak kɨrɨakem hɨram meteiknai menmen menip God han yaaik keriuwai.

5 *Inok ap kaa kentar hɨrak han kitet God werek werek te God ketɨwekhis kau ketikerek. Mɨt han nɨnetnɨwek nɨnetnɨwek ap nɨnapɨnek au nentar God epei ketɨwekhis keiyɨk ken wit kɨrak. Hɨm me God mau tɨwei matɨp God ketɨwekhis wen au, menmen Inok kɨrɨakem hɨram menip God han yaaik keriuwerek.

6 Mɨt miyapɨr kerek ap han kitet God, menmen yapɨrwe hɨr nanrɨakem ap te nanɨnip God han yaaik kakriuweri taau. Hɨr ap te nanɨnip God han yaaik kakriuweri nanɨntar mɨt miyapɨr kerek hɨr hanhan nises God hɨr naninɨn han ekises God hɨrak kepu, maain hɨrak kakwet mɨt miyapɨr kerek hɨr hanhan nisesik kakwetɨr menmen yaaim.

7 *Wɨ nɨpaa God katɨp Noa me menmen enum hawɨ yuwerep hɨram mamnen, te Noa kɨr menmen im wen au. Hɨrak han kitet menmen God ketpim hɨram mamnen te hɨrak kime sip. Maain hɨrak kimaam werek hawɨ yuwerep epei man, hɨrak ketike mɨte pɨrak nɨkerek nɨrak nen nau nekrerem, te hɨr ap naa au. Hɨrak keteikɨn mɨt yapɨrwe hɨr enun kentar hɨrak kises hɨm God nɨpaa ketpɨwekem te hɨr au. Te hɨrak God katɨp Noa hɨrak mɨtɨk yaaik kentar hɨrak kises hɨm mɨrak.

Ebraham kises hɨm me God

8 *Ebraham kemtau hɨm kerek God ketpɨwekem te hɨrak han kitet hɨm mɨrak hɨram yaaim. Te hɨrak kɨnaaiwɨr wit kɨrak ken wit hak kerek God ketpɨwek hɨrak kakwetɨwekek. God ap keteiknɨwek tɨ ik te hɨrak kepɨtari hɨrak kakno neiyɨn kakɨt mekam au.

9 *Ebraham kises hɨm me God te hɨrak ken kau wit kerek God katɨp hɨrak kakwetɨwekek. Hɨrak kau kekre wɨnak sel kɨre weisaak kar ke mɨtɨk hɨrak ap tɨ kɨrak au. Aisak ketike nɨkan kɨrak Jekop hɨrakɨt tetike Ebraham tatɨt menmen God epei ketpɨwekɨt kakwetɨwekɨtem te hɨrakɨt tau wɨnak sel tar ke Ebraham kewik.

10 Ebraham kau wɨnak sel keremem kentar hɨrak kemerɨr God kakriyaak kaktɨwekhis keiyɨk kakno wit kerek God hɨrekes kimaak hɨrak kaku kakɨt kakwetɨwek wɨnak yaaik.

11 *Sera hɨre han kitet hɨm me God te hɨrak kenipep hɨre werek te wepɨtu. Hɨre epei enu we mɨte. Hɨrak kɨrɨakem kentar hɨre han kitet hɨrak kakises hɨm nɨpaa hɨrak ketpim me hɨrak kakwetɨr nepenyerer nei yapɨrwe.

12 *Mɨtɨk ik hɨrak epei ke mɨtɨk ap te kakine nɨkerek au, te God kenipek hɨrak kine nɨkan. Maain nepenyerer nɨrak hɨr yapɨrwe nar ke tenhaan kau wan eik, o hɨr mau nepni. Mɨt ap te nanwenhisi au.

13 *Mɨt in hɨr yapɨrwe hɨr naa te hɨr han kitet God kakises menmen nɨpaa hɨrak ketpim. Hɨr neit menmen God ketporem au, te hɨrak keteiknor menmen hɨrak kakrɨakem mamnen hɨr han yaaik neriuwerem nertei hɨrak kakisesim. Hɨr natɨp nar ik: "Tɨ mɨt newi hɨram tɨ im ap maiu au. Haiu mau in mar ke mɨt nau tɨ ke mɨt han."

14 Mɨt kerek natɨp nar ik hɨr neteiknai te hɨr nanɨr tɨ mɨr ham yaaim hɨr nanwim nanu nanɨt.

15 Hɨr ap pɨke hanhan nanu wit kerek nɨpaa hɨr nɨnaiwɨrek au nentar hɨr hanhanek te hɨr pɨke nen newi.

16 *Au, hɨr hanhan nanɨr wit hak yaaik hɨr nanɨno nanwi. Wit ik ek hɨrak wit ke God. God ap yɨnk enuk hɨr nenewek God kɨr kentar hɨr han kitetik werek werek. Hɨrak epei kerekyor wit hak yaaik te hɨr nanɨnen nanwi hɨrak keteiknai hɨrak ap yɨnk enuk ke mɨt nenewek hɨrak God kɨr.

17 *Wɨ nɨpaa God katɨp Ebraham kɨnɨnek, Ebraham kemtau hɨm mɨrak hɨrak keit nɨkan kɨrak Aisak kewisɨk kentar nan mɨre kɨnaan hɨrak kakɨkɨp kakwepwarek kakwet God ek. Hɨrak kare kaknep nɨkan kɨrak kiutɨp kerek God nɨpaa ketpɨwek kakwetɨwekek.

* **11:3** Jen 1:1; Sam 33:6; 2Pi 3:5 * **11:4** Jen 4:3-10 * **11:5** Jen 5:24 * **11:7** Jen 6:13-22, 7:1; 1Pi 3:20; Ro 3:22, 4:13 * **11:8** Jen 12:1-5; Ap 7:2-4 * **11:9** Jen 26:3, 35:12, 17 * **11:11** Jen 18:11-14, 21:2 * **11:12** Ro 4:19; Jen 15:5, 22:17; Diu 10:22 * **11:13** Jen 23:4; 1Kro 29:15; Sam 39:12; 1Pi 2:11 * **11:16** Eks 3:6, 15; Mk 12:26 * **11:17** Jen 11:1-14; Je 2:21-22; Ro 9:7

18 Nɨpaa God ketpɨwek kar ik: “Aisak
kerek kakine nɨkerek te hɨr keriyen nanre
nepenyerer ne weiwɨk miutɨp mit, te
nepenyerer han ne nɨkerek nit han au.
Aisak kerekek.”
19 *Te Ebraham han kitet kaknep nɨkan
kɨrak kaki te God tewen kakɨkɨak kerek
kaki. Hɨrak kar ke hɨrak pɨke ketɨwekhis
kentar God keit sipsip neniuk hɨrak
kewisɨk kekrehɨr ke Aisak. Te Aisak ap
kaa au. Sipsip kerekek hɨrak kaa.

Hɨm me Aisak, Jekop tetike Josep

20 *Aisak han kitet God kakises hɨm nɨpaa
hɨrak ketpim te hɨrak katɨp hɨm yaaim
men Jekop ketike Iso me menmen yaaim
mamnen.
21 *Karik Jekop menep hɨrak kaki hɨrak
katɨp hɨm yaaim men nɨkerek hɨrakɨt wik
te Josep me menmen yaaim mamnen ken-
tar hɨrak kises hɨm me God hɨrak han kitet
God kakrɨak menmen nɨpaa hɨrak ketpim.
Jekop ketpor hɨm yaaim epei au, hɨrak
kises paap kɨrak keiyɨk kɨre hɨrekes kerp
hɨrak kewenɨpi niuk me God.
22 *Josep kises hɨm me God han kitet God
kakrɨak menmen nɨpaa hɨrak ketpim, te
wɨ menep hɨrak kaki, hɨrak katɨp heiyi-
uwerer nɨrak kar ik: “Maain God kakɨthis
nepenyer naiu nanɨnaaiwɨr wit ik Isip, hɨr
enɨt herwe yɨnk kai enwisɨk ekɨkre hei me
wit kerek hɨr nanwiyen.”

Hɨm me menmen Moses kɨrɨakem

23 *Moses miye haai nɨrak hɨr han kitet
God kakɨkepi te miye winaak epei au, hɨr
nɨrek hɨrak nɨkan kɨr yaaik au wetpen
enuk keit. Hɨr hɨras ap nakɨp nar ke nɨpaa
mɨtɨk iuwe Fero katɨp hɨr enɨnep nɨkerek
hɨrakɨt tɨrek au. Hɨr nɨsawɨnek ere wenke
wikak.
24 *Moses han kitet God kakɨkepik kakri
mɨt miyapɨr nɨrak ne Isrel nanɨnaaiwɨr
Isip te maain hɨrak kɨre mɨtɨk iuwe hɨrak
kɨnapen mɨt hɨr ap enɨnewek hɨrak mɨtɨk
iuwe ke Isip hɨrak nɨkan ke Fero nɨki pɨrak
kerek nɨpaa ere in naanmɨprewek au.
25 Hɨrak hanhan kaku kaktike mɨt ne Is-
rel God nɨpaa kehimɨteni hɨr mɨt nɨrak, me
wɨ mɨt ne Isip newaanki nerekyor enum.
Hɨrak kɨnapen keweikɨn sip kewet God te
hɨrak han yaaik kaku kakre mɨtɨk iuwe
ke Isip. Menmen im enum mɨt miyapɨr
nisesim hɨram ap te mamrekyor hɨr han
yaaik nanu me wɨ yapɨrwe taau. Me wɨ mei
kike keremem.
26 *Hɨrak han kitet maain Krais kaknen
kakwet mɨt nɨrak menmen, te hɨrak kertei
hɨrak kaku kaktike mɨt ne Isrel, mɨt ne
Isip netpɨwek enum. Hɨrak han kitet men-
men im hɨram minɨn menmen iuwe hɨrak
ketɨwem kentar hɨrak iuwe nɨkan hak ke
Fero. Hɨrak han kitet maain Krais kaknen
kakwetɨwek menmen yaaim minɨn men-
men meit Isip.
27 *Moses han kitet God kakinɨn Fero
te hɨrak kɨnaaiwɨr Isip, hɨrak ap kɨnaain
mɨtɨk iuwe Fero kerek hɨrak han enuk
keriuwerek au. Hɨrak ap pɨke keweikɨn
ken kau Isip au kentar hɨrak kertei God,
kerek haiu mɨt ap mɨrek au, hɨrak kau
ketikerek kekepik.
28 *Moses han kitet God ap kaknep
nɨkerek hɨrakɨt te mɨt kerek newis hemkre
mau weipɨr ke wɨnak te hɨrak kɨrɨak men-
men me pasova kinɨn. Hɨrak katɨp mɨt
miyapɨr ne Isrel hɨr enwis hemkre emu
weipɨr te Ensel ke God kerek kaknep mɨt,
hɨrak kaknep nɨkerek hɨrakɨt tɨr iuwe et.

Mɨt miyapɨr yapɨrwe ne Isrel nises God werek werek

29 *Mɨt yapɨrwe ne Isrel nises hɨm me
God te hɨr nerekir wan niuk mɨrak Wan
Ninɨk, hɨrak kewep pɨnak pɨnak te hɨr nitet
ke nɨmɨn nen pɨnak ein nɨre mɨt nitet
yayiwe tɨpar ap mei mɨwaairi au. Maain
mɨt ne Isip hɨr nare nanises mɨt miyapɨr
ne Isrel nanɨnɨp te tɨpar pɨke kewen kan
kanɨp kenepi.
30 *Mɨt miyapɨr ne Isrel han kitet God
kakɨkepi hɨr nanɨnep mɨt miyapɨr ne wit
Jeriko te hɨr nen neweikɨn wit kɨr me wɨ
hispɨnak wik. Epei au, God kekepi te nɨwa
kerek kɨsawɨn wit Jeriko keweiknɨwek
kewen te hɨr nen nɨmɨn ein nenep mɨt
nanɨp nenepi.
31 *Mɨte Rehap nɨpaa hɨre mɨte enu wari
mɨt his wenenɨnem, hɨre han kitet God
kakɨkaap mɨt ne Isrel kakinɨn mɨt kerek ap
nises God nau wit Jeriko wit kɨre, te hɨre
wɨkaap mɨtɨkɨt te Isrel kerek hɨrakɨt tan
tɨsawɨn temiyenwonaan tɨr wit. Te maain
mɨt ne Isrel nen nenep mɨt ein kerek ap
nises God, hɨr ap naaup au. Hɨre wau weit.
32 Hi ap etpi hɨm ham au. Hi etpi hɨm
me Gidion, Berek, Samson, Jepta, Devit,
Samyuel hɨrakɨt tetike mɨt profet yapɨrwe
te hɨm mai mamnen nokim enum nokim.
33 *Mɨt in nentar hɨr nises hɨm me God
hɨr netike mɨt nerer wit wit nenepan te hɨr
ninɨni nanɨp nenepi. Hɨr nɨrɨak menmen
yaaim te hɨr neit menmen nɨpaa God ket-
pim. Hɨr nemesɨs hɨm me pusi ke yaank

* **11:19** Ro 4:17 * **11:20** Jen 27:27-29, 39-40 * **11:21** Jen 48:15-16 * **11:22** Jen 50:24-25; Eks 13:19 * **11:23** Eks 1:22, 2:2 * **11:24** Eks 2:10-12 * **11:26** Hi 10:34-35 * **11:27** Eks 12:51, 14:13-14; Ro 1:20; 1Ti 1:17; Hi 11:1 * **11:28** Eks 12:21-30 * **11:29** Eks 14:21-31 * **11:30** Jos 6:12-21 * **11:31** Jos 2:1-21, 6:21-25; Je 2:25 * **11:33** Dan 6:22

laion hɨrak iuwe kar ke sak te hɨram ap manɨp au.

34 *Mɨt en hɨr ninɨn si iuwe me mɨt enun nanɨp neriuwerem te hɨram maa. Hɨr mɨt
han nan menep nanɨnɨp te hɨr nɨrɨr te hɨr
nanɨp taau. Hɨr mɨt iuwe au hɨr nɨre mɨt
weinɨn te God kekepi hɨr nɨre mɨt iuwe
manpenun. Mɨt nerer wit wit nan netikeri
nenepan te hɨr nenep mɨt en hɨr pɨke nɨrɨr.

35 *Miyapɨr han pɨke neithis mɨt nɨr
netike nɨkerek nɨpaa naa hɨr pɨke nekrit
nau. Mɨt han nekre wɨnak enuk nɨnapen
neweikɨn sip newet God te mɨt hɨr nesiu-
pani taau. Hɨr mɨt han nisesik te mɨt han
nanɨp nerekyor enum enum hɨr naa, hɨr
newis mɨt nanɨp te maain God kakɨkɨan hɨr
nanɨkrit nantikerek nanu nanɨt.

36 *Mɨt enun hɨr nitetnaan mɨt han yaain
hɨr nɨwaai nɨpɨn nanɨp, mɨt han hɨr ne-
senkekhis hɨt mɨr newisi nekre wɨnak
enuk.

37 *Mɨt han enun hɨr newɨr nan nanɨp,
hɨr neit so neiyɨm nerenirɨr yinan yinan,
hɨr neit hɨne me his neiyɨm nenep mɨt han
neriuwerem hɨr naa. Hɨr mɨt miyapɨr han
yaain namɨr yɨnk me sipsip o meme neiyɨm
nen in nen ein, hɨr ap netenen nan au, mɨt
newaanki nerekyor enum hɨr nepu enum.

38 Hɨr mɨt miyapɨr nen ein nen ein nitet
yaank weinɨk, mɨniu (o neiyɨp) weinɨm, hɨr
nɨrɨr nen nau nɨnɨk mɨniu (o neiyɨp) nekre
han o nekre hei iuwe me tɨ. Hɨr mɨt yaain
te mɨt han nau tɨ hɨr ap yaain te hɨr nanu
nanɨkreri nɨmɨn au.

39 Mɨt miyapɨr in hɨr nises hɨm me God
te God katɨp hɨr yaain niuk mɨr iuwe. Te
mɨt in ap neit menmen God nɨpaa ketpim
kakwetai haiu mɨt em wen au.

40 God kewetɨrem wen au kentar hɨrak
keraimani menmen hak kinɨn menmen
nɨpaa hɨr nisesim. Hɨrak han kitet
kakrekyei mamtikeri haiu mɨt yaain men-
tar menmen Krais kɨrɨakem.

12

*Haiu emises hɨm me God emrɨak men-
men nɨpaa Jisas kɨrɨakem*

1 *Mɨt in kerek hi nepei hetpiyem hɨr
nɨpaa nises hɨm me God werek werek hɨr
yapɨrwe nerp wit ke God nɨrai nɨre mɨt
nerp nɨr nɨkerek hɨr nesiuken neit skul.
Te haiu mɨt emweikɨn sip emwet menmen
yapɨrwe mamraiwaank o menmen enum
kerek haiu hanhan emisesim emrɨakem
te hɨram emɨt. Haiu emnaiwɨrem mar ke
mɨtɨk kesiuknen kewenwo laplap hɨrak
kenepim kewɨrem te hɨrak kesiuken
waswas. Haiu emnaiwɨrem emɨt te
haiu emises menmen werek werek God
kehimɨtenai haiu emisesim.

2 *Haiu han ekitet Jisas kerek hɨrak
kinɨn mɨt han hɨrak kɨre Mɨtɨk Iuwe kises
God werek werek te hɨrak kekepai haiu
mamisesik werek werek. Hɨrak kerekek
han kitet hɨrak yɨnk enuk kaa kentar nu
tentarakɨt hɨram menmen weinɨm kentar
hɨrak kertei maain hɨrak kakinɨn menmen
enum kakɨkepai kakriuwe menmen hɨrak
kɨrɨakem hɨrak yaaik kaku. Nepei au,
hɨrak ken kau menep his yaaim me God
kɨre Mɨtɨk Iuwe ketikerek naanmɨpre men-
men yapɨrwe.

*God kewis menmen enum mamnen
mamraiwaank te haiu mamisesik werek
werek*

3 Yi han ekitet menmen enum mɨt enun
nerekyɨwekem te hɨrak kau han tokik kises
menmen God kehimɨtenɨwek kakisesim.
Te yi ap han enuk waswas yeriuwe men-
men enum miwep te yi yeweikɨn sip yewet
menmen yaaim me God.

4 Wɨ Seten kakri han ki o mɨt nanrekyi
enum te yi eiweikɨn sip eiwet Krais, yi ap
eirɨak menmen iuwe wen au te yi yainɨn
menmen enum ere hemkre mi mamwen te
yi yayi yayɨr ke Krais kɨrɨakem.

5 *Yi han kaa menmen God ketpiyem
mamkepi yi eiyu han yaaik a? Nɨpaa hɨm
me God mɨt newisɨm mau tɨwei matɨp yi
yar ke nɨkerek nɨrak mar im:

"Nɨkerek nai, wɨ kerek God kesiuwe men-
men miwep kar ke haai kenep nɨkan
kɨrak, yi ap han kitet menmen enum
hɨremes man miwep au. Yi ap
han enuk yeriuwerem han kitet God
kɨneini au, wɨ kerek hɨrak kesiuwe
menmen enum mamnen mamiwep.

6 *Yi ap han ekitet eiyɨrik eiyɨntar mɨt
miyapɨr kerek God hɨrak hanhan keriuw-
eri hɨrak kewis menmen manɨp kakɨkepi
hɨr enises menmen yaaim. Mɨt miyapɨr
kerek hɨrak katɨp kar ik: 'Yi nɨkerek nai,'
hɨrak kewis menmen mamnɨp mamkepi
hɨr nanises menmen yaaim."

7 *Te yi han tokik eiyu eiriuwe menmen
enum mamnen mamiwep. Yi han ekitet
menmen im hɨram mɨre menmen haai
hɨrak kɨrɨak nɨkerek nɨrak em, te hɨr
enises hɨm mɨrak werek werek. Menmen
im enum mamiwep, hɨram meteikni God
hɨrak han kitet yi nɨkerek nɨrak hɨrak
kakɨkepi yi yaain. Nɨpaa yi yertei mɨtɨk
hak ap kenep nɨkan kɨrak o au a? Taau. Mɨt
yapɨrwe nenep nɨkerek nɨr.

* **11:34** Dan 3:23-27 * **11:35** 1Kin 17:17-24; 2Kin 4:18-37 * **11:36** 1Kin 22:24-27; Jer 20:2, 37:15, 38:6 * **11:37** 2Kro 24:21 * **12:1** Ro 7:21; 1Ko 9:24-25; Hi 10:36 * **12:2** Hi 1:3 * **12:5** Pro 3:11-12 * **12:6** Rev 3:19 * **12:7** Diu 8:5; 2Sml 7:14

8 Haai ki God hɨrak ap te kakrekyi menmen
mi enum, menmen im hɨram meteikni yi
ap nɨkerek yaain au. Yi yɨre nɨkerek ne
weiwɨk ham.
9 Nɨpaa haiu yapɨrwe haairer naiu hɨr
nerekyei menmen enum maiu te haiu
mɨneini han kitet hɨr iuwe. Te God
hɨrak kinɨn haairer naiu, hɨrak Haai ke
hɨmɨn kaiu te haiu emisesik emwisɨk hɨrak
kerekyei menmen enum maiu te haiu
mamtikerek mamu mamɨt.
10 Haairer naiu hɨr nises han kɨr nerekyei
menmen enum maiu me wɨ ham haiu
wen kike. God hɨrak au. Hɨrak kerekyei
menmen maiu enum kekepai te haiu yaain
mamɨr ke hɨrak.
11 *Wɨ God o mɨt nerekyai menmen maiu
enum, haiu han kitet hɨram menmen enum
te hɨram ap menipai han yaaik meriuw-
erem au. Maain haiu mɨt kerek God
kerekyei menmen mar im, hɨram menipai
haiu mamre mɨt yaain mamrɨak menmen
yaaim haiu mamu werek werek.

Haiu naanempre hɨras te haiu ap emweikɨn sip emwet God

12 *Yi mɨt han yi yɨnapen yises hɨm me
Jisas Krais yar ke mɨt kerek nen yanɨmɨn
hɨr his hɨt maa. Yi ap eiyu han tewenɨn
hɨras me menmen epei man miwep au
emɨt! Yi pɨke hanhan eiyises hɨm me Jisas
werek werek.
13 *Yi eiyises God werek werek hɨram
mamɨr ke mɨt nɨpaa hɨt par mewers,
hɨr nitet yayiwe yaaik kɨpɨrak te hɨt mɨr
mamre yaaim. Mɨt han narik kerek
neweikɨn sip nanwet Krais hɨr nɨri yi pɨke
yises God werek werek te hɨr pɨke hanhan
nanisesik werek werek.
14 *Yi mɨt miyapɨr yetike mɨt miyapɨr han
yapɨrwe yi eikiyan eiyu. Yi eiyises menmen
yaaim God hanhan yi eiyisesim eiyɨntar yi
ap eiyises menmen yaaim im te yi ap yayu
yaitike Mɨtɨk Iuwe God au.
15 *Yi naanmamre hɨras werek werek.
Hɨram ap yaaim te yi ap yayɨt men-
men yaaim yapɨrwe God kakrekyiyem kak-
wetiyem au. Mɨtɨk hak hɨrak kar ik hɨrak
kɨre hepnek ke tɨ enum mewo mɨsawɨn
mekre nɨmɨn ke yenkis te maain mɨt nerp
nentɨram nɨk mɨram meketet mau hɨt mɨr.
Mɨtɨk kar ik hɨrak kakrɨak menmen enum
kakri han ke mɨt miyapɨr yapɨrwe kakri-
waank kakriuwerem.
16 *Yi naanmamre hɨras te yi mɨt o
miyapɨr han ap te eiriyanhis eiwenɨnem, o
han kitet menmen me God hɨram menmen
weinɨm mar ke nɨpaa mɨtɨk Iso kɨrɨakem.
Hɨrak han kitet hɨm God katɨp maam
kɨrak Ebraham hɨram menmen weinɨm.
Te hɨrak kewis nɨkik kɨrak kakɨt menmen
mɨrak yaaim maain haai kakwetɨwekem
metike hɨm yaaim God ketpim me menmen
mamnen. Hɨrak kewisɨk kakɨt menmen
im kentar hɨrak nɨnpɨmaak nɨkik kɨrak
kewetɨwek menmen mei kike hɨrak kaam.
17 *Yi yertei maain hɨrak hanhan pɨke
kakɨt menmen mɨrak te God kenip Jekop
kekrehɨr kɨrak hɨrak kepɨrek ketpɨwek kar
ik: "Ti taau." Iso kɨkɨt kitɨwekhi yapɨrwe
te God kenipek ap te keweikɨn han mewek
au.

Haiu meit hɨm yaaim me God haiu mamno wit Saion

18 *Nɨpaa wɨ yi yinɨn yises hɨm me God
yi ap yɨr menmen yemtewem yar ke mɨt
nɨpaa ne Isrel nɨrem nemtewem. Hɨr nan
mɨniu (o neiyɨp) niuk mɨrak Sainai, hɨram
si iuwe merhɨhe mau paan mɨrak, hɨr
nɨr napɨ toto enum mɨwapɨn wit mar ke
wɨtaan toto, yuwerep man,
19 *hɨr nemtau mɨtɨk hak keit mɨniu (o
neiyɨp) ketenwo taur. Epei au, hɨr nem-
tau Mɨtɨk Iuwe keit ein katɨp hɨm iuwe
enum. Mɨt miyapɨr ne Isrel hɨr nemtau
hɨm enum me Mɨtɨk Iuwe eik katɨp keit
mɨniu (o neiyɨp), hɨr nepɨrpɨr nitehi Moses
natɨp nar ik: "Haiu mɨnapen mamtau hɨm
menmen meiyam im au emɨt!"
20 *Hɨr nɨnapen nemtau hɨm meiyam
God ketporem nentar hɨrak katɨp kar
ik: "Keimɨn mɨtɨk o mɨte, nɨkerek o
samiyak hɨr nanɨnen nanɨrp nanitet mɨniu
(o neiyɨp), mɨt han nanɨt nan nanwɨrem
neiyɨm nanɨnep mɨtɨk kaki o samiyak
mami."
21 *Mɨt en nɨr menmen im te hɨr nɨnaain
nepɨrpɨr. Moses hɨrekes katɨp kar ik: "Hi
hepɨrpɨr wɨsenum hentar hi hɨnaain."
22 *Te yi mɨt kerek yi yises hɨm me God
in, yi ap yan mɨniu (o neiyɨp) mar im au. Yi
hɨmɨn ki epei kan mɨniu niuk mɨrak Saion
kerek wit iuwe ke God kewi. God hɨrak
kaku kakɨt tipmain tipmain enum eik. Yi
hɨmɨn ki epei kan wit Jerusalem, hɨrak keit
wit ke God kerek mɨt ensel yapɨrwe hɨr han
yaaik nererik nau en.
23 *Yi hɨmɨn ki epei kan ketike nɨkerek
yapɨrwe ne God kerek nanɨt menmen
yaaim mɨrak yi yererik han yaaik yepu.
God kewis niuk mi metike niuk mɨr mau
tɨwei mɨrak hɨrak kertei yi neimɨn yi mɨt
miyapɨr nɨrak. Yi hɨmɨn ki epei kan kɨr God
kerek hɨrak naanmɨpre mɨt yapɨrwe, hɨrak

* **12:11** Je 3:17-18 * **12:12** Ais 35:3 * **12:13** Pro 4:26 * **12:14** Sam 34:14; Ro 12:18 * **12:15** Ap 8:23 * **12:16** Jen 25:33-34 * **12:17** Jen 27:30-40 * **12:18** Eks 19:16-20; Diu 4:11-12 * **12:19** Eks 20:18-21; Diu 5:22-27 * **12:20** Eks 19:12-13 * **12:21** Diu 9:19 * **12:22** Ga 4:26; Rev 5:11 * **12:23** Lu 10:20

maain skelim haiu mɨt metike mɨt kerek nɨpaa God katɨp hɨr mɨt yaain hɨr netikerek nau wit kɨrak.
24 *Yi hɨmɨn ki epei kan kau ketike Jisas kerek kerp nɨmɨn ke God ketike haiu mɨt, hɨrak ketpai hɨm ham yaaim haiu mewenhi mamisesim hɨrak kekepai haiu metike God haiu mau han kiutɨp. Hɨrak nɨpaa kaa hemkre mɨrak mewen. Menmen im hɨram meteiknai menmen nɨpaa mɨtɨk pris kɨrɨakem. Hɨrak keit menmen mɨre mapɨk kemtɨt mekre hemkre me bulmakau o meme kɨwaaiyem mentar yɨnk ke mɨt ein te God katɨp hɨr yɨnk kɨr yaaik. Mar im hemkre me Jisas mesak menmen enum mekre han kaiu te hɨrak kɨre yaaik. Hemkre mɨrak ap mar ke hemkre me Ebel nɨpaa hɨrak kaa au. Hɨram yaaim minɨn em. God kɨr hemkre me Ebel hɨram menipek han enuk kɨrɨak mɨtɨk Ken menmen enum. Hemkre me Jisas au. God kɨrem te hɨram menipek hɨrak hanhan keriuwai haiu mɨt, hɨrak kesak menmen enum mekre han kaiu.

Haiu naanempre hɨras te haiu emises God werek werek

25 *Yi naanempre hɨras te yi ap eiweikɨn sip eiwet hɨm Krais ketpiyem au emɨt! Nɨpaa God kerp mɨniu (o neiyɨp) Sainai katɨp mɨt miyapɨr hɨm mɨrak. Mɨt han en neweikɨn sip newetɨwekem hɨr ap te nɨrɨr natɨnpɨn ne menmen enum God kerekyorem au. Haiu mamnopɨn mamkeipɨn menmen enum mamwep mamɨrkeik te haiu emweikɨn sip emwet hɨm me hɨrak mɨtɨk kerek kekiuwe wit ke God ketpai menmen? Taau.
26 *Nɨpaa God keit mɨniu (o neiyɨp) Sainai hɨrak katɨp keriuwe hɨm mɨrak tɨ kɨtanɨk te in ek hɨrak katɨp hɨm iuwe kar ik: “Hi tewen pɨke etanɨk tɨ eteipim. Tɨ weinɨk kerekek au. Hi tewen etanɨk tɨ ketike nepni hɨram mamɨwaank.”
27 Hɨm im hɨram matɨp “meteipim,” te hɨram meteiknai menmen im: Nɨpaa God kɨrɨak tɨ te maain hɨrak kaktanɨk menmen im te hɨram yapɨrwe hɨrak kakɨwaankem mamɨt. Menmen ap me tɨ ap mamtanɨk, God kakɨwaankem au. Hɨram mamu mamɨt.
28 Haiu han yaaik emu emɨntar menmen im God kakwetaiyem kakɨt wit kerek hɨrak naanmɨpre menmen yapɨrwe, wit kerek mɨtɨk hak ap te kaktanɨkem au. Te haiu mamwenɨpi God niuk mɨrak Iuwe mamrɨak menmen yaaim hɨrak hanhan haiu mɨrɨakem.
29 *Haiu emrɨak menmen mar im mamɨntar God kaiu hɨrak kɨre si tatɨm menmen te God kakɨwaank menmen yapɨrwe kerek hɨrak ap han yaaik keriuwerem au.

13

Haiu han tewenɨn naiu yinan

1 *Te yi wen han tewenɨn ni yinan ne Krais.
2 *Yi han ekitet eikaap mɨt han ne wit hak nan eiyintar nɨpaa mɨt han nɨrɨakem marim. Hɨr nepɨtari mɨtɨkɨt et hɨr nekepikɨt hɨrakɨt mɨtɨkɨt et hɨr nekepikɨt hɨrakɨt mɨtɨkɨt ensel te wit ke God, te yi yepɨtari hɨr nanɨnen nanu wɨnak ki.
3 *Yi han etwenɨn eikaap mɨt miyapɨr kerek nau nekre wɨnak enuk ke gavman nar ke yi yekrehɨr kɨr. Yi han etwenɨn eikaap mɨt miyapɨr hɨr mɨt han enun newaanki nar ke yi yekrehɨr kɨr.
4 *Yi han ekitet menmen me yi yayɨtan hɨram menmen yaaim. Yi mɨt miyapɨr ap eiri mɨt miyapɨr han his eiwenɨnem au emɨt eiyɨntar God skelim mɨt miyapɨr kerek nɨrɨak enum mar im.
5 *Yi ap hemkre mamnepam eiriuwe pewek mei yi eitɨwem yapɨrwe au emɨt! Yi han yaaik eiyu eiriwe menmen yi yetenɨnem eiyɨntar hɨm me God mau tɨwei matɨp mar im:

“Hi God ap hɨnaipɨsi au, hi ap eweikɨn sip ewetiyem au. Hi ekepi naanmamri me menmen.”

6 *God katɨp menmen im haiu mertei hɨrak kau ketikewai, te haiu yapɨrwe niutɨp niutɨp matɨp mar im:

“Mɨtɨk Iuwe God kekepa te hi ap anapen menmen enum mɨt hɨr nanrekyewem au.”

Haiu emises menmen mamɨr ke nɨpaa mɨt naiu iuwe nɨrɨakem

7 *Yi han ekitet mɨt nɨpaa hɨr ninɨn naanmɨpri netpi hɨm yaaim me God. Yi han ekitet menmen hɨr nɨrɨakem markeik te hɨr nises hɨm me God hɨr naa te yi yayises menmen mamɨr ke hɨr nɨrɨakem.
8 Yi yises hɨm me Krais nɨpaa yi yemtewem yentar Jisas Krais hɨrak nɨpaa ere in ere maain hɨrak ap te kakweikɨn kakre menmen ham. Hɨrak kaku kakɨt hɨrak ap te kakɨtpai hɨm ham au. Hɨram mamu mamɨt.
9 *Yi ap eiwis mɨt han nanri han ki eiriuwe hɨm ham hɨm ham mɨr kerek nɨpaa

* **12:24** Hi 8:6, 10:22; 1Pi 1:2; Jen 4:10 * **12:25** Hi 2:1-3, 10:28-29 * **12:26** Eks 19:18; Sam 68:8; Hag 2:6 * **12:29** Diu 4:24, 9:3; Ais 33:14 * **13:1** Jo 13:34 * **13:2** Ro 12:13; 1Pi 4:9; Jen 18:1-8, 19:1-3 * **13:3** Mt 25:36; Hi 10:34 * **13:4** Ga 5:19, 21; Ef 5:5 * **13:5** 1Ti 6:8; Diu 31:6, 8; Jos 1:5 * **13:6** Sam 118:6 * **13:7** 1Ko 4:16; Hi 6:12 * **13:9** Ef 4:14; Ro 14:17

yi ap yemtewem te yi eiweikɨn sip eiwet hɨm yaaim me God au emɨt! Menmen yaaim God kerekyiyem hɨram mamkepai han kaiu te haiu emisesik werek werek. Hɨm ham mɨt netpiyem neriuwesɨs menmen te yi ap eiyɨm emɨt, hɨram menmen weinɨm. Hɨram ap mamkaap mɨt miyapɨr kerek nisesim te hɨr nanises God werek werek au.

Menmen yaaim yi eirɨakem te God han yaaik kakriuwerem

10 Mɨt kerek nises hɨm me Moses hɨr nenep samiyak newisɨm mentar kɨnaan me nan mɨt nenewek alta. Maain hɨr naam menmen im te hɨram mamkepi hɨr nanu werek. Jisas Krais kewepwar hɨrekes hɨrak kaa kewet God yɨnk kɨrak te hɨrak kekepai haiu mɨt miyapɨr kerek mises hɨm mɨrak. Te mɨt in kerek wen nises hɨm me Moses, hɨr ap yaain te hɨrak kakɨkepi taau.

11 *Hɨr ap yaain te hɨrak kakɨkepi kentar hɨrak ap kɨre samiyak mɨt newepwarem newet God em te maain hɨr nanɨm au. Hɨrak kɨre menmen mɨtɨk iuwe hetpris keit hemkre me samiyak ham hɨr mɨt pris han epei namɨp hɨrak keiyɨm ken kekre haau hɨr nehimɨtanem me God te hɨrak kewisɨm mau kɨnaan te hɨram mamwapɨn menmen enum mɨt nɨrɨakem. Nepei au, hɨrak keit samiyak yɨnk kewet hɨr mɨt pris han em hɨr neiyɨm nanɨno nanɨsiyem nanɨt pɨn eik. Menmen Jisas kɨrɨakem hɨram marim.

12 *Hɨrak kaa keit pɨn eik mɨt ne Isrel ap newis hemkre mɨrak mewen te mamɨsak menmen enum me haiu mɨt yapɨrwe mɨrɨakem te haiu mamre yaain. Hɨrak kaa keit pɨn eik kentar hɨrak kekrehɨr ke samiyak hɨrak kewepwar hɨrekes kewet God yɨnk kɨrak.

13 *Haiu emweikɨn sip emwet mɨt kerek nises hɨm me Moses haiu emises hɨm me Krais mentar mɨt kerek nises hɨm mɨrak neweikɨn sip newet Krais hɨr nepɨrek ken hɨr nakɨp kaa. Mɨt nanrekyei enum mar ke nɨpaa hɨr nɨrɨak Krais em nanɨntar haiu misesik te haiu han ekitet hɨram menmen weinɨm.

14 *Haiu emweikɨn sip emwet menmen mɨt kerek nises hɨm me Moses hɨr nɨrɨakem. Haiu emnaiwɨrem emɨntar haiu mɨt ap wit kiutɨpen kaku kakɨt te haiu mamu mameitai tipmain tipmain enum eik au. Haiu mamerɨr wit yaaik kaiu maain God kakimaak haiu mamwik.

15 *Te haiu hekrit hekrit han yaaik emu emwenɨpi niuk me God emɨntar menmen Krais kɨrɨakem, menmen im haiu mɨrɨakem meriuwe hɨm maiu haiu mewepyapɨr niuk mɨrak matɨp mɨt han em, hɨram mɨre samiyak yaaim haiu mewepwarem mewet God em.

16 *Hekrit hekrit yi han ekitet skelim menmen mi yaaim eikaapan eiriuwerem. Menmen im yi yɨrɨakem hɨram yaaim mɨre samiyak mɨt newepwarem newet God em, hɨram menipek han yaaik keriuweri.

17 *Yi eiyɨmtau hɨm me mɨt ni naanmɨpri yi eiyisesim. Hɨr naanmɨpri nankepi nar ke mɨt kerek maain God kakɨri kakitorhi me hɨr naanmɨpri hɨmɨn ki werek werek, o au en, te hɨr nenmak hɨr ap naanmɨpri. Yi eiyises hɨm mɨr te hɨr han yaaik nanrɨak menmen, o au en, yi eiweikɨn sip eiwetɨr, hɨr han enuk nanrɨak menmen mɨr hɨr ap te nankepi yi mɨt eiyises Krais werek werek au.

Yi eiyitehi God kakɨkepai haiu mɨt

18 *Yi wen eiyitehi God ekɨkepai emɨntar haiu mertei mekre han kaiu haiu ap yɨnk enuk meriuwe menmen haiu mɨrɨakem. Hekrit hekrit haiu mare mamrɨak menmen yaaim keremem.

19 Hi hitehi yi mɨt hɨm iuwe te yi eiyitehi God ekɨkepa te hi pɨke anen eri waswas.

20 *God kerek hɨrak kenipai haiu mɨt mekiyan mau meit, hɨrak kɨkɨak Jisas pɨke kekrit kau, hɨrak kehimɨtanek hɨrak Mɨtɨk Iuwe naanmɨprai haiu mɨt kar ke mɨtɨk naanmɨre sipsip. God kehimɨtanek hɨrak Mɨtɨk Iuwe naanmɨprai kentar nɨpaa hɨrak kaa hemkre mɨrak mewen. Hemkre mɨrak mewen menip hɨm me God yaaim kerek nɨpaa hɨrak katɨp haiu mamwenhi mamisesim. Hɨm im mamu mamɨt mamɨrek tipmain tipmain enum eik. Hɨrak ap te kakweikɨn han kɨrak au. God hɨrak yaaik kɨrɨak menmen mar im te hɨrak werek kakɨkepi.

21 Hi hanhan God kakweti menmen yaaim kakɨkepi te yi eiyises menmen hɨrak hanhan yi eiyisesim. Hi hanhan menmen im mentar menmen Jisas Krais kɨrɨakem te God kakrɨak menmen, hɨrak hanhan kakɨrɨakem mamɨkre han kaiu. Haiu hanhan Krais kakɨt niuk iuwe te mɨt nanwenɨpi niuk mɨrak tipmain tipmain enum eik.

Mɨtɨk katɨp hɨm ham yinam

22 Hi hitihi hɨm iuwe te yi eiyɨmtau hɨm mai kike im hi nepei hewisɨm hɨram mamkepi yi einakɨn tokim eiyu. Hi ap ewis tɨwei nokik au. Tɨwei ik hɨrak yinak.

* **13:11** Lev 16:27 * **13:12** Mt 21:39; Jo 19:17 * **13:13** Hi 11:26, 12:2; Mt 7:13-14 * **13:14** Hi 11:10, 16, 12:22 * **13:15** 2Kro 29:31; Sam 50:14, 23; Hos 14:2 * **13:16** Fl 4:18 * **13:17** Esi 3:17; 1Te 5:12 * **13:18** Ap 24:16; 2Ko 1:12 * **13:20** Sek 9:11; Ais 55:3; Jer 32:40; Esi 37:26; 1Pi 2:25

23 Hi hanhan yi yertei kaiu yinak
yaaik Timoti, mɨt enun nesiupanek hɨrak
kɨnaaiwɨr wɨnak kɨr enuk ke gavman ken
witeik. Hɨrak kaknen wit kai ik waswas te
wɨ hi anen ari hi atɨwekhis hawɨr waunen
wauri.
24 Yi eitɨp mɨt ni ein hɨr naanmɨpri hɨr
netike mɨt miyapɨr yapɨrwe nises hɨm me
God en, yi eiyɨtpor hɨr yaain. Mɨt ni yinan
in ne Itali kerek nises hɨm me God netpi, yi
yaain.
25 Hi hanhan God kakrekyi menmen
yaaim.

Mepɨr keremem

Tɨwei Jems Kewisɨk Menmen me tɨwei ik

Jems katɨp mɨt gude *1:1*
Neimɨn ap nertei menmen me God, ehɨr nanitɨwekhiyem *1:2-8*
Hɨm me mɨt netenen menmen yapɨrwe, enetike mɨt han menmen auri *1:9-11*
Hɨm me menmen mamri han kaiu emamitaipɨn haiu maminɨnem *1:12-18*
Hɨm haiu memtewem haiu emisesim *1:19-27*
Haiu han ekitet mɨt yapɨrwe hɨr nɨpɨran *2:1-13*
Hɨm me mɨt ap nɨrɨak menmen yaaim, ehɨr ap nises God werek werek *2:14-26*
Haiu mɨt naanempre menmen haiu metpim *3:1-18*
Hɨm me mɨt ne weiwɨk me God enetike menmen enum me tɨ *4:1–5:6*
Jems katɨp mɨt hɨm mɨkaru *5:7-20*

1 *Hi Jems hi hɨrɨak menmen me God ketike Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais, hi wok mɨtɨk kɨrakɨt. Hi hesiuwe tɨwei ik ken yi mɨt ne weiwɨk me Isrel yises God yi yewep yerer wit wit.

Menmen mari han kaiu mekepai haiu emises God werek werek

2 *Nai yinan, me wɨ menmen enum me tɨ mamnen mamri han ki, yi ap han enuk au.
3 *Yi han yaaik eiyu eiyɨntar yi yertei menmen yi yisesim mamkepi yi eiyinɨn menmen enum im me tɨ te yi han tokik eiyu yi eiyises God werek werek.
4 Yi han tokik eiyu keriyen au. Yi eiwis menmen im mekre han ki mamkepi te yi eiyu werek eiyɨr ke mɨt iuwe yi eiyises menmen yapɨrwe me God werek werek.

Mɨt ap nertei menmen werek werek hɨr enitehi God kakɨkepi

5 *Neimɨn ne yi mɨt yi ap yertei werek werek mekam yaaim, mekam enum, yi eiyitehi God kakɨkepi kakɨnterim te hɨrak kakɨkepi yi eiyɨrteiyem werek werek. Yi eiyitehi God kakɨkepi eiyɨntar menmen im. God kepwetai haiu mɨt menmen mɨrak yapɨrwe weinɨm hɨrak ap kenai kakɨntar haiu emitɨwekhi kakɨkepai au. Hɨrak han yaaik.
6 *Mɨt nitehi God me menmen, hɨr han ekitet God kakɨkepi kakrekyorem. Hɨr han ekitet God kakɨkepi au, hɨr nɨre wan sɨr nɨme metɨtɨwem mekrit mewen heriyai heriyai, hɨr ap nertei God kakɨkepi me menmen o au.
7 Mɨt narik hɨr ap han ekitet hɨrak God kakɨkepi kakrekyor menmen au
8 kakɨntar hɨr han kitet menmen miutɨp miutɨp werek werek wen au.

Hɨm me mɨt netenen menmen, mɨt au nau weinɨn

9 *Neimɨn ne naiu yinan netenen menmen au, hɨr han yaaik enu enɨntar God kakɨkepi kaktorhis nanɨno wit kɨrak.
10 *Neimɨn ne naiu yinan netenen menmen yapɨrwe, maain hɨrak God kewis menmen enum mewaankem, hɨr han yaaik enu enɨntar menmen mɨr iuwe au. Hɨr han yaaik enɨntar God kakɨkepi kaktorhɨs hɨr keriyen nanɨno wit kɨrak. Maain hɨr nanɨnaaiwɨr menmen mɨr hɨr nani nanɨr ke timen mamu wɨ mei kike hɨram mami.
11 Timen mewep, mesiupan, wepni kan tɨpar men hɨram meweiwei maa meket. Mar im me wɨ mɨt netenen menmen yapɨrwe nɨrɨak menmen nisesim, hɨr nɨre timen hɨr nani. Te haiu ap han ekitet menmen haiu metenenim mamkepai haiu mamu werek. Au, God kerekek.

Yi naanempre hɨras me menmen enum mamri han ki

12 *Neimɨn hɨr nanu han tokik ke menmen enum mamnen mamɨwaanki, hɨr han yaaik enɨntar hɨr naninɨn menmen enum te God kakrekyor han kɨr kɨre hɨrekes nantikerek nanu. Nɨpaa God katɨp neimɨn han tewenɨna, hɨr nantikewa nanu tipmain tipmain enum eik.
13 Me wɨ ham menmen mamri han ke mɨtɨk te hɨrak kɨrɨak enum, hɨrak ap kaktɨp, “God kari han kai hi hɨrɨak enum.” Menmen im au emɨt! God ap te kakri han ke mɨt hɨr nanrɨak enum au. Menmen ap te mari God han kɨrak hɨrak kɨrɨak enum taau.
14 *Menmen enum mɨt niutɨp niutɨp hanhanem, hɨram mari han kɨr hɨr nɨrɨak enum mar ke mɨt nemtɨn menmen mau tɨrpe mari miyak man mekrerem.
15 Menmen im enum hɨram mɨre nu hapɨn nɨkim mɨkɨn men tɨ. Maain hɨram mewo ere iuwe hɨram menep mɨt mewaanki. Mɨt hɨr hanhan menmen enum hɨr nɨrɨakem hɨram mɨre hapɨn nɨkim matɨn yapɨrwe. Menmen enum mekre han kɨr mamno ere iuwe mamnipi nani nanɨno si.
16 Nai yinan yaain, yi ap eiwis menmen enum im mamitipɨn yi han kitet hɨram me God au.

* **1:1** Ga 1:19; Ap 15:23; 1Pi 1:1 * **1:2** Ro 5:3-5 * **1:3** 1Pi 1:7 * **1:5** Pro 2:3-6 * **1:6** Mk 11:24 * **1:9** Je 2:5
* **1:10** Ais 40:6-7; 1Pi 1:24 * **1:12** 2Ti 4:8 * **1:14** Ro 7:7-10 * **1:17** Mt 7:11

17 *Menmen yaaim yapɨrwe hɨrak God
kerekek kesiuwerem haiu mɨt metɨwem.
God hɨrak kɨrɨak wepni, wenke, hɨr. Hɨram
men mɨrɨak hɨmɨn mɨre yinam, nokim o
mamre wɨtaan te God keweikɨn kar ek au.
Hɨrak kepu kɨpɨrak kerekek kɨrɨak yaaim
keremem, enum au.
18 *Hɨrak kises han kɨrak hɨrak kerekyei
haiu nɨkerek nɨrak mentar hɨm yaaim
mɨrak hɨrak epei kewepaiyapɨrem haiu
memtewem. Haiu mɨre hɨnaan nɨkim
ham minɨn mekiute, maain ham mamkaru.
Haiu mɨt in minɨn mises God me mɨt nerer
wit wit, maain hɨr mɨt han enisesim.

Menmen yaai yi eiyɨmtewem yi eiyisesim

19 *Nai yinan yaain, yi eiyɨrtei menmen
im. Yi mɨt niutɨp niutɨp nɨkɨp emnep
waswas yi eiyɨmtau menmen. Te maain yi
eiyɨtpim te yi ap han enuk eiriuwe mɨt yi
eineri waswas au emɨt!
20 Menmen mar im ap te mamkaap mɨt
nanises menmen yaaim God hanhan haiu
emisesim emteikɨn mɨt han em au.
21 *Te yi einaaiwɨr menmen enum mau
han ki mamrekyi yi eiyises menmen enum.
Yi hanhan eiyises hɨm yaaim nɨpaa God
kewisɨm mekre han ki. Te hɨram mamkaap
hɨmɨn ki kaktike God yi eiyu werek werek.
22 *Yi ap eimipɨn hɨras! Yi han kitet yi
eiyɨmtau hɨm me God te ap eiyisesim au,
hɨram mamkepi. Taauye! Yi eiyɨmtau hɨm
mɨrak yayisesim te hɨram mamkepi.
23 Mɨt kerek nemtau hɨm me God kere-
mem te hɨr ap nisesim au, hɨr nɨre mɨtɨk
kɨr hɨmɨn kɨrak kekre tɨpar.
24 Hɨrak ken, waswas hɨrak han kaa
menmen enum mau ninaan mɨrak. Marim
mɨt kerek nemtau hɨm me God keremem
ap nisesim au, te hɨr nar ke mɨtɨk eik.
Hɨr ap newis hɨm me God mamkepi hɨr
nɨnaaiwɨr menmen enum te hɨr nanises
menmen yaaim.
25 *Mɨt kerek nekine hɨm yaaim me God
mɨt newisɨm mau tɨwei hɨr nar ke mɨtɨk kɨr
ninaan mɨrak mekre tɨpar, hɨram mamkepi
nanɨnaaiwɨr menmen enum. Hɨr han kite-
tim ap han kaa rem au, hɨr nisesim te God
kakrekyor menmen yaaim.
26 *Mɨt kerek han kitet hɨr yaain nises
God werek werek, te hɨr natɨp enum, hɨr
nemipɨn hɨras nises God werek werek au.
Hɨr nisesik weinɨk.
27 God Haai han kitet menmen im
maminɨn mamkaap mɨt te hɨr nanisesik
werek werek. Hɨram menmen im: Mɨt hɨr
naanempre miyapɨr o nɨkerek kerek mɨt
nɨr hɨr epei naa nɨnaiwɨri. Menmen im
metike hɨr nɨnaaiwɨr menmen enum mɨt
ne tɨ nisesim, te hɨram mamɨwaank han
kɨr mar ke heinut mewen menmen te mɨt
nanɨm au hɨram mewaankem.

2

Haiu hanhan mɨt miyapɨr yapɨrwe mɨpɨran

1 *Nai yinan, yi eipises Mɨtɨk Iuwe kaiu
Jisas Krais hɨrak Yaaik Iuwe, te yi ap
eɨrɨak mɨt han menmen yaaim enɨntar hɨr
netenen menmen mei yapɨrwe, mɨt han
netenen menmen yapɨrwe au, yi eirekyor
enum. Menmen im au emɨt! Yi eirekyor
menmen yaaim mɨpɨram.
2 Mɨtɨk hak niuk iuwe hɨrak keremɨnk
sak nɨkɨn, o hore haam, hɨrak kaknen
kaktike mɨtɨk hak enuk ketenen menmen
au, hɨrakɨt tatnen wɨnak ke God yi yewik,
3 te yi eitɨp hɨrak yaaik niuk mɨrak iuwe
hɨrak eknen eku yeno eku niu, te yi eitɨp
hɨrak enuk weinɨk hɨrak eku tɨ weinɨk,
4 yi yɨrɨak enum. Yi enun yenke yi hɨras
yises han ki enum.
5 *Nai yinan yaain, yi eiyɨmtau menmen
im. God hɨrak kehimɨtan mɨt ap netenen
menmen yapɨrwe au te hɨr enisesik ente-
nen menmen yapɨrwe mɨrak. Hɨrak epei
katɨp neimɨn han tewenɨnek hɨrak kak-
torhɨs hɨr nantikerek nanu werek werek.
6 Te yi yɨrɨak mɨt netenen menmen au
hɨr yɨnk enuk nentar yi yerekyor enum.
Neimɨn hɨr neriwaank nari yi mɨt eino mɨt
iuwe ne gavman nemtau mɨt hɨr nesiuwe
hɨm nerekyi enum a? Hɨr mɨt netenen
menmen yapɨrwe keriyen!
7 Hɨr mɨt in keriyen natɨp enum me
niuk me Krais nɨpaa mɨt nɨkri nekine niuk
mɨrak. Te yi yenmak yɨrɨak mɨt netenen
menmen yapɨrwe yerekyor yaaim a? Au
emɨt!
8 *Yi eiyises hɨm nɨpaa God kewisɨm kar
ik: "Yi han tewenɨn mɨt nar ke yi han
tewenɨn hɨras," te yi yɨrɨak yaaim.
9 *Au, yi yewep mɨt yi hanhan neiyan,
neiyan au, te yi yɨrɨak enum. Hɨm yaaim
me God meteikɨn yi enun yewenɨn hɨm
mɨrak.
10 *Mɨt kerek newenɨn hɨm mei me God
miutɨp, hɨr nar ke mɨt newenɨn hɨm mɨrak
yapɨrwe. God skelim mɨt in kakɨnterim
hɨrak kaknɨp.
11 *Hɨrak God katɨp hɨm im, "Yi mɨt
yetike miyapɨr ap eiyiryanhis eiwenɨnem
au emɨt!" Hɨrak kerekek katɨp hɨm ham
mar im: "Yi mɨt ap einep mɨt han nani

* **1:18** Jo 1:13 * **1:19** Ekl 7:9 * **1:21** Kl 3:8; 1Pi 2:1 * **1:22** Mt 7:26; Ro 2:13 * **1:25** Ro 8:2; Je 2:12; Jo 13:17
* **1:26** Sam 34:13, 141:3 * **2:1** Ap 10:34; Je 2:9 * **2:5** 1Ko 1:26-28 * **2:8** Mt 19:19; Ga 5:14 * **2:9** Diu 1:17
* **2:10** Mt 5:19 * **2:11** Eks 20:13-14; Ro 13:9

au emɨt!” Yi yetike miyapɨr ap eiriyanhis
eiwenɨnem au, te yi yɨre yenep mɨtɨk kaki,
te yi epei yewenɨn hɨm me God. Te hɨrak
skelim yi mɨt kakiwep kakɨnterim.
12 *Te yi eitɨp yaaim eirɨak menmen
yaaim eiyɨntar maain God han kakitet o
skelim yi mɨt kakriuwe hɨm nɨpaa hɨrak
kewet haiu mɨt em te haiu emnaaiwɨr men-
men enum.
13 *Neimɨn nises hɨm me God hɨr ap han
tewenɨn mɨt han nerekyor yaaim au, te
maain God skelim yi mɨt hɨrak ap han-
han kakriuwi yi mɨt au. Neimɨn hɨr han
tewenɨn mɨt nanrekyor yaaim, maain me
wɨ God skelim mɨt, hɨr nanu werek.

Mɨtɨk katɨp hɨrak kises hɨm me God te ap kɨkaap mɨt han, hɨrak ap kisesik taau

14 *Nai yinan, mɨtɨk katɨp kar ik:
“Hi hises hɨm me God,” te menmen
hɨrak kɨrɨakem keteiknaiyem au, im em
mamkepik mamɨrkeik? Menmen im hɨrak
kisesim hɨram ap mamkepik te hɨrak
kaktike God tatu taau!
15-16 *Mɨt o miyapɨr hɨr nises God te
hɨr netenen menmen yapɨrwe mamkepi
hɨr nanu werek au, mɨtɨk kiutɨp kekre
nɨmɨn ke yi mɨt ketenen menmen yapɨrwe
hɨrak kakɨtpor kakɨr ik, “Yi eiyu werek
werek eiyɨneitɨn klos, o menmen te yi
eiyu werek,” hɨrak ap kakɨkepi kakwetɨr
menmen au, menmen hɨrak kare kisesim
ap mamkepik taau!
17 Te menmen me God mɨt hɨr nisesim
hɨram mar im. Mɨtɨk kare kises hɨm
mɨrak, hɨrak ap kɨrɨak menmen kɨkaap
mɨt miyapɨr han, menmen me God hɨrak
kisesim hɨram weinɨm.
18 *Mɨtɨk hak hɨrak kaktɨp, “Mɨtɨk hak
kises hɨm me God, te hak eik hɨrak kɨrɨak
menmen yaaim te God kaktɨp hɨrakɨt wik
yaaikɨt.” Mɨtɨk ap kɨrɨak menmen yaaim
au te hɨrak keteikno hɨrak kises God
akɨrkeik? Taauye! Hi eteiknɨwek hi hises
God werek werek heriuwe menmen yaaim
hi hɨrɨakem.
19 *Yi mɨt kerek yi yatɨp yi han kitet God
hɨrak kiutɨpen kepu, yi han kitet werek.
Te hɨram menmen weinɨm. Herwe hɨram
mertei God kerekek kepu hɨram mepɨrpɨr.
Te yi han ekitet hɨram mamkepi hɨram
mamisesik a? Taauye!
20 Yi yetaritari mɨt! Hi tewen eteikni
yi yatɨp yi yises hɨm me God te yi yɨrɨak
menmen yaaim au, hɨram mamkepi eiyu
eitike God taau! Yi han ekitet menmen im.
21 *Nɨpaa maam kaiu Ebraham keit
nɨkan kɨrak Aisak, hɨrak keiyɨk ken
kewisɨk kentar kɨnaan me nan te hɨrak
kakɨkɨp si tatɨk hɨrak kakwepwarek
kakwet God ek. Hɨrak kɨrɨak menmen
yaaim im keteikɨn hɨrak hanhan kakises
hɨm me God. Te God katɨp hɨrak yaaik
kisesik werek werek.
22 *Yi yertei? Menmen hɨrak kisesim
mekepik te hɨrak kɨrɨak menmen yaaim.
Menmen hɨrak kɨrɨakem meteikɨn hɨrak
kises God werek werek.
23 *Hɨm nɨpaa God ketpim hɨram epei
man. Hɨram matɨp, “Mɨtɨk Ebraham hɨrak
kemtau hɨm mɨrak kisesim te God katɨp
hɨrak yaaik kisesik werek werek. Te God
katɨp hɨrak Ebraham hɨrak kɨrak yinak
kenterim.”
24 Tɨs, yi eiyɨrtei God hɨrak katɨp mɨtɨk
hɨrak yaaik kisesik werek werek kentar
hɨrak kisesik kɨrɨak menmen yaaim. Hɨrak
katɨp hɨrak yaaik kentar hɨrak kisesik
weinɨk taau!
25 *Nɨpaa wɨ ham mɨte Rehep hɨre
wari mɨtɨkɨt wik Josua hɨrak keriuwetet
ten, hɨre naanmɨprewekɨt weriuwetet teke
yayiwe hak pɨke ten. Hɨre wɨrɨak yaaim te
God katɨp hɨre yaaip wisesik werek werek.
26 Mɨtɨk hɨrak kises God, hɨrak kɨrɨak
menmen yaaim au, menmen hɨrak kisesim
hɨram weinɨm. Hɨram mɨre mɨtɨk hak
hɨrak kaa, hɨmɨn epei ken kɨnaaiwɨr yɨnk
kɨrak kerekek, hɨrak kɨpwaai.

3

Haiu mɨt naanempre hɨras me menmen haiu metpim

1 *Nai yinan, yi yapɨrwe ap eire mɨt hɨr
ninɨn newepyapɨr hɨm me God eiyɨntar
yi yertei maain God hɨrak skelim haiu
mɨt haiu minɨn mewepyapɨr hɨm mɨrak te
hɨrak kaknɨnai iuwe, mɨt han kerek hɨr
weinɨn en, au kaknɨni kike.
2 Haiu mɨt yapɨrwe ap han kitet men-
men werek werek au, haiu mɨrɨak men-
men enum yapɨrwe. Mɨtɨk kerek hɨrak
ap katɨp enum au, hɨrak mɨtɨk yaaik
hɨrak kertei kewen han kɨrak naanempre
hɨrekes werek werek.
3 Haiu mewis waai mari hos hɨm kɨram te
hɨram mises han kaiu. Haiu mari waai ken
pɨnak eik, hos hɨram meweikɨn hɨremes
misesim.
4 Yi han ekitet sip me wan eik. Hɨram
wɨsenum nɨme metɨtɨwem memɨnp
meiyɨm men te mɨt neweikɨn paan mɨram
neriuwe paap mau nɨmɨn hɨram mamises
han kɨr. Hɨr nɨrɨakem nar ke nu mekiuwe

* **2:12** Ga 6:2; Je 1:25; 1Pi 2:16 * **2:13** Mt 5:7, 18:32-35 * **2:14** Mt 7:21 * **2:15-16** 1Jo 3:17 * **2:18** Ga 5:6 * **2:19** Mt 8:29 * **2:21** Jen 22:9-12 * **2:22** Hi 11:17-18 * **2:23** Jen 15:6; Ro 4:3, 9, 22; 2Kro 20:7; Ais 41:8 * **2:25** Jos 2:4, 15, 6:25; Hi 11:31 * **3:1** Lu 12:47

mani mɨt neweikɨn paan mɨram mamno
nein mɨt hanhani.
5 Te nin kerekek hɨrak kike kɨre waai
ke hos o paap kike kau sip. Nin kekre
hɨm hɨrak menmen kike te hɨrak kekrit
menmen iuwe kinɨn yɨnk kaiu.
Si yeunek kike hɨrak si tatɨk yaank iuwe.
6 *Nin hɨrak enuk kɨre si yeunek. Hɨrak
kau nɨmɨn kekre paan kaiu hɨrak kises
menmen enum me tɨ kerekyei haiu mɨt
enun. Hɨrak kɨre si tatɨm menmen
yapɨrwe, nin hɨrak kises menmen enum
em Seten hɨrak kɨkɨam kewaank menmen
yapɨrwe me mɨt.
7-8 *Mɨt epei nehis newenɨn miyak o
hore, manpen metike menmen mekre wan.
Te mɨt hɨr ap naanempre nin kɨr kaktɨp
menmen enum taau. Nin hɨrak ap kau keit
au. Hɨrak kɨre miyak enuk ke niu keriyaam
ken in ken ein. Hɨrak enuk kɨre manpen
yehes enum, hɨrak kewaank hɨmɨn ke haiu
mɨt.
9 *Haiu mɨt meriuwe nin kaiu mewenɨpi
God te meriuwe nin kiutɨpen kerekek haiu
matɨp hɨm enum me mɨt kerek nɨpaa God
hɨrak kerekyei mɨt yapɨrwe haiu mɨre
hɨrekes.
10 Me hɨm kiutɨp kerekek haiu mɨt matɨp
hɨm yaaim, hɨm enum. Nai yinan, menmen
haiu mɨrɨakem mar im au enum emɨt!
11 Hɨram tɨpar mɨnɨn metike tɨpar yaaim
mɨniu mehɨnhɨn mamɨke hei kiutɨpen
mamɨrkeik? Taauye!
12 Nu hamis ap kakri kaku hɨnaan taau!
Hɨnaan ap kakri kaku hamis taau. Mar
im tɨpar yaaim mɨniu mehɨnhɨn mamɨke
hei me tɨpar mɨnɨn taau! Te haiu mɨt ap
mamtɨp hɨm yaaim hɨm enum au emɨt!
Hɨm yaaim keremem meke hɨm maiu
mamnen.

God kekepai haiu mertei menmen mɨrak yaaim

13 Keimɨn ke yi mɨt hɨrak kinɨn
kertei menmen yaaim menmen enum?
Mɨtɨk kar ik hɨrak ekteiknai menmen
hɨrak kerteiyem ekriuwe menmen hɨrak
kɨrɨakem. Hɨrak ap kises menmen hanhan
hɨrekes au. Hɨrak kises menmen me han
tewenɨn mɨt, im metike menmen me han
kitet God.
14 Yi hemkre menepam yentar menmen
me mɨt han o yi han enuk yeriuwe mɨt
han, yi han kitet yi yaain yi yinɨn mɨt han,
te yi ap han kitet God kaktɨp yi yaain yi
yertei menmen werek werek au. Yi han
kitet menmen mar im te yi yemipɨn. Hɨm
me God katɨp yi enun.
15 *Menmen im hɨram ap me God au.
Hɨram me mɨt ne tɨ keremem. Seten hɨrak
kinɨn kɨrɨakem te hɨr mɨt ne tɨ hɨr nisesik
nɨrɨakem.
16 Yi hemkre menepam yentar menmen
me mɨt han o yi han enuk yeriuwe mɨt han,
yi han kitet yi yaain yi yinɨn mɨt han, te
yi hɨras yenehan yi eirɨak menmen enum
yapɨrwe.
17 Te mɨt hɨr nises han kɨr yaaik God
hɨrak kewetɨrem, hɨr ninɨn nɨrɨak men-
men yaaim mɨre mani nemnok enuk.
Namɨn au. Hɨr ninɨn nɨrɨak im metike
menmen im. Hɨr nankiyan nanu nanɨt, hɨr
nanɨmtau hɨm me mɨt han neweiknor han,
hɨr han tewenɨn mɨt nankepi, hɨr nanrɨak
menmen yaaim keremem. Hɨr nanrɨak mɨt
yapɨrwe menmen yaaim mɨpɨram, hɨr ap
mɨt ne hɨm pɨnak hɨm pɨnak au.
18 *Mɨt kerek hɨr nankaapan nankiyan
nanu nanɨt keriyen hɨr te nanɨr ke mɨt hɨr
namɨr nu yehes. Neimɨn nanrɨak menmen
im hɨr nenip mɨt hɨr hanhan nises menmen
yaaim mɨr. Menmen im hɨram mɨre nu
yehes mewo.

4

Mɨt nises menmen enum me tɨ ik hɨr nɨre nepan ne God

1 *Mekam hɨram hɨr o as me menmen
hɨram mekekyi han ki menipi yi yatɨp
enum yi yenehan yenepan a? Han ki kekrit
kises han kɨrak te yi yenehan yenepan.
2 Yi hanhan menmen yi eitɨwem au, te yi
hanhan einep mɨt te yi eitɨwem. Yi hemkre
menepam eiriuwe menmen eitɨwem taau,
te yi yetpim yenehan yenepan. Yi ap te
eiyɨt menmen eiyɨntar yi ap eiyitehi God
em.
3 Maain yi eiyitehi God menmen, yi ap
eitɨwem au eiyɨntar han ki enuk. Yi han-
han yayɨt menmen te yi eiyises han ki yi
eirɨak enum eiriuwerem.
4 *Yi mɨt miyapɨr enun yi yeweikɨn sip
yewet God. Menmen im hɨram mar ke mɨte
wɨnaaiwɨr mɨtɨk kɨre, hɨre wetike mɨtɨk
hak nariyanhis newenɨnem. Yi hanhan
menmen enum me tɨ ik e, yi yɨre mɨt nepan
ne God. Yi eiyɨrtei menmen im o au a?
Neimɨn hɨr hanhan menmen me tɨ hɨr nɨre
mɨt nepan ne God.
5 *Yi han kitet hɨm me God mɨt newisɨm
mau tɨwei hɨram matɨp weinɨm marim?
Hɨram matɨp, "Hɨmɨn kaiu God kewisɨk
kekre yɨnk kaiu hɨrak hemkre menepam
hanhan menmen wɨsenum."

* **3:6** Mt 12:36-37, 15:11, 18-19 * **3:7-8** Ro 3:13 * **3:9** 1Ko 11:7 * **3:15** Je 1:5, 17 * **3:18** Mt 5:9; Ais 32:17; Hi 12:11 * **4:1** Ro 7:23; 1Pi 2:11 * **4:4** Ro 8:7; 1Jo 2:15 * **4:5** Eks 20:3, 5 * **4:6** Pro 3:34; Mt 23:12; 1Pi 5:5

6 *Te God hɨrak iuwe kakɨkepai maminɨn
menmen im mekre han kaiu. Hɨm mɨrak
mau tɨwei matɨp mar ik: “God hɨrak
keweikɨn sip kewet mɨt kerek han kitet
hɨr iuwe ninɨn mɨt, te hɨrak kakɨkaap mɨt
hɨr ap hanhan hɨras, hɨr natɨp, ‘Hi mɨtɨk
weinɨk God kerekek hɨrak Iuwe.’ ”
7 *Te yi mɨt ap hanhan hɨras yi eiyises
God. Seten kakri han ki yi eiyu han tokik
eiweikɨn sip eiwet menmen enum te hɨrak
kaknaiwɨri kakno.
8 *Yi hanhan God yi yisesik te hɨrak
kaknen menep naanmampri. Yi mɨt enun
yi yatɨp hɨm pɨnak hɨm pɨnak yi eiweikɨn
sip eiwet menmen enum yi han yaaik
eiyu eiyɨr ke mɨt nankemyet his prar prar
mamɨt.
9 Yi mɨt yi eiyɨnwesɨs au. Yi eikɨt. Yi ap
te han yaaik eiyu au. Yi yɨnk enuk kerekek,
han etwenɨn menmen enum yi yɨrɨakem.
10 *Yi mɨt yɨnk enuk te yi yewepyapɨr yi
enun me ninaan me God hɨrak kakrekyi
yaaim yi eiyu werek werek.

Haiu ap emkan naiu yinan

11 Nai yinan, yi ap eitɨpan enum eiyis-
esan au emɨt! Keɨmɨn katɨp enum ke-
siuwe hɨm kɨrak yinak, hɨrak keweikɨn
sip kewet hɨm iuwe me God. Menmen
im hɨrak kɨrɨakem hɨram mar ke hɨrak
katɨp hɨm mɨrak minɨn hɨm lo me God te
hɨrak kekrehɨr ke God. Ti keimɨn ti hɨrɨak
menmen mar im ti ap hises hɨm me God au,
ti atɨp hɨm mit minɨn mɨrak.
12 *God kerekek hɨrak kewis hɨm iuwe
mau tɨwei. Hɨrak kerekek kaksiuwe hɨm
mamno haiu mɨt, hɨrak kakɨkepai o au en,
hɨrak kakwep mami mamno si. Ti han kitet
ti God te ti hesiuwe hɨm mamno kit yinak
a? Taauye! Ti mɨtɨk weinɨk kerekek.

Yi han ekitet menmen God hanhan yi eirɨakem

13 *Nɨkɨp emnep yi eiyɨmtewek. Yi
mɨt kerek yi yatɨp, “Petepin o teipmen
haiu mamno in o mamno ein mamu
tito miutɨpen mamɨsiuwe menmen iuwe
mamɨt pewek mamrerim.”
14 *Yi yatɨp yar ke mɨt hɨr nertei mekam
maain mamnen te yi yepɨtari teipmen
mekam mamnen taau! Yi yepu yɨre napɨ.
Hɨrak kɨwapɨn tɨ kike, maain kakwen ka-
kno. Yi yayu kike, maain yi yayi yaire napɨ
ik ek.
15 *Yi ap eitɨp emɨr em au. Yi eitɨp emɨr
im. Yi eitɨp, “God hɨrak hanhan haiu mamu
mamɨt, haiu mamrɨak im o em.”
16 Te yi mɨt wen yatɨp han kitet yi hɨras
epei yɨrɨak menmen, God kakɨkepi au. Yi
yatɨp han kitet marim, hɨram enum. Yi ap
yewis God ketpi menmen yi eiyisesim au.
17 *Tɨs, mɨt kerek hɨr nertei mekam
yaaim, hɨr ap nisesim au, hɨr nɨrɨak enum.

5

Hɨrak Jems kene mɨt hɨr netenen menmen yapɨrwe

1 *Yi mɨt kerek yetenen menmen
yapɨrwe, nɨkɨp emnep eiyɨmtau. Yi
einepɨp eikɨt me menmen enum mamnen
mamriwaank.
2 *Menmen mi, yurik henye mi hɨram
mɨnɨn heinut mewenem, mesik yipep
meremirɨr miyak patɨn.
3 Tekei, suwau mi nɨ menterim te
hɨram mamwep. Nɨ mentar pewek wɨnak
meteikni yi ap yɨkaap mɨt yewetɨrem au.
Yi yɨsawɨnem mekre wɨnak. Menmen
im maain hɨra mamɨwaank hɨmɨn ki
mamre si tatɨk yɨnk ki. Yi epei yetenen
wɨnak pewek menmen yapɨrwe yaaim
yɨsawɨnem meit me wɨ menep Jisas hɨrak
pɨke kaknen. Menmen im hɨram ap yaaim
au.
4 *Yi eiyɨmtau! Mɨt hɨr nɨrɨak ni namɨr
menmen mewim, te yi yetenen pewek
mɨr yi yɨsawɨnem yemipɨn yewetɨrem au.
Menmen enum im metike hɨm me mɨt
hɨr neket menmen mi mau ni, hɨr natɨp
me menmen enum yi yɨrɨakem, hɨram
epei men nɨkɨp me God hɨrak iuwe hɨrak
kemtewem.
5 *Yi epei yau werek werek in ek yaam
menmen yapɨrwe, yi yises han ki ke men-
men yapɨrwe. Menmen im enum yi yis-
esim, hɨram mar ke mɨt newet sak men-
men maam maam ere iuwe, maain hɨr
nanmɨp. Mar im wɨ epei man menep te
God kaksiuwe menmen enum mamiwep
yi yayi yaiyɨr ke mɨt hɨr nenep sak hɨram
mami. God kakrɨak menmen im kakɨntar
menmen enum yi yisesim.
6 Yi epei yewepyapɨr mɨt yaain yanɨp
naa, te hɨr ap nɨkaap hɨras nar ik hɨr natɨn
mesik nerp.

Yi eiyu han tokik eimerɨr Mɨtɨk Iuwe Jisas kaknen

7 *Nai yinan, yi han tokik eiyu me men-
men enum mamnen mamiwep me wɨ yi
yemerɨr Mɨtɨk Iuwe kaknen. Yi han ekitet
im e. Mɨtɨk kamɨr ni, hɨrak kemeriyɨwem
hɨram mamri mamine nɨkim. Hɨrak han
tokik kau kemeriyɨwem ere maain wepni

* **4:7** Ef 6:12; 1Pi 5:8-9 * **4:8** Sek 1:3; Mal 3:7; Ais 1:16 * **4:10** Jop 5:11; 1Pi 5:6 * **4:12** Ro 2:1, 14:4 * **4:13** Lu 12:18-20 * **4:14** Pro 27:1; Sam 39:5, 11 * **4:15** Ap 18:21 * **4:17** Lu 12:47 * **5:1** Lu 6:24 * **5:2** Mt 6:19 * **5:4** Diu 24:14-15; Mal 3:5 * **5:5** Lu 16:25; Jer 12:3, 25:34 * **5:7** Lu 21:19; Diu 11:14; Jer 5:24; Joe 2:23

yaaik ketike hawɨ hɨtan epei man, hɨram
mamri.
8 *Yi eire mɨtɨk kamɨr ni, yi han tokik
eiyu me menmen enum mamnen mami-
wep me wɨ yi eimerɨr Mɨtɨk Iuwe eiyɨntar
hɨrak menep pɨke kaknen.
9 *Nai yinan, yi ap einehan eitɨpan enum
emɨt eiyɨntar God kerek kertei menmen
yapɨrwe kɨri, menep hɨrak pɨke kaknen.
10 Nai yinan yi han ekitet mɨt profet
nɨpaa God keriuweti newepyapɨr natɨp
hɨm mɨrak. Hɨr mɨt nerekyor enum te hɨr
han tokik natɨn mesik nerp. Haiu emises
menmen hɨr nɨrɨakem.
11 *Haiu matɨp hɨr mɨt hɨr yaain nentar
hɨr han tokik nau neit. Yi nepei yertei
mɨtɨk Jop hɨrak nɨpaa han tokik kau keit
kises God ke menmen enum epei man
mewaankek te God hɨrak kerekyɨwek
yaaim kentar God hanhan haiu mɨt
yapɨrwe te hɨrak han tewenɨnai. Te haiu
han tokik emu me menmen enum mamnen
mamwep.

Haiu ap mamtɨp mɨt hɨm "Tru Antap"

12 *Nai yinan, menmen im hɨram minɨn
te hi hetpiyem mar im, yi yɨrɨak menmen
me mɨt yi ap eitɨp "Tru Antap" au emɨt!
Yi eitɨp, "O, hi hɨrɨakem," hɨram werek o
yi eitɨp, "Au, hi hɨnapen," hɨram werek.
Hɨm ham emɨt te yi ap eirɨak God han enuk
kakɨrwi. Mɨtɨk yaaik kitehi God menmen
hɨrak kakɨmtewem.

Mɨtɨk yaaik kitehi God menmen, hɨrak kakɨmtewem kakɨkepik

13 *Neimɨn ne yi mɨt menmen enum
mewaanki, yi eiyitehi God em. Neimɨn ne
yi mɨt yi han yaaik, yi eiyine henye me
eiwenɨpi God eiriuwerem.
14 *Neimɨn ne yi mɨt yi yɨnap, yi einɨne
mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre menmen me
God te hɨr nanɨnen nanitehi God ke yi
mɨt hɨr nanwen hiwer mamɨnteri nankine
niuk me Mɨtɨk Iuwe.
15 *Hɨr nitehi God me yi mɨt, hɨr han kitet
hɨrak kakɨkepi, te Mɨtɨk Iuwe kakɨkepi
kakɨkekyi yi yayɨkrit manpenun yayu. Yi
yɨrɨak menmen enum te God kakɨsak men-
men enum yi yɨrɨakem mamno.
16 Te yi mɨt eiwepyapɨran menmen enum
yi yɨrɨakem, yi eiyitehiyan God te hɨrak
kakɨkepi te yi eiyɨkrit eiyu. Mɨtɨk kises
God werek werek, hɨrak kitehi God men-
men, hɨrak God kakɨmtewem kakɨkepik
me menmen.
17 *Ilaisa hɨrak nɨpaa hɨrak mɨtɨk kepɨr
ke haiu mɨt, hɨrak kitehi God iuwe te hawɨ
ap kaknen au. Hawɨ ap kan me tito wikak
im metike wenke hɨspɨnak kiutɨp (6).
18 *Epei au, hɨrak pɨke kitehi God te hɨrak
kesiuwe hawɨ kan tɨ ik kewet tɨpar men-
men te hɨram mewo. Te haiu mɨt emitehi
God menmen iuwe hɨrak kakɨmtewem
kakɨkepai kakɨr ek.

Keimɨn kɨnaaiwɨr God kises han kɨrak, haiu pɨke emtɨwekhis pɨke kaknen kakises God

19 *Nai yinan, keimɨn ke yi mɨt hɨrak
kaknaiwɨr hɨm yaaim me God, mɨtɨk hak
kaktɨwekhis eknen,
20 *hɨrak han ekitet menmen im. Keimɨn
hɨrak kakɨthis mɨtɨk hɨrak kɨnaaiwɨr
hɨm yaaim me God hɨrak kaknen, hɨrak
kakɨkaap hɨmɨn kɨrak ap te kaki, hɨrak
kakrɨak God hɨrak kakɨsaak menmen
enum nɨpaa mɨtɨk kɨnaiwɨrek hɨrak
kɨrɨakem.

Mepɨr keremem

* **5:8** Ro 13:11-12; Hi 10:25; 1Pi 4:7 * **5:9** Mt 24:33 * **5:11** Eks 34:6; Sam 103:8, 111:4 * **5:12** Mt 5:34-37 * **5:13** Kl 3:16 * **5:14** Mk 6:13 * **5:15** Mk 16:18 * **5:17** 1Kin 17:1; Lu 4:25 * **5:18** 1Kin 18:42-45 * **5:19** Ga 6:1 * **5:20** Sam 51:13; Pro 10:12; 1Pi 4:8

Tɨwei Pita Kewisɨk - 1 Menmen me tɨwei ik

Pɨta katɨp mɨt ne sios gude *1:1-2*
Hɨm me God Haai kaktaihis mamno wit kɨrak *1:3-12*
Pita katɨp mɨt hɨr ap nanwis menmen enum emamɨwaank menmen yaaim in ek hɨr nisesim *1:13–2:10*
Hɨm me menmen mɨt ne weiwɨk me God nanisesim eme wɨ menmen enum mamnen mamɨwaanki *2:11–4:19*
Hɨm me menmen mɨt ne sios hɨr nanisesim *5:1-11*
Pita katɨp mɨt hɨm mɨkaru *5:12-14*

1 *Hi Pita nɨpaa Jisas Krais keriuweta hi hen hewepyapɨr hɨm mɨrak, hi hewis tɨwei ik ken yi mɨt. Nɨpaa mɨt han nepɨri yi yɨnaaiwɨr Jerusalem yi yen yau provins Pontas, provins Galesia, provins Kapadosia, provins Esia metike provins Bitinia. Yi yar ke mɨtɨk keke wit hak kan ketikewi kaku kike, maain hɨrak pɨke kakno wit kɨrak eik. Mar im yi yau tɨ in me wɨ kike te maain yi yayi yi yaino yayu wit ki yaaik eik God kewik.
2 *God Haai kehimɨteni yi mɨt nɨrak yentar hɨrak nɨpaa kerteiri han kitet kerekyi han ki yaaik prar prar yɨre tɨpar nemnok. Hɨrak kɨrɨak menmen im keriuwe God Hɨmɨn Yaaik te yi yises hɨm me Jisas Krais, hemkre mɨrak merekyi yi yaain. Hi hanhan God han yaaik kɨrak kaku kaktikewi te yi eiyu werek werek. Hi hanhan menmen im yaaim mamu mamtikewi wɨsenum.

Maain haiu mamu mamtike God haiu mamɨt menmen yaaim

3 *Haiu emwenɨpi niuk me God hɨrak Haai ke Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais. Haiu emwenɨpiyek mamɨntar hɨrak han tewenɨnai wɨsenum kerekyei haiu han kaiu yaaik keriuwe Jisas Krais nɨpaa hɨrak kaa te God kɨkɨak kekrit kepu.
4 *Te in ek haiu memerɨr menmen mamkaap hɨmɨn kaiu God kakwetaiyem. Hɨrak naanmɨpraiyem meit wit kɨrak, menmen mamɨwaankem au. Hɨram yaaim prar prar, hɨram mamu werek werek tipmain tipmain enum eik.
5 *Menmen im hɨram me yi mɨt kerek yi han kitet God naanmɨpri kentar hɨrak wɨsenuk ere yi yayɨt menmen God kemerɨr kakwepyapɨrem me wɨ maain Jisas pɨke kaknen tɨ.
6 *Yi han yaaik eiyu eiyɨntar menmen im God kakrekyiyem te in ek me wɨ kike yi han enuk kike yeriuwe menmen ham enum mamnen mamriwaank.
7 *Menmen im mamnen te God kakɨr han ki kakɨrtei yi yisesik yeriuwe han ki karkeik. Mɨt hɨr newɨr gol mekre si ere meweikɨn mɨre tɨpar, hɨr neit menmen enum mewim mamno te gol keremem mepu. Mar im God kewis menmen enum mamnen mamriwaank te hɨram mampar menmen enum mekre han kaiu mamno ere menmen yaaim mekre han kaiu, haiu mamises God werek werek. Menmen yaaim mekre han ki minɨn gol. Maain gol mamɨwaank mamɨt te menmen mekre han ki au. Maain Jisas Krais pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes, yi eiyɨt niuk iuwe, God kaktɨp yi yaain, hɨrak kakweti menmen mɨrak yaaim iuwe.
8 *Yi ap yɨr Jisas Krais wen au, te yi han tewenɨnek. In ek yi ap yɨrek wen au, te yi yisesik yepu han yaaik wɨsenuk. Yi han yaaik wɨsenuk
9 *hɨm ap te mamwepyapɨr werek werek menmen mekre han ki. Yi han yaaik eiyɨntar menmen im: Yi yises God te hɨrak kaktihis, maain yi eiyu eitikerek.
10 *Me menmen im nɨpaa mɨt profet hɨr han kitet yapɨrwe nanɨrtei menmen werek werek hɨr newepyapɨrem me menmen im God kakrekyiyem kakwetiyem.
11 *Hɨmɨn Yaaik ke Krais kekreri kewepyapɨr menmen enum mamɨwaank Krais te maain hɨrak kakɨt niuk iuwe. Hɨr profet han kitetim nitehiyan nar ik: “Maain wɨ mamɨrkeim hɨrak kaknen? Mekam mamnen me wɨ im?”
12 *Nɨpaa God epei keteiknor menmen hɨr newepyapɨrem hɨram ap mamkepi au. Hɨm im maain mamkaap yi mɨt keriyen me menmen im mɨt kerek newepyapɨr hɨm yaaim me God hɨr netpiyem. In ek God Haai kesiuwe God Hɨmɨn Yaaik kan kɨkaap mɨt in te hɨr netpi hɨm im yaaim. Mɨt ensel hɨr mɨt God keriuweti nɨrɨak menmen mɨrak. Nɨpaa hɨr hanhan nertei menmen im me Krais, te hɨr au. God ketpor au hɨrak kepakɨnem.

Yi mɨt eirɨak menmen yaaim eiyu han yaaik prar prar

13 Te yi han ekitet eiyu naanempre hɨras. Yi han ekitet iuwe menmen yaaim God kakwetiyem wɨ maain Jisas Krais pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes.

---

* **1:1** Je 1:1 * **1:2** Ro 8:29; 2Te 2:13; Hi 12:24 * **1:3** 2Ko 1:3 * **1:4** Kl 1:12 * **1:5** Jo 10:28, 17:11 * **1:6** 1Pi 5:10; Je 1:2 * **1:7** Jop 23:10; Pro 17:3; Ais 48:10; Sek 13:9; Mal 3:3; Je 1:3 * **1:8** Jo 20:29; 2Ko 5:7 * **1:9** Ro 6:22 * **1:10** Mt 13:16-17 * **1:11** Sam 22; Ais 53; Lu 24:26-27 * **1:12** Ef 3:10 * **1:14** Ro 12:2; Ef 2:3, 4:17-18

14 *Yi yises God yɨre nɨkerek yaain nises
hɨm me miye haai. In ek yi ap han ekitet
menmen enum mar ke nɨpaa yi yetari God
yi hanhan yɨrɨakem au. Em emɨt!
15 Te yi yɨre God hɨrak kari han ki yi eiyɨt
menmen mɨrak yaaim. Hɨrak kepu han
yaaik prar prar te yi yaipau han yaaik prar
prar me menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem.
16 *Yi eirɨakem eiyɨntar God kewis hɨm
mau tɨwei matɨp mar im: "Yi han yaaik
prar prar eiyu eiyɨntar hi God hi han yaaik
prar prar."

God ketaihis keriuwe menmen iuwe

17 *Hɨrak God skelim haiu mɨt yapɨrwe
mɨpɨran me menmen haiu mamrɨakem. Te
yi mɨt kerek yi yenewek "Haai," yi yetik-
erek yewepnak, yi naanempre hɨras me
menmen yi yɨrɨakem. Me wɨ kike yi yau tɨ
ik e, yi ap einip God han enuk kakɨrwi.
18 *Yi eirɨak menmen im hi hetpiyem
eiyɨntar yi yertei God epei ketihis me
menmen enum weinɨm nɨpaa yi yisesim,
yi yetenenim me nɨpaa maamrer ein
nɨrɨakem neteikniyem. God ap kaktihis
keriuwe wɨnak pewek hɨram mamɨwaank
au.
19 *Hɨrak ketihis keriuwe hemkre yaaim
me Krais. Krais hɨrak kɨre miyak sipsip
wikes teknei makɨp au, yɨnk hɨrak yaaik
prar prar keit kar ke hɨm me God Moses
kewisɨm hɨram metpim.
20 *Nɨpaa God kewis tɨ wen au, hɨrak
kehimɨtan Krais kaknen te hɨrak kemerɨr
ere wɨ mɨkaru im e, hɨrak kakwepyapɨr
hɨrekes kakɨkepi.
21 *Te yi yises God yentar Krais. Hɨrak
kaa te God kɨkɨak kekrit kepu, hɨrak
kewisɨwek niuk iuwe te yi yisesik yemerɨr
hɨrak maain kaktihis yi yayu yaitikerek.

Yi han tewenɨn ni yinan

22 *Yi epei yɨrɨak han ki yaaik prar prar
yeriuwe hɨm yaaim me God yi yisesim, te
yi yemipɨn ni yinan au. Yi han tewenɨni. Yi
han etwenɨnan iuwe eiriuwe han ki yaaik
prar prar.
23 *God kerekyi yi yaain yeriuwe hɨm
mɨrak mamu tipmain tipmain enum eik yi
yisesim. Hɨm mɨrak mamɨwaank au, te
yi hɨmɨn ki ap mamɨwaank au. Yi yɨre
nɨkerek ne Mɨtɨk Iuwe ap te kaki au.
24 *Hɨm im yaaim mentar hɨm me God
mau tɨwei matɨp:
"Mɨt yapɨrwe hɨr nɨre yenkis, niuk iuwe
mɨr hɨram mɨre timen. Maain
mar ke yenkis meweiwei mami,
timen mamnep mamno tɨ mamɨsine
mamɨt, te niuk iuwe me mɨt ne tɨ au
mamɨt.
25 Te hɨm yaaim me Mɨtɨk Iuwe hɨram
mamu tipmain tipmain enum eik." Hɨm
im hɨram hɨm keremem nɨpaa haiu epei
metpiyem.

2

*Mɨtɨk Iuwe hɨrak kɨre teinɨk mɨtɨk kɨnan
wɨnak*

1 *Yi eiyɨpɨr menmen enum mekre han
ki, hɨm me memipɨn, eitɨp hɨm weise tɨpar,
hemkre menepam me menmen, yesiuwe
hɨm an. Menmen mar im emɨt!
2 *Yi yɨre nɨkerek hemkre tuk hanhan
nɨm, yi hanhan hɨm yaaim me God te yi
eire iuwe eiyɨrtei menmen me God werek
werek. Yi hanhan hɨm yaaim eiyisesim,
3 *eiyɨntar yi epei yertei Mɨtɨk Iuwe hɨrak
yaaik nepei kekepi kesak menmen enum yi
yɨrɨakem.
4 *Yi eiyises Jisas menep menep. Hɨrak
kɨre teinɨk yaaik mɨt ne tɨ nɨnapen nepɨrek,
te God han kitet hɨrak yaaik kehimɨtanek
kime wɨnak keriuwerek. Hɨrak kesak men-
men enum haiu mɨrɨakem, hɨram mɨre
hɨrak kime wɨnak ke God.
5 *Yi mɨt yi yɨre teinɨk yaaik te God
kaktihis kakrekyi yi yɨre wɨnak kɨrak, yi
yen niutɨp yɨre weiwɨk miutɨp mɨrak. Yi
eire mɨt pris. Nɨpaa hɨr nenep samiyak
newisɨm mentar nan nesiyem newep-
warem newet God em. Mar im menmen
yaaim yapɨrwe yi yɨrɨakem hɨram me God
yi eiwet God hɨras yetike menmen yaaim yi
eirɨakem te God hanhanem kakɨntar men-
men yaaim Jisas Krais epei kerekyiyem
hɨrak kesak menmen enum mi.
6 *Hɨm me God mau mekre tɨwei matɨp
mar im:
"Yi eiyɨmtewem. Hi ehimɨtan teinɨk
mɨtɨk hewisɨk keit wit Saion kerp
nɨmɨn kɨnan wɨnak. Neimɨn nanis-
esik hɨr ap yɨnk enuk nanriuwerek
au." Krais hɨrak teinɨk mɨtɨk kɨnan
wɨnak, hɨrak kakɨkepi kaktorhɨs.
7 *Yi mɨt kerek yi yises Krais, yi han kitet
hɨrak yaaik iuwe. Te neimɨn au, hɨm me
God matɨp mar im:
"Hɨrak kɨre teinɨk mɨt newep wɨnak hɨr
natɨp hɨrak enuk. Au, God katɨp

* **1:16** Lev 11:44-45; Mt 5:48 * **1:17** Mt 6:9; Ro 2:11; 2Ti 4:14; Rev 2:23 * **1:18** 1Ko 6:20 * **1:19** Ap 20:28; Hi 9:12-14; 1Pi 1:2 * **1:20** Ap 2:23; Ef 1:4 * **1:21** Jo 14:6; Ro 4:24, 5:1-2, 10:9 * **1:22** Jo 13:34; Ro 12:10 * **1:23** Jo 1:13; Hi 4:12 * **1:24** Ais 40:6-8; Je 1:10-11 * **2:1** Ef 4:22; Je 1:21 * **2:2** Mt 18:3; 1Ko 3:2 * **2:3** Sam 34:8 * **2:4** Sam 118:22; Mt 21:42; Ais 28:16 * **2:5** Ef 2:21-22; Eks 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6; Ro 12:1 * **2:6** Ais 28:16; Ro 9:33; Ef 2:20 * **2:7** Mt 21:42 * **2:8** Ais 8:14; Ro 9:33

hɨrak yaaik iuwe.” (Hɨrak kɨre teinɨk
mɨtɨk kerp nɨmɨn kɨnan wɨnak siup.)
8 *Mɨt kerek hɨr ap nisesik au neweikɨn
sip newetɨwek, Krais hɨrak kɨre nan kenip
mɨt nar ek nankenpetɨp mɨnwik te hɨr
nanɨnkewɨn nanɨwaank hɨras. Hɨm me
God mau tɨwei matɨp me menmen im.
Hɨram matɨp mar ik:
“Ik ek hɨrak nan te mɨt nankenpetɨp
mamɨnwik nanɨnkewɨn.”

Haiu mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God

9 *Te yi yar ik au. Yi ne weiwɨk miutɨp
nɨpaa God kehimɨteni, yi yɨre mɨt pris
nɨrak kerek newenɨpi niuk mɨrak iuwe. Yi
yɨre mɨt miyapɨr yɨrɨak menmen me God
keremem. Yi yɨre mɨt miyapɨr nɨrak te
yi eiwepyapɨr menmen yaaim iuwe hɨrak
kɨrɨakem. Hɨrak kerekyi te yi yeweikɨn
sip me menmen enum mɨre wɨtaan toto, yi
yises hɨm mɨrak yaaim hɨram mɨre wepni
kɨr.
10 *Yi nɨpaa mɨt weinɨn te in ek yi ne
weiwɨk me God. Yi nɨpaa God ap kekepi au,
te in ek hɨrak kekepi wɨsenum.

Haiu emu emɨre mɨt miyapɨr ne God emrɨak menmen mɨrak

11 *Nai yinan yaain, yi ne tɨ ik au. Yi yau
in me wɨ kike keremem. Te hi etpi hɨm
manp, yi einaaiwɨr menmen enum mekre
han ki au emɨt! Menmen im hekrit hekrit
mari han ki te yi yisesim yɨrɨak enum.
12 *Yi yau yetike mɨt han hɨr ap nises
God au. Te yi eiyises menmen yaaim
yapɨrwe yi eirɨakem keremem. Te mɨt
enun hɨr nansiuwe hɨm nantɨp yi enun,
maain wɨ God pɨke kaknen skelim mɨt, hɨr
nanwenɨpi niuk mɨrak nanɨntar menmen
yaaim yi yɨrɨakem.
13 *Yi eiyises hɨm me mɨt iuwe hɨr
naanmɨpri eiyɨntar yi yises Mɨtɨk Iuwe
God. Yi eiyises mɨtɨk iuwe ke gavman o
14 mɨtɨk hɨrak keriuweti nanɨnen naan-
mamri. Hɨr nenep mɨt nɨrɨak enum te hɨr
newenɨpi mɨt hɨr nɨrɨak yaaim.
15 *Yi eirɨak menmen im eiyɨntar God
hanhan yi yairɨak mɨt enun hɨm enum
mɨr mami mamriuwe menmen yaaim yi
yɨrɨakem.
16 *Yi mɨt yepu yar ke mɨt nɨnaaiwɨr
wɨnak enuk menmen enum me tɨ meteneni
au. Te yi ap yairɨak enum eiyɨntar yi yepu
yar ik au emɨt! Yi yɨre mɨt ne God yi yɨrɨak
menmen mɨrak te yi eirɨak menmen yaaim
keremem. Menmen enum au emɨt!
17 *Yi eiwenɨpi niuk me mɨt yapɨrwe,
yi han etenɨn ni yinan, yi einaain einip
God yɨnk enuk ekɨrwi, yi eiwenɨpi niuk me
mɨtɨk iuwe ke gavman kerek naanmɨpri
me menmen.

Haiu emises Krais me menmen hɨrak kɨrɨakem

18 *Yi mɨt kerek yɨrɨak menmen me mɨt
uwe ni, yi eiyɨmtau hɨm mɨr yi eiyisesim
te yi ap einipi hɨr yɨnk enuk han enuk
enriuwi. Mɨt han hɨr hanhani o hɨr han au
enun naniwep, yi eirɨakem eiyɨr ik.
19 Mɨtɨk hak iuwe kakiwep kakɨntar yi
yises hɨm me God, yi ap pɨke eikɨp emrerim
au emɨt! Yi eirɨak menmen im hi hetpiyem
te God han yaaik kakɨrwi.
20 *Yi eirɨak enum te mɨt iuwe hɨr
naniyep te yi einɨp emrerim au, hɨram
menmen weinɨm. Te yi eirɨak menmen
yaaim, mɨt iuwe hɨr naniwep yi einɨp em-
rerim au, God kakrekyi yaaim eiyɨnterim.
21 *God hɨrak kehimɨteni te yi eiyises
menmen hi hetpiyem. Yi eiyisesim eiyɨntar
nɨpaa Krais kaa kenteri, te hɨrak kɨre
hɨmɨn yaaik yi eiyisesim eiyɨr ke mɨtɨk
kitet sak hɨmɨn.
22 *Krais kɨrɨak enum au, hɨrak ap
kewenɨn hɨm katɨp menmen enum au.
23 *Me wɨ nɨpaa mɨt hɨr netpɨwek enum
me nerekyɨwek yɨnk enuk, hɨrak ap keneri
keriuwe hɨm enum au. Mɨt hɨr nakɨp,
hɨrak ap keneri kanɨp au. Hɨrak katɨp au.
Hɨrak katɨn mesik kerp keit. Hɨrak han
kitet God hɨrak maain skelim mɨt werek
kaknɨp nanrerik.
24 *Hɨrak hɨrekes kaa kentar nu ten-
tarakɨt ke menmen enum haiu mɨrɨakem
te haiu mɨt mamnaaiwɨr menmen me tɨ
enum te hɨram ap mamri han kaiu. Hɨram
mar ke mɨtɨk kaki, hɨmɨn kɨrak kaknaaiwɨr
yɨnk kɨrak te hɨrak ap pɨke kakrɨak men-
men meiyam au. Te haiu mamu mamises
menmen yaaim me God. Hɨrak kaa te
kakɨkepai haiu mamu werek.
25 *Yi nɨpaa yɨre miyak sipsip yɨnaaiwɨr
yayiwe yeit yaank yi yetaritari te in ek
yi epei yan yises Krais, hɨrak naanmɨpri
hɨmɨn ki kar ke mɨtɨk naanmɨpre sipsip.

3

Mɨt netike miyapɨr neitan, hɨr enises menmen im

* **2:9** Ais 43:20-21, 9:2; 1Pi 2:5; Ta 2:14; Ap 26:18; Ef 5:8 * **2:10** Ro 9:25; Hos 2:23 * **2:11** Sam 39:12; Ga 5:17, 24; Je 4:1 * **2:12** Mt 5:16; Lu 19:44 * **2:13** Ro 13:1-7; Ta 3:1 * **2:15** 1Pi 3:16 * **2:16** Ga 5:13 * **2:17** Ro 12:10; Pro 24:21; Mt 22:21 * **2:18** Ef 6:5 * **2:20** 1Pi 3:14, 17, 4:14 * **2:21** Mt 16:24; Jo 13:15 * **2:22** Ais 53:9; Jo 8:46 * **2:23** Ais 53:7; 1Pi 3:9 * **2:24** Hi 9:28; Ro 6:2, 11; Ais 53:5 * **2:25** Ais 53:6; Esi 34:5-6; Mt 9:36; Jo 10:14 * **3:1** Ta 2:5; Mt 5:16; Ef 5:22

1 *Yi miyapɨr yi eiyises hɨm me mɨkan
ni te hɨr han en ap nises hɨm me God, te
yi eiri han kɨr eiriuwe menmen yaaim yi
yɨrɨakem te hɨr enisesik. Yi ap eitɨp hɨm
au.
2 Hɨr enɨr yi miyapɨr yɨrɨak yaaim yem-
tau hɨm mɨr te hɨr enweikɨn han enises
hɨm me God.
3 *Yi ap eises hɨras eiriuwe wɨpe yehes,
wɨnak, pewek pitau keremem te mɨt natɨp
yi yaain, au emɨt!
4 Menmen mekre han ki me yi yau werek
werek yemtau hɨm, hɨram mɨre wɨpe yehes
o pitau mau yɨnk. Menmen mekre han
mamɨwaank mamɨr ke wɨpe yehes o pitau
au. Te God hanhan menmen yaaim marim
mekre han ki.
5 Marim, nɨpaa ein miyapɨr yaain hɨr
nemerɨr menmen nɨpaa God ketpim kak-
wetɨrem. Hɨr neses hɨras nar ik. Hɨr
nemtau hɨm me mɨkan nɨr hɨr nisesim.
6 *Sera hɨre wɨrɨak menmen mar ik.
Hɨre wemtau hɨm me Ebraham mɨtɨk kɨre,
hɨre wisesim, hɨre watɨp, "Ti mɨtɨk kai
iuwe." Maain yi eirɨak yaaim eiyises God,
yi einaain au, te yi miyapɨr keriyen yi eire
nɨkerek ne Sera.
7 *Mar im, yi mɨt epei yeit miyapɨr yi yau
yetikeri yertei hɨr ap manpenun nar ke yi
te yi naanmɨpror werek werek yentar yi
yetikeri yayɨt menmen yaaim maain God
kakweteiyem. Yi eirɨak yaaim mar im te
menmen enum ap meiyepet menmen yi
yitehi God em kakwetiyem.

*Yi mɨt miyapɨr eikiyan eiyu eiyises men-
men yaaim im*

8 Hi hetpi hɨm kike keremem me men-
men im. Yi yapɨrwe eiyu han kiutɨp han-
hanan. Yi han etwenɨnan, eirɨakan yaaim,
yi han ekitet yi yɨpɨran.
9 *Mɨt hɨr nerekyi enum, yi ap pɨke
eirekyor enum emrerim au emɨt! Hɨr netpi
enum newen henye, yi ap pɨke eireky-
orem emrerim au emɨt! Yi eiyitehi God
hɨrak kakrekyor yaaim eiyɨntar God epei
kehimɨteni yi eiyɨt menmen yaaim mɨrak.
10 *Yi eirɨakem eiyɨntar hɨm me God mau
tɨwei matɨp mar im:
"Mɨt kerek hɨr hanhan nanu tɨ ik
werek werek me tɨto yapɨrwe,
hɨr enɨnaaiwɨr menmen enum me
netpim newenɨn hɨm.
11 Hɨr enweikɨn sip enwet menmen enum,
hɨr enrɨak menmen yaaim. Hɨr hanhan
nantike mɨt enkiyan enu enɨt.
12 Hɨr enrɨak menmen im enɨntar
God hɨrak kɨr mɨt hɨr han kɨr yaaik,
hɨrak hekrit hekrit kemtau menmen
hɨr nitɨwekhiyem hɨrak kakɨkepi. Te
hɨrak keweikɨn sip kewet mɨt enun nises
menmen enum, hɨrak kakrekyor enum
mamrerim."

*Mɨt neraiwaank nentar menmen yaaim
haiu misesim*

13 Yi hanhan eirɨak menmen yaaim yi
han kitet mɨt hɨr nanrekyi menmen enum
a? Taau!
14 *Yi eirɨak menmen yaaim te mɨt
nerekyi enum, yi han yaaik eiyu. Yi ap
einapen mɨt han ekitetim au.
15 Yi hanhan Krais hɨrak ekinɨn eku
han ki, hɨrak iuwe. Hekrit hekrit yi han
etwenɨn mɨt kerek hɨr nitihi yi yenmak yi
yises menmen me God mekre han ki, te
yi eitporem han emɨkpep au. Yi einaain
eirɨak God yɨnk enuk ekɨrwi.
16 *Han ki hɨrak yaaik keriuwe menmen
yi yɨrɨakem te maain mɨt hɨr neswi hɨm me
menmen yaaim yi yɨrɨakem yentar yi yises
Krais, hɨr yɨnk enuk me menmen enum hɨr
netpiyem.
17 *Mɨt hɨr nerekyi enum me menmen
enum yi yɨrɨakem, hɨram enum emɨt! Te
God hɨrak kewis mɨt hɨr nerekyi enum me
menmen yaaim yi yɨrɨakem, hɨram werek
yi eiwisi nanrekyiyem.

*Krais kaa kakɨsak menmen enum haiu
mɨrɨakem*

18 *Menmen im hɨram werek mentar
nɨpaa Krais kɨrɨak yaaim te mɨt enun nakɨp
hɨrak kaa kentar menmen enum maiu.
Hɨrak yaaik kaa miutɨp keremen ke haiu
mɨt enum te hɨrak kaktaihis, haiu mamnen
God. Hɨrak mɨtɨk hɨrak kaa, te hɨmɨn kɨrak
kau keit.
19 Keriuwe hɨmɨn kɨrak, Krais ken wit
enuk mɨt epei naa hɨmɨn kɨr kewik, hɨrak
kewepyapɨr hɨm mɨrak.
20 *God kemerɨror nisesik te hɨr ap nises
hɨm mɨrak me wɨ nɨpaa Noa kime sip iuwe
au. Me wɨ im hɨr mɨt miyapɨr hɨspɨnak
wikak (8) keriyen God kekepi te hɨr ap naa
nentar tɨpar mɨniu au.
21 *Tɨpar im hɨram mɨre hɨmɨn o piksa
me mɨt hɨr nɨkɨri neriuwe tɨpar. In ek tɨpar
im mekepi ap mekemyetɨti hapɨk mau yɨnk
ki au. Hɨram me mɨt hɨr nitehi God kesak
menmen enum mɨr hɨrak kakrekyor han
kɨr yaaik, nentar Jisas Krais kaa pɨke kekrit
kepu.
22 *Hɨrak Krais epei ken wit ke God hɨrak
kau menep his yaaim me God kerek hɨrak
kehimɨtan mɨt iuwe nanwim. Mɨt ensel,

* **3:3** 1Ti 2:9 * **3:6** Jen 18:12 * **3:7** Ef 5:25 * **3:9** Mt 5:44; 1Te 5:15; 1Pi 2:23 * **3:10** Sam 34:12-16 * **3:14** Mt 5:10; 1Pi 2:20, 4:14; Ais 8:12-13 * **3:16** 1Pi 2:12 * **3:17** 1Pi 2:20 * **3:18** Ro 6:10; Ef 2:18 * **3:20** Jen 7:7, 23 * **3:21** Hi 10:22 * **3:22** Mt 22:44; Ef 1:20-21

herwe enum, hɨmɨn yapɨrwe, hɨrak Krais kinɨnem naanmɨprewem.

4

Yi eiyises han ke God me menmen yi yɨrɨakem

1 *Krais hɨrak kɨre mɨtɨk hɨrak kaa te yi
han ekitet eiyɨr ke nɨpaa hɨrak han kitet
menmen. Krais kewis mɨt enun hɨr nakɨp
newaankek. Mɨt hɨr naniwep nanriwaank
nanɨntar yi yises hɨm me God, menmen im
hɨram werek mentar mɨt kerek hɨr yɨnk kɨr
kenen (o meiyewor) mɨt newaanki, men-
men im mamkepi nanɨnaaiwɨr menmen
enum nɨpaa hɨr nɨrɨakem.
2 *In ek yi ap eiyises han ki ke menmen
yi yau tɨ ik yi yɨrɨakem au emɨt! Yi eiyises
God han kɨrak kerekek.
3 *Wɨ nɨpaa haiu mises menmen enum
yapɨrwe mɨt ne tɨ hɨr nɨrɨakem. Hɨram
mar im: Haiu mises menmen enum
haiu hanhanem iuwe. Haiu mariyanhis
mewenɨnem, haiu maam tɨpar si enum ere
metaritari, haiu maam menmen iuwe, te
haiu men wɨnak ke mɨt haiu maam tɨpar si
enum keremem, haiu meweikɨn sip mewet
hɨm me God, haiu mewenɨpi niuk me tɨpir.
4 In ek mɨt han hɨr wen nises menmen
enum im, han kɨr kekrit te yi yetikeri
yisesim au. Hɨr natɨp enum nenipi yɨnk
enuk yi yetikeri yisesim meiyam au.
5 *Te wɨ maain God skelim mɨt nepu, nan-
tike mɨt nɨpaa naa, mɨt in hɨr enwepyapɨr
nenmak hɨr nɨrɨak menmen enum mar im
te maain hɨrak God kakɨwaanki.
6 *Hɨrak Krais kewepyapɨr hɨm mɨrak
yaaim men mɨt nɨpaa God kanɨp hɨr naa,
nar ke God nɨpaa katɨp mɨt yapɨrwe maain
hɨr nani. Krais kewepyapɨr hɨm te mɨt
kerek epei naa hɨr nemtau hɨm mɨrak
nanisesim, maain hɨr nantike God nanu
nanɨt.

Yi naanmɨpre menmen yaaim God kewetiyem

7 *Epei menep te menmen o tɨ haiu
mewik hɨram mamɨwaank mamɨt, te yi
han ekitet werek werek naanempre hɨras
me menmen yi yɨrɨakem te yi yitehi God
menmen werek werek.
8 *Menmen im minɨn menmen yapɨrwe
yi yisesim: Yi han etwenɨnan eiyɨntar men-
men im mamkepi yi ap han kitet menmen
enum mɨt nerekyiyem.
9 *Yi naanempre ni yinan nan nau
netikewi me menmen o yeno, o menmen
meiyam te yi ap han emɨkpep au emɨt!
10 Menmen yaaim God kekepi yi
eirɨakem, hɨram mamkaap mɨt te yi eire
mɨt yaain naanmɨpre menmen ham God
kewetiyem. Hɨram mar im: Mɨt han ne yi
mɨt
11 kerek hɨr natɨp mɨt hɨm me God, hɨr
enwepyapɨr hɨm me God keremem. Mɨt
kerek hɨr nɨrɨak menmen nɨkaap mɨt ner-
iuwerem, hɨr enrɨakem enɨr ke mɨt God
kekepi hɨr nɨrɨakem. Te mɨt nanwenɨpi
niuk me God nentar menmen Jisas Krais
kerekyiyem. Hi hanhan mɨt nanwenɨpi
niuk mɨrak hɨrak iuwe, hɨrak naanmɨpre
mɨt ne tɨ ik netike menmen yapɨrwe tip-
main tipmain enum eik. Yi ap han kekrit
eiyɨntar menmen enum mamiwep mar ke
menmen nɨpaa menep Krais.

Menmen enum mamnen mamraiwaank mamɨr ke menmen mewaank Krais

12 *Nai yinan yaain, yi ap han kekrit
eiriuwe menmen enum maain mamnen
yi mɨt mamnɨni han ki te yi yises God
werek werek o au. Yi ap han ekitet hɨram
menmen enum ham epei minɨn man au.
Nɨpaa menmen im menep Krais.
13 *Yi ap eihɨnhɨn au. Menmen enum
nepei mepnen miwep mar ke hɨram menep
Krais. Yi han yaaik eiyu eiyɨntar maain
Krais pɨke kaknen kakwepyapɨr hɨrekes, yi
han yaaik iuwe eiriuwerek.
14 *Mɨt hɨr netpi enum neni nentar yi
yises Krais, yi han yaaik eiyu eiyɨntar
Hɨmɨn Yaaik Iuwe ke God kau kekreri. (Mɨt
enun hɨr netpɨwek enum te yi yewenɨpi
niuk mɨrak.)
15 Yi ap eirɨak menmen enum te mɨt
ne gavman naniwep me menmen enum yi
yɨrɨakem mar im: Me yi yenep mɨt nani o
yi yekintɨp menmen, o yi yɨrɨak mɨt han
enum enum o mɨtɨk hak ke yi mɨt hɨrak
hanhan hɨrekes iuwe naanmɨpre mɨt han
netike menmen mɨr. Menmen mar im au
emɨt!
16 *Mɨtɨk kerek mɨt enun nankɨp
nanɨntar hɨrak kises hɨm me God, hɨrak
ap yɨnk enuk au emɨt! Hɨrak ekwenɨpi
niuk me God ekɨntar hɨrak kisesik.
17 *Wɨ epei mamnen God hɨrak skelim
mɨt. Hɨrak kinɨn skelim mɨt nises hɨm
mɨrak. Hɨrak kinɨn skelim haiu mɨt te
maain mekam mamnen mɨt hɨr neweikɨn
sip newet hɨm yaaim me God? Hɨr
nanɨwaank nanɨt.

* **4:1** Ro 6:2, 7 * **4:2** 1Jo 2:16 * **4:3** Ef 2:2-3 * **4:5** Ap 10:42 * **4:6** Ro 8:10; 1Ko 5:5 * **4:7** Ro 13:11-12; 1Ko 10:11; 1Jo 2:18 * **4:8** 1Pi 1:22; Je 5:20 * **4:9** Hi 13:2 * **4:12** 1Pi 1:6-7 * **4:13** Ap 5:41; Ro 8:17; 2Ti 2:12; Je 1:2 * **4:14** Sam 89:50-51; 1Pi 2:20 * **4:16** Ap 11:26; Fl 1:20 * **4:17** Jer 25:29; 2Te 1:8 * **4:18** Pro 11:31; Lu 23:31

18 *Hɨm me God mau tɨwei matɨp,
“Mɨt nises hɨm me God, hɨram menmen
enum mamnen mamɨwaanki menep
te mamri han kɨr te hɨr ap nanises
God werek werek au. Menmen im
mamnen mɨt kerek nises hɨm me
God, te mekam mamnen mɨt kerek
nɨrɨak enum neweikɨn sip newet
God? Hɨr nanɨwaank nanɨt.”
19 *Te mɨt kerek menmen enum manɨp
mewaanki nentar God hanhani, hɨr enrɨak
menmen yaaim han emɨkpep au. Hɨr
han kitet God. Hɨrak nɨpaa kɨrɨak haiu
mɨt yapɨrwe te hɨrak kakɨkepi naanemprai
kentar hɨrak kakises hɨm nɨpaa hɨrak ket-
pim.

5

Yi mɨt iuwe naanempre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God

1 *Te hi hatɨp yi mɨt han ne yi mɨt miyapɨr
ne weiwɨk me God yi yinɨn naanempre mɨt.
Hi hetpi hɨm manp. Hi hɨpre yi mɨt, haiu
mɨt iuwe, hi nɨpaa hɨr Krais hɨrak kaa.
Hi hetikerek hawɨr wawɨt menmen yaaim
iuwe maain wɨ God kakwepyapɨrem.
2 *Hi hetpi hɨm manp: Yi naanempre
mɨt miyapɨr ne God neit wit ki, hɨr nɨre
sipsip nɨrak. Yi naanempror werek werek
eiyɨr ke God hanhan yi eirɨakem. Yi ap
eirɨakem eiyɨntar mɨt netpiyem keremem
au. Yi eirɨakem eiyɨntar yi hanhanem. Yi
ap eirɨakem te yi eiyɨt pewek yapɨrwe em-
rerim au. Yi eirɨakem eiyɨntar yi hanhan
eirɨakem.
3 *Yi ap eirɨakem eiyɨntar yi hanhan
eiyinɨn mɨt miyapɨr neit wit ki te yi eiyɨtpor
hɨr enrɨak menmen au emɨt! Menmen
yi yɨrɨakem hɨram mɨre hɨmɨn mamteikɨn
mɨt miyapɨr ein menmen yaaim hɨr enis-
esim.
4 *Maain wɨ Jisas Krais hɨrak kɨre Mɨtɨk
Iuwe kinɨn naanmɨprai haiu mɨt haiu mɨre
sipsip nɨrak, maain hɨrak kakwepyapɨr
hɨrekes, yi eitikerek eiyɨt menmen yaaim
mamɨwaank au. Hɨram mamu mamɨt tip-
main tipmain enum eik.

Haiu mamɨmtau hɨm me mɨt hɨr ninɨn naanmɨprai haiu mɨt

5 *Mar im hi hatɨp yi pipep hɨm manp:
Yi eiyɨmtau hɨm me mɨt kerek hɨr iuwe
naanmɨpri yi eiyisesi. Yi yapɨrwe eiyɨmtau
hɨm me yi hɨras eiyɨntar hɨm me God mau
tɨwei matɨp, “God keweikɨn sip kewet mɨt
hɨr han kitet hɨras iuwe, te hɨrak kɨkaap
mɨt hɨr nau werek werek nemtau hɨm
nisesim, hɨrak kakrekyor yaaim.”
6 *Hɨm me God ketpim, te yi han kitet
God hɨrak iuwe yi eiyɨmtau hɨm mɨrak
eiyisesim te maain wɨ kerek hɨrak kɨmat
hɨrak kakrekyi yaain, yi eire iuwe.
7 *Menmen enum mamri han ki yi han
ekitetim, yi eitɨp God em eiyɨntar hɨrak
hanhani kakɨkepi naanmɨpri.
8 *Yi han ekitet werek werek naanempre
hɨras. Hɨrak kepan ki Seten hɨrak kɨre
hiwaak kepno in kepno ein kɨsawɨn kewe-
naan mɨtɨk hak kakɨkɨp kakɨwaankek,
hɨrak kɨnkatɨn mɨt kerek hɨrak kaknipi hɨr
enweikɨn sip enwet God nanɨwaank hɨras.
9 *Yi han tokik eiyu eiweikɨn sip eiwet
Seten eiriuwe hɨm yaaim me God yi yis-
esim. Yi eirɨak menmen im eiyɨntar yi
yertei mɨt nises God nerer wit wit, menmen
enum mewaanki nar ke hɨram mewaank yi
mɨt. Te menmen im mamkepi yi han tokik
eiyu.
10 *Te maain wɨ meiyam menmen mam-
riwaank epei au, God hɨrak Haai ke men-
men yaaim, hɨrak kehimɨteni yi eiyɨt men-
men yaaim mɨrak mamu tipmain tip-
main enum eik eiriuwe Krais, God hɨrekes
kakrekyi yi yaain kakrekyi han tokik
kakɨkepi.
11 Hi hanhan God hɨrak kinɨn naanmɨpre
menmen yapɨrwe tipmain tipmain enum
eik.

Hi Pita hetpi hɨm mei yinam kike

12 Mɨtɨk Sailas hi han kitet hɨrak kaiu
yinak yaaik, hɨrak kekepa kewis tɨwei yi-
nak ik ek. Hi hetpi hɨm manp, hi hɨrekes
heriuwe tɨwei ik ek hi heteikni hɨm yi
yisesim hɨram menmen yaaim me God. Yi
han tokik eiyu eiyisesim.
13 *Ni yinan neit wit Babilon, God ke-
himɨteni hɨr nɨrak, hɨr natɨp, “Yi yaain.”
Mak hɨrak kɨre nɨkan kai hɨrak ketikewa
hawɨr wises God, hɨrak katɨp, “Yi yaain”.
14 *Me wɨ yi eirerik eiyɨr ni yinan eitɨpan
yi yaain yi yapɨrwe ein yeiyewewan. Hi
hanhan yi mɨt miyapɨr ne Krais yi eiyu
werek werek.

Mepɨr keremem

* **4:19** Sam 31:5 * **5:1** Ro 8:17 * **5:2** Jo 21:15-17; Ap 20:28; Fm 14; Ta 1:11 * **5:3** 2Ko 1:24; Fl 3:17; Ta 2:7
* **5:4** Hi 13:20; 1Ko 9:25 * **5:5** Ef 5:21; Je 4:6; Pro 3:34; Mt 23:12 * **5:6** Je 4:10 * **5:7** Sam 55:22; Mt 6:25-30
* **5:8** 1Te 5:6 * **5:9** Ef 6:11-13; Je 4:7 * **5:10** 1Te 2:12; 1Pi 1:6 * **5:13** 2Ti 4:11 * **5:14** 1Ko 16:20

Tɨwei Pita Kewisɨk - 2 Menmen me tɨwei ik

Pita katɨp mɨt ne sios gude *1:1-2*
God kehimɨtenai haiu nɨrak *1:3-21*
Hɨm me menmen enum me mɨt tisa enemitaɨpɨn hɨm me God *2:1-22*
Hɨm me wɨ maain Mɨtɨk kaiu Iuwe ehɨrak kaknen *3:1-18*

1 Hi Saimon Pita, hi hɨrɨak menmen me
Jisas Krais, hɨrak kehimɨtena hi aposel
kɨrak hewepyapɨr hɨm mɨrak. Hi kerekek
hesiuwe tɨwei ik ken yi mɨt keriyen
yi yetike haiu mɨt aposel haiu mises
hɨm yaaim iuwe hɨram mekepai mɨpɨram.
Hɨram mekepai mentar God ketike Jisas
Krais kesak menmen enum maiu, tenipai
haiu mɨt yaain. Marim hɨrakɨt tekepai
tetaihis mɨpɨran.
2 *Hi hanhan God ketike Jisas Krais
tatrekyi menmen yaaim te yi han yaaik
eiyu, yi eiyu werek werek wɨsenum
eiyɨntar yi yertei God ketike Mɨtɨk Iuwe
kaiu Jisas Krais werek werek.

God kehimɨtenai haiu nɨrak

3 *God hɨrak wɨsenuk epei kewetai
menmen yapɨrwe me mamkepai haiu
mamisesik werek werek. Haiu mamisesik
werek werek mamɨtar hɨrak kekepai haiu
merteiyek kerek nɨpaa kehimɨtenai haiu
mamtikerek mamɨt menmen mɨrak yaaim
iuwe te haiu yaain mamɨr ke hɨrak yaaik.
4 Mar im hɨrak epei kewetai menmen
yaaim iuwe mɨrak nɨpaa hɨrak ketpim kakwetai haiu mɨt em. Te yi mɨt eiriuwe
menmen hɨrak epei kewetiyem, yi eirɨr
einaaiwɨr menmen enum mɨt ne tɨ hɨr
nɨrɨakem te yi yayɨt menmen mɨrak yaaim
yi eire God.
5 Me menmen mar im yi epei yetɨwem
yi hanhan eirɨak menmen yaaim, hɨram
mamkaap hɨm yaaim me God mekre han
ki nɨpaa yi yisesim. Menmen yaaim yi
yɨrɨakem hɨram mamkepi yi eiyɨrtei menmen me God werek werek.
6 *Menmen yi eiyɨrteiyem werek werek
hɨram mamkepi yi naanmamre hɨras eiwenɨn han ki. Yi eiwenɨn han ki hɨram
mamkepi yi han tokik eiyu me menmen
yapɨrwe mamnen. Yi eiwenɨpi niuk me
God hɨram mamkepi yi han tokik eiyu.
7 Yi eiwenɨpi niuk me God hɨram
mamkepi yi hanhan ni yinan. Yi hanhan ni
yinan, hɨram mamkepi yi han tewenɨn mɨt
miyapɨr yapɨrwe.
8 Menmen mar im mamu mamɨkre han
ki te hɨram mamnen iuwe mamkepi te yi
eiyu weinɨm au. Yi yayɨrtei Mɨtɨk Iuwe
kaiu Jisas Krais werek werek yi eiyisesik
iuwe.
9 Mɨt kerek menmen marim mekre han
kɨr au, hɨr nekre han kɨr hɨr nar ke mɨt
ap nɨr ein ein au. Hɨr nanamɨr toto. Mɨt
nar ik han kaa nɨpaa God kesak menmen
enum hɨr nɨrɨakem te in ek hɨr nau han
yaaik prar prar.
10 Te nai yinan, God epei kenɨni kehimɨteni yi nɨrak te yi eikɨak han ki eirɨak
menmen yaaim. Yi eirɨak menmen yaaim
te hɨram mamkepi yi eiyɨrtei God maain
kaktihis. Yi eirɨak menmen im te yi eiyu
eitikerek eiyɨt wit kɨrak.
11 Yi eiyises menmen mar im hɨram mɨre
God kɨkaisiu weipɨr te yi eino wit ke Mɨtɨk
Iuwe Krais kerek kinɨn naanmɨpre mɨt,
hɨrak nɨpaa kaa te kekepi kaktihis yi eiyu
eitikerek tipmain tipmain enum eik.
12 *Yi yertei menmen hi epei hetpim yi
yau han tokik yeriuwe hɨm me God nɨpaa
yi yemtewem yi yisesim. Te hi hekrit hekrit
hanhan hɨkɨak han ki yi han ekitetim.
13 *Hi han kitet hɨram yaaim te hi wen
hepu hɨre mɨtɨk ik e, hi pɨke etpiyem hɨkɨak
han ki te yi han ekitetim.
14 *Hi hertei menep hi hahi har ke Jisas
Krais Mɨtɨk Iuwe kaiu nɨpaa ketpo.
15 Te hi hewis tɨwei ik te maain hi hahi
hɨrak hekrit hekrit kakɨkepi yi han ekitet
menmen im nɨpaa hi hetpiyem.

Haiu mɨt epei mɨr Jisas Krais menmen mɨrak iuwe

16 *Me wɨ nɨpaa haiu mewepyapɨr hɨm
me Jisas Krais, haiu metpi hɨrak iuwe,
hɨrak pɨke kaknen, haiu ap mises tɨpitɨm o
wit tɨpir me hɨm weinɨm au. Haiu epei mɨr
menmen mɨrak iuwe.
17 Nɨpaa God Haai kewenɨpi niuk me
Jisas kewetɨwek niuk iuwe keriuwe hɨm,
haiu mɨt aposel memtau hɨrak ketpɨwek
kar ik: "Mɨtɨk ik hɨrak Nɨkan kai yaaik hi
hanhanek."
18 Haiu hɨras memtau hɨm im meke wit
ke God man mentar haiu metikerek merp
mɨniu (o neiyɨp) kerek God kan kewik.
19 Haiu han ekitet iuwe hɨm me nɨpaa
mɨt profet hɨr natɨp hɨm me Krais hɨr
newepyapɨrem, mentar menmen nɨpaa
haiu mɨrem. Te yi mɨt eiyises hɨm im,
yi eirɨak yaaim. Hɨm me God mɨt profet
netpim hɨram mɨre si mɨr meit wit toto ere
menep wanewik saur kɨr keteiknai menep
kaksiupan. Hɨm mɨt profet nɨpaa netpim
hɨram mɨre si me wɨtaan mekepai haiu
mises hɨm me God werek werek ere Jisas

* **1:2** Ju 2 * **1:3** 1Pi 2:9 * **1:6** Ga 5:22-23 * **1:12** Ju 5 * **1:13** 2Pi 3:1 * **1:14** 2Ko 5:1; Jo 21:18-19 * **1:16** Mt 17:1-5

Krais kan. Hɨrak kɨre wepni kewep kan kekepai.

20 Te yi eiyinɨn eiyɨrtei menmen im. Haiu mɨt ap mises han kaiu mewepyapɨr menmen me hɨm nɨpaa mɨt profet netpim au.

21 *Hɨm im hi hetpiyem hɨram yaaim mentar nɨpaa hɨr mɨt profet ap nises han kɨr newis hɨm mau tɨwei au. God Hɨmɨn Yaaik kerekek kɨkɨak han ke mɨt ein te hɨr natɨp hɨm God ketporem, hɨr newisɨm mau tɨwei.

2

Menmen enum mɨt enun netpi hɨm me memipɨn hɨr nɨrɨakem

1 *Nɨpaa mɨt profet enun ne nemipɨn nau nekre mɨt ne Isrel. Mɨt nar ik nanɨnen nanu nantikewi, hɨr nanri hɨm enum me nemipɨn nanɨwaank mɨt miyapɨr han ne weiwɨk me God. Hɨr nanweikɨn sip nanwet Mɨtɨk Iuwe Krais nɨpaa hɨrak kaa, te kakɨkepi kaktorhis te hɨrak kakɨwaanki waswas.

2 Mɨt yapɨrwe nanises menmen mɨr enum te hɨram mamɨwaanki. Hɨr natɨp mɨt miyapɨr hɨr nariyanhis newenɨnem hɨram werek. Maain mɨt han nantɨp enum me hɨm yaaim me God nanɨntar menmen im enum mɨt enun nar ik nɨrɨakem.

3 *Hɨr hanhan neriuwe hɨm me nemipɨn hɨr nanri pewek mi. Me nɨpaa ein God kemerɨr wɨ maain hɨrak skelim mɨt nar ik. God kerek kakrɨak menmen enum me mamɨwaanki, hɨrak kɨwaai au. Hɨrak kemerɨr wɨ keremem mamnen hɨrak kakɨwaanki keriyen. Menmen im nɨpaa God kɨrɨakem meteiknai hɨrak kɨwaai au hɨrak kakɨwaank mɨt enun.

4 *God ap kewis mɨt nɨrak ensel hɨr nɨrɨak enum hɨr nepu netikerek au. Hɨrak kepɨri keriuweti nen wit enuk ke kewaank mɨt hɨr nepu nekre hei enum nemerɨr wɨ God skelim mɨt ne tɨ.

5 *Nɨpaa God ap kewis mɨt enun nɨpaa nau tɨ hɨr nepu au. Hɨrak kanɨp kenepi keriuwe wan kɨniu tɨpar manɨp. Hɨrak mɨtɨk Noa kerek kewepyapɨr mɨt enises menmen yaaim, hɨrak ketike mɨt miyapɨr hispɨnak wik (7) keriyen God ap kanɨp au.

6 *God epei kenep mɨt miyapɨr ne wit Sodom ketike Gomora, hɨrak kesiri netike wit hɨr newi. Menmen im mɨre hɨmɨn o piksa meteikɨn mɨt kerek nɨkaru nises menmen enum mekam mamnen mamnɨp.

7 *God epei keithis mɨtɨk Lot hɨrak mɨtɨk yaaik han enuk keriuwe menmen enum me neiyewewan nɨrɨran mɨt enun neweikɨn sip newet menmen yaaim hɨr nɨrɨakem.

8 Hɨrak mɨtɨk yaaik Lot hɨrak kau ketikeri hekrit hekrit hɨrak kɨr menmen enum mɨt nɨrɨakem, hɨrak kemtau menmen enum hɨr netpim, te hɨrak han enuk iuwe keriuwe menmen enum mɨr.

9 *Menmen im meteiknai God kertei kɨkaap mɨt yaain ketorhis me menmen enum mamnen, hɨrak han kaa mɨt enun te hɨr ap nanɨnaaiwɨr menmen enum mamɨwaanki me wɨ hɨrak skelim mɨt taau!

10 *Hɨrak kertei iuwe ap te han kaa kakɨwaank mɨt kerek hɨr nises han kɨr me nɨrɨran neiyewewan, hɨr nɨnan yipɨr newɨrek me menmen iuwe me God. Mɨt profet enun nemipɨn hɨr enun han tokik nises han kɨr kerekek, hɨr ap nɨnaain natɨp enum me mɨt ensel au.

11 *Mɨt ensel ne God hɨr enun manpenun ninɨn mɨt enun in te hɨr ap natɨp enum nesiuwe hɨm me ninaan me God au.

12 *Te mɨt in en hɨr enun nar ke miyak han aurem te mɨt namɨp mami. Hɨr mɨt enun weise han auri hɨr natɨp enum me menmen hɨr nepɨtariyem. Maain God kaknɨp nanɨr ke miyak me yaank mɨt namɨp.

13 *Menmen mamriwaank mentar menmen enum hɨr nɨrɨakem. Hɨr han kitet netikwi naam hɨram menmen yaaim menipi tu iuwe keremem, hɨr nɨre wikes mau yɨnk ke yi mɨt neriwaank, hɨr han yaaik nises menmen mɨr me nemipɨn.

14 Hɨr nɨpɨr miyapɨr hɨr hanhan nanwaai nantikeri te hɨr han kɨr kenke kenteri ap te nanweikɨn sip newetɨrem au. Hɨr nari han ke mɨt miyapɨr te hɨr nises menmen enum. Hɨr han kitet yapɨrwe hɨr nanri pewek o menmen me mɨt miyapɨr hɨr nises hɨm mɨr mamɨrkeik. God kakɨwaank mɨt han narik.

15 *Hɨr neweikɨn sip newet hɨm yaaim, hɨr nises menmen enum nar ke mɨt nɨnaaiwɨr yayiwe yaaim, hɨr netaritari neit yaank. Hɨr nises menmen nɨpaa mɨtɨk niuk mɨrak Belam nɨkan ke Beo hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak hanhan pewek mɨt han nanwetɨwekem me menmen enum hɨrak kɨrɨakem.

16 *Te donki kɨrak (hɨrak kɨre hos) kerekek ketaritari ap han kewik, hɨrak katɨp keriuwe hɨm ke mɨtɨk kenerek kewenek me menmen enum merekirɨwek han.

17 *Mɨt in hɨr enun ap nankaap mɨt nar ke hei tɨpar epei au menke. Hɨr nises hɨm

* **1:21** 2Ti 3:16; 1Pi 1:11 * **2:1** Mt 24:11; Ju 4 * **2:3** Ro 16:18; 1Te 2:5 * **2:4** Ju 6 * **2:5** Jen 6:11–8:19; 2Pi 3:6 * **2:6** Jen 19:24; Ju 7 * **2:7** Jen 19:1-16 * **2:9** 1Ko 10:13; Ju 6 * **2:10** Ju 7-8, 16 * **2:11** Ju 9 * **2:12** Ju 10 * **2:13** Ju 12 * **2:15** Nam 22:7; Ju 11; Rev 2:14 * **2:16** Nam 22:28-35 * **2:17** Ju 12-13 * **2:18** Ju 16

ham hɨm ham heriyai heriyai nar ke napɨ
yuwerep metɨwem. God epei kehimɨtenor
wit hak enuk kɨre wit enum toto.
18 *Hɨr natɨp hɨm iuwe weinɨm, hɨr nari
han ke mɨt neriuwe menmen enum han ke
mɨt hanhan nanisesim. Hɨr pɨke nari mɨt
kerek nempei nɨnaaiwɨr menmen enum im
mɨt han enun wen nisesim han kɨr kenke
kenterim.
19 *Mɨt enun hɨr natɨp hɨram werek te
mɨt yapɨrwe enises han kɨr. Te hɨr hɨras
menmen enum merekiror han kɨr te hɨr
ap enises hɨm yaaim taau. Mekam mari
han ke mɨtɨk te han kɨrak kenke kenterim,
hɨrak ap kakinɨnem kaknaiwɨrem taau.
Hɨram maminɨnek.
20 *Mɨt hɨr epei nɨnaaiwɨr menmen
enum me tɨ mɨt nɨrɨakem nentar hɨr
epei nertei menmen yaaim nisesim me
Jisas Krais, nɨpaa kaa te kesak men-
men enum me haiu mɨt kaktaihis, te hɨr
pɨke nanises menmen eim enum han kɨr
kenke kenterim, hɨr nanɨwaank wɨsenum
minɨn menmen enum mamɨr ke nɨpaa hɨr
nɨrɨakem.
21 *Hɨram yaaim te nɨpaa hɨr ap nem-
tau hɨm me God mɨt netporem te hɨr
epei nemtewem nisesim, te maain hɨr
neweikɨn sip newetɨwem pɨke nanises
menmen enum. Maain God kakɨwaanki
wɨsenum.
22 *Menmen marim epei man mar ke
hɨm yaaim nɨpaa profet netpim mar im:
“Nepere kenikɨn menmen, te hɨrak pɨke
ken kaam menmen epei kenikɨnem. Sak
kerek nɨpaa mɨt epei nɨkɨrek, hɨrak pɨke
ken kewen toni.” Hɨm im meteiknai mɨt
in nɨpaa nises hɨm me God te in ek hɨr
neweikɨn sip newetɨwek.

3

Haiu mɨt mertei Jisas Krais pɨke kaknen

1 *Nai yinan yaain, hi hewis tɨwei hak ik
kises ke nɨpaa hi nepei heswiyek. Me tɨwei
ik hi hɨkɨak han ki yaaik te yi han kitet
2 *hɨm nɨpaa mɨt yaain profet hɨr
newepyapɨrem, hɨm im metike hɨm me
Mɨtɨk Iuwe kerek nɨpaa kaa pɨke kekrit
ketpai kaktaihis, hɨrak ketpiyem keriuwe
hɨm haiu mɨt aposel ni haiu metpiyem.
3 *Yi eiyɨrtei menmen im eminɨn. Me
wɨ menep Jisas pɨke kaknen, mɨt han enun
nitetnaan hɨr nanɨnen nanises han kɨr
weinɨk.
4 *Hɨr nemipɨn nantɨp nanɨr ik: “Nɨpaa
Jisas katɨp hɨrak pɨke kaknen, te hɨrak keik
a? Nɨpaa hɨm maamrer netpim me tɨ im
mamɨwaank ap man au, te hɨr epei naa.
Me wɨ nɨpaa enum eik God kɨrɨak tɨ ik ere
in menmen mepu mepɨr kerekek mepeit.
Menmen hɨr netpim ap te mamnen au. Hɨr
nemipɨn.”
5 *Te hɨr nɨnapen han kitet menmen im.
Nɨpaa God katɨp te nepni metike tɨ mau
meit. God kɨrɨak tɨ me tɨpar ke wan hɨrak
hawɨ kɨkaap tɨ kepu kepeit.
6 *God katɨp kenip tɨpar mɨniu mɨwapɨn
tɨ ik ek, menmen mau tɨ maa meit.
7 Nepni metike tɨ ik e kerek in ek hɨram
mepu, hɨm me God metenenim ere maain
me wɨ God skelim mɨt enun neweikɨn sip
newetɨwek, hɨrak kakɨsiyem.
8 *Nai yinan yaain yi ap han kaa menmen
miutɨpen im e. God ap han kitet wɨ mar ke
haiu mɨt han kitetim, au. Hɨrak han kitet
wɨ miutɨp hɨram mɨre tito yapɨrwe.
9 *Mɨtɨk iuwe kaiu hɨrak ap kɨrɨak men-
men waswas kakɨwaank tɨ kakɨr nɨpaa
hɨrak katɨp hɨrak kakrɨakem kɨre mɨt han
hɨr han kitet hɨrak kakrɨakem au. Hɨrak
kemerɨr haiu mɨt yapɨrwe mamweikɨn sip
mamwet menmen enum mamisesik kentar
hɨrak kɨnapen mɨtɨk kiutɨp kerekek kaki
kakɨkre si enum au. Hɨrak hanhan mɨt
niutɨp niutɨp nanweikɨn sip nanwet men-
men enum hɨr nanisesik.

Tɨ ketike nepni hɨram mamɨwaank mamɨt

10 *Wɨ Mɨtɨk Iuwe kaknen kakwepyapɨr
hɨrekes, hɨram mamnen mamɨr ke mɨtɨk
hɨrak kekintɨp menmen me mɨtɨk hak. Mɨt
nepɨtari wɨ maain hɨrak kaknen te hɨr ap
nemeriyɨwek au. Wɨ hɨrak kaknen nepni
mampupu mamɨwaank mamɨt, menmen
yapɨrwe me tɨ metike menmen yapɨrwe
mɨt nɨrɨakem hɨram si tatɨm mamweikɨn
mamre tɨpar weinɨm au mamɨt pɨke
mamweikɨn mamre nɨme.
11 Menmen yapɨrwe me tɨ si tatɨm
mamɨwaank mamɨt te yi eire mekam a? Yi
han yaaik prar prar eiyu eiyises menmen
me God,
12 *eirɨak menmen te mamkaap wɨ mam-
nen waswas. Wɨ ik Mɨtɨk Iuwe pɨke kaknen
nepni si tatɨm mamɨwaank, saur metike
hɨr hɨram si tatɨm mamweikɨn mamre
tɨpar mamɨt pɨke mamweikɨn mamre
nɨme.
13 *God epei katɨp hɨrak kakrɨak
nepni ham mamtike tɨ ham te haiu
memeriyɨwem. Mɨt nanrɨak menmen

* **2:19** Jo 8:34 * **2:20** Mt 12:45 * **2:21** Lu 12:47-48 * **2:22** Pro 26:11 * **3:1** 2Pi 1:13 * **3:2** Ju 17 * **3:3** 1Ti 4:1; Ju 18 * **3:4** Ais 5:19; Esi 12:22; Mt 24:48 * **3:5** Jen 1:6-9 * **3:6** Jen 7:11-21; 2Pi 2:5 * **3:8** Sam 90:4 * **3:9** Hab 2:3; 1Ti 2:4 * **3:10** 1Te 5:2; Mt 24:29, 35 * **3:12** Ais 34:4 * **3:13** Ais 65:17, 66:22; Rev 21:1, 27

enum me nɨpaa au, enrɨak menmen yaaim
in keremem.

Haiu naanmampre hɨras emɨmerɨr
Mɨtɨk Iuwe pɨke kaknen

14 Nai yinan yaain yi wen eimerɨr men-
men im mamnen te yi han yaaik prar prar
eiyu ap eirɨak menmen enum au, te God
han kitet yi yaain yi eitikerek eiyu han
kiutɨp.
15 *Yi han ekitet Mɨtɨk Iuwe kaiu kaknen
waswas skelim mɨt au, hɨrak keteiknai
hɨrak kɨnapen haiu mamɨwaank au. Hɨrak
hanhan kakɨkepai kaktaihis. Kaiu yinak
yaaik Pol hɨrak keriuwe hɨm yaaim God
kewetɨwekem hɨrak epei kewisi tɨwei me
menmen im.
16 Me wɨ Pol kewis tɨwei katɨp me wɨ
Mɨtɨk Iuwe pɨke kaknen, hɨrak kewis men-
men mar kerek hi epei hetpiyem. Hɨm ham
mau tɨwei mɨrak hɨram haiu ap merteiyem
werek werek au. Te mɨt han enun netar-
itari neweikɨn hɨm me Pol, hɨr newisesik
neriuwerem nar ke hɨr neweikɨn hɨm ham
me God nɨpaa mɨt profet newisɨm mau
tɨwei newisesik neriuwerem te hɨr mɨt
enun nanɨwaank hɨras nanriuwerem.
17 *Nai yinan yaain, in ek yi yerteiyem.
Yi naanempre hɨras te maain yi ap eiyises
menmen enum me mɨt neweikɨn sip newet
God hɨr nisesim, te yi ap einaaiwɨr hɨm
yaaim me God. Hɨram mekepi mar ke
teinɨk mɨkaap wɨnak mɨnanek.
18 *Yi eiyu werek te Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas
Krais nɨpaa kaa kakɨkepai kaktaihis, hɨrak
han yaaik kakriuwi iuwe kakrekyi yaain.
In ek yi yerteiyek kike, maain yi eiyɨrteiyek
wɨsenuk. Hi hanhan hɨrak kakɨt niuk iuwe
in ere tipmain tipmain enum eik.

Mepɨr keremem

* **3:15** Ro 2:4; 2Pi 3:9 * **3:17** Mk 13:5, 33; 1Ko 10:12 * **3:18** Ju 25

Tɨwei Jon Kewisɨk - 1 Menmen me tɨwei ik

Jon katɨp mɨt menmen hɨrak epei kɨrem, emenmen hɨrak epei kemtewem *1:1-4*
Haiu mamises menmen me God hɨram mɨre esi merhɨhe *1:5–2:29*
Hɨm me nɨkerek ne God netike enɨkerek ne Seten *3:1-24*
Menmen me hɨm yaaim metike hɨm enum *4:1-6*
God hanhan haiu mɨt te haiu hanhanan *4:7-21*
Haiu mɨt kerek mises hɨm me God haiu emaminɨn menmen enum me tɨ *5:1-21*

Hɨm mamkepai haiu mamu tipmain tipmain enum eik

1 *Nɨpaa enum eik mɨtɨk hɨrak kɨre hɨm kerek kakɨkepai haiu mamu tipmain tipmain enum eik, hɨrak kepu. Krais hɨrak Haai ke hɨm ik. Haiu in ek epei memtau hɨm mɨrak, haiu hɨras mɨrek metenɨnwekhis.
2 **Me wɨ God kewepyapɨr Krais, haiu mɨrek. Hɨrak kekepai te haiu mɨt miyapɨr emu tipmain tipmain enum eik. Haiu epei mɨrek haiu mewepyapɨrek metpiyek. Nɨpaa hɨrak kau ketike Haai kɨrak ere hɨrak keriuwetek kan tɨ hɨrak kewepyapɨrek.
3 Menmen haiu mɨrem haiu metpiyem, te yi yaitikewei haiu mamtike God mamu han kiutɨp mamɨr ke haiu hɨras epei metike God Haai ketike Nɨkan kɨrak Jisas Krais haiu mau han kiutɨp.
4 *Haiu mewisi tɨwei ik te yi eiyɨrtei menmen im werek werek, yi eitikewei haiu emu han yaaik wɨsenuk.

Haiu emises menmen yaaim me God

5 *Krais ketpei hɨm im te haiu metpiyem. God hɨrak kɨre wepni. Hɨrak ap kɨpre wɨtaan au.
6 *Haiu matɨp haiu metike God mau han kiutɨp, te haiu mɨrɨak menmen enum, hɨram mar ke mɨtɨk keke tɨ ke wɨtaan toto. Haiu memipɨn ap te mises hɨm yaaim me God mar ke mɨtɨk kerek keke tɨ ke wepni au.
7 *Te haiu mɨrɨak menmen yaaim mar ke God kɨrɨakem, haiu hɨras mau han kiutɨp, hemkre me Nɨkan kɨrak Jisas nɨpaa mewen hɨram mamɨsak menmen enum maiu yapɨrwe mamno, haiu han kaiu yaaik prar prar.
8 *Te haiu matɨp haiu mɨrɨak menmen enum au, haiu memipɨn hɨras hɨm yaaim me God mau mekre han kaiu au.
9 Haiu mewepyapɨr menmen enum haiu mɨrɨakem, God hɨrak yaaik kakises menmen nɨpaa ketpaiyem, hɨrak katɨp kakɨsak menmen enum haiu mɨrɨakem, te haiu han kaiu yaaik prar prar.
10 Haiu matɨp haiu ap mɨrɨak menmen enum au, hɨram mar ke haiu matɨp God hɨrak kemipɨn. Haiu matɨp haiu mɨrɨak menmen enum au, hɨm yaaim mɨrak mau mekre han kaiu au.

2

Krais hɨrak kaiu yaaik kekepai

1 *Nai yinan yaain, yi yɨre nɨkerek nai, hi hewisi hɨm im te yi ap eirɨak menmen enum au. Keimɨn ke haiu mɨt hɨrak kɨrɨak menmen enum, Jisas Krais hɨrak mɨtɨk yaaik hɨrak kakɨkepik. Hɨrak kau ketike God, hɨrak kitɨwekhi ke mɨtɨk ik.
2 *Jisas kewet God hɨrekes hɨrak kaa kentar nu tentarakɨt kewenɨn Haai kɨrak han te hɨrak han enuk keriuwai me menmen enum haiu mɨrɨakem au.
3 Haiu mises hɨm mɨrak te haiu merteiyek werek werek, haiu nɨrak.
4 *Mɨtɨk kiutɨp katɨp kar ik: “Hi hertei God werek werek hi kɨrak,” te hɨrak ap kises hɨm mɨrak au, te mɨtɨk ik kemipɨn. Hɨm me God ap mau mekre han kɨrak au.
5 *Keimɨn kises hɨm me God, hɨrak hanhanek wɨsenuk. Mar im haiu mertei haiu mises God werek werek.
6 *Keimɨn katɨp hɨrak kises God te hɨrak ekrɨak menmen emɨr ke nɨpaa Krais kɨrɨakem.

Keimɨn hanhan nɨrak yinan, hɨrak kises hɨm me God

7 *Nai yinan yaain, hɨm im hi hewisiyem hɨram me petepin kerekek au. Me nɨpaa ein hɨram mepu. Hɨm im nɨpaa yi yinɨn yises God yi yemtewem.
8 *Au, hɨm im hi hewisiyem hɨrak Krais kɨrɨakem, in ek hɨram mewep wɨsenum. Nɨpaa Krais kɨrɨakem te in ek yi yisesim. Hɨm im matɨp mar ik: Haiu hanhanan naiu yinan. Menmen enum hɨram mɨre mɨtɨk keke tɨ ke wɨtaan, hɨram mau han kaiu, te hɨram mamno mamɨt. Menmen yaaim mar ke mɨtɨk keke tɨ ke wepni hɨram mekrehɨr mɨram.

---

* **1:1** Jo 1:1-2, 4; 1Jo 2:13-14 * **1:2** Jo 1:14 * **1:2** Jo 1:14 * **1:4** Jo 16:24 * **1:5** 1Ti 6:16; Je 1:17 * **1:6** 1Jo 2:4; Jo 3:21 * **1:7** Ais 2:5; Hi 9:14; Rev 1:5, 7:14 * **1:8** Sam 32:5; Pro 28:13 * **2:1** Hi 7:25, 9:24 * **2:2** 1Jo 4:10, 14; Jo 1:29, 11:52; Kl 1:20 * **2:4** 1Jo 1:6, 8 * **2:5** Jo 14:21, 23; 1Jo 4:12, 17, 5:3 * **2:6** Jo 13:15 * **2:7** 2Jo 5-6; 1Jo 2:24, 3:11 * **2:8** Jo 1:9, 13:34; Ro 13:12 * **2:9** 1Jo 3:10, 15, 4:20

9 *Keimɨn katɨp hɨrak kises hɨm me God
te hɨrak han enuk keriuwe kɨrak yinak,
hɨrak ap kises hɨm me God au. Hɨrak kɨre
mɨtɨk hak ap kenke si au kitet yayiwe ke
wɨtaan kepno.
10 *Keimɨn hanhan kɨrak yɨnak, hɨrak
kises hɨm me God. Hɨrak kɨre mɨtɨk kitet
yayiwe ke wepni hɨrak kɨr yayiwe werek
werek ap te kakɨkenpet tɨp mamɨnwik
kakɨnkewɨn au.
11 *Keimɨn han enuk keriuwe kɨrak yi-
nak, hɨrak kertei menmen me God au.
Hɨrak kises menmen enum kar ke mɨtɨk
kitet yayiwe ke wɨtaan. Wɨtaan wɨ
mekrewek nanamɨr (o naan) te hɨrak ke-
tari yayiwe hɨrak kitetim.
12 *Nɨkerek nai, hi hewisi tɨwei ik hen-
tar menmen enum yi yɨrɨakem God epei
kesakem. Hɨrak kesakem kentar menmen
yaaim nɨpaa Jisas kɨrɨakem.
13 *Hi hewis tɨwei ke yi haairer hentar yi
yertei hɨrak keimɨn kepu nɨpaa ere in. Hi
hewis tɨwei ke yi pipep hentar hɨm me God
mau han ki yi yinɨn Seten.
14 Nɨkerek nai hi hewisi tɨwei ik hentar
yi yertei God Haai. Hi hewis tɨwei ke yi
haairer hentar yi yertei hɨrak God kerek
kepu nɨpaa ere in. Hi hewis tɨwei ke yi
pipep hentar yi manpenun yeit, hɨm me
God mau han ki yi yinɨn Seten.

Yi ap hanhan menmen enum me tɨ

15 *Yi ap hanhan eiyises menmen enum
mɨt nɨrɨakem o menmen enum me tɨ au
emɨt! Keimɨn hanhan menmen enum me
tɨ, hɨrak ap hanhan God Haai au.
16 *Menmen me tɨ hɨram mar im: Men-
men enum me tɨ mɨt hɨr hanhanem nanis-
esim, menmen mɨt nɨrem hɨr hemkre
menepam neriuwerem, mɨt han kitet hɨras
netenen menmen yapɨrwe ninɨn mɨt han.
Menmen im hɨram ap menmen me God au.
Hɨram menmen me tɨ keremem.
17 *Menmen me tɨ metike menmen
enum me hemkre menepam meriuwerem
mamno mamɨwaank mamɨt, te neimɨn
nɨrɨak menmen God hanhan hɨr nanis-
esim, hɨr nanu nanɨt tipmain tipmain
enum eik.

Mɨt nepan ne Krais newepyapɨr hɨras

18 *Nɨkerek nai yaain, wɨ epei man
menep te mɨtɨk enuk kepan kɨnapen Krais
hɨrak kaknen. Mɨt yapɨrwe nepan ne Krais
epei newepyapɨr hɨras te haiu mertei wɨ
epei man menep.
19 *Mɨt han ne mɨt in nɨpaa nau netike
haiu mɨt ne weiwɨk me God. Te in ek hɨr
nɨnaiwɨrai nen nentar hɨr ap nises hɨm me
God au. Hɨr nɨpaa nises hɨm mɨrak werek
te hɨr wen netikewei mepu in. Hɨr epei
nɨnaiwɨrei nen te haiu mertei hɨr ap nises
God nar ke haiu mɨt in misesik au. Hɨr
nemipɨn.
20 *God kesiuwe Hɨmɨn kɨrak Yaaik kan
kekre han ki te yi yapɨrwe yertei hɨm mɨrak
werek werek.
21 Hi hewisi tɨwei ik hentar yi ap yertei
hɨm yaaim me God au. Hi hewisiyek hentar
yi yertei hɨm mɨrak yaaim. Keimɨn ap kises
hɨm mɨrak hɨrak kemipɨn.
22 *Hɨrak keimɨn? Hɨrak mɨtɨk kerekek
katɨp Jisas hɨrak ap Mɨtɨk Krais nɨpaa God
kehimɨtanek au. Mɨtɨk ik hɨrak kepan ke
Krais kerekek. Hɨrak keweikɨn sip kewet
God Haai ketike Nɨkan kɨrak.
23 *Mɨt kerek natɨp Jisas hɨrak ap Nɨkan
ke God au, God Haai kau ketikeri au. Mɨt
han kerek natɨp Jisas hɨrak Nɨkan ke God,
God Haai kau ketikeri.

God Hɨmɨn Yaaik keteiknai hɨm yaaim

24 Te yi wen eiyises menmen yi nɨpaa
yemtewem hɨram emɨkre han ki. Hɨram
mekre han ki te God Haai ketike Nɨkan
kɨrak hɨrakɨt tatpau tatpɨtikewi.
25 *Nɨpaa Krais katɨp kakises hɨm im:
Hɨrak kakɨkepai haiu mamu mamɨt tip-
main tipmain enum eik.
26 Hi epei hewisi tɨwei ik hetpi me mɨt hɨr
nepakɨn Jisas hɨr enun nemipɨn nanri han
ki.
27 *Nɨpaa hɨrak keweti Hɨmɨn kɨrak
Yaaik kau han ki te yi ap eiyɨthis mɨt
han hɨr nanteikni mekam yaaim o mekam
enum au. God Hɨmɨn Yaaik hɨrekes
kerekek kakteikni menmen yapɨrwe. Hɨm
mɨrak yaaik kemipɨn au. Menmen Hɨmɨn
kɨrak Yaaik keteikniyem, yi eiyisesim te yi
eiyises Krais.
28 *Te in ek, nɨkerek nai, yi eiyisesik
te maain wɨ hɨrak kaknen kakwepyapɨr
hɨrekes, haiu ap yɨnk enuk mamneinɨk
mamno mamsawɨn au. Haiu mamɨrp ni-
naan mɨrak.
29 *Yi epei yertei God hɨrak mɨtɨk yaaik,
te neimɨn nɨrɨak menmen yaaim, yi yertei
hɨr nɨkerek ne God.

3

In ek haiu nɨkerek ne God

* **2:10** Ro 14:13; Jo 11:9 * **2:11** Jo 11:10; 12:35 * **2:12** 1Ko 6:11 * **2:13** 1Jo 1:1; Jo 1:1 * **2:15** Ro 8:7; Je 4:4
* **2:16** Ro 13:14; 1Pi 2:11 * **2:17** 1Ko 7:31; Mt 7:21 * **2:18** 1Pi 4:7; Mt 24:5, 24; 2Jo 7 * **2:19** Ap 20:30; 1Ko 11:19
* **2:20** 1Ko 2:15; 1Jo 2:27 * **2:22** 1Jo 4:3; 2Jo 7 * **2:23** Jo 5:23, 15:23; 1Jo 4:15, 5:1; 2Jo 9 * **2:25** Jo 3:15, 6:40
* **2:27** Jo 14:26, 16:13 * **2:28** 1Jo 3:2, 4:17 * **2:29** 1Jo 3:7, 10 * **3:1** Jo 1:12-13, 16:3

1 *Yi eiyɨmtau. God Haai hanhanai
wɨsenum, te hɨrak kenewai haiu nɨkerek
nɨrak. Hɨm im yaaim. Haiu nɨkerek nɨrak.
Mɨt nises menmen me tɨ hɨr nɨpaa ere in
ap nertei God au. Markeik te hɨr netari
menmen haiu misesim au.
2 *Nai yinan yaain, in ek haiu epei mɨre
nɨkerek ne God. Maain hɨrak Jisas kak-
nen haiu mamweikɨn his mamɨr ke hɨrak
mamɨntar haiu mamɨrek. Te in ek haiu
metari maain menmen im mamre mekam
au.
3 Mɨt neimɨn hɨr nemerɨr menmen im
mamnen, hɨr hekrit hekrit ap nɨrɨak men-
men enum te hɨr han yaaik prar prar nanu
nanɨr ke Krais hɨrak kepu.
4 Neimɨn hɨr nɨrɨak menmen enum, hɨr
neweikɨn sip newet hɨm me God. Hɨm
im hɨram yaaim mentar menmen enum
hɨram meremir hɨm me God.
5 *Yi yertei Krais epei kan kesak menmen
enum haiu mɨrɨakem. Menmen enum
mekre han kɨrak au.
6 *Te neimɨn nises Krais, hɨrak kau kekre
han kɨr te hɨr ap nɨrɨak enum au. Neimɨn
nɨrɨak enum hekrit hekrit hɨr netari Krais,
hɨr nisesik au.
7 *Nai yinan yi naanempre hɨras. Yi
ap eiwis mɨt han hɨr nanmitipɨn au emɨt!
Keimɨn hɨrak kɨrɨak menmen yaaim hɨrak
yaaik kɨre Krais.
8 *Keimɨn kɨrɨak menmen enum hɨrak
kises han ke Seten. Hɨrak kises han ke
Seten kentar nɨpaa ere in Seten kɨrɨak
enum. Nɨkan ke God Jisas kan kewepyapɨr
hɨrekes te hɨrak kakɨwaank menmen
enum Seten kɨrɨakem.
9 *Neimɨn hɨr nɨkerek ne God, hɨr wen
nɨrɨak menmen enum yapɨrwe au. Men-
men iuwe me God mekre han kɨr. God
hɨrak Haai kɨr te hɨr ap nanrɨak menmen
enum taau. Hɨr nɨkerek ne God te hɨr wen
nanrɨak menmen enum au emɨt!
10 Mar im haiu mertei neimɨn nɨkerek
ne God, neimɨn au hɨr nɨkerek ne Seten.
Neimɨn nɨrɨak menmen enum, hɨr ap
nɨkerek ne God au. Neimɨn ap hanhan nɨr
yinan, hɨr ap nɨkerek ne God au.

Yi hanhan ni yinan

11 *Hɨm im hi hetpiyem hɨram menmen
nɨpaa yi yinɨn yises God yi yemtewem.
Hɨram im: Yi hanhanan.
12 *Haiu ap han enuk mamriuwe naiu
yinan mamɨr ke mɨtɨk niuk mɨrak Ken au.
Hɨrak ke Seten hɨrak kenep nɨkik kɨrak
kaa. Kenmak te hɨrak kakɨp? Hɨrak kakɨp
kentar menmen hɨrak kɨrɨakem hɨram
enum, menmen nɨkik kɨrak kɨrɨakem
hɨram yaaim. Hɨrak han enuk keriuwerek
te hɨrak kakɨp.
13 *Nai yinan, yi ap han kekrit eiyɨntar
mɨt ap nises God hɨr han enuk neriuwi au
emɨt!
14 *Haiu hanhan naiu yinan te haiu
mertei han kaiu kaa keit me menmen
enum me tɨ. Han kaiu kekrit kepu me
menmen me God. Neimɨn ap hanhan nɨr
yinan, han kɨr wen kises menmen enum
me tɨ.
15 *Keimɨn han enuk keriuwe kɨrak yi-
nak, hɨrak kɨre mɨtɨk enuk kenepep mɨt. Yi
yertei mɨtɨk kar ik han kɨrak ap kises men-
men me God, hɨrak ap te kaku kaktikerek
tipmain tipmain enum eik au.
16 *Nɨpaa Jisas kaa kentɨrai haiu mɨt. Mar
im hɨrak keteiknai hɨrak han tewenɨnai.
Te haiu emises menmen Jisas kɨrɨakem.
Haiu han etwenɨn naiu yinan, haiu ap
te mɨnaain mami mamkepi au. Haiu
mamkepi keriyen.
17 *Keimɨn kau tɨ ik keit menmen
yapɨrwe te hɨrak kertei kɨrak yinak kepu
weinɨk, hɨrak kewen han kɨrak kakɨkepik
ap kakwetɨwek menmen, kenmak te mɨtɨk
ik hɨrak katɨp hɨrak hanhan God kises hɨm
mɨrak? Taauye!
18 *Nai yinan, haiu ap emtɨp weinɨm
haiu hanhan mɨt keriyen au. Haiu emkepi
emteiknor haiu hanhani iuwe.

*Mɨt nises hɨm me God ap yɨnk enuk
nanɨrp ninaan mɨrak*

19 Haiu mamkepi mamɨr im te haiu
mertei haiu mises hɨm yaaim me God.
Han kaiu ketpai haiu enun me menmen te
haiu ap yɨnk enuk me ninaan me God au.
Menmen mar ik God hɨrak
20 Iuwe enuk kinɨn han kaiu kertei men-
men yapɨrwe. Hɨrak kertei haiu misesik
werek werek te haiu enun au emɨt!
21 *Nai yinan yaain haiu han kaiu ap
ketpai haiu enun au, haiu merp ninaan me
God haiu han tokik mamɨrp mamɨt.
22 Haiu mitehi God me menmen, hɨrak
kakwetaiyem mentar haiu mises hɨm
mɨrak, haiu mɨrɨak menmen yaaim hɨrak
hanhan haiu mɨrɨakem.
23 *Nɨpaa God ketpai hɨm im. Haiu
emises hɨm me Nɨkan kɨrak Jisas Krais,
haiu hanhanan.
24 *Keimɨn kises hɨm me God kerekek,
hɨrak ketike God tau han kiutɨp. God
Hɨmɨn Yaaik kɨrak kerek hɨrak kewetaiyek,

* **3:2** 2Ko 3:18; Fl 3:21 * **3:5** 2Ko 5:21; 1Pi 2:22-24; 1Jo 2:2 * **3:6** Ro 6:1-2, 14 * **3:7** 1Jo 2:29 * **3:8** Jo 8:44 * **3:9** 1Jo 5:18 * **3:11** Jo 13:34 * **3:12** Jen 4:8 * **3:13** Mt 5:11-12; Jo 15:18-19 * **3:14** Jo 5:24; 1Jo 2:11 * **3:15** Mt 5:21-22; Rev 21:8 * **3:16** Jo 13:1; Ga 1:4; 1Te 2:8 * **3:17** Diu 15:7 * **3:18** Je 2:15-16 * **3:21** Hi 4:16 * **3:23** Jo 6:29, 13:34 * **3:24** Ro 8:9; 1Jo 4:13

hɨrak keteiknai God Haai kau kekre han kaiu.

4

God Hɨmɨn Yaaik ketike hɨmɨn enum memipɨn

1 *Nai yinan, mɨt yapɨrwe newepyapɨr hɨm enum me memipɨn hɨr epei nen nerer wit wit. Yi ap eiyɨmtau hɨm me mɨt yapɨrwe hɨr natɨp God Hɨmɨn Yaaik kau ketikeri au. Yi han ekitet werek hɨm yapɨrwe mɨt netpim te yi eiyɨrtei hɨm mɨr hɨram me herwe o hɨram me God. Hɨm me mɨt in hɨram me herwe te yi eiweikɨn sip eiwetɨwem.

2 *Mar ik yi eiyɨrtei God Hɨmɨn Yaaik kau ketikewi. Keimɨn katɨp God keriuwet Jisas Krais hɨrak kan keweikɨnhis kɨre mɨtɨk, hɨrak God Hɨmɨn Yaaik kau ketikerek.

3 *Keimɨn ap katɨp ke Jisas kar ik, "herwe kau ketikerek," hɨrak ap ke God au. Herwe (o tɨpir) hɨrak ke mɨtɨk kepan ke Krais. Yi epei yemtau maain hɨrak kaknen. In ek menmen mɨrak enum epei man.

4 *Nai yinan yaain, yi ne God te yi epei yinɨni yentar hɨrak iuwe kerek kekre han ki hɨrak kinɨn hɨrak kerek kekre han ke mɨt ne tɨ enun nemipɨn.

5 *Mɨt enun nemipɨn hɨr ne God au. Hɨr ne tɨ keriyen. Menmen hɨr netpim hɨram me tɨ te mɨt ne tɨ nemtewem nisesim.

6 *Te haiu mɨt ne God. Neimɨn nertei God hɨr nemtau hɨm maiu. Neimɨn au, hɨr nemtau hɨm maiu au. Emɨr im haiu mertei God Hɨmɨn Yaaik katɨp mɨt hɨm yaaim, haiu mertei herwe au matɨp mɨt hɨm enum me memipɨn.

God hɨrekes Haai ke han tewenɨnai haiu mɨt

7 *Yi nai yinan, haiu hanhanan. Menmen im me haiu hanhanan hɨram menmen me God keremem. Keimɨn hanhan nɨrak yinan, hɨrak nɨkan ke God, hɨrak kerteiyek werek.

8 *Keimɨn han tewenɨn nɨrak yinan au, hɨrak ap kertei God kentar hɨrak God hɨrekes hɨrak Haai ke han tewenɨn mɨt.

9 *God hɨrak keteiknai hɨrak hanhanai kar ik: Hɨrak kesiuwe Nɨkan kɨrak kiutɨp kerekek hɨrak kan kekepai te haiu mamu werek werek.

10 *Menmen me han tewenɨnem hɨram mar im. Haiu han tewenɨn God im em ap minɨn meteikɨn mɨt em au. God kinɨn hanhanai kesiuwe Nɨkan kɨrak te hɨrak kesak menmen enum haiu mɨrɨakem, menmen im meteikɨn mɨt menmen me han tewenɨni.

11 *Yi nai yinan, menmen mar im God keteiknai hɨrak han tewenɨnai, te haiu hanhanan.

12 *Haiu ap nɨpaa mɨtɨk keiyak kɨr God au. Haiu hanhanan te God kau kekre han kaiu haiu han tewenɨnek werek werek. Haiu mertei hɨrak han tewenɨnai.

13 *Haiu mertei haiu metike God haiu mau han kiutɨp mentar hɨrak nɨpaa kewetai Hɨmɨn kɨrak Yaaik ketikewai kepu.

14 *Haiu epei mɨr Jisas te haiu mewepyapɨr hɨm im: God Haai kesiuwe Nɨkan kɨrak te hɨrak kakɨkaap mɨt miyapɨr niutɨp niutɨp me tɨ ik e, kakremir menmen enum hɨr nɨrɨakem.

15 *Keimɨn katɨp Jisas hɨrak Nɨkan ke God, hɨrak ketike God tau han kiutɨp.

16 *God hɨrekes Haai ke han tewenɨn, te haiu mertei hɨrak han tewenɨnai. Mɨtɨk kerek han tewenɨn mɨt, hɨrak ketike God tepu han kiutɨp.

17 *Haiu mertei God hanhan haiu han tewenɨn mɨt werek werek. Haiu mɨrɨakem te maain wɨ God skelim mɨt, haiu ap mɨneinɨk au. Menmen haiu mɨrɨakem in, hɨram mɨre menmen nɨpaa Krais kɨrɨakem.

18 Keimɨn kertei God han tewenɨnek, hɨrak ap kɨneinɨk au. Keimɨn han tewenɨn God werek werek hɨrak ap kɨnaain menmen au. Mɨtɨk kɨnaain kenmak? Hɨrak kɨnaain kentar hɨrak God kakɨwaankek me menmen enum nɨpaa hɨrak kɨrɨakem. Keimɨn kɨnaain God, hɨrak han tewenɨn God ketike mɨt werek werek au.

19 Haiu han tewenɨn God ketike mɨt mentar nɨpaa enum eik God kinɨn han tewenɨnai, haiu mɨkaru han tewenɨn naiu yinan.

20 Mɨtɨk hak katɨp kar ik: "Hi han tewenɨn God," te hɨrak han enuk keriuwe kɨrak yinak, hɨrak mɨtɨk enuk kewenɨn hɨm. Haiu mɨt ap mɨr God au. Keimɨn kɨr kɨrak yinak te hɨrak ap han tewenɨnek au, kakɨrkeik te hɨrak han tewenɨn God kerek hɨrak ap kɨrek wen au? Hɨrak han enuk keriuwe kɨrak yinak, hɨrak han tewenɨn God taauye!

21 *Hɨm im haiu metpiyem meke hɨm me Krais man. Hɨram mar im: Keimɨn han tewenɨn God hɨrak han tewenɨn kɨrak yinak.

---

* **4:1** Mt 7:15; 1Jo 2:18; 2Jo 7; 1Te 5:21 * **4:2** 1Ko 12:3 * **4:3** 2Jo 7; 1Jo 2:18 * **4:4** 1Jo 5:4-5; Mt 12:29 * **4:5** Jo 15:19 * **4:6** Jo 8:47 * **4:7** 1Jo 2:29 * **4:8** 1Jo 4:16 * **4:9** Jo 3:16 * **4:10** Ro 5:8-10; 1Jo 2:2 * **4:11** Mt 18:33 * **4:12** Jo 1:18; 1Jo 2:5-6 * **4:13** 2Ko 1:22; 1Jo 3:24 * **4:14** Jo 3:17 * **4:15** 1Jo 5:5 * **4:16** 1Jo 4:8 * **4:17** 1Jo 2:28 * **4:21** Mt 5:44-45; Mk 12:29-31

5

Mɨt nises hɨm me God nanin+n menmen enum me tɨ

1 *Neim+n han kitet Jisas hɨrak mɨtɨk God
kehimɨtanek kakɨkaap haiu mɨt, hɨr nɨre
nɨkerek ne God. Neim+n han tewen+n God
Haai, hɨr han tewen+n Nɨkan kɨrak.
2 Haiu han tewen+n God haiu mises h+m
mɨrak te haiu mertei haiu han tewen+n
nɨkerek nɨrak.
3 *Haiu mses h+m me God te haiu han
tewen+nek. Haiu han tewen+nek te h+m
mɨrak hɨram menipai han enuk au.
4 *Haiu han enuk au mentar haiu nɨkerek
ne God te haiu mamin+n menmen enum me
tɨ. Mamɨrkeik te haiu mamin+n menmen
enum me tɨ? Haiu mises h+m me God hɨrak
kekepai haiu mamin+nem.
5 *Neim+n nanin+n menmen enum me tɨ?
Mɨt kerek han kitet Jisas hɨrak Nɨkan ke
God kerekek hɨr keriyen nanin+n menmen
enum me tɨ.

God kewepyap+r menmen me Krais werek werek

6 *Haiu mertei Jisas hɨrak Nɨkan ke
God kentar nɨpaa God keteiknaiyek me wɨ
mɨtɨk Jon ketenen Jisas kɨkɨrek keriuwe
tɨpar. Hɨrak pɨke keteiknaiyek me wɨ Jisas
kaa hemkre mɨrak mewen. God Hɨm+n
Yaaik hɨrak Haai ke h+m yaaim. Hɨrak
kemip+n au. Hɨrak katɨp Jisas hɨrak Nɨkan
ke God.
7-8 *Menmen wikak meteiknaiyek. God
Hɨm+n Yaaik keteiknaiyek. Menmen mɨtɨk
Jon kɨrɨakem wɨ kerek nɨpaa hɨrak ketenen
Jisas kɨkɨrek keriuwe tɨpar hɨram meteik-
naiyek. Im metike haiu han tewen+n wɨ
Jisas kaa hemkre mɨrak mewen. Menmen
wikak im meteiknai menmen miutɨp me
Jisas. Hɨram matɨp Jisas hɨrak Nɨkan ke
God.
9 *Haiu memtau h+m mɨt netpaiyem haiu
misesim. Haiu memtau h+m me mɨt te haiu
mamɨmtau h+m God ketpaiyem me Nɨkan
kɨrak mentar h+m mɨrak min+n h+m me
mɨt.
10 *Te neim+n nises h+m me God hɨr
nertei nekre han kɨr h+m me God hɨram
yaaim. Nɨpaa God ketpim me Jisas kar
ik: "Hɨrak Nɨkan kai." Neim+n ap nises
h+m me God hɨr ap nemtau h+m nɨpaa God
ketpim me Nɨkan kɨrak. Mɨt in natɨp God
kemip+n.
11 God ketpai h+m im e. Hɨrak epei
kekepei haiu mamu tipmain tipmain enum
eik. Hɨrak kekepei keriuwet Nɨkan kɨrak
kan kaa kentar nu tentarakɨt kesak men-
men enum haiu mɨrɨakem.
12 *Keim+n ketike Jisas tau han kiutɨp,
hɨrak kaku tipmain tipmain enum eik.
Keim+n au, ap te kaku kaktikerek au.

Haiu emɨrtei haiu mamu tipmain tipmain enum eik

13 *Hi hewisi tɨwei ik te yi mɨt kerek yises
Nɨkan ke God yi eiyɨrtei yi yayu tipmain
tipmain enum eik.
14 *Haiu ap yɨnk enuk te haiu mitehi God
me menmen mentar menmen im. Haiu
mertei haiu mitɨwekhi me menmen mises
han kɨrak, hɨrak kakɨmtau h+m maiu.
15 Haiu mertei hɨrak kakɨmtau menmen
haiu mitɨwekhiyem, te haiu mertei hɨrak
kakweteiyem.
16 *Keim+n kɨr kɨrak yinak kɨrɨak men-
men enum ap te mamrɨak hɨrekes kaki,
hɨrak ekitehi God te hɨrak kakɨkepik te
hɨrak kaku werek werek. Menmen ham
mɨtɨk kɨrɨakem hɨram mamrɨakek kaki.
Keim+n kakrɨakem hɨrak kaki, te yi ap
eiyitehi God ke mɨtɨk ik au emɨt!
17 Menmen enum yapɨrwe mɨt nɨrɨakem
meremir h+m me God. Te menmen
enum im hɨr nɨrɨakem hɨram mamnip God
han enuk waswas te hɨrak kakriuwet mɨt
nan+no si waswas au.
18 *Haiu mertei keim+n hɨrak Nɨkan ke
God hɨrak kɨrɨak menmen enum yapɨrwe
au. God Nɨkan kɨrak hɨrak naanmɨpre
mɨtɨk kar ik te Seten kakrekyɨwek enum
au.
19 *Haiu mertei haiu ne God te mɨt han
yapɨrwe nau tɨ Seten naanmɨpror hɨr nises
h+m mɨrak.
20 *Haiu mertei Nɨkan ke God epei kan
kekepei te haiu mertei God kiutɨp en
kerekek. Ap keiyak au. Haiu metike God
kiutɨp en kerekek, haiu mau han kiutɨp en
kerekek kepu hɨrak kekepai, haiu mamu
tipmain tipmain enum eik.
21 *Nai yinan, yi eiweik+n sip eiwet tɨpir.

Mepɨr keremem

---

* **5:1** 1Jo 4:15 * **5:3** Jo 14:15, 23-24; 2Jo 6; Mt 11:30 * **5:4** Jo 16:33 * **5:5** Ro 8:37; 1Jo 4:4 * **5:6** Jo 1:29-34; 1Jo 1:7 * **5:7-8** Jo 15:26 * **5:9** Jo 5:32-37, 8:18 * **5:10** Ga 4:6 * **5:12** Jo 3:36 * **5:13** Jo 20:31 * **5:14** Jo 14:13, 16:23; 1Jo 3:21-22 * **5:16** Mt 12:31 * **5:18** 1Jo 3:9; Jo 17:15 * **5:19** 1Jo 4:6 * **5:20** Jo 17:3 * **5:21** 1Ko 10:14

Tɨwei Jon Kewisɨk - 2 Menmen me tɨwei ik

Jon katɨp gude *1:1-3*
Yi eiyises menmen me han tewenɨn mɨt *1:4-6*
Yi naanempre hɨras me hɨm eenum me memipɨn *1:7-11*
Jon katɨp hɨm mɨkaru *1:12-13*

1 *Hi mɨtɨk iuwe ke mɨt ne weiwɨk me
God, hi hewis tɨwei ik ken ti mɨte nɨpaa
God kehimɨtenut ti nɨki pɨrak. Te ti kerepep
au. Ti hetike nɨkerek nit. Hi han tewenɨni
iuwe. Hi kerekek au. Hi hetike mɨt miyapɨr
keriyen nises hɨm me God.
2 Haiu han tewenɨni mentar hɨm yaaim
me God mau mekre han kaiu, mamu
mamtikewai tipmain tipmain enum eik.
3 Hi hanhan God Haai ketike Nɨkan kɨrak
Jisas Krais hɨrakɨt han yaaik kɨrakɨt kaku
kaktikewai. Hɨrakɨt han tewenɨnai te haiu
mamu werek werek, mentar haiu mises
hɨm yaaim mɨrak haiu han tewenɨnan.

Haiu hanhan mɨt

4 *Hi hemtau nɨkerek nit han hɨr nises
hɨm me God mar ke nɨpaa hɨrak God ket-
paiyem, te hi han yaaik iuwe.
5 *Te in ek mɨte yaaip hi pɨke hetput,
"Haiu mɨt hanhanan." Hɨm im me pe-
tepin au. Nɨpaa ein hɨram mepu haiu
memtewem me wɨ haiu mɨt minɨn mises
hɨm me God.
6 *Haiu hanhan God te haiu emises hɨm
mɨrak. Nɨpaa hɨm im hɨrak ketpaiyem
hɨram im: Haiu hanhanan.

Haiu emises hɨm me Krais

7 *Mɨt yapɨrwe epei newep nerer wit ne-
mipɨn mɨt miyapɨr. Hɨr nepakɨn Jisas hɨrak
keit yɨnk kar ke haiu mɨt keriyen hɨrak kan
tɨ ik. Mɨt nar ik hɨr enun newisesik, hɨr
nepan ne Krais.
8 Yi naanempre hɨras te yi ap eiyises men-
men yar ke hɨr nisesim, te yi eiyɨwaank
menmen yaaim God kewisɨm mekre han
ki. Yi eirɨak menmen im te maain yi eiyɨt
menmen yaaim yapɨrwe God kakwetiyem.
9 *Neiyɨn newis hɨm ham mekre nɨmɨn
me hɨm me Krais, God ap kau ketikeri au.
Neimɨn nises hɨm im keremem me Krais,
hɨrak God Haai ketike Nɨkan kɨrak tatu
tatkiteri.
10 *Neiyɨn nanɨnen ap nises hɨm me
Krais mar im au, hɨr nises hɨm ham, yi ap
eiyɨtpor nanɨnen nanɨkre wɨnak ki au. Yi
ap eiyɨtpor: "God kakɨkepi yi eiyu werek
werek." Menmen im au emɨt!
11 Keiyɨn kaktɨp mɨtɨk enuk kar ik: "Ti
ehu werek werek," hɨrak kɨre wariyakɨt
kɨrak ke menmen enum mɨtɨk ik hɨrak
kakrɨakem.

Hɨm ham hɨram mɨkaru

12 *Hi hanhan hetpi menmen yapɨrwe te
hi hɨnapen hewisɨm mau tɨwei ik au. Hi
hanhan anen ari te haiu emtɨpan menmen
haiu emu han yaaik.
13 Nɨkerek ne heiyiuwe pit hɨr nesiuwe
hɨm netpi "Yi yaain."

Mepɨr keremem

* **1:1** 1Pi 5:1; 3Jo 1 * **1:4** 3Jo 3 * **1:5** 1Jo 2:7, 3:11 * **1:6** 1Jo 5:3 * **1:7** 1Jo 4:1-3 * **1:9** 1Jo 2:23 * **1:10** Ef 5:11; 2Te 3:6 * **1:12** 3Jo 13-14

Tɨwei Jon Kewisɨk - 3 Menmen me tɨwei ik

Jon katɨp mɨtɨk Gaias gude *1:1-4*
Jon kewenɨpi Gaias me menmen eyaaim hɨrak kɨrɨakem *1:5-8*
Jon kene mɨtɨk Daiotrefis *1:9-10*
Jon kewenɨpi Demitrias me menmen eyaaim hɨrak kɨrɨakem *1:11-12*
Jon katɨp hɨm mɨkaru *1:13-15*

1 *Hi mɨtɨk iuwe ke mɨt ne weiwɨk me
God, hi hewis tɨwei ik ken ti Gaias. Hi han
tewenɨnit iuwe.
2 Ti kai yaaik hi hanhan God kakɨkepit
te ti ehu werek werek me menmen ti
hɨrɨakem. Hi hanhan ti yɨnk kit kaku
werek kar ke hɨmɨn kit kepu werek werek,
ti hises God.
3 *Hi hertei menmen ti hisesim hentar
nai yinan han nan netpo ti hises hɨm me
Krais werek werek. Hekrit hekrit ti hises
menmen yaaim mar ik.
4 Menmen ham ti hɨrɨakem hɨram
menipa hi han yaaik. Ti hises God werek
werek te menmen im menipa hi han yaaik
wɨsenuk.

Mɨt natɨp Gaias hɨrak yaaik kɨrɨak menmen yaaim

5 Ti kai yaaik, ti hɨrɨak menmen yaaim
me God. Ti naanmɨpre mɨt nerer wit wit
kerek newepyapɨr hɨm me God. Ti hetari
ninaan mɨr te ti epei hekepi.
6 *Naiu yinan han hɨr pɨke nan in natɨp
haiu mɨt in ne weiwɨk me God hɨr netpai
ti epei hekepi. Hi hanhan ti wen ekepi
ewetɨr menmen me wɨ hɨr nanɨnen te hɨr
nanɨno nanrer wit wit nanwepyapɨr hɨm
me God. Menmen mar im ti erekyorem
mamnip God han yaaik.
7 *Hɨr nɨnaaiwɨr wit kɨr ik nen
newepyapɨr hɨm me Krais te hɨr ap nari
menmen miutɨp me mɨt hɨr nises hɨm me
God au.
8 Te haiu hɨras emkepi naanempror te
haiu mamtikeri mamrɨak menmen miutɨp
me hɨm me God.

Hɨm me Daiotrefis ketike Demitrias

9 Hi hewis hɨm mau tɨwei hesiuwerek
ken mɨt ein ne weiwɨk me God. Te Daiotrefis hɨrak hanhan kakinɨn mɨt naanmamri.
Hɨrak ap kemtau hɨm mai kisesim au.
10 Maain hi anen arit, hi ewepyapɨr menmen hɨrak kɨrɨakem. Hɨrak kesiuwe hɨm
weinɨm katɨp haiu mɨt in enum enum.
Te im keremem au. Hɨrak ap kari naiu
yinan han newepyapɨr hɨm me God kewisi
nen wɨnak kɨrak au. Te mɨt han hɨr
hanhan nanwisi nanɨkre wɨnak kɨr, hɨrak
keweni. Hɨrak keweni keriyen au, hɨrak
kepɨri nenpɨn nekeipɨn wɨnak mɨt nererik
newenɨpi God neitak.

Demitrias kɨrɨak menmen yaaim keremem

11 *Kai yinak ti erɨak menmen enum
ehisesim au emɨt! Ti erɨak menmen yaaim
ehisesim keremem. Keimɨn kɨrɨak menmen yaaim kisesim, hɨrak mɨtɨk ke God.
Keimɨn au, hɨrak au.
12 *Mɨt yapɨrwe in hɨr natɨp Demitrias
hɨrak yaaik. Hɨm hɨrak kewpyapɨrem
hɨrekes kisesim. Haiu mɨt in matɨp hɨrak
yaaik. Ti hertei menmen haiu metpiyem
hɨram yaaim.

Hɨm ham hɨram mɨkaru

13 *Hi hanhan etput hɨm yapɨrwe te hi
hɨnapen ewisɨm mau tɨwei ik au.
14 In ek hi anen arit te hawɨr watɨpakɨt
menmen.
15 Hi hanhan ti ehu werek werek. Nit
yinan in netput nar ik: “Ti yaaik.” Ti atɨp
naiu yinan ein “Hɨr yaain.”

Mepɨr keremem

* **1:1** 2Jo 1 * **1:3** 2Jo 4 * **1:6** Ta 3:13 * **1:7** 1Ko 9:12, 15 * **1:11** 1Jo 3:6-10 * **1:12** Jo 19:35 * **1:13** 2Jo 12

Tɨwei Jut Kewisɨk Menmen me tɨwei ik

Jut katɨp mɨt ne weiwɨk me God gude *1:1-2*
Hɨm me menmen enum mɨt enun enemitetpɨn hɨr nisesim *1:3-13*
Maain God kakɨwaank mɨt enun ekerek hɨr nemitetpɨn *1:14-16*
Jut katɨp mɨt hɨr nenises hɨm eme God werek werek *1:17-23*
Jut kitehi God naanmampre mɨt *1:24-25*

1 *Hi Jut, hi hɨrɨak menmen me Jisas Krais, hi nɨkik ke mɨtɨk niuk mɨrak Jems. Hi hewis tɨwei ik hesiuwerek ken yi mɨt nɨpaa God kehimɨteni yi yisesik, hɨrak han tewenɨni, Jisas Krais hɨrak naanmɨpri.

2 *Hi hanhan God hɨrak kakrekyi yaaim, han tewenɨni, yi eiyu werek werek wɨsenum.

Mɨt neweikɨn sip newet hɨm yaaim me God hɨr nɨrɨak enum mar im

3 *Nai yinan yaain, hi hanhan hewis tɨwei hesiuwerek ke menmen yaaim God hɨrak kerekyeiyem kaktaihis, te hi han kitet hetpi menmen ham hetpi hɨm manp. Yi han tokik eiyu eiyises hɨm yaaim nɨpaa God kewet haiu mɨt nisesik, hɨrak keweteiyem miutɨp.

4 *Hi hewisiyem hentar mɨt han nɨsawɨn menmen hɨr nisesim mekre han kɨr nan nau netikewi nekre wɨnak ke yi yewenɨpi niuk me God yekrerek. Nɨpaa hɨm me God mɨt newisɨm mau tɨwei matɨp mɨt nar ik God kakɨwaanki. Mɨt nar ik neweikɨn sip newet God neweikɨn hɨm mɨrak yaaim mamkepi, hɨr nɨrɨak enum neriuwerem hɨr nises menmen enum me neiyewewan. Hɨr neweikɨn sip newet Jisas Krais, hɨrak kerekek naanmɨprai hɨrak kaiu Iuwe.

5 *Yi epei yertei werek hɨm yaaim me God hɨr mɨt nepei netpiyem te hi hanhan pɨke ekekyi han ki heriuwe hɨm im. Nɨpaa Mɨtɨk Iuwe kari mɨt ne weiwɨk me Isrel neit wit Isip, ketorhis keri ken. Te maain, hɨrak kenep mɨt han hɨr nisesik au.

6 *Nɨpaa mɨt ensel han hɨr ap nises menmen werek God epei kehimɨtenorem au. Hɨr nɨnaaiwɨr menmen God kehimɨtenorem metike wit hɨr newik, te God kewisi naanmɨpror nekre wit enuk toto nɨre mɨt enun nekre wɨnak enuk ke gavman, hɨr nemerɨr wɨ God skelim mɨt.

7 *Hi hɨkɨak han ki hetpi hɨm me mɨt ne wit Sodom, wit Gomora netike mɨt ne wit kike meweikɨn wit iuwe. Hɨr enun nɨre mɨt enun in ek hɨr nau netikewi. Hɨr nɨwaai netike mɨt han, miyapɨr au, te menmen enum im merekiror han. God kewaanki keriuwe si enum mar ke si enum mamu tipmain tipmain enum eik. Menmen im em God kerekyorem hɨram mɨre hɨmɨn meteiknai mekam maain mamnen mamnep mɨt enun.

8 *Mɨt enun nau netikewi nekre wɨnak yi yewenɨpi God yekrerek, hɨr nɨrɨak enum nar ke mɨt enun ne wit Sodom. Mɨt in nentar menmen hɨr nɨtyak nɨrem, hɨr nɨrɨak enum me neiyewewan, hɨr neweikɨn sip newet God kerek naanmɨpri, hɨr natɨp netawɨn mɨt ensel ne wit ke God. Te ensel kerek ninɨn mɨt in hɨr ap nɨrɨak menmen mar im au.

9 *Nɨpaa Maikel hɨrak mɨtɨk ensel iuwe kinɨn, hɨrak ketike Seten tatɨpakɨt tenehakɨt keimɨn kakɨt yɨnk ke Moses hɨrak kaa. Maikel kertei hɨrak ap yaaik te hɨrak kene Seten kesiuwe hɨm enum au. Hɨrak kerekek katɨp kar ik: "Mɨtɨk Iuwe God kaknit me hɨm mit enum."

10 *Te mɨt enun nau netikewi nekre wɨnak yi yewenɨpi niuk me God yekrerek, hɨr natɨp enum me menmen hɨr nepɨtariyem. Me menmen hɨr nerteiyem nisesim nar ke miyak hɨr neke yaank nises han kɨr nɨrɨakem, menmen im hɨr mɨt nɨrɨakem nisesim hɨram mamɨwaanki.

11 *Hɨr nanɨwaank hɨras. Hɨr nises menmen enum mɨtɨk Ken nɨpaa kɨrɨakem, hɨrak han tewenɨn God o mɨt au. Mɨt in neweikɨn han kɨr nises menmen enum nɨpaa mɨtɨk Belam kisesim kemipɨn mɨt ne Isrel keriuwerem te hɨr nises menmen enum. Hɨrak kɨrɨak menmen ik kentar hɨrak hanhan kakɨt pewek. Hɨr nanɨwaank hɨras nentar hɨr nɨrɨak enum nar ke nɨpaa Kora kɨrɨakem me wɨ hɨrak kare kakɨkrehɨr ke mɨtɨk Moses, hɨrak katɨp kakinɨnek te God au kakɨp kaa.

12 *Mɨt in nemipɨn hɨr nɨre nan mɨsawɨn mekre wan te sip mamnen mamnep nan te hɨram mamwep. Mɨt nar ik netikewi yaam menmen me han tewenɨn nɨpaa Krais kaa, hɨr ap nɨneini yi yaineri au. Hɨr naanmɨpre hɨras keriyen. Hɨr nises hɨm ham hɨm ham hɨr nar ke napɨ hawɨ kewik au te nɨme metɨtɨwek meriuwetek kakno. Mɨt hɨr enun ap nankaap mɨt nar ke nu mari nɨkim au me wɨ maain mɨt nertei hɨram mamri. Hɨr mɨt nɨre nu epei kaa,

* **1:1** Mt 13:55 * **1:2** 2Pi 1:2 * **1:3** 1Ti 1:18 * **1:4** Ga 2:4; 2Pi 2:1 * **1:5** 2Pi 1:12; Eks 12:51; 1Ko 10:5 * **1:6** 2Pi 2:4, 9 * **1:7** Jen 19:1-25; 2Pi 2:6, 10 * **1:8** 2Pi 2:10 * **1:9** Dan 10:13, 21, 12:1; Rev 12:7; 2Pi 2:11; Sek 3:2 * **1:10** 2Pi 2:12 * **1:11** Jen 4:3-8; 1Jo 3:12; 2Pi 2:15; Nam 31:16; Nam 16:1-35 * **1:12** 2Pi 2:13, 17; Esi 34:8 * **1:13** Ais 57:20; 2Pi 2:17

mɨt han nɨwaai hɨne newepep puk mɨrak nentar hɨram ap mari mekepi au.

13 *Mɨt in nemipɨn hɨr nɨre mani sɨr iuwe. Menmen enum hɨr nɨrɨakem hɨram mɨre tɨwerpek me mani sɨr mɨt nɨrem. Mɨt hɨr neweikɨn sip newet hɨm yaaim me God te hɨr nɨre hɨr mau nepni mɨnaaiwɨr kerek epei mewiyen, hɨram menep men han han. God kehimɨtan wit kɨre wit toto enum ke mɨt in te hɨr enu enɨt tipmain tipmain enum eik.

God kakrekyor enum me menmen enum hɨr mɨt nisesim

14 *Nɨpaa enum eik mɨtɨk niuk mɨrak Inok hɨrak Adam nepenyek kɨrak, hɨrak kewis hɨm mau tɨwei katɨp kar ik: "Yi eiyɨmtewem. Mɨtɨk Iuwe kaknen kaktike mɨt nɨrak yaain ensel,

15 hɨr nanɨnen skelim mɨt nanwepyapɨr menmen enum hɨr nɨrɨakem nanwepyapɨr hɨm enum nɨpaa hɨr netpim men God."

16 *Mɨt in nemipɨn hɨr netpepan nemipɨnan han enuk neriuwe menmen epei man. Hɨr nises han kɨr keriyen. Hɨr natɨp hɨm iuwe newenɨpi hɨras natɨp hɨr yaain, hɨr nemitetpɨn nanri han ke mɨt han te hɨr enɨt menmen mɨr hɨr hanhanem.

Yi han tokik eiyu eiyises hɨm yaaim me God

17 *Te yi mɨt au. Yi wen han ekitet menmen nɨpaa mɨt aposel kerek Jisas Krais kehimɨteni hɨr newepyapɨr hɨm mɨrak haiu epei metpi hɨram mamnen.

18 *Hɨr netpi wɨ maain menep Jisas pɨke kaknen, mɨt han nanɨnwesɨs nanitetnaan mɨt kerek hɨr nises hɨm me God, hɨr nanises han kɨr enuk.

19 *Mɨt in keriyen hɨr nanwep haiu mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God mamɨnke hasinaiu. Hɨr nanises menmen mɨt ne tɨ hɨr hanhanem. God Hɨmɨn Yaaik kaku han kɨr au.

20 *Te yi nai yinan yi eikaapan hɨras eiyises hɨm yaaim iuwe me God in ek yi yisesim. Yi yitehi God menmen, yi yewis God Hɨmɨn Yaaik kɨrak kakɨkepi.

21 Yi eiyises God werek werek te hɨrak kakteikni hɨrak han tewenɨni. Yi yemerɨr wɨ maain Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais pɨke kaknen kakrekyi yaaim te yi yayu yaitikerek tipmain tipmain enum eik.

22 Yi han tewɨn yɨkaap mɨt kerek nises God te mɨt han nari han kɨr nanises menmen enum.

23 *Yi yekepi yari mɨt han kɨr te hɨr enaaiwɨr menmen enum eiyɨr ke mɨtɨk hɨrak kekin menmen yaaim mɨnatɨn mekre si waswas. Mɨt han yi han tewenɨni yekepi yari han kɨr te hɨr enaaiwɨr menmen enum, yi naanempre hɨras te menmen enum hɨr nisesim ap te mamri han ki yi eiyisesim au emɨt!

Jut kewenɨpi niuk me God

24 *Hi hanhan God hɨrak Iuwe te kakɨkepi yi ap eiyises menmen enum, hɨrak iuwe te kakwisi yi han yaaik prar prar einen eiyɨrp ninaan mɨrak me wɨ hɨrak skelim mɨt te yi yɨnk enuk eiyu au. Yi han yaaik iuwe eiyu.

25 *Hi hanhan haiu mewenɨpi niuk me God hɨrak kiutɨp kerekek epei kekepai ketaihis keriuwe menmen yaaim nɨpaa Mɨtɨk Iuwe kaiu Jisas Krais kerekyeiyem. Hi hanhan hɨrak kakre Mɨtɨk Iuwe kaku, hɨrak naanmɨpre menmen, hɨrak yaaik kinɨn menmen yapɨrwe, niuk mɨrak iuwe. Nɨpaa enum eik hɨrak kepu karik. Nɨpaa ein ere in ek ere maain tipmain tipmain enum eik, hɨrak kakpau kakpar ik.

Mepɨr keremem

* **1:14** Jen 5:21-24; Diu 33:2; Mt 25:31 * **1:16** 2Pi 2:10, 18 * **1:17** 2Pi 3:2 * **1:18** 2Pi 3:3 * **1:19** 1Ko 2:14 * **1:20** Kl 2:7; 1Te 5:11 * **1:23** Emo 4:11; Sek 3:2; Rev 3:4 * **1:24** Fl 1:10; 2Pi 3:14; 1Te 5:23 * **1:25** Ro 16:27; 2Pi 3:18

Menmen Jon Kɨtyak Kɨrem - Revelesen Menmen me tɨwei ik

Jon katɨp mɨt ne sios gude *1:1-8*
Jon kinɨn kityak kɨr menmen, ehɨrak kewis hɨm men sios mar 7 *1:9–3:22*
Hɨm me tɨwei ketike tɨrhin mar 7 *4:1–8:1*
Hɨm me taur mar 7 *8:2–11:19*
Hɨm me kɨrin ketike miyak wik *12:1–13:18*
Menmen ham Jon kɨtyak kɨrem *14:1–15:8*
Sar mar 7 menmen mekrerem emeteiknai God han enuk *16:1-21*
God kewaank wit Babilon, miyak enuk wik etetike Seten *17:1–20:10*
Hɨm me God skelim mɨt yapɨrwe *20:11-15*
Hɨm me nupela nepni, metike tɨ, metike ewit hak Jerusalem *21:1–22:5*
Hɨm me Jisas pɨke kaknen *22:6-17*
Jon katɨp mɨt hɨm mɨkaru *22:17-21*

Hɨm me tɨwei ik

1 *Tɨwei ik hɨrak ke hɨm nɨpaa mɨsawɨn meit, te in ek God kewepyapɨrem katɨp Jisas Krais em. Hɨrak kewepyapɨrem ketpɨwekem te Jisas kakteikɨn mɨt kerek nisesik kakteiknorem kakɨtpor menmen te menep mamnen. Krais hɨrak keriuwet mɨtɨk ensel kiutɨp kewepyapɨrem ketpo hi Jon em, hi hɨrɨak menmen me Mɨtɨk Iuwe Jisas Krais.

2 Hi Jon hi hewis menmen yapɨrwe hi epei hɨrem. Hi hetpi hɨm manp hi hemipɨn au. Hɨm im hɨram hɨm God ketpim mekite hɨm Jisas Krais hɨrak keriuwet mɨtɨk ensel kɨrak kan kewepyapɨrem ketpewem.

3 *Mɨtɨk kerek hɨrak kakɨkine hɨm im mamno nɨkɨp me mɨt miyapɨr ne God, hɨrak han yaaik kaku. Mɨt miyapɨr kerek hɨr nemtau hɨm im kerek God kewepyapɨrem maain hɨram mamnen, hɨr enisesim werek werek, hɨr han yaaik nanu. Hɨr han yaaik nanu nanɨntar wɨ menep te menmen im mamnen.

Jon kewis tɨwei ik ken mɨt nises God neit wit hispɨnak wik (7)

4 *Hi Jon hi hewis tɨwei ik ken yi mɨt miyapɨr han yi ne weiwɨk me God yi yeit wit hispɨnak wik(7) me provins Esia. Hi hanhan God kerek nɨpaa kepu ere in kepu maain kakpau, hɨrak kakrekyi yaaim yi eiyu werek werek. Hɨmɨn hispɨnak wik (7) yaain nerp ninaan mɨrak menep yeno hɨrak kewim naanmɨrai haiu mɨt hɨr nanrekyi yaaim yi eiyu werek werek. Hi hanhan hɨr nantike Jisas Krais hɨr nanrekyi yaaim yi eiyu werek werek.

5 *Krais hɨrak kewepyapɨr werek werek hɨm me God. Hɨrak Mɨtɨk ik kerek kaa God kinɨn kɨkɨak hɨrak kekrit kau keit. Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kakinɨn naanmamre mɨt iuwe kerek naanmamre mɨt nanu tɨ. Hɨrak hanhan keriuwai, hɨrak kesak menmen enum mekre han kaiu kentar hɨrak kaa hemkre mɨrak mewen.

6 *Hɨrak kenipai haiu mɨt haiu mɨre mɨt iuwe ne weiwɨk mɨrak, haiu mɨt niutɨp niutɨp haiu mitehi God kakɨkaap mɨt mamɨr ke pris nanrɨakem te haiu mamrɨrak menmen me Haai kɨrak God. Hi hanhan Jisas Krais kakɨt niuk iuwe, hɨrak naanmɨpre mɨt, hɨrak kakre iuwe tipmain tipmain enum eik.

7 *Yi eiyɨmtewem! Hɨrak Krais kaknen kakrau napɨ. Mɨt miyapɨr yapɨrwe maain nanɨrek nanriuwe nanamɨr kɨr. Hɨr nantike mɨt ne Isrel kerek maamrer nɨr nɨpaa hɨr nakɨp nau hɨrepit mɨrak, hɨr nanɨrek, te hɨr yapɨrwe nau tɨ nankɨtek nanɨntar hɨr nanɨneinɨk kakriyei nanɨno ninaan me God. Hi hanhan menmen im mamnen. Hi hetpi werek.

8 *"Hi God kerekek hi hɨrɨak menmen yapɨrwe te menmen yapɨrwe mamwenɨpi niuk mai." God iuwe naanmɨpre menmen yapɨrwe kerek nɨpaa kepu ere in kepu maain kakpau, hɨrak katɨp menmen im.

Jon kepu kɨtyak kɨr Krais

9 *Hi Jon hi ki yinak. Hi etikewi haiu mɨt ne Jisas. Hi etikewi mɨt han neraiwaank te haiu mises menmen me God haiu mɨnakɨn tokim emisesik. Hɨr mɨt ne Gavman nepɨra newisa hi heit wɨnak enuk heit wit wan kimaak keketik niuk mɨrak Patmos, hentar hi ewepyapɨr hɨm me God hi hatɨp mɨt hi hises menmen nɨpaa Jisas hɨrak ketpim.

10 Me wɨ Sande hɨram wɨ me Mɨtɨk Iuwe, God Hɨmɨn Yaaik kan kentar han kai te hi hepu hɨtyak hi hemtau hɨm ke mɨtɨk keit sip kai hɨrak katɨp hɨm iuwe kewen ken yanɨmɨn kɨre tukɨn.

11 Hi hemtau mɨtɨk eik katɨp kar ik: "Ti ewis menmen yapɨrwe ti ehɨrem hɨram mamu tɨwei. Epei au, ti esiuwerek kakno mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God hɨr nises hɨm mɨrak hɨr nau neit wit hispɨnak wik (7) im e: Wit Efesas, wit Smena, wit Pegamam, wit Taiataira, wit Sadis, wit Filadelfia mekite wit Leodisia."

---

* **1:1** Dan 2:28-29; Rev 1:19, 22:6 * **1:3** Rev 22:7, 10 * **1:4** Eks 3:14-15; Rev 3:1, 4:5, 8, 5:6, 11:17, 16:5 * **1:5** Jo 18:37; Rev 3:14, 17:14; Kl 1:18; Sam 89:27; 1Jo 1:7, 4:10 * **1:6** 1Pi 2:5, 9; Rev 5:10, 20:6 * **1:7** Mt 24:30; Jo 19:34-37 * **1:8** Rev 4:8, 15:3, 21:6, 22:13 * **1:9** Rev 6:9

12 Hi heweikɨn ehɨr keimɨn kerek ketpo hɨm. Hi heweikɨn epei au, hi hɨr gol
mɨwapɨn lam hispɨnak wik (7) hɨram mau.
13 *Kekre nɨmɨn ke lam me gol keiyak
kerp keweikɨn kɨre mɨtɨk. Hɨrak kamɨr
laplap iuwe nokim ere mɨwapɨn hɨt mɨrak;
Hɨrak kakɨr let me gol hɨram meweikɨn
hɨrepit mau han pank kɨrak.
14 *Maat kɨrak ketike paan kɨrak hɨrak
hike kɨre napɨ o hore hike yɨwau. Nanamɨr
kɨrak kerhɨhe kɨre si te hɨrak kakɨr men-
men yapɨrwe mekre han ke haiu mɨt.
15 *Hɨt mɨrak mɨre ain mɨt newisɨm
mekre si maain metɨr hɨr nesesim ere
hɨram mɨr. Hi hemtau hɨm kɨrak hɨrak
katɨp hɨm iuwe kewen ke yanɨmɨn kar ke
hɨtɨk siurik mɨrɨre.
16 *Hɨrak ketenen hɨr mar hispɨnak wik
(7) mekre his yaaim mɨrak. Menmen
mɨre hɨne me his katɨn ken pɨnak ken
pɨnak metpaan moke hɨm kɨrak. Ninaan
mɨrak hɨram mɨr mar ke wepni kɨr kau
nɨmɨniuwe ek.
17 *Hi hɨrek, hi henkewɨn menep hɨt
mɨrak har ke mɨtɨk epei kaa. Te hɨrak
kewis his yaaim mɨrak mentera hɨrak
ketpo kar ik: “Ti ap enapen. Hi mɨtɨk kerek
nɨpaa menmen ap mepu, au hi hepu, hi
maain apau. Hi Jisas kerekek.
18 Hi kerekek hi hepu. Nɨpaa mɨt neiyep
hi haa te in ek ti hɨra. Hi ahu tipmain
tipmain enum eik. Hi kerekek hi iuwe te hi
enip mɨt miyapɨr kerek naa hɨr nanɨno si o
au en, hɨr nanɨno wit ke God nanu werek.
19 *Te ti ewis menmen mamu tɨwei maain
ti ahɨrem. Menmen in ek mepu metike
menmen maain mamnen.
20 *Hɨr mar hispɨnak wik (7) ti hɨrem
mau his yaaim mai hɨram metike lam
gol mar hispɨnak wik (7), hɨram mɨre tok
piksa im. Hɨr hɨram mɨre mɨt iuwe hɨr
naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God
nau wit hispɨnak wik (7). Lam gol hɨram
mɨre mɨt miyapɨr ne God nau neit wit
hispɨnak wik (7).

2

Jisas katɨp hɨm men mɨt miyapɨr ne God nau neit wit Efesas

1 *“Ti ewis hɨm meiyam im mamno mɨtɨk
iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne sios
o weiwɨk me God nau neit wit Efesas. Ti
ewis hɨm im:
“Hɨm im hɨram hɨm me hi Mɨtɨk Iuwe
kerek hi hetenen hɨr mar hispɨnak wik (7)
mau mekre his yaaim mai. Hi heke tɨ
hepno in hepno ein hitet nɨmɨn ke yi mɨt
miyapɨr ne God yapɨrwe ne provins Esia yi
yɨre lam gol mar hispɨnak wik (7). Hi etpi
hɨm im.
2 *“Hi hertei menmen yi yɨrɨakem. Hi
hertei menmen enum epei man yi mɨt te yi
yɨnakɨn tokim yisɨsa yewepyapɨr menmen
mai yi yɨrɨakem yapɨrwe. Hi hertei yi
yɨnapen mɨt enun kerek hɨr netpi nar ik:
‘Haiu mɨt haiu aposel mɨre mɨt han!’ Yi
epei yemtau menmen hɨr netpim, menmen
hɨr nɨrɨakem, te yi epei han kitet mɨt in te
yi yertei hɨr ap mɨt aposel au. Hɨr mɨt enun
nemipɨn.
3 Menmen enum epei man menep yi mɨt
mentar yi yises hɨm mai. Yi ap yɨnapen
menmen im te yi yeweikɨn sip yeweto au.
Yi yɨnakɨn tokim yi wen eiyises hɨm mai.
4 Te hi han enuk heruwi hentar menmen
im. Nɨpaa yi yinɨn yises hɨm mai, yi
hanhan yeriuwa wɨsenum, te in ek au kike.
5 *Yi han ekitet nɨpaa yi hanhan yeriuwa
wɨsenum te in ek yi pɨke hanhan yeriuwa
yar ke nɨpaa yi yisesim. Yi yɨre mɨt hɨr nau
niu hɨr nenke nen tɨ heik. Yi pɨke eiyises
menmen yaaim nɨpaa yi yinɨn yisesim, o au
en, hi pɨke anen eiwep eriwaank. Menmen
in hɨram mar ke hi enen enke lam mi me
wit hɨram mewi hi eiyɨm eno.
6 *Te menmen miutɨp yaaim hi han yaaik
yi yisesim hɨram im. Yi yɨnapen menmen
enum mɨt kerek nises hɨm me Nikolas hɨr
nɨrɨakem.
7 *“Yi eiyɨmtau han ekitet werek men-
men God Hɨmɨn Yaaik ketpim men yi mɨt
miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk me God. Yi
mɨt miyapɨr kerek yisɨsa werek werek ere
yi yayi yi hekrit hekrit eiyinɨn menmen
enum mamnen mamri han ki te maain God
kawisi yi eiyu ni mɨrak yi yayɨm nɨkim me
nu kerek kakɨkaap hɨmɨn ki te yi mɨt yayu
yayɨt tipmain tipmain enum eik.

Jisas katɨp hɨm men mɨt nises hɨm me God nau neit wit Smena

8 *“Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk iuwe
kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne sios o
weiwɨk me God nau neit wit Smena. Ti
ewis hɨm im mar ik: “Hɨm im hɨram hɨm
me hi mɨtɨk kerek nɨpaa menmen ap mepu
wen au hi hepu, maain hi apau. Hi kerekek
nɨpaa mɨt neiyep hi haa, hi pɨke hekrit hau.
9 *“Hi hertei yi mɨt enun ap yetenen
menmen yapɨrwe au, mɨt nerekyi enum
yentar yi yises hɨm mai (te yi yetenen men-
men yapɨrwe yaaim me God.) Hi hertei
hɨm enum mɨt netpiyem. Hɨr natɨp hɨr

* **1:13** Dan 7:13, 10:5 * **1:14** Dan 7:9, 10:6; Rev 2:18, 19:12 * **1:15** Rev 14:2 * **1:16** Rev 1:20, 2:12, 16, 19:15, 21; Hi 4:12 * **1:17** Ais 44:6, 48:12; Rev 2:8, 22:13 * **1:19** Rev 1:1 * **1:20** Rev 2:1, 3:1 * **2:1** Rev 1:16, 20 * **2:2** Rev 2:19, 3:1, 8, 15; 1Jo 4:1 * **2:5** Rev 2:16, 22, 3:3, 19 * **2:6** Sam 139:21 * **2:7** Jen 2:9; Rev 22:2, 14, 19 * **2:8** Rev 1:17 * **2:9** Je 2:5; 2Ko 11:14-15; Rev 3:9

ne weiwɨk me Isrel, te hɨr keriyen God
kehimɨteni hɨr nɨrak te hɨr ap nisesik au.
Hɨr nererik nau wɨnak kɨr nekine hɨm me
Moses, te hɨr ap nises God au. Seten kari
han kɨr hɨr mɨt nɨrak.
10 *Yi ap yɨnapen menmen enum mɨt
menep nanrekyiyem. Eiyɨmtewem! Seten
kakri han ke mɨt te hɨr nantihis mɨt han
ne yi mɨt nanwɨri yaino wɨnak enuk, te hɨr
nanɨnɨn han ki yi yayisɨsa werek werek o
au. Hɨr nanriwaank me wɨ hiswiyen (10).
Yi eiyisɨsa werek werek te mɨt naniwep yi
yayi, te maain hi ewisi yi yayu yaitikewa
tipmain tipmain enum eik.
11 *“Yi eiyɨmtewem han ekitet werek
werek menmen God Hɨmɨn Yaaik hɨrak
ketpim me yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me
God. Yi mɨt miyapɨr kerek hekrit hekrit
eiyinɨn menmen enum mamri han ki,
maain menmen enum me si tatɨknen mɨt
ap te mamiwep yi mɨt yaain narik au. Yi
eiyu werek werek.

Jisas katɨp hɨm men mɨt nises hɨm me God nau neit wit Pegamam

12 *“Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk iuwe
kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne sios o
weiwɨk me God nau neit wit Pegamam. Ti
ewis hɨm im mar ik: “Hɨm im hɨram hɨm
me hi mɨtɨk kerek hi hetenen hɨne ke his
katɨn keke pɨnak keke pɨnak hɨrak tɨknuk
enuk.
13 *“Hi hertei wit kerek yi yewi hɨrak
wit enuk kerek Seten kan kinɨn naanmɨpre
mɨt. Yi yapɨrwe yi yises hɨm mai werek
werek. Me wɨ mɨt enun nenep mɨtɨk
kai yaaik Antipas kerek hɨrak kewepyapɨr
hɨm mai katɨp mɨt em, hɨr nakɨp keit wit
yi yewi, hɨrak wit kerek Seten kan kinɨn
naanmɨpre mɨt. Yi ap yeweikɨn sip yeweto
au, yi wen eiyisɨsa.
14 *Yi yaain te hi han enuk heriuwi me
menmen ham im e. Mɨt han ne yi mɨt yeit
Pegamam hɨr nises menmen me Belam.
Nɨpaa enum eik hɨrak keteikɨn mɨtɨk Belek
karkeik te hɨrak kakri han ke mɨt ne Isrel te
hɨr nɨrɨak menmen enum. Hɨr naam men-
men mɨt newepwarem newet tɨpir em, hɨr
netike miyapɨr hɨr nariyanhis newenɨnem.
15 Mar im yi yewis mɨt enun narik hɨr
nau nɨmɨn ke yi mɨt. Hɨr nises hɨm enum
mɨt ne Nikolas hɨr netpiyem.
16 *Yi eiweikɨn sip eiwet mɨt enun nises
hɨm me Nikolas hɨrak ketpim yi eipɨri
enɨnopɨn, o au en, hi enen waswas anep
mɨt in nises hɨm enum. Hi atɨp hɨm meke
hɨm kai mamnen mamriwaank mamɨr ke
hɨne ke his kaknep mɨt hɨr nani.
17 *“Yi eiyɨmtau han ekitet werek men-
men God Hɨmɨn Yaaik hɨrak ketpim men yi
mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God.
“Yi mɨt kerek yayinɨn menmen enum
mamri han ki maain hi eweti menmen
yaaim ham mɨre menmen mana mɨsawɨn
meit wit kai. Hi eweti niutɨp niutɨp
menmen im metike nan mɨre hike hɨram
meteikni hi hanhani. Niuk ham yaaim
mamwik mɨt han ap te nanɨrtei niuk
mɨram au. Mɨtɨk kerek hɨrak kakɨt nan,
hɨrak kerekek kakɨrteiyem.

Jisas katɨp hɨm men mɨt nises hɨm me God nau neit wit Taiataira

18 *“Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk iuwe
kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne sios o
weiwɨk me God nau neit wit Taiataira. Ti
ewis hɨm matɨp mar ik:
“Hɨm im hɨram hɨm me hi Nɨkan ke God.
Hi nanamɨr kai kɨr kar ke si merhɨhe
te hi hɨr menmen yapɨrwe mekre
han ke mɨt, hɨt mai tokim hɨram
yaaim mar ke kapa yaaik hike enuk.
19 “Hi hertei menmen yi yɨrɨakem. Hi
hertei yi hanhan yeriuwe mɨt han. Hi
hertei yi yises hɨm mai werek werek, yɨrɨak
menmen yaaim, yi yɨnakɨn tokim me men-
men enum epei man o menmen enum
mɨt nerekyiyem. Hi hertei menmen in
ek yi yɨrɨakem hɨram yaaim iuwe minɨn
menmen yaaim nɨpaa yi yinɨn yisɨsa yi
yɨrɨakem.
20 *Menmen yi yɨrɨakem hɨram yaaim te
hi han enuk heriuwi me menmen miutɨp
im. Yi wen yewis mɨte enu eip hɨre wɨre
mɨte hap enu niuk mɨre Jesebel, hɨre we-
wisesik watɨp hɨre wɨre profet, hɨre wen
wau wetikeri. Hɨre watɨp hɨre profet te
hɨre wari han ke mɨt weriuwe hɨm hɨre
wetpim. Hɨre watɨp wenip mɨt miyapɨr
han kerek nises hɨm mai, hɨr nɨrɨak enum
nariyanhis newenɨnem, hɨr naam men-
men mɨt hɨr epei newepwarem newet tɨpir
em.
21 Hi hɨmat wɨ ham te hɨre weweikɨn
sip wewet menmen enum im, te hɨre au
wɨnapen.
22 Hɨre au wɨnapen weweikɨn sip wetik-
eri nɨrɨak menmen enum hɨr nisesim
te maain hi anip mɨte ip wetike mɨt
miyapɨr han hɨr nises hɨm mɨre, hi anipi
hɨr nanɨnap nanɨwaank hɨr han enuk
wɨsenum.
23 *Hi anep nɨkerek nɨre hɨr nani
nanɨnektɨn (o wɨtenun) te yi mɨt miyapɨr

* **2:10** Mt 10:28; 2Ti 4:8; Je 1:12; Rev 3:11 * **2:11** Rev 20:14, 21:8 * **2:12** Ais 49:2; Rev 1:16 * **2:13** Rev 3:8
* **2:14** Nam 25:1-2, 31:16; 2Pi 2:15 * **2:16** Rev 1:16, 3:11, 22:7, 12, 20 * **2:17** Jo 6:48-50; Ais 62:2; Rev 3:12, 19:12
* **2:18** Rev 1:14-15 * **2:20** 1Kin 16:31; 2Kin 9:22; Rev 2:14 * **2:23** Sam 7:9; Jer 11:20, 17:10; 2Ti 4:14; Rev 20:12-13

ne weiwɨk miutɨp me God yerer wit wit
yi yayɨrtei hi kerekek hi hertei menmen
mekre han ke yi mɨt te hi arekyi menmen
yaaim o enum mamrer menmen enum yi
yɨrɨakem.
24 “Te yi mɨt han yeit Taiataira, yi ap yises
hɨm mɨre enum au. Yi ap yises menmen
im mɨt nekinaam hɨram menmen iuwe
te hɨram menmen enum me Seten hɨram
mɨsawɨn meit mɨre henye enum. Hi ap
hetpi hi hanhan yi eirɨak menmen ham
mamtike menmen in ek yi yɨrɨakem. Hi
hɨnapen yi han enuk eiriuwerem. Au, hi
hetpi hɨm im:
25 *“Yi wen eiyises hɨm yaaim im kerek
in ek yi yisesim ere hi pɨke anen awepyapɨr
hɨrekes.
26 *Yi mɨt miyapɨr kerek hekrit hekrit
yi eiyinɨn menmen enum mamnen mamri
han ki yi mɨt in hi eweti menmen mai iuwe
te yi yayinɨn naanmamre mɨt nanrer wit
wit.
27 *Menmen hi ehimɨteni yi eirɨakem
hɨram mamɨr ke menmen Haai kai ke-
himɨtenewem hi wen hɨprɨakem. Yi mɨt
yayinɨn naanmamre mɨt hɨr nanɨkrehɨr ki
naninɨni au. Yi eiyinɨni eiwaanki eiyɨr
ke mɨtɨk hɨrak ketenen paap yoki keiyɨk
kaknep mɨn hɨrak kerepɨr kike kike.
28 *Hi ewisi yi eirɨak menmen im metike
hi eweti saaur me nepni.
29 Yi eiyɨmtau han ekitet werek werek
menmen God Hɨmɨn Yaaik hɨrak ketpim
men yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God.

3

Jisas katɨp hɨm men mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God nau neit wit Sadis

1 *“Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk iuwe
kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne sios o
weiwɨk me God nau neit wit Sadis. Ti ewis
hɨm matɨp mar ik:
“Hɨm im hɨram hɨm me hi kerek hɨmɨn
yaaik mar hispɨnak wik (7) me God mewa,
hi naanmɨpre hɨr mar hispɨnak wik (7) hɨr
nɨre mɨt iuwe naanmɨpre yi mɨt ne weiwɨk
me God. Hi hetpi hɨm im. Hi hertei mɨt
yapɨrwe hɨr han kitet yi yɨrɨak menmen
yaaim yi yisɨsa werek werek te yi au. Yi
yɨre mɨt epei naa. Yi yɨrɨak menmen mai
au.
2 Yi eiyɨkrit han ekitet menmen werek
werek. Menmen me hɨm me God yi wen
yisesim, yi einakɨn tokim eiyisesim werek
werek. Menmen mekre han ki yi yisesim
hɨram mar ke mɨtɨk menep te kaki. Hɨrak
ap kakrɨak menmen werek werek au. Hi
hetpiyem hentar hi ap hɨr menmen miutɨp
me menmen yapɨrwe yi yɨrɨakem te God
kai kaktɨp hɨram yaaim werek werek au.
3 *Yi han ekitet kerek nɨpaa yi yinɨn
yemtau hɨm mau yaaim, yi hanhan yisesim
werek werek. In ek yi eiweikɨn sip eiwet
menmen enum, yi eiyises hɨm yaaim mar
ke nɨpaa yi yisesim, o au en, hi hɨre mɨtɨk
enuk kekintɨp menmen, hi ap etpi wɨ kerek
hi anen. Hi anen erekyi yi mɨt miyapɨr en
menmen enum ehɨwaanki.
4 *Te mɨt han ne yi mɨt yeit wit Sadis yi
ap yɨrɨak menmen enum au. Yi yaain yɨre
klos kere mɨt neriuwetem ap hapɨk mewim
au. Yi mɨt yar ik maain yi yaitikewa
haiu mamriuwet menmen yaaim mɨre hike
mamu mamɨt. Maain yi eirɨak menmen
im eiyɨntar yi mɨt yaain yises hɨm me God
werek werek.
5 *Yi mɨt miyapɨr kerek hekrit hekrit yi
eiyinɨn menmen enum mamnen mamri
han ki te God kakwisi yi eiriuwet klos mɨre
hike. Hi ap ahɨsak niuk mi mau tɨwei meit
wit ke God matɨp mɨt miyapɨr kerek hɨr
nisesik au. Maain hi ehɨt niuk mi atɨp God
Haai kaktike mɨt nɨrak ensel har ik: ‘Mɨt in
hɨr mɨt nises hɨm mai hɨr mɨt nai.’
6 “Yi mɨt eiyɨmtewem han ekitet werek
werek menmen God Hɨmɨn Yaaik ketpim
men yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God.

Jisas katɨp hɨm men mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God nau neit wit Filadelfia

7 *“Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk iuwe
kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne weiwɨk
me God nau neit wit Filadelfia. Ti ewis hɨm
matɨp mar ik:
“Hɨm im hɨram hɨm me hi kerek hi Mɨtɨk
yaaik God kehimɨtena hi kɨrak hi Haai ke
menmen yaaim. Hi hetenen ki mekre his
mai hi hatɨp neimɨn hɨr nanɨno nɨmɨn
ke wit Jerusalem hak har ke nɨpaa hɨrak
mɨtɨk iuwe King Devit ketenenim katɨp
neimɨn nanɨno nɨmɨn wit Jerusalem hɨrak
kewik. Ki im emkaisiu weipɨr ke wit yaaik
Jerusalem hak keit wit ke God. Hi ekaisiu
weipɨr mɨt ap te hɨr naniyepetek au. Hi
aiyepetek te mɨt han ap te nankaisiuwek
taau. Hi kerekek hi hetpi hɨm mai im:
8 *“Hi hertei menmen yi yɨrɨakem. Yi
eiyɨmtewem. Hi hari han ke mɨtɨk hɨrak
kar ke hi epei enke weipɨr te yi mɨt eino
eirer wit wit eiwepyapɨr hɨm me God. Mɨt
han ap te naniyepet weipɨr nanweni yi
eirɨak menmen im. Hi hertei yi ap yetenen
menmen mai iuwe au, kike keremem, te
yi yises hɨm mai werek. Yi ap yepakɨn yi
yisɨsa au. Yi yewepyapɨrem

* **2:25** Rev 3:11 * **2:26** Sam 2:8-9 * **2:27** Rev 12:5 * **2:28** Rev 22:16 * **3:1** Rev 1:4, 16, 2:2 * **3:3** Rev 2:5; 1Te 5:2 * **3:4** Ju 23 * **3:5** Rev 7:9; Lu 10:20; Mt 10:32 * **3:7** Ais 22:22 * **3:8** Rev 2:2; 1Ko 16:9 * **3:9** Rev 2:9; Ais 45:14; Ais 49:23, 60:14

9 *Yi eiyɨmtewem! Yi yertei mɨt hɨr
nererik nau wɨnak nekine hɨm me Moses.
Hɨr natɨp hɨr keriyen God kehimɨteni hɨr
nɨrak nentar hɨr ne weiwɨk me Isrel, hɨr
nises God werek werek. Hɨr au, Seten kari
han kɨr hɨr mɨt nɨrak. Hɨr nises menmen
enum me Seten. Maain hi anep mɨt in hɨr
nanɨnen nanwen ninɨp nanu menep hɨt mi
nantɨp hi hanhan heriuwi yi mɨt yi keriyen
nai. Hɨr mɨt en au.
10 *Maain wɨ enum mamnen te God ske-
lim mɨt miyapɨr ne tɨ te hɨr enweikɨn sip
enwet menmen enum hɨr enisesik. Me
wɨ im, hi naanmɨpri me menmen im yi
yayu werek yayɨntar yi epei yises hɨm mai
hi nɨpaa hetpiyem. Nɨpaa hi hetpi har
ik: "Mɨt nanrekyi enum yi einakɨn tokim
eyisɨsa werek werek.
11 *Hi pɨke anen waswas. Yi wen eiyises
menmen werek werek in yi yisesim te
mɨt han kerek nisɨsa werek werek hɨr ap
nanɨkrehɨr ke yi mɨt nanɨt menmen yaaim
hi awetiyem te yi yaitikewa haiu mamu
mamɨt wit ke God.
12 *Mɨt miyapɨr kerek hekrit hekrit hɨr
naninɨn menmen enum mamri han kɨr,
maain hi arekyor hɨr nanu nanɨt wɨnak ke
God nanɨr ke teinɨk mɨtɨk hɨrak ketenen
pak, hɨr mɨt nanu wɨnak yaaik God kewik
ap te nanɨnaiwɨrek taau. Maain hi awis
niuk me God kai ketike niuk me wit ke God
kaiu emu yɨnk kɨr. Wit ke God kaiu hɨrak
Jerusalem hak kerek maain kakɨkiuwe wit
ke God kaknen. Hi awis niuk mai yaaim
ham emu yɨnk kɨr. Menmen im meteikɨn
yi mɨt nai.
13 "Yi mɨt eiyɨmtau han ekitet werek
werek menmen God Hɨmɨn Yaaik ketpim
men yi mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God.

Jisas katɨp hɨm men mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp me God nau neit wit Leodisia

14 *"Ti ewis hɨm im mamno mɨtɨk iuwe
kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr ne sios o
weiwɨk me God nau neit wit Leodisia. Ti
ewis hɨm matɨp mar ik: "Hɨm im hɨram
hɨm me hi kerek Haai ke hɨm yaaim.
Hi hewepyapɨr werek werek hɨm yaaim
me God. Hi kerekek hi hɨrɨak menmen
yapɨrwe me tɨ metike nepni kerek nɨpaa
God hanhan hɨram mamɨkrit mamnen. Hi
kerekek hi hetpi hɨm mai im:
15-16 *"Hi hertei menmen yi yɨrɨakem,
hɨram ap enum au te hɨram ap yaaim au yi
yau ke nɨmɨn. Hi hanhan yi eiyisɨsa werek
werek, o au en, yi eiweikɨn sip eiweto,
te maain yi eiweikɨn han eiyisɨsa werek
werek. Yi han kitet yi yisɨsa werek werek,
te yi auye! Yi yau ke nɨmɨn te yi enun yar
ke tɨpar sisi kike mekre sar mɨwaai wepni
(o yanm) te hi eneini enikni eiyoke hɨm kai
yaino tɨ.
17 *Hi eneini hentar menmen im. Yi
yekre han ki han kitet yarik. Yi yatɨp,
"Haiu mɨt metenen pewek mei yapɨrwe
haiu mamɨr terwe yɨwir mas mentar men-
men iuwe haiu meriuwe his maiu haiu
mɨrɨakem. Haiu mau werek werek." Te
yi ap yertei han ki enuk kau werek werek
au, te mɨt hɨr nertei hɨr hanhan neriuwi.
Yi han ki ap yetenen menmen mai yaaim
yapɨrwe. Yi yekre han ki yi yar ke mɨt enun
hɨr nepu weinɨm ap netenen menmen au.
Nanamɨr mi hɨram ap mɨr werek werek au,
yi yar ke mɨt nanamɨr toto, yi yɨre mɨt klos
au, hɨr nepu yɨnk weinɨk. Yi yau enum yar
ik yekre han ki te yi yepɨtariyem.
18 *Hi hetpi hɨm manp. Yi einaaiwɨr
pewek mi yi einen te hi eweti menmen
mai yaaim hɨram yaaim minɨn pewek
mamkaap han ki. Yi eiyɨt menmen im te
han ki kaku werek werek. Yi eiyɨt menmen
mai yaaim hɨram mɨre klos yaaim mɨre
hike kerek eiwapɨn han ki yi eiriuwetem
hɨram meteikɨn han ki hɨrak yaaik prar
prar. Yi eiyɨt menmen mai yaaim hɨram
mɨre nekip mɨt newisɨm mekre nanamɨr te
yi pɨke eiyɨr menmen mai werek werek.
19 *Yi mɨt miyapɨr kerek hi han han
heriuwi hi eni aiwep. Te yi einakɨn tokim
eiweikɨn sip eiwet menmen enum eiyisɨsa
werek werek te hi aiwep au.
20 *Yi eiyɨra. Hi herp weipɨr ke han ki
eket teruk har ke mɨtɨk kerp weipɨr ke
wɨnak ke mɨtɨk hak hɨrak keket teruk. Mɨt
kerek hɨr nemtau hɨm mai hɨr nanɨnen
nankaisiu weipɨr ke han kɨr hi ano nɨmɨn
atikeri, haiu mamu han kiutɨp mamɨr ke
mɨt hɨr nekiyan nau naam menmen.
21 *Mɨt kerek hɨr nises hɨm mai naninɨn
menmen enum nar ke nɨpaa hi hises hɨm
me Haai kai God, hi hinɨn menmen enum,
maain hi ewisi hɨr nanu yeno nantikewa
nanɨt niuk iuwe naanmamre mɨt, nar ke
nɨpaa God Haai kai kewisa hi etikerek wau
yeno mɨrak.
22 Yi mɨt miyapɨr eiyɨmtau han ekitet
menmen God Hɨmɨn Yaaik ketpim men yi
mɨt miyapɨr ne weiwɨk me God.

4

Mɨt neit wit ke God hɨr newenɨpi niuk mɨrak

* **3:10** Lu 21:19; 2Ti 2:12 * **3:11** Rev 2:10, 16 * **3:12** Rev 14:1, 21:2, 22:4; Esi 48:35; Ais 62:2, 65:15 * **3:14** Rev 1:5, 19:11; Kl 1:15 * **3:15-16** Rev 2:2; Ro 12:11 * **3:17** Hos 12:8; 1Ko 4:8; Lu 12:21; Je 2:5 * **3:18** Ais 55:1; Rev 3:5, 4:4, 16:15 * **3:19** 1Ko 11:32; Rev 2:5 * **3:20** Jo 14:23; 1Jo 2:24 * **3:21** Mt 19:28 * **4:1** Rev 1:1, 10

1 *Jisas ketpo hɨm men mɨt iuwe
naanmɨpre mɨt miyapɨr ne sios o weiwɨk
me God nerer wit wit epei au, hi herenaan
hɨr weipɨr ke wit ke God kewep hɨrak kɨhi.
Hi hemtau mɨtɨk ketpo hɨm kar ke nɨpaa hi
hinɨn hemtau hɨm kɨrak iuwe ketpo kɨre
mɨtɨk ketenwo taur kewen ken yanɨmɨn.
Hɨrak ketpo kar ik: "Ti eniu enen in hi
ateiknut menmen maain mamnen."
2 *Hɨrak ketpo menmen epei au, God
Hɨmɨn Yaaik ketenen hɨmɨn kai te hi
hɨr yeno yaaim kerek mɨt iuwe ninɨn
naanmɨpre menmen yapɨrwe hɨr newi. Hi
hɨr yeno kiutɨp, hi hɨr mɨtɨk hak kewik.
3 *Hi hɨr ninaan mɨrak hɨram mɨr mar
ke nan yaaim jaspa kekite nan mɨre yɨwir
konilian. Hi hɨpɨr menmen mɨre man-
pen kewep hɨm hɨram meweikɨn yeno me
mɨtɨk iuwe. Menmen im mɨr mar ke nan
yaaim emeral hɨram yinamɨn.
4 *Hi hɨr 24 yeno meweikɨn yeno me
mɨtɨk iuwe. Yeno im hɨram yeno kerek
mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr hɨr
newim. Hɨr 24 mɨt iuwe hɨr nau yeno im.
Hɨr neriuwet klos mɨre gol mau paan kɨr
meteikɨn hɨr mɨt iuwe.
5 *Menmen mɨre nepni mewenɨn moke
yeno kiutɨp ik men in men ein, mekite
hɨm mɨram matɨp mesikeyaanmi. Hi hɨr
si mar hispɨnak wik (7) hɨram mɨr meit
yeno mɨrak. Si im hɨram Hɨmɨn Yaaik mar
hispɨnak wik (7) me God.
6 *Menep yeno im, menmen iuwe mɨre
wan eik mepu. Hɨram nemnok enum mɨre
glas.
Hi hɨr menmen im nepei au, hi hɨr
menmen tekyaait (4) hɨram mepu. Hɨram
meweikɨn yeno me mɨtɨk iuwe men pɨnak
men pɨnak men yinak men yinak. Men-
men im tekyaait (4) hɨram mepu, nanamɨr
yapɨrwe mau mitet ninaan mɨr, mau men
yak mɨr.
7 Menmen ik kerek kepu hɨrak kinɨn
kau menep hɨrak ninaan mɨrak mɨre pusi
ke yaank wɨsenuk kinɨn sak, niuk mɨrak
laion. Menmen ik kerek kepu, hɨrak kisesik
keit yinak ik, hɨrak ninaan mɨrak hɨram
mɨre bulmakau neniuk. Menmen keiyak
kepu yinak eik, hɨrak ninaan mɨrak mar
ke mɨtɨk. Menmen mɨkaru meit sip, hɨrak
ninaan mɨrak mar ke hore hɨm keniuwe
kau niu.
8 *Menmen im tekyaait (4) mepu, hɨram
miutɨp yapɨr mar hispɨnak kiutɨp (6) mewi.
Nanamɨr yapɨrwe mau merer yɨnk kɨr, han
kɨnɨk yapɨr keit nɨmɨn. Wɨtaan wanewik
hɨr ap nekintɨp au. Hɨr natɨp nar ik: "Mɨtɨk
Iuwe God hɨrak wɨsenuk hɨrak yaaik yaaik
ap kɨre menmen ham au, hɨrak kinɨn men-
men yapɨrwe. Nɨpaa hɨrak kepu ere in
hɨrak kepu, maain hɨrak kakpau."
9 *Menmen tekyaait (4) im hɨram mepu,
hɨr nine henye newenɨpi niuk me God Iuwe
kerek kau yeno ke mɨtɨk iuwe. Hɨrak kaku
tipmain tipmain enum eik. Hɨr nine henye
natɨp hɨrak iuwe, hɨr natɨp hɨrak yaaik.
10 *Menmen tekyaait (4) kerek hɨram
mepu hɨram mine henye, te hɨr mɨt iuwe
in nar 24 hɨr newen ninɨp nɨwaai tɨ menep
ninaan me God kerek kau yeno mɨrak.
Hɨr newenɨpi niuk mɨrak hɨrak God kerek
kaku tipmain tipmain enum eik. Hɨr
newɨr hat gol mɨr mɨwaai menep yeno
mɨrak neteikɨn hɨrak iuwe kewetɨr men-
men mɨrak iuwe te hɨr ninɨn naanmɨpre
mɨt miyapɨr han. Hɨr nɨwaai en hɨr nine
henye natɨp nar ik:
11 "Ti Mɨtɨk Iuwe kaiu ti God. Ti Yaaik
te haiu yapɨrwe mamwenɨpi niuk mit,
haiu matɨp ti Yaaik, haiu hanhan ti ahinɨn
naanemprai ehɨntar ti epei hɨrɨak menmen
yapɨrwe me tɨ metike nepni. Ti kerekek
hanhan hɨram mepu te ti epei hɨrɨakem."

5

Jon kɨr tɨwei nɨpaa God keiyepetek

1 *Hi hɨr mɨtɨk kerek kau yeno me mɨtɨk
iuwe, hɨrak kentenen tɨwei nokik kekre his
yaaim mɨrak. Hɨr epei newis hɨm mau ke
pɨnak ke pɨnak. Hɨr epei newis tɨrhin mar
hispɨnak wik (7) neiyepetek, hɨr newisyaan
mewim te mɨt weinɨn han ap te nankaisiu
tɨwei ik nanɨwaankek au.
2 Hi hɨr menmen im epei au, hi hɨr
mɨtɨk ensel wɨsenuk. Hɨrak katɨp hɨm iuwe
kitehi kar ik: "Keimɨn yaaik hɨrak kakwep
tɨrhin te kakɨnke tɨwei ik?"
3 Hɨrak katɨp epei au, hɨr nen nerer wit
wit me wit ke God, wit mɨt ne tɨ newi o wit
kerek mɨt nɨpaa naa hɨmɨn kɨr kewi, te hɨr
ap nɨnapɨn mɨtɨk kei kiutɨp hɨrak yaaik te
kakwep tɨrhin kakɨnke tɨwei ik.
4 Hi hɨkɨt yapɨrwe hentar hɨr ap nɨnapɨn
mɨtɨk kei hak hɨrak yaaik te kakwep tɨrhin
kakɨnke tɨwei kakɨr menmen mekrerek.
5 *Hi hɨkɨt te mɨtɨk iuwe kiutɨp kan
kewena ketpo kar ik: "Ti ap ekɨt. Ti ahɨr
mɨtɨk yaaik ik e kerek kinɨn naanmɨpre mɨt
miyapɨr yapɨrwe. Hɨrak nepenyek iuwe ke
Devit ke weiwɨk miutɨp niuk mɨram Juda.
Hɨrak epei kinɨn menmen enum te hɨrak
yaaik kakwep tɨrhin kakɨnke tɨwei ik e."

Jon kɨr mɨtɨk hɨrak ke God

* **4:2** Sam 47:8; Ais 6:1; Esi 1:26; Rev 19:4 * **4:3** Esi 1:28 * **4:4** Ais 24:23; Rev 3:18; 6:11 * **4:5** Rev 1:4, 8:5, 11:19, 16:18; Esi 1:13 * **4:6** Esi 1:5-10, 22; 10:14 * **4:8** Ais 6:2-3; Esi 1:18, 10:12; Rev 1:4-8 * **4:9** Rev 19:4; Dan 4:34, 6:26, 12:7 * **4:10** Rev 5:1, 7, 13, 6:16, 7:10, 15, 19:4, 21:5 * **5:1** Rev 4:2, 10; Esi 2:9-10; Ais 29:11 * **5:5** Jen 49:9; Ais 11:1, 10; Rev 22:16

6 *Hɨrak ketpo epei au, hi hɨr sak mau
yɨnk ke Mɨtɨk kewekɨn kɨre Sipsip hɨrak
kehimɨtan mɨtɨk ik hɨrak kaa kesak men-
men enum me haiu mɨt, hɨrak kerp menep
yeno me Mɨtɨk Iuwe. Menmen tekyaait
kerek hɨram mepu, hɨram metike mɨt iuwe
nar 24 mɨt hɨr neweiknɨwek. Hi hɨr kom
mɨre kom me bulmakau mar hispɨnak wik
(7) mau paan kɨrak meteikɨn hɨrak Mɨtɨk
Iuwe naanmɨpre menmen yapɨrwe. Hi
hɨr nanamɨr mar ke hispɨnak wik (7) mau
paan kɨrak. Nanamɨr im hɨram mehimɨtan
hɨmɨn yaaik hispɨnak wik (7) kerek God
keriuweti nen nerer wit wit mɨt ne tɨ newi.
7 *Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip hɨrak ken
keit tɨwei kekre his yaaim me Mɨtɨk Iuwe
kerek kau yeno me mɨtɨk iuwe king.
8 *Hɨrak ken kakɨt tɨwei, mɨt iuwe nar 24
hɨr netike menmen tekyaait kerek hɨram
mepu, hɨr yapɨrwe newen ninɨp menep
Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip ik. Hɨr niutɨp
niutɨp netenen menmen me henye mɨre
gita mekite dis me gol meriuwe menmen
mɨre paura mɨnɨn yaaim mekrerek ere
mau hɨm. Menmen im hɨram mehimɨtan
hɨm yapɨrwe mɨt miyapɨr kerek nises hɨm
me God hɨr nitehi God em.
9 *Hɨr nine henye yaaim nɨpaa mɨt ni-
naam au. Hɨr natɨp nar ik: "Ti yaaik te
ti ahɨt tɨwei ik awep tɨrhin meiyepetek.
Ti yaaik arɨakem antar nɨpaa mɨt nitep ti
haa, te ti heriuwe hemkre mit mewen ti
pɨke heithis mɨt miyapɨr hɨr ne God. Ti
heithis mɨt miyapɨr ne weiwɨk yapɨrwe,
mɨt miyapɨr natɨp hɨm ham yapɨrwe, mɨt
miyapɨr yɨnk mɨr ham ham, hɨr ne weiwɨk
yapɨrwe nau nerer wit wit me tɨ.
10 *Ti epei atorhis hɨr nɨre weiwɨk
miutɨp, hɨr nɨre mɨt pris ne God hɨr niutɨp
nɨrɨak menmen mɨrak nitɨwekhi hɨrak
kakɨkaap mɨt. Maain hɨr naanmamre mɨt
miyapɨr nanu tɨ."

Mɨt newenɨpi niuk me Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip

11-12 **Hɨr nine henye epei au, hi
hɨwaainaan hɨr ensel enun yapɨrwe
yapɨrwe. Hɨr neweikɨn yeno iuwe me
God mekite menmen tekyaait kerek mepu,
hɨram mekite mɨt iuwe nar 24. Hɨr
neweiknor, hi hemtau hɨr nine henye natɨp
hɨm iuwe nar ik: "Sipsip ik kehimɨtan
Mɨtɨk kerek nɨpaa mɨt nakɨp, hɨrak yaaik.
Hɨrak yaaik kakɨt menmen iuwe te kakinɨn
naanmamre mɨt miyapɨr netike menmen
yapɨrwe. Hɨrak kakɨt manmen yaaim
yapɨrwe, hɨrak kakɨrtei menmen yapɨrwe.
Mɨt miyapɨr yapɨrwe nantɨp hɨrak yaaik
haiu hanhan hɨr nanwenɨpi niuk mɨrak,
hɨr natɨp hɨrak iuwe keit menmen yaaim
me God."
13 *Hi hemtau menmen hɨr netpim epei
au, hi hemtau menmen yapɨrwe meit
wit ke God, mau meit tɨ metike men-
men yapɨrwe mekre wan mekite men-
men yapɨrwe meit wit kerek mɨt naa
hɨmɨn kɨr kewiyen. Hi hemtau menmen
yapɨrwe hɨr netpim natɨp nar ik: "God
hɨrak kau yeno iuwe mɨrak, hɨrak kekite
Mɨtɨk hɨrak kɨre Sipsip. Hɨrakɨt teit men-
men iuwe naanmɨpre menmen yapɨrwe.
Haiu yapɨrwe matɨp hɨrakɨt yaaikɨt, haiu
mewenɨpi niuk mɨrakɨt, haiu matɨp hɨrakɨt
iuwe teit menmen yaaim iuwe."
14 Menmen yapɨrwe hɨram matɨp epei
au, menmen tekyaait (4) kerek mepu hɨram
matɨp mar im: "Menmen im yaaim." Epei
au, mɨt iuwe nar 24 hɨr newen ninɨp
nɨwaai tɨ newenɨpi niuk mɨrakɨt.

6

Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip hɨrak kewep tɨrhin mau tɨwei

1 *Hɨr nine henye newenɨpiyet epei au, hi
hɨr Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kehimɨtan
mɨtɨk nɨpaa kaa kesak menmen enum
maiu hɨrak keit tɨwei tɨrhin hispɨnak wik
(7) mewik, hɨrak kewep hak. Hɨrak kewep
hak, hɨrak kiutɨp ke menmen tekyaait (4)
kerek hɨram mepu hɨrak katɨp hɨm iuwe
kɨre nepni mewenɨn, hɨrak katɨp kar ik: "Ti
enen!"
2 *Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr hos hak
ke hike kiutɨp kan. Mɨtɨk keit wit ke God
kau sip kɨrak hɨrak ketenen hɨne ke yipo
henmik. Hɨr mɨt en newetɨwek menmen
mar ke hore haam hɨrak kewɨrem mek-
iuwe sip kentar hɨrak mɨtɨk enuk iuwe
kakno kakinɨn mɨt kaknɨp.
3 Hɨrak epei ken, hi hɨr Mɨtɨk keweikɨn
kɨre Sipsip kewep tɨrhin hak (namba 2) kau
tɨwei ik. Hɨrak kewep tɨrhin hak kau tɨwei
ik, hi hemtau menmen hak ke menmen
kerek hɨram mepu, hɨrak katɨp kar ik: "Ti
enen!"
4 Hɨra katɨp epei au, hos hak epei kan
hɨrak kɨre ninɨk. Mɨtɨk hak keit wit ke
God hɨrak kau sip kɨrak. Hɨr newetɨwek
menmen iuwe te hɨrak kaknip mɨt nau
nanɨnepan hɨr nanɨnep hɨras nani. Hɨr
newetɨwek hɨne iuwe te hɨrak ken.
5 Hɨrak ken epei au, hi hɨr Mɨtɨk keweikɨn
kɨre Sipsip kewep tɨrhin hak (namba 3) kau
tɨwei ik. Hɨrak kewep tɨrhin hak kau tɨwei
ik, hi hemtau menmen ham me menmen

* **5:6** Jo 1:36; Rev 1:4, 5:12, 13:8; Sek 4:10 * **5:7** Rev 4:2, 10 * **5:8** Rev 8:3-4, 14:2, 15:2; Sam 141:2 * **5:9** Sam 33:3, 40:3, 96:1, 98:1, 144:9; Rev 14:3 * **5:10** Eks 19:6; Ais 61:6; Rev 1:6, 20:6, 22:5 * **5:11-12** Dan 7:10; Hi 12:22 * **5:11-12** Rev 5:6; 1Kro 29:11 * **5:13** Rev 4:2, 10 * **6:1** Rev 5:1, 4:6 * **6:2** Sek 1:8, 6:1-6

kerek mepu hɨrak katɨp kar ik: “Ti enen!”
Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr hos kɨre nɨpɨak
kan. Mɨtɨk hak keit wit kerek God kewik,
hɨrak ketenen skel mekre his mɨrak.
6 Hɨrak ketenen skel mekre his mɨrak,
hi hemtau hɨm nɨmɨn ke menmen tekyaait
(4) kerek mepu, hɨrak katɨp kar ik: “Mɨt
nansiuwe rais mɨre hike mekre wa hesnu
kiutɨp kerekek nanɨt pewek me wok me
wɨ miutɨp mererim. Mɨt nansiuwe rais
mɨre braunpela mekre wa hesnu wikak
keremem, te hɨr nanɨt pewek me wok wɨ
miutɨp mererim. Te ti ap ehɨwaank wel
mekite tɨpar wain.” Hɨrak ketpɨwekem
epei au, hɨrak mɨtɨk kau hos hɨrak kɨnatɨn
ken tɨ kakrɨakem kakisesim.
7 Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr Mɨtɨk
keweikɨn kɨre Sipsip kewep tɨrhin hak
(namba 4) kau tɨwei ik. Hɨrak kewep tɨrhin
(namba 4) kau tɨwei ik, hi hemtau menmen
ham me menmen tekyaait (4) kerek hɨram
mepu, hɨrak kiutɨp katɨp: “Ti enen!”
8 *Hɨrak katɨp epei au, te hi hɨr hos hak
kɨre kono kan. Mɨtɨk hak keit wit ke God
kau sip kɨrak niuk mɨrak “Mɨt nani.” Mɨtɨk
hak niuk mɨrak “Si enum tatɨn mɨt” hɨrak
kau hos kisesik. Hɨr netpor hɨram yaaim
te hɨrakɨt tatno tatnep mɨt miyapɨr niutɨp
niutɨp nerer wit wit. Hɨrakɨt tatɨnkeri nar
ke weiwɨk tekyaait nerer wit wit te hɨrakɨt
tatnep mɨt miyapɨr ne weiwɨk miutɨp nerer
wit wit, hɨr nani. Hɨrakɨt tatnɨp tatɨr
ik: Han nanɨnepan nani, han nanɨnap
nani, han nɨnpɨ mamɨn nani, han miyak
enum me yaank mamnɨp hɨr nani. Hɨr
netpɨwekɨt nepei au, hɨrakɨt ten tɨntatɨn
ten tɨ tɨrɨakem tisesim.
9 Hɨrakɨt epei ten, mɨtɨk keweikɨn kɨre
sipsip kewep tɨrhin hak (namba 5) kau
tɨwei. Hɨrak kewep tɨrhin epei au, hi
hɨr hɨmɨn ke mɨt mɨnɨk kɨnaan kerek mɨt
newepwar menmen newet God em. Nɨpaa
mɨt in hɨr natɨp mɨt miyapɨr hɨm me God,
te hɨr mɨt enun nanɨp naa. Hɨr naa nɨre
sipsip mɨt nanɨp, te hɨr nan nau nɨnɨk
kɨnaan im e.
10 *Hɨr nɨnɨk neit kɨnaan, hɨr nɨnap
natɨp, “Mɨtɨk Iuwe God, ti yaaik, ti Haai ke
hɨm yaaim. Ewaai meruri te ti skelim mɨt
nau tɨ anɨp nanɨntar hɨr nɨpaa newep haiu
maa?”
11 *Hɨr natɨp epei au, God katɨp hɨr nanɨt
laplap mɨre hike nentar han kɨr hɨrak prar
prar. Hɨr nepei netɨwem, hɨrak ketpor kar
ik: “Yi wen eimerɨr wɨ meiyam ere maain
mɨt enun nanɨnep ni yinan nantike mɨt
han nisɨsa nar ke nɨpaa yi hɨras yisɨsa hɨr
niwep. Maain hɨr nanɨnep mɨt kerek hi
hehimɨteni te hi skelim mɨt enum in anɨp.”
12 *Hɨrak katɨp epei au, Mɨtɨk keweikɨn
kɨre Sipsip kewep tɨrhin hak (namba 6)
kau tɨwei ik. Hɨrak kewepim epei au, hi
hɨr tɨ kɨtanɨk wɨsenum. Hi hɨr wepni (o
yanm) keweikɨn kɨre nɨpɨak kar ke wa
yirak meket mesine mɨwaai tɨ. Wenke
kewis pakɨn te hɨrak kɨre hemkre.
13 *Hɨr yapɨrwe mau nepni menke men
tɨ mɨre hɨnaan herpek menepep mɨwaai tɨ
wɨ kerek yuwerep mɨniu man menepepim.
14 *Hɨr yapɨrwe mau nepni menke men tɨ
epei au, hi hɨr nepni hɨremes mewen men
mɨsawɨn mɨre miyapɨr hɨr newen hause
nesenkekim men niutɨp. Mɨniu (o neiyɨp)
yapɨrwe kiutɨp kiutɨp kenke kɨwaai tɨ mɨre
meri mewen. Wit wan kimaam keketim
hɨram yapɨrwe mewenɨn mekre tɨpar.
15 *Menmen im epei man, te hi hɨr
mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt nau tɨ,
hɨr netike mɨt iuwe gavman, mɨt iuwe
ne ami, mɨt iuwe netenen pewek iuwe,
mɨt han niuk mɨr iuwe, hɨr mɨt yapɨrwe
nɨrɨak menmen ap neit pewek mererim,
hɨr mɨt han au nau werek werek. Hɨr
yapɨrwe nɨrɨr nen nɨsawɨn. Han nɨsawɨn
nekre mɨniu (o neiyɨp) o han iuwe me tɨ,
han nɨsawɨn nɨnɨk nan iuwe me mɨniu (o
neiyɨp).
16 *Hɨr nɨsawɨn neit ein hɨr hanhan
nitehi nan metike mɨniu hɨr natɨp nar ik:
“Haiu hanhan yi yayɨnke eiwep haiu mami
te yi eisonai te haiu ap mamɨr ninaan me
God kerek kau yeno mɨrak iuwe, hɨrak
ketike Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kerek
han enuk keriuwai kakwep.
17 *Wi enum epei man te God skelim
haiu mɨt kakɨntar menmen enum haiu mɨt
mɨrɨakem. Neimɨn hɨr nepu hɨr naanmam-
pre hɨras ne mɨtɨkɨt wiketeret kerek hɨrakɨt
han enuk tatnɨp? Taau!”

7

Mɨt ne Isrel nar 144,000 hɨr ensel ne God newis mak mau maat kɨr

1 *Maain hi hɨr mɨtɨkɨt ensel tekyaait (4)
terp teweikɨn tɨ mɨt newim. Hɨrakɨt terp
tewen nɨme te hɨram ap mɨniu meit wit
o wan au. Hɨram ap mɨniu menep nu
memenpep tɨwei au.
2 Hi hɨret epei au, hi hɨr ensel hak ke God
kerek kepu, hɨrak keke wit wepni kokai
kan, hɨrak ketenen mak ke God kekre his
mɨrak. Hɨrak kɨnap kenɨne hɨm iuwe katɨp

* **6:8** Jer 15:1-3; Esi 5:12, 17, 14:21, 33:27 * **6:10** Rev 16:7; Diu 32:43; Sam 79:10 * **6:11** Rev 3:4-5, 7:9, 13, 19:14 * **6:12** Mt 24:29; Ap 2:20; Rev 8:12 * **6:13** Ais 34:4 * **6:14** Rev 16:20 * **6:15** Ais 2:10, 19, 21 * **6:16** Lu 23:30; Rev 4:2, 10 * **6:17** Joe 2:11; Nea 1:6; Mal 3:2 * **7:1** Jer 49:36; Dan 7:2 * **7:3** Esi 9:4, 6; Rev 9:4

ensel tekyaait (4) kerek God ketpɨwekɨt
hɨrakɨt tatɨwaank tɨ mɨt newik kekite wan.
3 *Hɨrak ketpɨwekɨt kar ik: “Yi ap
yayɨwaank tɨ o wan o nu mau tɨ ere
haiu ensel in haiu mamwis mak me God
mamu maat ke mɨt miyapɨr kerek nises
hɨm me God meteikɨn hɨr nɨrak te menmen
mamɨwaanki au. Maain yi yayɨwaank
menmen.”
4 *Hɨrak katɨp epei au, hi hemtau hɨr
newis mak me God mau maat ke mɨt
miyapɨr. Hɨr netpo hɨr newis mak me God
mau maat ke mɨt miyapɨr ne Isrel nar ke
144,000 mɨt.
5 Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Juda 12,000
neit mak. Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Ruben
12,000 neit mak. Hɨr ne weiwɨk miutɨp me
Gat 12,000 neit mak.
6 Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Asa 12,000
mɨt neit mak. Hɨr ne weiwɨk miutɨp me
Naptalai 12,000 mɨt neit mak. Hɨr ne
weiwɨk miutɨp me Manasa 12,000 mɨt neit
mak.
7 Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Simion 12,000
mɨt neit mak. Hɨr ne weiwɨk miutɨp me
Livai 12,000 mɨt neit mak. Hɨr ne weiwɨk
miutɨp me Isaka 12,000 mɨt neit mak.
8 Hɨr ne weiwɨk miutɨp me Sebyulan
12,000 mɨt neit mak. Hɨr ne weiwɨk me
Josep 12,000 mɨt neit mak. Hɨr ne weiwɨk
miutɨp me Bensamin 12,000 mɨt neit mak.
Hɨr mɨt yapɨrwe in e hɨr neit mak me God
mewi.

Mɨt miyapɨr yapɨrwe newenɨpi niuk me God

9 *Maain, hi hɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe te
hi ap hewenhisi au. Hɨr nerer wit wit,
yɨnk mɨr ham ham, hɨr ne weiwɨk ham
ham yapɨrwe, hɨr natɨp hɨm ham hɨm ham
yapɨrwe. Hɨr nerp ninaan me Mɨtɨk Iuwe
kau yeno mɨrak ketike Mɨtɨk keweikɨn kɨre
Sipsip. Mɨt miyapɨr in hɨr namɨr laplap
nokim mɨre hike, hɨr netenen wapnake
mekre his mɨr meteikɨn hɨr ninɨn menmen
enum.
10 *Hɨr netenen wapnake mekre his mɨr,
hɨr nɨnap natɨp hɨm iuwe, “God kaiu kerek
kau yeno mɨrak, hɨrak ketike Mɨtɨk kerek
keweikɨn kɨre Sipsip hɨrakɨt epei tekepai
pɨke tetaihis haiu mepu werek werek.”
11 Mɨt yapɨrwe ensel nerp neweikɨn yeno
me Mɨtɨk Iuwe ketike menmen tekyaait
kerek hɨram mepu, metike mɨt iuwe nar
24. Ensel hɨr newen ninɨp nɨwaai tɨ menep
yeno im newenɨpi niuk me God.
12 *Hɨr natɨp nar ik: “Haiu matɨp
werek. Haiu han yaaik iuwe mamri-
uwe God kaiu. Haiu matɨp me men-
men yaaim mɨrak. Hɨrak kerekek kertei
menmen werek werek, haiu matɨp hɨrak
yaaik. Hɨrak niuk mɨrak iuwe, hɨrak
mɨtɨk enuk manp enuk kinɨn menmen
yapɨrwe. Haiu hanhan menmen yapɨrwe
hɨram mamwenɨpi niuk mɨrak tipmain tip-
main enum eik.”

Mɨt nɨnaaiwɨr menmen enum nɨpaa manɨp neit tɨ te hɨr nepu werek

13 *Mɨtɨk iuwe kiutɨp nɨmɨn ke mɨt iuwe
nar ke 24 hɨrak kan kitauhi kar ik: “Ti
hertei mɨt ein kerek namɨr laplap mɨre
hike? Hɨr nei ne nein? Hɨr neke nein nan?”
14 *Hi hewenhi hetpɨwek har ik: “Ti
kerekek ti herteiri. Hi au.” Hɨrak katɨp,
“Mɨt miyapɨr in hɨr mɨt enun nepan hɨr
nerekyor enum nanɨp naa. Hɨr nises hɨm
me God werek werek, te menmen im hɨram
mar ke hɨr nekemyet laplap mɨr meriuwe
hemkre me Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip te
laplap mɨr hɨram mɨre hike enum meit
meteikɨn han kɨr hɨrak yaaik prar prar.
15 *Hɨr wen nises hɨm me God mɨt nanɨp
naa, te hɨr in ek hɨr nerp ninaan me God
kau yeno mɨrak, hɨr wɨtaan wanewik hɨr
nɨrɨak menmen mɨrak neit wɨnak kɨrak
yaaik neit nɨmɨn en. Hɨrak God kerek kau
yeno mɨrak hɨrak naanmampror.
16 *Maain hɨr ap nɨnpɨ mamɨn meiyam o
hanhan nanɨm tɨpar meiyam nanu enum
nanɨr ik ek au. Wepni (o yanm) ap kaknɨp
o sɨwaan ap mamnɨp au.
17 *Hɨr nanu werek nanɨntar Mɨtɨk
keweikɨn kɨre Sipsip kerek kerp nɨmɨn
me yeno me God, hɨrak naanmamror kɨre
mɨtɨk naanempre sipsip. Hɨrak keriyei
keri kakno wit kerek hɨtɨk tɨpar mɨwaai
mekrerem. Mar im hɨrak naanmamre mɨt
miyapɨr hɨr hekrit hekrit hɨr han yaaik
nanu nanɨt menmen yaaim. God kaksi-
unen wan tɨpar mau nanamɨr kɨr te maain
hɨr ap pɨke nankɨt meiyam au.”

8

Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kewep tɨrhin hispɨnak wik (7) mau tɨwei

1 *Hi hɨr menmen im epei au, hi hɨr Mɨtɨk
keweikɨn kɨre Sipsip pɨke kewep tɨrhin
namba 7. Hɨrak kewep tɨrhin ik kau tɨwei,
maain kike, menmen yapɨrwe meit wit ke
God kekintɨp wɨre wɨre meit.
2 Menmen mekintɨp wɨre wɨre meit ere
werek, hi hɨr ensel hispɨnak wik (7) kerek

* **7:4** Rev 14:1, 3 * **7:9** Rev 5:9, 6:11 * **7:10** Rev 12:10 * **7:12** Rev 5:12, 11:17 * **7:13** Rev 7:9 * **7:14** Mt 24:21 * **7:15** Rev 3:12 * **7:16** Ais 49:10 * **7:17** Rev 5:6, 21:4; Jo 10:11; Sam 23:2; Ais 25:8 * **8:1** Hab 2:20 * **8:3** Rev 5:8, 9:13; Eks 30:1-3

nerp ninaan me God. Hɨr nari taur hispɨnak wik (7) netenenim, maain hɨr netenwim nɨram.
3 *Hɨr neit taur hispɨnak wik (7) nepei au, hi hɨr ensel hak kan kerp menep kɨnaan alta ketenen menmen mɨre mɨn hɨram me gol. Mɨn im hɨram menmen me metenen waniu (o win) maain hɨr si tatɨm, si tɨwekre mɨram hɨram mɨnɨn yaaim. Hɨrak keit waniu (o win) yapɨrwe, te hɨrak kakɨsiyem mamriuwe hɨm kerek nɨpaa mɨt nises God hɨr nitɨwekhi menmen meriuwerem. Hɨrak kakɨsiyem kakɨntar kɨnaan merp menep yeno God kewim te hɨrak han yaaik keriuwerem.
4 *Hɨrak kesiyem, si tɨwekre mɨram, metike hɨm nɨpaa mɨt nises God hɨr nitɨwekhi menmen meriuwerem, hɨram mɨniu menep ninaan me God me his me ensel keit ninaan mɨrak.
5 *Si tɨwekre mɨniu men, ensel keit si mau kɨnaan kewisɨm mekre mɨn me gol, keteikɨn in ek God kemtau menmen mɨt nɨnɨk kɨnaan nitɨwekhiyem hɨrak kaknep mɨt kakriuwerem, hɨrak keiyɨm kewɨrem men tɨ. Hɨrak kewɨrem men tɨ mɨt newik, hɨram nepni mewenɨn mɨr mɨre si, si men in men ein, menmen iuwe mepupu mekre nepni, tɨ kɨtanɨk enuk.

Ensel tekyaait (4) te ensel hispɨnak wik (7) tetenwo taur mɨrakɨt.

6 Hɨrak ensel kewɨr mɨn mɨre gol men tɨ, ensel nar hispɨnak wik (7) kerek netenen taur, hɨr newis taur mau hɨm kɨr nantenwewim.
7 *Hɨrak ensel kiutɨp ketenwo taur kɨrak te hawɨ kɨre ais ketike si hemkre mekrerem hɨram men tɨ. Ham miutɨp merer wit wit me ham wikak merer wit wit me tɨ, hɨram si taam te nu pɨnam metike yenkis mewim hɨram si taam ere mesi.
8 *Menmen im man nepei au, hɨrak ensel hak (namba 2) hɨrak ketenwo taur kɨrak te mɨtɨk ensel hak kewɨr menmen mɨre mɨniu (o neiyɨp) hɨram metnen mɨre si men mɨripe wan. Ham miutɨp me ham wikak me wan hɨram meweikɨn mɨre hemkre.
9 Menmen yapɨrwe mepu mekre wan kerek si mɨripe wan im meweikɨn mɨre hemkre, hɨram yapɨrwe maa. Sip yapɨrwe menterer wan kerek si mɨripe wan hɨram mewaank meit.
10 Nepei au, hɨrak ensel hak (namba 3) ketenwo taur kɨrak, te hi hɨr menmen mɨre hɨr mau nepni hɨram metnen mɨre wapnake hɨram mɨnatɨn meke nepni mɨripe mani metike hɨtɨk.
11 *Ham miutɨp me wikak me mani yapɨrwe merer wit wit hɨram meweikɨn mɨre tɨpar enum menip mɨt miyapɨr nani merekir nin mɨre tiuwe hɨrɨp. Mɨt miyapɨr yapɨrwe naa nentar hɨr naam tɨpar enum im.
12 *Hɨr naam tɨpar enum epei au, hi hɨr ensel hak (namba) ketenwo taur kɨrak. Hɨrak ketenwewik te ham miutɨp me wikak me wepni, wenke, hɨr, hɨram ap mɨr au. Wepni (o yanm) ap kɨr mei miutɨp me wɨ kerek hɨrak kɨr kau tɨ ik au. Wenke ke wɨtaan ketike hɨr hɨram mises menmen me wepni kɨrɨakem ap mɨr mei miutɨp me wɨtaan.
13 *Hi hɨr menmen im epei au, hi hɨr hore hɨm keniuwe kau niu te hi han kitet har ik: “Menmen enum mamnen.” Hɨrak keniuwe kau niu hi hemtewek katɨp hɨm iuwe kar ik: “Menmen enum menmen enum menmen enum mamnen mɨt miyapɨr ne tɨ mamɨwaanki me wɨ mɨtɨkɨt ensel hɨrakɨt wikak tatenwo taur mɨrakɨt mɨkaru.”

9

Ensel hak (namba 5) ketenwo taur kɨrak

1 *Hore hɨm keniuwe ken epei au, hi hemtau ensel hak (namba 5) ketenwo taur kɨrak. Hɨrak ketenwewik, hi hɨr saur hak kɨnatɨn keke nepni kan tɨ. Hɨrak kehimɨtan mɨtɨk ensel hak. God kewetɨwek ki me weipɨr hɨram mɨwapɨn hei enuk kesikekre te hɨr mɨt ap te nanmunaan nanɨr tɨ nɨmɨn ein au.
2 *Hɨrak kɨkaisiu weipɨr ke hei enuk ik, si tɨwekre iuwe mɨre mɨt nesi ni hɨram mɨniu mekre hei man ere mɨwapɨn wepni ketike nepni hɨram toto.
3 *Nepni hɨram toto, hi hɨr weise meke si tɨwekre menetnen mɨram tɨ. God keweikɨnhis em hɨram menep mɨt mar ke mispenepnam (o nɨkɨnpɨnepnam).
4 *God epei ketpor kar ik: “Yi ap yaiyɨm yenkis o nu tɨwei menmen yapɨrwe mewo mau tɨ te yi yayɨwaankem au emɨt! Yi einep mɨt kerek mak me God ap mau maat kɨr, yi einɨp keriyen.
5 Yi einep mɨt in eiyɨwaanki me wenke hispɨnak (5) keremem te yi ap einɨp nani au emɨt!” Weise im menep mɨt te yɨnk kɨr kenen (o meiyewor) mar ke henik manɨp mɨnwo.
6 *Me wɨ weise mau tɨ, mɨt miyapɨr yapɨrwe hanhan iuwe te nani, te God kaknipi ap nani taau.

* **8:4** Rev 5:8 * **8:5** Lev 16:12; Eks 19:16-19; Rev 4:5, 11:19, 16:18 * **8:7** Eks 9:23-26; Esi 38:22; Joe 2:30 * **8:8** Eks 7:20-21 * **8:11** Jer 9:15 * **8:12** Rev 6:12-13 * **8:13** Rev 9:12, 11:14 * **9:1** Rev 20:1 * **9:2** Jen 19:28; Joe 2:2, 10; Eks 19:18 * **9:3** Eks 10:12, 15 * **9:4** Rev 7:3 * **9:6** Jop 3:21; Jer 8:3; Rev 6:16 * **9:7-8** Joe 2:4 * **9:7-8** Joe 1:6

7-8 **Hi hɨr weise im hɨram menmen
mau yɨnk mɨr mɨre hos mɨt hɨr newɨr
menmen nɨwapɨnem nanɨno nantike mɨt
han nanɨnepan. Hi hɨr menmen mɨre hat
me gol mau paan kɨr. Ninaan mɨr mɨre
ninaan me mɨt, paan mɨr nokim mɨre paan
ke miyapɨr. Mekre hɨm mɨr hi hɨr yehes
mɨr hɨram iuwe mar ke sak nɨkɨn.
9 *Hi hɨr menmen mɨre nopen kike
mɨwapɨn han pank mɨram. Yapɨr mɨram
matɨp meniuwe mar ke hore haam
yapɨrwe meniuwe mariyaam yapɨr matɨp.
10 Hi hɨr ponik kɨr kɨre ponik ke
mispenepnam (o nɨkɨnpenepnam) nɨkɨn
kewik hɨr nenep mɨt neriuwerem. Hɨram
menep mɨt ere wenke hispɨnak (5)
meriuwe ponik kɨr meriuwet nap mɨnwi.
11 Mɨtɨk iuwe kinɨn naanmamre
weise enum im hɨrak mɨtɨk iuwe kerek
naanmɨpre hei enuk kerek kesikekre te hɨr
mɨt ap nanɨr tɨ nɨmɨn ein au. Niuk mɨrak
me hɨm me Isrel "Abadon." Niuk mɨrak me
hɨm Grik, hɨram "Apolyon" o "Mɨtɨk enuk
kewaank menmen."
12 *Menmen enum im miutɨp mewaank
mɨt hɨram nepei au. Yi eiyɨrek! Hi hɨr men-
men enum wik mɨkaru epei mamnen kerek
hore hɨm nɨpaa ketpim hɨram mamnen.

Ensel hak (namba 6) ketenwo taur kɨrak

13 *Hi hɨr menmen im epei au, hi hemtau
ensel (namba 6) ketenwo taur kɨrak. Epei
au, hi hemtau hɨm me mɨtɨk katɨp nɨmɨn
ke kom tekyaait (4) kau kentar kɨnaan me
gol kerek ensel nɨman si menmen mɨnɨn
yaaim newet God em.
14 *Hɨrak katɨp ensel hak (namba 6)
kerek ketenwo taur, hɨrak ketpɨwek kar ik:
"Ti esiupan ensel tekyaait (4) enukɨt kerek
God nɨpaa kesenkikɨt hɨrakɨt tau teit mani
iuwe Yufretis. Ti esiupanet hɨrakɨt tato."
15 *Hɨrak ken kesiupanet hɨrakɨt ten
tehimɨtan hɨr mɨt miyapɨr yapɨrwe nau tɨ
nar weiwɨk wikak nerer wit wit, maain
hɨrakɨt tatnep mɨt miyapɨr ne weiwɨk
miutɨp nerer wit wit. Nɨpaa God ke-
himɨtenikɨt hɨrakɨt tau teit temerɨr wenke
ik, wɨ im me tito im te hɨrakɨt tatrɨak
menmen im.
16 Hɨr ensel hɨr ninɨn, mɨt nɨrɨak men-
men mɨr hɨr nau hos nisesi. Hi hemtau
mɨtɨk hak katɨp hɨr yapɨrwe nɨre 200 mil-
ion mɨt.
17 Hi wen hɨtyak hɨr mɨt netike hos mɨr.
Hɨram marim: Mɨt han in netike hos hɨr
neriuwet ain mɨre ninɨm mau han pank,
han neriuwet ain mɨre yinamɨn, han mɨre
kono. Hos paan kɨr hɨrak kɨre pusi ke
yaank laion hɨrak wɨsenuk kinɨn sak niuk
mɨrak laion.
18 Si tɨwekre metike si, si me nan sulfa
meke hɨm mɨr man. Marim hɨr nenep mɨt
miyapɨr yapɨrwe ne weiwɨk miutɨp nerer
wit wit nɨpaa hɨr nehimɨtenor.
19 Hɨram menep mɨt meriuwe hɨm kɨram
keremem au. Hɨram menep mɨt meriuwe
hɨm ketike ponik kɨram. Ponik hɨram mɨre
manpen (o yenmik) paan kewim te hɨr
nenep mɨt neriuwe menmen im hɨr naa
neit.
20 *Hɨr nenep mɨt miyapɨr yapɨrwe meri-
uwe menmen mɨr enum te mɨt miyapɨr
wen nau tɨ ap neweikɨn sip newet men-
men enum, nises hɨm me God au. Hɨr
ap neweikɨn sip newet tɨpir, teinɨk ninaan
me nu hɨr nimaam me gol o silva o nan
au. Menmen im hɨr newenɨpi niuk mɨr
hɨram ap mɨrɨak menmen kike au. Hɨram
ap mamɨr menmen o memtau menmen o
mekrit men in men ein taau.
21 Hɨr ap neweikɨn sip newet menmen
enum me tɨpir au, hɨr ap neweikɨn sip
newet menmen enum me hɨr nenep mɨt
naa, menmen me nasi o nari miyapɨr his
newenem nɨrɨran, o nekintɨp menmen. Au,
hɨr wen nisesim nau neit.

10

Ensel kewet Jon tɨwei hɨrak ketɨwek kaak

1 Menmen im epei man, hi hɨr ensel
hak wɨsenuk keke wit ke God kan. Napɨ
mɨwapɨnek mar ke klos mɨt neriuwetem
mɨwapɨn yɨnk kɨr, manpen (o yenmik)
kewep hɨm kau paan kɨrak kau niu, nɨnaan
mɨrak mɨr mɨre wepni, hɨt mɨrak merhɨhe
mar ke si.
2 Hɨrak ketenen buk hak kike kekre his
mɨrak hɨrak kewep (o keyi) kɨwaai. Hɨrak
kewis hɨt yaaim mentar wan, hɨt henkik
merp tɨ,
3 hɨrak in ek kɨnap kenɨne hɨm iuwe, hɨm
kewen ken yanɨmɨn. Hɨrak kenɨne hɨm
iuwe te nepni mewenɨn mar ke hispɨnak
wik (7) matɨp hɨm.
4 *Hɨram matɨp epei au, hi hare ewis
menmen im mamu tɨwei, te hi hemtau hɨm
me mitɨk hak meke wit ke God man hɨrak
ketpo kar ik: "Hɨm me nepni mewenɨn
hɨram metpim ti ap ewisɨm mau tɨwei
kit emɨt! Ti hɨsawɨnem ap ewepyapɨrem
emɨt!"
5 *Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr ensel kerek
nɨpaa kerp kentar wan metike tɨ, hɨrak
kɨkɨam his yaaim mɨrak men niu.

* **9:9** Joe 2:5 * **9:12** Rev 8:13 * **9:13** Rev 8:3 * **9:14** Rev 16:12 * **9:15** Rev 8:7-12 * **9:20** Rev 16:9, 11; Ais 2:8, 20; 1Ko 10:19-20; Sam 115:4-7, 135:15-17; Dan 5:23 * **10:4** Dan 8:26, 12:4, 9 * **10:5** Diu 32:40; Dan 12:7 * **10:6** Nia 9:6; Sam 146:6

6 *Hɨrak kɨkɨam his yaaim mɨrak men
niu, hɨrak katɨp kar ik: “Hi hatɨp werek
hekrehɨr ke God kerek nɨpaa kɨrɨak nepni,
tɨ ketike wan, menmen yapɨrwe mewim,
hɨrak kerek kaku tipmain tipmain enum
eik. Hi hatɨp haiu ap mamerɨr wɨ meiyam
mamnen au.
7 *Maain yi yayɨmtau ensel hak kar
ke hispɨnak wik (7) hɨrak kaktenwo taur
kɨrak, menmen God kɨrɨakem kɨsawɨnem
hɨram epei au mesi. Nɨpaa God katɨp mɨt
nɨrak profet menmen im hɨr newisɨm mau
tɨwei. Te hɨram mamnen mar ke nɨpaa
hɨrak ketpor.”
8 Mɨtɨk ensel ik katɨp epei au, mɨtɨk keit
wit ke God nɨpaa ketpo menmen, hɨrak
pɨke ketpo hɨm ketpo kar ik: “Ti eno ehɨt
buk kewep (o keyi) kɨwaai his yaaim me
mɨtɨk ensel kerek kerp wan metike tɨ.”
9 *Hɨrak katɨp epei au, hi hen hɨr mɨtɨk
ensel hi hetpɨwek har ik: “Ti eweto buk
kewep (o keyi) kɨwaai his mit.” Hɨrak
kewenhi ketpo kar ik: “Ti etɨwek ehɨk.
Ti ehɨk hɨrak yaaik katɨn hɨm, te maain
mekre tu kit hɨrak enuk hɨm sisi.”
10 Hɨrak ketpo epei au, hi heit buk ik ke
his me mɨtɨk ensel hi haak. Hi haak hɨrak
yaaik katɨn hɨm kɨre hɨnaan, te maain hi
haak henektɨn, hɨrak kekre tu kai enuk
hɨm sisi kentar hɨm enum mekrerek maain
mamnen mamnep mɨt.
11 Hi haak henektɨn, mɨtɨk ketpo kar ik:
“Buk ik ti nepei haak hɨrak kakɨkepit te
ti pɨke atɨp awepyapɨr hɨm me God me
menmen yapɨrwe mamnen mɨt miyapɨr
kerek natɨp hɨm ham hɨm ham nerer wit
wit, yɨnk kɨr hak hak, hɨr netike mɨt iuwe
nɨr naanmɨpror.”

11

Hɨm me mɨtɨkɨt wiketeret ten tɨ tewepyapɨr hɨm me God

1 *Hɨrak ketpo epei au, hɨr neweto hen-
mik netpo nar ik: “Ti eno enɨn mak ke
wɨnak iuwe ke God keit tɨ ketike kɨnaan mɨt
newepwar menmen newet God menmen
menterim. Epei au, ti ewenhis mɨt miyapɨr
kerek newenɨpi niuk me God neitai.
2 *Te ti ap enɨn mak ke nɨwa hɨram meit
witeik meweikɨn wɨnak iuwe ke God au
ekɨt! Ti ap enɨn mak ke nɨwa im mentar
God kakwis mɨt ap ne weiwɨk me Isrel hɨr
nanɨnen wit Jerusalem me 42 wenke hɨr
naanmamre mɨt nanu en, hɨr nanɨwaank
menmen meitai.
3 Hi God awet mɨtɨkɨt wik tai menmen
mai iuwe te hɨrakɨt tatno tatwepyapɨr
hɨm mai. Hɨrakɨt tatmɨr laplap mɨre bek
rais tatɨteikɨn mɨt hɨrakɨt yɨnk enuk teri-
uwe menmen enum mɨr te hɨrakɨt tatu
tatwepyapɨr hɨm mai me tito wikak wenke
hispɨnak kiutɨp (o 42 wenke).
4 *Mɨtɨkɨt wik it hɨrakɨt tɨre nu Oliv wik
tetike lam wik kerek nɨpaa mɨtɨk profet
Sekaraia ketpim, terp tɨ tɨrɨak menmen te
Mɨtɨk Iuwe God kerek kinɨn naanmɨpre
mɨt nau tɨ hɨrak kɨret.
5 *Mɨt han hɨr hanhan nanɨksɨp, si
mamɨke hɨm kɨrakɨt si tatɨn mɨt enun in.
Neimɨn hɨr nanɨksɨp hɨr nani nanriuwe si
enum im.
6 *Hi awisɨkɨt hɨram yaaim me hɨrakɨt
tatnip nepni te hawɨ ap kaknen me wɨ
hɨrakɨt terp tɨ tewepyapɨr hɨm mɨrakɨt.
Hɨrakɨt iuwe te hɨrakɨt tertei teweikɨnhis
tɨpar hɨram mɨre hemkre, o tatɨwaank mɨt
miyapɨr ne tɨ hɨr nanɨnap nanriuwe men-
men enum. Wɨ hɨrakɨt hanhan tatrɨakem,
hɨrakɨt tatrɨakem.
7 *Maain mɨtɨkɨt wiketeret hɨrakɨt tatɨtɨp
hɨm mɨrakɨt tatwepyapɨrem epei au, tɨpir
enuk keweikɨn kɨre miyak hɨrak kakniu
kakoke hei enuk kesikekre, hɨrak kakniu
kaknen kaktikeret tatnepakɨt kakinɨnet
kakɨksɨp tati.
8 *Hɨrak kakinɨnet kakɨksɨp tati, herwe
yɨnk mɨrakɨt mamwaai yayiwe ke wit
Jerusalem. Haiu matɨp tok piksa haiu me-
newem wit Sodom o Isip mentar wit im mɨt
newi hɨr mɨt enun nepan ne God. Hɨrak wit
kerek Mɨtɨk Iuwe kɨr mɨt newenkekik kau
nu tentarakɨt.
9 Mɨt miyapɨr han natɨp hɨm ham hɨm
ham nerer wit wit kerek mɨt nau tɨ, hɨr
nanɨr herwe yɨnk mɨrakɨt me wɨ wikak
metike wɨ ham pɨnam kike. Hɨr ap nan-
wis mɨt nanwisɨkɨt tatɨkre hei au nentar
hɨr han enuk neriuweret hɨr hanhan nan-
rekyɨwekɨt enum.
10 Mɨt miyapɨr yapɨrwe nau tɨ hɨr han
yaaik nanɨntar hɨrakɨt tati. Hɨr han yaaik
te hɨr nanrɨre nanwetan menmen nanɨntar
mɨtɨkɨt profet wiketeret hɨrakɨt tewaank
mɨt miyapɨr nau tɨ terekyor enum hɨrakɨt
taa.
11 *Hɨrakɨt tatwaai me wɨ wikak metike
wɨ ham pɨnam kike, God kaksiuwe nap
mamnen mamu mamɨkreret te hɨrakɨt
pɨke tatɨkrit tatɨrp. Hɨrakɨt pɨke tatɨkrit
tatɨrp, mɨt miyapɨr kerek nanɨret hɨr
nanɨpɨrpɨr wɨsenum.

* **10:7** Dan 9:6, 10; Emo 3:7 * **10:9** Esi 2:8, 3:1-3 * **11:1** Esi 40:3; Sek 2:1-2 * **11:2** Lu 21:24; Rev 12:6, 13:5
* **11:4** Sek 4:3, 11-14 * **11:5** 2Sml 22:9; 2Kin 1:10; Sam 97:3; Jer 5:14 * **11:6** 1Kin 17:1; Eks 7:17-20; 1Sml 4:8
* **11:7** Dan 7:21; Rev 12:17, 13:1, 7, 17:8 * **11:8** Lu 13:34 * **11:11** Esi 37:5, 10 * **11:12** 2Kin 2:11

12 *Hɨr nanɨpɨrpɨr wɨsenum hɨr
nanɨmtau hɨm me mɨtɨk keit wit ke God
hɨrak kaktɨp kakɨr ik: “Yi wiketeret yi einiu
einen in.” Hɨrak kakɨtpɨwekɨt mɨt enun
nepan nɨrakɨt nanɨret tatniu tatɨkre napɨ
tatno wit ke God.
13 *Hɨrakɨt tatno wit ke God, waswas
tɨ kaktanɨk wɨsenuk, pɨnak kiutɨp ke wit
kiutɨp hɨr nenke pɨnam mar hiswiyen (10),
hɨrak kakwep te mɨt miyapɨr nanɨr ke
7,000 nani nanɨt ein. Mɨt han wen nanu wit
Jerusalem hɨr nanɨpɨrpɨr wɨsenum nan-
wenɨpi niuk me God kerek kau wit kɨrak
iuwe.
14 *Menmen im mamnen te menmen
enum namba 2 hɨram mamɨsi. Yi eiyɨmtau.
Maain kike menmen enum namba 3 mam-
nen.”

Ensel hak (namba 7) hɨrak ketenwo taur kɨrak

15 *Hɨrak ketpo menmen im epei au,
hi hemtau ensel hak (namba 7) ketenwo
taur kɨrak. Hɨrak ketenwo taur kɨrak, hi
hemtau hɨm me ensel neit wit ke God hɨr
nɨnap natɨp: “Mɨt miyapɨr nerer wit wit
nau tɨ, in ek Mɨtɨk Iuwe kaiu ketike Mɨtɨk
Krais kerek hɨrak kehimɨtanek ken kɨkaap
mɨt ne tɨ hɨrakɨt tatinɨn naanmamre mɨt
miyapɨr yapɨrwe. Hɨrak kaku kakɨt tip-
main tipmain enum eik naanmamri.”
16 *Hɨr natɨp epei au, mɨt iuwe nar 24
kerek nau yeno me mɨt iuwe menep ninaan
me God, hɨr newen ninɨp nɨwaai newis
maat ken tɨ newenɨpiyek.
17 *Hɨr newenɨpiyek natɨp nar ik:
“Haiu matɨp haiu han yaaik merwit. Ti
God kaiu mɨtɨk iuwe. Nɨpaa ti hepu
ere in ti hepu. Haiu han yaaik
mentar ti epei heit menmen mit
iuwe naanmɨpre mɨt miyapɨr heri-
uwerem.
18 *Mɨt nerer wit wit hɨr epei han enuk ner-
wit nentar in ek ti han enuk heriuwi
(o herweri). Wɨ epei man te ti skelim
mɨt miyapɨr kerek nɨpaa naa. Wɨ in
ti ewet mɨt kerek nɨrɨak menmen mit
netike mɨt profet netike mɨt miyapɨr
kerek newenɨpi niuk mit nises hɨm
mit, ti ewetɨr menmen. Hɨr mɨt
niuk iuwe, hɨr au weinɨn, ti ewetɨr
menmen mit yaaim. Wɨ epei man
te ti ehɨwaank mɨt miyapɨr kerek
newaank mɨt miyapɨr nau tɨ.”
19 *Hɨr natɨp epei au, hi hɨr wɨnak iuwe
ke God keit wit kɨrak kewep kɨhi kerp
keit te hi hɨr bokis kontrak kehimɨtan hɨm
God nɨpaa kewet mɨt ne Isrel em, hɨrak
keit nɨmɨn kɨwaai yaain. Hi hɨr bokis
keit nɨmɨn kɨwaai yaain, hi hɨr nepni
mewenɨn hemtewem hɨram mewenɨn, hi
hɨr tɨ kɨtanɨk, hawɨ yuwerep mɨre ais man
tɨ.

12

Hɨm me mɨte wetike kɨrin enuk

1 Menmen im epei man, hi hɨr menmen
wɨsenum meit nepni. Hi hɨr menmen mɨre
mɨte. Hɨre weriuwet klos mɨrius mɨre
wepni mau yɨnk kɨre. Wenke kau kɨnɨk hɨt
mɨre, hɨre wewis hɨr mar hiswiyen wik (12)
mɨre hat kerek mɨt iuwe hɨr nemun, hɨre
wemun mau paan kɨre.
2 *Hɨre wepɨtu tu hɨmɨr ketnɨnɨwe
weteiknen wawine nɨkan te hɨre wenepɨp.
3 *Hi hɨr menmen im epei au, hi hɨr
menmen ham wɨsenum meit nepni mɨre
kɨrin. Hɨrak yɨnk kɨrak kɨre ninɨk, hɨrak
paan kɨrak kar hispɨnak wik (7), kom mar
hiswiyen (10) mewim. Hɨrak kewis hat me
mɨt iuwe mar hispɨnak wik (7) mau paan
mɨrak im.
4 *Hɨrak kɨwaai ponik kɨrak keiyɨk kari
hɨr ham miutɨp me pɨnam wikak mau
nepni. Hɨram lain mɨram mar wik mepu
nepni, miutɨp au hɨrak keriyaam keiyɨm
ken tɨ. Hɨrak kerp menep ninaan me
mɨte wepɨtu kemerɨwe hɨre wawine nɨkan.
Hɨrak kemerɨwe wawine nɨkan te hɨrak
kakɨkɨp kakɨk.
5 *Maain hɨre sip newenep hɨre wine
nɨkan hɨrak kakinɨn naanmamre mɨt
miyapɨr yapɨrwe nerer wit wit naanmam-
ror werek werek wɨsenum. Hɨre wine
nɨkan epei au, kɨrin kakɨkɨp kakɨk au. Hɨr
mɨt ensel ne God netɨwekhis neiyɨk nen
yeno kerek God kewim.
6 *Mɨte ip au wɨrɨr wen yaank weinɨk ap
mɨt newik au, wit kerek God nɨpaa epei
kenipek his yaaim te hɨre wawu werek
wawɨt en. Hɨr mɨt ensel nɨrak naanmam-
rewe me tito wikak metike wenke hispɨnak
kiutɨp (o 42 wenke).
7 *Hi hɨr menmen im epei au, mɨt ensel
neit wit ke God hɨr nenepan. Maikel ketike
mɨt ensel nises hɨm mɨrak hɨr netike kɨrin
ketike mɨt ensel enun nɨrak hɨr yapɨrwe
nenepan.
8 Hɨr yapɨrwe nenepan te kɨrin ketike
ensel enun nɨrak ap ninɨni au. Maikel
ketike ensel nɨrak ninɨni te hɨr ap newisi
nanu nanɨt wit ke God me wɨ meiyam au.

* **11:13** Rev 8:5, 16:18 * **11:14** Rev 9:12 * **11:15** Eks 15:18; Sam 10:16; Dan 2:44; Oba 21 * **11:16** Rev 4:4, 10 * **11:17** Rev 1:4, 8, 15:3 * **11:18** Sam 2:1, 46:6, 115:13; Ro 2:5; Rev 10:7, 19:5, 20:11-13 * **11:19** Rev 8:5, 15:5, 16:21; Hi 9:4 * **12:2** Mai 4:10 * **12:3** Dan 7:7 * **12:4** Dan 8:10 * **12:5** Ais 7:14; 66:7; Sam 2:9; Rev 19:15 * **12:6** Rev 11:2-3 * **12:7** Ju 9 * **12:9** Lu 10:18, 22:31; Jen 3:1, 14; Rev 20:2

9 *Hɨr nepɨr kɨrin ketike ensel nɨrak
nɨnaaiwɨr wit ke God. Kɨrin, hɨrak man-
pen (o yenmik) ke nɨpaa enum eik kepu,
mɨt nenewek Seten, hɨrak kepno menep
ninaan me God kesiuwe hɨm katɨp God
haiu mɨt enun. Hɨrak mɨtɨk enuk kewises
mɨt miyapɨr nerer wit wit nau tɨ. Hɨr
ensel yaain ne God nepɨrek ketike mɨt ensel
nɨrak enun, hɨr newɨrek ketikeri nen tɨ.

10 *Hɨr newɨrek ketikeri nen tɨ, hi hem-
tau hɨm ke mɨtɨk keit wit ke God. Hɨrak
katɨp kar ik: "In ek God kaiu hɨrak ketai-
his hɨrak kinɨn menmen yapɨrwe keriuwe
menmen mɨrak iuwe. Mɨtɨk kerek hɨrak
kehimɨtanek kan tɨ kɨkaap mɨt hɨrak keit
menmen iuwe me God, hɨrak Mɨtɨk Iuwe.
Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kentar mɨt ensel epei
nepɨr mɨtɨk enuk kerek wɨtaan wanewik
hɨrak kepnen menep ninaan me God ke-
siuwe hɨm katɨp God mɨt naiu yinan nau
tɨ kerek nises hɨm mɨrak hɨr enun.

11 Naiu yinan hɨr epei ninɨnek neriuwe
hemkre me Krais hɨrak kɨre Sipsip kerek
nɨpaa hemkre mewen men tɨ. Hɨm God
kerek hɨr netpim newepyapɨrem hɨram
mekepi te hɨr ninɨnek. Hɨr ap nɨnaain nani
te hɨr hanhan nanu tɨ au. Hɨr newis mɨt
enun nanɨp naa nentar hɨr nises God hɨm
mɨrak.

12 *Te yi mɨt yeit wit ke God yetike men-
yapɨrwe yi han yaaik eiyu. Te yi mɨt
miyapɨr yetike menmen yapɨrwe me tɨ yi
naanmamre hɨras. Seten epei kakɨkiuwe
kaknen tɨ han enuk wɨsenuk kakriwaank
kakɨntar hɨrak kertei wɨ epei man menep
te God kakɨwaankek kakwɨrek kakɨkre si."

13 Kɨrin kertei hɨr nepɨrek, hɨrak ken tɨ,
hɨrak kekrit koyei mɨte kerek nɨpaa wine
nɨkan hɨrak.

14 *Hɨrak koyei mɨte ip te kaaup au. Hɨr
mɨt ensel newetɨwe yapɨr mei me hore hɨm
te hɨre weiyɨm weniuwe wen yaank weinɨk
mɨt ap newi au, hɨre waunaaiwɨr kɨrin
enuk ek hɨre wen wawu wawɨt yanɨmɨn.
Hɨre wawu wawɨt en tito wikak metike
hawɨ hɨtan kiutɨp (o 42 wenke), hɨr naan-
mamprewe me menmen.

15 Hɨre wɨrɨr weniuwe wen, kɨrin kewep
hɨm kɨrak, tɨpar wɨsenum mɨre mani mek-
iuwerek men. Tɨpar mekiuwerek men
mises mɨte ip e, te sɨr mɨram mamnanep
meiyɨp mamno hɨre wawi.

16 Sɨr mɨram mamnanep meiyɨp
mamno, tɨ hɨrak kekepiye kewep te tɨpar
mekiuwerek men nɨmɨn kerek nɨpaa kɨrin
kenikɨnem meke hɨm kɨrak mɨnanep
meiyɨp men.

17 *Tɨ kekepiye kewep te tɨpar men nɨmɨn
kerek nɨpaa kɨrin kenikɨnem, hɨrak kɨrin
han enuk wɨsenuk keriuwe mɨte ip, te
hɨrak kɨnaiwɨrep kɨrɨr ken kaknep nɨkerek
han hɨre nɨpaa winen. Nɨkerek in hɨr mɨt
miyapɨr kerek nises hɨm me God hɨr natɨp
newepyapɨr hɨr nises hɨm me Jisas.

18 Kɨrin ken kerp tenhaan ke wan.

13

Miyak wiketeret tewepyapɨr hɨrekses

1 *Kɨrin kerp tenhaan me wan eik, hi hɨr
mɨtɨk keweikɨn kɨre miyak wɨsenuk hak
kɨniu keke wan kan. Hɨrak kom mɨrak mar
hiswiyen (10) mepu, paan mar hispɨnak
wik (7) mewik. Hat me mɨt iuwe mar
hiswiyen (10) mau kom mɨrak, niuk enum
mau paan mɨrak mar hispɨnak wik (7).
Niuk im hɨram hɨm enum metawɨn God.

2 *Miyak wɨsenuk kerek hi hɨrek keke
wan kan, hɨrak yɨnk kɨrak kɨre pusi ke
yaank niuk mɨrak lepat, hɨt mɨrak mɨre
miyak enuk kinɨn sak niuk mɨrak bea, hɨm
kɨrak kɨre pusi ke yaank kinɨn sak niuk
mɨrak laion. Kɨrin kewetɨwek menmen
mɨrak iuwe, hɨrak kewisɨk hɨrak naan-
mamre mɨt miyapɨr nerer wit wit nau tɨ,
hɨrak kinɨn menmen yapɨrwe mau tɨ.

3 *Hi hɨr paan kiutɨp ke miyak wɨsenuk
nɨpaa menmen makɨp wɨsenuk te hɨrak
kaki. Au, hɨram mekiwo hɨrak kepu werek.
Mɨt miyapɨr yapɨrwe nɨr sak mau paan
kɨrak hɨr nepɨrpɨr natɨp hɨrak iuwe te hɨr
nisesik nemtau hɨm mɨrak.

4 Mɨt miyapɨr newenɨpi kɨri nentar hɨrak
kewet miyak wɨsenuk menmen mɨrak
iuwe te kakinɨn menmen yapɨrwe mau tɨ.
Hɨr newenɨpi miyak kektikerek nentar hɨr
han kitet hɨrak iuwe. Hɨr natɨp nar ik:
"Keimɨn hɨrak iuwe kɨre miyak enuk ik e?
Keimɨn hɨrak iuwe te kakinɨnek kaktikerek
tatnepakɨt? Taauye!"

5 *God kewis miyak enuk ik katɨp hɨm
enum hɨrak ketawɨn God. Hɨrak kewisɨk
hɨrak kinɨn naanmamre menmen yapɨrwe
mau tɨ me tito wikak metike hawɨ hɨtan
keiyak.

6 God kewisɨk te hɨrak kewep hɨm kɨrak
katɨp enum hɨrak ketawɨn God, wit ke God
ketike hɨr yapɨrwe kerek nau wit kɨrak.

7 *God kewisɨk hɨrak ketike mɨt miyapɨr
kerek nises hɨm me God hɨr nenepan te
hɨrak kinɨni. Hɨrak keit menmen iuwe te
hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr natɨp
hɨm ham hɨm ham, yɨnk kɨr ham ham hɨr
ne weiwɨk yapɨrwe nerer wit wit.

* **12:10** Jop 1:11; Sek 3:1 * **12:12** Ais 44:23, 49:13 * **12:14** Dan 7:25, 12:7 * **12:17** Rev 11:7, 14:12 * **13:1** Rev 12:3, 17:3, 7-12 * **13:2** Dan 7:4-6 * **13:3** Rev 17:8 * **13:5** Dan 7:8, 25, 11:36; Rev 11:2 * **13:7** Rev 11:7 * **13:8** Sam 69:28; Rev 3:5, 5:6, 17:8, 20:12, 15, 21:27

8 *Mɨt miyapɨr yapɨrwe nau tɨ nerer
wit wit nanwenɨpi niuk me miyak enuk
wɨsenuk. Te mɨt miyapɨr kerek nɨpaa
God ap kɨrɨak tɨ ketike nepni wen au,
hɨrak kewis niuk mɨr mau tɨwei mɨrak
kehimɨteni hɨr nanu nantikerek, hɨr ap
newenɨpi niuk me miyak ik au. Tɨwei ik
hɨrak tɨwei ke Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip
nɨpaa mɨt nakɨp hɨrak kaa.
9 Yi eiyɨmtau menmen mai! Neimɨn hɨr
nemtau hɨm im hɨr han ekitetim werek
werek!
10 *Mɨt kerek God kehimɨteni mɨt han
hɨr nanwisi nekre wɨnak enuk, hɨr nanɨno
nanɨkre wɨnak enuk. Mɨt han kerek God
kehimɨteni mɨt han hɨr nanwaai hɨne me
his nanɨnɨp, maain hɨr nanwaai hɨne me
his nanɨnɨp nani keriyen. Mɨt miyapɨr
kerek nises hɨm me God hɨr nanɨnakɨn
tokim nanises God werek werek nanɨntar
menmen enum im mamnen.”
11 Menmen im epei man, hi hɨr tɨ kewep,
miyak wɨsenuk hak kɨniu tɨ kan niu ein.
Miyak ik kom mɨrak wik mau paan kɨrak,
hɨram mɨre kom me sipsip te hɨrak katɨp
enum kar ke kɨrin katɨp.
12 Miyak wɨsenuk kerek kises keiyak
kinɨn kan, hɨrak keit menmen mɨrak iuwe
kekrehɨr kɨrak kekepik kenip mɨt miyapɨr
nau nerer wit wit newenɨpi niuk me miyak
kerek nɨpaa menmen menep paan kɨrak
ketnen te kaki, au hɨram mekiwo hɨrak
kepu werek.
13 *Miyak kerek kɨniu tɨ kan, hɨrak kɨrɨak
menmen iuwe mɨt nɨrɨakem nɨpaa taau.
Hɨrak kɨrɨak menmen ham ham yapɨrwe,
hɨrak kari si meke nepni man tɨ te hɨr
mɨt miyapɨr nerp en nɨrek hɨrak kɨrɨak
menmen im.
14 *Hɨrak kewises mɨt miyapɨr yapɨrwe
nan nerer wit wit keriuwe menmen iuwe
miyak wɨsenuk kewisɨk hɨrak kɨrɨakem
menep ninaan mɨrak. Hɨrak kewisɨsorek
ketpor kari han kɨr keriuwerek te hɨr nime
nu ninaan mewim mar ke yɨnk ke miyak
kerek hɨne kenep paan kɨrak metnen kaki
au hɨram mekiwo, hɨrak kepu kepeit.
15 *Miyak kinɨn kan kewis miyak kerek
kisesik hɨrak kɨkɨak nu mɨre yɨnk ke
miyak kinɨn kan. Hɨrak kekrit kepu kari
nap. Yɨnk ik hɨrak kekrit kepu kari
nap hɨrak katɨp kɨre mɨtɨk. Mɨt miyapɨr
kerek nɨnapen newenɨpi niuk mɨrak, hɨrak
kaknipi hɨr nani.
16 Hɨrak kɨrɨak menmen ik ketike men-
men hak enuk. Hɨrak kenip mɨt miyapɨr
yapɨrwe niuk mɨr iuwe, niuk weinɨm, mɨt
kerek netenen pewek yapɨrwe, mɨt han
au hɨr nepu weinɨn, mɨt nɨrɨak menmen
neit pewek mererim, mɨt han au nɨrɨak
menmen me mɨt iuwe naanmɨpri nɨrɨakem
weinɨn. Hɨrak kenipi hɨr enwisyaan mak
emu his yaaim o emu maat kɨr.
17 *Mɨt miyapɨr kerek hɨr ap newisyaan
mak me miyak enuk o namba mɨrak mau
his yaaim or maat kɨr, hɨr ap te nansiuwe
menmen mɨr nanɨt pewek mamrerim o
nanɨno nanwɨr pewek nanɨt menmen taau.
18 Haiu han ekitet menmen im werek
werek. Mɨt miyapɨr kerek nertei menmen
werek werek, hɨr nanwenhis namba me
miyak enuk. Namba im hɨram niuk me
mɨtɨk. Namba im mɨrak hɨram mar 666.

14

Mɨt nar ke 144,000 nine henye

1 *Hi hɨr menmen im epei au, hi hɨr
Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip hɨrak kerp
wit Jerusalem, niuk mɨrak ham mɨniu (o
neiyɨp) Saion. Hɨrak ketike 144,000 mɨt
miyapɨr kerek niuk mɨrak metike niuk me
Haai kɨrak God mau maat kɨr, hɨr nerp ein.
2 *Hi epei hɨri nerp ein, hi hemtau
menmen meke nepni man. Hɨram matɨp
hɨm iuwe mɨre hɨtɨk siurik me sɨrsɨr men
tɨ o mɨre nepni mewenɨn. Menmen hi
hemtewem hɨram mɨre mɨt hɨr nɨram gita
mɨr.
3 *Hɨr mɨt yapɨrwe nar ke 144,000 hɨr
nerp menep yeno kerek Mɨtɨk Iuwe God
kewik. Hɨr nerp ein nine henye hak yaaik
menep menmen tekyaait (4) hɨram mepu
hɨram metike mɨt iuwe nar 24. Mɨt han
nertei nine henye im au. Hɨr mɨt miyapɨr
keriyen nɨpaa God ketorhis ne mɨt nau tɨ.
4 *Mɨt miyapɨr in hɨr yaain nɨre mɨte ap
wɨwaai wetike mɨtɨk wen au, hɨr nises God
werek werek. Hɨr yaain nɨre mɨt ap nari
miyapɨr his newenem nɨrɨran au, hɨr ap
newenɨpi niuk me tɨpir enum o miyak enuk
au. God kerekek.
5 *Hɨr mɨt miyapɨr yaain. Hɨr ap natɨp
hɨm newisesik mei me wɨ hɨr nau tɨ au.

Mɨtɨkɨt ensel wikak tatɨp hɨm mɨrakɨt

6 Hi hɨr menmen im epei au, hi hɨr mɨtɨk
ensel hak keniuwe keke niu kan. God
epei keriuwetek kan tɨ kakwepyapɨr hɨm
yaaim mɨrak mamu mamɨt tipmain tip-
main enum eik. Hɨrak kan kaktɨp hɨm im
mamno mɨt miyapɨr hɨr yɨnk hak hak, hɨr
natɨp hɨm ham, hɨm ham, hɨr ne weiwɨk
yapɨrwe nau nerer wit wit.

* **13:10** Jer 15:2, 43:11; Mt 26:52; Rev 14:12 * **13:13** Mt 24:24; 2Te 2:9-10 * **13:14** Rev 19:20; Diu 13:1-4 * **13:15** Dan 3:4-6 * **13:17** Rev 14:9, 11, 16:2, 19-20, 20:4 * **14:1** Rev 3:12, 7:3-4 * **14:2** Esi 1:24, 43:2; Rev 1:15, 19:6 * **14:3** Sam 149:1; Ais 42:10; Rev 5:9, 7:4 * **14:4** Ef 5:27 * **14:5** Sam 32:2; Sef 3:13 * **14:7** Rev 10:6

7 *Hɨrak kɨnap katɨp kar ik: “Yi einain
God eiyises hɨm mɨrak eiwenɨpi niuk
mɨrak eiyɨntar wɨ epei man te God kakɨnke
mɨt miyapɨr nau tɨ. Yi eiwenɨpi niuk
me Mɨtɨk Iuwe God kerek kewis tɨ ketike
nepni, wan metike mani, hɨtɨk, heipun. Yi
eiwenɨpi keiyak au ekɨt!
8 *Hi hɨrek epei kan ken, hi hɨr mɨtɨk
ensel hak kisesik kɨnap katɨp kar ik:
“Eiyɨmtewek! Wit iuwe niuk mɨrak Ba-
bilon epei kewaank. Mɨt miyapɨr nau wit
Babilon hɨr epei nari han ke mɨt miyapɨr
nau nerer wit wit hɨr nisesi nɨrɨak menmen
enum newenɨpi niuk me tɨpir, neweikɨn
sip newet God. Mɨt nau Babilon hɨr nɨre
mɨte hɨre wetenen kap wain mekrerem,
hɨre wari han ke mɨt te hɨr nanɨm te hɨr
nanwaai nantikerep.”
9-10 **Ensel ik epei kan ken, hi hɨr ensel
hak kɨkaru kekiuwe kan kɨnap katɨp kar
ik: “Mɨt miyapɨr kerek hɨr newenɨpi niuk
me miyak enuk o nu mɨre yɨnk ke miyak
wɨsenuk o hɨr neit mak mau his mɨr o
maat kɨr, hɨr nanɨm tɨpar wain enum hɨm
sisi mekre kap me God. Wain im hɨram
mehimɨtan menmen enum God kakrɨak
mɨt em kakɨntar hɨr nenipek han enuk
wɨsenum. Mɨt narik God kakwisi nanɨkre
si metnen metike nan salfa mɨkap si, hɨr
yɨnk kɨr kaknen (o mamiyewor) wɨsenuk
te ensel yaain netike Mɨtɨk keweikɨn kɨre
Sipsip hɨr nanɨrp nanɨri hɨr nanɨkre si.
11 *Si tɨwekre me si kerek mɨrɨak yɨnk kɨr
kaknen (o mamiyewor), hɨram mamno niu
tipmain tipmain enum eik. Mɨt miyapɨr
kerek newenɨpi miyak enuk ketike yɨnk
kar ke yɨnk ke miyak enuk o mɨt neit
mak mɨrak mau his mɨr o maat kɨr, si im
mamnip yɨnk kɨr kaknen (o mamiyewor)
te si im hɨram ap mami wɨtaan o wanewik
au, mamu mamɨt te hɨr mɨt miyapɨr nanu
werek werek au.”
12 *Menmen enum me miyak enuk mam-
nen te mɨt miyapɨr nises hɨm me God
o nises hɨm me Jisas werek werek, hɨr
nanɨnakɨn tokim nanɨrp.
13 *Hɨrak katɨp epei au, hi hemtau hɨm
me mɨtɨk ensel keit wit ke God katɨp kar ik:
“Ti ewis menmen im mau tɨwei: Mɨt
miyapɨr kerek nises Mɨtɨk Iuwe God,
hɨr nani in ere maain te hɨr han
yaaik enu.” God Hɨmɨn Yaaik
katɨp, “Hɨm im hɨram yaaim. Hɨr
nani nanɨnaaiwɨr menmen hɨr epei
nɨrɨakem, hɨr nanu yain yain. Hɨr
nanu yaain yaain nanɨntar menmen
nɨpaa hɨr nɨrɨakem hɨram mamnen
mamtikeri.”

Ensel neithis mɨt miyapɨr neriyei neri nan God

14 *Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr napɨ kɨre
hike kau nepni. Hi hɨr napɨ kɨre hike kau
nepni, mɨtɨk kɨre Krais hɨrak kewik hɨrak
kekun hat gol ke mɨt iuwe kau paan kɨrak.
Hɨrak ketenen hɨne ke his tɨknuk enuk.
15 *Hi hɨrek epei au, mɨtɨk ensel hak ket-
paan keke wɨnak iuwe ke God kan kenɨne
mɨtɨk kerek kau napɨ ketpɨwek hɨm iuwe
kar ik: “Ti ehɨt hɨne ke his kit ewaaiyek
eremir menmen. Wi epei man menmen
mau tɨ hɨram epei maa te ti eremir.”
16 Hɨrak katɨp epei au, mɨtɨk kau nepni
hɨrak kɨwaai hɨne ke his kɨrak. Hɨrak
kɨwaai hɨne kɨrak keremir menmen
yapɨrwe mau tɨ.
17 Hɨrak keremir menmen mau tɨ, mɨtɨk
ensel hak keke wɨnak iuwe ke God ketpaan
kan, kɨre mɨtɨk kau nepni hɨrak ketenen
hɨne ke his tɨknuk enuk.
18 Hɨrak kan witeik, ensel hak kerek
naanmɨpre si, hɨrak kɨnaaiwɨr kɨnaan
kerek mɨt newepwar menmen newet God
em. Hɨrak kɨnaaiwɨr kɨnaan kenɨne ensel
ketenen hɨne ke his tɨknuk enuk ketpɨwek
hɨm iuwe kar ik: “Ti ewaai hɨne kit
eremirɨr waai wain nɨkim mɨram mau tɨ
entar nɨkim hɨram epei mewɨnki.”
19 *Hɨrak katɨp epei au, ensel ketenen
hɨne ke his kɨrak kɨwaaiyek keremirɨr
nɨkim hɨram mewɨnki. Hɨrak keremirɨr
hɨram mewɨnki, hɨrak ketɨwem keiyɨm ken
kewɨrem mekre sar te hɨr mɨt ensel neit
henkɨp (o henpɨk) nesesim tɨpar mamno.
Sar im hɨram tok piksa mehimɨtan God han
enuk hɨrak kaknep mɨt nau tɨ.
20 Hɨr neses nɨkim im mekre sar meit
menpɨn me wit. Hɨr nesesim, hemkre
meke sar hei kɨrak men mɨre mani kɨniu
men yanɨmɨn mar ke 320 kilomita. Hɨram
men mau niu mar ke waai mau teruk me
hos.

15

Ensel nar ke hispɨnak wik (7) netenen menmen enum mar hispɨnak wik (7).

1 *Hi hɨr menmen me hemkre epei au,
hi hɨr menmen ham iuwe meit wit ke
God. Hi hɨr mɨt ensel nar hispɨnak wik (7)
nanɨnep mɨt. Menmen im enum mamno tɨ
mamnep mɨt te maain God han enuk epei
au, menmen enum epei au mesi.

* **14:8** Ais 21:9; Rev 17:2, 18:2, 3; Jer 51:7, 8 * **14:9-10** Rev 13:12-17 * **14:9-10** Sam 75:8, 11:6; Ais 51:17, 22; Jer 25:15; Rev 15:7, 16:19, 19:20, 20:10, 21:8; Jen 19:24; Esi 38:22 * **14:11** Ais 34:10; Rev 13:12-17 * **14:12** Rev 13:10, 12:17 * **14:13** 1Ko 15:58; Hi 4:10 * **14:14** Dan 7:13 * **14:15** Joe 3:13; Mt 13:39-40 * **14:19** Ais 63:3, Kra 1:15; Rev 19:15 * **15:1** Lev 26:21; Rev 15:6-7 * **15:2** Rev 4:6, 5:8

2 *Hi hɨr mɨt ensel epei au, hi hɨr men-
men mɨre wan hɨrak kɨre glas si merhɨhe
mekrerek. Hi hɨr wan metike mɨt miyapɨr
kerek epei netike miyak enuk, nu mɨre
yɨnk mɨrak ketike namba me niuk mɨrak,
hɨr netikeri hɨr nenepan, te mɨt miyapɨr
ninɨni nentar hɨr ap newenɨpi niuk mɨr.
Hɨr nerp menep wan hɨr netenen gita
kerek God kewtɨrem.
3 *Hɨr netenen gita hɨr nine henye nɨpaa
Moses mɨtɨk kerek kɨrɨak menmen me
God hɨrak kewisɨm metike hɨm me Mɨtɨk
keweikɨn kɨre Sipsip. Hɨr nine henye natɨp
nar ik:

"God kaiu Iuwe ti Mɨtɨk Enuk Manpenuk,
menmen ti hɨrɨakem hɨram yaaim
iuwe.
Ti kerek naanempre haiu mɨt metike men-
men yapɨrwe nɨpaa ein ere in ere
maain, ti hɨrɨak menmen yaaim
hɨram werek werek.

4 *Neimɨn hɨr ap nanwenɨpi niuk mit a?

Au, hɨr yapɨrwe nanɨnen nanwenɨpi niuk
mit. Hɨr nanwenɨpi niuk mit ti
kaiu Iuwe, nantɨp ti Mɨtɨk Enuk
Manpenuk nanɨntar ti kiutɨpen ti
kerekek wetpen enuk heit.
Te mɨt miyapɨr nerer wit wit nanɨnen
nanwenɨpi niuk mit nanɨntar hɨr
yapɨrwe nɨr menmen yaaim ti
herekyorem."

5 *Hɨr nine henye epei au, hi hɨr haau
iuwe mɨt nehimɨtanem hɨram me God keit
nɨmɨn ke wɨnak kɨrak kɨhi kerp yaain, hi
hɨr haau God kewim.
6 *Hi hɨr haau God kewim, te hi hɨr ensel
nar hispɨnak wik (7) kerek netenen men-
men enum mar hispɨnak wik (7) hɨr neke
wɨnak ke God netpaan nen. Hɨr namɨr
klos hɨram mɨrius mɨre hike mɨr hɨmɨn. Ni
mɨre gol meweikɨn han pank kɨr.
7 *Hɨr epei nen witeik, te menmen miutɨp
me menmen tekyaait (4) kerek mepu yeno
me God, hɨrak kewetɨr mɨn mar hispɨnak
wik (7). God kerek kaku tipmain tip-
main enum eik, hɨrak wen han enuk te
han enuk mɨrak meweikɨnhis mɨre tɨpar
mɨwaai mekre mɨn im.
8 *Hɨram mɨre tɨpar mɨwaai mekre mɨn
im, si tɨwekre me menmen iuwe me God
metike menmen mɨrak merhɨhe hɨram
mɨwapɨn wɨnak ke God keit nɨmɨn. Hɨram
mɨwapɨn wɨnak ke God, keiyak kiutɨp keit
wit ke God ap te kakno nɨmɨn en ere men-
men enum mar hispɨnak wik (7) eim kerek
ensel nar hispɨnak wik (7) hɨr netenenim
hɨram epei au mesi.

16

*Mɨt ensel neit menmen enum mekre mɨn
neiyɨm nen newɨrem mamno tɨ*

1 *Si tɨwekre mɨwapɨn wɨnak ke God, hi
hemtau hɨm me mɨtɨk hak kekrerek katɨp
hɨm iuwe kar ik: "Yi eiyɨt mɨn kerek men-
men enum me han enuk me God meweikɨn
his mɨre tɨpar mekrerem, yi eiyɨm eino
eiwenem emno tɨ."
2 *Hɨrak katɨp epei au, hɨrak mɨtɨk en-
sel kiutɨp kinɨn keit mɨn mɨrak keiyɨm
ken kewɨr menmen enum mekrerem men
tɨ. Hɨram men tɨ menep mɨt miyapɨr
kerek newenɨpi niuk me miyak enuk ketike
teinɨk mɨt nesipaak mɨre yɨnk kɨrak, hɨr
newis mak mau yɨnk kɨr. Hɨram menep
yɨnk kɨr ketnen hɨrak kenen (o meiyewor).
3 *Menmen im epei menep mɨt, hi hɨr
ensel hak (namba 2) kisesik ken kewen
menmen enum mekre mɨn hɨram men
wan iuwe. Men wan iuwe meweikɨn mɨre
herwe hemkrik te menmen yapɨrwe mau
mekre wan maa.
4 *Menmen yapɨrwe mau mekre wan
maa, hi hɨr mɨtɨk ensel hak (namba 3)
hɨrak kan kewen menmen enum mekre
mɨn mɨrak men mani metike hɨtɨk, hɨram
meweikɨn mɨre hemkre.
5 *Hɨram meweikɨn mɨre hemkre, hi
hemtau mɨtɨk ensel kerek naanmɨpre mani
metike hɨtɨk hɨrak katɨp kar ik: "God ti
kerekek ti yaaik. Nɨpaa ere in ti hepu hep-
eit. Menmen enum ti hɨrɨakem hewaank
tɨpar hɨram meteikɨn ti yaaik.
6 *Ti yaaik hentar nɨpaa hɨr mɨt nau tɨ
nenep mɨt miyapɨr kerek nises hɨm mit
netike mɨt profet nit hemkre mɨr mewen.
Te in ek ti heweikɨn tɨpar mɨre hemkre hɨr
nanɨm ti enɨp enrerim me menmen nɨpaa
hɨr nɨrɨakem."
7 *Hɨrak katɨp epei au, hi hemtau hɨm ke
mɨtɨk hak kerp kɨnaan kerek ensel newep-
war menmen newet God em, hɨrak katɨp
kar ik: "Mɨtɨk Iuwe God ti enuk manpenuk.
Menmen enum ti erekyorem enɨp enrerim
me menmen enum nɨpaa hɨr nɨrɨakem,
hɨram yaaim."
8 Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr mɨtɨk ensel
hak (namba 4) hɨrak kewen menmen enum
mekre mɨn kɨrak men wepni. Men wepni
te hɨram si taak mɨt miyapɨr yɨnk kɨr.

* **15:3** Eks 15:1; Rev 11:17, 16:7; Sam 92:5; 139:14, 145:17 * **15:4** Jer 10:6-7; Sam 86:9 * **15:5** Eks 38:21 * **15:6** Rev 15:1 * **15:7** Rev 14:10 * **15:8** 1Kin 8:10-11; Ais 6:4; Esi 44:4 * **16:1** Ais 66:6; Rev 16:17; Sam 69:24; Jer 10:25; Esi 22:31; Sef 3:8 * **16:2** Eks 9:10; Diu 28:35; Rev 13:12-17 * **16:3** Eks 7:17-21 * **16:4** Sam 78:44 * **16:5** Rev 1:4; Sam 119:137 * **16:6** Sam 79:3; Ais 49:26 * **16:7** Rev 15:3, 19:2; Sam 19:9 * **16:9** Rev 9:20-21, 16:21

9 *Hɨrak si taak yɨnk kɨr hɨr nene God
netpɨwek enum me menmen im manɨp
nentar God hɨrak kari menmen im man
menep mɨt. Hɨr nɨnapen neweikɨn sip
newet menmen enum hɨr nisesim, hɨr ap
newenepi niuk me God hɨrak Iuwe. Au, hɨr
nenerek wen nises han kɨr enuk.
10 *Menmen im epei man hi hɨr mɨtɨk
ensel hak (namba 5) kewen menmen enum
meke mɨn kɨrak men yeno kerek miyak
enuk kewim, te menmen mɨre wɨtaan
toto mɨwapɨn ti merer wit wit kerek
miyak enuk hɨrak naanmɨpre mɨt miyapɨr.
Wɨtaan toto mɨwapɨn tɨ merer wit wit te
mɨt miyapɨr nɨnakɨn nin kɨr nentar yɨnk
kɨr kenen (o meiyewor).
11 *Hɨr nɨnakɨn nin kɨr te hɨr han kitet
menmen enum mau yɨnk kɨr te hɨr nene
God neriuwerem. Hɨr ap neweikɨn sip
newet menmen enum au. Hɨr nises han kɨr.
12 Menmen im epei au, hi hɨr mɨtɨk
ensel hak (namba 6) kan kewen menmen
enum mekre mɨn kɨrak men mani iuwe
Yufretis. Hɨram men mani Yufretis, hɨrak
kenke keweikɨn kɨre yayiwe te mɨt iuwe
naanmɨpre mɨt miyapɨr nau tɨ kerek wepni
kewep kn hɨr neke mani wi kɨrak nanɨnen.
13 Mani Yufretis kenke epei au, hi hɨr
hɨmɨn enum wikak hɨram meweikɨn mɨre
pato o minaap. Hɨram metpaan meke hɨm
ke kɨrin, miyak enuk tetike miyak enuk
keiyak niuk mɨrak profet enuk kewisesik.
14 *Hɨmɨn im hɨram me herwe kerek
hɨram mɨrɨak menmen yaaim mirakel
nɨpaa mɨt nɨrem au. Hɨmɨn wikak im
men mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre mɨt nerer
wit wit nau tɨ, hɨram mari han kɨr te
hɨr nererik nantike God nanɨnepan me wɨ
hɨrak God kerek hɨrak Iuwe Manpenuk
kehimɨtan mɨt hɨr nantikerek nanɨnepan.
15 *"Hi Jisas hi etpi! Hi anen waswas
me wɨ yi yepɨtariyem yar ke mɨtɨk
enuk kekintɨp menmen. Mɨt kerek hɨr
naanmamre werek werek menmen maain
mamnen, hɨr han yaaik nanu. Hɨr ap yɨnk
enuk me menmen im mamnen mamre
mɨt kerek klos au hɨr ne puk weinɨk nen
witeik."
16 *Hɨmɨn enum wikak meithis mɨt iuwe
ninɨn naanmɨpre mɨt miyapɨr nau tɨ, hɨr
nan nererik neit wit niuk mɨrak me hɨm
Hibru hɨram Amagedon.
17 *Hɨr nererik epei au, hi hɨr mɨtɨk
ensel hak (namba 7) kewen menmen enum
mekre mɨn kɨrak men mɨre nɨme. Epei
au, mɨtɨk keke wɨnɨak iuwe ke God menep
yeno me mɨtɨk iuwe, hɨrak ketɨp hɨm iuwe
kar ik: "Menmen God kɨrɨakem kenep mɨt
keriuwerem hɨram epei au meit."
18 *Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr nepni
mewenɨn mari winen men ein men
ein, hɨram mewɨnɨn wɨsenum tɨ kɨtanɨk
wɨsenum. Nɨpaa God kɨrɨak tɨ ere in ap tɨ
kɨtanɨk karik au. Ti kɨtanɨk hɨram minɨn tɨ
me nɨpaa ein.
19 *Tɨ kɨtanɨk wɨsenum te wit iuwe Ba-
bilon kewep pɨnak pɨnak ere wikak, wit
iuwe me wit yapɨrwe mewaank. God ap
han kaa menmen enum mɨt ne Babilon
nɨrɨakem te hɨrak han enuk kanɨp keriuwe
menmen im, hɨrak kewaanki kɨre mɨt hɨr
naam tɨpar si enum wɨsenum mɨnɨn hɨr
nɨnap.
20 *Tɨ kɨtanɨk wɨsenum te mɨniu (o
neiyɨp) iuwe metike tɨ wit wan kimaak
keketik, hɨram yapɨrwe mewep menke.
Mɨniu (o neiyɨp) mewep menke mɨwaai,
wit wan kimaak keketik mewep mɨnatɨn
men mɨsawɨn mekre wan meit nɨmɨn.
21 *Menmen im wen mepnen, hi hɨr ais
iuwe mɨre nan hɨram nɨmenum mɨre 50
kilogram hɨram meke nepni man menep
mɨt miyapɨr nerer wit wit nau tɨ, hɨram
mewaanki. Mɨt miyapɨr nene God nentar
ais enum im kerek manɨp hɨram menmen
enum enum.

17

Hɨm me mɨte enu wari mɨt his wewenem

1 *Menmen im man menep mɨt epei
au, ensel kiutɨp ke mɨtɨkɨt ensel tar ke
hispɨnak wik (7) kerek tetenen mɨn mar
hispɨnak wik (7), hɨrak kan ketpo kar
ik: "Ti etikewa euno hi ateiknut menmen
enum God kakrɨak mɨte enu wari mɨt his
wewenɨnem. Hɨre wehimɨtan wit iuwe
kɨpwaai menep mani yapɨrwe.
2 *Mɨt iuwe kerek ninɨn naanmɨpre mɨt
miyapɨr nerer wit wit nau tɨ, hɨr netike
mɨte ip hɨr neiyewewan. Hɨre wenip mɨt
miyapɨr yapɨrwe nau tɨ hɨr nɨre mɨt epei
naam tɨpar si enum hɨr netaritari. Hɨre
wenipi narik neriuwe menmen hɨre wari
han kɨr keriuwerem (te hɨr newenɨpi niuk
me tɨpir enum)."
3 *Hɨrak ketpo epei au, hɨrak ketauhis
hɨmɨn kai, hawɨr wen wiun wit weinɨk
mɨt auri en. Hawɨr wiun en, hi hɨr mɨte
piutɨp wau miyak wɨsenuk kɨre yɨwir. Niuk
yapɨrwe mau yɨnk kɨrak te hɨram niuk
enum matɨp enum metawɨn God. Paan

* **16:10** Eks 10:22; Ais 8:22 * **16:11** Rev 9:20-21, 16:12; Ais 11:15; Jer 50:38 * **16:14** 1Te 5:2; Rev 19:6, 15, 19 * **16:15** Rev 3:3, 18 * **16:16** Het 5:19; Sek 12:11 * **16:17** Rev 16:1 * **16:18** Rev 8:5 * **16:19** Rev 14:8, 10 * **16:20** Rev 6:14 * **16:21** Eks 9:24; Rev 11:19, 16:9, 11 * **17:1** Jer 51:12-13; Rev 17:15 * **17:2** Ais 23:17; Rev 14:8 * **17:3** Rev 13:1

mar hispɨnak wik (7) mewik, kom mar
hiswiyen (10) mau menterim.
4 *Mɨte hɨre weriuwet klos mɨre wenip,
klos mɨre ninɨm, hɨre weses weriuwe men-
men yaaim me gol o pewek o wɨpe yehes.
Hɨre wetenen kap me gol mekre his mɨre
wauri han ke mɨt han weriuwerem. Men-
men enum menip God han enuk metike
menmen enum hɨre wɨrɨakem me wari mɨt
his wewenɨnem hɨram mɨwaai mekre kap
mɨre hɨram meweikɨn mɨre tɨpar.
5 *Hi hɨr niuk mau maat kɨre hɨram tok
piksa hɨram matɨp mar im: "Mɨte ip e hɨre
wehimɨtan wit Babilon Iuwe. Hɨre miye pe
miyapɨr yapɨrwe nari mɨt his newenɨnem.
Hɨre miye pe menmen enum yapɨrwe mɨt
miyapɨr nerer wit wit nau tɨ hɨr nɨrɨakem."
6 *Hi hɨrep hɨre wetaritari wɨre mɨtɨk
kaam tɨpar si enum wentar hɨre waam
hemkre me mɨt miyapɨr kerek nises
hɨm me God ketike hɨm me Jisas kerek
newepyapɨr hɨr nisesik te mɨt nanɨp hɨr
naa. Hi hɨrep te hi han kai kekrit hi han
kitet har ik: "Hɨre peimɨn?"
7 *Hi wen han kitet mɨte ip, te mɨtɨk ensel
ketpo kar ik: "Ti henmak te ti han kitet mɨte
ip e yapɨrwe? Hi etput ewepyapɨr mɨte ip
wetike miyak kerek hɨrak paan hispɨnak
wik (7) kom mar hiswiyen (10), mɨte ip wau
sip kɨrak, hɨr neimɨn.
8 *Miyak enuk ti epei hɨrek, hɨrak
nɨpaa kepu tɨ te in ek au, hɨrak
kɨnaiwɨrek. Hɨram menep te hɨrak
kakɨtpaan kakɨke hei enuk kesikekre, hɨrak
kakno kakɨwaank kaki kakɨkrerek. Mɨt
miyapɨr nau tɨ kerek God ap kewis niuk
mɨr mau tɨwei mɨrak nɨpaa wɨ hɨrak ap
kɨrɨak tɨ metike nepni wen au, mɨt miyapɨr
in hɨr nanɨrek hɨr han kekrit. Hɨr han
kekrit nentar miyak ik nɨpaa kepu tɨ te
in ek au. Maain hɨrak pɨke kaku te hɨr
nanɨrek nanɨpɨrpɨr.
9 "Mɨt kerek nertei menmen werek
werek hɨr han ekitet menmen im. Paan
mɨrak mar hispɨnak wik (7) hɨram wit iuwe
kiutɨp mɨt nimaak kau mɨniu (o neiyɨp)
mar hispɨnak wik (7). Mɨte ip wau sip kɨrak
hɨre wau weit wit iuwe eik.
10 Paan hispɨnak wik (7) im hɨram
mehimɨtan wit iuwe kiutɨp ketike mɨt iuwe
hispɨnak wik (7) naanmɨpre mɨt miyapɨr
nau tɨ. Mɨt iuwe hispɨnak (7) hɨr epei nen
naa. Kiutɨp hɨrak wen kepu, keiyak ap
kan naanmamre mɨt wen au. Maain hɨrak
kaknen hɨrak kaku kike keremem.
11 Miyak enuk nɨpaa kepu tɨ te in ek au,
hɨrak mɨtɨk iuwe hak ke hɨr nar hispɨnak
wikak (8) hɨrak ketike mɨt han en nar
ke hispɨnak wik (7) hɨr ninɨn naanmamre
mɨt miyapɨr nau tɨ. Maain hɨrak kakno
kakɨwaank kaki.
12 *"Kom mar hiswiyen (10) ti epei hɨrem,
hɨram mehimɨtan mɨt iuwe nar hiswiyen
(10). Hɨr ap nɨre mɨt iuwe wen au, te
maain hɨr nanɨt menmen iuwe nantike
miyak enuk te hɨr nanɨnɨn naanmamre mɨt
miyapɨr nanu tɨ me wɨ mei kike.
13 Mɨt nar hiswiyen (10) hɨr nau han
kiutɨp te hɨr nanwet miyak enuk menmen
mɨr iuwe te hɨrak kakɨkrehɨr kɨr naan-
mamre menmen mɨr.
14 *Hɨr mɨt nar hiswiyen (10) nantike
Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip hɨr nanɨnepan
te hɨrak kaktike mɨt kerek hɨrak kari
han kɨr kenɨnor hɨr nises hɨm mɨrak,
hɨr nanɨnɨn mɨt enun in. Hɨr nanɨnɨni
nanɨntar hɨrak kerekek Mɨtɨk Iuwe kerek
God kewetɨwek menmen mɨrak iuwe kinɨn
mɨt iuwe yapɨrwe nerer wit wit, hɨrak
naanmamre mɨt iuwe kerek naanmɨpre
mɨt miyapɨr han."
15 *Mɨtɨk ensel ik hɨrak wen ketpo kar
ik: "Mani tɨpar kerek ti hɨr mɨte enu wari
mɨt his wewenɨnem hɨre wau menep in,
hɨram mehimɨtan mɨt miyapɨr natɨp hɨm
ham hɨm ham, yɨnk kɨr hak hak, hɨr ne
weiwɨk yapɨrwe nau nerer wit wit.
16 *Kom mar hiswiyen(10) mehimɨtan
mɨt nɨpaa ti hɨri netike miyak enuk hɨr
han enuk nɨnapen mɨte enu ip kerek wari
mɨt his wewenorem. Hɨr nanɨnen nanri
menmen mɨre yapɨrwe te hɨr nanwɨr mɨte
wawɨ puk weinɨk wawu wawɨt. Epei au,
hɨr nanip nanɨk yɨnk kɨre. Hɨr nanɨk yɨnk
te hɨr nanman si menmen mei kike wen
mepu.
17 Hɨr nanrɨak menmen enum im
nanɨntar God kakri han kɨr te hɨr ap nertei
hɨr nanises han kɨrak. Hɨr nepɨtari hɨr
nanises han kɨrak hɨr nanu han kiutɨp hɨr
nanwis miyak enuk naanmamror ere hɨm
nɨpaa God ketpim hɨram mamnen.
18 Mɨte kerek ti epei hɨrep hɨre we-
himɨtan wit iuwe kerek naanempre mɨt
iuwe nau tɨ nerer wit wit."

18

God kewaank wit iuwe Babilon

1 Maain hi hɨr mɨtɨk ensel hak keke wit
ke God kan. God epei ketpɨwek menmen
mɨrak iuwe te menmen mewik merhɨhe
mɨr wɨsenum men tɨ.
2 *Hɨrak kan kɨnap katɨp hɨm iuwe kar
ik:

* **17:4** Esi 28:13, 16; Rev 18:16; Jer 51:7 * **17:5** Rev 14:8 * **17:6** Rev 18:24, 19:2 * **17:7** Rev 13:1 * **17:8** Rev 11:7, 13:8; Dan 12:1 * **17:12** Dan 7:24 * **17:14** 1Ti 6:15 * **17:15** Ais 8:7; Jer 47:2 * **17:16** Rev 18:8 * **18:2** Rev 14:8; Ais 13:21, 34:11; Jer 50:39

"Mɨte kerek wehimɨtan wit iuwe Babilon
God kewaankep.
Hɨre epei waa. In ek herwe, hɨmɨn enum,
tɨpir metike hore ham ham enum
yapɨrwe menmen enum hɨram man
mewik.
3 *Menmen im epei man mentar mɨt
miyapɨr nerer wit wit epei newenɨpi
niuk me tɨpir.
Hɨram mar ke hɨr netikerep nɨrɨran, hɨr
naam tɨpar si enum mɨre.
Hɨram mar ke hɨr mɨt iuwe nerer wit wit
nɨwaai netikerep.
Mɨt nerer wit wit kerek nesiuwe menmen
neit pewek yapɨrwe nentar hɨre han-
han weit menmen yapɨrwe te hɨre
wau werek werek wises han kɨre
enuk."
4 *Hɨrak katɨp epei au, hi hemtau hɨm ke
mɨtɨk hak keit wit ke God hɨrak katɨp kar
ik:
"Yi mɨt miyapɨr nai. Yi eino eikeipɨn mɨte
enu eip e.
Yi ap eikiterep eirɨak menmen enum au
emɨt! Hi hɨnapen ap eiyuwep eitik-
erep au.
5 *Hi ehip entar menmen enum yapɨrwe
hɨre wɨrɨakem.
Menmen enum mɨre hɨram yapɨrwe mɨre
tiu mɨte wenipaam, te God epei
kɨrem ap han kaa rem."
6 *Hi pɨke hemtau hɨrak katɨp mɨt han
kar ik: "Yi pɨke eirekyɨwe menmen
enum mamɨr ke hɨre nɨpaa wɨrɨak
mɨt miyapɨr han em.
Te menmen miutɨp hɨre wɨrɨakem yi
eirekyɨwerem wik.
Hɨre nɨpaa weweti tɨpar si enum miutɨp yi
yaam, te in ek yi eiwetɨwe tɨpar si
enum wik hɨre wawɨm.
7 *Nɨpaa hɨre niuk mɨre hɨram iuwe hɨre
wises han kɨre wau werek werek.
Te in ek yi eirekyɨwe enum ere yɨnk kɨre
kakwo kakɨr ke nɨpaa hɨre wises han
kɨre wau werek werek.
Yi eirekyɨwerem mamɨr im eiyɨntar hɨre
nɨpaa watɨp hɨrehes war ik: 'Hi hau
in hi mɨte iuwe hinɨn mɨt miyapɨr
yapɨrwe. Hi ap hɨre mɨte kerek
mɨtɨk kɨre kaa kɨnaiwɨrep au. Hi
ap te han enuk ekɨt eriuwe menmen
taau.'
8 *Hɨre watɨp enum warik te menmen
enum im mamnip ep me wɨ miutɨp
keremem.
Hɨre waunap, hɨre waukɨt, hɨre nɨnpɨ
mami, mɨt han nanɨsi yɨnk kɨre
kekre si.
Menmen im enum mamnep wit Babilon
mentar mɨtɨk iuwe God kerek
kakɨnke mɨt miyapɨr newik, hɨrak
manpenuk wɨsenuk kakises han
kɨrak kakrɨakem."
9 *Maain mɨt iuwe kerek ninɨn
naanmɨpre mɨt miyapɨr nerer wit wit hɨr
nanɨr si tɨwekre me yɨnk kɨre si taak.
Nɨpaa hɨr netikerep hɨr nises han kɨr hɨr
nau werek werek, te in ek hɨr nanɨrp te hɨr
han enuk nankɨtep.
10 *Hɨr nanɨrp yanɨmɨn nanɨntar hɨr
nɨnaain si menmen enum maaup. Hɨr
nanɨrp nankɨt nantɨp nanɨr ik: "Haai o!
Menmen im menep wit Babilon hɨram
enum. Ti wit iuwe niuk mit wɨsenum te
waswas menmen enum yi mɨt miyapɨr en
yi yɨrɨakem God keriwaank kenterim."
11 *Mɨt nerer wit wit kerek nesiuwe men-
men kago mɨr nanɨt pewek mererim neit
wit Babilon, hɨr nanɨrek nepei kewaank,
hɨr nankɨtek nanɨntar hɨr mɨt newik ap
nanɨt menmen mɨr au. Hɨr epei newaank.
12 *Menmen kago mɨr hɨram im: Gol,
silva, nan mɨrius yaaim, bis me pewek
iuwe, laplap yaaim mɨre hike, laplap mei
mɨre ninɨm metike yinamɨn metnenam,
laplap slika. Nu ham ham hɨram miutɨp
miutɨp meit yaank mɨnɨn yaaim metike
menmen yapɨrwe mɨt nesipaam me miyak
elefan nɨkɨn mɨram o nu yaaim me pewek
nan iuwe, o ain, o bras, o nan yaaik kewɨr
mutmut.
13 Hɨr neit nu meruk yɨnk mɨram metike
nekip, siyak me niu, semi, yeirep, kono,
miyak wɨpɨnk, meruk o mir kerek mɨt
nesiyem hɨram mɨnɨn yaaim, tɨpar wain
metike gris, plaua metike rais, bulmakau,
sipsip, hos metike karis, hɨram metike mɨt
miyapɨr hɨr nɨrɨak menmen me mɨt ap neit
pewek mererim au.
14 Hɨr mɨt nerp en natɨp nar ik: "Nɨpaa
ti mɨte nɨhan enu wɨrau hanhan men-
men yapɨrwe, te in ek ti enu he mɨte.
Menmen yaaim mɨt newɨr pewek yapɨrwe
nantɨwem metike menmen yaaim ti heses
heriuwerem, hɨram epei men. Hɨram ap
pɨke mamnen te ti etɨwem taau."
15 *Mɨt kerek nesiuwe menmen mɨr
neit pewek mererim, hɨr nanɨrp yanɨmɨn
nanɨnapen menmen mamnɨp mamɨr ke
hɨram menep wit Babilon te hɨr nankɨtep.

* **18:3** Rev 14:8 * **18:4** Ais 48:20; Jer 50:8, 51:6, 45; 2Ko 6:17 * **18:5** Jen 18:20-21; Jer 51:9 * **18:6** Sam 137:8; Jer 50:15, 29; 2Te 1:6 * **18:7** Ais 47:7-9 * **18:8** Rev 17:16; Jer 50:34 * **18:9** Rev 17:2; Esi 27:30-35 * **18:10** Esi 26:17; Dan 4:30 * **18:11** Esi 27:36 * **18:12** Esi 27:12-13, 22 * **18:15** Esi 27:31, 36 * **18:16** Rev 17:4

16 *Hɨr nankɨtep nantɨp nanɨr ik: “Ke
miye o! Nɨpaa wit ik Babilon hɨrak yaaik
kɨre mɨte kerek wamɨr laplap hike metike
laplap ham mɨre ninɨm metike yinamɨn
metnenam. Ti heses heriuwe gol, nan
yaaim metike bis me pewek iuwe.
17 *Te in ek wasenum menmen yaaim
yapɨrwe epei mewaank.”
Mɨt kerek ninɨn naanmɨpre sip, hɨr nan-
tike mɨt boskru kerek nɨrɨak menmen me
sip, hɨr nantike mɨt nau sip o neit nan me
menmen hɨr netɨwem mekre wan newet
mɨt em, hɨr yapɨrwe nanɨrp yanɨmɨn nanɨr
wit Babilon.
18 *Hɨr nanɨrp yanɨmɨn nanɨr wit Ba-
bilon si taak hɨr nantɨp hɨm iuwe nanɨr ik:
“Ap wit kei yaaik kar ke ik e nɨpaa ere in
taau.”
19 Hɨr nanwen toni nankɨtek nantɨp
nanɨr ik: “Haiu mamkɨt han tewenɨn wit
iuwe ik e mamɨntar mɨt nerer wit wit
kerek neriuwet sip mɨr man in, hɨr neit
pewek yapɨrwe meriuwe menmen hɨr ne-
siuwerem man in. Te in ek wasenum wit
yaaik ik kewaank.”
20 *“Yi mɨt kerek yi yau wit ke God,
yi han yaaik eiyu. Yi mɨt kerek God
kehimɨteni yi yɨrɨak menmen mɨrak o yi
profet yi yewepyapɨr hɨm mɨrak o yi mɨt
miyapɨr kerek yi yises hɨm me God, yi han
yaaik eiyu! God epei kɨrɨak wit Babilon
enum kakrer menmen enum nɨpaa hɨr
nerekyiyem.”
21 *Hɨr natɨp epei au, hi hɨr mɨtɨk ensel
wɨsenuk ken kekin nan wɨsenuk kewis
pakɨn kɨre heipun. Hɨrak kekinɨk keiyɨk
ken kewɨrek kekre wan kesikekre hɨrak
katɨp kar ik: “Mar ke hi hewɨr nan ik ken
kekre wan kesikre, te God kakɨwaank wit
Babilon. Maain wit eik hɨrak pɨke kakɨkrit
kaku taauye.
22 *Mɨt kerek nɨram gita nine henye o
netenwo taur o nɨram heurek, hɨr maain
ap nanɨnen nanrɨakem au. Mɨt kerek
nɨrɨak menmen ham ham ap pɨke nanɨnen
nanu wit Babilon au. Mɨt ap pɨke nemtau
nan iuwe kakwen rais haas mɨram meit wit
Babilon taau.
23 *Mɨt ap pɨke nanɨksiu si keiyak nanɨt
wit Babilon taau. Mɨt ap pɨke nanɨmtau
hɨm me mɨtɨk o mɨte hɨr nanɨtan. Mɨt
kerek nan nesiuwe menmen kago mɨr, hɨr
mɨt iuwe ne tɨ nerer wit wit. Yi mɨt ne wit
Babilon, yi epei yari han ke mit miyapɨr
nerer wit wit yeriuwe menmen enum me
memipɨn yi yɨrɨakem.”
24 *God kewaank wit Babilon kerek ke-
himɨtan wit iuwe yapɨrwe kentar hɨr
nenep profet ne God netike mɨt miyapɨr
nises hɨm mɨrak hemkre mɨr mewen
mɨwaai tɨ. Hemkre mɨr metike hemkre me
mɨt miyapɨr yapɨrwe ne tɨ hɨr mɨt nɨpaa
nanɨp naa.

19

Mɨt miyapɨr neit wit ke God han yaaik nentar God kewaank wit Babilon

1 Maain hi hemtau menmen mɨre mɨt
miyapɨr yapɨrwe neit wit ke God hɨr natɨp
hɨm iuwe nar ik: “Haiu emwenɨpi niuk
me God kaiu. Hɨrak kerekek epei ketaihis.
Hɨrak niuk mɨrak iuwe hɨrak manpenuk
wɨsenuk.
2 *God skelim mɨt nises menmen yaaim.
Hɨrak epei skelim mɨte enu kerek wari
mɨt his wewenɨnem. Hɨre wewaank mɨt
miyapɨr ne tɨ yapɨrwe weriuwe menmen
enum hɨre wɨrɨakem. God kaaup kerer
menmen enum nɨpaa hɨre wɨrɨak mɨt
miyapɨr kerek nises hɨm mɨrak. Hɨre
wanɨp naa.”
3 *Hɨr pɨke natɨp neteipim nar ik: “Haiu
emwenɨpi niuk me God. Si tɨwekre me
wit Babilon hɨram mamno niu tipmain
tipmain enum eik.”
4 *Hɨr natɨp epei au, mɨt iuwe nar
24 kerek nau yeno me mɨt iuwe, hɨr
netike menmen tekyaait (4) kerek mepu hɨr
newen ninɨp nitehɨr nau tɨ menep ninaan
me God kerek kau yeno kɨrak. Hɨr natɨp
nar ik: “Hɨram hɨm yaaim haiu emwenɨpi
niuk mɨrak.”
5 *Hɨr natɨp epei au, hi hemtau hɨm ke
mɨtɨk hak kerp kɨrapɨt yeno me God hɨrak
katɨp hɨm iuwe kar ik: “Yi mɨt miyapɨr
niuk iuwe o niuk weinɨm kerek yises hɨm
me God yi hanhanek. Yi eiwenɨpi niuk
mɨrak.”

Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip keit mɨte, te hɨr yapɨrwe nererik naam menmen

6 *Hɨrak katɨp epei au, hi hemtau mɨt
miyapɨr yapɨrwe hɨr nererik natɨp hɨm
iuwe nar ke mani sɨr menep o nepni
mewenɨn. Hɨr natɨp hɨm iuwe nar ik:
“Haiu emwenɨpi niuk me God. Hɨrak
kerekek Manpenuk Wɨsenuk hɨrak kinɨn
naanmɨpre menmen yapɨrwe.
7 *Haiu han yaaik emu emwenɨpi niuk
mɨrak mamɨntar Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sip-
sip kakɨt mɨte pɨrak hɨr nanɨtan. Hɨre epei
wemani menmen mɨre.

* **18:17** Esi 27:27-29 * **18:18** Esi 27:32 * **18:20** Ais 44:23; Diu 32:43; Jer 51:48 * **18:21** Jer 51:63-64; Esi 26:21 * **18:22** Ais 24:8; Esi 26:13 * **18:23** Jer 7:34, 16:9, 25:10; Ais 47:9 * **18:24** Jer 51:49; Mt 23:35; Rev 17:6 * **19:2** Rev 6:10, 16:7 * **19:3** Rev 14:11 * **19:4** Rev 4:2, 10 * **19:5** Sam 22:23, 134:1, 135:1; Rev 11:18 * **19:6** Rev 11:15, 14:2, 15:3 * **19:7** Rev 21:2 * **19:8** Ais 61:10

8 *Hɨr mɨt ensel newetɨwe laplap yaaim mɨre hike hapɨk mewim au te hɨre waumɨr.” (Laplap yaaim mɨre hike hɨram menmen yaaim kerek mɨt miyapɨr nises hɨm me God hɨr nɨrɨakem.)

9 *Hɨr natɨp epei au, mɨtɨk ensel kerek kerp ketikewa hɨrak ketpo kar ik: “Ti ewis menmen im. Mɨt miyapɨr kerek God kenɨnor nanɨnen nanɨm menmen me Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip kakɨt mɨte pɨrak, hɨr han yaaik nanu.” Hɨrak wen ketpo, “Hɨm im hɨram hɨm me God hɨrekes.”

10 *Hi hemtau menmen hɨrak ketpo, te hi ewen ninɨp hitehɨr ewenɨpi niuk mɨrak. Hɨrak kewena ketpo kar ik: “Ti ap ewenɨpi niuk mai au emɨt! God kerekek. Hi hɨrɨak menmen me God har ke ti etike nit yinan kerek yises hɨm me Jisas yewepyapɨr hɨm mɨrak yatɨp mɨt em. Menmen Jisas kewepyapɨrem, hɨram menmen mɨkaap mɨt profet natɨp newepyapɨr hɨm me God.”

Hɨm me mɨtɨk kau hos kɨre hike

11 *Hɨrak ensel ketpo menmen epei au, hi hɨr weipɨr ke wit ke God kenke, hos hike kerp en. Mɨtɨk kau sip kɨrak hɨr nenewek niuk mɨrak “Mɨtɨk kerek naanmɨmpre menmen mɨrak werek werek.” Hɨrak ketike mɨt hɨr nanɨnepan, hɨrak

12 *skelim mɨt, hɨrak kises menmen yaaim kɨrɨakem keremem. Nanamɨr kɨrak hɨrak kɨr kɨre si keteikɨn mɨt hɨrak kertei menmen mekre han kɨr. Hat yapɨrwe me mɨt iuwe hɨram mau paan kɨrak. Niuk mɨrak ham mau maat kɨrak te mɨt neiyan ap nerteiyem au. Hɨrak kɨrak kerekek.

13 *Hɨrak kamɨr laplap nokim kerek nɨpaa hɨr newermaam mekre hemkre. Hɨr ne wit ke God nenewek niuk mɨrak “Hɨm me God.”

14 Mɨt yapɨrwe ne ami ne wit ke God hɨr nisesik nau hos mɨre hike yapɨrwe namɨr laplap yaaim mɨre hike hapɨk mewim au.

15 *Hi hɨr hɨne ke his nokik tɨknuk enuk koke hɨm mɨrak kan. Hɨrak kaknep mɨt miyapɨr nerer wit wit kakriuwerem. Epei au, hɨrak kakinɨn naanmamror wɨsenum te mɨt han ap nanɨkrehɨr kɨrak taau. Hɨrak taau. Hɨrak naanmamror kakɨr ke mɨtɨk ketenen paap keiyɨk naanmɨmpre bulmakau. Hɨrak kakinɨn mɨt yapɨrwe kakɨwaank mɨt kerek ap nises God kakɨr ke mɨtɨk keit henpɨk (o henkip) keiyɨm kekpep yɨwir kekre sar kehimɨtan God hɨrak han enuk keriuweri.

16 *Hɨm ham mau laplap mɨrak, mau hɨt naap kɨrak matɨp hɨm miutɨp marik: “Mɨtɨk ik hɨrak kinɨn naanmɨpre mɨt iuwe kerek naanmɨpre mɨt miyapɨr yapɨrwe nau tɨ.”

Hɨrak Mɨtɨk Iuwe kinɨn mɨt iuwe yapɨrwe.

17 *Hi hɨrek epei au, hi hɨr mɨtɨk ensel hak kerp nɨmɨn ke wepni kenɨne hore yapɨrwe kerek meniuwe mau niu, kenɨnewem keriuwe hɨm iuwe hɨrak katɨp kar ik: “Yi hore yi yainen eikiyan eiyɨt niutɨp yi eiyɨm menmen God kakrimaniyem.

18 Yi einen eiyɨm naan me mɨt yapɨrwe. Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre ami, mɨt iuwe ne ami kerek nises han kɨr, hɨr netike mɨt weinɨn nekepi nenepan, mɨt iuwe, mɨt weinɨn, mɨt nepu werek, mɨt han nɨrɨak menmen me mɨt iuwe naanmɨpri. Hɨr naan kɨr ketike naan me hos metike mɨt newim, menmen yapɨrwe.”

19 **Hɨrak katɨp epei au, hi hɨr mɨtɨk keweikɨn kɨre miyak enuk ketike profet enuk kewenɨn hɨm menmen kerek kɨrɨak menmen yapɨrwe nɨpaa mɨt nɨrem au kɨkaap miyak wɨsenuk keriuwerem. Hɨrak kɨkaap miyak enuk keriuwerem kari mɨt miyapɨr han kɨr te hɨr neit mak mɨrak mau yɨnk kɨr, hɨr newenɨpi nu hɨr nimaak nar ke miyak enuk.

20 *Hɨrakɨt wen tepu te hɨr netɨwekɨthis newɨret ten tekre hei iuwe mɨre wan si metnen meriuwe nan sulfa mekrerek.

21 *Te mɨt han kerek netikeri nenepan, Mɨtɨk Iuwe kerek kau hos, hɨne keke hɨm kɨrak kan kanɨp kenepi. Hɨrak kan kanɨp kenepi, hore man maak yɨnk kɨr ere tu iuwe.

20

Seten kau kekre hei 1,000 tito

1 *Hi hɨr hore maak yɨnk kɨr epei au, hi hɨr mɨtɨk ensel hak kekiuwe wit ke God kan. Hɨrak kekiuwe wit ke God kan ketenen ki metike sen ain wɨsenum. Ki hɨram me mɨkaisiu weipɨr ke hei enuk wɨsenuk kesikekre.

2-3 **Hɨrak kan keithis kɨrin kerek niuk mɨrak ham mar im: “Manpen (o yenmik) ke nɨpaa, hɨrak Seten, hɨrak mɨtɨk enuk kerp menep ninaan me God kesiuwai hɨm.” Hɨrak mɨtɨk ensel ketɨwekhis kinɨnek kesenkekik keriuwe sen ain kewɨrek ken

* **19:9** Mt 22:2-3 * **19:10** Ap 10:25-26; Rev 22:8-9 * **19:11** Rev 1:5, 6:2; Sam 96:13; Ais 11:4 * **19:12** Rev 1:14, 2:17 * **19:13** Ais 63:1-3; Jo 1:1, 14 * **19:15** Rev 1:16, 4:8, 12:5, 14:19-20, 21:22 * **19:16** Rev 17:14 * **19:17** Esi 39:17-20 * **19:19** Esi 27:30-34 * **19:19** Sam 2:2 * **19:20** Rev 13:12-17, 20:10, 15; Ais 30:33 * **19:21** Rev 19:17-18 * **20:1** Rev 9:1 * **20:2-3** Rev 12:9 * **20:2-3** Ju 6

kekre hei. Kewɨrek ken kekre hei kesikekre, hɨrak keiyepet weipɨr kehɨruwek hit tokim me tito 1,000. Hɨrak kehɨruwek hit tokim te Seten ap kakno ein ein kakri mɨt miyapɨr han kɨr kakwisɨsorek ere 1,000 tito hɨram epei au. 1,000 tito hɨram epei au, maain hɨrak kaknaipɨsek kakno ein ein me wɨ kike.

4 *Epei au, hi hɨr yeno me mɨt iuwe. Mɨt han newim. God kewisi hɨr skelim mɨt. Hi hɨri netike hɨmɨn ke mɨt miyapɨr kerek mɨt nerekir teruk kɨr kewen keket kentar hɨr ap newenɨpi niuk me miyak enuk o menmen hɨr nesipaam mau his o maat kɨr au. God kɨkɨan hɨr nekrit nau, hɨr nantike Krais hɨr naninɨn naanmampre mɨt miyapɨr me 1,000 tito.

5 Mɨt han ap nises God nɨpaa epei naa, hɨr ap pɨke nanɨkrit in au. Maain 1,000 tito hɨram epei mamnen, hɨr pɨke nanɨkrit. Im em hɨram namba wan taim God kɨkɨan mɨt miyapɨr nɨpaa naa te hɨr pɨke nekrit nepu.

6 *Mɨt miyapɨr kerek God kinɨn kɨkɨan te hɨr nekrit nau, hɨr mɨt yaain, hɨr han yaaik nanu. Hɨr han yaaik nanu nanɨntar hɨr ap pɨke nani nanteipim nanɨno nanɨkre si au. Hɨr nanre mɨt pris kerek newepwar menmen nanwet God kaktike Krais em, hɨr nantike Krais naninɨn naanmampre menmen me 1,000 tito.

God kewaank Seten hɨrak kewɨrek kekre si enum

7 Maain 1,000 tito hɨram epei au, mɨtɨk ensel hɨrak kɨkaisiu weipɨr ke hei kesikekre kesiupan sen ain kaknaaiwɨr Seten kakno.

8 *Hɨrak kakno kakwenɨn hɨm mɨt miyapɨr yapɨrwe ne tɨ nerer wit wit, nanɨnen wit iuwe Gok ketike Megok. Hɨrak kakwenɨnor hɨm te hɨr nanɨnen nanrerik nantike mɨt han nanɨnepan. Mɨt ne ami nɨrak hɨr nanɨre tenhaan ke wan hɨr yapɨrwe.

9 *Hɨr nanɨke tɨ nanɨno yanɨmɨn nanweikɨn wit Jerusalem kerek mɨt miyapɨr ne God nanwik, wit kerek God hanhanek. Hɨr nanweiknor nanɨnɨp te si mamɨnke mamke wit ke God mamnen si tatɨn mɨt ne ami in.

10 *Si tatɨn mɨt ne ami in, te God kakɨthis Seten kakwɨrek kakno hei o wan si metnen mekrerek meriuwe nan salfa. Hɨrak kakno hei o wan si metnen mekrerek kerek miyak enuk ketike profet enuk kewisesik tewiyen. Hɨrakɨt tatu tatɨt en yɨnk kɨrakɨt kaknen (o kakɨses) tipmain tipmain enum eik.

God skelim mɨt miyapɨr yapɨrwe

11 Menmen im epei man, hi hɨr yeno me mɨtɨk iuwe kɨre hike, mɨtɨk iuwe kewik. Tɨ ketike nepni mɨrɨr mekeipɨn ninaan mɨrak ap mɨnmatɨn wit keiyak te hɨram mɨsawɨn mau meit en au. (Te hɨram meweikɨn mɨre napɨ).

12 *Hɨram meweikɨn mɨre napɨ epei au, hi hɨr mɨt miyapɨr niuk mɨr iuwe, mɨt miyapɨr au weinɨn kerek nɨpaa naa. Hɨr nan nerp menep ninaan ke mɨtɨk kau yeno mɨrak, mɨt ensel nan nenke tɨwei ham mɨwaai en. Epei au, hɨr neit tɨwei kiutɨp hak, kerek niuk me mɨt kerek nises hɨm me God nanu nantikerek mewik. God skelim mɨt in nɨpaa naa keriuwe menmen hɨrak kɨrem mekre tɨwei im me menmen hɨr nɨrɨakem.

13 *God kɨkɨan mɨt miyapɨr kerek naa nekre wan netike mɨt miyapɨr kerek epei naa nerer wit wit hɨr nerp menep ninaan mɨrak, hɨrak skelim mɨt miyapɨr me menmen hɨr nɨrɨakem nau tɨ.

14 *Epei au, God keit menmen menip mɨt nani metike wit kerek hɨmɨn ke mɨt naa nɨwaai en, hɨrak kewɨrem men mekre hei o wan si metnen mekrerem hɨram nepei au mau meit. Hei si metnen mekrerem hɨram enum mar ke mɨt hɨr pɨke nani.

15 *Mɨt miyapɨr kerek God ap kɨr niuk mɨr mekre tɨwei ik kerek ketpɨwek niuk me mɨt miyapɨr hɨr nanu nantikerek, hɨrak kewɨri nekre hei wan si metnen mekrerek.

21

Jon kɨr tɨ ketike nepni meiyam man mekrehɨr me tɨ ketike nepni nɨpaa mepu

1 *God kewɨri nekre hei si metnen mekrerek epei au, hi hɨr tɨ keiyak ketike nepni meiyam mepu mekrehɨr ke tɨ keiyak ketike nepni meiyam nɨpaa mepu. Hɨram metike wan epei au mesi.

2 *Epei au, hi hɨr wit kerek God kehimɨtanek hɨrak wit kɨrak. Hɨrak wit Jerusalem keiyak kekrehɨr ke wit Jerusalem ke nɨpaa. Hɨrak keit wit ke God kɨnaiwɨrek kekiuwe kan. God kemaniyek yaaik kɨre mɨte weses wetike mɨtɨk nanɨtan.

3 *Hi epei hɨrek, hi hemtau hɨm ke mɨtɨk keit yeno me mɨtɨk iuwe hɨrak katɨp kar ik: “Eiyɨmtewem! God wɨnak kɨrak kau nɨmɨn ke mɨt miyapɨr te hɨrak kaku kaktikeri. Hɨr

* **20:4** Dan 7:9, 22, 27; 1Ko 6:2; Rev 13:17 * **20:6** Rev 1:6 * **20:8** Esi 38:2, 9, 15-16 * **20:9** 2Kin 1:10; Esi 39:6 * **20:10** Jen 19:24; Sam 11:6; Rev 19:20; 21:8 * **20:12** Dan 7:9-10; Mt 25:31-46; Rev 13:8; Ap 17:31; 2Ko 5:10 * **20:13** Ro 2:6; 1Pi 1:17; Rev 2:23, 22:12 * **20:14** 1Ko 15:26, 55 * **20:15** Mt 25:41; Rev 13:8, 19:20 * **21:1** 2Pi 3:13 * **21:2** Ais 52:1, 61:10; Hi 11:16, 12:22; Rev 3:12 * **21:3** 2Kro 6:18; Sek 2:10; 2Ko 6:16 * **21:4** Rev 7:17; Ais 35:10, 65:19

nanu nanre mɨt nɨrak, hɨrak kaku kaktikeri kakre God kɨr.
4 *God kaknip mɨt miyapɨr en han yaaik nanu. Hɨr ap pɨke nani o han enuk o nankɨt o yɨnk kɨr kaknen au. Menmen im me nɨpaa ein hɨram epei au."

5 *Mɨtɨk kerek kau yeno me mɨtɨk iuwe ketpo kar ik: "Ti emtewek. Hi anip menmen yaaim mamɨkrehɨr me menmen nɨpaa." Hɨrak wen ketpo, "Ti ewis menmen im hi nepei hetputem emu tɨwei entar menmen hi hetpi yi mɨt em hɨram yaaim."

6 *Hɨrak katɨp, "Menmen im hɨram nepei au. Hi mɨtɨk kerek nɨpaa menmen ap mepu au, hi hepu, maain hi apau. Hi hɨrɨak menmen yapɨrwe te menmen yapɨrwe mɨt miyapɨr kerek hanhan nanɨm tɨpar hi awetɨrem weinɨm tɨpar mai mamkepi hɨr nanu nanɨt tipmain tipmain enum eik.

7 *Yi mɨt kerek yi yises hɨm mai werek ere yi yayi, yi wen yɨrɨak menmen mai yaaim yinɨn menmen enum mamri han ki enuk, yi mɨt in hi aweti menmen im yapɨrwe hi etpiyem. Hi are God ki, yi eire nɨkerek nai.

8 *Te mɨt kerek hɨr nɨpaa nisɨsa hi God, in ek au nɨnapen nentar mɨt nanɨp nentar hɨr nisɨsa, hɨr netike mɨt neweikɨn sip newet God, mɨt kerek nɨrɨak menmen enum enum, mɨt kerek nenep mɨt han hɨr nani, mɨt kerek nari miyapɨr his newenɨnem, mɨt kerek nɨrɨak nasi, mɨt kerek newepwar menmen newet tɨpir em, hɨr nantike mɨt enun newisesik, hɨr yapɨrwe nanɨno hei iuwe mɨre wan si metnen meriuwe nan salfa mekrerek. Menmen im hɨram enum mɨre mɨt hɨr pɨke nani nanɨkrerem."

Hɨm ke wit Jerusalem hak yaaik

9 *Hi hemtau hɨm im nepei au, mɨtɨk ensel kiutɨp ke ensel nar hispɨnak wik (7) kerek netenen mɨn mar hispɨnak wik (7) menmen enum menep mɨt mekrerem, hɨrak mɨtɨk ensel ik kan menep ketpo kar ik: "Ti enen etikewa hi ateiknut mɨte yaaip kerek hɨre wautike Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip hɨr nanɨtan.

10 *Hɨrak ketpo epei au, hɨrak ketauhis hɨmɨn kai hawɨr wen werp mɨnɨu (o neiyɨp) wɨsenuk. Hawɨr werp en, hɨrak keteikno wit Jerusalem, wit God kehimɨtanek hɨrak kɨrak keke wit ke God kekiuwe kan.

11 *Hɨrak kɨr keriuwe menmen yaaim me God, hɨrak kɨre nan yaaim niuk mɨrak jaspa kerek mɨt newɨr pewek yapɨrwe netɨwem, nan kerek hɨr newisɨm mau wepni hɨram mɨr wɨsenum mar ke glas.

12 *Nɨwa hɨrak keweikɨn wit hɨrak nokik ken niu, weipɨr hiswiyen wik (12) mewik, mɨt ensel niutɨp niutɨp nerp nersɨsem naanmɨpre weipɨr. Niuk me weiwɨk hiswiyen wik (12) me Isrel mau weipɨr im.

13 Wit wepni kokai kan weipɨr wikak tewik. Wit wepni kewen ken weipɨr tar wikak tewik. Wit ken niu in weipɨr tar wikak tewik. Wit ken mɨn in weipɨr tar wikak tewik.

14 Hɨr nime nɨwa im mentar nan iuwe mar hiswiyen wik (12). Niuk me mɨt aposel nar hiswiyen wik (12) ne Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip niuk mɨr mau nan im.

15 *Mɨtɨk ensel kerek ketpo menmen ketenen si me gol kaknɨn mak ke wit iuwe ik e, ketike weipɨr mɨrak, nɨwa mɨrak.

16 Wit ik e hɨrak nokik yinak ik yinak ke wit hɨram mɨpɨram. Ensel ik kɨnɨn mak ke wit keriuwe si mɨrak. Wit hɨrak nokik mɨrak hɨram mar 2400 kilomita. Wit kau niu kɨrak ketike nokik kɨrak hɨrak yaaik kɨpɨrak.

17 Hɨrak kɨnɨn mak ke wit epei au, hɨrak kɨnɨn mak ke nɨwa kau niu kɨrak keriuwe si mɨre mɨt nɨnɨn mak neriuwerem, te hɨrak kɨrem hɨram mɨre 65 mita.

18 God kime nɨwa keweikɨn wit ik, hɨrak kimaak me nan jaspa. Wit hɨrekes God kimaak me gol hɨram mɨr mɨre tɨpar mar ke mani katɨn nemnok.

19 *Nan iuwe kerek God kime nɨwa menterim hɨram marim. Nan namba 1 hɨrak jaspa. Nan hak (namba 2) hɨrak sapaia kɨre yinamɨn. Nan hak (namba 3) hɨrak nan hike niuk mɨrak agat. Nan hak (namba 4) hɨrak kɨre yinamɨn niuk mɨrak emeral.

20 Nan hak (namba 5) hɨrak nan kɨre hike ketike ninɨk niuk mɨrak sadonikis. Nan hak (namba 6) hɨram nan kɨre ninɨk niuk mɨrak konilian. Nan hak (namba 7) hɨrak kɨre kono niuk mɨrak krisolait. Nan hak (namba 8) hɨrak kɨre yinamɨn niuk mɨrak beril. Nan hak (namba 9) hɨrak kɨre kono niuk mɨrak topas. Nan hak (namba 10) hɨrak kɨre yinamɨn ketike kɨre kono niuk mɨrak krisopres. Nan hak (namba 11) hɨrak kɨre yinamɨn niuk mɨrak haiasin. Nan hak (namba 12) hɨrak kɨre ninɨk niuk mɨrak ametis.

21 Ya weipɨr ke nɨwa mar hiswiyen wik (12) God kimaam me bis me nan iuwe. Ya weipɨr miutɨp miutɨp hɨram me klamsel me bis miutɨp miutɨp wɨsenuk kerekek.

* **21:5** Rev 4:2, 10; 2Ko 5:17 * **21:6** Rev 1:8, 17, 22:17; Jo 7:37; Sam 36:9 * **21:7** 2Sml 7:14 * **21:8** Hi 10:38-39; Mt 25:41; Rev 19:20, 21:27, 22:15 * **21:9** Rev 15:1 * **21:10** Esi 40:2; Rev 21:2 * **21:11** Ais 60:1-2, 19 * **21:12** Esi 48:30-35 * **21:15** Rev 11:1 * **21:19** Ais 54:11-12 * **21:22** Rev 15:3

Yayiwe kerekir wit iuwe ik hɨrak ke gol mɨr
yaaim mɨre mani katɨn nemnok.

22 *Hi ap hɨr wɨnak iuwe kiutɨp ke God
keit wit iuwe keteikɨn mɨt God kau ketikeri
eik e au. Mɨtɨk iuwe God hɨrekes kerek
manpenuk wɨsenuk hɨrak ketike Mɨtɨk
keweikɨn kɨre Sipsip hɨrakɨt tepu wit ik te
mɨt miyapɨr nɨret tepu. Te hɨr ap nime
wɨnak neteikɨn hɨrakɨt tepu tetikeri au.

23 *Wepni o wenke ap te mamɨr mamɨt
wit ik e taau. Menmen iuwe me God
merhɨhe mɨre si, menmen iuwe me Mɨtɨk
keweikɨn kɨre Sipsip mamɨr te hɨram
mamɨr mamnep wit mamɨkrehɨr ke wepni
te hɨr mɨt nanɨr ein ein.

24 *Mɨt miyapɨr nerer wit wit hɨr
nanɨnen nanɨr menmen iuwe mɨrakɨt mɨr
menep wit, te hɨr nanitet yayiwe nanɨno
in nanɨno ein. Mɨt iuwe ninɨn naanmɨpre
mɨt miyapɨr nau tɨ hɨr nanɨt pewek mɨre
yapɨrwe neiyɨm nanɨnen wit ik.

25 *Hɨr ap te naniyepet weipɨr me nɨwa
mamɨt in nanɨntar wit ap toto mamtai au.
Wepni kerekek.

26 Menmen mɨt hɨr neses neriuwerem
metike pewek mɨr, hɨr mɨt nerer wit wit
nau tɨ neiyɨm nanɨnen nanwisɨm mamɨt
witeik.

27 *Te menmen enum o mɨt miyapɨr
kerek nɨrɨak menmen enum o newis-
esik nanɨno nɨmɨn wit ik e au. Mɨt
miyapɨr kerek Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip
kewis niuk mɨr mɨwaai mekre tɨwei kerek
mehimɨtan mɨt miyapɨr nanu nantike God,
hɨr keriyen nanɨno nanɨkre wit ik e.

22

Hɨm me nu metike tɨpar mamkaap mɨt miyapɨr nanu werek

1 *Hi hɨr wit yaaik nepei au, mɨtɨk ensel
keteikno mani kerek tɨpar mɨrak mɨkaap
mɨt miyapɨr hɨr nanu werek. Tɨpar im
meke yeno kerek Mɨtɨk Iuwe God kewim
metike yeno Mɨtɨk keweikɨn kɨre Sipsip
kewim.

2 *Tɨpar im hɨram nemnok hɨram mek-
iuwe wi mɨram mitet yayiwe ke nɨmɨn.
Nu kerek mɨkaap mɨt miyapɨr nanu nanɨt
hɨram merp menep mani kekiuweri, ham
merp pɨnak, ham merp pɨnak. Hɨram mari
mine nɨkim me wenke kiutɨp wenke kiutɨp,
tɨwei mɨram hɨram mɨkaap mɨt miyapɨr
nerer wit wit nɨpa hɨr nɨnap te hɨr nanre
yaain.

3 Menmen yapɨrwe kerek nɨpaa
mewaank tɨ God kakrɨakem nepei au meit
kakɨntar hɨrak ketike Mɨtɨk keweikɨn kɨre
Sipsip hɨrakɨt tatu wit ik naanmamre mɨt,
te hɨr nanwenɨpi niuk mɨrak.

4 *Mɨt hɨr nanɨr ninaan mɨrak, hɨrak
kakwis niuk mɨrak mamu maat kɨr.

5 *Wɨtaan ap te pɨke mamnen taau. Mɨt
ap nanɨt si te nanɨr yayiwe o wepni kau
nepni kɨr au. Mɨtɨk luwe God hɨrak kaku
kakrehɨr ke wepni kakɨr te mɨt nises hɨm
mɨrak hɨr nanu nanɨre mɨt iuwe tipmain
tipmain enum eik.

Jisas pɨke kaknen waswas

6 *Mɨtɨk ensel hɨrak ketpo kar ik: "Hɨm
im yapɨrwe ti hewisɨm hɨram yaaim maain
mamnen. Mɨtɨk luwe God kerek hɨrak
epei kɨrɨak mɨt profet hɨmɨn kɨr kekrit
te hɨr newepyapɨr hɨm mɨrak, hɨrak epei
keriuwet mɨt ensel nɨrak te hɨr nan
newepyapɨr natɨp mɨt nises hɨm mɨrak
menmen te menep mamnen."

7 *Jisas ketpi kar ik: "Yi eiyɨmtau! Menep
te hi pɨke anen. Mɨt miyapɨr kerek
nanɨmtau hɨm mau tɨwei im nanisesim, hɨr
han yaaik nanu."

8 *Hi Jon kerekek hi hɨr menmen im
hi hemtau hɨm mɨram. Hi hɨr menmen
im, hemtewem nepei au, hi hewen ninɨp
hɨwaai hɨt me mɨtɨk ensel kerek keteikno
menmen im.

9 Te hɨrak ketpo kar ik: "Ti ap hɨrɨak
menmen im au emɨt! Hi hɨrɨak menmen
me God har ke yi mɨt yetike mɨt nit yinan
hɨr profet hɨr netike mɨt yapɨrwe kerek
nemtau hɨm mau tɨwei im nanisesim. Te
ti ap ewenaunɨpi au emɨt! Ti ewenɨpi God
kerekek."

10 Hɨrak wen ketpo kar ik: "Ti ap epakɨn
hɨm me God mekre tɨwei im au emɨt, entar
wɨ epei man menep te menmen im mam-
nen.

11 *Menmen im menep te mamnen.
Te mɨt kerek nɨrɨak enum hɨr wen
nanrɨakem. Mɨt kere han kitet enum
enum, hɨr wen han ekitetim. Mɨt kerek
nɨrɨak menmen yaaim hɨr wen enrɨakem.
Mɨt kerek hɨr yaain wen enu anɨrek."

12 *"Yi eiyɨmtewek! Menep te hi Jisas hi
pɨke anen. Hi anen etenen menmen yaaim
me mɨt miyapɨr yapɨrwe te hi awetɨrem me
menmen nɨpaa ein ere in hɨr nɨrɨakem.

---

* **21:23** Ais 60:19-20; Rev 22:5 * **21:24** Ais 60:3, 5 * **21:25** Ais 60:11; Sek 14:7; Rev 22:5 * **21:27** Ais 52:1; 1Ko 6:9-10; Rev 13:8, 21:8 * **22:1** Esi 47:1; Joe 3:18; Sek 14:8 * **22:2** Jen 2:9; Esi 47:12; Rev 22:14, 19 * **22:4** Sam 42:2; Mt 5:8; Rev 3:12 * **22:5** Rev 5:10, 20:6, 21:23, 25; Dan 7:18, 27 * **22:6** Rev 1:1 * **22:7** Rev 1:3, 2:16 * **22:8** Rev 1:3, 10:4 * **22:11** Dan 12:10 * **22:12** Rev 2:16, 23; Ais 40:10; 2Ko 11:15 * **22:13** Rev 1:8, 17, 21:6 * **22:14** Rev 22:2

13 *Hi kerekek hi hinɨn, maain te hi pɨke
ekaru. Nɨpaa hi hinɨn hɨrɨak menmen te
maain hi pɨke arɨakem yaaim.
14 *“Mɨt miyapɨr kerek nises hɨm me
God hɨr nɨre mɨt epei nekemyet laplap
mɨr hɨram pɨke yaaim. Mɨt miyapɨr narik
hɨr han yaaik nanu nanɨntar God kak-
wisi hɨr nanɨno nanitet ya weipɨr ke wit
nanɨno nɨmɨn nanɨm nɨkim me nu kerek
mɨkaap mɨt miyapɨr nanu werek werek
nanu nanɨt.
15 *Te mɨt enun nises han kɨr enuk,
hɨr nantike mɨt kerek nari si newɨr
pɨkoker nɨrɨak nasi, o mɨt nari miyapɨr
his newenɨnem, mɨt kerek nenep mɨt han
nani, mɨt kerek newepwar menmen newet
tɨpir em, o mɨt kerek newenɨn hɨm nises
hɨm mɨr hɨras, mɨt miyapɨr nar ik hɨr ap te
nanɨno nanitet ya weipɨr ke wit iuwe au.
Hɨr enu enɨt witeik.
16 *Hi Jisas kerekek hi epei heriuwet
mɨtɨk ensel kai hɨrak kan kewepyapɨr hɨm
im men yi mɨt ne weiwɨk miutɨp me God
yerer wit wit. Hi kerekek hi ke weiwɨk me
Devit, hi nepenyek kɨrak hi hɨre saaur kau
nepni kɨr wɨsenum ere wanewik.”
17 *“God Hɨmɨn Yaaik ketike mɨt miyapɨr
nises hɨm me hi Mɨtɨk keweikɨn hɨre Sipsip
hɨr natɨp nar ik: ‘Ti enen!’ Mɨt miyapɨr
kerek nanɨmtau hɨm im hɨr entɨp, ‘Ti enen.’
Mɨt miyapɨr kerek hɨm niu enuk (o hɨr mar
kewenkɨkor hɨm), hɨr eninen enɨm tɨpar
mɨkaap mɨt miyapɨr hɨr nanu werek werek
nanu nanɨt. Hɨr nanwɨr pewek nanɨt tɨpar
im nanɨm au. Hɨr nanɨm weinɨm.
18 *Hi Jon hi hetpi yi mɨt miyapɨr yapɨrwe
kerek yayɨmtau hɨm me God me menmen
mamnen mau tɨwei im, hi hetpi hɨm manp
har ik: “Mɨt han kerek nanwis hɨm ham
mamu mamtike hɨm im mau tɨwei, te God
kaknɨp kakriuwe menmen enum hɨrak
kenep mɨt keriuwerem hi epei hewisɨm
mau tɨwei im.
19 *Mɨt han hɨr nanɨsak hɨm ham mau
tɨwei kerek hi hewisɨm te God kakri men-
men mɨr mau nu mɨkaap mɨt hɨr nanu
werek werek nanu nanɨt, hɨrak kakwisi
nanu wɨt kɨrak yaaik taau.”
20 *Mɨtɨk kerek kewepyapɨr hɨm im hɨrak
katɨp kar ik: “O, hi Jisas hi anen waswas.”
Mɨtɨk luwe Jisas haiu mewenhi matɨp
mar ik: “Ti enen waswas.”
21 Hi Jon hanhan Mɨtɨk luwe kaiu Jisas
Krais hɨrak kakrɨak yi mɨt miyapɨr kerek
yises hɨm mɨrak kakrekyi menmen yaaim.

Mepɨr keremem

* **22:15** Rev 21:27 * **22:16** Ro 1:3; Rev 2:28; 5:5; Nam 24:17 * **22:17** Rev 21:6 * **22:18** Diu 4:2, 12:32; Rev 15:1
* **22:19** Rev 22:2 * **22:20** Rev 3:11

HɨM METEIKNAI MENMEN ME LISTA IM EM

God kewis hɨm mɨrak mamkepai. Haiu han enuk o haiu hanhan mamɨrtei menmen, haiu mamkinaam, te hɨram mamkepai haiu mamɨrtei menmen me God. Haiu hanhan mamɨrtei me menmen mau tɨwei me God, te haiu han kitet, "Haiu mamɨrkeik haiu mamnapɨnem? Haiu mɨnapen mamkine buk Matyu ere Revelesen te haiu mamnapɨnem taau!" Haiu han kitet menmen mar im, haiu mamɨr lista im hɨram mamkepai. Haiu eminɨn han ekitet menmen haiu hanhan mamɨrteiyem, te haiu mamɨr het tok me lista im em. Haiu mamɨr het tok me lista ere haiu mɨnapɨn menmen haiu hanhanem, haiu mamɨr buk, sapta metike ves mɨram mau mɨnɨk het tok. Haiu mamɨr ves im hɨram mamɨtpai me menmen hɨm me God metpim me menmen me het tok im em.

HɨM ME JISAS WɪI HɨRAK KAU TɪI

Maamrer ne Jisas*	
Matyu 1.1-17	Luk 3.23-38

Maria wina Jisas-Hɨm me Krismas	
Luk 1.26-38	Matyu 1.1-23
Matyu 1.18-25	Luk 2.40
Luk 2.1-38	

Jon kɨkɨr Jisas	
Matyu 3.13-17	Luk 3.21-22
Mak 1.9-11	Jon 1.29-34

Jisas keweikɨnhis kɨre God	
Matyu 17.1-9	Lu 9.28-36
Mk 9.2-9	

Judas kewepyapɨr Jisas	
Matyu 26.14-16; 26.47-57	Luk 22.47-54
Mak 14.10-11; 14.43-53	Jon 18.2-13

Pita kiune katɨp hɨrak ap kises Jisas	
Matyu 26.69-75	Luk 22.54-62
Mak 14.66-72	Jon 18.15-18; 18.25-27

Mɨt newepyapɨr Jisas te hɨrak kaki-Hɨm me Ista	
Matyu 26.57-68; 27.1-2	Lu
Matyu 27.11-31	Jo
Matyu 14.53-65; 15.1-20	Jo
Luk 22.63-71	

Mɨt newenkek Jisas hɨrak kaa-Hɨm me ista	
Matyu 27.32-56	Luk 23.2
Mak 15.21-41	Jon 19.1

Mɨt newis Jisas kekre han ke mɨniu-Hɨm me Ista	
Matyu 27.57-66	Lu
Mak 15.42-47	Jo

Jisas pɨke kekrit mɨt nɨrek-Hɨm me Ista	
Matyu 28.1-20	Jon 20.1-31;
Mak 16.1-18	Aposel 1.3-8
Luk 24.1-49	

Jisas pɨke ken wit ke God (Heven)	
Mak 16.19	Aposel 1.9-11
Luk 24.50-51	

MɪT NE WEIWɪK ME GOD NANISES MENMEN YAAIM MAR IM

Mɨt neweikɨn sip newet menmen enum	
Matyu 3.2-12; 4.17, 9.17	Aposel 2.37-
Matyu 12.31-32; 12.41	Aposel 5.31;
Matyu 21.32	Aposel 17.30
Mak 1.4; 1.14-15	2 Korin 7.10
Mak 3.28-29; 6.12	2 Pita 3.9
Luk 3.3; 3.8-14; 13.3-5	Revelesen 2
Luk 15.1-32; 24.47	Revelesen 9

Komunion	
Matyu 26.26-29	Luk 22.15-20
Mak 14.22-25	1 Korin 10.16-21; 11.20-34

Markeik hɨm me God mamkepai	
Matyu 4.4; 7.24-27	1 Korin 10:11; 15.1-4
Matyu 22.29	Galesia 3.22
Luk 8.21; 11.28	Efesas 5.26; 6.17
Jon 5.39; 6.63; 6.38	Kolosi 3.16
Jon 8.31-32; 12.48	1 Timoti 4.16
Jon 14.21; 15.3; 15.7	2 Timoti 3.15-17
Jon 17.17; 20.29	Hibru 2.2-4; 4.12
Aposel 2.38; 10.43	Jems 1.18; 1.21
Aposel 17.11; 20.32	1 Pita 1.23; 2.2
Rom 1.16; 10.17; 15.4	1 Jon 5.13
Rom 16.25	

Nɨkerek nanɨmtau hɨm me miye haairer nɨr	
Matyu 15.3-6	Kolosi 3.20-21
Luk 2.48-51	1 Pita 5.5
Efesas 6.1-4	

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Matyu 1:1–2:12
2	Matyu 2:13–3:6
3	Matyu 3:7–4:11
4	Matyu 4:12-25
5	Matyu 5:1-26
6	Matyu 5:27-48
7	Matyu 6:1-24
8	Matyu 6:25–7:14
9	Matyu 7:15-29
10	Matyu 8:1-17
11	Matyu 8:18-34
12	Matyu 9:1-17
13	Matyu 9:18-38
14	Matyu 10:1-23
15	Matyu 10:24–11:6
16	Matyu 11:7-30
17	Matyu 12:1-21
18	Matyu 12:22-45
19	Matyu 12:46–13:23
20	Matyu 13:24-46
21	Matyu 13:47–14:12
22	Matyu 14:13-36
23	Matyu 15:1-28
24	Matyu 15:29–16:12
25	Matyu 16:13–17:9
26	Matyu 17:10-27
27	Matyu 18:1-22
28	Matyu 18:23–19:12
29	Matyu 19:13-30
30	Matyu 20:1-28
31	Matyu 20:29–21:22

February

date	Scripture
1	Matyu 21:23-46
2	Matyu 22:1-33
3	Matyu 22:34–23:12
4	Matyu 23:13-39
5	Matyu 24:1-28
6	Matyu 24:29-51
7	Matyu 25:1-30
8	Matyu 25:31–26:13
9	Matyu 26:14-46
10	Matyu 26:47-68
11	Matyu 26:69–27:14
12	Matyu 27:15-31
13	Matyu 27:32-66
14	Matyu 28:1-20
15	Mak 1:1-28
16	Mak 1:29–2:12
17	Mak 2:13–3:6
18	Mak 3:7-30
19	Mak 3:31–4:25
20	Mak 4:26–5:20
21	Mak 5:21-43
22	Mak 6:1-29
23	Mak 6:30-56
24	Mak 7:1-23
25	Mak 7:24–8:10
26	Mak 8:11–9:1
27	Mak 9:2-29
28	Mak 9:30–10:12

March

date	Scripture
1	Mak 10:13-31
2	Mak 10:32-52
3	Mak 11:1-26
4	Mak 11:27–12:17
5	Mak 12:18-37
6	Mak 12:38–13:13
7	Mak 13:14-37
8	Mak 14:1-21
9	Mak 14:22-52
10	Mak 14:53-72
11	Mak 15:1-47
12	Mak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31–5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29–6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39–7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36–8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40–9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51–10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38–11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37–12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22–14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19–17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29–22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54–23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44–24:12
29	Luk 24:13-53
30	Jon 1:1-28

date	Scripture
1	Jon 1:29-51
2	Jon 2:1-25
3	Jon 3:1-21
4	Jon 3:22–4:3
5	Jon 4:4-42
6	Jon 4:43-54
7	Jon 5:1-23
8	Jon 5:24-47
9	Jon 6:1-21
10	Jon 6:22-40
11	Jon 6:41-71
12	Jon 7:1-29
13	Jon 7:30-52
14	Jon 7:53–8:20
15	Jon 8:21-30
16	Jon 8:31-59
17	Jon 9:1-41
18	Jon 10:1-21
19	Jon 10:22-42
20	Jon 11:1-53
21	Jon 11:54–12:19
22	Jon 12:20-50
23	Jon 13:1-30
24	Jon 13:31–14:14
25	Jon 14:15-31
26	Jon 15:1-27
27	Jon 16:1-33
28	Jon 17:1-26
29	Jon 18:1-24
30	Jon 18:25–19:22
31	Jon 19:23-42

date	Scripture
1	Jon 20:1-31
2	Jon 21:1-25
3	Aposel 1:1-26
4	Aposel 2:1-47
5	Aposel 3:1-26
6	Aposel 4:1-37
7	Aposel 5:1-42
8	Aposel 6:1-15
9	Aposel 7:1-29
10	Aposel 7:30-50
11	Aposel 7:51–8:13
12	Aposel 8:14-40
13	Aposel 9:1-25
14	Aposel 9:26-43
15	Aposel 10:1-33
16	Aposel 10:34-48
17	Aposel 11:1-30
18	Aposel 12:1-23
19	Aposel 12:24–13:12
20	Aposel 13:13-41
21	Aposel 13:42–14:7
22	Aposel 14:8-28
23	Aposel 15:1-35
24	Aposel 15:36–16:15
25	Aposel 16:16-40
26	Aposel 17:1-34
27	Aposel 18:1-21
28	Aposel 18:22–19:12
29	Aposel 19:13-41
30	Aposel 20:1-38

date	Scripture
1	Aposel 21:1-16
2	Aposel 21:17-36
3	Aposel 21:37–22:16
4	Aposel 22:17–23:10
5	Aposel 23:11-35
6	Aposel 24:1-27
7	Aposel 25:1-27
8	Aposel 26:1-32
9	Aposel 27:1-20
10	Aposel 27:21-44
11	Aposel 28:1-31
12	Rom 1:1-17
13	Rom 1:18-32
14	Rom 2:1-24
15	Rom 2:25–3:8
16	Rom 3:9-31
17	Rom 4:1-12
18	Rom 4:13–5:5
19	Rom 5:6-21
20	Rom 6:1-23
21	Rom 7:1-14
22	Rom 7:15–8:6
23	Rom 8:7-21
24	Rom 8:22-39
25	Rom 9:1-21
26	Rom 9:22–10:13
27	Rom 10:14–11:12
28	Rom 11:13-36
29	Rom 12:1-21
30	Rom 13:1-14
31	Rom 14:1-23

date	Scripture
1	Rom 15:1-21
2	Rom 15:22–16:7
3	Rom 16:8-27
4	1 Korin 1:1-17
5	1 Korin 1:18–2:5
6	1 Korin 2:6–3:4
7	1 Korin 3:5-23
8	1 Korin 4:1-21
9	1 Korin 5:1-13
10	1 Korin 6:1-20
11	1 Korin 7:1-24
12	1 Korin 7:25-40
13	1 Korin 8:1-13
14	1 Korin 9:1-18
15	1 Korin 9:19–10:13
16	1 Korin 10:14–11:1
17	1 Korin 11:2-16
18	1 Korin 11:17-34
19	1 Korin 12:1-26
20	1 Korin 12:27–13:13
21	1 Korin 14:1-17
22	1 Korin 14:18-40
23	1 Korin 15:1-28
24	1 Korin 15:29-58
25	1 Korin 16:1-24
26	2 Korin 1:1-11
27	2 Korin 1:12–2:11
28	2 Korin 2:12-17
29	2 Korin 3:1-18
30	2 Korin 4:1-12
31	2 Korin 4:13–5:10

date	Scripture
1	2 Korin 5:11-21
2	2 Korin 6:1-13
3	2 Korin 6:14–7:7
4	2 Korin 7:8-16
5	2 Korin 8:1-15
6	2 Korin 8:16-24
7	2 Korin 9:1-15
8	2 Korin 10:1-18
9	2 Korin 11:1-15
10	2 Korin 11:16-33
11	2 Korin 12:1-10
12	2 Korin 12:11-21
13	2 Korin 13:1-14
14	Galesia 1:1-24
15	Galesia 2:1-16
16	Galesia 2:17–3:9
17	Galesia 3:10-22
18	Galesia 3:23–4:20
19	Galesia 4:21–5:12
20	Galesia 5:13-26
21	Galesia 6:1-18
22	Efesas 1:1-23
23	Efesas 2:1-22
24	Efesas 3:1-21
25	Efesas 4:1-16
26	Efesas 4:17–5:2
27	Efesas 5:3-33
28	Efesas 6:1-24
29	Filipai 1:1-26
30	Filipai 1:27–2:18

date	Scripture
1	Filipai 2:19–3:6
2	Filipai 3:7–4:1
3	Filipai 4:2-23
4	Kolosi 1:1-20
5	Kolosi 1:21–2:7
6	Kolosi 2:8-23
7	Kolosi 3:1-17
8	Kolosi 3:18–4:18
9	1 Tesalonaika 1:1–2:9
10	1 Tesalonaika 2:10–3:13
11	1 Tesalonaika 4:1–5:3
12	1 Tesalonaika 5:4-28
13	2 Tesalonaika 1:1-12
14	2 Tesalonaika 2:1-17
15	2 Tesalonaika 3:1-18
16	1 Timoti 1:1-20
17	1 Timoti 2:1-15
18	1 Timoti 3:1-16
19	1 Timoti 4:1-16
20	1 Timoti 5:1-25
21	1 Timoti 6:1-21
22	2 Timoti 1:1-18
23	2 Timoti 2:1-21
24	2 Timoti 2:22–3:17
25	2 Timoti 4:1-22
26	Taitas 1:1-16
27	Taitas 2:1-14
28	Taitas 2:15–3:15
29	Failimon 1:1-25
30	Hibru 1:1-14
31	Hibru 2:1-18

date	Scripture
1	Hibru 3:1-19
2	Hibru 4:1-13
3	Hibru 4:14–5:14
4	Hibru 6:1-20
5	Hibru 7:1-19
6	Hibru 7:20-28
7	Hibru 8:1-13
8	Hibru 9:1-10
9	Hibru 9:11-28
10	Hibru 10:1-18
11	Hibru 10:19-39
12	Hibru 11:1-16
13	Hibru 11:17-31
14	Hibru 11:32–12:13
15	Hibru 12:14-29
16	Hibru 13:1-25
17	Jems 1:1-18
18	Jems 1:19–2:17
19	Jems 2:18–3:18
20	Jems 4:1-17
21	Jems 5:1-20
22	1 Pita 1:1-12
23	1 Pita 1:13–2:10
24	1 Pita 2:11–3:7
25	1 Pita 3:8–4:6
26	1 Pita 4:7–5:14
27	2 Pita 1:1-21
28	2 Pita 2:1-22
29	2 Pita 3:1-18
30	1 Jon 1:1-10

date	Scripture
1	1 Jon 2:1-17
2	1 Jon 2:18–3:2
3	1 Jon 3:3-24
4	1 Jon 4:1-21
5	1 Jon 5:1-21
6	2 Jon 1:1-13
7	3 Jon 1:1-14
8	Jut 1:1-25
9	Revelesen 1:1-20
10	Revelesen 2:1-17
11	Revelesen 2:18–3:6
12	Revelesen 3:7-22
13	Revelesen 4:1-11
14	Revelesen 5:1-14
15	Revelesen 6:1-17
16	Revelesen 7:1-17
17	Revelesen 8:1-13
18	Revelesen 9:1-21
19	Revelesen 10:1-11
20	Revelesen 11:1-19
21	Revelesen 12:1-18
22	Revelesen 13:1-18
23	Revelesen 14:1-20
24	Revelesen 15:1-8
25	Revelesen 16:1-21
26	Revelesen 17:1-18
27	Revelesen 18:1-24
28	Revelesen 19:1-21
29	Revelesen 20:1-15
30	Revelesen 21:1-27
31	Revelesen 22:1-21

Hɨm Meteiknai Menmen Me Lista Im Em

God kewis hɨm mɨrak mamkepai. Haiu han enuk o haiu hanhan mamɨrtei menmen, haiu mamkinaam, te hɨram mamkepai haiu mamɨrtei menmen me God. Haiu hanhan mamɨrtei me menmen mau tɨwei me God, te haiu han kitet, "Haiu mamɨrkeik haiu mamnapɨnem? Haiu mɨnapen mamkine buk Matyu ere Revelesen te haiu mamnapɨnem taau!" Haiu han kitet menmen mar im, haiu mamɨr lista im hɨram mamkepai. Haiu eminɨn han ekitet menmen haiu hanhan mamɨrteiyem, te haiu mamɨr het tok me lista im em. Haiu mamɨr het tok me lista ere haiu mɨnapɨn menmen haiu hanhanem, haiu mamɨr buk, sapta metike ves mɨram mau mɨnɨk het tok. Haiu mamɨr ves im hɨram mamɨtpai me menmen hɨm me God metpim me menmen me het tok im em.

HƗM ME JISAS WƗ HƗRAK KAU TƗ

Maamrer ne Jisas Matyu 1:1-17; Luk 3:23-38

Maria wina Jisas-Hɨm me Krismas Luk 1:26-38; Matyu 2:1-23; Matyu 1:18-25; Luk 2:40; Luk 2:1-38

Jon kɨkɨr Jisas Matyu 3:13-17; Luk 3:21-22; Mak 1:9-11; Jon 1:29-34

Jisas keweikɨnhis kɨre God Matyu 17:1-9; Luk 9:28-36; Mak 9:2-9

Judas kewepyapɨr Jisas Matyu 26:14-16; 26:47-57; Luk 22:47-54; Mak 14:10-11; 14:43-53; Jon 18:2-13

Pita kiune katɨp hɨrak ap kises Jisas Matyu 26:69-75; Luk 22:54-62; Mak 14:66-72; Jon 18:15-18; 18:25-27

Mɨt newepyapɨr Jisas te hɨrak kaki-Hɨm me Ista Matyu 26:57-68; 27:1-2; Luk 23:1-25; Matyu 27:11-31; Jon 18:19-24; Matyu 15:1-20; Jon 18:28-40; 19:1-16; Luk 22:63-71

Mɨt newenkek Jisas hɨrak kaa-Hɨm me ista Matyu 27:32-56; Luk 23:26-49; Mak 15:21-41; Jon 19:17-37

Mɨt newis Jisas kekre han ke mɨniu-Hɨm me Ista Matyu 27:57-66; Luk 23:50-56; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42

Jisas pɨke kekrit mɨt nɨrek-Hɨm me Ista Matyu 28:1-20; Jon 20:1-31; 21:1-23; Mak 16:1-18; Aposel 1:3-8; Luk 24:1-49

Jisas pɨke ken wit ke God (Heven) Mak 16:19; Aposel 1:9-11; Luk 24:50-51

MƗT NE WEIWƗK ME GOD NANISES MENMEN YAAIM MAR IM

Mɨt neweikɨn sip newet menmen enum Matyu 3:2-12; 4:17; 9:17; Aposel 2:37-40; 3:19-20; Matyu 12:31-32; 12:41; Aposel 5:31; 8:22; Matyu 21:32; Aposel 17:30; 20:21; 26:20; Mak 1:4; 1:14-15; 2 Korin 7:10; Mak 3:28-29; 6:12; 2 Pita 3:9; Luk 3:3; 3:8-14; 13:3-5; Revelesen 2:5; 2:21-22; 3:19; Luk 15:1-32; 24:47; Revelesen 9:20-21; 16:9

Komunion Matyu 26:26-29; Luk 22:15-20; Mak 14:22-25; 1 Korin 10:16-21; 11:20-34

Markeik hɨm me God mamkepai Matyu 4:4; 7:24-27; 1 Korin 10:11; 15:1-4; Matyu 22:29; Galesia 3:22; Luk 8:21; 11:28; Efesas 5:26; 6:17; Jon 5:39; 6:63; 6:38; Kolosi 3:16; Jon 8:31-32; 12:48; 1 Timoti 4:16; Jon 14:21; 15:3; 15:7; 2 Timoti 3:15-17; Jon 17:17; 20:29; Hibru 2:2-4; 4:12; Aposel 2:38; 10:43; Jems 1:18; 1:21; Aposel 17:11; 20:32; 1 Pita 1:23; 2:2; Rom 1:16; 10:17; 15:4; 1 Jon 5:13; Rom 16:25

Nɨkerek nanɨmtau hɨm me miye haairer nɨr Matyu 15:3-6; Kolosi 3:20-21; Luk 2:48-51; 1 Pita 5:5; Efesas 6:1-4